İbn Hacer
El-Heytemî

İSLÂM'DA HELALLER ve HARAMLAR

BÜYÜK GÜNAHLAR

kayıhan

بسم الله الرحمن الرحيم

İSLÂM'DA HELÂLLER VE HARAMLAR

[BÜYÜK GÜNAHLAR]

-I-

Yayın Yönetmeni
Adem KUŞKULU

Mizanpaj
Yunus Emre KUŞKULU

Kayıhan Yayınları
8

Kaynak Kitaplar
1

Kapak Tasarımı
Sercan ARSLAN

ISBN I. CİLT
978-975-7574-29-3

ISBN TAKIM
978-975-7574-28-6

Baskı Tarihi
Ağustos 2017

Basım Yeri
Oğul Matbaacılık
Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi B Blok
No: 301-302
Topkapı/İstanbul
Tel: 0 212 567 20 77
Sertifika No: 27591

Cilt:
Özgün Ciltevi
Fatih Sanayi Sitesi Z Kat
No: 142-143
Topkapı / İstanbul
Tel. 0212 544 51 94

Ticarethane Sokak
Tevfik Kuşoğlu İşhanı No:11/33
Sultanahmet / İstanbul

Tel. 0212 513 51 90
Fax. 0212 511 82 17

www.kayihanyayinlari.com
info@kayihanyayinlari.com

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika
No: 16683

اَلزَّوَاجِرُ عَنْ اِقْتِرَافِ الْكَبَائِرِ

İSLÂM'DA HELÂLLER VE HARAMLAR

[BÜYÜK GÜNAHLAR]

-I-

MÜELLİF

İBN HACER EL-HEYTEMÎ

TERCÜME

AHMED SERDAROĞLU - LÜTFİ ŞENTÜRK

TAHRİC

OSMAN KANDAZ

kayıhan

İ S T A N B U L 2 0 1 7

İBN HACER el-HEYTEMÎ
[Hayatı ve Eserleri]

İbn Hacer el-Heytemî, İslam dünyasının h. X (m. XVI) asrında yaşamış en büyük din âlimlerinden biridir. Asıl adı Ahmed olan bu âlim, ecdadından biri olan ve sessizliği ile tanınan Hacer adlı dedesine izâfetle İbn Hacer[1] adıyla yadedilmekte ve meşhur nisbesinide doğduğu Ebu'l-Heytem mahallesinden almaktadır. Onun künyesi ve diğer nisbeleriyle birlikte tam adını *Şihâbu'd-din Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî es-Sa'dî el-Ensarî eş-Şâfi'î* olarak kaydedebiliriz.

İbn Hacer el-Heytemî h. 909 (m. 1504) da Mısır'ın Garbiye bölgesinde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybetmiş ve fakat daha bu sıralarda gösterdiği kâbiliyetler dolayısıyla, devrinin tanınmış Âlimlerinden Şemsu'd-din b. Ebi'l-Hamâ'il ile Şemsu'd-din eş-Şinnâvî'nin himâyelerinde yetişmişti. Daha sonra meşhur sûfi Ahmed el-Bedevî'nin türbesinin bulunduğu medresede ilk tahsilini ve hıfzını tamamlayan İbn Hacer, h. 924 (m. 1518)'te Ezher Medresesine girdi. Burada Şeyhulislam Kâdi Zekeriyya, Şeyh Abdullah es-Sinbâtî, Eş-Şemsu'l-Meşhedî, Eş-Şemsu's-Semhûdî, eş-Şihâbu'r-Remlî ve benzeri güzide âlimlerin derslerini takip ederek genç yaşta fetva ve ders icâzeti aldı. Böylece pek ciddi bir tahsil hayatı geçirmiş ve şahsi meziyetleri yanında, üstün gayret ve çalışkanlığı ile de temâyüz etmişti.

Onun, aşağıda da görüleceği gibi pek çok eser vermesinde, mezkûr meziyetleri yanında işe pek genç bir yaşta başlamasının da payı olmalıdır. Fıkıh, hadis, kelâm, tarih, tasavvuf ve edebiyat gibi değişik sahalarda 60'ın üstünde eseri, onun tedris ve telif dolu hayatının en güzel vesikalarıdır. Eserlerinin mukaddemelerinde, telif sebeplerini açıklamak gibi güzel bir alışkanlığa da sahip olan müellif, bu yönüyle edebiyat araştırıcısına faydalı olmakta ve telif hayatının ana hatlarıyla da olsa takibine imkân vermektedir.

---

1 Müellifimiz, meşhur fakih ve hadis âlimi İbn Hacer el-Askalani ile karıştırılmamalıdır. İbn Hacer el-Askalani, müellifimizden hemen hemen bir asır kadar önce H. 852 (M. 1449) de vefat etmiştir.

Müellifimiz, şimdilik bildiğimiz en eski eserini, 33 yaşlarında bulunduğu bir sırada h. 942 (m. 1535)'de yazdı. Mekke'deki bu üçüncü mücâvereti sırasında, kendisine mehir ile ilgili fıkhî bir mesele sorulmuş, o da bunu izâh ederken, Müslüman birine kâfir denilip denilmeyeceğini, birçok fakih ve mütekellimin görüşlerini de serdederek işlemişti. Böylece ortaya çıkan eseri *el-İ'lâm bi Kavâtıi'l-İslâm,* ciddi bir meselenin halli olarak ilgi uyandırmış ve Kahire'de birçok defalar (1293, 1310, 1325) basılmıştır. O, daha sonra kaleme aldığı eserinde, Peygamber Efendimizin muhtelif cephe ve vasıflarını anlatacaktır. *Eşrefu'l-Vesâil ila Fehmi'ş-Şemâil* adını verdiği ve kütüb-i sitte müelliflerinden Ebû İsâ Muhammed et-Tirmizi'nin (v. 279/892) *Kitâbu'ş-Şemâil*'i tarzında yazdığını söylediği bu büyük eserinin, kendisi hayatta iken h.947 (m. 1540)'de istinsah edilen güzel bir nüshası, Es'ad Efendi Kütüphanesinde (nr. 361)'dir.

H. 950 (m. 1543) senesi Ramazan'ında, Mekke'de okuttuğu eseri *es-Savâ'iku l-Muhrika*'sı, hulefâyi râşidinin hilâfetlerinin muteber oluşları hakkındaydı. Esasında kendisine Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in hilâfetleri meselesi, daha önce sorulmuş ve o da cevabını bir kitap halinde kaleme almıştı. Daha sonra h. 950 Ramazan'ında bu eseri okutması istenilince, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin hilâfetlerini de ilâve etmeyi uygun gördü. Böylece ortaya çıkan kitap, bu hususta farklı şekilde düşünen Şîî ve Râfizî'lerin görüşlerini cerh ederek meselenin nasıl anlaşılması gerektiğini açıklıyordu. Eserine eklediği bir hâtimede Ehl-i sünnet'in Sahâbe ile Hz. Ali ve Muâviye'nin hilâfeti meselesindeki görüşlerini de açıklamıştı. Mevzûnun çekiciliği dolayısıyla hayli ilgi uyandırmış olan bu eser, birçok defalar basılmış (msl. Kahire 1290, 1292, 1312) olduğu gibi Türkçe (bk. Hacı Mahmut Efendi Kütüphânesi, nr.4492) ile Farsça'ya *(Berâhîn-i Kâtı'a)* da tercüme edilmiştir.

İbn Hacer el-Heytemî'nin, eserleri ile en fazla ilgilendiği müellifler arasında büyük Şâfii fakîhi *Ebû Zekeriyyâ Yahya en–Nevevî* (v. 676/1278)'de vardır. Onun fıkhî eserleri yanında hadisle ilgili olanları ile de meşgul olan müellifimiz, bu meyanda *Kitabu'l-Erbâin*'ini şerhetmiştir. El Fethu l-Mubîn adını verdiği bu şerhin h. 951 (m. 1544) tarihli bir yazması, Es'ad Efendi Kütüphanesinde (nr. 351)'dir. Müellifimizin hadis'e ve hadis edebiyatına derin vukûfunu gösteren bu hacimli şerhi de basılmıştır (Kahire 1307).

Müellifimiz h. 956 (m. 1549) senesindeki Medine ziyaretini hatıralaştırmak istemiş ve Peygamber Efendimizin kabrini ziyâret etmenin esasları ve faziletleri ile bu hususlardaki meseleleri bir eserde toplamıştır. *el-*

Cevheru'l-Munazzam fi Ziyâreti'l-Kabri'l-Mukerrem adını verdiği bu eser de müteaddit defalar (bk. Msl. Bulak 1279, Kahire 1331) basılmıştır.

Onun ilgilendiği mevzular arasında tasavvufun da bulunduğu yukarda zikredilmişti. Bu sahada *et-Ta'arruf fi'l-Asleyn ve't-Tasavvuf* adlı eseri, onun bu cereyanın esası ile meşgul olduğunu gösteriyor. Ama o bunun yanı sıra, devrinde bazı tasavvufi muhitlerde görülen semâ ile de ilgilenecektir. Kendisine h. 958 (1551)'de Tunuslu İbn Zeydûn'un (v. 882/1477) semâa ruhsat veren eseri gösterilince, buna reddiye olarak *Keffu'r-Re'a an Muharremati'l-Lehvi ve's-Semâ* adında bir risale yazmıştır. Basılmış (Kahire 1310, 1325) olan bu risaleden başka o, aynı mevzuda bir risâle daha kaleme alacaktır.

İbn Hacer el-Heytemî'nin üzerinde en çok eser verdiği saha fıkıh'tır. Onun bu sahadaki eserlerinin toplamı 30 civarındadır. Bunlar, Mehdi, sadaka, ziyafet, oruç, talâk, borçlu iken teberru gibi muhtelif fıkhî meseleleri işleyen müstakil risaleler ile kendisine muhtelif vesilelerle sorulan suallere verdiği cevaplardır. Ancak bunlar arasında, husûsiyle ilgilendikleri de vardır. Nitekim en-Nevevî'nin *Minhâcu't-Tâlibîn* adlı eserinin giyinmeye dair son faslını, hadise dair eserlere de başvurarak genişletmek istemiş ve *Derru'l-Gamâme* adlı eseri böylece ortaya çıkmıştır. (Fatih Kütüphanesi, nr. 5356/2 (60-83 var).

Müellifin fıkha dair eserlerinin ikinci grubunu, daha ziyade büyük fakihlerin bazı eserlerinin şerhleri ile fıkha dair fetvalarını ihtiva eden hacimli kitapları teşkil etmektedir. İbn Hacer, fıkıh sahasında mezkûr Şâfii fakîhi Ebû Zekeriyyâ en-Nevevî'ye büyük bir saygı beslemektedir. Bu ilgisini fıkha dair hemen hemen her eserinde, kendisinin görüşlerine yer vermekle isbat eden müellif, bu arada onun Şâfii mezhebi mensupları arasında büyük itibar görmüş olan eseri *Minhâcu't-Tâlibîn'i, Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc* adıyla iki cilt halinde de şerhetmiştir. Hollandalı müsteşrik Snouck Hurgronje (ölm. 1936), basılmış olan bu eserin (bk. msl. Kahire 1282, 1290) Şafiiler arasındaki itibar ve mevkiine dâir bir yazı yazacaktır (ZDMG, 53,142). Müellifimizin, en-Nevevî'nin hac menâsikine dâir eseri el-Îzâh'a, bir haşiye kaleme aldığını da hatırlatalım.

İbn Hacer el-Heytemî'nin fıkıh sahasındaki hacimli eserleri arasında *el-Fetâva'l-Fıkhiyye*'si unutulmamalıdır. Müellif birçok defalar basılmış olan (bk. msl. Kahire, 1307,1308) bu eserine *el-Fetava'l-Hadîsiyye* adlı bir zeyilde yazmıştır. Bu son eserde, fıkıhla ilgili olanların dışında edebî, lisânî, tasavvufi, kelâmi ve tarihi birçok mesele, soru ve cevap şeklinde işlenmektedir (Kahire, 1356).

Müellifimizin bu sahadaki çalışmaları arasında tercümesi sunulan *ez-Zevâcir an İktirâfi'l-Kebâir* adlı eserinin müstesna bir yeri vardır. Devrinde bazı kimselerin, büyük günahlardan, Mekke'de dahi sakınmamaları, onu böyle bir eser yazmaya sevketmiştir. Esasen müellif mevzûda bir eser yazmayı daha hicri 953 (m. 1546) yılında düşünmüş, ancak Mekke'de bulunduğu sıralar, yanında gerekli malzeme bulunmadığı için vazgeçmişti. Ancak büyük günahlar karşısında gittikçe yayılan lâkayıt tavırlar, o sıralarda 44 yaşlarında bulunan müellifi harekete geçirmiş ve elinizdeki eser de ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü gibi hayatını İslâm'ın gerçek vechesini kalemiyle tanıtmaya adayan ve bunu fikrî mücâdeleleri ve burada kronolojik bir sıra içinde sunduğumuz eserleri ile yer imkânsızlığı dolayısıyla ele alamadığımız daha birçok çalışmalarıyla gösteren İbn Hacer el-Heytemî, edebiyat tarihindeki unutulmaz yerini almıştır. H. 973 (m. 1565)'te Mekke'de vefat eden müellife Allah'dan rahmetler dileriz.

Prof. Dr. Ahmed Subhi Furat

TAKRİZ

Şahabeddin lakabıyla anılan Ahmed Heytemî, hicrî onuncu yüzyılda yaşamış Şâfiî âlimlerinden değerli bir zattır. Muteber eserler vermiştir; bunlar arasında ilk olarak Arabçadan Türkçeye çevrilen "Ez-Zevacir An-İktirafi'l-Kebâir" adındaki eseri, taşıdığı özellikler bakımından büyük bir önem arz eder.

İslâm dininin hükümleri, emirler ve yasaklar diye iki kısma ayrılır. Yapılması istenen ve yapılmasında sevab bulunan şeylerle ilgili hükümler, emirlerdir. Yapılmaması istenen ve yapılmasında bir günah bulunan işlerle ilgili hükümler de yasaklardır. Yayımlanan dinî eserlerin çoğu ibadetlerle ilgili konuları ihtiva ettiklerinden, yasaklarla ilgili konulara bu eserlerde dağınık olarak rastlanır. Hâlbuki ibadet ve muamelâta müteallik konular bu fıkıh kitaplarında bölümlere ayrılmak suretiyle tertip ve tanzim edilmişlerdir. Merhum Ahmed Heytemî'de bu fıkıh usûlüne uygun olarak her konu ile ilgili yasakları toplamış ve kaynak olacak bir eser meydana getirmiştir. Haramlar ve yasaklar konusunda şimdiye kadar böyle geniş bir eser Türkçeye çevrilmemiştir.

Böyle kaynak olacak bir eseri Türkçeye çevirerek büyük bir boşluğu doldurmaya muvaffak olan değerli hocamız Ahmed Serdaroğlu'na ve Lütfi Şentürk'e teşekkür etmeyi borç sayarız. Diğer taraftan bu kıymetli kitaba gereken ihtimamı göstererek titizlikle basımını yapan "Kayıhan Yayınları" sahiplerini de tebrik ederken, daha birçok faydalı eserler yayınlayarak irfan âlemine hizmet etmelerini Cenab-ı Hakk'dan niyaz ederim.

Ali Fikri Yavuz

İstanbul Eski Müftüsü

MÜTERCİMLERİN ÖNSÖZÜ

Böyle bir eserin tercemesini bize nasib eden Allahu Teâlâ'ya sonsuz hamd-ü senalar ederiz.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen yüce peygamberimiz Hazret-i Mukammed'e, O'nun âl ve ashâbına salât ve selâm ederiz.

Bundan sonra bilmiş ol ki; yasaklananı terk etmek, emredileni yapmaktan önce gelir. Bunun için her şeyden evvel dinimizin yasaklarını ve özellikle büyük günahları bilmemiz lazımdır. Gerçi bunları yedi ve yetmiş olarak sayan birçok kitaplar olduğu gibi, kebâiri ayırmak için her birinin izlediği kuralları da vardır. Fakat müellif Heytemî gibi 476 kebâiri ve bunlarla ilgili delilleri -âyet ve hadîsleri- bir arada toplayan olmamıştır.

Müellif merhum, büyük günahları diğerlerinden ayırmak için üç esas kabul etmiştir:

1- Hakkında had -dünyada peşin ceza- vârid olan,

2- Hadîsde hakkında şiddetli veîd vârid olan,

3- Hakkında telin vârid olan günahlardır.

Eserde kelime farkı ile ayrı ayrı rivâyet edilen hadîslerin tercemede çoğu yerde yalnız birinin metin veya terceme olarak alınması ile yetinilmiş, diğer rivâyetlerin de kaynakları gösterilmiştir. Tercemede bütün rivâyetlerin bulunabilen kaynakları dipnotta belirtilmiştir. Bazı önemli konularda da gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, şimdiye kadar bütün bu günahtan, onlarla ilgili rivâyetleri; Gazzâlî ve benzeri din âlimlerinin görüşlerini bir araya toplayan böyle bir esere tesadüf etmemiştik. Müfti, vaiz ve imam-hatip gibi bütün din görevlileri ile tüm Müslümanların şiddetle muhtaç oldukları ve aradıklarını kolayca bulabilecekleri bu eseri, bütün din kardeşlerimize dinî bir hizmet olmak üzere terceme etmiş bulunuyoruz.

Tercemede vâki hataların, önce Cenâb-ı Hak'dan ve sonra da muhterem okuyucularımızdan affını dilerken, gördükleri eksiklikleri adresimize bildirmelerini rica eder, eserin müellifine Cenâb-ı Hak'dan garik garik rahmetler dilerken; bu tercemeden bütün Müslümanların faydalanmasını ve emeğimizi rızasına muvafık kılmasını Allahu Teâlâ'dan halisane niyaz ederiz.

Mütercimler

Ahmed Hulusi Serdaroğlu

Lütfi Şentürk

BU KİTAP NİÇİN YAZILDI?

بسم الله الرحمن الرحيم

قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ...

"..., size Rabbinizden bir öğüd, gönüllerde olan (dert)lere bir şifâ, mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.[2]

Hamd, Allah'a mahsustur (O'na hamd ederim). O Allah ki kullarına olan merhametinden ve kendi şanına yaraşır bir gayretle Kur'an-ı Kerîm'in yasaklayıcı kesin nassları ve bunları açıklayan büyük kişilerin ortaya koydukları açık delilleri ile küçük ve büyük her türlü günahların etrafına yaklaşmağı yasakladı da bu sayede onları her türlü zillet ve cehennem azabından korudu. Onlar da kendilerine bu yolda çekidüzen verme imkânını buldular.

Ben, beni her türlü kötülüklerden koruyacak ve iyiliklere yöneltecek şekilde, Allahu Teâlâ'nın eşi, dengi olmayıp ibadete lâyık olan yalnız kendisi, Efendimiz Muhammed aleyhi'sselâm'ın da O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet ederim. O peygamber ki, Allahu Teâlâ, emir ve yasaklarında ona uymamızı ve onun ahlâkı ile ahlâklanmamızı emretmiştir. Salât ve selâm ona ve onun, üstün vasıfları hâiz olan "Ashâb"ına olsun.

Bundan sonra bilmiş ol ki, hicrî 753 yılında uzun süre kendi kendime kebâir[3] ve kebâir ile ilgili yasaklayıcı, korkutucu ve azâbva'd edici bütün hükümleri delilleri ile birlikte ve gerekli açıklamaları da içine alan bir eser yazmayı düşündüm. Fakat ne yazık ki tereddüt içinde kaldım. Çünkü Mekke-i Mükerreme'de gerekli malzemeye sahip değildim. Bu hal, asrının

---

2 Yunus:10/ 57.

3 Kebâir, büyük günahlardır. Müfredinde kebîre denir. Sağâir ve sagire de küçük günah ve günahlar demektir. Türkçemizdeki büyük ve küçük kelimelerinin Arapça'da çeşitli karşılıkları bulunduğu için, biz, bu terimleri aynen yazacağız. Kebâir veya kebîre dediğimiz vakit büyük günah ve günahlar; sağâir, sagire dediğimiz vakit ise küçük günah ve günahlar anlaşılmalıdır.

imamı ve zamanının üstadı olan Hafız Ebû Abdullah ez-Zehebi'ye nisbet edilen bir kitap elime geçinceye kadar devam etti. Ne yazık ki bu eser de susuzluğumu gidermek ve maksadımı ifade etmek için kâfi gelmedi. Çünkü bu zat, bu eserde gerekli araştırma, inceleme ve tertibe riâyet etmedi. İşte bu ve kebâirin çoğalması, insanların gizli ve aşikâre günahlardan kaçınmamaları, beni bu eseri yazmağa sevk etti.

Zira insanlar isyana daldı, şehvetlerine uydu, aldandı ve cennetten uzaklaşmaya yöneldiler. Akıbetlerini unuttu, kötülüklere aldırış etmez oldular; Allah'ın azab ve mekrinden emin olmuş bir tavır içine girdiler. Bu mühletin sonucunun bir kahır olacağını anlayamadılar. Beşeriyyeti bu vartadan kurtarmak için bir hizmet olmak üzere yukarıda anlattıklarımı ve düşündüklerimi içine alan bu eseri yazmaya başladım. Eserimin bu yönde zecr edici, men' edici, va'z edici olmasını Allah'tan dilerim. Bu dilek sebebiyledir ki esere Ez-Zevâcir An İktirafil-Kebâir adını verdim.

Arzu ettiğim şekilde tamamlanmasını; şehirli-köylü bütün Müslümanların bundan yararlanarak iç ve dışlarını temizlemelerini Cenâb-ı Hak'tan dilerim. O, bana yeter ve ne güzel koruyucudur. Her hâlükârda O'na yönelir ve O'ndan yardım dilerim. Güvenim ancak O'nadır. O'na tevekkül eder, O'na dayanırım. O, her şeyin ve arşın Rabbidir. O'nun dilediği olur. Kuvvet ve kudret O'nundur.

Kitabı bir mukaddime ve iki kısım üzere tertip ettim. Mukaddimede, kebîrenin (günahın) tarifini ve âlimlerin kebâir hakkında söylediklerini yazdım. Birinci kısımda batınî kebîreleri ve fıkhın bâbları ile ilgisi bulunmayan kebîre ile ilgili hususları yazdım. İkinci kısımda zahiri kebâiri Şâfiî fıkhına uygun bir üslûp üzere yazdım. Birbirinden daha çirkin ve fahiş olan günahlar hakkındaki açıklamaları ve her birinin mertebesini yerinde açıkladım. Kitaba, tevbenin fazileti hakkında bir de Hatime ekledim. Sonra cehennemi, vasıflarını, cehennemdeki azâb çeşitlerini; daha sonra da cenneti, vasıflarını ve oradaki çeşitli nimetleri anlattım. Maksadım, insanları cennetten alıkoyup cehennem azabına sürükleyen kebâirden korumak ve cennet için gerekli çalışmaları yaptırmaktır.

Allahu Teâlâ hepimizi cennet ehlinden kılıp cemâliyle şereflenecek kullarından eylesin. O, her şeye kâdirdir. Duaları kabul eden de O'dur. Âmîn.

MUKADDİME

Bilmiş ol ki imamlardan bir cemaat günahların küçüğü de olacağını kabul etmemiş, bütün günahları kebâirden saymışlardır. Üstad Ebû İshak el-İsfirânî, Kaadı Ebû Bekir el-Bâkıllâni, el-İrşad'da İmâmu'l-Harameyn, el-Murşid'de İbnu'l-Kuşayri bunlardandır. İbn Fûrek de Eş'aire'den böyle bir rivâyette bulunmuş ve bu görüşü tercih ederek tefsirinde, "Bize göre Allahu Teâlâ'ya karşı yapılan isyanın hepsi kebâirdir. Bunların bir kısmına sağâir denmesi izafîdir, yâni büyüğüne nisbetle küçüktür demektir.

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ

"Eğer yasak edildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz."[4] âyet-i celîlesinin zahiri de bu sözün izafî olduğuna delâlet eder. Mu'tezile'nin günahı; Sağîre ve kebîre olarak ikiye ayırmaları, doğru değildir." dedi. Hatta kitabının bazı bölümlerinde de Ashâb-ı Kirâm'ın bu görüşte ittifak ettiklerini kaydetti. Subki de buna itimad eder. Kaadı Abdulvahhab, "Bir isyana sağîre demek mümkün değildir, ancak kebâirden kaçınmakla o günah küçülür." demiştir. Abdulvahhab'ın bu sözü, Taberânî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan munkatî olarak rivâyet ettiği

كُلُّ مَا نُهِيَ عَنْهُ فَهُوَ كَبِيرَةٌ

"Yasak edilen her günah kebîredir."[5] Diğer rivâyette:

كُلُّ شَيْءٍ عُصِيَ اللهُ فِيهِ فَهُوَ كَبِيرَةٌ

"Allah'a isyan sayılan her günah kebîredir" şeklindedir sözüne uygundur. İbn Abbâs (r.a.)'a kebâirden sorulduğunda bu şekilde cevap vermiştir.[6]

---

4 En-Nisâ: 4/31

5 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebîr", No:293, 18/140; Beyhakî, "Şüabu'l-Îman", No:7150, 5/428

6 Taberi, "Tefsir", No:9210, 8/246

Cumhûr-i ulemâ isyanı, sağâir ve kebâir diye ikiye bölmüşlerse de mâna bakımından aralarında fark yoktur. Ayrılık, sağâir ve kebâir diye adlandırmakta ve bunları mutlak veya izafî olarak zikretmektedir. Çünkü her iki görüş sahibi de günahlardan bir kısmının adalete mani olup diğer bir kısmının mani olmadığında ittifak etmişlerdir. Birinci görüş sahiplerinin yâni günahların küçüğü olmaz diyenlerin, Allahu Teâlâ'ya karşı yapılan isyana küçük demekten kaçınmaları, Allahu Teâlâ'nın şanının yüceliğine ve O'nun azabının şiddetine nazarladır. Çünkü O'na karşı yapılan her kusur büyüktür. Cumhur, buna bakmamış, çünkü bunun böyle olduğu meydandadır. Onlar bizatihi mâsiyeti Kebâir ve sağâire bölmüşlerdir. Zira Allahu Teâlâ:

وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ

"Allah size küfrü, fâsıklığı ve isyanı çirkin gösterdi."[7] buyurmakla bizzat kendisi günahı üçe bölmüş; bir kısmına küfür, diğer kısmına fısk adını verirken bir diğerine fısk dememiştir. Yine Allahu Teâlâ,

اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ

"(O güzel hareket edenler) ufak ufak suçlar hâriç olmak üzere, günahın büyüklerinden ve fuhuşlardan kaçınanlardır."[8] buyurmuş ve isyanı üçe bölmüştür. Nitekim yakında geleceği gibi sahih hadîsde kebâir yediye, diğer rivâyette de dokuza kadar sayılmıştır. Bir diğer sahih hadîsde;

وَمِنْ كَذَا إِلَى كَذَا كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا مَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ

"Ve şuradan şuraya kadar olan ibadetler, kebâirden kaçınmak şartıyle aralarındaki küçük günahlara keffâret olur." buyurulmakla kebâir bir kısım günahlara tahsis edilmiştir. Eğer günahların hepsi kebâir olsaydı buna cevaz olmazdı. Aynı zamanda zararı daha büyük günahlara kebâir demek daha uygundur. Nitekim,

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

"Eğer yasak edildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz,"[9] âyet-i celîlesi, günahların sağâir ve kebâire taksiminde sarihtir. Bunun için İmam Gazzâlî, "Kebîre ile sağîre arasındaki farkı

---

7 El-Hucurât: 49/7
8 En-Nisâ: 4/31
9 En-Necm: 53/32

inkâra kalkışmak doğru olmaz. Zira bunlar şeriat yollarından öğrenilmiştir." demiştir.

Günahları küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayıranlar da kebîrenin tarifinde ihtilaf etmişlerdir. Ashâbımızın kebîreyi tariflerinde bir kaç vecih vardır:

Birincisi: Kitab ve Sünnet'te özellikle o günahı işleyen hakkında veîd (azâb ile korkutma) vârid olan günahtır. Er-Ravza'nın ve diğer bazı kitapların ibaresi böyledir. Müteahhirin (sonradan gelen bazı âlimler) ibareden şiddet kaydını kaldırmış ve hakkında yalnız veîd vârid olan günahları kebâire katmışlardır. Bunlar, Kitap ve sünnetin veîd -korkutma- bulunan her günahta şiddet kaydı mevcut ve onun lâzım'î vasfıdır demişlerdir. "Özellikle" kaydını koymakla umumî olarak hakkında veîd vârid olanlar kebîre olmaktan çıkar. Bazıları da; veîd, Kitap ve sünnette vârid olduğuna göre, kebîre olmak için tahsise lüzum yoktur, umumî veîd, kebîre olmak için yeterlidir, dedilerse de bu doğru değildir; zira onların, "Kitabın ve sünnetin nassı ile" sözü, açık ve meydandadır.

İkincisi: Haddi, yâni dünyada dayak, recm ve kısas gibi cezaları gerektiren suçlar kebâirdendir, dediler. Beğâvî ve diğer bazılarının görüşü budur. Rafi'i:

"Bu görüş, çoğunluğun görüşüdür. Bununla beraber ikinci görüşe daha çok meylederler. Fakat birincisi, kebâiri açıklamalarında anlattıklarına daha uygun düşer. Çünkü onlar, öyle kebîrelerden bahsederler ki hiçbiri hakkında had yoktur. Ribâ ve yetim malı yemek, anaya babaya âsi olmak, akraba ile münâsebeti kesmek, sihir, söz gezdirme ve yalan şahitliği gibi. Bütün bunları büyük günahlardan saydıkları halde hiçbiri hakkında had yoktur."

Her ne kadar Zeyleî, âlimlerin ikinci tarife daha meyyal olduklarına işaret ediyor, "Havi-i Sağîr" sahibi ve diğer bazıları buna dayanarak ikinci tevcihin tercih edildiğini kesinlikle söylüyorlarsa da" bütün bu anlattıklarımız birinci tarifin daha doğru olduğunu göstermektedir. Bu arada Ezraî'nin, benim söylediğimi tasrih ederek, bu iki zâtın "Ashâb, ikinci tarife meyyaldir." dediklerine şaşıyorum. Zira bu, çok uzak bir ihtimaldir." dedi. Fakat bunu söyleyenlerin maksadı, her ne kadar had yoksa da hakkında nass vârid olanlar müstesnadır şeklinde ise durum hafifler. "Haklarında, had vârid olmadığı halde Buhârî ile Müslim'de ana ve babaya isyan ile yalan şahitliği kebâirden sayılmışlardır, buna ne dersiniz?" sorusu da ortadan kalkmış olur. Bununla beraber birinci görüşe sahip olanlara da bazı sorular yönelir. Onların kebîre

dedikleri öyle günahlar var ki bunlar hakkında şiddetli veîd vârid olmadığı halde bunlara da -tariflerine rağmen- kebâir demişlerdir. Yine bunun gibi, ilerde anlatılacağı üzere İbn Abdüsselâm, hakkında nass vârid olmadığı halde ittifaklı olarak bazı kebâirlerden söz etmiştir.

Üçüncüsü: Kebâir, haram olduğuna nass vârid olan yahut cinsinden olan başka bir isyana had terettüp etmek, hemen farz olan bir farzı terk etmek, şehâdet, rivâyet ve yeminde yalancı olmak gibi hususlardır. Hirevî "İşrâf"ında, Şurayh "Ravza"da genel icmaa aykırı olan her sözün de kebâirden olduğunu ilâve etmişlerdir.

Dördüncüsü: İman ve diğerleri, her cerime -günah- kebâirdir, demişlerdir. Nitekim Kafi'i "El-İrşâd" adlı Kitabında böyle demiş, ancak cerim yerine cerire yazmıştır ki aynı mealdedir. İbn Kuşayri "El-Murşid"de, İmam Subki ve diğer bazıları bu görüşü tercih etmişlerdir. Subki "Nihâye"sinde; "Adamın yaptığı bir kusur -dine ihanet olmamak şartıyle- takva bakımından ihanete delâlet ederse, işte bu, kebîredir. Şayet azimsiz kendisinden sâdır olursa, bu da sağîredir", demişlerdir. Yaptığı iş, dinin aslına ihanet anlamını taşırsa bu, küfürdür. Gerçi küfür, büyük günahların en büyüğüdür, fakat biz, küfrü değil, büyük günahları anlatıyoruz.

Bermâvi, "Muteahhirîn (sonradan gelen âlimler), İmâm Hasan'ın görüşünü tercih etmişlerdir. Belki de ileride anlatılacağı gibi, sünnette mufassal olarak anlatılan ve kıyas yolu ile bunlara katılanları daha geniş şekilde içine almış olur." demiştir. Bermavî, İmâm Hasan'ın görüşüne, Ezra'i'nin itiraz ettiğini görmemiş gibidir. Çünkü Ezra'i, "Sağâirden sayılan bazı günahlar üzerinde düşündüğün vakit, onun mutlak olarak saydığı sağâirler üzerinde duraklarsın." dedi. Sanki o, bu sözü, İbn Ebi'd-Dem'in itirazından almış gibidir. Bunu "El-Hadim"de açıklayarak:

"O, bu sözü, İbn Ebi'd-Dem "Zâbitu'n-Nihâye"de bu görüşe dahil edilmiştir", dedikten sonra, "El-Hâdim"de bunu daha da genişleterek:

"Sen birinci imamın sözünü düşündüğün vakit onun, bunu kebîre için bir hudud kabul etmediğini - bunu böyle anlayanlar müstesna- anlarsın. Zira bu, hissen anlaşılan küçük günahlara da şâmildir. Hâlbuki onlar kebâir değillerdir. Bununla beraber bu tarif, aşağıda sayacağımız kebâirin efradını içine aldığı için daha şümullüdür, fakat hissen anlaşılan küçük günahları da içine aldığı için ağyarını mani değildir.

Bermavi, Rafi'i'den yukarıdaki tevcihleri naklettikten sonra, "Muhakkiklerden bazıları haklarında nass vârid olan ve kıyas ile tesbit edilen bü-

tün kebâirleri içine alan bir tarif yapabilmek için, bütün bu tarifleri birleştirmenin daha uygun olacağını; zira tariflerden birinin içine aldığı kebâiri diğeri alamamaktadır." dediğini söyler.

Ben de derim ki, hayır, biraz düşünen için imamın bu tarifinde hiç bir kebâirin hâriçte kalmadığı kolaylıkla anlaşılır.

Ezra'î "El-Hâdim"de Rafi'i'nin söylediklerini anlattıktan sonra, "En doğrusu, bu tariflerin her biri kebâirin bir bölümünü anlatmış olup, hepsi ile beraber bütün kebîreler anlatılmış olur." dedi. Bunun için kebîre'yi tarif ederken, Mâverdî, "Haddi gerektiren veya üzerine veîd terettüb eden günahtır." dedi.

İbn Atıyye de, "Haddi gerektiren veya cehennem azabiyle korkutulan veya hakkında telin vârid olan her günah Kebâir'dir." demiştir. İbnu's-Salâh ve diğerlerinden de buna benzer tarifler yakında gelecektir.

İmâm'ın "îzin verilmeyen her cerime kebâirdir" tarifine itiraz edilmiştir. Bu tarife göre insanlarca hoş karşılanmadığı hissen ifade eden bir lokma hırsızlığın ve yabancı kadını öpüp ellemenin de kebâirden olması gerekir. Hâlbuki bunlar kebâirden değillerdir, denmiştir. Bu itiraza verilen cevapta, bu gibi günahların kebâirden sayılmaları çoğunluğun görüşü olmakla beraber, bu iki günahın da kebâirden olduğunu söyleyenler vardır ki, buna itiraza mahal kalmaz. Eğer bunların kebâir olmadığına ittifak olaydı, o vakit itiraz yerinde olurdu.

Beşincisi: Bazıları da kebîre'yi "Haddi gerektiren veya kendisine veîd terettüb eden günahtır. Sağîre de, cezası az olan günahtır." şeklinde tarif etmişlerdir. Bu tarif de Maverdi'nin "El-Hâvî" adlı eserindeki tarifidir.

Altıncısı: Kendi zatındaki illetten dolayı yasak ve haram liaynihi olan şeyler kebâirdir. Şayet bir kimse bunlardan birini -yasaklanmış başka şeyleri de katmak suretiyle- irtikâb ederse bu kebîre aynı zamanda fahişe de olur. Meselâ, zina, büyük günahlardandır. Fakat bu, komşunun karısı ile yapılırsa fahiş bir kebîre olur.

Sağîre, hakkında nass bulunmayan bir şeyi irtikâb etmek veya nassın anlattığı şekilden başka şekilde o günahı irtikâb etmektir. Şayet bunu da, yasaklanmış bir iki günaha irtikâb etmek suretiyle işlerse, o da kebâir olur. Meselâ, yabancı kadını elleyip öpmek, küçük günahtır, fakat bu komşunun ailesi ile yapılırsa -işin içine bir de komşu hakkı girdiği için- kebîre olur. İbnu'r-Rif'a ve diğerleri Kaadı Hüseyin'den, o da Huleymi'den böylece rivâyet etmişlerdir. Yeri geldiğinde genişçe anlatılacaktır. Buna göre her

günahta kebîre ve sağîre vardır. Sağîre, kendisine eklenen diğer günahlarla kebîre'ye dönüştüğü gibi, kebîre de diğer günahların ona eklenmesiyle fahiş hal alır ve buna "Kebîre-i Fahişe" denir. Küfür, fahişenin en kötüsüdür. Yâni diğer günahlarla benzerlik kabul etmeyen en büyük bir günahtır. Bütün bunlarla ilgili olarak verdiği misalleri sırası geldikçe anlatacağız.

Yedincisi: Kitapta, "Haramdır" kelimesiyle geçen her şey kebîredir. Bunlar da dört şeydir: ölü eti, hınzır, yetim ve benzerinin malını yemek ve savaş alanından kaçmak. Bu tarife göre kebâirler dörde inhisar etmiş olur.

Sekizincisi: Kebâiri herkesin anlayabileceği şekilde sayı altına alabilmek için belirli bir tarifinin bulunmamasıdır. Vahidî. "Basît" adlı eserinde buna dayanarak, "Doğrusu herkesin anlayabileceği şekilde kebâiri içine alacak bir tarif yoktur. Eğer böyle efradını câmi, ağyarını mâni bir tarif olaydı hiç kimse sağâiri irtikâb etmeğe aldırış etmez ve bunu mubah sayarlardı. Ancak Allahu Teâlâ -hepsi açıkça bilinmeyecek şekilde- kebâiri gizledi ve bu sayede insanlar sağâirden de kaçmak zorunda kaldılar. Çünkü birçok günahların kebâir ve birçoklarının da sağâir oldukları anlatılırken, birçokları da sükût ile geçilmiş ve haklarında kesin bir hükme varılmamıştır. Fakat çoğunluk, kebâirin bilinmiş olduğu görüşüne varmış, ancak bir tarif, bir kaide veya saymak suretiyle bilinebileceklerinde ihtilâf etmişlerdir." demiştir.

Anlattığımız şu sekiz tarif dışında Muteahhirîn (sonradan gelen âlimler) ve diğerlerinden rivâyet edilmiş daha pek çok tarifler vardır. Bunlardan bazıları:

Hasan, İbn Cübeyr, Mücahid ve Dahhak, "Cehennem ile korkutulan her günah kebâirdir." demişlerdir.

Gazzâlî, "Korku duygusu olmayıp vicdanen azâb duymadan, ihanet ve cür'etle yapılan her günah kebâirdir. Fakat şehevî arzularına mağlûp olarak pişmanlık ve korku duygusu ile yapılan günahlar da Sağîre'dir." demiştir. Yine Gazzâlî başka bir yerde kebâirle ilgili olarak şöyle demiştir: "Kebâiri sayarak anlatmağa imkân yoktur. Çünkü bunlar rivâyet yolu ile bilinir. Hâlbuki bunların tamamını sayan bir rivâyet yoktur." Fakat Alai buna itiraz ederek, Şayet Gazzâlî, haklarında nass vârid olan kebâiri de bu hükmün içine alıyorsa, o zaman korku ve pişmanlık duygusu ile yapılan zinanında kebâir olmaması gerekir ki bunun böyle olmadığı yâni zinanın mutlak surette kebâir olduğu ittifaklıdır. Şayet haklarında nass vârid olmayan günahları kastediyorsa, o zaman bir dereceye kadar gerçeğe yaklaşmış olabilir" demiştir.

İbn Abdüsselâm'ın bu hususta tenkid edilen bir tarafı şudur: Allahu Teâlâ'ya sövmek, Resullerinden birine hakaret etmek, Kâbe veya Mushaf-ı Şerif'i pislikle kirletmek gibi günahların kebîre olduklarında şüphe yoktır. Bu tenkide, bunlar şirkin içindedir, diye cevap verilir.

Şems Bermavi, "Bütün bu tenkidler, kebîre'yi küfür ve diğer günahlara teşmil ettiğimiz vakit nazara alınır. Yoksa İmamu'l-Haremeyn'in sözünden anlaşılan, küfür dışında kalan kebâir kastedildiği vakit bu tenkidlere mahal kalmaz" demiştir. Her ne kadar küfre en büyük kebâir denir ise de, burada bahis konusu değildir.

İbn Abdüsselâm bu söylenenleri anlattıktan sonra der ki:

"Yine bunun gibi, namuslu bir kadını, kendisiyle zina edecek olan bir adamın yanına getiren veya bir insanı öldürecek adama teslim edenin günahının, öksüz malı yiyen kimsenin günahından daha büyük olduğunda şüphe yoktur. Bunun gibi, düşmana rehberlik yaparak Müslümanların saklı bulundukları yerleri gösteren kimse de savaş alanından kaçan kimseden daha büyük günah işlemiştir. Çünkü düşmanın, Müslümanlara mal, can ve namus yönünden her türlü kötülüğü yapacaklarını bile bile bunu işlemiştir. Yine bunun gibi, birisinin aleyhinde yalan konuşması sebebiyle onun öldürüleceğini bilerek bu yalanı söylemesi de en büyük günahlardandır". Bütün bunları ve benzerlerini sıralayarak anlatmağa devam etti ve "Bazı âlimlere göre, hakkında veîd –korkutma- had –ceza- veya tel'in vârid olan her günah kebîre'dir." dedi ve "Buna göre yolu gösteren bu istikameti tayin ettiren alametleri, nişan ve işaret ve hudutları değiştirmek de kebâirdendir. Zira bunun hakkında da tel'in vârid olmuştur." diye ilâve etti. Buna göre, hakkında veîd, tel'in ve had vârid olan günahlar gibi fesadı olan her günah da kebîredir.

İbn Dakîk diyor ki: "Yapılan günahın zararı tek yönlü olarak düşünülmemeli, diğer zararları da göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü günahın bir tek zararını düşünüp hüküm vermekte insan bazan yanılabilir. Meselâ, içkinin zararlarından ilk akla gelen sarhoşluk ve akli dengenin bozulmasıdır. Şayet biz, içkinin bu zararını tek yönlü olarak ele alırsak, az miktarda içkinin kebâirden olmaması gerekir. Çünkü bir kaç damla içki sarhoşluk vermez. Hâlbuki şarabın bir katresi dahi haram ve bir damlasını içmek de kebîredir. Çünkü az, insanı çoğa götürür. İşte bu zarar, o katreyi büyük günah yapar".

Celâl Belkınî, İbn Dakîk'in, şarabın katresi hakkındaki açıklamalarını, İbn Abdüsselâm daha önce yaptıktan ve "Kavâid" adlı eserinde bunu

anlattıktan sonra, "Bu hususta hiç bir âlimin koymuş olduğu bir usûl ve kaideye rastlamadım." demiştir. Belki de bu sözünden muradı, "itirazdan kurtulmuş bir kaide veya efradını câmi, ağyarını mâni bir tarif bulamadım demek istemiştir" demiştir.

Bu hususta Muteahhirîn'in beyanlarından birisi de İbnu's-Salah'ın fetvâsındaki sözüdür. Nitekim Celâl Belkınî, "Ben de bu görüşü kabul ediyorum." demiştir. Buna göre, mutlak surette, "işte bu, büyük bir günahtır", denen her günah kebîre'dir. Bununla beraber bunun da bazı alâmetleri vardır. Bunlar, kitap ve sünnette; dünyada ceza tertibi, cehennem azabı ile korkutmak, lanetlemek ve bu günahı irtikâb edene "Fâsık" denebilmesi gibi şeylerdir.

Şeyhülislâm Barzi, "Hâvî" üzerine yazdığı tefsirinde bunu özetleyerek; "Gerçek şu ki; herhangi bir günaha kitap ve sünnette veîd, had veya teftin vârid olur veya zararı hakkında veîd ve had vârid olanların birinin zararına denk olur veyahut bu, yaptığı iş haklarında nass vârid olan kebâirin küçüğüne benzerse, işte bunlar kebâirdir. Meselâ, masum zanniyle öldürdüğü adam için sonradan kısas hakkının var olduğunun anlaşılması veya yabancı kadındır zanniyle zina ettiği bir kadının sonra kendi karısı olduğunun anlaşılması gibi." demiştir. İbn Abdüsselâm'ın bu sonradan anlattığını "Kavaid"inde daha önce anlattığını da İbn Abbas (r.a.)'ın, "Allahu Teâlâ'nın cehennem va'di, gazab, lanet veya azabı ile sonuçlandırdığı her günah kebâirdir." diyerek teyid eder. Bunu İbn Cerîr, İbn Abbâs (r.a.)'dan rivâyet etmiştir.

Şunu bilmiş ol ki yukarda kaydettiğimiz tarifler, efradını câmi ağyarını mâni değil, belki takribi tariflerdir. Yoksa bunları tam mânasiyle zabt etmek mümkün değildir. Diğer bazıları da herhangi bir tarif ile onları bir kaide altına almadan teker teker kebâiri saymışlardır, İbn Abbâs (r.a.) ve diğerlerinden gelen bir rivâyette; kebâir, Nisa sûresinin başından:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ

âyetine kadar sayılan günahlardır, demişlerdir. Diğer bazıları hadîsde buyurulduğu üzere büyük günahların yedi olduğunu söylemişlerdir:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ: اَلشِّرْكُ بِاللهِ، وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَأَكْلُ الرِّبَا وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ

"Helâk edici yedi (günahtan) sakının. (Bunlar) Allah'a eş tutmak, sihir, haklı olarak öldürülenden başka, Allah'ın haram kıldığı adamı öldürmek, yetim malı yemek, ribâ yemek, harbin kızıştığı gün geri dönmek, evli mü'min ve hiç bir şeyden haberi olmayan kadınlara iffetsizlik isnad etmek." [10] Yine Buhâri ile Müslim'in diğer rivâyetlerinde şöyle buyurulmuştur:

اَلْكَبَائِرُ: اَلْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَالسِّحْرُ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ

"Kebâir, Allah'a ortak koşmak, sihir (yapmak ve yaptırmak), anne ve babaya asi olmak ve adam öldürmektir". Ayrıca Buhâri "Yemin-i ğamûs"i, Müslim ise "Yalan yere yemin"i ziyâde etmişlerdir.

Bunların cevabında deriz ki: Resûl-i Ekrem, o zamanın icablarına göre açıklanması gereken büyük günahları saymışlardır; yoksa bu, büyük günahlar yalnız bunlardan ibarettir demek değildir. Hz. Ali, Atâ, Ubeyd İbn Umeyr, kebâirin yedi olduğunu söyleyenlerdendir. Kebâir'in on dört, on beş olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi İbn Mesûd (r.a.) gibi dört olduğunu söyleyenler de vardır. Ayrıca İbn Mesûd (r.a.)'dan kebâirin üç, başka bir yerde de on olduğuna dair rivâyetler vardır. Abdurrazzak ve Taberânî'nin İbn Abbâs (r.a.)'dan rivâyetinde yediden ziyâde yetmişe yakın oldukları söylenir, İbn Abbâs (r.a.)'ın en büyük talebelerinden olan Saîd İbn Cübeyr, sınıf ve nevileri bakımından kebâirin yedi yüze yakın olduğunu söyler. Bu rivâyeti Taberânî Saîd'den o da İbn Abbâs (r.a.)'dan nakletmiştir. Şöyle ki: Adamın biri İbn Abbâs (r.a.)'a:

"Kebâir yedi midir?" diye sorunca, İbn Abbâs (r.a.):

"Yediye değil, yediyüze yakındır, ancak istiğfar sayesinde kebîre diye bir şey kalmadığı gibi, israr ile de sağîre kebîre'ye dönüşür," buyurdu. Bizim adamlarımızdan Deylemî;

"Biz kendi gayretimizle telif ettiğimiz bir risalede kebâiriyi topladık. Bunlar kırkın üstündedir." demiştir. Bu da İbn Abbâs (r.a.)'ın görüşüne yakındır.

Şeyhülislâm Alâf, "Kavâid" adlı kitabında anlattığına göre Resûl-i Ekrem'in sarih olarak bildirdiği kebâiri bir risalede topladı. Bunlar; Allah'a eş tutmak, adam öldürmek, zina yapmak -bunun en fahişi, komşu karısı ile münâsebette bulunmaktır-, savaştan kaçmak, ribâ yemek, yetim malı yemek, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, sihir yapmak ve yaptırmak, haksız yere Müslümanın ırzına dil uzatmak, yalan yere şahitlik yapmak,

10 Buhâri, Vesâya 24, No:2615; Müslim, İman 145, No:89

nemime ve söz gezdirmek, hırsızlık yapmak, içki içmek, Kâbe'ye saygısızlıkta bulunmak, verilen sözü ve yapılan pazarlığı bozmak, sünneti terk etmek, hicretten sonra taarrub (Taarrub, Medîne'ye hicret ettikten sonra kendisine cihad borç olup savaşa hazırlanacağı yerde, "Hayır, ben bedeviyim" deyip geri, eski haline dönmek demektir), Allah'ın rahmetinden ümit kesmek, Allah'ın mekrinden emin olmak, suyunun fazlasını yolcuya vermemek, idrar sıçramasından kaçınmamak, ana ve babaya isyan etmek, onlara kötü söz söylemeğe sebep olmak ve vasiyeti yerine getirmemektir ki bunlar, hadîsde haklarında nass vârid olan yirmi beş kebâirdir.

Ben de derim ki: Ganimet malından çalmak, erkek hayvanın dişisine binmesine mani olmak (nitekim aşağıda Bezzâr'ın rivâyetettiği hadîsde Resûl-i Ekrem bunu büyük günahların en büyüklerinden saymıştır), Beyhakî'nin rivâyet ettiği Kâbe'ye karşı saygısızlık göstermek, (bu da bu işi helâl görmediği vakittir), gibi günahlar da bunlara ilâve edilir. Fakat Celâl Belkınî, yukarda işaret edilen kebâirleri saydıktan sonra, "Yukarıdaki hadîslerde anlatılan daha birçok kebâir kalmıştır. Onlar da, erkek hayvanı dişisinden menetmek, sihir öğrenmek, sihir yaptırmak, Allah'a sûizanda bulunmak, ganimet malını zimmetine geçirmek, özürsüz olarak iki namazı bir arada kılmak gibi günahlardır." demiştir. Fakat iki namazı bir arada özürsüz olarak kılmanın kebâirden olduğu hakkındaki hadîs zayıftır. Bunlarla beraber haklarında nass vârid olan Kebâir otuza çıkmış olur. Ancak erkek hayvanı dişisinden men etmenin büyük günahlardan olduğu hakkındaki hadîsin senedi zayıf olduğu gibi, zararı da diğerleri gibi değildir. Hadîsde zikri geçtiği için onu andık. Hırsızlık hakkında da "Kebîre'dir" diye bir nass vârid olmamış; nass, ganimet malından çalma hakkında vârid olmuştur. Gerçi Buhâri ile Müslim'in rivâyetinde

وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ

"Hırsız, hırsızlık ettiği zaman mü'min olduğu halde hırsızlık etmez."[11] Neseî'nin rivâyetinde de

فَإِنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ

"Şayet bunu yaparsa İslâm ipini boynundan çıkarmış olur. (Bundan sonra) bu kimse tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."[12] buyurulmuştur. Bir eli ile muahede ederken diğer eliyle onu bozma işinin geçmiş hadîslerde

---

11 Buhârî, Eşribe, No:6400; Müslim, İman 100, No:57

12 Nesai,Kat'üs-Sârik 1, No:4872

Kebâir'den olduğu hakkında bir sarahat yoktur, ancak şiddetli veîd vardır. Sünneti terk hakkında da durum aynıdır, zira sünneti terk etmenin Kebâir'den olduğuna dâir hadîslerde bir nass yoktur. Yalnız Müslim'in şartlarına göre Sahih olduğunu söyleyen Hâkim, "Müstedrek"inde,

إِنَّ نَحْوَ الْمَكْتُوبَةِ وَالْجُمُعَةِ وَرَمَضَانَ كَفَّارَاتٌ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: اَلْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَنَكْثُ الصَّفْقَةِ وَتَرْكُ السُّنَّةِ

"Farz olan beş vakit namaz, Cuma ve Ramazan gibi ibadetler (aralarındaki günahlara) keffârettirler. Ancak üç günaha keffâret olmazlar. Bunlar Allah'a eş tutmak, bir adam ile muâhedeleşip anlaştıktan sonra onu öldürmek ve bir de sünneti terk etmektir."[13] şeklinde bir hadîs rivâyet etmiştir. Resûl-i Ekrem hadîsde geçen "Neks-i Safka"yı tercemede gösterdiğimiz şekilde açıkladığı gibi, sünneti terk etmeği de cemaat ve toplumdan ayrılmakla şerh etmiştir. Ahmed ve Ebû Davûd'dan gelen

مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ

"Cemaatten bir karış ayrılan kimse İslâm bağını boynundan çıkarmış olur."[14] hadîsi bunu teyid eder. "Cemaatten ayrılmak" tan maksad, bid'atlere sapmaktır.

Kebîreler ile ilgili hadîslerden bahsetmekte beis yoktur. Bunlar ikiye ayrılır. Birincisi, kebîreden, cezasının büyüğünden, helâk edici olanından açıkça bahsedilen günahlardır. Diğeri de lanetlenen veya "Bunu yapan Allah'ın gazabına uğrar" diye buyurulan veya işlediği bu günah için şiddetli veîd -korkutma- bildirilen günahlardır.

Birinci Nevî Hadîsler

1- Buharî ile Müslim'in rivâyet ettiği hadîsde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ (ثَلَاثًا): اَلْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ وَقَوْلُ الزُّورِ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ

"Size en büyük günahları haber vereyim mi? (Resûl-i Ekrem bu dikkat emrini üç defa tekrarladıkdan sonra) *"Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya*

13 Hâkim, "el-Müstedrek", İlim, No:412, 1/207

14 Ebu Davud, Sünnet 30, No:4758; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:17209, 4/130

asi olmak, yalan şahitliği yapmak ve yalan konuşmaktır". (Hadîsi rivâyet eden zât diyor ki): "Resûl-i Ekrem (bu yalan şahitliği sözüne kadar diğerlerini yaslanmış vaziyette anlatırken) burada doğrularak oturdu ve durmadan tekrar etmeğe başladı. O derece tekrarladı ki keşke sükût edeydi dedik."[15]

2- Yine Buharî ile Müslim'in diğer bir rivâyetinde, Resûl-i Ekrem kebâiri sayarken şirk ile anne ve babaya asi olmağı anlattı ve bu arada adam öldürmeği de saydı. Yalan şahitliğini ve yalan yere yemini de en büyük günahlardan saydı.

3- Yine Buhâri ile Müslim'in diğer rivâyetinde râvi, Resûl-i Ekrem'e:

"En büyük günah hangisidir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ seni yarattığı halde O'na ortak koşmandır," buyurdu. Ben;

"Evet, ya Resulallah, bu büyük, bundan sonra hangisi daha büyük?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Seninle yeyecek (onu bakamam) korkusu ile çocuğunu öldürmendir," buyurdu. Ben:

"Sonra hangisidir, ya Resûlallah?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Komşunun karısı ile zina etmendir"[16] buyurdu.

4- Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مِنَ الْكَبَائِرِ شَتْمُ الرَّجُلِ وَالِدَيْهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَهَلْ يَشْتُمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟
قَالَ: نَعَمْ، يَسُبُّ الرَّجُلُ أَبَا الرَّجُلِ، فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ

"Büyük günahlardan birisi de kişinin anne ve babasına sövüp saymasıdır," buyurdu. Kendisine:

"Hiç insan kendi anne ve babasına söver mi?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Evet, adam başkasının babasına ve annesine söver, o da onun babasına ve annesine söver"[17] buyurdu.

Buhârî'nin diğer bir rivâyetinde, bu son günah Ekber-i Kebâir'den, en büyük günahlardan sayılmıştır. Yine Buhârî başka bir rivâyetinde de *"Allah'a şirk koşmayı, adam öldürmeyi, anne ve babaya âsi olmayı ve yalan yere yemini"* kebâir'den saymıştır. Başka bir rivâyetinde de *"Şirki, haksız*

15 Buhâri, Şehadat 10, No:2511;Müslim, İman 143, No:87
16 Buhâri, Tefsir 5, No:4207; Müslim, İman 141, No:86
17 Müslim, İman 146, No:90; Buhâri, Edeb 4, No:5628

yere adam öldürmeyi, yetim malı ve ribâ yemeyi, savaş alanından kaçmayı, namuslu kadınlara iftirayı, helâk edici günahlardan saydı. Diğer Sahih bir rivâyette de bu yedi günah ile Müslüman olan anne ve babaya âsi olmayı, Kâbe'ye saygısızlığı" da Kebâir'den saymıştır. Sidik ve idrardan sakınmamanın da Kebâir'den olduğuna dâir rivâyetler gelecektir.

Şube ve diğerlerinin "zayıftır" dediği, İbn Hibbân ve diğer bazılarının mevsuk olduğunu söyledikleri, Bezzâr'ın rivâyet ettiği bir hadîsde, *"Hicretten sonra taarrub (yâni bedevi Arap ahlâkı ile ahlâklanmak)"*[18], yine zayıf olan başka bir rivâyette de, "Hicret ettikten sonra Arabîliğe dönmek" şekillerinde ziyâdeler bulunmaktadır. Hicret ettikten sonra Arabîliğe dönmek demek, Medîne'ye hicret ettikten sonra kendisine cihad borç olup savaşa hazırlanacağı yerde, "Hayır ben savaşmam, bedeviyim" deyip geri, eski haline dönmesi demektir. Nitekim seleften (geçmiş âlimlerden) bazıları:

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى

"Hakikat kendilerine hidâyet besbelli olduktan sonra arkalarına dönenler (yok mu?) şeytan onları fitlemiş, onlara uzun zaman göstermiştir."[19] âyetiyle buna delil çekmişlerdir. İbn Sirîn'in Ubeyde'den gelen *"Hicretten sonra Arabîliğe, bedevîliğe irtidad ve dönüş kebâirdendir."* rivâyeti de buna uygun düşer. Ravileri arasında munker birisi bulunan Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"Dikkat edin, ben size Ekber-i kebâiri haber vereyim, Allah'a şirk koşmak, ana babaya asi olmak."* buyurdu. Resûl-i Ekrem (buraya kadar anlattıklarını) dizlerini dikmiş ve ellerini dizlerinin altından bağlamış, bir vaziyette anlatıyordu. Hemen ellerini çözdü ve eli ile dilinin ucundan tutarak *"Aman yalan şahitliğinden sakının"*[20] buyurdu. Mudelles olan diğer bir rivâyette de *"Size en büyük günahları haber vereyim mi? Allah'a şirk koşmaktır."*, buyurdu ve *"Kim Allah'a eş tutarsa, muhakkak pek büyük bir günah ile iftira etmiş olur."*[21] mealindeki âyetini okudu. Sonra devamla *"Anne ve babaya âsi olmaktır."* buyurdu ve: *"Bana, ana ve babana şükret. Dönüş ancak banadır."*[22] mealindeki âyet-i celîlesini okudu. Resûl-i Ekrem bütün bunları yaslanmış vaziyette anlatırken birden toparlanıp ayakları üzerine oturdu ve *"Aman yalan konuşmaktan korununuz."*[23] buyurdu.

---

18 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebîr", No:5636, 6/103
19 Muhammed: 47/25.
20 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebîr", No:293, 18/140
21 en-Nisa: 4/48.
22 Lukman: 31/14.
23 Taberânî, "Müsnedü'ş-Şâmiyyîn", No:2635, 4/26

5- Ahmed'in rivâyetinde, şöyle buyurulmuştur:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ: الشِّرْكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَمَا حَلَفَ حَالِفٌ يَمِينَ صَبْرٍ فَأَدْخَلَ فِيهَا مِثْلَ جَنَاحِ بَعُوضَةٍ إِلَّا جَعَلَ اللهُ نُكْتَةً فِي قَلْبِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"En büyük günahlar, Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak. Bir kimse sabır yemini yâni şahitlik yapar ve buna da sivrisineğin kanadı kadar yalan katarsa Allah, kıyamete kadar onu kalbinde bir leke kılar."[24]

6- Bezzâr'ın zayıf senedle rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ: الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَمَنْعُ فَضْلِ الْمَاءِ وَمَنْعُ الْفَحْلِ

"En büyük günahlar, Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak, suyun fazlasından muhtaçları menetmek ve erkek hayvanı dişisinden uzaklaştırmaktır."[25]

7- İbn Merdûye'nin senedinde zayıflık bulunan rivâyetinde:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الْمُؤْمِنَةِ بِغَيْرِ حَقٍّ وَالْفِرَارُ فِي سَبِيلِ اللهِ يَوْمَ الزَّحْفِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَرَمْيُ الْمُحْصَنَاتِ وَتَعَلُّمُ السِّحْرِ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ

"Kıyamet günü Allah katında en büyük günahlar: Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, savaş günü Allah yolunda savaşdan kaçmak, anne ve babaya asi olmak, namuslu ve evli kadınlara dil uzatmak, sihir öğrenmek, ribâ yemek ve öksüz malı yemektir."[26] buyuruldu.

İbn Ebî Hâtim'in rivâyetinde de *"Şarap, en büyük günahlardandır ve bütün kötülüklerin anasıdır. Şarap içen namazı da terk eder. Ana, teyze, hala ve diğer mahremleri ile de zina eder."* buyurulmuştur. Yine İbn Ebî Hâtim'in rivâyetinde *"Bir kimsenin haksız yere bir başkasının karısına dil uzatması, en büyük günahlardandır."* buyurulmuştur. Ahmed ve Ebû Davud'un,

مِنْ أَرْبَى الرِّبَا الْاِسْتِطَالَةُ فِي عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ

---

24 Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:16086, 3/495

25 Bezzâr, "Müsned", No:4437, 10/314

26 Beyhaki, "es-Sünenu'l Kübra", Zekat 5, No:7507, 4/89

"En büyük günahlardan birisi de haksız yere Müslümanın ırzına dil uzatmaktır."[27] şeklindeki rivâyeti de buna uygundur. Bezzâr da zayıf bir se- ned ile rivâyetinde,

مَنْ جَمَعَ بَيْنَ صَلَاتَيْنِ بِغَيْرِ عُذْرٍ فَقَدْ أَتَى بَابًا مِنْ أَبْوَابِ الْكَبَائِرِ

"Her kim mazeretsiz iki namazı bir vakitte kılarsa, Kebâirden birini irtikâb etmiş olur." buyurulmuştur. Yine İbn Ebî Hâtim ve Bezzâr'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem'e Kebâirlerden sorulmuş o da.

الشِّرْكُ بِاللهِ وَالْإِيَاسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ وَهَذَا أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ

"Allah'a şirk koşmak, O'nun rahmetinden ümit kesmek ve mekrinden emin olmaktır. Bu sonuncusu da Ekber-i Kebâir'dendir." buyurdu.[28] Bu hadîsin mev- kuf olmasının akla daha yakın olduğu söylenmiştir. Ayrıca Darekutnî;

اَلْإِضْرَارُ فِي الْوَصِيَّةِ مِنَ الْكَبَائِرِ

"Vasiyette, hak sahibini zararlandırmak da Kebâir'dendir."[29] diye bir hadîs rivâyet etmişse de, İbn Ebî Hâtem "Doğrusu bu rivâyet de mevkuftur." de- miştir.

İkinci Nevi Hadîsler

1- Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ. قَالَ: فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ

"Üç sınıf İnsan var ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bak- maz ve onları tezkiye etmez. Onlar için acıklı azâb vardır." buyurdu ve bunu üç kere tekrarladı. Râvi Ebû Zer:

"Bunlar mahvoldu, helâk oldular, kimdirler, ya Resûlallah?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

---

27 Ebu Davud, Edeb 40, No:4878; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:1650, 1/190

28 İbn-i Ebî Hâtim, "Tefsir", No:5201, 3/931

29 Darekutnî, Vasâyâ, No:7, 4/151; Beyhakî, "es-Sünenü'l-Kübra", Vasâyâ 8, No:12962, 6/271

"Böbürlenerek cübbe ve paltolarını şarlatanlar, başa kakmak suretiyle ikramda bulunanlar ve yalan yemin ile mal satanlardır." buyurdu. Bunun diğer rivâyet şeklinde helâk olanlar, *"Yaşlı zâni, yalancı hükümdar ve kibirli yoksullardır."*[30] buyurulmuştur.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde bu helâk olan üç kişinin *"Çölde fazla suyu olduğu halde onu yolcuya vermeyen, ikindiden sonra öyle olmadığı halde yalan yemin ile böyledir, diye kandırıp malını satan ve dünyalık temini maksadıyle hükümdara bîat eden, istediğini aldığında onun emrinde kalan, fakat umduğunu bulamayınca ahdini bozan kimsedir."*[31] şeklindedir.

2- Ahmed'in tahrîç ettiği bir hadîsde de şöyle buyurulmuştur:

إنْ لِلّٰهِ تَعَالَى عِبَادًا لَا يُكَلِّمُهُمْ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ قِيلَ وَمَنْ أُولَئِكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: مُتَبَرِّئٌ مِنْ وَالِدَيْهِ رَاغِبٌ عَنْهُمَا أَوْ مُتَبَرِّئٌ مِنْ وَلَدِهِ، وَرَجُلٌ أَنْعَمَ عَلَيْهِ قَوْمٌ فَكَفَرَ نِعْمَتَهُمْ وَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ

"Allahu Teâlâ'nın öyle kulları vardır ki kıyamet günü onlarla konuşmaz, onları tezkiye etmez ve taraflarına bakmaz." "Bunlar kimlerdir, ey Allah'ın Resulü?" diye sorulduğunda, Resûl-i Ekrem: *"Anne ve babasından veya evlâdından yüz çevirip uzaklaşanlar, kendisini azâd edip hürriyetine kavuşturan, topluma karşı nankörlük edip onlardan ayrılan kimselerdir."*[32] buyurdu.

Müslim'in bir rivâyetinde ise:

مَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلًا وَلَا صَرْفًا

"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti, efendilerinin izni olmadan başkalarını efendi edinen üzerine olsun. Allahu Teâlâ farz ve nafileden hiç bir ibadeti ondan kabul etmez."[33] buyurulmuştur.

Yine Buhâri ile Müslim'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ

"Söz gezdiren cennete giremez."[34] Ahmed'in rivâyetinde ise,

---

30 Buhâri, Şehâdât 22, No:2527; Müslim, İman 173, No:108

31 Müslim, İman 171, No:106; Ebu Davud, Libas 27, No:4089; Tirmizi, Buyu' 5, No:1211

32 Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:15674, 3/440

33 Müslim, Itk 18, No:1508; Buhâri, Fedailü'l-Medîne 1, No:1771

34 Buhâri, Edeb 50, No:5709; Müslim, İman 169, No:105

ثَلَاثٌ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ: مُدْمِنُ خَمْرٍ وَقَاطِعُ رَحِمٍ وَمُصَدِّقٌ بِالسِّحْرِ

"Üç kişi cennete giremez. Bunlar, devamlı içki içen, akrabaları ile ilgilerini kesen ve sihirbazlara inanan kimselerdir."[35] buyurulmuştur.

3- Ahmed ve Buhârî'nin rivâyetlerinde şöyle buyurulmuştur:

ثَلَاثٌ أَنَا أُخَاصِمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَه، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ الْعَمَلَ وَلَمْ يُوفِهِ أَجْرَهُ

"(Allahu Teâlâ buyuruyor): Üç sınıf var ki kıyamet günü bunların hasmı doğrudan doğruya benim. Benim adıma and içer, sonra yeminini bozar yerine getirmez, hür bir adamı köle diye satar, bir iş gördürmek için bir işçiyi tutar, işini gördürür de, sonra ücretini vermez." [36]

4- Ahmed ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌّ، وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ وَلَا مَنَّانٌ

"Anne ve babasına asi olan, devamlı içki içen ve yaptığı iyiliği başa kakan cennete giremez."[37] buyurmuştur.

5- Ahmed ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌّ وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ وَلَا مُكَذِّبٌ بِقَدَرٍ

"Anne ve babasına asi olan, devamlı içki içen ve kaderi inkâr eden cennete giremez."[38] buyurulmuştur.

6- Ahmed'in zayıf bir sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ صَاحِبُ خَمْسٍ: مُدْمِنُ خَمْرٍ وَلَا مُؤْمِنٌ بِسِحْرٍ وَلَا قَاطِعُ رَحِمٍ وَلَا كَاهِنٌ وَلَا مَنَّانٌ

"(Şu) beş (günah) sahibi cennete giremez. Bunlar, devamlı içki içen, sihre inanan, akrabası ile ilgisini kesen, gaybden haber veren kâhin ve yaptığı iyiliği başa kakanlardır."[39]

---

35 Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:19587, 4/399
36 Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:8677, 2/358; Buhâri, Buyu 106, No:2114
37 Nesâî, Eşribe 46, No:5672; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:11238, 3/28
38 Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:27524, 6/441; İbn-i Mace, Eşribe 3, no:3376
39 Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No:11122, 3/14

7- Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde de,

لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ لَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا لَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ

"Allah'tan başkası için kurban kesene lanet olsun, anne ve babasını tel'in edenlere lanet olsun, bidati îcad edene lanet olsun, yerin alâmetini, yolun işaretlerini değiştirenlere lanet olsun."[40] buyurulmuştur.

8- Hâkim de sahih olduğunu söylediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ وَالدَّيُّوثُ وَرَجُلَةُ النِّسَاءِ

"Üç kimse cennete giremez. Bunlar, anne ve babasına asi olan, deyyus, bir de giyim ve davranışlarında kendilerini erkeklere benzeten kadınlardır."[41]

İşte yukarda sıraladığımız bu hadîsler ile Alâi ve diğerlerinin, bir kısım günahların kebîre ve kebîre derecesinde olduklarını beyan için açık nasslar olduklarına işaret etmişlerdir. Günahları etraflıca açıklayacağımız sırada inşaallah bu hususlarla ilgili daha pek çok hadîsleri ele alacağız. Burada bunları öncelikle anlatmamızın sebebi, Alâi ve diğerlerinin sözlerinin esaslarına işaret içindir.

Ebû Talib-i Mekki'ye gelince; o da kebâiri on yediye çıkarmıştır. Bunların dördü kalbdedir ve şunlardır:

Allah'a şirk koşmak,

İsyana devam etmeğe niyetli olmak,

Allah'ın rahmetinden ümidi kesmek,

Allah'ın mekrinden emin olmaktır.

Dördü de dildedir ve şunlardır:

İftira etmek.

Yalan şahitliği yapmak.

İnsanın durumunu veya bir uzvunu değiştiren sihir,

Hakkı ibtal eden veya bâtılı yerleştiren yalan yemindir.

---

40 Müslim, Ezâhi 45, No:1978

41 Hâkim, "el-Müstedrek", İman, No:244, 1/144

Üçü de midededir. Onlar da:

Haksız olarak haramı, yetim malını yemek,

Ribâ yemek,

Sarhoşluk veren şeyleri yemek ve içmek,

İkisi de edeb yerindedir. Bunlar:

Zina ve livatadır,

İkisi de eldedir ve şunlardır:

Adam öldürmek.

Hırsızlık yapmak.

Birisi ayaktadır.

O da savaş alanından kaçmaktır.

Diğer birisi de bütün bedendedir.

O da anne ve babasına âsi olmaktır.

BÜYÜK VE KÜÇÜK GÜNAHLARDAN SAKINDIRMA HAKKINDA SON SÖZ

Bu hatimeyi öne almaktaki maksadımız, Allah'ın lütuf ve keremiyle, insanları helâke götüren, cennetten uzaklaştıran, zillet ve meskenete duçar eden, sorumluluk ve vebal altında bırakan, özellikle cennette küçük düşüren her çeşit günahlardan alıkoymak içindir.

Allahu Teâlâ hepimize rızasına uygun ameller nasîb edip günahlardan korusun.

Bilmiş ol ki Allahu Teâlâ kendisine isyan edenlere çeşitli şekillerde azâb edeceğini bildirmekle kullarını günah işlemeğe karşı uyarmıştır. Nitekim Allahu-Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

فَلَمَّا آسَفُونَاانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ

"Onlar bizi gazablandırınca kendilerinden intikam aldık."[42]

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ

"Bu suretle onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakta ısrar edince kendilerine, "Hor ve zelil maymunlar olun" dedik."[43]

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ

"Eğer Allah insanları kesibleri ile hemen muaheze ediverecek olsa, yeryüzünde bir deprenen bırakmazdı."[44]

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

42 Zuhruf: 43/55
43 el-A'raf: 7/166.
44 Fatır: 35/ 45.

"Kim kendisine doğru yol besbelli oldukdan sonra peygambere muhalefet eder, mü'minlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu döndüğü o yolda bırakırız (fakat âhirette) kendisini cehenneme koyarız. O, ne kötü bir yerdir."[45]

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا

"Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır ve o, kendisine Allah'tan başka ne bir yar, ne bir mededkâr da bulamaz."[46] Bu hususta daha pek çok âyetler vardır.

Sahih hadîsde şöyle vârid olmuştur:

إِنَّ اللهَ فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا وَحَدَّ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا وَحَرَّمَ أَشْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا وَسَكَتَ عَنْ أَشْيَاءَ رَحْمَةً لَكُمْ غَيْرَ نِسْيَانٍ فَلَا تَبْحَثُوا عَنْهَا

"Allahu Teâlâ bir takım şeyleri farz kıldı, onları kaybetmeyin (yerine getirin). (Helâl haram diye) bir takım hududlar çizdi, bunları aşmayın (bu çerçeve dışına taşmayın). Unuttuğundan değil de rahmet olarak bazı şeyleri sükût geçti, onlar üzerinde araştırma yapmayın."[47]

Yine Buhâri ile Müslim'de rivâyet edildiğine göre Resül-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ

"Hiç şüphesiz Allah kıskanır. Muhakkak mü'min de kıskanır. Allah'ın kıskanması, Allah'ın mü'mine haram kıldığı şeyi' mü'minin işlemesidir."[48] buyurmuştur.

Yine Buhâri ile Müslim'de Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللهِ فَلِذَا حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

"Allah'tan daha çok kıskanan kimse yoktur. Bunun için kötülüklerin açığını da gizlisini de haram kılmıştır. Allah'tan daha çok övülmek, kendisine sevimli olan kimse yoktur."[49]

Yine Sahih bir hadîsde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

---

45 en-Nisâ: 4/115.

46 en-Nisâ: 4/123.

47 Dârekutnî, Raza', No:4396, 5/325; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:589, 22/221

48 Buhâri, Nikah 106, No:4925; Müslim, Tevbe 36, No:2761

49 Buhâri, Tefsir 130, No:4358; Müslim, Tevbe 33, No:2760

إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ نُكِتَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فِي قَلْبِهِ فَإِنْ تَابَ وَاسْتَغْفَرَ صُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ لَمْ يَتُبْ زَادَتْ حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ

"Mü'min bir günah işlediği vakit, kalbine siyah bir nokta bir leke vurulur. Tevbe ederse kalbi cilalanır ve yeniden parlar; tevbe etmez isyana devam ederse, siyah lekeler kalbini kaplayıncaya kadar artar."[50] İşte Âllâhu Teâlâ'nın;

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

"Bilâkis, onların kazanmakta oldukları, kalblerini yenmiş (paslandırmış) tır."[51] ayetindeki "Ran"dan muradı da budur.

Yine Buhâri ile Müslim'in rivâyetine göre, Resûl-i Ekrem, Muaz İbn Cebeli Yemen'e vali gönderirken ona;

اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ

"Mazlumun bedduasından sakın, zira onunla Allah arasında perde yoktur."[52] buyurmuştur.

İbnu'l-Cevzî'nin, Enes İbn Mâlik radıyallahü anh'ın annesi Ümmü Sûleym'den rivâyetinde, Ümmü Süleym Resûl-i Ekrem'den öğüt istemiş, Resûl-i Ekrem de;

اُهْجُرِي الْمَعَاصِيَ فَإِنَّهَا أَفْضَلُ الْهِجْرَةِ وَحَافِظِي عَلَى الْفَرَائِضِ فَإِنَّهَا أَفْضَلُ الْجِهَادِ، وَأَكْثِرِي مِنْ ذِكْرِ اللهِ فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي الْعَبْدُ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ كَثْرَةِ ذِكْرِهِ

"Günahlardan uzaklaş, zira en makbul hicret, günahlardan uzaklaşmaktır. Farzlara devam et, zira en üstün cihad farzları edâ etmektir. Allah'ı çok zikret, zira Allah katında zikirden daha sevimli bir ibadet yoktur."[53] buyurmuştur.

Ebû Zer (r.a.) Resûl-i Ekrem'e:

"Hangi hicret sahibi daha makbuldür?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Günahları terk edip onlardan uzaklaşandır," buyurdu. Bu anlamda daha pek çok hadîsler vardır.

50 İbn-i Mace, Zühd 29, No:4244; Tirmizi, Tefsir 74, No:3334; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7939, 2/297

51 et-Tatfif: 83/14.

52 Buhâri, Mezalim 10, No:2316; Müslim, İman 29, No:19

53 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:313, 25/129

Huzeyfe (r.a.)'ye, "Şu İsrâiloğulları, dînlerini terk ettikleri için mi suretleri değiştirilerek hınzır ve maymun olmak ve kendi kendilerini öldürmek gibi çeşitli şekillerde azâb edildiler?" diye sordular. Huzeyfe (r.a.):

"Hayır, onlar açıkça inkâr etmediler, fakat emr olundukları şeyi yapmamak ve yasaklanan şeyleri yapmak için onlara yüklenmeleri sebebiyle, insan, gömleğinden sıyrıldığı gibi, onlar da dinlerinden ayrıldılar," dedi.

İbn Abbâs radıyallahu anhuma diyor ki:

"Ey günah sahibi, bir günahı bırakıp daha büyüğünü işlerken son nefesinden nasıl emin olursun? Böyle bir emniyet içinde bu günahları nasıl işlersin? Yazıklar olsun sana, sağında ve solundaki meleklerden utanmaz mısın? Yaptığın günah ne kadar büyük ise, tevbe etmeden beklemen, ondan daha büyük günahtır. Tasarladığın günahı, yaptım, diye sevinmen, o günahtan daha büyüktür. Yapmak istediğin herhangi bir kötülüğü yapamadım diye üzülmen, onu yapmandan daha günahtır. Bir günahı işlerken rüzgârın kapıyı sarsmasından korkarken, Allahu Teâlâ'nın seni gördüğünü bilerek ondan gönlünün ıztırap duymaması daha büyük günahtır. Yazıklar olsun sana, ne sanıyorsun? Eyyup aleyhisselâm senin işlediğin günahtan daha büyük bir günah mı işledi de Allahu Teâlâ vücudunda, malında ona bu kadar belâlar verdi? Aslında onun kusuru, kendisinden yardım isteyen bir mazluma yardım etmemesiydi".

Fakat İbn Abbâs (r.a.)'dan böyle bir rivâyet doğru olmasa gerektir. Şayet rivâyet doğru ise tevile muhtaçtır. Çünkü sahih kavle göre peygamberler nübüvvetten önce ve sonra -ister kasden ister sehven- günahların kebâir ve sağâirinden masundurlar. Rivâyet doğru ise tevili şöyledir:

Kendisinden yardım isteyene, imkânları olmadığı için yardım edememiş. Ancak imkânları olmasa bile yine yardım isteyenin yardımına koşması gerekirdi. Bu, daha iyi bir davranış olacaktı, işte daha iyiyi terk ettiği için Allahu Teâlâ kendisini muaheze etti.[54]

Bilâl İbn Sâd, "Yaptığın günahın küçüklüğüne değil, onu kime karşı yaptığına bak." demiştir.

Hasan-ı Basri "Ey Âdemoğlu, günahı hiç yapmamak, yaptıktan sonra tevbe edip ondan vazgeçmekten çok daha kolay ve hayırlıdır." demiştir.

---

54 Peygamberlerin, kendilerine peygamberlik geldikten sonra, kasıdlı ve kasıtsız olarak kebâirden, kasıtlı olarak da bir lokma hırsızlık gibi yüz kızartıcı adi Sagair'den masun olduklarında şüphe yoktur. Ancak hata, eğebilirler. Fakat hataları Allahu Teâlâ tarafından hemen düzeltilirler.

Muhammed İbn Kâb el-Kuradi'de "Allahu Teâlâ'ya günahı terk etmekten daha sevimli bir ibadetle ibadet edilmemiştir." demiştir. Nitekim bunu;

إذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ

"Size bir şey emrettiğim vakit, gücünüz yettiği kadar onu yapınız. Bir şeyi yasakladığım vakit de ondan (mutlak surette) sakınınız."[55] sahih hadîsiyle teyid etmektedir. Resûl-i Ekrem bu hadîsde, emrettiklerinin tam mânasiyle yapılmasında israr etmemiş, imkân nisbetinde yapılmalarını istemiştir. Fakat yasakladıkları üzerinde önemle durmuş ve onlardan kesinlikle kaçınılmasını istemiştir. Çünkü yasakları irtikâb, çok daha çirkin ve cezaları çok daha ağırdır. Artık gücünün yetip yetmediğine bakmadan, bütün imkânlarını seferber edip günahtan uzaklaşmak kendisine borçtur. (Esasen Allah, gücünün yetmeyeceği şeyle insanı mükellef tutmamıştır). Fakat emredilen şeyler böyle değildir. Bunlarda aczinin dahli vardır. Bunlar, imkânlara bağlıdır. Meşru olan imkân ve mazeretler daima makbul, uydurma bahaneler de merduttur. Fudayl İbn Iyad "Sana göre günah ne kadar küçülürse Allah katında o nisbette büyür; sana göre bir günah ne kadar büyürse, Allah katında o nisbette küçülür." demiştir.

Rivâyete göre Allahu Teâlâ, Mûsâ aleyhisselâm'a:

"Yaratıklarımdan ilk ölen, yâni helâk olan İblis' tir. Çünkü bana ilk isyan eden o'dur, buyurdu ve isyan edenleri yaşasalar da ölü saydı."

Huzeyfe (r.a.) diyor: "İnsan bir günah işleyince kalbine bir nokta, siyah bir leke vurulur. Günah işledikçe nokta nokta kalbi kararır gider".

Selefin -geçmiş büyüklerin- "İsyan, küfrün elçisidir." sözü bunu teyid eder. Çünkü isyan ile kararan kalb, artık hayır kabul etmez. Katılaşır, bütün merhamet, şefkat ve korku duyguları kalbinden çıkar ve kolaylıkla canının arzu ettiği kötülükleri irtikâb eder. Böylelikle Allah'ı unutarak şeytanı kendisine dost edinmiş olur. Şeytan da onu ümitlendirmek suretiyle alabildiğine azıtır ve nihayet küfre gitmesine sebep olur. Nitekim Allahu Teâlâ:

إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ۝ لَعَنَهُ اللهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ۝ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللهِ

55 Buhâri, İ'tisam 2, No:6858; Müslim, Hac 412, No:1337

فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ۝ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ۝ أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ۝

"Onlar Allah'ı bırakıp dişilere taparlar ve "Elbette senin kulların"dan belli bir takımı alıp onları saptıracağım, onlara kuruntu kurduracağım, develerin kulaklarını yarmalarını emredeceğim. Allah'ın yarattığım değiştirmelerini emredeceğim" deyen, Allah'ın lanet ettiği azgın şeytana taparlar. Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinen şüphesiz açıktan açığa kayba uğramıştır. Şeytan onlara vadediyor, onları kuruntulara düşürüyor, ancak aldatmak için vaadde bulunuyor. İşte onların varacağı yer cehennemdir. Orada, kaçacak yer de bulamayacaklardır."[56] buyurmuştur. Diğer âyette;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ۝ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

"Ey insanlar, Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir; dünya hayatı sizi aldatmasın. Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi ayartmasın. Şeytan şüphesiz sizin düşmanınızdır; siz de onu düşman tutun; o kendi taraftarlarını, çılgın ateşlik kimseler olmaya çağırır."[57] buyurulmuştur.

İmâm Ahmed, "Müsned"inde Ebû Hureyre (r.a)'den rivâyetinde Allahu Teâlâ İsrâiloğullarından bazıları için:

"Kulum bana itaat ettiği vakit ondan razı olurum; razı olunca da hem kendisini ve hem de eserlerini mübarek kılarım. Benim bereketimin sonu yoktur. Kulum bana isyan ettiği vakit de ona gazab eder, öfkelenirim. Gazab ettiğim kimseyi lanetlerim. Benim lanetim onun yedi nesline kadar iner", buyurmuştur. Bunu,

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar, dürüst söz söylesinler."[58] âyet-i celîlesi teyid eder. Nitekim müfessirler,

56 en-Nisa: 4/117-121.
57 Fâtır: 35/9-6.
58 en-Nisâ: 4/9.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

Âyetindeki "Din gününden" murad, ceza günüdür, demişlerdir. Hadîs-i Şerifte de:

كَمَا تَدِينُ تُدَانُ

"Yaptığın gibi bulursun." buyurulmuştur. Yaptığın zulmün cezasını görmezsen, evlâtların görür. Bunun için Allahu Teâlâ:

خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلاً

"Haksızlık yapmaktan korksunlar ve Allah'tan, sakınsınlar; dürüst söz söylesinler."[59] buyurmuştur. Şayet öksüz kalacak çocuklarını düşünüyorsan bütün işlerinde ve özellikle başkalarının çocuklarında Allah'tan korkmayacak olursan, Allahu Teâlâ sana ve zürriyetine aynı şeyi yaptıracaktır.

Şayet, "Onların ne günahı vardır? Bir şey yapmadıkları halde geçmişlerinin cezalarını ne diye çeksinler, babalarının günahından sebeb Allahu Teâlâ evlâtlarından niye intikam alsın?" dersen; derim ki: Çünkü zürriyetleri onlara tabidir, onlardan meydana gelmişlerdir. Onlar ne ise evlâtları da aynıdır. Nitekim âyet-i celîle'de:

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا

"İyi toprak Rabbinin izniyle bitki verir, çorak toprak kavruk bitki çıkarır."[60] buyurulmuştur. Bir başka âyet de şöyledir:

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي

"Duvar ise, şehirde iki yetim erkek çocuğa aitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı; babaları da iyi bir kimse idi. Rabbin onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi. Ben bunları kendiliğimden yapmadım."[61] Bu âyetler, fer'in asle tabi olduğunu göstermektedir. Hatta duvar altındaki hazinenin bu yetimlerin ana tarafından yedinci dedelerine ait olduğu söylenir.

59 en-Nisâ: 4/9.
60 el-A'raf: 7/58.
61 Kehf: 18/82.

Şayet; "Siz böyle söylüyorsunuz ama kötülerden doğmuş nice iyiler ve iyilerden doğmuş nice kötüler vardır. Âdem ve Nûh aleyhisselâmın evlâtları örnek olarak gösterilebilir. Âdem aleyhisselâm peygamber iken oğlu Kaabil katil olmuş; Nûh aleyhisselâmın oğlu kendisine iman etmemiştir." dersen; cevabında deriz ki: İstisnalar kaideyi bozmaz. Bunlar ender olmakla beraber hikmetini bilemediğimiz sebeplerden olabilir. Hâlbuki Allahu Teâlâ Resûl-i Ekrem'e:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي

"Ey Muhammed, sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin."[62] buyurduğu gibi diğer âyette de:

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ

"...Haksızlık yapmaktan korksunlar ve Allah'tan sakınsınlar; dürüst söz söylesinler."[63] buyurulmuş ve bazı aslın sebebiyle, fer'in de muazzeb olduğunu haber vermiştir. Bundan iki tarafın müsavi olduğu lâzım gelmez. Ancak bazı kimselerin iyiliğinden furûları da yararlanır. Bununla beraber her ikisi de bir külli kaide değildir. Aynı zamanda, bizim görüşünde kötü sandığımız bazı kimselerin, bilemediğimiz gizli ve iyi amellerinden ötürü, Allah tarafından bunların soyları mükâfatlandırılır. Bunun için biz: *"Arkalarında âciz ve küçük çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar ve Allah'tan sakınsınlar, dürüst söz söylesinler."*[64] âyet-i celîlesini alırız.

Yine Ahmed'in, "Müsned"inde anlattığına göre; Hz. Aişe'nin Hz. Muâviye'ye yazdığı bir mektupta, "Kul, Allah'a isyan ettiği vakit, insanların medhi zemine döner." demiştir. Ebû'd-Derdâ (r.a.) da, "Hiç anlamadan, insanların gönüllerini sana karşı göstermekten sakın." demiştir.

Muhammed İbn Şirin, bir defa büyük bir borç altına girmiş ve son derece üzülmüştü. Bunun üzerine "Ben kırk yıl önce işlediğim bir günahın cezasını çekiyorum." demiştir.

Süleyman Dârânî de; "İnsan, gece karanlığında işlediği bir günahı kimsenin görmediğini sanır, fakat sabah olunca işlediği bu günahın zilleti onun boynuna takılır." demiştir.

---

62 el-Kasas: 28/56.
63 en-Nisa: 4/9.
64 en-Nisâ: 4/9.

Yahya b. Muâz da "Bir kimse: 'Allah'ım, düşmanlarımı bana güldürme!' diye dua ettiği halde, bütün düşmanlarını kendisine güldüren bu kimseye şaşarım." demiştir. Bunun nasıl olduğunu kendisine soranlara, Yahya; "Allah'a isyan eder de kıyamet günü bütün düşmanları kendisine güler." demiştir.

Mâlik b. Dinar anlatıyor: "Allahu Teâlâ peygamberlerden birisine; "Ümmetine söyle, düşmanlarımın girip çıktıkları yerlere girip çıkmasınlar, onların kılıklarına girmesinler, onların binitlerine binmesinler, onların oturup kalktıkları ve yiyip içtikleri yerlerde yiyip içmesinler. Sonra onlar da onlar gibi benim düşmanlarım olurlar, buyurdu."

Hasan-ı Basrî anlatıyor: "Onlar Allah'a ihanet etti ve bu sebeple isyan ettiler. Eğer Allahu Teâlâ'ya karşı saygılı olsalar Allah da onları günahlardan korurdu. Olgun insan bir kusur işlediği vakit, cennete girinceye kadar onun korkusu yüreğinden çıkmaz." Nitekim Buhâri'nin İbn Mes'üd (r.a.)'dan rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ فِي أَصْلِ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ وَقَعَ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ بِهِ هَكَذَا فَطَارَ.

"Doğrusu mü'min, günahlarım, tepesine dikilmiş ve üzerine yıkılacak bir dağ gibi görür. Kötü insan da günahlarını, burnunun ucuna konmuş ve bir şöyle etmekle uçup gidecek sinek gibi görür."[65] buyurmuştur.

Kâ'bü'l-Ahbar'ın anlattığına göre İsrâiloğullarından birisi yanılarak işlediği bir günaha pişman olmuş, üzülmüş ve "Acaba ben Rabbimi nasıl hoşnud edebilirim?" diye sağa sola koşmağa, dost ve ahbablarına mektuplar yazarak konu hakkında kendisini aydınlatmalarını istemeğe başlamış.

Ammâr b. Dâdâ diyor ki: "Kehmus:

'Ben kırk yıl önce işlediğim bir günaha hâlâ ağlarım', dedi. Ben:

'İşlediğin o günah ne idi?', diye sordum. Kehmus:

'Kırk yıl önce bir kardeşliğim misafir olarak bana gelmişti. Kendisi için bir balık aldım. Yemeği yedikten sonra komşumun duvarından bir parça toprak alarak kendisine getirdim. O da bu toprak ile elini silerek temizledi. Bu suretle komşumun hakkı bana geçti. İşte bu günahıma ağlarım', dedi".

Ömer b. Abdülazîz valilerinden birisine yazdığı mektupta;

---

65 Buhâri, Deavât 4, No:5949; Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 49, No:2497

"İnsanlara karşı güçlü ve kudretli olup istediğini yapabilecek durumda olduğun vakit, Allahu Teâlâ'nın, senin üzerinde olan kudretini düşün de ona göre hareket et. İyi bil ki, insanlara yapabileceğin kötülük geçicidir, en çok ölüme kadar devam eder. Buna karşılık onun âr ve azabı kıyamette senin için devam eder. Şunu da unutma ki, mazlumun hakkını zâlimden bizzat Allahu Teâlâ alır. Sakın sana karşı Allah'tan başka bir dayanağı olmayan kimselere zulmetmeğe kalkışma. Bir mazlum içtenlikle Allah'a sığındığı vakit Allahu Teâlâ hemen ona yardım eder." Nitekim âyet-i celîle'de:

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

"Yoksa darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren mi? Allah ile beraber bir Tanrı ha?" [66] buyurulmuştur. Abdullah b. Selâm'ın anlattığına göre, Allahu Teâlâ meleği yarattığı vakit, melek başını yukarı kaldırdı ve:

"Ey Rabbim, kiminle berabersin?" diye sordu. Allahu Teâlâ:

"Hakkı ödeninceye kadar mazlum ile beraberim." buyurdu.

Seleften bir zât da "Ey günahkârlar, Allahu Teâlâ'nın size karşı gösterdiği geniş müsamahaya aldanmayın, isyanınız sebebiyle size olan gazabından çekinin ve korkun." demiştir. Bu da Allahu Teâlâ' buyruğudur. Nitekim âyet-i celîle'de:

فَلَمَّا آسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ

"Nihayet onlar bizi gazablandırınca kendilerinden intikam aldık..." [67] buyurulmuştur.

Yakup el-Kaarî anlatıyor: "Bir defa rüyamda esmer, uzun boylu bir adam gördüm. Herkes onun peşinden gidiyordu. Ben:

'Bu zat kimdir?' diye sordum.

'Üveys el-Karni'dir,' dediler. Ben de peşine takıldım ve:

'Bana öğütte bulun,' dedim. Üveys bana karşı suratını ekşitti. Ben:

'Senden bana doğru yolu göstermeni istiyorum, kızmana lüzum yok,' dedim. Üveys bana dönerek:

'Allah'ın rahmetini O'na itaatte ara, isyanındaki gazabından sakın. Rahmetinden ümidini kesme,' dedi ve beni terk ederek ayrıldı."

66 en-Neml: 27/62.
67 Zuhruf: 43/56.

Tevrat'ta da "Ey İsrâiloğulları, ben sizi seviyorum, fakat siz bana isyan edince ben de size buğzettim." diye yazılıdır.

Abdullah b. Zeyd anlatıyor: "Aydınlık bir gecede mezarlığa uğradım. Tam o sırada bir adamın zincirini sürükleyerek mezardan çıkmakta olduğunu, bir diğerinin de zincirinden çekerek döve döve adamı gerisin geri mezara çekmekte olduğunu gördüm. Dövülen adam:

'Niye dövüyorsun? Ben namaz mı kılmadım, oruç mu tutmadım?' dedi. Döven:

'Evet, namaz kıldın, oruç tuttun fakat yalnız kaldığın vakit Allahu Teâlâ'nın görüp bildiğine aldırış etmeden kimse görmüyor diye isyana daldın,' dedi."

İbrâhim Teymî de "ölümü ve yok olmayı hatırlamak için sık sık mezarları ziyaret ederdim," diyor. Yine şöyle anlatıyor: "Bir gece bir mezarlığa uğradım, uykum geldi ve uyudum. Rüyamda mezarın biri yarıldı ve adamın biri

'Alın şu çengeli, ağzından sokup ardından çıkarın', dedi. Ölü:

'Ya Rab, ben Kur'an okuyup haccetmedim mi?', diyerek yapmış olduğu bütün iyilikleri saydı. Bir ses:

'Evet, herkesin göreceği yerde bunları yaptın fakat yalnız kaldığın vakit, benim görüp bildiğime aldırış etmeden isyan ettin,' dedi".

Abdullah b. el-Medenî anlatıyor: "Benim bir dostum vardı, bana şöyle anlattı:

Bir defa arkadaşımla yola çıkmıştım. Akşam vakti bir mezarın kenarında namazımı kıldım. Bu sırada kabirden bir inilti duydum, kulak verdim, adam:

'Ah ben de namaz kılar ve oruç tutardım.' dedi. Bunu duyunca beni bir titreme aldı. Arkadaşımı çağırdım. O da bu söylenenleri aynen duydu. Oradan eşyamızın yanına döndük. Ertesi gün aynı yere geldik. Yine akşam namazını burada kıldım ve aynı sesi duydum. Eve döndüm ve bu korkudan iki ay hasta yattım." dedi. Abdullah b. el-Medenî devamla; "Benim başımdan da aynen böyle bir olay geçti." dedi ve olayı şöyle anlattı:

"Küçüktüm, devamlı olarak babamın mezarına gider, ruhuna Kur'an okurdum. Bir Ramazan ayının kadir gecesinde sabah namazını erkenden kıldıkdan sonra sabah karanlığı ile yine babamın mezarı başına gittim, oturdum, bir miktar Kur'an okudum. Mezarlıkta benden başka kimse yok-

tu. Tam bu sırada acı bir inilti duydum. Bu inilti, horasanla yapılmış bir mezardan geliyordu. Durdum ve iniltiye kulak verdim. Orada azab gören adamın şiddetli iniltileri afiyetini kaçırıyordu. Bir süre dinledim. Ortalık ışıyınca ses duyulmaz oldu. Ziyaret için mezarlığa gelmeğe başladılar. Gelenlerden birisine:

'Bu mezar kimindir?' diye sordum. O da:

'Bu öldüğü zaman ben küçüktüm. Ancak bu kimsenin beş vakit cemaate devam edip, lüzumsuz konuşmalarda bulunmadığını hatırlarım.' dedi. Ölünün şu andaki durumu ile hayatındaki ibadetini karşılaştırınca hayretler içinde kaldım. Bunun için adamın durumunu incelemeğe koyuldum. Araştırdım ve bütün bu ibadetleri yanında, ribâ yediğini öğrendim. Adam zamanında ticaretle uğraşırmış ihtiyarlayıp ticaret yapamaz hale gelince hazır servetini yememiş, tefecilik yaparak ribâ yemiş. Neticede bütün diğer iyilikleri, ramazanda ve hatta kadir gecesinde bile azâbtan kurtulmasına yardımcı olamadı.' dedi ve şöyle devam etti:

'Ben bunu tanıdıklardan birisine anlattığımda, o;

'Bundan daha acaibi, kaadıların elçisi diye bilinen Abdülbâsıt'ın durumudur. Kaadıların elçisi iken zenginleşti.' dedi. Ben:

'Onun durumu nasıl?" diye sorduğumda, o:

"Abdülbâsıt ölmüştü. Mezarının yanına başka birisini defnetmek üzere kazdığımızda, gördük ki Abdülbasıt'e bir zincir vurulmuş, aynı zincire büyük bir köpek bağlanmıştı. Bu köpek diş ve tırnakları ile Abdülbâsıt'ı ısırıp yırtıyordu. Onu görünce korkarak hemen mezarını kapadık. Başka bir adamın mezarını açtık, baktık ki kafatasından başka bir şeyi kalmamıştı. Kafasına geniş başlı büyük bir çivinin kapu biçiminde çakılmış olduğunu gördük. Korkarak hemen onun da mezarını kapadık. Üçüncü bir adamın mezarını açtık, adamın boynuna dolanmış bir yılan gördük. Yılanı kaçırmak istedik. Yılan bize bir üfledi ki nerde ise bayılıp düşecektik."

Masiyetin sebeb olduğu, Allahu Teâlâ gazabından meydana gelen kabir azabından Allah'a sığınırız.

Süleyman b. Abdülcebbâr anlatıyor:

"Bir günah işledim, buna önem vermedim. Rüyamda:

'Küçük olsa da sakın günahı küçük görme, zira burada küçük gördüğün, kıyamet günü senin için büyük olabilir.' dediler".

Ali b. Süleyman el-Enmâsî de şöyle anlatıyor: "Rüyamda Hz. Ali'yi tam anlattıkları şekilde gördüm, o:

لَوْلَا الَّذِينَ لَهُمْ وِرْدٌ يَقُومُونَا وَآخَرُونَ لَهُمْ سَرْدٌ يَصُومُونَا لَدُكْدِكَتْ أَرْضُكُمْ مِنْ تَحْتِكُمْ سَحَرًا لِأَنَّكُمْ قَوْمُ سُوءٍ لَا تُطِيعُونَا

'Eğer devamlı gece kalkan âbidler ve devamlı oruç tutanlar olmasaydı, bir seher vakti ayağınızın altındaki toprak kum olup dağılırdı. Çünkü siz gereği gibi itaat etmeyen kötü kimselerdiniz.' dedi."

Şunu da iyi bilmiş ol ki, kişiyi günahtan koruyacak en kuvvetli silah, Allah korkusu ve O'nun şiddetli intikam ve elem verici azabını hatırlamaktır. Nitekim âyet-i celîle'de:

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Allah'ın buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar."[68] buyurulmuştur.

Nakledildiğine göre ölüm döşeğine yatan bir gencin ziyaretine giden Resûl-i Ekrem:

"Kendini nasıl buluyorsun?" diye sorar. Genç:

"Günahlarımdan korkuyor ve fakat Rabbimden ümidimi kesmiyorum," der. Resûl-i Ekrem:

"Ölüm anında (korku ile ümit) kimin kalbinde toplanırsa, Allahu Teâlâ onu korktuğundan emin kılar, umduğunu kendisine verir," buyurdu.

Vehb b. el-Verd'den rivâyet edildiğine göre İsâ aleyhisselâm "Cenneti sevmek ve cehennemden korkmak günahlara karşı sabrı gerektirir de insanı isyan ve dünya şehvetlerinden uzaklaştırır." buyurmuştur.

Hasan-ı Basrî anlatıyor: "Sizden önce öyle insanlar (sahabeler) geçti ki çakıllar sayısınca altın infak etseler de yine kurtulamıyacaklarını sanırlardı. Bunlar günahı o nisbette büyük görürlerdi." Bir mübarek hadîsinde Resûl-i Ekrem:

هَلْ تَسْمَعُونَ مَا أَسْمَعُ؟ أَطَّتِ السَّمَاءُ وَحَقَّ لَهَا أَنْ تَئِطَّ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا فِيهَا مَوْضِعُ أَرْبَعِ أَصَابِعَ إِلَّا وَمَلَكٌ سَاجِدٌ لِلّٰهِ تَعَالَى أَوْ قَائِمٌ أَوْ رَاكِعٌ وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا وَلَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعُدَاتِ تَجْأَرُونَ إِلَى اللّٰهِ تَعَالَى خَوْفًا مِنْ عَظِيمِ سَطْوَتِهِ وَبِشِدَّةِ انْتِقَامِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا تَدْرُونَ تَنْجُونَ أَوْ لَا تَنْجُونَ

68 en-Nur: 24/63.

"Benim işittiğimi siz işitebiliyor musunuz? Gökyüzü meleklerin sıkletinden gıcırdadı ve gıcırdamakta da haklı idi. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki orada bir meleğin alnını secdeye koymadığı kıyamda bulunmadığı veya rükû etmediği dört parmak kadar boş bir yer bile yoktu.

Eğer benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız; Allah'ın azabından ve şiddetli intikamından korkarak Allah'a feryad edip yollara, sahralara dökülürdünüz." buyurmuştur. Diğer bir rivâyette de *"Kurtulup kurtulamıyacağınızı bilemezdiniz."* [69] buyurulmuştur.

Ebû Bekir Abdullah el-Müzeni'de, "Gülerek günah işleyen, ağlayarak cehenneme girer." demiştir. Hadîsde de şöyle buyurulmuştur:

لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللهِ مِنَ الْعَذَابِ لَمْ يَأْمَنِ النَّارَ

"Eğer mü'min, Allah katındaki bütün azâbları bileydi bir vakit cehennemden emin olmazdı." [70]

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde;

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

"Önce en yakın hısımlarını uyar."[71] âyet-i kerîme'si nazil olunca, Resül-i Ekrem kalktı ve:

يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ اللهِ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ عَمَّ رَسُولِ اللهِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئًا، يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللهِ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئًا، يَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ سَلِينِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتِ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئًا

"Ey Kureyş topluluğu, kendinizi Allah'tan satın alın. (Yoksa) ben Allah'ın azabından (kurtarmak için) size hiç bir fayda veremem. Ey Menaf oğulları, ben Allah'ın azabından kurtarmak için size hiç bir fayda veremem. Ey Resûlullahın amcası Abbas, ben Allah'ın azabından kurtarmak için sana hiç bir fayda veremem. Ey Resûlullahın halası Safiye, ben Allah'ın azabından kurtarmak için size bir fayda veremem. Ey Allah'ın Resulü Muhammed'in kızı

---

69 Hadîsi, Tirmizi ve İbn Mace biraz daha farklı ifadelerle rivâyet etmişlerdir. (Tirmizi, Zühd 9, No:2312; İbn Mace, Zühd 19, No:4190)

70 Buhâri, Rekaik 19, No:6104

71 Şuara: 26/214.

Fâtıma, benden dilediğini iste, yalnız ben Allah'ın azabından kurtarmak için sana bir fayda veremem." [72] buyurdu.

Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde, Hz. Aişe, Resûl-i Ekrem'e;

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ

" 'Rablerine döneceklerinden kalbleri ürpererek vermeleri gerekeni verenler...' [73] âyetinde anlatıldığı gibi; zina, hırsızlık ve içki gibi günahları irtikab edenler de bu korkanlar arasında mıdır?", diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Hayır, bu dediklerin değil, (bunlardan uzak olup) namazını kıldığı ve orucunu tutup sadakasını verdiği halde bu ibadetlerinin kabulünden korkanlardır." diye cevap verdi.[74]

Hasan-ı Basrî'ye:

"Ey Ebâ Said, öyle bir takım vaizler var ki; hep Allah'ın rahmetinden ve ümit etmekten bahsederlerken o derece ileri giderler ki, sevincimizden adeta uçacak hale geliriz, bu nasıl olur?" dediler. Hasan-ı Basrî:

"Emniyet gelip çatıncaya kadar sizi korkutanlarla düşüp kalkmanız, korku gelip çatıncaya kadar ümit ve emniyet bahşedenlerle düşüp kalkmanızdan çok daha hayırlıdır," dedi.

Hz. Ömer (r.a.)kendisine sûikasd yapılıp ölüm döşeğine yattığı vakit, oğluna:

"Oğlum, ben ölürüm. Sen de benim başımı, üzüntü içinde toprağa, mezara korsun, fakat asıl üzüntü ve sıkıntı benimdir. Eğer Rabbim bana merhamet etmezse halim nice olur?" dedi. Bunu duyan İbn Abbas (r.a.):

"Ey mü'minlerin emiri, neden bu kadar korkuyorsun? Allahu Teâlâ seninle İslâmiyete bu kadar yardım yaptırdı, memleketler fethettirdi ve şehirler kurdurdu. Senin için üzülecek ne var ki?" dedi. Hz. Ömer:

"Hesabtan kolaylıkla kurtulabilsem, benim için yeter, fazla bir şey istemem." dedi.

Hz. Ali'nin oğlu Hüseyn'in oğlu Zeynelabidin abdest aldığı vakit kendisini bir titreme alırdı. Sebebini soranlara "Yazıklar olsun size, ben şimdi kimin huzuruna dönüyor ve kime münacatta bulunuyorum biliyor musunuz?" derdi.

---

72 Buhâri, Vasaya 11, No:2602; Müslim, İman 351, No:206

73 el-Mu'minûn: 23/60.

74 Tirmizi, Tefsir 23, No:2406; İbn Mace, Zühd 20, No:4198

Ahmed b. Hanbel de "Korku, beni arzu ettiğim yemek ve içmekten alıkor." demiştir.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem, Allah'ın azâb ve ikabını hatırlayarak gözyaşı akıtanları da kıyamette arşın altında gölgelenecek yedi sınıf insanlar arasında saymıştır.[75]

İbn Abbâs (r.a.)'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ عَيْنٌ بَكَتْ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللهِ

"İki göz kıyamet günü cehennem ateşi görmez. Bunlar, gece karanlığında Allah korkusundan ağlayan ve düşman karşısında uykusuz kalan gözlerdir."[76] buyurmuştur.

Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivâyetinde ise Resûl-i Ekrem:

كُلُّ عَيْنٍ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَيْنًا غَضَّتْ مِنْ مَحَارِمِ اللهِ وَعَيْنًا سَهِرَتْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَعَيْنًا يَخْرُجُ مِنْهَا مِثْلُ رَأْسِ الذُّبَابِ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ

"Kıyamet günü bütün gözler yaşlıdır, ancak Allah'ın bakmasını haram kıldığı şeylerden çekinen, Allah yolunda uykusuz kalan ve Allah korkusundan sebeb sineğin başı kadar bir damla gözyaşı döken gözler ağlamaz."[77] buyurmuştur.

Tirmizî'nin sahih ve hasen olarak Ebû Hureyre'den rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ

"Sağılan süt memeye girmediği gibi, Allah korkusundan ağlayan kimse de cehenneme girmez. Allah yolunda çarpışırken meydana gelen tozla, cehennemin dumanı birleşmez." [78] buyurmuştur.

Amr b. el-Âs (r.a.) 'in oğlu Abdullah da "Allah korkusundan ağlayan gözden gelen bir damla yaş, benim için altın sadaka vermekten daha sevimlidir." derdi.

---

75 Buhâri, el-Muhâribîn min ehli'l-Küfr 4, No:6421; Müslim, Zekat 91, No:1031

76 Tirmizi, Fedailü'l-Cihad 12, No:1639; Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:4346, 7/307

77 Deylemî, "el-Firdevs", No:4759, 3/256

78 Tirmizi, Fedailü'l-Cihad 8, No:1632; Nesai, Cihad 8, No:3108;

Abdullah'ın oğlu Avn diyor ki: "Duyduğuma göre, Allah korkusundan akan gözyaşı, insanın vücudunun neresine isabet ederse orası yanmaz. Hatta Resûl-i Ekrem'in ağlamasından göğsünde, kaynayan tencerenin çıkardığı ses gibi, ses çıkardı." El-Kindi de "Allah korkusundan akıtılan bir damla yaş, deryalar gibi, cehennem ateşini söndürür." demiştir. İbn Semmâk da kendi kendini kınayarak; "Zahidlerin konuştuğu gibi konuşur fakat münafıklar gibi davranırsın. Bununla beraber de cennete girmek istersin, öyle mi? Bu, çok uzak. O cennet, başkaları içindir. Onların yaptıkları ile bizim yaptıklarımız arasında çok fark vardır." derdi.

Sûfyan-ı Sevrî diyor: "Cafer-i Sadık'ın huzuruna girdim ve kendisine:

'Ey Resûl-i Ekrem'in torunu, bana öğüt ver,' dedim. Cafer-i Sadık:

'Ey Sûfyan, yalancı için mürüvvet, hased eden için rahat yoktur. Küsüp darılan adamın dostluğu olmaz. Kötü huyu olan da efendi olamaz,' dedi. Ben:

'Ey yüce peygamberin torunu, biraz daha artır,' dedim. O:

'Haram olan şeylerden kaçın ki en çok ibadet edenlerden olasın. Allah'ın taksimine rıza göster ki, gerçek teslim olan Müslümanlardan olasın, insanların hakkında nasıl davranmalarını istersen, sen de onlara karşı öyle davran ki olgun mü'min olasın. Kötülerle arkadaş olma ki, kötülüklerinden kurtulmuş olasın. Nitekim hadîsde:

"Kişi dostunun dini -ahlâkı- üzeredir." buyurulmuştur'

'İşlerini, Allah'tan korkanlara sor ve onlarla istişâre et,' dedi. Ben:

'Ey Allah'ın Resulünün torunu, nasihatini biraz daha artır,' dedim. O:

'Ey Süfyan, kabilesiz ululuk ve saltanatsız heybet isteyen, mâsiyet zilletinden çıkıp Allah'a itaat etsin,' dedi. Ben:

'Yine artır,' dedim. Bunun üzerine Cafer-i Sadık:

'Babam bana üç öğüt verdi ve dedi ki, oğlum, kötülerle arkadaş olan kötülükten, kötü yerlere girip çıkan da töhmetten kurtulamaz. Diline sahip olmayan da pişman olur.' "

İbn Mübarek diyor; Vüheyb b. el-Verd'e:

"İsyan eden kimse ibadetin zevkini alabilir mi?" diye sordum. O:

"Hayır, ibadetin zevkine varamaz," dedi.

İmam Ebû'l-Ferec b. el-Cevzi de;

"Korku, şehvetleri yakan bir ateştir. Bunun fazileti de şehvetleri yakıp günahlardan koruduğu ve taate teşvik ettiği nisbettedir. Korkan adam nasıl fazilet sahibi olmasın ki, iffet, vera', takva, mücahede ve Allahu Teâlâ'ya yaklaştıracak bütün iyi ameller korku sayesinde elde edildiğini âyet-i celîleler açıkça göstermektedir. Nitekim Allahu Teâlâ:

هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ

"Rablerinden korkanlara doğru yol ve rahmet..."[79]

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ

"Allah onlardan razıdır. Onlar da Allah'tan razıdır. Bu, Rabbinden korkan kimseyedir."[80]

وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"İnanmışsanız benden korkun."[81]

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

"Allah'ın azametinden korkanlar için iki cennet vardır."[82]

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى

"Allah'tan korkan öğüt alacaktır."[83]

إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

"Allah'ın kulları arasında O'ndan korkan bilginlerdir."[84] buyurmuştur ki, ilmin faziletine delâlet eden her âyet ve hadîs, korkunun da faziletine delâlet eder. Zira korku, ilmin özünü teşkil eder, ilim ve bilgiden meydana gelir."

Bu husus ile ilgili hadîslere gelince bunlardan bazıları şunlardır: İbn Ebi'd-Dünya'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

79 el-A'raf: 7/154.
80 el-Beyyine: 98/8.
81 Âl-i İmran: 3/175.
82 er-Rahman: 55/46.
83 el-Alâ: 87/10.
84 Fatır: 35/28.

إِذَا اقْشَعَرَّ جَسَدُ الْعَبْدِ مِنْ مَخَافَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ تَحَاتَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا يَتَحَاتُّ عَنِ الشَّجَرَةِ الْيَابِسَةِ وَرَقُهَا

"Allah korkusundan kişinin vücudu ürperip tüyleri diken diken olduğu vakit günahları, kuruyan yaprakların dalından döküldüğü gibi, dökülür." buyurmuştur.[85] Kudsi bir hadîste Allahu Teâlâ:

وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَلَا أَجْمَعُ لَهُ أَمْنَيْنِ إِنْ أَمِنَنِي فِي الدُّنْيَا أَخَفْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِنْ أَخَافَنِي فِي الدُّنْيَا أَمَّنْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"İzzet ve celâlim hakkı için iki emniyet ve iki korkuyu bir kulumda toplamamı dünyada kendisini emniyette görür. Benden korkmazsa onu âhirette korkuturum. Dünyada korku üzere olursa onu ahirette korkulardan emin kılarım." buyurmuştur.[86]

Ebû Süleyman ed-Dârâni de "İçinde Allah korkusu bulunmayan her gönül haraptır." demiştir. Nitekim Allahu Teâlâ:

فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

"Allah'ın mekrinden ancak hüsranda kalan kimseler emin olur."[87] buyurmuştur.

Mâlik b. Dinar da, "Günahlara nedamet edip ağlamak, esen rüzgârın, kurumuş ağacın yapraklarını döktüğü gibi günahları döker, mahveder." demiştir.

Geçmiş büyüklerden birisi, "Eğer, bütün insanlar cennete girecek de yalnız bir tanesi girmeyecek" dense, o bir tek insanın ben olmasından korkardım." demiştir. Ebû Bekir (r.a.)'den sonra en üstün ve cennetle müjdelenmiş Hz. Ömer (r.a.) münafıklar hakkında Resül-i Ekrem'in sırdaşı olan Hz. Huzeyfe'ye:

"Ben de münafıklardan mıyım?" diye sormuş, Ebû Huzeyfe:

"Hayır, sen onlardan değilsin," diye cevap vermiştir. Bu kadar üstün bir zat olmasına rağmen bu korkudan kendisini azade hissetmemiş ve bilemeyerek bir hataya düşmüş olabileceği endişesini taşımıştır.

Hasan-ı Basri (Allah rahmet etsin) anlatıyor: "Babamız Âdem aleyhisselâm cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirildiği vakit hiç durmadan

---

85 Bezzâr, "el-Müsned", No:1180, 4/149; Beyhaki, "Şuabü'l İman", No:803, 1/491
86 İbn Hibban, "Sahih", Rekaik, No: 640, 2/406; Bezzâr, "el-Müsned", No:8028, 14/342
87 el A'raf: 7/89.

üçyüz yıl ağlamıştır. Cennetten çıkışının acısını duymaması için dünyanın en mutedil yerlerinden olan Hindistan'ın Serendip bölgesine indiği bir vadiyi gözyaşları ile doldurmuştur."

Vuheyb b. el-Verd de: "Allahu Teâlâ, oğlu hakkında Nuh aleyhisselam'ı kınayarak:

إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

"İşte sana öğüt, bilgisizlerden olma."[88] buyurduğu vakit, Nuh aleyhisselâm üçyüz yıl ağladı. Hatta gözünden akan yaşlarından yüzünde dere gibi çizgiler belirdi." demiştir. Vehb b. Münebbih de: "Davud (s.a.)o kadar çok ağlardı ki, gözyaşlarından oturduğu yer sulanır ve oradan bitkiler biterdi; sesi kısılıncaya kadar da ağlaması devam ederdi." diye anlatır.

Abdullah b. Ömer'in (radıyallahu anhuma) anlattığına göre; Zekeriyâ aleyhisselâm'ın oğlu Yahya aleyhisselâm o kadar çok ağlardı ki, gözyaşlarından yanaklarının etleri yarılarak dişleri meydana çıkardı. Annesi:

"Oğlum, gel, iki bez parçası ile yanaklarını yamayayım da hiç olmazsa dişlerin görülmesin der ve öyle yapardı. Fakat yine gözyaşları aktıkça bu bezler gevşer, kopar, annesi de durmadan onları yapıştırırdı."

Buhâri, Hz. Âişe'den rivâyetinde: "Hz. Ebû Bekir Kur'an okuduğu vakit gözyaşlarını tutamazdı." dedi. Yine bu rivâyette: "Resûl-i Ekrem ölüm döşeğine yattığı vakit Hz. Ebû Bekir'e namaz kıldırmasını emretmişti. Hz. Aişe:

"Ya Resûlallah! Babam çok yufka yüreklidir, sizin mihrabınıza geçecek olursa cemaat onun ağlamasından başka bir şey duymaz," demiştir.

Abdullah b. Musa da, "Hz. Ömer'in yanaklarında ağlamaktan iki siyah çizgi belirmişti." demiştir.

Abdullah b. Ömer de:

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ

"Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, âhiretten çekinen, Rabbinin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu?"[89] âyet-i celîlesinden muradın, Hz. Osman olduğunu söyler. Muâviye (r.a.), Dırar radıyallahu anh'a:

---

88 Hud: 11/46.
89 Zümer: 39/9.

"Hz. Ali'yi bana anlat," dedi. Dırar:

"Bana kızmayacaksın, değil mi?" diye sordu. Muâviye:

"Hayır, kızmam, olduğu gibi anlat," dedi. Dırar:

"O ilim ve maarifde o kadar ilerde idi ki, onun bu hususlardaki bilgisini kimse ölçemez. O İslâm dinini yaşamakta ve yaymakta en güçlü bir insan, gerçeği kesin ve açık olarak konuşan, adaletle hükmeden, her tarafından ilim ve marifet fışkıran, her yanından hikmetler akan dünyanın cazibelerine kapılmayan, gecenin karanlığı ile anlaşan ve tenha yerlerden hoşlanan, çok düşünen ve çok ağlayan, kendi akıbetinden korkarak ellerini oğuşturup hayretler içinde sağa ve sola dönen, kendi kendini kınayan, süslü kumaşlar üzerine, kaba elbiseleri tercih eden, sofrada bulduğu ile yetinen, adeta bizden birisi imiş gibi sorularımızı cevaplandıran, davetlerimize katılan bir insandı. Gülümsediği vakit dişleri inci daneleri gibi parlar, din bilginlerine saygı gösterir, yoksulları severdi. Haksızlıkta güçlülerin kendisinden yardım görme ümidi olmaz, zayıflar da adaletinden ümit kesmezlerdi. Bazı geceleri sakalını eline alır ve yolarcasına toplayarak mihrabında sabahladığına bizzat kendim şahidim.

'Aman ya Rabbi, aman ya Rabbi' diyerek üzüntülü bir şekilde ağladığını ve:

'Ey dünya, sen mi bana yöneldin, yoksa ben mi senin peşindeyim? Yazıklar olsun bana, seni ebediyyen terkediyorum, artık bana dönmene imkan yok. Ey Ali, ömrün kısa, yaşayışın hakir, tehlikelerin ise çok büyük. Bu uzun ve yalnız yolculukta, bu azıcık azık ile ne yapacaksın?' der ve ağlardı. Bütün bunları şu anda görür gibiyim," dedi. Bunları dinleyen Muâviye akıttığı ve yeni ile sildiği gözyaşları ile oradakileri de ağlattıktan sonra:

"Allah Ebû'l-Hasan'a (Ali'ye) rahmet etsin. Vallahi, o, senin anlattığın gibi bir zat idi. Ey Dırar, senin ona olan hasretin nasıldır?" Diye sordu. Dırar:

"Gözünün önünde evladı boğazlanan bir babanın elem ve hasreti gibidir," dedi, gözyaşlarını tutamayarak talebesi Saîd b. Cübeyr ile birlikte hüngür hüngür ağladılar.

Cabir'in oğlu Yezid'in oğlu olan Abdurrahman da şöyle diyor:

"Mersid'in oğlu Yezîd'e:

'Nedir, bu gözyaşların hiç durmaz mı?' diye sordum. Mersid:

'Benim gözyaşlarımdan ne istiyorsun?' dedi. Ben:

'Umulur ki Allahu Teâlâ senin gözyaşlarından beni de faydalandırır, bunun için soruyorum,' dedim. Mersid:

'Kardeşim, Allahu Teâlâ, isyan ettiğim takdirde beni cehenneme koymakla korkutmuştur. Hâlbuki beni, yalnız hamamda hapsetmekle korkutsaydı, yine gözyaşlamnın kurumaması gerekirdi. Daha nasıl ağlamayayım?', dedi. Ben:

'Tenhalarda da böyle ağlıyor musun?', diye sordum.

' Bundan sana ne, neden soruyorsun?', dedi. Ben:

'Umulur ki ondan da yararlanırım,' dedim. O:

'Vallahi bu hal, ailemle münâsebet kurmak istediğim zaman gözümün önüne gelir, arzumu yerine getiremem. Sofrada hatırlasam yemek yiyemem. Ben ağlarım, karım ağlar ve hiç bir şey anlamadıkları halde küçük çocuklarım da ağlar. Hatta zaman olur ki karımın; "nedir senin bu ağlamalarından çektiğim, hiç mi bir huzur günü görmeyeceğiz?" dediği olur," dedi".

Cafer b. Süleyman anlatıyor:

"Sabit Bennâni'nin gözleri ağrıdı, doktora gitti. Doktor:

'Tavsiyemi yerine getireceğine söz ver, gözünün daha ağrımayacağına dair sana teminat vereyim,' dedi. Sabit:

'Tavsiyen nedir?', diye sordu. Doktor:

'Daha ağlamıyacaksın,' dedi. Sabit:.

'Ağlamayan gözde ne hayır kalır', diye mukabelede bulundu".

Urfe'nin oğlu Hasan diyor ki: "Vâsıt mevkiinde Harun'un oğlu Yezid'i gördüm. Gözlerine hayran oldum. Bir süre sonra gözlerinin kör olduğunu görünce:

"O güzel gözlerine ne oldu?", diye sordum. O:

"Gecelerde akan yaşlar onları kör etti," dedi.

Feth-ı Mevsıli'nin arkadaşlarından biri yanına giderek al renkte akan gözyaşlarını görünce:

"Kan mı ağlıyorsun?", diye sordu.

"Evet, kan ağlıyorum," dedi. Bu zat:

"Hayrola, niçin kan ağlıyorsun?", diye sordu. Feth-ı Mevsılî:

"Allah'ın bana borç ettiği bir görevi yerine getiremediğim için ağlıyorum, dedi. Feth-ı Mevsıli öldükden sonra kendisini rüyasında gören bu zat:

"Allahu Teâlâ sana ne gibi muamelede bululdu?" diye sordu.

"Allah'ım beni yargıladı," dedi. Bu zat:

" O akıttığın gözyaşlarından sebeb Allahu Teâlâ sana ne gibi muamelede bulundu?", diye sordu. Feth-ı Mevsılî:

"Allah'ım beni kendine yaklaştırdı ve

"Niçin bu kadar ağladın?" diye sordu. Ben,

"Allah'ım, senin bende olan bir hakkını yerine getiremediğimden ağladım." dedim. Allahu Teâlâ,

"Yaş yerine niçin kan akıttın?" diye sordu. Ben,

"Baha rahmet kapılarını açmayacağından korktuğum için." dedim. Allahu Teâlâ,

"Senin bütün bu düşüncelerinin sonucudur ki, seni koruyan melekler kırk yıl bana arzettikleri amel sahifelerinde bir günah bulunamamıştır." buyurdu, dedi".

İbri Hibban sahihinde anlattığına göre Ata diyor ki:

"Ben ve Ömer'in oğlu Ubeyd, Hz. Aişe'nin huzuruna çıktık. Hz. Aişe:

" Ey Ubeyd, demek ancak şimdi ziyaretime gelebildin?", dedi. Ubeyd:

"Eskilerin, seyrek ziyaret et ki, sevgin artsın, sözüne uyarak geciktim," dedi. Hz. Aişe:

"Hayır, tembelliğinden geciktin," dedi. Ömer'in oğlu Ubeyd:

"Ey mü'minlerin annesi, Resûl-i Ekrem'den gördüğün önemli şeylerden bize haber ver," dedi. Hz. Aişe kısa bir süre sustuktan sonra:

"Bir gece Resûl-i Ekrem bana:

"Ya Aişe, bana müsaade et de bu gece Habbime ibadet edeyim," dedi. Ben:

"Ey Allah'ın Resulü, sana yakınlığı, senin Allah'a yakınlığını ve seni memnun eden şeyi en çok sevenlerdenim", dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem abdest alarak namaza durdu ve ağladı. O kadar ağladı ki gözyaşları yerleri ıslattı. Bu hal böyle devam ederken, Hz. Bilal namaza davet etmek üzere içeri girdi. Resûl-i Ekrem'in gözyaşlarını görünce:

"Geçmiş ve gelecek hataların bağışlanmışken niçin ağlıyorsun?", diye sordu. Resûl-i Ekrem:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahiplerine şüphesiz deliller vardır."[90] *âyet-i celîlesidir. Yazıklar olsun bu âyeti okuyup da üzerinde düşünmeyenlere,"* dedi.

Şunu bilmiş ol ki, ağlamak, ya üzüntüden, ya korkudan veya sevinçten olacağı gibi, Allah'a şükürden veya Allah korkusundan da olur. Bunların en üstünü ve karlısı, Allah korkusundan akıtılan gözyaşlarıdır. Fakat yalan ve riya olarak akıtılan gözyaşları, rahmetten koğulma ve Allah'ın gazabını çekmekten başka bir fayda sağlamaz. Ezelde iyilerden veya kötülerden yazıldığını bilmeyen ve bu arada çeşitli günahları irtikâb edenlerin üzülerek günahlarına tevbe ile isyandan uzaklaşıp ibadete dönerek geçmiş ve gelecekleri için gözyaşı akıtmaları en tabii bir haklarıdır.

Zatın biri, "İnsanların en yumuşak kalblisi, en az günah işleyenidir." demiştir.

Ukbe b. Âmir'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem'e:

"Ey Allah'ın Resulü, kurtuluş çaresi nedir?", diye sorduklarında, Resûl-i Ekrem:

"Diline sahip ol, evinde otur ve günahlarına ağla,"[91] buyurmuştur. Diğer bir hadîsde de şöyle buyurmuştur:

أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِاللهِ وَأَنَا أَخْشَاكُمْ مِنْهُ

"Ben sizden daha iyi Allah'ı bilir ve sizden daha çok O'ndan korkarım."

Bunun içindir ki korku, peygamberler, âlimler ve velilerde; emniyet ise zâlimler, zâlim hükümdarlar ve cahillerde daha çoktur. Bunlar, hesaplarını vermiş, Allah'tan uzak kalmaktan, kıyametin dehşetinden ve cehennemin azabından emin olmuş bir tutum içindedirler. İşte bu gibiler hakkında Allahu Teâlâ,

نَسُوا اللهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

90 Âl-i İmran: 3/190.

91 Tirmizi, Zühd 60, No:2406; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:741, 17/270; Deylemî, "el-Firdevs", No:8502, 5/385

"Allah'ı unutup da Allah'ın da kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın; onlar, yoldan çıkmış kimselerdir."[92] buyurmuştur.

Buhârî, Ensar'dan olan Ümmü Âlâ (r. anha)'dan rivâyetinde, Ümmü Âlâ diyor ki: "Mekke'den gelen ilk muhacirler Medîneliler arasında kur'a ile taksim edildi Her yönü ile muhacirlerin ileri gelenlerinden olan Osman b. Maz'ûn (r.a.) bizim hissemize düştü. Yanımızda hastalandı ve öldü. Kendisini yıkayıp kefenlediğimiz zaman Resûl-i Ekrem de geldi. Ben:

"Ey Sâib'in babası, Allah sana rahmet etsin, Allahu Teâlâ'nın sana ikramda bulunacağına ben şehâdet ederim," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ'nın ona ikramda bulunacağını nereden biliyorsun?" diye sordu. Ben:

"Anam babam sana feda olsun, ya Resülallah, bildiğimden değil, öyle kanaat ettiğimden söylüyorum," dedim. Resûl-i Ekrem Osman'a yaklaşarak:

"Vallahi ben onun için hayırlar umarım," buyurdu.

Resûl-i Ekrem'in Ümmü Âlâ'yi reddetmesi onun Osman hakkında kesin hükümde bulunmasından idi. Onu ancak Allah bilir. Bunun için Ümmü Âlâ'nın kesin olarak Hz. Osman hakkında şehâdette bulunmasını iyi karşılamamıştı. Ümmü Âlâ'ya yakışan, "Allah'ın sana ikramda bulunacağını umarız", şeklinde konuşması idi. Nitekim Resûl-i Ekrem de aynı şekilde, *"Ben onun hakkında hayır umarım."* buyurmuş ve devamla *"Ben peygamber olduğum halde Allahu Teâlâ'nın kıyamet günü hakkımda ne işlem yapacağını bilemem."* buyurmuştur. Ümmü Âlâ:

"Vallahi ben de ondan sonra böyle kesin olarak hiç kimseyi tezkiye etmedim; hep ümit ve hüsn ü zan ifade eden kelimeleri kullandım. Bu hal beni çok üzdü. Bir ara rüyamda akan bir göze gördüm. Bu gözenin Osman b. Maz'ûn'a ait olduğunu söylediler. Uyanınca Resûl-i Ekrem'e giderek rüyamı anlattım." Resûl-i Ekrem:

"İşte o gördüğün, Osman b. Maz'ûn'un amelidir," buyurdu. Osman b. Maz'un (r.a.) ölünce, Resûl-i Ekrem yanına gelerek yanaklarından öptü, ağladı ve gözlerinden akan yaş Osman'ın yanaklarına aktı ve orada bulunanlar da ağladılar. Resûl-i Ekrem:

"O, bu dünyadan dünyalık namına hiç bir şey almadan ayrılan bir insandır," buyurdu ve onu övdü. Resûl-i Ekrem ona, *"Geçmişlerin iyisi, geçmiş*

92 el-Haşr: 59/19.

iyi bir insan" adını verdi. Medîne-i Münevvere'deki Bakî' mezarlığına ilk defnedilen bu zattır. Allah kendisinden razı olsun.

Bedir savaşına katılmış İslâm kahramanı olan Osman b. Maz'un hakkında, kesin olarak, Ümmü Âlâ'nın, "Allahu Tealâ'nın ikramına mazhar olur." sözü üzerine Resûl-i Ekrem:

"Ne biliyorsun? Yoksa Allahu Teâlâ Bedir kahramanlarına, 'Siz ne yaparsanız yapın, ben sizi bağışladım', diye bir vaidde bulunduğunu mu biliyorsunuz?", buyurdu ve onları böyle kesin konuşmaktan men etti. Fakat kendisi Osman'ı öperek ağladı ve onu en üstün fazilet olan, "Dünyadan bir şey almadı, geçmişlerin iyisidir" demekle iltifat etti. Bunun üzerinde düşünmek gerekir. Aynı zamanda kişinin ne kadar çok iyiliği olsa da Allah'ın azabından emin olmamasını hatırlatır. Çünkü Allah üzerine hiç bir şey vacip değildir. Nitekim:

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الأَرْضِ جَمِيعًا

"De ki: Allah, Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmek dilerse kim O'na karşı koyabilir?" [93] bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Resûl-i Ekrem Ümmü Âlâ (r.a.) ya yaptığı gibi bir defasında da aynı muameleyi Hz. Âişe (r.a.) ye yapmıştır. Nitekim Müslim'in rivâyetinde; "Hz. Aişe, Resûl-i Ekrem'i Ensar'dan bir çocuğun cenazesine davet etmişlerdi. Ben:

'Ne mutlu bu çocuğa ki, cennet serçelerinden bir kuş olarak uçup cennete gitti. Çünkü hayrı ve şerri anlamadan ve hiç bir kötülük yapmadan öldü,' dedim. Resûl-i Ekrem:

'O, senin bildiğin gibi değil, Allahu Teâlâ cennetlikleri onlar daha annelerinin karınlarında iken, cehennemlikleri de babalarının bellerinde iken yaratmıştır,' buyurdu." demişlerdir.

Hatta bu rivâyetten, Müslüman çocuklarının cennete gireceklerine kesin olarak hükmedilemeyeceği anlamını almışlardır. Fakat ulema, bunca açık ve kesin âyet ve hadîsler karşısında bu görüşde olanları şiddetle red ve inkâr etmişlerdir. Bu hadîsle delil çekilemez, çünkü bu hadîsin zahir anlamının murad olmadığı ittifaklıdır. Zira bu rivâyet, çocuklar hakkında Allah

93 el-Maide: 5/17.

tarafından Resûl-i Ekrem'e cennete gireceklerine dair kesin bilgi verilmeden öncedir. Bu itibarla hiç bir tarafa kesinlikle hükmetmemiş, ancak kesin olan hükmü reddetmiştir. Bu husustaki kesin nasslar vârid oldukdan sonra artık Müslüman çocuklarının cennete gireceklerine dair kesin hükme varmakta bir sakınca kalmamıştır. İhtilaf, Müslüman olmayanların ve bütün kâfirlerin çocukları hakkındadır ki, esaslı ve en doğru olanı, bunların da cennetlik olmalarıdır ki, bu konuya bir daha temas edeceğiz.

Durum bu olduğuna göre mü'minler nasıl korkmasınlar ki, bizzat Resûl-i Ekrem:

"Hûd ve benzeri el-Hakka, el-Vâkı'a, en-Nebe, et-Tekvîr ve Ğâşîye gibi sûreler beni kocalttı." buyurmuştur.

Ulema diyor ki: "Resûl-i Ekrem'i kocaltan, bu sûrelerdeki korku ve dehşet veren, âhiret halleri ve onun tüyler ürpertici safhalarını anlatan şiddetli veîdleri ihtiva eden hususlar olsa gerektir. Ayrıca Hûd süresindeki: *"Emrolunduğu gibi istikamet et."* âyet-i celîlesi bunların başında gelir; istikamet ise ulaşılması en güç bir makamdır. Bunu hakkıyle yerine getirmek, ancak Resûl-i Ekrem'e müyesserdir. İstikamet, şükür makamı gibidir; zira şükür, her an kişinin zahir vebâtınî, âlet ve duyu organlarını yaratıldıkları gayeye hizmete yöneltmektir. İşte bu sebebtendir ki Resûl-i Ekrem'e:

"Senin geçmiş ve gelecek günahların bağışlanmış iken bu derece korku içinde ağlayıp niyaz ve yakarışta bulunmanın hikmeti nedir?". diyenlere, Resûl-i Ekrem:

"Ben şükreden kullardan olmayayım mı?", diye cevap vermiştir. Evet, insanlardan bazıları:

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى

"Doğrusu ben tevbe edeni, inanıp yararlı iş işleyerek doğru yola gireni bağışlarım."[94] âyet-i kerîmesinden ümide kapılmaktadırlar. Acaba ümit bunun neresindedir? Hâlbuki âyet mağfireti dört şarta bağlamaktadır. Bunlardan birincisi tevbedir. İkincisi, Resûl-i Ekrem'in:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Sizden herhangi birinizin, kendisi için sevdiğini din kardeşi için de sevmedikçe, imanı (kâmil) olmaz."[95] buyurduğu şekilde kâmil imandır. Üçüncüsü,

94 Tâhâ: 20/82.
95 Buhârî, İman 6, No:13; Müslim, İman 71, No:45

sâlih amel ve dördüncüsü de hidâyette olanların yoluna girmektir. Bu da murakabe, zikir, fikir, hâl, kâl, dua, ihlâs ile Allah'a yönelmektir. Hal böyle olunca ümit bunun neresindedir? Bunun benzeri şu âyet-i kerîme'dir:

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ

"Fakat tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyen kimse, umulur ki kurtuluşa erenlerden olur."[96] İnsan, Allahu Teâlâ'nın "umulur" buyurduğuna muhakkak nazariyle bakmamalıdır. Çünkü bu, yalnız çoğunluk ifade eder, yoksa hepsini kapsamı içine almaz. Nitekim diğer âyette Fir'avun'ın tezekkür etmeyeceğini bildiği halde Musa ile Harun aleyhimesselâma:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى

"Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar."[97] buyurmuştur. Hâlbuki Fir'avun, ne öğüt dinlemiş ve ne de korkmuştur. Demek ki "umulur ki" kaydı bulunan âyetlerden, "mutlak böyle olur" mânası anlaşılmamalıdır.

"Belki", nasûh tevbe ile tevbe, kâmil iman ile iman edip sâlih ameller işlediğin vakit felah ve hidâyete erip Allah'a yaklaşman umulur, demektir. Kesinlik yoktur, Sakın, "Ben sâlih amel işliyorum bu mertebeye yükselirim", diye kendini emniyette bilme. Zira âyet-i celîle'de:

فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

"Allah'ın mekrinden ancak mahvolacak millet güvende olur."[98] buyurulmuştur. Hatta Allahu Teâlâ'nın:

لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ

"Allah doğrulardan doğruluklarını sormak..."[99]

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ۝ إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ
مَشْهُودٌ ۝ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ ۝ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ
فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ۝ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ۝

---

96 el-Kasas: 28/67.
97 Tâhâ: 20/44.
98 el-A'raf: 7/99.
99 el-Ahzâb: 33/8.

"Allah kasabaların zalim halkını yakalayınca böyle yakalar; yakalaması da şiddetli ve elimdir. Âhiretin azabından korkanlara, bunda hiç şüphesiz ibret vardır. Bu, insanların toplanacağı gündür; bu görülecek bir gündür. Biz, o günü ancak belli bir süreye kadar geciktiririz. O gün gelince Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse konuşamaz. İçlerinde bedbaht olanlar da mes'ül olanlar da vardır."[100]

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ۞ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ
الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا

"Sizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükmüdür. Sonra biz Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtarır, zalimleri de orada dizüstü çökmüş bırakırız."[101]

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

"Yaptıkları her işi ele alır onu toz duman ederiz."[102]

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"And olsun ki İblis, onlar hakkında görüşünü doğru çıkarmış, inananlardan bir topluluk dışında hepsi ona uymuşlardı."[103]

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۞ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

"Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür."[104]

وَالْعَصْرِ ۞ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۞ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۞

"Asra yemin olsun ki, insan hiç şüphesiz hüsran içindedir. Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabırlı olmayı tavsiye edenler bunun dışındadır."[105] ayetleri hatırdan çıkarılmamalıdır. Sağduyu ve basîret gözünle bir bak, istisnanın delâletiyle Asr süresindeki lâm-ı tarifin umumi ve istiğrak ifade etmesinden anlaşılacağı gibi, iman ve sâlih amel ile

---

100 Hûd: 11/102-106.
101 Meryem: 19/72-73.
102 Furkan: 25/23.
103 Sebe': 34/20.
104 ez-Zilzal: 99/8-9.
105 el-Asr: 103.

hakkı ve sabrı tavsiye edenlerden başka hepsinin hüsran ve zararda olduklarını, Allahu Teâlâ yeminle haber vermiştir. Hakkı tavsiye, Kitab ve sünnetin haber verdiği ahlâk, edeb ve hükümlerle diğer söz, iş ve hareketlerinde zahiri ve bâtınî hallerinde ihlâs üzere, yalnız Allah'ın rızası gayesine matuf olmaktır. Sabrı tavsiye de ibadete, onun güçlük ve zorluklarına tahammül etmek, günaha ve behimi zevklerine karşı direnmekledir. İşte ancak bunlardır ki, hüsran ve nedametten büyük ümitlere kapılabilirler. Allahu Teâlâ bizleri, bu dört vasfı taşıyan kullarından eylesin. Kalbi, Allahu Teâlâ'nın iki kudret parmağı arasında bulunan kimse nasıl olur da emniyete kapılır? İki kudret parmağı demek, bir kısmı için saadeti ve bir kısmı için de şakaveti, bedbahtlığı dilemesi demektir. Aslında kalbe "kalb" adının verilmesi, kolaylıkla sağa ve sola döndüğü içindir. Altındaki kuvvetli ateş tencereyi tahrik ettiği gibi, kalbde yanan ateş de kalbi titreştirir, sağa sola döndürür. Bunun için Resûl-i Ekrem secdesinde çoğunlukla:

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

"Ey kalbleri istediği tarafa çeviren Allah'ım! Kalbimi ve gönlümü sana ibadette sabit kıl." diye dua ederdi.

Hâlbuki kalbleri istediği tarafa çeviren Allahu Teâlâ:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ

"Doğrusu Rablerinin azabından kimse güvende değildir."[106] buyurmuştur. Eğer Allahu Teâlâ ariflerin ve gerçek vâris olan âlimlerin gönüllerini reca ve ümit ile rahatlandırmasa onların ciğerleri, Allahu Teâlâ'nın hazırladığı ateş ile kasıp kavrulurdu.

Resûl-i Ekrem'in ashâbından olan Ebû'd-Derdâ, (r.a.) yemin ederek "Son nefesinden emin olmak, imansız gitmeğe sebebtir." derdi. Çünkü bu, Allahu Teâlâ'nın mekrinden emin olmanın cezasıdır.

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor: "Sufyan-ı Sevri ölüm döşeğine yatıp sancıları fazlalaştığı vakit ağladı. Adamın biri:

'Niçin ağlıyorsun? Yoksa günahlarının çokluğundan mı korkuyorsun?', dedi. Yerden bir çöp alan Sufyan;

'Günahlarım bu çöp kadar bana ağır gelmez, ben, ölüm anında imanımı kaybetmekten korkarım,' dedi".

106 el-Mearic: 70/28

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah anlatıyor: "Babam ölmek üzere iken ben çenesini bağlamak için bir bez aldım. Başı ucunda bekliyordum. O ise buhranlar geçiriyor ve terliyordu. Bir ara gözünü açarak:

'Yanımdan uzaklaş git,' dedi. Ben:

'Baba kiminle uğraşıp duruyorsun?', diye sordum. O:

'Oğlum, görmüyor musun?' dedi. Ben:

'Hayır, göremiyorum,' dedim. Babam:

'Oğlum, iblis karşıma dikildi, imanımı almağa çalışıyor, ben de ona, başımdan defol diyorum,' dedi."

Sehl de "Mürit, günaha düşmekten, arif de imanının selb olmasından korkar." dedi.

Rivâyet edildiğine göre peygamberlerden biri Allahu Teâlâ'ya açlık ve çıplaklığından şikâyet etti. Allahu Teâlâ:

"Kalbini küfürden koruduğum yetmemiş gibi bir de dünyalık mı istiyorsun?" diye kendisine hitab etti.

Başına toprak saçıp istediğine pişman olan bu peygamber:

"Razıyım, beni bağışla ve küfürden koru," dedi.

Ayakları sağlam ve imanları kuvvetli olan arifler bile bu korkuyu taşıdıklarına göre seni emniyette kılan nedir?

Alimler imansız gitmeğe sebeb olan birçok alâmetler sayarlar. Bunlardan bazıları:

1. Bid'atlere dalmaktır. Bid'at, Peygamberimiz ve onun ashâbı zamanında olmayan ve ibadetlere sonradan ilâve edilen şeylerdir. Resûl-i Ekrem

أَهْلُ الْبِدْعَةِ كِلَابُ أَهْلِ النَّارِ فِي النَّارِ

"Bid'atçiler, cehennemde cehenemliklerin köpekleridir." buyurmuştur.

2. Amelde nifak ve riya. Resûl-i Ekrem:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتُمِنَ خَانَ وَإِنْ صَلَّى وَصَامَ وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ

"Münafıkın belirtisi üçtür: Söylediği vakit yalan söyler, söz verdiği vakit sözünde durmaz, kendisine güvenildiği vakit emânete hıyanet eder. Bu adam namaz kılıp, oruç tutsa ve kendini Müslüman sansa da yine münafıktır."[107] bu-

107 İbn Hibban, "Sahih", İman, No:257, 1/490; Buhâri, İman 23, No:33; Müslim, İman 108, No:59

yurmakla buna işaret etmişlerdir. Bunun için geçmiş büyükler son nefesde imansız gitmekten son derece korkmuş, hatta bazıları, "Nifaktan uzak olduğumu bilmem, benim için bütün varlığı ile kâinattan daha sevimlidir." demişlerdir. Ebû'-Derdâ (r.a.), nifaktan uzak olmak hususunda, "yâni kalbi bozuk olduğu halde saygılı ve dürüst ibadet yapıyor gibi görünmekten sakınan." demiştir.

Buhârî'nin rivâyetine göre, Enes (r.a.) diyor ki:

"Ey insanlar! Sizler yaparken önem vermediğiniz ve hiçe saydığınız öyle hatalar var ki, biz bunları Resûl-i Ekrem'in zamanında tehlikeli günahlardan sayardık".[108]

Zamanının Şâfiî imamlarından olan Şeyh Makdisi'nîn Ebû Zer (r.a.) den rivâyetinde, Ebû Zer (r.a.) diyor ki: "Resûl-i Ekrem bana dört öğüt vermiştir ki, benim yanımda bunlar dünyalardan kıymetlidir. Resûl-i Ekrem buyurdu ki:

يَا أَبَا ذَرِّ جَدِّدْ السَّفِينَةَ فَإِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقٌ: وَخَفِّفِ الْحِمْلَ فَإِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ وَاحْمِلِ الزَّادَ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ صَعْبٌ وَأَخْلِصِ الْعَمَلَ فَإِنَّ النَّاقِدَ بَصِيرٌ

"Ey Ebû Zer, gemini yenile, zira derya derindir. Yükünü azalt, çünkü yol engebeli ve arızalıdır. Azığını tam al, zira yol uzaktır. Parasını hâlis al kalp para alma, zira gittiğin yerde sarraf vardır kalp parayı kabul etmez."[109] buyurmuştur.

Saîd b. Cübeyr (r.a.) e, haşyetten sorduklarında, "Haşyet, Allah'tan öyle korkmandır ki, o korkunun, seninle günah arasında perde olup sana günahı yaptırmamasıdır." demiştir, işte haşyet böyle olur.

Allah'a mağrur olup aldanmağa gelince; bu da isyana dalıp Allah'tan mağfiret beklemektir. Gaflet içinde bulunan birisi şöyle bir tenha yere çekilmiş ve "Artık beni burada gören olmaz, çünkü kimse yoktur. Burada günah işleyebilirim." der demez, kendini dehşete düşürecek bir ses:

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

"Yaratan bilmez olur mu? O, latiftir, haberdardır."[110] Adam bu sesi duyar duymaz kendine geldi.

---

108 Buhârî, Rekaik, No:6127

109 Deylemî, "el-Firdevs", No:8368, 5/339

110 el-Mülk: 67/14-15.

Said b. Cübeyr (r.a.);

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ

"Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi ayartmasın."[111] âyet-i celîlesinin tefsirinde, "Bu, günaha devam edip Allah'tan mağfiret beklemektir." dedi.

Adamın biri Tâvus'un ziyaretine gitti. İçeriye girmek için kapıyı çalıp izin isteyince karşısına yaşlı bir zat çıktı. Adam:

"Tâvus sen misin?" diye sordu. Yaşlı zat:

"Hayır, ben onun oğluyum," dedi. Adam:

"O halde babanız bunadı," dedi. Tâvus'un oğlu:

"Hayır, âlimler bunamaz. İçeri gir, fakat fazla konuşma," dedi. Adam içeri girdi ve Tâvus ile görüştü. Tâvus:

"Ben sana Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'ın özetini öğreteceğim," dedi. Adam:

"Sen bunları bana öğretirsen, ben de başka bir şey sormam," dedi. Tâvus:

"Allah'tan öyle kork ki, O'ndan daha çok korktuğun kimse olmasın. Korktuğundan daha çok da O'na ümit bağla ve kendine sevdiğini başkalarına da sev," dedi.

Âlimin bunamadığını, İkrime'nin:

وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ

"...İçinizden bir kısmı da ömrünün en fena zamanına ulaştırılır ki..."[112] âyetinin tefsirinde: "Kur'an'ı hakkıyle okuyan kimse ömrünün en fena zamanına düşmez." demesi de bunu kuvvetlendirmektedir. Yâni âlimler o derece ömürlerinin en fena zamanına çoğunlukla düşmezler, Allahu Teâlâ onları korur.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

"Rabbinin makamından korkanlar için iki cennet vardır."[113] âyet-i celîlesinin tefsirinde Mücahid, "Bu kimse günah işlemeyi kararlaştırdıktan sonra, başka bir engel olmaksızın, yalnız Allah'tan korkup utanarak terke-

111 Lokman: 31/33.
112 en-Nahl: 16/70.
113 Rahman: 55/46.

den kimsedir. Buna iki cennet verilir." demiştir. Rivâyete göre Hz. Ömer devrinde cami ve cemaate devam eden âbid ve zahid bir gence bir kadın âşık olur. Genci davet eder, genç de bu davete katılır. Tam bu sırada Allahu Teâlâ'nın her yerde hazır ve nazır olduğunu düşünerek bayılıp düşer. Kadın genci dışarı çıkarır. Anne ve babası da genci alarak eve götürürler. Genç ölür. Mezar başında Hz. Ömer:

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

"Rabbinin makamından korkanlar için iki cennet vardır." âyetini okur. Bu sırada mezardan bir ses;

"Evet, ey Ömer, Allah'ım, rızası ile beraber o iki cenneti de bana verdi." der.

Yahya b. Muaz da, "En büyük günah, günaha pişman olup tevbe etmeden affı beklemek, itaat etmeden Allahu Teâlâ'ya yakınlığı ummak, amelsiz mükâfat beklemek ve üstelik Allah'tan fazlalık ummaktır." demiştir.

İnsanı Allah'tan en çok korkmağa ve huzurunda huşu ile eğilmeğe sevkeden en kuvvetli âmil, ilimdir. Nitekim Allahu Teâlâ:

إِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

"Allah'ın kulları arasında Ondan korkan ancak âlimlerdir."[114] buyurmuştur. Bunun için sahabenin uleması daha çok korkmuşlardır. Hatta Hz. Ebû Bekir mü'minin göğsünde bir kıl olmağı temenni etmiştir. Hz. Ömer ise ölüm döşeğinde, "Eğer bağışlanmazsa, yazıklar olsun, Ömer'e," demiştir. İbn Mes'ud (r.a.), "Keşke öldükten sonra hiç dirilmeyeydim." demiştir. Buna bazı itirazlar yapılabilirse de bunu gerçek anlamda demediği, belki dirilip mahşer yerindeki muhasebe ve muhakemeden korkarak söylediği meydandadır.

Bunun benzeri, Resûl-i Ekrem'in sevdiği Usâme (r.a.) nin başından geçen bir olaydır. Usâme (r.a.) savaş alanında kılıcını kaldırarak hasmının boynunu vuracağı sırada hasmı şehâdet kelimelerini getirmiş fakat Usâme, "Bunu kılıç korkusundan söylüyor, iman bunun kalbine inmemiştir," kanaatiyle adamın boynunu vuruyor. Durum Resûl-i Ekrem'e intikal edince, Resûl-i Ekrem soruyor. Usâme de bu kanaatini ifade edince, Resûl-i Ekrem, *"Kalbini yarıp baktın mı?"* buyuruyor. Yanlış hareket ettiğini anlayarak şaşkınlığa düşen Usâme o anda, "Keşke ondan önce değil de o gün Müslüman olsaydım." diyor. Şüphesiz Usâme'nin bu sözü, küfrü temenni

114 Fatır: 35/23.

ettiği için değil, muaheze korkusu ile söylenmiş bir sözdür. Daha doğrusu Müslümanların kendisini tekfire kalkışacaklarından korktuğu içindir.[115]

Denildi ki: İlimden uzaklaşıp amellerini beğenen bazı kimseler, keramete benzeyen bazı lutûflara mazhar olduklarını görünce, geçmiş büyüklerin, dua, zikir, fikir ve ibadetle meşgul olma yolunu bırakıp dualarla meşgul olmağa başlarlar. Hatta bunlardan o kadar ileri gidenleri olmuş ki, birisi, "Ben, kıyametin kopmasını ve çadırımı cehennemin üzerine kurmamı istiyorum." demiş, kendisine:

"Bunu niçin istiyorsun?" diye sorana da,

"Ben biliyorum ki cehennem beni görür görmez söner ve ben de bu suretle âlemlere rahmet olurum," demiştir.

İşte bu gibi sözler, en çirkin ve şenî sözlerdir. Çünkü burada Allahu Teâlâ'nın son derece önem verip insanları korkuttuğu cehennemi küçümseme vardır. Hâlbuki Allahu Teâlâ cehennemin vasfında mübalâğa ederek:

فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"İnkâr edenler için hazırlanan ve yakıtı insanlarla taş olan ateşten sakının."[116] buyurmuştur. Diğer bir âyette de şöyle buyurulmuştur:

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا

"Bu ateş, onlara uzak bir yerden gözükünce, onun kaynamasını ve uğultusunu işitirler."[117]

Ayrıca Müslim'in rivâyet ettiği sahih bir hadîsde de:

نَارُكُمْ هَذِهِ الَّتِي تُوقِدُونَ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ جَهَنَّمَ قَالُوا وَاللهِ إِنْ كَانَتْ نَارُنَا لَكِفَايَةً يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: فَإِنَّهَا فُضِّلَتْ عَلَيْهَا بِتِسْعَةٍ وَسِتِّينَ جُزْءًا كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّهَا

"Yaktığınız bu ateş (var ya) cehennem ateşinin yetmiş cüz ünden bir cüzdür", buyurdu. Ashâb:

"Vallahi bu ateş de yeter," demeleri üzerine, Resûl-i Ekrem:

---

115 Sahihu Müslim, 1/97 Usâme bu sözü ile müslüman olmamağı değil, müslüman olarak böyle bir suç işlememeyi ifade etmek istemiştir.

116 el-Bakara: 2/24.

117 el-Furkan: 25/13.

"O cehennem ateşi, her derecesi bu sıcaklıkta olmakla altmış dokuz derece daha fazladır"[118] buyurdu.

Diğer bir sahih hadîsde de şöyle buyurulmuştur:

يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا

"Hesap günü cehennem getirilir. Cehennemin yetmişbin yuları vardır. Her yularını da yetmişbin melek çeker."[119]

Evinde lâmbasını yakmış oturan salihlerden bir zata nefsi bir günah işlemesini söylemiş. O da;

"Dur bakalım, bu lâmbanın ateşi cehennem ateşinden yetmiş derece ehvendir. Şayet buna dayanabilirsen dediğini yaparım," diyerek elini lâmbanın ateşine yaklaştırınca hemen bir feryad ile geri çekildi ve:

"Ya nasıl, yetmiş derece ehven olan ateşe dayanamadığın halde koca cehennemin ateşine nasıl dayanacaksın?" diyerek günah işlemekten vazgeçti.

Hz. Ömer (r.a.) Hz. Kâ'b'a hitaben:

"Bizi biraz korkutur musun?", dedi. Kâ'b:

"Eğer kıyamet günü yetmiş peygamberin sevabiyle Allah'ın huzuruna çıksan yine de az gelirdi," dedi. Hz. Ömer bayılıp ayıldıktan sonra:

"Ey Kâ'b, biraz daha anlatır mısın?" dedi. Hz. Kâ'b:

"Eğer batıya, cehennemden öküzün burun deliği kadar bir delik açılaydı, doğuda bulunan insan onun hararetinden erirdi," dedi. Bunu duyan Hz. Ömer tekrar bayıldı. Ayılınca:

"Biraz daha anlat," dedi. Bunun üzerine Hz. Kâ'b:

"Kıyamet günü cehennem öyle bir nefes verecek ki, bütün melek ve peygamberler korkudan dizleri üstü çökecek; 'Ya Rab, Senden, başka kimseyi istemiyorum, beni koru,' demek durumuna düşeceklerdir," dedi.

Yine Kâbü'l-Ahbar'ın anlattığına göre kıyamet günü Allahu Teâlâ bütün yaratıkları bir araya toplayacak ve melekler inip saf bağlayacaklardır. Allahu Teâlâ, Cabrâil aleyhisselâma cehennemi getirmesini emredecek,

---

118 Müslim, el-Cenne ve sifatü neîmihâ 30, No:2843

119 Müslim, el-Cenne ve sifatü neîmihâ 29, No:2842; Timizi, Sıfatu Cehennem 2, No:2573

Cebrail aleyhisselâm yetmişbin yularla çekilen cehennemi getirecek. Cehennem yüzyıllık mesafeden bir nefes verecek ki, herkesin kalbi yerinden oynayacaktır. İkinci nefesinde bütün melek ve peygamberler dize gelecek, üçüncü nefesinde ise yürekler boğazlara gelecektir. Akıllar baştan çıkacak, herkes ameline sığınacaktır. İbrâhim aleyhisselâm:

"Ya Rab, hulletin -dostluğunun- hakkı için yalnız nefsimi isterim, beni koru,"; Musa aleyhisselâm:

"Ya Rab, Seninle olan münacatım hakkı için beni koru,"; İsâ aleyhisselâm:

"Ya Rab, bana olan ikramın sayesinde anamdan da geçtim, nefsimi isterim," diyeceklerdir.

Bir hadîsde, Resûl-i Ekrem Cebrail aleyhisselâma:

"Ne oluyor Mikâil'i hiç güler olarak göremiyorum?", diye sorar. Cebrail aleyhisselâm:

"Evet, cehennem yaratıldığı günden beri Mikâil gülmemiştir. Benim de gözlerim kapanmamıştır. Korkumuz, bir isyan sebebiyle bu cehenneme girmektir," dedi.

Abdullah bin Ravaha'yı ağlarken görenler:

"Niçin ağlıyorsunuz?", diye sorarlar. Abdullah b. Ravaha:

"Nasıl ağlamayayım ki, Allahu Teâlâ, 'Mutlak surette hepiniz cehenneme uğrayacak, cehenneme uğramadık kimse kalmayacaktır.' buyurduğu halde, sonunda müttakilerin cehennemden kurtulacağını haber vermiştir. Cehenneme uğramam kesin, fakat oradan çıkmam şüphelidir. İşte buna ağlarım," dedi.

Günah kirlerinden temiz olan melek ve peygamberlerin cehennem korkusundan durum ve tutumları bu olunca, aldanmışların hali nicedir? Kendi aklınca, çadırını cehennem üzerinde kuracak da cehennemi söndürüp başkalarına şefaat edecektir. Bu ise olsa olsa cennetle müjdelenen on kişiye mahsus olabilir. Bununla beraber onların da önde geleni olan Hz. Ebû Bekir:

"Keşke bir Müslümanın göğsünde kıl olsam."; Hz. Ömer:

"Ey Ömer, mağfiret olmazsan yazıklar olsun sana." demişlerdir.

Bir hadîsde;

مَنْ قَالَ: إِنِّي فِي الْجَنَّةِ فَهُوَ فِي النَّارِ

"Ben cennetteyim diyen kimsenin yeri cehennemdir."[120] buyurulmuştur.

Bununla beraber biz, "Allah'tan korkmak gerek derken, kadınların yaptığı gibi, gözyaşları dökdükten sonra yine eski haline dönen kimseyi kasdetmiyoruz. Bizim sözünü ettiğimiz korku, kalbi kaplayıp sahibini kötülüklerden alıkoyan taat ve ibadete yönelten korkudur. İşte yararlı korku budur. Yoksa ahmak korkusu değildir. Onlar, o an için korkarlar ve "Allah'ım, sen koru." der, sonra da eski bildikleri günahlara dönerler. Bunun faydası yoktur. Bunlar, şeytanın elinde oyuncaktır. Bu, tıpkı kapısı açık olan bir kal'anın dışında bulunan bir kimseye arslan saldırdığı halde, Allah kerîm, diyerek orada beklemek suretiyle, kal'aya girip kapısını kapamayanın durumuna benzer. Tabii bu durumda olan kimseyi arslan helâk eder.

Buhârî "Sahîh"indeki rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

كَانَ رَجُلٌ مُسْرِفٌ عَلَى نَفْسِهِ فَلَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ قَالَ لِبَنِيهِ: إِذَا أَنَا مِتُّ فَأَحْرِقُونِي وَأَطْحَنُونِي ثُمَّ ذَرُونِي فِي الرِّيحِ، فَوَاللهِ لَئِنْ قَدَرَ اللهُ عَلَيَّ أَيْ لَئِنْ أَرَادَ تَعْذِيبِي وَالتَّعْبِيرُ بِالْقُدْرَةِ عَنِ الْإِرَادَةِ سَائِغٌ لَيُعَذِّبَنِّي عَذَابًا مَا عَذَّبَهُ أَحَدًا، فَلَمَّا مَاتَ فُعِلَ بِهِ ذَلِكَ فَأَمَرَ اللهُ الْأَرْضَ فَقَالَ اجْمَعِي مَا فِيكِ مِنْهُ فَفَعَلَتْ فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ قَالَ مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ يَا رَبِّ خَشْيَتُكَ فَغَفَرَ لَهُ

"(Sizden önceki milletlerden) çok günahı olan bir kişiye ölüm gelip çatmıştı da o, hayattan ümidini kesince oğluna şöyle vasiyet etmişti:

'Ben öldüğümde beni yakın, geride kalan kemiklerimi öğütün sonra da rüzgâra verin. Vallahi, Allahu Teâlâ beni azâb etmek isterse, bana azabı, bundan da çok ağır ve hatta hiç kimseye tatbik etmediği cezayı tatbik eder.'

Adam ölünce dediği gibi yaptılar. Sonra Allahu Teâlâ bu adamın bütün zerrelerinin bir araya toplanmasını yere emretti. Yer de Allah'ın emrini yerine getirdi ve adam olduğu gibi Allah'ın huzurunda dikildi. Al'ahu Teâlâ:

'Niçin böyle yaptın?', diye sordu. Adam:

'Senden korktuğum için yaptım,' deyince, Allahu Teâlâ onu bağışladı"[121]

Sahih-i Buhârî'de anlatıldığına göre Ukbe Huzeyfe'ye -Allah her ikisinden de razı olsun-, "Resûl-i Ekrem'den duyduklarından anlatır mısın?" diye sorar. O da Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber verir:

---

120 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebîr", No:176, 1/120
121 Buhâri, Enbiya 52, No:3294; Müslim, Tevbe 25, No:2756

إِنَّ رَجُلًا حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَلَمَّا أَيِسَ مِنَ الْحَيَاةِ أَوْصَى أَهْلَهُ إِذَا مِتُّ فَاجْمَعُوا لِي حَطَبًا كَثِيرًا ثُمَّ أَوْقِدُوا نَارًا حَتَّى إِذَا أَكَلَتْ لَحْمِي وَخَلَصَتْ إِلَى عَظْمِي فَخُذُوهُ وَاطْحَنُوهُ فَذَرُونِي فِي يَوْمٍ رَائِحٍ فَجَمَعَهُ اللهُ تَعَالَى فَقَالَ لِمَ فَعَلْتَ؟ قَالَ خَشْيَتَكَ فَغَفَرَ لَهُ

"(Sizden evvelki ümmetlerden) bir kişiye ölüm gelip çatmıştı da o, hayattan ümidini kesince ailesine şöyle vasiyet etmişti:

'Ben öldüğümde birçok odun toplayıp yakınız (ve beni bu ateşe atınız). Ateş, benim etimi yiyerek kemiğime erişinceye kadar bırakınız. Kemiğimi yakınca bu yanmış kemiklerimi alınız, onu döğüp un yapınız. Rüzgârlı bir günde onu havaya atınız.' (Onlar da dediği gibi yaptılar.) Allahu Teâlâ onun bütün zerrelerini bir araya toplayarak

'Niçin böyle yaptın?', diye sordu. Adam:

'Senin korkundan dolayı böyle yaptım,' dedi. Allahu Teâlâ da onu mağfiret etti".[122]

Ukbe (r.a.) devamla: "Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum:

إِنَّ رَجُلًا كَانَ قَبْلَكُمْ أَعْطَاهُ اللهُ مَالًا فَقَالَ لِبَنِيهِ لَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ: أَيُّ أَبٍ كُنْتُ لَكُمْ؟ قَالُوا خَيْرُ أَبٍ قَالَ: فَإِنِّي لَمْ أَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ فَإِذَا مِتُّ فَأَحْرِقُونِي ثُمَّ اسْحَقُونِي ثُمَّ ذَرُونِي فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ، فَفَعَلُوا فَجَمَعَهُ اللهُ تَعَالَى فَقَالَ: مَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ؟ قَالَ مَخَافَتُكَ فَتَلَقَّاهُ بِرَحْمَتِهِ

"Sizden önceki (ümmetler içinde) adamın birine Allahu Teâlâ mal vermişti. Ölüm yaklaşınca adam oğullarına:

'Size karşı ben nasıl bir babayım?', diye sordu. Oğulları:

'Çok iyi bir babasın,' dediler. Adam:

'Fakat ben hiç bir iyi amelde bulunmadım. Ben ölünce beni yakın, kemiklerimi döğün. Fırtınalı bir günde havaya savuran,' dedi. (Ölünce) onlar da öyle yaptılar. Allahu Teâlâ onu bir araya topladı ve:

'Niçin böyle yaptın?', diye sordu. Adam:

'Korkundan, ya Rab,' deyince, Allahu Teâlâ onu rahmetiyle karşıladı."[123]

---

122 Buhâri, Enbiya 52, No:3292
123 Buhâri, Enbiya 52, No:3291

BİRİNCİ KISIM

BÂTINÎ KEBÂİRLER

BİRİNCİ KİTAP

BÂTINÎ KEBÂİRLER VE BUNUNLA İLGİLİ HUSUSLAR

Kebâirîn en tehlikelisi ve bunları irtikâb edenlerin, günahkârların en adileri olmaları, çoklarının kolaylıkla irtikâb edilip çoğunluğun bu hastalıklarla mübtelâ olmaları bakımından, "Batınî Kebâir"i, "Zahirî Kebâir"den öne aldım. Yine bu sebeblerdendir ki, bunlar üzerinde titizlikle durarak Müsmanları bu hastalıklara karşı hazır ve uyanık bulundurmak istedim. Çünkü bu bâtınî kebâir daha önemlidir. Nitekim imamlardan biri "Kalbin irtikâb ettiği kebâir, uzuvların işledikleri kebâirden daha büyüktür. Çünkü batınî kebâirin hepsi fışkı ve zulmü gerektirir. Aynı zamanda hasenatı mahvettiği gibi, şiddetli ve devamlı cezaları gerektirir." demiştir. İmamlardan bir diğeri de, bu "Bâtıni Kebâir"i altmışın üzerine çıkardıkdan sonra şöyle buyurmuştur: "Bunların zarar ve kötülükleri zahirî kebâir olan hırsızlık, zina, içki, adam öldürmekten daha ağırdır. Zira diğer suçlar bir veya bir kaç defa yapılır ve yapıldıktan sonra biterler. Fakat "Bâtınî Kebâir" dediğimiz kalb hastalıkları ve bunların zararları ardı arası kesilmeden devam eder. İnsanoğlu işlediği bir günahtan tevbe eder; bazı günahları hasenat ve diğer iyiliklerle mahvolur". Nitekim:

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

"Şüphesiz iyilikler, kötülükleri giderir."[124], buyurulmuştur. Fakat kalb hastalıkları gönülde yerleşirse onları söküp atmak zor olur.

124 Hud: 11/114.

1. Şirk-i Ekber (Büyük Şirk)

Allahu Teâlâ fazlu keremiyle bizleri koruyup, sıhhat afiyet ve kâmil imanlar nasîb eylesin. En keremli ve en merhametli O'dur. Allahu Teâlâ hepimizi rızasına erişen kullarından eylesin.

Bilmiş ol ki; yukarda tariflerini yaptığımız zahirî kebîrelerin hepsi, mü'min olarak işlenen büyük günahlardır. Bunun için bütün âlimler kebîreden söz ederken küfürden sonra gelen kebâiri sıralamışlardır. Fakat biz burada bütün kebîreleri, derecelerini ve derecelerine göre cezalarım sıralayacağımız için bu usûle riâyet etmedik. Önce en büyük kebîre olan küfrü ele alarak işe başladık.

En büyük günah küfür olduğu için, küfür ve küfrün hükümleri üzerinde uzun uzadıya açıklamalarda bulunmak gerekir. Buna göre deriz ki:

Allahu Teâlâ:

إِنَّ اللهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar." [125]

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Doğrusu Allah'a eş koşmak büyük zulümdür." [126]

إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

"Kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram eder, varacağı yer ateştir." [127] buyurmuştur.

Sahih-i Buhâri'de Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ أَلَا وَشَهَادَةُ الزُّورِ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ

---

125 En-Nisa: 4/48.
126 Lokman: 31/13.
127 El-Mâide: 5/72.

"Size en büyük günahları haber vereyim mi? Allah'a eş koşmak, anne ve babaya âsi olmak." Resûl-i Ekrem bunları anlatırken yaslanmış vaziyette idi. Birdenbire doğruldu ve:

"Aman yalan konuşmak, aman yalan şahitliği."[128] buyurdu. Hadîsi rivâyet eden zat diyor ki:

"Resûl-i Ekrem bu sözü durmadan öyle tekrar ediyordu ki, aceba susmayacak mı, dedik."

Yine sahih hadîsde:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ وَذَكَرَ مِنْهَا الْإِشْرَاكَ بِاللهِ

"Helâk edici yedi günahtan sakınınız. (Bunlar) Allah'a şirk koşmak."[129] buyurdu ve sırasıyla diğerlerini saydı.

Ahmed, Buhâri, Tirmizî ve Neseî de rivâyet ettikleri bir hadîsde:

الْكَبَائِرُ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ

"Kebâir, Allah'a şirk koşmak, adam öldürmek, anne ve babaya âsi olmaktır."[130] diye başlar.

Yine:

الْكَبَائِرُ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ قَوْلُ الزُّورِ

"En büyük günahlardan size haber vereyim mi? O, yalan konuşmaktır."[131] buyurdu. Yalan konuşmak büyük günahlardan olmakla, küfür, katil ve zinadan daha büyük olduğunu ifade etmez. Ayrıca Ebû Davud ve Neseî de:

الْكَبَائِرُ تِسْعٌ وَأَعْظَمُهُنَّ إِشْرَاكٌ بِاللهِ

"Kebâir dokuzdur, en büyükleri Allah'a şirk koşmaktır."[132] şeklinde vârid olmuştur.

Taberânî'de ise:

---

128 Buhâri, Şehadat 10, No:2511;Müslim, İman 143, No:87
129 Yukarıda geçmiştir.
130 Yukarıda geçmiştir.
131 Müslim, İman 88, No:144
132 Ebu Davud, Vasaya 10, No:2877; Nesai, Tahrimü'ü-Dem 2, No:4012;

"Yedi Kebâir den sakının. Bunlar Allah'a şirk koşmak..."[133] şeklinde başlamaktadır. Bezzâr'da da:

إنَّ أَكْبَرَ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَمَنْعُ فَضْلِ الْمَاءِ وَمَنْعُ الْفَحْلِ

"Kebâir; Allah'a eş koşmak, anne ve babaya âsi olmak, suyun fazlasını muhtaçlara vermemek ve erkeği dişisinden men etmektir."[134] şeklindedir.

Yine Ahmed, Buhâri, Müslim ve Tirmizî'nin diğer bir rivâyetinde:

"Dikkat edin size en büyük günahları anlatayım: Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak ve yalan konuşmaktır."[135] şeklindedir.

Taberânî'de ise şu şekildedir:

الْكَبَائِرُ سَبْعٌ

"Kebîreler yedidir."[136] dedikten sonra hicretten sonra bedeviliğe dönmeği de bunlar meyanında saymıştır. Bunlar yakında ele alınacaktır.

Yine Buhâri'nin rivâyet ettiği bir hadîsde:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ

"Kebâirlerin en büyüğü Allah'a eş koşmak, adam öldürmek, anne ve babaya âsi olmak ve yalan yere şahitlik yapmaktır."[137] buyurulmuştur.

Ahmed, Tirmizî İbn Hibbah ve Hâkim'in rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

إنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ الشِّرْكَ بِاللهِ وَعُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ وَالْيَمِينَ الْغَمُوسَ وَمَا حَلَفَ حَالِفٌ بِاللهِ يَمِينَ صَبْرٍ فَأَدْخَلَ فِيهَا جَنَاحَ بَعُوضَةٍ إِلَّا جُعِلَتْ نُكْتَةً فِي قَلْبِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"En büyük günahlardan bazıları şunlardır: Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak, yalan yemin etmek. Bir kimse sabır yemini yâni yalan şahitliği yapar ve burada sivrisineğin kanadı kadar yalan katarsa kıyamete kadar kalbinde bir leke olarak kalır."[138] buyurmuştur.

---

133 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:5636, 6/103
134 Bezzâr, "Müsned", No:4437, 10/314
135 Sahihu Müslim, 1/91; Sünenü'tTirmizi, 4/548.
136 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:102, 17/48
137 Yukarıda geçmiştir.
138 Yukarıda geçmiştir.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ الشِّرْكُ بِاللهِ وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ

"En büyük günahlardan bazıları, Allah'a şirk koşmak, yalan yere yemin etmektir."[139] buyurmuştur.

Ayrıca Taberânî, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın dostları, Allahu Teâlâ'nın farz kıldığı beş vakit namazı dosdoğru kılanlar, orucu borç bilip mükâfatını Allah'tan umarak tutanlar, zekâtın borç olduğunu kabul ederek ödeyenler ve Allah'ın yasakladığı büyük günahlardan sakınanlardır.", buyurdu. Kendisine:

"Büyük günahlar hangilerdir?", diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"En büyük günahlar, Allah'a ortak koşmak, haksız yere adam öldürmek, savaş alanından kaçmak, sihir (yapmak ve yaptırmak), yetim malı yemek, ribâ yemek, Müslüman olan anne ve babaya âsi olmak, namuslu kadına iftira etmek, kıblegâh olan Haremi Şerife saygısızlık etmek, orada haram ve yasak olanları helâl tanımaktır. Kim ki bu büyük günahlardan kaçınır, namazını kılar, orucunu tutar ve zekâtını vererek ölürse, kapıları altın işlemeli olan cennet bahçelerinde Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)e arkadaş olur,"[140] buyurdu.

Yine Ahmed, Müslim ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem Hz. Ömer (r.a.) e:

"Ey Hattab'ın oğlu veya ey Ömer, kalk, insanlara çağır ve de ki Cennete ancak müminler girebilir,"[141] buyurmuştur. Timizi, hadîsin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

Yine Ebû Davud'un rivâyetinde Avf'ın oğluna hitaben Resûl-i Ekrem:

"Ey Avf'ın oğlu, ata bin ve insanlara seslen: "Cennete ancak mü'min olan girebilir,"[142] buyurmuştur.

Yine Buhâri'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يَا بِلَالُ قُمْ فَأَذِّنْ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَإِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ

139 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:349, 13/142
140 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:101, 17/47
141 Müslim, İman 182, No:114
142 Ebu Davud, Harac 33, No:3050

"Ey Bilâl, kalk ilân et; cennete ancak mü'minler girer ve gerçek şu ki Allahu Teâlâ bu dini fâcir kimse ile de takviye eder."[143] buyurmuştur.

Yine Ahmed, Müslim, Ebû Davud ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ

"Cennete ancak Müslüman olan kimse girer."[144] buyurmuştur.

Ahmed, Buhâri ve Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ

"Dinini değiştiren kimseyi öldürün."[145] buyurmuştur. Taberânî'nin rivâyetinde ise, *"Dininden irtidâd edeni öldürün."*, şeklindedir.

Buhârî, Ebû Ya'lâ ve Ziyâ'nın rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

آمُرُكُمْ بِثَلَاثٍ وَأَنْهَاكُمْ عَنْ ثَلَاثٍ: أَنْ تَعْبُدُوا اللهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَتُطِيعُوا لِمَنْ وَلَّاهُ اللهُ أَمْرَكُمْ وَأَنْهَاكُمْ عَنْ ثَلَاثٍ: قِيلَ وَقَالَ: وَإِضَاعَةِ الْمَالِ وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ

"Üç şey ile size emreder, üç şeyden de sizi nehyederim. Yalnız Allah'a ibadet ederek hiç bir şeyi O'na ortak koşmamanızı, Allah'ın ipi mesabesinde olan Kur'an'a sımsıkı sarılmanızı ve Allahu Teâlâ'nın başınıza getirdiği âmir ve hükümdarlara itaat etmenizi size emrederim. Dedikodudan, servetinizi gayr-ı meşru ve fuzûli yerlere sarfetmekten ve çok soru sormaktan da sizi nehyederim."[146] buyurmuştur.

Ebû Nuaym ve Taberânî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

"İslâm dininden irtidad eden erkeği yeniden İslâmiyete davet edin; tevbe ederse kabul edin, etmezse boynunu vurun. İslâm dininden ayrılan kadını da yeniden İslâmiyete davet edin; kabul eder Müslüman olursa ne güzel, aksi halde onu da cariye olarak esir alın," buyurmuştur. Bu hadîsin zahirinden, irtidad eden kadının öldürülmeyip yalnız esir muamelesi göreceği anlaşılıyorsa da, diğer sahih rivâyette;

---

143 Buhâri, Kader 4, No:6232

144 Buhâri, Rekaik 45, No:6163; Müslim, İman 178, No:111

145 Buharl, Cihad 147, No:2854; Ebu Davud, Hudud 1, No:4351; Tirmizi, Hudud 25, No:1458

146 İbn-i Hibban, "Sahih", Tâatü'l-eimme, No:4560; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:8307, 9/28

"Dininden irtidad edeni öldürün." mealindeki mutlak olarak vârid olan hadîsler, irtidad eden kadının da öldürüleceğini ifade etmektedir. Bize göre de en doğrusu budur. Yalnız hadîsde *"Allah'ın azâb ettiği ile Allah'ın kullarını azab etmeyin, yâni kimseyi ateşle yakmayın."* rivâyeti vardır.

Taberânî'nin bir rivâyetinde: *"Dinini değiştireni öldürün. Müslüman oldukdan sonra kâfir olanın (küfründe ısrar ettiği sürece) Allahu Teâlâ tevbesini kabul etmez."* şeklindedir.

İbn Hibban'dan gelen rivâyette de, *"Dininden döneni öldürün, fakat Allah'ın azabiyle (yani ateş ile) azâb etmeyin."* meâlindedir.

Beyhakî'nin rivâyetinde, *"Dinini değiştirenin boynunu vurun."* şeklindedir.

Taberânî'de de, *"Dini, Müslümanların dinine uymayanın boynunu vurun; şehâdet kelimelerini getirirse artık onu öldürmeğe yol yoktur. Ancak haddi gerektirecek bir suç işlerse ona had icra edilir."*, şeklinde rivâyet edilmiştir.

Tembih: Burada çoğunluğun bilmeyerek düştüğü şirk ve şirkin bazı bölümlerini açıklayacağız. Gayemiz, din kardeşlerimizi uyarmaktır. Umulur ki, bu sayede böyle bilmeyerek düştükleri ve amellerinin mahvolması ile ebedi olarak şiddetli ikab ve en büyük azâb içinde kalmalarına sebep olan şirkten korunurlar. Bunları bilmek cidden önemlidir. Zira İmâm-ı A'zam ve diğer bazılarına göre, küfrü irtikâb eden kimsenin bütün amelleri mahvolur ve bütün geçmiş borçlarını yeniden kaza etmesi gerekir. Buna rağmen mezhep mensupları küfrü gerektiren söz ve halleri daha fazla çoğaltmışlardır.

O halde İslâmiyetten azıcık nasibi olan aklı başında her Müslümanın, amelinin mahvolup kaza külfetine düşmemesi ve karısının boş olmaması için imamlarının haber verdikleri küfrü mucip olan bu halleri bilip bunlardan sakınması gerekir. İmâm Şâfiî de amelin sevabının mahvolduğu görüşündedir, ancak kaza gerekmediğini söylemektedir. Diğer çoğunluk, her ne kadar bunları taklid edip bunlara uymadılarsa da, kendini ve dinini korumak için ihtiyata riâyet ve özellikle bu gibi önemli meselelerde ihtilaftan korunmak lâzımdır. Bunun içindir ki, mutemed ve gayri mutemed imamların ve diğerlerinin bu hususta bütün söylediklerini aşağıda adını vereceğim kitapta açıkladığım gibi, burada da bunların bir kısmını açıklayacağım. Bu hususta daha geniş bilgi isteyen o kitapa başvursun.

Küfrün nevilerinden biri ve en başta geleni şirk -Allah'a ortak koşmaktır.

Küfür ve şirkin nevilerinden birisi de; insanın şu anda veya gelecekte küfre niyet etmesidir. Yani, "Ben bir süre sonra kâfir olacağım" diye kalbinden geçirmesidir. Veyahut "Şu şöyle, bu, böyle olursa kâfir olurum" diye hatıradan geçirmek veya söylemekle -isterse o talik ettiği şey muhal da olsa- kâfir olur. Küfrü gerektiren bir şeye inanmak, küfrü gerektiren bir işi yapmak -ister inanarak, ister inaden ve isterse istihzâen olsun- veyahut dinde ittifakla sabit olan Allahu Teâlâ'nın ilim ve kudretini, cüz'iyyata olan ilmini veya Allah hakkında menfi olan bir sıfatı -meselâ renk ve şekil gibi- veya âleme muttasıldır veya âlemden hâriçtir gibi şeyleri Allah'a isnâd etmek gibi.

Bunu şöyle açıklayabiliriz: Allahu Teâlâ'ya açıkça ve dolayısiyle noksanlık getirecek şeyi izafe etmektir. Açıkça noksanlığı gerektiren şeyi Allah'a izafe etmenin küfür olduğunda ittifak vardır. İkincisinde (yani dolayısiyle noksanlık getirecek şeyi Allah'a izafe etmekte) ihtilaf olmakla beraber, bize göre en doğrusu küfür olmamasıdır. yâni ifadelerinden Allahu Teâlâ hakkında noksanlık lâzım gelen, "Allah cisimdir, cevherdir" gibi sözler anlaşılan kimselerin, bunlara kesin olarak inanmadıkça küfürlerine hükmedilmez. (Mücessimelerin, "Allah cisimdir fakat diğer cisimlere benzemez" sözleri de böyle tevil edilir.) Yaratıklara ve meselâ güneşe secde etmek de bu hükümdedir. Kendisini mazur gösterecek bir karine bulunmazsa küfrüne hükmedilir. Bu mesele de ilerde açıklanacaktır. Bunu yalnız kâfir olanlar yapar diye Müslümanların ittifak ettikleri bir işi yapmakta da hüküm böyledir. Bu kimse Müslüman olduğunu söylese de mâni bir karine olmayınca küfrüne hükmedilir. Kiliseye gidenlerle beraber zunnar kuşanıp (tapınmak maksadıyle) kiliseye gitmek veya Kur'ah-ı Kerîm'den bir âyet, besmele veya bir melek ve hatta bir peygamber ismi bulunan yazıyı bilerek ve kasıtlı olarak necasete, tuvalete atmak gibi. Hatta bazıları bunların yazılı bulunduğu kâğıda sümkürüp tükürmeği ve az miktarda da olsa camii pislikle sıvamağı da bu hükümde saymışlardır. Nübüvveti kesinlikle bilinen bir peygamberin, peygamberliğinde şüphe veya Allah tarafından indirilmiş olan yüzdört Kitabın asıllarında şüphe veya Kur'an-ı Kerim'de bulunan âyetlerden birinin Kur'an'dan olup olmamasında şüphe de aynı hükümdedir. Müslümanları sapıtmak için konuşan adamı tekfirde şüphe de, sahâbeyi tekfirde şüphe de, Kabe ve Mescîd-i Haram'da, haccın sıfat ve hey'etinde, namaz ve orucun şeklinde şüphe etmekte de hüküm böyledir. Dinde malum olup üzerinde ittifak edilmiş olan sünnetlerin meşrûiyyetini inkâr, haramı helâl saymak, abdestsiz namazın caiz olduğunu iddia etmek gibi. Yalnız kâfirdir diye küfründen sebep bir zımmîye eziyeti helâl tanı-

mak, meşru şekilde alışveriş ve nikâh gibi helâl olan muameleleri haram tanımak, peygamberimiz hakkında, "O, kara derili idi" veya "Daha sakalı bitmeden öldü", veya "O, Kureyşi, Arabî hatta insan değildi" demekte de hüküm aynıdır. Bunların hepsi küfürdür. Burada da peygamberimizde olmayan nitelikleri ona nisbet vardır ki, bu, onu yalanlamak demek olduğu için küfürdür. İttifaklı olarak peygamberimizde bulunan herhangi bir vasfı inkâr küfürdür. Peygamberimizden sonra bir peygamber geleceğini caiz görmek veya "Mekke'de doğup Medîne'de ölenin o olup olmadığını bilemiyorum" demek, nübüvvetin Allah vergisi olmayıp ibadetle ve gönlü temizlemekle herkesin o dereceye ulaşabileceğine inanmak, bir veliyi bir peygamberden üstün tanımak, velilere peygamberler gibi vahyedildiğine inanmak, velinin ölmeden cennete girdiğine inanmak, herhangi bir peygamberde kusur arayıp onu ayıplamak, herhangi bir peygamber veya meleği tel'in edip sövmek, alay ve istihza etmek; meselâ Peygamber Efendimiz temiz olan mübarek elleri ile yemek yerken yediği yemeği parmakları ile sıyırıp parmaklarını yalamasına gülmek, işinde ve dininde yermek maksadıyle kendisine noksanlık nisbet etmek veyahut onu, küçültücü bir şeye benzetmek veya ondan yüz çevirip ona bir zarar gelmesini arzulamak, yine yermek maksadıyle şerefine yakışmayan şeyleri ona nisbet etmek, onu küçümsemek veya küçük düşürücü sözler söylemek ve ona uydurma birtakım kusurlar aramak gibi hususların hepsi ittifaklı olarak küfürdür. "Bu gibiler öldürülür, hatta tevbelerine bile bakılmaz" diyenler de vardır. Nitekim Resûl-i Ekrem, hakkında bu gibi sözleri söyleyen birisi öldürülmüştür. Zımnen de olsa küfre rıza küfürdür. Hatta Müslüman olmak isteyen bir kâfire, "Biraz bekle şu işimi bitireyim" veya "Şu hutbemi okuyayım da sana İslâmiyeti telkin ederim" diyerek onu sürüncemede bırakması da küfürdür. Bu durumda hemen şehâdeti telkin edecektir. Ancak Allahu Teâlâ'nın ona imanı nasîb etmemesi ve küfür üzre ölmesi için beddua etmek ayrı hükümdedir, bundan küfür lâzım gelmez. Tevil kabul etmeyecek şekilde bir Müslümana kâfir demek de böyledir, çünkü İslâm'a küfür adını vermiş oluyor. Allahu Teâlâ'nın ve bir peygamberin ismini, emir ve nehiy, va'd ve veîd gibi herhangi bir hükmünü eğlenceye almak, "Şunu Allah bana emretse yapmazdım, kıble bu tarafta olsa kılmazdım, cenneti bana verse girmezdim, bütün bu hastalık ve sıkıntılar arasında bir de bana namazı borç etmesi zulümdür" demesi de küfürdür. Yine bunun gibi, zulme uğrayan bir kimse:

"Ne yapalım, Allah'ın takdiri böyle idi," demesi üzerine, zulmeden kimse:

"Hayır, ben, Allah'ın takdiri olmadan yaparım", dese veya "melek ve hatta peygamber de şehâdet etse yine inanmam, falanca peygamber olsa ben onu tanımazdım, eğer peygamberin dediği doğru ise biz kurtulduk onu inkâr edenler kâfir oldu" demesi de küfürdür. Çünkü burada nübüvvetin doğruluğunda şüphe vardır.

"Tırnaklarını kes, zira tırnak kesmek sünnettir" dendiği vakit, sünnete hakaret maksadıyla;

"Sünnet olsun, kesmiyorum" demesi de küfürdür veyahut "La havle velâ kuvvete illâ billâh ve benzeri sözler bizim karnımızı doyurmaz" demesi, müezzini yalanlaması, sesini zil ve çan sesine benzetmesi, ezan ile alay etmesi de aynı hükümde küfürdür. İçki gibi haram liaynihi olan bir maddeye alay olsun diye besmele ile başlaması kıyamet günü ile alay edercesine, "Ben kıyametten korkmuyorum" demesi, Allah'a acziyet isnad etmek maksadıyle, "O, hırsızı yakalayamaz" demesi, kendisini âlim, vaiz ve muallimlere benzeterek alay maksadıyle yüksekçe yerlere çıkıp va'z ediyor, ders veriyor gibi eğlence yapıp cemaati güldürmesi, ilimle alay ederek "Bir parça tirid ilimden hayırlıdır" demesi, ağır bir hastalığa yakalanan kimse, "Benim canımı al da ister mü'min ister kâfir al" demesi veya çocuğu ölen kimse, "Çocuğumu aldın, daha başka elinden ne gelirse yap" demesi veya birisi kendisine, "Ey kâfir" diye seslendiği vakit, buna rıza gösterip kabul edercesine, "Evet, ne var?" deyip ona cevap vermesi veya önce küfrü temenni edip sonra Müslüman olmayı istemesi veya hiç bir zamanda ve hiç bir dinde helâl olmayan adam öldürmek, zina yapmak, zulüm ve haksızlıkta bulunmak gibi haram ve yasakların helâl olmalarını temenni etmek veya "Bunları haram etmekte Allahu Teâlâ zulmetti" demek veya dinine meyletmek üzere kâfir kisvesine bürünmek veya "Yahudiler Müslümanlardan hayırlıdır" demek veya aksıran bir adama, "Allah sana rahmet etsin" deyene, "Onun rahmete ihtiyacı yok, böyle söyleme" demek de küfürdür. "İman nedir? İmanı anlat" diyene, alay olsun diye, "Bilmiyorum" demek, karısına şehvet sevgisi değil de saygı sevgisi olarak, "Sen bana Allah ve Resulünden daha sevimlisin" demek, EbûBekir (r.a.)in Ashâb'dan olduğunu inkâr, Hz. Aişe'ye iffetsizlik isnad etmek (bu da Kur'an'ı yalanlamak olduğu için) küfürdür. Çünkü Hz. Aişe'yi tezkiye eden âyet inmiştir. Her yönü ile kul işinin yaratıcısıdır, işini kendisi yaratır ve yapar demek de küfürdür. Şaka da olsa, "Ben Allah'ım" demek, farzları inkâr maksadıyle, "Ben Allah'ın hakkını bilmiyorum" demek, bir işi yaptığı veya yapmadığı halde, "Allah biliyor onu yaptım" veya "Allah biliyor onu yapmadım" demek, alay olsun diye, "Kur'an'dan, zikirden, namazdan ve benzeri ibadetlerden artık

ben doydum" demek, "Mahşer, cennet ve cehennem de nedir?" demek, bir günah işlediği vakit, "Ne yaptım ki" deyip günahını hiçe saymak, ilim meclisine davet edildiği vakit; "Benim orada ne işim var?" demek, belirli kötü bir âlimi değil de bütün âlimleri lanetlemek de küfürdür; Çünkü peygamberler de bu ifadeye girer. Alay olsun diye, "Şeriat de nedir?" demek, bir fakîhe ilmine hakaret maksadıyle, "Bu da nedir ki?" demek, ruhun kıdemine kâil olmak, rubûbiyet zahir olunca ubudiyet kalkar deyerek bununla kendisinden ilâhi hükümlerin kaldırıldığını kasdederse veya insanlık vasıflarından kurtulup lâhûtiyyete intikal ettiğini veya kendi beşerî vasıflarının ilâhi vasıflara dönüştüğünü veya dünyada Allah'ı açıkça gördüğünü veya Allah ile konuştuğunu veya kendisinin başka ve güzel suretlere girebileceğini veya ilâhî teklifin kendisinden kaldırıldığını iddia etmek de küfürdür. Başkasına, "Artık sen şu zahirî ibadetleri bırak, gizli ve gönül amellerine bak" demek, ırlamağı, türkü ve şarkıları dinlemek dinin icablarındandır, bu gibi şiirler Kur'an'dan daha çok etkili olur, demek, "Kul ibadet etmeden de Allah'a ulaşabilir" demek. "Ruh, doğrudan Allah'ın nurundandır. Nur nura yaklaşınca birleşirler" demek de küfürdür.

Diğer teferruatı, zayıf ve kuvvetli olarak dört mezhep imamlarının görüşlerini bir araya getirmek suretiyle ve bütün genişliği ile yukarda sözünü ettiğim "El-İ'lâm bima Yaktu'u'l-İslâm" adlı eserde yazdım. Bu kadar yüklü bir kitabdır ki, hiç bir okuyucu ondan müstağni olamaz.

Taberânî'nin rivâyetinde, "Bir kimse başkasına kâfir dediği vakit bunlardan biri küfre gider; muhatabı kâfir ise veya küfrü kabul ediyorsa kâfir olur. Aksi halde küfür, söyleyene döner." şeklindedir.

Harâıtî, Deylemî ve İbn Neccâr da rivâyetlerinde, *"Bir kimse bir başkasının küfrüne şehâdette bulunacak olursa, bunlardan biri sorumlu olur; şayet küfrüne şehâdet edilen kimse kâfir ise mes'ele yok, değilse -bir Müslümana kâfir demekle- kendisi küfre gitmiş olur."* buyurulmuştur.

Yine Taberânî ile Beyhakî'nin rivâyetlerinde, "İki Müslüman arasında Allahu Teâlâ'nın koyduğu bir perde vardır. Bunlardan biri diğerine kötü söz söyleyecek olursa bu perdeyi yırtmış olur. Biri diğerine, 'Ey kâfir' diyecek olursa ikisinden biri kâfir olur." buyurulmuştur.

Yine Taberânî'niri rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

"Bir adam kardeşine, 'Ey kâfir!' dese onu öldürmüş gibidir. Mü'mini lanetlemek de onu öldürmek gibidir."

Ebû Davud'un rivâyetinde:

أَيُّمَا رَجُلٍ مُسْلِمٍ كَفَّرَ رَجُلًا مُسْلِمًا فَإِنْ كَانَ كَافِرًا وَإِلَّا كَانَ هُوَ الْكَافِرُ

"Müslüman olan herhangi bir kimse bir Müslümanı tekfir ettiğinde: eğer o kâfir ise, mes'ele yok; aksi halde kendisi küfre girmiş olur."[147] buyurulmuştur.

Neseî, İbn Mâce ve Hâkim'in rivâyetleri ise şöyledir:

مَنْ قَالَ: إِنِّي بَرِيءٌ مِنَ الْإِسْلَامِ فَإِنْ كَانَ كَاذِبًا فَهُوَ كَمَا قَالَ وَإِنْ كَانَ صَادِقًا لَمْ يَعُدْ إِلَى الْإِسْلَامِ سَالِمًا

"Ben İslâmiyetten uzağım" deyen kimse, yalan söylüyorsa dediği gibi (İslâmiyetten uzaklaşmış) tır; doğru söylüyorsa selâmetle İslâmiyete dönemez."[148]

Buhârî ve benzerlerinde ise, *"Bir adam din kardeşine, "Ey kâfir!" dese ikisinden biri küfre girer."*[149] şeklindedir.

Taberânî'nin rivâyetinde ise Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

كُفُّوا عَنْ أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ لَا تُكَفِّرُوهُمْ بِذَنْبٍ فَمَنْ كَفَّرَ أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فَهُوَ إِلَى الْكُفْرِ أَقْرَبُ

"Lâilâhe illallah" deyenlerden dilinizi çekin, onları işledikleri herhangi bir günah ile tekfire kalkışmayın, zira Ehl-i Tevhîd-i tekfir edenin kendisi daha çok küfre yaklaşmış olur."[150]

Müslim ve Tirmizî'nin rivâyetinde de:

أَيُّمَا امْرِئٍ قَالَ لِأَخِيهِ: يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا إِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَيْهِ

"Herhangi bir kimse kardeşine, "Ey kâfir" derse, ikisinden biri bu tekfir sebebiyle muhakkak küfre döner. Eğer o kimse dediği gibi ise ne a'lâ, aksi takdirde sözü kendi aleyhine döner."[151] buyurulmuştur.

İbn Hibbân'ın rivâyeti ise, "Hiç bir kimse bir kimseyi tekfir etmez, şayet tekfir edecek olursa bunlardan biri küfre gitmiş olur." şeklindedir.

---

147 Ebû Dâvûd, Sünnet 16, No:4687

148 Nesai, Eyman 8, No:3772; İbn-i Mace, Keffârât 3, No:2100; Hakim, "el-Müstedrek", Eyman, No:7818, 4/331

149 Buhâri, Edeb 73, No:5753; Müslim, İman 111, No:60

150 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:13089, 12/272

151 Müslim, İman 111, No:60; Tirmizi, İman 16, No:2637

Müslim'in rivâyetinde ise Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ بَرَكَةٍ إِلَّا وَأَصْبَحَ فَرِيقٌ مِنَ النَّاسِ بِهَا كَافِرِينَ يُنْزِلُ اللهُ الْغَيْثَ فَيَقُولُونَ: مُطِرْنَا بِكَوْكَبِ كَذَا وَكَذَا

"Allah gökten hiç bir bereket (yağmur) indirmemiştir ki, insanlardan bazıları ona kûfranda bulunmamış olsunlar. Allah yağmuru indirir; onlar, "Yıldız şöyle yaptı, böyle yaptı." derler." [152]

Ahmed, Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde ise şöyle buyurulmuştur:

"Görmediniz mi Rabbiniz ne buyurdu? Ben kullarıma hiç bir nimet (yağmur) ihsan etmemişimdir ki, onlardan bir grup o nimete küfran etmesin. "Onu yıldız verdi, yıldız sayesinde oldu" derler." [153]

Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebû Davud ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde şöyle buyurulmuştur:

هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمُ اللَّيْلَةَ؟ قَالَ اللهُ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ وَكَافِرٌ فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ

"Rabbiniz bu gece ne buyurdu bilir misiniz?" Onlar:

"Allah ve Resulü daha iyi bilirler," demeleri üzerine Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ; Kullarımdan bazısı bana mü'min ve bazısı da bana kâfir olarak sabahladı. Kim, "filan ve filan yıldızın doğması veya batması ile yağmura kavuştu" dedi ise, bana küfür ve yıldızlara iman etmiştir." [154]

Şirâzî de; *"Yıldızlar ümmetimi kaplayıp kendi irâdelerine almadıkları sürece ümmetim dinlerinde hayır üzeredirler."* diye bir hadîs rivâyet etmiştir.

Ahmed'in rivâyeti de şöyledir: "İnsanlardan bazısı şükrederek, bazısı da küfrederek sabahlar. Bir kısmı, 'Bu, Allah'ın rahmetidir' derler, bazıları da, 'Şu ve şu yıldızın nev'i doğru çıktı.' derler".

Bunlardan birisi de Allahu Teâlâ'nın umum ifade eden:

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

---

152 Müslim, İman 126, No:72
153 Müslim, İman 126, No:72
154 Buhârî, Sıfatü's-Salat 72, No:810; Müslim, İman 125, No:71

"Ey kendilerine karşı tutumsuz davranan kullarım, Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir."[155] âyet-i celîlesini tahsis eden:

إِنَّ اللهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar."[156] âyetidir. Her iki âyetten de Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat mezhebinin görüşünün hak olduğu anlaşılır. Çünkü Ehl-i Sünnet'in görüşünde, fâsık ve günahkâr olarak ölen mü'min, Allahu Teâlâ'nın dilemesine kalmıştır; dilerse onu cehenneme atar, cezasını çektirir, orada yüzü kararır, sonra cehennemden çıkarıp hayat suyuna daldırır, yüzü parlak ve güzel olduğu halde buradan çıkar, sonra da imanı ve geçmiş ameli karşılığında onun için hazırladığı mükâfatları kendisine verir; dilerse de hiç azâb etmeden affeder ve cennete kor. Nitekim Buhârî ve diğerlerinde bu hususta sahih hadîsler vardır.

Havaric'in, "Mürtekib-i kebîre -büyük günah işleyen- kâfir ve ebedî olarak cehennemdedir.", Mûtezile'nin, "Büyük günah sahibi ne mü'mindir ne de kâfirdir fakat kesin olarak cehennemdir. İtaat edene azâb etmek caiz olmadığı gibi isyan edeni de affetmek caiz değildir." gibi sözleri kendi uydurmaları ile Allahu Teâlâ'ya iftiradan başka bir şey değildir. Allahu Teâlâ onların tavsiflerinden münezzehtir. Allahu Teâlâ'nın:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ
لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir." Allah ona gazabetmiş, lanetlemiş ve büyük azâb hazırlamıştır."[157] buyurması tevillidir. Bu, ya, "Mü'mini öldürmek helâldir" diye öldürür (veya mü'min olduğu için öldürür) anlamındadır ki bu, gerçekte küfürdür. Bu takdirde "Hulûd" demek, ebedî cehennemde kalır demektir. Yoksa bir mü'min, bir mü'mini öldürmenin yasak ve haram olduğunu bilerek onu öldürürse cehennemde ebedî kalmaz, çünkü,

إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

---

155 Zümer: 39/53.
156 en-Nisa: 4/48.
157 en-Nisa: 4/93.

"Allah günahların hepsini bağışlar."[158]

وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"(Allah) şirkten başkasını dilediğine bağışlar."[159] ayetleri bunu kesinlikle ifade etmektedirler. Aynı zamanda "Hulûd" kelimesi heryerde "Ebedî" anlamına gelmez, "Uzun süre" den kinaye olur. Buna göre âyetin mânası, uzun süre cehennemde yanmak demek olur. Bununla beraber Allahu Teâlâ dilediğini bağışlar.

"Kaatilin tevbesi kabul olmaz" sözüne gelince, bu da en büyük cinayet olan insan öldürmekten kaçındırmak içindir. Yoksa değil adam öldürmenin, en büyük günah olan küfrün bile tevbesi makbuldür.

Murcie'nin, "Küfür ile yapılan amelin faydası olamayacağı gibi, iman ile isyanın da zararı olmaz" sözlerine gelince, bu da Allahu Teâlâ'ya iftiradan başka bir şey değildir. Bunların görüşlerini kuvvetlendirmek için öne sürmek istedikleri deliller, daha kuvvetli ve kesin deliller ile ortadan kaldırılırlar. Mü'minlere vacip olan, mü'minlerin günahkârlarından bir kısmının cehenneme gireceklerine inanmalarıdır. Bunu inkâr, kesin nassları inkâr olduğu için, küfürdür.

Bunlardan birisi de İmâmü'l-Haremeyn'in usûl âlimlerinden yaptığı şu naklidir: Abdüsseîâm ve diğerleri diyorlar ki; "İmanında veya yaratanında kuşkuya kapılıp tereddüde düşen veya kalbine kötü şeyler geçtiği ve bunlardan şiddetle nefret ettiği halde define muktedir olamayan kimse için sorumluluk yoktur. Çünkü bunlar kendi nefsinin arzusu değil, şeytanın vesvesesidir. Bunun için şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalıdır."

Bunlardan birisi de, aslen kâfir olan veya irtidad eden kimsenin yalnız Allah'ı tanıması ile İslâmiyetine hükmedilemez, "Lâilâhe illallah Muhammedürresulullah" -Allah'tan başka mabûd yok, Muhammed aleyhisselâm O'nun kulu ve elçisidir-" demesi şarttır. Bu meali kaybetmeyecek şekilde bunu hangi edat ve hangi ifade ile söylerse iman etmiş olur. Meselâ: لَا اِلٰهَ yerine لَا رَزَّاقَ ،لَا رَحْمٰنَ ،لَا بَارِئَ dese, لَا yerine, مَا مِنْ ،اِلَّا yerine غَيْرَ، مُحْيِى، سِوَى، عَدَى kelimelerini kullansa caizdir. الله Lafzâ-ı Celâli yerine مُمِيتُ veya بَارِئْ، رَحْمٰنْ kelimelerini kullansa yine caizdir. "Müslümanların inandıklarına inandım. Göklerde olana, Melik'e, Rezzâk'a iman ettim" dese yine caizdir. Fakat "Göklerde oturana inandım" dese olmaz, çünkü bu ifadede Allah'a mekân isbatı vardır. Allahu Teâlâ göklerin de

158 Zümer: 39/53.
159 en-Nisa: 4/48.

ilâhıdır, yerlerinde de ilâhıdır. Bunun için Allah'a cihet isbatı çoğunluğa göre küfürdür. Küfrü ifade eden bir kavram ise iman alâmeti olamaz. "Gökte olana" demek, saltanatı göklerde hüküm sürene demek olur ki, halef ve selef âlimleri tarafından tevil edilen Kur'an-ı Kerim'in lafzına uygun düşer. Ancak Hanâbile'den sapık bir fırka buna muhalefet etmiştir. Halef;

"Biz bu tevili tayin eder ve zahiri ona sarf etmeyiz", derler. Selef ise;

"Biz icmâlen tevil eder fakat belirli bir şeyi tayin etmeyi içyüzünü Allah'a havale ederiz." derler. Muteahhirînin bir kısmı da bu görüştedir. Diğer bir kısmı ise zahire ve Arap lügatinin kaidelerine uygun ve yakın olanı tayin ve tercih ederler. Böyle bir imkân bulunmadığı vakit tevil eder ve asıl muradı Allah'a havale ederler. Âyet ve hadîsler üzerinde araştırmalar yapan kimse bunların tevile şehâdet ettiklerini görür. Çünkü bunları tevilsiz oldukları gibi kabul etmek tenakuza yol açar. Bu kuşkuyu kaldırmak için tevil kaidelerine uyarak tevil etmek vacip olur. Meselâ:

ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ

"(Allah) sonra Arş üzerine istiva etti."[160]

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

Biz ona şah damarından daha yakınız."[161]

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ

"Nerede olursanız olun. O sizinle beraberdir."[162] âyetleri ile Resûl-i Ekrem'in:

لَوْ أَدْلَيْتُمْ حَبْلًا لَوَقَعَ عَلَى اللهِ

"Eğer konağın ipini sarkıtsanız Allah üzerine düşerdi." Hadîsinden birini tevil zorunluluğu vardır. Çünkü hiç kimse bunların zahir anlamlarında olduğunu iddia edemez. Bir yandan, *"Allah Arş üzerindedir."*, bir yandan, *"O, size şah damarınızdan yakındır."*, öte yandan, *"Nerde olursanız olun, O sizinle beraberdir."* âyetleri ile *"İpi sarkıtsanız Allah'a değecek."* hadîsi tevilsiz kabul edilemezler. Bazı âyet ve hadîslerde tevil zorunluluğu olduğuna göre,

160 el-Hadîd: 57/4.
161 Kaf: 18/16.
162 el-Hadid: 57/4.

bu gibi müteşâbihâtın hepsinde tevil vacip olur. Mâlik, Cafer ve benzerleri gibi selefin hepsi bu tevili kabul etmişlerdir.

Hulâsa; bu meselede Ehl-i Hakkın görüşü, benim anlattığım gibi, Allahu Teâlâ'ya noksanlık getiren ve hatta ne noksanlık ve ne de kemal getirmeyen bütün sıfatlardan O'nu tenzih edip her yönden kemal sıfatları ile tavsiftir. O'nu, zâtında sıfatında, esma ve ef'âlinde mutlak ve en üstün kemal sıfatları ile tavsif etmek lâzımdır. İşte Allah hakkında ve birinci şehâdet, budur.

İkinci şehâdete yâni Resûl-i Ekrem'in Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna gelince; "Muhammed" yerine, "Ahmed" ve "Eba'l-Kasım" isimlerini, "Resul" yerine "Nebi" kelimesini kullanabilir. Yâni "Eşhedü Enne Ahmede Nebiyyullah" da diyebilir. Ancak "Eşhedü enne Muhammederresûlullah"ı öne alırsa ayırmadan söylemesi lâzım, aksi halde olmaz. Aynı zamanda bunların ne demek olduklarını anlamadan yalnız Arapça olarak bu kelimeleri söylemekle mü'min olmaz. Bunların manalarını bilmesi ve ondan sonra söylemesi lâzımdır.[163] Resûl-i Ekrem'in risâletini inkâr edenin imanı için bu şehâdet kelimeleri yeterlidir. Ancak onun peygamberliğini kabul ettiği halde yalnız Araplara gönderilmiş olduğuna inanan kimsenin, sadece bu şehâdeti yeterli değildir. Bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderildiğini kabul ve itiraf etmesi lâzımdır. Dilsizin kabul işareti, dili olanın konuşması gibidir. Demek oluyor ki iman, bu iki şehâdet kelimelerini bir arada getirmekle mümkündür. Yalnız, "İman ettim, inandım" yahut "Kendisinden başka ilâh olmayana inandım" veya "Ben Müslümanım" yahut "Ben Muhammed ümmetindenim, ben onu severim" veya da "Müslümanlardanım, Müslümanlar gibiyim, onların dinleri hakdır" gibi sözler, Müslüman olmak için yeterli değildir. Ama hiç bir şey bilmeyen kimsenin "Ben Allah'a inandım, Allah için Müslüman oldum, beni yaratan Allah'tır" dedikten sonra peygamberin de risâletini tasdik ederse mü'nündir. Müslüman olan herkesin öldükten sonra dirilmeğe inanması gerekir. Allah'a iman yanında O'nun birliğine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanması kendisine öğretilir. Zira yalnız bunlara inandığı halde gücü yeterken dili ile şehâdet kelimelerini telaffuz etmeyen kimse, Nevevî'nin nakline göre, küfür halindedir ve ebedi cehennemdedir, demişlerdir. Fakat buna dört imam itiraz etmiştir. Bunlara göre bu iman kendisine fayda verir, ancak kendisi âsi ve günahkâr olur.[164] Fakat

---

163 Esasen kendi dili ile Allah'tan başka İlâh olmadığına ve Muhammed aleyhisselâmın O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet eden kimse mü'mindir.

164 Çünkü îman, kalb ile inanmaktır. Kalbinde imanı olup, zahir halinde küfrünü gerektiren hallerden biri bulunmazsa, bu kimse, her ne kadar insanlar arasında ve zahir halinde mü'min görünmez ve hakkında dünyada İslam ahkâmı icra edilmezse de, Allah katında mü'mindir.

kalbinden inanmadığı halde dili ile şehâdet kelimelerini getiren kimse münafıktır ve bu adamın Allah katında kâfir olduğu ittifaklıdır. Ancak dünyada kendisine islâm ahkâmı uygulanır ve Müslüman muamelesine tabi tutulur. Şayet bu halinde bir Müslüman kadınla evlendikten sonra iman etse nikâhını yenilemesi gerekir.

Bu Tembihlerden birisi de son nefeste iman meselesidir. Sonuna kadar küfür halinde yaşadıktan sonra can boğaza gelip gargaraya başladığı, hayattan tamamiyle ümidini kesip âhiret alâmetleri kendisine açılmaya başladığı vakit, artık iman etmesi kendisine bir fayda sağlamaz. Nitekim Allahu Teâlâ:

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

"Ama bizim baskınımızı görüp de öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi. Bu, Allah'ın kulları hakkında, ötedenberi yürürlükte olan yasasıdır. İşte inkârcılar o zaman hüsranda kaldılar."[165] buyurulmuş ve bundan yalnız Yunus aleyhisselâmın kavmi istisna edilmiştir. Nitekim Allahu Teâlâ:

إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ

"İşte Yunus'un milleti, inandığı zaman, dünya hayatında rezilliği gerektiren azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha bu dünyada geçindirdik."[166] buyurmuştur. Buradaki istisna muttasıldır. Onlar, peşin ve dünya azabı gördükten sonra iman etmiş ve imanları makbul olmuştur. Müfessirlerden bazılarının görüşü böyledir. Bu da özel olarak, peygamberlerinin hürmetine onlara yapılmış istisnaî bir muameledir. Nitekim Kurtubi'nin sahihtir diye rivâyet ettiği bir hadîsde anlattığı gibi, Resûl-i Ekrem Efendimize hürmeten Allahu Teâlâ onun anne ve babasını dirilterek, peygamberimiz onlara imanı telkin etmiş sonra da ölmüşlerdir. Bunu, Şam hafızı İbn Nâsırüddin ve başkaları da rivâyet etmişlerdir. Bunlar, özel ve istisnai işlemlerdir. Bunlar üzerine kıyas yapılamaz. Gerçi Resûl-i Ekrem Efendimizin anne ve babası hakkındaki bu rivâyete itirazlar yapılmış, fetvalarla reddedilmiştir. Fakat Kürtubî ve İbn Dıhye bu görüşü savunmuş ve Resûl-i Ekrem'in üstün fazileti karşısında Allahu

165 el-Mü'min: 40/85.
166 Yunus: 10/98

Teâlâ'nın kendisine bu ikramda bulunduğunu söylemişlerdir. Aslında onların diriltilmesi ne aklen ve ne de naklen mumteni değildir. Nitekim İsrâiloğullarında öldürülen bir adamı Allahu Teâlâ diriltti ve o, kendisini öldüreni haber verdi. Ayrıca İsa aleyhisselâm da Allahu Teâlâ'nın izniyle ölüleri diriltmiştir. Resûl-i Ekrem'de de bu hallerin görüldüğü rivâyet edildiğine göre, bunda bir mani yoktur. Hz. Ali'nin namazı kılması için, güneşin battıktan sonra geri döndüğü sahih olarak rivâyet edilmektedir. Güneş battığı halde geri dönmüş ve Hz. Ali de ikindi namazını kılmıştır. Battıktan sonra güneşi geri çeviren Allah, Resûl-i Ekrem'in anne ve babasını da diriltmeğe kaadirdir. Bazı müfessirlerin;

وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ

"Sen, cehennemliklerden sorumlu tutulmayacaksın."[167] âyet-i celîlesinin Resûl-i Ekrem'in anne ve babası hakkında nazil olduğunu söylemeleri de önemli değildir, çünkü bu âyetin nüzul sebebine dâir kesin bir rivâyet yoktur. Bu âyet-i kerîme'nin Resûl-i Ekrem'in anne ve babası hakkında nazil olduğunu bir an kabul etsek bile maksad, "Senin yardımın ve kerametin olmasa cehennemliklerden olurlardı" demek olur. Müslim'in (Enes radıyallahu anh'den) rivâyetinde, Resûl-i Ekrem'in "babasının nerede olduğunu soran bir adama, *"cehennemdedir"* dedikten sonra dönüp giden adamı çağırtarak;

إِنَّ أَبِي وَأَبَاكَ فِي النَّارِ

"Benim babam da senin baban da cehennemdedir."[168] rivâyetine gelince; bu, ya bu durum meydana gelmeden önce vuku bulmuş veya soruyu soran bedevi için böyle konuşmuştur. Çünkü bedeviye,

"Baban cehennemdedir" dediği vakit bedevi üzülerek dönüp gitmiştir. Onu tatmin ve irşad için böyle buyurmuş olması muhtemeldir. Kendilerine güvenilen âlim ve müctehidler:

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا

"Ama bizim baskınımızı görüp de öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi."[169] âyeti celîlesine dayanarak Fir'avun'un küfründe ittifak etmişlerdir. Tirmizî de Yunus sûresinin tefsirinde bu hadîsi iki yoldan rivâyet

---

167 el-Bakara: 2/119.
168 Müslim, İman 347, No:203; Ebu Davud, Sünnet 18, No:4718
169 el-Mü'min: 40/85.

ettikten sonra, yollardan birisi için, "Hasen", diğeri için, "Hasen, Sahih ve gariptir" demiştir.

İbn Adiy ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem, *"Allahu Teâlâ Zekeriyya aleyhisselamın oğlu Yahya aleyhisselamı annesinin rahminde mü'min, Fir'avun'u da annesinin karnında kâfir olarak yaratmıştır."* buyurmuştur. Allahu Teâlâ'nın Yunus sûresinde Fir'avun'dan hikâye yolu ile:

حَتّٰىٓ اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا الَّذ۪ٓي اٰمَنَتْ بِه۪ بَنُٓوا اِسْرَٓاء۪يلَ وَاَنَا۬ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ

"Fir'avun boğulacağı anda "İsrâiloğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben ona teslim olanlardanım" dedi."[170] buyurduğuna gelince, bu imanın Fir'avun'a fayda vermediği bu âyetten sonra gelen:

آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ

"Ona: "Şimdi mi inandın? Daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin." dendi."[171] âyetiyle açıklanmıştır.

Âyetteki ol üstün okursak iki, esre okursak üç defa imanı tekrarlamış olduğu halde bu iman, kendisine fayda vermemiştir, çünkü onun imanı, kendisine ve kavmine peşin azabın geldiğini ve artık suda boğulmaktan kurtuluş çaresi kalmadığını anladığı anda olmuştur, işte bu gibi anlarda yapılan imanın faydası olmaz. Aynı zamanda Fir'avun'un bu imanı, taklidden başka bir şey değildir. Çünkü o, İsrâiloğullarını taklid ederek: "Onların iman ettiklerine ben de iman ettim" demişti. Fir'avun, bir ilâhın varlığını İsrailoğullarından duymuş ve onlara uyarak, "İnandım" demiş oluyor. Bu ise sırf taklittir. Hâlbuki kendisi âlemin yaratıcısını münkir bir dehrî idi. Böyle pis bir dehrîlik küfrü bir taklid ile zail olmaz, kesin delile sahip olmaya muhtaçtır. Böyle bir taklidin yeterliğini kabul etsek bile, onun inandığı dayanakları inkâr edip atması şarttır. Fir'avun daha önceki inançlarının bâtıl olduğunu, hatta kendi ulûhiyet iddiasının sahteliğini ortaya koymamıştır. "İsrâiloğullarının iman ettiğine İman ettim" demekle kesin olarak nereye inandığını ifade etmemiştir. Bunun için, "Kendisinden başka ilâh olmayana iman ettim demenin yeterli olmadığında ulemâ ittifak halindedir. Çünkü belki o, kendini veya taptığı ilâhı kasdetmiştir. Bütün bunlara rağmen bu imanın sahih olduğunu kabul etsek bile, mü'min olmak

---

170 Yunus: 10/89.
171 Yunus: 10/90.

için yalnız Allah'a imanın yeterli olmayıp, O'nun gönderdiği peygamberini de tasdik etmenin gerekli olduğu meydandadır. Fir'avun'un pürüzsüz olarak Allah'a inandığını kabul etsek bile, Hz. Musa'ya iman etmediği için mü'min olamıyacağı açıktır. Bir kâfir bin kere "Eşhedü en-lâilâhe illallah" dese, "Eşhedü enne muhammederresûlullah" demedikden sonra iman etmiş olmaz.

Şayet, Fir'avun'un sâhirleri de Mûsâ aleyhisselâma inandıklarından hiç bahsetmeyerek yalnız "Allah'a inandık" demekle mü'min sayıldılar, bu nasıl oldu, dersen;

Deriz ki; bu iddia yanlıştır. Çünkü onlar:

آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ۝

"Âlemlerin Rabbi ve Mûsâ ve Harun'un Rabbine inandık."[172] dediler.

Fir'avun böyle değil, onun ne açıktan ve ne de işaret yolu ile Musa aleyhisselâma inandığına dair bir emare mevcut değildir. Hâlbuki sihirbazlar, "Musa ve Harun'un Rabbine" demekle onları tanımış oldular. Fir'avun ise yalnız "İsrailoğullarının inandığına inandım" dedi ve Musa aleyhisselâmı anmadı.

Hanefî imamlarından Kaadı Abdussamed tefsirinde, "Sofiye'ye göre, âhiret alâmetleri açılıp azâb görüldüğü anda bile kâfirin tevbesi makbuldür" demiştir. Bu zat hicrî 5'inci asırda (hicrî 430) yaşadığına göre, bu görüşün çok eski olduğu anlaşılmaktadır. Zehebî, "Mutekaddimîn ile muteahhirîni ayıran hudud, hicrî üçyüz tarihidir." demiştir. "Sofilerin görüşü bu olunca, Fir'avun'un küfründe ittifak olduğu nasıl söylenebilir?" denirse:

Deriz ki; böyle güvenilir içtihad erbabı sofiyenin muhalefetiyle icma'ın mun'akid olamayacağını kabul etsek bile, bu iddia bizim aleyhimizde delil olmaz ve "Fir'avun'un küfründe ittifak vardır" sözümüzü bozamaz. Çünkü biz Fir'avun'un küfrüne hükmederken, "yalnız yeis halinde iman etmiştir, bu iman makbul değildir ve bunun için kâfirdir" demedik. Onun küfrünü gerektiren daha başka sebepler vardır. Çünkü o, doğrudan, "Allah'a inandım" demedi, "İsrâiloğullarının inandıklarına inandım" dedi. Allah'a inandığını kabul etsek bile Hz. Musa'ya inanmamıştı, Hz. Musa'ya inandığına dair en küçük bir emare mevcut değildir. Sofilerden gelen bu rivâyet doğru olsa bile, bizim iddiamızı bozacak mahiyette değildir.

---

172 el-A'raf: 7/121.

Şayet, büyük imam Muhiddin-i Arabi "Fütühât-ı Mekkiyye" sinde, "Zaruret halinde iman sahihtir ve Fir'avun da mü'mindir." demiştir, buna ne dersin? Önce Muhiddin-i Arabi'nin sözünü olduğu gibi ele alalım. Koca imam diyor ki: "Fir'avun ile ümitleri arasına dalgalar girip boğulacağını anlayınca, zillet ve ihtiyaç karşısında iç duyusu ile Allah'a sığındı ve zahirlerin, şüphe ve kuşkuyu kaldırmak için, "Âlemlerin Rabbine ve Mûsâ ile Harun'un Rabbine iman ettik" dedikleri gibi, işkâli kaldırmak için de Fir'avun: "İsrâiloğullarının inandığından başka Tanrı olmadığına inandım ve ben Müslümanlardanım". Allahu Teâlâ itab ve kınama yolu ile "Daha önce bildiğini şimdi mi açıkladın? Hâlbuki daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin." buyurması da ona bir itabtır. Daha sonra Allahu Teâlâ Fir'avun'a: *"Bugün sadece senin cesedini koruyacağız."* buyurmakla, ölümünden önce kendisini kurtaracağını ona müjdelemiş ve hikmetini de: *"Senden sonrakilere bir ibret teşkil etmesi için..."*[173] âyetiyle açıklamıştır. Yâni bu, kurtuluş alâmeti olsun için. Zira azâb, zahir cesedine taalluk eden garktır. Bedenini çıkarmakla seni azaptan kurtardığını onlara göstermiş olurum. Ve böylece ilk olarak suya gark olma bir azâb ise de, orada boğulup ölmek, bir şehâdettir. Bütün bunları bildirmesi, ilâhi rahmetten kimsenin ümid kesmemesi içindir.

إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ إِلَا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Doğrusu kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez."[174] İtibar sonucadır. Fakat Allahu Teâlâ'nın:

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا

"Ama bizim baskımızı görüp de öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi."[175] âyeti celîlesi ise, fayda sağlayanın bizzat Allahu Teâlâ olduğunda açık ve kesin bir delildir. Allah'tan başka hiç bir şey fayda vermez,

سُنَّتَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ

"Allah'ın gelip geçmişlere uyguladığı kanunu budur."[176] yâni yeis halinde imanlarıdır. Fir'avun'un o anda öldürülmesi de bir daha küfür haline dönmemesi içindir.

---

173 Yunus: 10/92.
174 Yusuf: 12/87.
175 Mü'min: 40/85.
176 Gafir: 40/85

Allahu Teâlâ'nın:

فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ

"(Fir'avun) onları (milletini) cehenneme götürür."[177] buyurduğuna gelince; burada Fir'avun'un kavmi ile beraber cehenneme gireceğine dair bir sarahat yoktur. Belki Fir'avun'un adamları hakkında;

أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ

"Fir'avun'un adamlarını azabın en ağırına sokun"[178] buyurulmuş ve "Fir'avun'u cehenneme atın" denmemiştir.

Öyle zor halde iman edenin imanını kabul etmemekten, Allahu Teâlâ daha merhametlidir. Allahu Teâlâ, darda kalıp kapısını çalanı geri çevirmez. Fir'avun'un o andaki durumundan daha sıkıntılı ânı olamaz. Nitekim Allahu Teâlâ;

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

"Yoksa, darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren mi? Allah'ın yanında bir tanrı mı?"[179] buyurmuş, darda olanın çağrısına hemen karşılık vereceğini ve onu içine düştüğü sıkıntıdan kurtaracağını bildirmiştir. Fir'avun'a yapacağı en büyük azâb, onu suda boğmaktı, onu da yaptı. İşte Muhiddin-i Arabi'nin sözünün özü budur.

Şayet, "Muhiddin-i Arabi'nin bu sözü makbul müdür, değil midir; değilse delil nedir?" diye soracak olursan:

Cevabında deriz ki; bu sözü söyleyenin büyüklüğünü kabul etmekle, beraber görüşünü kabul etmemiz mümkün değildir. Nihayet o da hata yapabilen bir insandır. Günahlardan korunma ancak peygamberlere mahsustur. Nitekim İmâm Mâlik radıyllahu anh, Resûl-i Ekrem'in mezarını göstererek, "Bu mezarda yatandan başka herkes hata edebilir; sözlerinde makbul olanı olduğu gibi makbul olmayanı da olabilir." demiştir. Bu görüş de koca imamın bir hatası olabilir. Bununla beraber yine onun başka eserlerinde, Fir'avun, Haman ve Kaarun'un cehennemde olduklarına dair açıklamaları vardır. Bu koca imamın eserlerinde birbirine uymayan görüşleri ile karşılaştığımız vakit, zahiri delillere uyanını alır, uymayanını atarız. Hâlbuki:

177 Hûd: 11/98.
178 Mü'min: 40/46.
179 en-Neml: 27/52.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا

"Ama bizim baskımızı görüp de öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi."[180] âyetiyle Tirmizî'nin sahih olarak rivâyet ettiği yukarda geçen hadîs-i şerif, yeis halindeki imanın makbul olmadığını kesinlikle ortaya koymaktadırlar. Artık âyette tevil yolunu tutup, "Onlara imanları fayda vermedi, fayda veren Allah'tır" demeğe bir sebeb yoktur. Bu açık nasslar karşısında böyle tevile iltifat edilmez. Aynı zamanda bu tevili iptal eden delillerden birisi de Kuran ve Sünnet ıstılahlarında eşyanın sebeplerine muzaf kılınmasıdır. Artık, "imanları onlara fayda vermez" dendiği vakit, "iman fayda vermez de Allah fayda verir" diye bir mâna anlaşılmaz. Bunun şer'i mânası, onların imanları makbul değildir, demektir. Eğer Allahu Teâlâ o anda onlara fayda verecek olsaydı, hemen suda boğulma azabından onları kurtarırdı. Hâlbuki kurtarmamıştır.

Allahu Teâlâ'nın,

وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

"İnkarcılar o zaman hüsranda kaldılar."[181] ayet-i celîlesi,

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا

"Ama bizim baskımızı görüp de öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi." âyetinden muradın, onların böyle bir anda iman etmiş olmaları ile küfür halinde kalmış olduklarının bir delilidir. Aynı zamanda bütün Sahabe ve Tabiîn ve onlardan sonra gelen imamlar bu âyetleri hep bu şekilde, sahih hadîse uygun olarak tefsir etmiş ve hiç biri Muhiddin-i Arabi'nin fikrini öne sürmemiş ve bu konuda ittifak etmişlerdir. Yeis halinde yapılan iman sahih olmayınca Fir'avun'un da imanının sahih olmadığı anlaşılmış olur. Bütün bunlara rağmen yeis halindeki imanın sahih olduğunu kabul etsek bile, yukarıda anlattığımız gibi, Fir'avun'un, Musa aleyhisselâma inanmadığı için yine imanı sahih değildir. Sâhirler ise Musa aleyhisselâma da inanmışlardı. Kur'an-ı Kerîm'de anlatıldığı şekli ile sâhirlerin imanı ile Fir'avun'un imanını ifade eden âyetler üzerinde düşünenler, bunları karşılaştırmakla aralarındaki farkı kolaylıkla bulurlar. İmamın, "Onun, içinden duyduğu zillet ve ihtiyaca yöneldi" demesi de şayanı hayrettir. Çünkü onu, içinden kuşkulandıran sıkıntı ne idi? O, Allah'ın rubûbiyyetini inkâr,

180 Yunus: 10/89.
181 Gafir: 40/89.

kendisinin mutlak bir ilâh ve büyük bir Rab olduğuna inanıyor ve böylece Musa aleyhisselâmı yalanlayarak ona eziyet edip duruyordu. Bunun tutumu, Resûl-i Ekrem'in de, *"Ümmetimin Fir'avun'udur"* buyurduğu, Ebû Cehil'in tutumu gibidir. Kabul edelim ki içinde bu kuşku ve ızdırap vardı, inanmadıktan sonra bu kuşku neye yarar?

آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

"Ona: *"Şimdi mi inandın? Daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin."* âyetini itaba hamletmek de cidden uzak bir ihtimaldir. Zira büyük imamın dediği gibi, Fir'avun'un yeis halindeki bu imanı sahih ve makbul olaydı, bu âyet yerine fazıl makamına yaraşan, "işte şimdi seni kabul ediyoruz ve sana ikramda bulunuyoruz" buyurulacaktı ki, ancak imanının sahih olduğunun, Hakkın rızasını müstelzim bulunduğunun delili olabilirdi. Onun imanını kabul edip ondan razı oldukdan sonra artık, "Şimdi mi inandın? Daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin" diye kendisine hitab etmesi uygun düşmezdi. Birazcık muhakeme yeteneği olan kimse bu hitabın, razı olunan kimseye değil, gazablanılan kimseye olduğunda tereddüt etmez. Özel olarak "Sen bozgunculuk etmiştin." ilâvesi de bu iddiayı çürütür. Çünkü imanı sayesinde bütün geçmiş günahları yok olur.

Fir'avun'un imanı kabul olaydı bu türlü kınamalara lüzum kalmazdı. Bütün bu hitabeler, Allahu Teâlâ'nın ona gazablı olduğunu göstermekte ve onun o çirkin ve iğrenç davranışları sebebiyledir ki, son nefese kadar imanına engel olmakta ve sonunda da Mûsâ aleyhisselâma iman etmemekte ve bu suretle faydasız da olsa tam manasıyle iman etmemekte ona engel olan bu halleri olduğunu bildirmektedir. Özellikle vücudunu kurtaracağını bildirmesi, müfessirlerin bu âyetten anladıkları mânayı murad ettiğinin en açık ve seçik bir delilidir. Müfessirler diyorlar ki: "Fir'avun'a inananlar, onun boğulmayıp başka tarafa gittiğini sandılar. Onun gerçek bir ilâh olmadığını, boğulup öldüğünü onlara göstermek ve insanlardan ilâh olamayacağına bir ibret ve alâmet olmak üzere Allahu Teâlâ onun vücudunu zırhı ile veya çıplak olarak sahile çıkartmış ve böylece herkes onun boğulup öldüğünü görmüş ve bildirmiştir."

Müfessirler diyorlar ki: "Allahu Teâlâ onu bir öküz ölüsü gibi deniz kenarına atmasındaki hikmet, Allah'a karşı gelenlerin eninde sonunda Allah bellerini kırıp onları böyle perişan edeceğini İsrâiloğullarına ve diğerlerine göstererek kendilerine çeki-düzen vermelerini istemiş olmasıdır. Boğulan bu kadar kıbtiler arasında, özellikle Fir'avun'un cesedinin kenara atılma-

sında Mûsâ aleyhisselâmın doğruluğuna ve Allahu Teâlâ'nın ululuğuna açık deliller vardır." Sonra Allahu Teâlâ'nın bu konuyu;

وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ

"Doğrusu insanların çoğu âyetlerimizden habersizdir."[182] âyet-i celîlesiyle sona erdirmesindeki hikmeti, bizleri bu gibi deliller üzerinde düşünmeğe teşvik ve bunlardan ders almamız içindir. Nitekim diğer âyette;

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ

"And olsun ki peygamberin kıssalarında, aklı olanlar için ibretler vardır."[183] buyurulmuştur.

Bu uyarılardan birisi de, kâfirlerin ebedi olarak cehennemde azâb edileceklerini âyet ve hadîslerin haber vermesidir. Görünüşde bu esasa uymayan âyet ve hadîslerin tevili vaciptir. Bunlardan biri;

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ

"Rabbinin dilemesi bir yana, gökler ve yer durdukça orada temelli kalacaklardır. Rabbin şüphesiz her istediğini yapar."[184] ayet-i celîlesidir. Âyetin zahiri, cehennemlilere cehennemde yer ve gökler durduğu sürece azâb edileceklerdir. Bununla beraber bu müddetten istisna edilenler de vardır. Yâni bazı kimseler ebedî olarak cehennemde kalmayacaklardır. Müfessirler bu âyeti yirmi şekilde tevil etmişlerdir. Çokları, bunların, yer ve göklerin devamı müddetince cehennemde kalacakları ile kayıtlanmasının hikmeti üzerinde durmuşlardır. Bir kısmı da âyetteki istisna üzerinde durarak, "Rabbinin dilemesi müstesna" âyetini tevil etmişlerdir. *"Gökler ve yer durdukça onlar cehennemde temelli kalacaklardır."* âyetini tevil edenler, bu yer ve göklerden muradın, cennetin yer ve göğü olduğunu, dünyanın yer ve gökleri olmadığını söylemişlerdir. Zira üstünde olan her şey senin göğün, üzerinde durduğun her şey de senin yerindir. Bu bakımdan cennetin de cehennemin de yeri ve göğü vardır. Artık, "Muhatabların bilip tanımadıkları bir yer ve gökten nasıl söz edilir?" denemez. Çünkü elbette cennette ve cehennemde duranların da bir altları ve bir de üstleri vardır; altları yer,

---

182 Yunus: 10/92.
183 Yusuf: 12/111.
184 Hud: 11/107.

üstleri ise göktür, işte bu alt ve üstleri devam ettiği sürece -ki bunların sonu yoktur- onlar da cehennemde azâb edileceklerdir ki ebedidirler. Diğer bir tevcih de; âyetteki yer ve göklerden muradın, dünyadaki yer ve gökler olmasıdır. Kur'an-ı Kerîm Arapların muhaveresine uygun bir şekilde nazil olmuştur. Araplar bir şeyi yapmayacakları zaman, "Yer ve gökler durduğu sürece ben bunu yapmam, sana gelmem." derler ki, maksadları bunu hiç yapmamaktır. Bunun gibi "Gece ve gündüz birbirini takip ettiği, şu dağ yerinde durduğu sürece ben sana gelmem." demek de hiç gelmem demektir ki, örflerine göre bu sözler ebediyet ve devam ifade eder. Onlar da ebedi cehennemdedirler. Aynı zamanda İbn Abbas (r.a.)'dan gelen bir rivâyette, *"Bütün yaratıkların aslı, arşın nurundandır. Binaenaleyh kıyamet günü yer ve gökler yine asılları olan bu nura döner ve ebedî olarak orada kalırlar. Bu bakımdan kâfirler de ebedi cehennemde kalırlar."* Eğer âyetten, yalnız yer ve göklerin devamı müddetince cehennemde kalıp sonra oradan çıkacaklar mânası anlaşılsa, böyle bir tevile ihtiyaç duyulurdu. Hâlbuki yer ve gökler kayboldukdan sonra cehennemden çıkacaklarına dair âyette bir delil yoktur. Burada şartın bulunmamasından meşrutun sona ermesi düşünülmez. Meselâ, bir mantık kazıyyesi kurarak, "Bu, insan ise hayvandır. Fakat bu bir insandır, öyle ise hayvandır" deriz. Fakat diğer şekli ile "Bu, insan ise hayvandır fakat insan değildir" dediğimiz vakit netice akim kalır, bundan, "Hayvan değildir" manası çıkmaz. Belki bir kedi veya bir attır. Ne olduğu bilinemediği için netice çıkarılmaz. Bu da böyledir, "Yer ve gökler durduğu sürece azâbları devam edecek. Yer ve gökler devam edecek, o halde azâbları da devam edecektir." Fakat "Yer ve gökler devam etmeyecek, o halde azâbları da devam etmeyecek" deyemeyiz, çünkü netice akimdir.

Kâfirlerin azâbları sonsuz olarak devam edeceğine göre, yer ve gökler isterse yok olsun, isterse kalsın, onların azabını yer ve göklerin devamı ile kayıtlamakta daha ne fayda var, denemez. Çünkü bunda fayda vardır. Bu kayıtta, onların azâblarının, akıl erdirilemeyecek şekilde devamına delâlet vardır. Bundan sonrası için de azâb var mı yok mu, sorusuna gelince, bunu da diğer âyetler ifade etmektedir. Onların ebedî olarak cehennemde kalacaklarını açıkça bildiren âyetler vardır.

Âyetin ikinci bölümüne, yâni "Rabbînin dilemesi hâriç" istisnasına gelince; bu âyet, bunların ayrıca cehennemin kaynar suyundan içmek ve soğuğunda azâb edilmek üzere çıkarılacaklarını ve tekrar geri çevrileceklerini açıklamak içindir. Yâni cehennemliklerin azabı iki çeşittir; biri sıcakta yakılmak, diğeri de soğukta dondurulmaktır. Veyahut:

فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ

"Hoşunuza giden kadınlarla evlenin..."[185] âyetindeki مَا dan murad, akıl sahibleri olduğu gibi, إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ daki مَا dan murad da mü'minlerden âsi olup cehenneme girenlerdir. Şakavetin ve azgınlığın onlara da şümulüne binâen istisna muttasıl, ademi şümulüne binâen istisna munkatî olur ki, uygun olanı da budur. إِلَّا yi سِوَى makamında almakla yine istisna munkatî olur. Yâni yer ve gökler durdukça -Rabbinin dilediklerinden başka- onlar orada kalacaklar demek olur. Burada daha birçok cevaplar varsa da maksadı ifadeden uzak oldukları için onlardan sarfı nazar ettim. Ahmed'in Abdullah İbn Ömer (r.a.) den rivâyet ettiği, *"Onlar, kapıları kapandığı gün mutlaka cehenneme uğrayacaklar ki, orada kimse yoktur. Bu da orada bir kaç hukub (bir kaç seksen yıl) kaldıkdan sonradır."* hadîsi buna münafi değildir. Zira bu hadîsin râvileri arasında büyük yalanlar söyleyen birisi vardır. Bu bakımdan hadîs mecruhdur. Gerçi bu hadîsi pek çokları İbn Mesûd ve Ebû Hureyre (Allah kendilerinden razı olsun) den rivâyet etmişlerdir. İbn Teymiye, "Bu, Ömer İbn el-Hattab'ın İbn Abbas, İbn Mesûd, Ebû Hureyre (Allah hepsinden razı olsun) nin sözleridir. Hasan-ı Basri, Hammad b. Seleme, Ali b. Talha ve birçok müfessirler de buna zahibtirler." demiştir.

Fakat Hasan-ı Basrî'den gelen başka bir rivâyet bunu nakzetmektedir. Âlimlerin açıklamalarına göre; Sabit, bu durumu Hasan-ı Basri'den sormuş, o da bunu reddetmiştir. Gerçek şu ki İbn Teymiye'nin, isimlerini verdiği bu zatların hiç birinden böyle bir rivâyet gelmemiştir. Faraza böyle bir rivâyetin olduğunu kabul etsek, bu, mü'minlerin âsileri hakkındadır. Gerçekten mü'minlerin âsileri cezalarını çektikten sonra bulundukları bölümde, cehennemin üst tabakasında kimse kalmayacaktır. Fakat kâfirlerin bulundukları bölümler, Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği gibi, daima dolu olacak ve onlardan hiç kimse çıkarılmayacaktır. Fahruddin Râzi tefsirinde diyor ki; bir cemaat: *"Kâfirlerin azabı da bir gün sona erecek."* demiş, bu âyet ve bir de:

لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا

"Orada (birkaç hukup)[186] *sonsuz kalacaklardır."*[187] âyet-i celîlesi ile delil çekmişlerdir. Ayrıca onların yaptıkları kötülükler mütenahidir, mütenahi-

---

185 en-Nisa: 4/3.
186 Bir hukup 80 yıldır. Birkaç tane seksen yıl kalacaklar.
187 Nebe: 78/23.

ye namütenahi ile azâb ise zulümdür, Allah'a yaraşmaz, demişlerdir. Bunların delilleri ve dayanakları çürüktür. Çünkü bu âyet-i kerîme azabın sona ereceğini ifade etmemektedir. Zira yukarda da anlattığımız gibi, Araplar bu gibi sözlerle sonsuza kadar devamı kasdederler. Mütenahiye mütenahi olmayanla azâb edildiği görüşü de doğru değildir, çünkü insanlar niyetlerine göre cezalandırılmaktadırlar. Kâfirler, hayatları sona ermese bile yaşadıkları sürece küfür halinde olma azmi içindedirler. Onların küfürlerindeki niyetleri devamlı olduğu için azâbları da devamlıdır. Ceza, harekete ve hareketi tahrik eden niyete göredir.

Şunu da bilmiş ol ki, cennetliler hakkındaki istisna ve kayıtlar da bütün ulemânın ittifakı ile zahiri üzerine değildir, çünkü Allahu Teâlâ,

عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ

"Sonsuz bir lütuf olarak..."[188] buyurmuştur. Bu gibi âyetler, yukarda örneğini verdiğimiz şekilde tevil edilir. Cennetliler hakkındaki istisna âyetinde bulunan مَا dan مَنْ mânasını alırsak, o vakit a'rafda bulunanları ve henüz cennete girmeyen mü'minlerin âsilerini kasdederiz. Cehennem hakkındaki;

إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ

istisnasından âsileri kasdettiğimiz gibi, cennetliler hakkındaki;

إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ

den yine âsileri kasdederiz. Cehennemde istisna, sonundan, cennette istisna başından olur. Yâni mü'minlerin âsileri sonunda cehennemden çıkacak, yine mü'minlerin âsileri ilk hamlede cennete giremiyecek ve sonunda girecek demek olur.

İbn Zeyd diyor ki: Allahu Teâlâ, *"Allah'tan sonsuz bir lütuf olarak."* buyurmakla cennetliler hakkında dilediği şeyi bize haber verdi; fakat cehennemliler hakkında dilediği şeyi bize haber vermedi.

Sonuç: İbn Mâce'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem, Kâbe-i Muazzama'ya hitaben:

"Ne güzelsin ve ne güzel kokuyorsun, ne büyüksün ve ne büyük hürmetin saygınlığın vardır. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki,

188 Hud: 11/108.

Allah katında mü'minin şanı, senin şanından yücedir; malı da kanı da daha muhteremdir. Öyle ise mü'min Allah'a karşı hüsn-ü zanda bulunsun"[189] buyurmuştur.

Ahmed, Neseî, İbn Hibban ve Hâkim'in rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem;

مَنْ جَاءَ يَعْبُدُ اللهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَيُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ وَيَصُومُ رَمَضَانَ وَيَتَّقِي الْكَبَائِرَ فَإِنَّ لَهُ الْجَنَّةَ، قَالُوا: وَمَا هِيَ الْكَبَائِرُ؟ قَالَ: الْإِشْرَاكُ بِاللهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الْمُسْلِمَةِ

"Kim ki Allah'a ortak koşmadan ibadet eden namazını kılar, orucunu tutar, zekâtını verir ve büyük günahlardan sakınırsa, cennet onun içindir", buyurdu.

"Büyük günahlar hangilerdir?" diye soranlara, Resûl-i Ekrem;

"Allah'a ortak koşmak ve Müslüman bir kimseyi öldürmek."[190] buyurarak diğerlerini de saydı. Neseî, İbn Hibbân, Hâkim ve Beyhâkî'nin rivâyetlerinde de Resûl-i Ekrem:

"Benim peygamberliğime inanıp Müslüman olup da hicret edenlerin (amellerine göre) cennetin alt, orta ve en üst katlarında birer eve sahip olacaklarına kefilim. Bunları yapanın artık arayacağı bir iyilik veya kaçınacağı bir kötülük kalmamıştır. Nerde isterse ölebilir (varacağı yer cennettedir)". İbn Mâce ve Hâkim'in rivâyetlerinde: *"Kim ki şerik ve nazırı olmayan Allahu Teâlâ'ya ihlâs ile bağlanır, namazını kılar ve zekâtını verirse, Allahu Teâlâ kendisinden razı olarak ölmüş olur."*[191] buyurulmuştur.

Âhmed ve Müslim'in rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

"Şüphesiz Allah mü'minin hiç bir iyiliğini karşılıksız bırakmaz. Mü'minin yaptığı iyiliğin mükâfatı dünyada verileceği gibi âhîrette de bol bol verlir. Kâfire gelince; onun iyiliklerinin karşılığını tamamen dünyada kendisine verecektir. Âhirete yolcu olduğu vakit mükâfatlandırılacağı bir iyiliği kalmayacaktır."[192] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"Allahu Teâlâ amelsiz imanı ve imansız ameli kabul etmez."*[193] buyurmuştur.

---

189 İbn Mace, Fiten 2, No:3932

190 Nesai, Tahrimü'd-Dem 2, No:4009; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23549, 5/413

191 İbn Mace, Mukaddime 9, No:70

192 Müslim, Sıfâtü'l-Münâfikîn 56, No:2808; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:14050, 3/283

193 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:13918, 13/203

Tirmizî'nin (Câbir b. Abdullah el-Ensârî -radıyallahu anh- den) rivâyetinde, müşarünileyh şöyle demiştir:

خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ جِبْرِيلَ عِنْدَ رَأْسِي وَمِيكَائِيلَ عِنْدَ رِجْلِي يَقُولُ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: اضْرِبْ لَهُ مَثَلًا فَقَالَ اسْمَعْ سَمِعَتْ أُذُنُك وَاعْقِلْ عَقَلَ قَلْبُكَ، إِنَّمَا مَثَلُك وَمَثَلُ أُمَّتِك كَمَثَلِ مَلِكٍ اتَّخَذَ دَارًا ثُمَّ بَنَى فِيهَا بَيْتًا ثُمَّ بَعَثَ رَسُولًا يَدْعُو النَّاسَ إِلَى طَعَامِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَجَابَ الرَّسُولَ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَرَكَهُ، فَاللهُ هُوَ الْمَلِكُ، وَالدَّارُ الْإِسْلَامُ وَالْبَيْتُ الْجَنَّةُ، وَأَنْتَ يَا مُحَمَّدُ رَسُولٌ، مَنْ أَجَابَك دَخَلَ الْإِسْلَامَ، وَمَنْ دَخَلَ الْإِسْلَامَ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ دَخَلَ الْجَنَّةَ أَكَلَ مَا فِيهَا

"Bir gün Resûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem yanımıza geldi ve: "*Rüyamda sanki Cebrail baş ucumda Mikâil ise ayaklarımın ucunda duruyor ve biri diğerine şöyle diyordu:*

"Buna bir darb-ı mesel yap." O da:

"Dikkat et kulakların dinlesin. Aklını başına al, kalbin anlasın. Sen ve ümmetin şuna benzer: Bir hükümdar saray edindi. Sonra bu sarayın içinde bir ev (salon) inşa etti. Sonra bir sofra hazırladı. Sonra da bir elçi ile insanları yemeğe davet etti. İnsanlardan bazıları elçinin davetine uyarak (yemeğe) geldi, bazıları da uymadı. İşte o hükümdar Allah, saray İslâm, ev cennet, ya Muhammed sen de elçisin. Senin davetine icabet eden İslâm'a girer, İslâm'a giren de cennete girer. Cennete giren ise onun nimetlerinden yer, dedi", buyurdu."[194]

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Gerçek şu ki, Allahu Teâlâ, muvahhid kullarını amellerinin noksanı nisbetinde cehennemde azâb eder ve sonra imanları sayesinde onları ebedî olarak cennetine kor." buyurmuştur.

Ahmed ve diğerlerinin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Beni görüp bana inananlara bir, görmeden inananlara yedi kere müjdeler ve mutluluklar olsun". Tayâlisî'nin rivâyetinde, "Üç kere müjdeler olsun." şeklindedir.

Taberânî ile Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

194 Tirmizi, Emsal 2, No:2860

"İslâm hidâyetine ulaşıp elindeki varlığa razı olarak kanaat eden felah bulmuş, korktuğundan emin ve umduğuna ulaşmıştır." buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

"Bilemedin mi İslâmiyet, kendisinden önce olan hataları yıkar yok eder. Hicret de aynı şekilde kendisinden öncekileri yok eder. Hac da bunun gibi önceki (kusurları) mahveder."[195] buyurmuştur.

2. Riya (Gizli Şirk)

Riyanın haram olduğu kitap ve sünnetle sabit olduğu gibi, bunda ümmetin de icmâ ve ittifakı vardır.

Riyanın haram olduğuna dâir âyetler:

اَلَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ

"Onlar gösteriş yaparlar."[196]

195 Sahihu Müslim, 1/112. Resûl-i Ekrem bu sözleri Amr İbn As'a söylemezdi. Ashâb'dan İbn Şumâsetel-Mehrî diyor ki: Amr İbn As'ın yanına vardık. Kendisi ölüm döşeğinde idi. Uzun zaman ağladıktan sonra yüzünü duvara çevirdi. Oğlu:

"Babacığım, Resûl-i Ekrem seni falan şeyle müjdelemedi mi? Resûl-i Ekrem seni filân şeyle müjdelemedi mi?" demeye başladı. Bunun üzerine Amr yüzünü bize çevirdi ve:

"Şüphesiz ki hazırlamakta olduğumuz şeylerin en faziletlisi, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun Resulü olduğuna şehadet etmektir. Doğrusu ben üç hal üzere bulundum. Düşünüyorum da (bir zamanlar) Resûl-i Ekrem'e benim kadar şiddetle buğzeden kızan yoktu. İmkânını bulup da onu öldürmüş olmak kadar da bence makbul bir iş yoktu. Bu hal üzre ölmüş olsaydım muhakkak cehennemlik olurdum. Allah İslâmı kalbime yerleştirdiği zaman Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Sağ elini uzat, sana biat edeyim," dedim, Resûl-i Ekrem hemen sağ elini uzattı. Ben elimi çektim. Resûl-i Ekrem (elimi çektiğimi görünce):

"Ey Amr, ne oldu sana?" diye sordu. Ben:

"Şart koşmak istedim," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Neyi şart koşuyorsun?" diye sordular. Ben:

"Affolunmamı," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Sen bilemedin mi ki İslâm, kendisinden önceki günahları yok eder. Hicret de ondan önceki günahları yok eder. Hac da ondan önceki günahları yok eder," buyurdu. Artık benim nazarımda Resûl-i Ekrem'den daha sevgili ve ondan daha büyük bir kimse kalmadı. Ona karşı duyduğum saygıdan dolayı kendisine doya doya bakamıyordum. Onu tavsif etmemi benden isterler, buna takat getiremem, çünkü ona doya doya bakamazdım. Bu hal üzre ölmüş olsaydım, cennetlik olmamı kuvvetle ümid ederdim. Sonra üzerimize birtakım şeyler aldık ki, onlar hakkında halim nice olur bilmiyorum. Öldüğüm zaman beraberimde hiç bir yascı ve ateş bulunmasın. Beni defnettiğiniz zaman üzerime toprağı iyice döşeyiniz. Sonra kabrimin etrafında bir deve boğazlanıp da eti taksim edilinceye kadar durun ki, sizlerle ünsiyet edeyim ve Rabbimin elçilerini nasıl karşılayacağımı düşüneyim," dedi.

196 el-Maun: 107/6.

وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ

"Kötülük yapmakta düzen kuranlara, onlara çetin azâb vardır."[197]

Mücahid, "İşte bunlar riyakârlardır, gösteriş yapanlardır." demiştir.

وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"Rabbine kullukta O'na hiç ortak koşmasın."[198] ayet-i celîlesi de açık bir delildir. Yani, ameli ile gösteriş yapmasın, demektir. İşte bu sebepledir ki, ibadet ve ameline ücret ve teşekkür bekleyenleri yermek ve karşılık beklemeyip yalnız Allah rızası için bunları yapanları övmek üzere:

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا

"Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz."[199] âyet-i celîlesi nazil olmuştur. Riyanın yasak olduğuna Kur'an-ı Kerim'in delili, yukarda sıraladığımız ve benzeri âyetlerdir.

Bu husustaki hadîsler: Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ الرِّيَاءُ يَقُولُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جَزَى النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ: اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاءُونَ فِي الدُّنْيَا أَنْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً

"Sizin için korktuğum şeylerin en korkuncu, küçük şirk olan riyadır. Allah, kıyamet günü insanlara amellerinin mükâfatını verdiği vakit gösteriş yapanlara: 'Dünyada kime gösteriş için amel ettiniz ise gidin onlara bakın, onların katında alacağınız bir mükâfat bulur musunuz?' buyurur." [200] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem *"Riyanın en küçüğü de şirktir. Allah katında kulların en sevimlisi, takva sahibi, cömert ve amellerini gizli yapanlardır. (Yâni amel ve taatlerini dünyalık şaibelerinden korumak için son derece gizliliğe dikkat edenlerdir) Onlar ki ortadan kayboldukları vakit gözler onları aramaz. Ortaya çıktıkları vakit göze batıp bilinmezler. İşte karanlıkların aydınlığı ve hidâyetin imamları bunlardır."* buyurmuştur.[201]

---

197 Fatır: 35/10.
198 el-Kehf: 18/110.
199 el-İnsan: 76/9.
200 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23680, 5/428
201 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:53, 20/36; Hakim, "el-Müstedrek", Marifet'us-Sahabe, No:5182,

İbn Mâce'nin (Şeddad b. Evs radıyallahu anh'den) rivâyetinde, Resûl-i Ekrem,

إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْإِشْرَاكُ بِاللهِ أَمَا إِنِّي لَسْتُ أَقُولُ يَعْبُدُونَ شَمْسًا وَلَا قَمَرًا وَلَا وَثَنًا وَلَكِنْ أَعْمَالًا لِغَيْرِ اللهِ وَشَهْوَةً خَفِيَّةً

"Ümmetim için korktuğum şeylerin en korkuncu, Allah'a şirk koşmaktır. Dikkat edin, ben, güneşe taparlar, aya taparlar, puta taparlar demiyorum. Ancak Allah'tan başkası için yapılan ameller ve gizli şehveti kasdediyorum." [202] buyurmuştur.

Hakîm Tirmizî rivâyetinde, Resûl-i Ekrem, *"Ümmetimde şirk, düz taş üzerinde yürüyen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir."* buyurmuştur.[203] Hâkim'in rivâyetinde, *"Gizli şirk, başkasına gösteriş için yapılan ameldir."*[204] şeklindedir.

Hakîm Tirmizî, Hâkim ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem, *"Gizli şirk, gece karanlığında düz bir taş üzerinde karıncanın yürümesinden daha gizlidir. Bunun en ehveni, zulme rıza göstermek ve adalete kızmaktır. Hâlbuki din, ancak Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir."*[205] buyurmuştur. Nitekim Allahu Teâlâ:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ

"Ey Muhammed de ki; Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin..." buyurmuştur.[206]

Tirmizî ile Hâkim'in (Ebû Hureyre radıyallahu anh'dan) rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet günü olduğu vakit Allahu Teâlâ (şekil, hareket, cihet ve mesafeden münezzeh olduğu halde) hesaplarını görmek üzere kullarına tecelli eder. Kullarının tümü dizüstü çökmüş şaşkın ve perişan vaziyettedir. İlk hesaba çağırdığı, Kur'an-ı ezberleyen hafızlar, Allah yolunda savaşıp ölenler ve zenginlerdir. Allahu Teâlâ okuyucuya:

" Resulüme indirdiğim Kitabı (Kur'an'ı) sana öğretmedim mi?" diye sorar. Okuyucu:

202 İbn Mace, Zühd 21, No:4205
203 Hakîm Tirmizi, "Nevâdiru'l-Usûl", 4/142
204 Hâkim, "el-Müstedrek", Rekâik, No:7936, 4/365
205 Deylemî, "el-Firdevs", No:3674, 2/376
206 Âl-i İmran: 3/31.

"Evet, öğrettin, ya Rab," der. Allahu Teâlâ:

"O halde bu öğrendiğin ile ne amel ettin?" diye sorar. Okuyucu:

"Gece gündüz senin rızan için okudum ve okuttum," der. Allahu Teâlâ ona:

"Yalan söyledin, buyurur. Melekler de ona:

"Yalan söyledin" derler. Allah:

"Belki bunları yaparken (Benim rızamı değil, halkın teveccühünü arıyor ve) "falana ne okuyucudur?" denmesini istedin ve hakikaten de öyle dediler, buyurur. Zengini getirir ve Allahu Teâlâ kendisine:

"Size, hiç kimseye muhtaç olmayacak şekilde, servet vermedim mi?" buyurur. Zengin:

"Evet, verdin, ya Rab," der. Allahu Teâlâ:

"O halde sana verdiğim bu servet ile ne amel yaptın?" diye sorar. Zengin:

"(Senin rızan için) akrabamı görüp gözettim, fakir ve yoksullara tasadduk-da bulundum," der. Allahu Teâlâ:

"Yalan söyledin, buyurur. Melekler de:

"Yalan söyledin" derler. Allahu Teâlâ:

"Belki bundan yapmakla, "Falancı ne cömerttir?" denmesini istedin ve böyle de dendi, buyurur. Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir, Allahu Teâlâ ona:

"Niçin öldürüldün?" diye sorar. Adam:

"Senin yolunda cihad ile emrolundum ve öldürülünceye kadar savaştım," der. Allahu Teâlâ:

"Yalan söyledin," buyurur. Melekler de:

"Yalan söyledin" derler. Sonra Allah:

"Belki "Falancı ne kahraman, ne cesur bir adamdır" denmesini istedin ve bu da dendi," buyurur.

(Râvi Ebû Hureyre radıyallahu' anh diyor ki:) Sonra Resûl-i Ekrem eli ile dizime vurarak:

"Ey Ebû Hureyre, kıyamet günü yalın ateşin ilk kaplayacağı bu üç sınıf insandır," buyurdu."[207]

207 Tirmizi, Zühd 48, No:2382; Hâkim, "el-Müstedrek", Zekât, No:1527, 1/579

Ahmed, Müslim, Neseî ve Hâkim'in de ayni mealde rivâyetleri vardır. Yine Hâkim'in bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

ثَلَاثَةٌ مُهْلَكُونَ عِنْدَ الْحِسَابِ: جَوَّادٌ وَشُجَاعٌ وَعَالِمٌ

"Kıyamet günü hesap anında üç kişi helâk olacaktır: Cömertler, kahramanlar vb âlimler (yâni gösteriş ve desinler için cömertlik edenler, ayni maksadla savaşlarda kahramanlık gösterenler ve yine aynı maksadla ilim taslayanlardır)." buyurmuştur.[208]

Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce'nin (Ebû Sa'd b. Ebû Fudâle el-Ensâri radıyallahu anh'den) rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا جَمَعَ اللهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ نَادَى مُنَادٍ مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لِلَّهِ أَحَدًا فَلْيَطْلُبْ ثَوَابَهُ مِنْ عِنْدِهِ فَإِنَّ اللهَ أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ

"Allahu Teâlâ vukuunda şüphe olmayan kıyamet gününde, ilk ve son bütün insanları bir araya topladığı vakitte, bir münâdi:

"Amelinde Allah'tan başkasını ortak eden (gösteriş ile amel eden), sevabını Allah'tan başkasından (yâni gösteriş ettiği kimselerden) istesin. Allah, ortakların ortaklıktan en müstağni olandır (yani kat'ıyyen ortaklık kabul etmez) diye çağırır".[209]

Tayâlisî ve Ahmed'in rivâyetlerinde Allahu Teâlâ bir kudsi hadîsde, *"Ben ortaklıktan münezzehim. Kim ki amelinde bana ortak koşmuşsa, o amelinin azı ve çoğu hepsi bana ortak koştuğu kimse içindir, ben ondan müstağniyim."*[210] buyurmuştur.

Müslim ve İbn Mâce'nin (Ebû Hureyre r.anh'den) rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem Allâhu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

قَالَ اللهُ تَبَارَكَ تَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ

"Ben, ortakların ortaklıktan en müstağni olanıyım. Kim ki işlediği amelde bana başkasını ortak koşarsa, onu ortağı ile başbaşa bırakırım."[211]

---

208 Hâkim, "el-Müstedrek", İlim, No:365, 1/189

209 İbn Mace, Zühd 21, No:4203; Tirmizi, Tefsir 19, No:3154; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15876, 3/466

210 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17180, 4/125

211 Müslim, Zühd 46, No:2985; İbn Mace, Zühd 21, No:4203

Kıyamet günü olduğu vakit herkesin mühürlü amel dosyaları Allah'ın huzuruna getirilir. Allahu Teâlâ meleklerine:

"Şunları alın ve şunları atın," buyurur. Melekler:

"Ya Rab, bunların hepsi iyi amellerdir," derler Allahu Teâlâ:

"Evet, iyi amellerdir fakat onlar benim için değil, başkaları için yapılmışlardır. Ben bugün ancak benim rızam için yapılanları kabul ederim," buyurur.

İbn Asâkir, Dârekutnî ve diğerlerinde de bu mealde rivâyetler vardır. Mürsel olarak İbn Mübarek'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Melekler kullardan bir kulun amelini alır ve Allahu Teâlâ'nın dilediği yere kadar taşırlar. Yolda, "Bunun da ne çok ameli varmış" derler. Allahu Teâlâ:

"Ey melekler, siz kulumun amelini muhafazaya memursunuz, ben ise onun kalbini murakabe ederim. Bu kulum, hâlis niyetle benim rızam için amel etmemiş, gösteriş ve riya ile hareket etmiştir. Bunun amelini cehennemin dibine atın, buyurur. Yine başka birisinin amelini alır, yükselirler. Fakat bu adamın ameli kendilerine az gelir, "Bu da ne yaptı ki derler, Allahu Teâlâ'nın dilediği yere kadar yükseldikten sonra, Allahu Teâlâ:

"Ey meleklerim, siz kullarımın amellerini muhafazaya memursunuz, ben ise onların kalblerini murakabe ederim. Bu kulum, tam benim rızam için amel etmiştir. Bunun amelini en üstün makama yükseltin" buyurur."

İbn Sa'd'ın rivâyetinde, Resûl-i Ekrem,

"Kıyamet günü olduğu vakit bir münâdi:

"Allah'tan başkası için amel eden kimse, kim için amel etmişse amelinin sevabını ondan istesin, diye çağırır;

"Allahu Teâlâ muttaki olan iyileri sever. Onlar ki ortadan kayboldukları vakit aranmazlar, meydana çıktıkları vakit de bilinmezler (yani halk arasında varlık ve yoklukları müsavidir) İşte her karanlık ve tozlu yerlerden sıyrılan hidâyet meş'aleleri bunlardır."

Tirmizî, İbn Mace ve Buhârî tarihindeki (Ebû Hureyre radıyallahu anh'den) rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

تَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ مِنْ جُبِّ الحَزَنِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ: وَمَا جُبُّ الحَزَنِ؟ قَالَ: وَادٍ فِي جَهَنَّمَ تَتَعَوَّذُ مِنْهُ جَهَنَّمُ كُلَّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ. قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَنْ يَدْخُلُهُ؟ قَالَ: الْقَرَّاءُونَ الْمُرَاءُونَ بِأَعْمَالِهِمْ

"Hüzün kuyusundan Allah'a sığının." Ashâb;

"Ya Resûlallah, hüzün kuyusu nedir?" dediler. Resûl-i Ekrem,

"Cehennemde bir vadidir. Cehennem bile günde yüz defa bundan Allah'a sığınır." buyurdu. Biz (Ashâb):

"Ya Resûlallah, buraya kim girecektir?" dedik. Resûl-i Ekrem:

"Amelleri ile gösteriş yapan okuyucular girecektir."[212]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Cehennemde öyle bir dere var ki, cehennem günde dörtyüz defa onun şerrinden Allah'a sığınır. Burası riyakâr hafızlar, gösteriş için sadaka verenler, gösteriş için hacca gidenler ve gösteriş için Allah yoluna çıkanlar için hazırlanmıştır."[213] buyurmuştur.

Ahmed ve Müslim'in rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem,

مَنْ يُسَمِّعْ يُسَمِّعِ اللهُ بِهِ وَمَنْ يُرَائِى يُرَائِى اللهُ بِهِ

"Ameli ile sum'a edene (başkasına duyurmayı kasdedene) Allah Teâlâ sura'a cezasını, riya (başkasına gösteriş) edene de riya cezasını verir."[214] buyurmuştur.

Ukaylî ve Deylemî'nin rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

"Allah katında kulların en sevimsizi, kılığı peygamberler kılığında, ameli ise cebbar ve zalimler amelinde olanlardır." buyurmuştur.

Ebû Abdurrahman es-Sulemi "Setrü's-Sofiye" adlı eserinde ve Deylemî rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"İki şöhretten sakının: Sofi ve derviş ve derviş kılığına girip kaba kumaş giyerek sofilerden görünmekten, kıyamet günü şiddetli azâb olacak olanı kendisinde hayır olmadığı halde insanlara kendisini hayırlı gösterenidir".

Ebû Nuaym ve Deylemî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلَى كُلِّ مُرَاءٍ

"Allahu Teâlâ bütün riyakârlara cenneti haram kılmıştır." buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

---

212 Tirmizi, Zühd 48, No:2383

213 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12803, 12/175

214 Buhâri, Rekaik 36, No:6134; Müslim, Zühd 47, No:2986

إِنَّ الْأَرْضَ لَتَعِجُّ إِلَى اللهِ مِنَ الَّذِينَ يَلْبَسُونَ الصُّوفَ رِيَاءً

"Gösteriş için sofi kılığına girenlerin şerrinden yeryüzü Allah'a sığınır; onların şerrinden kurtulmak için yüksek sesle Allah'a yalvarır".[215]

İbn Mâce'nin rivâyeti de şöyledir:

رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ، وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ

"Nice oruç tutanlar var ki, onlar için oruçlarında açlıktan başka bir şey yok, nice gece ibadet edenler var ki, kıyamlarında onlar için uykusuz kalmaktan başka bir kâr yok."[216] Ahmed, Taberânî ve Hâkim'in de aynı mealde rivâyetleri vardır.

Deylemı'nin rivâyetinde ise şöyle buyurulmuştur: *"Cennetin güzel kokuları beşyüz yıllık mesafeden alınır. Ancak âhiret ameli ile dünyalık arayanlar bu kokuyu alamazlar".*

Taberânî, Ebû Ya'lâ ve Beyhakî rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ أَحْسَنَ الصَّلَاةَ حَيْثُ يَرَاهُ النَّاسُ ثُمَّ أَسَاءَهَا حَيْثُ يَخْلُو فَتِلْكَ اسْتِهَانَةٌ اسْتَهَانَ بِهَا رَبَّهُ

"İnsanların gördüğü yerde namazını güzel kıldığı halde yalnız kalınca aynı şekilde güzel kılmayan kimsenin bu hareketi, Rabbisine karşı yapılmaz bir ihanettir."[217] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde ise şöyledir: *"Âhireti isteyip murad etmediği halde âhiret ameli ile gösteriş için süslenmeğe çalışan kimseye yer ve gökler lanet ederler."* [218]

İbn Adiy'in rivâyeti de şöyledir: *"Âhireti isteyip murad etmediği halde âhiret ameli ile gösteriş için süslenmeğe çalışan kimseye yer ve gökler lanet ederler".*[219]

İbn Adiy'in rivâyeti de şöyledir: *"Âhiret ameli ile süslendiği halde maksadı dünya güzelliği olan kimselerin varacakları yer cehennemdir".*

215 Deylemî, "el-Firdevs", No:7077, 4/371
216 İbn Mace, Sıyam 21, No:1690
217 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:5117, 9/54; Beyhaki, "es-Sünenü'l Kübra", Salat 383, No:3727, 2/290
218 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4776, 5/96
219 İbn Adiy, "el-Kâmil", 7/125

Taberânî'nin bir rivâyetinde, Resûl-i Ekrem;

"Allah'tan başkasına gösteriş için amel eden kimse, Allah'tan uzaklaşmış olur."[220] buyurmuştur. Diğer bir rivâyetinde de; *"Riya ve gösteriş olarak ayağa kalkan kimse, oturuncaya kadar Allah'ın mekrindedir".*[221] şeklindedir.

Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyeti; *"İnsanlara gösteriş ve duyurmak için amel edenlere kıyamet günü Allahu Teâlâ aynı muameleyi yapar, yâni amelinin riya ve gösteriş için olduğunu herkese duyurur, ve böylece onu rezil eder."*[222] şeklindedir.

Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem,

الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ

"Kendisine verilmeyen ile (yemediği halde) kendisini tok göstermeğe zorlayan, yalan elbise giyen gibidir."[223] buyurmuştur.

Hakîmü't-Tirmizî'nin rivâyetlerinde de Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimde şirk, taş üzerinde yürüyen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir."[224]

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde de Resûl-i Ekrem:

أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا الشِّرْكَ فَإِنَّهُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ، قَالُوا: وَكَيْفَ نَتَّقِيهِ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: قُولُوا: اَللّٰهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا نَعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُهُ

"Ey insanlar, şirkten sakının ve korunun, zira o, karıncanın ayak sesinden daha gizlidir," buyurdu. Ashâb:

"Nasıl sakınalım, ya Resulallah," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Allah'ım, bilerek ve bilmeyerek işlediğimiz günahlarda Senden mağfiret diler, bilmeyerek Sana şirk koşmuşsak, sana sığınır ve Senden af dileriz" deyin," buyurdu.

---

220 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:805, 22/319

221 Ebû Nuaym, "Ma'rifetu's-Sahabe", No:3971, 12/363. (Heysemi, Taberânî'ye nisbet etmiş, ancak kitaplarında bulunamamıştır.)

222 İbn Mace, Zühd 21, No:4207; Tirmizi, Zühd 48, No:2381

223 Buhâri, Nikah 105, No:4921; Müslim, Libas 126, No:2129

224 Hakîm Tirmizi, "Nevâdiru'l-Usûl", 4/142

Bir rivâyette Resûl-i Ekrem Ebû Bekir (r.a.) e hitaben:

"Şirk, karıncanın ayak sesinden daha gizlidir. Sana bir dua öğreteyim de bu sayede şirkin küçüğünden ve büyüğünden kurtulursun,"[225] buyurdu ve yukardaki duayı üç kere okumasını emretti.

HakîmTirmizî İbn Cüreyc'den de aynı mealde rivâyetleri vardır.

Ahmed, Taberânî; Hâkim, Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

"Ümmetim için en çok korktuğum, şirk ve gizli şehvettir. Gerçi benim ümmetim güneşe, aya, puta tapmaz; fakat amelleri ile insanlara gösteriş yaparlar. Gizli şehvet, oruç tuttuğu halde şehvetlerinden birisi galebe çalarak sabahleyin orucunu bozmasıdır" buyurmuştur.[226]

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Adamın biri gizli bir amel işler, Allah u Teâlâ onu gizli defterine yazar. Yaptığı bu ameli birisine söyleyecek olursa, Allahu Teâlâ onu aşikâre yapılmış ameller defterine alır. Yaptığı bu ameli bir daha söyleyecek olursa her iki defterden de siler, riya defterine yazar". Hatib'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

"Allahu Teâlâ buyurur ki;

"Ben ortakların en iyisiyim (çünkü ortak kabul etmem). Kim ki beni başkasıyle ortak yaparsa, yaptığı o şeyin hepsi o ortağındır." Ey insanlar, ameli yalnız Allah için yapın, zira Allahu Teâlâ hâlis olarak kendisi için yapılan ameli kabul eder. Sakın, "Bu, Allah için ve falan adam içindir" demeyin. Böyle diyecek olursanız, o yaptığınız, tamamen o adamın olur ve bundan Allah'a bir şey gitmez."

Ebû Davud'un sahih sened ile (Ebü Hureyre radıyallahu anh'den) rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kendisiyle Allah rızası aranan bir ilmi, dünyalıktan bir fayda sağlamak maksadıyle öğrenen kimse kıyamet günü cennetin kokusunu bulamaz." buyurmuştur.[227]

225 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3749, 4/10
226 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17161, 4/123
227 Ebu Davud, İlim 12, No:3664; İbn Mace, Mukaddime 23, No:252

Taberânî'nin rivâyeti, *"Sizin için en çok korktuğum, küçük şirk sayılan riyadır. Kıyamet günü herkes ameli ile mahşer yerine geldiği vakit, riya ile amel edenlere, "Kime gösteriş için amel ettiniz ise gidin sevabınızı ondan alın" denir,"*[228] şeklindedir.

Ahmed, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

"Sizin için suretinizin değişmesinden de daha çok korktuğum şeyi size haber vereyim mi? O, gizli şirktir, kişinin başkasına gösteriş için amel etmesidir." buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Allah'a karşı olan itaatlerinize sakın kulların da sizi övme sevgisine kapılıp onların sevgisi ile bu itaatlerinizi karıştırmayın. Böyle yaparsanız ameliniz mahvolur." buyurmuştur.

Beyhâki'nin rivâyeti de şöyledir:

"Gizli şirklerden sakının, İnsan namaz kılmaya kalkar. Başkaları görüyor diye amelini süslemesi gizli şirktir". Diğer bir rivâyeti de *"Gizli şirkten sakının" başkaları görüyor diye rükû ve sucûdunu düzgün yapması gizli şirktir."*, şeklindedir.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Gizli şirk, düz taş üzerinde yürüyen karıncanın ayak sesinden gizildir. Kul ile küfür arasında namaz vardır. Namazı terkedince bir şey kalmaz".

İbn Cerîr, Neseî ve Beyhakî de riya hakkında benzeri yukarda geçen rivâyetlerde bulunmuşlardır.

Deylemî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

"Olduğundan daha başka insanlara görünmek için kendisine çeki düzen verenlere Allahu Teâlâ buğzeder." buyurmuştur.

Hâkim'in rivâyeti, *"Sözü ile giyinişi ile olduğunun aksine insanlara görünenlere Allah, melekler ve bütün insanlar lanet eder."* şeklindedir.

Tayâlisi, Ahmed, Taberânî, Hâkim ve Beyhakî rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem;

"Gösteriş için namaz kılan şirk etmiş, riya ile oruç tutan şirk etmiş, riya ile sadaka veren de şirk etmiş olur." buyurmuştur.

Ahmed, İbn Sa'd, Yakup b. Sufyan, Beğavî, İbnü's-Seken, Bâverdi, İbn Mende, İbn Nafî, Taberânî, Ebû Nuaym ve Saîd b. Mansûr rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem;

---

228 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:4301, 4/253

مَنْ قَامَ بِخُطْبَةٍ لَا يَلْتَمِسُ بِهَا إِلَّا رِيَاءً وَسُمْعَةً أَوْقَفَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَوْقِفَ رِيَاءٍ وَسُمْعَةٍ

"Kim ki hutbe ve va'zını yalnız riya ve gösteriş için yaparsa, kıyamet günü Allahu Teâlâ onu riyakârlar koltuğuna oturtur." buyurmuştur.[229]

Taberânî ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem;

"Dünyada iki dilli iki yüzlü olanların kıyamette ateşten iki dilleri olacaktır." buyurmuştur.

Taberânî, Ebû Nuaym, Beyhakî, İbn Asâkir ve İbn Neccar'ın rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: *"Riyakârlara bazı insanlar veya bir topluluk ile cennete girmeleri emredilir. Bunlar, cennete yaklaşıp Allahu Teâlâ'nın cennettiler için hazırladığı nimetleri görür ve onun güzel kokularını alır almaz;*

"Bunları geri çevirin, bunların bu nimetlerden nasibi yok, denir. Onlar da hiç kimsenin benzeri ile karşılaşmadığı bir perişanlık içinde geri dönerler ve:

"Ey Rabbimiz, keşke hâlis kulların için hazırladığın nimetleri göstermeden bizi cehenneme gönderseydin bizim için çok daha ehven olurdu," derler. Allahu Teâlâ:

"İşte benim muradım da budur. Ey kötü İnsanlar! Çünkü siz, yalnız kaldığınız vakit beni hiçe sayardınız, başkaları gördüğü vakit onlara gösteriş için bana saygılı görünürdünüz; insanlardan sayar, benden saymazdınız, İnsanları büyültür, beni yüceltmezdiniz. İnsanlara gösteriş için kötülük için terk ederdiniz, benim için terk etmezdiniz. İşte ben de bugün mahrum kaldığınız o büyük mükâfatları göstermekle size azâb ederim, buyurur, dedi."[230]

Yine Ebû Nuaym'ın rivâyetinde, *"Allahu Teâlâ, sum'a, riya, oyun ve eğlence yapanların amelini kabul etmez."* buyurulmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem;

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ لِيَسْمَعَ أَهْلُ الْجَمْعِ: أَيْنَ الَّذِينَ يَعْبُدُونَ النَّاسَ قُومُوا وَخُذُوا أُجُورَكُمْ مِمَّنْ عَمِلْتُمْ لَهُ فَإِنِّي لَا أَقْبَلُ عَمَلًا خَالَطَهُ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا وَأَهْلِهِ

229 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:16117, 3/500; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1227, 2/42

230 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:199, 17/85

"Kıyamet günü olduğu vakit, mahşer halkına duyurmak için bir münâdi: "Nerde o insanlara ibadet edenler, kalkın da kime gösteriş için amel ettiniz ise gidin sevabınızı ondan alın, zira (Allahu Teâlâ buyurur ki):

"Ben, dünyalıktan zerre kadar karşılığı olan ameli kabul etmem" diye çağırır." buyurmuştur.[231]

Zehebi'nin rivâyetine göre adamın biri Resûl-i Ekrem'e:

"Yarınki kıyamet gününde kurtuluş çaresi redir?" diye sorar. Resûl-i Ekrem:

"Allah'ı aldatmamandır," buyurur. Adam :

"Allah nasıl aldatılır?" diye sorar. Resûl-i Ekrem:

"Allah ve Resulünün emirlerini başkalarına gösteriş için yapmakla. Riyadan sakının, zira riya, Allah'a şirk koşmaktır. Riyakarlar Kıyamet günü dört isimle çağırılır. Bu isimler, ey kâfir, ey fâcir, ey gaddar ve ey haşir isimleridir. Bundan sonra, "İşte amelin sapık ve ücretin bâtıldır. Bugün sana Allah'tan bir mükâfat yok, kime gösteriş için amel ettinse git mükâfatını ondan al." denir."

İcma': Buraya kadar riyanın haram olduğunu ifade eden âyet ve hadîsleri ve bazı hadîslerin meallerini vermiş bulunuyoruz. Bu husustaki icma'a gelince; bu kadar kesin nasslar, açık ve sahih hadîsler muvacehesinde bu konuda icma'ın da bulunacağı şüphesizdir. Bunun için bütün imamlar riyanın zemminde müttehid, haram olup günahının büyüklüğünde ümmet müttefiktir. Nitekim Hz. Ömer bir defa boynunu bükmüş, kendisini sofilerden gösteren bir adamı gördüğü vakit:

"Başını kaldır, huşu, boynu bükmekte değil, kalbdedir, dedi. Yine Ebû Ümâme bir kişiyi camide secde ederken ağlar görünce:

" Ey kişi, bu yaptığını camide değil, evde yap," dedi.

Hz. Ali; "Riyakârların üç belirtisi vardır. Bunlar: Yalnız kaldığı vakit tembelleşmek, insanlar arasında gayrete gelip heveslenmek, medhedildiği vakit amelini çoğaltmak ve yerildiği vakit amelini azaltmaktır." dedi.

Yine Hz. Ali, "Kulun ameline verilmeyen mükâfat, niyetine verilir. Çünkü iyiliğe niyet etmesine riya karışmaz, zira niyetini kimse bilemez. Ama ameline riya karışır." demiştir.

Adamın biri, "Allah için savaştım fakat insanların da beni övmelerini severim." deyince, Ubâde b. es-Sâmit (r.a.) üç defa,

---

231 Bulunamamıştır.

"Sana bir mükâfat yok. Zira Allahu Teâlâ: *"Ben, ortakların ortaklığından en çok müstağni olanıyım"* buyurdu." dedi. "Ben bunu hem Allah için ve hem de falancı için yapıyorum" diyenleri yerenler de az değillerdir, çünkü Allah'ın ortağı yoktur."

Katâde, "Bir kul riyakârlık yaptığı vakit, Allahu Teâlâ:

"Kulum, benimle alay ediyor, buyurur." demiştir.

İbrâhim b. Edhera de, "Meşhur olmayı isteyeni Allah tasdik etmez." demiştir.

Fuzayl, "Riyakârı görmek isteyen bana baksın." demiştir.

Yine Fuzayl, "İnsanlar görüyor diye itiyadı olan ameli terketmek riya, onlar görsünler için amel ise şirktir. İhlâs, her ikisinden de Allahu Teâlâ'nın seni korumasıdır." demiştir.

Hakimlerden birisi de; "Riyakâr, kesesini çakıl taşları ile dolduran adama benzer. Dıştan keseye bakan, "Çok parası var" der. Fakat bakkala gidip birşey aldıkdan sonra parayı vermek için keseyi açınca içerisinin taşla dolu olduğunu gören bakkal, bunları adamın kafasına atar ve kendisine birşey vermez. İşte riyakâr da böyledir. İnsanlar, "Çok amel yapıyor" demesinden başka bir karı yoktur. Yaptığı amel, kıyamet günü bir paçavra gibi suratına çarpılır." Nitekim Allahu Teâlâ:

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

"Yaptıkları her işi ele alır onu toz duman ederiz."[232] buyurmuştur. Yâni Allah rızası için olmayan amellerinin sevabı böylece ibtal edilir, güneş arasında görülen zerrecikler gibi mahvolur gider.

Tembih: Riya, rûyetten -görmekten- dir. Sum'a da işitmekten alınmıştır. Yerilen riyanın tarifi, yapılan ibadetle Allah'tan başkasının rızasını kasdetmektir. Maksadı, ibadetini insanlara göstermekle kendi kemal ve faziletini onlara duyurup onlardan servet, mevki ve hiç olmazsa övmek gibi maddî menfâat beklemektir.

Kişinin yaptığı ibadeti insanlara duyurması, ya durumundaki değişiklik, renginin sararıp solması, saçının sakalının karışması ve kıyafetinin pejmürdeliği ile olur -yani bunları düzeltecek vakit bulamıyor- veya bunlara hiç önem vermiyormuş gibi bir hal almıştır. Fazla ibadet sebebiyle sesinin zayıflaması, gözlerinin çukurlaşması, üzüntüsü, az yemesi, ibadete tamamen

232 el-Furkan: 25/23.

kendisini vermesi sebebiyle çok oruç tutup uykusuz kaldığı için kendisini unutması, dünya ve dünyalığa kıymet vermemesi gibi bir tavır takınması ile olur. Bu ve benzeri tutum ve davranışları ile kendisini halka mal ettirmeye çalışan bu zavallı, bu hali ile yol kesenlerden ve yankesicilerden daha kötü bir duruma düştüğünün farkında değildir. Çünkü bu kötülükleri yapanlar, kötülük olduğunu bile bile yaparlar. Fakat bu aldanmış, bir ibadet yaptığını sanır. Ya da salihler kılığına girmekle kendisini tanıtmağa başlar. Başını önüne eğmek, tevazû içinde yürümek, secde tozlarını alnından silmemek, kaba kumaş giymek, elbiselerini kısa yapmak gibi kılık ve kıyafetlere girmek ki, "böylece kendisinin de -Allah rahmet etsin- eski âlim ve sofilerden olduğunu göstermek ister. Bu riyakâr, bütün bu yollardan elde ettiklerinin haram olduğu ve bunları kabul etmekle fâsıklardan olduğunun farkında bile olmaz. Ya da halka va'z-u nasihat ile sünnetleri koruduğunu, şeyhlerle düşüp kalktığını, çeşitli yollardan bütün ilimlere vâkıf olduğunu onlara duyurmakla olur. Söz ile yapılan riyanın çeşitleri sayılamıyacak kadar çoktur. Veya ağır ağır ve huşu içinde namaz kılmak, oruç, hac gibi ibadetlere devam etmek gibi şekillerle de ibadetlerini insanlara duyurur ki, bu ibadetlerinin de çeşitleri vardır.

Bazan mürâî, riyakârlığında o kadar hırsa kapılır ki, toplumda gösteriş için yaptığı ibadet ve hareketleri tam meleke haline getirmek için bunları yalnızlıkta yapmaya gayret eder. Yalnızlıkta bunları yaparken maksadı, Allah korkusu ve rızası değil, böylece insanları kendisine bağlamaktır. Yahut bu riya, adamlarını çoğaltmakla ve bu yolda çalışmakla olur. Büyük adamların, âlimlerin ve sâlihlerin kendisini ziyaret etmelerini sağlamak ve böylece ziyaretçilerin çokluğu ile şöhret sahibi olmak. Ya da birçok şeyhleri ziyaretle övünmek ve bu suretle riyakârlık etmiş olmak. İşte dillerde meşhur olup maddî menfaat sağlamak için ibadet sayılan bu gibi hareketlerle riyakârlık yapmaktır.

Bir Başka Tembîh: Şeriat'ın dilinde riya kelimesi mutlak olarak anıldığı vakit, bundan, yukarda tarifini yaptığımız mezmum olan riya murattır. Bunu böylece bildikten sonra ibadetinde riyadan başka bir maksadı yoksa ibadeti bâtıldır. Bu ibadeti yapmasa daha iyi olur. Çünkü bu ibadeti yapmakla günahkâr olmaktadır. Yukardaki âyet ve hadîslerden anlaşıldığı gibi Allahu Teâlâ ile istihza olduğu için laneti mucip olmaktan başka bir işe yaramaz. Bunu şöyle bir misal ile açıklayabiliriz: Görünüşte hükümdarın hizmetinde bulunan bir hizmetçi, bu hizmetinden maksadı, orada bulunan bir cariyeye göz dikmiş olup onu kandırmak için hükümdara hizmet ediyor görünüyorsa, bu adamın gerçekte hükümdarı eğlenceye aldığında

zerre kadar aklı olan şüphe etmez. Çünkü onun maksadı hükümdara hizmet değil, cariyesini kandırmaktır. İşte bunun gibi, Allah'a ibadet ediyor görünerek, maksadı hiç bir şey elinden gelmeyen aciz kullara yaranmaya çalışmak ise, bu, Allah'a hakaretten başka ne olabilir? Üstelik onlara yaranmak maksadıyle ibadet etmekte, şahsî çıkar için o aciz yaratıkları Allah'tan daha yetenekli gösterme durumuna düşmek de vardır. Zayıf ve aciz olan bir kul, kavi ve kaadir olan mevlâ üzerine takdim edilmiş olur. İşte bu sebeplerle riya, insanı helâke sürükleyen en büyük günahlardan biridir. Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem riyaya, "Küçük şirk" adını vermiştir. Aynı zamanda riyada, insanların zihinlerini karıştırmak vardır. Çünkü görünüşte Allah için amel ettiğini insanlara göstermektedir. Bu da ayrı bir haramdır. Hatta cömerd olduğunu göstermek ve bu suretle gönülleri kendisine bağlamak maksadiyle bir adamın borcunu ödemek de günahtır. Çünkü burada da insanları aldatmak vardır.

Şayet, yukardaki açıklamalardan, riyanın küçük şirk olduğu anlaşılmıştır, acaba bunun büyük şirkten farkı nedir dersen, derim ki; bunu şöyle bir misal ile açıklayabiliriz: Namaz kılan ve fakat maksadı insanlara gösteriş olan kimse için insanlar, "Bu iyi adamdır" desinler diye kıldıkça ve insanlar da bunu dedikçe o da ibadetini artırır ve daha çok namaz kılmaya başlar. Riya için ibadet ederken, bazan da Allah rızasını niyet eder. Bunların hiç birinde küfür ve inkâr yoktur. Büyük şirk sahibi, Allah'a ortak koşar ve secdesiyle başkasına saygıyı kasdeder ve meselâ bir puta secde ederse, işte o zaman küfre gider. Mürâi son derece cehaletinden sebep, yaratığı üstün görerek ona gösteriş için Allah'a secde eder. Buna ancak şeytanın vesvesesiyle tevessül edilir. Bununla şirk-i celi, açık şirk arasındaki fark meydandadır. O, şeytanın aldatmasiyle yaratıklardan bir şey umarak ibadetinde onlara gösteriş yapar. Bunun için Allahu Teâlâ da kıyamet günü, "Kime gösteriş ettinse git, sevabını ondan al" buyurur. Hâlbuki onlar değil sana, kendilerine bile bir fayda sağlayamazlar. Özellikle kalb-i selim olmayınca ne mal ve ne de evlâdın fayda vermez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kıyamet günü hakkında:

يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ
فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ

"Babanın oğlu, oğlunun da babası için bir şey ödeyemeyeceği günden korkun. Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir. Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın. Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi ayartmasın."[233] buyurulmuştur.

---

233 Lokman: 31/33.

Bazan mubah olan şeylere de riya denir, bir mevki almak ümidiyle kendisine ve üstüne başına çeki düzen verip süslü görünmesi gibi ya da ibadet ve sadaka kasdi olmayarak insanlar arasında şöhret kazanmak için ileri gelenlerle düşüp kalkmak ve zenginleri yedirip içirmek gibi. Bunun haram olmaması sebebi, burada din ile dünyayı birbirine karıştırmaması ve ibadet yapıyor gibi kendisini göstermek suretiyle insanları aldatmaması ve Allah ile alay edip istihza etmemiş olduğu içindir. Bizzat Resûl-i Ekrem toplum içine çıkacağı zaman aynaya bakarak saç ve sakalını, üstünü başını düzeltir öyle çıkardı. Hz. Aişe:

"Sen de mi kendini süslüyorsun?" diye sorunca, Resûl-i Ekrem:

"Evet, kişinin toplum içine çıkacağı zaman süslenmesini Allahu Teâlâ da sever," buyurmuştur. Aslında bu, Resûl-i Ekrem'den tekidli bir ibadettir. Çünkü o, insanları hakka davet ve gönüllerini kendisine çekmekle memurdur. Bu hususlara imkân nisbetinde dikkat etmesi gerekir. İnsanların nefretini kazanacak şekilde davransa etrafından dağılırlardı. Onun için insanlara karşı çekici tutum ve davranış içinde olması gerekir. Çünkü önce ona çevrilen bütün gözler, onun dış görünüşü ile karşılaşırlar. Bunun içindir ki, bu şekil tutum ve davranış, onun için bir ibadet ve yakınlıktır. Dinin hükümlerini tebliğ eden âlimlerin de bu şekilde olmaları ve bu hükme uymaları lâzımdır.

Önemli uyanlardan birisi de, amelinde ibadet ve hem de riyayı kasdeden adamın ibadeti hakkında Gazâlî ile İbn Abdüsselâm arasındaki ihtilâftır. Gazzâlî, "ibadetindeki niyetinde dünyalık tarafı galip ise bu ibadetinin sevabı yoktur, âhiret ve Allah rızası tarafı galip ise sevap vardır; her iki taraf eşit ise yine sevap yoktur." demiştir, İbn Abdüsselâm ise, yukardaki hadîslere dayanarak, "Az olsun, çok olsun, dünyalık karışan ibadette sevap yoktur." demiştir. Nitekim bir hadîsde,

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ غَيْرِي فَأَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ هُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ

"Kim ki amel işler ve o amele benden başkasını ortak ederse, ben o amelden beriyim; o amel, koştuğu ortak içindir." buyurmuştur. Gazâli ise bu hadîsi, niyetinde iki tarafın Müsavi olması ile tevil etmiştir. Gazâli'ye göre riya karışan ibadette ihlâs tarafı galip ise -yasak olsa bile - sevabın aslını gidermez. Bunun için Gazzâlî diyor ki: "Şayet insanların kendisini görmesi hevesini artırıcı ve takviye edici olur, buna rağmen neş'esiz de olsa yalnız kaldığı zaman bu ibadeti terketmezse, -gerçeği Allah bilmekle beraber- bize göre yine sevabının aslı kaybolmaz. İhlâsı nisbetinde mükâfat, riyası nisbetinde

de azâb görür". Fakat yine Gazâli'nin, "Sadaka ve namazında hem mükâfat ve hem de halk tarafından medhedilmeği kasdederse, bu, ihlâsı nakzeden bir şirktir." dediği yukardaki sözüne uymaz. Bunun hükmünü biz "İhlâs Kitabı" nda anlattık.

Saîd b. Müseyyeb ve Ubâde b. es-Sâmit'ten naklettiğimize göre de bu adamın sevabı yoktur. Buna göre de Abdüsselâm'ın sözü tercih edilir.

Hulasa; riya mubah olan işlerde olursa, işin sevabının aslını düşürmez, ibadet niyeti kadar sevap alır fakat haram olan riya olursa, yukardaki hadîslerin delâleti ile ibadetin aslı, mahvolur gider. Bunun karşısında Allahu Teâlâ,

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ

"Zerre kadar hayır işleyen mükâfatını görür."[234] âyetine ne dersin? Dersen:

Derim ki; bu, niyetine haram olan riyayı katmakla onu kökünden yıkmış ve burada hayır namına birşey kalmamıştır.

Şunu da bilmiş ol ki, bir kimse, hâlis niyetle ibadete başlayıp bitirdikten sonra bu ibadete riya karıştıracak olursa, bu riyanın, ihlâs ile başlayıp bitirdiği geçmiş ibadetine tesiri olmaz. Ancak gösteriş maksadiyle yaptığı bu ibadeti açıklamaya kendini zorlayacak olursa, Gazzâlî, bunun da ameli mahvedeceğine dair eserde vârid olmuş bazı haberlere dayanarak korkulu olduğunu söyledikten sonra, sonradan gelen riyanın geçmiş ameli mahvedeceğine aklı yatmamış, "Belki ihlâs ile yapmış olduğu geçmiş amelinin mükâfatını almakla beraber sonradan bunu duyurmaya çalışmasının da cezasını görür.", demiştir. Fakat ihlâs ile başladığı amelini bitirmeden gösterişe yer verir ve tamamen riyaya kalkışırsa ameli yine mahvolur. Ama tam manasiyle işi riyaya dökmez de riya ile ihlâs karışık olursa, burada amelin ifsad ile kabulü arasında tereddüt vardır. Haris Muhasibi, bu riyanın ameli ifsad edeceğine mütemayildir. Fakat bize göre en güzeli, bu kadarcık bir gösterişin amel üzerinde bir etkisi olmayıp, amelin, ihlâs ile başladığı şekilde devam etmesidir. Ancak ameli yapan, başkalarının da bunu görmesine sevinirse, bu kadar bir gösterişin, ihlâs ile başlayan amele tesiri olmaz. Şayet ihlâs ile başladığı bu ameli insanlar görmeseydi onu devam ettirmeyecek şekilde bir riya karıştırmışsa yaptığı bu ameli, -Farz bir ibadet de olsa- onu bozup yeniden hâlis niyetle kılmalıdır.

---

234 Ez-Zilzal: 99/7.

Riya hakkında vârid olan haberler, yapmış olduğu amelde yalnız insanlara gösterişi kasdetmesi ile ilgilidir. Amelde ortaklık ile vârid olan haberler de riya ile ihlasın eşit veya riyanın daha fazlaolduğu ile alâkalıdır. Fakat ihlas galip olup riya tarafı az olduğu vakit bu riya, tamamen ameli ifsad edemeyeceği için bu sebeple amelini bozmaz. Şayet namaz kılmaya başlarken ihlâsa riya karışmış ve karışık niyetle namaz kılmaya başlamış ve bu hâl sonuna kadar böyle devam etmişse, bu namaza kıymet vermeden onu iade etmesi güzeldir. Şayet namaz içersinde riya kısmını atar ve tamamen ihlâsa dönerse, bazıları, başlangıç sağlam olmadığı için, yine namazı bozması ve yeniden başlamasını; diğer bazıları da, ara yerde niyetini düzelttiğine göre namazını bozmadan tamamlamasını söylemişlerdir. Zira itibar sonucadır. Nitekim sırf ihlâs ile başladığı ibadetinde sonradan riya ile bitirenin ameli de fasittir. Bu son iki hüküm, özellikle bunların birincisi ve riya ile başlayıp ihlâs ile biten amellerin sahih olmaları hakkındaki hüküm, tamamen fıkıh kıyaslarına aykırıdır. Zira riya, niyete müessirdir. Fıkhî kıyaslara gelince; başlangıçta yalnız riya ve gösteriş niyetiyle ibadet yapıyor ve hiç sevap niyeti de yoksa ibadete başlamış sayılmadığı için bunun üzerine devam ettirdiği ibadetler de sahih değildir. Çünkü bunda Allah rızası niyeti yoktur. Onun bu ibadete başlaması, sırf gösteriş içindir. Zira yalnız kalsaydı bu ibadeti hiç yapmayacaktı. Şayet kimse görmediği takdirde de bu namazı kılacaksa, yalnız insanların onu görüp övmesi de hoşuna gidiyorsa, burada iki sebep toplanmış demektir: Bu gibi karışık niyetlerle yapılan ibadetler -sadaka cinsinden ise- gösteriş için yapması ile günahkâr, sevap umması ile de itaatkârdır.

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۞ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾

"Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu (mükâfatını) görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür."[235] âyetleri gereğince iyi niyetinin ecrini, kötü niyetinin de cezasını görür. Bunların biri diğerini yok edemez. Nafile namazlar da bu hükümde sadakalar gibidir. Namazı fâsid, ona uyulması bâtıldır, denemez.

Şayet, bu nafile ibadette sevap kasdi yanında bir de güzel okuyuşunu duyurmak niyeti olduğu sonradan anlaşılırsa, yine onun bu ibadeti ve bu ibadette kendisine uyulması sahihtir. Şayet farz olan bir ibadette hem ihlâs ve hem de riya toplanır ve yalnız bu ikisinin birleşmesi ile bu ibadeti yapıyorsa, bu karışık niyetle yerine getirilen bu vecîbe, zimmetinden düşmez, borç olarak kalır. Eğer farz ibadet hem riya ve hem de ihlâs ile yapılıyor, fakat yalnız riya için de olsa veya yalnız ihlâs ile de olsa yine bu ibadeti

---

235 Ez-Zilzal: 99/7-8

yapacak idiyse, işte burası şüphelidir. Meselâ, adamın borcu, yalnız Allah rızası için namaz kılmaktı; bu niyet bulunmadan namazı olmaz dendiği gibi, borç olan, bu ibadeti müstakil bir niyetle yapmak idi. Zaten riya bulunmasa da bu adam Allah rızası için bu namazı kılacaktı, bu bulundu, o da namazını kıldı. İşin içine karışan riya ise farzın düşmesine sebep olamaz da denebilir. Bu, tıpkı gasbedilen yerde kılınan namaz gibidir. Riya, bir an önce namaza başlamak gibi bazı tutum ve davranışlarda olur da namazın kendisinde olmazsa, namazın sıhhatiyle hükmedilir. Çünkü namaz, namaz olması bakımından ona birşey karışmamıştır. Bütün bunlar, amele teşvik eden riya hakkındadır. Fakat yalnız Allah rızası için yaptığı ameli insanların duymasından dolayı sevinmesi ve insanların bunu bilmesinin bu amelde bir etkisi olmasına gelince; bunun ameli ifsad etmesi uzak bir ihtimaldir. İşte fıkıh kanunlarına uygun olan görüşler de bunlardır. Bu meseleyi fıkıh âlimleri ele almadıkları için altından kalkmak cidden zordur. Bunun üzerinde duranlar fıkıh kurallarını düşünmemiş, ancak gönülleri temizlemek ve ihlâsı sağlamak için küçük hâtıralarla ibadetin ifsadına hükmetmişlerdir. Biz de görüşlerimizi açıkladık, doğrusunu Allah bilir.

Önemli uyarılardan birisi de, riyanın bölümleridir. Riya, çirkinliği itibariyle ayrı ayrı derecelere bölünür. En çirkini imanda riyadır ki, bu; Kur'an-ı Kerim'de Allahu Teâlâ'nin en çok yerdiği münafıkların şi'arıdır. Nitekim âyet-i celîle'de,

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

"Doğrusu münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar."[236] buyurulmuştur. Bu gibiler Sahabe devrinden sonra nisbeten azalmış olmakla beraber, küfrü gerektiren bid'atlere inananlar da bunlar gibidir. Öldükten sonra dirilmeyi, Allahu Teâlâ'nın cüz'iyyâta, ilmine ve mutlak ibâh'eciliğe inanmak gibi. Bunların halinden daha çirkini olamaz.

Bundan sonra, borç olan ibadetlerde riya edenler gelir. Yalnız iken yerine getirmediği bu vecibeleri, yerilir korkusu ile toplum arasında yapmak gibi. Bu da Allah katında çok çirkin ve büyük bir günahtır. En büyük bir cehalet ve en büyük bir mekri muciptir.

Bundan sonra da nafile ibadetlerdeki riya gelir. Sevap ümidiyle değil de toplumda tembelleşip yapamaz ve bu suretle yerilir korkusu ile bu nafilelere yalnız iken devam edip, bu maksatla kendisini bunlara alıştırmaya çalıştırması da aynıdır.

---

236 en-Nisâ: 4/145.

Bunları da, toplumda ibadetlerini güzelleştirenler takip eder. Toplumda kılarken ibadetin bütün şerait ve adabına riâyet ettiği halde yalnız iken bunlara aldırış etmezler. Bu da sakıncalıdır. Çünkü burada da yaratılanı, yaratana takdim vardır.

Böyle yapanları bazan şeytan şu şekilde de aldatır, "Canım sen örneksin, senin toplumda bu şekil hareket etmen sana zarar vermez. Çünkü sen onlara örnek oluyorsun. Onları âdaba riayetsizlikten kurtarıyorsun" der, adam da buna aldanır. Bu da yanlıştır. Çünkü adamın gayesi, onları kurtarmak olsa, önce kendini kurtarır ve yalnız iken buna uyardı. Ne yazık ki, tutum ve davranışları halka gösteriş olup onların sevgisini kazanmak amacını güttüğünü ortaya koymaktadır.

Bütün bu bakımlardan riyakârların da dereceleri vardır. En çirkini, riyakârlığı ile mâsıyet imkânlarını sağlamaya çalışmasıdır. Meselâ, adam kendisini vera' ve zühd sahibi göstererek böylece bir mevki elde etmek, emanetçi olmak ve diğer sadaka mallarını kendi uhdesinde toplamak gibi mevkiler işgal ettikten sonra, bu mevkilerinde hile ve hıyanete kaçmak maksadını gütmek gibi. Veya herhangi bir kadına ve benzeri şeylere sahip olmak için okuyup okutmak ve va'z-u nasihatte bulunarak kendisini büyük adam göstermeye çalışması gibi. İşte bunlar, Allah' katında mürâîlerin en kötüleridir. Zira bunlar, Rablerine ibadeti mâsıyete vesile kılmışlardır.

Bunlardan sonra da töhmet altında bulunan bir kimsenin kendisini o töhmetten kurtarması için ibadet edip sadaka vermesi gelir.

Mubah olan bazı dünyalık temini için riyakârlık edenler de bunlardan sonra gelir.

Hakarete uğramamak ve halk arsında saygılı olmak için gösteriş yapanlar da bunlardan sonra gelir.

Daha sonra da, oruç tutmadığını görünce itibarı düşer korkusu ile oruç tutmak, sünnet olan günlerde dışarı çıkmamak gelir.

İşte riyanın dereceleri ve mürâîleriri mertebeleri bunlardır. Gazalî, bunların hepsinin Allahu Teâlâ'nın mekir ve gazabında olduklarını ve bunların mühlikâttan bulunduklarını söylemişlerdir.

Önemli uyanlardan birisi de, riyanın, karıncanın ayak sesinden daha gizli oluşudur. İşte bu gizlilik, nefsin âfet ve kalbin gailelerini bilemeyen cahiller şöyle dursun, benim diyen âlimlerin bile sürçmesine sebah olur ve onları da şaşırtır. Bunun açıklanması şöyledir: Riya, ya aşikâre ya da gizli olur. Aşikâre olanı, insanı, gösteriş için amele teşvik edenidir. Gizli riya

ise insanı amel etmeye sevketmez, yalnız ameli ona kolaylaştırır. Meselâ, adam teheccüd -gece- namazını kılmaya devam eder, ancak bu namaz, ne de olsa kendisine zor gelir. Bununla beraber niyeti Allah rızası olduğu halde yanında başkası bulundu mu hevesi artar ve bu namaz, kendisine daha kolay gelir. İşte bu, gizli riyadır. Bundan gizlisi ateşin ağaçta saklı olması kadar gizli olanıdır. Meselâ, adam ibadetini Allah rızası için yapar. İbadetinde insanların hiç bir rolü ve tesiri olmaz. Ancak ibadet ettiğini insanların duymasına sevinir. İşte bu da bundan öncekinden daha gizli bir riyadır. Zira az da olsa, gönlünün insanlara meyli olmasa, başkalarının, onun ibadetini duyup duymaması arasında kendisi için bir fark olmazdı. İbadetini başkalarının duymasına sevinmesi gizli riyasını harekete geçirir de -tariz ve ima yolu ile olsa da- başını eğmek, sesini kısmak, dudaklarını kurutmak, uykulamak (uyuklamak) gibi hareketleri ile gece ibadetini duyurmak arzusunu duyar. Riyanın bundan daha gizlisi de hiç bir suretle ibadetinin insanlara duyurulmasını istemez. Ancak herkesin kendisine selâm vermesini ve saygı göstermesini, insanların kendisine hizmet edip ihtiyaçlarına koşmalarını, kendisine müsamaha göstermelerini, yer vermelerini sever. Bunlardan biri yapılmadığı vakit canı sıkılır. Gizlediği bu kadar ibadeti karşısında saygısızlığa uğraması ağrına gider. Adeta Allah'a karşı yaptığı bu ibadeti karşısında, insanlardan hürmet isteyen bir tavır takınır. Öyle ki, bu ibadetleri yapmasa böyle bir hürmet de beklemezdi. Madem ki halk ile ilişkisi olan konularda Allah'a karşı yaptığı ibadeti, hiç yapmamış gibi olmaz ye ibadetini yalnız Allah'ın bilmesi ile yetinmezse, bu da karıncanın ayak sesinden gizli olan riyadan sıyrılmış değildir.

Gazzâlî diyor ki: "Riyanın her çeşidinin ameli mahvetmesinden korkulur. Bütün bunlardan da ancak sıddıklar korunabilir".

Hz. Ali Kerremallahu Vechehu buyuruyor ki: "Kıyamet günü kurralara Allahu Teâlâ:

"Dünyadaki alışverişinizde size kolaylık gösterilmedi mi? İhtiyaçlarınız giderilmedi mi ve gelip geçen size selâm vermedi mi? buyurur". Hadîs-i şerifte de:

"Artık sizin bir hakkınız kalmadı, alacağınızı tamamen dünyada aldınız." buyurulmuştur. İşte bütün bu sebeplerledir ki hâlis kullar da gizli riyadan korkarlar. Başkalarının yaptıkları kusurları gizlemeye çalışmalarından daha çok kendileri amellerini gizlemeye çalışırlar. Bütün gayeleri amellerini riyadan korumak ve kıyamet gününde rezil olmaktan kurtulmaktır. Çünkü onlar Allahu Teâlâ'nın yalnız kendi rızası için yapılan amelleri ka-

bul edeceğini bilirler. Kıyamet günündeki şiddetli ihtiyaçlarını ve kalb-i selîm olmadıkdan sonra o günde mal ve evlâdın fayda vermeyeceğini, o günde baba evlâdına ve evlât babasına bir fayda sağlamayacağını bilirler. O günde bayağı insanlar şöyle dursun, sıddıkların bile, vay nefsim, vah nefsim, deyip yerlere kapanacağını da bilirler. Kim ki çocuklarla delilerin ibadetini görmesiyle başkalarının ibâdetini görmesi arasında bir ayırım yaparsa, işte onda riyadan bir şaibe vardır ve bu koku amelini mahveder. Bazan insanların, yaptığı ameli duymalarını sevmesi makbul da olabilir. Kendisinden hiç bir suretle böyle bir arzu ve temayül olmadığı halde onun güzel halini başka yollardan Allahu Teâlâ insanlara duyurduğu vakit, buna sevinebilir. Çünkü kendisi taat ve kusurunu gizlediği halde Allahu Teâlâ kendi fazlından kusurlarını örtmüş, iyiliklerini duyurmuştur. Kusurlarını gizleyip iyiliklerini açığa çıkarmaktan daha üstün birşey olamaz. Sevinmesi, Allahu Teâlâ'nın kendisine olan Hüsn-ü nazar ve lutfundan olmuş olur. Yoksa insanların bunu duymaları ve onlar yanında mevki sahibi olmasından değildir. Âyet-i celîle'de;

قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا

"De ki: "Bunlar Allah'ın bol nimeti ve rahmeti iledir. Buna sevinsinler."[237] buyurulmuştur. Bu husustaki sevincinin meşru bir yönü de dünyada kusurlarını gizleyip iyiliklerini açığa çıkardığı kimsenin âhirette de kusurlarını örtüp bağışlayacağı inancıdır. Nitekim haberde;

مَا سَتَرَ اللهُ عَلَى عَبْدٍ ذَنْبًا فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ عَلَيْهِ فِي الْآخِرَةِ

"Allahu Teâlâ dünyada kimin günahını gizlemişse âhirette de onu gizleyecek ve rezil etmeyecektir."[238] diye vârid olmuştur. Veya bu kulun sevinmesinin bir sebebi de, ibadetini duyanlardan bir kısmının kendisini örnek alarak onların da ibadete devamı ve bu sebeple kendisine uyanların sevabı gibi sevap kazanmaya vesile olması bakımındandır. Bu suretle önce ibadetindeki gizliliğin ve sonra da açığa vurmasının mükâfatlarını almış olur. Zira ona bakarak o ibadete devam edenlerin ecirlerinden bir şey eksilmemekle beraber ona da -örnek olduğu için- Allahu Teâlâ onların sevabı gibi sevap yazar. Böyle bir sevabı ummak, sevinmenin en önemli bir sebebidir.

Zira ticâret, sevinci gerektiren bir zevkdir. Yahut insanların kendisini bayağı birer adam gibi tanımayıp, kendisini sevip övmelerine vesile olan

237 Yunus: 10/58.
238 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:6303, 6/244

bir ibadet ve günahkâr olup yerilmediği için sevinmesidir. Sevginin bu kabilden olmasının işareti, kendisini övdüklerine sevindiği gibi, başkalarını övdüklerine de sevinmesidir.

Bu sevinme mezmum olur. Sevinmesi, insanların kendisini övüp, hürmet ve saygı göstermeleri ve hizmetinde bulunmaları gibi! İşte bu sevinme mezmum bir sevinmedir.

Demek oluyor ki, ameli gizlemekte ihlâs ve riyadan kurtuluş vardır. Açıklamakta ise, örnek olup kendisine uyularak başkalarının da aynı ameli yapmaları ve onları bu amele teşvik varsa da burada riya tehlikesi vardır. Allahu Teâlâ, hâlis niyetlerle hem gizli ve hem aşikâre amel edenleri övmek üzere,

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

"Sadakaları açıkça verirseniz iyi olur. Eğer onları yoksullara gizlice verirseniz sizin için daha iyidir."[239] buyurmuştur. Fakat o, çoklarının korunamadığı bir âfet olan riyadan korunmayı sağladığı için gizliliği övmüştür. Bazan da gizlenmesi mümkün olmayan ibadetlerin açığını övmüştür. Gazzâlî, hac, cuma ve cemaat gibi ibadetlerin açıklanması, riya kokusu olmaksızın -başkalarını da teşvik olacağı için- iyidir, demiştir.

Uzun sözün kısası, yapmış olduğu amelde hiç bir suretle riya şaibesi bulunmaz ve onu açıklamakta kimseye bir eziyet olmazsa -aynı zamanda kendisi örnek olabilecek âlim ve sâlihlerden olup başkaları kendisini örnek alarak peşinden gideceklerse- amellerini aşikâre yapması daha makbuldür. Çünkü bu, peygamberler ve onlardan sonra gelen olgun insanların makamıdır. Aynı zamanda bunun faydası yalnız kendisinde kalmayıp başkalarına da sirayet eder. Zira Resûl-i Ekrem;

مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ يَعْمَلُ بِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Kim ki İslâm'da güzel bir sünneti ihya ederse, bunun mükâfatını alacağı gibi, kıyamete kadar ona bakarak o iyiliği yapanların sevabı gibi de sevap alacaktır."[240] buyurmuştur. Böyle olmadığı takdirde gizlisi daha makbuldür.

İşte gizli amelin daha makbul olduğunu söyleyenler bu açıklamaya binaen söylemişlerdir. Faziletli ve olgun insanların ameli açığa çıkarma mer-

239 el-Bakara: 2/271.

240 Müslim, Zekât 69, No:1017; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:19197, 4/358

tebeleri, âbid ve âlimlerin ayaklarının kayacağı bir yerdir. Onlar amellerini açıklamakta kendilerini o kâmil insanlara benzetmeye çalışırsa da kalbleri, o kâmillerin ihlâsı gibi ihlâsa güç yetiremez ve böylece riya karışması ile amelleri mahvolur gider. Bu inceliğe ermek, cidden zordur. Burada hak ve gerçeğin nişanı şudur ki, kendi seviyesinde olduğunu bildiği bir adama uyup peşinden gidenlere de kendisine uyup peşinden gelenler gibi memnun kalırlarsa bu takdirde niyetinde ihlâsı vardır. Şayet buna memnun kalmazsa riyakârdır. Zira insanların üzerinde bir etkisi olmasa, başkasına uymalarını da hoş karşılaması gerekirdi. İşte kul, nefsin aldatmasından son derece sakınmalıdır. Zira nefis aldatıcıdır. Şeytan da fırsat gözler. Mevki sevgisi gönüllere galebe çalar. Bu sebeple aşikâre yapılan amellerin pek azı âfet ve tehlikelerden kurtulur. Selâmet, gizliliktedir.

Ameli açıklamanın bir yolu da, onu yaptıktan sonra dili ile söylemesidir. Burada mübalâğa etmesi ihtimaline binâen daha tehlikeli ve yalnız hâlis niyetle yapılan geçmiş amele zarar vermemesi bakımından daha ehvendir.

Şunu da bilmiş ol ki, insanların bir kısmı riya korkusu ile ameli terkederler. Bu da makbul bir şey değildir. Çünkü bunlar, ya vücud ile ilgili olur ki, başkası ile ilgisi olmadığı gibi, başkasına da bir zevki yoktur. Namaz, oruç, hac gibi ibadetlerdir. Şayet sırf gösteriş için bunları yapacaksa, gerçekten bunları yapmaması daha doğrudur. Zaten yapılmalarına cevaz yoktur. Şayet bunları Allah rızası için yapmak istediği halde yapma esnasında araya bir de riya sokulursa veya ibadet esnasında riya arız olursa -her iki halde de- riyayı atmak için sonuna kadar gayret eder. Zira şeytan önce insanı ibadeti terketmeye davet eder, muvaffak olamazsa riyaya teşvik eder, bunda da başarıya ulaşamazsa; "Sen boşuna çalışıyor ve riyadan kurtulamıyorsun, yazık değil mi? Bu işten vaz geç" der ve bir daha o ibadeti sana yaptırmamaya çalışır. Bunun için kendisinden daha aldatıcı olmayan şeytandan son derece sakın. Allah'tan utan. Bir amel arzusunda olduğun vakit onu şu veya bu bahanelerle terketme. İhlâsa gayret eyle, şeytanın vesveselerine kapılma. Zira o senin ilk baban olan Âdem aleyhisselâmın düşmanıdır.

Ya da yapmış olduğun amel halk ile ilgili olur. İşte büyük tehlikeler burada baş gösterir. Halk ile ilgili olan işlerin sıra ile en büyüğü hükümdarlık, kadılık, vaizlik, öğretmenlik, müftülük ve sonra da mal infak etmektir. Dünya ve âhiret velayetine ehil olup hak kazananlar, dünya kendisine doğru çekemediği, tamahın sarsamadığı kimselerle, Allah uğrunda çalışırken yerenlerin yermesine aldırış etmeyen, dünyadan ve dünyalıktan yüz çevirenin, ancak hak yolunda hareket edip, hak için durmasını bilenlerdir. Bu

şartlardan birini kaybeden kimsenin herhangi bir işin başına geçmesi, en büyük tehlikedir. Bundan son derece sakınmalıdır. Nefsinin, "Sen adalet edersin, vazifeni hakkıyle yerine getirirsin, gösteriş ve tamaha kapılmazsın" gibi aldatıcı sözlerine kapılma. O nefis, bütün bu iddialarında yalancıdır. Ondan son derece sakın. Zira ona göre mevkiden daha sevimli bir şey yoktur. Onun bu sevgisi, helâkine sebep olur.

Bunun için sabah namazından sonra va'z etmek için müsaade isteyen zatı Hz. Ömer menetmiştir. Adam:

"Beni insanlara nasihatten mi menediyorsunuz?" demesi üzerine, Hz. Ömer:

"Büyüyerek yıldızlara kadar yükseleceğinden korkarım," diye cevap vermiştir.

Artık insana yaraşan, va'z ve tezkir hakkındaki va'dlere kapılmamalıdır. Çünkü bunların tehlike ve âfetleri de o nisbette büyüktür. Bununla beraber biz bu görevlerden kimseyi menetmiyoruz. Zira bunlar bizatihi afet ve tehlike değillerdir. Tehlike, bu gibi görevlerle kişinin kendisini beğenmesidir. Dinî hamiyet ve gayreti kendisinde duyduğu sürece bu gibi görevlerden de geri kalmamalıdır. Hatta arayerde riya gibi bir hal arız olursa da onu uzaklaştırmaya çalışıp vazifesine devam etsin.

Bütün işleri üç maddede özetleyebiliriz:

1. İdarecilik, en çok tehlikesi olanı budur. Zayıf olan insanlar buna yaklaşmamalıdır.

2. Namaz ve benzeri ibadetlerdir. Bunu, zayıf olsun, kuvvetli olsun kimsenin terketmesi doğru olmaz.

3. İlim tahsilidir ki, bu da tehlikeye daha yakındır. Zayıf olanların bundan uzak kalmaları kendileri için daha selâmetlidir. Burada dördüncü bir derece daha var, o da servet edinip infak etmektir.

Âlimlerden bir kısmı, helâldan servet edinip meşru yolda sarfetmeyi zikir ve nafile ibadet üzerine tercih ederken, bir kısmı da bunun aksini öne sürmüştür. Gerçek olan bir şey varsa o da övülmek, gönülleri kazanmak ve cömerdlikle temayüz etmek gibi pek çok âfet ve tehlikeleri vardır. Bu gibi tehlikelerden kendisini koruyabilenler için meşru yoldan servet edinip yoksullara infak etmek daha makbuldür. Çünkü burada açları doyurmak, çıplakları giydirmek gibi ihtiyaçları gidermek ve bu sayede Allah'a yaklaşmak vardır. Kendini bu gibi tehlikelerden koruyamayanlara gelince; bu gibilerin

huzur içinde ibadetle meşgul olmaları daha makbuldür. Âlimin, ilimdeki ihlâsının belirtilerinden birisi de kendisinin daha bilgili ve daha hatîb bir zatın ortaya çıkıp halkın ona yönelmesini duyduğu vakit, buna memnun olup çekememezlik hastalığına kapılmamasıdır. Evet, "Ben de onun gibi âlim ve hatip olabilsem" diye imrenmesinde bir beis yoktur. Yine bu ihlasın diğer bir belirtisi de, va'z-u nasihatine ileri gelenler geldiği vakit, durumunu, ifade tarzını ve konusunu değiştirmemek ve cemaat arasında fark gözetmemektir. Sokaklarda insanların peşine takılmasını istememesi de yine ihlas belirtisidir.

Önemli uyarılardan birisi de şudur: Yukarda geçen âyet, hadîs ve imamların sözlerinden riyanın, amelin mahvına, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasına sebep olan tehlikeli ve büyük günahlardan olduğu anlaşılmıştır. Buna göre aklı başında her Müslümanın bütün imkânları ile bu tehlikeden korunmaya çalışması gerekir. Zira riya ve gösteriş tehlikesinden kimse kendini kurtaramaz. Bunun için herkesin bu hususta nefsi ile mücadele etmesi şarttır. Bundan ancak, dünya ve yaratıklarından salim kalbe sahip olup kendisini tamamen Rabbına vakfeden, her halinde Allah ile başbaşa kalıp Allah'tan başka bir düşüncesi olmayanlar korunabilir ki, bu gibilerin sayısı da çok azdır! Ne yazık ki, halkın çoğunluğu dünya şâibesiyle meşgul ve halka yöneliktir. Meselâ, yeni doğan bir çocuk bile gözünü halka diker, çünkü zayıftır, bünyesi gelişmemiştir, onlardan yardım ve ilgi bekler. Bazı kimseler yapmacık hareketlerle, kendilerini büyüklerine sevdirmeye çalışır ve böylece ihtiyaçlarını temin ederler de bu hal, kendilerinde yerleşir bir tabiat haline gelir. Artık gelişip büyüdüğü ve aklı başına gelip kendisine çeki düzen vereceği, gerçeğe, Hakk'a uyacağı sırada çocukluğundaki bu alışkanlığı tehlikeli bir hastalık olarak karşısına çıkar. Bu defa da bu hastalığı kökünden kurutacak bir tedaviye ihtiyaç duyar. Artık mevki, mansıp ve insanların kendisini sevmesi sevdasından kurtarmak için çareler araması gerekir. Bütün bunlardaki zararları, kalbin salâhının kaybolmasını, şu anda başarıya ulaşmaktan ve âhirette yüksek derecelerden mahrumiyeti, bunun yanında büyük cezalarla karşılaşacağını düşünerek bu gibi yapmacık şeylerden uzaklaşmaktır. Zira kıyamet günü riyakârlara, "Ey fâcir, ey gaddar ve ey mürâî, Allah'a itaati, dünyanın geçici varlıklarına vesile etmekten utanmadın mı? İnsanların gönüllerini kazanmaya çalıştın da Allahu Teâlâ'nın kalbini bildiği ile alay ettin. Kendini Allah'tan uzaklaştırmakla insanlara yaklaştırdın" denir. Riyada bütün bunların dışında sade bir ameli mahvetmek olsa da, bu kadaz zarar, yine yeter ve artar. Çünkü kıyamet günü bir santim ağırlığındaki amel insanı cehennemden kurtarıp cennete kor! İnsanın bu kadarcık amele orada şiddetle ihtiyacı vardır.

Halkın rızasını, Halikın gazabında arayan kimselere Allahu Teâlâ bizzat gazablandığı gibi insanları da kendisinden nefret ettirir. Bununla beraber insanları da memnun etmek zordur. Bir tarafı memnun edeyim derken, diğer tarafı darıltırsın. İnsanların övmesi gerçekte bir fayda sağlamadığı halde insanların sevgisini, Allahu Teâlâ'-nın sevgisi üzerine tercih ettiren sebep nedir? Bunda ne kâr vardır? Zira aslında insanlar ne bir kâr ve ne de bir zarar sağlayamaz. Kâr da zarar da ancak Allah'tan gelir. Çünkü insanların kalbi O'nun kudret elindedir; dilediği tarafa çevirir. Veren de alan da, kâr ve zarar yapan da yalnız O'dur. Gözü insanlarda olan ve insanlardan fayda sağlamak için çalışanlar, zillet ve rezaletten, minnet ve kepazelikten kendilerini kurtaramazlar. Daha nasıl olur da böyle faydasız ümitlere kapılıp fasit vehimler peşinde koşarlar. Bunlarda da bazen isabet etse bile çoğunlukla hataya düşer ve eli boşa çıkarlar.

Bunun asıl önemli tarafı, insanlar, onun bu hareketlerinin yapmacık olduğunu ve kendilerini kandırmak için yaptıklarını bilseler, onu oldukça perişan eder; sevgi ve yardım şöyle dursun, onu bulundukları yerden kovarak her yerde rezil ve perişan ederler. İşte bütün bunları basîret gözü ile düşünüp görenler, halktan yüz çevirip sıdk u sadakatle Allah'a yönelirler.

Bu anlattığımız, riyadan kurtarmanın ilmî tedavisidir. Bundan sonra ameli tedavisi gelir. O da günahlarını gizlediği gibi, imkân nisbetinde amellerini de gizlemeye gayret etmek suretiyle riyadan uzaklaşmaktır. Gerçi bu başlangıçta biraz zor gelir, fakat, sabır ve sebat sayesinde Allah'ın lutfu ile bu ağırlık da ortadan kalkar. Nitekim âyeti celîle'de;

إِنَّ اللهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

"Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez."[241] buyurulmuştur.

Kuldan mücadele ile kerem kapısını çalmak, Allah'tan da hidâyet ile bu kapıyı açmaktır. Allah, kimsenin ecrini zayi etmez.

وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا

"Zerre kadar iyilik olsa (Allah) onun mükafatını kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir."[242]

241 er-Ra'd: 13/11.
242 En-Nisa: 4/40

İhlâs Hakkında Son Söz: Allahu Teâlâ'nın lutûf ve keremi, tevfik ve inayetiyle, en büyük günahlardan olan riyâ ve onunla ilgili olarak insanların muhtaç oldukları hususlar hakkında kitabın konusuna nisbetle geniş ve fakat riya hakkında özellikle Gazâli'nin açıklamalarına rağmen kısa açıklamalarda bulunduktan sonra bu konuyu, ihlasın önemini ifade eden âyet ve hadîslerle, ihlâs sahiplerinin mükâfatı ve onlar için hazırlanan faziletleri anlatmakla kapamak istedik ki, maksadımız, insanları riyadan uzaklaştırıp ihlâs yollarını araştırmaya teşviktir. Zira her şey tam manasiyle ancak zıddiyle bilinir.

Allahu Teâlâ;

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

"Onlar, dini Allah için hâlis kılarak bâtıl dinleri bırakıp tevhid dinine yönelmekle yalnız Allah'a ibadet etmek, namazı dürüst kılmak, zekâtı vermekle emrolunmuşlardır. İşte doğru din budur."[243]

إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللهُ

"İçinizde olanı gizleseniz de açıklasanız da Allah onu bilir."[244] buyurmuştur.

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Ameller ancak niyet iledir (niyete göre değer kazanır). Ve herkes için niyet ettiği vardır. Kim ki Allah ve Resulüne (onların rızası için) hicret ederse onun hicreti Allah ve Resûlünedir. Kim ki dünyalık edinmek veya bir kadınla evlenmek için hicret ederse, onun hicreti de hicret ettiği şeyedir." [245]

يَغْزُو جَيْشُ الْكَعْبَةِ فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ. قُلْتُ: كَيْفَ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ

---

243 el-Beyyine: 98/5.
244 Âl-i İmran: 3/28.
245 Buhâri, Bed'i'l-Vahy 1, No:1; Müslim, İmare 155, No:1907

"(Birtakım) askerler (yıkmak için) Kâbe'ye doğru yürürler. Beyda denen yere geldiklerinde hepsi yerin dibine batırılır"," buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe:

"Nasıl hepsi yerin dibine batırılıyor? Onların içinde ticâret için çıkanlar olduğu gibi onlardan olmadığı halde yollardan katılanlar da vardır," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Hepsi yerin dibine geçirilir, sonra (kıyamet günü) niyetleri üzerine haşrolurlar," buyurdu.[246]

Yine Buhâri ile Müslim,

وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ

"Fakat savaş ve buna uygun niyet." şeklinde rivâyet etmişlerdir.

Yine Buhâri ile Müslim'in (Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den) rivâyetlerinde; bir bedevi Resûl-i Ekrem (s.a.v.) in yanına geldi ve:

"Ya Resûlallah, adam var ki ganimet için savaşır. Kimi şöhret sahibi olmak için harbeder. Kimi de cesaretini göstermek için savaşır. Bunların hangisi Allah yolunda savaşmış olur?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ

"Allah'ın sözü ve dini üstün olsun diye savaşan kimse, Allah yolunda savaşmış olur,"[247] buyurdu.

Taberânî'nin rivâyetinde, *"Mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır, münafıkın da ameli niyetinden hayırlıdır. Aynı zamanda herkes niyetine göre amel eder. Mü'min bir amel işlediği vakit kalbinde bir nur parlar."*[248] şeklindedir.

Hakîm Tirmizî'nin rivâyetlerinde:

أَفْضَلُ الْعَمَلِ النِّيَّةُ الصَّادِقَةُ

"Amelin en makbulü, sâdık niyettir." şeklindedir.

İbn Mubârek'in rivâyetinde: *"Allahu Teâlâ, niyeti âhiret olanlara dünyalığı da verir. Fakat dünyalığı niyet edenlere âhireti vermez."* şeklindedir.

Deylemî'nin rivâyetinde : *"İyi niyet, sahibini cennete kor"*, şeklindedir.

---

246 Buhâri, Buyû 49, No:2012; Müslim, Fiten 8, No:2884

247 Buhâri, Cihad 15 No:2655, Müslim, İmare 149, No:1904

248 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:5942, 6/185

Hatib'in rivâyeti de şöyledir: *"İyi niyet, Arş'da asılıdır. Kul, niyete göre iyi amel yaptığı vakit Arş hareket eder* ve sahibi mağfiret edilir."

Müslim'in rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْعَجَبُ إِنَّ نَاسًا مِنْ أُمَّتِي يَؤُمُّونَ بِالْبَيْتِ لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ لَجَأَ بِالْبَيْتِ حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالْبَيْدَاءِ خُسِفَ بِهِمْ فِيهِمُ الْمُسْتَبْصِرُ وَالْمَجْبُورُ وَابْنُ السَّبِيلِ يَهْلِكُونَ مَهْلَكًا وَاحِدًا وَيَصْدُرُونَ مَصَادِرَ شَتَّى يَبْعَثُهُمُاللهُ عَلَى نِيَّاتِهِمْ

"(Rüyamda) hayret (verici bir hâdise gördüm): Ümmetimden birtakım insanlar Kureyş'den Kâbe'ye sığınmış bir adam sebebiyle Kâbe'yi kasdederek geliyorlar. Nihayet onlar Beydâ (denilen yere) geldiklerinde yere batırılırlar." Râvi diyor, biz, "Ya Resûlallah, şüphesiz yol birçok insanları bir araya toplar." dedik. Resûl-i Ekrem:

"Evet," onların arasında bilerek ve bu işi kasdederek gelenler, zorla götürülenler ve onlardan olmayan diğer yolcular vardır. Bunların hepsi bir helâk ile helâk olacaklar da kıyamet gününde çeşit çeşit çıkış yerlerinden çıkacaklardır. Allah onları niyetlerine göre diriltecektir."[249]

Buhârî ile Ahmed'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا أَنْزَلَ اللهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ

"Allahu Teâlâ bir millete azâb indirdiğinde, bu azâb o milletten olan herkese isabet eder. Sonra onlar amellerine göre haşredilirler." [250] buyurmuştur.

İbn Ebi'd-Dünyâ ve Hâkim'in rivâyetlerinde de: *"Dinini hâlis kıl ki amelin azı da kifayet etsin."* buyurulmuştur.

Dârekutnî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Amelinizi yalnız Allah için hâlis kılın, zira Allahu Teâlâ ancak, yalnız kendi rızası için yapılan ameli kabul eder." de aynı hadîsi rivâyet eder ve sonuna, *"Bu, Allah için bu da yakınlarım için, demeyin."* cümlesini ilâve eder. Taberânî'nin de aynı mealde bir rivâyeti vardır.

Taberânî'nin diğer bir rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَخْلِصُوا عِبَادَةَ اللهِ وَأَقِيمُوا خَمْسَكُمْ وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ طَيِّبَةً بِهَا أَنْفُسُكُمْ وَصُومُوا شَهْرَكُمْ وَحُجُّوا بَيْتَ رَبِّكُمْ تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ

249 Müslim, Fiten 8, No:2884
250 Buhâri, Fiten 18, No:6691

"Halis niyetle Allah'a ibadet edin, Allah'a olan ibadetinizi halis yapın, beş vakit namazınızı kılın, gönül hoşluğu ile malınızın zekâtını verin. Ramazan orucunu tutun, Rabbinizin beytini tavaf edin, hac falizesini yerine getirin ki, Rabbinizin cennetine giresiniz."[251] İbn Adiyy ye Deylemî'nin rivâyetlerinde, *"Yalnız bir olan Allah için amel ediniz ki bu, hepsi için size yeterlidir."* buyurulmuştur.

İbn Mace'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ كَالْوِعَاءِ إِذَا طَابَ أَسْفَلُهُ طَابَ أَعْلَاهُ وَإِذَا فَسَدَ أَسْفَلُهُ فَسَدَ أَعْلَاهُ

"Ameller bir kab gibidir. Bu kabın alt kısmı sağlam ise üstü de sağlamdır, altı sağlam değilse üstü de sağlam değildir. (Amellerin de temeli olan niyet hâlis ve sağlam olursa, bu niyet üzerine kurulan amel de sağlam olur.)"[252]

Neseî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ خَالِصًا وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ

"Allahu Teâlâ ancak hâlis olan ve kendi rızası için yapılmış bulunan amelleri kabul eder."[253] buyurmuştur.

Müslim ve İbn Mace'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ إِنَّمَا يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

"Allahu Teâlâ sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, fakat ancak (niyetlerinizin merkezi olan) kalblerinize ve amellerinize bakar."[254]

İbn Mâce ve Râfiî'nin rivâyetlerinde de Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا صَلَّى الْعَبْدُ فِي الْعَلَانِيَةِ فَأَحْسَنَ وَصَلَّى فِي السِّرِّ فَأَحْسَنَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ هَذَا عَبْدِي حَقًّا

"Şüphesiz kul, toplum içinde namazını kılınca güzel kılar ve yalnız kılınca da güzel kılacak olursa; Allahu Teâlâ "Bu, benim gerçek kulumdur." buyurur."[255]

251 Taberânî, "Müsned'üş-Şamiyyîn", No:659, 1/380
252 İbn Mace, Zühd 20, No:4199; Abd b. Humeyd, "el-Müsned", No:414, 1/156
253 Nesai, Cihad 24, No:3140
254 Müslim, el-Birru ve's-Sıla 34, No:2564; İbn Mace, Zühd 9, No:4143
255 İbn Mace, Zühd 20, No:4200

Ebû Yâ'lâ'nın rivâyetinde de Resûl-i Ekrem, *"İyiliğin tamamı, yalnızlıkta da toplum içinde yaptığın gibi amel etmendir. Kişinin, kimsenin görmediği yerde nafile ibadeti, toplum içinde yaptığı nafile ibadetin yirmibeş misline bedeldir."* buyurmuştur.

İbn Mubarek'in mûrsel olarak rivâyetinde, *"İhlâs ile amel edenlere müjdeler olsun, onlar hidâyet kandilleridir. Bütün karanlık fitneler onlarla aydınlığa kavuşur ve onlardan uzaklaşırlar."* buyurulmuştur.

İbn Hibban'ın rivâyetinde şöyle buyurulmuştur: *"Kul, gizli secdeden daha üstün hiç bir şeyle Allah'a yaklaşamaz."*

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde, *"İhlâs ile kırk gün amel edenin kalbinden hikmet gözeleri diline akıtılır ve dili ile hikmetli sözler söylemeğe başlar."* buyurulmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde, *"Kalblerine Allah rızasından başka birşey geçirmeyenler, bu niyetle amellerine devam etsinler."* buyurulmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde,

اَلسِّرُّ أَفْضَلُ مِنَ الْعَلَانِيَةِ وَالْعَلَانِيَةُ لِمَنْ أَرَادَ الِاقْتِدَاءَ

"Gizli amel, daima aşikare amelden üstündür. Aşikare amel, başkalarına örnek olacaklar içindir." buyurulmuştur. Diğer rivâyette ise, *"Örnek olabilecekler için aşikare amel daha üstündür."*[256] şeklindedir.

Buhâri, Ebû Ya'lâ, İbn Hibban ve Hâkim'in rivâyetlerinde şöyle buyurulmuştur:

لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ يَعْمَلُ فِي صَخْرَةٍ صَمَّاءَ لَيْسَ لَهَا بَابٌ وَلَا كُوَّةٌ لَخَرَجَ عَمَلُهُ لِلنَّاسِ كَائِنًا مَا كَانَ

"Sizden biriniz kapu ve penceresi bulunmayan sert bir kaya içinde amel etse bile ameli (oradan dışarı) çıkacak ve insanlar tarafından duyulacaktır."[257]

Hâkim'in rivâyetinde, *"Allah ile kendi arasındaki münâsebetlerini güzelleştirene Allahu Teâlâ -insanlarla kendi arasındaki münâsebetlerde- yeter. Bâtınını güzelleştirenin zahirini de Allahu Teâlâ güzelleştirir."* buyurulmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"Kul içinde neyi saklarsa Allahu Teâlâ onun ridâsnii ona giydirir; içinde İyilik varsa iyilik gömleğini, kötülük*

256 Deylemî, "el-Firdevs", No:3572, 2/347
257 İbn Hibban, "Sahih", Tevazû, No:5678, 12/491

varsa kötülük gömleğini giydirir."[258] buyurmuştur. Ebû Nuaym'ın da aynı mealde bir rivâyeti vardır.

Hakîm Tirmizî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

"Mü'min kimdir biliyor musunuz? Mümin, sevdiği şeyleri doya doya kulakları ile duymadan ölmeyen kimsedir. Şayet bir kimse, demir kapılı yetmiş odanın en iç kısmında amel etse bile Allahu Teâlâ onun amelinin cübbesini kendisine giydirir, yâni amelini açığa çıkarır ve herkes onun amelinden sözeder. Hatta biraz da mübalağalı şekilde anlatırlar." Peygamberimize,

"Bu mübalağa nasıl olur?" diye sordular. Peygamberimiz:

"Bu muttaki gücü yetse amelini daha da artıracak değil mi idi? İşte onlar da artırırlar. Fâcir ve kötü insan da böyledir. İnsanlar onun kötülüklerini anarken biraz da mübalağa ederler. Çünkü onun da gücü yetse kötülüklerini daha da çoğaltacaktır." buyurmuştur.[259] İbn Cerir'in de aynı mealde bir rivâyeti vardır.

İmamlardan birisine,

"Muhlis kimdir?" diye sorarlar. İmam:

"Kötülüklerini gizlediği gibi iyiliklerini de gizleyen kimsedir," diye cevap verir. Bir başkası da,

"İhlasın ne olduğu" sorusuna cevap olarak,

"İhlâs, insanların medhini sevmemektir." demiştir.

Demek ki amelin ruhu ihlâstır. yâni başkalarını nazara almadan yalnız Allah rızası için amel etmektir. Bu hâlis niyet ile amel edenlerin amelini Allahu Teâlâ herkese duyurur ve o kimse halkın da sevgisine mazhar olur. Asıl hüner, Allah sevgisini kazanmaktır. Allah'ı unutup da insanlar yanında mevki arayanların Allah katında değerleri olmadığı gibi, insanların gönlünde kazandığı sevgi de uzun sürmez. Bunun için riyadan sakınıp Allah rızasını niyet etmek lâzımdır.

3. Gazab (Boş Yere Öfkelenmek) Hıkd-Kin-Hased-Çekememezlik

Hased, kinin, kin de gazabın sonucu olduğuna, yâni çekememezlik kine, kin de öfkeye bağlı olduğuna göre, bunların üçü birbirinin lâzımı ve birbirinden ayrılmaz gibidir. Çünkü bunlardan biri yerilirken diğeri de yerilmiş olur. Bu bakımdan bunların üçünü bir arada ele almış bulunuyoruz.

---

258 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1702, 2/171

259 Hakîm Tirmizi, "Nevadiru'l-Usûl", 4/83

Bu Husustaki Âyetler

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا

"İnkâr edenler, gönüllerindeki cahiliyye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde, Allah, peygamberine ve insanlara huzur indirdi, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar bu söze lâyık ve ehil kimselerdi."[260]

Bu âyette Allahu Teâlâ, boş öfkeden meydana gelen kâfirlerin gösterdikleri kinlerini yermiş; takvayı gerektiren huzur ve sükûnu mü'minlere vermek ve onların da buna lâyık ve ehil olduklarını bildirmekle onları övmüştür.

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ

"Yoksa Allah'ın bol nimetinden verdiği kimseleri mi çekemiyorlar?"

Bu Husustaki Hadîsler

Ahmed ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالشَّيْطَانُ خُلِقَ مِنَ النَّارِ وَالْمَاءُ يُطْفِئُ النَّارَ فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَغْتَسِلْ

"Şüphesiz öfke şeytandandır, şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateş ancak su ile söndürülür. Sizden biriniz öfkelendiği vakit abdest alsın",[261] buyurmuştur. İbn Asâkir'in rivâyetinde, *"Yıkansın"* şeklindedir.

İbn Ebî'd-Dünyâ ve Âsâkir'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Öfkeden sakının."

İbn Adiy'nin rivâyetinde;

"Sizden biriniz öfkelendiği vakit "...Euzübillâh derse öfkesi geçer."[262]

Ahmed İbn Hanbel'den;

"Sizden biri öfkelendiği zaman sükût etsin." Harâıtî'den de:

260 el-Feth: 48/26.
261 Ebu Davud, Edeb 4, No:4784; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:18014, 4/226
262 İbn Adiy, "el-Kâmil", No:1403, 5/256

"Öfkelendiğin zaman otur" diye nakledilmiştir. Ahmed ibn Hambel, Ebû Davud ve İbn Hibban'dan:

"Sizden biri öfkelendiği zaman ayakta ise otursun, öfkesi geçerse ne alâ yoksa uzansın" diye rivâyet edilmiştir.

Ebû Şeyh:

"Öfke şeytandandır. Biriniz ayakta iken ona uğrarsa otursun, otururken gelirse yatsın (uzansın)" Deylemî ise: *"Kızdığın zaman otur. Halâ geçmezse o zaman uzan, muhakkak geçecektir"* şeklinde rivâyet etmişlerdir.

İbn Ebû Dünya'dan nakledilen rivâyette ise:

"Sizin en güçlünüz, öfkelendiği zaman nefsine hakim olan ve en güzel huylunuz da gücü yettiği hâlde bağışlayanınızdır" buyurulur.

Ahmed ve Ebû Davud başka bir rivâyetlerinde:

"Öfke şeytandandır. Şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateş ise su ile söndürülür. O halde öfkelendiğiniz zaman abdest alınız" buyurulur. İbn Ebû Dünyâ:

"Cehennemin bir kapısı vardır ki Allah'a isyan hâlinde öfkesine esir olanlardan başkası giremez." Taberânî ise: *"Size en güçlünüzü tarif edeyim mi? En güçlünüz öfke anında nefsine hâkim olanınızdır"* diye rivâyet ederler.

İbn Ebû Dünyâ'nın mürsel olarak rivâyet ettiği hadîste ise:

"Sertlik huzursuzluktur, yumuşaklık uğurludur" buyurulur. Bezzaz'dan ise:

"Size insanların iş ve huylarını anlatayım. Bazı insanlar çabuk kızar çabuk teskin olur, yâni vazgeçer. Bunun leh ve aleyhinde bir durum yoktur. Bazısı da çok seyrek öfkelenir çabuk yatışır. Bunun ise lehinedir, aleyhinde bir şey yoktur.

Bazı insanlar da lehindeki şeyi de aleyhindeki şeyi de icra eder. Bunun lehine de aleyhine de bir şey yok. Ama bir takımları da lehindekini uygular, aleyhindekini uygular, aleyhindekine de aldırmaz. Bunun lehine nasip yok ama aleyhine vardır.

Ahmed İbn Hanbel'den:

"Gerçek pehlivanlık şudur; öfkelendiği zaman şiddetle öfkelenir, yüzü kızarır, tüyleri ürperir ama öfkesi çabuk geçer" diye nakledilmiştir.

İbn Ebî Dünyâ'dan ise:

"Siz zannediyorsunuz ki yiğitlik veya güçlülük ağır taşı kaldırmak değil, öfkeden içi dolduğu hâlde ona galip gelmektir" diye nakledilmiştir.

Ahmed, Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem;

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

"Şiddetli güreş tutan baskın pehlivan güçlü değildir, asıl güçlü olan, öfkelendiği zaman nefsine hakim olandır." buyurmuştur.[263] Askerî, İbn Neccâr ve Beyhakî'nin de bu mealde rivâyetleri vardır. Beyhakî'nin rivâyetinde ilâve olarak:

"Rekub'un ne olduğunu biliyormusunuz? Rekub, hayatında çocuklarından hiç biri ölmeyendir. Sa'lûk kimdir biliyor musunuz? Sa'lûk, hayatında serveti ile hiç bir hayır yapmayandır."

Taberânî rivâyetinde;

مَنْ دَفَعَ غَضَبَهُ دَفَعَ اللهُ عَنْهُ عَذَابَهُ وَمَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ سَتَرَ اللهُ عَوْرَتَهُ

"Öfkesini yenen kimseden Allahu Teâlâ azabını kaldırır. Dilini koruyan kimsenin de Allahu Teâlâ ayıblarını örter."[264] buyurulmuştur.

Ahmed, Buhâri, Tirmizî, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin rivâyetlerinde birçok kimseler ayrı ayrı zamanlarda Resül-i Ekrem'e gelerek;

"Bize kısa öğüt ver" dediklerinde, Resûl-i Ekrem tekrar tekrar:

"Öfkelenme, zira öfke insanı ifsat eder." buyurdu.[265]

Hakim'in rivâyetinde ise:

"Ey Hayde'nin oğlu Muaviye öfkelenme. Sirke balı bozduğu gibi, öfke de ameli bozar." buyurulmuştur.

Beyhakî ve İbn Asâkir'in rivâyetleri de aynı mealdedir. Hakim'in diğer bir rivâyetinde:

"Öfke, cehennem ateşinden bir dağdır. Allahu Teâlâ onu sizden birinizin içine yerleştirir. Görmez misin? Bir kimse öfkelendiği vakit gözü kızarır, rengi sararır ve burnunun delikleri açılır." buyurulmuştur. Herâiti'nin rivâyeti de:

"Sakın öfkelenmeyin, zira öfke imanı kökünden kazır." şeklindedir.

---

263 Buhâri, Edeb 76, No:5763; Müslim, el-Birru ve's-Sıla 107, No:2609

264 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:1320, 2/82

265 Sahihul-Buhâri Tecrid-i Sarih Tercemesi c. 12/148; Tirmizî, 4/371.

Deylemî'nin Resûl-i Ekrem'den rivâyetinde:

"Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Kim öfkelendiği vakit beni hatırlarsa ben de öfkelendiğim vakit onu hatırlar ve başkalarını attığım vakit onu atmam."

Taberânî'nin rivâyetinde, *"Sizden biriniz kızdığı vakit*

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

derse öfkesi geçer." şeklindedir.[266]

Ahmed, Taberânî ve Hâkim'in rivâyetleri de:

"Ben bir dua bilirim; öfkeli kimse bu duayı okursa öfkesi kaybolur." Dua şudur:

اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

şeklindedir. Ahmed ve Hâkim'in bir rivâyetlerinde bu dua, *"Ey büyükleri söndüren, küçükleri büyülten Allah'ım, gazabımı söndür."* şeklindedir.

Harâıtî "Mekârim-i Ahlâk" da Ümmühânî'den şu rivâyette bulunmuştur:

Resûl-i Ekrem Ümmühânî'ye:

"Öfkelendiğin vakit, "Ey Muhammed'in Rabbi olan Allah'ım, günahlarımı bağışla, kalbimin öfkesini gidert ve fitne sapıklıklarından beni koru." duasına devam et." buyurmuştur.

Süleyman aleyhisselam oğluna öğüt verirken:

"Oğulcağızım, fazla öfkeden sakın, zira aşırı öfke olgun insanlar yanında kişiyi küçük düşürür," dedi. İkrime de Allahu Teâlâ'nın:

وَسَيِّدًا وَحَصُورًا

"Efendi, iffetli[267] âyet-i celîlesinin tefsirinde, seyyid, aşırı derecede öfkelenmeyendir," demiştir.

Yahya aleyhisselam İsa aleyhisselâm'a hitaben:

"Öfkelenme," dedi. Hz. İsâ:

"Aziz kardeşim, ben de nihayet bir insanım kendime hakim olamıyorum," dedi. Yahya aleyhisselam:

266 Taberânî, "el-Mu'cemü's-Sağir", No:1021, 2/197

267 Âl-i İmran: 3/39.

"Servet edinme," dedi.

Hasan-i Basri de:

"Ey Ademoğlu, öfkelendiğin her zaman sıçramış oluyorsun. Bir defasında sıçrayıp cehenneme düşme ihtimalin de vardır," demiştir.

Zülkarneyn bir defasında karşıladığı bir hükümdara:

"Bana bir öğüt ver ki, bununla beraber iman ve yakînim kuvvetlensin," dedi. Hükümdar:

"Öfkelenme, zira şeytanın insanı, en çok aldattığı, öfkeli olduğu anıdır. Mümkün olduğu kadar öfkeni yenmeğe çalış. Sakın işinde acele etme, zarar edersin. Yakın ve uzaklarına karşı inatçı bir cebbar değil, mülayim ve yumuşak ol," dedi.

Vehb b. Münebbih anlatıyor:

"Şeytan, ömrünü ibadetle geçirmekte olan bir Rahibi aldatabilmek için Kilise kapısına gelmiş ve:

"Kapıyı aç," diye seslenmiş. Râhib ses çıkarmamış. İblis:

"Ben gidersem pişman olursun," demiş. Râhib yine ses çıkarmamış, İblîs:

"Ben Mesih İsa'yım," demiş. Râhib:

"Mesih olsan da ben seni ne yapayım? Bize cehd u gayretle ibadeti emredip kıyametin geleceğini haber veren sen değil misin? Bize bunu gösterdin, daha sana ne ihtiyacımız kaldı? Bugün bana başka birşey söyleyecek olsan da bunu kabul edecek değilim," demiş. Şeytan:

"Ben şeytanım, seni aldatmak için geldim fakat ne yazık ki, muvaffak olamadım. İstediğini sor, sana cevap vereyim," demiş. Râhib:

"Kusura bakma, senden hiç bir şey soracak değilim," demiş. Şeytan ümidini kesince geri dönmek istedi, giderken, Râhib:

"Söylediğimi duyuyor musun?" dedi. Şeytan:

"Evet, duyuyorum," dedi. Râhib:

"Âdemoğullarına hulul edebilmek için hangi huylarından daha çok istifade edersin?" diye sordu. Şeytan:

"Gazab ve öfkeden yararlanırım. İnsanoğlu hiddetlendiği vakit onu, çocuğun elindeki top gibi oynatırız," dedi.

Muhammed'in oğlu Cafer de:

"Öfke, bütün kötülüklerin anahtarıdır," demiştir.

Ensâr'dan bir zat da:

"Ahmaklığın başı hiddet, hiddeti çeken kuvvet de gazâb ve öfkedir. Cehalete rıza gösterende hilm ve yumuşaklık olmaz. Hâlbuki hilm, insanın süsü ve kârıdır; cehalet ise uğursuzluğu ve zararıdır. Ahmak olan kimsenin sözüne susmak ise mutluluktur," dedi.

Mücâhid diyor ki:

"Şeytan; Âdemoğlu üç halinde bana zorluk göstermez. Bu hallerde onu istediğim tarafa çeviririm. Birincisi, sarhoşluk halidir; sarhoş oldu mu onu istediğim tarafa çevirir ve istediğimi ona yaptırırım. İkincisi, cimrilik halidir; varlığına cimrilik edince güç yetiremediği şeylere onu yöneltir, ümitlere düşürür ve oynatırım. Üçüncüsü, gazâb ve öfke halidir; öfkelendiği zaman ona bilmediğini söyletir pişman olacağı şeyleri yaptırırız, der."

İbn Mesûd radıyallahu anh, "Kişinin hiddeti anında hilmine ve tama'ı anında da emânetkârlığına bakın. Yoksa öfkelenmediği vakit hilminden, tama'ı tutmadığı vakit emanetinden bir şey anlaşılmaz." demiştir.

Ömer b. Abdülaziz valilerinden birine yazdığı mektupta, "Bir adama kızdığın vakit ona hemen ceza vermeğe kalkışma; adamı tutukla, öfken geçtikten sonra kendisine suçu kadar ceza ver. Hiç kimseye onbeş kamçıdan fazla vurma." demiştir.

Zâtın birisi de, "insanların en akıllısı, en az öfkeli olanıdır" demiştir.

Hz. Ömer radıyallahu anh bir hutbesinde:

"Şehevi arzularından, tama' ve öfkesinden korunan felah bulmuştur", demiştir.

Yine zâtın birisi, "Şehvetine ve öfkesine uyanları bu hastalıkları cehenneme sürükler" demiştir.

Hasan-ı Basri de:

"Dinde kuvvet ve salâbet, yumuşaklıkta zeyreklik, imanda yakin, hilmde ilim, rıfk ile muamelede akıllı davranmak, zenginlikte iktisad, yoklukta tokluk ve aç gözlü olmamak, varlıkta ihsan, müşkilât ve zorluk ânında sabır, İslâmiyet alâmetidir. Müslümana öfkesi galebe çalmaz, kıskançlığı kendisine acele ettirmez, şehveti kendisine galebe çalmaz, midesi kendisini rezil etmez, tama'ı kendisini perişan etmez. Mazluma yardım, zayıfa

merhamet eder. Cimrilik ve israftan sakınır. Zulmü bağışlar. Cahilin kusuruna bakmaz. Kendisine karşı darda, fakat başkalarına karşı genişlikte olur." demiştir.

Vehb, "Küfrün dört rüknü vardır. Bunlar: Gazab, şehvet, verdiği sözde durmamak ve tama'dır." demiştir. Bunu teyiden hikâye edilir ki, Ashâb'dan birisi bir defa öfkelendi, öfkesi onu küfre şevketti ve küfür halinde öldü. İşte gazâb ve öfkenin kötülüğünü düşünde ona göre davran.

Peygamberlerden, biri ümmetine:

"Kim öfkelenmeyeceğine dair bana söz verirse, işte o, benim halifem ve seviyemde bir insan olacaktır," dedi. Gencin biri:

"Aradığın adam benim," dedi. Peygamber sözünü tekrarladı. Yine bu genç:

"Ben varım, dedi ve sözünde durdu. O peygamber öldüğü vakit bu genç onun yerine geçti -ki bu genç Zülkifl aleyhisselâmdır-. Kifl adını alması, öfkelenmeyeceğine dâir söz verdiği içindir. Bazılarına göre de gece ibadet etmeyi ve gündüz oruç tutmayı tekeffül ettiği için bu ismi almıştır.

Beyhakî'nin tahricinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ يَطَّلِعُ عَلَى عِبَادِهِ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَيَغْفِرُ لِلْمُسْتَغْفِرِينَ وَيَرْحَمُ الْمُسْتَرْحِمِينَ وَيُؤَخِّرُ أَهْلَ الْحِقْدِ كَمَا هُمْ عَلَيْهِ

"Şüphesiz Allahu Teâlâ Şaban'in onbeşinci gecesinde kullarına tecelli eder. İstiğfar edenlere mağfiret, merhamet dileyenlere de rahmet eder. Ancak kin tutanları kendi hallerine bırakır."[268] buyurmuştur.

Beyhakî'nin diğer rivâyetinde de şöyle buyurulmuştur:

إِذَا كَانَ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ اطَّلَعَ اللهُ إِلَى خَلْقِهِ فَيَغْفِرُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَيُمْلِي لِلْكَافِرِينَ وَيَدَعُ أَهْلَ الْحِقْدِ بِحِقْدِهِمْ حَتَّى يَدَعُوهُ

"Şaban'ın onbeşinci gecesi olduğu vakit Allahu Teâlâ insanlara tecelli eder de mü'minlere mağfiret eder, kafirlere mühlet verir ve kin tutanları da bu hallerinden vaz geçinceye kadar kinleri ile başbaşa bırakır."[269]

Müslim'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

268 Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:3835, 3/382
269 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3832, 3/381

تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ فَيَغْفِرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ فَيَقَالُ: اُتْرُكُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَفِيئَا

"Ameller her haftanın pazartesi ve perşembe günleri Allah'a arzolunur. Allahu Teâlâ bütün mü'minleri bağışlar, yalnız kendisiyle din kardeşi arasında kin ve husûmet olanlar için: "Bunlar birbirine meyledinceye kadar onları bırakın", buyurur."[270] Taberânî, Ahmed, Ebû Davud, Tirmizî, İbn Asâkir, Harâıtî ve İbn Zencûye de aynı mealde hadîsler rivâyet etmişlerdir. Yalnız Taberânî'nin rivâyetinde;

"Aralarında husûmet olanlar" yanında bir de, *"Akraba ile münâsebeti kesenler."* ilâvesi vardır.

Buhârî, Müslim, İbn Zencûye, Ebû Davud, Neseî ve İbn Hibban'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

تُفْتَحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَيَغْفِرُ اللهُ فِيهِمَا لِكُلِّ عَبْدٍ لَا يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا إِلَّا رَجُلًا كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ فَيُقَالُ: أَنْظِرُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا

"Her pazartesi ve perşembe günleri cennet kapıları açılır. Bugünlerde Allahu Teâlâ kendisine şirk koşmayan herkesi mağfiret eder, yalnız kendisiyle din kardeşi arasında kin ve husûmet olanları bağışlamaz. "Bunlar sulh olup barışıncaya kadar bunları bekletin" buyurulur."[271]

İbn Huzeyme ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde, "Şaban'ın onbeşinci gecesi Allah'ın emir ve rahmeti birinci kat göklere iner. Allah bütün mü'minleri mağfiret eder yalnız ana ve babasına âsi olanla kin besleyenler affedilmez." şeklindedir. Bezzâr, Dârekutnî, Beyhakî, İbn Zencûye, İbn Hibbân, Taberânî, İbn Şâhîn, İbn Asâkir, Ahmed ve Neseî'nin de bazı kelime farkları ile aynı mealde rivâyetleri vardır. Meselâ Ahmed ve Neseî'de, *"Kendini öldürenler de"* ilâvesi vardır.

Hased (Çekememezlik)

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

الْحَسَدُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ وَالصَّلَاةُ نُورُ الْمُؤْمِنِ وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ

270 Müslim, Birr 36, No:2565

271 Müslim, Birr 36, No:2565; Ebu Davud, Edeb 55, No:4916

"Ateş odunu yakıp yokettiği gibi hased de iyilikleri mahveder. Su, ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da hataları mahveder. Namaz mü'minin nuru, oruç ise cehenneme bir perdedir."[272] buyurmuştur.

İbn Asâkir'in rivâyetinde, *"Hased -gıbta- iki kişiye olur; birincisi Allahu Teâlâ kendisine ilim vermiş, okumuş ilmiyle amel etmiş, helâli helâl ve haramı haram tanımıştır. İkincisi de Allahu Teâlâ kendisine helâlından servet vermiş, çalışmış helâlından kazanmış ve bu kazancını Allah rızası uğrunda harcamıştır."* buyurulmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem;

الْحَسَدُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ الصَّبِرُ الْعَسَلَ

"Sirke ve acı bir ot balı bozduğu gibi hased de imanı bozar." Ebû Davud'un bu mealde bir rivâyeti vardır.

İbn Adiy'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur: *"Hased ettiğiniz vakit azmayın; şüphelendiğiniz vakit inceden inceye araştırma yapmayın. Uğursuzluk diye birşey hatırınıza geldiği vakit aldırış etmeyin, yolunuza devam edin ve Allah'a tevekkül edin."*

Ahmed, Tirmizî ve Ziya'nın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

دَبَّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ هِيَ الْحَالِقَةُ لَا أَقُولُ تَحْلِقُ الشَّعَرَ وَلَكِنْ تَحْلِقُ الدِّينَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِمَا يُثَبِّتُ ذَاكُمْ لَكُمْ؟ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

"Size, sizden evvelkilerin hased ve düşmanlık hastalığı sirayet etti. İşte bu, traş edip kazıyandır. Saçları traş eder demiyorum, fakat dini kazıyıp kökünden yokeder.

Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de olgun mü'min olamazsınız. Bunu size sağlayacak şeyi haber vereyim mi? Aranızda selâmı yayın."[273]

Taberânî'nin rivâyetinde de şöyledir:

لَيْسَ مِنِّي ذُو حَسَدٍ وَلَا نَمِيمَةٍ وَلَا كَهَانَةٍ وَلَا أَنَا مِنْهُ

272 İbn Mace, Zühd 22, No:4210

273 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 56, No:2510; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:1412, 1/164

"Hased eden, söz gezdiren ve kehânette bulunan benden değil, ben de ondan değilim."[274]

Ebû Nuaym'ın rivâyeti, *"Bütün insanlarda hased hastalığı vardır fakat bunlar birbirinden farklıdır. Hasedini dilinde söyleyip işleyen, tatbik sahasına koymadıkça yalnız içinden geçen bir çekememezliği, onu tatbik sahanına koyanın hasedi kadar zararlı değildir."* şeklindedir.

Taberânî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem;

لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَتَحَاسَدُوا

"Birbirine hased etmedikçe insanlar hayır üzeredirler; hayırdan ayrılmış olmazlar."[275] buyurmuştur.

Hâkim ve Deylemî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem;

"İblis der ki: "Âdemoğlunun hased edip azmasını isteyin, zira hased ve azgınlık Allah katında şirke denktir." buyurmuştur.

Ahmed, Buhâri Edebü'l-Müfred'de, Tirmizî, İbn Mâce, Hâkim ve İbn Hibban'ın rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرُ مِنْ أَنْ يُعَجِّلَ اللهُ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْبَغْيِ وَقَطِيعَةِ الرَّحِمِ

"Âhirette kendisi için hazırlanan azâb ile dünyada da sahibine peşin ukubete lâyık, azgınlık ve akraba ile münâsebeti kesmekten daha büyük başka bir günah yoktur."[276] İbn Adiy ve İbn Neccâr'ın da bu mealde rivâyetleri vardır.

Tirmizî'nin, hasendir, dediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمَهُ اللهُ وَيَبْتَلِيكَ

"(Din) kardeşinin felâket ve musibetine sevinme; Allahu Teâlâ ona rahmet eder, onu kurtarır da seni mübtelâ kılar."[277] buyurmuştur.

Buhâri "Tarih"inde, İbn Mâce, Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde bazı kelime farkları ile:

---

274 Deylemî, "el-Firdevs", No:5280, 3/419

275 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8157, 8/309

276 Ebu Davud, Edeb 51, No:4902; Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 56, No:2511; İbn Mace, Zühd 23, No:4211

277 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 54, No:2506; Taberânî, "Müsned'uş-Şamiyyîn", No:384, 1/214

"İnsanların en kötüsü, başkalarının dünyalığı için kendi âhiretini mahvedenidir."[278] buyurulmuştur.

Seczî, *"Nefsâni arzularınızdan sakınınız, zira hevâ, insanı kör ve sağır eder."* demiştir.

Taberânî'nin rivâyetinde, *"Gök kubbe altında Allah katında nefse ve hevâye itaattan daha büyük putperestlik yoktur."* buyurulmuştur.

Buhâri ve Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَنَابَزُوا وَلَا تَقَاطَعُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا، وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةٍ

"Birbirinize buğzetmeyin. Birbirinize hased etmeyin. Birbirinizden yüz çevirmeyin. Birbirinizin arasını açmayın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun. Bir Müslümana, din kardeşine üç günden fazla dargın durması helâl olmaz."[279]

Enes b. Mâlik radıyallahu anh anlatıyor:

Resûl-i Ekrem'le beraber oturuyorduk. Buyurdular ki:

"Şimdi size cennetliklerden bir adam çıkagelecektir." Bir de baktık ki Ensârdan, abdest suyu sakalından damlayan ve ayakkabılarını sol eline almış bir adam çıkageldi. Ertesi gün olunca Resül-i Ekrem yine evvelki gibi söyledi. Bu adam gene birincide olduğu gibi çıkageldi. Üçüncü gün olunca Resûl-i Ekrem Efendimiz gene evvelki söylediği gibi buyurdu. Gene aynı adam ilk hali gibi çıkageldi. Resûl-i Ekrem kalkınca Abdullah b. Amr o adamı takib etti ve ona dedi ki:

"Ben babamla münakaşa ettim, üç gün onun yanına girmeyeceğime yemin ettim. Eğer sen beni bu zaman geçinceye kadar yanında alıkoymayı (uygun) görürsen öyle yap." Adam:

"Evet" dedi. Enes dedi ki:

"Abdullah sözüne devamla şöyle anlatıyor:

"Onunla beraber bu üç geceyi geçirdi fakat gece kalktığını görmedi. Ancak sabah namazına kadar her uyandıkça Allahu Teâlâ'yı zikretti ve tekbir getirdi." Abdullah dedi ki:

"Onun, hayırdan başka bir şey söyledifini işitmedim." Üç gün geçince sanki onun amelini küçük görür gibi dedim ki:

---

278 İbn Mace, Fiten 11, No:3966

279 Buhâri, Edeb 57, No:5718; Müslim, Birr 23, No:2558

"Ey Allah'ın kulu, babam ile benim aramda bir ayrılık ve anlaşmazlık yoktur. Fakat Resûl-i Ekrem'in senin için üç kere, *"Şimdi size cennetliklerden bir adam çıkagelecektir"* dediğini işittim. Her üç defasında da sen çıkageldin. Senin yanında kalmayı ve amelinin ne olduğunu görmek istedim. Böylece sana uymak arzu ediyordum. Fakat büyük bir amel işlediğini görmedim. Seni, "Resûl-i Ekrem Efendimizin söylediği mertebeye ulaştıran nedir?". Dedi ki:

"Şu gördüğünden başkası değildir." Ben dönünce bana seslendi ve dedi ki:

"O senin gördüğün şeyden başkası değildir. Ancak ben Müslümanlardan hiç bir kimseye kalbimde hile ve kin tutmam ve Allah'ın verdiği herhangi bir hayırdan dolayı hiç bir kimseye asla hased etmem." Bunun üzerine Abdullah:

"İşte seni o dereceye ulaştıran budur," dedi.[280] Hadîsi, Ahmed, Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun olarak, Neseî, Ebû Yâ'lâ ve Bezzâr Sahih senedlerle rivâyet etmişlerdir. Bezzâr bu zatın Sa'd olduğunu söylemiştir. Neseî, Beyhakî ve Isbahânî de aynı hadîsi rivâyet etmişler ve sonunda; "Abdullah:

"İşte buna bizim gücümüz yetmez dediğini" ilâve etmiştir. Beyhakî de hadîsi Salim b. Abdullah'tan rivâyet ederken: "Akşam olunca bana bir aba verdi. Kendisine yakın bir yerde yattım ve gizlice onu gözetlemeye koyuldum. Seher vakti olunca abdest alıp camiye gitti ve orada on iki sûre ile on iki rek'at namaz kıldı. Sûreler, orta sûrelerdendi. Teşehhütten sonra:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ؛ اَللّٰهُمَّ اكْفِنَا مَا أَهَمَّنَا مِنْ أَمْرِ آخِرَتِنَا وَدُنْيَانَا اَللّٰهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ وَنَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ

"Ey Rabbımız, bize dünyada hasene ver, âhirette de hasene ver ve bizi cehennem azabından koru. Allah'ım, dünya ve âhiret işlerinden bizim için önemli olanlarında sen bize kâfi ol. Allah'ım, senden hayrın hepsini ister ve şerrin tümünden sana sığınırız." dualarını okudu."

Yine bir hadîsde:

كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا وَكَادَ الْحَسَدُ أَنْ يَغْلِبَ الْقَدَرَ

280 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:12720, 3/166

"Nerde ise yoksulluk küfür olacak ve hased kadere galebe çalacaktı" buyurulmuştur.[281]

Bir başka hadîsde de Resûl-i Ekrem:

"Geçmiş milletlerin hastalıkları benim ümmetime sirayet edecektir," buyurdu. Kendisine:

"Bu hastalıklar nelerdir?" diye soranlara, Resûl-i Ekrem;

"Kendini beğenip kibirlenmek, gereksiz neş'e, mal ve evlâd ile övünmek, dünyalığa meyletmek, cedelleşmek ve hasedleşmekdir ki, sonunda azgınlık ve husûmetler baş gösterir ve ortalık karışır," buyurdu.

Diğer bir hadîsde de şöyle buyurmuştur:

"Ümmetim için en çok korktuğum servetlerinin çoğalması ile aralarında baş gösteren çekememezlik neticesi birbirini öldürmeleridir." Sonra devamla, *"Mümkün olduğu kadar nimetinizi gizleyin. Zira her nimet sahibi hased edilebilir."* buyurmuştur.

Başka bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın verdiği nimetlerin düşmanı vardır," buyurdu. Kendisine:

"Onlar kimlerdir?" Diye soruldu, Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ'nın fazlından verdiği nimetlere hased edenlerdir," buyurdu.

Diğer bir hadîsde de, *"Hesaptan bir yıl önce altı sınıf insan cehenneme girer. Bunlar, haksızlıkları sebebiyle hükümdarlar, taassubları sebebiyle Araplar, kibirleri sebebiyle ileri gelenler, hıyanetleri sebebiyle tüccarlar, cehaletleri sebebiyle köylüler ve hasedleri sebebiyle âlimlerdir."* buyurdu.

Rivâyete göre Mûsâ aleyhisselâm Rabbıyla mükâlemeye giderken Arş'ın gölgesinde bir adam görür ve kendi kendine, herhalde bu adamın Allah katındaki mevkii benim mevkiimden üstündür, diye düşünür ve Allahu Teâlâ'ya:

"Bu adam kimdir?" diye sorar. Allahu Teâlâ:

"Sana bunun adını söylemeyeceğim, yalnız üç amelini haber vereyim. Bu adam kimseye hased etmez, anne ve babasına isyan etmez ve söz gezdirmez," buyurdu.

Zekeriyâ aleyhisselâmdan rivâyet edildiğine göre Allahu Teâlâ:

"Hased eden nimetimin düşmanı, kazama kızan ve kullarım arasındaki taksimatıma rıza göstermeyen kimsedir, buyurmuştur.

281 Kuzâî, "Müsnedü'ş-Şihâb", No:586, 1/342

Geçmiş büyüklerden birisi:

"Göklerde ilk hased bayrağını kaldıran şeytandır. Hasedinden Adem aleyhisselâm'a secde etmedi ve kovuldu," demiştir.

İmamlardan biri hükümdarlardan birine şöyle bir öğütte bulundu:

"Sakın kibirlenme, zira Allahu Teâlâ'ya ilk isyan, kibirle başlamıştır, İblîs, böbürlenerek Adem aleyhisselâma secde etmemiş, isyan etmiştir," dedi ve hemen,

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى

"Meleklere: "Âdem'e secde edin" demiştik; İblis'ten başka hepsi secde etmiş, o çekinmişti."[282] âyetini okudu. Sakın haris olma, zira Âdem aleyhisselamın hırsı onu cennetten çıkarmıştı. Cennete haris olduğu için yasak ağaçtan yemesi, cennetten çıkmasına sebep olmuştur, dedi ve:

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا

"Oradan hepiniz çıkın."[283] âyetini okudu. Hasedden son derece sakın, zira Kaabil'in Habil'i öldürmesiyle meydana gelen ilk cinayete hased ve çekememezlik sebep olmuştur, dedi ve:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

"Ey Muhammed, onlara, Âdem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş diğerininki edilmemişti. Kabul edilmeyen: "And olsun seni öldüreceğim" deyince, kardeşi: "Allah ancak müttakilerin takdimesini kabul eder." demişti."[284] âyetini okudu.

Bu ilk cinayetin sebebini şöyle anlatırlar: Adem aleyhisselâmın eşi Hz. Havva, biri kız diğeri erkek olmak üzere yirmi kere ikiz çocuk doğurmuştu. O zamanın hükmüne göre neslin çoğalması ve devamı için yalnız bir batında doğan kız ve erkek birbirleriyle evlenemiyor, diğer batında doğanlarla evlenebiliyorlardı. Kaabil ile doğan kız güzel, Habil ile doğan kız ise çirkindi. Kaabil'in kızkardeşi Habil'e, Habil'in ikiz kardeşi Kaabil'e verilmek istenince Kaabil -kendi kız kardeşi güzel olduğu için- bunu çekemedi ve,

282 Tâ Hâ: 20/116.
283 el-Bakara: 2/38.
284 el-Maide: 5/27.

"Herkes kendi ikiz kardeşini alsın" diyerek isyan etti ve nihayet bu hasedi kardeşi Habil'i öldürmesine kadar gitti. Böylece insanlık tarihinde ilk cinayet hased yüzünden işlenmiş oldu.

Bu imamın hükümdara olan öğütlerinden biri de;

"Resûl-i Ekrem'in Ashâbı anıldığı ve menkıbelerinden söz edildiği vakit sükût et, aleyhlerinde konuşma. Kaderden bahsedildiği vakit yine dilini tut. Yıldızlardan, kâhinlerin astronomi ile ilgili öne sürdükleri şeyler konuşulduğu vakit yine sükût et," dedi.

Yine sâlihlerden bir zat hükümdarın yanı başında oturur ve ona aşağıdaki şekilde öğütlerde bulunurdu:

"İyilik edene iyilikle mükâfatta bulun. Kötülük edene boş ver; onun kötülüğü ceza olarak kendisine yeter. Bu zatın hükümdara yakınlığını çekemeyen cahil hasudun birisi onu öldürtmek için hile düşündü. Hükümdara yaklaşarak:

"Senin sevdiğin bu adam, senin ağzının ve nefesinin koktuğunu sanıyor. Bunun için yanınıza geldiği vakit elini ağzına ve burnuna tutuyor," dedi. Hükümdar:

"Bakalım, bir deneyeyim," der. Hükümdarın yanından ayrılan bu adam hemen öteki zatı evine davet eder, kendisine soğanlı ve sarmsaklı yemekler yedirir, sonra da:

"Şimdi hükümdarın sohbetine katılacaksın, ağzın ve nefesin kokuyor. Bunun için hükümdara yaklaştığında ağzını tut ki, ağzının kokusu hükümdarı rahatsız etmesin," der. Hükümdarın yanına gelen bu zat eskisi gibi hükümdara:

"İyilik edenlere iyilikte bulun, kötülük edenlere aldırma, onların kötülükleri onlara yeter," der. Hükümdar bu zata:

"Yanıma yaklaş," der. Adam yaklaşır ve fakat kendi ağzının kokusu hükümdarı rahatsız etmemesi için elini ağzına tutar. Bunu gören hükümdar kendi kendine;

"Adamın söylediği doğru imiş, der ve hemen kumandanına hitaben bir mektup yazdırır. Mektupta, "Bu yazıyı sana getirenin boynunu vur, derisini yüz, içine saman doldur ve bana gönder" diye yazar. Mektubu bu zatın eline verir. Bu zat da hükümdarın kendisine bahşiş verilmesini emrettiğini sanır. Hemen çıkar, kapıda öteki adamla karşılaşır. Adam:

"Elindeki kâğıt nedir?" diye sorar. O:

"Hükümdar bana ikramda bulundu bunun için bu yazıyı verdi, parayı almağa gidiyorum," deyince adam:

"Bunu bana ver," diye yalvardı. O da:

"Peki verdim, der ve hemen mektubu uzatır. Adam mektubu alır almaz doğruca kumandana gider mektubu takdim eder. Kumandan mektubu alır okur ve:

"Bu mektupda seni öldürüp derini yüzmem ve içini saman doldurup hükümdara göndermem emrediliyor," der. Adam şaşırır ve:

"Aman sen bilirsin, bu yazı bana ait değil, bu şöyledir, böyledir. Hükümdara müracaat edip soralım," diye feryad eder. Kumandan:

"Burada hükümdara müracaat edilsin diye bir kayıt yoktur. Ben ancak emri yerine getiririm," der ve emri yerine getirir. Adamı öldürür, derisini yüzer ve saman doldurduğu deriyi hükümdara gönderir. Bu sâlih zat tekrar hükümdarın yanına gider ve eski tavsiyesini tekrarlayarak:

"İyilik edene iyilik yap, kötülük yapana aldırma," der. Hükümdar bu zatı görünce şaşırır ve hemen sorar:

"Sana verdiğim mektubu ne yaptın?" der. Adam:

"Kapıda falancı ile karşılaştım. Mektupdan sordu. Ben, hükümdarın hediyesidir," dedim. Onu benden istedi, ben de verdim," dedi. Hükümdar:

"O adam bana, senin, benim nefesimin koktuğunu söylediğini bana söyledi, doğru mudur?" diye sordu. Bu zat:

"Hayır, ben öyle bir şey söylemedim," dedi. Hükümdar:

"O halde dün benim yanıma yaklaşınca elini neden ağzına getirdin?" diye sordu. Bu zât:

"O adam beni davet etti, sarımsaklı yemekler yedirdi, ağzımın kokusu sizi rahatsız etmemesi için elimi ağzıma koydum," dedi. Hükümdar:

"Mes'ele anlaşıldı, şimdi yerinde otur, kötülük edenin kötülüğünün kendisine yettiğini ve cezasını bulduğunu gördük," dedi.

İşte böylece çekememezliğin zararını düşün ve yukarda geçen Resûl-i Ekrem'in:

"Kardeşine karşı kötülüğü düşünme, Allah onu korur ve senin belânı verir." hadîsini hatırla.

İbn Şirin diyor:

"Ben dünyalıkta kimseye hased etmiş değilim, zira bu adam ya cennetlidir ya da cehennemli. Cennetli ise dünyalığın ne kıymeti var? Cennette alacağı nimetler çok daha büyüktür. Şayet cehennemli ise dünyalığın ne kıymeti var? Zira sonunda varacağı yer cehennemdir."

Ebû'd-Derdâ (r.a.), "Kişi ölümü hatırladıkça neş'esi ve çekememezliği azalır." demiştir.

Muâviye radıyallahu anh diyor ki; "Herkesi memnun etmek mümkündür. Hased edeni ancak elindeki nimetin gitmesi memnun eder, o başka bir şeyle memnun olmaz." demiştir.

Bedevi'nin birisi, de, "Hasûd kadar mazluma benzeyen bir zalim görmedim. Çünkü o, sendeki varlığı, huzur ve sükûnu, kendisinde yokluk ve felâket olarak görür." demiştir.

Hasan-ı Basri, "Ey Âdemoğlu, kardeşine hased etme, zira Allahu Teâlâ'nın ona olan ikramı iyiliğinden sebep ise nesini çekemiyorsun? Sen de çalış iyi ol, Allahu Teâlâ sana da versin. Yok, şayet Allahu Teâlâ'nın ona ikramı kötülüğünden sebep ise nesini çekemiyorsun? Adamın varacağı yer cehennem değil mi? Buna hased edilir mi?" buyurmuştur."

Yine zatın biri:

"Hased eden kimse toplum içinde yerilir, zelil olur, melekler arasında düşmanlık ve lanetle karşılaştığı gibi insanlar arasında dalgın, düşünceli, kederli, ölüm anında da şiddetli can çekişme, mahşerde de rezalet ve kepazelikle karşılaşır, demiştir.

Önemli Uyarılar:

1. Gazab ile ilgili olarak yukarda geçen hadîslerden de anlaşıldığı gibi, Allahu Teâlâ gazabı ateşten yarattı, insanın mayasına yerleştirdi ve hamuru ile yoğurdu. Ne vakit öfkelenirse kalbinin kanı kaynamaya başlar, bütün damarları dolaşır. Kaynayan su yukarı hücum ettiği gibi bu ateş de yükselir. Yanan bu kanı insanın yüzüne doğru çıkarır. Yanağın üst kısımları ve gözler kızarır, çünkü cild, parlak olduğu için ardındaki kanın rengini hemen gösterir. Renginin böyle kızarması, kızdığı kimseye gücünün yettiği vakittir. Hasmından korkarsa kan dışardan içeriye kalbine doğru çekilir ve rengi solmağa başlar. Şayet hasmına karşı mütereddit ise bazan benzi kızarır ve bazan da solar. Demek ki gazabın yeri kalb ve anlamı, intikam arzusu ile kanın galeyanıdır. Bu kuvvetin harekete geçmesi, ya zarar vermesi muh-

temel bir olayı önlemek veya zarar verdikten sonra intikam almak için olur. Onu durduran ve ona zevk veren şey, intikam alabilmektir. Bunun ifrat ve tefriti -yani aşın derecede ileri gitme ve aşın derecede geri kalma- tarafları vardır, intikam duygusundan mahrum, hamiyet ve gayreti bulunmayan tefrit sahiblerinde kemal diye birşey aranamaz. Bu gibi erkekler kadınlardan ve belki haşere hayvanlardan sayılır. İşte İmam Şâfiî hazretlerinin:

"Öfkelendirilen ve öfkelenmesi gerektiği safvetini küdüretten koruyacak derecede öfkesi bulunmayan, eşek; rıza göstermesi istenen yerde asla ele avuca sığmayan, şeytandır," demekteki maksadı budur. Allahu Tealâ Ashâb-ı Kirâm'ı şiddet ve hamiyetle niteleyerek:

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ

"Onlar inkârcılara karşı sert, birbirlerine merhametlidirler."[285]

أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ

"İnananlara karşı alçak gönüllü, inkârcılara karşı güçlü..."[286]

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

"Ey Peygamber, inkârcılarla ve İki yüzlülerle savaşı onlara karşı sert davran."[287] buyurmuştur.

Bu tefritin neticesi daima zillete düşmek, namus ve şerefini koruyamamak gibi mezmum hallerdir.

Ashâb-ı Kirâm'dan Sa'd (İbn Ubâde) radıyallahu anh:

"Eğer karımın yanında yabancı bir erkek görsem onu kılıcımın geniş yüzü ile değil, keskin tarafı ile vurur öldürürüm," demişti. Resül-i Ekrem bunu duyunca:

أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ أَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللهُ أَغْيَرُ مِنِّي وَمِنْ غَيْرَتِهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ

"Sa'd'ın bu gayret ve hamiyetine şaşıyor musunuz? Gerçek olan birşey varsa ben Sa d'dan daha kıskancım. Allahu Teâlâ da benden kıskançtır. Fahiş kötülükleri haram kılması O'nun gayretindendir,"[288] buyurdu.

285 el-Feth: 48/29.
286 el-Maide: 5/54.
287 et-Tahrim: 66/9.
288 Buhâri, el-Muhâribîn min ehli'l-küfr 26, No:6454; Müslim, Lian 17, No:1499

Ahmed, Buhâri, Müslim ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde, Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَاللهِوَلِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنَاللهِ وَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَنْزَلَ الْكُتُبَ وَأَرْسَلَ الرُّسُلَ

"Allahu Tealâ dan gayûr (kıskanç) kimse yoktur. Bunun için O, kötülüklerin gizli olanını da aşikare olanını da haram kılmıştır. Allah kadar övülmek kendisine sevimli olan hiç kimse yoktur. Bunun için Allah kendisini övmüştür. Allah kadar mazeret kabul etmek kendisine sevimli olan hiç kimse yoktur. Bunun için Allah kitablar indirmiş, peygamberler göndermiştir."[289] Beyhakî'nin rivâyetinde, *"Hamiyet ve kıskançlık imandandır."* şeklindedir.

Ahmed, Ebû Davud, Neseî ve İbn Mâce'nin de rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مِنَ الْغَيْرَةِ مَا يُحِبُّ اللهُ تَعَالَى وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُ اللهُ وَإِنَّ مِنَ الْخُيَلَاءِ مَا يُحِبُّ اللهُ وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُ اللهُ تَعَالَى فَأَمَّا الْغَيْرَةُ الَّتِي يُحِبُّهَا اللهُ فَالْغَيْرَةُ فِي الرِّيبَةِ. وَأَمَّا الْغَيْرَةُ الَّتِي يُبْغِضُهَا اللهُ فَالْغَيْرَةُ فِي غَيْرِ رِيبَةٍ. وَأَمَّا الْخُيَلَاءُ الَّتِي يُحِبُّهَا اللهُ فَاخْتِيَالُ الرَّجُلِ فِي الْقِتَالِ وَاخْتِيَالُهُ عِنْدَ الصَّدَقَةِ وَأَمَّا الْخُيَلَاءُ الَّتِي يُبْغِضُهَااللهُ فَاخْتِيَالُ الرَّجُلِ فِي الْبَغْيِ وَالْفَخْرِ

"Gayret ve hamiyyetten öylesi var ki, Allahu Teâlâ onu sever, öylesi de var ki, Allahu Teâlâ ona buğzeder. Böbürlenmenin de öylesi var ki, Allahu Teâlâ onu sever, öylesi de var ki, Allahu Teâlâ onu sevmez. Allahu Teâlâ'nın sevdiği hamiyet ve gayret, kişinin şüphe ve töhmet yerlerinde gösterdiği gayrettir; sevmediği hamiyet ve gayret de birşey yokken kişinin vesvese üzerine gösterdiği hamiyet ve gayrettir. Allahu Teâlâ'nın sevdiği kibir, savaş alanında kişinin gösterdiği kahramanlık kibridir. Buğz ettiği kibir ise azgınlık ve kendini beğenmekteki kibridir."[290]

Taberânî'nin rivâyetinde, "Allahu Teâlâ kullarında gayret ve hamiyet sahibi olanları sever ve Müslümanlara gayret verir. Siz de gayretli olun." buyurulmustur.

Buhâri, Müslim ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

---

289 Buhâri, Tefsir 130, No:4358; Müslim, Tevbe 33, No:2760

290 Ebu Davud, Cihad 114, No:2659; Nesai, Zekât 66, No:2558

إِنَّ اللهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ

"Allahu Teâlâ mü'minler hakkında gayret ve hamiyet gösterir (hayır ve mutluluk diler), mü'min de gayret ve hamiyet gösterir. Allahu Teâlâ'nın gayreti, Allah'ın haram kıldığı fena şeyleri mü'minin işlemesi içindir."[291]

Gazabın ifrat tarafına gelince; bu da tefrit gibi mezmumdur. İfrat derecede gazab şöyle olur: Öfke kendisini o derece kaplar ve kendisine galebe çalar ki, adam, dinî ve aklî dengesini kaybeder. Artık kendisinde düşünce ve görgü diye birşey kalmaz. İradesi elinden gider, darda kalmış bir duruma düşer. Bu da ya tabiat veya âdet bakımından veyahut her ikisinin karışımından olur. Âni tehevvüre kapılabilir ve tez kızar. Veyahut kendisini neş'elendiren, kemal ve kahramanlık olduğunu sandığı birşey buna karışır, bu sayede öleceğini sanır. Öfke ateşi kuvvetlenip meş'alelendikçe sahibi kör ve sağır olur; gerçekleri görmez, öğütleri duymaz hale gelir. Hatta öğüt, onun aklının nurunu söndürmekten başka bir işe yaramaz olur. Çünkü düşüncenin merkezi olan beynini gazab ateşinin dumanı sarmış ve bu sis ile gözü kararmıştır. Artık karanlıktan başka birşey göremez hale gelmiştir. Bazan kalbinde yanan öfke ateşi o kadar kuvvetli olur ki, kalbinin rutubetini yokederek adamın ölümüne sebep olur.

Bu öfkenin görünüşteki izleri, yukarda anlattığımız gibi, rengin değişmesi, vücudun titremesi, hareketlerinin düzenli olmaması, dilinin rikâketi, ağzının köpürmesi, yanakların kızarması, burun deliklerinin şişip inmesi gibi hallerdir. Hatta öfkeli adam öfke anında aldığı çirkin, vahşi ve yırtıcı hayvan manzarasını bir aynada görse, utancından öfkesi kaybolurdu. Bu, görünüşteki halidir. İç âlemine gelince; bu da zahir hâlinden daha iyi değil, daha kötüdür. Çünkü zahir, bâtının başlangıcıdır. Zahirin bozulması, bâtının bozulmasındandır. İşte bunlar, vücudundaki belirtilerdir.

Konuşmasındaki dengesizliklerine gelince; öfkelenen bir insanın, ağzının dediğini kulağı duymaz olur. Artık bozuk cümleler ve kekelemelerle, sövüp saymalar, küfürler birbirini kovalar. Aklı başına geldiği vakit bu söylediklerini duysa, utancından yere geçer.

Diğer azalarındaki etkilerine gelince; hemen dövmeğe kalkışır ve hatta elinden geldiği takdirde öldürecek kadar ileri gider. Şayet intikam almaya gücü yetmezse bu defa öfkesi kendi aleyhine döner; kendi kendine dövünür, yaka ve paçasını yırtmaya başlar. Çevresindeki hayvanları döver, koltuk ve masalara vurur. Etrafındaki bardak ve çanakları kırar. Şaşkın bir

---

291 Buhârî, Nikâh 106, No:4925; Müslim, Tevbe 36, No:2761

sarhoş ve hayretler içinde kalmış bir deli gibi ortalıkta dolaşır durur. Bazan da hareketten aciz kalarak olduğu yerde çöker. Öfkenin, şiddetle kendisini istilâ etmiş olmasından aklı başından gitmiş bir deli manzarası alır.

Kalbindeki tesirine gelince; kızdığı adama karşı kin besler, onu çekemez bir hal alır. Kızdığı adamın basma bir felâket gelirse ona sevinir. Bir iyilikle karşılaşırsa ona üzülür. Onun hakkında bildiği kötülükleri açıklar. Onunla alay eder ve benzeri her kötülükleri düşünür.

Mutlak olgunluk ise bu gazab kuvvetinin ifrat ve tefritinde değil, belki itidalindedir. Akıl, mantık ve din uyarınca hareket etmektedir. Hamiyet ve gayretin gerekli olduğu yerlerde yeteri kadar öfke, hamiyet ve gayret gösterir. Yumuşaklık gerekli olan hallerde de yumuşak davranır. İşte Allahu Teâlâ'nın kullarım yükümlü kıldığı istikâmet ve Resûl-i Ekrem'in, *"İşlerin hayırlısı ortasıdır."* buyurmakla övdüğü vasat durum budur. Öfkede ifrat veya tefrite kaçanlar, kendilerini bu itidale ve bu Sırât-ı Müstakîm'e getirmeye gayret etsinler. Hiç olmazsa buna yaklaşsınlar. Nitekim Allahu Teâlâ:

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ

"Âdil hareket etmeğe ne kadar uğraşsanız, kadınlar arasında eşitlik yapamayacaksınız, bari bir tarafa tamamen kalben meyletmeyin ki, öbürünü askıdaymış gibi bırakmış olmayasınız."[292] buyurmuştur. İyiliklerin tamamını yapamayanların, kötülüklerin tamamını yapmaları doğru olmaz. Kötülüklerin bazısı, bazısından ehven; iyiliklerin bazısı da bazısından üstündür. Allahu Teâlâ herkese tevcih ettiği şeyi müyesser kılar.

2. Önemli uyarılardan birisi de öfkelendiği şeydir. Boş şeye öfkelenmek mezmum, önemli şeylere öfkelenmek ise memduhtur. Bunun için Resûl-i Ekrem yalnız Allah için öfkelenirdi. Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerine göre adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Falana sabah namazını çok uzattığı için ben sabah namazına gidemiyorum," dedi. Resûl-i Ekrem hemen bir hutbe îrad etti. Çok öfkeli idi. Hutbesinde:

"Ey insanlar, sizin aranızda cemaatten nefret ettirenleriniz vardır. Sizden biriniz imam olduğu vakit, namazı uzatmasın, kısa kıldırsın, çünkü ardında yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibleri vardır,"[293] buyurdu.

292 en-Nisâ: 4/129.
293 Buhâri, Cemaat 33, No:670; Müslim, Salat 182, No:466

Yine Resûl-i Ekrem'in Allah için gazabını Hz. Aişe radıyallahu anha şöyle anlatıyor:

"Resûl-i Ekrem bir seferinden dönmüştü. Ben de odamın önündeki sofaya içerisinde suretler, resimler bulunan perde asmıştım. Resûl-i Ekrem onu görünce hemen resimleri yırtarak perdeyi ortaya attı ve buyurdu ki:

"Ya Âişe, kıyamet günü insanların en şiddetli azâb çekecek olanı, Allah'ın yaratıklarına benzetmeğe çalışanlardır," buyurdu.

Enes radıyallahu anhden gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem kıble tarafına tükürüldüğünü gördü. Buna son derece canı sıkıldı ve kızdığı yüzünden belli oldu ve bizzat kendi eliyle tükrüğü temizledi. Sonra şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz namaza durduğu vakit Rabbıyla münacaat halindedir. Kıble ile kendi arasında Rabbı vardır. Artık secde edeceğiniz kıble tarafına tukürmeyiniz; ya mescit dışında başka bir yere tükürün veya tükürdüğünüzü ayağınızın altına alın, buyurdu ve sonra kendi mendiline tükürerek, böyle yapın," dedi.

3. Önemli öğütlerden birisi de, bazı kimselerin, riyazetin öfkeyi tamamen yok edeceğine, diğer bazılarının da öfkeye hiç bir şeyin tesir etmiyeceğine kail olmaları konusudur. Burada da gerçek, bizim anlatacağımızdır.

Bunu şöylece özetleyebiliriz: Mademki insanda sevmek ve sevmemek özelliği vardır, o halde öfkelenmemesi imkânsızdır. Sevdiği şey yiyecek, giyecek, mesken ve sıhhat gibi zaruri: ise, bunları takviye için mutlak surette gazaba ihtiyacı vardır. Şayet, mevki, mansıb, öne geçmek, ilim ve servetle övünmek gibi zaruri olmayan şeylerden ise zühd ve riyazet gibi çalışmalar neticesinde bunları elde edemedi diye öfkelenmesi mümkündür. Ne yazık ki, öfkelerin çoğu bunlardandır. Gerçi bu gibi ibadet bakımından sevilen bazı şeyler, bazı kimseler için zaruri olabilir. Âlimler için kitablar, san'atkârlar için âletler gibi.

Bunu böylece izah ettikten sonra, birinci kısım olan zaruri ihtiyaçlara karşı öfkeyi, ne riyazet ve ne de hiç bir şey kökünden izâle edemez. Çünkü bunlar için öfke, tabiat ve yaratılış gereğidir. Ancak bir süre cehd ve gayret göstermek suretiyle bu husustaki öfkeyi akıl ve şeriatın uygun bulacağı mutedil bir huy haline getirmek de mümkündür. Üçüncü kısım olan kitap ve âlet gibi ihtiyaçlara karşı öfkeyi de itidale irca etmek mümkündür.

İkinci kısım olan mevki ve mansıb sevgisi, ilim ve servetin çokluğu ile övünmek sevgisi ise, bunlar riyazet ve mücahede ile tamamen zail olabilir. Çünkü bunlar zaruri ihtiyaçlar olmadıkları için bunları gönüllerden silip

atmak mümkündür. İnsanoğlu varacağı yerin mezar ve asıl kalacağı yerin âhiret olup, dünyanın gelip geçici olduğunu, bu bakımdan dünyalıktan ancak âhiret azığına ihtiyacı bulunduğunu, fazlasının sırtında bir yük ve vebal olduğunu düşününce bütün bu sevdalardan vazgeçebilir. Gerçi bütün bunlara rağmen bunu da kökünden silip atmak pek ender rastlanan şeylerdir.

Öfkenin önemi ve kolay kolay yok edilemeyeceği hakkında Resûl-i Ekrem'in şu mübarek sözleri ne kadar anlamlıdır. Resûl-i Ekrem:

"Allah'ım, ben de bir insanım; insanların kızdığı gibi ben de kızarım, hangi bir Müslümana kötü söyledim, tel'in ettim veya dövdümse, onu benim hesabıma ona dua, onu tezkiye ve kıyamette onu sana yaklaştırmağa vesile kıl," buyurdu. İbn Amr İbn Âs radıyallahu anhum:

"Ya Resûlallah, gazab ve rıza hakkında bu söylediklerinizi yazayım mı?" dedi. Resûl-i Ekrem:

"Yaz, beni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki (eli ile dilini göstererek) bundan ancak hak sadır olur," buyurdu. Ve "Ben gazab etmem" buyurmadı da, "Gazab ve öfke beni hak ve hakikatten ayırmaz, ancak gerçeği söyletir" buyurdu. Nitekim Hz. Ali de,

"Resûl-i Ekrem dünya işi için öfkelenmez. Hak uğrunda öfkelendiği vakit kimse farkında olamazdı. Öfkelendiği vakit yerinden kalkmadan öfkesi yerini bulurdu." demiştir.

Hulâsa; gazab ve öfkeden kurtuluşun en sağlam yolu, âfet ve gailelerini bilmekle dünya sevgisini gönlünden silmekle gazab vartasına düşmenin en korkunç yolu da kibirlenmek, böbürlenmek, kendini beğenmek, şaka, boş konuşmak, neş'e, serzeniş, kınamak, yaltaklık, zarar ziyan, özür, mal ve mevkie haris olmaktır. Bütün bunlar, şer'an yerilen âdi huylardandır, insanda bu sebepler mevcut oldukça gazabtan kurtulamaz. Bunları atıp ziddiyle ahlaklanıncaya kadar riyazet ve mücâhedeye devam etmesi lâzımdır.

4. Önemli bir başka uyarı da, gazabın tedavisi ve heyecanından sonra izâlesini bildiren hadîsler yukarda geçmiştir ki, bunların hepsi ilim ve amele dayanır. İlim demek, hiddetini yenmenin, bağışlamanın, ağırlığı kaldırmanın ve hilm sahibi olmanın fazilet ve erdemliğini bilmektir. Bunları iyice bilip anlayan insan, artık öfkesinin peşine gitmekten vazgeçer de Allahu Teâlâ'nın va'd ettiği büyük mükâfatların hevesiyle bütün hiddet ve şiddetini bırakmasıdır. İşte bunun içindir ki Hz. Ömer (r.a.) bir adamın dövülmesini emrettiği sırada, adam;

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Affa sarıl, marufu emret ve cahillerden yüz çevir"[294] âyetini okudu. Hz. Ömer bunu okuyup mânâsını düşününce adamı serbest bıraktı. Ömer b. Abdülazîz de bir adamın dövülmesini emrettiği vakit, adamın;

وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ

"Öfkesini yenenler." âyeti celîlesini okuması üzerine hemen adamı bağışlamış ve dayaktan vaz geçmiştir. Bunun gibi, Allahu Teâlâ'nın kudreti, kendi kudretinin çok üstünde olduğunu ve birçok hareketleri ile Allahu Teâlâ'yı gazablândırdığını, kıyamet günü O'nun affedip bağışlamasına ne derece muhtaç bulunduğunu, dünyada başkalarını affedenleri Allahu Teâlâ'nın da orada affedeceğini düşünmekle öfkesinden vazgeçer. Bunun içindir ki, Allahu Teâlâ kudsî bir hadîsde:

"Ey Âdemoğlu! Öfkelendiğin vakit Beni hatırla ki, Ben de öfkelendiğim vakit seni hatırlayayım," buyurmuştur. Aynı zamanda bugün öfkelenip kötülük yaptığı kimsenin, kendi kusurlarını sayıp dökmek suretiyle kendisini rezil edeceğini ve günün birinde herhangi bir suretle kendisinden intikam almaya kalkışacağını düşünmesidir. Bu da dünyevî gailedir. Âhireti hatırlayamayanın bunları da düşünmesi gerekir. Yine bunun gibi öfke anında öfkenin ahlâki çirkinliği yanında bir de yüzünün alacağı çirkin manzarayı ve saldırgan bir köpeğe benzediğini, hilm ve mülâyemetin peygamber ve velilerin nitelikleri olduğunu, bunların arasındaki farkı düşünmesi ve böylece, "Canım bu adam seni kızdırdı, şimdi sen intikam almazsan insanlar bunu senin acizliğine verir" diye gazabı harekete geçiren şeytanın vesvesesine aldırış etmemelidir. Hatta böylece öfkelerine uyanlardan Allahu Teâlâ'nın alacağı intikamın daha büyük olduğunu düşünmelidir. Çünkü öfkelenen insan, işlerin, Allah rızasına değil, kendi öfkesine uygun olarak ceryan etmesini ister. Bu vartaya düşen kimse, çok daha büyük olan Allahu Teâlâ'nın mekrinden emin olamaz. İşte bunlar, öfkeden sakınmanın ilmî yollarıdır.

Ameli yönüne gelince; şeytanın şerrinden daima Allah'a sığınmalı, kendisini düzeltmeğe gayret etmeli ve duasında hadîsi şerif uyarınca:

"Ey Muhammed aleyhisselâmın Rabbi olan Allah'ım! Kalbimin kinini kaldır ve fitne sapıklıklarından beni koru", diye dua etmelidir. Sonra öfkelendiği vakit yere yaklaşması için, ayakta ise oturmalı, oturuyorsa yaslan-

294 Âl-i İmran: 3/199.

malıdır. Bu suretle kendisini enginlerde kılan topraktan yaratılıp mütevazı bir varlık olduğunu düşünerek öfkenin meydana geldiği hararete sebep olan davranıştan vazgeçmelidir. Nitekim hadîsde, *"Öfke, kalbde yanan bir kıvılcımdır. Öfkelenen adamın şah damarlarının nasıl şişip gözlerinin kızardığını görmez misiniz? Sizden biriniz öfkelendiği vakit ayakta ise otursun, oturuyorsa yaslansın. Böyle yaptığı halde öfkesi geçmemişse soğuk su ile abdest alsın veya yıkansın. Zira ateşi ancak su söndürür."* buyurmuştur.

Diğer bir hadîsde de:

"Sizden biriniz öfkelendiği vakit su ile abdest alsın, zira öfke ateştendir.", buyurulmuştur. Başka bir rivâyette de, *"Öfke şeytandandır, şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateş ise su ile söndürülür. Sizden biriniz kızdığı vakit abdest alsın."*, buyurulmuştur. Diğer bir rivâyet de, *"Kızdığın vakit sükût et."* şeklindedir. Bir başka rivâyette ise, *"Öfke, kişinin kalbinde bir ateş parçasıdır. Kızan adamın şah damarlarının şişmesini ve gözlerinin kızarmasını görmez misiniz? Sizden birinize böyle bir hal geldiği vakit hemen yüzünü yerlere sürsün."* buyurulmuştur.

İmâm Gazzâlî diyor ki: Resûl-i Ekrem'in: *"Öfkelenen adam yanaklarını yere yapıştırsın."* buyurması, en kıymetli uzvu olan yüzünü yerlere sürerek secde etmesine işarettir. Bu hareketiyle insan, kendisinin zillet ve acziyetini anlar da öfkenin sebebi olan ululuk ve benlik davasından vazgeçerek hiddeti teskin olur. Hz. Ömer öfkelendiği bir vakit burnuna su çekti ve:

"Öfke şeytandandır, su öfkeyi giderir." dedi. Bir defasında öfkelenen Ebû Zer (r.a.) birini (Hz. Bilâl olduğu söylenir) anası tarafından ayıpladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Ey Ebû Zer, başını kaldır göklerin azametine ve onları yaratan Allahu Teâlâ'nın kudret ve büyüklüğüne bak, şunu da bil ki, sen ne siyah ve ne de kızıl deriliden üstün değilsin; üstünlüğün ilim ve takvan iledir. Öfkelendiğin vakit ayakta isen otur, oturmuş isen yaslan, yaslanmış isen yat," buyurmuştur.

Öfkeden kurtuluş çarelerinden birisi de gıybet, iftira ve casusluk gibi kötülüklerle haksızlığa uğradığın vakit, bunların benzeri ile mukabelede bulunmanın caiz olmadığını bilinendir. Esasen bunların hiç biri caiz değildir. Aynı zamanda bunlara başlayanın nerede duracağını tayin etmek de zordur. Kısas, benzerlik olan şeylerdedir, bunlarda ise benzerlik zordur. Evet, imamlarımız, bu gibilere, kimsenin kurtulamıyacağı sözlerle mukabelede bulunmağı caiz görmüşlerdir. Meselâ, bu gibi gıybet ve iftirada bulunan kimseye, ahmak adam, denebilir. Çünkü hiç kimse ahmaklıktan

kurtulamaz; herkeste bir nevi ahmaklık vardır. Nitekim Mitraf, "İnsanların hepsi Allah'a karşı ahmaktır, ancak ahmaklıkta müsavi değillerdir." demiştir. Hz. Ömer de, "Allah'ın zâtı hakkında insanların hepsi ahmak veya cahil gibidir." demiştir.

İmâm Gazâlî'nin de dediği gibi, "Ey kötü huylu insan, ey utanmaz yüzlü,-insanların kusurlarını araştırıyorsa- ey insanların gizli hallerini araştıran, biraz utansan bu gibi sözleri söylemezdin. Bu halinle gözümden düştün, Allah cezasını versin." gibi sözlerle mukabelede bulunulabilir. Fakat kendisine sövmenin, anne ve babası için kötü söylemenin haram olduğunda ittifak vardır. Bu gibi sözlerle mukabelede bulunmanın caiz olduğuna delil, Resûl-i Ekrem'in zevcelerinden Hz. Zeyneb'in Hz. Aişe'ye kötü sözler söylemesidir. Hz. Aişe de gerçekler ile ona karşılık verdi ve hatta onu geçti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Evet, babasının kızıdır," buyurdu. Bu şekil karşılık caiz olmakla beraber terki efdaldir. Zira bu gibi karşılıklar, insanı azdırıp daha kötülere götürür. Hadîsde, *"Mü'min tez kızıp, tez barışandır."* buyurulmuştur Diğer rivâyet, *"Mü'minlerin hayırlısı, geç kızıp öfkesi tez geçendir. Kötüsü de tez kızıp geç öfkesi geçenidir."* şeklindedir.

Öfkeden kurtuluş yollarından birisi de kin ve çekememezliğin, öfkenin neticesi olduklarını bilmektir. Çünkü öfkelenen o anda intikam almaya gücü yetmiyorsa öfkesini içine çeker ve bu öfke içinde kin ve hased haline dönüşür. Daima adama içinden kötülük düşünür. İntikama muktedir olamayınca da ona hased etmeye ve eriştiği nimetten mahrum olmasını istemeye başlar. Bir felâkete uğrarsa ona sevinir, bir nimete erişirse buna üzülür. Ondan yüz çevirir ve her fırsatta işiyle sözüyle ona eziyet etmeye çalışır. Bütün bunlar haram ve günahı çok olan kötülüklerdendir. Bunun için Resûl-i Ekrem, *"Mü'min, kindar olmaz."* buyurmuştur.

Öfkeden kurtuluş yollarından bir diğeri de, öfkenin sonucu olan hasedin zararlarını bilmektir. Hasedin ne olduğunu yukarda açıkladık. Hased başkasının eriştiği nimetin elinden alınmasını istemektir. Şayet o kimsede olan nimetin onda kalması şartıyle onun gibi bir nimetin de kendi eline geçmesini isterse, buna gıbta -imrenme- denir, münâfese de denir. Münâfese de bazen hased sayılır. Nitekim yukarda, "Hased ancak iki şeye olur." şeklinde geçmiştir. Diğer bir hadîsde de, "Mü'min gıbta eder, münafık ise hased eder" şeklinde vârid olmuştuı.

Bunu böyle anladıktan sonra, başkasının elindeki nimetin yok olmasını istemek demek olan hased her haliyle fısık ve haramdır. Evet, kötü bir insa-

nın kötülükte ve Müslümanlara eziyette kullandığı varlıklarının alınmasını istemek haram, değildir. Çünkü o varlığın ondan alınmasını istemesi, o nimetin nimet olması bakımından değil, onu kötülükte kullanması bakımındandır. Hatta o nimeti iyilikte kullansa, zevalini istemezdi. Yukarda geçen haberler, hasedin haram ve büyük günahlardan olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Hasedin âfetlerinden bazıları da, sana zararı olmadığı halde Allahu Teâlâ'nın başkalarına verdiği nimete karşı Allah'ın hükmüne razı olmamak ve hatta kızmak vardır. Nitekim âyet-i celîle'de;

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا

"Size bir iyilik gelse onların fenasına gider, başınıza bir kötülük gelse buna sevinirler."[295]

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

"Kitab ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizin inandıktan sonra inkâr etmenizi isterler."[296]

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً

"Onlar kendileri inkâr ettikleri gibi, keşke siz de inkâr etseniz eşit olsanız isterler."[297]

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ

"Yoksa Allah'ın bol nimetlerinden verdiği kimseleri mi çekemiyorlar."[298] buyurulmuştur.

İkincisi olan gıbta ve münâfeseye gelince; bu, haram olmak şöyle dursun, belki ya mubah, ya mendup veya da vaciptir. Nitekim Allahu Teâlâ,

وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ

---

295 Âl-i İmran: 3/120.
296 el-Bakara: 2/109.
297 en-Nisa: 4/89.
298 en-Nisa: 4/54.

"İyi şeyler için yarışanlar, bunun için yarışsınlar."[299]

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ

"Rabbinizin mağfiretine koşuşun."[300] buyurmuştur. Müsabaka, kaybolma korkusunu gerektirir. Meselâ, iki köleden birisi efendisinin hizmetinde kalmak üzere yarıştığı vakit şüphesiz bunlardan biri kaybedecektir. Buna göre yarışmacılar gayret gösterirler. Münâfese ve gıbtanın vacip olduğu yer, insanlara borç olan dinî nimetlerdir; iman ve İslâm şartları gibi. Bunları gerektiği şekilde yerine getiren gibi olmaya çalışmak, her Müslümana borçtur. Aksi halde eksiklik ve mâsiyete rıza göstermek olur ki, bunlara rıza, haramdır. Gıbta ve münâfesenin mendup olması, fazileti olan şeylerdedir. İlim ve iyiliklerde serveti infak hususunda başkalarına gıbta etmek gibi.

Mubah olan gıbta ve münâfeseye gelince; bu da mubah olan nimetlerde olur; evlenmek arzusu gibi. Evet, mubah olan şeyler gıbta, faziletleri azaltır, zühd, rıza ve tevekkül gibi makamlara aykırı düşer. Günah olmamakla beraber, insanı üstün makamlardan alıkor. Burada üzerinde durmaya değer önemli bir nokta vardır. Bu cihet, gereği gibi açıklanmazsa insanoğlu bilmeyerek haram olan hasede düşebilir. O da şudur: Başkasının sahibi bulunduğu nimet gibi bir nimete nail olamayan kimse, kendisinin, o nimete sahip olandan düşük olduğu zehabına kapılır ve aşağılık kompleksine düşer ve kendisinin aşağılığının ortadan kalkmasını sever. Şüphemiz, karşısındaki adamın elindeki nimet gibi bir nimete kendisi kavuşamayınca eşitliği, ancak o adamın elindeki nimetin yok olmasında düşünür. Yâni kendisi onun seviyesine çıkamayacağını anlayınca, onun, kendi seviyesine inmesini ister. Şayet bu isteğini yerine getirmek mümkün ise, adamın gözyaşına bakmadan hemen onun elindeki nimeti yok etmeye kalkışırsa, işte bu adam, o yasak ve mezmum olan hased ediciler zümresindendir. Şayet o nimeti adamın elinden almak imkanlarına sahip olur ve canı, bu nimetin yok olmasını istediği halde takvası kendisine engel olursa, o zaman bu isteğinden dolayı günahkâr değildir. Çünkü bu hal insanda fıtrî ve cibillidir, insanın yaratılış gereğidir. Belki de, "Bütün Âdemoğulları hasuttur" duyurulduğundan maksat budur. Bunu teyid eden diğer rivâyette de:

"Üç şey var ki, Müslüman, bunlardan ayrılamaz. Onlar "Hased, kötü sanı ve şûm tutmaktır." buyurulmuştur. Müslüman için bunlardan kurtuluş yolu

---

299 el-Mutaffifin: 83/26.
300 el-Hadid: 57/21.

vardır. Hased ettiğin vakit gereğini yapmamaktır. Böyle emsal ve akranı arasında kendisinin ulaşamayacağı nimetlere mâlik olana hased etmemek, çok uzak bir ihtimaldir. Mutlak surette kendisinin elde edemediği nimetin emsalinden yok olmasını ister. İşte münâfesenin bu kısmı, haram ve yasak olan hased ve çekememezliğe benzer. Bunun için bu hususta son derece ihtiyatlı ve çekingen davranmalıdır. Bu münâfesenin hased mertebesine varmasından, insanı ancak kuvvetli imanı korur. İmanı kuvvetleşir ve takvaya kadem basarsa korunabilir. Emsalinden geri kalma korkusu kendisini harekete geçirdiği vakit, onu, yasak olan hasede ve başkasının nimetinin elinden alınmasını ve bu suretle onun da kendi seviyesine inmesini istemeye sevkeder ki, münâfesenin bu çeşidine, ister dünya ve ister âhiret için olsun, hiç bir suretle müsaade yoktur. İmam Gazzâlî diyor ki: "Ancak, içindeki bu isteği fiiliyat sahasına çıkarmazsa, yalnız bu arzusundan dolayı - inşallah- sorumlu olmaz. Hatta kendisinin bu kabil isteğinden hoşlanmaması ve "Niçin bu adamın nimetinin zevalini istiyorsun?" diye kendini yermesi de günahına keffâret olur."

Bu hastalıktan korunmanın bir sebebi de hasedin mertebe ve derecelerini bilmektir. Şimdi bu mertebeleri açıklayalım:

Hasedin birinci ve en kötü mertebesi: Kendi eline geçmezse bile başkasının elinde olan nimetin ondan yok olmasını istemektir. İşte hasedin en ağırı ve en çok günah olanı budur.

Hasedin ikinci derecesi: Hased ettiği kimsedeki nimetin ondan alınıp kendisine verilmesini veya bir benzerinin kendisine verilmesini istemektir. Şayet bu mümkün değilse, adamın kendisinden üstün olmaması için, bu nimetin ondan da alınmasını istemektir.

Bu hastalıktan kurtuluş çarelerinden birisi de, hasedin, kalb hastalıklarının büyüklerinden olduğunu ve kalb hastalıklarının tedavisinin ilim sayesinde olabileceğini bilmektir. Hased hastalığını tedavi edecek ilim ise, hasedin, hased eden kimsenin din ve dünyasına zararı olduğunu, hased edilene ise hiç bir zararı olmadığını bilmektir. Çünkü hased, hiç bir nimeti yok edemez. Böyle olsaydı hiç bir nimetin devam etmemesi lâzım gelirdi. Zira hased edilmeyen hiç bir nimet yoktur. Hatta imanın bile kalmaması lâzım gelirdi. Çünkü kâfirler, mü'minlerin imanını da çekemezler. Bunun aksine olarak hased edilen kimse, hased sebebiyle dinî yönden yararlanır. Çünkü senin hasedin sebebiyle o, mazlumdur. Hele hasedini saklayamaz, açığa çıkarır ve adamın dedikodusunu yapar, gizli hallerini araştırıp açıklamaya çalışır ve benzeri eziyetlerde bulunursa, adeta kendi sevaplarını ona

bahşiş vermiş olursun. Hatta bu o derece ileri gider ki, bu çekememezlik sebebiyle adamın dedikodusunu yapmakta ısrarı, bütün sevaplarının ona intikal etmesine sebep olur. Dünya nimetlerinden mahrum olduğun gibi, âhirette de sevaplarından mahrum ve iflâs etmiş olarak Allah'ın huzuruna çıkarsın. Şimdi durumu böylece öğrenip anladıktan sonra, kendinin düşmanı ve düşmanının dostu değilsen, elbette bu acıklı vartaya düşmemek, Allah'ın kazasına küsmemek, taksimat ve adaletinden hoşlanmamak için hased denen hastalıktan tamamen uzaklaşırsın. Çünkü hased ve çekememezliğin, aslında kendi dinine ve Allah'ı tevhidine karşı en ağır bir hıyanet olduğunu anlamış olursun. Nasıl ağır hıyanet olmasın ki, hased sebebiyle iyiliklerin bütün insanlara ulaşmasını isteyen ilmiyle âmil ulemâ, evliya ve enbiyâlar yollarından sapmış oluyor da Müslümanlara belâları sevip nimetlerinin ellerinden alınmasını isteyen iblis ve şeytanların yoluna sapmış olur.

İşte bu hastalık, kalbde bir pislik ve mikroptur. Ateşin odunu yemesi gibi, kişinin sevaplarını yer. Âhiret bâbında böyle olmakla beraber dünyadaki zararları da bundan aşağı değildir.

Hased ettiği adamın nimetinin günden güne arttığını görünce hastalığı artar ve onu kemirir durur. Ruhu daima sıkıntı içinde kalır. Bu böyle büyük bir sıkıntı ve huzursuzluktur ki, öldükten sonra dirilmeye imanı olmayan kimsenin bile, bu hastalıktan kurtulabilmesi ve bu sıkıntılardan korunabilmesi için de olsa, mutlak surette hasedi terketmesi gerekir. Çünkü hased sebebiyle dünya yaşayışında da huzuru yoktur. Daima kıvranıp durur. Hasedin bütün bu maddî ve manevî zararlarını ve hased edilene hiç bir zararı olmadığını bildikten sonra hâlâ hased hastalığına devam etmen, düşmanın ve düşmanının dostu olduğunu ortaya koyar. Çünkü sen, kendinin dünya ve âhiret zararına, düşmanının da dünya ve âhiret kârına olan şeyi benimsemiş oldun da bu suretle hem halk ve hem de Halik katında yerilmiş, hem şimdi ve hem de geleceğinde kötü bir insan olmuş oldun. Bunları bilmek, hastalığın ilim yönünden tedavisini sağlar.

Bu hastalığı tedavi edecek amele gelince, kendi kendine gayret ederek hased ettiğin kimse için takındığın tavrın aksini takınmandır. Meselâ, onu vererken bu defa övmeğe çalışman, ona karşı kibirli davranırken bu defa tevazû göstermeye gayret etmen, sert davranacak yerde yumuşak davranmak gibi hareketlerde bulunmandır. İşte böyle yapmakla hased hastalığı azalmaya başlar ve bu cehd -u gayretin sayesinde hastalık da tamamen yok olur gider. Bu söylediklerime uy ki kazanasın. Tevfik ve hidâyet ancak Allah'tandır.

Bu tedavi çarelerinden birisi de şudur: Şüphesiz insanoğlu kendisine eziyet eden kimseye tabiatı icabı kızar. Bu fırsattan yararlanan şeytan nefsi, "Bu adama hased et" der.

Şayet nefis şeytana uyar, söz ve işiyle adama olan hasedini açıklar veya açıklama imkânını bulamamakla adamın elindeki nimetin yok olmasını candan arzu ederse, işte her iki halde de günahkârdır. Çünkü aslında hased kalbin işidir. Onu söz ve iş ile açıklamak ayrı bir günahtır. Ancak hasedi yalnız içinde kalırsa, tevbe etmek için hased ettiği kimseden helâllik almasına lüzum yoktur. Çünkü bu, gizli bir haldir, onu Allah'tan başka kimse bilmez. Bununla beraber hasedini açıklamadığın gibi, tabiatında var olan bu çekememezlikten hoşlanmaz ve bunu iyi karşılamazsa, aklınla tabiatın bu tutum ve davranışına rıza göstermezsen, kendi kendini yermiş ve tedbirini almış olursun. Artık sen bu hastalığa karşı elinden geleni yapmış oldun, yoksa tabiatı kökünden değiştirip, eziyet edenlerle iyilikte bulunanları, nimet ile nikbeti bir seviyede tutmak mümkün değildir. Bu ancak, bütün mâsivâdan geçerek insanları rahmet gözü ile görüp mahabbet deryasına daldıktan sonra mümkün olabilir. Hatta insan bu seviyeye yükseltikten sonra da yine bu hal devam etmez, şimşek gibi bir anda gelip geçer ve kalb yine tabii haline döner.

Şeytan da bu fırsattan yararlanarak vesvese vermeye başlar. Ancak kendisi, bu tabii isteğini hoş karşılamadığı ve onu aklı ile reddettiği vakit görevini yerine getirmiş olur. Hatta bazıları, hased, uzviyata intikal etmeyip kalbde kaldığı sürece sahibinin bundan sorumlu olamayacağına kail olmuş ve, *"Üç şey var ki, mü'minler bunlardan hâli değildir. Bununla beraber mü'minin bunlardan kurtuluş çaresi vardır. Meselâ hasetden kurtuluş hasedin gereğini fiilen yapmamakladır."*, hadîsi ile delil çekmişlerdir. Hâlbuki bu rivâyet zayıf ve belki de şazdır. Doğrusu, bizim yukarda anlattığımız gibi, hasedin, mutlak surette haram olmasıdır. Bu rivâyet sahih ise, tabiatının, karşısındaki adamın nimetinin yok olmasını istemesi karşısında kurtuluş çaresi, dînen ve aklen bu isteği çirkin görmüş olmasındadır, demek olur. İşte akıl ve din yönünden bu hasedi çirkin görmesi, onu, hasedin gereği olan azgınlıktan alıkoyan hasedi yeren pek çok sahih

haberler yukarda geçmiştir. Hasedin kaynağı kalbdir. Bir Müslüman nasıl olur da kalbinden bir adam hakkında kötülük düşünmeyi tecviz eder? Böyle şey olamaz.

Hiddeti yenme, affedip bağışlama, yumuşak davranma ve Allah için sevişme hususunda son söz:

وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Onlar öfkelerini yenerler, İnsanların kusurlarını affederler. Şüphesiz Allah iyilik yapanları sever."[301]

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Sen af yolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, bilgisizlere aldırış etme."[302]

وَلا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

"İyilik ve fenalık bir değildir. Ey inanan kişi, sen fenalığı en güzel şekilde sav; o zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kişinin yakın bir dost gibi olduğunu görürsün."[303]

وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

"Bu, ancak sabredenlere vergidir; bu, ancak o büyük hazzı tadanlara vergidir."[304]

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ

"Ama sabredip, bağışlayanın işi, işte bu, azmedilmeye değer işlerdendir." [305]

فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

"O halde yumuşak ve iyi davran."[306]

وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ

"Affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız?"[307]

---

301 Âl-i İmran: 3/134.
302 el-A'raf: 7/199.
303 Fussilet: 41/34.
304 Fussilet: 41/35.
305 Şûra: 42.
306 el-Hicr: 15/85.
307 en-Nur: 24/22.

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

"İnananları kanatların altına al."[308]

وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ

"Ey Muhammed, sen onlara karşı kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır, giderlerdi."[309] Bu hususla ilgili daha pek çok âyetler vardır.

Hadîsler

Buhârî ile Müslim'in rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنَفِّرُوا

"Aziz ve celil olan Allahu Teâlâ refiktir, her hususta yumuşaklıkla muamele edilmesini sever. Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz. Müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz."[310]

Yine Buhârî ile Müslim'in (Hz. Aişe radıyallahu anha'den) rivâyetlerine göre şöyle demiştir:

مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُوَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللهِ فَيَنْتَقِمَ لِلّٰهِ بِهَا

"Resûl-i Ekrem iki işde serbest bırakıldığı zaman, günah olmadıkça daima onların kolayını alırdı. (O şey) günah olursa ondan insanların en uzak kalanı o idi. Resûl-i Ekrem nefsi için asla intikam almazdı. Ancak Allah'ın yasaklarına riâyet edilmediğinde Allah için intikam alırdı."[311]

عَنْ عَائِشَةَزَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ قَالَ: لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِمَا لَقِيتُ وَكَانَ أَشَدَّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي

308 el-Hicr: 15/88.
309 Âl-i İmran: 3/159.
310 Buhâri, Edeb 80, No:5774; Müslim, Cihad 8, No:1734
311 Buhâri, Menakıb 20, No:3367; Müslim, Fezail 77, No:2327

عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ فَنَادَانِي فَقَالَ: إِنَّ اللهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ فَسَلَّمَ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ فَقَالَ: ذَلِكَ فِيمَا شِئْتَ إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبَيْنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا.

Resûl-i Ekrem'in eşi Âişe radıyallahu anha'den rivâyete göre, Âişe bir kere Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e:

"Sana Uhud (savaşı) gününden daha şiddetli (çetin) olan bir gün erişti mi?" diye sormuş, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

"Ya Âişe, Kavmin (Kureyş'den) gelen birçok zorluklarla karşılaştım. Fakat onlardan Akabe günü karşılaştığım sıkıntılı vaziyet hepsinden zorlu idi. Ben (Kureyş'den gördüğüm eziyet üzerine Taife gidip) hayatımın korunmasını Abdi Külâl'ın oğlu İbn Abdi Yâlîl'e teklif ettiğim zaman dileğime cevap vermemişti. Ben de kederli ve üzüntülü bir halde yüzümün doğrusuna (Mekke'ye) dönmüştüm. Bu hayretim Karni Seâlib mevkiine kadar sürdü. Burada başımı kaldırıp (semaya) baktığımda bir bulutun beni gölgelendirmekte olduğunu gördüm. Buluta dikkatle baktığımda içinde Cebrail aleyhisselâmın olduğunu gördüm. Cebrail aleyhisselâm bana:

"Allah, kavminin senin hakkındaki sözlerini muhakkak işitti. Seni korumayı esirgediklerine de vâkıf oldu. Allah sana şu dağlar meleğini gönderdi (ve emrine âmâde kıldı). Kavmin hakkında ne dilersen ona emredebilirsin, dedi. Bunun üzerine de dağlar (emrine âmâde olan) Melek seslenip selâm verdi. Sonra:

"Ey Muhammed, Cibril'in söylediği bir gerçektir sen ne dilersen emrine hazırım; eğer şu iki yalçın dağın Mekkeliler üzerine çökerek birbirine kavuşmasını (ve müşrikleri tamamiyle ezmesini) istersen (onu da emret)" dedi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem de:

"(Hayır, ben onu istemem) ben isterim ki, Allah bu müşriklerin sulbünden yalnız Allah'a ibadet eden ve Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayan bir nesil meydana çıkarsın," dedi."[312] Yâni Resûl-i Ekrem'in en büyük üzüntüyü Tâif'de geçirmesi, çektiği maddî ıztırabdan değil, âlemlere rahmet olarak gönde-

---

312 Buhâri, Bed'ül-Halk 7, No:3059

rildiği halde kendi sebebiyle Tâif'lilere azabın inmesinden korkmasındandır.

Enes radıyallahu anh'den; şöyle demiştir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından sert yakalı ve kaba bir cübbe vardı. Bir A'rabi ona yetişerek cübbesinden kuvvetlice çekti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ensesine baktım ki, kuvvetli çekişinden cübbenin sertliği oraya iz bıraktı. Sonra A'rabi:

"Ya Muhammed, sendeki Allah malından bana verilmesi için emret," dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona döndü ve güldü, sonra da ona bir şey verilmesini emretti.[313]

İbn Mes'ûd (r.a.)'un rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem'i sanki görüyor gibiyim, onun yüzüne bakıyordum, o da bir peygamberden şöyle haber veriyordu: "Kavmi onun yüzüne vurarak yüzünü kanattıkları halde, o:

"Allah'ım, kavmimi mağfiret et, zira onlar bilmezler." diye dua etti." buyurdu." [314]

Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

"Kuvvetli kimse demek, güreşte başkalarını yenen değil, ancak hiddet anında kendine hâkim olandır."[315]

إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللهُ: الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ

Müslim'in rivâyetinde,(Resûl-i Ekrem Eşacc Abdülkays'e hitaben):*"Sende iki haslet var, Allahu Teâlâ onları sever: Hilm ve vekar."*[316] buyurmuştur.

Yine Müslim'in rivâyetinde, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ

"Allahü Teâlâ rifk sahibidir ve rifki sever. Başkasına vermediği sevabı rifk'e verir."[317] buyurmuştur. Diğer bir hadîsde de şöyle buyurmuştur:

313 Müslim, Zekât 128, No:1057
314 Sahihu Müslim, 3/1417.
315 Buhâri, Edeb 76, No:5763; Müslim, Birr 107, No:2609
316 Müslim, İman 25, No:17
317 Müslim, Birr 77, No:2593

إِنَّ الرِّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ

"Yumuşaklık bir şeyde bulunursa onu süsler ve bir şeyden çıkarsa onu da çirkinleştirir."[318]

Yine Resûl-i Ekrem:

مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ كُلَّهُ

"Yumuşaklık ve mülâyemetten mahrum olanlar hayrın hepsinden mahrum kalırlar."[319] buyurmuştur.

Bir başka hadîsde de Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذِّبْحَةَ وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ

"Aziz ve Celîl olan Allah u Teâlâ her şeyde ihsanı, güzel davranmayı yazdı. (Öldürülmesi gerekli hayvanı) öldürdüğünüz vakit eziyet etmeden güzel öldürün. Boğazlayacağınız hayvanı güzel boğazlayın. Bıçağınızı bileyin ve hayvanı incitmeyin." [320]

Hz. Âişe şöyle demiştir:

مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ وَلَا امْرَأَةً وَلَا خَادِمًا إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَا نِيلَ شَيْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللهِ فَيَنْتَقِمَ لِلهِ عَزَّ وَجَلَّ

"Resûl-i Ekrem eli ile hiç bir şeye; ne bir kadına ve ne de bir hizmetçiye vurmamıştır. Ancak Allah uğrunda mücahede bunun dışındadır. Uğradığı hiç bir haksızlığa karşı intikam hissi gütmemiş ve intikam almamıştır. Ancak Allah'ın haram kıldığı şeylere riâyet etmeyen kimseden intikam almıştır." [321]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivâyete göre:

قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصِلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي وَأُحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسِيئُونَ إِلَيَّ وَأَحْلُمُ عَلَيْهِمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَئِنْ كُنْتَ

318 Müslim, Birr 78, No:2594
319 Müslim, Birr 74, No:2592; Ebu Davud, Edeb 11, No:4809; İbn Mace, Edeb 9, No:3687
320 Müslim, Sayd 57, No:1955; Ebu Davud, Zahâyâ 12, No:2815; Tirmizi, Diyât 14, No:1409
321 Müslim, Fezail 79, No:2328

كَمَا قُلْت فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمُ الْمَلَّ وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَاللهِ عَزَّ وَجَلَّ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ.

"Ya Resûlallah, benim yakınlarım var. Ben onları ziyaret ederim, onlar bana gelmez. Ben onlara iyilik ederim, onlar bana kötülük eder. Ben onlara yumuşak davranırım, onlar bana kaba davranırlar," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Eğer dediğin gibi ise, onlara kızgın kül yediriyor gibisin, (yani senin yaptığın iyiliğe karşı) onların kötülüğü kendi aleyhlerinedir. Sen böyle davrandığın sürece, Allah sana yardımcı olur ve seni onlardan korur," buyurdu.[322]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, şöyle demiştir: "Ze'l-Huvaysar adındaki A'rabînin biri mescidde su dökündü de insanlar onu linç etmek için kalkıp başına üşüştüler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

"Onu bırakınız. Orayı bir kova ile veya tam bir kova dolusu su dökünüz, zira siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, güçleştiriri olarak gönderilmediniz," buyurdu.[323]

Ahmed'in ve Buhârî'nin "Edebü'l-Müfred"inde, ayrıca İbn Sa'd, Ebû Yala, Beğavî ve İbn Hibban'ın Eşecc'den Münzir b. Âmir'den rivâyetlerinde, Resül-i Ekrem Eşecc'e hitaben,

إِنَّ فِيكَ لَخَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللهُ وَرَسُولُهُ الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ

"Sende iki haslet var, Allahu Teâlâ onları sever, yumuşaklık ve vekar."[324] buyurmuştur.

Tirmizî'nin hasen olarak rivâyetinde,

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ؟ تَحْرُمُ عَلَى كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لَيِّنٍ سَهْلٍ

"Cehennem ateşinin kime haram olduğunu size haber vereyim mi? O, her yakın, kolay, yumuşak olan kimseye haramdır."[325] buyurulmuştur

Taberânî'nin rivâyetinde,

"Ümmetimin hayırlısı, kızdığı vakit hemen öfkesinden dönenleridir. Hiddet, ümmetimin hayırlı olanına arız olur," buyurulmuştur.

---

322 Müslim, Birr 22, No:2558
323 Buhârî, Vudû' 57, No:217
324 Ebu Davud, Edeb 161, No:5225; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:11191, 3/22
325 Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame 45, No:2488

İbn Adî'nin rivâyeti, *"Göğüslerindeki Kur'an'ın azametinden sebep Hâmil-i Kur'an hiddetli olur."* şeklindedir.

Deylemî'nin rivâyetinde, *"Hiddet, Ümmetimin iyi ve sâlih kimselerinde bulunur."* buyurulmuştur. Deylemî'nin bir başka rivâyeti de, *"Göğüslerindeki Kur'an'ın azametinden sebep hiddetlenmeye Hâmil-i Kur'an'dan daha lâyık kimse yoktur."* şeklindedir.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde, *"Kişi, güzel huyu sayesinde gündüzü oruçla ve geceyi ibadetle geçirenlerin mertebesine yükselir. Bunun aksine olarak yalnız kendi çoluk çocuğuna malik olduğu halde zalimlerden de yazılır."* buyurulmuştur.Hatib'in rivâyeti,

"Hilm sahibi yumuşak huylu insan, dünyada da efendi, âhirette de efendidir. Az kaldı hilm peygamber olayazdı." şeklindedir.

Beyhakî'nin rivâyetinde, *"Geçinmesi zaruri olan kimselerle iyi geçim yapmayan ve onlarla iyi davranmayan, hilm sahibi değildir.",* buyurulmuştur. Ebû Nuaym'ın rivâyeti:

"Hilm sahibi ne süslü insandır. Allah yolunda eziyet görenden daha büyük eziyete duçar olan olamaz." şeklindedir. Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetinde:

"Kişinin sorduğu son yudumlar arasında en efdali, Allah rızası uğrunda hiddetini yenmek için sorduğu yudumdur." buyurulmuştur. İbn Mâce'nin rivâyetinde: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ جَرْعَةٍ أَعْظَمُ أَجْرًا عِنْدَ اللهِ مِنْ جَرْعَةِ غَيْظٍ كَظَمَهَا عَبْدٌ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ

"Bir kulun yalnız Allah'ın rızasını gözeterek gayzını yenmesinden, Allah katında daha büyük bir amel yoktur."[326] İbn Ebi'd-Dünyâ'nın da aynı mealde rivâyeti vardır.

Ebû Davud'un rivâyetinde,

مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى إِنْفَاذِهِ مَلأَ اللهُ قَلْبَهُ أَمْنًا وَإِيمَانًا وَمَنْ تَرَكَ لُبْسَ ثَوْبِ جَمَالٍ، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ تَوَاضُعًا كَسَاهُ اللهُ حُلَّةَ الْكَرَامَةِ، وَمَنْ زَوَّجَ لِلّٰهِ تَوَّجَهُ اللهُ تَاجَ الْمُلْكِ

"İntikama gücü yettiği halde öfkesini yenen kimsenin kalbini Allahu Teâlâ iman ve güven nuru ile doldurur. Gücü yettiği halde, alçak gönüllülük göstere-

326 İbn Mace, Zühd 18, No:4189

rek güzel elbiseyi giymeyen kimseye Allahu Teâlâ keramet elbisesini giydirir. Kim ki Allah için tac giyerse, Allahu Teâlâ ona hükümdarlık tacı giydirir."[327] buyurulmuştur.

Dört Sünen sahiplerinin de rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَظَمَ غَيظًا وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِذَهُ دَعَاهُ اللهُعَزَّ وَجَلَّ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُخَيِّرَهُ مِنَ الْحُورِ مَا شَاءَ

"İnfazına gücü yettiği halde öfkesini yenen kimseyi, Allahu Teâlâ kıyamet günü mahlukatın huzurunda çağırır ve Hurilerden dilediğini seçmekte muhayyer kılar."[328]

İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivâyeti: *"Öfkesini yenen kimsenin kusurlarını Allahu Teâlâ gizler."* şeklindedir.

İbn Asâkir'in rivâyetinde, *"Öfkelendiği halde öfkesini yenen kimse, Allah'ın sevgisini haketmiştir."* buyurulmuştur.

İbn Adî'nin rivâyeti de, *"Allah katında en üstün mevki, sana kaba davranana yumuşak davranman ve sana vermeyene vermendir."* şeklindedir.

İbn Sünni'nin rivâyetinde şöyle buyurulmuştur: *"Hiç bir şeyin hiç bir şeye katılması, hilmin ilme katılması kadar üstün değildir".*

İbn Şâhin'in İbn Mesûd (r.a.) den rivâyetinde: *"Allahu Teâlâ hiç bir vakit cehaleti aziz ve hilmi zelil kılmaz; sadaka hiç bir suretle malı azaltmamıştır."* buyurulmuştur.

Deylemî'nin rivâyeti: *"Sefih, hafif ve adi kimseden hikmetli söz, ağırbaşlı kimseden de adi söz gariptir. Bunları hemen örtünüz. Her halim bir zillet ve hata sahibi olur; her Hakîm de tecrübe sahibidir.",* şeklindedir.

Taberânî'nin rivâyetinde de: *"Yerdekilere merhamet etmeyene göktekiler de merhamet etmez. Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. Bağışlamayan, bağışlanmaz. Tevbeyi kabul etmeyenin tevbesi kabul olunmaz. Allahu Teâlâ kullarından merhamet edenlere rahmet eder. Küçüklere merhamet etmeyip büyüklerin hakkını korumayan bizden değildir. Bizi aldatan bizden değildir. Kişi kendisi için sevdiğini mü'minler için de sevmedikçe inanmış olamaz. Bereket büyüklerdendir. Küçüğe merhamet etmeyip büyüğüne saygı göstermeyen bizden değildir."*[329] buyurulmuştur.

---

327 Ebu Davud, Edeb 3, No:4778

328 Ebu Davud, Edeb 3, No:4777; Tirmizi, Birr 74, No:2021; İbn Mace, Zühd 18, No:4186

329 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:2476, 2/351

خَابَ وَخَسِرَ عَبْدٌ لَمْ يَجْعَلِاللهُ تَعَالَى فِي قَلْبِهِ رَحْمَةً لِلْبَشَرِ

"Allahu Teâlâ, kalbinde insanlara merhamet ve şefkat yaratmadığı kimse, zarar etmiş ve perişan olmuştur".[330]

Ahmed, Ebû Davud, Tirmizî ve Hâkim rivâyetlerinde,

الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ

"Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Siz yerdekilere merhamet edin ki, (Allah) göktekiler de size rahmet etsin."[331] buyurulmuştur. Bunlardan son üçünün rivâyetlerinde ilâve olarak: *"Rahm, Rahman isminden alınmıştır. Akrabayı görüp gözeteni bizzat Allahu Teâlâ görüp gözetir ve onunla ilgilenir. Akrabası ile münasebeti keseni Allah da terk eder."* kaydı vardır.

Ahmed, Buharî, Müslim, Ebû Davud ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ

"Merhamet etmeyen, merhamet olunmaz."[332]

Ahmed, Ebû Davud, İbn Hibban ve Hâkim rivâyetlerinde de şöyle buyurulmuştur:

لَا تُنْزَعُ الرَّحْمَةُ إِلَّا مِنْ شَقِيٍّ

"Merhamet ancak kötü insandan kaldırılır".[333]

Ahmed, Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Merhamet edin ki, merhamet olunasınız, bağışlayın ki bağışlanasınız. Kahredici sözleri duyup da gereği ile amel etmeyenlere yazıklar olsun. Yine yazıklar olsun, bilerek günaha ısrar edenlere."[334] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde;

لَا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

---

330 İbn Asakir, "Tarih-i Dimeşk", 21/54

331 Ebu Davud, Edeb 66, No:4941; Tirmizi, Birr 16, No:1924

332 Buhâri, Edeb 18, No:5651; Müslim, Fezail 65, No:2318

333 Ebu Davud, Edeb 66, No:4942; Tirmizi, Birr 16, No:1923; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7988, 2/301

334 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6541, 2/165; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:14579, 13/651

"Dünyada bir kulun kusurunu gizleyen kimsenin kıyamet gününde Allanu Teâlâ kusurunu gizler."[335] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ سَتَرَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ سَتَرَ اللهُ عَوْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ كَشَفَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ كَشَفَ اللهُ عَوْرَتَهُ حَتَّى يَفْضَحَهُ بِهَا فِي بَيْتِهِ

"Her kim Müslüman kardeşinin aybını örterse, kıyamet günü Allahu Teâlâ da onun aybını örter. Müslüman kardeşinin aybını açığa çıkaran kimsenin, ayıplarını -evinde de olsa- Allahu Teâlâ açığa çıkarır."[336] buyurmuştur.

Ahmed, Taberânî, Beyhakî ve İbn Adiy'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَشْكَرُ النَّاسِ لِلّٰهِ أَشْكَرُهُمْ لِلنَّاسِ

"İnsanlardan Allah'a en çok şükreden, insanlara en çok teşekkür edendir."[337] buyurmuştur.

Tirmizî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

خَصْلَتَانِ مَنْ كَانَتَا فِيهِ كَتَبَهُ اللهُ شَاكِرًا صَابِرًا وَمَنْ لَمْ تَكُونَا فِيهِ لَمْ يَكْتُبْهُ اللهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ. وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَحَمِدَ اللهَ عَلَى مَا فَضَّلَهُ بِهِ عَلَيْهِ كَتَبَهُ اللهُ شَاكِرًا صَابِرًا، وَمَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَهُ فَأَسِفَ عَلَى مَا فَاتَهُ مِنْهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا.

"İki haslet vardır ki, onlar, kimde bulunursa Allahu Teâlâ onu, hem şükrederlerden ve hem de sabredenlerden yazar. Bu hasletler kimde bulunmazsa, Allahu Teâlâ onu şükredenlerden ve sabredenlerden yazmaz. (Bu hasletler şunlardır:) Dinde kendisinden üstün olana bakıp ona uyan; dünyalıkta kendisinden aşağı olana bakıp, Allah'ın kendisini üstün kılması hasebiyle hamdedendir. Bunları Allahu Teâlâ hem şükredenlerden ve hem sabredenlerden yazar. Dininde kendisinden aşağı olana, dünyalıkta da kendisinden üstün olana bakıp kaybettiğine üzülen kimseyi Allahu Teâlâ ne şükredenlerden ve ne de sabredenlerden yazar."[338]

---

335 Müslim, Bırr 72, No:2590

336 İbn Mace, Hudud 5, No:2546

337 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21895, 5/212; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:425, 1/171

338 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 58, No:2512

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde,

"Dünyalıkta sizden düşük olanlara bakın; sizden üstün olanlara bakmayın. Böyle yapmak, Allahu Teâlâ'nın nimetlerini küçük görmekten insanı alıkor." buyurulmustur.

Beyhakî'nin rivâyetinde:

بُعِثْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ: رَأْسُ الْعَقْلِ الْمُدَارَاةُ وَأَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ

"İnsanlara müdârâ ile (memur olarak) gönderildim. Aklın başı müdârâdır. Dünyada aklı başında olup idare etmesini bilen kişiler, kıyamette de bilinen kimselerdir." buyurulmuştur.

İbn Hibbân, Beyhakî ve Taberânî'nin rivâyetlerinde ise,

"İnsanlarla idare etmek sadakadır." şeklindedir.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ, farzları yerine getirmemi bana emrettiği gibi, insanlarla da idare edip hoş geçinmemi bana emretmiştir," buyurmuştur.

İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İmandan sonra en akıllıca hareket, insanlarla idaredir. Dünyada bilinip sayılanlar, ahirette de bilinip sayılanlardır. Dünyada kibirlenip böbürlenenler de ahirette kibrin cezasını çekecek olanlardır," buyurmuştur.

Ahmed'in rivâyetinde,

"Kurtarılmasına gücü yettiği halde hiç aldırış etmeden yanında hakarete uğrayan bir Müslümanın uğradığı bu hakarete göz yuman kimseyi kıyamet günü Allahu Teâlâ, bütün mahlukatın huzurunda zelil ve rezil eder," buyurulmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ لِجَلَالِي؟ الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي

"Kıyamet günü Allahu Teâlâ, "Nerde benim için sevişenler, gelsinler, bugün onları, başka gölge bulunmayan gölgemde gölgelendiririm, buyurur."[339] buyurmuştur.

---

339 Müslim, Birr 37, No:2566

Tirmizî'nin hasen olarak rivâyetinde, Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'dan hikâye yolu ile Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber verir:

الْمُتَحَابُّونَ لِجَلَالِي لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ

"Celâlim için sevişenlere nurdan minberler vardır. Bu minberlere peygamberler ve şehitler bile imrenirler"[340]

Mâlik'in Sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem kudsi bir hadîsde şöyle buyurmuştur:

"Benim için sevişip, benim için düşüp kalkanlar, benim için birbirini ziyaret eden ve benim için varlıklarını harcayanlara, sevgim vaciptir; onlar sevgimi haketmişlerdir".

Sahih bir hadîsde de, *"Bir adam, din kardeşini sevdiği vakit, sevgisini ona bildirsin."* buyurulmuştur.

İşte bütün bunlar, öfkeyi yenmenin önemini bildirir.

4. Kibir-Ucb ve Huyelâ

Allahu Teâlâ kibri yermek üzere:

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

"Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimden yüz çevirteceğim."[341]

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

"Peygamberler yardım istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğradı."[342]

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ

"Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini bundan dolayı mühürler."[343]

إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ

Allah büyüklük taslayanları sevmez."[344]

---

340 Tirmizi, Zühd 53, No:2390
341 El-A'raf: 7/146.
342 İbrahim: 14/15.
343 Gafir (El-Mü'min): 40/35
344 en-Nahl: 16/23.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremiyenler, alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir."[345] buyurmuştur.

Bu Hususstaki Hadîsler

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ خُسِفَ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Geçmiş zamanda kendini beğenmiş bir kişi kibir ve gurur ile izârını sürüklediği sırada yere batırılır. O, kıyamet gününe kadar bağırarak, debrenerek yerin dibine girecektir."[346] buyurmuştur.

Ahmed ve Bezzâr'ın Sahih sened ile rivâyetlerinde:

"Eskilerden birisi iki yeşil elbiseyi giymiş ve kibrinden sallana sallana yürümeye başlamıştı. Bunun üzerine Allahu Teâlâ yere emretti, yer yarılıp onu içine aldı. Bu adam kıyamete kadar yerin dibine girecektir." buyurulmuştur. Tirmizî ve diğerlerinin buna benzer başka sahih rivâyetleri de vardır.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطَرًا

"Kibrinden dolayı ridâsını yerlere sürüyüp çeken kimseye, Allahu Teâlâ bakmaz."[347] buyurmuştur.

Müslim ve Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ، قِيلَ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً، قَالَ: إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir." buyurdu. Bir adam dedi ki:

345 Gafir (El-Mü'min): 40/60.
346 Buhâri, Libas 4, No:5452; Müslim, Libas 49, No:2088
347 Müslim, Libas 48, No:2087

"Ya Resulallah, insan elbisesinin güzel ve ayakkabısının güzel olmasını ister." Resûl-i Ekrem buyurdu ki:

"Allahu Teâlâ güzeldir ve güzelliği sever. Kibir; hakkı inkâr etmek ve insanları küçük görmektir."[348] Bu son kısmı, Hâkim daha açık bir şekilde ifade etmiştir.

Müslim, Neseî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

إنَّ الَّذِي يَجُرُّ ثِيَابَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kibrinden dolayı elbisesini sürüyüp yürüyenlere, Allahu Teâlâ kıyamet günü bakmaz."[349]

Müslim, Ebû Davud, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ.

"Kalbinde hardal danesi kadar imanı bulunan bir kimse ateşe girmez. Kalbinde hardal danesi kadar kibir bulunan da cennete giremez."[350]

Yine Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ حَتَّى يُكْتَبَ فِي الْجَبَّارِينَ فَيُصِيبُهُ مَا أَصَابَهُمْ

"İnsan, nefsi (peşinde) cebbarlar arasında yazılana kadar sürüklenir de onlara isabet eden kendisine de isabet eder (yani onlara yapılan muamele ona da yapılır)."[351] buyurmuştur.

Neseî ve Tirmizî'nin hasen dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَالَ الذَّرِّ فِي صُورَةِ الرِّجَالِ يَغْشَاهُمُ الذُّلُّ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ يُسَاقُونَ إِلَى سِجْنٍ فِي جَهَنَّمَ يُسَمَّى بُولَسَ تَعْلُوهُمْ نَارُ الْأَنْيَارِ يُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ طِينَةَ الْخَبَالِ

"Kibirli ve gururlu olanlar kıyamet günü adamlar suretinde karıncalar gibi haşrolunurlar ve onları her taraftan zillet kaplayıp kuşatır. Cehennemde 'Bu-

---

348 Müslim, İman 147, No:91; Tirmizi, Birr 61, No:1999

349 Müslim, Libas 43, No:2085; Nesai, Zine 101, No:5327; İbn Mace, Libas 6, No:3569

350 Müslim, İman 147, No:91; Ebu Davud, Libas 28, No:4091; Tirmizi, Birr 61, No:1998; İbn Mace, Zühd 16, No:4173

351 Tirmizi, Birr 61, No:2000

lus' ismi verilen bir hapishaneye götürülürler. Cehennem ateşi onları kaplar ve cehennemdekilerin irinleri ile sulanır."[352] buyurmuştur. Bu mealde daha bazı rivâyetler de vardır.

Hâkim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyledikten sonra, rivâyetinde Allahu Teâlâ, *"Kibriyâlık benim ridamdır. Bu hususta benimle ortaklığa kalkışanın belini kırarım."* buyurmuştur. Ahmed, Ebû Davud, İbn Mâce ve Taberânî'nin de aynı mealde rivâyetleri vardır.

Yine Müslim, Ebû Davud ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'mn şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ

"Kibriyâlık -ululuk- ridam, azamet ise elbisemdir. Bunların birinde benimle münazaaya kalkışanı cehenneme atarım."[353] Ahmed, İbn Mâce ve Hâkim'in rivâyetlerinde:

مَنْ تَعَظَّمَ فِي نَفْسِهِ أَوْ اخْتَالَ فِي مِشْيِهِ لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ

"Kim kendini beğenir veya kibirli sallana sallana yürürse, Allah kendisinden gazablı olduğu halde, O'na kavuşur."[354] buyurulmuştur.

Bezzâr'ın rivâyeti, *"Hepiniz Âdem'in evlâtlarısınız. Âdem ise topraktan yaratılmıştır. Öyle bir kavim gelecek ki ataları ile övünecek veya Allah katında Kemre böceğinden ehven olacaklardır."* şeklindedir.

İbn Asâkir'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kibirden sakının, zira şeytanı Âdem'e secde ettirmeyen, onun kibridir. Hırstan da sakının, zira Âdem'i yasak olan ağaçtan yemeğe sevkeden cennette kalma hırsıdır. Hasetten de sakının, zira Kabil'in Hâbil'i öldürmesi ona olan hasedindendir. İşte hataların asılları bunlardır".

Buhârî, Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ

"Size cehennemlik olanları bildireyim mi? Onlar, onursuz, sağa sola yalpa yaparak kibreden kimselerdir."[355] buyurmuştur. Buhâri, Müslim, Tirmizî, Neseî ve İbn Mâce'nin bu mealde rivâyetleri vardır.

---

352 Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame 47, No:2492

353 Ebu Davud, Libas 29, No:4090; İbn Mace, Zühd 16, No:4174

354 Hakim, "el-Müstedrek", İman, No:201, 1/128

355 Buhâri, Tefsir 393, No:4634; Müslim, el-Cenne ve sıfat-ü neîmiha 46, No:2853

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ الْجَوَّاظُ وَلَا الْجَعْظَرِيُّ

"Kibirli ve kendinde olmayan şeylerle öğünen kimse cennete giremez."[356] buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Allahu Teâlâ, büyüklenen, zevklenip neş'elenen ve kendini beğenen kimselere buğzeder." buyurmuştur.

Ebû Bekir b. Lal, Abdülgani b. Sa'd ve İbn Adiy rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kibirden sakının, zira kul kibirlene kibirlene, Allahu Tealâ: "Bunu cebbarlar defterine yazın" diye emreder." buyurmuştur.

Hasen olduğunu söyleyen Tirmizî'nin rivâyeti şöyledir:

"İnsan kendini beğene beğene cebbarlar defterine yazılır da onların başına gelecekler onun da başına gelir."[357]

Yine sahih bir rivâyette Resül-i Ekrem:

لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَخَشِيتُ عَلَيْكُمْ مَا هُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ الْعُجْبَ

"Eğer siz hiç günah istemeseniz, bundan daha büyüğünden sizin için korkardım. O da ucb (yani günah işlemiyorum diye kendi kendini beğenmek) tur." [358]

Ebû Davud ve Hâkim'in rivâyetlerinde, *"Kibir, hakkı inkâr etmek ve insanları hakir görmektir."* [359] buyurulmuştur.

Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kibirden kurtuluş çaresi, kaba kumaş giymek, yoksullarla düşüp kalkmak, merkebe tünmek, tenha yerlere çekilmek ve keçi sağmaktır."

Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Eşyasını elinde taşıyan kimse kibirden kurtulmuştur", buyurmuştur. Hâkim'in rivâyetinde,

---

356 Ebu Davud, Edeb 8, No:4801

357 Tirmizi, Birr 61, No:2000

358 Kuzâî, "Müsnedü'ş-Şihab", No:1447, 2/320

359 Ebu Davud, Libas 29, No:4092; Tirmizi, Birr 61, No:1999

"Ümmetim, yakında geçmiş ümmetlerin hastalıklarına yakalanırlar. Bunlar kibir, fazla neş'e, mal ve evlât çokluğu ile övünmek, cimrilik düşmanlık ve çekememezlik hastalıklarıdır. Bunlar gelince azgınlık başlar." şeklindedir.

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Övünüp böbürlenmek deve sahiplerinde sekinet ve vekar ise koyun sahiplerindedir, buyurmuştur.

Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: شَيْخٌ زَانٍ وَمَلِكٌ كَذَّابٌ وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ.

"Üç kimse vardır ki, kıyamet günü Allah, onlarla konuşmaz, onları tezkiye etmez, onların yüzlerine bile bakmaz ve onlar için elem verici azâb vardır. (Bunlar:) Zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar ve kibirli fakirdir."[360] buyurmuştur.

İbn Hibbân "Sahih"inde ve Neseî de Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir:

"Dört kimseye Allahu Teâlâ buğzeder. (Bunlar:) Çok yemin eden satıcı, kibirlenen fakir, zina eden ihtiyar ve zâlim hükümdardır."[361]

İbn Huzeyme ve İbn Hibbân, sahih olduğunu söyledikleri rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: *"Cehenneme ilk girecek olanlar bana arzolundu. (Bunlar:) İnsanlara musallat olan zâlim hükümdarlar, zekâtını vermeyen zenginler ve böbürlenen yoksullardır."* [362]

Bezzâr'ın ceyyid sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Üç kimse cennete giremez. Zina eden ihtiyar, yalan konuşan hükümdar ve kibirlenen fakirdir." buyurmuştur.[363]

Taberânî'nin rivâyeti de, *"Kibirlenen fakir, zina eden ihtiyar, yaptığı amel ile Allah'ı minnet altına almak İsteyenler cennete giremezler."*[364] şeklindedir.

Ahmed ve Dört Sünen sahibinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kendini beğenen ve kibirli kibirli yürüyen kimse, Allahu Teâlâ kendisinden gazablı olduğu halde, huzuruna çıkar."[365] buyurmuştur.

360 Müslim, İman 172, No:107
361 Nesai, Zekât 77, No:2576; İbn Hibban, "es-Sahih", el-Hazar ve'l-İbahe, No:5558
362 İbn Hibban, "es-Sahih", İhbarü'n-Nebiyy, No:7481; İbn Huzeyme, "es-Sahih", Zekât, No:2249
363 Bezzâr, "el-Müsned", No:2209, 7/9
364 Deylemî, "el-Firdevs", No:7618, 5/106
365 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:5995, 2/118

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ tevazû ve alçak gönüllülükte seksen yaşındaki adamın tutumunda olan yirmi yaşındaki adamı sever. Bunun aksine, altmış yaşına ayak bastığı halde hâlâ yedi yaşındaki çocuk gibi davrananlara da buğzeder.", buyurmuştur.

Ahmed Buhâri, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, Ebû Davud ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kibirle elbisesini sürüyüp gezene, Allahu Teâlâ kıyamet günü bakmaz."[366] buyurmuştur.

İbn Lal da rivâyetinde, *"Ceberut, azamet ve kibrin yeri kalbdir."* buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"İnsanların yükseltip böbürlettikleri şeyi Allah alçaltır."* buyurmuştur. Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Ucub ve kendini beğenme, kişinin yetmiş yıllık ömrünü mahveder," buyurmuştur.

Taberânî'nîn rivâyeti: *"Eğer ucb bir adam olsaydı, kötü bir insan olurdu."* şeklindedir.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Eğer hiç günah istemeseniz, daha büyüğü olan ucb (kendini beğenme) günahı ile karşılaşırdınız," buyurmuştur.

Ahmed sahih sened ile Beyhakî de aynı yoldan ve Ebû Seleme b. Avf'den "Şa'bu'l-iman"da rivâyetlerinde:

Abdullah İbn Anar ile Abdullah İbn Ömer -Allah her ikisinden razı olsun- Merve'de karşılaştılar. Bir süre başbaşa konuştuktan sonra Abdullah İbn Amr ayrıldı. Abdullah İbn Ömer ise ağlamaya başladı. Kendisine:

"Niçin ağlıyorsunuz?" diye soranlara, o:

"Şu yanımdan kalkan Abdullah İbn Amr, Resûl-i Ekrem'in bir hadîsini rivâyet etti de ona ağlıyorum," dedi. "Resûl-i Ekrem: *"Kalbinde zerre kadar kibri olan cennete giremez."* buyurmuştur. İşte buna ağlıyorum," dedi.

---

366 Buhâri, Fedailü's-Sahabe 5, No:3465; Müslim, Libas 44, No:2085

Ebû Davud ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَفْتَخِرُونَ بِآبَائِهِمُ الَّذِينَ مَاتُوا إِنَّمَا هُمْ فَحْمُ جَهَنَّمَ أَوْ لَيَكُونُنَّ أَهْوَنَ
عَلَى اللهِ مِنَ الْجُعَلِ الَّذِي يُدَهْدِهُ الْخَرَاءَةَ بِأَنْفِهِ. إِنَّ اللهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ
الْجَاهِلِيَّةِ إِنَّمَا هُوَ مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ النَّاسُ بَنُو آدَمَ وَآدَمُ خُلِقَ مِنْ تُرَابٍ

"Bir millet, ya ancak cehennemin kömürü olan ölmüş ataları ile övünmeyi bırakırlar veyahut Allah katında, burnu ile hayvan tersi karıştıran mayıs böceğinden daha âdi olurlar. Allahu Teâlâ sizden cahiliyet, kibir ve benliğini kaldırmıştır. Mü'min muttaki, fâcir ise şakidir. İnsanlar Âdem'den, Âdem ise topraktan yaratılmıştır"[367] buyurmuştur.

Dayud aleyhisselâmın oğlu Süleyman aleyhisselâm bir gün insan, cin, kuş ve diğer hayvanlara yanına gelmelerini emretti. İki yüzbin insan, ikiyüzbin cin birbiri üstüne çıktı. Süleyman aleyhisselâm da onların üzerine yükseldi. Okadar yükseldi ki meleklerin teşbihini duyuyordu. Sonra da ayakları denizin suyuna değecek kadar alçaldı.

Bu sırada bir ses duydu:

"Eğer bu adamın kalbinde zerre kadar kibir olaydı, onu, yükselttiğimden çok daha aşağı düşürürdüm". Müslim'in oğlu Zeyd diyor ki:

"Bir gün Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın yanında bulunuyordum. Vâkid'in oğlu Abdullah yeni bir elbise ile çıka geldi. Abdullah İbn Ömer (r.a.) Vâkid'in oğlu Abdullah'a:

"Oğlum, o izaruu kaldır, kibirli kibirli topraklara sürümesin, zira ben Resûl-i Ekrem'in:

"Kibirli kibirli izarını yerlere sürüyene Allahu Teâlâ bakmaz." buyurduğunu duydum," dedi. Bu hadîsi Müslim rivâyet etti, fakat gelen zatın kim olduğunu söylemedi. Bu zatın Leys oğullarından birisi olduğu da rivâyet edilmiştir.

İbn Mâce ve Sahih sened ile Hâkim'in rivâyeti şöyledir:

بَزَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي كَفِّهِ ثُمَّ وَضَعَ أُصْبُعَهُ السَّبَّابَةَ وَقَالَ: يَقُولُ اللهُ
عَزَّ وَجَلَّ: أَنَّى تُعْجِزُنِي ابْنَ آدَمَ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ فَإِذَا بَلَغَتْ نَفْسُكَ هَذِهِ
وَأَشَارَ إِلَى حَلْقِهِ قُلْتَ: أَتَصَدَّقُ وَأَنَّى أَوَانُ الصَّدَقَةِ.

367 Tirmizi, Menakıb 57, No:3955

"Resûl-i Ekrem avucuna tükürdü. Sonra şehadet parmağını üzerine koydu ve *"Allahu Tealâ buyuruyor ki:*

"Ey Âdemoğlu, ben seni bunun benzerinden yarattığım halde beni nerde âciz bırakacaksın. Boğazına işaret ederek, canın buraya geldiği vakit tasadduk edeyim dersin. Nerde sadakanın zamanı, geçti."[368]

Tirmizî'nin, garip, hasen ve Sahih rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

يَخْرُجُ عُنُقٌ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ تُبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ يَقُولُ: إِنِّي وُكِّلْتُ بِثَلَاثَةٍ: بِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَبِكُلِّ مَنْ دَعَا مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ وَبِالْمُصَوِّرِينَ

"(Kıyamet günü) cehennemden bir boyun (bazı yerde akreb yazar) çıkar. Bunun; duyan iki kulağı, gören iki gözü ve konuşan bir dili vardır ve şöyle der: Ben üç kişiye müvekkellim (üç sınıf insanı alacağım). Bunlar, muannid cebbarlar, Allah'a ortak koşanlar ve sûret yapanlardır."[369] buyurmuştur.

Buhârî ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتِ النَّارُ: أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَالِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَأَسْقَاطُهُمْ فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْجَنَّةِ: أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي، وَقَالَ لِلنَّارِ: إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا. فَأَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ رِجْلَهُ، فَتَقُولُ: قَطْ قَطْ فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَلَا يَظْلِمُ اللهُ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللهَ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا.

"Cennet ile cehennem birbirleriyle cenkleştiler. Cehennem:

"Ben kibirli ve zorlu kimselere ayrıldım (tahsis edildim)." dedi. Cennet de:

"Bana ne oldu ki, bana insanların zayıf ve sakat olanları girer." dedi. Aziz ve Celil olan Allahu Teâlâ cennete:

"Sen benim rahmetimsin, rahmetimin tecelli ettiği yersin, ben kullarımdan rahmet etmek istediğim kimselere seninle rahmet ederim," buyurdu. Cehenneme de:

---

368 İbn Mace, Vesaya 4, No:2707

369 Tirmizi, Sıfat-ü Cehennem 1, No:2574

"Ey cehennem, şüphesiz ki sen de azâbımsın; kullarımdan azab etmek istediğim kimselere seninle azâb ederim, buyurdu.

Cennet ile cehennemden her ikisi için dolmak hakkı vardır. Fakat cehennem dolmak bilmez. En sonu Allah ona ayağını basar (kahreder) o da:

"Yetişir, yetişir, yetişir." der.

İşte o zaman cehennem dolar ve cehennemdekiler birbirlerine karışıp toplanır. Aziz ve Celil olan Allahu Teâlâ kimseye zulmetmez. Cennete gelince, Allahu Teâlâ (cennetin boşluklarını doldurmak için) yeniden birtakım halk yaratır."[370] buyurmuştur.

Tirmizî'nin garip dediği, Hâkim'in sahih ve Beyhakî'nin zayıf kaydını koyduğu, Taberânî'nin de Nuaym-ı Azfâni'den biraz daha muhtasar rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ تَخَيَّلَ وَاخْتَالَ وَنَسِيَ الْكَبِيرَ الْمُتَعَالِ بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ تَجَبَّرَ وَاعْتَدَى وَنَسِيَ الْجَبَّارَ الْأَعْلَى، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ سَهَا وَلَهَا وَنَسِيَ الْمَقَابِرَ وَالْبِلَى، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ عَتَا وَطَغَى وَنَسِيَ الْمُبْتَدَا وَالْمُنْتَهَى، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَخْتِلُ الدُّنْيَا بِالدِّينِ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَخْتِلُ الدِّينَ بِالشُّبُهَاتِ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ طَمَعٌ يَقُودُهُ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ هَوًى يُضِلُّهُ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ رَغَبٌ يُذِلُّهُ

"Ne kötü kuldur o kul ki, cimrilenip böbürlendi ve Kebîr-i müteâl olan Allah'ı unuttu. Ne kötü kuldur o kul ki, kibirlendi, aşırı gitti ve Cebb'ar-ı Â'lâ olan Allah'ı unuttu. Ne kötü kuldur o kul ki, mezarı ve çürüyüp yok olmayı unuttu da eğlenceye daldı. Ne kötü kuldur o kul ki, azgınlık ve taşkınlık gösterdi ve başlangıcını ve sonunu unuttu. Dini dünya ile karıştıran kul, ne kötü kuldur. Dini şüphelerle karıştıran kul ne kötü kuldur. Tama'ı kendisini çekip götüren kul ne kötü kuldur. Hevası kendisini sapıtan kul, ne kötü kuldur. Kendisini zillete düşürecek şeye heves eden kul, ne kötü kuldur."[371]

İbn Hibbân "Sahih"inde, başka rivâyet yolu ile ve Tirmizî rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمُطَيْطِيَاءِ وَخَدَمَهَا أَبْنَاءُ الْمُلُوكِ أَبْنَاءُ فَارِسَ وَالرُّومِ سُلِّطَ شِرَارُهَا عَلَى خِيَارِهَا

370 Buhâri, Tefsir 333, No:4569; Müslim, el-Cennetü ve sıfat-ü neîmihâ 36, No:2846

371 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 14, No:2448

"Ümmetim kibirli kibirli sallanarak gezdiği Fars ve Rumlar kendilerine hizmet ettiği vakit, kötüleri iyilerine musallat olur (birbirine düşerler)."[372] buyurmuştur.

Taberânî'nin sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَعَظَّمَ فِي نَفْسِهِ أَوْ اخْتَالَ فِي مِشْيَتِهِ لَقِيَ اللهَ تَعَالَى وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ

"Kim kendini beğenir veya gezişinde sallanarak kibirlenirse, Allahu Teâlâ gazablı olduğu halde, Allah'a kavuşur."[373] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ شُحٌّ مُطَاعٌ وَهَوًى مُتَّبَعٌ وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ

"Üç şey helâk edicidir (bunlar): itaat edilen cimrilik, uyulan hevâ ve heves ve kişinin kendi kendini beğenmesidir."[374] buyurmuştur.

Ahmed, Buhâri "Edebü'l-Müfred'inde, Hâkim -bir miktar ziyâde ile ve sahih olduğunu söylediği- Abdullah İbn Amr'dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Nûh aleyhisselâmın ölümü yaklaştığı vakit iki oğlunu çağırttı ve:

"Size iki şeyi emrediyor ve iki şeyden de sizi menediyorum. Sizden yapmanızı menettiğim şey, şirk ile kibirdir. Emrettiğim şeylerin birincisi, "Lâilâhe illallah" Kelime-i Tevhididir. Zira yer ve göklerle bütün varlıklar terazinin bir gözüne, bu Kelime-i Tevhîd öbür gözüne konsa, Kelime-i Tevhîd ağır gelirdi. Hatta yer ve gökler bir halka olsalar da Kelime-i Tevhîd üzerlerine konsa, onları çökertirdi. Size emrettiğim şeyin ikincisi, "Süphanellahi ve bihamdihi"dir. Bu tesbihe devam ediniz, zira bu tesbih her şeyin namazıdır ve her canlı rızkını bu sayede alır, dedi".

İsa aleyhisselâm da:

"Allahu Teâlâ'nın kitabını öğrenip de kibirlenmeyen kimselere müjdeler olsun" demiştir.

Bir gün Abdullah İbn Selâm sırtına aldığı bir bağ odunla çarşıya çıktı. Kendisine:

"Bunu niçin yapıyorsun? Allah, bundan seni müstağni kıldı, diye soranlara, o:

372 İbn Hibban, "Sahih", Tarih, No:6716, 15/112; Tirmizi, Fiten 74, No:2261

373 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:5995, 2/118

374 Bezzâr, "el-Müsned", No:7293, 13/486

"Gurur ve benliğimi kırmak için böyle yapıyorum. Zira Resûl-i Ekrem'in:

"Kalbinde hardal danesi kadar kibri olan cennete giremez." buyurduğunu duydum," dedi.[375] Isbahanî de biraz farklı olarak bunu rivâyet etmiştir.

Ebû Yâ'lâ'nın rivâyetinde, diyor ki: Sokakta Abbas (r.a.) in oğlu Abdullah'ı gezdiriyordum, bana:

"Falan yere geldik mi?" diye sordu. Ben de:

"İşte tam oradayız, dedim. Abdullah diyor ki, babam Abbas (r.a.) bana dedi ki:

"Ben Resûl-i Ekrem ile burada bulunuyorken, iki elbise giymiş ve kendini beğenmiş bir adam sallana sallana yürüyerek karşımıza çıktı. Tam bu sırada yer yarıldı adamı içine aldı ve adam, kıyamete kadar yerin dibine batıp gitmektedir," dedi.

Ahmed ve Beyhakî'nin tahriçlerinde Resûl-i Ekrem:

"Cehennemliler, mütekebbir, kendini beğenmiş ve servet sahibi olup infak etmeyen kimselerdir. Cennettiler ise zayıf ve mağlup kimselerdir," buyurmuştur. Bu hadîsi, Taberânî de hasen isnad ile rivâyet etmiştir.[376] Hâkim de Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu kabul ettikten sonra biraz daha farklı olarak hadîsi rivâyet etmiştir.

Ahmed'in Sahih sened ile rivâyetinde Muhammed b. Câbir, Huzeyfe'nin şöyle dediğini haber veriyor:

"Bir cenazede Resûl-i Ekrem'in yanında bulunuyorduk. Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın en kötü kullarının kim olduklarını size haber vereyim; her ağır tabiatli ve kibirli insanlardır. Allah'ın hayırlı kullarının da kimler olduğunu size bildireyim: zayıf ve alçak gönüllü, eski iki gömleğe sahip, kendisine önem verilmeyen kimsedir. Eğer Allah'a yemin etse, Allah (onu) kendisine verir." [377] buyurmuştur.

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyet ettikleri ve İbn Hibbân'ın da sahihinde kaydettiği bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

إنَّ أَحَبَّكُمْ إلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إلَيَّ
وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ الثَّرْثَارُونَ الْمُتَشَدِّقُونَ

375 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7101, 2/225
376 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6580, 2/169
377 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23504, 5/407

"Benim katımda en sevimliniz ve âhirette meclisime en yakın olanınız, ahlaken güzel olanınızdır. Katımda en sevimsiz olanınız ve âhirette benden en uzakta bulunanınız, kibirli kibirli ağız eğerek gösteriş için lügat parçalayan ve çok konuşan kimselerdir."[378] buyurmuştur.

Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin rivâyet ettikleri ve Hâkim'in de sahih olduğunu söylediği bir haberde Muhammed b. Vâsi şöyle diyor:

"Bilâl İbn Burde'nin yanına gittim ve kendisine:

"Senin baban, babasından o da Resûl-i Ekrem'den rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

"Cehennemde Hebheb adında bir vadi vardır. Allahu Tealâ buraya bütün zâlim cebbarları dolduracaktır."[379] buyurmuştur. Ey Bilâl, sakın onlardan olma".

Bezzâr'ın hasen sened ile rivâyet ettiği hadîsde: *"mütekebbirler, kıyamet gününde zerreler halinde haşrolacaklardır."*[380] buyurulmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem bir hadîsde şöyle buyurmuştur:

"Cehennemde birtakım tabutlar vardır. Mütekebbirler bunların içine konur ve kapıları üzerlerine kapanır".

Yine Resûl-i Ekrem:

"Üç şeyden; kibir, borç ve azgınlıktan uzak kalarak ölen kimse cennete girecektir." buyurmuştur. Hadîsi, Bezzâr ve biraz farklı olarak Tirmizî rivâyet etmiştir. Ayrıca Neşet, İbn Mâce, İbn Hibbân ve "Sahih"inde Hakim rivâyet etmişlerdir. Hâkim, Buhâri ile Müslim'in şartlarına göre Sahih olduğunu söylemiştir.

Ebû Bekir radiyallahu anh, "Müslümanlardan kimseyi tahkir etme, zira senin hakir gördüğün, Allah katında büyüktür." demiştir.

Vehb "Allahu Teâlâ Adn cennetini yarattığı vakit, ona baktı ve: *"Sen, kibreden herkese haramsın."* buyurdu." demiştir.

Ahnef, iki defa da sidik yolundan çıkan insanın böbürlenmesine şaşarım." demiştir.

Hasan, "Şaşarım o adama ki, en azından günde iki defa kendisinden çıkan pisliği yıkadığı halde, halâ yer ve göklerin Rabbı ile muarazaya yeltenir ve kendisini beğenmeye kalkışır." demiştir.

---

378 İbn Hibban, "Sahih", Birr, No:482, 2/231
379 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:7249, 13/183
380 Bezzâr, "el-Müsned", No:8021, 14/339

Süleyman Darânî'ye:

"Hangi kötülüktür ki, onunla yapılan iyiliğin faydası olmaz?" diye sordular. O:

"Kibirdir, kibir ile yapılan hiç bir amelin değeri yoktur," demiştir.

Hasan-ı Basrî kibirli kibirli yürüyen bir hükümdara baktı ve:

"Of, yazıklar olsun, burnunu havaya dikip böbürlenerek sağına soluna bakana. Ey ahmak! Sağına soluna ve omuz başlarına bakarak böyle sallana sallana, böbürlene böbürlene yürümekle neyini beğeniyorsun? Şükrü ödenmedik nimetleri mi, yoksa Allah'ın müsaadesi olmaksızın kazanıp da Allah hakkı ödenmeyen serveti mi beğeniyorsun?" der. Hükümdar bu sözleri duyar ve hemen gelerek Hasan-ı Basrî'den özür diler. Hasan:

"Benden değil, Allahu Teâlâ'dan özür dile ve O'na tevbe et. O'nun:

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا

"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme, çünkü sen ne yeri delebilir ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin."[381] buyurduğunu duymadın mı?" dedi.

Ömer b. Âbdülaziz halife olmadan önce bir defa sallanarak yürüyordu. Tâvus, hemen parmakları ile omuzunu bastırdı ve:

"Bu yürüyüş, içi hayır ve ilim ile dolu olan kimsenin yürüyüşü değildir," dedi. Ömer b. Âbdülaziz de bir nevi özür dileme kabilinden:

"İçinde olanı bu azanın yardımı ile elde ettim, "dedi.

Muhammed b. vâsi bir defa oğlunun böyle kibirli kibirli yürüdüğünü görünce:

"Oğlum, sen kim olduğunu biliyor da mı böyle böbürleniyorsun? Anneni ikiyüz dirheme satın aldım. Baban ise, Allah onun gibileri çoğaltmasın, daha nasıl kibirlenirsin?" dedi.

Mutarraf, Mühelleb'in işlemeli bir cübbe içinde sallanarak ve böbürlenerek yürüdüğünü görünce:

"Ey Allah'ın kulu, işte şu senin yürüyüşün yok mu, bu, Allah ve Resulünün sevmediği bir yürüyüştür," dedi. Bunu duyan Muhelleb:

"Yoksa sen beni tanımadın mı?" dedi. Mutarraf:

381 el-İsra: 17/37.

"Çok iyi tanıdım; evvelin bir parça su, sonun kokmuş laşe; bu iki hal arasında pislik taşıyan bir yaratıksın," dedi. Bunu duyan Mühelleb sallanmaktan vaz geçti ve insan gibi yürümeğe başladı.

Önemli Uyarılar

Buraya kadar sayılan kebîreler, çoğunluğun da kabul ettiği şekildedir. Fakat bazılarının taksimatına göre kebîrenin ondokuzuncusu kibir, sallanarak yürümek ve kendini beğenmektir, demişlerdir ki elbise bölümünde bu hususta açıklama gelecektir. Bunlar, bu davalarına yukarda geçen, "Kalbinde zerre kadar kibri olan cennete giremez.", *"Kibirlenen, yer yarılıp yere battı."* gibi hadîsler ile de delil çekmişlerdir.

وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ

"Ayaklarını yere vurmasınlar."[382] âyetinin tefsirindeki Kurtubi'nin şu tefsiri ile de delil çekmişlerdir. Kurtubî, kadınların bu hareketi erkeklere karşı gösteriş ise, haram; bunun gibi erkekler de benlik için ayakkabılarını gıcırdatırlarsa, o da haramdır, zira ucb kebîredir.

Bu uyarılardan birisi de, kibir, ya Allah'a karşı yapılmıştır ki, bu, bütün büyük günahların en fahişidir. Allah'a kul olmaktan çekinip ulûhiyet iddiasında bulunan Fir'avun ve Nemrûd gibilerdir. Bu gibiler hakkında Âllahu Teâlâ,

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler, alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir."[383]

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ

"Mesih, Allah'a kul olmaktan asla çekinmez."[384] buyurmuştur. Ya da Allah'ın Resulüne karşı olur; kibir, cehil ve inad olarak ona boyun eğmezler. Bütün peygamberlere kavimlerinden bazılarının yaptığı ve Mekke müşriklerinin Resûl-i Ekrem'e takındıkları tavır gibi. Veya da insanlara karşı olur. Kendisini onlardan üstün görür, önlan kendisine emsal kabul etmez ve onlara karşı böbürlenir. Bu, önceki ikisine nisbetle ehven olmak-

---

382 en-Nûr: 24/31
383 Gâfir (el-Mu'min): 40/60.
384 en-Nisâ: 4/172.

la beraber, yine günahı büyüktür. Zira azamet ve kibriyalık yalnız Allah'a mahsustur, aciz olan yaratıklara yaraşmaz. Böyle aciz olan bir yaratığın böbürlenmesi, ancak Allah'a mahsus olan vasıfta Allah ile münazaa demektir. Böylece kibirlenmek, hükümdarın tacını başına geçirip, tahtına oturan kölenin durumuna benzer. Peşin ve ağır cezaya hak kazandığı gibi, böbürlenenler de aynı şekilde ağır cezaya çarpılmış olurlar. Bunun içindir ki, yukarda geçen hadîslerde Allahu Teâlâ, *"Kibir ve azamette benimle münazaaya kalkışanın belini kırarım."* buyurmuştur. Çünkü kibir, O'nun vasfı ve O'na lâyıktır. O'nun kullarına başkası değil, ancak kendisi kibredebilir. Onlara karşı böbürlenen, Allah'a karşı cinayet işlemiş olur. Zira hükümdarın kölelerinden bazılarına hakaret eden, her ne kadar hükümdarın tacını alıp tahtına oturan gibi değil ise de, yine bir nevi hükümdara hakaret etmiş sayılır. Böylece böbürlenenler Allah'ın emrine muhalefet etmiş olurlar. Çünkü böbürlenenler, heva ve taassub ile dinde mücadele edenler, başkasından gelen hakkında olsa onu kabulden çekinirler. Onun kibri hakkı kabul ettirmez, belki onu zayıf düşürmek için bütün imkânlarını kullanır. O tıpkı haklarında,

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ

"İnkâr edenler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki bastırırsınız." dediler."[385]

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

"Ona: "Allah'tan sakın" denince, gururu kendisine günah işletir. Artık ona cehennem yetişir, ne kötü yataktır."[386] buyurduklarından olur.

İbn Mesûd (r.a.): "Bir adama, Allah'tan kork, dediğin vakit, onun, sen kendine bak, demesi, günah bakımından kendisine yeter." demiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem adamın birine:

"Sağ elinle ye," buyurdu. Adam kibirli bir eda ile:

"Sağ elimle yiyemem", dedi ve o anda eli kurudu, bir daha elini kaldıramadı.

Demek ki yaratıklara karşı böbürlenmek, yaradana karşı böbürlenmeyi gerektirir. Meselâ, iblis, "Ben ondan hayırlıyım" demekle Âdem aleyhisselâma karşı kibirlendi ve ona secde etmek istemedi. Ona secde et-

---

385 Fussilet: 41/26
386 el-Bakara: 2/206.

memekle Allah'ın emrine karşı kibirlenerek O'na isyan etti ve ebedî olarak helâk olup gitti. Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem kibri, hakkın reddine ve insanları tahkire alâmet kılmıştır. Aynı zamanda kibir, ilim, amel, asalet, servet, güzellik, mevki, kuvvet üstünlüğü ve geçim bolluğu gibi sebeplere dayanır. Kişi kendini bunlardan birinde üstün görür ve bu sebeple böbürlenmeye başlar. Bunun için kibir ve böbürlenmek, daha çok hidayet ve tevfik nurundan yararlanamayan ve sözde âlim geçinen bilginlerde gözükür. Zira bu gibi bilginler, bir şey biliyorum zanniyle karşılarındakini hayvan gibi görür, şeriatın hak olarak tanıdığı selâm, ziyaret ve güler yüz göstermek gibi beşerî haklarına riayet etmez. Onlara hiç bir hak tanımazken kendi haklarından zerresinin ihlâline müsaade etmez. Onlardan her şeyi bekler, çünkü kendisinde bir üstünlük görmektedir. İşte bu gibiler en büyük cahillerdendir. Zira bunlar kendilerini bilemedikleri gibi, Rablerini de bilememiş, son nefeslerini tehlikeye sokmuş ve her şeyi alt üst etmiş kimselerdir. Kendilerindeki bilgi, gerçek ilim değildir, zira gerçek ilmin şanı, fazla korkmak, tevazû göstermektir. Kendini beğenmeye kalkışmasının sebebi, ilminin dünyalık için olması veya niyetini Allah rızası için yapmamasıdır. Gelişi güzel ilme dalmış ve neticede bu hali almıştır. Sâlihler siması kendilerinde görülen âlimlerde de kibir, sür'atle kendini gösterir. Fakat bu gibiler etrafında insanlar döner, onların ihtiyaç ve hizmetlerine koşar, onlara ikramda bulunur, hürmet ederler, bunlar da kendilerinin üstün olduklarını sanırlar. Bu hâlin -Allah korusun- imansız gitmelerine sebep olabileceğini bilmezler. Hatta İsrâiloğullarından, fesat ve kötülüğünden sebep komşularından ve ailesinden ayrılmak zorunda kalan, yâni hiç kimseden yüz bulmayan adamın biri, durumunu düzeltmesi için bir âbidin hizmetine gider. Âbid onu yanına almaya tenezzül etmez, kovar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ zamanın peygamberine, âbidin ilmini mahvettiğini ve o kötü insanı affettiğini, bildirir.

Allah korkusundan zillete düşüp tevazû gösteren cahil bir insan, kalbi ile itaat etmiş olduğu için, kibirli âlimden ve kendini beğenen âbidden daha itaatkârdır.

Bazı kimseler ahmaklıkta o kadar ileri gitmişlerdir ki, başkası tarafından kendilerine bir zarar verildiği vakit, "Bakın o ne belâlara uğrayacak" gibi sözler söyler. Gerçekte adamın başına bir felâket gelince de, "İşte bu, bendendir" der ve kendisinde bir büyüklük sezer. Böylece cehaleti sebebiyle kibir ve ucb gibi hastalıklar kendisini kaplar. Kendisine karşı yanlış davrananın, cezasını hemen kendisinden bulduğuna inanır. Bilmez ki, nice kimseler nice peygamberleri öldürmüşler ve peşin hiç bir ceza görmeden ölmüş gitmişler-

dir. Yoksa bu adam kendisini peygamberlerden de mi üstün görmektedir? İşte bu din ve dünyaya dayanan ilim ve ibadeti ile ilgili kibir ve ucbu öğrenip anladıktan sonra, diğer mal, mevki ve benzeri varlıklara sahip olanların kibir ve ucublarını da kolaylıkla anlarsın. Meselâ, asaleti ile kibirlenen kimse, kendi asaletine sahip olmayanları köleler gibi görür. Güzelliği ile kibirlenenler de bunun gibidir. Bu, çoğunlukla kadınlarda olur. Mal ve aşiret çokluğu ile kibirlenmek de böyledir. Bu kabil kibir, çoğunlukla hükümdarlar arasında olur. Kibri körükleyen âmillerin başında ucb-kendini beğenme, hıkd-kin, hased-çekememezlik, ve riya-gösteriş gelir. Zira kibir, bâtınî bir hastalıktır. Kibir demek, kendini herkesten üstün görmek demektir. Bunun gerçek ve tek sebebi, ucb -kendini beğenmek- tur. Kim ki yukarda saydığımız ilim ve benzeri şeylerden kendisinde bulunan bir vasıf hoşuna gider ve kendini beğenirse, kibirlenip böbürlenmeye başlar, içinden kendini beğenir ki bâtınî kibrin asıl sebebi budur. Kibrini açığa vurmanın sebepleri de kin ve çekememezliktir, başkasına karşı da riyadır.

Önemli uyanlardan birisi de, helâk edici şeylerden olan ve hiç kimsenin tamamiyle korunamadığı kibir hastalığından kurtarmaya çalışmanın farz-ı ayn olduğunu bilmektir; sadece, "Bende kibir hastalığının bulunmamasını candan arzu ederim" demek yetmez. Kibir hastalığını yok etmek için tedavi çarelerini araştırmak lâzımdır. Meselâ, önce kendi durumunu ele almalı, en zelil olan toprak ve meniden yaratıldığını düşünmelidir. Sonunda yok olacağını, çürüyüp toprak haline geleceğini, tekrar dirilip mahşer yerine sevk edileceğini, sonra ya cehenneme veya da cennete gireceğini düşünerek kibir hastalığını tedavi etmelidir. Bütün bunlara en açık bir şekilde işaret eden Allahu Teâlâ'nın:

قُتِلَ الإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ فَلْيَنظُرِ الإِنسَانُ إِلَى طَعَامِهِ

"Canı çıksın o insanın, o ne nankördür. Allah onu neden yaratmış? Onu meniden yaratıp merhalelerden geçirerek ona şekil vermiş; sonra tutacağı yolu kolaylaştırmıştır. Sonra onu öldürür ve kabre koyar. Sonra dilediği zaman onu tekrar diriltir. Hayır, Allah'ın kendisine buyurduğunu hâlâ yerine getirmemiştir. İnsan, yiyeceğine bir baksın."[387]

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا

387 Abese: 80/17-24.

"İnsanoğlu, var edilip bahse değer bir şey olana kadar, şüphesiz uzun bir zaman geçmemiştir."[388] âyet-i celîleleridir.

Kim ki bütün o sayılanları ve bu âyetlerin işaret ettiklerini düşünürse, kendisinin her hakîrden daha hakîr ve her zelilden daha zelil olduğunu: kibir şöyle dursun, kendisine tevazûdan başka bir şeyin yaraşmadığını, kibir ve ululuğun yalnız her şeye kaadir olan Allah'a lâyık olduğunu bilir ve kendisine neş'enin dahi bir an bile yakışmadığını düşünür. Artık insan, başlangıcını ve geçirdiği merhaleleri bildikten sonra sonunu da anlarsa, kibrin kendisine hiç yakışmadığını tamamen anlar, insan bütün bunları düşündükten sonra, kibir şöyle dursun, köpek de olsa, hayvan olmayı tercih eder. Hele bir de cehennem korkusu gözönünde tutulursa -Allah korusun bu o kadar önemlidir ki, dünyadakiler cehennemde yananın çirkin manzarasını görseler onun dehşet saçan suratından ve pis kokusundan, hemen bayılır düşerlerdi. Erişeceği şüpheli olan Allahu Teâlâ'nın affından başka bir ümidi olmayan kimse, bu manzarayı düşündüğü vakit, daha nasıl böbürlenebilir? Kendisini nasıl beğenebilir? Acaba cezaya hak kazanacak kusur işlemeyen kim vardır? Allah'ın affı olmazsa herkesin işi harap, o halde kibir neye?

Artık bütün bunları gereği gibi düşünebilen bir insan, ne ilmine, ne ameline ve ne de kibirlenmesine sebep olacak diğer varlıklarına bakmaz. Bütün varlığı ile Allah'a yönelir ve O'nun için tevazû eder de kendisinin her şeyden düşük olduğunu anlar. Nasıl düşük olmasın ki, belki Allah katında şakîlerdendir.

Tamamen kibir deryasına daldığı halde nefis, "Sende kibir yok" diye kendisini aldatan insana düşen vazifelerden biri, kendi emsali ile bazı mes'eleleri münakaşa etmesidir. Şayet münazaralarda hak, karşı tarafta tecelli eder ve kendisi de bunu şükranla kabul eder ve onun faziletini itiraf etmekten çekinmezse, işte kibirden uzak olduğuna dâir alâmetler kendisinde belirmeye başlamış olur. Şayet bunlardan birini kaybederse, kibir bataklığına dalmış olur. Kibrin kökünü kesmek için, yukarda anlattıklarımızı hemen düşünmeye koyulmalı, daima emsalini öne geçirmeli ve bunu da yaparken tevazû ediyor hissini uyandırmamalıdır. Yoksa çehresini değiştirip arka tarafa geçerek oturması, kibrin tâ kendisidir. Aynı zamanda yoksulun davetine gitmeli, avam ile düşüp kalkmalı, kendi işi ve diğer yoksulların işleri için çarşı pazara gitmelidir. Kendi evinin ve hatta komşusunun ihtiyacını bizzat kendisi taşımalıdır.

---

388 el-İnsan (Ed-Dehr): 76/1.

Bütün bunlar kibri kırar. Aynı zamanda bu tutum ve davranışlar yalnız iken de toplum içinde iken de değişmemelidir. Aksi halde ya mütekebbir veya da mürâi olur. Bütün bunlar kalb hastalıklarındandır. Eğer tedavi çarelerine başvurulmazsa insanı helâk ederler. Ne yazık ki, insanlar, kalbin tedavisini ihmal ediyor da bedenin tedavisi ile meşgul oluyorlar. Hâlbuki âhiret mutluluğu, kalbin tedâvisindedir. Nitekim âyet-i celîle'de:

إِلَّا مَنْ أَتَى اللهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

"Kalb-i selim ile Allah'a mülâki olanlar müstesna."[389] buyurulmuştur. Kalb-i selim, şirk ve benzeri hastalıklardan selâmet bulmuş gönüldür.

Önemli uyarılardan birisi de helâk edici günahlardan olan ucb -kendini beğenme- dur. Bunu yeren hadîsler, yukarda geçmiştir.

Allahu Teâlâ, helâk edici günahlardan olduğu için, ucbu yermek üzere:

وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا

"Huneyn günü çokluğunuz sizi böbürlendirdi, fakat size bir faydası da olmadı."[390]

وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

"Hâlbuki onlar iyi iş yaptıklarını sanıyorlardı."[391] âyet-i celîleleri ile ucbu yermiştir. Bazan insanın, kabul olup olmadığını bilmediği halde, ameli hoşuna gider ve onu beğenir.

İbn Mesûd (r.a.): "Helâk iki şeydedir. Biri, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmekte, diğeri de kendini beğenmektedir. Çünkü ümidini kesen, her şeyi bırakır amel etmez. Kendini beğenen de kurtulduğunu sanarak yine ameli terkeder. Bunun için Allahu Teâlâ:

فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى

"Kendinizi tezkiye etmeyiniz. O, sakınanı çok iyi bilir."[392] buyurmuştur. Kendisinin doğru olduğuna inanması da nefsi tezkiye etmenin sebeplerindendir ki, ucb da budur.

---

389 eş-Şu'ara: 26/89.
390 et-Tevbe: 9/25.
391 Kehf: 18/104.
392 en-Necm: 53/32.

Mutarraf diyor ki: "Gece uykuya yatıp sabahleyin pişman olarak kalkmam, gece ibadet edip sabahleyin kendimi beğenmiş olarak kalkmamdan, benim için çok daha sevimlidir".

Mansur'un oğlu Bişr, namazı oldukça uzatmıştı Selam verdiği vakit, bunun farkında olduğunu anladığı bir adama:

"Benim namazı uzattığıma bakma, iblis de meleklerle birlikte çok ibadet etmişdi fakat uğradığı âkibet ortadadır," dedi.

Önemli uyanlardan birisi de, ucb (kendini beğenme)un çeşitli afetleri olduğunu bilmektir. Bunlardan biri, yukarda anlattığımız gibi, kibrin, ucubdan meydana gelmiş olmasıdır. Bu takdirde kibrin âfetleri aynen ucbun da âfetleri olmuş olur. Zira ucb asıldır. Bu, kullara karşı olan âfetleridir. Kendini beğenmenin Allah'a karşı olan âfetlerinden birisi de, kendini beğendiği için muâhaze olunmayacağı zanniyle günahlarını unutmasıdır. Günahlarını unutmakla onlara karşı alınması gereken tedbiri ihmal eder. İbadeti gözünde büyür. Ucbun âfetlerini araştırmaz olur. Bu suretle sa'y u gayretinin çoğu boşa gider. Zira şaibelerden arınmayan amel, fayda vermez. Ameli şaibelerden arıtan korkudur. Kendini beğenen ucb sahibi, ameline mağrur olur ve Allah'ın mekrinden kendini emin hisseder. Sanki yaptığı ibadete karşı Allah'ta hakkı olduğunu sanır. Kendini tezkiye eder. Akıl ve bilgisini beğenir ve başkasına müracaatı hatırından bile geçirmez. Başkalarını küçümsediği için va'z u nasihat dinlemez. Demek ki ucb, aslında, kemal olan bir vasıftan meydana gelir. Fakat bu vasfın ortadan kalkacağına korktuğu sürece kendini beğenmiş olmaz. Bunun, Allahu Teâlâ'nın kendisine vermiş bir nimet olduğunu bildiği sürece yine ucb sahibi olmaz. Fakat Allah'tan geldiğini düşünmez ve zevalini hatırlamadan bu vasfı beğenir ve bununla övünürse, işte ucb budur. Şayet bu vasıftan dolayı kalkar da Allah'tan bir hak iddia ederse, buna da "îdlâl" denir ki, bu da ucbdan daha özeldir.

Bu uyarılardan birisi de, yukardaki açıklamadan ucb ile kibir arasındaki farkın anlaşılmış olmasıdır. Bunun izahı şöyledir: Kibir, batınî olur, buna "Kişide bir huy ve ahlâk" denir, asıl kibir budur. Ya da zahirî olur. Bu da insanda görülen bazı uygunsuz hareketlerdir ki, bunlar, o batınî kibrin eserleridir. Bunlar insanda görüldüğü vakit, bu adam kibirlendi, denir. Bunlar dışarda görülmediği vakit de, bu adam kibirlidir, denir. Asıl, nefisteki huy ve kendisini başkalarından üstün görme hastalığıdır. Burada bir kibreden ve bir de kendisine karşı kibredilen olmak üzere iki kimse vardır. Fakat ucb böyle değildir; onda ikinci bir şahıs aranmaz, yalnız kendini beğenmesi yeter. İşte kibir ile ucb arasındaki fark budur. İşli ve güçlü olan bir adam

devamlı yalnız kalsa ucb edip kendini beğenebilir, fakat kibretmek için mutlaka başka birisine ihtiyaç vardır.

Bu uyarılardan birisi de, kibirde olduğu gibi ucbun da tedavi yolunun bilinmiş olmasıdır. Her hastalık, zıddiyle tedavi edilir. Yukarda da belirttiğimiz gibi ucbun mikrobu, yalnız cehalettir. Tedavisi de kimsenin red ve inkâr etmeyeceği şeye bakmaktır. O da ilim ve amel gibi her şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu ve üstünlük ifade eden bu meziyetleri Allahu Teâlâ'nın kendisine verdiğini bilmektir. Kendisinin hiç bir dahli olmadığı bu üstünlüklerle kibirlenmeye hakkı olmadığını bilmesi lâzımdır. Ve asıl övüneceği, Allahu Teâlâ'nın bu nimetleri kendisine in'am etmiş olmasındadır. Bunun için kendini beğenmesi değil, şükretmesi lâzımdır. Şayet, evet, Allahu Teâlâ bunları bana verdi ama bende var olduğunu bildiği meziyetlerden ötürü verdi, dersen, bilmiş ol ki, o meziyetleri de sana veren yine Allahu Teâlâ'dır. Bununla beraber netice de senin için karanlıktır, ne olacağını bilemiyorsun. Her ne yönü ile bunu ele alacak olursan al, ucblanacak hiç bir tarafın yoktur, iblisten daha çok ibadet eden kimse olmadığı gibi, zamanında Bel'am b. Yâverâ'dan daha bilgini ve Resûl-i Ekrem'e Ebû Talib'den daha yakını ve daha şefkatlisi yoktu. Bütün bunların sonuçları belli! Hiç birinin meziyeti kendisine yarar sağlamadı. Âdem aleyhisselâm bile cennetten çıkarıldı. Ayrıca kendilerini beğenen Mekke müşriklerinin durumu da ortada! O halde aklını başına al da ilim, amel, şan, mevki, mansıb, servet ve avene çokluğu gibi şeylerle mağrur olup ucblanma.

Bütün bunlar haklı olarak, kendini beğendiğin hususlarla ilgilidir. Haklı olduğun ucbun sakıncaları anlatılmaktadır. Ya bir de bâtıl ve boş şeylerde kendini beğenir ve ucba kapılırsan, işte o daha fenadır. Nitekim bu gibiler hakkında Allahu Teâlâ:

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

"Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse kötülüğü hiç işlemeyene benzer mi? Şüphesiz Allah dilediğini sapıtır, dilediğini de doğru yola eriştirir."[393] buyurmuştur. Resûl-i Ekrem de:

"İşte âhir zamanda bu gibi ucblar ümmetimi kaplayacaktır, yâni bâtıl işlerde kendilerini beğenmeye başlayacaklardır. Zira bid'at ehli sapıklar, kendi bid'atlerini beğenip ona ucublandığı için onları benimsetmeye kalkışacaklardır. Zaten eskiler de bu çeşit fırkalara ayrılıp, herkes kendi bâtıl görüşünü tasvip etmekle helâk olmuşlardır." Nitekim âyet-i celîle'de:

---

393 Fâtır: 35/8.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّى حِينٍ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ

"Her fırka kendi tuttuğu yoldan memnundur. Ey Muhammed, onları bir süre kendi sapıklıkları ile başbaşa bırak. Kendilerine mal ve oğullar vermekle, iyiliklerde onlar için acele davrandığımızı mı zannederler. Hayır, farkında değiller."[394] buyurmuştur. Bu bazan da gazab ve istidrac olur, nitekim âyet-i celîle'de:

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لا يَعْلَمُونَ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ

"Onları, bilmedikleri yönden, ağır ağır sonuçlarına yaklaştıracağız. Onlara mahsustan mühlet veririm, çünkü benim düzenim çetindir."[395] buyurulmuştur.

Son Söz: Artık kibir (böbürlenme), ihtiyal (sallana sallana yürüme) ve ucb (kendini beğenme)'nin kötülük ve zararlarını, âfet ve çirkinliklerini öğrenmiş bulunuyorsun. Bütün bunlar tevazû, alçakgönüllülüğün fazilet ve gayesini ve üstün derecesini bilmeyi gerektiriyor. Çünkü her şey zıddıyle keşfedilir.

Tevazû Hakkında Hadîsler:

Müslim, Ebû Davud ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ

"Allahu Teâlâ bana, tevazû etmenizi vahyetti. Hatta kimse kimseye övünmesin, kimse kimseye zulmetmesin."[396] buyurmuştur.

Yine Müslim ile Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ

"Sadaka, maldan bir şeyi azaltmaz. Allahu Teâlâ bir kulu başkalarını affı sebebiyle ancak onun şerefine yükseltir. Allah için tevazû eden herkesi Allahu Teâlâ yükseltir."[397] buyurmuştur.

394 el-Mu'minûn: 23/53-56.
395 el-A'raf: 7/182-183.
396 Müslim, el-Cenne ve sıfatü neîmihâ 64, 2865; İbn Mace, Zühd 16, No:4179
397 Müslim, Birr 69, No:2588; Tirmizi, Birr 82, No:2029

İbn Ebî'd-Dünyâ'mn rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Tevazû, sahibine ancak üstünlük sağlar. Alçak gönüllü olun ki. Allahu Teâlâ sizi yükseltsin. Başkalarını affetmek, kişiye ululuk sağlar. Affediniz ki, Allahu Teâlâ sizi aziz kılsın. Sadaka, ancak malı çoğaltır. Sadaka veriniz ki, Allahu Teâlâ size rahmet etsin," buyurmuştur.

Taberânî'nin sahih sened ile rivâyetinde, Resûl-i Ekrem:

"Vekarını koruyarak tevazû eden, zillet (mevkiine) düşmeksizin alçak gönüllü olan, meşru yoldan topladığı malı meşru yolda infak eden, düşkünlere merhamet gösteren, fakîh ve hekimlerle düşüp kalkana müjdeler olsun. Kazancı helâl, içi - dışı pâk olan ve şerrini İnsanlardan uzaklaştıran, kimseye müjdeler olsun. Ne mutlu o kimseye ki, ilmi ile amel etmiş, malının fazlasını Allah yolunda infak etmiş ve sözünün fazlasını tutmuştur."[398] buyurmuştur.

Harâıtî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kul tevazû edince, Allahu Teâlâ onu yedinci kat göklere yükseltir," buyurmuştur

İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Hibbân ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَوَاضَعَ لِلهِ دَرَجَةً يَرْفَعُهُ اللهُ دَرَجَةً حَتَّى يَجْعَلَهُ فِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ وَمَنْ تَكَبَّرَ عَلَى اللهِ دَرَجَةً يَضَعُهُ دَرَجَةً حَتَّى يَجْعَلَهُ فِي أَسْفَلِ سَافِلِينَ

"Her kim Allah için bir derece tevazû ederse Allahu Teâlâ onu bir derece yükseltir. Ta ki onu Firdevs cennetinin en yüksek yerine çıkarır. Her kim Allah'a karşı bir derece kibrederse, Allahu Teâlâ onu, aşağıların en aşağısına indirinceye kadar alçaltır."[399] buyurmuştur.

İbn Mâce ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ

"Allahu Teâlâ bana, tevazû etmenizi vahyetti. O dereceye kadar ki kimse kimseye övünmesin."[400]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

398 Taberânî, "Müsnedu'ş-şamiyyîn", No:912, 2/56
399 İbn Mace, Zühd 16, No:4176
400 İbn Mace, Zühd 16, No:4179

مَنْ تَوَاضَعَ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ رَفَعَهُ اللهُ وَمَنْ ارْتَفَعَ عَلَيْهِ وَضَعَهُ اللهُ

"Müslüman kardeşine karşı tevazû eden kimseyi Allahu Teâlâ yüceltir. Ve ona karşı üstünlük taslayanı da alçaltır."[401]

Yine Taberânî'nin sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem çöyle buyurmuştur:

"Kibirden sakının, zira kibir, süslü elbise giyen adamda bulunur."[402]

Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Allah için tevazûnun belirtilerinden birisi de seviye bakımından daha düşük yerlerde oturmaya razı olmaktır," buyurmuştur.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Tevazû eden yoksullarla düşüp kalkın ki, Allahu Teâlâ'nın kibar kullarından olur ve bu suretle kibirden de kurtulmuş olursunuz," buyurmuştur.

Taberânî ve İbn Asâkir'in rivâyetlerinde Resûl-l Ekrem:

"Eşyayı sahibinin taşıması daha doğru ve bu, onun hakkıdır. Ancak taşımaktan aciz olursa o zaman başkası ona yardım eder." buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Tevazû göstermenizi size tavsiye ederim, zira tevazû kalbdedir. Müslüman Müslümana eziyet etmesin. Zayıf kimselerden öylesi vardır ki, eğer Allah'a (herhangi bir şey için) yemin etse, Allah (onu) kendisine ihsan eder."[403] buyurmuştur.

Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Hizmetçisi ile beraber yiyen, merkebe binen ve koyun sağan kimsede kibir yoktur."[404]

Taberânî'nin hasen rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ آدَمِيٍّ إِلَّا وَفِي رَأْسِهِ حَكَمَةٌ بِيَدِ مَلَكٍ فَإِنْ تَوَاضَعَ قِيلَ لِلْمَلَكِ: ارْفَعْ حَكَمَتَهُ وَإِذَا تَكَبَّرَ قِيلَ لِلْمَلَكِ: ضَعْ حَكَمَتَهُ

---

401 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7711, 7/354
402 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:543, 1/173
403 Taberânî, "Müsnedü'ş-şamiyyîn", No:529, 1/302
404 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:8188, 6/289; Deylemî, "el-Firdevs", No:6184, 4/59; Buhâri, "el-Edebu'l-Müfred", No:550, 1/194

"Her İnsanın başı üstünde meleğin elinde bir ip vardır. Tevazû ettiği vakit meleğe, "İpi yukarı kaldır" denir. (ve adam yükseltilmiş olur) Kibrettiği vakit meleğe, "İpi aşağı indir" denir (ve adam alçaltılmış olur)."[405] buyurmuştur.

İbn Mende'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kalın ve dar elbise giy ki, izzet ve ululuk sana yol bulmasın," buyurmuştur.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Allah için tevazû edeni Allah yüceltir", buyurmuştur.

Ahmed, Tirmizî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Adi elbise giymek imandandır." buyurmuştur. Tirmizî ve Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Giyebilmek imkânı olduğu halde, Allah için tevazû gösterip iyi kumaşı giymeyen kimseye kıyamet günü, "İstediğin iman kumaşlarından elbise giy" diye hitab edilir."[406] buyurmuştur.

Abd b. Humeyd, Taberânî ve Zıyâ'nın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Teenni, iktisad ve güzel sükût, nübüvvetin yirmidört cüz'ünden bir cüzdür." buyurmuştur,

Ebû Davud, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

التُّؤَدَةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا فِي عَمَلِ الْآخِرَةِ

"Teenni her şeyde makbul, yalnız ahiret amelinde makbul değildir."[407]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Teenni, Allah'tan, acele şeytandandır."[408] buyurmuştur.

Ebû'ş-Şeyh'in rivâyetinde, Peygamberimiz Hz. Âişe'ye hitaben:

"Ey Âişe! Tevazû et, alçak gönüllü ol. Zira, AHahu Teâlâ tevazû edenleri sever," buyurmuştur.

İbn Mende ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Tevazû edeni Allah yükseltir, kibredeni ise alçaltır" buyurmuştur. Ebû Nuaym'ın diğer rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

405 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12939, 12/218
406 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 39, No:2481
407 Ebu Davud, Edeb 11, No:4810
408 Taberânî, "Müsnedü'ş-şamiyyîn", No:2358, 3/310

"Tevazû eden, kendini küçük görmekle beraber herkesin nazarında büyüktür, kibreden âdidir," buyurmuştur.

İbn Accar'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Tevazû edeni Allah yükseltir, iktisad edeni zenginleştirir; Allah'ı zikredeni Allah sever," buyurmuştur.

Ebû'ş-Şeyh'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Derin saygı ile Allah için tevazû edeni, Allahu Teâlâ yüceltir. Böbürlenerek sallana sallana yürüyeni de Allahu Teâlâ düşürür. İnsanlar Allahu Teâlâ'nın himayesinde yaptıklarını yaparlar. Allahu Teâlâ bir kimseyi teşhir ve rezil etmeyi murad ettiği vakit, onu himayesinden çıkarır ve kusurlarını ortaya kor, buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Tevazû, kişiye üstünlük kazandırır. Tevazû edin ki Allah da sizi yüceltsin," buyurmuştur.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde:

"Allahu Teâlâ: 'Kim ki benim yaratıklarıma karşı yumuşak davranır, benim için tevazû ederek benim yerimde kibretmezse, onu tâ Firdevs cennetine varıncaya kadar yüceltirim.' buyurur," şeklindedir.

İbn Sasrî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Her insanın başı ucunda bir halka vardır ve bir meleğin elindedir. Adam tevazû ettiği vakit Allah onu yüceltin kibrettiği vakit alçaltır. Kibir, Allah'a mahsustur. Bu hususta Allah ile münazaa edenin, Allah belini kırar," buyurmuştur.

Ebû Nuaym, Deylemî ve İbn Sabesri'nin bu mealde rivâyetleri vardır.

Harâıtî, Hasan b. Ebû Sufyan, İbn Lâl ve Deylemî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Her insanın başında iki zincir vardır. Bunlardan biri yedinci kat göklerde diğeri de yerin dibindedir. İnsan tevazû edince (melekler) ipi yukarı çekip adamı yedinci kat göklere kadar yükseltirler. Kibirlendiği vakit (melekler) aşağıdaki ipi çeker ve kendisini yerin dibine batırırlar." buyurmuştur.

İbn Asâkir'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Dünyada böbürlenip başını yukarı kaldıranın, kıyamet günü Allahu Teâlâ başını yerlere sürter. Dünyada Allah için tevazû gösterene, kıyamet günü Alla-

hu Teâlâ bir melek gönderir. Melek onu, mahşer halkı arasından çekip çıkarır ve: "Ey sâlih kul, Allahu Teâlâ sana:

" Bana gel, senin için korku ve hüzün yoktur, buyurur, der." buyurmuştur.

Ebû Nuaym'ın rivâyeti:

"Kimin sureti güzel olur, temiz aileye mensup bulunur, bir karışıklığı olmaz ve tevazû gösterirse, kıyamet günü Allahu Teâlâ'nın hâlis kullarından olur," şeklindedir.

İbnü'l-Cevzi'nin "Mevzûat"ına aldığı ve Hatıb'ın rivâyet ettiği şu hadîsde Resûl-i Ekrem:

"Din kardeşinin artığını içmek, tevazûdandır. Kardeşinin artığını içene yetmiş derece verilir, yetmiş günahı mahvolur ve defterine yetmiş sevap yazılır," buyurmuştur.

Ebû Ali ez-Zehebî ve İbn Neccâr rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Allah için ziyneti terkeden ve tevazû için kaba kumaş giyen kimse için Allahu Teâlâ bu giysileri cennet elbisesine çevirir". Hadîsi Hâkim de rivâyet etmiş ve Buhâri ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.

Târik anlatıyor: Hz. Ömer, Ebû Ubeyde (radıyallahu anhuma) ile Şam'a gidiyordu. Önlerine bir dere çıktı. Devenin sırtında olan Hz. Ömer hemen deveden indi, ayakkabılarını çıkarıp boynuna astı. Devesini eline aldı ve suya girdi. Ebû Ubeyde (r.a.):

"Ey mü'minlerin emiri, bu yaptığını beğenmedim, sizi bütün Şam halkı istikbale çıktı, sizi bu durumda görmeleri uygun olur mu?" dedi. Hz. Ömer:

"Yazıklar olsun, bu sözü sizden beklemezdim; bunu başkası söyleseydi, onu âleme ibret için iyice döverdim. Ey Ebû Ubeyde! Biz âdi kimseler idik, Allahu Teâlâ İslâmiyetle bizi aziz kıldı. Biz, izzet ve ululuğu İslâmiyetten başka bir şeyde ararsak, Allahu Teâlâ bizi zelil kılar," dedi.

Beğavî, İbn Kaani, Taberânî ve Bezzâr'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Vekârını zedelemeyecek şekilde tevazû edene, meşru yolda kazandığı servetini Allah yolunda harcayana, düşük kimselere merhamet gösterene, fakih ve hikmet sahipleri ile düşüp kalkana müjdeler olsun," buyurmuştur.

Bezzâr'ın rivâyet ettiği bir hadîs de şöyledir:

"Resûl-i Ekrem Küba'da bulunuyordu. Akşam olunca bir bardakta, bir miktar bal karıştırılmış süt kendisine takdim edildi. Resûl-i Ekrem bardağı ağzına yaklaştırıp balın kokusunu alınca, bardağı geri çekti ve:

"Ben bunu haram etmiyorum (fakat içmiyorum). Allah için tevazû edeni Allah yükseltir, kibredeni ise alçaltır. İktisad edeni de zenginleştirir, israf edeni fakir yapar. Çok zikredeni ise Allah sever," buyurdu.

Zehebî "Mizânda bunun munker bir haber olduğunu Şeyhülislâm Zeynuddin el-Irâki söylemiştir. Ayrıca bu hadîsi Taberânî, Aişe (radıyallahu anha) den rivâyet etmiştir. Herbirinde bazı ifade değişiklikleri vardır. Ahmed ve Ebû Yâ'lâ da Ebû Said (r.a.) den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyetlerde bazı değişiklikler vardır.

Başka bir rivâyette:

"Resûl-i Ekrem bazı Ashâbı ile bir evde yemek yiyordu. Kapıya nüzüllü bir adam geldi. Resûl-i Ekrem onu içeri aldı, dizine oturttu ve yedirdi. Kureyş'den birisi bundan hoşlanmadı ve peygamberimizin bu hareketi ağırına gitti. Bu zat, bu hastalığa yakalanmadan ölmedi." İhyâ'da böyle anlatılmıştır.

Şeyhülislâm Zeynuddin el-Irâki, bunun aslını bulamadığım söylüyor. Bilinen hadîs, Resûl-i Ekrem'in cüzzamlı ile yemek yemesidir ki, bunu Ebû Davud, Tirmizî ve İbn Mace rivâyet etmişlerdir. İbn Mâce, bunun garip olduğunu söylemiştir.

Diğer bir rivâyette:

"Allahu Tealâ bir insanı hem Müslüman ve hem de güzel yarattığı ve layık olduğu mevkie oturttuğu halde, bu adamın tevazû göstermesi Allahu Teâlâ'nın kendisini korumasından ve iyi kulu olduğundandır." buyurmuştur.

Taberânî, İbn Mesûd (r.a.)'a mevkuf olarak bu mealde bir hadîs rivâyet etmiştir ki, o da ihtilaflıdır.

Diğer bir rivâyette şöyle buyurulmuştur:

"Dört şey var ki, Allahu Teâlâ bunları ancak sevdiklerine verir. İbâdetin başlangıcı olan susmak, tevekkül, tevazû ve zühddür". Taberânî ve Hâkim az fark ile hadîsi rivâyet etmişler; Hâkim, senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Bununla beraber İbn Hibban'ın, "Bu adam mevzu hadîsler rivâyet eder" diye hakkında söylediği bir adamın bu râviler arasında bulunduğunu söylemekle buna itiraz edenlerden olmuştur.

Başka bir rivâyette:

"Resûl-i Ekrem yemek yiyordu, bir adam geldi. Kimin yanına oturdu ise hemen yanından kalktılar. Resûl-i Ekrem onu yanına oturttu." Buna da yukardaki şekilde itiraz edilmiştir. Bu da İhyâ'da geçer.

Diğer garip bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Ne oluyor sizde ibadetin zevkini göremiyorum," buyurdu. Kendisine:

"İbâdetin zevki nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Tevazûdur," buyurdu.

Başka bir garip rivâyette de:

"Ümmetimden tevazû edenleri gördüğünüz vakit, siz de onlara karşı tevazû edin; kibredenleri gördüğünüz vakit, siz de onlara karşı kibredin. Zira bu, onlara karşı kibir değil, hakarettır," buyurulmuştur.

Hz. Ömer (r.a.) diyor:

"Kul tevazû edince, Allah onun başındaki halkayı yükseltir ve: "Devam et, Allah seni yükseltsin" denir. Kibirlenip durumunu değiştirdiği vakit, Allahu Teâlâ şiddetle onu yerlere serer ve: "Uzak ol, Allah seni uzak etsin" der. Bu adam kendi kendini büyük görürse de herkesin gözünde hınzırdan da daha hakir ve adidir." dedi.

Hz. Aişe:

"İbâdetlerin efdali tevazûdur." demiştir.

Fudayl:

"Tevazû, hak için eğilmek ve en cahil bir insandan duymuş olsan da hakkı kabul edip ona itaat etmendir." demiştir.

Davud aleyhisselâmın oğlu Süleyman aleyhisselâm sabaha çıktığı vakit, insanlardan uzaklaşır, yoksulların yanına geldiği vakit, "Miskin, miskinler ile buluştu" der ve onların yanında otururdu.

Hasan-ı Basri tevazûu anlatırken, "Tevazû, evinden çıktığın vakit rastladığın her insanda senden üstün bir meziyetin bulunduğunu kabul etmendir" demiştir.

Mücahid diyor: Nûh aleyhisselâmın gemisi için Allahu Teâlâ Cûdi dağını seçti. Çünkü onun tevazûu diğer yüksek dağlardan fazla idi. Resûl-i Ekrem'in, ibadet etmesi için Hira mağarasını seçmesi de, onun tevazûundan idi.

Zâtın biri anlatıyor: Safa tepesi civarında binitli bir adam gördüm. Adamları, etrafında sağa sola saldırıp ona hizmet ediyor, o da bütün hey-

bet ve ihtişamiyle yürüyordu. Bir süre sonra aynı adamı Bağdat'ta yalın ayak, baş açık perişan bir vaziyette gördüm. Durumunu sordum. O:

"Herkesin tevazû ettiği yerde kibirlendim, Allah da beni bu hale soktu" dedi.

ÖNEMLİ BİR HATIRLATMA

Büyük Günahlardan;

5: Aldatmak, hile ve hıyanettir.

6: Nifak, içi ayrı dışı ayrı olmaktır.

7: Bağy, azgınlıktır.

8: Böbürlenmek ve insanlara hakaret etmek için onlardan uzaklaşmaktır.

9: Mâlâyâni, boş ve faydasız şeylere dalmaktır.

10: Tama'dır.

11: Yoksulluk korkusudur.

12: Kadere küsmektir.

13: Zenginlere heves edip, zenginliklerinden sebep onlara saygı göstermektir.

14: Yoksullarla eğlenmektir.

15: Hırs'tır.

16: Dünya malına heves edip onunla iftihar etmektir.

17: Haram olan şeyle insanlara karşı süslenmektir.

18: Dalkavukluktur.

19: Yapmadığı ve hakkı olmayan şeylerde övülmeyi sevmektir.

20: Kendi kusurlarını bırakıp başkalarının kusurları ile meşgul olmaktır.

21: Allah'ın verdiği nimetleri unutmaktır.

22: Meşru olmayan işlerde kıskançlıktır.

23: Şükrü terketmektir.

24: Kazaya rıza göstermemektir

25: Allahu Teâlâ'nın hakkını ve emirlerini hiçe saymaktır.

26: İnsanlarla alay ve eğlence etmektir.

27: Nefsin hevâ ve hevesine uyup haktan yüz çevirmektir.

28: Hile yapmaktır.

29: Dünya hayatını tercih etmektir.

30: Hakka karşı inad göstermektir.

31: Müslümanlara sûizanda bulunmaktır.

32: Hoşuna gitmediği konularda ve hoşlanmadığı bir adamdan hak ve hakikat ortaya atılınca gerçeği kabul etmemektir.

33: İsyana sevinmektir.

34: İsyanda ısrar etmektir.

35: Yaptığı iyiliklerden ötürü insanlar tarafından övülmeyi sevmektir.

36: Dünya hayatına rıza gösterip onunla yetinmektir.

37: Allah'ı ve âhireti unutmaktır.

38: Nefsânî arzularından dolayı kızarak boş ve bâtıl şeylerde nefsinin arzularını yerine getirmeğe çalışmaktır.

Şunu bilmiş ol ki, saydığımız bu günahların bazısı diğer bazısının içine girmiş olmakla beraber, beşinci günahtan otuzsekizinci günaha kadar hepsinin Kebâir'den olmaları, fıkıh, marifet, ilim ve ameli bir araya toplayan muteahhirîn âlimlerinden bazılarının sözlerinde böyle geçtiği gibi, "Hidâyetü's-Sâlikîn, Terbiyetü'l-Müridîn", kerametleri açık, yüksek hal ve ahlâka sahip olanların eserlerinde tasrih edilmiştir.

Bu eserlerin başında, tedavi olup korunabilmek için her mükellefin bâtınî kebâr'i bilmesi lâzımdır. Zira bu bâtınî kebâirlerden bir hastalık kalbinde bulunan kimse, Allah korusun, kalb-i selim ile Allah'a kavuşamaz, denmektedir.

Kalbe ârız olup, kalbi değiştiren hastalıklardan belli başlıları, Allah korusun; küfür nifak, kibir, fakr, sallanarak yürümek, hased, hile yapıp aldatmak, kin, azgınlık, taşkınlık, Allah için olmayan öfke ve hiddet, riya, gösteriş, sum'a (göstermecilik), cimrilik, haktan yüz çevirmek ve yukarda anlattıklarımızdır. Bunların sonunda şöyle denmiştir: Bu hastalıklardan birine sahip olan, zina, hırsızlık, içkicilik ve benzeri beden ile işlenen büyük günahlardan, yok edecek iyiliklerle tez zâil olurlar. Fakat kalbi olan bu günahlar öyle değil, onlar kalbde yerleşir, âdeta kalbin bir vasfı halini alır ve kolay kolay kalbden çıkmazlar. Onun için bunlar daha tehlikelidir. Zira kalbi ifsat ederler ve kalb ifsad edilince bütün beden de fesada gider. Nitekim Resûl-i Ekrem,

"Bedende bir et parçası vardır. O iyi olursa bütün beden iyi olur. O bozulursa bütün beden bozulur. Dikkat edin, o et parçası kalbdir."[409] buyurmuştur.

Kalb, uzuvların hükümdarıdır. Bütün azalar kalbin enirinde ve onun askerleridir. Hükümdar iyi olursa, ordusu da iyi olur; hükümdar kötü olursa maiyyeti de kötü olur. Nitekim aynı mealde olmak üzere Ebû Hureyre (r.a.), "Kalb, hükümdar ve azalar onun askerleridir. Hükümdar iyi olursa, askerleri de iyi olur; hükümdar kötü olursa, askerleri de kötü olur. Kim bütün bu hastalıklardan arınmış kalbe sahip olursa Allah'a hamdetsin. Kimin de kalbinde bu hastalıklardan biri varsa, kalbini bundan tedavi etmek ona borçtur. Hastalık iyileşinceye kadar kalbini tedavi etmelidir. Bu hastalığa aldırış etmediği takdirde günahkârdır. Kalbin bu hastalıklarından sorumlu olması, yalnız kalbine geçen ve tesadüfen söylediklerinde değil, niyet ve kasdine göre sorumludur. Bütün bunlara kebâir adını vermek, ahlâk, tasavvuf ve marifet erbabının görüşüdür. Bunun için İmâm Şâfiî ile bu hususta görüş ayrılıkları vardır. Gerçi onlar da hased, kin, riya, sum'a, kibir, ucb gibi hastalıkları büyük günahlardan saymaktadırlar. Diğer bazıları hakkında da aynı görüşe sahiptirler. Yakında göreceğimiz gibi bunlar hakkında şiddetle vaîd ifade eden hadîsler de bunu teyid etmektedir. Evet, bağy ve azgınlık ıstılah anlamı ile fakihlere göre kebîre değil, sağîredir. Bütün bunların bazıları hakkında yakında konuşulacaktır. Bahillik, zekât vermemek, suizan ve gıybet gibi konular ele alınacaktır.

Dünyalık için sevinmenin haram olduğunu söyleyenlerden birisi, imamlarımızdan Beğavî'dir. Bu zât Tehzîb'inde bunun haram olduğunu tasrih etmiştir. Bu zâtın, dünyalık için sevinmenin haram olduğunu söylemesi, belki de bunun doğuracağı zararları bakımındandır. Zira kişinin dünyalık ile sevinmesi, emsalinden üstün oldu diye kibrinden ve böbürlenmesinden ise, bunun kebâirden olduğu açıktır. Yok, eğer, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarının temini, başkalarına muhtaç olmaktan kurtulması ve bu sayede başkalarına yardım imkânları elde etmesi bakımından sevinmiş ise, bu sevgi makbul ve memduhtur. Nitekim âyet-i celîle'de:

قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

"De ki: "Bunlar, Allah'ın bol nimeti ve rahmetiyledir." Buna sevinsinler. O, onların topladıklarından daha hayırlıdır."[410] buyurulmuştur.

---

409 Buhârî, İman 37, No:52; Müslim, Müsakat 107, No:1599

410 Yunus: 10/58.

Saydığımız bütün bu büyük günahların aslı, kalp bozukluğu ve kötü ahlâktır. Şimdi biz, bunlar hakkında bunları yeren bazı rivâyetlerle işe başlayalım.

Haris ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Sirkenin balı bozması gibi, kötü huy da ameli bozar", buyurmuştur.[411]

İbn Mende'nin rivâyetinde de Resûl-i Ekrem:

"Kötü huy uğursuzluk, kadınlara itaat pişmanlık, güzel tasarruf ise nema ve berekettir", buyurmuştur.

Hatîb'in rivâyetinde ise şöyle buyurulmuştur:

"Kötü huy, uğursuzluktur; kötüleriniz, fena huylu olanlarınızdır". Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا سَمِعْتُمْ بِجَبَلٍ زَالَ عَنْ مَكَانِهِ فَصَدِّقُوهُ وَإِذَا سَمِعْتُمْ بِرَجُلٍ زَالَ عَنْ خُلُقِهِ فَلَا تُصَدِّقُوا فَإِنَّهُ يَصِيرُ إِلَى مَا جُبِلَ عَلَيْهِ

"Bir dağın yerinden kaydığını duyduğunuz vakit, buna inanın, fakat bir adamın tabiatının değiştiğini işitirseniz, buna inanmayın. Çünkü o, yaradıldığı huy üzerine kalır", buyurmuştur.

Hatib'in rivâyeti,

"Her günahın bir tevbesi vardır, ancak kötü ahlâk sahibi bir günahtan tevbe ederken daha kötüsüne düşer.", şeklindedir.

Ahmed, Taberânî ve Ebû Nuaym'm rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

الشُّؤْمُ سُوءُ الْخُلُقِ

"Şûm, kötü huydur."[412] buyurmuştur. Harâıtî'nin rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

"Kötü huy, yürüyen bir adam olsaydı kötü bir insan olurdu".

Hâris, İbn Neccâr ve Ebû Nuaym rivâyetlerinde,

"Ahlâkı kötü olan kimse kendisine eziyet eder. Sıkıntıları çok olan kimsenin bedeni de hasta olur. İnsanlarla lüzumsuz yere münakaşa edenin mürüvveti kaybolur", buyurulmuştur.

---

411 Abd b. Humeyd, "el-Müsned", No:799, 1/255; Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:8036, 6/247

412 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:24591, 6/85; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:4360, 4/334

Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَيِّئُ الْخُلُقِ

"Kötü huylu cennete giremez", buyurmuştur.[413]

Askerî'nin sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Sirke balı bozduğu gibi, kötü huy da ameli bozar", buyurmuştur.

Bunun için Resûl-i Ekrem namaza başlarken duasında:

اَللّٰهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ

"Allah'ım, beni güzel ahlâka hidâyet eyle, zira ahlâkın güzeline ancak sen hidâyet edersin. Ahlâkın kötüsünü de benden kaldır, zira kötü huyu ancak sen yok edersin," demiştir.

Bu husus ile ilgili daha pek çok hadîsler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

"Güzel huy, dünya ve âhiretin hazine bedelidir. İnsan güzel huy sayesinde gündüz oruçlu ve geceyi ibadetle geçirenlerin mevkilerine, âhiretin derece ve şerefli menzillerine ulaşır. Kötü huy da affedilmeyecek günahlardandır. İnsan kötü huy sebebiyle cehennemin alt derekelerine düşebilir"

"Güneş kırağıyı erittiği gibi güzel huy da günahları eritir.",

"Güzel huy yumn-u berekettir",

"Kıyamette Resûl-i Ekrem'e yakın olan, ahlâkı en güzel olandır.",

"Aynı zamanda amellerin efdali ve mizana konacak iyiliklerin en ağırı yine güzel huydur.".

Hz. Aişe (r. anha): "Resûl-i Ekrem'in ahlâkı Kur'an idi. Kur'an ise:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Sen af yolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, bilgisizlere aldırış etme."[414] buyurulmuştur.

Resûl-i Ekrem:

413 Tirmizi, Birr 29, No:1946; İbn Mace, Zühd 10, No:3691
414 el-A'raf: 7/199.

هُوَ أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ وَتُعْطِيَ مَنْ حَرَمَكَ وَتَعْفُوَ عَمَّنْ ظَلَمَكَ

"(En üstün ahlâk) gelmeyene gitmen, vermeyene vermen ve sana kötülük edeni bağışlamandır."[415] buyurmuştur.

Hâkim ve Deylemî'nin tahriçlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"İblis: "Ademoğullarının azgınlık ve çekememezliklerini arzu edin ve buna gayret gösterin. Zira bunlar Allah katında şirke denktir." demiştir".

Harâıtî'nin tahricinde Resûl-i Ekrem:

"Düşmanlıktan sakınınız, zira o, imanı kökünden traş eder." buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قَلْبِهِ لَا تَذُمُّوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبْ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ هَتَكَ اللهُ سِتْرَهُ وَأَبْدَى عَوْرَتَهُ وَلَوْ كَانَ فِي سِتْرِ بَيْتِهِ

"Ey dili ile iman edip, imanı kalblerine girmeyen insanlar, mü'minleri yermeyin, onların kusurlarını araştırmayın. Din kardeşinin kusurlarım araştırıp açıklayan kimsenin -evinin içinde de olsa- gizli kusurlarını açığa çıkarıp onu Allah rezil eder."[416] buyurmuştur.

Ebû Ya'lâ ile Beyhakî, ayrıca Hakîm ile Tirmizî'nin -mürsel olarak- aynı mealde rivâyetleri vardır.

Resûl-i Ekrem:

" Böyle kusur araştıranı -evinin içinde olsa da- Allah rezil eder," buyurunca, kendisine:

"Allahu Teâlâ'nın mü'minlere karşı perdesi, onlar için örtüp gizlediği kusurları var mıdır?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın örttüğü kusurlar, sayılamıyacak kadar çoktur. Mü'min, günah işleye işleye bütün bu perdeler üzerinden atılır. Allahu Teâlâ meleklere:

"Kulumun kusurlarını insanlardan gizleyin, zira onlar sadece ayıplarlar, yoksa bir şey düzeltmezler." buyurur. Melekler de kanatları ile adamı örterler. Buna rağmen adam isyana devam ederse melekler:

---

415 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:740, 17/270; Deylemî, "el-Firdevs", No:1435, 1/356

416 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11444 11/186

" Ya Rab, artık bu adam, isyanı ile bizi de huzursuz etmiştir, derler. Allahu Teâlâ:

"Bırakın onu, gecenin karanlığında ve evinin en kuytu yerinde de suç işlese, ben yine onu açığa çıkarır ve perişan ederim," buyurur."

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İnsanların medhini sevmek, insanı kör ve sağır eder," buyurmuştur.

Hatîb'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü Allahu Tealâ herhangi bir kulunu çağırıp huzuruna aldığı vakit ona malından sorduğu gibi, mevki ve mansıbından da sorar," buyurmuştur.

İbn Neccâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kardeşine kötü zanda bulunan kimse, Rabbisine kötü zanda bulunmuş olur." buyurmuştur. Nitekim Allahu Teâlâ:

اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ

"Zannın çoğundan sakının."[417] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, "Bir kimse hakkında herhangi bir şeyde şüphelendiğiniz vakit onu araştırmayın, hased ettiğiniz zaman aşırı gitmeyin. Fala baktığınız vakit ona itibar etmeden işinize devam edin ve Allah'a tevekkül edin. Tarttığınız vakit fazla tartın eksik tartmayın." buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İnsanlardan vaz geçin, onlar üzerinde araştırma yapmaym. Görmez misin, insanlar üzerinde araştırma yaparsan, onları ya ifsad eder, ya da ifsad edecek duruma gelirsin." buyurmuştur.

İbn Kaani ve İbn Mubârek'in rivâyetlerinde de şöyle buyurulmuştur.

"Üzerinde âlimlerin de duramayıp kayacakları kaygan taş, tama'dır."

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Üç şeyden sakının: Ulaşılamayacak şeylere tama'dan, tabiate dönüşecek tama'dan ve tama'a dönüşecek tabiatten. Ayrıca tabiate tesir edecek tama'dan ve tama'a dönüşecek tabiatten Allah'a sığının."[418] buyurmuştur.

---

417 Hucurât: 49/10.

418 Taberânî, "Müsned'üş-Şamiyyîn", No:1872, 3/98

Ahmed, Taberânî ve Hâkim'in de aynı mealde rivâyetleri vardır. Ayrıca Taberânî'nin bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكُمْ وَالطَّمَعَ فَإِنَّهُ هُوَ الْفَقْرُ الْحَاضِرُ وَإِيَّاكُمْ وَمَا يُعْتَذَرُ مِنْهُ

"Tama'dan sakının, zira o, fakirliktir. Özür dilenecek şeyden de sakının."[419]

Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İnsanların elinde olanlara göz dikme, tama' etme, zira tama' peşin yoksulluktur. Namazını kıl, zira sen bir emanetçisin. Namaz hususunda behânelerde bulunmaktan sakın," buyurmuştur.

Ebû Nuaym ve İbn Asâkir'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Bir ay vade ile satın alan Usâme'ye şaşmaz mısınız? Usâme uzun emel sahibidir. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki. göz kapaklarımı açtığım vakit, onların kapanmayıp açık kalacaklarından ve bir tarafımı kaldırdığım vakit onu indirmeden öleceğimden korkarım. Ağzıma bir lokma aldığım vakit onu yutmadan ölebileceğim korkusu içindeyim. Ey Ademoğulları, eğer aklınız başınızda ise, kendinizi ölülerden sayın. Allah'a yemin ederim ki, size vaadedilen ölüm, mutlak gelecektir ve siz, ona mani olamayacaksınız," buyurmuştur.

İbn Adiy de rivâyetinde, *"Ümmetime en çok korktuğum, hevâ ve arzularına uymak ve bir de uzun emeldir."* buyurmuştur.

İbn Asâkir ve Buhâri'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الْأَمَلِ

"İhtiyar gönlü, her zaman iki huyda genç bir halde bulunur: Dünya sevgisi, uzun emel."[420] buyurmuştur.

Ebû'ş-Şeyh'ın rivâyetinde Allahu Teâlâ buyuruyor ki:

"Eğer mü'min kulum için günah, ucbtan hayırlı olmasa, mü'min kuluma günah işleme fırsatını vermezdim."

Deylemî'nin rivâyetinde de, *"Eğer mü'min kulum ameli ile ucb'a, kendini beğenme hastalığına yakalanmasaydı günahlardan korunurdu, fakat günah onun için ucbtan ehvendir."* buyurulmuştur.

Darekutnî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

419 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7753, 7/369

420 Buhâri, Rekaik 5, No:6057

"Kişinin dilinde hükmedip kalbinde ucblanması hayır alâmeti değildir.", buyurmuştur.

Ebû'ş-Şeyh'in rivâyeti, *"Ümmetinin kötüleri, dini ile ucblanan" ameli ile riyakârlık eden ve sıhhati ile husûmet edendir. Riya ise şirktir."* şeklindedir.

Ebü Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Yaptığı bir iyiliğe karşı kendisini öven ve beğenen kimse, şükrünü kaybetmiş ve amelini mahvetmiş olur." buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَيْسَ مَنْ مَاتَ فَاسْتَرَاحَ بِمَيِّتٍ إِنَّمَا الْمَيِّتُ مَيِّتُ الأَحْيَاءِ

"Ölümle istirahata çekilen ölü değil, asıl ölü, diri iken ölendir." buyurmuştur.

Buhârî, Müslim, Ebû Davûd ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْغَادِرَ يُنْصَبُ لَهُ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ: أَلَا هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ

"Verdiği sözünde durmayıp cayan kişi için kıyamet gününde bir bayrak dikilir de:

"Bu adam falan oğlu falana gadretmiştir" diye ilân olunur."[421] buyurmuştur. Hâkim'in, Tayâlisî, Ahmed, Buhâri ve Müslim'in Enes'den; Ahmed ve Müslim'in İbn Mesûd'dan; Müslim'in İbn Ömer'den; İbn Mâce ile Müslim'in Ebû Saîd'den; Harâıtî ve Müslim'in Ebû Saîd'den bu mealde bazı kelime farkları ile rivâyetleri vardır.

Ahmed ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"İnsanlar kendi kendilerine gadredip aldatmadıkça helâk olmazlar." buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Hile ve aldatma cehennemdedirler." buyurmuştur. Ebû Davud, buna bir de hıyaneti eklemiştir.

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مَلْعُونٌ مَنْ ضَارَّ مُؤْمِنًا أَوْ مَكَرَ بِهِ

421 Buhâri, Edeb 99, No:5824; Müslim, Cihad 10, No:1735

"Mümine zarar veren veya onu aldatan mel'ûndur."[422] buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde de, *"Komşusunun karısını veya kölesini aldatan, bizden değildir."* buyurmuştur.

Ebû Davûd ve Hâkim'in de bu mealde rivâyetleri vardır.

Taberânî ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde,

مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا وَالْمَكْرُ وَالْخِدَاعُ فِي النَّارِ

"Bizi aldatan bizden değildir. Hile yapan ve aldatan cehennemdedir."[423] buyurmuştur.

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خِبٌّ وَلَا بَخِيلٌ وَلَا مَنَّانٌ

"Hile yapan, verdiğini başa kakan ve cimri olan cennete giremez."[424] buyurmuştur.

İmam Rafifî, Ebû Nuaym, Şîrâzi, Ahmed ve Beyhakî'nin bu mealde rivâyetleri vardır.

Es-Sencizi'nin rivâyetinde, *"Hevâ ve hevesinize uymayın, çünkü hevâ ve heves, insanı kör ve sağır eder."* buyurulmuştur.

Taberânî ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Gök kubbe altında Allah'tan başka ibadet edilen ve Allah katında en büyük günah olan arzularına uyulan hevâ-i nefstir." buyurmuştur.

Ebü'ş-Şeyh'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Altı şey ameli mahveder. Bunlar: Kendi kusurlarını bırakıp insanların ayıbları ile uğraşmak, kalb katılığı, dünya sevgisi, haya azlığı, uzun emel ve haksızlıktır", buyurmuştur.

Ebû'ş-Şeyh ve İbn Asâkir'in mürsel olan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü Allahu Teâlâ'nın en çok buğzettiği sekiz sınıf insandır. Bunlar: Yalancılar, böbürlenenler, gizli kin besleyenler, Allah ve Resulüne davet edildikleri vakit ağır alan, fakat şeytana çağırıldıkları zaman koşanlar, hakları olmadığı halde dünyalıktan bir şey kendilerine yöneldiği vakit onu ken-

---

422 Tirmizi, Birr 27, No:1941

423 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10234, 10/138

424 Tirmizi, Birr 41, No:1963

dilerine helâl etmeye çalışanlar, dostların arasını açmak için söz gezdirenler ve insanlarda kusur arayıp gezenlerdir. İşte Allahu Teâlâ bunları tardeder." buyurmuştur.

İbn Asâkir'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Size insanların en kötüsünün kimler olduğunu bildireyim mi? Tek başına yalnız yemek yiyip de kimseye vermeyen, tek başına yola çıkan ve kölesini döven kimselerdir. Bunlardan daha fenasını size bildireyim mi? İnsanlara küsen ve insanlar da kendisine küsen. Bunlardan daha fenasını size bildireyim mi? Dünya ve âhiretini dünyası için satan kimsedir. Bundan daha kötüsü de din maskesi altında dünyayı yiyendir.", buyurmuştur.

İbn Adiy, Ebû Nuaym, Beyhakî, Hatib, İbn Âsâkir ve İbn Neccâr'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Ey Âdemoğlu, elinde yetecek kadarı varken, sen, seni azdıracak olanı istersin. Ey Âdemoğlu! Sana ne oluyor ki, ne aza kanaat eder, ne çok ile doyarsın? Ey Âdemoğlu! Sıhhatli olarak sabaha çıktığın, malından emin olup günlük yiyeceğin bulunduğu vakit, artık bütün dünyalık senindir."

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا أَرْضَاهُ بِمَا قَسَمَ لَهُ وَبَارَكَ لَهُ فِيهِ

"Allahu Teâlâ bir kuluna hayır dilediği vakit, ona olan taksimatına onu razı kılar ve onu, onun için mübarek kılar." buyurmuştur.

Ahmed, Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فُضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ

"Sizden biriniz mal ve hilkatte kendisinden üstün olanlara bakmak istediği vakit, hemen kendisinden aşağı (halli olanlara) baksın."[425] buyurmuştur. Hennâd ve Beyhakî'nin de aynı mealde rivâyetleri vardır.

Tirmizî, Hakîm ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ غِنَاهُ فِي نَفْسِهِ وَتُقَاهُ فِي قَلْبِهِ وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ شَرًّا جَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ

425 Sahihu'l-Buhâri, Kitâbu'l-Edeb; Sahihu Müslim, 4/2275.

"Allahu Teâlâ bir kuluna hayır dilediği vakit, nefsini her şeyden müstağni kılar ve kalbini günahlardan korur. Bir kuluna da kötülük murad ettiği vakit, daima yoksulluğunu gözünün önüne kor".

İbn Lâl'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kişiye ancak nefsinin kanaat ettiği şey yeter. Nefsinin kanaat ettiği şey ona yeter. Sonra gideceği yer, dört arşın boyunda bir mezardır. Bundan sonrası ahiretle ilgilidir.", buyurmuştur.

Ahmed ve İbn Asâkir'in rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

"Benim katımda en sevimliniz ve bana en yakın olanınız, benden ayrıldığı gibi bana mülâki olanınızdır." buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

خَيْرُ الْمُؤْمِنِ الْقَانِعُ وَشَرُّ الْمُؤْمِنِ الطَّامِعُ

"Mü'minin hayırlısı, kanaat eden, kötüsü de tama'kâr olandır." buyurmuştur.

Garip olduğunu söyleyerek İbn. Şahin ve İbn Asâkir'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"İsrâiloğullarında bir oğlak annesini emer ve südü ile doyardı. Annesi kayboldu. Bunun üzerine oğlak bir koyunu emdi fakat doymadı. Allahu Teâlâ onlara şöyle vahyetti; "İşte bu oğlağın hikâyesi, sizden sonra gelecek milletin durumuna benzer. Bir cemaat yiyecek kadar şey bir kişiye verildiği halde doymayacaktır."

Temâm'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

شِرَارُ أُمَّتِي أَوَّلُ مَنْ يُسَاقُ إِلَى النَّارِ الْأَقْمَاعُ مِنْ أُمَّتِي الَّذِينَ إِذَا أَكَلُوا لَمْ يَشْبَعُوا وَإِذَا جَمَعُوا لَمْ يَسْتَغْنُوا

"Cehenneme ilk sevkedilecek ümmetimin kötüleri, şol zelil ve hakir kimselerdir ki, yedikleri vakit doymaz, biriktirdikleri ile de yetinmezler." buyurmuştur.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın kendisine ayırdığı rızka razı olmayan, sıkıntılara sabr u tahammül edemeyen kimsenin hiç bir ameli Allah'a yükselmez. Allahu Teâlâ kendisinden gazablı olduğu halde O'na mülâki olur," buyurmuştur.

Ebû Yâ'lâ, Hatîb ve İbn Asâkir'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ قَلَّ مَالُهُ وَكَثُرَ عِيَالُهُ وَحَسُنَتْ صَلَاتُهُ وَلَمْ يَغْتَبِ الْمُسْلِمِينَ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ مَعِي كَهَاتَيْنِ

"Malı az, çoluk çocuğu çok olup namazını güzel kılan ve Müslümanları gıybet etmeyen kimse (şehâdet parmağı ile orta parmağını işaret ederek) kıyamet günü böylece bana yakın olur."[426] buyurmuştur.

Timizi, İbn Sa'd ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

يَا عَائِشَةُ إِذَا أَرَدْتِ اللُّحُوقَ بِي فَلْيَكْفِكِ مِنَ الدُّنْيَا كَزَادِ الرَّاكِبِ وَإِيَّاكِ وَمُجَالَسَةَ الْأَغْنِيَاءِ، وَلَا تَسْتَخْلِقِي ثَوْبًا حَتَّى تُرَقِّعِيهِ

"Ey Âişe! Bana kavuşmak istersen, dünyalıktan, bir yolcunun azığı kadarı sana yetsin. Zenginlerle sakın düşüp kalkma. Elbisen iyice eskimeden yenisini alma."[427] buyurmuştur.

İbn Asâkir'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

"Kulumun katımdaki en sevimli ibadeti nasihatte bulunmasıdır."

Ahmed, Müslim, Ebû Davud, Neseî, Ebû Avâne, İbn Huzeyme, İbn Habban, Beğavi, Barudi, İbn Kaani, Ebû Nuaym ve Beyhakfnin Temîm-i Dâri'den ve yine hasen olduğunu söyleyen Tirmizî, Neseî ve Dârekutnî'nin Ebû Hureyre (r.a.) den, ayrıca Ahmed ve Taberânî'nin İbn Abbâs (r.a.) tan ve İbn Asâkir'in Sevbân (r.a.) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الدِّينَ النَّصِيحَةُ، إِنَّ الدِّينَ النَّصِيحَةُ، إِنَّ الدِّينَ النَّصِيحَةُ، قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: لِلهِ، وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

"Şüphesiz din nasihattir, din nasihattir, din nasihattir." buyurdu.

"Kim için?" diye sormaları üzerine, Resûl-i Ekrem:

"Şüphesiz Allah için, Kitabı için, Resulü için, Müslümanların imamları için ve bütün Müslümanlar için." buyurdu.[428]

İbn Neccâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

426 Ebu ya'lâ, "el-Müsned", No:990, 2/276

427 Tirmizi, Libas 38, No:1780

428 Müslim, İman 95, No:55; Ebu Davud, Edeb 67, No:4944

"Kıyamet günü beş şey ile gelenin yüzü cennetten ayrılmaz. Bunlar Allah için, dini için, Kitabı için, Resulü için ve Müslüman cemaati için va'z u nasihat edendir", buyurmuştur.

Dârekutnî ve Deylemî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Mü'min, din kardeşine nasihatte bulunduğu sürece dinî bakımdan kişilik ve huzur içindedir; nasihatten uzaklaştığı vakit başarılığını kaybeder.", buyurmuştur.

Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ حَمِيَّةٍ يَنْصُرُ الْعَصَبِيَّةَ وَيَغْضَبُ لِلْعَصَبِيَّةِ فَقِتْلَتُهُ جَاهِلِيَّةٌ

"(Allah'ın kelimesini yükseltmek için değil de) kabile asabiyyeti için kızıp ve bu taassuba yardım için savaşarak öldürülen kimse, cahiliyye devri cinayetiyle öldürülmüştür."[429] buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ

"(Kabile) asabiyyetine çağıran bizden değildir. (Kabile) asabiyyeti uğrunda savaşan bizden değildir. (Kabile) asabiyyeti uğrunda ölen bizden değildir." , buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Mevki bakımından insanların en kötüsü, başkasının dünyalığı için kendi âhiretini kaybeden kimsedir.", buyurmuştur.

Diğer rivâyette, *"En büyük nedamet sahibi odur."* şeklindedir. Başka rivâyette de, *"Kıyamet günü en kötü mevkie sahip olacak odur."*, buyurulmuştur.

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنِ الْتَمَسَ رِضَا اللهِ بِسَخَطِ النَّاسِ كَفَاهُ اللهُ مُؤْنَةَ النَّاسِ وَمَنِ الْتَمَسَ رِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللهِ وَكَلَهُ اللهُ إِلَى النَّاسِ

"Allah'ın rızasını insanları darıltmakta arayan kimseye insanların kötülüğüne karşı Allah yeter. Allah'ı darıltıp insanların rızasını arayan kimseyi de Allahu Teâlâ insanlara havale eder."[430]

---

429 Müslim, İmare 57, No:1850; Nesai, Tahrîmu'd-Dem 28, No:4114

430 Tirmizi, Zühd 64, No:2414

Beyhakî'nin mürsel olarak rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Üç haslet vardır ki, bunlardan hiç biri bir kimsede bulunmazsa, köpek, bu adamdan daha hayırlıdır. Bunlar: Haramdan kendini koruyacak vera', takva, kendini bilmeyenlerin cehaletine aldırış etmeyecek hilm, güzel huy ve insanlarla iyi geçim yapmasını sağlayacak güzel ahlâktır." buyurmuştur.

Ebû'ş-Şeyh ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Üç şey vardır ki, bunlar ümmetimden ayrılmaz. Onlar: Kötü sanı, hased ve şûm tutmaktır. Ümmetim bunlardan kurtulamaz. Ancak bir kimseye karşı kötü sanıda bulunduğun vakit, o işi araştırma. Bir kimseye hased ettiğin vakit de tevbe ve istiğfar eyle. Şûm tuttuğun vakit ise aldırış etmeden işine ve yoluna devam et." buyurmuştur. Aynı mealde mürsel olarak başka bir rivâyet daha vardır.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

ثَلاثٌ لَيْسَ لأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِنَّ رُخْصَةٌ: بِرُّ الْوَالِدَيْنِ مُسْلِمًا كَانَ أَوْ كَافِرًا، وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِمُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرًا، وَأَدَاءُ الأَمَانَةِ إِلَى مُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرًا

"Üç şey vardır ki, hiç kimseye (bunları yapmamasına) ruhsat yoktur. Bunlar: Kâfir olsalar da anneye ve babaya itaat, Müslumana olsun kâfire olsun, verdiği sözde durmak, Müslüm olsun kâfir olsun, emânete riâyet etmek."[431]

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem Âllahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

ثَلاثٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ كُنْت خَصْمَهُ خَصَمْتُهُ: رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُوفِهِ أَجْرَهُ

"(Allahu Teâlâ buyuruyor:) Üç kimse var ki, kıyamet günü Ben onların hasmıyım. Ben kimin hasmı olursam husûmette ona (galip) gelirim. Bunlardan birisi, Benim adıma söz verir de sonra verdiği sözde durmaz. Diğeri, hür bir kimseyi satar da aldığı parayı yer. Üçüncüsü de ücretle bir işçiyi kiralar, İşçi hakkıyla işini yaptığı halde ücretini vermez."[432] Ahmed ve Buhârî'nin de aynı mealde rivâyetleri vardır.

---

431 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:8423, 6/338

432 İbn Mace, Ruhûn 4, No:2442; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8677, 2/358

Uyarılar:

Uyarılardan biri, yukardaki açıklamalarımızdan, insanın en büyük düşmanının şeytan olduğu, en şerefli uzvunun da kalbi bulunduğu; şeytanın da yalnız dış görünüşü ifsad etmekle yetinmeyip mutlak surette şerefli aza olan bu kalbi ifsad etmek istediğini anlamış olduk. Bunun için her yükümlüye kalbini şeytanın şerrinden korumak farz-ı ayn oldu. Fakat şeytandan kalbini korumak, ancak şeytanın gireceği kendisine nüfuz edeceği yolları bilmekle mümkündür. Bir vacibe, kendisine ulaşılabilen şeyi bilmek de vaciptir. O halde şeytanın, insanın kalbine gireceği yolları -ki bunlar insanda bulunan vasıflardır- bilmek farzdır. Aslında bunlar pek çok olmakla beraber en büyükleri hased ve hırstır. İnsan bir şeye fazla haris oldu mu, onun hırsı kendisini kör ve sağır eder, artık etrafı görmez ve duymaz olur. Nitekim yukarda geçen bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

"Bir şeye sevgin o şeye karşı seni kör ve sağır eder." buyurmuştur. Şeytanın bu giriş yollarını anlayan, basîret nurudur. Hırs ve hased bunu kör ettiği vakit görmez olur. Basîretin bu körlüğünden yararlanan şeytan da istediği gibi faaliyet gösterir.

Rivâyete göre Nuh aleyhisselâm şeytanı gemide buldu ve:

"Bu gemiye niçin girdin?" diye sordu. İblis:

"Bu dostlarının gönüllerini çalmak için, vücudlarının seninle gönüllerinin benimle olması için girdim," dedi. Nuh aleyhisselâm:

"Ey Allah'ın düşmanı, gemiden çık, çünkü sen tardedilmişsin," dedi. İblis:

"Beş şey vardır ki, ben bunlarla insanları helâk ederim. Bunların ikisini söylemem, fakat diğerlerini söyleyeyim," dedi. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:

"Ey Nûh, şeytana söyle, istediklerini değil, istemediklerini söylesin, diye vahyetti. Nûh aleyhisselâm:

"Söylemek istemediğin o iki şeyi anlat," dedi. İblis:

"Bu iki şey, hiç bir zaman beni yalancı çıkarmayan, hedefimi şaşırmayan ve insanları kendileri ile mutlak surette helâk edebildiğim hususlardır. Onlar da hırs ile hasettir. Hased sebebiyle ben lanete uğradım ve koğulmuş bir şeytan oldum. Hırsa gelince, bunun sayesinde Adem aleyhisselâma yol buldum ve onu cennetten çıkarttım. Her şey Âdem aleyhisselâma mubah iken bir ağaç yasaklanmıştı. Âdem aleyhisselâm cennette kalmaya haris idi.

İşte onun bu hırsından yararlandım ve onu aldatarak yasak olan ağaçtan yedirttim ve cennetten çıkmasına sebep oldum, dedi. Şeytanın insana yol bulduğu vasıfların büyüklerinden diğer ikisi de gazab ve şehvettir. Gazab ve hiddet sebebiyle insanın aklı zayıflar ve çocuğun top ile oynaması gibi şeytan da onunla oynamağa başlar."

Rivâyete göre İblis Hz. Musa'ya:

"Şefaatçi ol da Allah beni bağışlasın, demiş. Hz. Mûsâ da şefaatçi olmuş. Bunun üzerine Allahu Teâlâ Mûsâ aleyhisselâma:

"Âdem'in kabrine secde etsin, tevbesini kabul edeyim," buyurmuş. Hz. Mûsâ durumu İblîs'e anlatınca, iblis hiddetli hiddetli:

"Hayatında kendisine secde etmediğim bir kimsenin ölüsüne nasıl secde ederim? Böyle şey olmaz. Bununla beraber Ey Musâ, bana şefaatçi olduğun için, bende şefaat hakkın vardır. Bunun için üç yerde beni hatırla, sana zararım dokunmaz. Birincisi, kızdığın zaman beni hatırla, çünkü ben o zaman kanın damarda akması gibi insanoğlunda dilediğim gibi hareket ederim. İkincisi de savaş esnasında beni hatırla ki, zararımdan korunmuş olasın, çünkü o zaman ben kişiye çocuğunu, karısını, ailesini, malını hatırlatır ve onu savaştan alıkorum. Üçüncüsü de, yabancı kadın ile bir arada yalnız başına bulunduğun vakittir. Bu takdirde ne yapar yapar sizi birbirine heveslendirir ve aldatırım," dedi.

Peygamberlerden birisi İblis'e:

"Âdemoğluna ne ile galebe çalar ve onu aldatırsın?" diye sordu, İblis:

" Hiddet ânında ve hevâ-i nefsine uyduğu sırada onu kolaylıkla aldatırım," dedi.

Yine İblis'e:

"Ademoğlunun hangi huyundan memnun kalırsın diye?" soruldu, İblis:

"Yerilen hiddet; insanoğlu bir defa kızdı mı elimde, çocuğun elindeki oyuncak durumuna düşer," dedi.

Şeytanın, insan kalbine girmesine yardımcı olan kötü sıfatları büyüklerinden birisi de kalbin, dünyanın ziynet ve ihtişamını sevmesidir. Bu esnada şeytan ürer ve Allah'tan kendisini uzaklaştıracak eğlence ve çalgı kapılarını ona açar. İnsanoğlu, ölüm gelinceye kadar bu gaflet içinde kalır. Kıymetli vakitlerini bu gibi faydasız şeylerde harcar. Allah korusun, bazan sonu da sû-i hatime -kötü sonuç- ile olur.

Şeytanın, insan kalbine girmesini kolaylaştıran yollardan kötü sıfatlardan birisi de oburluk, yiyip içmeye aşırı derecede düşkünlüktür. Zira helâldan da olsa yemek, şehveti tahrik eder. Şehvet ise şeytanın en kuvvetli silâhlarındandır. Bunun içindir ki Yahya aleyhisselâm şeytanı, elinde çeşitli çengeller olduğu halde gördü ve:

"Bunlar nedir?" diye sordu. Şeytan:

"Bunlar şehvetlerdir; Âdemoğlunu bunlarla aldatırım," dedi. Yahya aleyhisselâm:

"Benimle de ilgileri var mı?" diye sordu. İblîs:

"Bazan fazla yemek yiyip doyduğun vakit sana da ibadeti ağırlaştırır ve böylece zikir ve namazdan alıkoruz," dedi. Yahya aleyhisselâm:

"Başka bir zararı var mı?" diye sordu. Şeytan:

"Yoktur," deyince, Yahya aleyhisselâm:

"Yemin olsun, ben de bundan sonra doyasıya yemek yemiyeceğim," dedi. İblîs:

"Ben de bundan sonra hiç kimseye nasihatte bulunmayacağım," dedi.

Bu vasıfların büyüklerinden birisi de tama'dır. Tama', gönülde yerleşti mi artık şeytan, kişinin tama' ettiği şeyi çeşitli hile yolları ile adamın gözünde süsler, onu ona bir mâbûd haline getirtir. Artık her ne şekilde olursa olsun -hatta Allah'ı gazablandırmak suretiyle de olsa- tama' ettiği şeyi elde etmek için her kötülüğü göze alır.

Şeytanın, insanın kalbine nüfuz etmesini kolaylaştıran vasıflardan birisi de teenniyi terkedip acele etmektir. Nitekim Allahu Teâlâ,

وَكَانَ الإِنْسَانُ عَجُولاً

"Esasen insanoğlu acelecidir."[433] buyurduğu gibi, hadîsde de;

الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالتَّأَنِّي مِنَالرَّحْمٰنِ

"Acele etmek şeytandan, ağır ve ahestelikle iş yapmak ise (Rahman'dan) Allah'tandır.", buyurulmuştur. Acelenin şeytandan olması şöyledir: Acele anında şeytan, o kötülüğü insana güzel göstermek suretiyle aldatır. Fakat insan yapacağı işte düşünerek hareket ederse, iyiyi kötüden ayırdeder ve şeytan bunda etkili olamaz. Bu takdirde basîret galebe çalar, işte bu basîret

433 el-İsra: 17/11.

hâsıl oluncaya kadar acele edilmemelidir. Ancak anında yapılması gereken bir şeyde, bir vecîbede hüküm böyle değildir. Bunda mühlet yoktur, hemen o vecîbeyi yerine getirmek lâzımdır. yâni teenni, din işlerinde değil, dünya işlerindedir.

Şeytanın, insan kalbine nüfuz etmesini sağlayacak yollardan birisi de mal ve servettir. İhtiyaçtan fazla olan mal ve servet, şeytanın konaklayacağı yerdir. Serveti olmayanın kalbi boş ve gönlü rahattır. Fakat insan durup dururken yüz altın bulsa, kalbine her biri yüz altına muhtaç on tane şehvet meydana gelir, "şöyle yapacağım, böyle yapacağım" diye sayıklar durur ve on şey sayar ki, bunların yalnız bir tanesi yüz altına olmaz. Böylece bir anda dokuzyüz altına daha ihtiyaç belirir.

Hâlbuki bu yüz altın eline geçmeden rahat ve huzur içinde yaşıyordu. Yüz altını bulunca, müstağni oldu, artık ihtiyacı kalmadı sanılırken birden dokuzyüz altına ihtiyaç hâsıl oldu. Çünkü ev alacak, eşya alacak, yiyecek ve giyecek alacak, köle ve cariye alacak. Bu suretle ihtiyaç artıp gider de, sonu olmayan bir bataklığa dalar ve nihayet cehennemin derinliğinde soluğunu alır. İblis'in yardımcı şeytanları, Ashâb-ı Kirâm'ı hiç bir suretle saplamadıklarından İblis'e şikâyet ettiklerinde, İblis:

"Sabredin, Allah onlara dünyalık verdiği vakit, istediğinizi onlardan alırsınız." dedi.

Bu büyük ve kötü vasıflardan birisi de yoksulluk korkusu sebebiyle cimriliktir. Bu hastalık, iyilik yollarında mal infak etmeğe engel olur. Hâlbuki Kur'an'ın haber verdiği, Allahu Teâlâ'nın acı verici azabı, istifciler içindir.

Sufyân-ı Sevrî diyor ki: "Yoksulluktan korkmak şeytanın silâhıdır. Bu silâhı insanoğlu kabul ettiği vakit, bâtıla dalar, boş sözler konuşur ve Allah'a karşı kötü sanıda bulunur. Cimriliğin âfetlerinden birisi de mal ve servet edinmek için çarşı ve pazarlarda dolaşmaktır. İşte bu sokak, şeytanın aldattığı yerlerdir." Nitekim hadîsde şöyle buyurulmuştur: "İblis yere indiği vakit:

"Ya Rab, bana da bir ev ver," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin evin hamamlardır," buyurdu. İblis:

"Bana da oturacak bir yer ver," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin oturacağın yerler sokaklar, çarşı ve pazarlardır," buyurdu. İblis:

"Bana da bir müezzin, dellâl ver," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin müezzinlerin çalgıcılar ve çalgılardır," buyurdu. İblis:

"Ya Rab, bana da yemek ver," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin yemeğin, besmelesiz yenen yemeklerdir," buyurdu. İblis:

"Ya Rab, bana da okunacak bir kitap ver," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin kitabın, şiir ve ırlamalardır," buyurdu. İblis:

"Ya Rab, benim de bir sözüm olsun," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin sözün, yalan sözlerdir," buyurdu. İblis:

"Bana da avcılar ver," dedi. Allahu Teâlâ:

"Senin avcıların kadınlardır," buyurdu.

Bu kötü vasıflardan birisi de hevâ ve mezhep taassubu, hasımlara kin tutmak ve onlara hakaret nazariyle bakmaktır. İşte bunlar, cahilleri şöyle dursun, âbid ve âlimleri bile helâk eder. Zira insanlarla meşgul olup onlara dil uzatmak, kusurlarını araştırmak, insan tabiatinin hoşuna giden bir harekettir. Hele bir de şeytan bunun hak ve gerçek olduğu hayalini kendisine verirse, artık o bu işe dalar, bununla neş'elenir, şeytan yolunda olduğu halde kendisini din yolunda sanır. Hâlbuki bilmez ki âlemin kusurlarını araştırıp ve sayıp dökmektense, kendi kusurlarını araştırıp kendini düzeltmesi, hakkında çok daha hayırlı idi. Mezhebini tuttuğu, yolundan gittiği adamı savunacağım diye insanlara dil uzatan adam bilmez ki, o zat sağ olsa kendisi için taassuba düşmez ve kendine dil uzatanları bağışlardı. İşte kendisinin de böyle yapması daha uygundur. Kim ki bir imam için taassub gösterir de onun ahlâkını yaşamazsa, onun asıl hasmı imamdır. Onu kınayacak olan, o imamdır. Kendisinden bir parça olan Hz. Fâtima'ya Resûl-i Ekrem:

اِعْمَلِي فَإِنِّي لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئًا

"Çalış, zira Allah katında senden hiç bir şeyi kaldıramam."[434] buyurmuştur. Onun için sana düşen vazife, içini ve dışını düzeltip başkası ile meşgul olmamandır. Meselâ, şer'i şartlarını elde ettikten sonra mârufu emredip münkerden nehyetmek gibi.

Bu büyük hastalıklardan birisi de, ilimden nasibi olmayan avamın, akıllarının ermediği şeylerde, Allahu Teâlâ'nın zât ve sıfatları üzerinde düşünmemeleridir. Zira bu düşünce onları sapıtır. Zira onlar bu düşünce sebebiyle dinin esasında şüpheye düşerler. Belki Allah hakkında Allahu Teâlâ'nın münezzeh olduğu bazı hayallere ve sapık görüşlere kapılırlar. Bu sebeble kâfir veya bid'at sahibi olduğu halde bunu anlamaz da bir şey

434 Buhârî, Tefsir 260, No:4493; Müslim, İman 351, No:206

yapıyorum zanniyle sevinir. Bu, aklının azlığından ve ahmaklığının çokluğundan başka bir şey değildir. İnsanların en ahmak olanı, kendini en akıllı sanan, en akıllısı da kendisini en çok töhmet altında bulundurup ihtiyaçlarını âlimlerden ve imamlardan sorandır.

Bu büyük hastalıklardan birisi de Müslümanlara sû-i zandır. Allahu Teâlâ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ

"Ey mü'minler, zannın çoğundan sakının."[435] buyurmuştur. Her kim bir kötü sanı ile bir kimsenin kötülüğüne hükmederse, şeytan onu, o adama karşı, hakarete ve onun hakkına önem vermemeye, ona gerekli hürmet ve ihramda bulunmamaya, onun namus ve şerefi uğrunda ona dil uzatmaya sevkeder. İşte bütün bunlar tehlikeli şeylerdir. Nitekim Resûl-i Ekrem iki genci bu gibi sûizandan korumak için Safiyye (radıyallahu anha) ile mescidin kapısında durup konuşurken oradan gelip geçmekte olan bu iki gence,

"Durun bu (eşim) müzminlerin annelerinden olan Safiyye'dir, hatırınıza başka bir şey gelmesin," buyurdu. Onlar:

"Süphanellah, bizim hatırımıza bir şey geçmez, demeleri üzerine, peygamberimiz:

*"Şeytan, damarlarda akan kan gibi insanlara hulul eder. Gönlünüze bir şüphe bırakmasından korktum da onun için sizi uyardım,"*buyurdu.[436] Resûl-i Ekrem böyle yapmakla onlara en büyük merhameti göstermiştir. Çünkü peygambere suizan, küfürdür. Aynı zamanda âlim ve müteverri' de olsa töhmet yerlerinden sakınmasının gerekli olduğunu bildirmiştir. Yâni kim olursa olsun, "İnsanlar benim hakkımda hayırdan başka bir şey düşünmezler" demesin. Zira böyle demesi, kendini beğenmesi demek olur ki, bu, en büyük bir zelledir. Çünkü ne kadar haramdan korunur ve takva sahibi olursa olsun, ona da buğzedip kusur arayan vardır. Öyle ise düşmanlarının şerrinden sakınması lâzımdır. Onların çoğu insanların hepsine kötü sanıda bulunurlar, İnsanlara kötü sanıda bulunan herkes ise onların kusurlarını araştırırlar. Çünkü onların içi temiz değildir. Mü'min, içi temiz olduğu için mazeretler arar, münafıkın içi pis olduğu için kusurlar arar. İşte bu anlattıklarımız, şeytanın kalbe giden yollarından bazılarıdır.

---

435 Hucurât: 49/10.
436 Buhâri, Bed'ül-Halk 11, No:3107; Müslim, Selam 24, No:2175

Hulâsa: İnsanoğlunda ne kadar kötü vasıflar varsa bunların hepsi şeytanın silâhlarıdır. Bunlar sayesinde şeytan insanı azıtır ve sapıtır. Bunun için Allah'a sığın. Belki bu sayede Allahu Teâlâ şeytanın mekrinden ve hilesinden seni korur. Zikri, gece kıssası, âhiret düşüncesini de arkadaş ve yardımcı kıl; buna devam et. İnşaallah bu sayede Allahu Teâlâ diğer tehlikelerden seni korur.

Bu uyarılardan birisi, söylediklerimizi düşünüp, dediklerimizi iyice anladığın vakit, yukarda sıraladığımız büyük günahların çoğunun zararını anlamış olursun. Bunları kebâirler arasına alan yalnız bu imam değil, o da bunları diğer imamların, gerçek âlimlerin sözlerinden almıştır. Kalbinde veya dışında bu büyük günahlardan bir şeyin bulunmasından son derece sakın, zira bu hastalıklar hem içini ve hem de dışını ifsad ederler.

Bu uyanlardan birisi de bütün bu büyük günahları irtikâb etmek kötü huya, onları terketmek ise iyi ahlâka işarettir. Güzel ahlâk ise, bütün olgun hikmetiyle akıl kuvvetinin, gazab ve şehvet kuvvetlerinin itidalde olmasına ve bunların hepsinin şeriate uygun olarak akla itaat etmelerine bağlıdır. Bu itidal ya Allahu Teâlâ'nin lutûf ve keremi ve fıtrî tekâmül ile olur yahut da mücahede ve riyazet yolunda yürüyerek bu itidalin sebeplerini elde etmekle olur. Meselâ, nefsi, güzel ahlâka sevkedecek her çeşit amelleri yapar, kötülüğe sevkedecek sebeplerden uzaklaşır. Çünkü onu ıslâh ve alışkın olduğu kötü âdetlerden uzaklaştırmak, ancak bu şekilde mümkün olur. Onu alıştığı ve istediği her şeyden uzak tutar ve iyiliklerle karşılaştırır. Onlarla ünsiyet ettirmeğe çalışır. Böylece mücahede ve mücadele ederek zafere ulaşır ve iyilikleri âdet haline getirir. Önce gözünü, kulağını alışkın olduğu her şeyden uzak tutar. Sonra zikir ve duaya devam ile ünsiyet peyda eder ve diğer kötülüklere galebe çalar. İlk önce bu, kendisine biraz ağır gelir ise de sonunda zevkine erer. Yalnız kötülükleri atmak için mücahede eden kimse nefsini düzelttiğini sanır. Hâlbuki mü'mini, ahlâk ve kemal sıfatları bulunmadıkça, tehzîb nasıl olur. Bunu anlatmak üzere Allahu Teâlâ,

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا

"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman kalbleri titreyen, âyetleri okunduğu zaman imanları artan ve Rablerine güvenen, namaz kılan, kendilerine

verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfedenlerdir. İşte gerçek inanmış olanlar bunlardır."[437]

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝

"Mü'minler felaha ermişlerdir. Onlar namazda huşu içindedirler. Onlar boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar zekâtlarını verirler. Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten korurlar. Doğrusu bunlar yerilemezler. Bu sınırları aşmak isteyenler, işte bunlar aşırı gidenlerdir. Onlar emânetlerini ve sözlerini yerine getirirler. Namazlarına riâyet ederler. İşte onlar, temelli kalacakları Firdevs cennetine vâris olan mirasçılardır."[438]

التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Ey Muhammed, Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, Onu öven, O'nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden, uygun olanı emredip fenalığı nehyeden ve Allah'ın yasalarını koruyan müminlere de müjdele."[439]

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ۝ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ۝ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۝ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا* وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ۝ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللهِ مَتَابًا ۝ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ۝ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ۝ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ۝ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا

437 el-Enfal: 8/2-4.
438 el-Mü'minûn: 23/1-11.
439 et-Tevbe: 9/112.

صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ۞ خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۞
قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ۞

"Rahman, olan Allah'ın kulları yeryüzünde mütevazı yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman onlara güzel sözler söylerler. Onlar, gecelerini Rableri için kıyama durarak ve secdeye vararak geçirirler. Onlar, "Rabbimiz, bizden cehennem azabını uzaklaştır; doğrusu onun azabı sürekli ve acıdır, orası şüphesiz kötü bir yer ve kötü bir duraktır" derler. Onlar, sarfettikleri zaman ne israf ederler ne de cimrilik, ikisi arasında orta bir yol tutarlar. Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada alçaltılarak temelli kalır. Ancak, tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyenlerin, İşte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder. Kim tevbe edip yararlı iş işlerse, şüphesiz o, Allah'a gereği gibi yönelmiş olur. Onlar, yalan yere şehâdet etmezler, faydasız bir şeye rasladıklan zaman yüz çevirip vakarla geçerler. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman, onlara karşı kör ve sağır davranmazlar. Onlar, "Rabbimiz, eşlerimiz ve çocuklarımız hususunda gözümüzü aydın kıl, bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap" derler. İşte onlar, sabrettiklerinden ötürü cennetin en yüksek dereceleri ile mükâfatlandırılırlar. Orada esenlik ve dirlik dilekleriyle karşılanırlar. Orada temellidirler. Orası ne güzel bir yer ve ne güzel duraktır. Ey Muhammed, de ki: İbâdetiniz olmasa Rabbim size ne diye değer versin?" Ey inkârcılar, yalandığınız için, azâb yakanızı bırakmayacaktır." [440] buyurmuştur.

Kim kendi durumundan şüphe ederse kendisini bu âyete arzetsin ve bu âyetlerde olanlarla karşılaştırsın. Bütün bu vasıfların bir adamda bulunması, onun güzel ahlâka sahip olduğunun belirtisidir. Bu vasıfların hepsini kaybeden de kötü huy sahibidir. Bu vasıflardan bazılarının bulunup da bazılarının bulunmaması durumunun karışık olduğuna işarettir. Resûl-i Ekrem bütün güzel huyları bir araya toplayan vasfa işaret etmek üzere, *"Mü'min, kendisi için sevdiğini din kardeşi için de sevendir."* buyurmuştur. Ayrıca mü'min'e, komşusuna ikram ile emreder. Mü'min, ya hayır söyler ya da susar. Ayrıca, "Sükût ve vakarlı bir mü'min gördüğünüz vakit ona yaklaşın, çünkü o, hikmet saçar. Bir Müslümana, din kardeşine eziyet verecek şekilde bakması helâl olmaz. Bir Müslümanın diğer bir Müslümanı korkutması

440 el-Furkan: 25/63-77.

helâl olmaz. Bir mecliste oturanlar, birbirlerine emniyet ederek otururları birinin kusurunu diğerinin ifşa etmesi helâl olmaz." buyurmakla bütün iyi vasıfları anlatmıştır.

Bazıları güzel huyların alâmetlerini toplayarak dediler ki:

Haya sahibidir. Eziyet etmez. Doğru konuşur. Çok amel eder. Fuzuli işleri ve sürçmeleri az olur. Vakarlı, sabretmesini bilir. Razı olur. Şükreder. Hilm sahibi olur. Arkadaş olur. Yumuşak, tatlı ve şefkatli olur. Gıybet etmez. Yüzde ve arkada kötü konuşmaz. Sövmez. Söz gezdirmez, çekiştirmez. Aceleci olmaz. Kin tutmaz. Cimri olmaz. Hased etmez. Güler yüzlü ve tatlı sözlü olur. Allah için sever ve Allah için buğzeder. Allah için razı olur. Allah için kızar. İşte bütün bunlar güzel ahlâktır. Allahu Teâlâ hepimizi güzel ahlâka sahip kılsın. Fazl u keremini bizden eksik etmesin. Bizi de dostlarının yollarına girenlerden eylesin. Âmîn.

39. Günaha Dalmış İken Allah'ın Rahmetine Güvenerek Mekrinden Emin Olmak

Allahu Teâlâ:

فَلا يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

"Allah'ın mekrinden ancak mahvolacak millet emin olur."[441]

وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"İşte Rabbınızı böyle sanmanız sizi mahvetti de hüsrana uğrayanlardan oldunuz."[442] buyurmuştur;

Hadîsde Resûl-i Ekrem:

إِذَا رَأَيْتُمُاللهَ يُعْطِي الْعَبْدَ مَا يُحِبُّ وَهُوَ مُقِيمٌ عَلَى مَعْصِيَتِهِ فَإِنَّمَا ذَٰلِكَ مِنْهُ اسْتِدْرَاجٌ.

"Kul, isyana devam ettiği halde sevdiği her şeyi Allahu Teâlâ'nın kendisine verdiğini gördüğünüz vakit, bu, (bir lutûf değil belki) istidraçtır -sonradan azabının çoğalması içindir- " buyurdu ve:

---

441 el-A'raf: 7/99.
442 Fussılet: 41/33.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ

"Kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında, onlara her şeyin kapısını açtık; kendilerine verilene sevinince ansızın onları yakaladık da umutsuz kalıverdiler."[443] âyetini okudu. Yâni kurtuluş ve bütün iyiliklerden mahrum oldukları halde onları yakalarız. Nimetlerin ardısıra kendilerine verilmesine aldanarak isyana dalmalarına rezil ve perişan olur, hasret ve nedamet çekerler ama iş işten geçmiş olur. Bunun içindir ki Hasan-ı Basri,

"Kime Allahu Teâlâ bol nimet vermiş ve Allahu Teâlâ'nın kendisine mekrettiğini anlamamışsa akılsızdır." demiştir. Kendilerine verilen nimete şükretmeyenler hakkında da, "Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki, Allah, onlara mekretmiştir. Onlara istedikleri veriliyor, fakat bir anda yakalanacaklardır." demiştir.

Eser'de vârid olduğuna göre, Allahu Teâlâ İblis'i tardettiği vakit Mikâil ile Cebrail aleyhisselâm ağladılar. Allahu Teâlâ:

"Niçin ağlıyorsunuz?" diye sordu. Onlar:

"Ya Rab, mekrinden emin olamayız," dediler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:

"İşte böyle olmanız gerekir," buyurdu.

Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem çoğu zaman duasında,

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

"Ey gönülleri istediği tarafa çeviren Allah'ım kalbimi dinin üzre sabit kıl."[444] derdi. Bir rivâyette Resûl-i Ekrem'e:

"Sen de mi korkuyorsun?"diyenlere cevaben:

إِنَّ الْقَلْبَ بَيْنَ أُصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ

"Şüphesiz kalb, Allahu Teâlâ'nın iki kudret parmağı arasındadır, onu dilediği tarafa çevirir."[445] buyurdu. Yâni hayır ve şer irâdeleri arasındadır; rüzgârın sağa sola dönüşünden daha sür'atli hareket eder. Kur'an-ı Kerîm'de,

---

443 el-En'am: 6/44.

444 Tirmizi, Kader 7, No:2140; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:12128, 3/112

445 Müslim, Kader 17, No:2654; Tirmizi, Kader 7, No:2140

وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ

"Bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer."[446] buyurulmuştur. Yâni Allah, kişi ile aklı arasına girer de insan ne yaptığından haberdar olmaz. Bunu,

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ

"Doğrusu bunda kalbi olana ders vardır."[447] âyet-i celîlesi teyid eder. Taberânî diyor ki: "Yâni Allahu Teâlâ insanların kalblerine, onlardan daha çok mâliktir. Dilediği zaman kendileri ile gönülleri arasına girer de, Allah'ın dilediğinden başka bir şey anlamazlar."

Resûl-i Ekrem:

"Ey gönülleri istediği tarafa çeviren Allah'ım! Kalbimi dinin üzre sabit kıl." diye dua ettiği vakit, Hz. Âişe:

"Sen bu duaya çok devam ediyorsun, yoksa korkuyor musun?" deyince, Resül-i Ekrem:

"Nasıl korkmayayım, gönüller, O'nun kudret parmakları arasındadır, dilediği vakit onları dilediği tarafa çevirir," buyurdu.

Allahu Teâlâ ilimde rusuh bulanları -derinleşmiş olanlar-

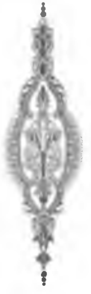
رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

"Rabbimiz, bizi doğru yola erdirdikten sonra kalblerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz Sen, sonsuz bağışta bulunansın."[448] demeleri ile övmüştür.

Bilmiş ol ki, bu âyet-i celîle'de Mûtezile'nin görüşlerini reddeden açık delil ve kesin hüccet vardır. Gerçek, Ehl-i Sünnet'in görüşündedir ki, sapıklık ve hidâyet, Allahu Teâlâ'nın yaratması ve dilemesiyledir. Yâni kalb küfür, iman, hayır ve şerre meyle yeterlidir. Bununla beraber durup dururken bunlardan herhangi birisine meyletmesi mümkün değildir. Mutlaka bir sebep ve yeni bir olay bu tarafa davet edecektir. İşte o sebebi yaratan, Allahu Teâlâ'dır. Şayet bu yenilik küfre davet ediyor ve kalbi o tarafa meylettiriyorsa, işte rüsvaylık, dönmek ve sürçmek, iraz ve yüz çevirmek, hatm -mühürlenmek-, tab'-damgalanmak-, reyn -kalb kararması-, kasvet- kalb katılığı-, vakr –sağırlık-, kenân -gönül perdesi-,

---

446 Enfal: 8/24.
447 Kâf: 50/37.
448 Âl-i İmran: 3/8.

ve Rur'an-ı Kerim'de adı geçen diğer kötü isimler, bu demektir. Şayet bu sebep, imana davet ediyorsa, buna da tevfîk, irşâd, hidâyet, doğruyu göstermek, sarılıp sebat ettirmek, menedip korumak ve Kur'an-ı Kerim'de vârid olan diğer isimlere denir.

İşte hadîsde, *"Kişinin kalbi Allahu Teâlâ'nın iki parmağı arasındadır."* buyurulan iki parmaktan murad da biri hayra, diğeri şerre davet eden bu iki unsurdur.

Böyle emniyet içinde olmaktan seni sakındıran şeylerden birisi de sahih olarak Resûl-i Ekrem'den gelen şu rivâyettir:

إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَبْقَى بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا

"Sizden biriniz cennetlilerln amelini işler de hatta kendisiyle cennet arasında yalnız bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı gelir; o kişiyi önler. Bu defa o, cehennemliklerin işini işlemeğe başlar da cehenneme girer."[449] Bunun için hiç kimse amelinin çokluğuna aldanıp emniyet içinde olmamalıdır. Yine Buhâri'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ الرَّجُلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ

"Kul cennetlilerden olduğu halde cehennemlilerin amelini işler; Cehennemlilerden olduğu halde de cennetlilerin amelini işler durur. Ameller ancak sonuca göre değerlendirilir."[450] buyurmuştur.

Hiç kimse isyanından dolayı Allah'ın rahmetinden ümit kesemeyeceği gibi, ameline de mağrur olup aldanmamalıdır. Ashâb-ı Kirâm bunu duyup da:

"Ya bizim amellerimiz neye yarar?" demeleri üzerine Resûl-i Ekrem:

اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ

"Çalışın herkes ne için yaratılmış ise ona muvaffak olacaktır."[451] buyurdu ve sonra,

---

449 Buhâri, Enbiya 2, No:3154; Müslim, Kader 1, No:2643

450 Buhâri, Kader 4, No:6233; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22886, 5/335

451 Buhâri, Tefsir 439, No:4666; Müslim, Kader 7, No:2647

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى

"Kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolay yola hazırlarız. Ama cimrilik eden, kendini Allah'tan müstağni sayan en güzel sözü yalanlayan kimsenin güçlüğe uğramasını da kolaylaştırırız."[452] âyetlerini okudu.

Yine ameline mağrur olup aldanmaman için, Allahu Teâlâ'nın İsrailoğulları âlimlerinden Ya'vâr hakkında haber verdiği kıssa üzerinde düşünmen lâzımdır. Bu kişi, Allahu Teâlâ'nın mekrinden emin olarak dünyayı âhiret üzerine tercih etti. Nefsine itaat ederek imansız gitti.

Denildi ki, Mûsâ aleyhisselâmın aleyhinde bulunmak için kendisine servet verildi. O da kabul etti. Bunun üzerine dili göğsüne yapıştı. Köpek gibi urmağa başladı. Allahu Teâlâ ilim, marifet ve imanı kendisinden aldı ve sonunda imansız gitti.

Bağdat'ta fazilet ve zekâsiyle şöhret yapmış İbnu's-Saka adında bir zat vardı. Bu zat velilerden birisiyle karşılaştı. Onu red ve inkâr etti. Veli de kendisine beddua etti. Bu zat İstanbul'a geldi, burada bir kıza Aşık oldu. Kız, hıristiyan bir papazın kızı idi, kendisine:

"Dinimi kabul et, kızımı sana vereyim," dedi. Adam da kabul etti ve kızı aldı. Bu arada rahatsızlanınca kendisini dışarı attılar ve sokakta kaldı. Tanıyanlardan biri kendisini görünce:

"Bu hal nedir?" diye sordu. Adam durumu anlattı ve:

"Artık Kur'an'dan bir şey hatırlamıyorum," dedi. Bu zat tekrar yanına uğrayınca hastalığının ağırlaştığını ve doğuya yöneldiğini gördü. Adam, eliyle her ne kadar yüzünü kıbleye çevirmek istedi ise de fakat o yine doğuya döndü ve bu hal üzere öldü.

Mısır'da her haliyle iyi tanınan ve bilinen bir müezzin vardı. Bir defasında minareden ezan okurken bir hıristiyan kadın gördü ve ona âşık oldu. Kendisine başvurdu ise de kadın yakınlık göstermedi ve:

"Ben zina etmem," dedi. Müezzin:

"O halde evlenelim," dedi. Kadın:

"Babam hıristiyandır, evlenmemize razı olmaz," dedi. Müezzin:

---

452 el-Leyl: 92/5-10.

"Olmazsa ben hıristiyan olayım," dedi. Kız:

"İşte şimdi oldu," dedi ve adam tanassur etti, yâni hıristiyan oldu. Onlar da kızı kendisine vermeği va'd ettiler. Tam bu sırada bir iş için damın üzerine çıktı. Orada çalışırken ayağı kaydı, yere düştü ve öldü. Dininden olduğu gibi kıza da yaklaşamadı. Mekrinden Allah'a sığınırız, Kendisinden yine kendisine iltica ederiz. Azabından affına, gazabından rızasına sığınırız.

Bunun için âlimler diyorlar ki, hidayet ve istikamet Allah'tan olduğuna, sonuç meçhul olup bilinmediğine göre, iman ve amelin seni aldatmasın. Bunların hepsi Allahu Teâlâ'nın fazl u keremidir. Dilerse bir anda bunları senden alır ve pişmanlığın fayda vermeyeceği bir anda hasret ve nedamet içinde kalırsın.

Bir başka uyarı: Allah'ın mekrinden emin olmak, hakkında şiddetli vaidler olduğu için büyük günahlardan ve hatta en büyüklerinden sayılmıştır. İbn Ebi Hatim tefsirinde ve Bezzâr'ın İbn Abbâs (r.a.)dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem'e kebâirden sorulduğu vakit, Resûl-i Ekrem:

الشِّرْكُ بِاللهِ وَالْإِيَاسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ وَهَذَا أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ

"Allah'a şirk koşmak, rahmetinden ümit kesmek ve mekrinden emin olmaktır. İşte bu, en büyük günahlardandır"[453] buyurmuştur. Denildi ki, bu hadîs, mevkuftur ve Allah'ın mekrinden emin olmanın en büyük günahlardan olduğunu İbn Mesûd (r.a.) tasrih etmiştir. Abdurrezzak ve Taberânî bunu böylece rivâyet etmişlerdir.[454]

Şunu da iyi bil ki, mekir, hile ve aldatmadır. Mekrin bu hakikat anlamı ile Allah'a isnadı caiz değildir, muhaldir. Çünkü Allahu Teâlâ hile ile kimseyi aldatmaz. Âyet-i celîle'deki,

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

"Onlar hile yaptılar, Allah da onlara hile yaptı, Allah hile yapanların en iyisidir."[455] demek, "Allah onları cezalandırdı, Allah, hile yapanların cezasını en iyi verendir" demektir. Nitekim diğer âyette,

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا

453 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8783, 9/156

454 Aslında en büyük günahların şirk ve inkâr olduğu meydandadır. Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve mekrinden emin olmak da bundan farksızdır.

455 Âl-i İmran: 3/64.

"Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde bir kötülüktür."[456] buyurulduğu gibi,

تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ

"Sen benim içimde olanı bilirsin, ben Senin bildiğini bilmem."[457] buyurulmuştur. Burada Allah'a "Nefis" izafe edilmiştir. Hâlbuki Allahu Teâlâ nefis 'den münezzehtir.

Buradaki mukabele şu demektir: Allah'a mekir isnad edilmez, ancak orada mekir kelimesi geçtiği için bunun karşılığı olarak Allah'a isnad edilmiştir. Aslında onlar mekreder, Allah da mekirlerinin cezasını verir, demektir. Eğer, Allah'a mekir isnadı, mekir kelimesi zikredildiği içindir, demek istiyorlarsa bu doğru değildir. Çünkü mekir kelimesi zikredilmeden de yâni karşılıksız olarak Allah'a isnad edilmiştir. Nitekim âyet-i celîle'de:

أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللهِ فَلا يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

"Onlar Allah'ın mekrinden emin mi idiler. Allah'ın mekrinden ancak mahvolacak millet güvende olur."[458] buyurulmuştur. Hâlbuki bazan mekir ile Allahu Teâlâ da vasıflanır. Çünkü mekir sözlükte örtmek demektir. Nitekim Araplar:

مَكَرَ اللَّيْلُ

"Gece örttü", yâni karanlığı ile aydınlığı örttü, derler. Bununla beraber "Hile" anlamına da gelir. Nitekim bazı dilciler, mekir demek, fesat ve karıştırıcılıkta gezmek demektir, demişlerdir. Diğer bir kısmına göre de mekir demek, hile ile adamı işinden etmektir demektir, demişlerdir. İnsanı hile ile işinden alıkoymak makbul olabilir, adamı kötülükten almak gibi. Nitekim âyet-i celîle'de, *"Allah, hile yapanların cezasını en iyi verendir."* (416), buyurulmuştur. Mezmum da olabilir; iyi işlerden ayırıp kötü işlerde kullanmak gibi. Nitekim âyet-i celîle'de:

وَلا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ

"Hâlbuki pis pis kurulan düzene ancak sahibi düşer."[459] buyurulmuştur. Buradaki mekirden maksad, Allah'ın azabından emin olmak değildir. Âyette Allah'a izafe edilen mekirler ise mekrin cezasını vermek demektir.

---

456 Şûra: 42/40.
457 el-Maide: 5/117.
458 el-A'raf: 7/ 99.
459 Fatır: 35/43.

40. Yeis-Emel ve Reca'nın Yokluğu

AllahuTeâlâ:

إِنَّهُ لا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Doğrusu kâfirlerden başkası Allah'ın yardımından ümidini kesmez."[460]

إِنَّ اللهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar." [461]

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"Ey Muhammed de ki: "Ey nefislerine zulmeden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Doğrusu Allah, günahların hepsini bağışlar, çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir." [462]

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır." [463] buyurmuştur.

Hadîslere Gelince:

إِنَّ لِلهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ، كُلُّ رَحْمَةٍ مِنْهَا طِبَاقَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ، فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ، وَبِهَا يَتَرَاحَمُونَ وَبِهَا تَعْطِفُ الطَّيْرُ وَالْوُحُوشُ عَلَى أَوْلَادِهَا وَأَخَّرَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Muhakkak Allahu Teâlâ'ının yüz rahmeti vardır. Bu yüz rahmetin herbiri yer ile gökler arasını dolduracak kadar geniştir. Bundan, insanlara, cinlere ve hayvanlara bir rahmet indirmiştir. Bu rahmet sayesinde onlar birbirine acır ve birbirine merhamet ederler. Kuşlar ve vahşî hayvanlar bu rahmetin tesiriyle yavrularına acırlar ve şefkat gösterirler. Diğer doksandokuz rah-

---

460 Yusuf: 12/87.
461 en-Nisa: 4/48.
462 Zümer: 39/93.
463 el-A'raf: 7/166.

meti ahirette bırakmıştır. Bunlarla kıyamette (mü'min) kullarına rahmet edecektir."[464]

Tirmizî'nin Enes (r.a.) den hasen rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

قَالَ اللهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أُبَالِي يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ، يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً

"Allahu Teâlâ buyuruyor ki: "Ey Âdemoğlu, bana dua edip ricada bulunduğun sürece sende bulunan günahları yarlığarım. Ey Âdemoğlu, günahların yerle gökleri dolduracak dereceye ulaşsa da benden mağfiret dilesen, günahlarını mağfiret ederim. Ey Âdemoğlu, yeryüzünü dolduracak günahlarla huzuruma gelsen, şirk koşmadığın halde bana kavuşursan, yeryüzünü dolduracak kadar bir mağfiretle mukabele eder, seni affederim".[465]

Enes (r.a.) den hasen sened ile gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem ölüm döşeğinde yatan bir genci ziyarete gitmiş ve:

"Nasılsın?" diye sormuş. Genç:

"Günahımdan korkuyor ve fakat Rabbimin rahmetinden ümidimi kesmiyorum," diye cevap vermiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Bu korku ile ümit kimde toplanırsa Allahu Teâlâ onu korktuğundan emin ve umduğuna nail kılar," buyurdu.

Âhmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنْ شِئْتُمْ أَنْبَأْتُكُمْ: مَا أَوَّلُ مَا يَقُولُ اللهُعَزَّ وَجَلَّلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَا أَوَّلُ مَا يَقُولُونَ لَهُ؟ قُلْنَا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ هَلْ أَحْبَبْتُمْ لِقَائِي؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ يَا رَبَّنَا. فَيَقُولُ: لِمَ؟ فَيَقُولُونَ رَجَوْنَا عَفْوَكَ وَمَغْفِرَتَكَ، فَيَقُولُ: قَدْ وَجَبَتْ لَكُمْ مَغْفِرَتِي

"İsterseniz, Allahu Teâlâ'nın kıyamet günü kullarına ilk olarak ne buyuracağını ve onların da ne söyleyeceklerini size haber vereyim?" buyurdu. Ashâb:

---

464 Müslim, Tevbe 4, No:2752; İbn Mace, Zühd 35, No:4293

465 Sünenü't-Tirmizî, 5/548.

"İsteriz, haber ver, ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Allahu Tealâ kıyamet günü mü'minlere:

"Bana mülâki olmağı sever mi idiniz? buyurur. Onlar:

"Evet, ey Rabbimiz, severdik," derler. Allahu Tealâ:

"Niçin severdiniz?" diye sorar. Mü'minler:

"Af ve mağfiretini ummak için severdik," diye cevap verirler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:

"O halde mağfiretim size vacip oldu," buyurur." [466]

Buhâri ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حَيْثُ يَذْكُرُنِي

"Ben, kulumun beni zannı üzereyim; beni nasıl sanırsa öyle bulur. O, beni andığı sürece de onunla beraberim." [467]

Ayrıca Ebu Davûd ve Sahihinde İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ

"Hüsn-i zann, güzel ibadetlerdendir."[468] buyurmuştur.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Câbir (r.a.) diyor ki: Ölümünden üç gün önce idi ki Resûl-i Ekrem:

لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ

"Sizden biriniz ancak Allah'a hüsn-i zannı olduğu halde ölsün."[469] buyurmuştur.

Ahmed, İbn Hibbân ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي إِنْ ظَنَّ خَيْرًا فَلَهُ، وَإِنْ ظَنَّ شَرًّا فَلَهُ

---

466 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22125, 5/238
467 Buhâri, Tevhid 15, No:6970; Müslim, Zikir 2, No:2675
468 Ebu Davud, Edeb 89, No:4993; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7943, 2/297
469 Müslim, el-Cenne ve sıfatü neîmihâ 82, No:2877; Ebu Davud, Cenaiz 17, No:3113; İbn Mace, Zühd 14, No:4167

"Ben, kulumun beni zannı üzereyim; iyi zannederse kendine, kötü zannederse yine kendinedir."[470]

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Allahu Teâlâ kıyamet günü bir adamın cehenneme atılmasını emreder. Adam cehennemin kenarına götürüldüğü vakit etrafına bakınır durur ve:

"Ey Rabbim, benim Sana hüsn-i zannım vardı. Eğer yanılmadımsa gereğini Senden isterim," der. Allahu Teâlâ:

"Kulumu geri çevirin; Ben, kulumun, Beni zannı üzereyim," buyurur."

Allah'ın rahmetinden ümit kesmenin büyük günahlardan olduğunda âlimler ittifak halindedir. Zira yukardaki âyet ve hadîsler buna dâir veîdler getirmektedir. Hatta Ekber-i Kebâir'den olduğu da İbn Mesûd (r.a.) den rivâyet edilmiştir.

41 ve 42. Suizan ve Allah'ın Rahmetinden Ümitsizlik

Deylemî ve İbn Mâce Tefsirinde rivâyetle Resûl-i Ekrem:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ سُوءُ الظَّنِّ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ قَائِلًا: وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

"En büyük günahlardan biri Allah'a karşı sûizanda bulunmaktır.[471] *Nitekim Allahu Teâlâ:*

"Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümidini keser?"[472] buyurmuştur.

Tembih: Bu ikisini Yeis 'den ayrı kebîreden saymak, Celâl Belkını̂ ve diğerlerinin görüşüdür. Onlar bu üçü arasındaki münâsebeti nazara almadan bunları ayrı ayrı saymışlardır. Bunun için Ebû Zer'a, "İyâs'ın mânası, kanût'tur" dedi. Hâlbuki zahir olan kanût, yeis'den daha beliğdir. Çünkü kanût'a, iyâs'dan terakki edilir. Nitekim âyet-i celîle'de de,

وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ

---

470 İbn Hibban, "es-Sahih", Rekaik, No:639, 2/405; Taberânî, "Müsnedü'ş-şamiyyîn", No:1414, 2/317

471 Deylemî, "el-Firdevs", No:1469, 1/364

472 el-Hicr: 15/56.

"Eğer ona (insana) bir kötülük gelirse umutsuzluğa düşer, me'yûs olur."[473] buyurulmuştur.

Yine zahir olduğuna göre Allah'a karşı suizan, umutsuzluğa düşmekten ve me'yûs olmaktan daha beliğdir. Zira suizan, hem ümitsizlik ve hem de yeislik olduğu gibi, bir de Allahu Teâlâ'nın lütuf ve keremine lâyık olmayan şey'i Allah'a isnad edip kötü zanda bulunmaktır. İbn Münzir tefsirinde Hz. Ali'den rivâyetinde, müşarünileyh şöyle demiştir:

"En büyük günah, Allah'ın mekrinden emin olmak ve rahmetinden ümit kesmektir". İbn Cübeyr'in Ebû Saîd'den de aynı mealde bir rivâyeti vardır.

Şayet, senin bu anlattığın, hastalık halinde Allah'a hüsn-ü zanda bulunmanın mendup olduğuna dâir âlimlerin ittifak ve doğrusunun hangisi olduğunda ihtilâf etmelerine; bazıları, korkunun ümit üzerine galip olmasının doğru olacağı görüşünde olduğuna, Mühezzebin şerhinde Nevevî'nin tercihinde ise, her iki tarafın müsavi olmasının doğru olduğuna, Gazâli'ye göre ise, kanût hastalığından emin olan için recâ tarafının, mekirden emin olursa, korku tarafının galip olması evlâdır, dediğine münafi düşer, derseniz,

Derim ki, burada iki söz vardır:

Birincisi, bir adamdır ki, hem rahmet ve hem de azâb olması ihtimali vardır. İşte fakihler bu gibiler üzerinde durmuş ve şayet hasta ise, recî tarafının galip olması tercih edilmiş; hasta değilse, görüldüğü gibi, hakkında ihtilâf edilmiştir.

İkincisi, Müslüman olduğu halde rahmetten tamamen ümidini kesen bir insandır. İşte bizim üzerinde durduğumuz bu ikincisidir. Bu şekilde tamamen rahmetten ümidini kesip ye'se düşmenin kebîre olduğunda ittifak vardır. Zira bu-hal,.yukarda anlattığımız kesîn nass ve kat'İ delilleri yalanlar. Sonra bu yeis ve ümitsizliğe bir de daha şiddetlisi eklenir. O da artık rahmetin kendisine asla nasip olmayacağına kesin kanaat ve kat'i karardır. Bu da,

فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ

âyetinden anlaşılacağı gibi kanût'tur, yâni ehveni yeis, ağırı kanût'tur. Bazan buna da daha ağırı eklenir. Rahmet olmayacağı gibi, azabı şiddetli olacak inancıdır. İşte buna da suizan denir.

473 Fussılet: 41/49.

Demek ki, Allah'ın rahmetinden tamamen ümit kesmeye yeis, şimdiye kadar rahmetten ümit kesildiği gibi bundan sonra da hiç rahmete mazhar olmayacağına kat'i kanaat kanût; bütün bu iki inançtan sonra mutlak surette şiddetli azâb göreceğine kesin olarak kani olmak da sûizandır. Bunlar sırasiyle birbirlerinden şiddetli olmaları ile beraber hiç biri caiz değildir.

43. İlmi Dünyalık İçin Öğrenmek

Ebû Davûd, İbn Mâce, "Sahih" inde İbn Hibbân ve yine Buhâri Müslim'in şartlarına göre "Sahih"inde Hâkim'in tahriçlerine göre Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ تَعَالَى لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kendisiyle Allah rızası aranan bir ilmi, dünyalık için öğrenen kimse, kıyamet günü cennet kokusunu alamaz."[474] buyurmuştur.

Ayrıca riya bahsinde bu husus ile ilgili olarak Müslim ve diğerlerinin rivâyet ettikleri hadîsler de geçmiştir. Bu rivâyetlerden birisinde, "*Okuyup okutan ve Kur'an-ı Kerîm'i öğrenen kimse kıyamet günü Allah'ın huzuruna gelir ve kendisine verilen bütün nimetler gözü önüne serilerek:*

"Bu nimetlere karşı ne yaptın?" diye sorulur. Adam:

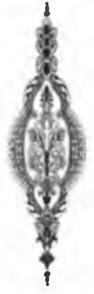
"Ya Rab, senin rızan için Kur'an okudum, ilim öğrendim ve öğrettim," der. Allahu Tealâ:

"Yalan söylüyorsun, "Bu ne âlimdir, ne güzel okuyucudur" desinler diye okuttun ve okudun," buyurulur. Emir verilir, adam cehenneme götürülür ve yüzükoyun cehenneme atılır." buyurulmuştur."

Tirmizî'nin garip diye rivâyet ettiği, ayrıca İbn Ebi'd-Dünyâ, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ فَهُوَفِي النَّارَ

474 Ebu Davud, İlim 12, No:3664; İbn Mace, Mukaddime 23, No:252; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8438, 2/338

"Âlimlere üstünlük taslamak veya sefihlerle mücadele etmek veya insanları kendisine çevirmek için ilim öğrenen kimse cehennemdedir."[475] İbn Mâce'nin de aynı mealde bir rivâyeti vardır.[476]

İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Hibbân ve Buhâri ile Müslim'in şartlarına uygun olarak Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ وَلَا تَخَيَّرُوا بِهِ الْمَجَالِسَ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَالنَّارُ النَّارُ

"Âlimlere üstünlük taslamak, alçaklara karşı böbürlenmek ve meclislerde ululuk için ilim öğrenmeyin. Her kim böyle yaparsa ona cehennem vardır."[477]

İbn Mâce, İbn Hibbân, Beyhakî'nin munkatî senedle aynı mealde rivâyetleri vardır.

İbn Mâce'nin, râvileri sikâdan olan bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ أُنَاسًا مِنْ أُمَّتِي سَيَتَفَقَّهُونَ فِي الدِّينِ وَيَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَيَقُولُونَ: نَأْتِي الْأُمَرَاءَ فَنُصِيبُ مِنْ دُنْيَاهُمْ وَنَعْتَزِلُهُمْ بِدِينِنَا، وَلَا يَكُونُ ذَلِكَ إِلَّا كَمَا لَا يُجْتَنَى مِنَ الْقَتَادِ إِلَّا الشَّوْكُ

"Ümmetimden bazı kimseler ilerde hem dinde fakih ve hem de kurrâ olurlar da "âmirlere yaklaşır dünyalıklarından istifade ederiz, fakat dinimizle onlardan uzaklaşırız." derler. Hâlbuki böyle olmaz. Ancak gevenden veya muğaylân ağacından bir şey almak isteyenin eline dikenden başka bir şey geçmeyeceği gibi bunlardan da günahdan başka bir şey alınmaz",[478] buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde, *"Kim insanların gönüllerini kazanmak için söz öğrenirse, Allahu Teâlâ, kıyamet günü onun ne farz ve ne de nafile ibadetlerini kabul etmez."*[479] buyurulmuştur.

Kendisinde inkıta' ihtimali olan Hafız Münzirî'nin rivâyetinde ve mevkuf olarak Abdurrazzak'ın İbn Mesûd (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Size fitne geldiği vakit haliniz nice olur? Öyle bir fitne ki, ondan küçükler büyür, büyükler kocalır," buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

---

475 Tirmizi, İlim 6, No:2654;
476 İbn Mace, Mukaddime 23, No:253
477 İbn Mace, Mukaddime 23, No:254
478 İbn Mace, Mukaddime 23, No:255; Taberânî, "Müsnedu ş-şamiyyîn", No:2556, 3/405
479 Ebu Davud, Edeb 94, No:5006

"Bu ne zaman olur?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Güvenilir adamlarınız azaldığı, emirleriniz çoğaldığı, fakîhleriniz azalıp, okurlarınız çoğaldığı, fakih olanlarınız da -Allah rızası için değil- başka maksadlarla fıkıh tahsil ettikleri ve âhiret ameli ile dünya menfaati arandığı vakit," buyurdu.[480]

Yine mevkuf olarak gelen bir rivâyette Hz. Ali, gelecek bir fitneyi anlattı. Hz. Ömer:

"Bu ne zaman olacaktır?" diye sordu. Hz. Ali:

"Dinden başka bir maksadla fıkıh öğrenildiği ve amel gayesi dışında ilim tahsil edildiği ve âhiret ameli ile dünyalık arandığı vakitte olacaktır," dedi.[481]

Tembih: Dünyalık için ilim öğrenmeyi büyük günahlardan saymak, sonradan gelen âlimlerin çoklarından rivâyet edilmiştir. Onlar, bu husustaki özel ve şiddetli korkutmaları gözönünde bulundurarak bunu özel şekilde ele almışlardır. Onlar bunu riya içinde mütalaa etmediler. Aralarında umum ve hususen fark vardır. Bunun için bunu ayrıca kayda değer görmüşlerdir.

44. Bilgiyi Gizlemek

Allahu Teâlâ:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ

"Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve yol göstereni Kitab'da insanlara açıkladıktan sonra, gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lanet eder, hem lânetçiler lanet eder."[482] buyurmuştur. İbn Abbas (r.a.) ve bir cemaatın beyânına göre, bu âyet-i celîle, yahûdi ve hıristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Bazılarına göre de âyet, Resûl-i Ekrem'in Tevrat'taki vasıflarını gizledikleri için yahûdiler hakkında nazil olmuştur. Diğer bazıları da âyetin umûmi olduğunu söylerler ki, doğrusu da budur. İtibar özel sebebe değil, lâfzın umumunadır. Hükmün uygun olan niteliğe tertibi, illiyyetini bildirir. Aynı zamanda dini gizlemek lügaten hak kazanmayı gerektirir. Vasıf umûmileştiği vakit, hükmün de umûmi

480 Darimi, Mukaddime 22, No:185; İbn Ebi Şeybe, "el-Musannef", Fiten 1, No:38311
481 Abdürrezzak, "el-Musannef", el-Cami Mamer b. Raşid, No:20742, 11/359
482 el-Bakara: 2/159.

olması vacip olur. Esasen sebebin özel olması, hükmün genel olmasına engel değildir. Hâlbuki Âişe (r. anha) ile sahabenin pek çoğu, âyet-i celîle'nin genel olduğunu tasrih etmişlerdir. Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem'in, kendisine vahyolunandan hiç bir şeyi gizlemediğine bu âyetle delil çekmiş; Ebû Hureyre (r.a.) de, eğer bu ve benzeri âyetler olmasa, bu kadar çok hadîs rivâyet etmiyeceğini söylemiştir. Ketm ise, "açıklanmasına ihtiyaç duyulan şeyi açıklamamaktır," demiştir. Bunun benzeri:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ

"Gerçekten, Allah'ın indirdiği Kitab'dan gizlemede bulunup onu az bir değere değişenler var ya, onların karınlarına tıkındıkları ancak ateştir. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları günahlardan arıtmaz. Onlara elem verici azâb vardır. Onlar doğruluk yerine sapıklığı, mağfiret yerine azabı alanlardır. Ateşe ne kadar da dayanıklıdırlar."[483] âyet-i kerîmesidir. Bunun da yine Kur'an'dan benzeri şu âyettir:

وَإِذْ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ

"Allah, Kitab verilenlerden, onu insanlara açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz, diye ahid almıştı. Onlar ise onu arkalarına atıp az bir değere değiştiler. Alışverişleri ne kötüdür."[484]

Bu iki âyet de, her ne kadar Resûl-i Ekrem'in vasıflarını gizleyen yahûdiler hakkında nazil olmuşlarsa da-yukarda, dediğimiz gibi-, itibar, nüzul sebebine değil, hükmün ve lâfzın genel olmasınadır. Beyyinât, peygamberlere inzâl edilen kitap ve vahiylerdir."Hüden" aklî ve nakil delillerdir. مِنْ بَعْدِ ,يَكْتُمُونَ fiilinin zarfıdır. أَنْزَلْنَا nın zarfı olsa mâna fasid olurdu. Âyet-i celîle'de, ihtiyaç hâsıl olan yerde bütün delilleri ile dinî hükümleri ortaya koyabilmek imkânına sahip olduğu halde, bunu terkeden veya şer'î hükümlerden birini bu imkânlar karşısında gizleyen, işte bu veîdin hükmüne ve şümulüne girer, denilmiştir.

---

483 el-Bakara: 2/174-175.
484 Âl-i İmran: 3/187.

Lanet: Sözlükte mutlak uzaklaştırmak, şeriat dilinde ise Allahu Teâlâ'nın rahmetinden uzaklaştırmak anlamındadır. لَاعِنُونَ Yeryüzünde yürüyen canlılardır. Yer, onların aslıdır. Meselâ, Âdemoğlunun isyanından sebep yağmurdan menolunduk. İşte bunu idrak ettiği için cem'i müzekker-i âkil gibi vâv ve nûn ile cemilenmiştir.

وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَرَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ

"Güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm."[485]

وَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

"Her biri bir yörüngede yürürler."[486]

فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ

"Boyunları ona eğilip kaldı."[487] âyetlerindeki çoğullar da aynı mahiyettedir. Veyahut da لَاعِنُونَ insanlarla cinlerden başka her şey veyahut bütün mü'minler, melekler, peygamberler ve velilerdirler ki, birçok görüşler vardır. Zeccâc'a göre doğrusu, mü'minler ile meleklerdir. Birinci görüşü reddederek, "Eğer لَاعِنُونَ yeryüzündeki canlılar olsa bunun nassa tevkifi gerekir, hâlbuki buna dâir bir nass yoktur." demiştir. Kurtubî ise Zeccâc'ı reddederek, bunun hakkında haber vârid olduğunu ve İbn Mâce'den gelen bir rivâyette لَاعِنُونَ den muradın yeryüzünde yürüyen canlılar olduğunu Resûl-i Ekrem'in söylediği bilinmektedir, dedi. Hasan-ı Basri, لَاعِنُونَ Allahu Teâlâ'nın bütün yaratıklarıdır." demiştir. Müfessirlerden bazıları, "bildiğini gizlemenin büyük günahlardan olduğuna bu âyet-i celîle açıkça delâlet eder.", demişlerdir. Zira Allahu Teâlâ bu gibi gizlemeye laneti borç etti ve onu arkaya attı, buyurmasını da şiddetli îraz ve yüz çevirmeden kinaye kıldı. "Semen-i kalîl" az parayı da amelleri sebebiyle başkanlık ettikleri sefillerden aldıkları ücretten kinaye kıldı.

Bildiğini ketmedip gizlemek hakkında pek çok hadîsler vârid olmuştur.

Ebû Dâvûd, hasen kaydiyle Tirmizî, İbn Mâce ve "Sahihinde İbn Hibbân ve benzerini Beyhakî ile Hâkim (ve Hâkim Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahihtir diyerek) Ebû Hureyre'den rivâyet ettikleri hadîsde

485 Yusuf: 12/4.
486 Yâsin: 36/40.
487 eş-Şu'ara: 26/4.

Resûl-i Ekrem:

مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ أُلْجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ

"Kim ki bir ilimden sorulur da onu ketmeder (bilmiyorum der) se kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulur."[488] buyurmuştur.

İbn Mâce'den gelen sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ رَجُلٍ يَحْفَظُ عِلْمًا فَيَكْتُمُهُ إِلَّا أُتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلْجَمًا بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ

"Her kim öğrendiği ilmi ketmederse kıyamet gününde ağzına ateşten bir gem takıldığı halde (mahşer) yerine gelir."[489]

Ebû Yâ'lâ'nın da sahih sened ile aynı mealde bir rivâyeti vardır. Aynı ifade ile gelen bu hadîsin son fıkrasında,

مَنْ قَالَ فِي الْقُرْآنِ بِغَيْرِ مَا يَعْلَمُ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلْجَمًا بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ

"Kim ki bilmediği halde Kur'an hakkında konuşursa kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulmuş olduğu halde (mahşer yerine) gelir." [490] buyurulmuştur. Hadîsin birinci şıkkını Taberânî ceyyid sened ile rivâyet etmiştir. Hafız el-Münzirî, bu hadîs, ashâbdan Câbir, Enes, Ömer'in ve Mesûd'un oğulları Amr b. Anese, Ali b. Talk ve benzerleri tarafından rivâyet edilmiştir, demiştir. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'nin rivâyetinde, *"Din hususunda insanların istifade edeceği şeyi gizleyen,"* ziyâdesi vardır.

İbn Mâce'nin munkatî olarak gelen bir rivâyetinde,

إِذَا لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهَا فَمَنْ كَتَمَ حَدِيثًا فَقَدْ كَتَمَ مَا أَنْزَلَ اللهُ

"Bu ümmetin sonra gelenleri, önce gelenlerini lanetlediği vakit, bildiği bir hadîsi ketmeden (bilmiyorum diyen) Allahu Teâlâ'nın inzâl ettiğini gizlemiş sayılır."[491] buyurulmuştur.

Râvileri arasında İbn Ebî Lehîa'nın da bulunduğu Taberânî'nin bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

488 Ebu Davud, İlim 9, No:3658; Tirmizi, İlim 3, No:2649; İbn Mace, Mukaddime 24, No:264

489 İbn Mace, Mukaddime 24, No:261

490 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:2585, 4/458

491 İbn Mace, Mukaddime 24, No:263

مَثَلُ الَّذِي يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ ثُمَّ لَا يُحَدِّثُ بِهِ كَمَثَلِ الَّذِي يَكْنِزُ الْكَنْزَ ثُمَّ لَا يُنْفِقُ مِنْهُ

"İlim öğrenip de onu başkalarına anlatmayan, servet edinip de ondan (Allah yolunda) infak etmeyen kimse gibidir."[492] buyurmuştur.

Taberânî'nin, bir râvisi ihtilaflı olup, diğerleri sikadan olan bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

نَاصِحُوا فِي الْعِلْمِ فَإِنَّ خِيَانَةَ أَحَدِكُمْ فِي عِلْمِهِ أَشَدُّ مِنْ خِيَانَتِهِ فِي مَالِهِ وَإِنَّ اللهَ سَائِلُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"İlimde nasihatleşin, zira sizden birinizin ilimde hıyaneti, malındaki hıyanetinden daha şiddetlidir. Allah u Teâlâ kıyamet gününde size soracaktır."[493] buyurmuştur.

Yine Taberânî "Kebirinde Bükeyr b. Mâruftan, o da Âlkame'den, Alkame de babasından, o da dedesinden rivâyetlerinde, "Bir gün Resûl-i Ekrem bir hutbe îrad etti. Hutbesinde Müslüman kabilelerden bazılarını övdü ve sonra,

مَا بَالُ أَقْوَامٍ لَا يُفَقِّهُونَ جِيرَانَهُمْ وَلَا يُعَلِّمُونَهُمْ وَلَا يَأْمُرُونَهُمْ وَلَا يَنْهَوْنَهُمْ، وَمَا بَالُ أَقْوَامٍ لَا يَتَعَلَّمُونَ مِنْ جِيرَانِهِمْ وَلَا يَتَفَقَّهُونَ وَلَا يَتَّعِظُونَ، وَاللهِ لَيُعَلِّمَنَّ قَوْمٌ جِيرَانَهُمْ، وَيُفَقِّهُونَهُمْ، وَيَعِظُونَهُمْ، وَيَأْمُرُونَهُمْ، وَيَنْهَوْنَهُمْ وَيَتَعَلَّمَنَّ قَوْمٌ مِنْ جِيرَانِهِمْ وَيَتَفَقَّهُونَ وَيَتَّعِظُونَ أَوْ لَأُعَاجِلَنَّهُمُ الْعُقُوبَةَ

"Bazı kimselere ne oluyor ki, komşularına fıkıh dersi vermiyor, onları öğretmiyor, onlara mûrufu emredip münkerden nehyetmiyorlar? O kimselere de ne oluyor ki, komşularından okumuyor, fıkıh öğrenmiyor, ders almıyorlar? Vallahi, bir millet, ya komşularına öğretir, onlara va'z u nasihatte bulunur, onlara fıkıh öğretir, mârufu emreder, münkerden nehyederler; o komşular da bunlardan okur, öğrenir, anlar, va'z u nasihat dinlerler, ya da Allah'ın azabı tezden bunlara erişir." buyurdu ve hutbeden indi. Dinleyenler:

"Acaba Resûlullah, kimleri kasdetti," diye birbirine sordular:

"Eş'arîlerdir," dediler. Çünkü onların âlimleri ve fakihleri olduğu halde çevrelerinde cahil bedeviler yaşarlar. Bunu duyan Eş'ariler Resûl-i Ekrem'e gelerek:

---

492 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:689, 1/213

493 Deylemî, "el-Firdevs", No:6355, 4/114

"Ya Resûlallah, başka milletleri övdüğünüz halde bizi yerdiniz, kusurumuz ne idi?" dediler. Resûl-i Ekrem:

"Siz etrafınızdaki komşuları mutlak surette okutmalı, onlara iyiliği emretmeli ve onlardan kötülüğü nehyetmelisiniz. Onlara va'z u nasihatta bulunup onlara fıkıh dersi vermelisiniz. Onlar da sizden okuyup öğrenmeli, cehaletlerini gidermelidir. Aksi halde dünyada size peşin azâb gelir," buyurdu. Onlar:

"Yâni şimdi biz başkasına va'z u nasihat mı edeceğiz?" diye sordular. Resûl-i Ekrem aynı sözleri tekrarladı. Onlar da aynı soruyu tekrar ettiler. Üçüncü defasında onlar:

"O halde bize bir yıl mühlet ver," dediler. Resûl-i Ekrem de bu eğitim ve öğretim işi için onlara bir yıl mühlet verdi ve,

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

"İsrâiloğullarından inkâr edenler, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın dili ile lanetlenmişlerdir. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi."[494] âyetini okudu.[495]

Tembih: Öğrendiği ilmi ketmedip soranlara bilmiyorum, demenin büyük günahlardan olması, müteahhirîn -sonradan gelen âlimler- den pek çoklarınca tasrih edilmiştir. Sanki onlar, bu anlattığım şiddeti veîde –korkutmaya- bakarak hüküm vermişler gibidir. Hâlbuki bunlar mutlak değildir. Çünkü ilmi açıklamak vacip ve mendup olduğu gibi, bazan gizlemek de vaciptir. Ne zaman ki muhatabınız dediğini anlamayacak ve ilmini açıklaması fitneyi mucip olacaksa, o zaman ilmini ondan gizlemek vacip, etkili olacağını bildiği yerlerde ilmini açıklamak farz-ı ayn, bunların haricinde tehlikeye ve fitneye sebep olmayacaksa menduptur.

Hulasa: Öğretmek bilgi edinmeye vesiledir. Bunun için farz-ı ayn olan şeyleri öğretmek farz-ı ayn, farz-ı kifâye olan şeyleri öğretmek de farz-ı kifâyedir, Mendup olan şeyleri öğretmek mendup, haram olan şeyleri öğretmek de haramdır, sihir gibi. Hatta bazı müfessirler, Müslüman oluncaya kadar kâfire Kur'an ve ilim öğretmek caiz değildir, demişlerdir. Hatta daha da ileri giderek, bid'at sahipleri ve mücadelecileri, Ehl-i Hakkı ilzam için delil arayanlar, bir de hasmının hakkını vermemek için çıkar yolları öğretmek isteyenleri, maiyyetine eziyet etmek isteyen hükümdarları okutmayı

494 el-Maide: 5/78.
495 Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevaid, 1/164.

ve sakıncalı şeyleri irtikâb etmeğe vesile etmek isteyen kimselere ruhsat yollarını öğretmeyi yasaklamışlardır. Nitekim bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

لَا تَمْنَعُوا الْحِكْمَةَ أَهْلَهَا فَتَظْلِمُوهُمْ وَلَا تَضَعُوهَا فِي غَيْرِ أَهْلِهَا فَتَظْلِمُوهَا

"Ehlinden hikmeti (ilmi) menetmeyiniz, böyle yaparsanız onlara zulmetmiş olursunuz. Hikmeti (ilmi) ehli olmayana öğretmeyiniz, böyle yaparsanız hikmete zulmetmiş olursunuz.", buyurmuştur.

Yine bir hadîsde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"İnciyi hınzırın boynuna asmayınız (yâni ehli olmayana ilmi öğretmeyiniz)". Burada da ehli olmayan kimseye fıkıh ilmini öğretmeyi kasdetmiştir. Yukarda kâfir hakkında açıklanan hüküm, bizim esaslara uymamaktadır. Diğer iki hadîs ise varittirler.

İbn Mâce ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، وَوَاضِعُ الْعِلْمِ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ كَمُقَلِّدِ الْخَنَازِيرِ الْجَوْهَرَ وَاللُّؤْلُؤَ وَالذَّهَبَ

"İlim taleb etmek her Müslümana farzdır. Fakat ilmi ehli olmayana vermek, domuzları inci, elmas ve altun gerdanlık ile süslemek gibidir."[496] buyurmuştur.

45. İlmi ile Amel Etmemek

Müslim ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا

"Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, huşûu olmayan gönülden, doymayan nefisden ve kabul olmayan duadan sana sığınırım."[497] buyurmuştur.

Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

496 İbn Mace, Mukaddime 17, No:224; Deylemî, "el-Firdevs", No:3907, 2/437

497 Müslim, Zikir 73, No:2722; Nesai, İstiaze 21, No:5470; İbn Mace, Mukaddime 23, No:250

يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُهُ فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ، فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ فَيَقُولُونَ: يَا فُلَانُ مَا شَأْنُكَ؟ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ؟ فَيَقُولُ كُنْتُ آمُرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ وَأَنْهَاكُمْ عَنِ الشَّرِّ وَآتِيهِ

"Kıyamet gününde bir adam getirilip cehenneme atılır da cehennemde onun bağırsakları derhal karnından dışarı çıkar. Sonra o adam (bağırsakları etrafında) değirmen merkebinin değirmende döndüğü gibi döner. Bunun üzerine cehennem halkı bunun etrafını çevirir ve:

"Ey filân, hâl ve şânın nedir? Sen bize dünyada iyilikle emredip kötülükten nehyeden birisi değil mi idin?" derler. O da:

"(Evet, ben öyle idim. Fakat) Ben size iyilikle emrederdim, hâlbuki kendim yapmazdım. Yine ben sizi kötülükten nehyederdim de kendim işlerdim, diye cevap verir."[498] buyurmuştur.

Taberânî'nin ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Zebaniler, putperestlerden önce fasık okuyucuları yakalarlar. Fasıklar buna itiraz ederek:

"Puta tapanlardan önce bizi alıyorlar?" derler. Onlara:

"Elbet, bilenlerle bilmeyenler bir olmaz." denir."[499] buyurmuştur.

Hafız el-Münzirî:

"Bu hadîs garip olmakla beraber, sıhhatine delâlet eden şahidi vardır. O da riya bölümünde rivâyet edilen hadîstir. Orada, "İlk çağırılacak olan, 'Ne güzel okuyor' desinler için Kur'an'ı ezberleyen hafızlardır.", denilmektedir. Hadîsin sonunda, *"İşte kıyamet günü ilk cehenneme girecek olan, bu üç kişidir."*[500] buyurulmasıdır.

İsnadının kuvvetli olmadığını söylemekle beraber Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Haramını helâl kabul eden kimse, Kur'an'a inanmamıştır." buyurmuştur.

Yine Tirmizî'nin sahih ve hasen olduğunu söylediği bir rivâyette Resül-i Ekrem:

498 Buhâri, Bedü'l-Halk 10, No:3094; Müslim, Zühd 51, No:2989
499 Ebu Nuaym, "Hilyetu'l-Evliya", 8/286; Deylemî, "el-Firdevs", No:3376, 2/302
500 Müslim, İmare 152, No:1905

لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ، وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ، وَمَاذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ

"Kişi kıyamet günü (beş şeyden) ömrünü nerede tükettiğinden, ilmi ile ne amel ettiğinden, malını nerden kazanıp nereye sarfettiğinden, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça adım atamaz."[501] buyurmuştur. Tirmizî'nin sahih sened ile yine bu mealde bir rivâyeti daha vardır.

Taberânî'nin "Kebir"inde rivâyetine göre Resûl-i Ekrem:

إِنَّ أُنَاسًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَنْطَلِقُونَ إِلَى أُنَاسٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَيَقُولُونَ بِمَ دَخَلْتُمُ النَّارَ فَوَاللهِ مَا دَخَلْنَا الْجَنَّةَ إِلَّا بِمَا تَعَلَّمْنَا مِنْكُمْ؟ فَيَقُولُونَ إِنَّا كُنَّا نَقُولُ وَلَا نَفْعَلُ

"Cennet halkından birtakım kimseler, cehennemlilerden bazılarının yanına giderek:

"Niçin cehenneme girdiniz. Vallahi, biz cennete ancak sizden öğrendiklerimiz sayesinde girdik," derler. Onlar:

"Biz söylerdik fakat söylediğimizi yapmazdık, diye cevap verirler."[502] buyurmuştur.

İbn Ebi'd-Dünyâ, ayrıca ceyyid isnad ile Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Her kim bir hutbe okursa, Allahu Teâlâ onu, hutbesinden sorumlu tutar, sanırım, hutbeden neyi kasdettiğini kendisinden sorar", buyurmuştur.

Cafer'in anlattığına göre, Mâlik b. Dinar bu hadîsi rivâyet ettiği vakit, yaşı tükeninceye kadar ağlardı ve; "Gözümün, sözümü ikrar ettiğini mi sanıyorsunuz? Ben bilirim ki, Allahu Teâlâ, kıyamet günü ona da niçin ağladığından soracaktır." derdi.

Bezzâr'ın garip olan bir rivâyetinde Muâz İbn Cebel (r.a.) den şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem Kâbe'yi tavaf ederken onu aradım buldum ve:

" Ey Allah'ın, Resulü, insanların hangisi daha kötüdür?" diye sordum, Resûl-i Ekrem:

---

501 Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame 1, No:2417
502 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:405, 22/150

"Allah'ım, onu bağışla. Sen hayırdan sor, şerden sorma; İnsanların kötüsü, âlimlerin kötüsüdür"[503] buyurdu.

Taberânî'nin hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَثَلُ الَّذِي يُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ وَيَنْسَى نَفْسَهُ كَمَثَلِ السِّرَاجِ يُضِيءُ لِلنَّاسِ وَيُحْرِقُ نَفْسَهُ

"İnsanlara hayrı (iyiliği) öğretip kendini unutan, başkalarına ışık verip kendisini yakan kandil gibidir."[504] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın, râvisi üzerinde durduğu diğer bir rivâyetinde de,

كُلُّ عِلْمٍ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ إِلَّا مَنْ عَمِلَ بِهِ

"Her ilim, sahibine vebaldir, ancak ilmiyle amel eden bu vebalden kurtulmuştur."[505]

Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعْهُ عِلْمُهُ

"Kıyamet gününde insanların en şiddetli azaba uğrayacak olanı, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir."[506]

Bezzâr ve Taberânî'nin Ammar b. Yâsir (r.a.) den rivâyetlerinde, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem beni, kendilerine İslâmi hükümleri öğretmek için Benî Kays Kabilesinden bir aileye gönderdi. Gittim baktım ki, vahşi develer gibi insanlar. Gözleri havada, deve ve koyundan başka bir şey düşünmüyorlar. Hemen geri döndüm. Resûl-i Ekrem bana:

"Ey Ammar, ne yaptın, anlat bakalım," buyurdu. Ben gördüklerimi ve onların hatalı düşünce ve hareketlerini anlattım. Resûl-i Ekrem:

"Ey Ammar, bunlardan daha kötülerini sana bildireyim mi? Onlar öyle kimselerdir ki, bilmediklerini bildikleri halde yine bunlar gibi hatalara düşerler," buyurdu.[507]

Râvileri arasında, İbn Hibbân ve diğerlerinin, mevsuktur, dediği A'ver'in de bulunduğu Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

503 Bezzâr, "el-Müsned", No:2299, 7/124
504 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1681, 2/165
505 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:131, 22/55
506 Taberânî, "el-Mu'cemü's-Sağir", No:507, 1/305
507 Bezzâr, "el-Müsned", No:1279, 4/307

إِنِّي لَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي مُؤْمِنًا وَلَا مُشْرِكًا، فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَحْجِزُهُ إِيمَانُهُ وَأَمَّا الْمُشْرِكُ فَيَقْمَعُهُ كُفْرُهُ، وَلَكِنْ أَتَخَوَّفُ عَلَيْكُمْ مُنَافِقًا عَلِيمَ اللِّسَانِ، يَقُولُ مَا تَعْرِفُونَ، وَيَعْمَلُ مَا تُنْكِرُونَ

Ben ümmetim üzerine mü'minden ve müşrikten korkmam. Mü'mini, imanı kötülüklerden alıkor. Müşrike gelince, onu da küfrü kahreder, hor ve hakir kılar. Ancak sizin için korktuğum, bilerek ve güzel konuşan münafıktır. Çünkü o, sizin bilip kabul ettiğinizi söyler ve fakat inkâr ettiğini yapar."[508] buyurdu.

Yine Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Benden sonra sizin için en çok korktuğum, bilerek konuşan münafıktır."[509] buyurmuştur.

Yine İbn Mesûd (r.a.) den gelen Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Öyle zannederim ki, sizden biriniz ilmi öğrendiği gibi de unutur. Çünkü ilmi ile hatalı işlerde bulunmuştur." buyurmuştur.[510]

Ahmed ve Beyhakî Zâzân'in oğlu Mansûr'dan tahriçlerinde, diyor ki:

"Cehenneme atılan bazı kimselerin kokusundan cehennem halkı bunalır. Bunlara:

"Ey kimseler! Yazıklar olsun size. Dünyadaki günahınız ne idi ki, bizim cezamız bize sanki yetmiyormuş gibi, bir de sizin kokunuzun cezasını çekiyoruz," derler. Onlar da:

"Evet, biz, ilmi kendilerine fayda vermeyen âlimleriz," derler."[511]

Tembih: İlmiyle amel etmemenin büyük günahlardan olduğu, bu hadîslerin zâhirindeki şiddetli veîdlerden anlaşılmıştır. Şayet bu şiddet, mendup ve mekruhla olsun, yalnız ilmiyle amel etmediğinden değil, vacipleri terkedip haram olan şeyleri irtikâb ettiğindendir. Böyle olunca, yine bu rivâyetler, ilmiyle amel etmemenin büyük günahlardan olduğunu sarahaten ifade ediyorlarsa da bunları namaz gibi farzların terkinden ayrı mütalaa etmek doğru olmaz, dersen;

Derim ki, her ne kadar sarahaten görmedimse de, bunu, ilim ile isyanın, bilgisiz yapılan günahtan daha şiddetli olduğuna hamletmek yerinde

508 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7065, 7/128
509 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:143, 1/22; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:593, 18/237
510 Darimi, Mukaddime 34, No:376; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:8930, 9/189
511 Ahmed b. Hanbel, "el-Zühd", 1/377

olur. Nitekim hadîsler de bunu açıkça ifade etmektedirler. Bunun benzeri, ilerde anlatılacak olan isyan gibidir. Yâni o mekânın şerefi, küçük de olsa isyanın daha büyük cezasını gerektirir. Âlim de böyledir; o, küçük günahta fuhşa vardığı vakit, kendini, haramlar şöyle dursun, mekruhlardan bile uzaklaştırması gereken ilmi sebebiyle o küçük günahın büyük yazılması mümkündür.

46. Haksız ve Zaruretsiz Olarak İlim, Kıraat veya İbadetten Herhangi Bir Şeyde Övünmek İçin Üstünlük İddiasında Bulunmak

Taberânî "Evsât"ında ve Bezzâr "İsnâd-ı lâbeis" ile Ömer (r.a)'den ve Ebû Yâ'lâ da İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

يَظْهَرُ الْإِسْلَامُ حَتَّى تَخْتَلِفَ التُّجَّارُ فِي الْبَحْرِ وَحَتَّى تَخُوضَ الْخَيْلُ فِي سَبِيلِ اللهِ، ثُمَّ يَظْهَرُ قَوْمٌ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ يَقُولُونَ مَنْ أَقْرَأُ مِنَّا؟ مَنْ أَعْلَمُ مِنَّا؟ مَنْ أَفْقَهُ مِنَّا؟ ، ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ هَلْ فِي أُولَئِكَ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: أُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

"İslâmiyet zahir olup (her tarafa galebe çalacak) hatta tüccarlar deryalarda istedikleri gibi seyahat edecekler ve atlar Allah yolunda (sulara) batacaktır. Sonra birtakım insanlar türeyecektir. Bunlar Kur'an okuyacaklar ve:

"Bizden daha iyi okuyan var mıdır? Bizden daha bilgin var mıdır? Bizden daha İyi fıkhı bilen var mıdır?" diyerek ortalıkta övünüp duracaklardır." (Resûl-i Ekrem) sonra Ashâbına:

"Bunlarda hayır var mıdır?" diye sordu. Onlar:

"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Gerçi onlar sizdendir (yani Müslümandır) ama onlar, cehennemin yakıtıdırlar"[512] buyurdu.

Hafız el-Münzirî, inşaallah hasendir, diye haber verdiği, Taberânî'nin "Kebir"inde İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde, Resûl-i Ekrem geceyi Mekke'de geçirdi ve üç defa:

"Allah'ım, tebliğ ettim mi?" dedi. Resûl-i Ekrem'in yakınında olan Ömer (r.a.) ayağa kalkarak:

---

512 Bezzâr, "el-Müsned", No:1181, 4/151; Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:6698, 12/56

"Allah'a yemin ederim ki, tebliğ ettin, cehd u gayret ettin, teşvik ve nasihatte bulundun," dedi. Resûl-i Ekrem:

"İmam ilan edip açığa çıkaracaklar. Bu, o derece ileri gidecek ki, küfür, vatanına kadar koğulacak ve deryalar Müslümanlarla dolup taşacaktır. Bundan sonra bir zaman gelecek, insanlar ilim tahsil edip Kur'an okumayı öğrenecekler ve:

"Biz, öğrendik, bildik ve okuduk; artık bizden daha üstün kim var?" diyeceklerdir. Acaba bunlarda bir hayır var mı?" buyurdu. Ashâb:

"Bunlar kimlerdir, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Gerçi onlar da sizlerdendir ama onlar cehennemin yakıtıdırlar,"[513] buyurdu.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ قَالَ أَنَا عَالِمٌ فَهُوَ جَاهِلٌ

"Ben âlimim diyen, cahildir."[514] buyurmuştur.

Tembih: İşâret ettiğimiz kayıtlarla beraber bunları da bu hadîslerin zahirine bakarak büyük günahlardan saymak uzak bir ihtimal değildir. Hele onların kıyaslarını ele alırsak, bu tevcih, daha da kuvvet kazanır. Meselâ, onlar elbiseyi uzatıp yerlere sürümesini ve sallayarak gezmesini kibir kabul edip büyük günahlardan saydıklarına göre, böyle bilgi ve ibadetlerle övünmeyi kebîreden saymak daha uygundur. Çünkü bu, öbürlerinden daha çirkin ve daha fahiş bir günahtır. Diğer ibadetler ile mukayesede de durum aynıdır. Bu kebîreyi anlatırken, haksız ve zarûretsiz yerde üstünlük taslamak şeklinde ifâde etmeme gelince, bununla beraber kaçındığım bazı hususlar vardır. Meselâ, adam, bilinmedik bir yere geldiği vakit kabul görmesi ve kendisinden istifade edilmesi için niteliklerini ortaya koymak zorundadır. Nitekim Yusuf aleyhisselâmda Mısır hükümdarının rüyasını tâbir ettikten sonra, hükümdarın nasıl yapalım demesi üzerine:

اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ

"Beni memleketin hazinelerine memur et, çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim."[515] diyerek meharetini ortaya koymuştur. Yine bunun gibi muannid bir câhil kendisini inkâra kalkışırsa, kendisini kabul ettirmek

513 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:43, 25/27

514 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:6846, 7/59

515 Yusuf: 12/55.

ve hakka hizmet için varlığını ortaya koymak durumundadır. Bunlar günahtan ve kibirden sayılmazlar.

47. Âlimleri Hakir Görüp Onlarla Eğlenmek ve Onları Hiçe Saymak

Tirmizî'nin hasen dediği sened ile Taberânî'nin Ebû Umâme (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يَسْتَخِفُّ بِهِمْ إِلَّا مُنَافِقٌ: ذُو الشَّيْبَةِ فِي الْإِسْلَامِ وَذُو الْعِلْمِ وَإِمَامٌ مُقْسِطٌ

"Üç sınıf insan var ki, onlarla ancak münafık olan alay eder: İslâmiyette saçını sakalını ağartan yaşlılar, ilim sahipleri ve adil imamlar (devlet reisleri) dır."[516]

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا

"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimizin şerefini bilmeyen bizden değildir."[517] buyurmuştur. Ahmed'in hasen isnad ile aynı mealde bir rivâyeti daha vardır.

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَتَعَلَّمُوا لِلْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَ مِنْهُ

"İlim öğrenin, ilim için ağırbaşlılığı da öğrenin. Öğretmenlerinize karşı tevazû edin, alçak gönüllü olun."[518]

Ravileri arasında İbn Lehîa'nında bulunduğu Ahmed'in rivâyet ettiği bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

اَللّٰهُمَّ لَا يُدْرِكْنِي زَمَانٌ أَوْ لَا تُدْرِكُوا زَمَانًا لَا يُتَّبَعُ فِيهِ الْعَلِيمُ وَلَا يُسْتَحْيَا فِيهِ مِنَ الْحَلِيمِ، قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الْأَعَاجِمِ، وَأَلْسِنَتُهُمْ أَلْسِنَةُ الْعَرَبِ

"Allah'ım, şu zamana ulaşmayayım veya siz o zamana ulaşmayın ki, o zamanda âlime uyulmaz, halim olana karşı haya duyulmaz (o zamanda yaşa-

---

516 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7819, 8/202

517 Tirmizi, Birr 15, No:1920;

518 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:6184, 6/200

yan insanların) gönülleri Acem gönülleri, dilleri ise Arap dilleridir."[519] buyurmuştur.

Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem.

الْبَرَكَةُ مَعَ أَكَابِرِكُمْ

"Bereket, büyüklerinizle, yaşlılarınızla beraber bulunmaktadır."[520] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُوَقِّرِ الْكَبِيرَ وَيَرْحَمِ الصَّغِيرَ وَيَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

"Büyükleri saymayan, küçüklere acımayan, mârufu emredip münkerden nehyetmeyen bizden değildir."[521]

Yine Sahih bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرِنَا

"Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin hakkını bilip yerine getirmeyen bizden değildir."[522] buyurmuştur.

Tembih: Bunu da kebâirden saymak, ilk hadîslerin zahirinden anlaşılmaktadır. Kıyas da bunu kabul eder. Her ne kadar geçmiş âlimler bunu sarahaten ifade etmemişlerse de, âlimin gıybeti ile cahilin gıybeti arasında fark gözettiklerine göre, onlarla alay etmekte de elbette fark olacaktır. Pek yakında Allah'ın velilerine eziyet etmenin cezası hakkında geniş bilgi gelecektir ve davamızı kuvvetlendirecektir. Çünkü gerçek veliler, ilimleriyle amel eden âlimlerdir.

İlim ile İlgili Hasen ve Sahih Hadîsler

مَنْ يُرِدْ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

"Allahu Teâlâ kime hayır dilerse, onu, dinde fakıh kılar."[523]

---

519 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22930, 5/340
520 İbn Hibban, "Sahih", Birr, No:559, 2/319
521 İbn Hibban, "Sahih", Birr, No:458, 2/203
522 Ebu Davud, Edeb 66, No:4943; Tirmizi, Birr 15, No:1920
523 Buhâri, İlim 13, No:71; Müslim, Zekat 100, No:1037

إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا فَقَّهَهُ فِي الدِّينِ وَأَلْهَمَهُ رُشْدَهُ

"Allahu Teâlâ bir kula hayır dilediği vakit, onu dinde fakih kılar ve doğru yolu ona ilham eder."[524]

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِقْهُ وَأَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ

"En üstün ibadet fıkıh (öğrenmek), dinin efdali de şüpheli şeylerden kaçınmaktır."[525]

Senedi ihtilaflı olup cumhurun kabul ettiği bir hadîsde Resûl-i Ekrem,

فَضْلُ الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ وَخَيْرُ دِينِكُمْ الْوَرَعُ

"İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha üstündür. Dininizin hayırlısı şüpheli şeylerden çekinmektir."[526] buyurmuştur.

Ebû Davûd ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَصْنَعُ وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانُ فِي الْمَاءِ. وَفَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ.

"Her kim ilim aramak için yola çıkarsa, Allahu Teâlâ ona bu sayede cennete giden yolu kolaylaştırır. Şüphesiz melekler de ilme talip olanlara, bu yaptıklarına hoşlanarak üzerlerine kanat gererler. Göklerde ve yerde bulunan varlıklar, hatta sudaki balıklara varıncaya kadar, hepsi âlimler için Allah'tan af ve mağfiret dilerler. Bir âlimin âbid üzerine üstünlüğü, Ay'ın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler ne bir altun ve de bir gümüş miras bırakmamışlardır. Ancak ilmi miras bırakmışlardır. İşte o mirası alan büyük payı almıştır."[527]

Saffan b. Assan el-Murâdî'den, diyor ki:

---

524 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:16880, 4/92

525 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:13706, 13/73

526 Deylemî, "el-Firdevs", No:4343, 3/127; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3960, 4/196

527 Ebu Davud, İlim 1, No:3641; Tirmizi, İlim 19, No:2682; İbn Mace, Mukaddime 17, No:223

"Resûl-i Ekrem'e geldim, üzerinde kırmızı bir elbise olduğu halde mescidde yaslanmış vaziyette duruyordu. Kendisine:

"Ey Allah'ın Resulü, ilim öğrenmek için geldim," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Ey ilim talebeden, hoş geldin. Şunu bil ki, ilim tahsil edenleri melekler kanatları ile kuşatır. Sonra birbirinin sırtına binerek birinci kat göklere kadar yükselirler. Melekler bunu, ilim öğrenmeyi sevdikleri için yaparlar"[528] buyurdu.

Ebû Zer (r.a.) den gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem kendisine:

يَا أَبَا ذَرٍّ لَأَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رَكْعَةٍ، وَلَأَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ بَابًا مِنَ الْعِلْمِ عُمِلَ بِهِ أَوْ لَمْ يُعْمَلْ بِهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ أَلْفَ رَكْعَةٍ.

"Ey Ebâ Zer! Allah'ın Kitabından bir âyet öğrendiğin halde sabahlaman, o gece yüz rek'at namaz kılmandan hayırlıdır. İlimden bir mesele öğrendiğin halde sabahlaman -ki ister onunla amel edilsin, ister edilmesin- bin rek'at namaz kılmandan senin için daha makbuldür."[529]

Ebû Hureyre (r.a.) Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir:

الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرَ اللهِ وَمَا وَالَاهُ وَعَالِمًا وَمُتَعَلِّمًا.

"Dünya mel'ûndur, dünyada olan her şey de mel'ûndur. Ancak Allah'ı anmak ve O'nun rızasına uygun şeylerle öğretici veya öğrenci olmak müstesnadır."[530]

Ebû Hureyre radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ

"Ölümünden sonra mü'mine amel ve hasenatından ulaşacak olan, öğrettiği ve yaydığı İlim, arkada bıraktığı sâlih çocuk, okunmak için miras olarak bırak-

528 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:7347, 8/54
529 İbn Mace, Mukaddime 16, No:219; Deylemî, "el-Firdevs", No:8362, 5/338
530 Tirmizi, Zühd 14, No:2322; İbn Mace, Zühd 3, No:4112

tığı Mushaf, inşa ettiği mescid veya yaptığı kervansaray, akıttığı su, veya hayatında ve sağlığında malından çıkarıp verdiği sadaka-i câriye, bunlar kişinin ölümünden sonra ona erişir." [531]

Abdullah b. Ebû Katâde radıyallahu anh'ın babasından rivâyete göre, o, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

خَيْرُ مَا يَخْلُفُ الرَّجُلُ مِنْ بَعْدِهِ ثَلَاثٌ: وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ وَصَدَقَةٌ تَجْرِي يَبْلُغُهُ أَجْرُهُ، وَعِلْمٌ يُعْمَلُ بِهِ مَنْ بَعْدَهُ

"Kişinin ölümünden sonra geriye bıraktıklarının en hayırlısı üç şeydir; Kendisine hayır dua eden iyi çocuk, devamlı sevabı kendisine ulaşan sadaka ve kendisinden sonra amel edilen ilimdir."[532]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

عُلَمَاءُ هَذِهِ الْأُمَّةِ رَجُلَانِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ عِلْمًا فَبَذَلَهُ لِلنَّاسِ وَلَمْ يَأْخُذْ عَلَيْهِ طَمَعًا وَلَمْ يَشْتَرِ بِهِ ثَمَنًا فَذَلِكَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ حِيتَانُ الْبَحْرِ وَدَوَابُّ الْبَرِّ وَالطَّيْرُ فِي جَوِّ السَّمَاءِ، وَرَجُلٌ آتَاهُ عِلْمًا فَبَخِلَ بِهِ عَنْ عِبَادِ اللهِ وَأَخَذَ عَلَيْهِ طَمَعًا وَاشْتَرَى بِهِ ثَمَنًا فَذَلِكَ يُلْجَمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ وَيُنَادِي مُنَادٍ: هَذَا الَّذِي آتَاهُ عِلْمًا فَبَخِلَ بِهِ عَنْ عِبَادِ اللهِ وَأَخَذَ عَلَيْهِ طَمَعًا وَاشْتَرَى بِهِ ثَمَنًا وَكَذَلِكَ حَتَّى يَفْرُغَ الْحِسَابُ

"Bu ümmetin âlimleri iki kişidir. Birisi, Allahu Teâlâ kendisine ilim vermiş, o da hiç bir maddî karşılık beklemeden ilmini çevresine yaymıştır. İşte bunun için denizdeki balıklar, karadaki hayvanlar ve havadaki kuşlar Allah'tan af ve mağfiret dilerler ve bu kimse peygamberlere arkadaş oluncaya kadar Allah'a seyyid ve şerif olarak takdim edilir. Diğeri de o kimsedir ki, Allahu Teâlâ kendisine ilim vermiş, o da bu ilmini Allah'ın kullarından esirgemiş ve karşılıksız kimseye bir şey öğretmemiştir. İşte buna kıyamet günü ateşten bir gem vurulur ve bir münâdi mahşer halkına şöyle seslenir:

"Bu, Allahu Teâlâ'nın kendisine verdiği ilme cimrilik edip, O'nun kullarından onu esirgemiş ve parasız hiç kimseye bir şey öğretmeyen kişidir." Hesabdan kurtuluncaya kadar münâdiler böyle seslenir dururlar."[533]

---

531 İbn Mace, Mukaddime 20, No:242; Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:3448, 3/247

532 İbn Mace, Mukaddime 20, No:241

533 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:7187, 7/171

Ebû Umâme el-Bahili radıyallahu anh'den rivâyete göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ. إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ وَأَهْلَ السَّمَوَاتِ وَأَهْلَ الْأَرْضِ حَتَّى النَّمْلَةَ فِي جُحْرِهَا وَحَتَّى الْحُوتَ فِي الْمَاءِ لَيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِي النَّاسِ الْخَيْرَ.

"Âlîmin abid üzerine üstünlüğü, benim size nazaran üstünlüğüm gibidir. Allahu Teâlâ, melekler, yer ve gök ehli hatta yuvasındaki karıncalar, denizdeki balıklar, insanlara hayrı öğretenlere dua ederler."[534]

Sa'lebe b. el-Hakem radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْعُلَمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: إِذَا قَعَدَ عَلَى كُرْسِيِّهِ لِفَصْلِ عِبَادِهِ إِنِّي لَمْ أَجْعَلْ عِلْمِي وَحِلْمِي فِيكُمْ إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَغْفِرَ لَكُمْ عَلَى مَا كَانَ فِيكُمْ وَلَا أُبَالِي

"Allahu Teâlâ kulları arasında hükmetmek için azamet kürsüsüne oturduğu vakit âlimlere: "Ben, ilmimi ve hilmimi size, ancak günahlarınızı bağışlamak için, verdim." buyurur."[535]

Âlimerdeki ilim ve hilmi Allahu Teâlâ'nın bizzat kendisine izafe etmesi, onların ilim ile amel eden seçkin kimseler olduklarını sarahaten bildirmek içindir.

Hasan'dan rivâyete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمٌ فِي الْقَلْبِ فَذَلِكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ، وَعِلْمٌ فِي اللِّسَانِ فَذَلِكَ حُجَّةُ اللهِ عَلَى ابْنِ آدَمَ.

"İlim ikidir. Birisi kalbde olan ilimdir ki, faydalı olan ilim budur. Diğeri dildeki ilimdir. Bu da Allahu Tela'nın Âdemoğluna hüccetidir."[536]

Ebû Umâme radıyallahu anh'ın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem:

مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا أَنْ يَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ يُعَلِّمَهُ كَانَ لَهُ كَأَجْرِ حَاجٍّ تَامًّا حَجُّهُ.

---

534 Tirmizi, İlim 19, No:2685; Darimi, Mukaddime 29, No:289

535 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1381, 2/84

536 Darimi, Mukaddime 34, No:364

"Kim ki yalnız hayrı öğrenmek veya öğretmeyi murad ederek mescidde sabahlarsa, ona, haccı tam ve makbul bir hacının sevabı kadar sevap verilir."[537] buyurmuştur.

Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem:

مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللهِ حَتَّى يَرْجِعَ.

"İlim talebi için (evinden) çıkan kimse, dönünceye kadar Allah yolundadır."[538] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem,

"Kim ki Allah için ilim öğrenmek maksadıyle sabahlarsa Allahu Teâlâ ona cennetten bir kapı açar, melekler onun için kanatlarını yerlere düşürürler, göklerin melekleri ve denizlerin balıkları onun için dua ve istiğfar ederler."[539] buyurmuştur.

Bir başka hadîsinde Resûl-i Ekrem,

"Bir âlimin âbid üzerine üstünlüğü, 15'inci gecedeki Ay'ın en küçük yıldıza üstünlüğü gibidir.", buyurmuştur. Bu rivâyetin bundan sonraki bölümü yukarda geçmiştir. Beyhakî'nin rivâyetinde ziyâde olarak, *"Âlimin ölümü, telâfisi mümkün olmayan bir musibettir."*, şeklindedir.

Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den, o da babasından, şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Benim sözümü işitip onu kavrayıp koruduktan sonra (işittiği gibi) başkalarına nakleden kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Nice hâmili fıkıh olanlar var ki, ona naklettikleri kimseler kendilerinden daha iyi anlarlar. Nice hâmili fıkıh olanlar var ki, fakîh değillerdir."[540]

Yine Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثٌ لَا يُغِلُّ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ مُسْلِمٍ: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلّٰهِ وَالنُّصْحُ لِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَلُزُومُ جَمَاعَتِهِمْ

"Üç vasıf vardır ki, Müslüman kişinin kalbi onlarla muttasıf olduğu halde hıyanet etmez ve kin tutmaz. Onlar, ameli Allah için hâlis kılmak, Müsluman-

537 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7473, 8/94
538 Tirmizi, İlim 2, No:2647; Taberânî, "el-Mu'cemü's-Sağir", No:380, 1/234
539 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:1699, 2/263
540 Tirmizi, İlim 7, No:2658; İbn Mace, Mukaddime 18, No:236

ların imamlarına nasihatte bulunmak, (itikad ve amelde) onlara (Müslümanlara) muvafakat etmektir."[541] buyurmuştur. Diğer rivâyette: *"Bunların ardındakiler korunur."* buyurulmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

"İşindeki gaye ve amacı dünyalık olan kimsenin, Allahu Teâlâ, dünya ve amacı ile arasını açar, daima yoksulluğu gözünün önüne gelir ve dünyalıktan ancak nasibini alır. Maksad ve gayesi ahiret olan kimseye gelince; Allahu Teâlâ onun kalbine zenginlik verir ve dünyalıktan yüz çevirdiği halde dünyalık ona yönelir", buyurmuştur. Yine Resûl-i Ekrem:

الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ

"Bir hayra delâlet eden, o hayrı yapan gibi mükâfat alır."[542] buyurmuştur. Yine Resül-i Ekrem:

"Düşkünlere yardımı Allah sever.", buyurmuştur.

Ebû Hureyre radıyallahu anh'ten, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ. لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا

"Başkalarını hidâyete, doğruluğa çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Bununla beraber ona uyanların sevabından da bir şey eksilmez."[543]

48 ve 49. Allah'a ve Resûlüne Yalan İsnad Etmek

Allahu Teâlâ,

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ

"Allah'a karşı yalan uyduranların, kıyamet günü yüzlerinin simsiyah olduğu görülür."[544] buyurmuştur. Bu âyet-i kerîme'nin tefsirinde Hasan diyor ki:

---

541 Tirmizi, İlim 7, No:2658; İbn Mace, Mukaddime 18, No:236

542 Tirmizi, İlim 14, No:2670; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23077, 5/357

543 Müslim, İlim 16, No:2674; Ebu Davud, Sünnet 7, No:4609; Tirmizi, İlim 15, No:2674

544 ez-Zümer: 39/60.

"İşte bunlar, "İstersek yaparız ve istersek yapmayız" diyen kimselerdir".

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre radıyallahu anh'ten rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

"Benim üzerime kasden yalan uyduran kimse, cehennemdeki oturağına hazırlansın."[545] Bu hadîsin tevatüre varan sahih rivâyet yolları vardır. Mânası ise kesin ve açıktır.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem:

مَنْ حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ يُرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ

"Her kim yalan olduğu zannedilen bir sözü benden rivâyet ederse, o da yalancılardan biridir."[546] buyurmuştur.

Yine Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

"Şüphesiz benim namıma uydurulan bir yalan, herhangi biri namına uydurulan yalan gibi değildir. Bile bile benim namıma yalan uyduran kimse cehennemdeki yerine hazırlansın."[547] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اَللّٰهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِي، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَنْ خُلَفَاؤُكَ؟ قَالَ الَّذِينَ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي يَرْوُونَ أَحَادِيثِي وَيُعَلِّمُونَهَا النَّاسَ

"Allah'ım, halifelerime, rahmet et".

"Onlar kimlerdir" sorusuna cevaben:

"Benden sonra gelip hadîslerimi rivâyet ederek insanlara öğretenlerdir" buyurdu.[548]

---

545 Buhâri, Cenaiz 33, No:1229; Müslim, Mukaddime 3, No:3

546 Tirmizi, İlim 9, No:2662; İbn Mace, Mukaddime 5, No:38. Yalnız İbn Mâce'deki rivâyet: *"İki yalancılardan biridir"* şeklindedir. Bunlardan biri hadîsi uyduran, diğeri de yalan olduğunu bilerek söyleyendir.

547 Buhâri, Cenaiz 33, No:1229; Müslim, Mukaddime 4, No:4

548 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5846, 6/77

Yine Taberânî'nin Vâile'den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْ

"Şüphesiz en büyük günahlardan birisi de, kişinin, benim namıma, söylemediğim (bir sözü) söyledi, demesidir."[549] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Herhangi bir cemaat Kur'an üzerinde toplanır, onu okuyup anlamaya çalışırlarsa, işte bunlar, Allah'ın davetlileridirler. Aynı zamanda bunlar oradan ayrılıncaya veya başka söze dalıncaya kadar melekler onları kuşatır. Kim ki kaybolur korkusu ile bir ilmin tahsiline gider veya yok olur korkusu ile onu başka yere yazarsa, başka bir nüsha meydana getirirse, bu kimse Allah yolunda sabahleyin iyilik talebinde yola çıkan gibidir."[550] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

"İnsan öldüğü vakit ameli kesilir (amel defteri durulur), yalnız üç şeyden açık kalır ve defterine sevap yazılır. Bunlar: Sadaka-i câriye, devam eden bir hayır (cami, çeşme, hastane, yol ve benzeri) istifade edilen ilim ve kendisi için hayır duada bulunup sadaka veren iyi çocuk."[551] Yine bunun gibi, İslâm'da güzel bir âdet ihya edene vaadedilen mükâfatlar, güzel ve faydalı bir eser neşredenlere vaadedilen mükâfatlar gibi, o adete uyan ve güzel eseri okuyanların alacakları mükâfatlar yanında onların mükafatları gibi bir mükâfatın da kendisine verileceği hususunda büyük müjdeler vardır. Bunun aksine olarak da kötülüğü icad eden, kötü eserler bırakan ve kötülükte örnek olanlara verilecek cezaları bildirmekle onlara da büyük korkutma vardır.

Tembih: Allah'a ve O'nun Resûlüne isnad ve iftirada bulunmayı büyük günahlardan saymak, ulemânın sarahaten ifadesidir. Hatta Ebû'ş-Şeyh Muhammed el-Cüveynî, peygambere yalan isnadının küfür olduğunu söylemiştir. Müteahhirîn sonradan gelen âlimlerden bazıları da,

549 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:237, 22/98

550 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:844, 22/337

551 Müslim, Vasiyye 14, No:1631; Ebu Davud, Vasaya 14, No:2880; Tirmizi, Ahkam 36, No:1376

mütekaddimin'den bazı âlimlerin bu görüşte olduklarını, peygambere yalan isnadının küfür olup İslâmiyetten çıkmak olduğunu söylemişlerdir. Resûl-i Ekrem'e yalan isnad ederek herhangi bir harama helâl veya helâl için haram demenin küfür olduğunda şüphe yoktur. Söz, bunların dışında Allah ve Resûlüne yalan isnad etmekte ve onlar adına yalan uydurmaktadır. Celâl Belkinî diyor ki: Peygambere yalan isnad eden kimsenin cehennemdeki yerine hazırlanması gibi birçok veîdler vardır. Ulemâ, bunların tevatür mertebesine yükselmiş olduğunu söylemiştir. Bezzâr, hadîsi merfû olarak kırk kadar Sahabînin rivâyet ettiğini söylüyor. İbnü's-Salâh da bu hadîsin tevatür mertebesine ulaştığını ve Ashâb'dan pek çoklarının bunu rivâyet ettiklerini, hatta sayılarının seksene ulaştığını söylemiştir. Hafız, bu hadîsin râvileri oldukça sayfaları kabarık bir risalede toplamıştır. Bazıları da bu hadîsin râvilerinin yetmiş Sahabînin üstünde olduğunu, Abdurrahman b. Avf'tan başka diğer bütün Aşere-i Mübeşşere -cennetle müjdelenmiş olan bahtiyar kimse-nin bu hadîsi rivâyet ettiğini söylerken, Taberânî ve İbn Mende, hadîsin râvilerinin seksen yediye ulaştığını söylemişlerdir.

50. İslâmda Kötü Âdet İhdas Etmek

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Cerîr radıyallahu anh diyor ki: Bir öğle vakti idi. Resûl-i Ekrem'in huzurunda bulunuyorduk. Tam bu sırada Mudar kabilesinden bir cemaat yalın ayak, sırtlarına tulum biçiminde alaca bir aba geçirmiş, perişan bir halde ve yalın kılıçları ellerinde olduğu halde çıkageldiler. Bunların bu acıklı haline üzülen Resûl-i Ekrem'in benzi soldu ve yerinde duramaz oldu. Dışarı çıktı, içeri girdi ve nihâyet vakit olunca emretti.

Bilâl ezanı okudu, namaz kılındı ve Resûl-i Ekrem hutbe îrad etti. Hutbesinde,

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın hak-

larına riâyet ediniz. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir."[552] âyetiyle, Haşr sûresindeki,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

"Ey mü'minler, Allah'tan sakının. Herkes yarına ne hazırladığına baksın."[553] âyetini okudu. Bunun üzerine herkes haline göre altunundan gümüşünden, elbisesinden, buğdayından ve hurmasından verdi. Hatta Resûl-i Ekrem, *"Yarım hurma da olsa verin."* buyurdu. Ensâr'dan birisi avucunda zor tutabildiği bir kese ile geldi. Bunu görenler de getirdiler, derken iki deve yığını kadar yiyecek ve giyecek toplandı. Bu sırada Resûl-i Ekrem'e baktım, mübarek siması altınla cilalanmış kâğıt gibi parlıyor ve neş'eleniyordu. Sonra Resûl-i Ekrem:

مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فِي الْإِسْلَامِ فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ

"Müslümanlıkta iyi bir çığır açan kimseye, açtığı o çığırın sevabı verileceği gibi, o yolda yürüyenlerin sevabı da verilir. Bununla beraber onların sevabından da bir şey eksilmez. Müslümanlıkta kötü bir çığır açan kimseye, açtığı çığrın günahı yükletildiği gibi, kendisinden sonra o yolda gidenlerin günahı gibi bir günah da yükletilir; bununla beraber onların günahından bir şey eksilmez."[554] buyurdu.

Buna benzer sahih ve lâbeis isnâd ile rivâyet edilen daha başka hadîsler de vardır. Tekrar olmasın diye alınmamışlardır.

Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem,

مَامِنْ دَاعٍ يَدْعُو لِشَيْءٍ إِلَّا وَقَفَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَازِمًا لِدَعْوَتِهِ مَا دَعَا إِلَيْهِ وَإِنْ دَعَا رَجُلٌ رَجُلًا

"Herhangi bir şeye çağıran kimse, kıyamet günü daveti ile beraber olduğu halde (veya davetinden sebep) durdurulur. İsterse bir adam bir adamı çağırmış olsun."[555]

---

552 en-Nisâ: 4/1.
553 el-Haşr: 59/18.
554 Müslim, Zekât 69, No:1017; Nesai, Zekat 64, No:2554
555 İbn Mace, Mukaddime 14, No:208

İbn Mâce ve diğerlerinin leyyin sened ile rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ هَذَا الْخَيْرَ خَزَائِنُ وَلِتِلْكَ الْخَزَائِنِ مَفَاتِيحُ فَطُوبَى لِعَبْدٍ جَعَلَهُ اللهُ مِفْتَاحًا لِلْخَيْرِ مِغْلَاقًا لِلشَّرِّ وَوَيْلٌ لِعَبْدٍ جَعَلَهُ اللهُ مِفْتَاحًا لِلشَّرِّ مِغْلَاقًا لِلْخَيْرِ

"Bu hayır hazineler (gibi) dir. Bu hazinelerin de anahtarları vardır. Allahu Teâlâ kendisini iyilikleri açan ve kötülükleri kapayan anahtar (mesâbesinde) kıldığı kimseye müjdeler olsun. Yazıklar olsun o kimseye ki, Allahu Teâlâ onu iyiliği kapayan ve kötülüğü açan anahtar (mesâbesinde) kılmıştır."[556] buyurmuştur.

Tembih: Kötü âdet îcad etmenin büyük günahlardan olması, bu hususta rivâyet edilen hadîslerdeki şiddetli veîdlerden açıkça anlaşılmaktadır. Veîd (şiddetli korkutma) azabın kat kat olmasıdır. Böylece azabının katlanması ise; insanları hesabından aciz bırakacak derecede çoğalmasıdır.

Şayet îcad ettiği kötü âdet büyük günahlardan ise, bunu yeniden büyük günahlardan saymak doğru olmaz. Çünkü o, zaten büyük günahlardan idi. Şayet îcad ettiği kötü şey, büyük günahlardan değilse, onu büyük günahlardan saymak cidden zordur, dersen;

Derim ki, küçük günah da olsa bu icadı büyük günah saymakta bir sakınca yoktur. Çünkü o, bu icadı başkaları için yaptığına ve başkaları da kendisine uyduğuna göre -küçük de olsa- cezanın kat kat çoğalması ile büyük günah gibi ve belki ondan da daha büyük olur. Çünkü hangi büyük günah olursa olsun, ondan vazgeçmekle günahı orada son bulur. Bu ise günahı kıyamete kadar devam eden bir suçtur ki, çok ağırdır. Böylece bir defa işlenen büyük günah ile aralarında fark vardır. Aynı zamanda dinde hangi bid'at olursa olsun, bunları büyük günahlardan sayan ve bunu sahih habere istinad ettiren çok kimseler vardır. Bu sahih haber:

لَعَنَ اللهُ مَنْ أَحْدَثَ حَدَثًا

"İslâmda yeni bir şeyi îcad edene Allah lanet etsin".[557] İbnu'l-Kayyım diyor ki:

"Bu, îcad edilen şeye bağlıdır; îcad edilen şey de nisbette büyük ise, günahı da o nisbette büyük olur."

---

556 İbn Mace, Mukaddime 19, No:238

557 Rebî', "el-Müsned", No:42, 1/36

51. Sünneti Terketmek

Hâkim "Müstedrek"inde, "İcma'ın Hüccet Olduğuna Dâir Delil" bölümünde Ebû Hureyre'den gelen bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

الصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَةُ إِلَى الَّتِي بَعْدَهَا كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، ثُمَّ قَالَ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: الْإِشْرَاكِ بِاللهِ وَنَكْثِ الصَّفْقَةِ وَتَرْكِ السُّنَّةِ

"Farz olan namaz, kendisinden sonra gelen namazla arasındaki günahlara keffârettir. Cumalar ile ramazanlar, aralarındaki günahlara keffârettirler, ancak üç şeye keffâret olamazlar: Allah'a ortak koşmak, neks-i safaka (yâni adam ile bir yandan anlaşmaya varırken, öte yandan ilk fırsatta ahdi bozarak onu öldürmek) ve sünneti terketmek (yâni cemaata muhalefet ve toplumdan ayrılmaktır.)", buyurmuştur.[558]

Hadîsi her ne kadar Buhârî ile Müslim almamışlarsa da, hadîs, onların aradıkları sıhhat şartlarına uygundur. Ahmed ve Ebû Dâvûd'un rivâyetleri şöyledir:

مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ

"Cemaatten bir karış ayrılan kimse, İslâm bağını boynundan çıkarmıştır."[559] Celâl Belkinî,

"Cemaatten ayrılmak demek, bid'atlere sapmak demektir." demiştir. Yine Sahih olarak, *"Bid'at icad edene Allah lanet etsin."* diye bir rivâyet vardır.

Ayrıca Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

سِتَّةٌ لَعَنْتُهُمُ اللهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ مُجَابِ الدَّعْوَةِ: الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللهِ وَالْمُتَسَلِّطُ عَلَى أُمَّتِي بِالْجَبَرُوتِ لِيُذِلَّ مَنْ أَعَزَّهُ اللهُ وَيُعِزَّ مَنْ أَذَلَّهُ اللهُ وَالْمُسْتَحِلُّ حُرْمَةَ اللهِ، وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللهُ وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي

"Altı kimse vardır ki, Allahu Teâlâ, ben ve duası makbul her peygamber onları lanetlerler: Allah'ın Kitabına ilâve yapan, Allah'ın kaderini yalanlayan, Allah'ın aziz kıldığını zelil ve zelil kıldığını aziz yapmak için

---

558 Hakim, "el-Müstedrek", Ilim, No:412, 1/207

559 Ebu Davud, Sünnet 30, No:4758

kahr u ceberut ile insanlara musallat olan, Allah'ın haram kıldığını helâl sayan ehli beytin hakkında Allah'ın haram kıldığını helâl sayan ve sünneti terkedenlerdir."[560]

Yine sahih bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

"Sünnetimden yüz çeviren benden değildir."[561] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ أُمَّةٍ ابْتَدَعَتْ بَعْدَ نَبِيِّهَا فِي دِينِهَا بِدْعَةً إِلَّا أَضَاعَتْ مِثْلَهَا مِنَ السُّنَّةِ

"Peygamberlerinden sonra dinlerinde bid'at ihdas eden hiç bir millet yoktur ki, o nisbette sünnetten kaybetmiş olmasınlar."[562] buyurmuştur.

Yine Taberânî ve İbn Ebî Âsım'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا تَحْتَ ظِلِّ السَّمَاءِ مِنْ إِلٰهٍ يُعْبَدُ أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ هَوًى مُتَّبَعٍ

"Gök kubbenin gölgesi altında Allah'tan başka, arzularına uyulan hevâ-i nefsten daha büyük bir ilâh yoktur."[563]

Tembih: Sünneti terketmenin büyük günahlardan olduğunu, Şeyhülislâm es-Salâh el-Alâî, "Kavaid" adlı eserinde sarahaten bildirmiştir. Ayrıca Celâl Belkınî ve diğer âlimler de bunu kebâirden saymışlardır. Celâl Belkinî büyük günahları sayarken, "Büyük günahların on altıncısı bid'attir, zaten sünneti terkten maksad da bid'attir." demiştir. Şüphesiz sünnetten murad, Ebû Mansûr Maturidî ve Ebû'l-Hasan el-Eş'ari'nin inançlarına uygun olan yoldur. Çünkü bunlar, tamamen sünneti arayıp bulmuşlardır. İtikadda bid'at da bu iki imama uymayan diğer fırkaların görüşleridir. Bid'at sahiplerini yeren pek çok hadîsler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ

"Her kim bu dininizde olmayan bir şeyi icad ederse, o, merduttur."[564]

---

560 Tirmizi, Kader 17, No:2154; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:2883, 3/126
561 Buhâri, Nikâh 1, No:4776; Müslim, Nikâh 5, No:1401
562 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:178, 18/99; Deylemî, "el-Firdevs", No:6127, 4/40
563 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7502, 8/103
564 Buhâri, Sulh 5, No:2550; Müslim, Akzıye 17, No:1718

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَخَيْرَ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

"Bundan sonra (derim ki) sözlerin en hayırlısı Allah'ın Kitabıdır, hidâyetlerin hayırlısı da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in irşad ve hidâyetidir. (Dinde olmayan) şeylerin en fenası, sonradan uydurulan şeylerdir; her bid'at (sonradan uydurulan şey de) sapıklıktır."[565]

إِنَّمَا أَخْشَى عَلَيْكُمْ شَهَوَاتِ الْغَيِّ فِي بُطُونِكُمْ وَفُرُوجِكُمْ وَمُضِلَّاتِ الْهَوَى

"Sizin için en çok korktuğum, mide ve fercinizdeki azgın şehvet ve hevâ-i nefsin sapıttırmalarıdır."[566]

إِيَّاكُمْ وَالْمُحْدَثَاتِ فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ ضَلَالَةٌ

"Aman, dindeki sonradan yapılan uydurmalardan sakının, zira sonradan uydurulan her bid'at sapıklıktır."[567]

إِنَّ اللهَ حَجَبَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبِ بِدْعَةٍ حَتَّى يَدَعَ بِدْعَتَهُ

"Allahu Teâlâ her bid'at sahibinin tevbesini, bidatini terkedinceye kadar, perdeler (yâni tevbesini kabul etmez)."[568]

أَبَى اللهُ أَنْ يَقْبَلَ عَمَلَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ حَتَّى يَدَعَ بِدْعَتَهُ

"Allahu Teâlâ, bid'atini terkedinceye kadar bid'at sahibinin tevbesini kabul etmez."[569]

Yine İbn Mâce'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

لَا يَقْبَلُ اللهُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ صَوْمًا وَلَا حَجًّا وَلَا عُمْرَةً وَلَا جِهَادًا وَلَا صَرْفًا وَلَا عَدْلًا يَخْرُجُ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا تَخْرُجُ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ

"Allahu Teâlâ bid'at sahibinin oruç, namaz, sadaka, hac, umre, cihad, farz ve nafilesinden hiç bir ibadetini kabul etmez. O, hamurdan kılın çıkması gibi İslâmdan çıkar."[570]

---

565 Müslim, Cuma 43, No:867; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15026, 3/371
566 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:19788, 4/420
567 Darimi, Mukaddime 16, No:95, 1/57
568 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:4202, 4/281
569 İbn Mace, Mukaddime 7, No:50
570 İbn Mace, Mukaddime 7, No:49

قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ، لَيْلُهَا كَنَهَارِهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ

"Sizi parlak bir yol üzerinde bıraktım, gecesi gündüzü gibidir. Benden sonra ondan, ancak helak olacaklar sapar."[571]

Yine Resûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Her amelin bir himmet ve gayesi ve her himmetin bir tembelliği vardır. Sevinç ve himmeti sünnetime olan kimse hidayete ermiş, neş'e ve gayesi başka şey olan kimse ise helâk olmuştur."[572]

Yine Resûl-i Ekrem,

إِنِّي أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ ثَلَاثٍ: مِنْ زَلَّةِ عَالِمٍ، وَهَوًى مُتَّبَعٍ، وَحُكْمٍ جَائِرٍ

"Ben ümmetime üç şeyden korkarım: Âlimin sürçmesinden, uyulan heva ve hevesten ve zalimin hükmünden."[573] buyurmuştur.

Tirmizi, bu rivayeti bazı yerde hasen ve bazı yerde sahih olarak almıştır. Gerçi ravileri arasında vâhi olan var diye hadise itiraz edilmiş ise de İbn Huzeyme "sahih"inde bunu delil olarak göstermiştir. İbn Mesûd (r.a.)den gelen sahih bir rivayette, İbn Mesûd (r.a.) bir hikayeciye, uydurma hikayeler anlatıp cemaati eğlendiren bir vaiz ile karşılaştı ve:

"Sen sapık bir bid'at ihdas ettin" dedi. Bunun üzerine vaizin etrafındaki cemaat dağıldı ve kimse kalmadı. Bunun böyle olması, bu hikayeci vaizin uydurma hikayeler, yalan sözler ve mevzû hadisler anlatmış olmasından idi. Yoksa güzel va'z edip Allah'ı ve O'nun ayetlerini hatırlatmak, gerekli şeyleri cemaate öğretmek, en büyük yakınlık yollarından ve en üstün makamlardandır.

52. Kaderi Yalanlamak ve İnkâr Etmek

Mu'tezile, kul, fiilinin yaratıcısıdır, der ve kaderi inkâr ederler. Bunun için kendilerine Kaderiyeci adını verdiler ve bu isme en çok lâyık olanın kendileri olduklarını sandılar. Mu'tezilenin bu görüşlerini sarih hadîsler ve Ashâb-ı Kirâm'ın beyanları kesinlikle reddetmektedir. Hüccet, sünnet ve Sahabenin görüşündedir; onların, nassları terkederek dayandıkları fasit görüşlerinde değildir. Onların hayâl mahsulü olarak kesin nassları terket-

571 İbn Mace, Mukaddime 7, No:16
572 Et-Terğib ve't-Terhib, 1/87 (İbnu Ebî Âsım ve İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen)
573 Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 1/187 (Bezzâr'ın rivayetinden naklen)

meleri, çirkin âdetleridir. Nekir ve Münker adındaki meleklerin sorularını, kabir azabını, sırat, mizan, havuz, âhirette Allah'ın baş gözü (dünyada gören göz) ile görülmesi ve sahih hadîslerle sabit olan bunların benzerlerini inkâr etmeleri, hep bu kabildendir. Allahu Teâlâ onları sünnete ve peygambere karşı câhil kılmakla takbih ve terzil etmiştir. Onları ne peygamberi ve ne de konuştuklarını bilememişlerdir. Hâlbuki onun hakkında Allahu Teâlâ,

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى

"O, kendiliğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması, ancak bildirilen bir vahy iledir."[574] buyurmuştur.

Kader hususunda Mu'tezile aleyhindeki delilimiz,

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

"Şüphesiz biz her şeyi kader ile yaratmışızdır."[575] âyet-i celîlesidir. Müfessirlerin çoğuna göre bu âyet-i celîle, kaderiyeciler hakkında, nazil olmuştur. Nazil olma sebebi hakkındaki Müslim'in şu rivâyeti de bunu teyid eder mahiyettedir: Mekke müşrikleri Resûl-i Ekrem'e gelerek kader hakkında mücâdeleye kalkıştılar. Bunun üzerine:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ * يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ * إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

"Doğrusu suçlular, sapıklık ve çılgınlık içindedirler. Ateşe yüzüstü sürüldükleri gün onlara: "Cehennemin tadını tadın" denir. Şüphesiz biz her şeyi kader ile yaratmışızdır."[576] âyetleri nazil oldu.[577] Allahu Teâlâ'nın âyette sözünü ettiği günahkârlar, kaderiyeciler ve onların yolunda olan mu'teziledir. Mu'tezile, her ne kadar her yönden kaderiyeciler gibi değillerse de onlara yakındırlar. Burada bir başka tevcih daha vardır. Şöyle ki: Müşriklerin Necran hâkimi Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ey Muhammed! Sen, günahların da kader ile olduğunu sanıyorsun, hâlbuki öyle değildir," dedi. Resûl-i Ekrem:

574 en-Necm: 53/3-4.
575 el-Kamer: 54/49.
576 el-Kamer: 54/47-49.
577 Müslim, Kader 19, No:2656; Tirmizi, Kader 19, No:2157; İbn Mace, Mukaddime 10, No:83

"Siz, Allah'ın hasımlarısınız," buyurdu ve bunun üzerine:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ

"Doğrusu suçlular, sapıklık ve çılgınlık içindedirler."[578] âyeti nazil oldu. Resûl-i Ekrem:

كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ كُلِّهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ يَخْلُقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

"Allahu Teâlâ bütün yaratıkların kaderlerini, yer ve gökleri yaratmadan elli bin yıl önce yazmıştır."[579] buyurmuştur. Hadîs, daha geniş şekilde aşağıda gelecektir.

Tâvus anlatıyor: Ashâb'tan pek çoklarına yetiştim. Onlar:

"Her şey Allah'ın takdiri iledir." derlerdi. Yine Tâvus diyor ki:

"Abdullah İbn Ömer (r.a.) i dinledim, şöyle diyordu:

"Her şey kader iledir. Hatta acziyet ve akıllılık veya akıllılık ve acziyet de kader iledir."[580] Bu rivâyet, Ehl-i Sünnet için açık bir delildir.

Hz. Ali kerremellahu vechehu'den gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

لَا يُؤْمِنُ بِاللهِ عَبْدٌ حَتّٰى يُؤْمِنَ بِأَرْبَعٍ: يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ بَعَثَنِي بِالْحَقِّ وَيُؤْمِنُ بِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَيُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ

"Kişi dört şeye inanmadıkça mü'min olamaz: Allah'tan başka İlâh olmadığına, ben, O'nun Resulü olup beni hak peygamber gönderdiğine. Ölüme ve öldükten sonra dirilmeye ve kadere -bir rivâyette, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna-inanmadıkça mü'min olamaz."[581] buyurmuştur.

Ayrıca sünneti terketmenin büyük günahlardan olduğu bundan önce anlatıldığı ve İbn Hibbân ile Hâkim'in rivâyet ettikleri yukarda geçen hadîs-i şerifte, *"Altı kişiye Allah ve bütün duası makbul peygamberler lanet eder. Bunlardan birisi de kaderi yalanlayanlardır."* buyurulmuştu.

Müfessirlerden biri şöyle diyor: Cebriyeciler kaderiyecilere, kim ki taat ve mâsiyet benim isimdir derse, bu adam kaderi inkâr etmiştir. Mu'tezileler

578 el-Kamer: 54/47.
579 Müslim, Kader 16, No:2653
580 Müslim, Kader 18, No:2655
581 Tirmizi, Kader 9, No:2145; İbn Mace, Mukaddime 10, No:81

de Cebriyecilerin kaderiyeci olduğunu söylerler. Çünkü cebriyeciler, kulun hiç bir dahli olmadan hayır ve şerrin doğrudan hem yaratmak ve hem de kazanmak bakımından Allah'ın takdiriledir derler ki, bunlar kaderi isbat ederler. Her iki fırka da "Allah yaratır, kul kazanır- diyen Ehl-i Sünnet'in kaderiyeci olmadıklarında ittifak etmişlerdir.

Burada, şayet doğru ise, Mu'tezilenin cehenneme yönelmiş bayraktarlığını yapan Allâme Zemahşerî'yi red vardır. Zemahşerî, kendi bâtıl görüşünde kaderiyeciliği Ehl-i Sünnete atfetmekte ve böyle yapmakla Allah'ın Resulüne, Ashâb ve Tabiîne iftira etmektedir. Zemahşerî'yi bu yola sevkeden, akidesinin çirkinliği ve içinin bozukluğudur. Bu zât bu görüşü ile kendisine,

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً

"Onlar kendileri inkâr ettikleri gibi, keşke siz de inkâr etseniz de eşit olsanız isterler."[582]

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

"Kitap ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizin, inandıktan sonra inkâr etmenizi isterler."[583]

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا

"Yoksa Allah'ın bol nimetlerinden verdiği kimseleri mi çekemiyorlar? Hâlbuki İbrâhim ailesine kitap ve hikmet verdik, onlara büyük hükümranlık bahşettik. Onlardan ona inananlar ve yüz çevirenler vardı. Çılgın bir alev olarak cehennem yeter."[584] âyetlerini okumasını daha çok haketmiştir.

Fahruddin er-Râzî şöyle buyurmuştur:

"Hak, olan, kaderiye kaderi inkâr edip olayları birtakım yıldızlara nisbet edenlere denir. Çünkü Kureyş kader hakkında münakaşa etmiştir. Onların görüşleri şöyledir: Allahu Teâlâ kula taat ve mâsiyet imkânlarını

582 en-Nisa: 4/89.
583 el-Bakara: 2/109.
584 en-Nisâ: 4/54-59.

vermiştir. O taat ve mâsiyeti kulda yaratmaya kaadirdir. Yoksulu yedirmeye de kaadirdir. Bunun için Allah'ın yedirmeye olan gücünü inkâr etmek üzere,

أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللهُ أَطْعَمَهُ

"Allah dileseydi, doyurabileceği bir kimseyi biz mi doyuralım."[585] dediler.

Resûl-i Ekrem'in,

الْقَدَرِيَّةُ مَجُوسُ هَذِهِ الأُمَّةِ

"Kaderiyeciler bu ümmetin Mecûsileridir."[586] buyurmasında, şayet bu Ümmet sözünden "Ümmet-i dâvet"i kasd etmiş ise, zaten onun zamanında Allahu Teâlâ'nın olaylar üzerinde kudretini inkâr eden müşrikler kaderiyeci idiler, Mu'tezile ise bunlardan değildir; yok şayet ümmet sözünden gayesi "Ümmet-i icabet" idiyse bunun mânası, kaderiyeyi bu ümmete nisbet, Mecûsileri diğer ümmete nisbet gibidir, demektir. Zira Mecûsiler geçmiş ümmetlerin en çok şüphe edenleri ve en fazla akla muhalefette bulunanları idi. Bu ümmetin kaderiyecileri de böyledir. Bunların bu yönlerden onlar gibi olmaları, kesin olarak küfürlerini gerektirmez. Gerçek şudur ki, kaderiyeci, Allahu Teâlâ'mn kudretini inkâr edenlere denir.

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ âyetindeki كُلَّ kelimesi, iştigâliyet üzere mensuptur, şaz olarak merfû da okunmuştur. Fakat merfû okunması reddedilmiştir. Çünkü merfû okunduğu takdirde Ehl-i Sünnete göre caiz olmayan bir şeyin olmasını îham ettirir ve akla getirir.

Zira كُلّ kelimesi mubtedâ, خلقناه ya كُلّ veya da شيء sıfatıdır. بقدر ise كُلّhaberidir, yâni halk ile vasıflanan, yaratılmakla nitelenen her şey mahiyet ve zamanında bir takdir iledir. Şayet كُلّ kelimesi merfû okunursa o zaman, Allahu Teâlâ'nın yaratmadığı şey kader ile değil, manası çıkar ki bu, mu'tezilenin görüşünün tâ kendisidir. Onlara göre ortada Allahu Tealâ'dan başkasının yaratıp icad ettiği işler vardır. Kendi işlerini insanın kendisinin yaratmış olması iddiası gibi. İşte bunun için كُلّ kelimesinin merfû okunması reddedilmiştir. İttifaklı olan kelimenin mensup okunması ise bunun hilâfınadır. Çünkü كُلّ kelimesi mensup okunduğu vakit her şeyi Allahu Teâlâ'nın yaratmış olduğunu ifâde eder, zira ibarenin takdiri,

585 Yâsin: 36/47.
586 Ebu Davud, Sünnet 17, No:4691

إِنَّا خَلَقْنَا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

"Her şeyi biz yarattık ve her şeyi de kader ile yarattık." olur. İkinci خَلَقْنَا birinci خَلَقْنَا yi tekid ve tefsir eder, شَيْءٍ kelimesinin sıfatı olamaz, zira sıfat, mevsufundan evvelde amel edemez. Bu bakımdan كُلَّ kelimesinin mensup okunması kaybolur. Demek ki كُلَّ kelimesini üstün okutan âmil gizli olan خَلَقْنَا dır. Gizli olmayan خَلَقْنَا ise yukarda anlattığımız gibi gizli olan birinci خَلَقْنَا yi tefsir ve tekittir. Burada tekid, tarh -düşürmek- niyetindedir. كُلَّ شَيْءٍ Bütün halka şâmil olmak üzere genellikle hali üzre bakidir بِقَدَرٍ kelimesi de haldır, yâni "Biz herşeyi takdirimize mülâbis olduğu veya, zât ve sıfatındaki miktarı ile yarattık." demektir ki, işte bu, Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat'ın görüşüdür. Âyet-i celîle, Ehî-i Sünnet'in görüşünün hak olup, mu'tezilenin görüşünün bâtıl olduğunda açık bir delildir.

Âllame Zemahşerî'nin diğer hususlarda olduğu gibi mezhep taassubu burada pek fazla kabarmamıştır. Çünkü كُلَّ kelimesinin merfû okunması çok zayıf bir ihtimaldir. Ama bazıları san'at ve bazıları da Arapçanın tevcihi bakımından merfû okunması üzerinde durmuşlardır ki, bu, onların sandığı gibi değildir. Zira onların dediği gibi olsa o zaman إِنَّا kelimesine bir fiil gerekecekti ve san'at bakımından yine fi'lin okunması ihtiyar edilecekti ve yine aynı duruma düşmüş olacaklardı. Gerçi sen: كُلَّ kelimesini merfû okusak ve bir an için bunun böyle olduğunu kabul etsek bile mu'tezilenin görüşüne yarayacak bir durum yine yoktur. Zira o zaman خَلَقْنَا kelimesinin sıfat olma ihtimali olduğu gibi كُلَّ kelimesine ceza olma ihtimali de vardır. O vakit haberden sonra haber olmak üzere her ikisi de haber olmuş olur. Umumilik bakımından كُلَّ kelimesinin mensup okunması neyi ifade ediyor idi ise bu hal de yine aynı manayı ifade eder. Bununla beraber umumîlikle beraber başka bir manaya ihtimali olsa bile o manaya delâleti yokturda diyebilirsin. Diyelim ki خَلَقْنَا haber değil de sıfattır. Böyle olsa bile bundan anlaşılan son manadır.

Âyet-i celîle, Ehl-i Sünnetin mezhebine hamledildiği gibi, Mu'tezilenin görüşüne de hamledilebilir. Zira yaratılmayan bir şey var, o da Allah'ın zâtıdır ve zâten âyetten anlaşılan da budur. Mefhumun delâleti son derece zayıf olmakla beraber, âyet-i celîle'nin bundan başka bir şeyi anlattığına hangi delil vardır? Mefhumun delâletinin son derece zayıf olduğunu söyledik. Çünkü bunun, zanniyatta şüpheli şeylerde bile delil olmasında ihtilâf vardır, zira ihtimaller mevcuttur. Kat'î şeylerde ise hiç delil olamaz. Bunu takip eden âyette كُلَّ kelimesini yalnız merfû okumak ve burada aynı

kelimeyi hem merfû ve hem de mensup okumakla onun büyüklüğüne ve derin manalarına delâleti, Arap dilinin ve ilminin inceliklerindendir. Onu takip eden âyette de şöyle geçmektedir:

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ

"İnsanların yaptıkları her şey kitaplarda kayıtlıdır."[587] Burada كُلَّ kelimesi mensup okunsa mana tamamen fasit olurdu. Zira o zaman âyetin manası: "Onlar her şeyi kitaplarda yaptılar." olurdu ki, böyle mana olmaz. Çünkü kitaplarda onların yapmadıkları pek çok şeyler vardır. Merfû okunduğu vakit: "Onların yaptıkları her şey kitaplarda yazılıdır." şeklindedir ki, doğru olan budur.

Ehl-i Sünnet der ki: Eşyayı Allahu Teâlâ takdir etmiştir, yâni mikdar, ahval, zaman ve diğer kendisinde bulunması gereken şeyleri, eşyanın var olmasından önce bildi ve sonra ezeli ilmine uygun olarak onu yarattı. Ulvi ve süfli âlemde yeniden meydana gelen her şey, yalnız O'nun ilim, kudret ve iradesinin eseridir. Yaratıkların bunlarda ne nisbet, ne iktisab ve ne de muhâvele diye bir etkileri yoktur. Bütün bunların onlarda husûlü, Allahu Teâlâ'nın kolaylaştırması, kudret ve ilhamı ile olmuştur. O'ndan başka ilâh yoktur. O'ndan başka yaratıcı da yoktur. Kitap ve sünnet bunu böyle açıklamaktadır. Kaderiye ve benzerlerinin dedikleri gibi, ameller bizde, ecel başkasının elinde, değildir.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, Allah günahı boynumuza yazar da ondan sonra bu günahı yaptık diye bizi azâb eder, böyle şey olur mu?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü siz Allah'ın hasımlarısınız," buyurdu.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem:

إِنَّ مَجُوسَ هَذِهِ الأُمَّةِ الْمُكَذِّبُونَ بِقَدَرِ اللهِ إِنْ مَرِضُوا فَلَا تَعُودُوهُمْ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ، وَإِنْ لَقِيتُمُوهُمْ فَلَا تُسَلِّمُوا عَلَيْهِمْ

"Bu ümmetin mecûsileri, Allah'ın kaderlerini yalanlayanlar (inkâr edenler) dır. Hastalandıklarında onları ziyaret etmeyiniz, öldüklerinde cenazelerinde bulunmayınız, karşılaştığınızda onlara selâm vermeyiniz."[588] buyurmuştur.

587 el-Kamer: 54/52.
588 İbn Mace, Mukaddime 10, No:92

Yine İbn Mâce'nin İbn Abbâs (r.a.) ve Câbir (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي لَيْسَ لَهُمْ فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ: أَهْلُ الْإِرْجَاءِ وَأَهْلُ الْقَدَرِ

"Ümmetimden iki sınıf var ki, bunların İslâm'da nasibi yoktur. Bunlar, irca (murcie) ve kadercilerdir."[589] buyurmuştur. İrcâ dediğimiz, küfür ile itaatin faydası olmadığı gibi, imanı olana da günah zarar vermez, diyen murcielerdir. Kaderiyecilere Allah'ın hasmı demek, onlar, "Mâsiyeti takdir eden Allah olduğuna göre, artık onun azâb etmesi caiz olmaz." dedikleri içindir.

Hz. Ömer'in, rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Allahu Tealâ kıyamet günü yaratıkları bir araya topladığı vakit bir münâdiye emreder, o münâdi herkesin duyacağı şekilde:

"Nerde Allah'ın hasımları?" diye çağırır. Hemen kaderiyeciler kalkar, cehenneme atılmaları ile emredilir. Allahu Teâlâ:

" Cehennem ateşini tadın, zira biz her şeyi kaderimizle yaratırız." buyurur".

Taberânî'nin "Evsât"ında da aynı mealde bir rivâyeti vardır. Bunun için Hasan-ı Basri:

"Bir kaderiyeci ip haline gelecek kadar oruç, çivi haline gelecek kadar namaz kılsa yine Allahu Teâlâ onu yüzükoyun cehenneme atar ve sonra da: "Cehennem azabını tat, zira biz her şeyi kaderimizle yarattık" buyurur, demiştir.

Kader hakkında Allahu Teâlâ,

وَاللهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

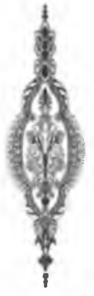
"Sizi de, yaptıklarınızı da, Allah yaratmıştır."[590] buyurmuştur. Yani, gizi ve amellerinizi Allah yarattı demektir. Yahut, sizi ve sizin amellerinizle yaptıklarınızı da Allah yarattı demektir ki, burada kulların bütün işlerinin yaratıcısının Allah olduğuna açık delil vardır.

Yine Allahu Teâlâ,

فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

589 İbn Mace, Mukaddime 9, No:73

590 es-Saffât: 37/96.

"Ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verdi."[591] *buyurmuştur*. İlham, bir şeyi nefse yerleştirmektir. Kötülük ve iyilik ilhamını veren, 'Allah'tır. Her ikisinin de yaratıcısı O'dur. Bunun içindir ki, âyetin tefsirinde Saîd b. Cübeyr فَأَلْهَمَهَا yi أَلْزَمَهَا ile tefsir etmiştir.

İbn Zeyd diyor ki: Allahu Teâlâ'nın kişiyi takvaya ilham ve ilzam etmesi, kendi tevfiki sayesindedir. Fücura ilzam etmesi de onu rezil ve perişan etmesindendir.

Dârekutnî ve Deylemî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ مَنَّ عَلَى قَوْمٍ فَأَلْهَمَهُمُ الْخَيْرَ وَأَدْخَلَهُمْ فِي رَحْمَتِهِ، وَابْتَلَى قَوْمًا فَخَذَلَهُمْ وَذَمَّهُمْ عَلَى أَفْعَالِهِمْ وَلَمْ يَسْتَطِيعُوا غَيْرَ مَا ابْتَلَاهُمْ فَعَذَّبَهُمْ وَهُوَ عَادِلٌ «لا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ»

"Şüphesiz Allahu Teâlâ kendi lutfundan bir kavme hayrı ilham etmiş ve onları rahmetinin içine almıştır. Bir kavmi de ibtilâ edip rüsvay etmiş ve işlerinden ötürü onları yermiştir. Bu duruma düşenler ibtilâ edildiklerinden başka bir şeyi yapamadılar da onlara azâb etmiştir. O, âdildir ve yaptığından sorumlu değildir, fakat O'ndan başka herkes yaptıklarında sorumludur", buyurmuştur.

Bu mânada ilerde hadîsler gelecektir. Yine Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

فَمَنْ يُرِدِ اللهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا

"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi kalbini dar ve sıkıntılı kılar."[592]

Kaderiyyenin sapık görüşte olduklarına delâlet eden âyetlerin en kuvvetlilerinden birisi de budur.

Muaz İbn Cebel'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا بَعَثَ اللهُ نَبِيًّا قَطُّ إِلَّا وَفِي أُمَّتِهِ قَدَرِيَّةٌ وَمُرْجِئَةٌ، إِنَّ اللهَ لَعَنَ الْقَدَرِيَّةَ وَالْمُرْجِئَةَ عَلَى لِسَانِ سَبْعِينَ نَبِيًّا

591 es-Şems: 91/8.
592 el-En'am: 6/125.

"Allahu Teâlâ hiç bir peygamber göndermemiştir ki, ümmetinde kaderiyye ve murcie bulunmasın. Şüphesiz Allahu Teâlâ kaderiyye ve murcieleri yetmiş peygamberin dilinde lanetlemiştir."[593] buyurmuştur.

İbn Ömer (r.a.) in rivâyetinde Resûl-î Ekrem:

"Her ümmetin mecûsîleri vardır, benim ümmetimin mecüsîleri de kaderi inkâr edenlerdir. Onlarla karşılaştığın vakit, benim onlardan ve onların da benden uzak olduğunu onlara haber ver. Allah'a yemin ederim ki, bu inanç sahiblerinin herbirinin Uhud (dağı) kadar altunları olsa ve bunu da Allah yolunda infak etseler -kadere inanmadıkça- Allahu Teâlâ bunların bu amelini kabul etmez.",buyurmuştur. İbn Ömer bunu müteakip Müslim ve diğerlerinin rivâyet ettikleri Cibril Hadîsini okudu. Hadîsin bir bölümünde Cebrail aleyhisselâm Resûl-i Ekrem'e imandan sorunca, Resûl-i Ekrem:

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayır ve şer olmak üzere kadere inanmaktır," buyurdu.

Yukarda anlattıklarımızın dışında kader hakkında daha pek çok rivâyetler vardır. Faydalı olacağını düşünerek bunların bir kısmını açıklamayı uygun buldum.

İbn Adî'nin tahricinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ كَذَّبَ بِالْقَدَرِ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا جِئْتُ بِهِ

"Kaderi inkâr eden, benim getirdiğime küfretmiş sayılır.", buyurmuştur.[594]

Ebû Yâ'lâ'nın rivâyeti, *"Hayır ve şer, kadere inanmayandan ben beriyim."* şeklindedir.

Ahmed, Tirmizî İbn Mâce ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِأَرْبَعٍ: يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ بَعَثَنِي بِالْحَقِّ وَيُؤْمِنُ بِالْمَوْتِ وَيُؤْمِنُ بِالْبَعْثِ وَيُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ

"Kul, dört şeye inanmadıkça mü'min olamaz: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olup beni hak peygamber gönderdiğine, ölüme ve öldükten sonra dirilmeye, hayır ve şer dahil olmak üzere kadere inanmaktır."[595] buyurmuştur.

---

593 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:232, 20/117

594 İbn Adiy, "el-Kâmil", 3/455

595 Tirmizi, Kader 9, No:2145; İbn Mace, Mukaddime 10, No:81; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:758, 1/97

Taberânî "Evsât"ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın kazasına rıza göstermeyip kaderine inanmayan, Allah'tan başka ilâh arasın."[596] Beyhakî'nin de bu mealde bir rivâyeti vardır.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الْقَدَرُ نِظَامُ التَّوْحِيدِ فَمَنْ وَحَّدَ اللهَ وَآمَنَ بِالْقَدَرِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى

"Kader, tevhidin düzenidir. Allah'ı birleyip kadere inanan sağlam bir kulpa yapışmıştır."[597] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde Resül-i Ekrem:

فَرَغَ لِابْنِ آدَمَ مِنْ أَرْبَعٍ: الْخَلْقِ وَالْخُلُقِ وَالرِّزْقِ وَالْأَجَلِ

"Allahu Teâlâ Adem oğlu için dört şeyden fariğ olmuştur: Yaratmak, ahlâk, rızk ve ecel (bu dört şey takdir edilmiş ve bitmiştir)."[598] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde Resül-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ bir adamın sürçmesini murad ettiği vakit, ona kurtuluş yollarını kapar." buyurmuştur.

Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kaderden sakınmak müstağni kılmaz," buyurmuştur.

İbn Adi ve Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

خَلَقَ اللهُ يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا فِي بَطْنِ أُمِّهِ مُؤْمِنًا، وَخَلَقَ فِرْعَوْنَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ كَافِرًا

"Allahu Teâlâ Zekeriyâ oğlu Yahya aleyhisselâmı annesinin karnında iken mü'min yarattı. Fir'avun'u da annesinin karnında iken kâfir yarattı."[599] buyurmuştur.

Taberânî'nin "Sağir"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

السَّعِيدُ مَنْ سَعِدَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَالشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ

"Saîd, annesinin karnında saîd olandır, şaki de annesinin karnında şakî olandır."[600] buyurmuştur.

---

596 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7273, 7/202
597 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3573, 4/45
598 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8952, 9/193
599 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:10543, 10/224
600 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:2631, 3/107

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

فَرَغَ اللهُ إِلَى كُلِّ عَبْدٍ مِنْ خَمْسٍ: مِنْ أَجَلِهِ وَرِزْقِهِ وَأَثَرِهِ وَمَضْجَعِهِ وَشَقِيٍّ أَوْ سَعِيدٍ

"Allahu Teâlâ her kul için beş şeyden fariğ olmuş, kurtulmuştur: Ecelini, rızkını, eserini, yatacağı yeri - ve bir rivâyette de- işini yazmaktan kurtulmuştur."[601] Taberânî, Ahmed, Tirmizî ve Müslim'in aynı mealde rivâyetleri vardır. Biz burada sadece Müslim'in yalnız başına rivâyet ettiği hadîsi metin olarak alıyoruz. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

كَتَبَ اللهُ تَعَالَى مَقَادِيرَ الْخَلْقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

"Allahu Teâlâ bütün yaratıkların mukadderatını, yer ve gökleri yaratmadan elli bin yıl önce takdir ederek yazmıştır, hâlbuki Arş, daha su üstünde idi."[602]

Ebû Nuaym'm rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Eğer Âdem oğlu ölümden kaçtığı gibi rızkından da kaçaydı; ölümü kendisine ulaştığı gibi rızkı da kendisine ulaşırdı." buyurmuştur.

İbn Asâkir'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Ben de dahil olmak üzere senin için Cebrâil, Azrâil, Mikâil, İsrâfil ve Arş'ı taşıyan melekler dua etse, yine ancak Allahu Teâlâ hakkında yazdığı kadınla evlenebilirdin, başkasını alamazdın." buyurmuştur.

Dârekutnî ve Ebû Nuaym'm rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

" Eğer Allahu Teâlâ hükmetmiş ise olur."

Ebû Nuaym'm rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

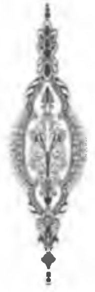
"Hiç biriniz diğerinden daha kazançlı değildir. Musibeti de eceli de Allahu Teâlâ yazmış, geçim ve ameli de taksim etmiştir. İnsanlar bunu sonuna götürmeğe çalışırlar." buyurmuştur.

İbn Mâce'nİn rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

601 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21771, 5/197

602 Müslim, Kader 16, No:2653

مَا أَصَابَنِي شَيْءٌ مِنْهَا إِلَّا وَهُوَ مَكْتُوبٌ عَلَيَّ وَآدَمُ فِي طِينَتِهِ

"Dünyadan bana isabet eden her şey, Âdem'in daha çamur halinde hamuru yoğrulurken benim namıma yazılmış idi."[603] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Fazla telâş etme; takdir edilen olacak, ayrılan rızkın seni bulacaktır." buyurmuştur.

Bazı kelime farkları ile Deylemî, Hatîb ve Sülemî'nin Cafer b. Muhammed'den, o da babasından, o da dedesinden rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا أَرَادَ اللهُ إِمْضَاءَ أَمْرٍ نَزَعَ عُقُولَ الرِّجَالِ حَتَّى يَمْضِيَ أَمْرُهُ، فَإِذَا أَمْضَاهُ رَدَّ إِلَيْهِمْ عُقُولَهُمْ وَوَقَعَتِ النَّدَامَةُ

"Allahu Teâlâ kaderinin hükmünü icra etmeyi murad ettiği vakit, adamın başından aklını alır. Hüküm yerini bulduktan sonra iade eder ve adamda nedamet başlar".

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا أَرَادَ اللهُ خَلْقَ شَيْءٍ لَمْ يَمْنَعْهُ شَيْءٌ

"Allahu Teâlâ bir şeyi yaratmayı murad ettiği vakit, ona hiç bir şey mani olamaz.", buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اِعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ

"Çalışın, herkes ne için yaratılmışsa onu yapmaya muvaffak olur."[604] buyurmuştur.

Ahmed, Taberânî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Herkes yaratıldığı şey için hazırdır." buyurmuştur.

Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

كُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ

---

603 İbn Mace, Tıbb 45, No:3546

604 Buhâri, Tefsir 439, No:4666; Müslim, Kader 7, No:2647

"Herkes ne için yaratılmışsa ona muvaffak olur." buyurmuştur.

Ahmed Zeyd b. Sabit (r.a.) ten, ayrıca yine Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn. Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibbân ve "Evsât"ında Taberânî, Ubeyy b. Kâb, Huzeyfe ve İbn Mesûd (Allah hepsinden razı olsun) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَوْ أَنَّ اللهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ لَعَذَّبَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ، وَلَوْ رَحِمَهُمْ لَكَانَتْ رَحْمَتُهُ لَهُمْ خَيْرًا مِنْ أَعْمَالِهِمْ، وَلَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فِي سَبِيلِ اللهِ مَا قَبِلَهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ فَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ وَأَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَأَنَّكَ إِنْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا دَخَلْتَ النَّارَ

"Eğer Allahu Teâlâ yer ve gök ehline azâb etse, bu azabında onlara zulmetmiş olmaz. Eğer onlara merhamet etse, O'nun bu rahmeti, onlar için amellerinden hayırlı olurdu. Eğer senin Uhud dağı kadar altunun olsa veya Uhud dağı ağırlığında altunu Allah yolunda infak etsen, kadere inanmadıkça ve sana isabet eden şeyin, seni geçip isabet etmemesinin mümkün olmadığı, isabet etmeyecek şeyin de hataen eline geçmesinin muhtemel bulunmadığını bilmedikçe bu infakın kabul edilmez. Bu inancın aksi bir inanç ile ölürsen muhakkak cehenneme girerdin."[605]

Ahmed, Buhâri, Müslim ve 4 sünen sahiplerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا وَقَدْ كَتَبَ اللهُ مَكَانَهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَإِلَّا وَقَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً قِيلَ: أَفَلَا نَتَّكِلُ؟ قَالَ لَا، اعْمَلُوا وَلَا تَتَّكِلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ، أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ

"Sizden hiç bir kimse ve yaratık nefislerden hiç bir nefis yoktur ki, onun, (Allahu Teâlâ tarafından) cennetteki ve cehennemdeki yeri yazılmış olmasın. Onun şakî ve saîd olduğu tesbit edilmiş bulunmasın.", buyurdu. Bunun üzerine Ashâb-ı Kirâm'dan birisi:

"Öyle ise ya Resûlallah, amel ve ibadeti bırakıp (Allah'ın bizim için) yazdığına itimad edemez miyiz? Bizden saadet ehli olan her kişi saadet

---

605 Ebu Davud, Sünnet 17, No:4699; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21629, 5/182

ehlinin ameline muvaffak olur (da cennete girer). Yine bizden şakavet ehlinden olan her kişi şakavet Sahihlerinin amelini yapar (da cehenneme girer)," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Amel edin, herkes kendisi için yaratılmış olan şeye muvaffak olacaktır. Saadet ehline, saadet sahiplerinin ameli kolaylaştırılır. Şakavet ehline de şakavet sahiplerinin ameli kolaylaştırılır," buyurdu.[606]

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَكَلَّمَ بِشَيْءٍ مِنَ الْقَدَرِ سُئِلَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهِ لَمْ يُسْأَلْ عَنْهُ

"Kaderle ilgili bir şeyde konuşan, kıyamet günü ondan sorumlu olur. Kaderle ilgili bir şeyde konuşmayan kıyamet günü ondan sorumlu olmaz."[607] buyurmuştur.

Ahmed, Müslim ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ، احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ: أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ

"Herbirinde hayır olmakla beraber, kuvvetli mü'min zayıf mü'minden daha hayırlı ve Allah katında daha sevimlidir. Sana yararı olan itaate haris ol. Allah'a sığın, acze düşme. Sana bir şey isabet ettiği vakit, "Şöyle yapsaydım şöyle şöyle olurdu" deme, ancak "Allah takdir etti ve dilediği oldu" de. Zira "Böyle yapsaydım" demek şeytanın işine gelir."[608]

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ وَحَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَمَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ

---

606 Buhâri, Cenaiz 81, No:1296; Müslim, Kader 6, No:2647. Metinlerde bazı farklar vardır. Biz Müslim'deki metni aldık.

607 İbn Mace, Mukaddime 10, No:84

608 Müslim, Kader 34, No:2664; İbn Mace, Mukaddime 10, No:79

"Kişi kadere, hayrına ve şerrine inanmadıkça (ve yine) eline geçenin geçmemek ihtimali olmadığına, geçmeyenin de eline geçmek ihtimali bulunmadığına inanmadıkça gerçek mü'min olmaz."[609] buyurmuştur.

Buhâri ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ فَاخْتَصِ عَلَى ذَلِكَ أَوْ ذَرْ

"Ey Ebâ Hureyre! Senin kavuşacağın mukadderatı yazan kalem (in mürekkebi) kurumuştur. İster hadımlaş, ister bırak."[610] buyurmuştur.

4 sünen sahipleri ile Ukaylî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

بُعِثْتُ دَاعِيًا وَمُبَلِّغًا وَلَيْسَ إِلَيَّ مِنَ الْهُدَى شَيْءٌ، وَخُلِقَ إِبْلِيسُ مُزَيِّنًا وَلَيْسَ لَهُ مِنَ الضَّلَالِ شَيْءٌ

"Ben davetçi ve tebligatçı olarak gönderildim, elimde hidâyetten bir şey yoktur. İblis de süsleyip aldatıcı olarak yaratılmıştır, bununla beraber sapıtmaya yetkisi yoktur." buyurmuştur.

Müslim'in Huzeyfe b. Esid (r a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ اثْنَتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللهُ إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجِلْدَهَا وَشَحْمَهَا وَعَظْمَهَا ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ أَجَلُهُ؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ رِزْقُهُ؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَخْرُجُ الْمَلَكُ بِالصَّحِيفَةِ فَلَا يَزِيدُ عَلَى مَا أُمِرَ وَلَا يَنْقُصُ

"Nutfe kırk iki gün (rahimde) kaldıktan sonra Allahu Teâlâ rahme bir melek gönderir. Melek bu cenini sûretlendirir; gözünü, kulağını, etini ve kemiğini şekillendirir, sonra:

"Ey Rabbim, dişi mi, erkek mi? diye sorar. Senin Rabbin dilediği gibi hükmeder ve melek (Allah'ın hükmünü) yazar. Sonra da:

"Ya Rabbi, ömrü ne kadardır?" der. Rabbin onun ömrünü dilediği kadar takdir eder, melek de onu yazar. Sonra: "Ey Rabbim, rızkı ne kadar?" diye sorar. Rabbin, rızkını dilediği kadar tayin eder ve melek de onu yazar. Sonra

609 Tirmizi, Kader 9, No:2144
610 Buhâri, Nikah 8, No:4788; Nesai, Nikah 4, No:3215

melek elinde sayfa olduğu halde çıkar; ne emredildiğinden fazla yazar ne de noksan."[611] buyurmuştur.

Müslim'in biraz kelime farkı ile aynı mealde aynı zattan başka bir rivâyeti daha vardır. Ayrıca Müslim ve Ahmed'in yine aynı zattan aynı mealde başka bir rivâyetleri daha vardır. Bu mealde daha başka rivâyetler yazılacağı için bunlar yazılmamıştır.

Ayrıca Buhârî, Müslim ve diğer sünen sahiplerinin İbn Mesûd (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللهُ إِلَيْهِ مَلَكًا، وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اُكْتُبْ عَمَلَهُ، وَأَجَلَهُ، وَرِزْقَهُ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ، فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ

"Sizden birinizin (ilk yaratılışında) anne ve baba maddeleri kırk gün annenin karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman (kırk gün) içinde kan pıhtısı halini alır. Sonra yine kırk gün içinde bir çiğnem ete dönüşür. Allah bir melek gönderir ve tekâmül eden mudgaya şu dört kelimeyi yazması emrolunur: Onun işini, rızkını, ecelini, şaki veya said olduğunu yaz denilir. Sonra ona ruh üflenir. Sizden birisi iyi iş işler de hatta kendisiyle cennet arasında yalnız bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı gelir ve o kişiyi önler. Bu defa o, cehennemliklerin işini işlemeye başlar (da cehenneme girer). Sizden bir kişi de kötü iş işler. Hatta kendisiyle cehennem arasında ancak bir kaç kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin yazdığı) kitap gelir onu önler. Bu defa o kişi cennetliklerin işini işler (cennete girer)."[612]

Yukardaki rivâyetler, meleğin kırk gün üzerine gönderildiğini ifade ederken, buradaki rivâyette bu sürenin yüzyirmi gün olduğu bildirilmekte ve böylece her iki rivâyet arasında bir münafat görülmekte ise de hadîsteki "Sümme" kelimesi ya "vâv" manasınadır veya cennetlilerin değişmesiyle

611 Müslim, Kader 3, No:2645; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:3044, 3/178
612 Buhârî, Bed'ül-Halk 6, No:3036; Müslim, Kader 1, No:2643

bu zamanın değişmiş olacağıdır. Meselâ, bir kısmına birinci kırk günde diğer bazılarına da üçüncü kırk günde melek gönderilmiş oluyor.

Ahmed, Tirmizî ve Neseî'nin Abdullah bin Amr b. el-As'dan rivâyetlerinde As diyor ki:

أَتَدْرُونَ مَا هَذَانِ الْكِتَابَانِ؟ فَقُلْنَا: لَا يَا رَسُولَ اللهِ، إِلَّا أَنْ تُخْبِرَنَا، فَقَالَ لِلَّذِي فِي يَدِهِ الْيُمْنَى هَذَا كِتَابٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَأَسْمَاءُ آبَائِهِمْ وَقَبَائِلِهِمْ ثُمَّ أُجْمِلَ عَلَى آخِرِهِمْ فَلَا يُزَادُ فِيهِمْ وَلَا يُنْقَصُ وَهَذَا كِتَابٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ النَّارِ وَأَسْمَاءُ آبَائِهِمْ وَقَبَائِلِهِمْ ثُمَّ أُجْمِلَ عَلَى آخِرِهِمْ فَلَا يُزَادُ فِيهِمْ وَلَا يُنْقَصُ مِنْهُمْ أَبَدًا. سَدِّدُوا وَقَارِبُوا فَإِنَّ صَاحِبَ الْجَنَّةِ يُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ عَمِلَ أَيَّ عَمَلٍ وَإِنَّ صَاحِبَ النَّارِ يُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَإِنْ عَمِلَ أَيَّ عَمَلٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدَيْهِ فَنَبَذَهُمَا ثُمَّ قَالَ: فَرَغَ رَبُّكُمْ مِنَ الْعِبَادِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

Resûl-i Ekrem elinde iki kitap olduğu halde yanımıza geldi ve:

"Şu iki kitabın ne olduklarını biliyor musunuz?" diye sordu. Biz:

"Hayır, bilmiyoruz, ey Allah'ın Resulü, ancak bize haber verirsen biliriz," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sağ elindeki kitap için:

"Bu, âlemlerin Rabbi olan Allah tarafındandır ki, içinde cennetlilerin, babaları ile kabilelerinin adları vardır. Sonra bunlar icmal edilmiş toplanmıştır ki, ne bunlara ilâve edilir ve ne de asla bunlardan eksiltilir," buyurdu. Daha sonra Resûl-i Ekrem sol elindeki Kitabı göstererek:

"Bu, âlemlerin Rabbi olan Allahu Teâlâ tarafındandır ki, içinde cehennemlilerin, babaları ile kabilelerinin adları vardır. Sonra bunlar (sayılmış) ve toplanmıştır ki, bunlara asla ilâve edilmez ve bunlardan eksiltilmez," buyurdu. Peygamberimizin Ashâbı:

"Ey Allah'ın Resulü! Bu, kendisinden fariğ olunmuş bir iş olduğuna göre amel nerede kaldı?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"İş ve ibadetinizde aşırılıklardan sakınınız. Doğru yoldan gidip Allah'a yaklaşınız. Cennetli olan kimse, hangi ameli yaparsa yapsın, sonunda cennetlilerin ameli ile ruhunu teslim eden kimsedir. Cehennemli olan kimse de hangi ameli yaparsa yapsın, sonunda cehennemlilerin ameli ile ruhunu teslim eden kimsedir," buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

"Rabbınız kullarından fariğ olmuştur; bir kısmı cennetli ve bir kısmı da cehennemlidir."[613] buyurdu.

Hatib'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İhsan edin; eğer zafere ulaşırsanız, bu, Allah'ın kitabı ve kaderidir. Zor ve acı işlere girmeyiniz, zira bu gibi işlere girenlere şeytan karışır." buyurmuştur.

Mâlik, Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve "Sahih"inde Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الله تَعَالَى خَلَقَ آدَمَ وَمَسَحَ ظَهْرَهُ بِيَمِينِهِ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً فَقَالَ هَؤُلَاءِ لِلْجَنَّةِ وَبِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَعْمَلُونَ ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً فَقَالَ خَلَقْتُ هَؤُلَاءِ لِلنَّارِ وَبِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ يَعْمَلُونَ

"Allahu Teâlâ Âdem'i yarattı ve sağ eli ile sırtını meshetti. Böylece ondan birtakım zürriyetler çıkardı ve: "İşte bunları cennet için yarattım ve bunlar cennetlilerin amelini yaparlar." buyurdu. Sonra (Allahu Teâlâ) Âdem'in başını mesnetti ve ordan birtakım zürriyetler çıkardı da:

"İşte bunları cehennem için yarattım, onlar cehennemlilerin amelini işlerler." buyurdu."[614] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyette, *"Allahu Teâlâ kulunu cennetlik yarattığı vakit" o, ölünceye kadar cennetlilerin işleri ile meşgul olur ve böylece cennete girer. Bir kulunu da cehennemlik yarattığı vakit, onu da ölünceye kadar cehennemliklerin işinde çalıştırır ve bu sebeple cehenneme girer."*, buyurmuştur.

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ Âdem'i yarattığı vakit belinden bazılarını çıkardı ve:

"Bunlar cennetli ve bunlar da cehennemlidirler" buyurdu."[615] buyurmuştur.

Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizl ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resül-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى فَقَالَ مُوسَى: أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ وَأَسْكَنَكَ جَنَّتَهُ أَخْرَجْتَ النَّاسَ مِنَ الْجَنَّةِ بِذَنْبِكَ وَأَشْقَيْتَهُمْ،

613 Tirmizi, Kader 8, No:2141
614 Ebu Davud, Sünnet 17, No:4703; Tirmizi, Tefsir 8, No:3076
615 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17696, 4/186

قَالَ آدَم: يَا مُوسَى أَنْتَ الَّذِي اصْطَفَاكَاللهُ بِرِسَالَتِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْكَ التَّوْرَاةَ أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ كَتَبَهُ اللهُ عَلَيَّ قَبلَ أَنْ يَخْلُقَنِي فَحَجَّ آدَم مُوسَى

"Âdem ile Mûsâ aleyhisselâm iddialaştılar. Mûsâ aleyhisselâm:

"Sen ey Âdem, Allahu Teâlâ'nın kudret eli ile yaratıp kendi ruhundan ruh üflediği, meleklere secde ile emrettiği ve cennette iskân edip sonra da işlediği isyanı ile insanların cennetten çıkıp isyan etmelerine sebep olan zât değil misin?" dedi. Âdem aleyhisselâm da:

"Ya Müsâ sen de, risâleti ile Allahu Teâlâ'nın tercih ettiği (vasıtasız) konuştuğu ve Tevrat'ı indirdiği peygamber değil misin? Daha ben yaratılmadan önce Kitapta (Levh-ı Mahfûz'da):

"Âdem isyan etti" diye yazılı iken bu yazıyı da sen bildiğin halde beni nasıl kınıyorsun?" dedi. Ve onu ilzam etti".[616]

Ebû Davud'un da biraz daha farklı bir rivâyeti vardır, aynı mealde olduğu için alınmamıştır.

Kaderiyeciler hakkında bu anlattıklarımızdan başka daha pek çok hadîsler vardır. Bütün bu hadîsler kaderiyecilerin, mu'tezile ve onlardan önce bu görüşte olanlar bulunduğunu, onların kaderiyeciliği Ehl-i Sünnet'e izafe etmelerinin doğru olmadığı anlaşılmıştır. Kaderiyecilerin onlar olduklarını ifâde eden hadîslerden bazıları şunlardır:

Ahmed'in tahricinde (biraz farklı olarak, Buhârî, Müslim ve Neseî'nin) rivâyetlerinde:

لِكُلِّ أُمَّةٍ مَجُوسٌ وَمَجُوسُ هَذِهِ الأُمَّةِ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا قَدَرَ مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ فَلَا تَشْهَدُوا جَنَازَتَهُ وَمَنْ مَرِضَ مِنْهُمْ فَلَا تَعُودُوهُمْ وَهُمْ شِيعَةُ الدَّجَّالِ وَحَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ يُلْحِقَهُمْ بِالدَّجَّالِ

"Her ümmetin mecûsileri vardır. Bu ümmetin mecûsileri de, kader yoktur, diyenlerdir. Bunlar hasta olduklarında ziyaretlerine, öldüklerinde de cenazelerine gitmeyiniz. Bunlar Deccâl'ın taraftarlarıdır Onları Deccâl'a katması, Allah'ın hakkıdır."[617] buyurulmuştur.

Ahmed'in ve Hâkim'in "Müstedrek"indeki rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

---

616 Buhâri, Enbiya 32, Noı:3228; Müslim, Kader 13, No:2652

617 Ebu Davud, Sünnet 17, No:4692; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:5584, 2/86

سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي أَقْوَامٌ يُكَذِّبُونَ بِالْقَدَرِ

"Ümmetimden öyle insanlar geleceklerdir ki kaderi inkâr edeceklerdir." buyurmuştur.

Buhârî "Tarih"inde, Neseî ve İbn Mâce İbn Abbâs (r.a.) dan, ayrıca yine İbn Mâce, Câbir tr.a.) den ve Hatib de İbn Ömer (r.a.) den, Taberânî "Evsat"ında Ebû Saîd (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallrihu aleyhi ve sellem:

صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي لَيْسَ لَهُمَا فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ: الْمُرْجِئَةُ وَالْقَدَرِيَّةُ

"Ümmetimden iki sınıf İnsan var ki İslâmdan nasibleri yoktur. Bunlar murcie ve kaderiyedir."[618] buyurmuştur.

Ebû Nuaym (r.a.) den, Taberânî "Evsât"ında Vâile ve Câbir (r.a.) den rivâyetlerinde de şöyledir:

"Ümmetimden iki sınıf var ki, kıyamet günü benim şefaatim onlara ulaşmaz: Murcie ve kaderiye."[619]

Taberânî "Evsât"ında Enes (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي لَا يَرِدَانِ عَلَى الْحَوْضِ وَلَا يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ: الْقَدَرِيَّةُ وَالْمُرْجِئَةُ

"Ümmetimden iki sınıf var ki, bunlar, havzıma uğrayamaz ve cennete giremezler: Murcie ve kaderiye."[620] buyurmuştur.

İbn Adî ve Hatlb'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kader hakkında konuşmamanıza kesin karar vermiş bulunuyorum." buyurmuştur.

İbn Adi'nin rivâyeti, *"Kader hakkında âhir zamandaki kötü insanlar konuşur."* şeklindedir.

Dârekutnî'nin rivâyetinde Resül-i Ekrem:

"Kaderiyeciler, yetmiş peygamberin dilinde lanetlenmişlerdir." buyurmuştur.

Ahmed, Ebû Dâvûd ve "Müstedrek"inde Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

---

618 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5587, 5/370; Tirmizi, Kader 13, No:2149
619 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5817, 6/69
620 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4204, 4/281

لَا تُجَالِسُوا أَهْلَ الْقَدَرِ وَلَا تُفَاتِحُوهُمْ

"Kaderi inkâr edenler ile oturmayınız ve onlara selâm vermeyiniz."[621] buyurmuştur.

İbn Ebî Âsim, Taberânî ve İbn Adî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

اتَّقُوا الْقَدَرَ فَإِنَّهُ شُعْبَةٌ مِنَ النَّصْرَانِيَّةِ

"Kader hakkında konuşmaktan sakının, zira o(ndan konuşmak) hıristiyanlıktan bir şubedir."[622] buyurmuştur.

Ayrıca Ebû Dâvûd ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْقَدَرِيَّةُ مَجُوسُ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِنْ مَرِضُوا فَلَا تَعُودُوهُمْ وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ

"Kaderiyeciler bu ümmetin Mecûsîleridir. Hastalanırlarsa ziyaretlerine, ölürlerse cenazelerine gitmeyiniz."[623]

Ebû Yâ'lâ, İbn Âdi ve Hatîb'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي خَصْلَتَيْنِ: تَكْذِيبًا بِالْقَدَرِ وَتَصْدِيقًا بِالنُّجُومِ

"Benden sonra ümmetim için iki hasletten korkuyorum: Kaderi inkâr ve yıldızları tasdiktir."[624] buyurmuştur.

Taberânî "Evsât"ında ve Hâkim "Müstedrek"indeki rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

آخِرُ الْكَلَامِ فِي الْقَدَرِ شِرَارُ هَذِهِ الْأُمَّةِ

"Kader hakkında son söz: Onu inkâr edenler, bu ümmetin en kötü kimseleridir."[625]

Tembih: Kaderi inkâr etmeyi büyük günahlardan sayma hususuna gelince: Kaderi inkâr etmeyi daha birçokları kebîreden saymıştır. Yukardaki hadîsler bunun büyük günahlardan olduğuna kesin delillerdir. Gerçi kaderi inkâr genel olarak "Sünneti terketmek" hükmüne girerse de Ehl-i Sünnet

---

621 Ebu Davud, Sünnet 17, No:4710; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:206, 1/30
622 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11680, 11/262
623 Ebu Davud, Sünnet 17, No:4691; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:2494, 3/65
624 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:4135, 7/162
625 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:5909, 6/96

ile diğerleri arasında çoğunlukla bir münakaşa, konusu olduğu için özel olarak ele alınmış ve üzerinde durulmuştur. Zira insanların işlerini Allahu Teâlâ'ının yaratması mes'elesi, kelâm ilminin önemli meselelerindendir. Mu'tezilenin bu husustaki delilleri de Âllahu Teâlâ'ya iftira ve yukarda geçen âyet ve hadîslerden açıkça yüz çevirmektir. Bunları reddetmek üzere Allahu Teâlâ,

وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ
عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا مَا أَصَابَكَ
مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا
وَكَفَى بِاللهِ شَهِيدًا

"Onlara bir iyilik gelirse, "Bu Allah'tandır" derler, bir kötülüğe uğrarlarsa, "Bu, senin tarafındandır" derler. Ey Muhammed, de ki: Hepsi Allah'tandır. "Bunlara ne oluyor ki, hiç bir sözü anlamağa yanaşmıyorlar. Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük gelirse kendindendir. Ey Muhammed, seni insanlara peygamber gönderdik, şâhid olarak Allah yeter."[626] buyurmuştur.

Sapıklıkta Mu'tezilenin imamı olan Cubbâi der ki: "Seyyie" sözü, bazan belâ, mihnet ve meşakkate isim verildiği gibi, bazan da isyan ve günaha isim verilir. Aynı zamanda âyet-i kerîme'de "Seyyie" yi önce kendi zâtına sonra da kula nispet etmiştir. Bunların aralarını bulup yerleştirmek lâzımdır. Buna göre deriz ki: Belâ, mihnet ve meşakkat anlamındaki "Seyyie" Allah'a nisbet edilince isyan ve günah anlamında olan seyyienin de kula izafe edilmesi gerekir. Bu suretle birbirini takip eden bu iki illet arasındaki tenakuz da kalkmış olur.

Muhaliflerden bir kısmı âyeti değiştirerek فَمِنْ نَفْسِكَ yerine أَفَمِنْ نَفْسِكَ diye bir istifham hemzesi getirerek Kur'an'ı değiştirmiş ve Râfizîlerin, "Kur'an'da iki mana var" dediklerinin benzeri bir yola girmişlerdir.

Şayet, "Allahu Teâlâ taatteki "hasene"yi kendi izafe ettiği halde "seyyie" yi niçin muzaf kılmadı? Hâlbuki size göre bunların ikisi de kulun işidir," denirse, cevabında deriz ki: "hasene" her ne kadar kulun işi ise de, Allah'ın gösterdiği lütuf ve kolaylık sayesinde kul buna yol bulduğu için Allah'a nisbeti sahihtir. Fakat "seyyie" Allah'a nisbet edilmez. Zira seyyie ne Allah'ın işidir ve ne de Allah onu emretmiş, tergib ve teşvik etmiştir. Bu bakımlar-

---

626 en-Nisa: 4/78.

dan Allah ile münasebeti tamamen kesiktir ve bunun için Allah'a nisbet edilmemiştir. İşte Cübbâi'nin sözü, burada, anlayışındaki eksikliği de ortaya koymuş oldu. Çünkü her iki âyetteki gerek seyyie ve gerek haseneden, taat veya mâsiyet murad değildir, belki her ikisinde de nîmet ve mihnet murattır. Bunlar ise kulun işleri değildir. Bunun böyle olduğuna وَمَا أَصَابَكَ âyet-i celîle'si delildir. Çünkü taat ve isyanda أَصَابَنِي "Bana isabet etti" denmez, أَصَبْتُهُ "Ben onu yaptım." denir. Binaenaleyh, nimet ve mihnet kulun işi olsa وَمَا أَصَابَكَ yerine أَصَبْتَهُمَا denmesi gerekirdi. Bunlar kulun fiili olmadıkları için أَصَابَكَ buyurulmuştur. Âyetin sevki ve nüzul sebebi, bu manayı ifadede açıktır. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem Medîne-i Münevvere'ye teşriflerinden sonra münafık ve yahûdiler:

"Bu adam geleli Allah'ın verdiği ekin ve meyvelerimizin azalmakta olduğunu acı bir şekilde anlamaktayız," dedi ve nimeti Allah'a izafe ederken, minneti de peygamberimize nisbet ettiler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ bu âyeti indirerek onların hatalı görüşlerini kendilerine bildirdi. Sonra da, *"De ki: Hepsi Allah'tandır."* buyurup esasını anlattı ve sonra da sebebini beyan etmek üzere Resûl-i Ekrem'e, "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır." buyurdu. Nimet, bolluk ve yardım gibi şeyler tamamen Allah'ın fazlındandır. Âyetin devamında, *"Sana ne kötülük gelirse kendindendir."* buyurdu. Mihnet ve hezimet gibi şeyler de nefsinin isyanından sebep sana gelmiştir. Gerçi bu da Allah'tandır. İyilikler yine Allah'tan fakat O'nun fazl u keremiyle; kötülükler de yine Allah'tan fakat buna sebep olan insan nefsinin günahıdır. Bu seyyie o günahın cezası olarak verilmiştir. Nitekim diğer âyet-i celîle'de bunu açıkça ifâde buyuran Allahu Teâlâ;

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ

"Başınıza gelen herhangi bir musibet, ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür."[627] buyurmuştur. Mücâhid'in İbn Abbâs (r.a.) dan gelen rivâyeti de buna delâlet etmektedir, İbn Abbâs (r.a.),

وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

"Sana ne kötülük gelirse kendindendir." âyetini okuduktan sonra:

وَأَنَا كَتَبْتُهَا عَلَيْكَ

"Onu sana ben yazdım." cümlesini ilâve etti. İbrâhim aleyhisselâm:

---

627 Şura: 42/30.

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

"Hasta olduğumda bana O, şifa verir."[628] demekle hastalığı kendine, şifayı da Allah'a nisbet etmiş oldu ve her ikisinin de Allahu Teâlâ'nın yaratmasıyle olduğuna değinmedi. Bunları böyle birbirinden ayırmış olmakla saygılı davrandı. Zira Allahu Teâlâ'ya öyle âdi şeyler değil, özellikle şerefli işler izafe edilir. Hepsinin yaratıcısı O, "Bütün varlıkların yaratıcısı" denir. "Ay, yer ve gökleri yöneten denir de, "Ay, bit ve pireyi yöneten" denmez. İbrâhim aleyhisselâm da burada bu usûle ve edebe riâyet etmiştir.

Şu anlattıklarımızı güzelce düşündüğün vakit, âyetin bu şekil üzere nazmını, Kur'ân üslûbuna lâyık bir akış, toplayıp tahkim etmek ve belagat bakımından en güzel şekilde bulursun. Onların işaret ettikleri manaya ele alırsak, sebepsiz ve gereksiz yerde nazmın karışıp üslûbun bozulduğunu görürüz ki, Kur'an'ın azameti buna aykırıdır. Bununla beraber, lügat istimaline uygun olan tabir, bizim görüşümüzde açıktır. Bütün bunları bir tarafa itip seyyie ve haseneden onların işaret ettikleri manalar murattır demek için ortada yine bir delil yoktur. Belki âyetin bu manalara delâleti, imanın Allahu Teâlâ'nın yaratması ile meydana geldiğine delâleti içindir. Zira iman hasenedir. Öyle bir hasenedir ki, her yönü ile çirkinliklerden hâlis bir hasenedir. Bunun için Allahu Teâlâ'nın,

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللهِ

"Allah'a çağıran kimseden daha güzel sözlü kim vardır."[629] âyetindeki Allah'a davetten muradın şehâdet kelimesi olduğunda ittifak edilmiştir. Ve yine,

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ

"Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı emreder."[630] âyetindeki "İhsan" da şehâdet kelimesi ile yorumlanmıştır. İmanın hasene olduğu sabit olduğuna göre, âyetin sarahatiyle her hasene Allah'tan olmak gerekir ve hatta onların sandıkları gibi. Buna göre imanın Allah'ın hidâyeti ile olduğuna kesinlikle inanmak vacip olur. Nitekim âyet bunu açıkça ifâde etmektedir. Hâlbuki onlar bununla da hükmetmezler. Âyetteki, *"Allah'tandır."* demek, "Allah onu takdir etti ve onun güzelliğini ona bildirdi. Zıddı olan küfrün çirkinliğini bildirdi de", denemez. Zira biz deriz ki, size göre iman ve küfre nisbetle bütün

628 eş-Şu'ara: 26/80.
629 Fussılet: 41/33.
630 en-Nahl: 16/90.

şartlar müşterektir. Kişi bunları kendi ihtiyarı ile ve kendi gayreti ile bulmuştur. Size göre, ilâhî kudretin burada bir dahli ve bir yardımı yoktur. Size göre her yönü ile Allah'tan ayrılmıştır ki, bu görüş *"Sana ne iyilik isabet ederse Allah'tandır."* fermanına aykırı düşmektedir ki, ey kaderiyeciler, sizin görüşünüzün bâtıl olduğu âyetten böylece tamamen ortaya çıkmış olur. Şayet bizim görüşümüz gibi -ki gerçek budur- iman Allah'tandır, görüşü sabit olunca küfrün de Allah'tan olması gerekir. Zira "iman, Allah'tandır" diyen herkes, küfrün de Allah'tan olduğunu söylemektedir. "İman, Allah'tan, fakat küfür Allah'tan değildir" demek icmaa muhalefettir. Zira küfrü yarattığına inandığımız kul, imanı da îcad etmeye ya muktedirdir ya da değildir. Şayet, evet kul, imanı da îcad etmeye muktedirdir, derseniz, o vakit, "iman Allah'tandır" demeye artık lüzum kalmaz. Belki "iman da kuldandır" demek lâzım gelir ki, bunun bâtıl olduğu yukardaki âyetten anlaşılmıştır. Şayet, küfre kudreti olduğu halde imana da kudreti olmazsa, bundan da bir şeye kudreti olduğu halde zıddına kudreti olmamak lâzım gelir ki, bu da onlara göre muhaldir. O halde iman, kendisinden olmadığı gibi küfür de kendisinden değildir. Aynı zamanda kul, imanı îcad edemeyince küfrü îcad etmemesi evleviyetle sabit olur. Zira kişiyi, arzu ettiği şeyi elde etmeye imkân veren kuvvet, herhangi bir şeyi îcad etmekteki müstakilliğidir. Şurası bir gerçek ki, dünyada aklı başında herhangi bir kimsenin kalbinde küfür ve sapıklığın bulunmasını istemesi gibi bir şey yoktur. Kul kendi işlerini icad ettiği vakit, elbette gerçeğe uygun olan ilmi elde etmeyi ister. Buna göre de kalbinde hak ve gerçekten başka bir şeyin olmaması gerekir. Asıl maksadı, aradığı ve dilediği iman, kendi îcadı ile olmadığına, dilemeyip istemediği, son derece nefret ettiği küfür ve cehaletin kendi îcadı ile olmalarından kendi îcadiyle olmaması, çok daha ehvendir.

Cübbâi'nin فَمِنْ نَفْسِكَ âyet-i celîle'sini فَمَنْ نَفْسَكَ diye değiştirip okuma şefaatini göstermesine gelince; o da onun, diğer taraftarlarının yaptıkları gibi iftiralarından birisidir. Zira Ehl-i Sünnet bu kıraate hiç önem vermemiş, bu kıraati onlara delil tanımamış ve bunun üzerinde durmaya hiç de lüzum görmemiştir. Burada gerçek olan şudur: Ashâb veya Tabundan birisinin bu şekilde okuduğu doğru olursa, o zaman bu kıraati kabul etmek vacip olur, fakat bununla beraber yine onların aleyhinde delil olur. Zira şaz rivâyetin de senedi sahih olduğu vakit, hüccet olmakta sahih haber gibidir. Ancak senedi sahih olmayınca bu habere iltifat edilmez, delil olarak ona başvurulmaz. Bununla beraber meşhur olan kıraatlarda bulunan hemzeyi istifhâmiyeti inkâriye hamletmek de sahihtir. Meselâ İbrâhim aleyhisselâm, Ay'ı, büyük ve parlak gördüğü vakit, "Bu rabbımdır" demesi, inkârıdır. Buradaki هذا istifhami ve istifsarı değil, belki inkâridir. Yâni "Bu mudur Rabbım, hayır,

bu, Rab olamaz." demektir. Bunun gibi şayet فَمِنْ نَفْسِكَ âyetinin başında onların dediği gibi hemzenin bulunduğunu kabul etsek bile onu inkâriye hamledip delillerini aleyhlerine çevirmek mümkündür. Fakat gerçekte böyle bir kıraat olmadığı için üzerinde durulmamıştır. Âyetin manası şöyledir: Maksadına uygun olarak vuku bulan iman Allah'tandır. O, kendi yaratması ile değil, Allah'ın yaratması iledir. İstediği de Allah'ın yaratması ile olduğuna göre murad edip kasdetmediği ve rıza göstermediği küfre gelince, "Bu küfür, kendisindendir" demek, akıl ve mantığın kabul etmeyeceği bir şeydir, isteyip arzu ettiği iman kendisinden olamadığı halde, istemeyip arzu etmediği küfür, nasıl olur da kendisinden olur? Nitekim âyetin sonunda, *"Allah şahit olarak yeter."* buyurulmakla buna işaret edilmiş ve bütün eşyanın Allah'a isnad edildiğine dikkat çekilmiştir. Yâni "Ey peygamberim, senin elinde ancak tebliğ ve risâlet vardır. Bu görevlerini yerine getirip kusur etmediğine Allah şahittir. Hidayetin husûlüne gelince, bu, sende değil, Allah'ın kudretindedir." demektir. Nitekim âyet-i celîle'de,

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ

"Bu işde senin bir ilişiğin yoktur." [631]

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ

"Ey Muhammed, sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin."[632] buyurulmuştur. Veyahut "Allah şahit olarak yeter.", yâni senin risâletine ve doğruluğuna yahut hasene ve seyyienin Allah'tan olduğuna Allah'ın şehâdeti yeterlidir, demektir.

Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat'ın görüşünü teyid eden Kur'an-ı Kerim'den pek çok deliller vardır. Bunlardan bazıları, kalb ve kulaklarını mühürlemek ve damgalamak, kalblerini perdelemek, karartmak, kulakları sağır hale getirmek ve göze perde çekmek mealindeki âyetlerdir. İnsanlar bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Her şey ve kulların işleri de Allahu Teâlâ'nın yaratması iledir, diyenler, Ehl-i Sünnettir. Bunun için Ehl-i Sünnet'in mezhebinde açık ve seçik ortadadır. Bunların iki türlü görüşleri vardır: Birincisi, bütün bu âyetler, kâfirlerin kalbine Allahu Teâlâ'nın küfrü yaratmasından kinayedir. İkincisi, Allahu Teâlâ küfrü davet eden sebepleri onda yarattı ve bu sebeplerin kudret ile birleşmesinden küfür hasıl oldu, görüşüdür.

---

631 Âl-i İmran: 3/128.
632 el-Kasas: 28/66.

Mûtezile ise bütün bu âyetlerdeki (hatm, tab', rân, vakr ve gışâve) kelimelerini senetsiz olarak kendi kısa görüşleri ile kendi arzularına göre te'vil etti, şer'i naslarda keyiflerine göre tasarrufta bulundular. Böylece bizzat kendisi hidâyet yolundan kör ve sağır oldular. Açık âyetlerle bu meâllerdeki hadîsleri gerçek anlamda göremez oldular. Zayıf, aciz, kısa görüşleri, Allah'a ve O'nun muradına cahil olan kimsenin, Allahu Teâlâ'nın insanlara duyurduğu,

لا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ

"O, yaptığından sorumlu değildir, onlar ise sorumlu tutulacaklardır."[633] fermân-ı İlâhîsini unutmak ve sonra da "Allahu Teâlâ'nın kendi yaratması ile meydana gelen küfürden dolayı kâfirler nasıl yerilir? Onların günahı nedir ki, onlar azâb olunur?" gibi gerçeklere aykırı ve hak yoldan sapmaktan haber veren hurafe ve uydurma yollara sapmak nasıl yakışır? Onlara ceza olarak düştükleri bu bataklık yeter. Onlar böylece hak yoldan çıktılar ve kendilerine uyanları da sapıttılar. Sapık davalarında inad ve ısrar ettiler. Eğer kendilerinin düştükleri bataklığı biraz düşünmüş olsalar, kendilerini kâfirlerin bataklıklarına saplanmış görürlerdi. Nitekim kâfirler,

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللهُ أَطْعَمَهُ

"Onlara: Allah'ın size verdiği rızktan sarfedin" denince inkâr edenler, inananlara; "Allah dileseydi, doyurabileceği bir kimseyi biz mi doyuralım?" demeleri üzerine Allahu Teâlâ;

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

"Doğrusu siz, apaçık bir sapıklıktasınız."[634] diye cevap vermiştir.

İşte mu'tezileler de aynı görüştedir. Ya doğrudan doğruya fiillerinin yaratıcısı kendisi olmakla bütün canlıların sayısınca yaratıcılar ortaya koyacaklar veya da madem ki bütün bu işler Allah'ın yaratması iledir, o halde Allah'ın onlara azâb etmemesi lâzım, diyecek kadar ileri gitmekte ve Allahu Teâlâ'nın yaptıklarından sorumlu olmadığını unutmaktadırlar.[635]

---

633 el-Enbiyâ: 21/23.

634 Yasin: 36/47.

635 Burada gerçek şudur ki, kul kesbeder, Allah da halkeder. Yalnız Allahu Teâlâ'nın ilmi ezelî olup ilminde değişiklik olmadığı için, onu, o kulun iradesine uygun olarak takdir etmiş ve zamanı gelince bu işi o kulda izhar etmiştir, İşte "Kul kasib, Rab haliktır" demenin anlamı

53. Ahdine Vefa Göstermemek ve Verdiği Sözde Durmamak

Allahu Teâlâ,

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

"Ahdi de yerine getirin, doğrusu verilen sözde sorumluluk vardır."[636]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ

"Ey müminler, akidleri yerine getirin."[637] buyurmuştur.

İbn Abbâs (r.a,), "Ahidler, Allahu Teâlâ'nın helâl, haram ve farzları ile bütün eşya üzerine koyduğu sözleridir." demiştir. Mücâhid ve diğerleri de böyle tefsir etmişlerdir. Dahhak da buna dayanarak, "Akid ve ahid, Allahu Teâlâ'nm emredip yasakladığı helâl ve haramlar, farz kıldığı namaz ve benzerleridir." demiştir. Dahhak'ın bu açıklaması, İbn Cureyc'in sözünden daha uygundur. İbn Cureyc âyetin Ehl-i Kitap hakkında nazil olduğunu öne sürerek demiştir ki:

"Ey geçmiş kitaplara inananlar! Sizden alınan sözlere ve özellikle Muhammed aleyhisselâmın şânındaki akide riâyet edin." Nitekim;

وَإِذْ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ

"Allah bir zaman kendilerine kitap verilenlerden "Onu (celâlim hakkı için) behemehâl insanlara açıklayıp anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diye ahid almıştır."[638] âyet-i celîlesi bunu ifâde eder".

Ayrıca Katâde'nin tevilinden de iyidir. Katâde, "Bu uhûd ve ukûddan murad, cahiliyet devrindeki yemin ve muahedeleridir" demiştir.

Zeccâc ise şöyle der: "Akid, ahitten daha kuvvetlidir. Zira ahid ve muahede, gayret ve hamiyetle bir şeyi bağlamak demektir. İyi ip bağlamak gibi onu da ona ulaştırmış olur. İman, Allahu Teâlâ'nın zât, sıfat ve ahkÂmını bilmekten ibaret olup, bu cümleden olmak üzere bütün tekâlifinde Allah'a karşı akdine vefa göstermekle olan inkıyadını halka açıklaması vacip olur. Yani, siz imanınızla, çeşitli akidler ve diğer emir ve

---

budur ve sorumluluk da böyle teveccüh eder. Yoksa insan, ne bizatihi her şeye muktedir ve ne de bir şoförün elinde direksiyondur. Bunun için gelecek semavi arızalardan sorumlu değildir, ancak mükteseb arızalardan sorumludur.

636 el-İsra: 17/34.

637 el-Mâide: 5/1.

638 A1-i İmran: 3/187.

yasaklarında Allah'a itaati açıklamayı iltizam ediniz. O halde bu akidleri yerine getirin demektir.

İbn Şihâb diyor: Resûl-i Ekrem Amr b. Hazm'ı Necrân'a gönderdiği zaman kendisine verdiği mektubu okudum. Mektubun ortasında: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ den هَذَا بَيَانٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ kadar yazılı idi. Akitten maksad, fiil veya terk bakımlarından yapılan tekliflerdir. Bunlara ukûd -bağlar- denmesi, Allahu Teâlâ bunların hükmünü bağladığı, bunları kesinleştirdiği ve artık çözülme imkânları kalmadığı içindir. Diğer bir kısmı da, bu akidler murad, insanların kendi aralarındaki sözleşme ve bağlantılarıdır, demişlerdir. Bizim ihtiyar ettiğimiz mananın delili, âyetin umumi olmasıdır. Hatta Ebû Hanîfe bu âyet ile bayram günü oruca nezretmenin sahih olduğuna delil çekmiş ve bu görüşünü de,

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ

"Onlar verdikleri sözleri yerine getirirler."[639]

وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا

"Ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler."[640] âyetleri ile takviye etmiştir. Yine bu âyet ile Ebû Hanife, meclis muhayyerliğini de kaldırmıştır. Zira akid bağlanmış ve iş bitmiştir, artık meclisin devamı buna tesir etmez.

Ebû Hanife, bu âyete dayanarak üç talâkın bir arada verilmesini haram tanımıştır. Zira nikâh bir akiddir, onu birden kaldırmak haramdır. Çünkü Allahu Tealâ,

أَوْفُوا بِالْعُقُودِ

"Akidlerinizi yerine getirin."[641] buyurmuştur. Birinci talâkda bilittifak onunla amel, terkedilmiştir. Diğerlerinde ise aslı, üzerinde kalmıştır.

İmâm Şâfiî ise bu üç meselede ona muhalefet etmiş ve "Ey Ebû Hanife, iddia ettiğin umumilik anlamı, sahih habere mahsustur. Hâlbuki hadîsde,

لَا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ

639 el-İnsan: 76/7.
640 el-Bakare: 2/177.
641 el-Maide: 5/1.

"Allah'a isyanda nezir olmaz."[642] buyurulmuştur. Bir başka sahih haberde de,

الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا

"Alıcı ile satıcı meclisden ayrılıncaya kadar akidlerinde muhayyerdirler."[643] vârid olmuştur. Kıyâs-ı Celî ise, nafiz olduğu şey için sonunda toplanması haram olduğu vakit, icma' sebebiyle nafiz olması, hilline (helâl olmasına) delâlet eder. Zira akidlerin geçerli olmasında asıl, onların çözülmemelerini gerektirir. Üstelik bunu ifade eden sahih hadîs de vardır. O da mulâane edenin (lanetleşenin) üç talâk boşandığını sanarak bunu yapması ve Resûl-i Ekrem'in de onu nehyetmemesidir. Zira bir arada üç talak vermek haram olsa -ki bu adam topladığını zannederek mulâane ediyor- Resûl-i Ekrem'in onu -kendi zannınca da olsa- bu haram irtikâbından nehyetmesi lâzım gelirdi. Hâlbuki Resûl-i Ekrem ses çıkarmadı. Bu da bunun mubah olduğuna delâlet eder. "Efendim, bu adamın yaptığı lağiv idi, onun için Resûl-i Ekrem bunu menetmedi" denemez. Evet, gerçekte lağiv, fakat adamın kendi kanaatınca lağiv değil, hükmü takviyedir. Bunun için mutlak men'i gerekirdi. Resûl-i Ekrem'in onu menetmesi, Ashâb arasında da üç talâkın muteâref olduğunu göstermektedir.

Ahidlerin kuvvetine ve onları yerine getirmemenin büyük günah olduğuna delâlet eden hadîslerden birisi de Buhârî ile Müslim'in müttefik olarak rivâyet ettikleri,

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا أُؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

"Dört şey, her kimde bulunursa hâlis münafık olur. Her kimde bunların bir parçası bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir haslet kalmış olur. (Bunlar da) söz söylerken yalan söylemek, kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet etmek, ahdettiğinde ahdini tutmamak, husûmat zamanında da haktan ayrılmaktır."[644] hadîsidir.

Diğer bir hadîsde, *"Ahdi bozan her zâlim ve gaddar için kıyamet gönü bir bayrak dikilir" ve: "Bu, falan gaddarın bayrağıdır."* denir."[645] buyurulmuştur.

---

642 Müslim, Nezr 8, No:1641; Ebu Davud, Eyman 15, No:3272
643 Buhârî, Buyu' 46, No:2008; Müslim, Buyu' 47, No:1532
644 Buhârî, İman 23, No:34; Müslim, İman 106, No:58
645 Müslim, Cihad 9, No:1735; İbn Mace, Cihad 42, No:2872

Buhâri'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ الْعَمَلَ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ

"Allahu Teâlâ buyuruyor: "Üç sınıf insan vardır ki kıyamet gününde ben bunların hasmıyım:

1) *Bana yemin eder de sonra ahdini bozar,*

2) *Hür bir insanı köle diye satar da onun parasını yer.*

3) *Bir işçi tutar, onu çalıştırır da ücretini vermez."*[646] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةِ اللهِ لَقِيَ اللهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا حُجَّةَ لَهُ، وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

"Kim ki Allah'ın taatinden elini çekerse kıyamet günü (işinde) hücceti (ve kendisine yarar sağlayacak özrü) olmadığı halde Allah'a mülâki olur. Her kim bir hükümdara biat etmediği halde ölürse, cahiliyet ölümü ile ölmüş olur."[647] Bu manada daha pek çok hadîsler vardır.

Tembih: Ahde vefa göstermemeyi pek çokları büyük günahlardan saymışlardır. Fakat bunu büyük günahlardan sayanların bir kısmı bizim dediğimiz gibi ahdi ve akdi tarif ederken, diğer bir kısmı da verdiği sözde duramamakla tefsir etmiştir. Her iki ifade ya aynı anlamdadır, ya da birbirine mugayir anlamlardadır. Her iki tevcihe göre de bunları büyük günahlardan saymak zordur. Zira bizim mezhebimizde verilen sözde durmak menduptur, vacip değildir. Hâlbuki ahidde Allahu Teâlâ'nın haram ettiği şeyler vardır. Verilen söz ise mendup, menduptan dönmek ise caizdir. Vacip ve haram, bazan kebîre ve bazan da sağir olur. O halde bunlara vefa göstermemenin kebîre olduğunu nasıl söyleriz? Şayet, vefa göstermemekten, onunla beraber ihlâl edip o şeyi bozmak kebîre olur, manası, muraddır, dersen, bunu müstakil bir kebîre saymak doğru olmaz. Zira bu, ancak başka bir büyük günahın içinde bulunur.

Birinci manaya hamlederek, yâni Allah ile olan muahedeyi ele alarak nezir ve benzeri şeyler ile aralarında muğâyeretin bulunduğunu ve

---

646 Buhâri, Buyu' 106, No:2114

647 Müslim, İmare 58, No:1851

bundan men'in kebîre olduğunu ele alırız ki, bunun kebîre olduğu meydandadır. Zira nezir ile şer'an vacip olan bir yola girilmiş olur. Nitekim namaz, zekat, hac ve oruç gibi ibadetlerin terki büyük günah olduğu yakında anlatılacaktır. İkinci manayı yâni verdiği sözde durma manasını ele alarak deriz ki, bu, ancak tasrih ile bilinen has olan bir şeye hamlolunur. Meselâ, bir hükümdara biat ettikten sonra, gerekli bir sebep olmadan imama karşı çıkması. Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِالْفَلَاةِ يَمْنَعُهُ مِنِ ابْنِ السَّبِيلِ وَرَجُلٌ بَايَعَ رَجُلاً بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ فَحَلَفَ لَهُ بِاللهِ لَأَخَذَهَا بِكَذَا وَكَذَا فَصَدَّقَهُ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لاَ يُبَايِعُهُ إِلاَّ لِدُنْيَا فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا وَفَى وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ

"Üç kimse vardır ki: kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları tezkiye etmez ve onlar için elim bir azâb vardır. (Birincisi) bir kişidir ki, kırda fazla suyu olur da onu yolculardan esirger. (İkincisi) bir kişidir ki, İkinciden sonra bir kimseye bir mal satar ve o malı şu kadara aldım diye Allah'a yemin eder de müşteri kendisine inanır, hâlbuki hakikat bunun hilafına olur. (Üçüncüsü) bir kişidir ki, bir büyüğe yalnız dünyalık için bit'at eder, dünyalık verirse sözünde durur, vermezse durmaz."[648] rivâyet ettikleri bu hadîs ile büyük günahlardan olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca yine Buhâri'de rivâyet edilip yukarda geçen, *"Bana yemin eder de sonra ahdini bozar."* hadîs ile Müslim'in yine yukarda geçen *"Allah'a itaatten elini çeken..."* mealindeki hadîsi de bunu teyid etmektedir.

Ayrıca başka bir hadîs de:

فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحْزَحَ عَنِ النَّارِ وَيَدْخُلَ الْجَنَّةَ فَلْتَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ، وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ فَلْيُطِعْهُ إِنِ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَهُ أَحَدٌ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخَرِ

"Her kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konmasını isterse ölümü hatırına gelsin, o da onun Allah'a ve ahiret gününe inanmış olmasıdır. İnsanlara da kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyleri yapsın. Kim ki bir hükümdara bi'at

648 Buhâri, Ahkam 48, No:6786; Müslim, İman 173, No:108

eder, ona el uzatır gönül verirse, artık gücünün yettiği kadar ona itaat etsin. Şayet bir başkası çıkar hükümdarlık hususunda bi'at edilen hükümdarla münakaşaya kalkarsa onun boynunu vurun."[649] buna delâlet eder. Yine cihad hakkında rivâyet edilen,

إِنَّ مَنْ أَمَّنَ حَرْبِيًّا ثُمَّ غَدَرَ بِهِ وَقَتَلَهُ كَانَ كَبِيرَةً

"Kim ki bir zımmîye emân verir sonra gadrederek onu öldürürse büyük günah işlemiş olur." hadîsi de bunu teyid eder. Zaten yukarlarda geçen Neks-i sakfe ibaresinden murad da bu manadır. Bu hususta şiddetli veîdler vardır.

54 ve 55. Her Ne Yönden Olursa Olsun Zâlim ve Fasıkları Sevip Salihlere Buğzetmek

Taberânî "Kebirinde İbn Mesûd (r.a.) den, ayrıca "Evsât" ve "Sağîr"inde ceyyid sened ile Ali (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ هُنَّ حَقٌّ: لَا يَجْعَلُ اللهُ مَنْ لَهُ سَهْمٌ فِي الْإِسْلَامِ كَمَنْ لَا سَهْمَ لَهُ، وَلَا يَتَوَلَّى اللهُ عَبْدًا فَيُوَلِّيهِ غَيْرَهُ، وَلَا يُحِبُّ الرَّجُلُ قَوْمًا إِلَّا حُشِرَ مَعَهُمْ

"Üç şey vardır ki bunlar haktır. (Bunlar) İslam'dan nasibi olanı Allahu Teâlâ bir kulunu velayetine aldı mı onun başına başkasını Mevla kılmaz. Kişi ancak sevdiği kimselerle haşrolur."[650] Ahmed'in de ceyyid isnad ile biraz farklı ve fakat aynı mealde bir hadîsi vardır.

Hakimin sahihtir dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الشِّرْكُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ، وَأَدْنَاهُ أَنْ يُحِبَّ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْجَوْرِ وَيُبْغِضَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْعَدْلِ وَهَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ فِي اللهِ وَالْبُغْضُ فِي اللهِ؟ قَالَ اللهُ تَعَالَى: قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ

"Şirk, yalçın kaya üzerinde karanlık gecede karıncanın ayak gürültüsünden daha gizlidir. Bunun en düşük derecesi, -az da olsa- zulümden bir miktarı sevmek ve adaletten bir miktarı sevmemektir. Din ise ancak Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir. Nitekim Allahu Teâlâ:

---

649 Müslim, İmare 46, No:1844

650 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:6450, 6/293

"Ey Muhammed, de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin." buyurmuştur".[651]

İbn Hibbân'ın "Sahih" inde Resül-i Ekrem:

لَا تُصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ

"Ancak mü'min ile arkadaş ol ve yemeğini de sadece iyi insanlar yesin."[652] buyurmuştur.

Tembih: Zâlim ve fasıklan sevip salihleri sevmemenin büyük günahlardan sayılması, yukarda açıkladığımız ve şimdi anlatacağımız sahih hadîslerle sabittir.

Resûl-i Ekrem:

الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ وَإِنْ لَمْ يَعْمَلْ بِعَمَلِهِمْ

"Kişi, yaptıklarını yapmasa bile, sevdikleri ile beraberdir."[653] buyurmuştur. Çünkü bu adamın fasıkları sevmesi, kötülüklerinden, salihleri sevmemesi ise iyiliklerindendir. Böyle olunca onun fasıklan sevip salihleri sevmemesi, İslâm bağından ayrılıp İslâmiyete buğzetmesine delâlet eder. İslâma buğz ve husûmet ise küfür, küfre sebep olan şey de büyük günahtır.

Allah İçin Sevişenlerle İlgili Sahih ve Hasen Hadîsler:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلّٰهِ، وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ

"Üç haslet var ki, kimde bunlar bulunursa imanın tadını tatmış olun Allah ile Resulü kendisine başkalarından daha sevgili olmak; bir kimseyi sevmek, fakat yalnız Allah için sevmek; Allah onu küfürden kurtar-

651 Hakim, "el-Müstedrek", Tefsir, No:3148, 2/319
652 İbn Hibban, "Sahih", Birr, No:554, 2/314; Ebu Davud, Edeb 19, No:4832; Tirmizi, Zühd 55, No:2395
653 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:3278, 6/35

dıktan sonra yine küfre dönmekten, ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi, hoşlanmamak."[654]

Yine Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي، الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي

"Allahu Teâlâ kıyamet günü şöyle buyurur:

"Nerde benim için sevişenler? Başka kimsenin gölgesi bulunmadığı bugünde onları gölgem altında gölgelendiririm." buyurur." [655] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyette şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ مِنَ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ الرَّجُلُ رَجُلًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلهِ مِنْ غَيْرِ مَالٍ أَعْطَاهُ فَذَلِكَ الْإِيمَانُ

"Kişinin kişiyi, kendisine verdiği herhangi bir maldan sebep değil, yalnız Allah için sevmesi imandandır. Daha doğrusu iman budur."[656]

Bir başka hadîsde Resûl-i Ekrem:

مَا تَحَابَّ رَجُلَانِ فِي اللهِ إِلَّا كَانَ أَحَبُّهُمَا إِلَى اللهِ أَشَدُّهُمَا حُبًّا لِصَاحِبِهِ

"Allah için sevişenlerin Allah katında en sevimlisi, arkadaşını daha çok sevendir."[657] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem sailallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ

"Allah katında arkadaşların hayırlısı, arkadaşına daha hayırlı olanıdır. Komşuların hayırlısı da komşusuna daha hayırlı davrananıdır."[658]

Diğer bir rivâyet şöyledir:

قال الله عَزَّ وَجَلَّ: الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ

---

654 Buhâri, İman 8, No:16; Müslim, İman 67, No:43

655 Müslim, Birr 37, No:2566; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7230, 2/237

656 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7214, 7/180

657 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:3419, 6/143; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:2899, 3/192

658 Tirmizi, Birr 28, No:1944; Darimi, Siyer 3, No:2437

"Allahu Teâlâ buyuruyor; "Benim için sevişenlere kıyamet günü nurdan öyle minberler var ki, peygamber ve şehitler bile onlara gıbta ederler."[659]

Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allahu Teâlâ buyuruyor:

"Benim sevgim, benim için sevişenlere vacip oldu. Benim için dostluk edenlere benim dostluğum, benim için vuslat edenlere benim vuslatım, benim için ziyaret edenlere ve benim için verenlere de benim sevgim vacip oldu."

Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah için şevişenler, Allah'ın gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde peygamberler ve şehitlerin bile gıbta edecekleri Allah'ın gölgesinde olacaklardır."[660]

Yine bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ لِلهِ جُلَسَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ وُجُوهُهُمْ مِنْ نُورٍ لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ وَلَا صِدِّيقِينَ قِيلَ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ هُمُ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِ اللهِ

"Muhakkak ki kıyamet günü Arş'ın sağında Allahu Teâlâ'nın bazı misafirleri vardır. Bunlar nurdan minberler üzerinde oturur ve yüzleri de nurdur. Aslında bunlar ne peygamber, ne şehit ve ne de sıddıklardır." Peygamberimize:

"Bunlar kimlerdir?" diye soruldu. Peygamberimiz:

"Allah için sevişenlerdir," buyurdu."[661] Yine Peygamberimiz:

إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللهِ عِبَادًا لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءَ يَغْبِطُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ وَالشُّهَدَاءُ قِيلَ مَنْ هُمْ؟ لَعَلَّنَا نُحِبُّهُمْ، قَالَ: هُمْ قَوْمٌ تَحَابُّوا بِنُورِ اللهِ مِنْ غَيْرِ أَرْحَامٍ وَلَا أَنْسَابٍ، وُجُوهُهُمْ نُورٌ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، لَا يَخَافُونَ إِذَا خَافَ النَّاسُ وَلَا يَحْزَنُونَ إِذَا حَزِنَ النَّاسُ، ثُمَّ قَرَأَ: أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Allahu Teâlâ'nın kullarından öyleleri var ki, bunlar peygamber değil, fakat peygamber ve şehitler onlara gıbta ederler." buyurdu. Peygamberimize:

---

659 Tirmizi, Zühd 53, No:2390

660 İbn Hibban, "Sahih", Birr, No:577, 2/338

661 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12686, 12/134

"Bunlar kimlerdir? Belki biz de onları severiz," diye sordular. Peygamberimiz:

"Onlar öyle kimselerdir ki, aralarında hiç bir yönden neseb ve akrabalık bulunmadığı halde, Allah'ın nuru ile birbirini severler. Nurdan minberler üzerinde oturacakları gibi, yüzleri de nurdur. İnsanlar korktuğu zaman onlar korkmazlar. İnsanlar üzüldüğü zaman onlar üzülmezler," buyurdu. Sonra da *"İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir."*[662] âyetini okudu.[663]

Yine Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet gününde yüzleri nurdan ve inciden kürsü ve minberler üzerine oturacak birtakım insanları Allahu Teâlâ diriltecektir. Bunlar aslında peygamber veya şehit olmamakla beraber herkes onlara gıbta edecektir", buyurdu. Bunu dinleyen bir bedevi hemen dizüstü oturarak:

"Ya Resûlallah, onu bize iyi anlat, belki tanırız," dedi. Resül-i Ekrem:

"Onlar muhtelif kabile ve ayrı memleketlerden toplanıp bir araya gelen, Allah için sevişip, Allah'ı zikredenlerdir" buyurdu. Diğer bir rivâyette:

"Onlar insanlardan ayrı ve kabilelerden uzak kalan öyle kimselerdir ki, aralarında yakınlık, sıhriyet ve karabet bulunmadığı halde Allah İçin sevişir, dostluk ve samimiyet kurarlar. Allahu Teâlâ da kıyamet günü onlar için nurdan minberler hazırlatır, onları bu minberlere oturtur. Yüzleri nur, elbiseleri nurdur. Kıyamet günü insanlar korkar fakat onlar korkmaz, çünkü onlar, korku ve hüzün görmeyen Allahu Teâlâ'nın dostlarıdırlar." buyurdu.

Adamın biri Resûl-i Ekrem'e:

"Kıyamet ne zaman kopacaktır?" diye sorar. Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet için ne hazırladın?" buyurur. Adam:

"Allah ve Resulünün sevgisinden başka hiç bir şey hazırlamadım," dedi. Resûl-i Ekrem:

"(Üzülme) sen sevdiklerinlesin," buyurur. Râvi Enes (r.a.) diyor:

"Resûl-i Ekrem'in: *"Sen sevdiklerinlesin."* sözünden duyduğumuz sevinç kadar hiç bir şeyden sevinmedik. Ben Peygamberi, Ebû Bekir ve Ömer'i severim, onları sevdiğim için onlarla olmayı umarım." Enes (r.a.) Peygamberimize:

---

662 Yunus: 10/63.
663 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:6110, 10/495

"Bir toplumu sevdiği halde onlara ulaşamayan ne olur?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Kişi sevdiği ile beraberdir," buyurdu.[664]

56. Allah'ın Veli ve Dostlarına Eziyet Edip Onlara Düşmanlık Yapmak

Allahu Teâlâ,

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

"Erkek olsun, kadın olsun, mü'minleri yapmadıkları bir günahla incitenler, büyük bir iftira ve apaçık bir günahı yüklenmiş olurlar."[665]

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Mü'minlere kanatlarını indir, tevazû ve şefkat göster."[666] buyurmuştur.

Buhâri'nin Enes ve Ebû Hureyre (radıyallahu anhuma) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ وَمَا تَرَدَّدْتُ فِي شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ مَا تَرَدَّدْتُ فِي قَبْضِ نَفْسِ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ وَلَا بُدَّ لَهُ مِنْهُ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي الْمُؤْمِنُ بِمِثْلِ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا وَلَا تَعَبَّدَ لِي بِمِثْلِ مَا افْتَرَضْتُهُ عَلَيْهِ

"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Benim dostlarımdan birisine ihanet eden bana karşı savaş açmış olur. Ben yapmasını dilediğim hiç bir şey hakkında -mü'min kulumu ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi- tereddüt etmedim. Kulum bunda ölümü hoşlanmıyordu. Ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum. Aynı zamanda ölüm de onun için muhakkaktır. Mü'min kulum, dünyada zahidlik kadar hiç bir şey ile bana yaklaşamaz (Bana en çok, dünyadan yüz çevirmekle yaklaşır). Üzerine farz kaldığım şeyler kadar hiç bir şeyle bana ibadet edemez."[667]

---

664 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:12738, 3/168

665 El-Ahzab: 33/58.

666 El-Hicr: 15/88.

667 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:9352, 9/139

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إنَّ الله تَعالَى قَالَ: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْته بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إليَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبُّ إليَّ مِنْ أَدَاءِ مَا افْتَرَضْته عَلَيْهِ، وَلَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إليَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْته كُنْت سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْته وَإِنْ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ

"Allahu Teâlâ buyurmuştur: Her kim sevdiğim kuluma düşmanlık ederse, Ben de ona harb ilân ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım ibadetleri yerine getirmekten daha sevimli bir şey ile bana yaklaşamaz. Her zaman kulum Bana nafile ibadetleri iie yaklaşmak ister. Nihayet Ben ona muhabbet ederim. Artık Ben kulumu sevince onun işitir kulağı, görür gözü, tutar eli, yürür ayağı mesabesinde olurum. Dili ile de her ne isterse muhakkak onları veririm. Bana sığınmak isteyince muhakkak kulumu sıyânet ederim."[668]

Sahih hadîsde şöyle vârid olmuştur:

"Ebû Sufyân; Selmân, Süheyp ve Bilâl'dan ibaret olan Ashâb'dan bir cemaat üzerine çıkageldi. Müslümanlar Ebû Sufyân'ı murad ederek:

"Allah'ın kılınçları, Allah'ın düşmanı üzerine gereği gibi işlemedi," dediler. Ebû Bekir radıyallahu anh:

"Kureyş'in şeyhi ve seyyidine karşı böyle mi söylersiniz?" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.) Peygamberimize gelerek durumu haber verdi. Resül-i Ekrem:

"Ya Ebâ Bekir, ihtimal onları gücendirdin. Eğer onları gücendirmiş isen, Rabbını da gücendirmiş oldun," buyurması üzerine Ebû Bekir (r.a.) onların yanına gelerek:

"Ey kardeşler! Ebû Sufyan yüzünden sizleri gücendirdim," deyince, onlar:

"Hayır, üzülmedik, Allah seni affetsin kardeş," dediler.[669] Bütün yoksullara ve özellikle Ashâb'dan iman edenlerin yoksul olanlarına karşı gösterilen hürmet ve saygının en büyüğü şudur: Müşriklerin ileri gelenleri Peygamberimize gelerek:

---

668 Buhâri, Rekaik 38, No:6137

669 Müslim, Fezailü's-Sahabe 170, No:2504

"Ey Muhammed, bu fakirlerle bir arada oturamıyoruz, bunları etrafından uzaklaştırırsan biz de sana iman ederiz. Bu suretle şerefli İnsanlar ve kabile reisleri sana iman eder," dediklerinde, Allahu Teâlâ,

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

"Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek Ona yalvaranları sakın kovma."[670] buyurmuş ve müşriklerin tekliflerini reddetmiştir. Aynı zamanda yoksullara, sırf yoksulluklarından sebep hakaret etmenin doğru olamayacağı bildirilmiştir. Müşriklerin, yoksulların uzaklaştırılmalarından ümitlerini kesince:

"Öyle ise bir gün bize ve bir gün onlara olsun," dediler. Bunun üzerine yine Allahu Teâlâ,

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma."[671] buyurmakla yoksullara büyük değer vermiştir. Yâni, öyle sırf dünyaya önem verenlere heves edip de yoksulları etrafından sakın uzaklaştırma, demektir. Allahu Teâlâ devamla,

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ

"De ki: Gerçek Rabbinizdendir. Dileyen iman etsin, dileyen kâfir olsun."[672] buyurdu ve sonra da zengin ile yoksulu darb-ı mesel ederek şöyle buyurdu:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا * كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا * وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا * وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا * قَالَ لَهُ

670 el-En'am: 6/52.
671 el-Kehf: 18/28.
672 el-Kehf: 18/29.

صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ
رَجُلًا * لَكِنَّا هُوَ اللهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا * وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ
مَا شَاءَ اللهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا * فَعَسَى رَبِّي أَنْ
يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا
* أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا * وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ
كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ
بِرَبِّي أَحَدًا * وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا * هُنَالِكَ
الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا * وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ
وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا

"Onlara iki adamı misal olarak göster: Birine iki üzüm bağı verip, etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarında ekinler bitirmiştik. Her iki bahçe de ürünlerini vermişlerdi, hiç bir şeyi eksik bırakmamışlardı. İkisinin arasından bir de ırmak akıtmıştık. Onun gelirleri de vardı. Bu yüzden arkadaşı ile konuşurken "Ben malca senden zengin, nüfuzca da senden daha itibarlıyım" dedi. Kendisine böylece yazık ederek bahçesine giderken "Bu bahçenin batacağını hiç zannetmem. Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Eğer Rabbime döndürülürsem, and olsun ki orada bundan daha iyisini bulurum." dedi. Kendisiyle konuştuğu arkadaşı ona "Seni topraktan sonra nutfeden yaratanı, sonunda da seni insan kılığına koyanı mı inkâr ediyorsun? İşte O, benim Rabbim olan Allah'tır. Rabbime kimseyi ortak koşmam. Bahçene girdiğin zaman -her ne kadar beni kendinden mal ve nüfuzca daha az buluyorsan da- "Allah da ne dilemiş ya, kuvvet ancak Allah'a mahsustur" demen gerekmez mi? Rabbim, senin bahçenden daha iyisini bana verebilir ve seninkinin üzerine gökten bir felâket gönderir de bahçen yerle bir olur. Yahud suyu çekilir bir daha da bulamazsın." dedi. Nitekim ürünleri yok edildi. Bağın altüst olmuş çardakları karşısında, sarfettiği emeğe içi yanarak ellerini oğuşturup "Keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım" diyordu. Ona, Allah'tan başka yardım edebilecek adamları da yoktu; kendi kendini de kurtaramadı. İşte burada kudret ve hakimiyet, varlığı gerçek olan Allah'ındır. Mükâfatlandırma bakımından hayırlı olan da sonuçlandırma yönünden hayırlı olan da O'dur. Onlara dünya hayatının tıpkı şöyle olduğunu anlat: Gökten indirdiğimiz su ile yeryüzünde yetişen bitkiler birbiri-

ne karışır, ama sonunda rüzgârın savuracağı çer-çöpe döner. Allah, her şeyin üstünde bir kudrete sahip olandır."[673]

Bütün bunlar, yoksulların ve özellikle ilk Müslüman olan Ashâbı Kirâm'ın yoksullarının şereflerini ve saygı değer kimseler olduklarını gösterir. İşte bunun içindir ki bizzat Resûl-i Ekrem onlara ve özellikle kendisiyle hicret edenlerin yoksulları olan Ashâb-ı Suffa'ya hürmet ederdi. Bunlar, Medîne mescidinin sofasında otururlar, gelen fakirler bunlara katılırdı. Böylece çoğaldılar. Bunlar, son derece yoksul ve hiç bir şeyleri olmayan kimselerdi. Sabrederlerdi. Onları bu hale sevkeden, mâsivadan ilgisini keserek Allah'a bağlananlara, Allahu Teâlâ'nın vereceği büyük mükâfatlara inanıp bağlanmaları idi. İşte bunun için O'nun kapısından kovulmadı ve orada kalmaya, dostlar arasında övünmeye hak kazandılar. Çünkü evleri mescidler, aradıkları Allah, yemekleri açlık, insanlar uykuya yattıkları gece uykusuzlukları gıdaları, ihtiyaç ve yoksulluk şi'arları, meskenet ve çaba elbiseleri idi. Onların yoksullukları genel anlamda olan, herkesin Allah'a muhtaç olmasında umumî bir fakirlik değildi, zira bütün yaratıkların niteliği budur. Nitekim Allahu Teâlâ,

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللهِ

"Ey insanlar, siz Allah'a muhtaçsınız."[674] buyurmakla bunu murad etmiştir. Bunların yoksulluğu ise özeldir. Allah'ın veli, dost ve ahbablarının şi'arı olan yoksulluktur. Bu da kalblerinin başkalarından boşalıp bütün tutum ve davranışlarında O'nun müşahedesiyle kalblerini doldurmaktır. Allahu Teâlâ'nın lutf u keremi olarak onları sevdiğimiz için bizi de onlarla hasretmesini kendisinden dileriz.

Tembih: Allah'ın velilerine eziyet ve onlara düşmanlığın büyük günah olduğunu birçokları tasrih etmiş olduğu gibi, bu kadar şiddetli vaîdler de bunu açıkça ifade etmektedir. Zira Allahu Teâlâ'nın savaş ilân etmesi, yalnız ribâ yiyenlerle O'nun velilerine karşı cephe alanlar hakkındadır. Allahu Teâlâ'nın husûmet ettiği kimsenin iflah olmayacağı meydandadır. Hatta iflah olmak şöyle dursun, bu gibilerin küfür halinde olmaları mukadderdir. Allah, lütuf ve keremiyle bizleri korusun. Sonra Zerkeşî'nin de -Hadimi de buna işaret ederek- şöyle dediğini gördüm: Zerkeşî bu hadîs üzerinde düşündü ve ribâ hakkında Allahu Teâlâ'nın,

---

673 el-Kehf: 18/32-45.
674 Fatır: 35/15.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ

"Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin." [675] âyet-i celîlesi üzerinde düşündü ve "Bunların ikisi birdir." dedi".

Hanefîlerin "Fetvâ-i Bedi'iyye" adlı kitabında "Bir kimse âlim ile alay etse karısı boş olur." diye yazılıdır. Çünkü ona göre âlimi istihfaf irtidattır. İmamlardan biri olan Hafız el-İmam İbn Asâkir diyor ki:

"Kardeşim, Allah seni ve beni hayır yoluna hidâyet etsin. Bilmiş ol ki, âlimlerin eti zehirlidir. Onların kusurlarını araştırıp açıklayanlara karşı Aîlahu Teâlâ'nın adeti malumdur. Kim ki âlimlerin kusur ve ayıblarını diline, dolarsa, Allahu Teâlâ, ölmeden o kusur ile onu ibtilâ eder. Nitekim âyet-i celîle'de.

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Allah'ın buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmesinden veya can can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar." [676] buyurulmuştur.

57. Dehr'e Sövmek

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَسُبُّ ابْنُ آدَمَ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ وَبِيَدِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ

"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Âdemoğlu dehre sebbeder (söver, kötü söyler). Hâlbuki ben dehrim. (Olayların meydana geldiği yer olan) gece ve gündüz benim kudret elimdedir." [677] Diğer rivâyette ise:

"Onun gecesini ve gündüzünü değiştiririm. Dilediğim vakit ikisini de tutarım." [678] buyurulmuştur:

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَسُبُّ أَحَدُكُمُ الدَّهْرَ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ

675 el-Bakara: 2/279.
676 en-Nûr: 24/63.
677 Buhârî, Edeb 101, No:5827; Müslim, el-Elfâz minel edeb 1, No:2246
678 Buhârî, Tefsir 316, No:4549

"Sizden hiçbiriniz dehre sebbetmesin, zira dehr, Allah'tır."[679] Buhâri'nin bir rivâyeti şöyledir:

لَا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ وَلَا تَقُولُوا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ

"Üzüme kerm adı vermeyiniz. "Vay şu dehrin hüsranına" diyerek sebbetmeyiniz, zira dehr, Allah'tır." [680]

Ebü Dâvûd ve Müslim'in şartına göre Sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: يُؤْذِينِيابْنُ آدَمَ يَقُولُ يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ، فَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنِّي أَنَا الدَّهْرُ أُقَلِّبُ لَيْلَهُ وَنَهَارَهُ

"Allahu. Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Âdemoğlu, "Kahrolası dehr" demekle bana eziyet ediyor. Sizden biriniz, "Vay şu dehrin hüsranına" diyerek sebbetmesin, zira ben dehrim. Onun gecesini ve gündüzünü çeviririm." [681] Beyhakî'nin de bu mealde bir rivâyeti vardır. Mâlik'in de "Dehrin Allah olduğuna" dâir bir rivâyeti vardır.

Müslim'in şartı üzerine sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in başka bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: اسْتَقْرَضْتُ عَبْدِي فَلَمْ يُقْرِضْنِي وَيَشْتُمُنِي عَبْدِي وَهُوَ لَا يَدْرِي يَقُولُ: وَادَهْرَاهُ وَادَهْرَاهُ، وَأَنَا الدَّهْرُ

"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kulumdan ödünç istedim bana ödünç vermedi. Kulum bilmeyerek, "Ah şu dehr, vah şu dehr" demek suretiyle bana kötü söyler. Hâlbuki ben dehrim.", buyurmuştur.[682]

Tembih: Dehre sövmenin büyük günahlardan olması, ilk bakışta yukardaki hadîslerin zahirinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Özellikle dehre sebbeden hakkında Allahu Teâlâ'nın, *"Kulum bana sebbetti."* buyurarak, dehre sövmenizi kendisine sövmek demek olduğunu söylemesi ve kendisine kötü söylemek küfür olduğuna göre, küfre vesile olan her şeyin en azından kebîre olacağı kendiliğinden ortaya çıkar. Fakat bizim imamlarımız dehre sövmenin kebîre ve hatta haram olmak şöyle dursun, ancak mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunun için bu hususun açıklığa ihtiyacı vardır. Şöyle ki:

679 Müslim, el-Elfâz minel edeb 6, No:2247
680 Buhâri, Edeb 101, No:5828
681 Müslim, el-Elfâz minel edeb 3, No:2246
682 Hakim, "el-Müstedrek", Zekat, No:1526, 1/417

Dehrin üç anlamı vardır: Zaman, Allah ve her ikisi arasında ortak. Şayet kişi, zaman anlamında dehre kötü söylemişse bunun kerahetinde, Allah anlamında dehre kötü söylemişse bunun da küfür olduğunda şüphe yoktur. Ancak şüpheli olan, mutlak olarak dehre sövmesindedir. Hem küfür ve hem de kerahete ihtimali olan burasıdır. Yine bizim imamların açıklamalarına göre mutlak olarak dehre sövmek, zaman anlamındaki dehre sövmek gibi mekruhtur. Zira dehr kelimesinden anlaşılan ilk mana, zamandır. Dehrden Allah manasını çıkarmak mecazdır. Bunun için hadîsin manasında dediler ki: Araplar kendi inançlarında yağmuru yıldız yağdırdığı için, yağmur yağdığı vakit, "Bu yağmuru falan yıldız yağdırdı" dedikleri gibi, bir kimseye bir üzüntü, musibet veya felâket geldiği vakit, bu kötülüğün dehrden geldiğine inandıkları için, dehre söverlerdi, işte bu mana ile dehre sövmek, faili lanetlemek demektir. Aslında her şeyin yaratıcısı ve gerçek anlamda yapıcısı Allah olduğu için, Resûl-i Ekrem, böyle gerçek yapıcı anlamında dehre sövmeyi yasaklamıştır. Bundan sonra dehrin, gelen havadis ve musibette dahli olduğuna inanarak dehre söven kimsenin bu hareketinin büyük günah olduğunu birçok âlimlerden duydum. Fakat bu da şüpheli bir görüştür. Zira yukarda anlattığımız gibi, meydana gelen işlerde dehrin müessir olduğuna inanarak dehre sövmek büyük günah değil, belki küfürdür.

Şunu da bilmiş ol ki, İbn Dâvûd, hadîs râvilerinin (r) harfinin ötresiyle rivâyet ettikleri hadîsi inkâr ve reddederek, "Eğer böyle olsa "Dehr" kelimesinin, Allahu Tealâ'nın isimlerinden birisi olması gerekirdi ki, böyle değildir." demiştir. Ebû Dâvûd hadîsi (r) harfini üstün okumak şeklinde rivâyet etmektedir ve bunu, "Geceyi ve gündüzü değiştiririm" mealinde bulunan أقلب kelimesine zarf yapar. Bu takdirde mana "Geceyi ve gündüzünü dehre çeviririm" demek olur. Bir kısımları da buna uyarak "Dehr" kelimesini üstün olarak okumuşlarsa da gerçek, onların dediği gibi değildir. Çünkü ayrıca "Allah Dehrdir." rivâyeti vardır ki, bu, onların görüşlerini çürütür. Bunun için cumhur "Dehr" kelimesini ötre olarak okumuşlardır ve İbn Davud'un "O halde dehrin de Allah'ın isimlerinden olması gerekir" dediği de gerekmez. Çünkü dehr, mecaz olarak Allah anlamındadır.

58. İfsadı Büyük ve Zararı Yaygın Olup Allah'ı Küstüren ve Sahibinin Aldırış Etmeden Söylediği Sözler

Kişinin aldırış etmediği ve fakat Allah'ın razı olmadığı sözleri söylemenin büyük günahlardan olması müteahhirin -sonradan gelen âlimler-in görüşüdür. Sözün, doğurduğu zarar bakımından da böyle olması gerekir. Buna delil, Buhâri ile Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyet ettikleri şu hadîstir:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ فِيهَا فَيَنْزِلُ بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

"Kul, manasını düşünmeden ve sonucundan korkmadan bir söz söyler. Hâlbuki bu söz sebebiyle doğu ile batı arasından daha uzak bir mesafede cehenneme iner."[683]

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللهِ تَعَالَى مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللهُ لَهُ رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللهِ مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللهُ لَهُ بِهِ سَخَطَهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ

"Bir kimse, Allah'ın verdiği bir sözü söyler de, o söz ile Allah'ın rızasına erişebileceğini zannetmez. Hâlbuki Allahu Tealâ o hayırlı söz sebebiyle kıyamete kadar o kimseden razı olur. Bir adam da, Allah'ın gazabını mucip bir söz söyler ki, o sözün kendisini Allah'ın gazabına ulaştırabileceğini, sanmaz. Hâlbuki Allahu Teâlâ o kimseye o kötü söz sebebiyle kıyamete kadar buğzeder." [684]

Âlimlerden birisi diyor ki: Bu, hükümdarlar huzurunda konuşulan sözler gibidir. Hükümdar huzurunda konuşulan bir sözün büyük bir kârı, bir başka sözün de büyük bir zararı dokunur. Sünneti yeren söz, bid'ati ayakta tutmak, hakkı ibtal etmek, bâtılı yerleştirmek, kan dökmek, haram olan ırz ve malı helâl yapmak, kişinin gizli hallerini açıklamak, akraba ile münasebeti kesmek, Müslümanlar arasında gaddarlık yapmak, karı-koca arasını açmak gibi sözler de böyle umumi zararlar doğuran sözlerdendir.

59. İyiliği Görülen Kimseye Karşı Nankörlük

Her ne kadar birçokları bu kebîreyi bu şekilde yazmışlarsa da bu, aklen uzaktır. Ancak nankörlükten, Allah'a karşı olan nankörlük kasdedilmelidir. Çünkü gerçekte ihsan ve in'am eden, yalnız O'dur. Bununla beraber hakkına riâyeti vacip olan ve yardımda bulunan kimseye karşı da nankörlük etmek, büyük günahlardan olabilir. Karı için koca gibi. Buna da Neseî'nin şu rivâyeti delâlet etmektedir:

683 Buhâri, Rekaik 23, No:6112; Müslim, Zühd 49, No:2988
684 Tirmizi, Zühd 12, No:2319; İbn Mace, Fiten 12, No:3969

لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَى امْرَأَةٍ لَا تَشْكُرُ زَوْجَهَا وَهِيَ لَا تَسْتَغْنِي عَنْهُ

"Kocasından müstağni olmadığı ve ona muhtaç olduğu halde, kocasına teşekkür etmeyen kadına Allah nazar kılmaz".

Yine bunun gibi Resûl-i Ekrem, kadınların çoğunun cehenneme girmelerini, kocalarının ihsanlarına karşı nankörlükte bulunmalarına bağlamış ve bir erkeğin ömür boyunca elinden geldiği kadar ailesine ihsanda bulunsa, sonra da kadının bir isteğini yerine getirmese veya bir eksiklikte bulunsa, kadın hemen:

"Ben senden ne gördüm, senden hiç bir iyilik görmedim," deyip kenara çekilir," buyurmuştur. Şüphesiz her iki hadîs de kadınlar için şiddetli bir veîddir. Buna göre, kocanın ihsanına karşı nankörlük, büyük günahlardan sayılması, uzak bir ihtimal değildir.

Diğer bazılarının, nankörlüğün büyük günahlardan sayılacağı hakkında, Sahih senedle rivâyet edilen,

لَا يَشْكُرُ اللهَ مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ

"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmiş olmaz." [685] hadîsi ile delil çekenlerin, bu delili de açık ve kesin değildir. İbn Hibbân ve Tirmizî'nin rivâyetindeki:

مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثْنِ بِهِ فَمَنْ أَثْنَى بِهِ فَقَدْ شَكَرَهُ وَمَنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ

"Kime bir ikram yapılırsa, şayet kendisinde varsa o da karşılıkta bulunsun. Kendisinde verecek bir şey yoksa onu övsün, öven, şükrünü ödemiş, bunu gizleyen nankörlük etmiş olur."[686] şükür, karşılık, övmek ve dua ile de delil çekmek pek mümkün değildir.

60. Resûl-i Ekrem'in İsm-i Şerifi Anıldığında Ona Salavat Getirmemek

Sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in Kâb b. Aceze (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

---

685 Ebu Davud, Edeb 12, No:4811; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7926, 2/295
686 Ebu Davud, Edeb 12, No:4813; Tirmizi, Birr 87, No:2034

"Minberi hazırlayın," buyurdu. Biz de minberi hazırladık. Üç basamaklı olan minberin her üç basamağına yükseldikçe Âmîn dedi. Minberden indiğinde kendisine:

"Ya Resûlallah, âdetinizin hilafına, birinci basamakta Âmîn, ikinci basamakta Âmîn, üçüncü basamakta da Âmîn, dediniz. Bunun hikmeti ne idi?" diye kendisinden sorduk. Resûl-i Ekrem:

"Birinci basamağa çıktığımda bana Cebrail aleyhisselâm geldi de: "Ya Muhammed, ramazan ayına yetiştiği halde ölüp de günahı bağışlanmayarak cehenneme atılan kimseyi Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın." dedi, ben de "Âmîn" dedim. İkinci basamakta yine Cebrail aleyhisselâm geldi ve "Ey Muhammed, kimin yanında adın anıldı ve sana salavat getirmedi ise (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun." dedi, ben de "Âmîn" dedim. Üçüncü basamakta yine Cebrail aleyhisselâm gelerek "Ya Muhammed, anne ve babasına veya bunlardan birisine ihtiyarlık anlarında yetişip de cennete girmesine sebep olacak şekilde rızalarını kazanmayan (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun." dedi, ben de "Âmîn" dedim, buyurdu".

İbn Hibban "Sahih"inde, Taberânî leyyin sened ile, ayrıca Bezzâr ve Taberânî İbn Huzeyme'den aynı mealde rivâyetleri vardır.[687]

Tirmizî'nin, hasen ve gariptir, dediği rivâyeti şöyledir: Cebrail aleyhisselâm Resûl-i Ekrem'e gelerek;

رُغِمَأَنْفُ مَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْك، وَرُغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَه، وَرُغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَدْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكِبَرَ فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ

"Yanında ism-i şerifin anıldığı halde üzerine salavât-i şerife getirmeyen kimsenin burnu sürtülsün. Ramazan ayı girip çıktığı halde (gerekli ibadeti yapmadığı için) mağfiret olmayan kimsenin burnu sürtülsün. Anne babasından (birinin veya her ikisinin) ihtiyarlık çağına yetişip de (rızalarını kazanmak suretiyle) cennete giremeyen kimsenin de burnu sürtülsün." buyurdu."[688] buyurmuştur. Yalnız İbn Huzeyme ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivâyetleri ifade bakımından farklıdır. Bunlara göre, Resûl-i Ekrem'in her üç basamakta ayrı ayrı "Âmîn" demesinin hikmetini sorduklarında, Resûl-i Ekrem:

"Birinci basamakta Cebrail aleyhisselâm geldi ve:

---

687 Bezzâr, "el-Müsned", No:3206, 9/134

688 Tirmizı, Deavât 101, No:3545; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7444, 2/254

مَنْ أَدْرَكَ شَهْرَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ فَدَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللهُ قُلْ آمِينَ، فَقُلْتُ: آمِينَ، وَمَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ أَوْ أَحَدَهُمَا فَلَمْ يَبَرَّهُمَا فَمَاتَ فَدَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللهُ، قُلْ: آمِينَ، فَقُلْتُ: آمِينَ، وَمَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ فَمَاتَ فَدَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللهُ، قُلْ آمِينَ فَقُلْتُ: آمِينَ

"Kim ki Ramazan ayına yetişir ve (gerekli ibadeti yapmadığı için) bağışlanmadan cehenneme girerse, Allah onu (rahmetinden) uzaklaştırsın. Sen de; "Âmîn" de, dedi, ben de: "Âmîn" dedim. (Cebrail yine:) Anne ve babasının birine yetiştiği halde ölüp de cehenneme giren kimseyi Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın, sen de "Âmîn" de, dedi, ben de "Âmîn" dedim. (Yine Cebrail:) Yanında ism-i şerifin anılıp da senin üzerine salavât-ı şerife getirmeyen, sonra ölüp de cehenneme giren kimseyi Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın, sen de "Âmîn" de, dedi, ben de "Âmîn" dedim."[689] buyurdu.

Ayrıca Taberânînin Hüseyin b. Ali (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَخَطِئَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ خَطِئَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ

"Kimin yanında ismim anılır da şaşırıp bana salavât-ı şerife getirmezse, cennetin yolunu şaşırmış olur."[690] buyurmuştur.

Muhammed b. Hanefî'den mürsel olarak gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَنَسِيَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ أَخْطَأَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ

"Kimin yanında ismim anılır da üzerime salavat-ı şerife getirmeyi unutursa, cennetin yolunu şaşırmış olur."[691] buyurmuştur.

İbn Mâce ve Taberânî'nin -senedinde ihtilâf olan- rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ نَسِيَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ خَطِئَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ

"Bana salavât-ı şerife getirmeyi unutan kimse, cennetin yolunu şaşırmış olur."[692] buyurmuştur.

---

689 İbn Huzeyme, "es-Sahih", Savm 10, No:1888, 3/192
690 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:2887, 3/128
691 İbn Ebi Şeybe, "el-Musannef", Fezail 1, No:32453, 16/508
692 İbn Mace, İkametü's-Salat 25, No:908; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12819, 12/180

Neseî, "Sahih"inde İbn Hibbân, sahih olduğunu söyleyen Hâkim Hüseyin b. Ali (r.a.) den, ayrıca Tirmizî'de -râvileri arasına Hz. Ali'yi katarak-hasen, sahih ve garip olduğunu söylediği, rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْبَخِيلُ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ

"(Gerçek) cimri, yanında ismim anıldığı halde bana salavât-ı şerife getirmeyendir."[693]

İbn Âsım'ın rivâyetinde, *"Cimrilerin cimrisi, yanında ismim anıldığı halde bana salavât-ı şerife getirmeyendir. İşte bu, insanların en cimrisidir."*[694] buyurulmuştur.

Tembih: Resûl-i Ekrem Efendimizin ism-i şerifi anıldığı zaman salavât-ı şerife getirmemeyi büyük günahlardan saymak, yukardaki hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Zira Resûl-i Ekrem, ism-i şerifi anıldığı halde salavât getirmeyenlere şiddetli veîdlerde bulunmuş ve cehenneme gireceklerini haber vermiştir. Ayrıca bunların Allah'ın rahmetinden uzaklaşması hakkında Cebrail aleyhisselamın bedduası ve Peygamberimizin de "Âmîn" demesi, bunun büyük günahlardan olduğuna delildir. Üstelik Resûl-i Ekrem'in onun için *"Burnu sürtülsün, zillet ve hakarete uğrasın"* demesi, cimrilikle ve hatta insanların en cimrisi olmakla vasıflandırması, cidden şiddetli korkutmalardır. Bütün bunlardan salavât-ı şerifeyi terketmenin kebîre olduğu anlaşılır. Fakat bu, Şâfiî, Mâliki, Hanefî ve Hanbelîlerden, peygamberimizin her ism-i şerifi anıldıkça salavât-ı şerife getirmenin vacip olduğunu söyleyenlerin görüşüne uygundur ve zaten hadîslerin sarahati de bunu ifade etmektedir. Her ne kadar bundan önce, namazın dışında Resûl-i Ekrem Efendimize salavât-ı şerife getirmek vacip değildir icmaına muhalif ise de hadîslerin zahiri bunu ifade eder. "Salavât-ı şerife getirmek vaciptir- diyenlere göre, peygamberimizin ism-i şerifi anıldığı vakit salavât-i şerife getirmemenin kebâirden olduğunu söylemek mümkündür. Fakat çoğunluğun, salavâtın vacip olmadığı görüşü ile salavât hakkındaki bu hadîsler karşısında hüküm vermek cidden zordur. Ancak burada şöyle diyebiliriz: Hadîslerdeki korkutma, salavât-ı şerifenin terki, Resûl-i Ekrem'e saygısızlık gösterilen hallerdedir. Meselâ, adamın yanında Resûl-i Ekrem'in ism-i şerifi anılmış, fakat kendisi yasak olan oyun ve eğlence ile meşgul olarak ona salavât getirmemiştir. Bu ise büyük günahlardandır.

---

693 Sünenü't-Tirmizil, 5/551; Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevâid, 10/164 (Taberânî'nin rivâyetinden naklen).

694 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:1736, 1/201

Yoksa her vakitte salavât-ı şerifi getirmemekten bir şey lâzım gelmez. İşte böylece hem imamların "Salavât getirmek farz değil" sözü yerine gelmiş ve hem de veîde hakkı verilmiş olur.[695]

Resûl-i Ekrem Efendimize Salavât-ı Şerife Getirmenin Fazileti Hakkında Hasen ve Sahih Olarak Rivâyet Edilen Hadîsler

Resûl-i Ekrem Efendimize Salavat-ı şerife getirmenin fazileti hakkındaki bu hadîsleri

اَلدُّرُّ الْمَنْضُودُ فِي فَضَائِلِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى صَاحِبِ الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ

adlı eserde topladım.

Hadîsler:

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ عَشْرًا

"Her kim üzerime bir defa salavat-ı şerife getirirse Allahu Teâlâ ona on salât eder (on misli rahmet eder.) " [696]

مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلْيُصَلِّ عَلَيَّ

"Kimin yanında ismim anılırsa üzerime salavât-ı şerife getirsin." [697]

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ وَحُطَّتْ عَنْهُ بِهَا عَشْرُخَطِيئَاتٍ وَرُفِعَتْ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ

"Bana bir salavât-ı şerife getirene Allah on misli rahmet eder, on günahı silinir ve derecesi on misli yükseltilir." [698]

---

695 Burada dikkati çeken bir husus vardır: Müellif, salavâtla ilgili Ayetlere temas etmemiştir. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'de *"Ey mü'minler, siz de ona (Muhammed'e) salât ve selâm edin."* el-Ahzâb: 33/56, buyurulmuştur. Buradaki "Salat edin" emri vücut) içindir. Buna göre ömürde bir defa Resûl-i Ekrem'e salavâtı şerife getirmek farzdır. Çoğunluk da bu görüştedir. Ayrıca herhangi bir mecliste ism-i şerifi anıldığı vakit, birinci defasında salavât getirmek, Hanefîlerde vaciptir. Sonraları için ve namazların sonunda salavât sünnettir. Salavat-ı şerifeyi dünya menfaatine âlet etmek ise yasaktır. Ömürde bir defa salavât getirmeyen elbette büyük günah işlemiş olur.

696 Müslim, Salat 70, No:408; Ebu Davud, Salat 408, 1/306

697 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:4002, 7/75; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:2767, 3/153

698 Nesai, "es-Sünenü'l-Kübra", Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle 18, No:9890, 6/21

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ عَشْرًا وَمَنْ صَلَّى عَلَيَّ عَشْرًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ مِائَةً وَمَنْ صَلَّى عَلَيَّ مِائَةً كَتَبَ اللهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ بَرَاءَةً مِنَ النِّفَاقِ وَبَرَاءَةً مِنَ النَّارِ وَأَسْكَنَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الشُّهَدَاءِ

"Kim bana bir salavât-ı şerife getirirse Allahu Teâlâ ona on misli rahmet eder. Her kim bana on salavat getirirse Allahu Teâlâ ona yüz misli rahmet eder. Her kim bana yüz salavât getirirse Allahu Teâlâ onun alnına nifaktan ve cehennemden berat yazar ve onu kıyamet gününde şehitlerle beraber kılar."[699]

إِنَّ جِبْرِيلَ أَتَانِي فَبَشَّرَنِي فَقَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ صَلَّيْتُ عَلَيْهِ وَمَنْ سَلَّمَ عَلَيْكَ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَسَجَدْتُ لِلهِ شُكْرًا

"Cebrail aleyhisselâm bana geldi ve beni müjdeleyerek dedi ki:

"Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Sana kim salât ederse ben de ona rahmet ederim. Sana selam verene ben de selam veririm." Bunun üzerine ben de hemen şükür secdesine kapandım," buyurdu.[700] Ebû Yâ'lâ'nın rivâyetinde,

"Ümmetim hakkında Rabbımın bana olan bu nimeti karşısında hemen secdeye kapandım." buyurulmuştur.[701]

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مِنْ أُمَّتِي صَلَاةً مُخْلِصًا مِنْ قَلْبِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرَ صَلَوَاتٍ، وَرَفَعَهُ بِهَا عَشْرَ دَرَجَاتٍ، وَكَتَبَ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ، وَمَحَا عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ

"Ümmetimden her kim hulûs-u kalb ile üzerime bir salât getirirse Allahu Teâlâ on misli rahmet eder, derecesini on misli yükseltir, defterine on sevap yazar ve defterinden on günahını siler."[702]

إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ عَشْرًا، ثُمَّ سَلُوا اللهَ لِيَ الْوَسِيلَةَ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللهِ، وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ، فَمَنْ سَأَلَ اللهَ لِيَ الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي

699 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7235, 7/187
700 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:1662, 1/191
701 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:858, 2/164
702 Nesai, "es-Sünenü'l-Kübra", Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle 18, No:9892, 6/21

"Müezzini (ezan okurken) işittiniz mi hemen siz de onun dediği gibi deyin. Sonra da benim üzerime salavât-ı şerife getirin. Zira benim üzerime bir salavat getirene Allahu Teâlâ on misli rahmet eder. Daha sonra da benim için Allah'tan "vesîle"yi isteyiniz. Vesile cennette bir mevkidir, ancak Allah'ın kullarından birisine verilecektir. Bu kulun ben olmamı Allah'tan umarım. Kim benim için vesileyi isterse şefaatimi haketmiş olur." [703]

İbn Ömer (r.a.), "Resûl-i Ekrem'e bir salavât-ı şerife getirene Allah ve melekleri yetmiş salât eder."[704] buyurmuştur ki, bu gibi sözler kendileri tarafından söylendiği için, bu da Resûl-i Ekrem'e merfû hadîs gibidir.

Yine Resûl-i Ekrem:

أَكْثِرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّهُ أَتَانِي جِبْرِيلُ آنِفًا عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ: مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ مُسْلِمٍ يُصَلِّي عَلَيْكَ مَرَّةً وَاحِدَةً إِلَّا صَلَّيْتُ أَنَا وَمَلَائِكَتِي عَلَيْهِ عَشْرًا

"Cuma günü benim üzerime çokça salavât-ı şerife getirin. Zira bana az önce Cebrail aleyhisselâm gelerek Allahu Teâlâ'nın, "Yeryüzündeki Müslümanlardan her kim senin üzerine salavât-ı şerife getirirse, ben ve meleklerim ona on salât ederiz." buyurduğunu haber verdi."[705] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ حَيْثُمَا كُنْتُمْ، فَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي

"Şüphesiz Allahu Teâlâ'nın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır, ümmetimden bana selâm ulaştırırlar. Nerde olursanız olun üzerime salavât-ı şerife getiriniz, çünkü salâvatınız bana ulaşır."[706] Diğer bir rivâyette şöyle buyurulmuştur: *"Kim bana salavât getirirse onun salavâtı bana ulaşır ve ben de ona dua ederim, ayrıca ona on sevap da yazılır."*[707]

Diğer bir rivâyette,

---

703 Müslim, Salat 11, No:384; Ebu Davud, Salat 36, No:523; Tirmizi, Menakıb 1, No:3614

704 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6754, 2/187

705 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:4718, 5/99

706 Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevâid, 10/162 (Taberânî'nin "Kebir" ve "Evsat"indeki rivâyetinden naklen). Ancak burada hadîsin ikinci şıkkı vardır. Hadîsin baş tarafım ise Dârimi Abdullah b. Mesûd (ta) den rivâyet etmiştir. (Sünenü'd-Darimi, 2/317).

707 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:1642, 2/178

مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللهُ إِلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ

"Kim bana selâm verirse, Allahu Teâlâ nutkumu (yâni konuşma yeteneğimi) bana iade eder de onun selamını alır ve kendisine iade ederim."[708] buyurulmuştur.

Râvileri arasında bilinmeyen bir kişi bulunan bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ وَكَّلَ بِقَبْرِي مَلَكًا أَعْطَاهُ أَسْمَاعَ الْخَلَائِقِ فَلَا يُصَلِّي عَلَيَّ أَحَدٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا بَلَّغَنِي بِاسْمِهِ وَاسْمِ أَبِيهِ: هَذَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ قَدْ صَلَّى عَلَيْكَ

"Allahu Teâlâ benim kabrime bir melek müvekkel kıldı (görevlendirdi) ve ona bütün yaratıkların seslerini duyacak kuvvet verdi. Kıyamete kadar her kim benim üzerime salavât-ı şerife getirirse onu, babasının ve kendisinin adı ile bana bildirir ve: "Falan oğlu falan sana salavât-ı şerife getirdi." der."[709] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً

"Kıyamet günü insanların bana en çok yakın olanı, üzerime en çok salavât-ı şerife getirenidir."[710]

Başka bir rivâyette de Resûl-i Ekrem:

"Kim olursa olsun, benim üzerime salavât getirdiği sürece melekler de ona dua ederler. İster az salavât getirsin, isterse çok." [711] buyurmuştur.

Gecenin dörtte biri geçtiği vakit Resûl-i Ekrem:

"Ey insanlar! Allah'ı anın. Zira deprem zamanı, dünyanın yıkılması için birinci sûr'a üfürme zamanı yaklaşmıştır. Onu Râdife yâni ikinci defa sûr'a üfürme takip edecektir. Ölüm zamanı yakındır." derdi. Ubeyy İbn Kâb (r.a.) Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, ben çok dua ederim, bu duamın ne kadarını sizin için yapayım?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

---

708 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:10827, 2/527
709 Bezzâr, "el-Müsned", No:1274, 4/298
710 Tirmizi, Vitir 21, No:484
711 Sünenü İbn Mace, 1/394.

"Ne kadarını istersen," buyurdu. Ben:

"Dörtte birini yapayım mı?" dedim. Resûl-i Ekrem:

"Dilediğin kadar, fakat artırrsan, daha iyi," buyurdu. Ben:

"Öyle ise yaptığım duaların yarısını sizin için yapayım," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Sen bilirsin, fakat artırırsan senin için daha iyi olur," buyurdu. Ben:

"Bütün salât ve duamı sizin için yapayım," dedim. Resûl-i Ekrem:

"İşte şimdi Allahu Teâlâ senin dünya ve âhiret derdine derman bulur,"[712] buyurdu.

Yine Resûl-i Ekrem:

أَيُّمَا رَجُلٍ مُسْلِمٍ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ صَدَقَةٌ فَلْيَقُلْ فِي دُعَائِهِ: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ فَإِنَّهَا زَكَاةٌ

"Hangi Müslüman kişi ki yanında verecek sadakası yoksa duasında "Allah'ım, kulun ve Resulün Muhammed'e rahmet eyle; mü'min olan erkeklere, kadınlara, Müslüman olan erkeklere ve kadınlara da rahmet eyle." desin. Çünkü bu, onun için sadakadır. Mü'min cennete girinceye kadar hayırdan doymaz."[713] buyurmuştur.

Yine Resül-i Ekrem:

"Cuma günleri üzerime çokça salavât-ı şerife getirin. Zira cuma, meleklerin fazlasıyla şehâdet ettikleri bir gündür. Kim bana salavât-ı şerife getirirse, hemen o salavâtı bana arzolunur." buyurdu.

Ebû'd-Derdâ (r.a.) diyor ki:

"Öldükten sonra da salavât size arzolunur mu?" diye sordum, Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ nebilerin cesedlerini yemeği toprağa haram kılmıştır (yâni peygamberler çürümezler)."[714] buyurdu.

Yine Resûl-i Ekrem:

---

712 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15718, 3/445

713 İbn Hibban, "Sahih", Rekaik, No:903, 3/185

714 Nesai, Cuma 5, No:1374; İbn Mace, İkametü's-Salat 79, No:1085

"Cuma günü bana çokça salavât-ı şerife getirin. Zira ümmetimin salavâtı, cuma günü bana arzolunur. Kimin getirdiği salavât daha çok ise o kimse bana daha çok yakın olur." [715] buyurmuştur. Yine Resûl-i Ekrem:

إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ قُبِضَ وَفِيهِ النَّفْخَةُ وَفِيهِ الصَّعْقَةُ فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنْ الصَّلَاةِ فِيهِ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتَ؟ يَعْنِي بَلِيتَ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ

"Şüphesiz günlerinizin en faziletlisi, cuma günüdür. Âdem (aleyhisselâm) o günde yaratıldı ve o günde öldü. Sûr'a o gün üflenecek, helâk da o günde olacaktır. Öyle ise o gün üzerime çokça salavât-ı şerife getiriniz, zira salavâtiniz bana arzolunur," buyurdu. Bir adam:

"Ya Resûlallah, bizim salavat-ı şeriflerimiz size nasıl arzedilir, hâlbuki sizin vücudunuz çürümüştür?" deyince, Resûl-i Ekrem:

"Muhakkak Allah, nebilerin cesedlerini yemeği yere haram kılmıştır."[716] buyurdu.

Taberânî'nin "Kebir" ve "Evsât"ındaki rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ قَالَ جَزَى اللهُ عَنَّا مُحَمَّدًا مَا هُوَ أَهْلُهُ أَتْعَبَ سَبْعِينَ كَاتِبًا أَلْفَ صَبَاحٍ

"Her kim, "Allahu Teâlâ Muhammed (s.a.v.)'i lâyık olduğu gibi bizden mükâfatlandırsın derse bu, sevabını yazmak için bin sabah yetmiş kâtibi meşgul eder."[717] buyurmuştur.

Ebû Yâ'lâ'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ عَبْدَيْنِ مُتَحَابَّيْنِ يَسْتَقْبِلُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ وَيُصَلِّيَانِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا لَمْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يُغْفَرَ لَهُمَا ذُنُوبُهُمَا مَا تَقَدَّمَ مِنْهَا وَمَا تَأَخَّرَ

"Allah için sevişen iki mümin kul karşılaştıkları vakit Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e salavat-ı şerife getirirlerse, onlar yerlerinden ayrılmadan Allahu Teâlâ geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar." [718] buyurmuştur.

---

715 Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", Cuma 105, No:6208, 3/249
716 Ebu Davud, Salat 361, No:1531; İbn Mâce, Cenaiz 65, No:1636
717 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:235, 1/82
718 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:2960, 5/334

61. Aç Olan Kimseye Yemek Vermeyecek Kadar Kalb Kararması

Hâkim'in Hazret-i Ali (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اُطْلُبُوا الْمَعْرُوفَ مِنْ رُحَمَاءِ أُمَّتِي تَعِيشُوا فِي أَكْنَافِهِمْ، وَلَا تَطْلُبُوهُ مِنَ الْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ فَإِنَّ اللَّعْنَةَ تَنْزِلُ عَلَيْهِمْ، يَا عَلِيُّ إِنَّ اللهَ خَلَقَ الْمَعْرُوفَ وَخَلَقَ لَهُ أَهْلًا فَحَبَّبَهُ إِلَيْهِمْ وَحَبَّبَ إِلَيْهِمْ فِعَالَهُ وَوَجَّهَ إِلَيْهِمْ طُلَّابَهُ كَمَا وَجَّهَ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجَدْبَةِ لِيُحْيِيَ بِهِ أَهْلَهَا، وَإِنَّ أَهْلَ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ

"İyiliği, ümmetimin merhametli olanlarında arayın ve onların himayesinde yaşayın. Kalbi katı olanlarda merhamet aramayın, zira onlara lanet iner. Ey Ali, Allahu Teâlâ iyiliği yarattı, adamlarını da yarattı ve iyiliği onlara sevdirdi. İyilik onların hoşlarına gitti. Kuru toprağı canlandırmak için yağmuru ve suyu oraya yönelttiği gibi, iyilik arayanları da oraya yöneltti. Böylece dünyada iyilik sahibi olanlar, ahirette de üstün olan kimselerdir." buyurmuştur.[719]

Harâıtî "Mekarim-i Ahlâk" ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İhtiyaçlarınızı ümmetimin merhamet sahiplerinde arayınız, onların himayesine sığınınız, zira benim merhametim onlarla beraberdir. Kalbi katı olanlardan ihtiyaçlarınızı aramayın, zira onlar benim hışmıma uğramaya namzettirler." buyurmuştur.

Tembih: Aç olan kimseye yemek vermeyecek kadar kalb katılığının büyük günahlardan sayılması, bu iki hadîsin sarahetiyledir. Çünkü lanet ve hışım, büyük günah alâmetleridir. Zira bunlarda şiddetli veîdler vardır. Fakat her iki hadîsdeki "Kalb katılığı"nı tercemede anlattığım manaya hamletmek lâzımdır. Yâni karşısındaki adam acından ölecek durumda olup da ona acımayan kimsedir. Her ne kadar böyle bir işaret görmedik ise de, böyle olması açıktır.

62 ve 63. Büyük Günahlardan Birine Rıza Göstermek veya Her Ne Şekilde Olursa Olsun Ona Yardım Etmek

İyiliği emri ve kötülüğü nehyi terk bölümünde anlatılacağı gibi bu ikisinin büyük günahlardan olduğu meydandadır.

719 Hakim, "el-Müstedrek", Rekaik, No:7908, 4/357

64. İnsanların Şerrinden Korunacak Kadar Kötülüğe ve Hayâsızlığa Dalmak

Buhâri ile Müslim'in Aişe (r. anha) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَدَعَهُ النَّاسُ أَوْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ

"Kıyamet günü Allah katında İnsanların en kötüsü, şerrinden ve fuhşundan (hayâsızlığından) korunmak için, insanların terkedip kendisinden uzaklaştıkları kimsedir."[720] buyurmuştur.

Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ وَالْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ

"Hayâ imandandır ve iman (Sahibleri) de cennettedir. Kötü söz ise eziyettendir, eziyet edenler de ateştedir."[721]

إِنَّ الْفُحْشَ وَالتَّفَحُّشَ لَيْسَا مِنَ الْإِسْلَامِ فِي شَيْءٍ، وَإِنَّ أَحْسَنَ النَّاسِ إِسْلَامًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

"Hayâsızlığın ve kendisini hayâsızlığa zorlamanın İslâmiyette hiç bir yeri yoktur. Müslümanlık bakımından insanların güzeli, ahlâkça en güzel olanıdır."[722] buyurmuştur.

65. Basılmış Altın ve Gümüş Paralarını Keyfî Olarak Kırıp Bozmak

Basılmış altın ve gümüş paraların büyük günahlardan olduğunu bazıları söylemiş ve bu hususta:

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ

"O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk yapan, düzeltmeye uğraşmayan dokuz kişi vardı."[723] âyet-i kerîmesini delil göstermişlerdir. Nitekim müfessirlerin Zeyd İbn Eslem'den rivâyetlerine göre bu bozguncular altın ve gümüş pa-

720 Buhâri, Edeb 38, No:5685; Müslim, Birr 73, No:2591
721 Tirmizi, Birr 65, No:2009; İbn Hibban, "es-Sahih", Rekaik, No:608, 2/372
722 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20863, 5/89
723 en-Neml: 27/48.

raları kırarlardı. Ebû Davud'un rivâyet ettiği hadîsde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُكْسَرَ سِكَّةُ الْمُسْلِمِينَ الْجَائِزَةُ بَيْنَهُمْ إِلَّا مِنْ بَأْسٍ

"Resûl-i Ekrem, *"Müslümanların aralarında geçerli olan sikkelerinin kırılmasını, bozulmasını yasaklamıştır. Ancak zaruret hali başka."*[724]

Aslında bu hususta açık bir delil yoktur. Bu rivâyetler, zaruretsiz bir parayı bozmanın haram olup olmaması meselesidir. Yoksa büyük günahlardan olduğuna dair bir sarahat yoktur. Paranın bozulmasının haram olmaması, parada noksanlık olduğu zamandır. Zaten hadîs sahih ise bu manaya mahmuldür.

66. Kalpazanlık

Her ne kadar kalpazanlık hususunda açıkça bir rivâyet görmedimse de bunun büyük günahlardan olduğu meydandadır. İlerde geleceği gibi alış verişteki aldatmanın kebâirden olduğunu gösteren delilller buna da şâmildir. Aynı zamanda burada haksız yere insanların malını yemek vardır. Çünkü bunların para diye piyasaya sürdükleri madde aslında bir değer taşımamaktadır. Onlar, onu, insanları aldatmak için aslına benzetmeye çalışmaktadırlar. Böyle hileli yollara başvurdukları içindir ki, bunlar zillet ve meskenet içinde bereketsiz ve perişandırlar. Her zaman rezil olur, hiç bir vakit bir yerde tutunamazlar. Dünyada sefalet içinde yaşarlar, âhirette de cennetten mahrum kalırlar. Zira onlar, dünya sevgisine dalmış, batıl yollardan onu temine çalışmış, Müslümanları aldatmayı ve haksız yere onların malını yemeyi çıkar yol bulmuş kimselerdir. Hâlbuki tuttukları bu yoldan kendilerine bir fayda gelmez. Allahu Teâlâ onlara meşru kazanç imkânlarını bahsetmişken, onlar, bu yolu tercih etmiş ve dünyanın zevkinden ziyade zillet ve kahrını tatmışlardır. Allah hepimizi taat ve rızasına muvaffak kılsın. Âmîn.

---

724 Ebu Davud, İcare 50, No:3449; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15495, 3/419

İKİNCİ KISIM

ZÂHİRÎ KEBÂİRLER

TAHARET KİTABI

KABLAR BÂBI

67. Altın ve Gümüş Kablarda Yemek Yemek ve İçmek

Buhâri, Müslim ve İbn Mâce'nin Ümmü Seleme (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ

"Altun ve gümüş kablarda yiyip içen, cehennem ateşini karnına (çurp çurp) içerek gönderir."[725] buyurmuştur. Taberânî'nin rivâyetinde, *"Tevbe edenler müstesna."* ilâvesi vardır.

Neseî'nin Enes (r.a.) den rivâyetinde, *"Resûl-i Ekrem altın ve gümüş kablarda yiyip içmekten nehyetmiştir."* buyurulmuştur. Ayrıca Buhâri ve Müslim'in aynı mealde az farkla rivâyetleri vardır.

Tembih: Altın ve gümüş kablarda yiyip içmeyi büyük günahlardan saymak, bazı imamların bu hadîslerden edindikleri bilgilerine dayanır. Meselâ, ateşin midede cırıltısı, azabın şiddetli olmasının delilidir. Bu da, bunun büyük günahlardan olduğunu gösterir.

Şeyhülislâm Alâuddin Alâi de bunun kebîreden olduğunu açıkça ifade etmiş ve hatta Ashâb'dan da bunun nakledildiğini söylemiştir.

Şeyhülislâm Celâl Belkınî de, "Salahüddin Alâî diyor ki: "Ashâbımız, altın ve gümüş bardaklardan içmenin kebîreden olduğunu açıkça ifâde etmişler ve buna da içlerinde yanan ateşin ses vermesi ile delil çekmişlerdir," demiştir".

---

725 Buhâri, Eşribe 27, No:5311; Müslim, Libas 1, No:2065

Demîrî de manzumesinde bunun kebîreden olduğunu bir cemaatten naklederek yazmış ve şöyle demiştir:

وَعَدَّ مِنْهُنَّ ذَوُو الْأَعْمَالِ . آنِيَةَ النَّقْدَيْنِ فِي اسْتِعْمَالِ

"Altın ve gümüş kablarını kullanmayı da, onlar kebâirden saymışlardır."

Fakat Ezra'î ve diğerlerinin görüş ve cumhurdan nakilleri, bunun sağîre olmasındadır.

Tembihlerden birisi de, gümüş ve altın kablarda yemek ve içmekten bahsedilmesi bir misâldir yoksa aslında altın ve gümüş kabları bulundurmak da kebîredir. Bunun için altın ve gümüş kabların başka hususlarda kullanılması da bunlara katılmış ve yasaklanmıştır.

Neticede, insanı çalgı kullanmaya sevkettiği için çalgı âletleri kullanmak yasak olduğu gibi, ilerde kullanma ihtimalleri olduğu için, altın ve gümüş kabları edinmek de aynı şekilde yasak ve kebâirdendir. Zaten "İnâ" demek, âdet bakımından kullanılan kab demektir. Bunun için makara demiri, sürme kabı, kürdan ve kulak temizleme âletine varıncaya kadar bütün âletler de bu hükümdedir. Ancak gözündeki hastalık sebebiyle doktor, altın çöp ile gözleri temizlemenin faydalı olduğunu söylerse, doktorun tavsiyesine uyarak altın veya gümüş istimali caiz olur. Kabların yüzde yüz altın veya gümüş olmaları şart değildir. Meselâ, bir bakır kab altın veya gümüş ile kaplanır, bakır içerde kalır ve ateşte eritildiği vakit altın veya gümüş maddesi de bulunursa, işte bu, altın ve gümüş hükmündedir ve istimali haramdır. Bunun haram olmasındaki hikmet, maddesi ve tekebbür vesilesi olmasıdır. Bunun için altın veya gümüş bir kab bakır ile kablanırsa, o zaman istimali caiz olur. Hatta bir altın kabın paslanması mümkün olup paslansa ve pas her tarafını kaplasa, onu kullanmakta bir sakınca olmaz. Çünkü haram olmasının iki illetinden biri kaybolmuştur, o da böbürlenmektir. Yakut ve inciden yapılmış nefis kabları kullanmak helâldir. Çünkü haram olmasının iki illetinden biri burada da yoktur. O illet de altındır. Yalnız kibirlenmek, haram olmak için yeterli değildir. Bununla beraber bunu da ancak bu kabların değerini bilen ileri gelenler anlar. Yoksullar zaten bu taşlardan anlamadıkları için adamın bunları kullanmasına hiç de üzülmezler. Fakat altın ve gümüş böyle değildir, onları herkes tanır ve bilir. Onları kullanmak, fakirlerin kalblerinin kırılmasına vesile olur.

Bu tembihlerden birisi de, altın ve gümüş kabları kullanmakta, erkek ile kadın arasında fark olmamasıdır. Hatta kadın da altın bardaktan çocu-

ğunu içiremez. Örf bakımından küçük sayılan ve zinet için olan küçük gümüş parçası ile kabı süslemek, bu hükümden istisna edilir; bu, kerahetle caizdir. Zira Resül-i Ekrem'in bardağında gümüş süsü vardı. Bu dabbenin, direğin aslı, kabın etrafını düzeltmeye ve onu tamire yarar. Kabın etrafına çember çekip onu bağlamak, kırığını düzeltmek, yarıklarını doldurmaktır. Sonra bu Dabbe, tezyinat ve süslemeye isim verildi. Bu, herhangi bir kabı gümüşle süslemek demektir ki, bu, küçük olursa caiz, büyük olursa kerahetten hali değildir. Kâbe'nin tepesinde oluk, altındır, buradan dökülen suyu içmekte beis yoktur. Çünkü altın veya gümüş, dudaklara değmemekte ve aynı zamanda el ile de tutulmamaktadır. Artık buna altın istimali denmez. Evet, bu şekil istimalde kerahet yoktur. Hatta bunun altında oturmakta da bir beis yoktur.

Altın ve gümüş kablarını kullanmakta hile ve çare, önce onlardaki maddeyi başka bir kaba veya sol ele dökmek ve sonra da oradan sağ eli ile alıp kullanmaktır. Kişi böyle yapınca, artık altın ve gümüş kablarını kullanıyor denmez. Evet, "Bu hile, doğrudan doğruya altın veya gümüş kabından kullanmayı önlüyor" denebilir, fakat içersine o maddeyi koymak bakımından ve bu yönde onu kullanmaktan önlemiyor. İşin bu yönü üzerinde düşünülmeye değer. Gerçi onların sözlerinden bunun sakıncalı olmayacağı da anlaşılır.

SÖZLER BÂBI

68. Kur'an'ı veya Ondan Bir Âyet ve Hatta Bir Harfi Unutmak

Tirmizî ve Neseî'nin Enes (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي حَتَّى الْقَذَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ وَعُرِضَتْ عَلَيَّ ذُنُوبُ أُمَّتِي فَلَمْ أَرَ ذَنْبًا أَعْظَمَ مِنْ سُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ آيَةٍ أُوتِيهَا رَجُلٌ ثُمَّ نَسِيَهَا

"Ümmetimin mükâfatı, hatta kişinin mescitten attığı süpürüntülerden de aldığı ücretleri bana arzolundu. Ayrıca ümmetimin günahları da bana arzolundu da içlerinde Kur'an'dan ezberledikleri bir sûre veya bir âyeti unuttuklarından günahı daha büyük olanı görmedim."[726] buyurmuştur.

Ebû Davud'un Sa'd b. Ubâde (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ امْرِئٍ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ ثُمَّ يَنْسَاهُ إِلَّا لَقِيَ اللهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَجْذَمَ

"Kur'an-ı Kerimi okuduktan sonra unutan kimse kıyamet günü Allahu Teâlâ'ya cüzamlı olarak mülâki olur." [727]

Muhammed b. Nasr'ın Enes (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü ümmetimin, karşılığını bolca alacağı en büyük günahlarından birisi, Kur'an-ı Kerim'den bir sûreyi öğrendiği halde sonradan onu unutmasıdır." buyurmuştur.

İbn Ebî Şeybe'nin Velid b. Abdullah'dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Günahlar bana arzolundu; Kur'an'ı ezberleyip sonra terkedenden daha büyük günah görmedim." buyurmuştur.

Tembihler: Kur'an-ı Kerîm'i öğrendikten sonra unutmayı büyük günahlardan saymak, Rafi'i'nin ve diğerlerinin görüşüdür. Fakat "Ravza" da diyor ki: Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin: *"Ümmetimin günahları bana*

---

726 Ebu Davud, Salat 16, No:461; Tirmizi, Fezailü l-Kuran 19, No:2916
727 Ebu Davud, Salat 356, No:1474

arzolundu." ifadesi ile başlayıp metin ve tercemesi yukarda geçen rivâyet ettikleri hadîsin senedinde za'fiyet vardır. Nitekim Tirmizî de bunun üzerinde durmuştur. "Tirmizî'nin üzerinde durdu" dediği şöyledir: Tirmizî hadîsi rivâyet ettikten sonra "Garip" olduğunu söylemiş ve "Hadîsi ancak bu rivâyet yolundan biliyoruz" diye ilâve etmiştir. Yine Tirmizî: Hadîs, Buhârî'ye arzedildi, o da bunu bilemedi ve "Gariptir" dedi. Muhammed dedi ki: "Bu hadîsin râvilerinden olan Mutallib Hantab'ın kim olduğunu bilmiyoruz. Sahabeden böyle bir isim duymadık." Abdullah dedi ki: "Ali b. el-Medeni, Muttalib'in Enes (r.a.) den böyle bir hadîs duymuş olmasını reddetmiştir." İşte Tirmizî bunları söylemiştir. Demek ki Nevevî'nin "Revza"da: "Bu hadîsin isnadında za'fiyet var" demekten maksadı inkıta' var, yoksa râvide za'fiyet var demek değildi. Yâni adı geçen Muttalib, bir cemaatın da anlattığı gibi sika'dan bir zattır. Ancak Enes (r.a.) den duyup duymadığı şüphelidir. Bununla beraber Muhammed b. Saîd "Muttalib'in rivâyetiyle ihticac edilmez, zira o çok kere mürsel olarak hadîsler rivâyet eder. Yâni, mülâki olup görüşmediği kimselerle mülâki olup görüşmüş gibi onların ağı-zından rivâyet eder." demiştir. Ayrıca bu hadîs hakkında Dârekutnî başka bir inkita'ın daha bulunduğunu söylemiştir. Muttalib, Enes (r.a.)den duymadığı gibi, Muttalib'den diye rivâyet eden Cureyc de Muttalib'den bir şey duymamıştır. İşte bu sebeplerden hadîs sabit değildir. Ayrıca bu zatın hiç bir Sahabi'den bir şey duymadığı iddiası varsa da Hafız el-Munzirî bunu reddederek, Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyette bulunduğunu söylemiştir. Bu hadîsde hüküm bu. "Kur'an'ı okuyup unutan, kıyamet günü eczem olarak Allah'a mülâki olur." rivâyetine gelince, burada da diğer hadîsde olduğu gibi hem inkita' ve hem de irsal vardır. Ebû Davud'un, bunun üzerinde sükût etmesine de itiraz edilmiştir. Çünkü hadîsin râvileri arasında Yezid İbn Ebi Ziyâd vardır ki, çoklarına göre bu zatın rivâyeti ile ihticac edilemez. Ancak Ebû Davud'un, "Bu zatın hadîsini kimsenin terkettiğini görmedim. Fakat bununla beraber, başka yoldan gelen rivâyet benim için daha makbuldür." dediğini Ebû Ubeyd el-Âcurî söylemiştir, İbn Adi de, "Bu zât, Kûfelilerin şûbesindendir. Kendisi zayıf olmakla beraber rivâyet ettiği hadîsler yazılır." demiştir.

Önemli uyarılardan birisi de, altın ve gümüş istimalinin kebîreden olmasında "Ravza" sahibi Nevevî'nin de Rafi'i'nin görüşünde olmasıdır. Zira Nevevî'nin beyanından anlaşılan budur. Çünkü Nevevî hadîsin senedinde za'fiyet olduğunu söylemiş ve fakat hadîsin ifâde ettiği hükme bir şey dememiştir. Bunun için "Havza" yi ihtisar edenler ve diğer bazıları bu görüşe meyletmişlerdir. Es-Salâh el-Alâi'nin de "el-Kavâid" adlı eserindeki

sözü bununla izah edilir. Bu eserde anlatıldığına göre Nevevî, "Hakkında hadîs vârid olduğu için Kur'an'ı unutmanın büyük günahlardan olması benim de tercihimdir." demiştir. Nevevî'nin, "Benim de tercihim budur" demesi, Rafi'i'yi teyid eder mahiyettedir. Evet, Nevevî'nin, "Hakkında hadîs vârid olduğu için bu görüşteyim" sözüne itiraz edilebilir. Zira o, hadîsin senedinde za'fiyet var deyip açıkça hadîsi talil ederken, Kur'an'ı unutmanın kebâirden olduğu kanaatini bu hadîse dayaması uygun düşmez, belki bu hususta Rafi'i'yi takviye etmesi mâna bakımındandır. Her ne kadar hadîsin bütününde inkıta' ve irsal gibi za'fiyet sebepleri varsa da hadîsin lâfzına değil, mana bakımından uygun olmasını ele almıştır. Aynı zamanda muhtelif rivâyet yolları da, rivâyet yönünden hadîsin za'fiyetini azaltır, Alâi'nin sözündeki yukarda geçen itirazın bulunması ile beraber, Alâi'nin sözünü yapmış olduğum tevcihden, Celâl Belkınî'nin Alâî'ye muhalif olarak bunun kebîre olmasını ihtiyar ettiği, Nevevî'nin sözünden anlaşılmış olmaz. Yine bu açıklama ile Zerkeşî'nin söylediğini Nevevî, Kur'an'ı unutmanın kebîreden olması görüşünde "Ravza"da Râfii'ye muhalefet etmiştir, sözü de reddedilir.

Bu tembihlerden birisi de Hattabî'nin şu sözleridir. Hattâbi diyor ki: Ebû Ubeyde'ye göre (hadîsde geçen) Eczem, eli kesik demektir. İbn Kuteybe'ye göre cüzamlı anlamınadır. İbn A'rabî ise bu, huccetsiz, hiç bir hayrı olmayan adam demektir. Süveyd b. Gafele'den de bu anlamda bir rivâyet vardır.

Bu tembihlerden bir diğeri de, Celâl Belkınî, Zerkeşi ve diğerlerinin şu sözleridir: Kur'an-ı Kerim'i öğrendikten sonra onu unutmanın kebîreden sayıldığını söyleyenlere göre bunun kebîreden sayılması, tembellik ve atâlet sebebiyle olduğu zamandır. Yoksa okumasına engel hastalık ve benzeri bir sebeple okumaz ve unutursa, bu, kebâirden sayılmaz. Büyük günahlardan sayılması şöyle dursun, günahkâr bile olmaz. Çünkü bunlar avârız-ı semâviyyedendir, kendi iradesi dışında olan hallerdir. Fakat okuduğu şey, kendisi için farz-ı ayn bir ilim olsa da bile onunla meşgul olup Kur'an'ı unutması (bunu kebir sayanlara göre) kebâirdendir. Çünkü okuduğu ilim ne kadar önemli olsa da, ezberlediği Kur'an'ı unutmasına engel olacak derecede değildir, her ikisini de başarabilir. "Kur'an'dan ezberlediği bir âyeti dahi unutması büyük günahlardandır." sözlerinden de Kur'an'ı ezberlediği şekilde muhafazanın vacip olması anlaşılır. Yâni biraz hatalı ezberlese bile onun daha iyisini okumak değil, onu o şekilde muhafaza etmek ve eksiltmemek kendisine borçtur. Gerçi daha iyisini okuması, emredildiği ve kendisinden beklenen bir vazifedir, fakat bundan günahkâr olmaz.

İbn Salâh'ın talebesi ve Nevevî'nin hocası olan Ebû Şâme, Kur'an-ı Kerîm'i unutmak hakkındaki hadîsleri, ameli terketmeye hamletmiştir. Yani, "Kur'an'ı unutmak büyük günahlardandır." denirken, ameli terketmek kebâirdendir manası anlaşılır, demiştir. Çünkü unutmak anlamında olan "Nisyan" kelimesi, terk anlamında dakullanılır. Nitekim âyet-i celîle'de, وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ *"And olsun ki daha önce Adem'e and vermiştik, fakat unuttu."*[728] buyurulmuştur. Buradaki "Nesiye" kelimesi, terk anlamında kullanılmıştır. Kıyamet günü Kur'an'ın iki hali vardır: Birincisi, onu okuyup gereği ile ameli unutmayana şefaat etmesidir. İkincisi, ona ihanet olarak onu terkedip gereği ile amel etmeyenden şikâyetidir. Ona ihanet edenin, okumasını da unutmuş olması, uzak bir ihtimal sayılmaz, dedi. Bu zatın bu son cümlesi, kendi görüşünün hilâfına olarak geçmiş hadîslerden anlaşılan manadır. Buhâri'nin "Kitabu's-Salât" bölümünde, Kur'an'ı alıp sonra atan ve farz olan namazlarda uyuyan hakkında büyük korku ve şiddetli azâb olacağı hakkındaki rivâyetler gelecektir ki, bu rivâyetlerde de, nisyanın unutmak anlamında olduğu açıkça görülecektir.

Bu uyarılardan birisi de, Kurtubî'nin şu sözleridir. Kurtubî diyor ki: "Kur'an'ın tümünü ezberlemek herkese vacip değil denemez. Hal böyle olunca onu ezberlemekte gaflet gösteren neden yerilmesin? Zira biz deriz ki Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyen kimsenin hem kendi yanında ve hem de kavim ve kabilesi arasında mevki ve şerefi yükselir. Nasıl yükselmesin ki, Kur'an'ı ezberleyen kimse nübüvveti koltukları arasına almış ve hakkında "Allah'ın dostu ve özel adamı" denen kimselerden olmuştur. Hal böyle olunca, Kur'an-ı Kerim'e karşı kusurlu davranan kimsenin, başkalarından daha çok muahazaya hak kazanmış olması lâzımdır. Aynı zamanda Kur'an'ı ihmal, cehalete de vesiledir.

69. Hasmıyla Cedelleşerek Kur'an ve Dinî Konularda Onu Yenmek İçin Deliller Aramak

Tayâlisi ve Beyhakî'nin İbn Ömer (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا تُجَادِلُوا فِي الْقُرْآنِ فَإِنَّ جِدَالًا فِيهِ كُفْرٌ

"Kur'an hakkında "mücadele" etmeyiniz, zira Kur'an hakkında mücadele küfürdür." buyurmuştur.[729] Hâkim'in de Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyeti, *"Kur'an'da mücadele küfürdür."* şeklindedir.

---

728 Tâ Ha: 20/115.
729 Tayalisi, "el-Müsned", No:2400, 4/43

Ebû Dâvûd, Taberânî ve Hâkim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde "Cidal" yerine "Mira" kelimesi kullanılmış ve *"Kur'an'da mira küfürdür."*[730] buyurulmuştur.

Seczî'nin Ebû Said (r.a.) den rivâyetinde, *"Kur'an'da cidal nehyedilmiştir."* buyurulmuştur.

Yine Seczî'nin İbn Ömer (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kur'an'da mirayı terkedin, zira sizden evvelkiler, kitaplarında ihtilâfa düşmeden lânetlenmemişlerdir. Kur'an'da mira ve mücadele küfürdür." buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyeti, *"Kur'an'da mücadele etmeyin, Allah'ın Kitabının bir kısmını diğer kısmı ile yalanlamayın. Allah'a yemin ederim ki, mü'min, Kur'an ile mücadele eder ve galip gelir. Münafık da mücadele eder, o da galebe çalabilir."* şeklindedir.

Taberânî'nin İbn Ömer (r.a.) den rivâyetinde şöyle demiştir:

"Kur'an hakkında münazaa eden bir cemaatın yanına giden Resûl-i Ekrem:

يَا قَوْمِ بِهَذَا هَلَكَتِ الْأُمَمُ قَبْلَكُمْ مِنَ الْقُرُونِ إِنَّ الْقُرْآنَ يُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا فَلَا تُكَذِّبُوا بَعْضَهُ بِبَعْضٍ

"Ey milletim, işte geçmiş ümmetler bundan, kitapları üzerindeki mücadeleden sebeb helâk olmuşlardır. Kur'an-ı Kerîm'in bazısı, bazısını tasdik eder mahiyettedir. Sakın siz onun bir kısmı ile diğerini yalanlamaya çalışmayınız." [731] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin, râvileri arasında mevsukiyetinde ihtilâf edilen ve Ebû Said ei-Hudrî (r.a.) den gelen bir rivâyetinde Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh diyor ki:

"Biz Resûl-i Ekrem'in kapısı önünde ilmi müzâkerede bulunuyor ve: "Bu, bu âyetten, bu da bu âyetten çıkarılır" deyip duruyorduk. Tam bu sırada yüzü kızarmış olduğu halde Resûl-i Ekrem çıka geldi ve:

يَا هَؤُلَاءِ أَبِهَذَا بُعِثْتُمْ أَمْ بِهَذَا أُمِرْتُمْ؟ لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ

---

730 Ebu Davud, Sünnet 5, No:4603

731 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:14247, 13/410

"Ey toplum, yoksa bu mücadele için mi gönderildiniz, yoksa bu mücadeleye mi memursunuz? Sakın benden sonra küfre dönüp birbirinizin boynunu vurmayasınız."[732], buyurmakla onları mücadeleden menetmiştir.

Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أُوتُوا الْجِدَالَ ثُمَّ قَرَأَ: مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ

"Hidâyete erdikten sonra ancak mücadele yapanlar hak yoldan sapmıştır." buyurdu ve *"Sana böyle söylemeleri, sadece tartışmaya girmek içindir. Onlar şüphesiz kavgacı bir millettir."*[733] âyetini okudu.[734]

Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللهِ الْأَلَدُّ الْخَصِمُ الَّذِي يَحِجُّ مُخَاصِمَهُ

"Allah katında insanların en sevimsizi, husûmette gaddar davrananıdır."[735] buyurmuştur.

Sahih bir rivâyette de,

إِنَّ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ قَالَ: إِنَّمَا الْأُمُورُ ثَلَاثَةٌ، أَمْرٌ تَبَيَّنَ لَكَ رُشْدُهُ فَاتَّبِعْهُ، وَأَمْرٌ تَبَيَّنَ لَكَ غَيُّهُ فَاجْتَنِبْهُ، وَأَمْرٌ اُخْتُلِفَ فِيهِ فَرُدَّهُ إِلَى عَالِمِهِ

"Meryem oğlu İsa şöyle demiştir:

"İşler üç çeşittir. Birincisi, doğru ve gerçek olduğunu anladığın şeydir, ona hemen uy. İkincisi, kötü ve zararlı olduğunu anladığın şeydir, ondan sakın. Üçüncüsü de, şüpheli gördüğün şeylerdir, bunları da bir bilene havale et ve ondan öğren."[736] buyurulmuştur.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde Âshâb'dan bir cemaat anlatıyor ve diyorlar ki: "Biz, din hususunda bir konuda tartışırken Resûl-i Ekrem son derece kızmış olduğu halde yanımıza geldi. Onu bu kadar hiddetli daha görmemiştik. Biz hemen tartışmayı bırakarak oradan uzaklaşmaya başladık. Resûl-i Ekrem:

---

732 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:5442, 6/37
733 Zuhruf: 43/58.
734 Tirmizi, Tefsir 44, No:3253; İbn Mace, Mukaddime 7, No:48
735 Buhâri, Mezalim 15, No:2325; Müslim, İlim 2, No:2668
736 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10774, 10/318

"Ey Muhammed ümmeti! Durun ve dinleyin. Sizden önce helâk olanlar işte bu gibi tartışmalardan dolayı helâk olmuşlardır. Kârı az olduğu için tartışmayı bırakın, zira mü'minler tartışmaz. Mirayi (birbirinizin sözüne itiraz etmeyi) de bırakın. Zira onun zararı çok büyüktür. Tartışmayı terkedin, zira bir adamın başka bir kusuru olmasa da tartışmadaki kusuru ona yeter. Mücadeleyi terkedin, zira böyle tartışanlara kıyamet günü şefaat etmem. Mirayı terkedin, zira haklı olduğu halde tartışmayı terkedene cennette üç yer verileceğine kefilim. Bunların biri alt, diğeri orta ve üçüncüsü de üst kattadır. Tartışmayı terkedin, zira Rabbim, putperestlikten sonra ilk olarak beni yapmaktan nehyettiği şey, tartışmadır."[737] buyurmuştur".

Bu ifadeden Resûl-i Ekrem'in puta taptığı anlaşılmaz, ancak ifade, tartışmanın büyük günah olduğunu gösterir, yoksa bütün peygamberlerin küfür ve putperestlikten münezzeh oldukları ittifaklıdır.

Tembih: Tartışma hakkında bu hadîsler, tartışma ve mücadelenin büyük günah olduğunu açıkça gösterirken, şimdiye kadar kimsenin buna büyük günah dediğini görmedim. İkinci hadîs, her ne kadar râvisi yönünden zayıf ise de Buhârî'nin *"Allah katında en sevimsiz insanlar, mücadele ve tartışmada gaddar davrananlardır."* rivâyeti, bunu takviye eder.

Aşağıda gelecek bazı hadîslerde küfür olduğu söylenen, ailesiyle livatayı kebîreden saymışlardır. Burada da durum aynıdır. Yukarda görüldüğü gibi, birçok rivâyetlerde tartışma küfür olarak gösterilmiştir. Bu durumda kebîre olmasına diyecek kalmaz. Belki bunun kebîre olması daha kuvvetlidir. Çünkü tartışmanın gerçek küfre olan yakınlığı livâtadan çok daha ilerdedir. Zira Kur'an'da mira ve mücadele, itikad ile ilgili bir meselede olur, ortaya gerçek bir tenakuz çıkar veyahut Kur'an'ın nazminde bir karışıklığa sebep olursa, bunun gerçek küfür olduğunda şüphe yoktur. Şayet Kur'an'daki mücâdele bu dereceye varmaz, fakat tenakuz ve karışıklık vehmini ortaya kor veyahut bir şüphe doğurursa -bu da her ne kadar gerçek küfür değilse de- dinde zararı olup mulhidler yoluna girdiği için, kebîre olmasında şüphe yoktur.

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

"Birbirlerine dönüp soruşurlar."[738]

---

737 Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevaid, 1/159 (Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinden naklen.)

738 es-Saffat: 37/27.

فَلا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلا يَتَسَاءَلُونَ

"O gün aralarındaki soy yakınlığı fayda vermez ve birbirlerine de bir şey soramazlar." [739]

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ

"İşte o gün ağızlarını mühürleriz, bizimle elleri konuşur, ayakları da yaptıklarına şahitlik eder." [740]

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ

"Dilleri, elleri ve ayakları yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün." [741]

هَذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ

"Bu, onların konuşmayacakları gündür." [742] Birbirini nakzeder gibi görünen bu gibi âyetleri okuyup soru soran ve çok küçük de olsa bir şüphe gibi bu meseleyi ortaya koyan adamı Hz. Ömer dövmüş ve Medîne'den uzaklaştırmıştır.

Hulasa, Kur'an'da mücâdele, ya doğrudan doğruya küfür, ya da dindeki zararının büyüklüğü nisbetinde yine küfür veya kebîredir, İşte böylece benim anlattığımın doğruluğu da ortaya çıkmış olur. Daha sonra bazı kimselerin husûmeti büyük günahlardan saydıklarını gördüm ki, bu, benim davamı tamamen kuvvetlendirir.

Kur'an ile İlgili Önemli Hususlara Tembih Eden Bazı Hadîsler:

Ahmed, Buhâri, Tirmizî ve İbn Hibbân'ın tahriçlerinde Resûl-i Ekrem:

تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقُلِهَا

"Kur'an'ı muhafazaya önem verin. Hayatımı kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın hafızadan çıkıp kaçması, bağlı devenin boşanıp kaçmasından daha zorludur." [743] buyurmuştur.

739 el-Mu'minûn: 23/101.
740 36'Yasin: 36/65.
741 en-Nûr: 24/24.
742 Murselat: 77/36.
743 Buhâri, Fezailü'l-Kur'an 23, No:4744; Müslim, Salatü'l-Müsafirin 228, No:790

Muhammed b. Nasr, Taberânî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kur'an'ın korunmasına önem verin, zira o vahşidir. O, bağından çözülüp kaçan deveden daha sür'atli olarak (hafızların) hafızasından çıkar." [744] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ

"Üç günden daha az zamanda Kur'an'ı hatmedip okuyan kimse fakih sayılmaz." (Çünkü tefekkuh, düşünmekle olur. Üç günden daha kısa zamanda Kur'an-ı Kerim'i hatmeden kimse, Kur'an üzerinde düşünüp hüküm verecek zaman bulamaz ve bunun için de Kur'an'ı anlayamaz)[745]

Taberânî, Dârekutnî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا تَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلَّا وَأَنْتَ طَاهِرٌ

"Ancak temiz olduğun halde Kur'an-ı Kerim'i eline al."[746] buyurmuştur. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin de aynı mealde rivâyetleri vardır:

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ نَسِيتُ آيَةَ كَيْتَ وَكَيْتَ بَلْ نُسِّيَ

"Sakın sizden biriniz, "Şu ve şu âyetleri unuttum" demesin, belki unutuldu, desin."[747]

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

بِئْسَمَا لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَقُولَ نَسِيتُ آيَةَ كَيْتَ وَكَيْتَ بَلْ هُوَ نُسِّيَ

"Sizden birinizin, "Şu ve şu âyeti unuttum" demesi ne fena bir şeydir. Belki, unutuldu, denilmelidir."[748] Bir rivâyette, Resûl-i Ekrem, Kur'an-ı Kerîm ile düşman diyarına gitmekten nehyetmiştir.

---

744 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:10231, 10/137

745 Ebu Davud, Salat 326, No:1394; Tirmizi, Kıraat 13, No:2949; İbn Mace, İkametu's-Salat 178, No:1347

746 Hakim, "el-Müstedrek", Marifetü'-Sahabe, No:6051, 3/484; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:3135, 3/205

747 Müslim, Marifetü's-Sahabe 229, No:790

748 Buhâri, Fezailü'l-Kur'an 23, No:4744; Müslim, Salatü'l-Müsafirin 228, No:790

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا آمَنَ بِالْقُرْآنِ مَنِ اسْتَحَلَّ مَحَارِمَهُ

"Kur'an'ın, haram kıldığı şeyleri helâl tanıyan, ona inanmamıştır."[749]

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ لِيَأْكُلَ بِهِ أَمْوَالَ النَّاسِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَوَجْهُهُ عَظْمٌ لَيْسَ عَلَيْهِ لَحْمٌ

"Kur'an-ı Kerım'i, insanların malını yemek için okuyan kimse, kıyamet gününde yüzü etsiz, sırf kemik olduğu halde mahşer yerine gelir." buyurmuştur.[750]

Beyhakî'nin zayıf dediği ve Ubeyy İbn Kab (r.a.) dan gelen rivâyette, Ubeyy diyor ki: "Bir kişiye Kur'an-ı Kerîm'i öğrettim. O da buna karşılık bana bir yay vermek istedi. Durumu Resûl-i Ekrem'e arzettim, Resûl-i Ekrem:

إِنْ أَخَذْتَهَا أَخَذْتَ قَوْسًا مِنْ نَارٍ

"Eğer onu aldınsa ateşten bir yay almış oldun."[751] buyurmuştur"

Ahmed, İbn Menî', Taberânî, Hakim, Beyhakî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ebû Ya'la'nın Ubâde b. es-Sâmit (r.a.) ten de Ubeyy İbn Kab (r.a.) in rivâyeti gibi bir rivâyet gelmiştir. Bu rivâyette Ubâde b. es-Sâmit (r.a.) e Resûl-i Ekrem:

إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تُطَوَّقَ بِهَا طَوْقًا مِنْ نَارٍ فَخُذْهَا

"Eğer onun ateşten bir halka olup boynuna dolanmasını istersen, onu al."[752] buyurdu.

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ'nın, ateşten bir oku gerdanlık olarak boynuna asmasını istersen, yayı al." buyurmuştur.

---

749 Tirmizi, Fezailü'l-Kuran 20, No:2918
750 Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:2384, 4/195
751 İbn Mace, Ticârât 8, No:2158
752 Ebu Davud, İcare 37, No:3416; Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", İcare 10, No:12017, 6/125; Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2277, 2/48

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ يَأْخُذْ عَلَى تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ قَوْسًا قَلَّدَهُ اللهُ قَوْسًا مِنْ نَارٍ

"Kur'an-ı Kerîm'i öğretme ücreti olarak bir yay alan kimsenin, Allahu Teâlâ boynuna ateşten bir halka geçirir."[753]

Ebû Nuaym'ın rivâyeti, *"Kur'an okuttu diye ücret alan kimse, mükafatını peşinen almış olur, âhirette Kur'an-ı Kerîm onunla çekişir."* şeklindedir.

Âlimlerden bir kısmı, bu hadîslerin zahirini alarak, Kur'an-ı Kerim'i öğretmek için ücret almanın haram olduğuna kail olurlarken, diğer bir kısmı da bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Bunların delilleri de şu rivâyetlerdir:

Resûl-i Ekrem:

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللهِ

"Şüphesiz, ücret aldığınız görevin en haklı olanı, Allah'ın Kitabı karşılığındaki ücrettir." [754] buyurmuştur.

Muhammed b. Nasr b. Umeyr b. Hânii'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, biz Kur'an'ı sizden dinlediğimiz vakit duyduğumuz zevki, kendi başımıza kaldığımız vakit bulamıyoruz," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Evet öyledir, çünkü ben onu bâtını manasıyle okurken siz yalnız zahiri manasiyle okuyorsunuz," buyurdu. Ashâb:

"Kur'an'ın bâtınî ve zahirî nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Ben Kur'an-ı Kerim'i okurken onun manasını düşünür ve gereğiyle amel ederim. Siz ise, Kur'an'ı böyle okursunuz," buyurdu ve parmağı ile işaret etti, yâni mânasını düşünmeden okursunuz demek istedi.

Garip ve râvilerinden bazıları hakkında dedikodu olduğunu söyleyen Seczî, İbn Sünnî ve Deylemî'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen hafızlar üçe ayrılır. Bunlardan birincisi, Kur'an'ı ticâret vasıtası yapandır, ikincisi, Kur'an-ı Kerim'le minberlerde böbürlenip durandır ki, onun davranışları, kürsülerindeki çalgıcılarda da ol-

---

753 Taberânî, "Müsnedu'ş-şamiyyîn", No:279, 1/167
754 Buhâri, Tıbb 33, No:5405; İbn Hibban, "es-Sahih", İcare, No:5146, 11/546

maz. Kendisine sorsanız, "Hayır, ben lahn etmiyorum, öyle şey olur mu?" der. Ama gerçekte hep öyle okur. İşte bunlar da ümmetin kötüleridir. Üçüncüsü de Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemiş, sinesine giydirmiş ve kalbine iyice yerleştirmiştir. Kalbini ilticagâh edinmiştir, afiyet için oraya iltica ederler. Nefsini de o Kur'an'dan rahatsız etmiştir. Çünkü nefsi onun hükümlerinden hoşlanmaz. Tamamen kendisini Kur'an'a vermiştir ve onun hükmü ile amel etmiştir. İşte bu gibiler kırmızı kibrit gibi, az bulunan kimselerdir."

İbn Hibbân "Zuâfa" da râvisi hakkında dedikodu olduğunu söyleyen Seczi, İbn Sünnî ve Deylemî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kur'an-ı Kerim'i okuyanlar üç kısımdır. Bunlardan birisi, Kur'an-ı Kerim ile insanları tarafına çekip geçimini sağlayandır, ikincisi de, Kur'an-ı Kerim'in usûlüne uygun olarak okunmasına önem verip, onu ihtimam içinde okuduğu halde, gereğine aldırış etmeyip hükmü ile amel etmeyendir ki, okuyucuların çoğu böyledir. Allah onların sayılarını azaltsın. Üçüncüsü de, Kur'an-ı Kerim'i okur anlar, gereği ile amel eder. Kur'an'ın ilâcını kalbinin hastalığına kor. Kur'an-ı Kerim'in hükmü uyarınca, gündüz susuz ve onu okuya okuya gece uykusuz, mescidlerde onun hakkını burnoslarının altında onu muhafaza ederler. İşte bu gibiler sayesinde Allahu Teâlâ belâyı uzaklaştırır, düşmana karşı zafer verir ve kullarına rahmetini indirir. Fakat ne yazık ki, bunlar da kızıl yakut gibi sayıları az olan kimselerdir, Allah sayılarını çoğaltsın." buyurmuştur.

KAZA-İ HÂCET BÂBI

70. Yollar Üzerine Kaza-i Hâcet Etmek

Muhammed İbn Amr el-Ensari'nin Muhammed b. Sîrîn'den olan rivâyeti dışında bütün ravileri sikadan olan Taberânî, Beyhakî ve diğerlerinin rivâyetlerinde; adamın biri Ebû Hureyre (r.a.) ye:

"Siz her şeyde bize fetva verip duruyorsunuz. Nerde ise pislikten de fetva vereceksiniz," dedi, Ebû Hureyre (r.a.):

"Evet, ben Resûl-i Ekrem'in,

مَنْ سَلَّ سَخِيمَتَهُ عَلَى طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمُسْلِمِينَ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

"Kim yüz karası pisliğini sokaklara ve Müslümanların yolları üzerine salıverirse, Allahu Teâlâ'nın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir."[755] buyurduğunu işittim," dedi.

Taberânî'nin hasen isnad ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ آذَى الْمُسْلِمِينَ فِي طُرُقِهِمْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ لَعْنَتُهُمْ

"Müslümanlara, yollarında eziyet eden, onların lanetini haketmiştir."[756]

Hatlb'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Her kim abdest alınıp içilen bir suyun kenarına pislerse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti, onun üzerine olsun." buyurmuştur.

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اتَّقُوا الْمَلَاعِنَ الثَّلَاثَ أَنْ يَقْعُدَ أَحَدُكُمْ فِي ظِلٍّ يُسْتَظَلُّ بِهِ أَوْ فِي طَرِيقٍ أَوْ فِي نَقْعِ مَاءٍ

---

755 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5426, 5/320
756 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:3050, 3/179

"Üç lanet yerinden sakının: Herhangi biriniz, kendisiyle gölgelenilen bir gölgeye veya yola veya da su birikintisine oturmaktan sakınsın."[757] buyurmuştur.

Mürsel bir rivâyette de,

اتَّقُوا الْمَلَاعِنَ الثَّلَاثَ الْبَرَازَ فِي الْمَوَارِدِ وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ وَالظِّلِّ

"Üç lanet yerinden, su başlarına, yol ortasına ve gölgeye def-i hacet etmekten sakının."[758] buyurulmuştur.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

اتَّقُوا اللَّاعِنَيْنِ، قَالُوا: وَمَا اللَّاعِنَانِ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ

"İki lânetliden sakının," buyurdu. Ashâb:

"Bu iki lânetli kimdir, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"İnsanların yoluna yahut gölgesine def-i hacet eden kimsedir," buyurdu.[759]

Gölgeden maksad, insanların gölgelik edinip altında oturdukları yer demektir, yoksa mutlak surette gölgesi olan yer demek değildir. Gölgelik olarak kullanılmayan herhangi bir ağacın gölgesinde def-i hacet yapılabilir, zira bizzat Resûl-i Ekrem bunu yapmıştır.

İbn Mâce'nin, râvileri sikadan olan diğer bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِيَّاكُمْ وَالتَّعْرِيسَ عَلَى جَوَادِّ الطَّرِيقِ وَالصَّلَاةَ عَلَيْهَا فَإِنَّهَا مَأْوَى الْحَيَّاتِ وَالسِّبَاعِ وَقَضَاءَ الْحَاجَةِ عَلَيْهَا فَإِنَّهَا مِنَ الْمَلَاعِنِ

"Sakın işlek caddeler üzerinde yatıp uyumayın ve oralarda namaz kılmayın, zira bu gibi yerler, yılan ve yırtıcı hayvanların gelip geçtikleri yerlerdir. Aynı zamanda bu gibi yollar üzerinde kazayı hacet de etmeyin, zira o, lanet yerlerindendir."[760] buyurmuştur.

Tembih: Yollar üzerine kazayı hacetin büyük günahlardan sayılması, birinci ve ikinci hadîslerin gereğidir. Çünkü lanet, kebîre alâmetidir. Fakat

---

757 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:2715, 1/299

758 Ebu Davud, Taharet 14, No:26; İbn Mace, Taharet 21, No:328

759 Müslim, Taharet 68, No:269; Ebu Davud, Taharet 14, No:25; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8840, 2/372

760 İbn Mace, Taharet 21, No:329

yukarda görüldüğü gibi, birinci hadîs (rivâyet yönünden) zayıf olduğu için imamlarımız buna güvenememiştir. İmamlarımız arasındaki ihtilâf, bu gibi yerlerde def-i tabiî mekruh mudur, yoksa küçük günahlardan mıdır? En doğru olan mekruh olmasıdır. Ancak yukardaki hadîsler, bunun haram olma tarafını tercih etmektedir. Nitekim imamların pek çoğu bu görüştedir. Şehâdet bölümünde Buhârî ile Müslim de aynı hadîsi rivâyet etmiş, müteahhirin ulemasından bir kısmı da buna itimad etmiştir. "Hadim" de, "Birçoklarının, yollar üzerinde def-i tabiînin haram oluşu görüşünde olmaları, haksız ve zaruretsiz yerde yolu kirletip meşgul etmeleri bakımındandır. Yoksa kaza-i hâcetin âdabı olması bakımından elbette haram olmaz. Bu bakımdan bu işin iki yönü vardır. Fakat bazılarına göre de yollar üzerinde kaza-i hâcet eden, haramı irtikâb ettiği için değil, mürüvvetsiz bir insan olduğu için şehâdeti kabul edilmez." demiştir.

71. Bedenini ve Elbisesini İdrardan Sakınmamak

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem iki mezarın yanından geçiyordu da:

إِنَّهُمَا يُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ بَلَى إِنَّهُ لَكَبِيرٌ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَنْزِهُ مِنْ بَوْلِهِ

"Bunlar azâb oluyorlar, hem de azâb olmaları, büyük bir işten sebep değildir. Hâlbuki onların yaptığı aslında büyük günahtır. Bunlardan biri sidiğinden sakınmaz (elbise ve vücuduna sıçratır) di. Diğeri de söz gezdirirdi."[761] buyurdu. Birçok rivâyetlerde

بَلَى إِنَّهُ لَكَبِيرٌ

kaydı yoktur. Buna göre mana, "Onlara göre bu yaptıkları kebîre değil, hâlbuki gerçekte kebîredir." şeklindedir.

Buhâri'nin İbn Huzeyme (r.a.) den rivâyetinde; Resûl-i Ekrem bir duvarın yanından geçerken, mezarında azâb gören iki insan sesi duydu ve:

"*Bunlar azâb oluyor, fakat azâb olmaları büyük günahtan sebep değildir. Evet, bunlardan biri sidikten sakınmazdı, diğeri de söz gezdirirdi,*" buyurdu.

761 Buhârî, Vudû' 54, No:213; Müslim, Taharet 111, No:292

Lâbeis sened ile ve râvilerinden bazılarının mevsukıyeti ihtilaflı olan bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

عَامَّةُ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْبَوْلِفَاسْتَنْزِهُوا مِنَ الْبَوْلِ

"Çoğunlukla kabir azabı idrardandır. İdrarı üzerinize sıçratmaktan sakının."[762] buyurmuştur.

Diğer Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنَ الْبَوْلِ

"Kabir azabının çoğu idrardandır."[763] buyurmuştur.

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde; Ebû Bekre (r.a.) şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem benimle başka birisinin arasında yürüyordu. Önümüze iki mezar geldi. Resûl-i Ekrem:

*"Bu iki mezar sahibleri de azâb oluyorlar, bana bir dal getirin,"*buyurdu. Hemen ben ve arkadaşım bir dal getirdi. Resûl-i Ekrem o dalı ikiye böldü, birini bir mezara, diğerini de öbür mezara dikti, sonra da:

"Bunlar yaş kaldıkları müddetçe, azablarının azalması umulur,"[764]

Ahmed ve İbn Mâce'nin Ebû Umâme (r.a.) den rivâyetlerinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem sıcak bir günde Bakî mezarlığına uğradı. Ashâb-ı Kirâm da onun ardından yürüyorlardı. Onların ayak seslerini duyunca, bekledi ve onları öne geçirdi. Kendisi Bakî mezarlığına girdi. Orada iki ölü defnedilmiş iki mezar vardı. Resûl-i Ekrem bir süre durakladıktan sonra:

"Bugün buraya kimler defnedildi?" diye sordu. Ashâb:

"Falan ve falan kimseler defnedildi," dediler ve:

"Neden sordunuz?" dediler. Resûl-i Ekrem:

"Çünkü bunlardan biri sidiğinden sakınmaz, diğeri de söz gezdirirdi," buyurdu ve aldığı yaş bir dalı ikiye böldükten sonra mezarlara dikti. Neden böyle yaptığını soranlara da:

---

762 Hakim, "el-Müstedrek", Taharet, No:654, 1/293; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11104, 11/79

763 İbn Mace, Taharet 26, No:348; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:9021, 2/388

764 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3747, 4/113

"Azâbları hafifler," buyurdu, Ashâb:

"Bunlar ne zamana kadar azâb olurlar?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Onu ancak Allah bilir. Dayanabilseydiniz ve kalbinize çarpıntı gelmeseydi siz de benim duyduklarımı duyardınız,"[765] buyurdu.

İbn Hibbân'ın "Sahih"inde Ebû Hureyre (r.a.) den gelen bir rivâyette, Ebû Hureyre (r.a.) diyor ki: Resûl-i Ekrem ile yürüyorduk, iki mezar başına geldik. Resûl-i Ekrem bu mezarların başında dikilip durdu. Biz de durduk. Resûl-i Ekrem'in rengi değişti, sararıp soldu. O derece ki gömleğinin koltukları titremeye başladı. Biz:

"Ya Resûlallah, ne oluyor?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:

"Benim duyduğumu duymuyor musunuz?" buyurdu. Biz:

"Duyduğunuz nedir, ya Resûlallah?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:

"Bu iki mezarda yatan erkekler şiddetle azâb oluyorlar," buyurdu. Devamla: *"Azâb oldukları, kaçınıp korunması kendileri için kolay veya aslında büyük olduğu halde kendilerince küçük sanılan iki günahtır,"* buyurdu. Biz:

"Nedir o iki günah?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:

"Bunlardan biri idrarından sakınmaz, diğeri ise dili ile insanlara eziyet eder, söz gezdirirdi," buyurdu ve iki yaş hurma dalı istedi. Biz de getirdik, mezarlara birer tane dikti. Biz:

"Bu yaş dalların, azabın kalkmasında bir rolü var mıdır?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:

"Evet, bu dallar yaş kaldıkları sürece azâbları hafifler," buyurdu.

İbn Ebi'd-Dünyâ ve Taberânî'nin isnadı leyyin ile (Âynca Ebû Nuaym'ın) rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Dört kimse vardır ki, çektikleri azâbtan cehennem halkını da rahatsız ederler. Hamîm ile cehîm arasında bağırarak çağırarak dolaşırlar. Cehennem halkı birbirine:

"Bunlar kimlerdir? Bizim çektiğimiz yetmiyormuş gibi bir de bunların sıkıntısını mı çekeceğiz," derler. İçlerinden biri:

"Bunlardan biri ateşten tabut içine konuyor ve tabut üzerine kilitleniyor. Diğerinin de içinden çıkan bağırsakları önüne akıyor. Bir üçüncüsünün de ağzından kan ve irin geliyor. Bir diğeri ise kendi etini yiyordur. Cehennemliler ateşten tabut içinde yanana:

---

765 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22346, 5/266

"Şu ötedeki adamın günahı ne idi ki, bugün onun acısı bizi de rahatsız ediyor?" diye sorar. Ona:

"O adam, üzerindeki kul haklarını ödemeden geldi, cezasını çekiyor, diye cevap veriyor. Sonra bağırsakları akan adam için:

"Şunun kusuru ne idi ki, bu kadar ağır azâb içinde kıvranıyor ve bizi de rahatsız ediyor?" diye sorarlar. Adam:

"Bu da sidiğinden sakınmaz, sıçrantılarını yıkamazdı, onun da cezası budur," der."[766] buyurmuştur.

Ahmed ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَلَمْ تَعْلَمُوا مَا لَقِيَ صَاحِبُ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانُوا إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَوْلُ قَطَعُوا مَا أَصَابَهُ الْبَوْلُ مِنْهُمْ فَنَهَاهُمْ فَعُذِّبَ فِي قَبْرِهِ

"İsrâiloğullarının ileri gelenlerinden birinin başına gelenleri biliyor musunuz? Onlar elbiselerine sidik bulaştığı vakit onu makas ile kesip atarlardı. Fakat bu adam onu yasakladı, onları bu işten menetti ve bu sebepten mezarında azâb oldu."[767] buyurmuştur.

Tembih: Bütün bu hadîslerden, sidikten sakınmamanın kebîreden olduğunu anlamış bulunuyorsun. Nitekim imamlarımızın bir kısmı da bunu böylece açıklamışlardır. İmam Buhârî de bu hususta onlara öncülük yapmıştır. Bu hususa ayırdığı bölümde, "Büyük günahlardan birisi de idrardan sakınmamaktır." demiştir. Hattabi, Resûl-i Ekrem'in, *"Onlar büyük şeyde azâb olmuyor."* buyurduğunun anlamı, küçük günahlardan sebep azâb oluyorlar demek değil, belki onlar için önemli veya onlara, yapılması zor gelen ve büyük sayılan bir işten dolayı azâb olmuyorlar, belki, onlar yapmasını isteseler, kolaylıkla yapıp korunacakları sidik damlaları ile terkini isteseler, kolaylıkla terkedebilecekleri söz gezdirmekten dolayı azâb oluyorlar demektir. Yoksa Resül-i Ekrem, bu iki günah önemsiz günahlar olup, dini bakımdan büyük günah değiller demek istememiştir. Aslında büyük günahlardan olan ve fakat kendilerinden sakınmak kolay ve mümkün olan iki büyük günahtan sebep azâb oluyorlar, demek istemiştir. Çünkü sidik damlalarından sakınmak kolay olduğu gibi, söz gezdirmekten vazgeçmek de kolaydır. Hafız Münzirî diyor ki: "Resül-i Ekrem, *"Bunlar büyük bir günahtan sebep azâb olmuyorlar."* buyurunca, günahların kebîre olmamaları anlaşılır korkusu ile hemen: *"Evet, o büyüktür."* buyurdu.[768]

---

766 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7226, 7/310

767 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17795, 4/196; Ebu Davud, Taharet 11, No:22; Nesai, Taharet 26, No:30

768 Nitekim yukarıda geçtiği gibi bazı rivâyetlerde bu ifade ile ve bazı rivâyette de yalnız "Belâ" lafzı ile geçmiş; diğer bazı rivâyetlerde bu cümle yoktur.

Bütün bu hadîslerde idrardan sonra istibranın, yâni sidiğin son damlasını kesmenin vücubuna delil vardır. Bu hususta herkesin âdeti aynı değildir; kimisi öksürmekle, kimisi ovuşturmakla, kimisi de birkaç adım yürümek ve sıçramak gibi bazı hareketlerle idrar yollarını boşaltır. Her insan âdetine göre temizlenmeye gayret etmeli, fakat aşırı gidip âletine zarar vermemeli ve vesveseye kapılmamalıdır.

Def-i tabiîden sonra taharet de böyledir; ona da son derece önem verip oturağın temizliğine dikkat etmelidir, aksi halde pislik ile namazını kılmış olur. Sidik ile namaz kılan hakkındaki bu veîdler, pislik ile kılan hakkında da varittir. Zira pislik sidikten daha ağır ve kötüdür.

İmamlardan hikâye edildiğine göre, İbn Ebî Zeyd el-Mâliki rüyada görülmüş ve kendisine:

"Allahu Teâlâ sana ne gibi muamelede bulundu?" diye sormuşlar, İbn Ebî Zeyd:

"Rabbım beni bağışladı," diye cevap verdi. Kendisine:

"Allahu Teâlâ sizi hangi iyiliğinizden dolayı bağışladı?" diye sormuşlar, o:

"Yazdığım eserin İstincâ -Taharet- bölümünde, "Temizlenirken bir miktar mak'adini sarkıtsın." diye yazdığım için, dedi. Çünkü mak'adi sarkıtmak anlamında olan İstirhâ kelimesini ilk kullanan, bu zattır. Zira insan, oturağını iyice sarkıtınca taharet de temizlik de kolaylaşır. Burada da temizlendiği kanaatine varıncaya kadar yıkanması gerekir. Bunun da haddi, mak'adinden ve elinden pislik kokusu zail oluncaya kadardır.

ABDEST BÂBI

72. Abdestin İcablarından Birini Terketmek

Taberânî'nin "Kebir" indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ لَمْ يُخَلِّلْ أَصَابِعَهُ بِالْمَاءِ خَلَّلَهَا اللهُ بِالنَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Abdest alırken parmaklarının aralarını su ile hilallamayan kimsenin, kıyamet günü Allahu Teâlâ parmaklarını ateş ile aralayıp hilallar."[769] buyurmuştur.

Ayrıca Taberânî "Evsat" ve "Kebir"inde İbn Mesûd (ra.) e mevkuf olarak,

لَتُنْهَكُنَّ الْأَصَابِعَ بِالطَّهُورِ أَوْ لَتُنْهَكَنَّهَا النَّارُ

"Ya parmaklarınızın aralarını yıkamakta mübalâğa edersiniz yahut da cehennem onları yakmakta mübalâğa eder."[770] şeklinde rivâyet etmiştir.

Yine Taberânî'nin "Kebir" inde mevkuf olarak gelen diğer rivâyet, *"Beş parmağınızı hilâli ayınız ki, Allahu Teâlâ (kıyamet günü) aralarını cehennem ateşi ile hilâllamasın"* [771] şeklindedir.

Buhâri ile Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem, abdest alan bir adamın, topuklarını yıkamadığını görünce:

وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ

"Cehennemde yanacak ökçelere yazık."[772] buyurdu. Buhâri ile Müslim'de aynı mealde başka bir rivâyet yolu da vardır. Ayrıca,

وَيْلٌ لِلْعَرَاقِيبِ مِنَ النَّارِ

"Cehennemde yanacak ökçe damarlarına yazık."[773] buyurulmuştur.

---

769 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:156, 22/64
770 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:2674, 1/159
771 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:9213, 9/247
772 Buhâri, İlim 30, No:96; Müslim, Taharet 27, No:241; Ebu Davud, Taharet 46, No:97
773 Müslim, Taharet 29, No:242; İbn Mace, Taharet 55, No:452

Yine Ahmed'in mevkuf, Taberânî'nin "Kebir"inde merfû ve Huzeyme'nin "Sahih"indeki rivâyetlerinde,

وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ وَبُطُونِ الْأَقْدَامِ مِنَ النَّارِ

"Ateşte yanacak ökçe ve ayak altı boşluklarına yazık."[774] buyurulmuştur.

Taberânî'nin diğer bir rivâyetinde (ki râvileri arasında İbn Lehîa vardır.) Bu zatın Ebû'l-Heysem'den rivâyetinde, diyor ki:

Bir gün abdest alırken Resûl-i Ekrem beni gördü ve:

بَطْنَ الْقَدَمِ يَا أَبَا الْهَيْثَمِ

"Ey Ebû'l-Heysem, ayağın alt boşluğuna dikkat et."[775] buyurdu.

Müslim ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde (lâfız Ebû Davud'undur), ayrıca Neseî ile İbn Mâce, Buhârî ve diğerlerinin rivâyetlerinde; abdest alan bazı kimselerin ökçelerini kuru gören Resûl-i Ekrem:

وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ

"Cehennemde yanacak ökçelere yazık. Abdesti güzel alın."[776] buyurdu.

Ahmed'in sahih sened ile rivâyetinde; Resûl-i Ekrem bir namazda Rûm süresini okurken iltibas vaki oldu ve:

إِنَّمَا لَبَسَ عَلَيْنَا الشَّيْطَانُ الْقِرَاءَةَ مِنْ أَجْلِ أَقْوَامٍ يَأْتُونَ الصَّلَاةَ بِغَيْرِ وُضُوءٍ فَإِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَأَحْسِنُوا الْوُضُوءَ

"Şeytanın, kıraatte bizi iltibasa düşürmesi, bazı kimselerin abdestsiz olarak namaza gelmelerindendir. Namaza geldiğiniz vakit güzelce abdest alın."[777] buyurdu. Bu hususta Ahmed'in aynı mealde bir rivâyeti daha vardır.

İbn Mace'nin ceyyid sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا تَتِمُّ صَلَاةٌ لِأَحَدٍ حَتَّى يُسْبِغَ الْوُضُوءَ كَمَا أَمَرَهُ اللهُ بِغَسْلِ وَجْهِهِ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ وَيَمْسَحُ رَأْسَهُ وَرِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

---

774 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17254, 4/191; Dârekutnî, Taharet 36, No:1, 1/95

775 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:911, 22/911

776 Müslim, Taharet 26, No:241; Ebu Davud, Taharet 46, No:97; Nesai, Taharet 89, No:111

777 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15912, 3/471

"Sizden biriniz Allahu Teâlâ'nın emrettiği şekilde, yüzünü, dirseklere kadar el ve kollarını güzelce yıkayıp, başını meshedip ayaklarını ökçe kemiklerine kadar yıkamak suretiyle abdestini güzelce almadıkça namazı tamam olmaz."[778] buyurmuştur.

Ahmed ve Taberânî'nin lâbeis sened ile tahriçlerinde, Resûl-i Ekrem Ashâb'ın yanına geldi ve:

حَبَّذَا الْمُتَخَلِّلُونَ مِنْ أُمَّتِي، قَالُوا: وَمَا الْمُتَخَلِّلُونَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْمُتَخَلِّلُونَ بِالْوُضُوءِ وَالْمُتَخَلِّلُونَ مِنَ الطَّعَامِ

"Ümmetimden hilâllayanlar ne güzeldirler." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Bunlar kimlerdir?" diye sordular, O:

"Abdest ve yemekte parmaklarını hilâllayıp aralayanlardır."[779] buyurdu.

Abdestin hilâli ağız ve buruna su vermek ve ayrıca parmak aralarını yıkamaktır. Yemeğin hilâli ise, yemekten sonra dişleri temizlemektir. Zira melekleri en çok inciten şey, dişleri temizlemeden namaza durmaktır.

Tembih: Bu hadîslerden, abdest alırken el ve ayaklarında yıkanmamış yer bırakanlar hakkında şiddetli veîdin bulunduğu anlaşılmıştır. Abdestte yıkanması ve meshedilmesi gereken diğer azalar da aynı hükümdedir. Bunlardaki kusur da kebîreye dahildir. Hem ne kadar bu hususta şimdiye kadar kimse bir şey söylememişse de hadîslerdeki veîd, onlara da şâmildir.

---

778 İbn Mace, Taharet 57, No:460

779 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:4061, 4/177

YIKANMA BÂBI

73. Guslün Farzlarından Birini Terketmek

İbn Ebi Şeybe, Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mace ve İbn Cerîr'in Ali radıyallahu anh'den tahriçlerinde Resûl-i Ekrem, sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ تَرَكَ مَوْضِعَ شَعْرَةٍ مِنْ جَسَدِهِ فِي جَنَابَةٍ لَمْ يَغْسِلْهَا فُعِلَ بِهَا كَذَا وَكَذَا فِي النَّارِ

"Cünüblükten yıkanan bir kimse vücudunda bir kıl yeri kuru bırakırsa, ona ateşde şöyle böyle azâb olur."[780] Hadîsi rivâyet eden Hz. Ali (r.a.) üç defa, "Onun için başıma düşman kesildim" demiştir.

İbn Cerir'in hem merfû ve hem de mevkuf, ayrı ayrı rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

تَحْتَ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةٌ

"Her kılın altında cûnüblük vardır." buyurmuştur.

Beyhakî'nin mürsel ve İbn Cerîr'in mevsûl rivâyetlerinde, *"Her kılın dibinde cûnüblük vardır; kılları ıslayın ve bedeni temizleyin."*[781] buyurulmuştur.

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem Hz. Âişe'ye,

"Ya Âişe, her kıl üzerinde cûnüblük vardır." buyurmuştur. Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اتَّقُوا اللهَ وَأَحْسِنُوا الْغُسْلَ فَإِنَّهَا مِنَ الْأَمَانَةِ الَّتِي حُمِّلْتُمْ وَالسَّرَائِرِ الَّتِي اُسْتُوْدِعْتُمْ

"Allah'tan korkun ve guslü güzel yapın. Zira gusül size yükletilen emânet ve tevdi edilen sırlardandır."[782] buyurmuştur.

---

780 Ebu Davud, Taharet 98, No:249; İbn Mace, Taharet 106, No:599; Darimi, Taharet 69, No:751

781 Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", Taharet 183, No:860, 1/175; Ebu Davud, Taharet 98, No:248

782 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:64, 25/36

Tembih: Yukarda geçen hadîslerde gusülde kuru yer bırakma hakkında şiddetli uyanların bulunduğu meydandadır. Bu ve özellikle namazın da gusülsüz sahih olamayacağı bakımından, gusülde eksikliğin büyük günahlardan olduğu açığa çıkar.

74. Zaruretsiz Mahrem Yerini Açmak ve Peştemalsız Hamama Girmek

İbn Mâce'nin tahricinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ عَلَى غَائِطِهِمَا يَنْظُرُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلَى عَوْرَةِ صَاحِبِهِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمْقُتُ عَلَى ذَلِكَ

"İki kişi karşı karşıya def-i hacet ederlerken birbirlerinin edeb yerlerine bakarak konuşmasınlar, zira Allahu Teâlâ buna gazab eder."[783] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve "Sahih"inde İbn Huzeyme'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَخْرُجِ الرَّجُلَانِ يَضْرِبَانِ الْغَائِطَ كَاشِفَيْنِ عَنْ عَوْرَتِهِمَا يَتَحَدَّثَانِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمْقُتُ عَلَى ذَلِكَ

"İki kişi avret yerlerini açarak karşılıklı kaza-i hacete oturup konuşmasınlar, zira Allahu Teâlâ buna kızar."[784] buyurmuştur. Taberânî'nin leyyin sened ile aynı mealde rivâyeti vardır.

İbnü's-Seken ve'l-Kattân sahih olduğunu söyledikten sonra rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"İki kişi kazâ-i hacete çıktıkları vakit, birbirinden uzaklaşsın ve birbirine arka çevirsinler." buyurmuştur.

Ahmed, dört sünen sahiblerinin, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ، قِيلَ: إِذَا كَانَ الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ قَالَ: فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَرَيَنَّهَا أَحَدٌ فَلَا يَرَيَنَّهَا، قِيلَ: فَإِذَا كَانَ أَحَدُنَا خَالِيًا، قَالَ: فَإِنَّ اللهَ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ مِنَ النَّاسِ

783 İbn Mace, Taharet 24, No:342

784 Ebu Davud, Taharet 7, No:15; İbn Huzeyme, "es-Sahih", el-Vudû, No:71, 1/39

"Mahrem yerini koru, onu ailen veya cariyenden başkasına gösterme," buyurdu. Kendisine:

"Ortada sıkışıklık olur, İnsanlar birbirine girmiş vaziyette olursa ne yapalım?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Gücün yettiği kadar kendini koru, edeb yerini gösterme," buyurdu. Yine kendisine:

"Şayet birimiz yalnız yerde yıkanırsa (bu takdirde sakınca var mı?) diye soruldu, Resûl-i Ekrem:

"(Kimse yoksa Allah görüyor ya, yine de mümkün olduğu kadar kapalı olmaya gayret et) çünkü kendisinden utanmak bakımından, Allahu Teâlâ herkesden önde gelir,"[785] buyurdu.

Hâkim'in Cebbar b. Sıhhır'dan rivâyetinde:

"Biz, mahrem yerimizi açmaktan men olunduk." buyurulmuştur.

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَيِيٌّ سِتِّيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ

"Muhakkak Allahu Teâlâ ayıbları örtücü ve hayâ sahibidir; (kulundan) kapalılık ve utangaçlığı sever. Sizden biriniz yıkandığı vakit (bir şeyle) örtünsün."[786] buyurmuştur.

Hâkim'in Câbir b. Sıhhır'dan rivâyeti, *"Avret yerimizin görülmesinden nehyolunduk."* şeklindedir.

Taberânî'nin Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Çıplak gezmekten nehyolundum." buyurmuştur.

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكُمْ وَالتَّعَرِّي فَإِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يُفَارِقُكُمْ إِلَّا عِنْدَ الْغَائِطِ وَحِينَ يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى أَهْلِهِ فَاسْتَحْيُوهُمْ وَأَكْرِمُوهُمْ.

"Çıplaklıktan sakının, zira def-i tabiî ve cinsi münasebet dışında, sizinle sizden ayrılmayanlar vardır; onlardan hayâ edin ve onlara ikramda bulunun."[787] İbn Asâkir, Abdurrazzak ve Taberânî'nin kelime farkları ile

785 Ebu Davud, Hamam 3, No:4017; Tirmizi, Edeb 39, No:2794; İbn Mace, Nikah 28, No:1920; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20052, 5/4

786 Ebu Davud, Hamam 2, No:4012; Nesai, Gusl 7, No:406; abh

787 Tirmizi, Edeb 42, No:2800

gelen rivâyetlerinde meâlen, *"Allahu Teâlâ hayâ sahibidir, bilicidir, kusurları örtücüdür. Siz de yıkandığınız vakit, kapalılığa riâyet edin."* buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde, *"Peştemalsız suya girmeyin, zira suyun da iki gözü vardır."* buyurmuştur.

Âbdurrazzak'ın rivâyetinde İbn Cureyc diyor ki:

"Bir gün Resûl-i Ekrem, ücretle tutulmuş bir adamının çırılçıplak yıkanmakta olduğunu görür ve:

"Rabbinden seni hayâ eder görmüyorum (Yâni Allah'tan hayâ etmiyorsun), ücretini al da git, sana ihtiyacımız yok," buyurdu.

Neseî, Tirmizî ve Hâkim'in rivâyet edip, Neseî'nin hasen, Hâkim'in ise sahih dediği bir hadîsde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلِ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِئْزَرٍ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُدْخِلْ حَلِيلَتَهُ الْحَمَّامَ

"Allah'a ve âhiret gününe imanı olan peştemalsız hamama girmesin. Allah'a ve âhiret gününe inanmış olan ailesini hamama göndermesin."[788]

İbn Mâce ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمْ أَرْضُ الْعَجَمِ وَسَتَجِدُونَ فِيهَا بُيُوتًا يُقَالُ لَهَا الْحَمَّامَاتُ فَلَا يَدْخُلَنَّهَا الرِّجَالُ إِلَّا بِالْإِزَارِ وَامْنَعُوهَا النِّسَاءَ إِلَّا مَرِيضَةً أَوْ نُفَسَاءَ

"Yakında acem toprakları size açılacak, oraları fethedecek ve oralarda hamam diye adlandırdıkları bazı yıkanma yerleri bulacaksınız. Erkekler oralara ancak peştemal ile girsinler. Kadınlardan hasta veya nifas olanlar hariç, diğerlerini oralara girmekten menedin."[789] buyurmuştur.

Senedi kuvvetli olmayan diğer bir rivâyette, Resûl-i Ekrem kadın ve erkeklerin hamama girmelerini yasakladı. Sonra peştemal tutunmak şartıyle erkeklere Müsade etti (fakat kadınlara izin vermedi).[790]

Diğer sahih bir rivâyette, *"Hamam, ümmetimin kadınlarına haramdır."*[791] buyurulmuştur.

---

788 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:14692, 3/339
789 Ebu Davud, Hamam 1, No:4011; İbn Mace, Edeb 38, No:3748
790 Tirmizi, Edeb 43, No:2802
791 Hakim, "el-Müstedrek", Edeb, No:7784, 4/322

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلِ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِئْزَرٍ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ مِنْ نِسَائِكُمْ فَلَا تَدْخُلِ الْحَمَّامَ

"Allah'a ve âhiret gününe imam olan misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe inanmış olan, komşusuna ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe imanı olan hamama ancak peştemal ile girsin. Kadınlarınızdan Allah'a ve âhiret gününe imanı olan hamama girmesin."[792] Diğer rivâyet de, *"Kocaları, kadınlarını hamama sokmasınlar."* şeklindedir.

İşte, Ömer b, Abdülaziz'in bu rivâyetlere dayanarak kadınların hamama girmelerini yasakladığı bir gerçektir.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Hamam diye anılan yerlerden sakının," buyurdu. Ashâb;

"Ya Resûlallah! Orası kiri giderir, bazı hastaların hastalıklarına şifa olur, dediklerinde, Resûl-i Ekrem:

"Oraya giren örtünsün (peştemal tutunsun)," buyurdu.[793]

Taberânî, *"Oraya giren örtünsün."* şeklindeki rivâyetinin başında, *"Evlerin kötüsü hamamlardır. Orada sesler yükselir ve mahrem yerler açılır."* buyurduğunu da yazmıştır.[794]

Diğer sahih bir rivâyette; Humus veya Şam kadınlarından bir grup Hz. Âişe'nin yanına girdiler. Hz. Âişe onlara:

"Siz, hamamlara giren kadınlar değil misiniz?" Hâlbuki ben Resûl-i Ekrem'in,

مَا مِنْ امْرَأَةٍ تَضَعُ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا هَتَكَتِ السِّتْرَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ رَبِّهَا

"Kocasının evinden başka bir yerde elbisesini soyunan bir kadın, Allah ile kendi arasındaki perdeyi yırtmış olur." buyurduğunu işittim," dedi.[795] Ümmü

792 İbn Hibban, "es-Sahih", el-Hazar ve'l-İbahe, No:5597, 12/409
793 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir". No:10932, 11/27; Hakim, "el-Müstedrek", Edeb, No:7778, 4/320
794 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10926, 11/25
795 Tirmizi, Edeb 43, No:2803

Seleme ile de bu kadınlar arasında böyle bir muhaverenin geçtiği söylenir. Onlar Ümmü Seleme'ye:

"Meğer hamama girmekte bir sakınca var mıdır?" demeleri üzerine, Ümmü Seleme:

"Ben Resûl-i Ekrem'in:

أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَزَعَتْ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِهَا خَرَقَ اللهُ عَنْهَا سِتْرَهَا

"Herhangi bir kadın, evinden başka bir yerde elbisesini çıkarırsa, Allahu Teâlâ da o kadını koruyup setretmez." buyurduğunu duydum, dedi.[796]

Ravileri arasında İbn Lehîa'nın da bulunduğu bir hadîsde, Hz. Aişe diyor ki:

Resûl-i Ekrem'e hamamdan sordum. Resûl-i Ekrem:

"Evet, benden sonra hamamlar icad edilecek; kadınlar için hamamlarda hayır, yoktur," buyurdu. Ben:

"Onlar hamamlara peştemal tutunarak girerler," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Değil peştemal, gömlek, elbise ve baş örtüsü ile de girseler, yine de hayır yoktur," buyurdu.[797]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Size büyük fetihler nasib olacak, cihana yayılacaksınız. Gideceğiniz yerlerde hamamlar vardır, onlara girmek, ümmetime haramdır," buyurdu. Ashâb:

"Ya Resûlallah, bu hamamlar insanı terletir, soğuk algınlığı gibi bazı hastalıkları tedavi eder, vücudu temizler ve rahatlandırır," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Peştemal ile hamama girmek erkeklere helâl ve fakat kadınlara haramdır," buyurdu.[798]

Yine bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Allah'a ve âhirete imanı olan peştemalsız hamama girmesin. Allah'a ve âhirete inanmış olan ailesini hamama göndermesin. Allah'a ve âhirete inanmış olan içki içmesin. Allah'a ve âhirete imanı olan içki içilen sofrada oturmasın. Allah'a ve âhirete imanı olan, aralarında mahremiyet bulunmayan yabancı bir kadın ile tek başına bir arada bulunmasın."[799] buyurmuştur.

---

796 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:24186, 6/41
797 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3286, 3/321
798 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:671, 20/284
799 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11462, 11/191

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Hamamlar, suları temiz olmayan ve insanı örtmeyen yerlerdir. Erkekler peştemal tutunmadan hamama girmesinler, ailelerini de aldatıp azdırmasınlar. Çünkü erkekler kadınlara hâkimdir. Onları öğretin ve teşbih ile emredin." buyurmuştur.

Dört sünen sahibinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

بِئْسَ الْبَيْتُ الْحَمَّامُ تُرْفَعُ فِيهِ الْأَصْوَاتُ وَتُكْشَفُ فِيهِ الْعَوْرَاتُ

"Hamamlar ne kötü yerlerdir, oralarda sesler yükselir ve edeb yerleri açılır."[800] buyurmuştur.

İbn Asâkîr'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Peştemalsız hamama girmeyen ümmetimin erkeklerini Allah yüceltsin. Kadınlardan da hamama girmeyenleri Allah yüceltsin." buyurmuştur.

Şîrâzi'nin rivâyeti, *"Peştemalsız hamama giren kimseye, Allah ve melekleri lanet ederler."* şeklindedir.

Hakîm Tirmizî, İbn Sünni ve İbn Asâkir'in rivâyetlerinde,

نِعْمَ الْبَيْتُ يَدْخُلُهُ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ بَيْتُ الْحَمَّامِ وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا دَخَلَ سَأَلَ اللهَ الْجَنَّةَ وَاسْتَعَاذَ مِنَ النَّارِ. وَبِئْسَ الْبَيْتُ يَدْخُلُهُ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ بَيْتُ الْعَرُوسِ وَذَلِكَ أَنَّهُ يُرَغِّبُهُ فِي الدُّنْيَا وَيُنْسِيهِ الْآخِرَةَ

"Müslümanın girdiği hamam, ne güzel bir evdir. Çünkü hamama giren Müslüman, onun sıcağından korkarak cehennemi hatırlar, cehennemden Allah'a sığınır ve cenneti ister. Gerdek gecesi de bu bakımdan kötü bir gecedir, çünkü buna giren Müslümanı, dünyaya heves ettirip âhireti unutturur."[801] buyurulmuştur.

Ukaylî, Taberânî, İbn Adiy ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Hamamlarda külhan yapan ve hamamlara ilk giren Süleyman aleyhisselâmdır. O, hamamın sıcağını ve bunaltıcı havasını görünce, "Ah, Allah'ın azabından, ah o azab gelmeden."demiştir."[802] buyurmuştur.

İbn Asâkîr'in rivâyetinden Resûl-i Ekrem:

---

800 Deylemî, "el-Firdevs", No:2151, 2/23;

801 Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:7779, 6/160

802 Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:7778, 6/160

"Âhir zamanda peştemal ile de hamama girmek erkeklere yasaktır." buyurdu. Sebebini soranlara, Resûl-i Ekrem:

"Zira onlar örtünseler de yine çıplaklar arasına girerler. Hâlbuki Allahu Teâlâ bakana da kendini gösterene de lanet eder." buyurmuştur.

Hâkim'in rivâyeti, *"Göbek ile diz kapak arası mahremdir."* şeklindedir. Diğer rivâyette, *"Erkeğin avret yeri, göbeği ile diz kapağı arasıdır."* buyurulmuştur.

Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivâyetleri de şöyledir: *"Diz kapağın üst kısımları mahremdir."* Taberânî'nin rivâyetinde, *"Müslüman kişinin oyluğu avret yerindendir."* buyurulmuştur. Hâkim'in rivâyetinde de, *"Oyluğunu kapat, zira oyluk avrettir."*[803] buyurulmuştur. Tirmizî, Ebû Dâvud. İbn Hibbân ve Hâkim'in de aynı mealde rivâyetleri vardır. Ayrıca Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا تُبْرِزْ فَخِذَكَ وَلَا تَنْظُرْ إِلَى فَخِذِ حَيٍّ وَلَا مَيِّتٍ

"Oyluğunu gösterme, ister ölü ister diri kimsenin oyluğuna bakma."[804] buyurmuştur.

Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kadının mahrem yeri yabancı bir erkeğe ne ise erkeğin mahrem yeri de erkeğe aynıdır. Kadının mahrem yeri diğer bir kadına karşı, kadının mahrem yerinin erkeğe karşı olan hükmü gibidir ki, her ikisi de haramdır." buyurmuştur.

Tembih: Yukarda geçen hadîslerden, avret yerini açana Allahu Teâlâ'nın şiddetle buğzettiği anlaşılmaz. Çünkü hadîslerde hamamın yasaklanmasında, yüksek sesle konuşmak ve avret yerini açmaktan bahsediliyor. Yüksek sesle konuşmak yasak olmadığına göre ortada sadece avret yerini açmak kalmıştır, Yine yukarda geçen hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır ki, ister galize olsun -ön ve ard gibi- ister hafife olsun- diz kapağının altından göbek altına kadar olan diğer kısımları gibi- bunları ailesinden başka yabancıya açması büyük günahlardandır. Nitekim imamlarımızdan İbrâhim b. Muhammed b. el-Atbi bunu tasrih etmiş ve demiştir ki: "Âvret-i galîzeyi insanlar arasında, hafifeyi de hamamda açmak fısıktır". İmâm Şâfiî'nin sözü de bunu gerektirir. "Tabakatü'l-İbâd" adlı eserinde Müzenî, Şâfiî'den yaptığı rivâyette:

803 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:2138, 2/271
804 Ebu Davud, Cenaiz 32, No:3140; İbn Mace, Cenaiz 8, No:1460

"Hamamda çıplak dolaşan, bir adamın şehâdeti kabul olmaz, zira mahrem yerini örtmek farzdır." dedi. Tevhidî de "Besâiri'de Müzenî'nin rivâyetinden aynı şekilde nakletmiş, ancak, "Çıplak dolaşan" yerine, "Mahrem yeri açık olarak dolaşan" demiştir. Bunun hükmü, bir defa hamamda çıplak bulunmakla fâsıklardan olmasıdır. Böyle bir kusur ile fasıklardan sayılmak, ancak büyük günahlarda olur. Basralı Ahmed Haddad'ın oğlu Hasan'ın "Edebu'l-Kaza" adlı eserindeki yazıya da uygun düşer ki, bu zat, İbn Şureyh'ın adamlarına yetişmiş bir insandır. Diyor ki: Zekeriyâ es-Sâci der ki:

"Peştemalsız hamama girenin veya peştemalsız ırmağa dalan kimsenin şehâdeti caiz değildir." Ebü Bekir Ahmed b. Abdullah b. Seyf es-Sahtiyânî de Müzenî'den ve Şâfiî'den bunu kesin olarak nakletmiştir. Sonra Haddad der ki: "Zekeriyâ diyor:

"Evet, ırmağa girdiği vakit onu kimse görmese de aynı şekilde cezaya çarpılır ve şehâdeti kabul olmaz. Çünkü bu mürüvvet değildir." Haddâdî de Zekeriyâ'yı tasdik ederek:

"Mâsiyet olmasa bile mürüvveti düşürür." demiştir. İbn Suraka "Edebu'ş-Şâhid" adh eserde:

"Evet, avret yerini açması, şehâdetini düşürür." dedi.

"Ancak avret yerini açmanın mürüvvet ve şehâdeti düşürmesi, zaruretsiz hallerdedir, zaruri haller müstesnadır." dedi. "El-Fetâva eş-Şâyişî" adlı eserde de "Hamamda avret yerini açmak, adalete mânidir." denilmektedir. İbn Burhan da:

"Başkalarının yanında avret yerini açmak, adalete münafidir. Fakat kimsenin olmadığı yerde mahrem yerini açmak adalete münafi değildir" demiştir. Ancak Buhârî ile Müslim bunu, mutlakıyyeti üzere almışlar:

"Yalnız kalsa da avret yerini açması, küçük günahlardandır." demişlerdir. Hanatî'nin fetvası da buna uygun düşer, çünkü Hanatî:

"Tekrar tekrar hamama çıplak giren fâsık olur, bir defa girmekle fâsık olmaz." demiştir. Birkaç defa çıplak hamama girdiği takdirde fâsık olacağını söylemesi, avret yerini açmanın küçük günah olduğunu gösterir. Gerçi bazıları "Bunun sağîre olması, kimsenin bulunmadığı zamandadır.

Hiç kimsenin görmeyeceğinden emin olsa da avret yerini kapaması borçtur" demişlerdir.

Hulâsa, mezhebde itimâd edilen, avret yerini açmak her ne şekilde olursa olsun, küçük günahtır. Fakat insanlar arasında olursa mürüvveti bozar

ve aldırmamazlığı gerektirir. Böyle olunca da şehâdeti reddedilir. Şehâdeti reddedilince de fısk u fücur gibi olur. Haddâdi'nin "Edebü'l-Kazâ" adlı eserinde söylediği ve ondan sonra söylenenler buna hamledilir.

Avret yerini açmanın kebîreden olduğuna delâlet eden sözlere gelince, zaruretsiz olarak insanlar arasında avret yerini açanlar içindir.

Bir diğer tembih de, *"Avret yerini açana da avret yerine bakana da Allah lanet etsin."* hadîsinin kazıyyesi, bunun kebîre olduğunu gösterir. Çünkü telin, ancak kebirde olur. Fakat bu, kasıtlı olarak avret yerini açıp gösteren ve kasıtlı olarak bakanlar hakkındadır. İleride anlatılacağı gibi, yabancı bir kadın veya genç bir delikanlıya kasden ihtiyaç ve zaruret olmadan bakmak fısıktır. Bunun detaylarına ilerde inilecektir.

HAYIZ BÂBI

75. Hayızlı Kadınla Münasebette Bulunmak

Ebû Dâvûd, Timizi ve Nesei'nin Ebû Hureyre'den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَتَى حَائِضًا فِي فَرْجِهَا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ

"Hayızlı bir kadınla önden veya herhangi bir kadınla arka taraftan münasebette bulunan veya bir kahîni tasdik eden kimse Muhammed'e inen (Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmiş olur."[805]

Tirmizî diyor ki: "İmam Buhâri, senedleri bakımından bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir." Neseî de birçok yollardan ve Ebu Hureyre (r.a.)den bu hadîsi rivâyet etmiştir.

Tembih: Hayız gören ailesiyle münâsebette bulunmanın büyük günahlardan olması, "Ziyâdetü'r-Ravza" da Mehamili'den ve "Mecmu" da Şâfiî'den rivâyet edilmiştir. Ayrıca Muhazzeb şerhinde de Mehâmili'den rivâyet edilmiştir. Şeyhülislâm Celâl Belkıhî, "Şeyh Muhiddin bunu başkasından rivâyet etmemiştir. Yalnız bundan nakli, garip bir nakildir. Hâlbuki bu hususta hadîs vârid olmuştur." dedi ve yukarda geçen hadîsi okudu. Sonra Buhâri'nin dediği gibi, bu hadîsin isnadında za'fiyet olduğu için delil olamaz. Ayrıca te'vile de ihtimali olmakla beraber hayız halinde kadına yaklaşmayı bu gibi rivâyetlerde büyük günahlardan saymaya çalışmak doğru olmaz. Gerçi bunun haram olduğu ve buna helaldir diyenin kâfir olacağı icma ile sabittir. Şeyh Salahaddin Alâî şöyle demiştir: "Hayız halinde kadın ile münâsebette bulunanı telin eder bir rivâyete tesadüf etmedim. Fakat Nevevî'nin "Ravza" da ve "Mecmu"un da Şâfiî'den nakillerine dayanarak kebîre olduğunu söylemişlerdir.

805 Tirmizi, Taharet 102, No:135; İbn Mace, Taharet 122, No:639

NAMAZ BÂBI

76. Namazı Kasden Terketmek

Allahu Teâlâ cehennemlilerden haber vermek üzere,

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ

"Sizi bu yakıcı azaba sürükleyen nedir?" diye sorarlar. Onlar derler ki: "Namaz kılanlardan değildik. Düşkün kimseyi doyurmuyorduk. Bâtıla dalanlarla biz de dalardık."[806] buyurmuştur.

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ

"Kul ile küfür arasında namazı terketmek vardır."[807] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ

"Kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terk vardır."[808] buyurmuştur. Ebû Dâvûd, Neseî, Ahmed ve İbn Mâce'nin de çok az ifâde farkı ile aynı mealde rivâyetleri vardır.

Tirmizî ve diğerlerinin sahih dedikleri ve Hâkim'in de bilinen bir illeti olmadığını söylediği rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ

"Bizimle onlar arasında ayırıcı çizgi namazdır. Onu terkeden kâfir olur."[809]

806 el-Müddessir: 74/43-45.
807 Tirmizi, İman 9, No:2618
808 Müslim, İman 134, 82
809 Tirmizi, İman 9, No:2621

Taberânî'nin "İsnâd-ı lâbeis" ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ كَفَرَ جِهَارًا

"Namazı kasden terkeden, açıkça kafir olur."[810] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem, *"Mü'min ile kâfir ve şirk arasında namaz vardır. Kişi namazı terkettiği vakit kâfir olur."* buyurmuştur.

Bir başka rivâyette: *"Kul ile şirk arasında namazı terketmekten başka bir şey yoktur. Kul, namazı terkedince şirk etmiş olur."*[811] buyurulmuştur.

Hasen isnad ile gelen diğer bir rivâyette,

عُرَى الْإِسْلَامِ وَقَوَاعِدُ الدِّينِ ثَلَاثٌ عَلَيْهِنَّ أُسِّسَ الْإِسْلَامِ، مَنْ تَرَكَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ فَهُوَ بِهَا كَافِرٌ حَلَالُ الدَّمِ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَالصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَةُ وَصَوْمُ رَمَضَانَ

"İslamın dayanağı ve dinin kaideleri üçtür. İslâmiyet, bu üç esas üzerine kurulmuştur. Bunlardan birini terkeden kimse kâfirdir ve kanı helâldir. Bunları Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet etmek, beş vakit namaz ve ramazan orucudur."[812] buyurulmuştur.

İbn Mâce ve Beyhakî'nin Ebû'd-Derdâ (r.a.) dan, Taberânî ve diğerlerinin lâbeis sened ile Ubâde b. es-Sâmit (r.a.) den rivâyetlerinde:

"Halilim bana yedi hasleti öğüt vermiştir: Asılsanız, herhangi bir şeyden mahrum edilseniz ve kesilseniz de Allah'a ortak koşmayın, kasden namazı terketmeyin, zira kasden namazı terkeden, İslâm milletinden çıkar. Mâsiyete yüklenmeyin, zira isyan, Allah'ın hışmettiği ve öfkelendiği şeydir. İçki içmeyin, zira o, bütün hataların başıdır."[813] buyurulmuştur.

Bezzâr'ın rivâyetinde,

لَا سَهْمَ فِي الْإِسْلَامِ لِمَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ

"Namaz kılmayanın İslâmiyetten, abdesti olmayanın da namazdan nasibi yoktur."[814] buyurulmuştur.

810 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:3348, 3/343
811 İbn Mace, İkametü's-Salat 77, No:1080
812 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:2349, 4/236
813 Şâşî, "el-Müsned", No:1243, 4/14
814 Bezzâr, "el-Müsned", No:8539, 2/383

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا طَهُورَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ. إِنَّمَا مَوْضِعُ الصَّلَاةِ مِنَ الدِّينِ كَمَوْضِعِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ

"Emânete riâyet etmeyenin imanı, temizliğe riâyet etmeyenin ve namazı olmayanın da dini yoktur. Namazın dindeki yeri, başın ceseddeki yeri gibidir."[815] buyurmuştur.

Tirmizî'nin beyânına göre Ashâb-ı Kirâm, namazdan başka hiç bir amelin terkini küfür saymazlardı.[816]

Bezzâr ve diğerlerinin hasen sened ile rivâyetlerine göre İbn Abbâs (r.a.),

"Gözlerim görmez olduğu vakit bana:

"Seni tedavi ederiz, fakat birkaç gün namazı terketmen gerekir," dediklerinde, ben:

"Hayır, Resûl-i Ekrem'in:

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ

"Namazı terkeden kimse, Allahu Teâlâ kendisinden gazablı olduğu halde, Allah'a ulaşır." buyurduğunu duydum," dedi." [817]

Taberânî'nin "Sened-i lâbeis" ile "Mutâbeât"ında anlattığına göre; adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, bana bir amel öğret ki, onu yaptığım vakit cennete gireyim," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Ne kadar çok işkence görsen hatta yakılsan bile Allah'a ortak koşma. Servetini mahvederlerse de anne ve babana itaat et. Namazı da kasden terketme, zira namazı kasden terkeden, Allah'ın emânından uzaklaşır,"[818] buyurmuştur.

Kendisine inkita' olup diğer senedi Sahih olan bir rivâyette:

"Yakılsan ve öldürülsen de yine Allah'a ortak koşma. Malından, mülkünden, servet ve ailenden ayrılmaya seni zorlasalar da yine anne ve babana ita-

---

815 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:2292, 2/383
816 Tirmizi, İman 9, No:2622
817 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11782, 11/234
818 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:156, 20/82

atsizlik etme. Farz olan namazı sakın kasden terketme, zira farz olan namazı kasden terkedenden Allah'ın zimmeti kalkar. İçki içme; zira o, bütün fuhşiyâtın başıdır. İsyan da etme, zira Allah'ın gazabı isyan edenlerledir, insanlara (arkadaşların) ölse ve mahvolsa da yine savaş alanından kaçma. Aile efradına kendi kereminden infak et ve fakat terbiye için değneği başlarından kaldırma ve daima Allah'ın azabı ile onları korkut" [819]

İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivâyetinde, *"Havanın kapalı (bulutlu) olduğu günlerde namazı erkende kılın, zira namazı terkeden küfretmiş olur."*[820] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem'in azadlısı Umeyme diyor ki: "Ben Resûl-i Ekrem'in abdestine yardım ediyordum. Adamın biri geldi ve:

"Ey Allah'ın Resulü, bana öğüt ver," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Kesilsen de ateşe atılsan da yine Allah'a ortak koşma. Çoluk çocuğundan, mal ve servetinden ayrılmaya zorlansan da yine anne ve babana isyan etme. İçki içme, zira o, bütün kötülüklerin başıdır. Namazı terketme, zira namazı kasden terkeden Allah'ın ve Resulünün himayesinden uzaklaşır,"[821] buyurdu.

Ebû Nuaym'ın rivâyeti, *"Namazı kasden terkedenin, Allahu Teâlâ adını cehenneme girecekler arasında cehennem kapısına yazar."* şeklindedir.

Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde ise, *"Namazı terkeden kimse, ehlini ve malını kaybetmiş gibidir."* buyurmuştur.

Hâkim'in Ali (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Vallahi ey Kureyş, ya namazı kılar zekâtı verirsiniz, ya da üzerinize bir adam gönderirim din ve diyanet adına boynunuzu vurur," buyurmuştur.

Mürsel olarak Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعٌ فَرَضَهُنَّ اللهُ فِي الْإِسْلَامِ فَمَنْ أَتَى بِثَلَاثٍ لَمْ يُغْنِينَ عَنْهُ شَيْئًا حَتَّى يَأْتِيَ بِهِنَّ جَمِيعًا: الصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَصِيَامُ رَمَضَانَ وَحَجُّ الْبَيْتِ

"Allahu Teâlâ İslâmda müslümanlara dört şeyi farz kılmıştır. Her kim bunların üçünü yerine getirse (de birini yapmasa) hepsini yerine getirmedikçe, bu üç şey ondan bir şeyi kaldırmaz (bir fayda sağlamaz). Bunlar: Namaz, zekât, ramazan orucu ve Kâbe'yi ziyaret edip haccetmektir."[822] buyurmuştur.

---

819 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22128, 5/238
820 İbn Hibban, "es-Sahih", Salat, No:1463, 4/323
821 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:156, 20/82
822 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17824, 4/200

Isbahânî'nin rivâyeti; *"Namazı kasden terkedenin, Allahu Teâlâ amelini mahveder. Bu kimse tevbe edip Allah'a yönelinceye kadar Allahu Teâlâ onu himayesinden çıkarır."* şeklindedir.

Senedinde inkıta' bulunan ve fakat sahih olan Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا تَتْرُكِ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَإِنَّهُ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللهِ وَرَسُولِهِ

"Sakın namazı kasden terketme, zira namazı kasden terkedenden, Allah'ın ve Resulünün zimmeti uzaklaşmış olur."[823] buyurmuştur.

İbn Ebî Şeybe'nin ve "Tarih"inde Buhâri'nin Ali (r.a.) den rivâyetlerinde, "Namaz kılmayan kafirdir."[824] buyurulmuştur.

İbn Nasr'ın da İbn Mesûd (r.a.) e mevkuf olan rivâyeti, *"Namazı terkedenin dini yoktur."*[825] şeklindedir.

İbn Âbdülberr'ın Câbir (r.a.) e mevkuf olan rivâyetinde, *"Namaz kılmayan kâfirdir."*buyurulmuştur.

Yine Abdülberr ve diğerlerinin Ebû'd-Derdâ (r.a.) ye mevkuf olan rivâyetleri, *"Namaz kılmayanın olgun imanı, abdesti olmayanın da namazı yoktur."*[826] şeklindedir.

İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem: *"Namazı terkeden kâfir olmuştur."* buyurmuştur.

Muhammed b. Nasr diyor: "İshak'ın, "Namazı terkedenin kâfir olduğuna dair Resûl-i Ekrem'den sahih rivâyet vardır." dediğini duydum".

Resûl-i Ekrem'den itibaren günümüze kadar gelen âlimler, özürsüz olarak namazı kasden terkedenin küfründe ittifak etmişlerdir. Nitekim Ebû Eyyub,

"Namazı terketmenin küfür olduğunda ihtilâf yoktur." demiştir.[827]

---

823 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:27404, 6/421

824 İbn Ebi Şeybe, "el-Musannef", İman 6, No:31075, 15/628

825 Muhammed b. Nasr, "Ta'zîm-ü Kadri's-Salat", No:935, 2/898

826 Er-Rebî', "el-Müsned", No:91, 1/54

827 Mes'ele, amelin İmandan cüz olup olmaması meselesidir. Bu husustaki görüşler değişiktir. Meselâ, Havâriç, ameli terkedenin ve büyük günahları İsleyenin kafir olduğunu söylemişlerdir. İşte bunlara göre namazı kılmayan kafirdir.

Mûtezile'ye göre, ameli terkedip büyük günah işleyen kimse ne mü'mindir, ne de kâfirdir.

Her iki mezhebin görüsü de bâtıldır. Çünkü ameli terkeden ve büyük günah işleyen kimse-

77. Özürsüz ve Kasden Namazı Vaktinden Önce veya Sonra Kılmak

Allahu Teâlâ,

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا إِلَّا مَنْ تَابَ

"Onların ardından, namazı bırakan, şehvetlerine uyan bir nesil geldi. İşte bunlar azgınlıklarının karşılığını göreceklerdir. Tevbe edenler müstesna."[828] buyurmuştur. İbn Mesûd (r.a.), "Buradaki, "Namazı bıraktılar"ın anlamı, namazı tamamen terketmek değil, belki onu vaktinden sonraya bırakmaktır." demiştir. Yedi büyük fakîhden biri olan Said İbnü'l-Museyyeb:

"Âyetin mânâsı, namazı vakti çıktıktan sonra kılmaktır, öğleyi ikindi, ikindiyi akşam, akşamı yatsı, yatsıyı sabah ve sabahı da gün doğduktan sonra kılmaktır. Bu halde ölen, yâni devamlı olarak namazı vaktinden sonra kılan ve böylece ölen kimseyi Allahu Teâlâ Gayya kuyusu ile korkutmuştur. Gayya, cehennemde derin ve azabı şiddetli olan bir kuyudur. Böyle, işiyle gücüyle meşgul olup namazı vaktinden sonraya bırakanları yermek üzere Allahu Teâlâ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

---

nin kafir olmadığını ifâde eden âyet ve hadîsler vardır. "Ne mü'mindir, ne de kafirdir" sözü de bâtıldır. Çünkü bu takdirde bu kimsenin cennete de cehenneme de girmeyip arada, başka bir yerde kalması gerekir. Hâlbuki sonunda cennet ile cehennemden başka bir yer yoktur. İnsanlar, ya mü'min ya da kâfirdir. Kafirler ebedi cehennemde, mü'minler ise ya affa mazhar olup ya da işledikleri suçlarının cezalarım çektikten sonra cennete gireceklerdir.

Dört mezhepten biri olan Şâfiî mezhebine gelince; bunlar, ameli imandan cüz sayarlar ve "Amel, İmana dahildir" derler. Bununla beraber de hiç bir namazı terkedenin küfrüne hükmetmezler. Nitekim fıkıh kitaplarında namazı kazaya bırakmış kimselerin nasıl hareket edecekleri hususu yer almaktadır.

Hanefîlere gelince; bunlar, "Amel, imandan cüz değildir," Bir kimse imanın altı esasına inandı mı mü'mindir. Ameldeki kusuru ve büyük günah işlemesi, küfrünü gerektirmez, belki kusurlu ve günahkâr olmasını icap ettirir.

Aslında hak olan bu iki mezhep arasındaki ayrılık sözdedir. Buna kendi terimleri ile "Münaza-i lafziyye" denir. Yâni Şâfiîler, amel imanda dahildir, derken, kâmil İmanı kasdetmişlerdir. Bunun böyle olduğunda Hanefîlerin de diyeceği yoktur. Hanefîler, amel imanda dahil değildir, derken asli İmanı kasdetmiştir. Bunda da Şâfiîlerin bir diyecekleri yoktur.

828 Meryem: 19/59.

"Ey mü'minler, mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkomasın. Böyle olanlar hüsrana uğrayanlardır."[829] buyurmuştur. Müfessirlerden bir cemaat, buradaki "Allah'ı anmak"tan muradın beş vakit namaz olduğunu söylemişlerdir. Kim ki malının alım ve satımı gibi işleri ve çocuklarının bakımı ile meşgul olup namazı vaktinde kılmayıp geciktirirse, işte o, hüsrandadır. Bunun için Resûl-i Ekrem:

أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ وَإِنْ نَقَصَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ

"Kıyamet günü kişinin hesaba çekileceği ilk ameli, namazdır. Namazı düzgün ve tamam ise kurtulmuş ve zafere ulaşmıştır. Şayet namazı noksan ise aldanmış ve zarara uğramıştır."[830] buyurmuştur.

Yine Allahu Teâlâ,

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ

"Vay o namaz kılanların haline ki, onlar kıldıkları namazdan gafildirler."[831] âyetlerinin tefsirinde Resûl-i Ekrem:

اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ

"İşte bunlar, namazı vaktinden geciktirenlerdir." buyurmuştur. Yine Allahu Teâlâ,

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Şüphesiz namaz, mü'minlere belirli vakitlerde farz kılınmıştır."[832] buyurmuştur.

"Namazı kasden terkeden kâfir olur." rivâyetlerine gelince, bunların sahih oldukları kabul edildikten sonra te'villeri vardır. Kasden ilerde kaza etmeyeceğini niyet ederek terkeden veya farzıyetini münkir olduğu halde kılmayan kâfir olur. Zaten helâli haram, haramı helâl itikad eden ve herhangi bir farzı inkâr edenin küfründe ittifak vardır.

Sened-i ceyyid ile Ahmed, ayrıca Taberânî ve "Sahih" inde İbn Hibbân'ın Abdullah b. Amr (r.a.) dan rivâyetlerinde, şöyle demiştir:

---

829 el-Münafıkûn: 63/9.
830 Nesai, Salat 9, No:465
831 el-Maûn: 107/4-5.
832 en-Nisâ: 4 103.

"Bir gün Resûl-i Ekrem namazdan söz etti ve:

مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ

"Her kim (beş vakit) namaza devam eder (onu adâb ve şeraitine riâyetle kılarsa), o namaz kıyamet günü onun için nûr, delil ve kurtuluş (yolu) olur. Kim ki namaza devam etmezse, namaz onun için kıyamet günü nur, delil ve kurtuluş olmaz. Belki bu adam kıyamet günü Karun, Fir'avun, Hâmân ve Ubeyy b. Halef gibilerle olur."[833] buyurdu". Âlimlerden bazıları, bu adamın sözü geçen kimselerle haşrolmasının sebebi hakkında diyorlar ki: "Çünkü bu adam, şayet mal ve serveti sebebiyle namazı kılmadı ise Karun'a benzedi ve kıyamet günü onunla beraber haşrolur. Şayet hükümdarlığı namaz kılmasına engel oldu ise Fir'avun'a benzedi ve onunla haşrolur. Şayet mevkiinden ve başkanlığından sebep kılmadı ise Haman'a benzedi ve onunla beraber haşrolacak. Şayet ticaretinden sebep kılmadı ise Mekke tüccarlarından olan Ubeyy b. Halefe benzedi ve onunla beraber haşrolacaktır".

Bezzâr'ın zayıf sened ile Sa'd İbn Ebî Vakkas (r.a.) dan rivâyetinde, Sa'd İbn Ebû Vakkas (r.a.) diyor ki: "Resûl-i Ekrem'e, *"Onlar ki namazlarından gafildirler."*[834] âyetinden sordum, Resûl-i Ekrem,

هُمُ الَّذِينَ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا

"Onlar, namazı vaktinden geciktirenlerdir." buyurdu.[835]

Ebû Yâ'lâ'nın hasen sened ile Mus'ab b. Sa'd (r.a.) dan rivâyetinde, Mus'ab (r.a.) diyor ki:

"Babam Sa'd'e Allahu Teâlâ'nın, *"Onlar ki namazlarında gafildirler."* âyetini görüyorsun, insanın namazda sehvetmemek, hatırına bir şey gelmemek mümkün mü? diye sordum. Babam, "Bu, o demek değil, bu, vaktini kaybetmek demektir, dedi. "Veyl", şiddetli azâb demektir. Bunun, bütün dünya dağlan içine atılsa bir anda eriyip yok olacak, cehennemde bir vadi olduğu da söylenir.

---

833 İbn Hibban, "Sahih", Salat, No:1467, 4/329; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6576, 2/169

834 el-Maûn: 107/15.

835 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:818, 1/341

İşte bu, namaza ihanet edip vaktinden geciktirenlerin varacağı yerdir. Ancak yaptığına pişman olup tevbe edeni Allah bağışlar.

İbn Hibban "Sahih"inde, "Namazı (vaktinden) kaçıran kimse sanki ehlini ve malını kaçırmış gibidir." buyurulmuştur.

Hakim'in -senedinde sikadan olup olmadığı ihtilaflı olan bir râvinin de bulunduğu rivâyetinde- ki çokları bu zâtın mevsuk olmadığı kanaatindedirler. Resûl-i Ekrem, *"Her kim özürsüz iki vaktin namazını bir arada kılarsa, büyük günahlardan birini işlemiş olur."* buyurmuştur.

Sıhâh-ı Sitte'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اَلَّذِي تَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ

"İkindi namazını kaçıran kimse, sanki ehlini ve malını kaçırmış(onlardan mahrum olmuş) gibidir."[836] buyurmuştur. İbn Huzeyme "Sahih" inde ziyâde ederek diyor ki: "Mâlik bunu, vaktin geçmesi olarak tefsir etmiştir.

Nesei'nin rivâyeti: *"Namazlardan öyle bir namaz var ki, onu vaktinde kılamayan kimse, sanki ehlini ve malını kaybetmiş gibidir."*[837] şeklindedir.

Müslim ve Nesei'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ يَعْنِي الْعَصْرَ عُرِضَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَضَيَّعُوهَا فَمَنْ حَافَظَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ عَلَيْهَا كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ وَلَا صَلَاةَ بَعْدَهَا حَتَّى يَطْلُعَ الشَّاهِدُ

"Şüphesiz şu namaz yâni ikindi namazı sizden önceki (ümmet)lere de farz kılındı fakat onlar bunu zayi ettiler (vaktinde kılmadılar). Sizden her kim ona devam eder (vaktinde kılar) se iki mükâfat alacaktır. Bundan sonra yıldız doğuncaya kadar başka namaz yoktur."[838] buyurmuştur.

Ahmed, Buhâri ve Nesei'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ

"İkindi namazını terkeden kimsenin ameli mahvolur."[839] buyurmuştur. Şâfiî, Beyhakî, Taberânî ve Ahmed de aynı mealde bir hadîs rivâyet etmişlerdir.

---

836 Buhâri, Mevakitü's-Salat 13, No:527; Müslim, Mesacid 200, No:626

837 Nesai, Salat 17, No:479

838 Müslim, Salatu'l-Müsafirin 292, No:830; Nesai, Mevakit 14, No:521

839 Buhâri, Mevakitü's-Salat 14, No:528; Nesai, Salat 15, No:474; İbn Hibban, "Sahih", Salat, No:1470, 4/332

İbn Ebî Şeybe'nin mürsel olan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Özürsüz olarak gün batıncaya kadar ikindi namazını kılmayan kimsenin ameli mahvolur." buyurmuştur.

Abdürrazzak'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Sizden birinizin bütün servetini ve ailesini kaybetmesi, bir ikindi namazını terketmesinden daha ehvendir."[840] buyurmuştur.

Buhâri'nin Semure b. Cündüb (r.a.) den rivâyetinde, Semure diyor ki:

"Çok kere Resûl-i Ekrem Ashâbına,

"Rüya göreniniz var mı?" diye sorar, görenler varsa gördükleri rüyaları anlatırlar, Resûl-i Ekrem de tâbirlerini yaparlardı. Yine bir sabah gördüğü rüyasını anlatmak üzere şöyle buyurdu:

أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ وَإِنَّهُمَا قَالَا لِي: انْطَلِقْ، وَإِنِّي انْطَلَقْتُ مَعَهُمَا، وَإِنَّا أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ وَإِذَا آخَرُ قَائِمٌ عَلَيْهِ بِصَخْرَةٍ وَإِذَا هُوَ يَهْوِي بِالصَّخْرَةِ لِرَأْسِهِ فَيَثْلَغُ رَأْسَهُ فَيَتَدَهْدَهُ الْحَجَرُ فَيَأْخُذُهُ فَلَا يَرْجِعُ إِلَيْهِ حَتَّى يَصِحَّ رَأْسُهُ كَمَا كَانَ ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ فَيَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى، قَالَ: قُلْت لَهُمَا: سُبْحَانَ اللهِ مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فَأَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُسْتَلْقٍ عَلَى قَفَاهُ وَإِذَا آخَرُ قَائِمٌ عَلَيْهِ بِكَلُّوبٍ مِنْ حَدِيدٍ وَإِذَا هُوَ يَأْتِي أَحَدَ شِقَّيْ وَجْهِهِ فَيُشَرْشِرُ أَيْ يَشُقُّ شِدْقَهُ إِلَى قَفَاهُ وَمَنْخِرَهُ إِلَى قَفَاهُ وَعَيْنَاهُ إِلَى قَفَاهُ قَالَ: وَرُبَّمَا قَالَ أَبُو رَجَاءٍ: فَيَشُقُّ قَالَ ثُمَّ يَتَحَوَّلُ إِلَى الْجَانِبِ الْآخَرِ فَيَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ مَا فَعَلَ بِالْجَانِبِ الْأَوَّلِ، قَالَ فَمَا يَفْرُغُ مِنْ ذَلِكَ الْجَانِبِ حَتَّى يَصِحَّ ذَلِكَ الْجَانِبُ كَمَا كَانَ ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ فَيَفْعَلُ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى، قَالَ: قُلْت: سُبْحَانَ اللهِ مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا فَأَتَيْنَا عَلَى مِثْلِ التَّنُّورِ قَالَ فَأَحْسَبُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فَإِذَا فِيهِ لَغَطٌ وَأَصْوَاتٌ قَالَ: فَاطَّلَعْنَا عَلَيْهِ فَإِذَا فِيهِ رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ وَإِذَا هُمْ يَأْتِيهِمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفَلَ مِنْهُمْ. فَإِذَا أَتَاهُمْ ذَلِكَ اللَّهَبُ ضَوْضَوْا قَالَ قُلْت: مَا هَؤُلَاءِ؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، قَالَ: فَانْطَلَقْنَا فَأَتَيْنَا عَلَى نَهَرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ أَحْمَرَ مِثْلِ الدَّمِ وَإِذَا فِي النَّهَرِ رَجُلٌ سَابِحٌ يَسْبَحُ وَإِذَا عَلَى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ حِجَارَةً كَثِيرَةً فَيُلْقِمُهُ حَجَرًا فَيَنْطَلِقُ فَيَسْبَحُ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ، كُلَّمَا رَجَعَ إِلَيْهِ فَغَرَ - أَيْ بِفَاءٍ

840 Abdürrezzak, "el-Musannef", Salat, No:2220, 1/582; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:1042, 19/429

فَمُعْجَمَةٍ مَفْتُوحَتَيْنِ فَتَحَ - فَاهُ فَأَلْقَمَهُ حَجَرًا، قُلْت لَهُمَا مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا فَأَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ كَرِيهِ الْمِرْآةِ كَأَكْرَهِ مَا أَنْتَ رَاءٍ رَجُلًا مَرْئِيًّا وَإِذَا عِنْدَهُ نَارٌ يَحُشُّهَا قَالَ: قُلْت لَهُمَا مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا عَلَى رَوْضَةٍ مُعْتَمَّةٍ فِيهَا مِنْ كُلِّ نَورِ الرَّبِيعِ، وَإِذَا بَيْنَ ظَهْرَانِي الرَّوْضَةِ رَجُلٌ طُوَالٌ لَا أَكَادُ أَرَى رَأْسَهُ طُولًا فِي السَّمَاءِ. وَإِذَا حَوْلَ الرَّجُلِ مِنْ أَكْثَرِ وِلْدَانٍ رَأَيْتُهُمْ، قَالَ: قُلْت مَا هَذَا مَا هَؤُلَاءِ؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا فَأَتَيْنَا عَلَى دَوْحَةٍ عَظِيمَةٍ لَمْ أَرَ دَوْحَةً قَطُّ أَعْظَمَ وَلَا أَحْسَنَ مِنْهَا قَالَا لِي: ارْقَ فِيهَا فَارْتَقَيْنَا فِيهَا إِلَى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنِ ذَهَبٍ وَلَبِنِ فِضَّةٍ فَأَتَيْنَا بَابَ الْمَدِينَةِ فَاسْتَفْتَحْنَا فَفُتِحَ لَنَا فَدَخَلْنَاهَا فَتَلَقَّانَا رِجَالٌ، شَطْرٌ مِنْ خَلْقِهِمْ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَاءٍ، وَشَطْرٌ مِنْهُمْ كَأَقْبَحِ مَا أَنْتَ رَاءٍ قَالَا لَهُمْ اذْهَبُوا فَقَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهْرِ. قَالَ: وَإِذَا النَّهْرُ مُعْتَرِضٌ يَجْرِي كَأَنَّ مَاءَهُ الْمَحْضُ فِي الْبَيَاضِ فَذَهَبُوا فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ قَالَا لِي: هَذِهِ جَنَّةُ عَدْنٍ وَهَذَا مَنْزِلُك، قَالَ: فَسَمَا بَصَرِي صُعُدًا مِثْلَ الرَّبَابَةِ الْبَيْضَاءِ قَالَ: قَالَا لِي هَذَا مَنْزِلُك قَالَ: قُلْت لَهُمَا بَارَكَ اللهُ فِيكُمَا فَذَرَانِي فَأَدْخُلَهُ قَالَا: أَمَّا الْآنَ فَلَا وَأَنْتَ دَاخِلَهُ، قَالَ: قُلْت لَهُمَا فَإِنِّي رَأَيْت مُنْذُ اللَّيْلَةِ عَجَبًا فَمَا هَذَا الَّذِي رَأَيْت؟ قَالَا لِي إِنَّا سَنُخْبِرُكَ: أَمَّا الرَّجُلُ الْأَوَّلُ الَّذِي أَتَيْت عَلَيْهِ يُثْلَغُ رَأْسُهُ بِالْحَجَرِ فَإِنَّهُ الرَّجُلُ يَأْخُذُ الْقُرْآنَ فَيَرْفُضُهُ، وَيَنَامُ عَنْ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ. وَأَمَّا الرَّجُلُ الَّذِي أَتَيْت عَلَيْهِ يُشَرْشَرُ شِدْقُهُ إِلَى قَفَاهُ وَمَنْخِرُهُ إِلَى قَفَاهُ وَعَيْنَاهُ إِلَى قَفَاهُ فَإِنَّهُ الرَّجُلُ يَغْدُو مِنْ بَيْتِهِ فَيَكْذِبُ الْكَذْبَةَ تَبْلُغُ الْآفَاقَ. وَأَمَّا الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ الْعُرَاةُ الَّذِينَ هُمْ فِي مِثْلِ بِنَاءِ التَّنُّورِ فَإِنَّهُمْ الزُّنَاةُ وَالزَّوَانِي. وَأَمَّا الرَّجُلُ الَّذِي أَتَيْت عَلَيْهِ يَسْبَحُ فِي النَّهْرِ وَيُلْقَمُ الْحَجَرَ فَإِنَّهُ آكِلُ الرِّبَا. وَأَمَّا الرَّجُلُ الْكَرِيهُ الْمِرْآةِ الَّذِي عِنْدَ النَّارِ يَحُشُّهَا وَيَسْعَى حَوْلَهَا فَإِنَّهُ مَالِكٌ خَازِنُ النَّارِ. وَأَمَّا الرَّجُلُ الطُّوَالُ الَّذِي فِي الرَّوْضَةِ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ. وَأَمَّا الْوِلْدَانُ الَّذِينَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ؟ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ. وَأَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرٌ مِنْهُمْ حَسَنٌ وَشَطْرٌ مِنْهُمْ قَبِيحٌ فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا تَجَاوَزَ اللهُ عَنْهُمْ

"Gece rüyamda iki kişi bana geldi ve:

"Haydi gidelim, dediler. Ben de onlarla gittim ve yan yatan bir adamın yanına vardık. Bir de baktık ki başka birisi elinde bir kaya parçası ile başının üstünde dikilmiş duruyor ve elindeki kayayı yukardan aşağı kafasına indiriyor ve taş adamın kafasını yarıyordu. Taş yuvarlanıp gidiyor, adam da peşine takılıp kayayı tekrar alıyor ve yatan adamın başı iyileşip eskisi gibi oluncaya kadar ona yaklaşmıyor. Sonra tekrar başı ucuna geliyor ve ona ilk yaptığı gibi yapıyordu. Resûl-i Ekrem diyor ki, ben onlara:

"Suphanallah, şaşılacak şey, bu ne?" diye sordum. Onlar bana:

"Haydi yürü" dediler. Yürüdük, kafası üzerine yatan bir adamın yanına vardık. Bir de baktık ki bu adamın başı ucunda elinde demirden bir çengel ile başka birisi duruyordu. Bu adam yatan kişinin bir tarafına geçiyor (elindeki çengel ile) avurdunu, burnunu ve gözlerini ensesine doğru çekerek yarıyor. Sonra diğer tarafına geçiyor, orayı da diğer tarafta yaptığı gibi yapıyordu. Öbür taraf iyi oluncaya kadar beriki taraftan ayrılmıyor, sonra öte taraf iyileşince oraya geçiyor ve birinci defasında yaptığı gibi yapıyordu. Ben:

"Suphanallah, bu ne?" dedim. Onlar:

"Yürü, yürü," dediler. Yürüdük ve tandıra benzer bir yere geldik, (öyle sanıyorum ki Resûl-i Ekrem şöyle dedi:) "Bir de baktım ki, orada yüksek sesler içinde sözler, çığlıklar duyuldu. Tandırın içine baktık ki içinde kadın erkek çıplak vaziyette dolaşıyor ve aşağıdan yukarı yükselen ateş alevi onlara doğru geliyor. Alev onları sardığı vakit onlardan çeşitli sesler yükseliyor, anlaşılmaz avazlar duyuluyordu. Ben:

"Bunlar da kimlerdir?" dedim. Onlar bana:

"Yürü, yürü," dediler. Yürüdük, gide gide bir ırmağın kenarına geldik (zannedersem Resûl-i Ekrem şöyle dedi:) Bu ırmağın suyu kan gibi kıp kızıl akıyordu (dedi). Bir de baktık ki, ırmağın içinde yüzen bir adam ve ırmağın kenarında da başka birisi var ki, birçok taş yanıbaşına toplamış duruyordu. Suda yüzen adam bu oturan adamın yanına yaklaşıp ağzını açıyor, adam ağzına bir taş atıyor. Adam tekrar ırmakta yüzüyor, dönüyor adamın yanına yaklaşıyor ve tekrar adam ağzına taşı atıyor. Bu da böyle devam ediyor. Ben:

"Bunlar da neyin nesi?" dedim. Onlar bana:

"Yürü yürü," dediler. Yürüdük ve nihayet şimdiye kadar senin gördüklerinin en çirkini korkunç suratlı birisinin yanına gittik. Yanında, durmadan yakıp etrafında döndüğü bir ateş vardı. Ben:

"Bu adam kimdir?" diye sordum. Onlar yine:

"Yürü yürü," dediler. Yürüdük ve geniş, yeşil bir bahçeye geldik. Bahçenin ortasında uzun boylu bir adam duruyordu. O kadar uzun boylu idi ki, semâya doğru yükselen başını az kaldı göremeyecektim. Çevresinde, hiç görülmemiş derecede kalabalık çocuklar vardı. Bu kadar çocuğu bir arada hiç görmemiştim. Onlara:

"Bu adam kim ve bu çocuklar kimlerdir?" diye sordum. Onlar:

"Sen yürü, yürü, dediler. Gide gide büyük bir ağacın yanına vardık. Bundan daha büyük ve güzel ağaç görmemiştim. Arkadaşlarım bana:

"Ağaca tırmanarak yukarı çık," dediler. Hep beraber ağaca tırmandık; bir kerpici altın ve bir tuğlası gümüşten yapılmış bir şehir ile karşılaştık. Şehrin kapısına gittik ve açılmasını istedik. Kapı açıldı, içeri girdik. Bizi, bir tarafları gördüklerinin en güzeli, diğer tarafları da gördüklerinin en çirkini olan bazı kimseler karşıladı. Arkadaşlarım onlara:

"Gidin şu ırmağa girin," dediler. Orada enine akan bir ırmak vardı. Suyu son derece beyazdı. Onlar da gitti ırmağa girdi, yıkandılar. Sonra çirkinlik ve siyahlıkları giderek en güzel surette yanımıza geldiler. Bu defa iki arkadaşım bana:

"İşte burası Adn cennetidir. Şurası da senin makamındır, dediler. Gözlerim yukarıya doğru dikildi, köşkümü yükseklerde beyaz bulut gibi gördüm.

"İşte senin yerin burasıdır," dediler. Ben de onlara:

"Allah sizi mübarek kılsın, bırakın da oraya bir gireyim," dedim. Onlar:

"Sen oraya gireceksin fakat şimdi değil," dediler. Ben onlara dedim ki:

"Bu gece şaşılacak şeyler gördüm, bunlar ne idi? diye sordum. Onlar:

"Şimdi sana haber verelim," dediler:

"İlk karşılaştığın ve kafası taş ile yarılan adam. Kuranı Kerim'i öğrenmiş sonra da terketmiş (ezberlemiş sonra da unutmuş) ve namaz vakti uyuyup namazı geçiren (kazaya bırakan) kimsedir.

Avurdu, burnu ve gözü kafasına doğru yarılıp yırtılan adam, evinden çıktığında uydurduğu yalanı her tarafa duyuran kimsedir.

Tandır içinde çıplak olarak dolaşan ve aşağıdan yukarı yükselen ateş alevi kendilerine vurdukça çığlıklar koparan kadın ve erkekler, zina eden kadın ve erkeklerdir.

Irmak içinde yüzüp yüzüp de (bir türlü karaya çıkamayan) ve kenarda bulunan adamın yanına geldiğinde o adam tarafından ağzına taş atılan kimse de ribâ yiyen kimsedir.

Ateş yakıp etrafında dönen çirkin suratlı kişi de cehennemin koruyucusu olan Mâliktir.

Bahçe içinde uzun boylu adama gelince; bu da İbrâhim aleyhisselâmdır. Etrafındaki çocuklar da İslâm fıtratı üzre doğan çocuklardır," buyurdu."

Müslümanlardan biri:

"Müşriklerin çocukları da mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

" Evet, müşriklerin çocukları da," buyurdu.

"Yarısı çirkin ve yarısı güzel olan adamlara gelince; iyilik ile kötülüğü, sevap ile günahı karıştıran, bazan iyilik ve bazan da kötülük yapan kimselerdir. Allahu Teâlâ onlardan vaz geçti, kusurlarını bağışladı," buyurdu.[841]

Bezzâr'ın rivâyetinde:

"Sonra Resûl-i Ekrem bir kavme uğradı ki, onların kafaları taşlar ile eziliyor ve ezildikçe de hemen düzeliyordu. Usanç getirilmeden bu hale devam edilir. Resûl-i Ekrem:

"Ya Cebrail bunlar kimlerdir?" diye sorar. Cebrail aleyhisselâm:

"Bunlar namaza tembel davranan ve namaz kendilerine ağır gelen kimselerdir," der."

Hattb ve İbn Keccâr'ın rivâyetlerinde, *"Namaz, Müslümanlığın alâmetidir. Kim ki gönlünü namaza verir, ona devam eder; vaktine, farzına ve sünnetine riâyet ederse, o, mümindir."* buyurulmuştur.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

قَالَ اللهُ تَعَالَى افْتَرَضْتُ عَلَى أُمَّتِكَ خَمْسَ صَلَوَاتٍ وَعَهِدْتُ عِنْدِي عَهْدًا أَنَّ مَنْ حَافَظَ عَلَيْهِنَّ لِوَقْتِهِنَّ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ-

"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey Muhammed! Ümmetine beş vakit namazı farz kıldım ve onlara devam edip vaktinde kılanları cennete koymayı kendi kendime ahdettim."[842]

Ahmed ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

---

841 Buhâri, Ta'bîr 48, No:6640; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20106, 5/8
842 İbn Mace, İkametu's-Salat 194, No:1403

مَنْ عَلِمَ أَنَّ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ وَأَدَّاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Kim ki namazın kendi üzerinde Allah'ın bir hakkı ve kendisine borç olduğunu bilir ve onu edâ ederse cennete girer."[843] buyurmuştur.

Garip ve hasen olduğunu söyleyen Tirmizî, ayrıca Neseî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ الصَّلَاةُ فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ، وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ، وَإِنِ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيضَتِهِ قَالَ الرَّبُّ: انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكَمَّلَ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ يَكُونُ سَائِرُ عَمَلِهِ عَلَى ذَلِكَ

"Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli, namazdır. Namazı iyi ve dürüst kıldı ise korktuğundan emin olarak zafere ulaşmıştır. Şayet namazı bozuk ise, ümitsizlik ve zarar içindedir. Şayet farzlarından eksiği varsa Allahu Teâlâ:

"Bakın kulumun nafile namazı var mı?" Var ise onlarla farzından noksan olanlar tamamlanır. Sonra diğer amellerinde de aynı işlem uygulanır."[844]

Neseî'nin rivâyetinde, *"Kıyamet günü kul, ilk önce namazdan hesaba çekilecektir. İnsanlar arasında ilk bakılacak dava da kan davasıdır."* buyurulmuştur.

Âhmed, Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Mâce ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği ameli namazdır. Şayet namazını tamamladı ise tamam olarak kendisine yazılır. Şayet eksiği varsa Allahu Teâlâ meleklere: "Bakın kulun nafile ibadeti var mı?" buyurur. Varsa farzı ondan tamamlanır. Sonra zekâtta da durum aynı olur. Sonra bütün amelleri bu şekilde ele alınır."[845] buyurmuştur. Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Dârimî, İbn Kani, Hâkim ve Beyhakî'nin Temimi Dâri'den; İbn Ebi Şeybe ve Ahmed'de sahabeden bir zatdan yukardaki hadîsi aynı şekilde nakletmişlerdir.

---

843 Hakim, "el-Müstedrek", İman, No:243, 1/144; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:423, 1/60

844 Nesai, Salat 9, No:465; Tirmizi, Salat 305, No:413

845 İbn Mace, İkametü's-Salat 202, No:1426; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:16665, 4/65

Taberânî'nin rivâyetinde,

"Kıyamet günü kulun ilk sorguya çekileceği namazıdır. Şayet namazını dürüst kılmışsa felaha ermiştir. Şayet namazı tamam değilse işi perişandır ve zarardadır."[846] buyurulmuştur.

İbn Âsâkîr'in rivâyeti, *"Kulun ilk önce hesaba çekileceği namazdır. Namazı düzgün ise diğer işleri de düzgündür. Şayet namazı düzgün çıkmazsa diğer amelleri de bozuktur. Sonra Allahu Teâlâ: "Bakın, kulumun nafilesi var mı?" diye sorar. Şayet nafilesi varsa onunla farzları tamamlanır. Allah'ın lutûf ve keremiyle diğer farzlarda da hüküm aynı olur."*, şeklindedir.

Ahmed, Ebû Dâvûd. Neseî ve Hakim'in rivâyetlerindeki ifade tarzı şöyledir:

"Kıyamet günü insanlar ilk önce namazdan sorguya çekileceklerdir. Her şeyi en iyi bilen Allahu Teâlâ meleklere: "Kulumun namazına bakın, tamam mıdır, yoksa eksiği var mıdır?" buyurur. Şayet tamam kıldı ise tamam olarak yazılır, şayet eksiği varsa Allahu Teâlâ: "Bakın kulumun nafile namazı var mı? Şayet nafile namazı varsa farzlarını ondan tamamlayın." buyurur. Sonra diğer ameller de aynı işleme tabi tutulur".

Tayâlisî, Taberânî ve Zıya "Muhtâre" sindeki rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَتَانِي جِبْرِيلُ مِنْ عِنْدِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ إِنِّي افْتَرَضْتُ عَلَى أُمَّتِكَ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فَمَنْ أَوْفَى بِهِنَّ عَلَى وُضُوئِهِنَّ وَمَوَاقِيتِهِنَّ وَرُكُوعِهِنَّ وَسُجُودِهِنَّ كَانَ لَهُ بِهِنَّ عَهْدٌ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَنِي قَدْ انْتَقَصَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَلَيْسَ لَهُ عِنْدِي عَهْدٌ إِنْ شِئْتُ عَذَّبْتُهُ وَإِنْ شِئْتُ رَحِمْتُهُ

"Cebrail aleyhisselâm Allahu Teâlâ katından bana geldi ve:

"Ey Muhammed, Allahu Teâlâ buyuruyor ki: "Senin ümmetine beş vakit namazı farz ettim. Kim ki bu namazı, abdest, vakit, rükû ve secdesine riâyet ederek hakkıyle kılarsa, bu sayede onu cennete koymak için ahdim vardır. Fakat kim ki bunlarda noksanlık ederek bana mülâki olursa, onun için verilmiş bir sözüm yoktur; dilersem ona azâb ederim, dilersem merhamet ederim." buyurmuştur.[847]

Beyhakî'nin rivâyetinde, *"Namaz için terazi vardır. Kim hakkıyle namazı ifa ederse bol mükâfat alır."* buyurulmuştur.

---

846 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:3782, 4/127

847 Ebu Davud Tayalisi, "el-Müsned", No:574, 1/467; Makdisi, "el-Ehadîsü'l-Muhatare", No:368, 3/326

Deylemî'nin rivâyeti, *"Namaz, şeytanın yüzünü karartır, sadaka belini kırar, Allah için sevgi ve ilimde mahabbet şeytanın sonunu getirir. Siz bunları yaptığınız vakit batıya kadar şeytan sizden uzaklaşır."* buyurulmuştur.

Timizi, İbn Hibbân ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

اتَّقُوا اللهَ وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ وَصُومُوا شَهْرَكُمْ وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ وَأَطِيعُوا إِذَا أَمَرْتُكُمْ تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ

"Allah'tan korkun, beş vakit namazınızı kılın, Ramazan ayı orucunuzu tutun, mallarınızın zekâtını verin, size herhangi bir şeyi emrettiğim vakit (veya başınızdaki âmirlere) itaat edin ki Rabbınızın cennetine giresiniz."[848] buyurmuştur.

Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا ثُمَّ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ ثُمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ

"Amellerin Allah'a en sevimlisi, vaktinde kılınan namaz, sonra anne ve babaya iyilik etmek ve sonra da Allah yolunda cihattır."[849] buyurmuştur.

Beyhakî'nin Hz. Ömer (r.a.) den rivâyetinde; şöyle demiştir: "Adamın biri Resül-i Ekrem'e geldi ve:

"Ya Resûlallah, İslâmda Allah katında amellerin en sevimlisi hangisidir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Vaktinde kılınan namazdır. Namazı terkedenin dini yoktur. Namaz dinin direğidir." buyurdu. Bunun için Hz. Ömer'i vurdukları vakit namaz vakti gelince, kendisine vaktin geldiğini söylediklerinde, "Büyük nimettir." dedi ve namaz kılmayanın İslâm'da nasibi olmadığını bildiği için yarası akar olduğu halde yine de namazını kılmıştır.

Zehebi'nin rivâyetine göre Resûl-i Ekrem:

إِذَا صَلَّى الْعَبْدُ الصَّلَاةَ فِي أَوَّلِ الْوَقْتِ صَعِدَتْ إِلَى السَّمَاءِ وَلَهَا نُورٌ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى الْعَرْشِ فَتَسْتَغْفِرُ لِصَاحِبِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَتَقُولُ لَهُ حَفِظَكَ اللهُ كَمَا حَفِظْتَنِي وَإِذَا صَلَّى الْعَبْدُ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ وَقْتِهَا صَعِدَتْ إِلَى السَّمَاءِ وَعَلَيْهَا ظُلْمَةٌ فَإِذَا انْتَهَتْ إِلَى السَّمَاءِ تُلَفُّ كَمَا يُلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلَقُ وَيُضْرَبُ بِهَا وَجْهُ صَاحِبِهَا

---

848 Tirmizi, Cuma 80, No:616, 2/516

849 Buahri, Mevakitu's-Salat 4, No:504, 1/197; Müslim, İman 139, No:85, 1/90

"Kul, namazı vaktin evvelinde kıldığı vakit, bu namaz bir nuru olduğu halde göklere, Arş'a varıncaya kadar yükselir. Sahibi için kıyamete kadar istiğfar eder ve "Beni koruduğun gibi Allah da seni korusun" der. Kul, namazı vaktinin dışında (vakit çıktıktan sonra) kıldığı vakit, bu namaz üzeri karanlık ve siyah olduğu halde yükselir. Birinci kat semâya çıktığı vakit, eski çaput gibi dürülür ve sahibinin suratına çarpılır." buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Üç kişi vardır ki, Allahu Teâlâ onların ibadetini kabul etmez. Bunlardan birisi de namazı vaktinden sonra kılandır.", buyurmuştur.

Diğer bazılarının anlattıklarına göre hadîsde şöyle vârid olmuştur:

"Namaza devam eden kimseye Allahu Teâlâ beş hasletle ikram eder. Ondan, geçim darlığını ve kabir azabını kaldırır. Kitabı (kıyamet günü) sağ elinden verir. Sırat köprüsünü şimşek gibi geçer ve hesap görmeden cennete girer. Namaza ihanet edeni de onbeş şey ile cezalandırır. Bunlardan beşi dünyada, üçü ölüm ânında, üçü mezarda ve üçü de mezardan kalktığı vakittedir.

Dünyada olanlar: Ömrünün bereketini kaldırır, yüzünden sâlihlerin nurunu siler, bütün ameli boşa gider, duası göklere yükselmez ve sâlihlerin duasından nasibi olmaz.

Ölüm ânında olanlar: Zelil olarak ölür, aç olarak can verir ve susuz olarak dünyaya veda eder.

Mezarda karşılaşacağı cezalar: Mezarı o kadar dar olur ki, kemikleri birbirine geçer, mezar kendisine ateş olur ve gece gündüz ateş üzerinde durur, başı kel ve zehirli bir yılan kabirde kendisine musallat olur. Bu yılanın tırnakları demirdendir, her tırnağın uzunluğu bir günlük yoldur. Ölü ile konuşur ve:

"Ben, başı kel yavuz erkek bir yılanım" der. Sesi gök gürültüsü gibidir. Şöyle der:

"Rabbim bana, sana vurmamla emretti. Sabah namazını vaktinde kılmayıp gün doğmasından sonraya bıraktığın, öğleyi ikindi, ikindiyi akşama akşamı yatsıya ve yatsıyı da sabaha kadar tehir ettiğin için, ben de kuyruğum ile sana vuracağım." der. Her vuruşta adam yetmiş arşın yere batar. Böylece kıyamet sabahına kadar mezarında azâb olur.

Mezarından kalktığında uğrayacağı ukubete gelince; kıyamet yerinde hesabı zor olur, Rabbin gazab ve hışmını üzerine çeker ve cehenneme girer."

Diğer bir rivâyette de şöyle vârid olmuştur:

"Namazını geciktirip vaktinde kılmayan bu adam kıyamet günü elinde üç satır yazı olduğu halde mahşer yerine gelir. Birinci satır, "Ey Allah'ın hakkını kaybeden, ikinci satır, "Ey Allah'ın gazabını hak eden: Üçüncü satır, "Dünyada Allah'ın hakkını kaybettiğin gibi bugün de Allah'ın rahmetinden ümidini kes" şeklinde yazılmıştır."

Hadîsde özet olarak onbeş ukubetten söz edildiği halde ondört tanesi anlatıldı. Hadîsi rivâyet edenin bunlardan birisini unutması ihtimali vardır.

İbn Abbâs (r.a.) in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يُؤْتَى بِرَجُلٍ فَيُوقَفُ بَيْنَ يَدَيِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيَأْمُرُ اللهُ بِهِ إِلَى النَّارِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ بِمَاذَا؟ فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى بِتَأْخِيرِ الصَّلَاةِ عَنْ أَوْقَاتِهَا وَحَلِفِكَ بِي كَاذِبًا

"Kıyamet günü olduğu vakit bir adam Allah'ın huzuruna getirilir ve Allahu Teâlâ adamın cehenneme girmesini emreder. Adam:

"Ya Rab, hangi suçumdan sebeb?" diye sorar. Allahu Teâlâ:

"Namazı vaktinden geciktirdiğin ve benim adıma yalan yemin ettiğin için, buyurur." buyurmuştur.

Yine bazılarının rivâyetinde; bir gün Resûl-i Ekrem Ashâb'ına hitaben:

"Siz, "Allahım, aramızda şâki ve rahmetinden mahrum olanları bırakma" diye dua edin. Bu şaki ve Allah'ın rahmetinden mahrum olanın kim olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Ashâb:

"Bilmiyoruz, ya Resûlallah," deyince, Resûl-i Ekrem:

"Namazı terkedendir," buyurdu.

Yine bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü ilk yüzleri kararacak olanlar, namazı terkedenlerdir, Cehennemde Lemlem adında bir vadi vardır. Burası yılanlarla doludur. Her yılanın ensesinin kalınlığı devenin boynu gibidir. Uzunluğu ise bir aylık yol kadardır. Bu yılan namaz kılmayanı sokup zehirler. Zehiri, yetmiş yıl insan vücudunda kaynar durur. Sonra, eti pişer ve birbirinden ayrılır." buyurmuştur.

Yine bir rivâyette şöyle buyurulmuştur:

"İsrâiloğullarından bir kadın Mûsâ aleyhisselâma giderek:

"Ya Mûsâ, ben büyük bir günah işledim. Şimdi pişman oldum, tevbe ettim. Dua et de Allahu Teâlâ tevbemi kabul etsin," dedi. Mûsâ aleyhisselâm:

"Ne suç işledin?" diye sordu. Kadın:

"Zina ettim, doğan çocuğu da öldürdüm," dedi. Hz. Musa:

"Yanımdan uzaklaş. Senin şerrinden dolayı inecek ateş bizi de yakacak," diyerek kadını kovdu ve kadın da üzüntülü gönlü ile oradan uzaklaşıp gitti.

Cebrail aleyhisselâm Hz. Musa'ya gelerek:

"Ey Mûsâ, Allahu Teâlâ, "Tevbekâr olan bu kadını niçin kovdun, daha kötüsünü görmedin mi?" buyuruyor, dedi. Hz. Mûsâ:

"Ya Cebrail, bundan da kötüsü kimdir?" diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:

"Kasden ve kaza etmeyi düşünmeyerek namazı terkedendir," dedi.

Yine rivâyete göre geçmiş büyüklerden biri şöyle diyor:

"Bir zât, ölen bir kız kardeşini mezara defnederken farkında olmayarak kesesini de mezara düşürdü. Herkes dağıldıktan sonra kesesini almak için mezarı açtı. Mezarın içinden ateş harareti geliyordu. Hemen keseyi aldı ve mezarı kapattı. Ağlayarak annesinin yanına gitti ve annesine:

"Anneciğim, kızkardeşimin hayat hikâyesini bana anlat," dedi. Annesi:

"Neden icab etti, niçin ısrarla ve heyecanla soruyorsun?" dedi. Oğlu durumu kendisine anlattı. Bunun üzerine annesi:

"Oğlum, kızım namazına tembel idi, vakti geçirirdi," dedi. İşte bu, namaz vaktini geciktirenin cezasıdır. Hiç kılmayanın cezasını da sen düşün. Namazı devamla kılmamıza Allahu Teâlâ'nın bize yardımcı olmasını dileriz.

Tembih: Namazı terketmenin, vaktinden önce ve sonra kılmanın büyük günahlardan sayılması, Şeyhaynin Udde sahibinden naklettiklerine dayanır. Envâr'in vaktinde iade etmemek şartıyle kebâirdir deyip böyle bir kayıt koşması yerinde değildir. Çünkü vaktinden önce namazı kılan kimse, vakit içinde bu namazı iade ederse de daha önce kasden kıldığı, din ile alay eder mahiyette olduğu için kebâirdendir. Esnevî'nin, Şeyhaynin, "Namazı vaktinden önce kılmanın kebîredir" demelerinin gerçek bir dayanağı yoktur. Zira eğer bu adam, vaktinden önce kılınan namazın caiz

olduğuna inanıyorsa buna diyecek yok. Şayet olmadığını biliyorsa, namazı caiz değildir. Bununla beraber namazı vaktinde yeniden kılarsa haram oluyor, çünkü fasit bir namaz kılmıştır. İşte bundan haram diye tabir etmek gerekir. Şayet vaktinden önce kıldığı o namazı vaktinde kılmazsa, işte hem önce vaktinden evvel fasit bir namaz kılmakla ve hem de vakti içinde kılmamakla günahkârdır, demek de doğru değildir. Bunun için Ezrâî: "Anlattığında karışıklık vardır. Udde sahibi ve diğerlerinin, "Namazı vaktinden önce kılmak, büyük günahlardandır" demelerinden maksadları bu değildir, diyor. Ancak vaktinden önce namazın caiz olmadığını bildiği halde kılarsa, o zaman büyük günah olur. İşte imamlardan birçoklarının sözlerinin gereği budur. Bunun kebâir olduğunda ve din ile eğlence etmek anlamına geldiğinde -sonunda kaza etse de etmese de- söz yoktur.

"Tehzib" de zayıf bir tevcih olarak "Bir vakit namazı vaktinden çıkarmak, kebîreden sayılmaz. Bunu adet haline getirdiği vakit şehâdeti reddolunur." denmektedir.

Halimî diyor ki:

"Namazı terketmek, büyük günahdır. Bunu âdet haline getirmek fuhuştur. Şayet namazı kılar, fakat hakkını yerine getirmezse; huşu etmez, sağa sola iltifat eder, parmaklarını çıtlatır, yanında konuşulanları dinler, yerdeki taşları düzeltir, sakalı ile oynar ve benzeri hareketlerde bulunursa, bunlar da küçük günahlardandır".

Ezraî diyor ki:

"Başkalarına göre bu sayılanlar, namazın mekruhlarındandır." Fakat Halimî'nin sözü gerçeğe daha yakındır. Çünkü huşu'un vacip olmasına tevcihe, bu görüş daha uygundur. Çünkü huşû'a aykırı olan her şeyi temelinden yok etmek, onun borcudur.

Huşû'u gerektiren tevcihe bu görüş daha uygundur. Namaz kılan kimsenin huşû'u münâfi olan her şeyin namazda bulunmamasına dikkat etmesi lâzımdır. Çünkü namazın herhangi bir cüz'ünde olursa olsun, huşû'a münâfi olan her şey haramdır. Fakat en doğru olan görüşe göre namazda huşu sünnettir. Huşû'a münâfi hareketlerin hiç biri haram değildir.

Tembih: Ashâb ve onlardan sonra gelen âlimler, namazı terkedenin küfründe ihtilâf etmişlerdir. Yukarda geçen birçok hadîslerde, "kâfir olduğu, şirk koştuğu, İslâm milletinden çıktığı, Allah ve Resulünün zimmetinden uzaklaştığı, amelinin mahvolduğu, dini olmadığı, imanı bulunmadığı" ve benzeri şiddet ifâde eden ifâdelerin zahirine bakarak Sahâbe, Tabiîn ve

onlardan sonra gelenlerin pek çokları namazı terkedenin küfrüne hükmetmişler ve kanının helâl olduğunu söylemişlerdir.

Ashâb'dan Ömer, Âbdurrahman b. Avf, Muâz İbn Cebel, Ebû Hureyre, İbn Mesûd, İbn Abbâs, Câbir b. Abdullah ve Ebû'd-Derdâ radıyallahu anhum; Ashâb'tan olmayan Ahmed İbn Hanbel, İshâk b. Raheveyh, Abdullah b. el-Mubârek, Nehaî, Hakem b. Uyeyne, Eyyup Sahtiyan, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Züheyr b. Harp ve diğerleri hep bu görüştedirler. Bunların hepsi, namazı terkedenin küfrüne ve kanının helâl olduğuna kaillerdir. Nitekim İbn Hazm de Hz. Ömer'i ve ismini verdiğimiz diğer zatlardan bazılarını anarak, bunlara göre kasden bir farzı vaktinden çıkarıp terkeden, kâfir ve mürteddir ve bunlara muhalefet edeni de bilmiyoruz, dedi. Muhammed b. en-Nasr'ın anlattığına göre İshak diyor ki:

"Resûl-i Ekrem'den *"Şüphesiz namazı terkeden kâfirdir."* rivâyeti sahih olarak sabit olmuştur. Aynı zamanda ondan bugüne kadar bütün ilim erbabı, kasden ve özürsüz namazı terkedenin küfrüne, kail olmuşlardır.

İşte bu iddiada nazar var. Belki Sahabe ve onlardan sonra gelenler arasında bu hususta süregelen ihtilâf uyarınca bu davayı kabul etmek mümkün değildir. Şâfiî ve diğerleri her ne kadar namazı terkedenin, "Bu terk helâldir" demedikçe kâfir olmaz dedilerse de katline cevaz vermişlerdir. Meselâ, bir adam bir namazı kılmasa, namazın vakti çıksa ve kendisine, "Bu namazı kaza et" dediklerinde, yine kılmazsa kılıç ile boyun vurulur, demişlerdir.[850]

Başka Bir Tembih: Resûl-i Ekrem:

مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعٍ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

"Çocuklarınıza yedi yaşına bastıklarında -şayet temyiz kabiliyyetinde iseler- namaz ile emredin. On yaşına geldiklerinde namaz kılmayacak olurlarsa onları dövün ve yataklarını ayrı serin."[851] buyurmuştur. Hattabî, "Bu hadîs, namazı terkedenin ağır cezalara maruz kalacağına delâlet etmektedir." demiştir. Hatta Şâfiî'nin adamlarından bazıları, namazı terkeden kimsenin öldürülme-

850 824 sayılı dipnota bakınız.
851 Ebu Davud, Salat 26, No:495, 1/187; Tirmizi, Salat 182, No:407

sinin vücubuna bu hadîs delil çeker ve derler ki, rüşdüne ermeyen bir çocuk, namaz kılmıyor diye dayağı hakederse, erginlik çağına geldikten sonra kılmayanın cezasının daha ağır olması gerekir. Dayaktan daha şiddetlisi de öldürmektir, derler. Burada itiraz mevcud olmakla beraber namazı terkeden öldürülür, diyenin tevcihi şöyledir: Namazı terkeden kimse, mü'minlere, meleklere ve peygamberlere karşı, cinayet işlemiş olur. Zira teşehhütte:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ

"Allah'ın selâmı, dünya ye âhiret mihnet ve güçlüklerinden emin olmak, bize ve bütün sâlih iyi kullar üzerine olsun." demek vaciptir. Nitekim Resûl-i Ekrem:

إِذَا قَالَهَا بَلَغَتْ كُلَّ عَبْدٍ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

"Namaz kılan bunu okuduğu vakit, yer ve göklerdeki bütün iyilere mükâfatı ulaşır."[852] buyurmuştur. Bunu, yâni teşehhüdü okumamakla umumi bir cinayet işlemiş olur. Böyle umumî cinayet işleyenlerin cezası da ölümdür, derler. Hâlbuki yukarda geçen ve namazı terkeden kimsenin Allah'ın himayesinden uzakta kaldığını ifade eden sahih hadîslerden, bu kimsenin katline delil göstermek daha uygundur. Çünkü bunlar, kanının heder olmasında ve kanının heder olması için de öldürülmesinde daha açık delillerdirler.

Zekât ve hac gibi İslâmın diğer şartlarını terkeden kimse öldürülmediği halde namazı terkedenin öldürülmesine gelince; bu ibadetlerin namaz gibi olmamasındandır. Zira zekât zorla da alınabilir. Yemeği ve içmeyi kendisinden yasaklamakla da oruca zorlanabilir. Gündüz iftar edemeyeceğini anlayınca geceden oruca niyet zorunda kalır. Hacda da durum aymdır. Bu yıl haccetmeyen gelecek yıl hacca zorlanabilir. Hacdaki emrin terâhi için olduğunu kabul edenlere göre bu da mümkündür ve bunda bir sakınca da yoktur. Namaz, bunların hiç biri gibi olmadığı için bunu terkedenin cezası ancak onu öldürmek olmuştur. Zekâtı vermeyenlerle savaşmak caiz olduğuna göre, namazı terkedeni öldürmekle insanları korkutmak öncelikle caiz olur.[853]

---

852 Buhâri, İsti'zan 3, No:5876; Ebu Davud, Salat 182, No:968

853 824 sayılı dip nota bakınız.

78. Perdesi Olmayan Açık Yerde Yatmak

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ بَاتَ عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ لَيْسَ لَهُ حِجَابٌ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ

"Perdesi ve korkuluğu olmayan bir dam üstünde yatan kimse Allah'ın himayesinden uzaklaşmıştır."[854] buyurmuştur.

Tirmizî, garip olduğunu söylediği bir rivâyetinde, Resûl-i Ekrem önüne sed ve perde çekilmeyen yerde yatmaktan nehyetmiştir.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ رَمَانَا بِاللَّيْلِ فَلَيْسَ مِنَّا وَمَنْ رَقَدَ عَلَى سَطْحٍ لَا جِدَارَ لَهُ فَمَاتَ فَدَمُهُ هَدَرٌ

"Gece karanlığında bize atan ve bizi vuran kimse, bizden değildir. Kim ki etrafı çevrili duvarı olmayan yüksekçe bir yerde yatar da düşüp ölürse kanı hederdir."[855]

Ebû Imrân el-Cüvenî diyor ki:

"Fars cephesinde idik. Başımızda kumanda olarak Abdullah'ın oğlu Züheyr bulunuyordu. Bir ara bir adamın etrafında korkuluğu bulunmayan bir dam başında yattığını gördü. Bana dönerek:

"Bu hususta Resûl-i Ekrem'den bir şey duydun mu?" diye sordu. Ben:

"Hayır, duymadım," dedim. O:

"Adamın biri bana dedi ki; Resûl-i Ekrem:

مَنْ بَاتَ فَوْقَ إِجَارٍ أَوْ فَوْقَ بَيْتٍ لَيْسَ حَوْلَهُ شَيْءٌ يَرُدُّ رِجْلَهُ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ
وَمَنْ رَكِبَ الْبَحْرَ بَعْدَمَا يَرْتَجُّ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ

"Kim ki yüksek bir yerde veya dam başında yatar ve fakat etrafında dayanıp direnecek ve tutunacak bir tutamağı olmazsa, artık o Allah'ın korumasından uzaklaşmıştır. Kim ki dalgalar yükselmeye başladıktan sonra denize girerse, bu da Allah'ın himayesinden uzaklaşmıştır."[856] buyurmuştur, dedi. Ayrıca Beyhakî de merfû olarak bu hadîsi rivâyet etmiştir. Beyhakî'nin Ebû Imran'dan rivâyetinde, Ebû İmrân diyor ki:

---

854 Ebu Davud, Edeb 104; Buhâri, "el-Edebü'l-Müfred", No:1192, 1/407
855 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:217, 13/87
856 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20768, 5/79

"Zehr-i Şevvâ ile geziyorduk. Bir duvarın ardında ayaklarını dayayıp koruyacak bir şey olmadığı halde uyuyan bir adamı gördü. Eli ile ayaklarına dokunarak adamı uyandırdı ve:

"Kalk," dedi. Sonra Züheyr, Resûl-i Ekrem:

"Kim bir duvarın üzerinde yatar uyur ve ayaklarını dayayacak bir şey bulmaz da bu sebeple düşüp ölürse, artık Allah onu korumaz." buyurdu," dedi. Beyhakî diyor ki:

"Bu hadîsi Şûbe, Ebû Imran'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Züheyr'den rivâyet etmiştir. Başka yollardan rivâyet edildiğini söyleyenler de vardır."

Tembih: Müteahhirin âlimlerinin pek çoğu bu hadîsleri delil göstererek etrafı çevrili olmayan yerde yatıp uyumanın büyük günahlardan olduğunu söylemişlerse de, bu hadîslerden bu hükmü çıkarmak doğru değildir. Çünkü burada "Allah'ın himayesinden uzak olma"nın anlamı, büyük günahtır demek değildir. Bu adam böyle yapmakla tehlikeye girmiş gibi oldu. Adet bakımından bazılarınca bu tehlikelidir. Aslında bunun büyük günahlardan olması şöyle dursun, haram bile değildir. Bunun için en doğrusu, bizim imamlarımızın da kabul ettikleri gibi, tenzihen mekruh olmasıdır. Fakat denizde şiddetli dalga olduğu vakit denize girmek kebîreden olduğu gibi, bu da kebîredir, demek doğru değildir. Çünkü böyle tehlikeli bir anda denize girmenin haram olduğunda şüphe yoktur. Zira bu, göz göre göre tehlikeye atılmaktır. Haram olunca kebâirden de olabilir. Çünkü bu adam göz göre göre kendisini tehlikeye atmıştır. Burada Allah'ın himayesinden uzak kalmak demek, onu kendi nefsi ile baş başa bırakmak demektir. Hatta ölürse, kendini tehlikeye attığı için azâb olur. Etrafı çevrilmemiş bir yüksekçe yerde yatmak böyle değildir. Çünkü oradaki tehlike ile dalgalı zamanında denizdeki tehlike bir değildir. İşte imamların, birine mekruh diğerine haram demelerinin sırrı buradadır.

79. İttifaklı veya İhtilaflı Olan Namazın Farzlarından Birini Terketmek

Bir cemaatın tahriç edip Tirmizî'nin Sahih dediği, ayrıca Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivâyet ettikleri bir hadîsde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا تُجْزِئُ صَلَاةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ صُلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

"Kişinin namazı, rükû ve secdede belini iyice doğrultmadıkça, yeterli olmaz." [857]

Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Mâce ve Huzeyme'nin oğulları ile İbn Hibbân sahihlerindeki rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem namazda karganın dane toplamasından, yırtıcı hayvanın oturmasından, devenin kendine yer etmesi gibi mescidde yer ayırmaktan nehyetmiştir.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

أَسْوَأُ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ مِنْ صَلَاتِهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ يَسْرِقُ مِنْ صَلَاتِهِ؟ قَالَ: لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَاأَوْ قَالَ: لَا يُقِيمُ صُلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

"Hırsızlık yönünden insanların en kötüsü, namazından çalandır."

"Namazından çalmak nasıl olur?" diye soranlara, Resûl-i Ekrem:

"Rukûunu ve secdesini tamamlamaz veya rükû ve secdenin hakkını vermez de belini iyice düz tutmaz."[858] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

أَسْرَقُ النَّاسِ الَّذِي يَسْرِقُ صَلَاتَهُ لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا، وَأَبْخَلُ النَّاسِ مَنْ بَخِلَ بِالسَّلَامِ

"İnsanların en hırsızı, rükû ve secdesini tamam yapmamakla namazını çalan ve en cimrisi de selâmda cimrilik edendir."[859] buyurmuştur.

Ahmed, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve İbn Hibban sahihlerindeki rivâyetlerine göre, Resûl-i Ekrem, ardında namaz kılanlardan bir adamın secdede ve rukûda gereği gibi belini doğrultmadığını gözünün ucu ile farkeder. Namaz bitince,

يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا يُقِيمُ صُلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

"Ey Müslümanlar topluluğu, secde ve rukûda gereği gibi belini düzeltmeyenlerin namazı olmaz."[860] buyurmuştur.

---

857 Tirmizi, Salat 196, No:265; Ebu Davud, Salat 148, No:855

858 Hakim, "el-Müstedrek", Salat, No:835, 1/228; İbn Huzeyme, "Sahih", Salat 196, No:663, 1/331

859 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3392, 3/355

860 İbn Mace, İkametü's-Salat 16, No:871

Hadîsi Bilâl da rivâyet etmiştir.

Taberânî'nin -ravileri sikadan olan- rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَى صَلَاةِ عَبْدٍ لَا يُقِيمُ فِيهَا صُلْبَهُ بَيْنَ رُكُوعِهَا وَسُجُودِهَا

"Rükû ve secdeleri arasında belini doğrultmayanın namazına Allahu Teâlâ değer vermez."[861] buyurmuştur.

Yine Taberânî ve Ebû Yâ'lâ'nın hasen sened ile İbn Huzeyme de "Sahih"inde Ebû Abdillah el-Eş'ari (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem, bir adamın rükû ve secdesini tamamlamadan namaz kıldığını ve tavuk'un daneyi toplaması gibi rükû ve secdeye vardığını görünce,

"İşte şu adam, bu hali üzre ölür yâni namaz durumunu düzeltmezse Muhammed milletinin gayri bir milletten olduğu halde ölür." buyurdu ve sonra da:

"Rükû ve secdenin hakkını vermeyerek tavuk daneyi toplar gibi rükû ve secde eden, acıkmış bir adamın bir veya iki hurma yemesi gibidir. Aç olan kimseye bir veya iki hurma bir yarar sağlamayacağı gibi, buna da bu namaz bir fayda sağlamaz." buyurdu.

Ebû Salih diyor ki: Ebû Abdillah'a:

"Bu hadîsi kim rivâyet etti?" diye sordum. Ebû Abdillah:

"Ordu kumandanları, Amr b. el-As, Hâlid b. Velîd ve Şurahbil b. Hasene -Allah hepsinden razı olsun- Resûl-i Ekrem'den duydu ve rivâyet ettiler," dedi.[862]

Ebû'l-Kasım el-Isbahani'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Adam altmış yıl namaz kıldığı halde bunun namazı kabul olmaz. Çünkü rukûu tamamladı ise secdesini, secdesini tamamladı ise rukûunu tart." buyurdu.

Taberânî'nin hasen sened ile rivâyetinde, Resûl-i Ekrem Ashâbına,

لَوْ أَنَّ لِأَحَدِكُمْ هَذِهِ السَّارِيَةَ لَكَرِهَ أَنْ يَجْدَعَ بَعْضَهَا، كَيْفَ يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْدَعُ صَلَاتَهُ الَّتِي هِيَ لِلهِ فَأَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْبَلُ إِلَّا تَامًّا

"Eğer şu vadi sizden birinizin olsa dal ve ataçlarından kesmezdi. Nasıl olur da Allah için olan namazınızdan keser, koparır ve onu eksik bırakırsınız? Na-

---

861 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:8261, 8/338

862 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:3840, 4/115

mazınızı tamamlayın, zira Allahu Teâlâ ancak tam olan namazı kabul eder."[863] buyurmuştur.

Buharî'nin Huzeyfe (r.a.) den rivâyetinde, Huzeyfe (r.a.) bir adamın namazda rükû ve secdenin hakkını vermediğini görünce, adama:

"Sen namaz kılmadın, eğer bu şekil namaza devam ederken ölürsen, Muhammed aleyhisselamın (s.a.v.) fıtratının hilâfına ölmüş olursun, "dedi. Ebû Davud'un rivâyetinde, Huzeyfe radıyallahu anh, adama:

"Kaç yıldır böyle namaz kılıyorsun?" diye sordu. Adam:

"Tam kırk yıldır böyle kılıyorum," deyince, Huzeyfe radıyallahu anh:

"Demek ki kırk yıldır namaz kılmamışsın. Şayet böyle ölürsen Muhammed aleyhisselamın (s.a.v.) getirdiği fıtratın aksine ölmüş olursun," dedi.

Ahmed'in ceyyid sened île rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَى صَلَاةِ رَجُلٍ لَا يُقِيمُ صُلْبَهُ بَيْنَ رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ

"Rükû ve secdeler arasında belini doğrultmayan musalliye Allahu Teâlâ bakmaz."[864] buyurmuştur.

Henüz haklarında had cezası nazil olmamıştı ki Resûl-i Ekrem:

"Zina edip içki içen ve hırsızlık edenleri nasıl görürsün?" sordu. Sonra da,

"Bunlar fahiş, açık ve çirkin günahlardandır. Bunlarda şiddetli ukubetler vardır. Hırsızlığın en kötüsü de namazdan çalmaktır. Her kim namazda rükû ve secdesini tamamlamazsa bu suretle namazdan çalmış olur." buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَتَمَّ رُكُوعَهَا وَسُجُودَهَا وَالْقِرَاءَةَ فِيهَا، قَالَتِ الصَّلَاةُ: حَفِظَكَاللهُ كَمَا حَفِظْتَنِي ثُمَّ صُعِدَ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ، وَلَهَا ضَوْءٌ وَنُورٌ، وَفُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ حَتَّى يُنْتَهَى بِهَا إِلَى اللهِ فَتَشْفَعُ لِصَاحِبِهَا، وَإِذَا لَمْ يُتِمَّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا وَلَا الْقِرَاءَةَ فِيهَا، قَالَتْ: ضَيَّعَكَاللهُ كَمَا ضَيَّعْتَنِي ثُمَّ صُعِدَ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ وَعَلَيْهَا ظُلْمَةٌ فَأُغْلِقَتْ دُونَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ ثُمَّ تُلَفُّ كَمَا يُلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلَقُ فَيُضْرَبُ بِهَا وَجْهُ صَاحِبِهَا

863 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:6296, 6/241
864 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:10812, 2/525

"Her kim abdest alır ve abdestini (usûlüne uygun olarak) güzelce tamamlar, sonra namaza kalkar; namazın kıraet, rükû ve secdesini (mükemmel şekilde) tamamlarsa, namaz: "Beni koruduğun gibi Allah da seni korusun." der. Sonra bir ışık ve nur olduğu halde göklere yükselir. Gök kapıları kendisine açılır, böylece Allah'a kadar yükselir ve sahibine (kıyamet günü) şefaat eder. Her kim namazın kıraet, rükû ve secdesini tamamlamazsa, namaz, "Beni yok ettiğin gibi Allah da seni yoketsin." der. Sonra bu namaz karanlıklar içerisinde göklere yükseltilir fakat gök kapıları bu namaza kapanır. Sonra bir bez parçası gibi dürülüp sahibinin suratına çarpılır."[865] buyurmuştur.

İbn Abdülberr'ın Sahih ve Tirmizî' nin hasen dediği rivâyetlerinde; adamın biri Resûl-i Ekrem'in yanında namaz kıldı. Namazını bitirdi ve Resûl-i Ekrem'e selâm verdi. Resûl-i Ekrem,

ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ

"Dön kıl, zira sen kılmadın." buyurdu. Adam iki defa daha namaz kıldı fakat her seferinde de Resûl-i Ekrem: *"Kılmadın, kıl."* buyurdu. Bunun üzerine adam:

"Anlayamadım, kusurum nerededir, onu bana bildir, ya Resûlallah," deyince, Resûl-i Ekrem:

"Sizden herhangi biriniz Allahu Teâlâ'nın emrettiği şekilde, yüzünü, dirsekleri ile beraber ellerini yıkayıp başını meshetmedikçe ve ayaklarını topuklarına kadar yıkayıp güzelce abdestini almadıkça; sonra tekbir, tahmîd ve temcîd, yâni süphanekeyi okumadıkça ve sonra yeteri kadar en kolay okuyabileceği yerden okuyup tekbir alarak ellerinin içini diz kapaklarına koymak suretiyle rükû yapıp iyice azaları hareketten kesilip sükûn bulmadıkça, sonra "Semiallahu limen hamideh" diyerek yine azası yerli yerinde durmak üzere kıyam etmedikçe, sonra tekbir alıp secdeye giderek alnını yere koyup iyice azasını hareketten kesmedikçe, sonra tekbir alıp aynı şekilde iki secde arasında oturup azası hareketten kesilinceye ve her rek'ati bu minval üzere kılmadıkça namazı tamam olmaz."[866] buyurmuştur.

Bezzâr'ın hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الصَّلَاةُ ثَلَاثَةُ أَثْلَاثٍ الطُّهُورُ ثُلُثٌ وَالرُّكُوعُ ثُلُثٌ وَالسُّجُودُ ثُلُثٌ فَمَنْ أَدَّاهَا بِحَقِّهَا
قُبِلَتْ مِنْهُ وَقُبِلَ مِنْهُ سَائِرُ عَمَلِهِ وَمَنْ رُدَّتْ عَلَيْهِ صَلَاتُهُ رُدَّ عَلَيْهِ سَائِرُ عَمَلِهِ

---

865 Şâşî, "el-Müsned", No:1291, 3/202

866 Darimi, Salat 78, No:1329; Bezzâr, "el-Müsned", No:3149, 9/65

"Namaz üç cüzden ibarettir. Bunun bir cüzü taharet, bir cüz'ü rükû ve diğer cüz'ü de secdedir. Kim bunları hakkıyle yerine getirirse kıldığı namazı kabul olduğu gibi diğer amelleri de kabul olur. Kimin de namazı kabul olmaz reddedilirse, diğer amelleri de reddedilir."[867] buyurmuştur.

Tembih: Namazda tâdil-i erkânı terketmeyi büyük günahlardan sayma hususunda her ne kadar başkasının görüşüne tesadüf etmedim ise de, yukarda rivâyet edilen hadîslerdeki şiddetli veîdlerden bunun büyük günahlardan olduğu meydandadır. Bununla beraber ittifaklı olan bir farzı terketmek namazın bozulmasını gerektirir ki, bunun kebîre olduğu meydandadır. İhtilaflı olan farzlarda da durum aynıdır. Farz olduğunu kabul edenlere göre terki namazı bozar. Burada aynı veîd vardır.[868]

---

867 Bezzâr, "el-Müsned", No:9273, 16/164

868 Tumânînet, rükünler ve rükünler arasında azaları hareketten kesip tadil-i erkan etmek Hanefîlerde vaciptir. Bu bölümde gerek zımnen ve gerek sarahaten tümâninet ve tadil-i erkanın fan olduğuna, terki ise haram ve namazı müfsit olduğu için büyük günah olduğunu söylüyor. Bu görüş, Şâfiî'nindir. Hanefîlerde tadil-i erkân farz değil, fıkıhtaki deyim ile farzdan aşağı sünnetten yukarı ve her ikisinin arasında vaciptir. Bu itibarla bir vacibin terki, büyük günah olamaz.

Gerek Şâfiî ve gerekse Hanefîlerin dayanakları Yukarıda geçen, *"Dön namaz kıl, çünkü sen kılmadın"* hadîsidir. İmam Şâfiî bu hadîsten şöyle delil çekmiştir: Resûl-i Ekrem bedeviye üç defa kıldığı halde, *"Sen namaz kılmadın"* buyurmuştur. Sonra bedevinin nasıl kılınması gerektiğini sorması üzerine, namazı bedeviye tarif ederken tadil-i erkândan bahsetmiştir. yâni bedevinin kıldığı namazdaki kusuru tadil-i erkânı terketmiş olması idi Bir namazın namaz olmaktan çıkması, farzlarından birini terketmekle olur. Resûl-i Ekrem, *"Sen namazkılmadın"* buyururken, adamın tâdil-i erkana riâyet etmediğini anlatmak ve buna dikkatini çekmek istiyordu. Nitekim onu tarif etti. Demek ki tâdil-i erkan farzdır, dedi Farz olunca, şüphesiz terki de büyük günahlardan olur.

Hanefîlere gelince; İmâm-ı A'zam da aynı hadîsden delil çekerek tadil-i erkânın farz ile sünnet arasında muztarip vacip olduğunu söylemiştir. Şayet tadil-i erkân farz olsaydı, tadil-i erkansız kılınan namazın namaz olmayıp abes ve faydasız iş olması gerekirdi. Hâlbuki Resûl-i Ekrem'in huzurunda abesle iştigal yasaktır. Bunun için bedevinin bununla uğraşması caiz değildi. Ama bedevi, bunu nereden bilecekti? Dersen, bu, doğrudur. Resûl-i Ekrem'in huzurunda abesle iştigalin yasak olduğunu bedevi bilmeyebilirdi. Fakat o zaman Resûl-i Ekrem ikinci ve üçüncü kez bedeviyi bu abesle iştigal ettirmezdi. Demek ki kıldığı namaz idi; fakat kamil bir namaz değildi. Resûl-i Ekrem'in *"Sen kılmadın."* buyurması, kâmil bir namaz kılmadın, anlamındadır. Resûl-i Ekrem'in bu anlamda, bu şekil ifadeleri vardır, *"Emaneti olmayanın imam yoktur."*, Müslim, *"Elinden ve dilinden emin olunan kimsedir."* buyurması bunlardandır. Bu misalleri daha da çoğaltmak mümkündür. Bütün bunlardan kemal kasdedilmlştir, yâni olgun mü'min, olgun müslüman değil, demektir. Türkçemizde de, "O adam değil" denir ki gayemiz kemaldir.

NAMAZIN ŞARTLARI BÂBI

80. Peruk Takmak ve Bu İşi Yapmak

81. Deri Altına Döğün (Dövme) Vurmak ve Vurdurmak

82. Diş Uçlarını Keskinletmek ve Bu İşi Yapmak

83. Cımbız ve Benzeri Şeyle Kaş ve Yüz Kıllarını Yolmak ve Yoldurtmak

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَعَنَ اللهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ، وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ

"Güzellik için saçına saç ekleyen, ve ekleten (peruk takan ve taktıran), döğün vuran ve vurdurana Allah lanet etsin."[869] buyurmuştur.

Yine Buhâri ile Müslim'in İbn Mesûd (r.a.) den rivâyetlerinde:

لَعَنَ اللهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللهِ

"Güzellik için döğün vuran ve vurduran, cımbız ve benzeri şeyle yüz ve kaş kıllarını yolan ve yolduran ve dişlerini aralatarak Allah'ın yarattığı güzelliği değiştiren kadınları Allah rahmetinden uzak etsin."[870] buyurulmuştur. Enes (r.a.) in bu sözüne itiraz eden bir kadına Enes (r.a.):

"Allah'ın Resulünün lanet ettiğini ben niye lanetlemeyeyim, Resulünün verdiğini niye almayayım? Hâlbuki Kur'an-ı Kerîm'de,

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

"Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men'ederse ondan geri durun."[871] buyurmuştur.

Ebû Dâvud ve diğerlerinin de İbn Abbâs (r.a.) rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

---

869 Buhâri, Libas 81, No:5589; Müslim, Libas 115, No:2122

870 Buhâri, Tefsir 364, No:4604; Müslim, Libas 120, No:2125

871 el-Haşr: 59/7.

"Rahatsız olmadığı halde saçlarına saç ekleyip ekleten, yüz ve kaş kıllarını yolan, döğün vuran ve vurduran kadınlara Allah lanet etsin."[872] buyurmuştur.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerine göre; Ensâr'dan bir kadın kızını everdi. Bu arada kızın saçları döküldü. Resûl-i Ekrem'e müracaat eden annesi:

"Ya Resûlallah, kızımın saçı döküldü, kocası yâni damadım kızımın başına başka saç takmamı yâni peruk giydirmemi söylüyor, ne buyurursunuz? "diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Hayır, zira böyle saçlarına saç katan peruk kullananlar lanetlenmişlerdir,"[873] buyurdu.

Yine rivâyet edildiğine göre; Muâviye (r.a.) hacca giderken Medîne-i Münevvere'ye uğradı. Eline bir avuç saç alarak minbere çıktı ve:

"Ey Medîneliler, âlimleriniz nerededir?" Resûl-i Ekrem'in böyle saç takmaktan nehyettiğini ve:

"İsrailoğullarınm helâki, kadınların böyle saçlarını eklemelerinden sebeptir. Onlar güzellik için saçlarını ekledikleri vakit helâk oldular." buyurduğunu duydum," dedi.

Diğer bir rivâyette Muâviye (r.a.):

"Bunu yalnız yahûdilerin yaptıklarını gördüm. Resûl-i Ekrem bunu duyunca:

"Yalancılıktır, aldatmaktır" buyurdu, dedi. Diğer bir rivâyette Hz. Muâviye:

"Siz çok kötü bir baş örtüsü kullanmaya başladınız, Resûl-i Ekrem yalancılıktan nehyetmiştir," dedi.[874]

Katâde diyor ki: Muâviye (r.a), kadınların başkalarının saçları ile veya başka bir şey ile kendi saçlarını çoğaltmalarını kasdederek ona yalan demiştir.

Senedleri arasında İbn Luhay'a'nın da bulunduğu Taberânî'nin bir rivâyetinde:

"Resûl-i Ekrem bir defa bir miktar saç ile ortaya çıkarak:

"İsrailoğullarının kadınları bunları başlarına taktıkları için lanetlendiler ve mescidlere gitmeleri yasaklandı."[875] buyurdu.

---

872 Ebu Davud, Teraccül 5, No:4170

873 Buhâri, Nikah 93, No:4909; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:24849, 6/111

874 Buhâri, Enbiya 52, No:3281

875 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10718, 10/297

Vâsile, saçı saça katandır. Vâşime, vücuda döğme vurandır. Nâmısa, kaşları inceltip güzelleştirendir. Bunu Ebû Davud böyle anlatmıştır. Ama meşhur olan, Hattabî ve diğerlerinin dedikleri gibi, yüz kıllarını yolmaktır. Mütefellice, dişleri aralayıp seyrekleştirendir. Müstavsıle, mütenemmıse ve müstevşime bu işleri kendisine yaptırandır.

Tembih: Bütün bunları kebâirden saymak, Celâl Belkınî ve diğerlerinin görüşüdür. Zaten bunları yapanlara lanet edilmesi, kebîre oldukları içindir. Bu hadîslerin sahih olduklarını da öğrenmiş bulunuyorsun. Bütün bunlara rağmen imamlarımızın çoğu, bu telinleri mutlak olarak kabul etmemişler, döğün vurmak ve tüyleri yolmaktan diğerlerinin kebâirden sayılmaları, kocanın izni olmadan yapıldıkları vakittir, dediler ki, bu, cidden müşkildir. Çünkü Ensâr kadınının kocası müsaade ediyor, kadının annesi Resûl-i Ekrem'e:

"Kızıma peruk takayım mı?" diye soruyor. Resûl-i Ekrem:

"Hayır," diyor ve müsaade etmiyor. Durum bu olunca, daha buna nasıl cevaz verilir? Her iki anlamda da yâni gerek kaşlarını düzeltmek ve gerek yüzünün kıllarını yolmak anlamında Nemsişi lanetlendiği halde onların buna mekruh ve yine telin vârid olan diğerlerine haram demeleri şaşılacak şeydir.

84. Usûlüne Uygun Olarak Sütre ile Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmek

Buhârî, Müslim ve diğer sünen sahiplerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

"Eğer namaz kılanın önünden geçen kimse üzerine ne kadar günah olacağını bir bilse, onun önünden geçmektense kırk kadar durup beklemesi kendisi için daha hayırlı olurdu."[876] buyurmuştur. Burada "kırk" kelimesi saat, gün, ay veya yıl mıdır belli değildir. Ancak Bezzâr'dan gelen Sahih bir rivâyette:

"Kırk güz, son bahar, yâni kırk yıl beklemesi, namaz kılanın önünden geçmesinden daha hayırlıdır."[877] şeklindedir. Tirmizî diyor: Enes (r.a.) den gelen bir rivâyette, *"Yüz yıl"* şeklindedir. Yâni namaz kılanın önünden geç-

876 Buhârî, Sütretü'l-Musallî 11, No:488; Müslim, Salat 261, No:507

877 Bezzâr, "el-Müsned", No:3198, 9/124

mektense yüz yıl beklemek daha hayırlıdır. Yine bu hususta Ebû Hureyre (r.a.) den gelen Sahih bir hadîs daha vârid olmuştur:

لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُكُمْ مَا لَهُ فِي أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْ أَخِيهِ مُعْتَرِضًا وَهُوَ يُنَاجِي رَبَّهُ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ فِي ذَلِكَ الْمَكَانِ مِائَةَ عَامٍ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْخُطْوَةِ الَّتِي خَطَاهَا

"Eğer sizden biriniz kardeşi namazda Rabbisiyle münâcât halinde iken onun önünden geçmekle yükleneceği günahı bileydi attığı o adımı atmaktansa orada yüz yıl beklemek onun için daha sevimli olurdu."[878]

Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْ فِي نَحْرِهِ فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ

"Sizden biriniz kendisini insanlardan siper edecek bir şeye doğru namaz kıldığı vakit, önünden biri geçmek isterse onu itsin. Aldırış etmezse onunla savaşsın, çünkü o, bir şeytandır."[879]

Yine sahih bir rivâyette, *"Geçmek için kimseye müsaade etmeyin. Geçmek isterse onu itsin, şayet dinlemezse onunla savaşsın, zira onunla beraber şeytan vardır."* şeklindedir.

İbn Abdulberr'ın mevkuf olarak tahriç ettiği rivâyetinde:

"Kasden namaz kılanın önünden geçmektense kül olmak, onun için daha hayırlıdır." buyurulmuştur.

Tembih: Namaz kılanın önünden geçmeyi büyük günahlardan sayan bazı imamlar, bunu, yukardaki hadîslerden çıkarmış olacaklardır. Çünkü bu hadîslerde şiddetli veîdin bulunduğu açıktır. Aynı zamanda namaz kılanın önünden geçmenin haram olmasının şartı, namaz kılanın önünde bir sütrenin bulunmamasıdır. O da bize (Şâfiîlere) göre duvar, direk, yere dikilmiş değnek, önüne serilmiş eşyadır. Şayet âciz ise bir seccade serer. Bunu da bulamıyorsa uzunlamasına sağından veya solundan bir çizgi çizer. Bu çizgi, üç karıştan uzak olmamalıdır. Ayrıca yola karşı olmamalıdır. Bir de kendisiyle saf arasında bir boşluk bulunmamalıdır. Bu şartlar bulunmadığı vakit namaz kılanın önünden geçmek haram değil, belki mekruh olur. Bazıları da her ne şekilde olursa olsun, secde mahallinden geçmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Şâfiîler de bu görüştedirler.

---

878 İbn Mace, İkametü's-Salat 37, No:946

879 Buhârî, Sütretu'l-Musallî 10, No:487; Müslim, Salat 259, No:505

CEMAATLE NAMAZ BÂBI

85. Bir Köy veya Belde Halkının Cemaate Devam Etmelerini Gerektiren Şartlar Bulunduğu Halde Namazlarda Cemaati Terketmekte İttifak Etmeleri

Buhâri ile Müslim'in tahriçlerinde Resûl-i Ekrem:

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِالصَّلَاةِ فَتُقَامَ، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيَؤُمَّ النَّاسَ ثُمَّ أَنْطَلِقَ مَعِي بِرِجَالٍ مَعَهُمْ حُزَمٌ مِنْ حَطَبٍ إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الْجَمَاعَةَ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ

"İçimden öyle geçiyor ki, namaz kılmayı emredeyim de kâmet yapılsın. Sonra da birisine emredeyim, İnsanlara imam olsun. Sonra odun taşıyan birkaç kişiyi yanıma alıp cemaate gelmeyenlerin yanlarına gideyim ve evlerini üzerlerine yakayım."[880] buyurmuştur.

Ahmed, Ebû Davûd, Neseî ve İbn Huzeyme ile İbn Hibban sahihlerinde Ebû'd-Derdâ (r.a.) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ لَا تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدْ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ، أَيْ غَلَبَ، فَعَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّئْبُ الْقَاصِيَةَ

"Herhangi bir köy veya çölde üç kişi bulunur da orada cemaatle namaz kılınmazsa, şeytan onlara galebe çalmış ve onları emrine almıştır. Cemaate devam edin, zira sürüden ayrılan koyunu kurt parçalar."[881] buyurmuştur. Rezîn bu rivâyete ilâve ederek der ki: *"İnsanın kurdu da şeytandır. İnsan şeytan ile başbaşa kaldı mı onu parçalar".*

Hâkim de "Müstedrek"inde:

ثَلَاثَةٌ لَعَنَهُمُ اللهُ: مَنْ تَقَدَّمَ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ تُحَذِّفُ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ، وَرَجُلٌ سَمِعَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ فَلَمْ يُجِبْ

880 Buhâri, Cemaat 1, No:618; Müslim, Mesacid 252, No:651

881 Ebu Davud, Salat 47, No:547; Nesai, İmamet 48, No:847

"Üç kişiye Allah lanet etmiştir. (Bunlar:) cemaat kendisinden hoşlanmadığı halde onlara imamlık yapan, kocası kendisinden razı olmadığı halde yatan kadın ve ezan sesini duyduğu halde cemaate gitmeyen kimsedir." buyurmuştur.

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Abdullah İbn Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir:

"Kim ki yarın kıyamet günü Allah'a Müslüman olarak mülâki olmak isterse şu beş vakit namazı ezan okunduğu yerde muhafaza etsin (cemaatle kılsın), zira Allahu Teâlâ peygamberiniz için "Sünen-i Hudâ" meşrû kılmıştır. O namazlar (ı cemaatle kılmak) da "Sünen-i Hudâdandır. Eğer siz, cemaatten ayrılıp evinde yalnız başına namaz kılan şu kimse gibi namazlarınızı evinizde kılarsanız peygamberinizin sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terketmiş olursanız, sapıtırsınız. Kim ki güzelce temizlenir, sonra şu mescidlerden birine gitmeyi kararlaştırırsa attığı her adım karşılığı Allahu Teâlâ onun bir günahını mahveder, defterine bir sevap yazar ve cennette kendisine üstün bir derece verir. Vallahi ben öyle günümüzü görmüşümdür ki, bu cemaatten ancak nifakı belli olan münafık ayrılır, öyle kimse vardır ki getirilir, iki kimse dirsekleri ile beraber onu tutar (o iki kimseye dayanır) ta ki safda ayakta durabilsin."[882]

Abdullah'tan gelen bir başka rivâyette şöyle demiştir:

"Cemaatle namazdan ancak nifakı belli olan münafık veya hasta olan ayrılır. Hatta hasta, iki kimse arasında yürüyebilecek durumda olsa yine cemaate gelir". Râvi diyor ki:

"Resûl-i Ekrem "Sünen-i Hudâ"yı bize öğretti. Ezan okunan mescidde kılınan namaz da bu "Sünen-i Hudâdandır."[883]

Ebû Dâvûd'dan gelen başka bir rivâyet de, "Peygamberinizin sünnetini terkederseniz sapıtırsınız." yerine "Kâfir olursunuz." şeklindedir.[884]

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde, *"Alabildiğine eziyet, küfür ve nifak, namaza çağıran müezzininin ezanını duyduğu halde ona icabet etmeyip namaza gitmemektir."*[885] buyurulmuştur.

Yine Taberânî'nin rivâyetinde, *"Şakâvet ve ümitsizlik bakımından, müezzinin ezanını duyduğu halde ona icabet etmemek mü'mine yeter."*[886] buyurulmuştur.

---

882 Müslim, Mesacid 257, No:654; İbn Mace, Mesacid 14, No:777
883 Müslim, Mesacid 256, No:654
884 Ebu Davud, Salat 47, No:550
885 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15665, 3/439
886 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:396, 20/183

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ فِتْيَانِي أَنْ يَسْتَعِدُّوا لِي بِحُزَمٍ مِنْ حَطَبٍ ثُمَّ آمُرَ رَجُلاً يُصَلِّي بِالنَّاسِ ثُمَّ تُحَرَّقُ بُيُوتٌ عَلَى مَنْ فِيهَا

"İçimden öyle geçiyor ki, etrafımdaki gençlere emredeyim, onlar bana bir miktar yakacak odun toplasın. Sonra, (mazereti olmadığı halde cemaate gelmeyip evlerinde kılanlara gideyim de; evleri içlerinde olanlar üzerine yakılsın."[887] buyurmuştur. Esamm'ın oğlu Yezîd'e:

"Acaba Resûl-i Ekrem cumayı mı yoksa başka vakitleri mi kasdediyordu?" diye sordular. O:

"Ben bizzat Ebû Hureyre'den bu kulaklarımla bunu duydum bir ayırım yapmadı," dedi.

Ahmed'in ceyyid sened ile rivâyetinde; Resûl-i Ekrem mescide geldi. Cemaatte biraz azalma ve gevşeklik gördü de:

"İçimden şöyle geçiyor: Birisini bu cemaate imam edeyim, sonra çıkayım, cemaatten ayrılıp evinde kılanın evini üzerine yakayım," buyurdu. Ümmü Mektûm:

"Ya Resûlallah, (ben körüm) evimle mescid arasında hurmalar ve diğer ağaçlar vardır. Her zaman beni götürüp getirecek adam da bulamıyorum ve yalnız başına çok zorluk çekiyorum. Bu durumda evimde kılsam olmaz mı?" dedi. Resûl-i Ekrem:

"Ezan sesini duyuyor musun?" buyurdu. Ümmü Mektum:

"Evet, duyuyorum," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"O halde camiye gel!"[888] buyurdu ve âmâya bile müsaade etmedi.

Müslim'in rivâyeti şöyledir: Amanın biri:

"Ya Resûlallah, beni mescide götürecek adamım yok, evimde kılabilir miyim? dedi. Resûl-i Ekrem:

"Olur, evinde kıl, buyurdu. Âmâ oradan ayrıldıkdan sonra Resûl-i Ekrem onu geri çağırtarak:

"Ezan sesini duyuyor musun?" diye sordu. Âmâ:

"Evet, duyuyorum, ya Resûlallah," deyince, Resûl-i Ekrem:

---

887 Ebu Davud, Salat 47, No:549; Müslim, Mesacid 252, No:651

888 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15530, 3/423

"Ezana icab et, yâni camiye git," buyurdu.[889]

Ebû Davud'un rivâyeti ise şöyledir: "Ümmi Mektum Resûl-i Ekrem'e gelerek;

"Ya Resûlallah, Medîne'de çeşitli haşereler ve hatta yırtıcı hayvanlar bile vardır. Benim gözlerim görmez. Evim camiye uzaktır. Beni her zaman götürüp getirecek adam işime gelmez. Bu durumda evimde kılabilir miyim?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Ezanı duyuyor musun? buyurdu. Ümmi Mektum:

"Duyuyorum, "deyince, Resûl-i Ekrem:

"Ezana icabet et, ben sana ruhsat bulamıyorum," buyurdu.[890] İbn Mâce'nin rivâyetinde,

"Ya cemaatten ayrılmaktan vazgeçerler, ya da evlerini üzerlerine yakarım."[891] buyurmuştur.

Hâkim'in Sahih dediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَارِغًا صَحِيحًا فَلَمْ يُجِبْ فَلَا صَلَاةَ لَهُ

"Sıhhati yerinde ve meşgalesi olmadığı halde ezanı duyup da cemaate gelmeyenin namazı yoktur."[892]

Münzirî, "En doğrusu bu rivâyetin mevkuf olmasıdır." demiştir.

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem;

مَنْ يَسْمَعُ الْمُنَادِيَ بِالصَّلَاةِ فَلَمْ يَمْنَعْهُ مِنِ اتِّبَاعِهِ عُذْرٌ قِيلَ وَمَا الْعُذْرُ؟ قَالَ خَوْفٌ أَوْ مَرَضٌ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ الصَّلَاةُ الَّتِي صَلَّى

"Namaz için ezan okuyanı duyup da hastalık veya korku gibi bir manisi bulunmadığı halde camiye gitmeyip evinde kılan kimsenin namazı kabul olmaz."[893] buyurmuştur.

İbrâhim et-Teymi Allahu Teâlâ'nın,

889 Müslim, Mesacid 225, No:653
890 Ebu Davud, Salat 47, No:553
891 İbn Mace, Mesacid 17, No:795
892 Hakim, "el-Müstedrek", İmame, No:899, 1/374
893 Ebu Davud, Salat 47, No:551

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

"O gün işin dehşetinden baldırlar açılır; gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet bürür" secdeye çağırılırlar ama buna güçleri yetmez. Hâlbuki kendileri sapasağlam oldukları zaman secdeye çağırılmışlardı."[894] buyurduğu o gün, kıyamet günüdür. Dünyada secdeye davet edildikleri halde mazeretleri olmaksızın icabet etmedikleri için orada pişmanlık ve zillet onları bürür. Ezan ve ikâmetle beş vakit namaza davet edildikleri halde icabet etmezler." demiştir.

Saîd İbnü'l-Müseyyeb diyor ki: "Bunlar, sapasağlam oldukları halde "Haydin felaha" deyip icabet etmeyenlerdir". Ka'bu'l-Îcâr, "Vallahi bu âyet-i celîle cemaate gelmeyenler hakkında nazil olmuştur. Mazeretsiz cemaati terkedenler hakkında bundan daha büyük korkutma olmaz." demiştir. İbn Âbbas (r.a.) a, gündüz oruçlu ve geceyi de sabaha kadar ibadetle geçiren ve fakat cemaate gitmeyenin halinden sordular. İbn Abbas (r.a.):

"Bu adam, bu halinde ölürse varacağı yer cehennemdir." demiştir. Ebû Hureyre (r.a.):

"Kişinin kulağının erimiş kalayla dolması ezanı işitip cemaate gitmemesinden daha ehvendir." demiştir. Hz. Ali (r.a):

"Mescide komşu olanın namazı ancak mescidde olur." buyurdu. Kendisine,

"Mescidin civarı neresidir?" diye soranlara,

"Ezan sesidir, yâni ezan sesini duyanlar mescidin civarında sayılırlar." demiştir. Ebû Hureyre (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) den gelen bu rivâyetlerin hadîs oldukları da söylenir.

Hatem-i Esamin anlatıyor: "Bir defa cemaate gidemedim. Bunun için yalnız Ebû îshak el-Buharî beni taziye etti. Bir çocuğum ölse onbinden fazla insan beni taziye ederdi. Çünkü insanlar nazarında Dinî musibet dünya felâketinden ehvendir."

Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatıyor: "Bir defa Hz. Ömer bağa gitmişti. Dönüşünde ikindi namazına cemaate yetişemedi. Bunun üzerine "İnna lillâh ve inna ileyhi raciûn" dedikten sonra. "Bunun keffâreti olarak bahçemi yoksullara sadaka verdim, şahid olun." dedi".

894 en-Nûr: 24/43-44.

İbn Ömer (r.a.) diyor ki: "Bizim zamanımızda bir adam yatsı veya sabah namazına cemaate gelmezse, bu münafık mı oldu, diye kendisine kötü nazarla bakardık. Zira hadîsde,

إِنَّ أَثْقَلَ الصَّلَوَاتِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ صَلَاةُ الْعِشَاءِ وَصَلَاةُ الْفَجْرِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا

"Münafıklara en ağır gelen namaz yatsı namazı ile sabah namazıdır. Eğer bunlardaki fazileti bileydiler emekleyerek de olsa bunlara gelirlerdi."[895] buyurulmuştur.

Tembih: Naklettiğimiz bu hadîsler cemaatle namaz kılmayı farz-ı ayn kabul eden Ahmed b. Hanbel ve diğerleri için delillerdir. Yine bunlardan, yukarda işaret edilen kayıtlara göre cemaatı terketmenin kebîre olduğu anlaşılır. Ancak cemaati terketmenin kebîreden olduğunu kimsenin sarahaten söylediğini duymadım. Üstelik mezhebimizde, cemaat farz-ı kifâyedir, dedikse de hadîslerden anlaşılan cemaatı terketmenin büyük günahlardan olmasıdır. Zamanın hükümdarının cemaatı terkedenlerle savaşması bunun böyle olduğunu kuvvetlendirmektedir. Cemaatle namaz kılmanın sünnet olduğunu ve terkedenlerle savaşılamayacağını tercih eden Rafi'i'nin görüşü, bizim bunu kebîreden saymamıza mani olamaz. Çünkü Rafi'i bu veîdleri münafıklara hamletmekle hadîsleri tevil etmiştir. Bunlardan murad, münafık ve kâfirlerdir, demiştir. Hâlbuki onun bu hususta bir delili de yoktur. Cemaate gelmeyenlerden yakılmalarını Resûl-i Ekrem'in azmettiği kimseler hakkında bu tevil doğru olsa da, telin edilen diğerleri hakkında doğru olamaz. Çünkü yukarda görüldüğü gibi telin, kebâir alâmetidir. Demek ki cemaati terketmek büyük günahtır. Bir belde halkı cemaatı terk ederse fâsık olurlar. Bu cemaatı terk, beş vakitten yalnız bir vakit için de olsa yine hüküm aynıdır. Zira bir belde halkının bir vakit içinde de olsa ittifak halinde cemaatı terketmeleri, dine, ihanetlerinin delilidir. Zehebî'nin de bunu kebâirden saydığını gördüm. Fakat onun ifâde tarzı ve sebepleri benimkine uymaz. Zehebî diyor ki:

"Altmış altıncı kebîre, özürsüz cemaate gitmemekte ısrardır". Bunun kebâirden olduğuna, benim yukarda gösterdiğim bazı hadîslerle delil çekmek istemiş ise de, onun bu delilleri cemaatın farz-ı ayn olduğunu söyleyen Ahmed b. Hanbel'in görüşüne uyar, yoksa bizim mezhebe uymaz. Zira diğer mezheplerde cemaat ya farz-ı kifâye ya da sünnet-i müekkededir. Farz-ı kifâyeyi bir kısımları yaparsa diğerlerinden sakıt olur. Sünnetin terkinde, kebâirden olması şöyle dursun, günah bile değildir.[896]

---

895 Ebu Davud, Salat 48, No:554; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21302, 5/140

896 Hanefî mezhebinde cemaatle namaz kılmak sünneti müekkededir.

86. Cemaat Tarafından Sevilmeyen Bir Kimsenin Onlara İmamlık Yapmak İstemesi

Hâkim'in "Müstedrek"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثَةٌ لَعَنَهُمُ اللهُ: مَنْ تَقَدَّمَ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ، وَرَجُلٌ سَمِعَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ فَلَمْ يُجِبْ

"Üç kimseye Allah lanet etmiştir: "Sevilmediği cemaatın önüne geçen imam, kocası kendisinden razı olmadığı halde geceleyen kadın, ezanı duyduğu halde cemaate gitmeyen kimse." buyurmuştur.

Timizi, hasen ve garip olduğunu söylediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

ثَلَاثَةٌ لَا تُجَاوِزُ صَلَاتُهُمْ آذَانَهُمْ: الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّى يَرْجِعَ، وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ، وَإِمَامُ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ

"Üç kişinin namazı kulaklarını ileri geçmez: Kaçan köle -efendisine dönünceye kadar-, kocası kendisinden razı olmadığı halde geceleyen kadın ve sevilmediği cemaate imamlık yapan kimse."[897] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُمْ صَلَاةً: مَنْ تَقَدَّمَ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، وَرَجُلٌ يَأْتِي الصَّلَاةَ دِبَارًا وَرَجُلٌ اعْتَبَدَ حُرًّا

"Üç kimsenin namazını Allahu Teâlâ kabul etmez: Kendisinden hoşlanmayan cemaate imamlık yapan, namazı vaktinden sonra kılan ve hür bir adamı köle edinen."[898]

Taberânî'nin, senedinde münker kimseler bulunduğu söylenen, rivâyetinde,

"Talha b. Ubeydullah bir defa bir cemaate namaz kıldırdı. Namazdan sonra cemaate döndü ve:

---

897 Tirmizi, Salat 266, No:360

898 Ebu Davud, Salat 63, No:593; İbn Mace, İkametü s-Salat 43, No:970

"Ben unuttum, namazdan önce size imamlığımı kabul edip etmeyeceğinizi sormam gerekirdi. Acaba kabul ettiniz mi? dedi. Cemaat:

"Elbette icabet ettik, senden daha iyisi kimdir, ey Resulün ashâbı = arkadaşı," dediler.

Bunun üzerine Talha (r.a.) Resûl-i Ekrem'in,

"Her kim sevilmediği bir cemaate imamlık yaparsa namazı kulağını ileri geçmez." buyurduğunu haber verdi.[899]

İbn Huzeyme "Sahih"inde mürsel ve merfû olarak rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Üç kimse vardır ki, Allah onların namazlarını kabul etmez, onların namazları göklere yükselmez, hatta baş uçlarını bile yukarı geçmez: Kendisini sevmeyen cemaate imamlık yapan, kendisine izin verilmediği halde cenazenin namazını kıldıran ve kocasının davetine icabet etmeyen kadın." buyurmuştur.

İbn Mace'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur.

ثَلَاثَةٌ لَا تُرْفَعُ صَلَاتُهُمْ فَوْقَ رُءُوسِهِمْ شِبْرًا: رَجُلٌ أَمَّ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ، وَأَخَوَانِ مُتَصَارِمَانِ

"Üç kimse vardır ki: omuzları başlarından bir karış bile yukarı geçmez. Kendisini sevmeyen cemaate imamlık eden, kocası kendisinden razı olmayan kadın ve birbirleriyle alakalarını kesen kardeşler."[900] İbn Hibban'ın da "Sahih" inde aynı mealde çok az kelime farkları ile rivâyetleri vardır.

Tembih: İmamlardan bazıları kesin olarak bunun kebâirden olduğunu söylememişlerdir. Bunun kebâirden olduğunu söyleyenlerin rivâyet edilen bu hadîslere dayanmış oldukları anlaşılmaktadır. Hâlbuki bize göre (Şâfiîlere göre) bu hadîs böyle mutlakıyyet üzere mahmul değildir, yâni herhangi bir sebepten olursa olsun, cemaat içerisinde adamın imamlığını istemeyen bir kişi varsa onun imamlığı yasaktır, demek değildir. Şahitte bulunması gereken adaleti ibtal etmeyecek dini bir sakınca sebebiyle cemaatın çoğunluğu imamlığından hoşlanmayıp onu kerih görenler hakkındadır. Aynı zamanda dinî olmayan herhangi özel bir sebeple imamın imamlığını kerih görenlerin, bu görüşlerinin bir değeri olmadığı gibi, dinî yönden İmamlığını çoğunluğun kerih görmemesi halinde de imam-

899 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:210, 1/115
900 İbn Mace, İkametü's-Salat 43, No:971

lığı büyük günahlardan değil, belki mekruhtur. Çünkü imam, hiç kimseyi kendisine uymaya mecbur tutmaz. Ancak camiin imamı varken başka birisi zorla imamete geçer ve cemaat bundan memnun kalmazsa, işte bu, kebîredendir. Çünkü adamın servetini zorla elinden almak kebâirden olduğu gibi, mevki ve mansıbını da zorla elinden almak kebîredendir.

Son söz: İbn Huzeyme ve İbn Hibban'a göre sahih kabul edilen rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَمَّ النَّاسَ فَأَصَابَ الْوَقْتَ وَأَتَمَّ الصَّلَاةَ فَلَهُ وَلَهُمْ وَمَنِ انْتَقَصَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعَلَيْهِ وَلَا عَلَيْهِمْ

"Kim İmamlık eder, namazı vaktinde ve tam olarak kılarsa, hem kendi lehine ve hem de cemaatın lehine (hareket etmiş) dir. Fakat namazdan bir şeyi eksik bırakırsa, bu, imamın aleyhinedir, cemaate bundan bir şey yoktur."[901] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَمَّ قَوْمًا فَلْيَتَّقِ اللهَ وَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ ضَامِنٌ مَسْئُولٌ لِمَا ضَمِنَ، وَإِنْ أَحْسَنَ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ صَلَّى خَلْفَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَا كَانَ مِنْ نَقْصٍ فَهُوَ عَلَيْهِ

"Bir cemaate imamlık eden kimse Allah'tan korksun ve bilsin ki arkasındaki cemaatın namazına kefildir ve bu kefaletinden sorumludur. Şayet üzerine aldığı bu görevi hakkıyla yerine getirirse, arkasında namaz kılanların, sevaplarından bir şey eksilmemekle beraber onların sevabı kadar da sevap alır. Bununla beraber namazda kusur ederse, bunun sorumlusu yalnız kendisidir."[902]

Buhârî'nin rivâyetinde,

يُصَلُّونَ لَكُمْ فَإِذَا أَصَابُوا فَلَكُمْ وَإِنْ أَخْطَئُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ

"Size namaz kıldırırlar, doğru dürüst kıldırırlarsa, bu, hem sizin ve hem de onların içindir. Hata ederlerse, bu, sizin lehinize, onların aleyhinedir."[903] buyurmuştur.

Hasen bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

---

901 İbn Huzeyme, "Sahih", İmamet 36, No:1513, 3/7
902 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7755, 7/370
903 Buhâri, Cemaat 27, No:662

ثَلَاثَةٌ عَلَى كُثْبَانِ الْمِسْكِ أُرَاهُ قَالَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَبْدٌ أَدَّى حَقَّ اللهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ، وَرَجُلٌ أَمَّ قَوْمًا وَهُمْ بِهِ رَاضُونَ، وَرَجُلٌ يُنَادِي بِالصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ

"Üç kişi var ki kıyamet günü onları miskten yapılmış tepeler üzerinde görürüm. (Bunlar:) hem efendisinin ve hem de Allah'ın hakkına riayet eden köle, cemaatı kendisinden razı olan imam ve beş vakit ezanı okuyan müezzindir."[904] buyurmuştur.

Sened-i lâbeis ile gelen bir rivâyette de şöyle buyurulmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يَهُولُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَلَا يَنَالُهُمُ الْحِسَابُ هُمْ عَلَى كَثِيبٍ مِنْ مِسْكٍ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ: رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ، وَأَمَّ بِهِ قَوْمًا وَهُمْ بِهِ رَاضُونَ

"Üç kişi var ki kıyametin dehşeti onları korkutmaz, hesap da görmezler. Yaratıklardan hesaptan kurtuluncaya kadar onlar miskten tepeler üzerinde beklerler. (Bunlar:) yalnız Allah'ın rızasını arayarak Kur'an okuyan ve imamlık ettiği cemaatı kendisinden razı olan imamdır..."[905]

87 ve 88. Safları Bozmak ve Düzeltmemek

Bir cemaatın tahririnde ve Hâkim'in de Müslim'in şartına göre sahihtir dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur;

مَنْ وَصَلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللهُ، وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللهُ

"Kim ki safları (aralarındaki boşluğu doldurarak) birleştirirse Allah da ona rahmet eder. Her kim de safları keser ve ayırırsa Allah da ondan rahmetini keser."[906]

Yine Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَصِلُونَ الصُّفُوفَ

---

904 Tirmizi, Birr 54, No:1986

905 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:9280, 9/113

906 Ebu Davud, Salat 94, No:666

"Safları birleştirip düzelten kimselere Allahu Teâlâ rahmet eder, melekleri de mağfiret dilerler."[907] buyurmuştur.

İbn Huzeyme'nin "Sahih"indeki rivâyetine göre Resûl-i Ekrem eli ile safları düzeltir ve:

لَا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ

"Saflarınızı aralamayın. (Böyle yaparsanız) gönülleriniz de ayrılır." buyururdu.

Yine Resûl-i Ekrem,

"Allah ve melekleri birinci safdaki cemaate rahmet ve istiğfar ederler."[908] buyurmuştur. Sened-i metruk diğer bir rivâyette,

إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَصِلُونَ الصُّفُوفَ وَلَا يَصِلُ عَبْدٌ صَفًّا إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ بِهِ دَرَجَةً...

"Saf arasındaki boşluğu dolduran ve kapatan kimseye Allahu Teâlâ ve melekleri salat ederler. Bir kimse bir saf düzelttiği vakit Allah onu bir derece yükseltir ve onun için cennette bir bina inşa edilir."[909] buyurulmuştur.

Hasen sened ile gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem,

مَنْ سَدَّ فُرْجَةً فِي الصَّفِّ غُفِرَ لَهُ

"Saf arasındaki boşluğu dolduran kimse mağfiret olunur."[910] buyurmuştur.

Sened-i lâbeis gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَصِلُونَ الصُّفُوفَ وَلَا يَصِلُ عَبْدٌ صَفًّا إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ بِهِ دَرَجَةً وَذَرَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ مِنَ الْبِرِّ

"Safları düzeltenlere Allah rahmet eder, melekler de onlar için mağfiret dilerler. Saf arasındaki boşluğu doldurup saffı düzelten kimseyi Allahu Teâlâ bir derece yükseltir."[911] buyurmuştur.

---

907 İbn Mace, İkametü's-Salat 50, No:995
908 Müslim, Salat 122, No:432
909 İbn Mace, İkametü's-Salat 50, No:995
910 Bezzâr, "el-Müsned", No:4232, 10/53
911 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3771, 4/123

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ

"Ya saflarınızı düzeltiniz, ya Allahu Teâlâ'nın yüzlerinizi ayrı ayrı taraflara çevireceğini muhakkak biliniz."[912] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın "Sahih"inde ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ

"Ya saflarınızı düzeltiniz, ya Allahu Teâlâ'nın kalblerinizi ayrı ayrı taraflara çevireceğini muhakkak biliniz."[913] buyurmuştur.

Ahmed ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَتُسَوُّنَّ الصُّفُوفَ أَوْ لَيَطْمِسَنَّ الْوُجُوهَ وَلَيُغْمِضَنَّ أَبْصَارَكُمْ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُكُمْ

"Ya saflarınızı düzeltiniz ya yüzleriniz arkalarınıza çevrilir, gözleriniz kapanır, ya gözlerinizin nuru alınıp kör olursunuz."[914] buyurmuştur.

Tembih: Safları bozmak ve düzeltmemeği kebîreden saymak hadîslerdeki şiddetli veîdlere dayanır. Zira Resûl-i Ekrem'in,

وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللهُ

"Saffı kesenden Allah da rahmetini keser." buyurmasının anlamı, Allah lanet eder, demektir. Lanetin, kebîrenin alâmetlerinden olduğu yukarda anlatılmıştır. Resûl-i Ekrem'in,

أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ أَوْ قُلُوبِكُمْ

buyurması, mesh-ı suret olmaları ile tehdittir, nitekim bazılarının hasen dediği son rivâyet buna delâlet etmektedir. Bu da şiddetli bir veîd ve korkutmadır.

Fakat bunları büyük günahlardan sayan kimseyi görmedim. Aslında bize göre safları bölmenin veya düzeltmemenin kebâirden olması şöyle

912 Buhâri, Cemaat 42, No:685; Müslim, Salat 127, No:436
913 İbn Hibban, "Sahih", Salat, No:2176, 5/549
914 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22279, 5/258

dursun, haram bile değil, belki mekruhtur. Bununla beraber cemaat tarafından sevilmeyen kimsenin imameti, etrafı çevrili olmayan, korkuluğu bulunmayan yüksek bir yerde yatıp uyumak ve cemaatı terketmek kebâirden sayıldığına ve bunlardaki veîd onlardan da şiddetli olduğuna göre bunlar da kebâirden sayılırlar. Ebû Davud'un rivâyetinde,

لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ عَنِ الصَّفِّ الْأَوَّلِ حَتَّى يُؤَخِّرَهُمُ اللهُ فِي النَّارِ

"İnsanlar ilk safdan geri kalmaya devam ettikçe, Allahu Teâlâ onları cehenneme atmak için geri bırakır."[915] buyurmuştur. İbn Huzeyme "Sahih"inde ve İbn Hibbân'ın rivâyetinde, *"Onlar ilk saftan ayrıldıkları için, Allah da onları cehennem için ayırır."* buyurmuştur. Bütün bu hadîslere ve bu tehditlere rağmen, imamlar bu hadîslerden zahir manayı almadı, safları düzeltmek için teşvik manasını aldılar da bunları büyük günahlardan saymadılar.

89. Rükûlarda İmamı Geçmek

Buhâri, Müslim ve dört sünen sahiplerinin tahriçîerinde Resûl-i Ekrem:

أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ رُكُوعٍ أَوْ سُجُودٍ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ أَوْ يَجْعَلَ اللهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ

"Rükû veya secdeden imamdan önce başını kaldıran kimsenin başını Allahu Teâlâ'nın eşek başı veya suretini eşek sureti kılmasından korkmaz mı?"[916] buyurmuştur.

Taberânî de ceyyid sened ile hadîsi şöyle rivâyet etmiştir:

مَا يَأْمَنُ أَحَدُكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوِّلَ اللهُ رَأْسَهُ رَأْسَ كَلْبٍ

"İmamdan önce başını (rükû ve secdeden) kaldıran kimsenin, başını Allahu Teâlâ'nın köpek başına çevireceğinden onu ne temin edebilir?" [917]

İbn Mesûd (r.a.)'a mevkuf olarak gelen sahih bir rivâyette zaten bu gibi rivâyetler şahıslar tarafından olamayacağı için merfû olacaklarında şüphe yoktur. Nitekim İbn Hibbân da bunu "Sahih" inde rivâyet etmiştir Resûl-i Ekrem:

---

915 Ebu Davud, Salat 98, No:679

916 Buhâri, Cemaat 25, No:659; Müslim, Salat 114, No:427

917 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4239, 4/293

أَمَا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوِّلَ اللهُ رَأْسَهُ رَأْسَ كَلْبٍ

"Başını imamdan önce (rükû ve secdeden) kaldıran kimsenin başını Allahu Teâlâ'nın köpek başına çevireceğinden korkmaz mı?" buyurmuştur.

Hasen sened ile gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

الَّذِي يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ قَبْلَ الْإِمَامِ إِنَّمَا نَاصِيَتُهُ بِيَدِ الشَّيْطَانِ

"İmamdan önce başını (rükû veya secdeden) indirip kaldıran kimsenin bu alnı ancak şeytanın elindedir."[918] buyurmuştur.

Tembih: İmamdan önce rükû veya secdeye gitmenin veya imamdan önce başı kaldırmanın büyük günahlardan olduğu, sahih olan bu hadîslerde açık olarak belirtilmektedir. Nitekim müteahhirinden bazıları da kesin olarak bu görüştedirler. Bu görüş, İbn Ömer (r.a.) in, "Şüphesiz bunu yapanın namazı yoktur." rivâyetiyle de açıklık kazanmıştır. Bu görüşe karşı olan Hattabî diyor ki: "Bütün ilim erbabı, bu namaz kılanın böyle yapmakla günahkâr olduğunu ve fakat namazının caiz olduğunu; ancak imamdan önce başını rükû veya secdeden kaldırdıktan sonra, tekrar rükû ve secdeye dönerek kendisinden sonra imam ne kadar kalmışsa o da o kadar kalır, sonra yeniden kalkar". Bizim mezhebimizde (yâni Şâfiî mezhebinde) imamdan önce rükû veya secdeye gitmek veya imamdan önce rükû veya secdeden kalkmak tenzihen mekruhtur. Şayet imam daha ayrılmamışsa hemen geri döner ve imama uyar. Şayet imamdan önce rukûa gitmiş ve henüz imam rukûa gitmeden rukûdan kalkmışsa, işte bu, haramdır, günahtır. Hadîsi de bu mânâya hamletmek uzak bir ihtimal değildir. Bu mâsiyet bir veya iki rükünde olmakla kebîre olur. Rukûu imamın rükûundan, secdeyi de imamın secdesinden önce yapmak gibi, bu suretle adamın namazı bâtıl ve bu işi de kebîre olur.

90, 91 ve 92. Namazda Gözleri Göklere Kaldırmak ve Sağa Sola Bakmakla İhtisar

Buhârî ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلَاتِهِمْ فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ

---

918 Abdürrezzak, "el-Musannef", Salat, No:3753, 2/373

"Bazı kimselere ne oluyor ki, namazda gözlerini göğe dikiyorlar." buyurdu. Bu husustaki sözlerini o kadar şiddetlendirdi ki, "Bunlar ya bu işlerinden vaz geçerler ya da gözlerinin ışığı alınır, kör olurlar."[919] buyurdu.

İbn Mâce ve Taberânî'nin sahih senedle ve İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَا تَرْفَعُوا أَبْصَارَكُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَتَلْتَمِعَ، يَعْنِي فِي الصَّلَاةِ، أَيْ يَذْهَبَ بِهَا

"Namazda iken gözlerinizi semâya doğru kaldırmayın, gözleriniz sür'atle kör olur."[920]

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ رَفْعِهِمْ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ عِنْدَ الدُّعَاءِ فِي الصَّلَاةِ إِلَى السَّمَاءِ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ

"Bazı kimseler, ya namazda iken duada gözlerini semâya dikmekten vaz geçerler, ya da gözleri kör olur."[921] buyurmuştur.

Yine Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde kelime farkı ile, *"Ya namazda gözlerini semâya dikmekten o kimseler vaz geçer ya da gözleri kör olur."*[922] buyurulmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde; Resûl-i Ekrem mescide girmiş orada birtakım kimselerin namazda gözlerini semâya diktiklerini görünce:

"Bunlar, ya namazda iken gözlerini semâya dikmekten vaz geçerler, ya da gözleri onlara geri verilmez." buyurdu.

Buhârî ve diğerlerinin Hz. Aişe (radıyallahu anha)'den rivâyetlerinde Hz. Aişe diyor ki:

"Resûl-i Ekrem'e namazda sağa sola iltifattan sordum,

"Kulun namazından kapıp kaçtığı şeydir." diye cevap verdi.[923]

Ahmed, Ebû Dâvûd, Neseî, "Sahih"inde İbn Huzeyme, sahih olduğunu söyleyen Hâkim, Tirmizî'nin de sahih dediği, İbn Hibbân ve diğerlerinin rivâyetlerinde,

---

919 Buhâri, Sıfatü's-Salat 10, No:717; Ebu Davud, Salat 167, No:913

920 İbn Mace, İkametü's-Salat 68, No:1043; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:13139, 12/222

921 Müslim, Salat 118, No:429

922 Müslim, Salat 117, No:428

923 Buhâri, Sıfatu's-Salat 11, No:717; Ebu Davud, Salat 165, No:910

لَا يَزَالُ اللهُ مُقْبِلًا عَلَى الْعَبْدِ فِي صَلَاتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ فَإِذَا صَرَفَ وَجْهَهُ انْصَرَفَ

"Namaz kılan sağa sola iltifat etmediği sürece Allahu Teâlâ da o kuluna yönelmiştir. Ne zaman başka tarafa yönelirse, Allahu Teâlâ da ondan vaz geçer."[924] buyurulmuştur.

Ahmed, hasen sened ile ve diğerleri Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde, Ebû Hûreyre (r.a.) şöyle demiştir: "Dostum bana üç şeyi tavsiye etti ve beni şu üç şeyden nehyetti: Tavuğun daneyi toplaması gibi namazda çabucak yatıp kalkmaktan, namazda köpek gibi oturmaktan ve tilki gibi sağa sola iltifat etmekten".[925]

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

إِذَا أَقْبَلَ الرَّجُلُ فِي الصَّلَاةِ أَقْبَلَ اللهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ فَإِذَا الْتَفَتَ قَالَ يَا ابْنَ آدَمَ إِلَى مَنْ تَلْتَفِتُ؟ إِلَى مَنْ هُوَ خَيْرٌ لَكَ مِنِّي؟ أَقْبِلْ إِلَيَّ، فَإِذَا الْتَفَتَ الثَّانِيَةَ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَإِذَا الْتَفَتَ الثَّالِثَةَ صَرَفَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَجْهَهُ عَنْهُ

"Kul namaza yöneldiği vakit Allahu Teâlâ da rahmetiyle ona yönelir. Kul (namazda) sağa sola baktığı vakit, Allahu Teâlâ ona:

"Ey Ademoğlu, kime bakıyorsun? Benden daha iyisini mi buldun? Bana dön," buyurur. Kul ikinci defa sağa sola bakarsa, Allahu Teâlâ aynı şekilde kendisine seslenir. Kul üçüncü defa sağa sola iltifat ederse Allahu Teâlâ da ondan rahmetini keser."[926] buyurmuştur.

Tirmizi'nin hasen dediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَالِالْتِفَاتَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ الِالْتِفَاتَ فِي الصَّلَاةِ هَلَكَةٌ

"Oğulcağızım, sakın namazda sağa sola iltifat etme, zira namazda sağa sola bakmak çok tehlikelidir."[927] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَامَ فِي الصَّلَاةِ فَالْتَفَتَ رَدَّ اللهُ عَلَيْهِ صَلَاتَهُ

"Kim namaza durur da sağa sola iltifat edecek olursa, Allahu Teâlâ onun namazını geri çevirir."[928]

---

924 Darimi, Salat 134, No:1423

925 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8091, 2/311

926 Bezzâr, "el-Müsned", No:9332, 16/200

927 Tirmizi, Sefer 413, No:589

928 Mecmeu's-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 2/81 (Taberânî'nin "Kebir'ndeki rivâyetinden naklen,)

Buhâri'nin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetinde, Ebû Hureyre (r. a.), "Resûl-i Ekrem namazda elleri böğrüne koymaktan nehyetmiştir."[929] demiştir.

Müslim'in rivâyeti de, *"Resûl-i Ekrem, bir kimsenin elleri böğründe namaz kılmasını nehyetmiştir."*[930] şeklindedir.

İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın "Sahih"lerindeki rivâyetlerinde, *"Namazda elleri böğürlere koymak, cehennemlilerin istirahatıdır."* buyurulmuştur.

Tembih: Yukarda anılan hususları büyük günahlardan saymak, rivâyet edilen hadîslerin birincisindeki *"Gözü kör olur."*, ikincisindeki *"Allahu Tealâ ondan rahmetini keser."* Ve üçüncü hadîsdeki *"Namazda elleri böğüre koymak, cehennemlilerin istirahatıdır."* gibi veîdlerden alınmış gibidir. Bu da aynen yukarda geçen, imameti kerih görülen, imamı geçen, ipek giyenlere kıyas edilerek kebâirden sayılmıştır. Fakat bunlarda kebâirlik şöyle dursun, haram bile değillerdir. Olsa olsa ancak mekruh olabilirler.

93, 94, 95, 96, 97 ve 98. Mezarları Mescid Edinip Onların Başında Işık Yakmak - Onları Tapmak Haline Getirmek – Tavaf Etmek ve Onlara El Kaldırıp Üzerlerine Salât-u Selâm Getirmek

Taberânî'nin "Labeis" sened ile Ka'b b. Mâlik (r.a.) den rivâyetinde, diyor ki:

"Ölümünden beş gece önce Peygamberimiz:

"Hiç bir peygamber yoktur ki, ümmetinden birini dost edinmiş olmasın. Benim dostum da Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekir'dir. Gerçek şu ki, sizin bu arkadaşınızı (yani kendisini) Allah dost edindi. Dikkat edin, geçmiş ümmetler peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler. Hâlbuki ben sizi bundan şiddetle nehyederim." buyurdu ve devamla üç defa:

"Allah'ım, ben tebliğ ettim." buyurdu. Sonra yine üç defa;

"Allah'ım, şahid ol." buyurdu".

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

929 Buhâri, el-Amel fi's-Salat 17, No:1161
930 Müslim, Mesacid 46, No:545

لَا تُصَلُّوا إِلَى قَبْرٍ وَلَا تُصَلُّوا عَلَى قَبْرٍ

"Mezara karşı ve mezarın üstünde namaz kılmayın."[931] buyurmuştur.

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Neseî, İbn Mace ve İbn Hibbân'ın Abdullah İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetlerinde.

لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ

"Resûl-i Ekrem mezarları ziyaret eden kadınlar ile mezarları mescid edinen ve mezarlarda ışık yakanlara lanet etmişlerdir."[932] buyurulmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ فَإِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ

"Dikkat ediniz, sizden öncekiler peygamberlerinin mezarlarını mescid ediniyorlardı, ben ise sizi bundan nehyediyorum."[933] buyurmuştur.

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ، وَالَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْقُبُورَ مَسَاجِدَ

"Kıyamet koparken hayatta olanlar ile mezarları mescid edinenler, insanların fenalarındandır."[934]

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbni Mace ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدٌ إِلَّا الْمَقْبَرَةَ وَالْحَمَّامَ

"Yeryüzünün her tarafı mescittir, yalnız mezarlık ve hamam hariç."[935] buyurmuştur.

---

931 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:89, 19/41
932 Ebu Davud, Salat 82, No:3236; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:2030, 1/229
933 Müslim, Mesacid 23, No:532
934 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:1694, 1/195
935 Tirmizi, Salat 119, No:317; Ebu Davud, Salat 24, No:492

Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

قَاتَلَ اللهُ الْيَهُودَ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

"Peygamberlerinin mezarlarını mescid ittihaz eden yahudileri Allah kahretsin."[936] buyurmuştur.

Ahmed'in Usâme (r.a.) den, ayrıca yine Ahmed, Buhâri, Müslim ve Neseî'nin Aişe radıyallahu anha'dan ve İbn Abbâs (r.a.) dan ve Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَعَنَ اللهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

"Allah, peygamberlerinin mezarlarını mescid edinen yahûdi ve hıristiyanlara lanet etsin."[937] buyurmuştur.

Ahmed, Buhârî, Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

أُولَئِكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Gerçekten onlar, içlerinde iyi bir insan bulunur da ölürse, onun kabri üzerinde bir mescid yaparlar. Ve suretleri bu mescide asarlar. Onlar kıyamet gününde Allah katında yaratıkların en kötüleri olacaklardır."[938] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın rivâyetinde; Resûl-i Ekrem mezarlara karşı namaz kılmaktan nehyetmiştir.

İbn Sa'd rivâyetinde Resûl-i Ekrem;

"Dikkat edin, sizden evvelkiler peygamberlerinin ve içlerindeki iyi kimselerin mezarlarını mescid yaparlardı. Sakın siz böyle yapmayın, ben sizi bundan men ediyorum." buyurmuştur.

Abdurrazzak'ın rivâyetinde, "İnsanların kötüsü, mezarları mescid edinendir." buyurulmuştur. Yine, *"İsrâiloğulları, peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler. Allahu Teâlâ da onları lanetledi."* buyurulmuştur.

Tembih: Şâfiîlerden bazıları yukarda anılanları büyük günahlardan saymışlardır. Delilleri de bu hadîslerdir. Mezarları mescid edinmenin büyük günahlardan olması, peygamberimizin o gibileri lanetlemiş olmasın-

---

936 Buhâri, Mesacid 22, No:426; Müslim, Mesacid 20, No:530

937 Buhâri, Cenaiz94, No:1324; Müslim, Mesacid 19, No:529

938 Buhâri, Mesacid 16, No:417; Müslim, Mesacid 16, No:528

dan ve bunlara "İnsanların en kötüsü" demesindendir. Şüphesiz onların bu korkunç sonuçlarını bildirmekte bizleri de korkutmak vardır. Yâni sizden öncekiler lanetlendiği gibi böyle yaparsanız siz de lanete uğrarsınız ve insanların kötülerinden olursunuz.

Mezarları mescid edinmek demek, mutlaka üzerinde bir cami yapmak demek değil, mezar üzerinde veya mezara karşı namaz kılmak demektir. Bunun için imamlarımız, teberrük ve saygı için peygamberlerin ve velilerin mezarlarına karşı namaz kılmayı haram saymışlar ve bunu söylerken iki şeyi şart koşmuşlardır. Bunlardan birisi, üzerinde veya karşısında namaz kılınan mezarın büyük bir zatın mezarı olması, diğeri de bu namazın saygı için kılınmasıdır. İşte bu niyetle mezarlarda ve mezarlara karşı namaz kılmanın büyük günah olduğunda şüphe yoktur. Saygı için mezarda ışık yakmayı da buna kıyas etmişlerdir. Mezarları tavaf etmeyi de buna kıyas ederler ki, uzak bir ihtimal değildir.

Demek ki hadîslerdeki lanetleme, büyük kimselerin mezarlarına saygı için kılınan namaz, yakılan ışık ve yapılan tavaf içindir. Bu niyetle yapılan bu işler büyük günahtır. Bu işleri mekruh sayanlar, bu şartlar dışında kalanları nazara almışlardır. Yâni mezar büyük bir zatın mezarı olmaz ve tazim kastedilmezse, o zaman bu işler mekruh olur.

Mezarları tapınak edinmeye gelince: Bunu kesin surette yasaklayan Resûl-i Ekrem, *"Ben öldükten sonra mezarımı tapınılan bir put haline getirmeyin."* buyurmuştur. Yâni diğer milletlerin putlarına secde ve benzeri şeylerle gösterdikleri saygı gibi benim mezarıma da saygı göstermeyin.

Şayet baş tarafta, "Mezarları puthane haline getirmek büyük günahlardandır." demekten maksadı bu ise, bunun kebîre olması şöyle dursun, belki bu şartlar bulunduğu takdirde küfürdür. Şayet, mutlak surette müsaade edilmeyen saygının gösterilmesinin kebâir olmasını kasdediyorsa, bu, uzak bir ihtimaldir. Gerçi teberrüken mezar başlarında namaz kılmayı doğrudan doğruya Allah ve Resulüne muhalefet etmek, Allah'ın ve icma'ın yasakladığı dini bir bid'at olduğunu Hanbelî âlimlerinden bazıları söylemektedirler. En büyük haram ve şirkin sebeplerinden biri de o mezar başında namaz kılmak ve orasını mescid edinmek veya bu maksadla üzerinde bina yapmaktır, demişlerdir.

Bunlara sadece mekruh diyenlere gelince: Onlar da bu anlattıklarımızın dışındaki mânâları kasdetmişlerdir. Zira Resûl-i Ekrem'in tel'ini tevatüren sabit olan bir şeyi ulemânın caiz görmesi düşünülemez. Bu gibi kötü maksatlarla yapılan mescidi ve kubbeleri hemen yıkmak vaciptir. Zira bu

gibi binalar, Mescid-i Dırar'dan daha çok zararlıdır. Çünkü bunlar, Resûl-i Ekrem'e isyan esasları üzerine kurulmuştur. Zira Resûl-i Ekrem bunlardan nehyetmiş ve bu gibi mezarları yıkmamızı emretmiştir. Mezarlara kandil, mum yakmak, vakfedip nezretmek sahih olmadığı gibi, hemen onları yok etmek de vaciptir.

YOLCULUK BÂBI

99. Yalnız Başına Yolculuk Yapmak

Ahmed, diğer râvileri sikadan olan Muhammed'in oğlu Tayyib'den rivâyetinde, Ebû Hureyre (r.a.) diyor ki:

"Resûl-i Ekrem, kendisini kadınlara benzetmeye çalışan erkeklerle, kendilerini erkeklere benzetmeye çalışan kadınlara ve tek başına çöle yolculuğa çıkanlara lanet etmiştir."[939]

Buhârî ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَوْ أَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمُ مَا سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَحْدَهُ

"İnsanlar yalnız başına yolculuktaki benim bildiğim sakıncayı bileydi hiç bir süvari yalnız başına gece yolculuğu etmezdi."[940] buyurmuştur.

Hâkim'in de sahihtir dediği rivâyetinde, yoldan gelen adamın birine Resûl-i Ekrem:

"Arkadaşın kim idi?" diye sordu. Adam :

"Arkadaşım yoktu, ya Resûlallah," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Yola çıkan bir süvari şeytan, iki olursa iki şeytan fakat üç kişi olurlarsa işte bunlar bir kafiledir," buyurdu.

Yine merfû olarak Mâlik, Ebû Dâvûd, hasen olduğunu söyleyen Tirmizî Neseî ve "Sahih"inde İbn Huzeyme ve hatta bu kitabın "Babu'n-Nehy" diye ayırdığı özel bir bölümünde yukarda geçen rivâyeti anlatmışlardır. Yolcular üçten aşağı olduklarında bunların günahkâr olduklarına delil, Resûl-i Ekrem'in bunlara şeytan adını vermesidir.

Nitekim âyet-i celîle'de:

شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ

"İnsan ve cin şeytanları geçmiştir".[941] Burada âsileri demektir. Resûl-i Ekrem de onlara şeytan demekle âsi olduklarını kasdetmiştir. Hâkim de

939 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7842, 2/287
940 Buhâri, Cihad 133, No:2836; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:4770, 2/24
941 el-Enam: 6/112

Müslim'in şartına göre sahih dediği bir rivâyetinde, *"Yolcu tek olursa bir şeytan, iki olursa iki şeytan, üç olursa bir kafiledir."* buyurulmuştur.

Tembih: Yalnız başına yolculuğu kebâirden saymak, yukardaki hadîsin sarahatinden anlaşılmaktadır. Fakat zahirde imamlarımızın görüşüne uymaz. Zira onlar, yalnız başına yolculuğun mekruh olduğunu açıkça ifâde etmişlerdir. Yollardaki tehlikeleri düşünerek yalnız başına veya iki kişi ile yola çıkmanın ne derece korkunç olacağını bilerek isyan etmiş olmasıdır.

100. Kadının Eşyasına Zarar Geleceği Korkulan Bir Yola Tek Başına Çıkması

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا
إِلَّا وَمَعَهَا أَبُوهَا أَوْ أَخُوهَا أَوْ زَوْجُهَا أَوِ ابْنُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا

"Allah'a ve âhiret gününe imanı olan bir kadının (sefer müddeti olan) üç günlük veya daha uzun yolculuğa çıkması helâl olmaz. Meğer yanında babası, kardeşi, kocası, oğlu veya bir mahremi ola."[942] buyurmuştur. Bir rivâyette, *"iki gün."*, diğer bir rivâyette, *"bir gün bir gece."*, başka bir rivâyette, *"Yalnız bir gün."*, bir diğer rivâyette de, *"Yalnız bir gece yolculuk helâl olmaz."* şeklindedir.

Ebû Dâvûd ve İbn Huzeyme'nin rivâyetlerinde,

أَنْ تُسَافِرَ بَرِيدًا

"Kadının mahremsiz oniki mil mesafeye çıkması helâl olmaz." buyurulmuştur.

Tembih: Kadının yalnız başına yola çıkmasının doğuracağı tehlikeler gözönünde tutulursa, bunun büyük günahlardan olduğu kolaylıkla anlaşılır. Yalnız başına yola çıkan kadının etrafını ahlâksız kimseler çevirir. Onun yalnızlığı zinaya sebep olabilir. Hâlbuki "Vesilelere makasid hükmü verilir" kuralı vardır. Mesafe kısa da olsa yolda güven de olsa, yapılan yolculuk nafile hac veya umre de olsa velev ki Tenîm denen yerden kadınlarla beraber de olsa yine yasaktır. Ancak bu gibi kısa mesafelerde kadının yalnız yolculuk yapması küçük günahlardandır.

942 Müslim, Hac 423, No:1340; Ebu Davud, Menasik 2, No:1723

101. Uğursuzluk Düşüncesiyle Yola Çıkmamak veya Yolculuktan Vazgeçmek

İbn Mesûd (r.a.) un rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الطِّيَرَةُ شِرْكٌ الطِّيَرَةُ شِرْكٌ وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ

"(Şununla karşılaştım, şunu gördüm diye) şüm tutmak ve uğursuzluk saymak şirktir, şirktir. Ne yazık ki, bu uğursuzluk (telakkisi) herkesin mübtelâ olduğu bir hastalıktır. Ancak Allahu Teâlâ tevekkül sayesinde bu hastalığı onlardan giderir."[943] buyurmuştur. Tirmizî ve İbn Mâce de hadîsi rivâyet etmişler; ancak onların rivâyetlerinde *"Uğursuzluk şirktir."* ifadesi bir defa geçmektedir.

Hafız Ebû'l-Kasım el-Isfahanî ve diğerleri, "Hadîsde ızmar vardır:

وَمَا مِنَّا إِلَّا وَقَدْ وَقَعَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ

"Bizden hiç kimse yoktur ki, onun kalbinde uğursuzluktan bir şey olmasın." demektir," demişlerdir. Hafız el-Munziri ise buna itiraz etmiş ve "Doğrusu, başta Buhâri olmak üzere diğerlerinin rivâyet ettikleri şekildir. Bunlara göre وَمَا مِنَّا den aşağısı mudrec ve İbn Mesûd (r.a.) un ilavesidir, peygamberimizce merfû değildir." demiştir. Buhâri'nin Süleyman b. Harb'den rivâyeti de bunu teyid eder mahiyettedir.

Ebû Davûd, Neseî ve "Sahih" inde İbn Hibban'dan,

اَلْعِيَافَةُ وَالطِّيَرَةُ وَالطَّرْقُ مِنَ الْجِبْتِ

"Kuşun ötmesinden ve uçmasından teşe'üm etmek, ufak taşlarla fal açmak, kum üzerine hatlar çizmek ve bunlardan geleceğe ait hükümler çıkarmak sihir ve kehânet cinsindendir."[944] buyurulmuştur.

Beyhakî'nin ve Taberânl'nin sahih sened ile rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَنْ يَنَالَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَا مَنْ تَكَهَّنَ أَوِ اسْتَقْسَمَ أَوْ رَجَعَ مِنْ سَفَرٍ تَطَيُّرًا

---

943 Ebu Davud, Tıb 24, No:3910; İbn Mace, Tıb 43, No:3538
944 Ebu Davud, Tıb 23, No:3907; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15956, 3/477

"Kehânette bulunan, okla fala bakan veya şüm tutarak yolculuğundan dönen veya geri kalan kimse yüksek derecelere erişemez."[945]

Tembih: Uğursuzluk telakkisiyle yola çıkmamayı veya yolculuktan vaz geçmeyi büyük günahlardan saymak, birinci ve ikinci hadîslerin zahir manalarına göredir. Bunun kebâirden olması, bunların eşya üzerinde etkili olduğuna inanıldığı vakittedir. Fakat asıl söz, bu gibilerin Müslüman olup olmadıkları hakkındadır.

---

945 Taberânî, "Müsnedü'ş-şamiyyîn", No:2104, 3/210

CUMA NAMAZI BÂBI

102. Özürsüz Cuma Namazını Terketmek

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde, cuma namazına gelmeyenler için Resûl-i Ekrem:

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ رَجُلًا يُصَلِّي بِالنَّاسِ ثُمَّ أُحَرِّقَ عَلَى رِجَالٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الْجُمُعَةِ بُيُوتَهُمْ

"Vallahi öyle düşündüm ki, bir adama emredeyim de namazı kıldırsın, sonra cumaya gelmeyen birtakım adamların üzerlerine evlerini yakayım."[946] buyurmuştur.

Müslim ve diğerlerinin Ebü Hureyre (r.a.) ve İbn Ömer (r.a.) den rivâyetlerinde diyorlar ki:

"Resûl-i Ekrem'i minberinin üstünde şöyle söylerken duyduk:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَةَ أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ

"Bazı kimseler ya cumaya gelmemekten vaz geçsinler veya Allahu Teâlâ onların kalblerini mühürler de sonra gafillerden olurlar."[947]

Ahmed, Sûnen-i Erba'a sahipleri, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme'nin sahih dediği ve Hakim'in de Müslim'in şartlarına göre sahih saydığı rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمَعٍ تَهَاوُنًا طُبِعَ عَلَى قَلْبِهِ

"İhanet suretiyle (peşpeşe) üç cumayı terkedenin kalbi mühürlenir."[948] buyurmuştur.

İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın diğer rivâyetleri,

---

946 Müslim, Mesacid 254, No:652

947 Müslim, Cuma 40, No:865; Nesai, Cuma 2, No:1370; İbn Mace, Mesacid 17, No:794

948 Ebu Davud, Salat 210, No:1052; Tirmizi, Cuma 7, No:500; Nesai, Cuma 2, No:1369

مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثًا مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ

"Özürsüz üç cumayı terkeden münafıktır." şeklindedir. Rezîn'in rivâyetinde, *"Allah'tan uzaklaşmıştır."* şeklindedir.

Ahmed'in hasen, İbn Mâce'nin ceyyid ve Hâkim'in sahih dediği rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ طَبَعَ اللهُ عَلَى قَلْبِهِ

"Zaruretsiz üç cumayı terkedenin kalbini Allah mühürler."[949] buyurmuştur. Beyhakî'nin rivâyetinde fazla olarak, *"Allahu Teâlâ onun kalbini münafık kalbine çevirir."* vardır. Diğer rivâyetinde de, *"Münafıklardan yazılır."*. Sahih sened ile İbn Abbâs (r.a.) a mevkuf olan rivâyetinde, *"İslâmiyeti arkaya atmış olur."*[950] buyurmuştur.

Taberânî'nin hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَسْمَعُونَ النِّدَاءَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ لَا يَأْتُونَهَا أَوْ لَيَطْبَعَنَّ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ

"Cuma günü ezanı duyup da cumaya gelmeyenler ya bu tutumlarından vaz geçerler veya da Allahu Teâlâ kalblerini mühürler, sonra gafillerden olurlar."[951] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin Câbir (r.a.) den rivâyetinde, Câbir şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem bize îrad ettiği bir hutbesinde şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللهِ قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا، وَبَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ أَنْ تَشْتَغِلُوا، وَصِلُوا الَّذِي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةِ ذِكْرِكُمْ لَهُ، وَكَثْرَةِ الصَّدَقَةِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ تُرْزَقُوا وَتُنْصَرُوا وَتُجْبَرُوا؛ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْكُمُ الْجُمُعَةَ فِي مَقَامِي هَذَا فِي يَوْمِي هَذَا فِي شَهْرِي هَذَا فِي عَامِي هَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ تَرَكَهَا فِي حَيَاتِي أَوْ بَعْدِي وَلَهُ إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ جَائِرٌ اسْتِخْفَافًا بِهَا وَجُحُودًا بِهَا فَلَا جَمَعَ اللهُ لَهُ شَمْلَهُ، وَلَا بَارَكَ لَهُ فِي أَمْرِهِ، أَلَا وَلَا صَلَاةَ لَهُ وَلَا زَكَاةَ لَهُ وَلَا حَجَّ لَهُ وَلَا صَوْمَ لَهُ وَلَا بِرَّ لَهُ حَتَّى يَتُوبَ فَمَنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ

949 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22611, 5/300
950 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:2712, 5/102
951 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:197, 19/99

"Ey İnsanlar, ölmeden önce tevbe ederek Allah'a yönelin. Meşguliyet gelip çatmadan önce sâlih amellere koşun. Sizinle Rabbınız arasındaki hakları; Onu çok zikretmek, gizli ve aşikâre sadaka vermek suretiyle ödemeye çalışın ki, bu sayede noksanlarınız tamamlanır, merzûk olur ve zafere ulaşırsınız. Şunu da iyi biliniz ki, Allahu Teâlâ cumayı, benim şu durduğum yerde ve bu yılın bu ayındaki bu gününde size kıyamet gününe kadar farz kılmıştır. Her kim hayatımda olsun, benden sonra olsun, âdil veya zâlim bir hükümdar varken onu istihfaf veya inkâr ederek terkedecek olursa, Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin ve kendisine ait hiç bir hususu mubârek kılmasın. Haberiniz olsun ki, bu kimse, tevbe çtmedikce ne namaz, ne zekât, ne hac, ne oruç ve ne de başka hiç bir hayrının sevabı vardır. Her kim tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."[952]

Tembih: Özürsüz cumayı terketmenin büyük günahlardan olduğu yukardaki hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır. Birçokları da bu görüştedir ve bunu sarahaten ifade etmişlerdir. Aynı zamanda cuma namazının farz-ı ayn olduğu icma ile sabittir. Ancak mazeret sebebiyle terkedilebilir. Cuma, zâruriyyât-ı diniyyedendir. Üzerine ittifak edilen farzlardan olduğu için münkiri kâfir olur. Hattâ, "Ben öğle namazını kılarım, cuma namazını kılmam" diyen, Şâfiîlere göre katledilir. Çünkü böyle diyen ve söylediğini yapan kimse cumayı aslından terketmiş sayılır. Bununla beraber Halimî diyor ki:

"Başkası için cumayı kılamamak, küçük günahlardandır". Başkası için cumayı kılamamak demek, cuma yerine öğleyi kılmak demek olur ki, o zaman Ezraî'nin dediği gibi, buna küçük günah demenin üzerinde durulur. Bu, zayıf bir rivâyete hamledilebilir. Bu zayıf rivâyette cuma, öğlenin kısaltılmışıdır. Buna göre, "Ben cumayı değil, öğleyi kılarım" diyen kimse katledilmez. Fakat bu rivâyet zayıftır. Zira en sahih rivâyette cuma müstakil bir namazdır, öğleden bedel değildir. (Ancak cumayı kılamazsa kılacağı öğle, cumadan bedel olabilir.) Bu bakımdan cumayı kılmayan kimse, "Ben öğleyi kılarım" demekle yine kebâirden kurtulamaz.[953]

Fâide: Ahmed, Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Mâce ve Hâkim'in tahriçlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ فَلْيَتَصَدَّقْ بِدِينَارٍ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَبِنِصْفِ دِينَارٍ

---

952 İbn Mace, İkametü's-Salat 78, No:1081

953 Hanefîlerde mazeretsiz üst üste üç cumayı terketmek tehlikelidir. Elbette mazeretsiz bir veya iki cumayı terketmek de günahtır, ancak büyük günah değildir. Bir özre mebni cumayı kılamayıp yerine öğleyi kılmakta bir sakınca yoktur.

"Mazeretsiz cumayı terkeden kimse bir dinar bulamazsa yarım dinar sadaka versin."[954] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde, *"Bir dirhem, yarım dirhem, bir sa' veya bir müdd sadaka versin."* şeklindedir.

İbn Mâce'nin mürsel olan rivâyetinde de *"Bir sa' veya yarım sa' buğday tasadduk etsin."* şeklindedir.

103. Cemaati Çiğneyerek Ön Safa Geçmek

Tirmizî'nin garip dediği ve ilim erbabınca amelin onunla yapıldığını söylediği ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ اتَّخَذَ جِسْرًا إِلَى جَهَنَّمَ

"Cuma günü (camide) insanların omuzlarına basarak ilerleyen kimse cehenneme doğru bir köprü edinmiş olur."[955] buyurmuştur.

Taberânî'nin Enes (r.a.) den rivâyetinde, Enes diyor ki: "Resûl-i Ekrem hutbe îrad ederken adamın biri cemaatın omuzlarına basarak ilerledi ve Resûl-i Ekrem'e yakın bir yerde oturdu. Namazdan sonra Resûl-i Ekrem bu zata:

"Ey falan, bizimle beraber olmaktan seni alıkoyan nedir?" diye sordu. Adam:

"Size son derece harîs olduğum için, istedim ki sizi görebileceğim bir yerde oturayım, dedi. Resûl-i Ekrem:

"Ama sizi insanların omuzlarına basarak onlara eziyet eder gördüm. Hâlbuki Müslümana eziyet eden bana eziyet etmiş olur, bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş sayılır."[956] buyurdu.

Ahmed, Taberânî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الَّذِي يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيُفَرِّقُ بَيْنَ الاِثْنَيْنِ مِنْ بَعْدِ خُرُوجِ الْإِمَامِ كَالْجَارِّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ

---

954 Ebu Davud, Salat 211, No:1053; Nesai, Cuma 3, NO:1372
955 Tirmizi, Cuma 17, No:513; İbn Mace, İkametü's-Salat 88, No:1116
956 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3607, 1/250

"Cuma günü imam hutbeye çıktıktan sonra insanların omuzlarına basarak ve böylece iki kişi arasını aralayan kimse cehennemde bağırsaklarını sürükleyen kimse gibidir."[957] buyurmuştur. Bu olayı cuma ile kayıtlamak, daha çok cuma günleri bu işlerle karşılaşıldığı içindir.

Ahmed, Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Abdullah b. Bişr (r.a.) şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem cuma günü hutbede iken adamın biri insanları aralayarak ilerliyordu. Bunu gören Resûl-i Ekrem: *"Otur, eziyet ettin."* buyurdu.[958] İbn Huzeyme'nin rivâyetinde faile, olarak *"Eziyet olundun."* Ahmed ve İbn Hibban'da da, *"Cumaya geç kaldın."* vardır.

Tembih: Camide insanların omuzlarına basa basa ilerlemenin kebîre sayılması, müteahhirin âlimlerinden bazılarının görüşüdür. Onlar da bu hükmü, bu hadîslerden almış olacaklardır. Hadîslere dayanarak bunu büyük günahlardan saymak da yakın bir ihtimal ise de, insanların omuzlarına basarak ön saflara geçmek Şâfiî mezhebine göre tenzihen mekruhtur. Tevil şöyle olur: Ön saflara geçerken oturmakta olan cemaate fazla eziyet vermişse kebâir, az eziyet vermişse mekruhtur. Konu ile ilgili bundan sonraki bölümde daha fazla bilgi verilecektir.[959]

104. Halka Teşkil Eden Topluluğun Ortasında Oturmak

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Hâkim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَعَنَ اللهُ مَنْ جَلَسَ وَسْطَ الْحَلْقَةِ

"Halka (teşkil eden cemaatın) ortasında oturan kimseye Allah lanet etsin."[960] buyurmuştur.

Tirmizî'nin hasen ve sahih senedlerle rivâyetinde; adamın biri halka meydana getiren topluluğun ortasında oturmuştu. Huzeyfe (r.a.), "İşte bu adam Resûl-i Ekrem'in dilinde melundur." dedi.[961]

Taberânî'nin Ebû Umâme'den rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

---

957 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15485, 3/417

958 Ebu Davud, Salat 238, No:1118; Nesai, Cuma 20, No:1399

959 İlk gelen cemaat ön safları doldurmaz boşluk bırakacak olurlarsa, sonradan gelenlerin onları çiğneyip ön safa geçmelerinde Hanefîlerce bir sakınca yoktur.

960 Ebu Davud, Edeb 17, No:4826

961 Tirmizi, Edeb 12, No:2753; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23454, 5/401

مَنْ تَخَطّٰى حَلْقَةَ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَهُوَ عَاصٍ

"Halka meydana getirerek oturanların izni olmadan halkayı yararak ilerleyen kimse âsidir."[962] buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَا تَجْلِسْ بَيْنَ رَجُلَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا

"İki kişi arasında müsaadeleri olmadan oturulmaz."[963] buyurulmuştur.

Ahmed ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُفَرِّقَ بَيْنَ اثْنَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا

"Oturmakta olan iki kişi arasını ancak müsaadeleriyle açmak helâl olur."[964] buyurmuştur.

Beğavî, Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمُ الْمَجْلِسَ فَإِنْ وُسِعَ لَهُ فَلْيَجْلِسْ وَإِلَّا فَلْيَنْظُرْ إِلَى أَوْسَعِ مَكَانٍ يَرَاهُ فَلْيَجْلِسْ فِيهِ

"Herhangi biriniz bir meclise gittiği vakit, eğer kendisine yer açılırsa otursun; yer gösterilmezse, baksın en geniş ve müsait bulduğu yere otursun."[965] buyurmuştur.

Tembih: Halka meydana getirerek oturmakta olanların, müsaadeleri olmadan ortalarına oturmayı, Şâfiîlerden bazıları kebâirden saymışlardır. Bunu da hadîsdeki *"Allah lanet etsin."* ifadesinin zahirinden almış olacaklardır. Yâni, oturmakta olanların dayanamayacakları derecede bir eziyet ile aralarını açıp halkanın ortasına giderse, bu eziyeti ile büyük günah işlemiş olur ki, bu hadîs ve bu görüş, buna hamledilmiştir. Bunu mekruh sayan bizim imamlarımızın görüşüne gelince: Bu da az eziyet ile halkayı yaranlar içindir. Bu açıklamayı, fıkıh kitaplarındaki hükümler de teyid eder. Korku ânında silâhlı iken namaz kılmak ve bu suretle etrafına eziyet etmek, izdihamda Hacerü'l-Esved'i öpmek gibi durumlarda eziyet az olursa kerahet de az olur; eziyet çok olursa kerahet de çoğalır. Haram olan işlerde de durum böyledir.

Demek ki hadîs âlimleri ile kelâm âlimleri arasında ayrılık yoktur. Ne yazık ki buna dikkati çekeni görmedim.

---

962 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7963, 8/246

963 Ebu Davud, Edeb 24, No:4844

964 Tirmizi, Edeb 11, No:2752; Ebu Davud, Edeb 24, No:4845

965 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7197, 7/300

GİYİM BÂBI

105. Âkil ve Bâliğ Olan Erkeğin Mazeretsiz Safi İpek veya Ağırlığı Bakımından İpeği Galip Olan Elbise Giymesi

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin Hz. Ömer'den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ فَإِنَّهُ مَنْ لَبِسَهُ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ

"Sakın ipekli elbise giymeyin, zira dünyada ipekli elbise giyen âhirette onu giyemez."[966] buyurmuştur. Neseî'nin ziyâdesinde, *"Onu (ipekli elbiseyi) dünyada giyen, cennete giremez."* buyurulmuştur. Allahu Teâlâ,

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

"Oradaki elbiseleri de ipektendir."[967] buyurmuştur. Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ

"İpeği, ancak nasibi olmayanlar giyer."[968] buyurmuştur. Buhâri ve diğerlerinin rivâyetleri, *"Ahirette nasibi olmayanlar."* şeklindedir.

Neseî, "Sahih"inde İbn Hibbân ve senedinin Sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ، وَإِنْ دَخَلَ الْجَنَّةَ لَبِسَهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ وَلَمْ يَلْبَسْهُ

"Dünyada ipek giyen cennete girse bile ahirette onu giyemez. Cennet ehli ipek giyer, o giyemez."[969]

---

966 Buhâri, Atime 28, No:5110; Müslim, Libas 11, No:2069

967 el-Hacc: 22/23

968 Buhâri, Libas 24, No:5497; Müslim, Libas 9, No:2068

969 İbn Hibban, "Sahih", Libas, No:5437, 12/253; Hakim, "el-Müstedrek", Libas, No:7404, 4/212

Yine Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ

"Dünyada ipek giyen ahirette giyemez." buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve Neseî'nin Hz. Ali (r.a.) den rivâyetlerinde, Hz. Ali diyor ki:

"Resûl-i Ekrem'i gördüm sağ eline ipeği ve sol eline altını aldı ve

إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي

"İşte bunlar, ümmetimin erkeklerine haramdırlar."[970] buyurdu."

Hakim, sahih olduğunu söylediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Dünyada ipek giyen, ahirette giyemez. Dünyada şarap içen ahirette içemez. Dünyada altın ve gümüş kafalardan içen âhirette bunlarla içemez. Cennet ehlinin elbisesi ipektir. İçkileri sekir vermeyen ve baş döndürmeyen şaraptır. Kabları ise altın ve gümüştür."[971]

Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Zübeyr radıyallahu anh îrad ettiği bir hutbesinde şöyle demiştir: "Kadınlarınıza ipek giydirmeyin, zira ben Ömer (r.a.) in Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber verdiğini duydum: *"İpek giymeyin, zira dünyada ipek giyen, ahirette giyemez."*[972] Neseî buna, *"Ahirette ipek giymeyen de cennete giremez."* ifâdesini ilave etmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerîm'de:

"Onların orada elbiseleri de ipektir."[973] buyurulmuştur.

Neseî ve Müslim'in şartlarına göre Sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in Ukbe b. Âmir (r.a.) den rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem çoluk çocuğunu ipek ve ziynetten meneder ve:

"Eğer cennetin ipek ve süslerini severseniz dünyanın ipek ve süsünden vaz geçin." derdi.[974] Resûl-i Ekrem'in, *"Dünyada ipek giyen, altun ve gümüş ile süslenen, ahirette bunları giyemez."* va'dine kadınların da dahil olduğunu İbn Zübeyr'in anlaması, mücerred ihtiyatındandır, yoksa dünyada kadınların

970 Ebu Davud, Libas 14, No:4057; Nesai, Zinet 40, No:5144
971 Hakim, "el-Müstedrek", Eşribe, No:7216, 4/157
972 Müslim, Libas 11, No:2069
973 el-Hacc: 22/23.
974 Nesai, Zinet 39, No:5136; Hakim, "el-Müstedrek", Libas, No:7403, 4/212

ipek giyip altun ve gümüş ziynet takınmalarına cevaz verildikten sonra, "Ahirette bunları giyemezler." diye bir şey söz konusu olamaz.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem'e bir ipek kaftan hediye edilmişti. Resûl-i Ekrem onunla bir namaz kıldı. Namazı bitirir bitirmez çabucak elbiseyi sırtından çıkarıp attı, sonra *"Bu, takva sahiplerine yaraşmaz."*[975] buyurdu.

"Sahih"inde İbn Hibban'ın Ukbe b. Amir (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Bana yalan isnad ederek benim namıma yalan konuşan cehennemdeki yerine hazırlansın.", buyurduğunu naklettikten sonra şöyle diyor: "Ben Resûl-i Ekrem'in, *"Dünyada ipek giyen, ahirette ondan mahrum edilir."* buyurduğunu işittim."

Buhâri'nin rivâyetinde, *"Resûl-i Ekrem bizi, altun ve gümüş kaplarda yiyip içmekten, ipek ve dibac giymek ve üzerlerine oturmaktan nehyetmiştir."*, buyurulmuştur.[976]

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَا يَسْتَمْتِعُ بِالْحَرِيرِ مَنْ يَرْجُو أَيَّامَ اللهِ

"Allah'a ulaşmayı uman kimse ipekten faydalanmaz."[977] buyurmuştur.

Yine Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَا يَرْجُو أَنْ يَلْبَسَهُ فِي الْآخِرَةِ

"Dünyada ipeği, âhirette giyme ümidi olmayanlar giyer." buyurmuştur. Hasan diyor ki:

"Peygamberlerinin bu sözü kendilerine ulaştığı halde bazı kimselere ne oluyor ki, hâlâ elbise ve evlerini ipekle süslüyorlar?"[978]

Ahmed ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Bu ümmetten bazı kimseler yemek, içmek, oyun ve çalgı ile gecelerler. Fakat domuz ve maymun suretine dönmüş olarak sabaha çıkarlar. Yerin dibine batarlar ve tepelerine taş yağar. Hatta sabah olunca, "Yahu falan kabilenin ve

---

975 Buhâri, Libas 11, No:5465; Müslim, Libas 23, No:2075

976 Buhâri, Libas 26, No:5499

977 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22356, 5/267

978 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8337, 2/329

falancanın evi yere battı." derler. Lût kavmine gönderildiği gibi onların evlerine ve başlarına taş yağdırır. Ad kavminin üzerine taş yağdırdığı gibi, şarap içmeleri, ipek giymeleri, oyun ve çalgıcılar edinmeleri, ribâ yemeleri ve akraba ile ilgilenmemeleri sebebiyle bunların kabilelerinin ve evlerinin üzerine de taşlar yağdırır."[979]

Buhârî muallak olarak ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرِيرَ يُمْسَخُ مِنْهُمْ قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Ümmetimden öyle kimseler geleceklerdir ki, bunlar, ipek giymeyi helâl göreceklerdir. Bunların suretleri kıyamete kadar maymun ve domuz suretine döndürülür."[980] buyurmuştur.

Beyhakî'nin de -kuvvetlidir dediği- bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا اسْتَحَلَّتْ أُمَّتِي خَمْسًا فَعَلَيْهِمُ الدَّمَارُ إِذَا ظَهَرَ التَّلَاعُنُ وَشَرِبُوا الْخَمْرَ وَلَبِسُوا الْحَرِيرَ وَاتَّخَذُوا الْقَيْنَاتِ وَاكْتَفَى الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ وَالنِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ

"Ümmetim beş şeyi helâl gördüğü vakit helâk olmayı hak etmiştir Lânetleşme açığa çıktığı, İçki içip ipek giydikleri, oyun çalgıcı kadınlar edindikleri, erkek erkekle kadın da kadınla yetindiği, vakittir."[981] buyurmuştur.

Hâkim'in -Buhâri ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylediği rivâyetinde Sâid (r.a.) şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem yastığa benzer ipekten bir şeye yaslanmış iken bir adam içeri girmek üzere izin isteyince, bu yastığı attı ve o gelenden dolayı bu yastığını attığını haber verdi ve *"Sen, haklarında: "Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan her şeyi harcadınız."* [982] *buyurduğundan olmadığınıza göre ne iyi insansın. Senden dolayı ben bu ipeği attım. Vallahi, kızgın közler üzerinde oturmak, ipeğe yaslanmaktan benim için daha sevimlidir."*[983] buyurdu".

Bezzâr ve Taberânî'nin -râvileri sikadan olan- rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem ipek işlemeli bir cübbe gördü ve *"İşte bu, kıyamet günü cehennemden*

979 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5614, 5/16
980 Buhâri, Eşribe 5, No:5268
981 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5469, 4/377
982 el-Ahkaf: 46/20.
983 Hakim, "el-Müstedrek", Tefsir, No:3697, 2/494

bir halkadır." buyurdu.[984] Bu, işlenmiş olmayan hakkındadır. Zira Resûl-i Ekrem'in dibac astarlı cübbesi vardı.

Ahmed ve Taberânî'nin -râvileri arasında Câbir el-Ca'fi'nin bulunduğu-rivâyetlerinde,

مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ حَرِيرٍ أَلْبَسَهُ اللهُ يَوْمًا أَوْ ثَوْبًا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"İpek elbise giyen kimseye kıyamet günü Allahu Teâlâ ona ateşten bir elbise giydirir."[985] buyurmuştur. Diğer bir rivâyette, *"Dünyada ipek giyene Allahu Teâlâ ateşten zillet elbisesi veya ateşten bir elbise giydirir."*[986] buyurulmuştur.

Bezzâr'ın Huzeyfe (r.a.) den merfû olan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İpek elbise giyen kimseye Allahu Teâlâ bir gün ateşten elbise giydirir. Fakat o gün, sizin bu dünya günü kadar değil, o âhiret günüdür ve çok uzundur."[987] buyurmuştur.

106. Erkeğin Gümüş Yüzükten Başka Altın ve Gümüşle Süslenmesi

Ravileri sikadan olan bir sened ile Ahmed'in tahricinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَلْبِسالْحَرِيرَ وَلَا ذَهَبًا

"Allah'a ve âhiret gününe imam olan ipek giymesin ve altın ile süslenmesin[988] buyurmuştur.

Yine ravileri sikadan olan Ahmed'in diğer bir rivâyetinde ve Taberânî'nin Abdullah b. Ömer (r.a.) den rivâyetinde Resül-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي وَهُوَ يَشْرَبُ الْخَمْرَ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ شُرْبَهَا فِي الْجَنَّةِ وَمَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي وَهُوَ يَتَحَلَّى بِالذَّهَبِ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ لُبْسَهُ فِي الْجَنَّةِ

---

984 Bezzâr, "el-Müsned", No:2309, 7/134; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8000, 8/73

985 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:26800, 6/324

986 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:27463, 6/430

987 Bezzâr, "el-Müsned", No:2474, 7/320

988 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22302, 5/261

"Ümmetimden şarap içmeye devam ettiği halde ölen kimseye Allahu Tealâ cennette şarap içmeyi haram eder. Ümmetimden her kim altın işlemeli elbise giydiği halde ölürse, böyle bir elbise giymeyi Allahu Teâlâ cennette kendisine haram eder."[989]

Müslim'in rivâyetinde; Resûl-i Ekrem bir adamın elinde altın yüzük gördü. Yüzüğü çıkarıp attı ve *"İnsan bilerek ateş kıvılcımını eline alır mı?"* buyurdu. Resûl-i Ekrem oradan ayrıldıktan sonra adama:

"Altını al, ondan başka suretle yararlanırsın" dediklerinde, adam:

"Hayır, Resûl-i Ekrem'in attığı altını vallahi almam," dedi.[990] Neseî'nin rivâyetinde; Necranlı birisi Resûl-i Ekrem'i ziyarete geldi. Adamın elinde altun yüzük olduğu için Resûl-i Ekrem ona iltifat etmedi ve:

"Elinde ateşten bir kor olduğu halde bana geldin." buyurdu.[991]

İbn Hibbân'ın "Sahih" indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

وَيْلٌ لِلنِّسَاءِ مِنَ الْأَحْمَرَيْنِ: الذَّهَبِ وَالْمُعَصْفَرِ

"İki kızıl şeyden altın ve renkli elbiseden kadınlara yazıklar olsun."[992] buyurmuştur.

Ebû's-Şeyh ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Rüyamda cennete girdim. Bir de baktım ki cennetin yüksek mevkilerinde muhacirlerin yoksulları ve mü'minlerin düşüklerini gördüm. Dikkat ettim, en az zenginlerle kadınları gördüm. Sebebini sorduğumda bana, "Zenginler henüz hesap vermekle meşgullerdir. Kadınları da alıkoyan altın ve ipektir." dediler." buyurmuştur, Bundan da geçmiş hadîsin manası anlaşılır. Yâni kadınları iyilikten alıkoyup isyan ettiren bu iki şeydir. Yoksa bu hadîslerden zahir mânâları murad değildir, çünkü altın ve ipek kadınlara helâldir.

Tembih: İpek giymeyi kebâireden saymak, bu hadîslerin zahirlerinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ancak Cumhûr-i ulemâ, ipek giymenin kebâireden değil, sağâireden olduğunu söylemişlerdir. Belki bunlar sağâir ve kebâir taksimatında, hakkında had –ceza- verilip verilmeyen suçları esas almışlardır. Hâlbuki sahih olan, bunun hilâfıdır. Hadîslere ve hadîslerdeki şiddetli veîdlere bakıldığı takdirde bunun kebîre olduğunda şüphe kalmaz. Celâl Belkınî de bunu ihtiyar etmiş, İmâmu'l-haremeyn de buna

---

989 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6948, 2/209

990 Müslim, Libas 52, No:2090

991 Nesai, Zinet 45, No:5188

992 İbn Hibban, "Sahih", Rehin, No:5968, 13/307

meyletmiştir. İpek elbise kebâirden olduğuna göre altın işlemeli elbisenin kebâirden olması evleviyetle sabit olur. Üstelik, özel olarak bunun hakkında da şiddetli veîdler vârid olmuştur. Her ne kadar altın ile gümüş arasında fark var ise de, gümüş de altına katılmıştır. Altın ile gümüş arasında fark olduğu için, altın işlemeli elbise herkesçe yasak edilmişken, gümüş yüzüğün yanında gümüş işlemeli elbisenin giyilmesini helâl görenler de vardır. Gümüş yüzüğün helâl ve belki mendup olmasında ittifak vardır.

Faide: İnce de olsa, arada bir perde olunca ipek üzerine oturmak helâl olur. İpek elbiseyi örtünmek ve perde olarak da kullanmak yasaktır. Fakat alt kısımlarını ipekle işlemek dört parmak eninde elbiseye uzunlamasına alâmet dikmek, tesbih ipi, süngü alemi ve mushaf kabının ipekten olmasında bir sakınca yoktur. İpeği mecnûn ve sabilere giydirmek de günahtır. Günahı giydirenedir. Abdusselâm, ipek bulundurmak günahtır, fakat giymek gibi değildir. Nikâh parasını erkek için ipekte yazmak; ev, cami ve şehitlikleri ipek ve resimlerle süslemenin haram, kadınlar için mekruh olduğunu söylemişlerdir. Za'feran, güzel koku, parlak boya, güzel kokulu sarı ot ile boyanmış elbiselerin de aynı hükümde oldukları söylenmiştir.

107. Söz, Hareket ve Giyimde Kadının Erkeğe, Erkeğin de Kadına Benzemeye Çalışması

Buhâri ve dört sünen sahiplerinin rivâyetlerinde İbn Abbâs (r.a.) diyor ki:

"Resûl-i Ekrem kendilerini kadınlara benzetmeye çalışan erkeklerle, kendilerini erkeklere benzetmeye çalışan kadınlara lanet etmiştir."[993]

Taberânî'nin rivâyetinde İbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir:

"Kadının biri boynuna bir yay astığı halde Resûl-i Ekrem'in yanından geçti. Resûl-i Ekrem kadını görünce,

لَعَنَ اللهُ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَالْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ

"Kendilerini erkeklere benzetmeye çalışan kadınlarla, kendilerini kadınlara benzetmeye çalışan erkeklere Allah lanet etmiştir." buyurdu.[994]

---

993 Buhâri, Libas 59, No:5546; Ebu Davud, Libas 31, No:4097; İbn Mace, Nikâh 22, No:1904
994 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4003, 4/212

Buhâri'nin rivâyetinde,

لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ، وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ

"Resül-i Ekrem erkeklerden kadınlaşanlara, kadınlardan erkekleşenlere lânet etmiştir."[995] buyurulmuştur.

Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Mâce ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde, *"Kadın elbisesi giyen erkeklerle erkek elbisesi giymeye çalışan kadınlara Resül-i Ekrem lanet etmiştir."*[996]

Ahmed'in hasen sened ile rivâyetinde; Resûl-i Ekrem,

"Erkeklerden kadınlara benzeyenlerle, kadınlardan erkeklere benzemeye çalışanlar ve yalnız başına çöle yolculuğa çıkanlara beddua etmiştir."[997]

Taberânî'nin -senedinde ihtilâf edilen- rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعَةٌ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَأَمَّنَتِ الْمَلَائِكَةُ: رَجُلٌ جَعَلَهُ اللهُ ذَكَرًا فَأَنَّثَ نَفْسَهُ وَتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ، وَامْرَأَةٌ جَعَلَهَا اللهُ أُنْثَى فَتَذَكَّرَتْ وَتَشَبَّهَتْ بِالرِّجَالِ، وَالَّذِي يُضِلُّ الْأَعْمَى، وَرَجُلٌ حَصُورٌ وَلَمْ يَجْعَلِ اللهُ حَصُورًا إِلَّا يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا

"Dört sınıf insana dünya ve âhirette beddua edilmiş, melekler de buna "Âmîn" demişlerdir. (Bunlardan) birisi bir erkektir ki, Allahu Teâlâ onu erkek yarattığı halde kendisini kadınlaştırarak kadınlara benzemeye çalışır. Diğeri bir kadındır ki, Allahu Teâlâ onu kadın yarattığı halde (giyim ve hareketleri ile) kendisini erkeklere benzetmeye çalışır. Üçüncüsü de âmâ olan kimseye yanlış yol gösteren ve onu şaşırtan kimsedir. Dördüncüsü de hasûr (hiç evlenmemiş) olan erkektir. Hâlbuki Allahu Teâlâ yalnız Zekeriya'nin oğlu Yahya'yı hasûr kılmıştır,"[998]

Ebû Davud'un rivâyetinde Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir:

"El ve ayaklarını kına ile boyamak suretiyle kadınlaşan bir muhannis Resûl-i Ekrem'in huzuruna geldi. Resûl-i Ekrem:

"Buna ne oluyor?" buyurdu. Orada bulunanlar:

"Ya Resûlallah, kendisini kadınlara benzetmeye çalışıyor," dediler. Resûl-i Ekrem onu Medîne'nin uzak bir yeri olan Nakî'e nefyetti. Ashâb:

---

995 Buhâri, Libas 60, No:5547; Ebu Davud, Edeb 61, No:4930

996 Ebu Davud, Libas 31, No:4098

997 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7842, 2/287

998 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7827, 8/204

"Ya Resûlallah, onu öldürelim mi?" dediler. Resûl-i Ekrem:

"Hayır, ben namaz kılanları öldürmekten nehyolundum," buyurdu.[999]

Münziri diyor ki:

"Her ne kadar bu rivâyetin senedinde meçhul bir adam var dedilerse de asıl metninde nekâret vardır."

Yine Sahih bir rivâyette,

ثَلاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ، وَالدَّيُّوثُ، وَرَجُلَةُ النِّسَاءِ

"Üç kimse cennete giremez. Bunlar: Anne ve babasına âsi olanlar, deyyuslar ve erkeğe benzemeye çalışan kadınlardır."[1000] buyurulmuştur.

Münziri'nin -aralarında mecruh kimse olduğunu bilmiyorum dediği- rivâyetinde,

"Üç kimse asla cennete giremez. Bunlar: Deyyus, erkeğe benzemeye çalışan kadın ve devamlı içki içenlerdir." buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem'e:

"Devamlı içki içeni biliyoruz, deyyus kimdir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"*Karısının yanına girip çıkanlara aldırış etmeyendir,*" buyurdu. Onlar:

"Ya recele kimdir?" dediler, Resûl-i Ekrem:

"O da kendisini erkeğe benzetmeye çalışan kadındır,"[1001] buyurdu.

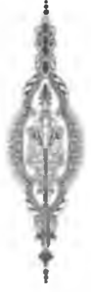
Tembih: Bu hadîslerden ve hadîslerdeki şiddetli veîdlerden yukarda anılan hususların kebâirden oldukları kolaylıkla anlaşılır. Erkeğin kadına, kadının da erkeğe benzemeye çalışmasında imamlar arasında iki ayrı görüş vardır. Birincisi, bunun haram olmasıdır. Nevevî, "Bu Sahih ve doğrudur." demiştir. İkincisi de mekruh olmasıdır. Bir yerde Rafi'i bunun sahih olduğunu söylemiştir. Sahih ve doğru olanı, Nevevî'nin dediği gibi, belki benim takdim ettiğim şekilde kebîre olmasıdır. Sonra bunu kebâirden sayan bazı kelam âlimlerine de tesadüf ettim. Eline ayağına kına süren muhannisi Resûl-i Ekrem'in uzak bir yere sürgün etmesi, bunun haram ve belki kebîre olduğuna açıkça delâlet etmektedir. Bu hadîs, bu hususta açık ve kesindir. Bu mesele yakın zamanda Yemen âlimleri arasında bahis konusu oldu. Yemen âlimleri bu hususta ihtilâfa düştüler. Helâl ve haram olduğuna dâir

---

999 Ebu Davud, Edeb 61, No:4928

1000 Hâkim, "el-Müstedrek", İman, No:244, 1/144

1001 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:10800, 7/412

yazılar yazdılar ve hicrî 952'de bu hususta üç risale bana gönderdiler. Risalenin ikisi mutlak helâl olduğuna, birisi de haram olduğuna hükmediyordu. Bu durum karşısında gerçeğin açıklanmasını benden istediler. Ben de bunun üzerine bu hususta dördüncü bir eser yazdım ve adına, *"Şennü'l-gâre ala men azhare maarreten tekuluhu fi'l-hınâi ve avârihi"* dedim. Bu risaleye bu ismi vermem, ismin musammaya uyması içindir. Çünkü helâl olduğunu söyleyenler bu hususta ictihad etmek iddiasına varıncaya kadar ileri gittiler. Haram olduğunu iddia edenlerin -bunlar Ashâb-ı Kirâm ve imamlardan İmâm Şâfiî'dir- bu iş üzerinde düşünmeden mugalata ettiklerini sandı ve buna benzer boş sözler söylediler. Kendilerine güya onların bulamadıkları birtakım deliller bulup ortaya koyduğunu ve helâl dediği için kendisini taklidin, Ashâb ve Şâfiî'yi taklitten daha doğru olacağını sandılar. İşte bunların bu tutum ve davranışı karşısında gerçeği açıklamak ve imamlarımızı korumak için bu eseri yazdım ve gerçeği açıkladım.

Rabbimin lutûf ve keremiyle bu kitapta bunun kebâir olduğunu gösteren geniş bilgi verdim.

Sonuç: Hareketinde ve giyiminde erkeklere benzemek isteyen kadını, bu halinden menetmek kocasına vaciptir. Bu sayede karısını ve hatta belki de kendisini lanetlenmekten korumuş olur. Zira o, karısına mani olmazsa karıya gelen ceza kocaya da gelir. Karıyı bu halinden menetmekle Allahu Teâlâ'nın,

قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

"Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun."[1002] emrine de uymuş olur. Şüphesiz çoluk çocuğunu cehennemden korumak; onları öğretmek, eğitmek ve güzel terbiye edip, Allah'a itaati emretmek ve isyandan nehyetmekle mümkün olur. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in:

كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ الرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Hepiniz çobansınız ve idareniz altında bulunanlardan sorumlusunuz. Kişi çoluk çocuğunun çobanı ve koruyucusudur. Aynı zamanda kıyamet günü onlardan sorumludur." buyurduğuna da uymuş olur. Başka bir hadîsde,

إِنَّ هَلَاكَ الرِّجَالِ طَاعَتُهُمْ لِنِسَائِهِمْ

1002 et-Tahrim: 66/6.

"Şüphesiz erkeklerin helâki, hanımlarına itaatlerindendir." buyurulmuştur. Bunun için Hasan-ı Basri diyor ki: *"Vallahi, kim ki karısının arzularında ona itaat ederek sabahlarsa, Allahu Teâlâ onu cehenneme kor."*

108. Kadının Tenini Gösteren İnce Elbise Giymesi

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا: قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مَائِلَاتٌ مُمِيلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا

"Cehennemlik iki zümre var ki, bunları dünyada henüz görmedim. Birisi, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döverler. Diğer bir kısmı, kadınlardır ki; giyinmişlerdir ama çıplak görünürler. Başka kadınları kendileri gibi yapmaya teşvik ederler. Bunların başları, içine doldurdukları bezler ve saçlarla deve hörgüçlerine benzer. İşte bunlar ne cennete girerler, ne de pek uzak mesafeden yayılan güzel kokusunu alırlar."[1003] buyurmuştur.

"Kâsiyât", giyinmiş, "âriyât" ise çıplak kadınlar demektir. Yâni Allah'ın nimetleri ile giyinmiş ve fakat O'na şükür bakımından çıplaktırlar veya görünüşte giyinmiş ve fakat giydikleri elbise tenlerini belli edecek şekilde ince olduğu için gerçekte çıplaktırlar.

"Mâilât" ve "mûmilât", korunması lâzım gelen şey'i korumaktan ve Allah'a itaatten meyledip ayrılmışlardır. Çirkin hareketlerine başkalarını da meylettirmişler yahut "Mâilât"dırlar, sallana sallana, kırıta kırıta yürürler ve kendilerine meylettirirler. Yahut çok dallı ağaç gibi saçlarını tararlar bölük bölük yaparlar ve başkalarını da buna teşvik ederler.

Deve hörgücü gibi demek, yâni saçlarına saçlar ekleyerek âdeta başlarını taşıyamayacak, meylettirecek şekilde büyütmek ve saçları birbirine dolayarak sarık gibi başa sarmaktır, yâni saçlarına şekil vermektir.

Lafzı, İbn Hibbân'ın olmak üzere "Sahih" inde ve Hâkim'in de -Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylediği- rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1003 Müslim, Libas 125, No:2128

يَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي رِجَالٌ يَرْكَبُونَ عَلَى السُّرُوجِ كَأَشْبَاهِ الرِّحَالِ يَنْزِلُونَ عَلَى أَبْوَابِ الْمَسَاجِدِ، نِسَاؤُهُمْ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ عَلَى رُءُوسِهِنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْعِجَافِ الْعَنُوهُنَّ فَإِنَّهُنَّ مَلْعُونَاتٌ، لَوْ كَانَ وَرَاءَكُمْ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ خَدَمَتْهُنَّ نِسَاؤُكُمْ كَمَا خَدَمَتْكُمْ نِسَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ

"Sonraları gelecek ümmetim arasında öyle erkekler bulunur ki, eğerlere binerler, mescid kapılarına inerler. Kadınları (görünüşde) giyinmiş (ve fakat gerçekte) çıplaktırlar. Başları üzerinde saçları, zayıf develerin hörgüçleri gibidir. İşte bunları lanetleyin, zira bunlar melundurlar. Eğer sizden sonra başka ümmet ve başka peygamber gelecek olsa, geçmiş ümmetlerin kadınları size hizmet etmek zorunda kaldıkları gibi sizinkiler de onlara hizmet etmek zorunda kalırlardı".[1004]

Ebû Davud'un mürsel olarak Hz. Aişe'den rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Ebû Bekir -radıyallahu anh'ın- kızı Esma (r. anha) üzerinde ince elbise olduğu halde Resûl-i Ekrem'in huzuruna girdi. Resûl-i Ekrem ondan yüzünü çevirdi ve:

يَا أَسْمَاءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتْ زَمَنَ الْحَيْضِ لَمْ يَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ

"Ey Esma, bir kız erginlik çağına erdiği vakit, bunlardan başkasının ondan görülmesi ona yaramaz." buyurdu ve eli ile yüzüne ve eline işaret etti.[1005]

Tembih: Kadının, tenini gösteren ince elbise giymesinin büyük günahlardan olması, bu husustaki şiddetli veîdlerden anlaşılmaktadır. Her ne kadar bunun kebâirden olduğunu açıkça yazan kimseyi görmedim ise de, kadınların kendilerini erkeklere benzetmeleri kebâirden olunca bunun da kebâirden olması kesinlikle ortaya çıkmış olur.

Zehebi diyor ki: "Kadınları lanetlemeyi gerektiren işlerinden birisi de altın ve inci gibi süs eşyalarını perde altından göstermeleri ve sokağa çıktıkları vakit güzel koku sürünmelerindendir". Ayrıca dikkatlari üzerlerine çekecek parlak renkli elbise, ipek giymek, geniş koltuklu ve uzun elbise edinmek, bunların hepsi Allahu Teâlâ'nın hışmettiği gösteriş kıyafetidir. Bunlar da kebâiredendir. İşte kadınların çoğunluğunda bu kabahatler bulunduğu içindir ki, Resûl-i Ekrem,

---

1004 İbn Hibban, "Sahih", el-Hazar ve'l-İbahe, No:5753, 13/64
1005 Ebu Davud, Libas 34, No:4104

اِطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ

"Cehenneme baktım, cehennemlilerin çoğunun kadın olduğunu gördüm."[1006] buyurmuştur.

109 ve 110. Eteği Yerleri Sürüyen Uzun ve Geniş Kollu Elbise Giyip Böbürlenmek, Kibrinden Sebep Sallanarak Yürümek

Buhârî ve diğerlerinin tahriçlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَفِي النَّارِ

"İzâr'ın iki topuktan aşağı sarkanı ateştedir."[1007] buyurmuştur. Neseî'nin rivâyeti:

"Mü'minin elbisesi ayak adalesine, sonra adalenin yarısına, en son topuklara kadardır. Onlardan da aşağı sarkıp yerlere sürünen cehennemdedir." şeklindedir.

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

لَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ

"Elbisesini kibirli kibirli yerlere sürüyüp çeken kimseye kıyamet günü Allahu Teâlâ rahmetle nazar etmez."[1008] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyette "Huyelâ" yerine "Betaran" ifadesiyle geçer. Her ikisi de kibirli kibirli sallanıp gezmek demektir. Aynı mealde takdim ve tehirli başka bir hadîste:

مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّ أَحَدَ جَانِبَيْ إِزَارِي يَسْتَرْخِي إِنِّي لَأَتَعَاهَدُ ذَلِكَ مِنْهُ. قَالَ: لَسْتَ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خُيَلَاءَ

"Elbisesini böbürlenerek sürüyen kimseye Allahu Teâlâ kıyamet günü bakmaz." buyurdu. Hz. Ebû Bekir:

1006 Tirmizi, Sıfat-ü Cehennem 11, No:2603
1007 Buhâri, Libas 3, No:5450; Nesai, Zinet 103, No:5331
1008 Buhâri, Libas, No:5446; Müslim, Libas 42, No:2085

"Benim entarim de uzundur, fakat bunu ben kibir için böyle yapmam, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Sen, kibrinden onu öyle yapanlardan değilsin," buyurdu.[1009]

Müslim'in İbn Ömer (r.a.) den rivâyetinde, İbn Ömer (r.a.) diyor ki:

"Şu kulaklarımla Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:

مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ لَا يُرِيدُ بِذَلِكَ إِلَّا الْمَخِيلَةَ فَإِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Yalnız böbürlenip kibirlenmek için eteğini uzatıp sürükleyenlere Âllahu Teâlâ kıyamet günü nazar etmez."[1010]

Ebû Davud'un İbn Ömer (r.a.) den rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem izâr hakkında ne söylemişse gömlekler için geçerlidir."[1011]

Mâlik, Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibbân Abdurrahman'ın oğlu Alâ'dan, o da babasından rivâyetlerinde, Abdurrahman diyor ki:

"Ebû Saîd'e izâr'dan sordum, o;

"Dinle" dedi. Resûl-i Ekrem:

إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ وَلَا حَرَجَ أَوْ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ، مَا كَانَ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ فِي النَّارِ، وَمَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطَرًا لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ

"Mü'minin izarı, ayak bileğinin yarısına kadar uzanır. Bununla beraber şimiklere kadar indirmekte beis yoktur. Fakat ondan aşağı geçerse, işte o cehennemdedir. Kim ki kendisini beğenip başkalarını hakir görmek suretiyle yerleri sürüyecek şekilde eteğini uzatırsa, kıyamet günü Allahu Teâlâ ona nazar etmez."[1012] buyurmuştur.

Ahmed'in -râvileri sikadan olan- İbn Ömer (r.a.) den gelen bir rivâyetinde Abdullah diyor ki:

"Bir gün üzerimde yerleri sürüyen ve ses çıkaran bir izârım olduğu halde Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıktım. Resûl-i Ekrem:

1009 Ebu Davud, Libas 28, No:4085
1010 Müslim, Libas 45, No:2085
1011 Ebu Davud, Libas 30, No:4095
1012 Ebu Davud, Libas 30, No:4093; İbn Mace, Libas 7, No:3573

"Bu kimdir?" diye sordu. Ben:

"Ömer'in oğlu Abdullah'ım, dedim. Resûl-i Ekrem:

"Abdullah, Allah'ın kulu isen, şu yerlerini sürüyen entarini ayak bileklerinin yarısına kadar yukarı çek," buyurdu.

"Ben de izarımı hep öyle kullandım."[1013]

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُاللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، قَالَ: فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ: خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ

"Üç kimse var ki kıyamet günü Allahu Teâlâ onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onlan tezkiye etmez ve onlar için elem verici bir azâb vardır." buyurdu ve bu sözü üç defa tekrarladı. Râvi Ebû Zer (r.a.):

"Bunlar kimlerdir, helâk oldular, ya Resûlallah, dedik. Resûl-i Ekrem:

"Böbürlenerek ridalarını yerlere sürüyen, yaptığı İkramı başa kakan ve malını yalan yemin ile satandır."[1014] buyurdu.

Ebû Dâvûd, Nesel ve İbn Mâce -cumhurun, mevsûkdur, dedikleri zatlardan gelen- rivâyetlerinde:

وَالْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ شَيْئًا خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِاللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"İsbâl -uzatma- elbise, gömlek ve sarıkta olur. Kim ki bunlardan birini böbürlenerek uzatır ve yerlere sürürse, Allahu Teâlâ ona kıyamet günü bakmaz."[1015] buyurulmuştur. Diğer rivâyettede:

"Sakın entarini uzatma, Allahu Teâlâ onu sevmez."[1016] buyurulmuştur.

Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1013 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6263, 2/141

1014 Müslim, İman 171, No:106

1015 Ebu Davud, Libas 30, No:4094; İbn Mace, Libas 9, No:3576

1016 Ebu Davud, Libas 28, No:4084

يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ اتَّقُوا اللهَ وَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ ثَوَابٍ أَسْرَعَ مِنْ صِلَةِ الرَّحِمِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْبَغْيَ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عُقُوبَةٍ أَسْرَعَ مِنْ عُقُوبَةِ الْبَغْيِ، وَإِيَّاكُمْ وَعُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ فَإِنَّ رِيحَ الْجَنَّةِ يُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَلْفِ عَامٍ، وَاللهِ لَا يَجِدُهَا عَاقٌّ وَلَا قَاطِعُ رَحِمٍ وَلَا شَيْخٌ زَانٍ وَلَا جَارٌّ إِزَارِهِ خُيَلَاءَ، إِنَّمَا الْكِبْرِيَاءُ لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Ey Müslümanlar topluluğu! Allah'tan korkun, yakınlarınızla ilgilenin (onları görüp gözetin), zira sılâ-ı rahmin sevabından daha tez hiç bir sevap insana ulaşmaz. Azgınlıktan sakının, zira azgınlığın cezası kadar çabuk insana ulaşan hiç bir ceza yoktur. Anne ve babanıza âsi olmaktan sakının, zira cennetin kokusu bin yıllık yoldan alınır. Allah'a yemin ederim ki, anne ve babasına âsi olan, akraba ile münasebetini kesen, yaşlı olduğu halde zina eden, entarisini kibirle sürüyenler onun kokusunu alamazlar. Çünkü kibriyâlık ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."[1017]

Yine bir rivâyette, *"Ridâsını kibrinden yerlere sürüyerek yürüyen kimse, kerem sahibi olsa da kıyamet günü Allahu Teâlâ ona bakmaz."*[1018] buyurulmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَتَانِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لِي: هَذِهِ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ وَلِلهِ فِيهَا عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ بِعَدَدِ شُعُورِ غَنَمِ بَنِي كَلْبٍ لَا يَنْظُرُ اللهُ فِيهَا إِلَى مُشْرِكٍ وَلَا إِلَى سَاحِرٍ وَلَا إِلَى قَاطِعِ رَحِمٍ وَلَا إِلَى مُسْبِلٍ وَلَا إِلَى عَاقٍّ لِوَالِدَيْهِ وَلَا إِلَى مُدْمِنِ خَمْرٍ

"Cebrail aleyhisselâm bana geldi ve:

"Bu gece Şaban'ın onbeşinci gecesidir. Bu gecede Allahu Teâlâ Benikelb kabilesinin koyunlarının tüyleri sayısınca cehennemden azadlıları vardır. Ancak bu gecede Allahu Teâlâ, şirk koşana, sihirbazlık yapana, akrabası ile münâsebeti kesene, ridasını yerlere sürüyüp kibirli kibirli gezene, anne ve babasına asi olana ve içkiye devam eden kimseye bakmaz."[1019]

Bezzâr'in rivâyetinde Bureyde (r.a.) diyor ki:

"Resûl-i Ekrem'in huzurunda bulunduğumuz sırada Kureyş'den birisi bir hulle elbise içinde sallana sallana geldi. Adam Resûl-i Ekrem'in huzurundan kalkıp gidince Resûl-i Ekrem:

1017 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5664, 6/18
1018 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:9778, 10/11
1019 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3837, 3/383

يَا بُرَيْدَةُ هَذَا مِمَّنْ لَا يُقِيمُ اللهُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا

"Ey Bureyde, işte bu yok mu, Allahu Teâlâ kıyamet günü bunun İçin mizan kurmaz, yâni buna hiç kıymet vermez."[1020] buyurdu".

Tembih: Eteği yerleri sürüyen uzun ve geniş kollu elbise giyip böbürlenmekle, kibrinden dolayı sallana sallana yürümeyi kebâirden saymak, bu hadîslerdeki şiddetli veîdlerden anlaşılmaktadır. Udde sahibinin -şeyhinin takririne uyarak- sallana sallana yürümeyi sağâirden sayması, bununla halkı eğlenceye alıp hiçe sayan kibre varmadığı vakittedir. Yoksa halk ile alay edercesine yapılan kibir, elbette kebâirdendir. Nitekim bu, yukarda geçti ve bütün imamlar kibrin kebâirden olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun için pek çokları, Udde sahibinin şeyhinin görüşlerine itiraz etmiştir. Bununla beraber Udde sahibinin şeyhinin görüşlerinin de böyle olduğu kesin değildir. Bu adam kibrinden dolayı böyle yaparsa, elbette bu kebîredir. Zira bunu yasaklamak üzere Allahu Teâlâ,

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme, çünkü sen ne yeri delebilir ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin. Rabbının katında bunların hepsi beğenilmeyen şeylerdir."[1021] buyurmuştur, ki, âyette geçen "Merah" sallanarak gezmektir.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ

"Kalbinde zerre kadar kibri olan cennete giremez."[1022] buyurmuştur.

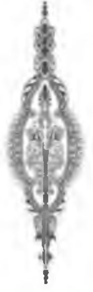
Buhâri ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ

"Dikkat edin, size cehennem halkını bildireyim. Onlar, katı yürekli, kibirli ve hilekâr, ululuk taslayan kimselerdir."[1023] buyurmuştur.

Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1020 Bezzâr, "el-Müsned", No:4449, 10/105
1021 İsrâ: 17/37-38.
1022 Müslim, İman 147, No:91
1023 Buhâri, Tefsir 393, No:4634; Müslim, el-Cenne ve sıfat-ü neîmiha 46, No:2853

بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ مُرَجِّلَةٌ رَأْسَهُ يَخْتَالُ فِي مِشْيَتِهِ إِذْ خَسَفَ اللهُ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Günlerden birinde bir kimse güzel elbise içinde kurularak yürüyordu. Başını taramış, kendini beğeniyor ve çalım satıyordu. Derken Allah onu yerin dibine geçiriverdi. Kıyamet gününe kadar yerin dibine geçmektedir."[1024]

Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ بَطَرًا

"Kibirlenerek elbisesini sürükleyen kimseye Allahu Teâlâ kıyamet gününde rahmet nazarı ile bakmaz."[1025] buyurmuştur.

111. Savaş Dışında Sakalı Siyaha Boyamak

Ebû Dâvûd, Neseî, "Sahih"inde İbn Hibban ve isnadının sahih olduğunu söyleyen Hâkimin İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ

"Âhir zamanda birtakım kimseler gelecek ki, (ak sakallarını) güvercin kursakları gibi siyaha boy ayacaklardır. İşte bunlar cennet kokusunu alamayacaklardır."[1026]

Tembih: Her ne kadar bunu kebâirden sayan kimseyi görmedimse de, bunu kebâirden saymak, senedi sahih hadîsin mânâsından açıkça anlaşılmaktadır. Bunu, namazın şartları bölümünde zikretmek daha uygun idiyse de bu bölüm ile de münâsebeti vardır.[1027]

1024 Buhâri, Libas 4, No:5452; Müslim, Libas 49, No:2088
1025 Buhâri, Libas 4, No:5452; Müslim, Libas 48, No:2087
1026 Ebu Davud, Teraccül 20, No:4212
1027 Hanefî mezhebinde; saçı ve sakalı siyaha boyamak, bazılarına göre mekruh ve bazılarına göre de mekruh değildir. Savaşta düşmana karşı heybetli görünmek için saçı ve sakalı siyaha boyamak mendup, kişinin ailesini hoş etmesi için boyaması da mubahtır.

İSTİSKÂ BÂBI

112. Yıldızın Yağmurda Etkisi Olduğuna İnanarak Bu Yağmuru Falan Yıldız Yağdırdı Deyip İnanmak

Buhâri ile Müslim'in Zeyd b. Halid el-Cüheni radıyallahu anh'den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

هَلْ تَدْرُونَ مَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوَاكِبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَهُوَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوَاكِبِ

"Rabbınız ne buyurdu bilir misiniz?" diye sordu. Onlar:

"Allah ve Resulü bilir," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ: "Kullarımdan bazısı bana inanarak, bazısı da kâfir olarak sabahladı. Kim, "Allahu Teâlâ lutf-u kereminden bize yağmur indirdi" dedi ise işte o bana inandı, yıldıza küfretti. Kim de, "filân ve filân yıldızın doğması veya batması ile yağmura kavuştuk" dedi ise o, bana küfretti yıldıza iman etti."buyurdu."[1028] dedi.[1029]

Tembih: Bunun kebâirden olduğunu pek çokları söylemişlerse de, bu doğru değildir. Zira yağmuru mutlak surette yıldızın yağdırdığına inanan kimse kebâiri irtikâb etmekle kalmaz, küfre gitmiş olur. Nitekim hadîs de bunu ifâde etmektedir. Bizim sözümüz, kebâirdendir. İmâm Şâfiî hazretleri de, "Falan yıldızın doğması veya batması bize yağmur yağdırdı, deyip buna inanan kimse, bu sözünden tevbe etmezse kâfirdir ve kanı helâldir." demiştir. Ayrıca "er-Ravza"da da, "Yıldızın doğması veya batmasının yağ-

1028 Buhâri, Sıfatü's-Salat 72, No:810; Müslim, İman 125, No:71

1029 Ehl-i Sünnete göre, her şey Allahu Teâlâ'nın bilmesi ve dilemesiyledir. Fâil-i hakiki bizzat kendisidir. Bununla beraber her şeyi bir sebebe bağlamıştır. Sebebin bâtınîsi olduğu gibi, zahirisi de vardır. Meselâ, hastaya gerçekte şifa veren Allahu Teâlâ'dır. Çünkü onun derdine dermanı yaratan ve bunu hükmü ile bildirip bulduran yine O'dur. Ancak zahiri sebep, doktor ve doktorun müdahalesidir. Gerçek şifa Allah'tandır. Şimdi bunu böyle bildikten sonra, "Beni filan doktor tedavi etti" demekte bir sakınca yoktur. Çünkü gerçekte şifâyı verenin Allahu Teâlâ olduğunu biliyor, doktoru vasıta ve sebep kabul ediyor. Fakat Allah'ı unutur da şifâyı yalnız doktordan bilirse, işte bu sakıncalıdır. Yağmurda da durum aynıdır. Yağmuru yağdıran Allah'tır, ama bunun bazı maddi sebep ve belirtileri vardır. Bunu böyle bilmek ve kainatta her şeyin yüce Allah'ın bilmesi ve dilemesiyle olduğuna inanmak lazımdır.

muru yağdırdığına gerçekten inanan kimse kâfir ve mürteddir." denilmektedir. İbn Abdülberr de, "Şayet yıldızın doğması veya batması yağmur yağmasına sebep olup Allahu Teâlâ bu sebeple ezelî ilmine ve takdirine uygun dilediği kadar yağmur yağdırır, diye inanırsa, bu inanç -her ne kadar mubah ise de- Allah'ın nimetine karşı nankörlük ve hikmetine karşı cehalettir." demiştir. [1030]

1030 Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, yağmurun önünde rüzgârı müjdeci olarak gönderdiğini haber vermiştir. Bu, O'nun her şeyi bir sebebe bağladığını açıkça ifade etmektedir. Yağmuru yağdıran, o sebebi yaratan Allah olduğuna ve kişi de buna böylece inandığına göre, "Allahu Teâlâ bu sebeple yağmuru yağdırdı" demekle küfrân-ı nimet etmiş olmaz. Hikmetine gelince; zaten O'nun hikmetlerini tamamiyle kim bilebilir. Belki bu adam buradaki zahiri hikmet ve sebebi bir derece bildi, gerçek sebep ve hikmeti bilemedi, zaten bunu kimse bilemez.

CENAZE BÂBI

113,114,115,116,117 ve 118: Musibet ve Felâket Anlarında Yüzünü Tırmalamak, Yanaklarına Vurmak, Yaka-Paça Yırtmak, Bağırıp Çağırmak, Ölünün İyiliklerini Anlatarak Ağıt Yakmak, Bu Ağıtı Dinlemek, Saçını Sakalını Yolmak ve Veyl ve Helâk ile Kendisine Beddua Etmek

Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ

"Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan veya câhiliyet davetiyle çağıran bizden değildir."[1031] buyurmuştur.

Yine Buhâri ile Müslim'in Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) den tahriçlerinde, şöyle dedi:

"Resûl-i Ekrem'in beri olduğu şeylerden ben de beriyim. Resûlullah, vâveylâcı, saçım yolan ve elbisesini yırtan kadınlardan beri idi."[1032]

Neseı'nin rivâyetinde ise Ebû Mûsâ (r.a.):

"Resûl-i Ekrem berî olduğu gibi ben de beriyim. Başım tıraş edip saç ve sakalını yolan, yüzünü gözünü yırtan ve yüksek sesle feryad eden bizden değildir."[1033] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde, *"İnsanlarda iki huy vardır ki, onlar küfürdür. Nesebe ta'n etmek, ölü üzerine feryad ederek ağlamak"*[1034] buyurulmuştur.

İbn Hibbân'ın ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde,

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْكُفْرِ بِاللهِ: شَقُّ الْجَيْبِ، وَالنِّيَاحَةُ، وَالطَّعْنُ فِي النَّسَبِ

"Üç şey Allah'a küfürdendir: Yaka yırtmak, ölü arkasından feryatla ağlamak ve neseblere dil uzatmaktır." buyurulmuştur. İbn Hibban'ın rivâyeti, *"Bu*

1031 Buhâri, Cenaiz 37, No:1235; Müslim, İman 165, No:103
1032 Buhâri, Cenaiz 37, No:1234; Müslim, İman 167, No:104
1033 Nesai, Cenaiz 18, No:1861
1034 Müslim, İman 121, No:67

üç şey, işte onlar küfürdür...", diğer rivâyeti, *"Üç şey câhiliyet işlerindendir."*[1035] şeklindedir.

Ahmed'in hasen sened ile İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde;

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Mekke-i Mükerreme'yi fethettiği zaman, İblis bir sayha etti ve bütün askerleri etrafına toplandı. Onlara, "Artık bugünden sonra Muhammed'in ümmetini şirke düşürmekten ümidinizi kesin. Onları dinlerinde şüpheye düşürün, ibtilâ edin ve aralarında ölü arkasından feryatla ağlama âdetini yayın." dedi.[1036]

Bezzâr'ın -râvileri sikadan olan- rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

صَوْتَانِ مَلْعُونَانِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِزْمَارٌ عِنْدَ نِعْمَةٍ وَرَنَّةٌ

"İki ses dünya ve âhirette melundur. Bunlar: ırlamanın yanında çalgı sesi ve felaket anında vaveyladır."[1037] buyurmuştur.

Senedi hakkında Münzirî'nin, "inşaallah hasendir" dediği Ahmed'in bir rivâyetinde:

لَا تُصَلِّي الْمَلَائِكَةُ عَلَى نَائِحَةٍ وَلَا مُرِنَّةٍ

"Ölü arkasından çığlık koparan ve feryad ü figan eden kadına melekler istiğfar etmezler."[1038] buyurulmuştur.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنَ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَتْرُكُونَهُنَّ: الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ وَالِاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ

"Ümmetimde dört (hastalık) vardır ki câhiliyet devrinden kalmadır, onları (kolay kolay) bırakamazlar. Bunlar: Ataları ile övünmek, neseblere dil uzatmak, yıldızlardan yağmur beklemek ve ölülere ağıt yakarak ardlarından yüksek sesle ağlamaktır."[1039] buyurmuştur.

1035 Hakim, "el-Müstedrek", Cenaiz, No:1415, 1/382; İbn Hibban, "es-Sahih", Salat, No:1465, 4/326

1036 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:12318, 11/12

1037 Bezzâr, "el-Müsned", No:7513, 14/62

1038 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8731, 2/362

1039 Müslim, Cenaiz 29, No:934; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22954, 5/342

Yine Resûl-i Ekrem:

النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٍ مِنْ جَرَبٍ

"Ölü üzerine bağırıp çağırarak ağlayan kadın, ölmeden evvel tevbe etmezse, kıyamet günü üzerinde katrandan bir gömlek ve uyuzdan bir zırh olduğu halde haşrolunur."[1040] buyurmuştur.

İbn Mace'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

النِّيَاحَةُ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ، وَإِنَّ النَّائِحَةَ إِذَا مَاتَتْ وَلَمْ تَتُبْ قَطَعَ اللهُ لَهَا ثِيَابًا مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعًا مِنْ لَهَبِ النَّارِ

"Ölünün arkasından çığlık koparmak cahiliyet devrinden kalmadır. Ağıtçı kadın tevbe etmeden ölürse Allahu Teâlâ ona katrandan elbise ve ateşin şulesinden de bir zırh giydirir."[1041] buyurmuştur.

Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ هَذِهِ النَّوَائِحَ لَيُجْعَلْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَفَّيْنِ فِي جَهَنَّمَ صَفٌّ عَنْ يَمِينِهِمْ وَصَفٌّ عَنْ يَسَارِهِمْ فَيَنْبَحْنَ عَلَى أَهْلِ النَّارِ كَمَا تَنْبَحُ الْكِلَابُ

"Bu ölünün arkasından feryatla ağlayan kadınlar, kıyamet günü iki saf olacaklar; bir safı cehennemin sağından, diğer safı da cehennemin solundan cehenneme girecekler ve aralarındaki cehennemlilere köpekler gibi saldıracak ve onlara uluyacaklardır."[1042]

Ebû Davud'un ve diğerlerinin Ebû Said el-Hudri (r.a.) den rivâyetlerinde şöyle denmiştir:

"Resûl-i Ekrem hem nevha eden kadına ve hem de onu dinleyen kadına lanet etmiştir."[1043]

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Hz. Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'e Zeyd İbn Hârise'nin ve Cafer'in ve İbn Ravâha (radıyallahu anhum)nın (Mûte harbinde) şehid edildikleri haberi gelin-

---

1040 Müslim, Cenaiz 29, No:934
1041 İbn Mace, Cenaiz 51, No:1581
1042 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5229, 5/251
1043 Ebu Davud, Cenaiz 29, No:3128

ce, üzüntüsü yüzünden belli olacak şekilde (Mescidde) oturmuştu. Ben de kapının aralığından ona bakıyordum. Tam bu sırada adamın biri geldi ve:

"Ya Resûlallah, Cafer'in kadınları ağlaşıyorlar," dedi. Resûl-i Ekrem de bu kimseye kadınları bu çığlıktan menetmesini emretti. Adam gitti. Sonra ikinci defa Resûl-i Ekrem'e gelerek kadınların kendisine itaat etmediklerini haber verdi. Resûlullah:

"Kadınları menediniz," buyurdu. O adam üçüncü defa geldi ve:

"Ya Resûlallah, vallahi kadınlar bize galebe ettiler," dedi. Hz. Aişe:

"Resûlullah o adama, git de bu kadınların ağızlarına yüzlerine toprak saç," buyurdu, dedi. Bunun üzerine ben:

"Burnun yere sürtülsün, zillete uğrayasın, kendin bir iş beceremediğin gibi Resûl-i Ekrem'i de üzdün," dedim." dedi.[1044]

Ebû Dâvûd, Tâbiînden olan Esid İbn Ebî Esîd'in, Resûl-i Ekrem'e biat eden kadınlardan birinden rivâyetine göre, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem bizden İslâm üzere aldığı biatte emirlerine karşı gelmekten, felâket zamanında yüzü tırmalamaktan, vâveylâ koparmaktan, yaka paça yırtmaktan ve saçları yolmaktan sakınmamız için söz almıştı."[1045]

İbn Mâce'nin ve "Sahih" inde İbn Hibbân'ın Ebû Umâme (r.a.) den rivâyetlerinde şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem yaka ve paçasını yırtanı, vâveylâ edip bağıranı ve yüzünü tırmalayanı lânetlemiştir."[1046]

Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ

"Üzerine feryatla ağlanan ölü, kabrinde azab edilir."[1047] buyurmuştur. Diğer bir rivâyette, *"Üzerine ağlanıldığı sürece..."* şeklindedir.

Yine Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

1044 Buhâri, Cenaiz 44, No:1243; Müslim, Cenaiz 30, No:935
1045 Ebu Davud, Cenaiz 29, No:3131
1046 İbn Mace, Cenaiz 52, No:1585
1047 Buhâri, Cenaiz 33, No:1229; Müslim, Cenaiz 17, No:927

"Hangi ölü için feryatla ağlanırsa, (ölü bunu tavsiye ettiği takdirde) bu ağıt sebebiyle kıyamet günü azab olunur."[1048] buyurmuştur.

Buhâri'nin Numan b. Beşir radıyallahu anh'den rivâyetine göre şöyle demiştir:

"Bir gün Abdullah b. Revaha baygınlık geçirdi. Bunun üzerine kızkardeşi, âh benim aslanım, vâh benim şöylem, âh benim böylem, diye onun meziyetlerini sayarak ağlamaya başladı. Abdullah b. Revaha kendine geldikten sonra kızkardeşine:

"Sen benim hakkımda neler söyledinse, ben, "Sen bu evsafı hâiz misin?" diye kınandım," dedi.[1049] Bu rivâyeti Taberânî de tahrîc etti ve ilâve olarak, Abdullah:

"Bana, elinde kamçısı olan bir melek geldi. Kamçıyı ayaklarımın ucuna koydu ve:

"Sen, onların dediği gibi misin?," diye benden sordu. Ben de:

"Hayır, değilim, dedim. Eğer, "evet, öyleyim." diyeydim beni onunla dövecekti," dedi.[1050]

Rivâyete göre aynı olay Muâz (r.a.) in başından da seçti. Muâz diyor ki:

"Benim için söylenen her söz karşısında melek:

"Doğru mu söylüyor?" diye sorar, ben de:

"Hayır, yanlıştır," derdim."[1051]

Tirmizî'nin da hasen ve garip olduğunu söylediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ بَاكِيهِمْ فَيَقُولُ: وَا جَبَلَاهُ وَا سَنَدَاهُ أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ إِلَّا وُكِّلَ بِهِ مَلَكَانِ يَلْهَزَانِهِ أَهَكَذَا كُنْتَ

"Herhangi bir ölünün ağlayıcıları: "Ey güvendiğimiz ve dayandığımız adam" ve benzeri sözlerle övdükleri vakit, Allahu Teâlâ iki melek görevlendirir. Onlar da gelir ve:

1048 Buhâri, Cenaiz 44, No:1243; Müslim, Cenaiz 28, No:933

1049 Buhâri, Meğazi 42, No:4020

1050 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:14252, 13/414

1051 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:50, 20/35

"Sen böyle bir adam mısın? diye onu itip kakalarlar"[1052] buyurmuştur.

Hakim'in, sahihtir, dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ إِذَا قَالَتْ وَا عَضُدَاهُ وَا مَانِعَاهُ وَا كَاسِيَاهُ حَبَّذَا الْمَيِّتُ، فَقِيلَ أَنَاصِرُهَا أَنْتَ أَكَاسِيهَا أَنْتَ

"Muhakkak ölü, dirilerin üzerine ağlamalarından azab olunur. (Hayatta kalanlar ölünün arkasından)

"Ey bizi koruyan, ey bizden tehlikeleri uzaklaştıran, ey bizi giydiren, ne de güzel ölü" dedikleri vakit, ölüye: "Şimdi ona sen mi yardım edeceksin? Sen mi onu giydireceksin?" denir."[1053] buyurmuştur.

Evzaî'nin hikâye ettiğine göre; bir gün Hz. Ömer bir kadının çığlık kopardığını duydu. Yanında bir kişi ile beraber sesin geldiği yere geldi. Oradakileri döverek ağıtçı kadının yanına yaklaştı. Elindeki değnekle kadına vurunca kadının başı açıldı ve saçları görüldü. Hz. Ömer arkadaşına dönerek:

"Bu kadına vur, zira bu ağıtçı olduğu için bunun mahremiyet dokunulmazlığına bakılmaz. Çünkü bu, sizin elem ve kederinizden sebep ağlamıyor; bunun akıttığı yaşlar sizin paranızı çekmek içindir. Aynı zamanda bu kadın bu ağıtları ile ölülerinizi mezarlarında, dirilerinizi de evlerinde rahatsız etmektedir. Allahu Teâlâ sabır etmekle emrederken, o sabırdan menediyor, Allahu Teâlâ feryad ü figandan nehyederken, o bütün söz ve hareketleri ile bunu teşvik ediyor," dedi.

Tembih: Bütün bu hadîslerden ve hadîslerdeki telînden bunun küfür olduğu, yâni küfre götürdüğü veya bunu helâl kabul edenlerin kâfir oldukları veyahut nimete karşı bir isyan ve nankörlük olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca birçok veîd ve tehditleri ta-zammun ettiği için, pek çoklarının, bunun kebâir olduğunu söylemeleri doğrudur. Fakat musibet ânında bu hareketleri yapmak, sağâirdendir, diyenlerin sözü merduttur.

Ezraî, "Gerçi buna kebâir diyen başka kimseyi görmedim. Fakat bütün bu sahih hadîsler, bunun da kebâirden olmasını gerektirir. Zira Resûl-i Ekrem bu gibi hareketlerden sakındırmış ve, *"Yüzünü tırmalayan, saçını yolan ve yakasını paçasını yırtan bizden değildir."*, diğer hadîsde, *"Nesebe dil uzatmak ve ölüye feryad ü figan ile ağlamak küfürdür."* buyurmuştur.

1052 Tirmizi, Cenaiz 24, No:1003
1053 Hakim, "el-Müstedrek", Tefsir, No:3755, 2/511

Bu hadîsi Müslim rivâyet etmiştir. Hadîsin şârihi Nevevî:

"Bu hadîs, atalara dil uzatmanın ve ölüye ağıt yakmanın haram olduğunu ifâde etmektedir." demiştir. Bunlar hakkında çeşitli söz ve görüşler olduğu nakledilirse de en doğrusu, bunların cahiliyet devri ahlâkı kalıntılarından olmalarıdır.

İkinci görüş, bunların insanı küfre götürmeleridir.

Üçüncü görüş, bunların küfrân-ı nimete sebep olmalarıdır.

Dördüncü görüş, bunların küfür olması, helâl kabul edildikleri vakittir.

O halde haram olup, hakkında şiddetli veîdler bulunduğunu bilerek kasden ağıt, yaka paça yırtma gibi halleri bir araya toplayan kimsenin adaletten ayrılmış olması ile kesin olarak hükmedebiliriz. Çünkü bu çirkin hareketleri bir araya toplamakla, ayrıca Resûl-i Ekrem'in haber verdiği gibi, ölüye de eziyet etmiştir." demiştir.

Ezraî başka bir yerde, "Bu ağıt ve yaka paça yırtıp, yüzü gözü tırmalamak, saç ve sakalı yolmak, kazaya rıza göstermeyip ona kızdığı için böyle yapıyorsa, bundan anlaşılan bu hareketlerin kebîre olmasıdır. Yok şayet, kazaya bir diyeceği olmamakla bünyesinin zayıf ve tahammülünün az olması sebebiyle böyle feryad ü figan ediyorsa, bu takdirde bunun hem kebâir ve hem de sağâire ihtimali vardır. Acaba avam, bu hareketlerden mazur sayılır mı, sayılmaz mı? Bu da ihtilâf konusudur." demiştir.

Hâdim de diyor ki:

"Bu ve bununla ilgili diğer hareketler hakkında vârid olan korkutucu haberlerden, bunların kebîreden oldukları hükmü çıkarılır." demiştir.

Artık ölünün iyi vasıflarını döküp saymak, aşın derece bağırıp çağırarak ağlamak -hatta diğer hareketlerin de hiç biri bulunmasa meselâ, ölünün iyiliklerini saymak, ağıt yakmak, yüzünü ve gözünü tırmalamak, saçlarını yolmak, tıraş etmek, yüzünü karartmak, yüzüne kül ve toprak serpmek, keşke ben de öleydim, şeklinde konuşmak, matem elbisesine bürünmek, mutadı olmayan şekilde elbise giymek gibi durumlar olmasa da- haramdır. Bunun haram olduğunu bildikleri halde insanların çoğu matem elbisesi giyerler. Hâlbuki bu, hem haram, hem kebîr ve hem de fasıklıktır. Çünkü böyle mateme bürünmek, kadere olan isyanını herkese ilândır.

Bütün bunlardan uzak olarak ölüye ağlamaya gelince; bu, öldükten sonra caiz olduğu gibi ölmeden de caizdir. Fakat imkân nisbetinde hasta

oluncaya kadar ağlanmamalıdır. Çoklarına göre ağlamak mekruhtur. Zira Resûl-i Ekrem, *"Ölüm geldiği vakit artık kimse ağlamasın."* buyurmuştur. Hâlbuki bizzat kendisi ölen oğlu ve diğerleri için ağlamıştır. Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Sa'd İbn Ubâde hastalığından dolayı şikâyette bulunmuştu. Resûl-i Ekrem Abdullah b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Abdullah b. Mesûd hazretleri ile birlikte Sa'd'ı ziyarete gelmişlerdi. Resûl-i Ekrem onu baygın bir halde görünce:

"Yoksa öldü mü?" diye sordu. Orada olanlar:

"Hayır, ya Resûlallah, ölmedi," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ağladı. Onu gören cemaat da ağladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

أَلَا تَسْمَعُونَ، إِنَّ اللهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا
وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ أَوْ يَرْحَمُ

"İşitmediniz mi? Allahu Teâlâ gözyaşı ve gönül üzüntüsü ile insanı azâb etmez. Fakat -eli ile diline işaret ederek- bunun yüzünden azâb eder veya (hayırlı söz söylerse) merhamet eder,"[1054] buyurdu.

Yine Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem'e kızının ölüm döşeğinde yatan bir oğlunu getirdiler. Resûl-i Ekrem'in gözleri yaşardı. Bunu gören Sa'd:

"Bu nedir, siz de mi ağlıyorsunuz, ya Resûlallah?" dedi. Resûl-i Ekrem:

هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللهُ تَعَالَى فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ

"Bu, Allahu Teâlâ'nın, kullarının kalblerine yerleştirdiği rahmetidir. Allahu Teâlâ kullarından ancak merhametli olanlara rahmet eder,"[1055] buyurdu.

Buhâri'nin rivâyetinde; Resûl-i Ekrem, can çekişen oğlu İbrâhim'in yanına girdi. Oğlunun çektiği ıstırabı görünce mübarek gözlerinden yaş daneleri dökülmeye başladı. Bunu gören Abdurrahmanb. Avf (r.a.):

"(Bizi ağlamaktan menederken) siz de mi ağlıyorsunuz?" dedi. Resûl-i Ekrem:

يَا ابْنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ، إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي
رَبَّنَا وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ

1054 Buhâri, Cenaiz 43, No:1242; Müslim, Cenaiz 23, No:924
1055 Buhâri, Cenaiz 32, No:1224; Müslim, Cenaiz 11, No:923

"Ey Avf'in oğlu, bu, (Allah'ın) rahmetidir. Şüphesiz gözyaşarır kalb üzülür. Biz ancak Rabbınızın razı olacağı sözü söyleriz. Ey İbrâhim, senin ayrılışın sebebiyle üzüntülüyüz,"[1056] buyurdu.

İmamlarımız, bütün bunlardan çıkardıkları hükümlerde, sessizce yalnız göz ile ağlamakta kerahet olmayıp belki mubah olduğudur. Geride kalanların ağlamaları ile ölülerin azâb olacaklarına dâir vârid olan sahih hadîslere gelince: Bize göre burada doğrusu, ölen kimse vârislerine kendisine ağlamalarım vasiyet ettiği takdirdedir. Yoksa bu hususta herhangi bir vasiyette bulunmadan hayattakilerin, üzerine ağlamalarından ceza görmesi bahis konusu değildir. Çünkü bunda, ölünün bir suçu yoktur. Ancak "Bana ağlayın" demiş ve onlar da bu vasiyete uyarak ona ağlamışlarsa, o zaman kendi emri ve emrine uymaları sebebiyle ceza görür. Zira İslâm'da çirkin bir âdet icad edenin cezası kendisine ait olduğu gibi, ona uyarak bu kötü âdeti yaşayanların günahları gibi bir günah da onun defterine yazılır. Vereseleri, "Sana ağlayalım mı ağlamayalım mı?" dedikleri veya böyle bir durumda adam ses çıkarmadığı, sustuğu vakit, bu sükût bir nevi rıza olduğu için yine günahkardır, diyenler de vardır. Artık bu vartadan kurtulmak isteyen kimse ölüm yatağına yatınca, bu ve benzeri bid'atlerden vereseleri-ni menetmesi uygundur.

İmamlarımız ve diğerleri, ölüm, hastalık, nefis, mal ve evlâdda herhangi bir musibet ve felâket ile karşılaşan kimsenin,

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. اَللّٰهُمَّ اجْزِنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا

"Biz Allah'tan geldik ve elbette Ona döneceğiz. Allah'ım, bu musibetimde beni mükâfatlandır ve aldığının daha iyisini bana ver." demesini ve buna devam etmesini uygun bulmuşlardır. Zira Müslim'in rivâyetinde, *"Bu duaya devam edeni Allahu Teâlâ mükâfatlandırır ve kendisine, aldığından daha iyisini verir."*[1057] buyurulmuştur. Yine Allahu Teâlâ böyle diyen kimseye salât ve rahmet vaadetti ve onun hidâyette olduğunu bildirdi.

İbn Cübeyr (r.a.), Bu ümmete musibet ve felâket ânında öyle bir şey verilmiştir ki geçmiş ümmetlere verilmemiştir. O da:

"Biz Allah'tan geldik ve elbette O'na döneceğiz"dir. Şayet bu, geçmiş ümmetlere verileydi, bunu en azından Yakup aleyhisselâm'ın söylemesi gerekirdi. Hâlbuki o, oğlu Yusuf aleyhisselâmı kaybettiği vakit:

1056 Buhâri, Cenaiz 42, No:1241; Müslim, Fezail 62, No:2315
1057 Müslim, Cenaiz 3, No:918

يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ

"Vah Yusuf'a yazık oldu."[1058] dedi. Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

"Herhangi bir kulun bir felâketle ihtilası, ancak o felaketle affedilecek bir günahından veya ancak o felâketle ulaşılacak bir dereceye ulaştırılması bakımındandır." İbn Ebi'd-Dünyâ şu şekilde rivâyet etmiştir: *"Müslümanlardan herhangi bir kişiye bir sıkıntı, mihnet ve bunun üstünde herhangi bir felâket veya ayağına bir diken batması, iki hasletin birindendir; ya, başka suretle affedilmeyecek günahını Allahu Teâlâ'nın affetmesi veya da başka suretle erişemeyeceği yüksek mevkîlere ulaşması içindir."*

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem'in kızlarından biri kendisine haber göndererek oğlunun ölmek üzere olduğunu haber verdi. Resûl-i Ekrem gelen adama:

"Allahu Teâlâ'nın almak ve Allah'ın vermek istediği her şey kendisine aittir ve her şeyin, Allah'ın ilminde belli bir ömrü vardır. Kızım, sabret ve sabrında sevap olduğunu hatırla," diye haber gönderdi.[1059]

Nevevî diyor ki: Bu hadîs, usûl ve furû yönünden pek çok önemli konulan kapsayan İslâmî kaidelerin en önemlilerindendir. Zira edebi, olaylar karşısında sabrı; üzüntü, sıkıntı ve hastalık gibi her şeyi kapsamıştır. Meselâ, *"Allahu Teâlâ'nın almak istediği her şey kendisine aittir."* buyurdu ki, aslında her şey Allah'ındır; yalnız Allah'ın olup sizin elinizde bulunan emâneti aldı demektir. "Allah'ın vermek istediği her şey de kendisine aittir", yâni size hibe ettiği, bağışladığı şey O'nundur. Yoksa aslında her şey O'nun ve O'nun mülkünden dışarı çıkan bir şey yoktur. Bu itibarla kendisine ait olan bu şeylerde dilediği gibi tasarruf eder. "Her şeyin, O'nun katında muayyen bir ömrü vardır." buyurması da o noktadan ileri alınması ve geri bırakılmasına imkân olmadığını bildirmektir. İşte bunları bilip anlayan kimse sabra ve alacağı mükâfatı hesap etmeye yönelir. Oğlunun ölümü ağrına giden adamın birine Resül-i Ekrem:

"Çocuğun hayatta olup ömrü boyunca ondan istifade etmen mi daha çok hoşuna gider, yoksa âhirette cennetin hangi kapısından içeri girmek istersen çocuğunun senden önce gitmiş kapıyı açarak seni karşılamış vaziyette olman mı daha çok hoşuna gider?" buyurdu. Adam:

"Elbet bu hoşuma gider," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

1058 Yusuf: 12/84.
1059 Buhâri, Cenaiz 32, No:1224; Müslim, Cenaiz 11, No:923

"O halde sabret, bu, sana verilecektir," buyurdu. Orada bulunanlar Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, bu lütuf yalnız buna mı mahsustur, yoksa bütün Müslümanlara şâmil midir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Evet, bütün Müslümanlara şamildir," buyurdu. Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ مُصِيبَةٍ يُصَابُ بِهَا الْمُؤْمِنُ إِلَّا كُفِّرَ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا

"Mü'minin karşılaştığı hiç bir musibet yoktur ki, Allahu Teâlâ o sayede onun günahını bağışlamış olmasın. Hatta ayağına diken batsa da onun karşılığını görür."[1060]

Diğer bir hadîsde,

إِذَا أَصَابَ أَحَدُكُمْ مُصِيبَةٌ فَلْيَذْكُرْ مُصِيبَتَهُ بِي فَإِنَّهَا أَعْظَمُ الْمَصَائِبِ

"Herhangi birinize bir musibet isabet ettiği vakit, benim (ölümümle ilgili) musibeti hatırlasın, çünkü o, musibetlerin en büyüğüdür."[1061] buyurulmuştur.

Şâfiî'nin güzide imamlarından olan Kaadı Hüseyin şu sözünü bu hadîsden almıştır:

"Herkese, Resûl-i Ekrem'i malından, evlâdından ve hatta canından daha fazla sevmek vacip olduğu gibi, her Müslüman Resûl-i Ekrem'in dünyadan ayrılmasına karşı duyduğu hasret ve ayrılık acısı da ana ve babasının ölümünden daha fazla olmalıdır".

Hadîsde, *"Çocuğu öldüğü vakit "İnna lillâh ve innâ ileyhi raciûn" deyip Allah'a hamdolsun (veren de O, alan da O) diyen kimse için Allahu Teâlâ meleklere emreder ve onun için cennette bir mesken inşa edilir ve adına "Hamd evi" denir."*, buyurulmuştur. Buhâri'nin diğer bir rivâyetinde, *"Güzide ve sevgilisi, ruhu kabzedilip dünyadan alındığı vakit, bunun sevabını düşünerek sabreden mü'min için mükafat, ancak cennettir."* buyurulmuştur.

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى

1060 Müslim, Birr 49, No:2572

1061 Darimi, Mukaddime 14, No:84; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:6718, 7/167

"Sabır, ilk karşılaşmadadır."[1062] buyurmuştur. Yâni makbul olan sabır, ilk felâket anındaki metanettir. Yoksa zaman geçince herkes sabra alışır. Bu, düşman karşısında da aynıdır. Değer taşıyan sabır, ilk hamleyi savuşturmaktır, zira düşmanın morali burada kırılır.

Bunun için Hakimlerden birisi, "Akıllı adama yaraşan, ahmakların beş günden sonra yaptıklarını, ilk karşılaşmada yapmaktır." demiştir.

Hadîsde,

مَنْ قَدَّمَ ثَلَاثَةً مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْثَ كَانُوا لَهُ حِصْنًا مِنَ النَّارِ، فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: قَدَّمْتُ اثْنَيْنِ قَالَ وَاثْنَيْنِ، قَالَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ سَيِّدُ الْقُرَّاءِ: قَدَّمْتُ وَاحِدًا قَالَ وَوَاحِدًا.

"Kim ki henüz erginlik çağına (defterine günah ve sevap yazılacak duruma) gelmeden üç çocuğunu takdim ederse (yani üç küçük çocuk kendisinden önce ölürse) bu çocuklar onun için cehennemden bir hisar ve kal'a olurlar." Ebû Zer (r.a.):

"Ya Resûlallah, iki küçük çocuk takdim ettim," dedi. Resûl-i Ekrem:

"İki çocuk da aynıdır." buyurdu. Seyyidülkurrâ Ubeyy İbn Ka'b:

"Ben bir çocuk takdim ettim, bu nasıl?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Bir çocuk da olsa durum aynıdır." buyurdu.[1063] Diğer bir rivâyette:

"Ümmetimden kimin küçük yaşta ölmüş iki çocuğu varsa cennete girer," buyurdu. Hz. Aişe:

"Ya ölmüş bir çocuğu olan?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Evet, bir çocuğu ölmüş olan da cennete girer," buyurdu.

Müslim'in rivâyetinde; Ebû Talha'nın Ümmü Süleym'den olma bir oğlu öldü. Bunun üzerine kadın ev halkına:

"Sakın Ebû Talha'ya oğlunun öldüğünü siz söylemeyin, onu ben söyleyeceğim," dedi.

Ebû Talha eve dönünce, kadın onun akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha yedi ve içti. Sonra kadın kocası için en güzel şekilde süslendi. Bunun üzerine Ebû Talha kadınla münâsebette bulundu. Kadın Ebû Talha'nın karnının doyduğunu ve kendisiyle de münâsebette bulunduğunu görünce ona:

1062 Buhâri, Cenaiz 31, No:1223; Müslim, Cenaiz 15, No:987
1063 İbn Mace, Cenaiz 57, No:1606

"Bir topluluk bir ev halkına bir şeyi ariyet verirler de, sonra onu geri almak isterlerse, ev halkının onu vermemeye hakları olur mu?" diye sorar. Ebû Talha:

"Hayır, olmaz," der. Ümmü Süleym:

"O halde oğluna karşılık Allah'tan sevap bekle," dedi. Bu söz üzerine Ebû Talha kızdı ve:

"Kirleninceye kadar beni oyaladın, sonra bana oğlumun ölüm haberini verdin," dedi ve hemen yürüdü Resûl-i Ekrem'e geldi, olup bitenleri haber verdi, Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ bu gecenizi mübarek kılsın," buyurdu.[1064] Diğer bir hadîsde:

"Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve geniş bir atıyye verilmemiştir," buyurulmuştur.

Hz. Ali Eş'as'e:

"Sen, inanarak ve alacağın mükâfatı hesap ederek sabredersen, işte sabır budur, yoksa hayvan gibi durmuş olursun," dedi.

Felâketzedenin birisine:

"Sakın iki felâketi bir araya toplama; biri çocuk acısı diğeri de (sabırsızlık gösterip) mükâfat alamamak felâketidir," demişlerdir.

Müslim'in rivâyetinde, *"Küçük yaşta ölen çocuklar cennetin kapıcılarıdır. Bunlardan birisi babasını gördü mü onu eteğinden veya elinden yakalar, cennete koyuncaya kadar ondan ayrılmaz."* buyurulmuştur.

Abdullah İbn Ömer (r.a.) oğlunu defnederken güldü. Niçin güldüğünü soranlara:

"Şeytanın burnunu sürtmek için güldüm," diye cevap verdi. Ömer b. Abdülaziz de oğlunu ölüm döşeğinde görünce:

"Yavrum, kıyamet günü mizanımda olman, benim için, benim senin mizanında olmamdan daha sevimlidir, dedi. Yâni ben senden önce ölsem, sen acınacak ve bundan mükâfatlanacaktın, fakat sen önce ölünce buna ben acınır ve ben mükâfatı görürüm, bu ise benim için daha sevimlidir."

Hz. Osman radıyallahu anh şehit edilip kanı yüzüne akıtıldığı vakit şöyle dedi:

1064 Müslim, Fedailu's-Sahabe 107, No:2144

"Allah'ım, gerçek mabûd ancak Sensin, Senden başka ilâh yoktur. Seni tesbih eder ve noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben zâlimlerden oldum. Allah'ım, bunlara karşı Senden yardım dilerim ve bütün işlerimde yine Senden yardım diler, karşılaştığım bu felâkette Senden sabır isterim," dedi.

Bir kaşıntı ve hastalık sebebiyle bir ayağı kesilen Urve öf bile demedi. Ancak:

لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا

"Andolsun bu yolculuğumuzda yorgun düştük."[1065] âyetini okudu ve o gece bile virdini terketmedi. O sırada Velîd'e bir âmâ geldi. Velîd âmâya durumundan sordu. Âmâ da durumunu şöyle anlattı:

"Aile efradım ve bol miktarda da servetim vardı. Gelen ani bir sel bütün servetimi ve aile efradımı silip süpürdü, hepsini götürdü. Yalnız bir küçük çocukla bir devem kaldı. Bu esnada deve de kaçtı. Deveyi yakalamak için peşinden giderken küçük çocuğumu da kurt yedi. Deveyi yakalayacağım sırada deve ayağı ile teperek gözümü kör etti." Adamın bu acıklı halini dinleyen Velîd:

"Bunu Urve'ye götürün. Urve de kendisinden daha büyük dertlilerin bulunduğunu görerek teselli bulsun," dedi.

Medâini de çölde yaşayan çok güzel bir kadın gördü ve onun bu güzelliğini buradaki huzur ve neşesine bağladı. Kadının durumunu sorunca, kadın şöyle dedi:

"Çok yakında başımdan büyük felâketler geçmiştir. Onların sıkıntısı ve üzüntüsüsü içinde kıvranmaktayım. Kocam bir koyun kesmişti. Çocuklarımın biri bunu gördü. Diğer çocuğum sordu:

"Babam, bu koyunu nasıl kesti? O da tatbiki bir şekilde onu ona göstermek için kardeşini yatırdı ve boynunu bıçakla kesti. Sonra korkarak ıssız bir dağa kaçtı. Onu da dağda kurtlar parçaladı. Kendisini aramaya giden babası yolunu şaşırıp açlık ve susuzluktan öldü," dedi. Bunun üzerine Medâini:

"Sabır ile aran nasıl?" diye sordu. Kadın da:

"O, bir yara idi ki ağzı kapandı," dedi.

Mâlik b. Dinâr'ın tövbesinin sebebini şöyle anlatırlar: Malik b. Dinar devamlı sarhoş idi, ayık günü hemen hiç yoktu. Bir gün çok sevdiği bir kızı

1065 el-Kehf: 18/63.

öldü. Şaban ayının onbeşinci gecesi rüyasında kendisi mezarından çıktı ve arkasından bir yılan onu takip etti. Kendisi ağır giderse yılan da ağır gider; yürürse yılan da yürüyerek takip ederdi. Yolda zayıf bir ihtiyara rastladı ve yılandan kurtarmasını ihtiyardan rica etti. İhtiyar:

"Bu benim elimden gelmez, sen koşarak git, belki yılandan kurtulursun,"dedi. Mâlik, süratle ilerledi, yılan da aynı süratle onu takip etti. Derken Mâlik cehennemin duvarlarına dayandı. Cehennem feveran halinde idi. Nerde ise kendisini cehenneme atacaktı ki, cehennemden:

"Sen benim adamlarımdan değilsin, geç," diye bir ses geldi. Mâlik de geçti. Derken yolu bir dağa uğradı. Dağın önünde üzerine perdeler çekilmiş taklar, kapı kemerleri görüldü. Bu arada bir ses:

"Şu ümitsizin imdadına yetişin, yılan onu zehirleyip boğmadan kurtarın," diye bağırdı. Tam bu sırada kendisinin sevgili çocuğunun da bulunduğu pek çok çocukların koşarak gelmekte olduklarını gördü. Kendisini tanıyan çocuğu babasının yanına geldi ve sağ eli ile yılana bir tokat vurunca, yılan kaçmaya başladı. Kendi hücresine oturan çocuk,

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

"Mü'minlerin gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe bağlanması zamanı daha gelmedi mi?"[1066] âyet-i celîlesini okudu. Bunun üzerine Mâlik kızına:

"Sen Kur'an okumasını bilir misin? diye sordu. Kızı:

"Onu sizden iyi bilir ve sizden iyi okuruz, dedi. Sonra kızına:

"Buradaki makamınız nedir?" diye sordu. Kızı:

"Evet, biz kıyamete kadar burada durur, anne ve babamızı bekleriz," dedi. Mâlik:

"O yılan ne idi?" diye sordu. Kız:

"Baba, o senin kötülüklerin idi," dedi. Baba:

"O zayıf ihtiyar kim idi?" diye sordu. Kız:

"O da senin iyiliklerin, iyi amellerin idi," dedi. Onu öyle zayıflattın ki kötülüklerinin karşısına durabilecek derman kendisinde bırakmadın. Babacığım, durumu gördün,. Allah'a tevbe et, kendine gel ve kendini tehlikeye atma, dedi ve kız oradan yükselip gitti. Mâlik b. Dinâr uykudan uyanınca hemen nasûh tevbe ile tevbe etti.

1066 el-Hadid: 57/16.

Şimdi bu kıssadan hisse al ve evladın faydasını düşün. Fakat bu fayda kazaya rıza gösterip musibete, sabretmesini bilenler içindir. Ama öfkelenip de vâveylâyı koparan, yüzünü gözünü parçalayıp elbisesini yırtan, saç ve sakalını yolana gelince -ister kadın olsun, ister erkek- buna da Allah'ın hışmı ve laneti vardır. Rivâyete göre; felaket anlarında oyluklarını dövmek, mükafatı mahveder. Yine rivâyete göre, "Her kime bir musibet, bir felaket geldiği vakit, elbisesini yırtar veya yüzünü parçalar veya yaka paçasını koparır veya bir saçını yolarsa, adeta bir ok alıp Allah ile savaş etmiş gibidir." denilmiştir.

Sâlih el-Müzenî anlatıyor: "Cuma gecesi bir mezarlıkta yattım, uyudum. Rüyamda, bütün ölülerin mezarlarından çıkıp halka olduklarını ve onlara üstü kapalı tabakların indiğini ve aralarında bir gencin de azâb olduğunu gördüm. Yaklaştım ve gence:

"Bu halin nedir?", diye sordum. Genç:

"Geride bıraktığım annem var, ağıtçıları başına toplanıp ağlıyor, ben de bu sebepten azab oluyorum. Allah, ona benden hayırlı bir mükâfat vermesin," dedi ve biraz daha ağladıktan sonra bana:

"Annem falan yerdedir, ne olur, ona git durumu anlat ve beni ağlamaktan vazgeçirerek sebep olduğu bu azâbtan kurtarsın," dedi. Ertesi gün doğru kadının evine gittim. Gerçekten ağıtçıları evine toplamış ağlaya ağlaya ve bu suretle yüz ve dizlerine vurmaktan her tarafları kararmış vaziyette kendilerini gördüm. Bunun üzerine rüyamı kendisine anlattım. Beni dinleyen kadın hemen tevbe ederek ağıtçıları yanından uzaklaştırdı ve oğlunun ruhu için tasadduk etmek üzere de bana bir miktar para verdi. Adetim üzere ertesi Cuma aynı mezarlığa uğradım ve bu gencin ruhu için eldeki paraları tasadduk ederek uykuya yattım. Delikanlıyı rüyamda gördüm. Bana:

"Allah seni mükâfatlandırsın. Allahu Teâlâ o azabı benden kaldırdı, sadakaların faydasını da bana ulaştırdı. Annemi böylece haberdar edebilirsin," dedi. Uykudan uyanınca sabahleyin ilk işim annesini görmek oldu; fakat ne yazık, ki, annesine vardığımda onu da ölü buldum. Bekledim, cenaze namazı kıldık ve onu da oğlunun yanı sıra defnettik".

Tirmizî ve diğerlerinin rivâyetlerinde:

يَوَدُّ أَهْلُ الْعَافِيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِينَ يُعْطَى أَهْلُ الْبَلَاءِ الثَّوَابَ لَوْ أَنَّ جُلُودَهُمْ كَانَتْ قُرِضَتْ فِي الدُّنْيَا بِالْمَقَارِيضِ

"Kıyamet günü ibtilâ sahiplerine (sabretmelerinin) mükâfatı verildiğinde, sağlıklı kimseler, dünyada vücudlarının makaslarla parçalanmış olmasını temenni edeceklerdir.", buyurulmuştur.[1067]

Taberânî'nin mevsuk olan bir rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

يُؤْتَى بِالشَّهِيدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُوقَفُ لِلْحِسَابِ، ثُمَّ يُؤْتَى بِالْمُتَصَدِّقِ فَيُنْصَبُ لِلْحِسَابِ، ثُمَّ يُؤْتَى بِأَهْلِ الْبَلَاءِ فَلَا يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ وَلَا يُنْشَرُ لَهُمْ دِيوَانٌ فَيُصَبُّ عَلَيْهِمُ الْأَجْرُ صَبًّا حَتَّى إِنَّ أَهْلَ الْعَافِيَةِ لَيَتَمَنَّوْنَ فِي الْمَوْقِفِ أَنَّ أَجْسَادَهُمْ قُرِضَتْ بِالْمَقَارِيضِ مِنْ حُسْنِ ثَوَابِ اللهِ

"Kıyamet günü şehid Allah'ın huzuruna getirilir ve hesap için durdurulur. Sadaka verenler de getirilir ve onlar için de hesap kurulur. Sonra dünyada çeşitli belâlara mübtelâ olanlar getirilir ve fakat onlar için hesap, mizan kurulmaz, hatta defter bile açılmaz. Onlar üzerine Allahu Teâlâ'nın ecir ve mükâfatı alabildiğine dökülür ki, bütün sıhhatli insanlar gördükleri bu güzel mükâfat karşısında tenlerinin makaslarla biçilip (bu mükâfata nail olmalarını) temenni ederler."[1068]

Buhâri ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ يُرِدْ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ

"Allahu Teâlâ kime iyilik dilerse onu felâket ve musibetlerle ibtilâ eder."[1069] buyurmuştur;

Yine Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

إِذَا أَحَبَّ اللهُ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ فَمَنْ صَبَرَ فَلَهُ الصَّبْرُ وَمَنْ جَزِعَ فَلَهُ الْجَزَعُ

"Allahu Teâlâ bir milleti sevince, onları belalarla ibtilâ eder. Sabredenlere sabrın mükâfatını verir, feryad ü figan edenler de onunla kalırlar."[1070]

Yine Sahih bir rivâyette şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَكُونُ لَهُ عِنْدَ اللهِ الْمَنْزِلَةُ فَمَا يَبْلُغُهَا بِعَمَلٍ فَمَا يَزَالُ اللهُ يَبْتَلِيهِ بِمَا يَكْرَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ إِيَّاهَا

1067 Tirmizi, Zühd 59, No:2402

1068 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12829, 3/130

1069 Buhâri, Merza 1, No:5321; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7234, 2/237

1070 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23683, 5/428

"Muhakkak kişinin Allah katında öyle bir mevkii var ki mevkie ameli ile ulaşmış değildir. Hoşlanmadığı şeylerle Allahu Tealâ onu ibtilâ ede ede (o da sabreder de) bu mevkie yükseltilir."[1071] buyurmuştur.

Ahmed, Ebû Dâvûd, Ebû Yala ve Taberânî'nin tahriçlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللهِ مَنْزِلَةٌ فَلَمْ يَبْلُغْهَا بِعَمَلٍ ابْتَلَاهُ اللهُ فِي جَسَدِهِ أَوْ مَالِهِ أَوْ فِي وَلَدِهِ ثُمَّ صَبَّرَهُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى يُبَلِّغَهُ الْمَنْزِلَةَ الَّتِي سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

"Allahu Teâlâ bir kulu için üstün bir mevki takdir edip de, kul ameli ile bu mevkie yükselemeyince, Allahu Teâlâ onu, vücudunda, malında veya evlâdında ibtilâ eder; (hastalık verir, zarara uğratır, çocuğunu alır) sonra da kendisine o ibtilâya karşı sabretme imkânlarını bahşeder ve bu sayede, ezelî ilminde o kul için geçen mevkie onu ulaştırır."[1072] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ لَيُجَرِّبُ أَحَدَكُمْ بِالْبَلَاءِ كَمَا يُجَرِّبُ أَحَدُكُمْ ذَهَبَهُ بِالنَّارِ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَخْرُجُ كَالذَّهَبِ الْإِبْرِيزِ فَذَلِكَ الَّذِي حَمَاهُ اللهُ مِنَ الشُّبُهَاتِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَخْرُجُ دُونَ ذَلِكَ فَذَلِكَ الَّذِي يَشُكُّ بَعْضَ الشَّكِّ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَخْرُجُ كَالذَّهَبِ الْأَسْوَدِ فَذَلِكَ الَّذِي افْتُتِنَ

"Sizden biriniz ateş ile altınını denediği gibi, Allahü Tealâ da sizden bazılarınızı musibet ve felâketlerle dener; bunlardan bazısı hâlis altın gibi çıkar. İşte bu, Allahu Teâlâ'nın kendisini şüpheli şeylerden koruduğu kimselerdir. Bazısı da biraz daha âdi olarak çıkar; bu da bazı şüphelere düşen kimsedir. Diğer bazısı da ateşte kararan kara altın gibi çıkar. Bu da fitnelere kapılan kimsedir."[1073]

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ

1071 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:6095, 10/482

1072 Ebu Davud, Cenaiz 1, No:3090; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:801, 22/318

1073 Hakim, "el-Müstedrek", Rikak, No:7878, 4/350; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7698, 8/166

"Müslümana fenalık, hastalık, keder, hüzün, eza, iç sıkıntısı arız olmaz, hatta vücuduna bir diken batırılmaz; ancak Allahu Tealâ bu musibetlerden birisi sebebiyle o Müslümanın günahlarını örter."[1074] buyurmuştur.

Yine bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا كَفَّرَ اللهُ عَنْهُ بِهَا -حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا

"Müslümana isabet eden her musibetten sebep -hatta üzerine batan dikene varıncaya kadar- Allahu Teâlâ o kulun günahını mahveder."[1075] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُشَاكُ الشَّوْكَةَ فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كُتِبَ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ وَمُحِيَتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ

"Müslümanın -ayağına batan dikene varıncaya kadar- uğradığı her musibet ve felaketten dolayı bir günahı silinir ve bir derece yükseltilir."[1076]

Yine Sahih bir rivâyette şöyle buyurulmuştur:

مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ وَوَلَدِهِ حَتَّى يَلْقَى اللهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ

"Mü'min olan erkek ve kadın, günahsız olarak Allah'a kavuşuncaya kadar canına, malına ve evladına durmadan felâket ve musibet gelir."[1077]

Yine sahih bir rivâyette, *"Malında veya canında bir felâket ile karşılaşıp da bunu gizleyerek kimseye şikayette bulunmayan kimseyi mağfiret etmesi Allah üzerinedir."*[1078] buyurulmuştur.

Başka bir rivâyette de, *"Mü'minin hastalığı hatalarına keffârettir."* buyurulmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

إِذَا اشْتَكَى الْمُؤْمِنُ أَخْلَصَهُ اللهُ مِنَ الذُّنُوبِ كَمَا يُخَلِّصُ الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ

1074 Buhâri, Merza 1, No:5318; Müslim, Birr 50, No:2572
1075 Buhâri, Merza 1, No:5317; Müslim, Birr 49, No:2572
1076 Müslim, Birr 46, No:2572
1077 Tirmizi, Zühd 56, No:2399
1078 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11438, 11/148

"Mü'min hastalandığı vakit, ateşin demiri pastan arıtıp üzerindeki oksidi yaktığı gibi, Allahu Teâlâ da onu günahlardan arıtır."[1079] buyurmuştur.

Cinnetli bir kadın Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü, bana dua et de bu hastalıktan kurtulayım," dedi. Resûl-i Ekrem:

" İstersen dua edeyim, Allah şifanı versin; istersen sabret de hesapsız cennete gir (hangisini istersin?)" buyurdu. Kadın:

"Sabreder, hesapsız cennete girmeyi tercih ederim," dedi.[1080] Başka bir rivâyette Resül-i Ekrem:

"Herhangi bir mü'mine bir zâlim dayak atarsa, o dayak sayesinde Allahu Teâlâ onun bir günahını affeder, kendisine bir sevap verir ve cennette derecesini yükseltir."[1081] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

"Sağlam ve mukim iken yaptığı ibadeti, hastalık veya yolculuk sebebiyle yapmayan kimseye yapmış sevabı verilir."[1082] buyurmuştur.

Diğer hadîsde şöyle buyurulmuştur:

الْمَرِيضُ تَتَحَاتُّ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا يَتَحَاتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ

"(Güz rüzgarları ile) ağacın yaprakları döküldüğü gibi, (hastalık sebebiyle de) hastanın günahları dökülür."[1083]

Yine Resûl-i Ekrem:

"Mü'minin baş ağrısı, ayağına batan diken veya kendisine eziyet veren her şey ile kıyamet günü Allahu Teâlâ derecesini yükseltir ve günahını bağışlar." buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ لَيَبْتَلِي عَبْدَهُ بِالسَّقَمِ حَتَّى يُكَفِّرَ ذَلِكَ عَنْهُ كُلَّ ذَنْبٍ

"Allahu Teâlâ mü'min kulunun bütün günahlarını bağışlayıncaya kadar onu hastalıklarla dener."[1084] buyurmuştur.

1079 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:1900, 2/253

1080 İbn Hibban, "Sahih", Cenaiz, No:2909, 7/169; Bezzâr, "el-Müsned", No:1980, 14/323

1081 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:2460, 3/56

1082 Buhâri, Cihad 132, No:2834

1083 İbn Asakir, "Tarih-i Dimeşk", 16/136

1084 Hakim, "el-Müstedrek", Cenaiz, No:1286, 1/346; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8745, 8/317

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا تَسُبِّ الْحُمَّى فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ كَمَا يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ

"Sakın sıtmaya kötü söylemeyin, zira körük ateşi demirin pasını giderdiği gibi, sıtma da âdem oğullarının günahlarını yakıp döker."[1085]

Diğer bir rivâyette de, *"Allahu Teâlâ bir gecelik sıtma sebebiyle mü'minin günahını mahveder."* buyurmuştur. Başka bir rivâyette de.

الْحُمَّى حَظُّ كُلِّ الْمُؤْمِنِ مِنَ النَّارِ

"Sıtma, mü'minin ateşten nasibidir."[1086] buyurulmuştur. Yine sahih bir rivâyette:

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ

"Her kim bir kötülük işlerse onunla cezalanır."[1087] âyeti nazil olduğu vakit Müslümanlara çok ağır geldi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Evet, dünyada kendisine eziyet veren bedeni hastalıklarla cezalanır." buyurmuştur. Bu âyet-i celîle'den Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem'e sorunca, Resûl-i Ekrem:

"Allah seni mağfiret etsin, ey Ebâ Bekir, sen hiç hasta olmaz ve üzülmez misin? Hiç sıkıntılı anların olmaz mı? İşte bunlarla cezalanırsın."[1088] buyurdu. Diğer bir rivâyette Hz. Âişe de,

وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللهُ

âyet-i celîlesinde de bunun benzerini rivâyet etmiştir.

119 ve 120. Ölünün Kemiklerini Kırmak ve Mezarlar Üzerinde Oturmak

Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve "Sahih" inde İbn Hibbân'ın tahriçlerinde Resûl-i Ekrem:

1085 Müslim, Birr 53, No:2575; Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:9839, 7/159
1086 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7540, 7/295
1087 en-Nisâ: 4/123.
1088 Hakim, "el-Müstedrek", Marifetü's-Sahabe, No:4450, 3/73

كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكَسْرِهِ حَيًّا

"Ölünün kemiklerini kırmak, diri iken kırmak gibidir."[1089] buyurmuştur.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ إِلَى ثِيَابِهِ فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرٍ

"Sizden birinizin, elbisesini yakarak derisine geçen bir kor üzerinde oturması, mezar üzerinde oturmasından daha hayırlıdır."[1090]

İbn Mâce'nin ceyyid sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرِجْلِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ عَلَى قَبْرٍ

"Ateş veya kılıç üzerinde yürümem veya ayaklarımla nalinlerimi dikmem, mezar üzerinde yürümemden benim için daha sevimlidir."[1091] buyurmuştur.

Taberânî'nin hasen sened ile İbn Mesûd (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَأَنْ أَطَأَ عَلَى جَمْرَةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَطَأَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ

"Ateş üzerine basmam, bir Müslümanın mezarına basmamdan benim için daha sevimlidir."[1092] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin İbn Lehîa'dan gelen bir rivâyetinde; Ammar b. Hazm (r.a.) diyor ki:

"Resûl-i Ekrem beni bir mezar üzerinde oturur gördü ve:

"Ey mezar üzerinde oturan, mezarın üstünden in, oradan kalk; sen mezara eziyet etme ki, o da sana eziyet etmesin,"[1093] buyurdu.

Tembih: Her ne kadar mezarlar üzerinde gezmeyi ve ölülerin kemiklerini kırmayı büyük günahlardan sayanı görmedim ise de hadîslerin zahiri

---

1089 Ebu Davud, Cenaiz 64, No:3207; İbn Mace Cenaiz 63, No:1616

1090 Müslim, Cenaiz 96, No:971; Ebu Davud, Cenaiz 77, No:3228

1091 İbn Mace, Cenaiz 45, No:1567

1092 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8966, 9/197

1093 Hakim, "el-Müstedrek", Marifetü's-Sahabe, No:6502, 3/681

bunların kebâirden olduğuna delâlet etmektedir. Zira hadîslerdeki veîd ve korkutma şiddetlidir. *"Ölünün kemiklerini kırmak, dirinin kemiklerini kırmak gibidir."* buyurulması, ölülerin kemiklerini kırmanın büyük günahlardan olduğu hakkında açıktır. Mezar üstüne oturmağa gelince: Şâfiîllerden pek çoğu bunun haram olduğunu söylemişlerdir. İmâm Nevevî de bunlardandır. Bunlar bu görüşe yukardaki hadîslerden vardıkları gibi, biz de bu hükmü aynı hadîslerden aldık. Zira orada da şiddetli veîdlerin bulunması kebâirden olduğunun delilidir.[1094]

121, 122 ve 123. Mezarlar Üzerinde Mescid Yapmak, Işık Yakmak, Kadınların Cenazeyi Teşyii ve Mezar Ziyâreti

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin tahriçlerinde, Neseî'nin hasen dediği rivâyetinde ve senedinde ihtilâf olan İbn Hibbân'ın "Sahih"inde İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetlerinde; *"Resûl-i Ekrem mezarları ziyaret eden kadınları ve mezarların üzerinde mescid yapıp ışık yakanları telîn etmiştir."*[1095]

Hasen ve sahih olduğunu söyleyen Tirmizî, İbn Mâce ve senedinin ittisalinde ihtilaf olan İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivâyetlerinde; *"Resûl-i Ekrem'in mezarları ziyaret eden kadınları telîn ettiği"* bildirilmiştir.[1096]

Ebû Davud'un Abdullah İbn Ömer (r.a.) den rivâyetinde İbn Ömer (r.a.) diyor ki:

"Resûl-i Ekrem ile birlikte bir ölünün defninde bulunduk. İşimiz bittikten sonra Resûl-i Ekrem ayrıldı, biz de dağıldık. Resûl-i Ekrem kapının önüne geldiğinde durakladı. O sırada bir kadın çıkageldi. Zannedersem Resûl-i Ekrem onu tanımıştı. Kadın geçerken Hz. Fatıma olduğu anlaşıldı. Resûl-i Ekrem:

"Ne iş için evden çıktın?" diye sordu. Hz. Fâtıma:

"O cenaze sahiplerine acıdım; kendilerini taziye ve ölülerine rahmet dilemek için çıktım," dedi. Resül-i Ekrem:

"Yoksa onlarla beraber mezarlığa kadar da gittin mi?" buyurdu. Hz. Fâtıma:

1094 Hanefî mezhebinde; okumak niyetiyle olmaksızın mezarlar üzerinde oturmak ve mezarları çiğnemek mekruhtur.

1095 Ebu Davud, Salat 82, No:3236; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:2030, 1/229

1096 Tirmizi, Cenaiz 62, No:1056; İbn Mace, Cenaiz 49, No:1575

"Allah korusun, sizin bu hususta söylediğinizi ve yaptığınız korkutmayı bildikten sonra daha oraya gider miyim?" dedi. Resûl-i Ekrem:

"Şayet oraya gittinse, daha şiddetli hükmü hatırla," buyurdu. Aynı hadîsi Neseî de rivâyet etmiştir. Ancak Neseî, hadîsin son fıkrasını, *"Eğer onlarla beraber mezarlığa gideydin, babanın dedesi cenneti görünceye kadar cennete giremezdin."*[1097] şeklinde rivâyet etmiştir.

İbn Mâce ve Ebû Yala'nın rivâyetlerinde Hz. Ali diyor ki;

"Birgün Resûl-i Ekrem dışarı çıkmış ve kadınların bir arada oturduklarını görmüştü. Resûl-i Ekrem:

"Burada ne iş için oturuyor ve ne bekliyorsunuz?" diye sordu. Kadınlar:

"Cenazeyi bekliyoruz," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Cenazeyi yıkayacak mısınız ?" buyurdu. Kadınlar:

"Hayır," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Cenazeyi taşıyacak mısınız?" diye sordu. Kadınlar:

"Hayır, taşıyacak da değiliz," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Cenazeyi yıkayacak olana su mu taşıyacaksınız?" buyurdu. Kadınlar:

"Hayır, onu da yapmıyacağız," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Ücretsiz ziyaretçi olarak geri dönünüz," buyurdu.[1098]

Tembih: Mezarlar üzerinde mescid yapmayı, ışık yakmayı, kadınların cenazeyi teşyii ve mezarları ziyaret etmeyi kebâirden saymak, birinci hadîsin ilk ikisi hakkındaki açık mânâlarından anlaşılmaktadır. Çünkü bu hadîsde her ikisi de telîn edilmiştir.

Ayrıca ikincisi de ikinci hadîsin sarih mânâsından anlaşılmaktadır. Üçüncüsünün de kebâirden olduğu Hz. Fâtıma ile ilgili hadîsin zahirinden, belki Neseî'nin rivâyet ettiği hadîsin sarahatinden de anlaşılmaktadır. Bunların hiç birini kebâirden sayanı bulamadım. Belki imamlarımız bunların kebâirden olmaları şöyle dursun, haram olduklarını dahi söylememişlerdir. İmamlarımıza göre bunlar mekruhtur. Buna göre bunları kebâire hamledip, bunlara kebâir demek, kadınların ifsadâtı çoğaldığı vakittedir. İğrenç bir kılık ile cenazenin arkasına takılarak mezarlığa gitmek ve bunu ölüye ağlamak için yapmak veya fitne ve fesadın çıkmasından korkulacak şekilde süslenerek mezarlara gitmek, büyük adamların mezarlarını gasbederek

1097 Ebu Davud, Cenaiz 26, No:3213
1098 İbn Mace, Cenaiz 50, No:1578

mescid yapmak, mum yakarak israf etmek ve bu gibi gayri meşru yerlerde parayı harcamak bakımlarından kebîr olabilir, denir. Evet, Şâfiî imamları az da olsa mezarlarda ışık yakmanın haram olduğunu tasrih etmişlerdir. Bu da bu ışıktan orada oturanlar ve ziyaretçiler istifade etmedikleri vakittedir, işte buna israf, fuzuli yerde serveti imha ve mecûsilerin ateş yakmalarına benzeterek kebâir adını vermiş olurlar ki, bu da uygundur.[1099]

124 ve 125. Efsun Yapmak ve Nazar Boncukları Takmak

İsnâd-ı ceyyid ile Ahmed ve Ebû Yâ'lâ ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim Ukbe b. Âmir (r.a.) den rivâyetlerinde, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem'in:

مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللهُ لَهُ، وَمَنْ عَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ اللهُ لَهُ

"Nazar boncuğu asan kimsenin işini Allah tamamlamasın. Nazardan korunmak için çocuklarının omuzlarına ve başlarına katır boncuğu dikenleri Allah korumasın."[1100] buyurduğunu duydum.

Ahmed'in -râvileri sikadan olan- ve Hâkim'in rivâyetlerinde, "Bir kafile ile on kişi Resûl-i Ekrem'e geldi. Bunlardan dokuzu Resûl-i Ekrem'e bey'at etti. Onuncusunu Resûl-i Ekrem kabul etmedi. Sebebini sorduklarında, Resûl-i Ekrem:

"Onun kolunda nazarlık vardır." buyurdu. Adam hemen nazarlığı çıkarıp attı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem de onun bey'atini kabul etti ve *"Üzerine nazarlık asan, şirk etmiş olur."* buyurdu.[1101]

Yine Sahih bir rivâyet şöyledir: Resûl-i Ekrem bir adamın kolunda böyle bir nazar halkası gördüğünde:

"Yazıklar olsun sana, bu nedir?" diye sordu. Adam:

"Korkudandır," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Bu sana korkudan başka bir şey artırmaz. Bunu kolundan çıkar at. Şayet bu halka kolunda olduğu halde ölecek olursan ebedi olarak iflah olmazsın,"[1102] buyurdu.

1099 Hanefî mezhebine göre; her ne kadar bazıları kadınların mezarları ziyaret etmesinin haram olduğunu söylemişler ise de, esah olan onların da erkekler gibi mahremlerinin mezarlarını ziyaret etmelerinin mendup olmasıdır. Ancak bu ziyaretleri erkeklerle beraber olmayacaktır.

1100 İbn Hibban, "es-Sahih", Rukâ, No:6086, 13/450

1101 Hakim, "el-Müstedrek", Tıbb, No:7513, 4/243

1102 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20014, 4/445

Yine sahih bir rivâyette İbn Mesûd (r.a.) hanımının yanına girdi. Hanımının boynunda böyle sığınmakla ilgili bir şey görünce, hemen onu çekip kırdı ve:

"İbn Mesûd'un ailesi, Allahu Teâlâ'ya şirk koşmaktan uzak olarak sabahlamalardır. Bunların İslamda yeri yoktur," dedikten sonra, devamla, Resûl-i Ekrem'in:

إنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ

"Efsun, nazar boncukları, sihir ve iplik düğümlemek, (sihir ile ilgili) kağıt üzerine bazı yazılar yazmak şirktir."[1103] buyurduğunu işittim." dedi. Bunun üzerine etrafındakiler:

"Efsun ve nazarlık, bunları bildik; Tüvele dediğin nedir?" diye sordular. İbn Mesûd (r.a.):

"Bu da, kadınların kocaları tarafından sevilmeleri için yaptıkları muska gibi şeylerdir," dedi. Diğer bazıları da bu kelimeyi Tivele diye okuyarak, sihir yapmak ve bu cümleden olarak kadınların kocalarına sihir yaptırmaları ile tefsir etmişlerdir. Başka bir rivâyette, İbn Mesûd (r.a.) böyle yapınca, ailesi:

"Canım, niçin öyle söylüyorsun; bir gün sokağa çıkmıştım falanca beni gördü, görür görmez de onun tarafındaki gözüm yaşarmaya başladı. Efsunu yapınca gözümün yaşarması durdu, efsunu kesince yine yaşarmaya başladı. Bu, bir gerçek, buna ne dersin?" dedi. Abdullah İbn Mesûd (r.a.):

"İşte o, şeytandır; ona itaat ettiğin vakit sana dokunamıyor, isyan ettiğin vakit hemen parmağını gözüne dokundurarak yaşartıyor. Fakat Resûl-i Ekrem'in yaptığı gibi yapsan, hakkında daha hayırlı olur ve daha tez şifa bulursun. Gözünü soğuk su ile yıka ve:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهِبِ الْبَأْسَ وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا

"Allah'ım, sen bütün insanların Rabbisin. Bunun ızdırabını dindir. Şifayı veren sensin. Senden başka şifâ veren yoktur. Buna, hiç bir hastalık bırakmayacak şekilde şifa ver." de," dedi.

Yine sahih bir rivâyette, *"Belâ geldikten sonra takılan, nazarlık değil; asıl nazarlık, belâ gelmeden önce takılan nazarlıktır."* buyurulmuştur.

1103 Ebu Davud, Tıbb 17, No:3883; İbn Mace, Tıbb 39, No:3530

Tembih: Efsun yapmayı ve nazarlık takmaya kebâirden saymak; hadîsdeki veîdlerden ve özellikle bunlara şirk adını vermekten anlaşılmaktadır. Bununla beraber özel olarak bunların da kebâirden olduğunu açıkça söyleyen âlime rastlamadım. Ancak bu gibi ceryanların kendisinden anlaşılan hususların kebâirden olduklarını evleviyetle tasrih etmişlerdir. Temime adını verdikleri bu nazar boncuklarını asmalarının afetleri önleyeceğine inanmak cehalet, sapıklık ve en büyük günahlardandır. Zira bu, şayet şirk olmazsa en büyük günah olur. Çünkü fayda ve zarar veren, defedip bir zararı gelmeden önleyen, geldikten sonra buna mani olan, meneden, ancak Allahu Teâlâ'dır. İşte efsunun kebâirden olması, böyle defi' ve men'e muktedir olduğuna inandığı vakittedir veyahut mânâsı anlaşılmayan birtakım kelimeler kullanıldığı vakittir. İşte o zaman Hattabî ve Beyhakî'nin açıkça ifade ettikleri gibi efsun haram olur. İbn Selâm bu iddiaya, Resûl-i Ekrem'e efsundan sordukları vakit, Resûl-i Ekrem'in, *"Rukyenizi getirin, göreyim,"* buyurması ile delil çekmişlerdir. Çünkü manası anlaşılmayan meçhul sözler, bazan sihir olduğu gibi bazan da küfür olabilir. Hattabî bunu böyle anlattıktan sonra, "Rukyenin mânâsı anlaşılır ve içinde Allah adı yazılı bulunursa onunla rukye mustehaptır." dedi.[1104]

126. Ölümü Sevmemek

Buhârî ile Müslim'in Hz. Aişe (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ أَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ كَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ، فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللهِ أَمَّا كَرَاهَةُ الْمَوْتِ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ، فَقَالَ لَيْسَ ذَلِكَ وَلَكِنْ الْمُؤْمِنَ إِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللهِ وَرِضْوَانِهِ وَجَنَّتِهِ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ فَأَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا بُشِّرَ بِعَذَابِ اللهِ وَسَخَطِهِ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ وَكَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ

"Allah'a ulaşmayı (ölümü) sevenin, kendisine ulaşmasını Allah da sever. Allah'a mülâki olmayı (ölümü) sevmeyenin, kendisine mülaki olmasını Allah da sevmez," buyurdu. Hz. Aişe:

"Ya Nebiyallah, ölümü sevmemek mi? (Allah'a mülâki olmayi sevmemektir) hepimiz ölümü sevmeyiz," dedi. Resûl-i Ekrem:

1104 Bu hadîsde, "İslâm'da efsun, üfürükçülük yoktur." buyurulmuştur. Bununla beraber yumn-u bereket için bazı dua ayetlerini okumak ve dua etmekte beis yoktur. Bunun dışında bugünkü üfürükçülerin yazıp çizdikleri ve "Şöyle böyle yapacaksın" dedikleri şeylerin din ile hiç bir ilgisi olmadığı gibi gerçekten de çok uzaktır.

"Bu öyle senin anladığın gibi değil, (elbette ölümden kimse hoşlanmaz) fakat ölüm anında mü'min Allah'ın rahmet, hoşnutluk ve cenneti ile müjdelendiği vakit (müjdelendiği bu yere bir an evvel kavuşmanın heyecaniyle) Allah'a ulaşmayı sever, Allah da bu kulunun kendisine mülâki olmasını sever. Şüphesiz kâfir ölüm anında Allah'ın azâb ve gazabiyle korkutulduğu vakit, Allah'a mülâki olmayı İstemez, Allah da onun kendisine mülâki olmasını istemez,"[1105] buyurdu.

Yine Enes (r.a.) den gelen Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ أَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ كَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ. قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ كُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ، قَالَ لَيْسَ ذَاكَ كَرَاهَةَ الْمَوْتِ، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا احْتُضِرَ جَاءَهُ الْمُبَشِّرُ مِنَ اللهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَكُونَ قَدْ لَقِيَ اللهَ فَأَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ أَوِ الْفَاجِرَ إِذَا احْتُضِرَ جَاءَهُ مَا هُوَ صَائِرٌ إِلَيْهِ مِنَ الشَّرِّ أَوْ مَا يَلْقَى مِنَ الشَّرِّ فَكَرِهَ لِقَاءَ اللهِ فَكَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ

"Allah'a mülâki -ölümü- sevenin, Allah da mülâkatını sever. Allah'a ulaşmayı -ölümü- sevmeyenin, mülâkatını Allah da kerih görür," buyurdu. Enes (r.a.):

"Ya Resûlallah, hepimiz ölümü kerih görürüz, sevmeyiz," deyince, Resûl-i Ekrem:

"Ölümü sevmemek, o demek değildir, ölüm döşeğine yatan mü'mine Allahu Teâlâ'dan (rahmet melekleri) müjde ile geldikleri vakit, bu adam için, ölüp Allah'a mülâki olmaktan daha sevimli bir şey olamaz. Böylece Allahu Teâlâ onun kendisine mülâki olmasını ister. Fâcir ve kâfire gelince; o da ölüm döşeğine yattığı vakit, kötülüğünün cezası karşısına dikilir, işte o zaman o da ölümü sevmez, Allah da onun mülâkatını sevmez,"[1106] buyurdu. Aynı mealde başka sahih hadîsler de vardır.

İbn Mâce ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

اللّٰهُمَّ مَنْ آمَنَ بِي وَصَدَّقَنِي وَعَلِمَ أَنَّ مَا جِئْتُ بِهِ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَقْلِلْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَحَبِّبْ إِلَيْهِ لِقَاءَكَ وَعَجِّلْ لَهُ الْقَضَاءَ، وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِي وَلَمْ يُصَدِّقْنِي وَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ مَا جِئْتُ بِهِ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَأَطِلْ عُمْرَهُ

1105 Buhâri, Rekaik 41, No:6142; Müslim, Zikr 15, No:2684
1106 Bezzâr, "el-Müsned", No:6604, 13/171

"Allah'ım, bana inanıp beni tasdik edeni ve benim, senin katından getirdiğimin hak olduğunu bilen kimsenin malını ve evlâdını azalt, mülâkatını ona sevdir, onun için kazanı ta'cil et. Ömrünü kısalt. Bana inanmayıp beni tasdik etmeyeni ve senin tarafından getirdiklerimin hak olduğuna inanmayanın malını, evlâdını çoğalt ve ömrünü uzat."[1107]

İbn Hibbân, İbn Ebî'd-Dünyâ ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

اَللّٰهُمَّ مَنْ آمَنَ بِكَ وَشَهِدَ أَنِّي رَسُولُكَ فَحَبِّبْ إِلَيْهِ لِقَاءَكَ وَسَهِّلْ عَلَيْهِ قَضَاءَكَ وَأَقْلِلْ لَهُ مِنَ الدُّنْيَا، وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِكَ وَلَمْ يَشْهَدْ أَنِّي رَسُولُكَ فَلَا تُحَبِّبْ إِلَيْهِ لِقَاءَكَ وَلَا تُسَهِّلْ عَلَيْهِ قَضَاءَكَ وَأَكْثِرْ لَهُ مِنَ الدُّنْيَا

"Allah'ım, sana inanıp, benim, senin tarafından gönderilmiş peygamber olduğuma şehadet edenin, mülakatını ona sevdir, ölümünü kolaylaştır ve dünyalığını azalt. Sana iman etmeyip, benim, senin Resulün olduğuma şehadet etmeyene mülakatını sevdirme, ölümünü kolaylaştırma ve dünyalığını da çoğalt."[1108] buyurmuştur.

Tembih: Allah'a kavuşmayı -ölümü- sevmemenin kebâirden olduğunu söyleyen başka kimseyi görmedimse de hadîslerin zahirinden bunun kebîre olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Allah'a kavuşmayı kerih görenin mülakatını Allah'ın da kerîh görmesi, son derece ve şiddetli korkutmadan kinayedir. Aslında ölümü sevmemek o kadar önemli değildir. Çünkü bu, bir tabiat gereğidir. Onu kerîh görmek, günahı gerektirmez. Fakat Allah'a mülâki olma bakımından onu kerîh görmek ise bunun aksinedir. Çünkü bu, ikinci hadîsin işaret ettiği gibi, Allahu Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesme anlamınadır. Rahmetten ümit kesmenin kebîre olduğu yukarda geçtiğine göre bu da kebîredendir. Bununla beraber Allahu Teâlâ'ya karşı sui zannı kebâirden sayan pek çoklarını gördüm ki, bu da benim bu davamın isbatında açık bir delildir. Çünkü Allah'a mülakatı kerîh görmek, O'na sûi zandan başka bir şey değildir.

Ahmed, "Sahih"inde İbn Hibbân ve Beyhakî'nin Vâile (r.a.)den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي إِنْ ظَنَّ بِي خَيْرًا فَلَهُ وَإِنْ ظَنَّ شَرًّا فَلَهُ

"Allahu Teâlâ buyuruyor: "Ben kulumun beni zannı yanındayım; benden hayır umarsa hayrı, şer umarsa şerri bulur."[1109] buyurmuştur.

1107 İbn Mace, Zühd 8, No:4133

1108 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:808, 18/313

1109 Mutlak mânâda ölümü sevmemek, büyük günahlardan olamaz. Ancak, ölümü, Allah'a kavuşturacağı için sevmemek, Allah'a sûi zanda bulunmayı gerektirdiği için kebâirdendir.

ZEKÂT KİTABI

127 ve 128. Zekâtı Vermemek ve Farz Olduktan Sonra Özürsüz Onu Geciktirmek

Âyetler:

وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

"Vay ortak koşanlara, onlar zekat vermezler..."[1110] buyurulmakla zekâtı vermeyenlere müşrik denmiştir.

وَلا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah'ın bol nimetlerinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilâkis bu, onlar için bir şerdir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah, işlediklerinizden haberdardır."[1111]

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

"Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak, "Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın" denecek."[1112]

1110 Secde: 32/6-7.
1111 Âl-i İmran: 3/180.
1112 et-Tevbe: 9/85.

Hadîsler:

Buharî, Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِينُهُ وَظَهْرُهُ كُلَّمَا بَرَدَتْ أُعِيدَتْ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ فَالْإِبِلُ؟ قَالَ وَلَا صَاحِبُ إِبِلٍ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا وَمِنْ حَقِّهَا حَلْبُهَا يَوْمَ وُرُودِهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ، أَوْفَرَ مَا كَانَتْ لَا يَفْقِدُ فَصِيلًا وَاحِدًا تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَعَضُّهُ بِأَفْوَاهِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ فَالْبَقَرُ وَالْغَنَمُ؟ قَالَ: وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ أَوْفَرَ مَا كَانَتْ لَا يَفْقِدُ مِنْهَا شَيْئًا لَيْسَ مِنْهَا عَقْصَاءُ وَلَا جَلْحَاءُ وَلَا عَضْبَاءُ تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِأَظْلَافِهَا أَيْ هِيَ لِلْبَقَرِ وَالْغَنَمِ بِمَنْزِلَةِ الْحَافِرِ لِلْفَرَسِ كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ فَالْخَيْلُ؟ قَالَ: الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: هِيَ لِرَجُلٍ وِزْرٌ وَهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ وَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، فَأَمَّا الَّتِي هِيَ وِزْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا رِيَاءً وَفَخْرًا وَنِوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ لَهُ وِزْرٌ، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللهِ فِي ظُهُورِهَا وَلَا رِقَابِهَا فَهِيَ لَهُ سِتْرٌ، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ فَمَا أَكَلَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كُتِبَ لَهُ عَدَدَ مَا أَكَلَتْ حَسَنَاتٌ وَكُتِبَ لَهُ عَدَدَ أَرْوَاثِهَا وَأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٌ وَلَا يَقْطَعُ طِوَلَهَا، فَاسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ إِلَّا كُتِبَ لَهُ عَدَدَ آثَارِهَا وَأَرْوَاثِهَا حَسَنَاتٌ وَلَا مَرَّ بِهَا صَاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إِلَّا كَتَبَ اللهُ تَعَالَى لَهُ عَدَدَ مَا شَرِبَتْ حَسَنَاتٍ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ فَالْحُمُرُ؟ قَالَ مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِي الْحُمُرِ شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْفَاذَّةُ الْجَامِعَةُ: فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

"Zekâtını vermeyen altın ve gümüş sahiplerinin bu malları kıyamet günü bir zincir olur. Sahibi de malları ile cehenneme atılır. Bu ateş zincir onun yüzünü, yanlarını ve arkasını dağlar. Zincir soğudukça eski haline döner. Bizim dünya yılımızla elli bin yıl olan kıyamet gününde insanlar arasında hesap görülünceye kadar bu hal tekrar olunur. Hesap bittikten sonra ya cennete veya da cehenneme gider."

"Devenin hükmü nasıl?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Hakkı ödenmeyen (zekâtı verilmeyen) deve sahibi düz bir sahaya yatırılır. Deve de son derece semiz bir halde ayağı ile o kimseyi çiğner, dişleri ile ısırır. Önündeki geçince arkadaki gelir. Elli bin yıl kadar olan bir günde insanların hesabı görülünceye kadar devam eder. Hesap bittikten sonra cennetin veya cehennemin yolunu tutar." buyurdu.

"Devenin haklarından birisi de, su içmeye gittiğinde sağılıp südünün içirilmesidir."

"Sığır ve koyunun hükmü nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Zekâtı verilmemiş sığır ve koyun sahibi, kıyamet günü düz bir ovada yüzükoyun yatırılır. İçlerinden eğri boynuzlu veya boynuzu kırık olan hayvan olmadığı halde o adamı boynuzları ile süserler, ayakları ile çiğnerler. Öndeki geçince arkadaki gelir ve bu hal elli bin yıl kadar olan günde insanların hesabı görülünceye kadar devam eder. Sonra bu kimse ya cennetin veya cehennemin yolunu tutar." buyurdu.

"Ya at hakkındaki hüküm nasıldır?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"At üç sınıftır. Bir at var ki, sahibi için günahtır. Bir at var ki, sahibi için perdedir. Bir at var ki, sahibi için ecir ve sevaptır.

Sahibi için günah olan at: Onu sahibi gösteriş ve caka satmak ve Müslümanlara düşmanlık yapmak için tutar. İşte bu at sahibi için günaha vesiledir.

Sahibi için perde olan at: Kişinin Allah rızası için beslediği, üzerindeki Allah hakkını ödediği ve iyice bakıp gözettiği attır. İşte bu at sahibini, başkasına muhtaç etmekten korur.

Sahibi için ecir ve sevap olan ata gelince; gerektiğinde Müslümanlara yardım gayesiyle Allah rızası için çayır veya bahçeye bağlanıp beslenen attır ki, o çayır ve bahçeden yediği ve çıkardığı şey sayısında sevap yazılır. O at, iple bağlı bulundukça bir iki tepe koştukça dizlerinin, izlerinin ve terslerinin sayısınca sahibi için sevap yazılır. Bu atın sahibi, ata su içirmek maksadı dışında onunla beraber dereden geçer de o at su içerse, içtiği su kadar sahibi için sevap yazılır," buyurdu.

"Ya Resûlallah, merkep hakkındaki hüküm nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Merkepler hakkında: "Zerre kadar hayır işleyen onu görür, zerre kadar şer işleyen de onu görür." mealindeki şümullü âyetten başka hiç bir şey nazil olmadı".[1113]

Buhâri, Müslim ve Ahmed'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ، يَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَاللهِ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ، لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌفَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي.فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللهِ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ،لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاء يَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُك، لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَك شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ، لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَلَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُيَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًاقَدْ أَبْلَغْتُكَ

"Sakın sizden birinizi kıyamet gününde omuzunda deve böğürerek bulmayayım. O bana:

"Ya Resûlallah, bana yardım et," diye yalvaracaktır. Ben de ona:

"Hakkında hiç bir surette şefaat etmeye muktedir değilim. Ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim," diye cevap vereceğim.

Sakın sizden birinizi kıyamet gününde omuzunda homurdayan atla görmeyeyim. O bana:

"Ey Allah'ın Resulü, bana yardım et," diye yalvaracak. Ben ise ona:

"Sana hiç bir surette şefaat etmeye gücüm yetmez. Çünkü ben dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim," diyeceğim.

Sakın sizden birinizi kıyamet gününde omuzunda meleyen koyunu taşır halde görmeyeyim. O bana:

1113 Müslim, Zekat 24, No:987; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8945, 8/383

"Ya Resûlallah, bana yardım et," diyecek. Ben ise ona:

"Sana hiç bir şekilde yardımcı olamam. Çünkü ben dünyada Allah'ın hükmünü duyurdum," diye cevap vereceğim.

Sakın sizden birinizi kıyamet günü omuzunda insan bağırarak görmeyeyim. O bana:

"Ya Resûlallah, bana yardım et," diyecek. Ben ise ona:

"Sana hiç bir şekilde yardım edemem. Zira ben Allah'ın hükmünü daha önce sana tebliğ ettim," diyeceğim.

Sakın sizden biriniz kıyamet günü omuzunda ganimet elbiseleri yeldirerek gelmesin. O bana:

"Ey Allah'ın Resulü, bana yardım et," diyecek. Ben ise ona:

"Sana yardım edemem. Çünkü Allah'ın bu husustaki hükmünü sana dünyada tebliğ ettim," diyeceğim.

Sakın sizden biriniz kıyamet günü altın ve gümüş yüklü olduğu halde gelmesin. O bana:

"Ey Allah'ın Resulü, bana yardım et," diye yalvaracak. Ben ona:

"Sana hiç bir şekilde yardımcı olamam, çünkü dünyada Allah'ın emrini sana tebliğ ettim," diyeceğim."[1114]

Buhâri, Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِى ذَرٍّ قَالَ انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ فِى ظِلِّ الْكَعْبَةِ. فَلَمَّا رَآنِى قَالَ: هُمُ الأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ. قَالَ فَجِئْتُ حَتَّى جَلَسْتُ فَلَمْ أَتَقَارَّ أَنْ قُمْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ فِدَاكَ أَبِى وَأُمِّى مَنْ هُمْ قَالَ هُمُ الأَكْثَرُونَ أَمْوَالاً إِلاَّ مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ - وَقَلِيلٌ مَا هُمْ مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ وَلاَ بَقَرٍ وَلاَ غَنَمٍ لاَ يُؤَدِّى زَكَاتَهَا إِلاَّ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا كَانَتْ وَأَسْمَنَهُ تَنْطِحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِأَظْلاَفِهَا كُلَّمَا نَفِدَتْ أُخْرَاهَا عَادَتْ عَلَيْهِ أُولاَهَا حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ

Ebû Zer radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem'in yanına gittim, Kâbe'nin gölgesinde oturuyordu. Beni görünce:

1114 Müslim, İmare 24, No:1831; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:9499, 2/426

"Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, onlar hüsrandadırlar," buyurdu. Ebû Zer:

Geldim yanında oturdum, yerimde duramadım kalktım ve:

"Anam, babam size feda olsun, ya Resûlallah, onlar kimlerdi," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Onlar malları çok olanlardır. Ancak şöyle şöyle şöyle şöyle (önlerinde, arkalarında, sağ ve sollarında bulunan fakirlere) verenler müstesna ki, banlar azdırlar. Zekâtını vermeyen, deve, koyun ve sığır sahibinin bu malı kıyamet günü olduğundan daha büyük ve daha semiz olduğu halde gelerek sahibini boynuzları ile süser, ayakları ile çiğner. Biri gidince diğeri yerine gelir ve insanlar arasında hesap görülünceye kadar böyle devam eder."[1115]

Neseî'nin rivâyetinde,

مَا مِنْ رَجُلٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاةَ مَالِهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا مِنْ نَارٍ فَتُكْوَى بِهَا جَبْهَتُهُ وَجَنْبُهُ وَظَهْرُهُ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ

"Malının zekâtını vermeyen kimsenin malı, kıyamet günü ateşten bir yılan olarak gelir. Bununla beraber sahibinin alnı, yanları ve sırtı, ellibin yıl olan kıyamet gününde insanlar arasındaki hesap sona erinceye kadar dağlanıp durur."[1116] buyurulmuştur.

Müslim'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرَ مَا كَانَتْ وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ تَسْتَنُّ عَلَيْهِ بِقَوَائِمِهَا وَأَخْفَافِهَا، وَلَا صَاحِبِ بَقَرٍ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرَ مَا كَانَ وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِأَظْلَافِهَا لَيْسَ فِيهَا جَمَّاءُ وَلَا مُنْكَسِرٌ قَرْنُهَا، وَلَا صَاحِبِ كَنْزٍ لَا يَفْعَلُ فِيهِ حَقَّهُ إِلَّا جَاءَ كَنْزُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ يَتْبَعُهُ فَاتِحًا فَاهُ فَإِذَا أَتَاهُ فَرَّ مِنْهُ فَيُنَادِيهِ خُذْ كَنْزَكَ الَّذِي خَبَأْتَهُ فَأَنَا عَنْهُ غَنِيٌّ، فَإِذَا رَأَى أَنْ لَا بُدَّ لَهُ مِنْهُ سَلَكَ: أَيْ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي فِيهِ فَيَقْضَمُهَا قَضْمَ الْفَحْلِ

1115 Müslim, Zekat 30, No:990; Tirmizi, Zekat 1, No:617

1116 Nesai, "es-Sünenu'l-Kübra", Tefsir 403, No:11621, 6/498

"Hakkını, zekâtını vermeyen deve sahibinin kıyamet gününde bu devesi (dünyada) olduğundan daha büyük ve daha besili olduğu halde gelir. Deve sahibi düz bir sahaya yatırılır. Deve de o kimseyi dizleri ve ayakları ile çiğner.

Hakkını, (zekâtını) vermeyen sığır sahibinin kıyamet gününde bu sığırı, olduğundan daha büyük olduğu halde gelir. Sahibi düz bir sahaya yatırılır. Sığır, sahibini boynuzları ile süser, ayakları ile çiğner.

Hakkını vermeyen koyun sahibinin kıyamet gününde bu koyunu olduğundan daha besili olarak getirilir. Sahibi düz bir sahaya yüzükoyun yatırır. Koyun onu boynuzları ile süser ve ayakları ile çiğner. Bu koyunların içlerinde eğri boynuzlu veya boynuzu kırık bir hayvan bulunmaz. Hepsinin uzuvları tamam olur.

Zekâtı verilmeyen altın ve gümüş sahibinin kıyamet gününde altın ve gümüşleri başı kel erkek bir yılan olarak gelir. Ağzı açık bir şekilde adama yaklaşır. Adamın yanına gelince adam ondan kaçar. Yılan:

"Biriktirdiğin altın ve gümüşleri al. Ben bunlardan müstağniyim." diye seslenir. Adam kaçmakla kurtulamayacağını anlayınca, döner altın ve gümüşleri almak için elini yılanın ağzına sokar ve yılan da bir aygır gibi onun elini ısırır ve yer." [1117]

İbn Mâce'nin ve Neseî'nin Sahih sened ile rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ أَحَدٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاةَ مَالِهِ إِلَّا مُثِّلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ حَتَّى يُطَوِّقَ بِهِ عُنُقَهُ، ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kim malının zekâtını vermezse, zekâtı verilmeyen bu mal kıyamet gününde (fazla zehrinden) başı kel erkek bir yılan suretine konulur ve boynuna dolanarak ona azab eder." buyurdu ve sonra da *"Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu, onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır."*[1118]âyetini okudu.[1119]

Taberânî'nin -râvilerinden yalnız Sabit b. Muhammed ez-Zâhid'in sikadan olup diğerleri lâbeis kimseler olan- rivâyetinde ve Hz. Ali'ye mevkuf

---

1117 Müslim, Zekat 27, No:988
1118 Ali İmran: 3/180.
1119 İbn Mace, Zekat 2, No:1784

olan ve Münzirî'nin, bu daha doğrudur, dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ فَرَضَ عَلَى أَغْنِيَاءِ الْمُسْلِمِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ بِقَدْرِ الَّذِي يَسَعُ فُقَرَاءَهُمْ وَلَنْ يُجْهَدَ الْفُقَرَاءُ إِنْ جَاعُوا وَعَرُوا إِلَّا بِمَا يَصْنَعُ أَغْنِيَاؤُهُمْ؛ أَلَا وَإِنَّ اللهَ يُحَاسِبُهُمْ حِسَابًا شَدِيدًا وَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

"Allahu Teâlâ Müslüman zenginlerin mallarında fakirlere yetecek kadar zekâtı borç kılmıştır. Zenginlerin verdikleri ile yoksullar açlıklarını giderir, Üstlerini örterler. İşte Allah bu kadarını borç etmiştir. İyi bil ki, Allahu Teâlâ onları şiddetli hesaba çeker ve sonra da şiddetli azab eder."[1120]

Ahmed, Ebû Yâ'lâ, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme'nin Mesrûk (r.a.) den rivâyetlerinde Abdullah diyor ki:

آكِلُ الرِّبَا وَمُوكِلُهُ وَشَاهِدُهُ وَكَاتِبُهُ إِذَا عَلِمُوا، وَالْوَاشِمَةُ، وَالْمُسْتَوْشِمَةُ وَلَاوِي الصَّدَقَةِ وَالْمُرْتَدُّ أَعْرَابِيًّا بَعْدَ الْهِجْرَةِ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Ribâ yiyen ve yediren (alan ve veren), bilerek buna şahit olan ve yazan, döğün yaptıran ve yapan kadınlar, sadaka vermeyen (veya bu hususta tembel davranan) hicret ettikten sonra bedevi olarak irtidad edenler, Resûl-i Ekrem'in dili ile lanetlenmişlerdir."[1121]

Isfahânî'nin rivâyetinde; Resûl-i Ekrem, ribâ yiyeni, vekilini, şahidini, kâtibini, döğün yaptıran ve yapan kadınları, sadakayı vermeyeni, muhallil ve muhallelün leh'e lanet etmiştir."

Taberânî ve diğerlerinin ta'n edilmiş bir senedle rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

وَيْلٌ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنَ الْفُقَرَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُونَ ظَلَمُونَا حُقُوقَنَا الَّتِي فُرِضَتْ عَلَيْهِمْ، فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَأُدْنِيَنَّكُمْ، وَلَأُبَاعِدَنَّهُمْ، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ.

"Kıyamet günü fakirlerden sebep zenginlerin vay haline. Fakirler:

"Bu zenginler bize haksızlık etti, Allahu Teâlâ'nın onlara borç kıldığı zekât hakkımızı vermediler." diye davacı olurlar. Allahu Teâlâ:

1120 Taberânî, "el-Mu'cemu's-Sağir", No:453, 1/275
1121 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3881, 1/409

"İzzet ve Celâlim hakkı için, bugün sizi bana yaklaştırır, onları ise uzaklaştırır." buyurur. Sonra Resûl-i Ekrem *"Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için (belli) bir hak vardı."*[1122] âyetini okudu."[1123]

İbn Ebî Şeybe, Ahmed, Hâkim ve Sahihlerinde İbn Huzeyme ile İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur;

عُرِضَ عَلَيَّ أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَأَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ النَّارَ، فَأَمَّا أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَالشَّهِيدُ وَمَمْلُوكٌ أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَنَصَحَ لِسَيِّدِهِ وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ. وَفِي لَفْظٍ: وَعَبْدٌ مَمْلُوكٌ لَمْ يَشْغَلْهُ رِقُّ الدُّنْيَا عَنْ طَاعَةِ رَبِّهِ وَفَقِيرٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ. وَأَمَّا أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ النَّارَ فَأَمِيرٌ مُسَلَّطٌ وَذُو ثَرْوَةٍ مِنْ مَالٍ لَا يُؤَدِّي حَقَّ اللهِ تَعَالَى فِي مَالِهِ وَفَقِيرٌ فَخُورٌ.

"Bana, cennete ilk girecek olan üç kişi ile cehenneme ilk girecek olan üç kişi bildirildi.

Cennete girecek olan ilk üç kişi: Şehit, Allah'a ibadeti güzel eden ve efendisinin hizmetinde kusur etmeyen köle, ailesi kalabalık iffetli kimse." Başka bir rivâyette de şöyledir: "Köleliği kendisini Rabbisine itaatten meşgul etmeyen köle, ile fakir ve çoluk çocuk sahibi iffetli kimse."

Cehenneme ilk girecek üç kişiye gelince; bunlar: Zâlim hükümdar, Allah'ın hakkını yerine getirmeyen (zekâtını vermeyen) zengin ve kibirli fakirdir."[1124]

İbn Mesûd (r.a.) den gelen Sahih bir rivâyette (r.a.),

أُمِرْنَا بِإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَمَنْ لَمْ يُزَكِّ فَلَا صَلَاةَ لَهُ

"Namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı vermekle emrolunduk. Zekât vermeyenin namazı da yoktur."[1125] buyurulmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَلَمْ يُؤْتِ الزَّكَاةَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ يَنْفَعُهُ عَمَلُهُ

"Namazını kılıp da zekâtını vermeyen kimse ameli kendisine fayda sağlayan bir Müslüman değildir."[1126] buyurmuştur.

1122 ez-Zâriyât: 51/19.
1123 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4813, 5/107
1124 Hakim, "el-Müstedrek", Zekat, No:1429, 1/386
1125 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10095, 10/103
1126 Hadîs Müslim'de bulunamamıştır.

Hasen sened ile Bezzâr, Taberânî, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın "Sahih"lerindeki rivâyetlerinde:

مَنْ تَرَكَ بَعْدَهُ كَنْزًا مُثِّلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يَتْبَعُهُ فَيَقُولُ مَنْ أَنْتَ؟ فَيَقُولُ أَنَا كَنْزُكَ الَّذِي خَلَّفْتَ فَلَا يَزَالُ يَتْبَعُهُ حَتَّى يُلْقِمَهُ يَدَهُ فَيَقْضِمَهَا ثُمَّ يَتْبَعُهُ سَائِرُ جَسَدِهِ

"Kim (ölümünden sonra geride zekâtı verilmeyen) altın ve gümüş bırakırsa, o altın ve gümüş kıyamet günü sahibi için başı kel bir erkek yılan suretine konur. Bu yılanın iki gözü üzerinde iki siyah noktası vardır. Adamın peşine takılır. Adam:

"Sana yazıklar olsun, kimsin?" diye sorar. Yılan:

"Ben, senin dünyada zekâtını vermeyip geride bıraktığın hazinenim, der ve adamın peşini bırakmaz. Önce elini sonra da vücudunun diğer bölümlerini ısırarak azâb eder."[1127]

Neseî'nin sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِي لَا يُؤَدِّي زَكَاةَ مَالِهِ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ فَيَلْزَمُهُ أَوْ يُطَوِّقُهُ يَقُولُ أَنَا كَنْزُكَ أَنَا كَنْزُكَ

"Malının zekâtını vermeyen kimsenin malı kıyamet günü kel ve erkek bir yılan halinde hayaline konur. Bu yılanın iki gözü üstünde iki siyah noktası vardır. Bu azgın yılan onu takip eder veya boynuna halka olur da:

"Ben senin hazinenim, ben senin hazinenim, der durur."[1128]

Buhâri ile Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي شِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا: وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ.

"Allahu Teali kime mal verir de, o, bu malın zekatını vermezse, kıyamet günü bu mal sahibi için başı kel erkek bir yılan suretine konur. Bu yılanın iki gözü üstünde İki nokta vardır. Bu yılan kıyamet günü sahibinin boğazına dolanır. Sonra yılan ağzı ile sahibinin iki çenesini yakalar. Sonra:

1127 Bezzâr, "el-Müsned", No:4154, 10/91

1128 Nesai, Zekat 20, No:2481

"Ben senin malınım, ben senin hazinenim." der. Bundan sonra Resûl-i Ekrem,

"Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilâkis bu, onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah işlediklerinizden haberdardır."[1129] âyetini okudu."[1130]

Râvileri arasında İbn Luhay'a'nın da bulunduğu ve ayrı bir senedle mürsel olarak Ahmed'in rivâyet ettiği bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعٌ فَرَضَهُنَّ اللهُ فِي الْإِسْلَامِ فَمَنْ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ لَمْ يُغْنِينَ عَنْهُ شَيْئًا حَتَّى يَأْتِيَ بِهِنَّ جَمِيعًا الصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَصِيَامُ رَمَضَانَ وَحَجُّ الْبَيْتِ

"Dört şey vardır ki, Allahu Teâlâ bunları İslâmda farz kılmıştır. Her kim bunlardan üçünü yerine getirir de (biriniterkederse) dördünü yerine getirmedikçe bu üç şey (i yerine getirmesi) ona bir fayda sağlamaz: Namaz, zekât, ramazan orucu ve hacdır."[1131] buyurmuştur.

Bezzâr'ın Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyeti şöyledir:

إِنَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِفَرَسٍ يَجْعَلُ كُلُّ خُطْوَةٍ مِنْهُ أَقْصَى بَصَرِهِ فَسَارَ وَسَارَ مَعَهُ جِبْرِيلُ فَأَتَى عَلَى قَوْمٍ يَزْرَعُونَ فِي يَوْمٍ وَيَحْصُدُونَ فِي يَوْمٍ كُلَّمَا حَصَدُوا عَادَ كَمَا كَانَ، قَالَ يَا جِبْرِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ تُضَاعَفُ لَهُمُ الْحَسَنَةُ بِسَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ وَمَا أَنْفَقُوا مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ، ثُمَّ أَتَى عَلَى قَوْمٍ تُرْضَخُ رُءُوسُهُمْ بِالصَّخْرِ كُلَّمَا رُضِخَتْ عَادَتْ كَمَا كَانَتْ وَلَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ قَالَ يَا جِبْرِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: الَّذِينَ تَثَاقَلَتْ رُءُوسُهُمْ عَنِ الصَّلَاةِ، ثُمَّ أَتَى عَلَى قَوْمٍ عَلَى أَدْبَارِهِمْ رِقَاعٌ وَعَلَى أَقْبَالِهِمْ رِقَاعٌ يَسْرَحُونَ كَمَا تَسْرَحُ الْأَنْعَامُ إِلَى الضَّرِيعِ وَالزَّقُّومِ وَرَضْفِ جَهَنَّمَ، قَالَ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ لَا يُؤَدُّونَ صَدَقَاتِ أَمْوَالِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُاللهُ وَمَا اللهُ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

"Resûl-i Ekrem'e, adımını gördüğü yere atan bir atı getirdiler. Resûl-i Ekrem ata bindi ve yürüdü. Cebrail aleyhisselâm da onunla beraber yürüdü. Bir topluluğa geldiler. Bunlar bir gün ziraat eder, ekin eker ve bir gün de harman

1129 Âl-i İmran: 3/180.

1130 Buhâri, Zekat 3, No:1338, 2/508

1131 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17824, 4/200

ederlerdi. Harman edip mahsulü kaldırdıkları anda arazi yine eski durumuna dönerdi. Resûl-i Ekrem Cebrail aleyhisselâma:

"Bunlar kimlerdir? "diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:

"Bunlar, Allah yolunda cihad edenlerdir. Bunlara bire yediyüz nisbetinde mükâfat verilir. Bir şeyi infak ettiler mi Allah yenisini yerine kor," dedi.

Sonra bir topluma uğradılar ki, bunların başları taş ile ezilir. Baş ezildikçe hemen eski halini alır ve yine ezilirdi. Resûl-i Ekrem (tüyleri ürperten bu manzara karşısında) Cebrail aleyhisselâma:

"Ya Cebrail, bunlar kimlerdir?" diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:

"Bunlar, namazdan başları ağırlaşan (tembellik edip namaz için başlarını yastıktan kaldırmak istemeyen) kimselerdir," dedi.

Sonra başka bir topluma uğradılar. Önlerinde ve arkalarında rika' bir bez parçası vardı. Hayvanlar mer'aya salıverildikleri gibi bunlar da cehennemlilerin yiyeceği olan darî (zehirli diken) zakkum ve cehennemin kızgın şeylerini yemeğe salıverilirler." Resûl-i Ekrem:

"Ya Cebrail bunlar kimlerdir," diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:

"Bunlar da zekâtlarını vermeyenlerdir. Allahu Teâlâ onlara zulmetmedi. Allah kullarına zulmedici değildir,"[1132] dedi. Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا تَلِفَ مَالٌ فِي بَرٍّ وَلَا بَحْرٍ إِلَّا بِحَبْسِ الزَّكَاةِ مَانِعُ الزَّكَاةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّارِ

"Karada ve denizde telef olan mal ancak zekâtı verilmediği için telef olur."[1133] buyurmuştur.

Başka bir hadîste,

مَانِعُ الزَّكَاةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّارِ

"Zekâta mani olan, kıyamet günü cehennemdedir."[1134] buyurulmuştur.

Bezzâr ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا خَالَطَتِ الصَّدَقَةُ أَوْ قَالَ الزَّكَاةُ مَالًا إِلَّا أَفْسَدَتْهُ

1132 Bezzâr, "el-Müsned", No:9518, 17/5

1133 Taberânî, "Müsnedü'ş-şamiyyîn", No:18, 1/34

1134 Taberânî, "el-Mu'cemü's-Sağir", No:935, 2/145

"Sadaka (râvi tereddüt ediyor) veya zekât hangi mala karışırsa o malı bozar." Yâni zengin olduğu halde zekâtını vermezse, bu zekât hakkı karıştığı diğer malını bozar veya fakir olmadığı halde zekât alan kimsenin aldığı bu zekât elindeki malı bozar, demektir. Ahmed'in görüşü budur.[1135]

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

ظَهَرَتْ لَهُمُ الصَّلَاةُ فَقَبِلُوهَا وَخَفِيَتْ لَهُمُ الزَّكَاةُ فَأَكَلُوهَا أُولَئِكَ هُمُ الْمُنَافِقُونَ

"Onlar için namaz, aşikâre bir borç oldu onu kabul ettiler. Zekât, gizli bir borç oldu onu yediler. İşte bunlar münafıkların ta kendileridir."[1136] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا حَبَسَ اللهُ عَنْهُمُ الْقَطْرَ

"Herhangi bir millet zekatını vermezse Allah da onlardan rahmetini keser." buyurmuştur. Yine sahih bir rivâyette:

"Herhangi bir millet ki zekâtını vermezse Allah onları kıtlıkla ibtilâ eder."[1137] buyurulmuştur.

Beyhakî ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur;

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ خِصَالٌ خَمْسٌ، إِنْ أُبْتُلِيتُمْ بِهِنَّ وَنَزَلَتْ بِكُمْ أَعُوذُ بِاللهِ أَنْ تُدْرِكُوهُنَّ: لَمْ تَظْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ حَتَّى يُعْلِنُوا بِهَا إِلَّا فَشَتْ فِيهِمُ الْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ فِي أَسْلَافِهِمْ، وَلَمْ يَنْقِصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا أُخِذُوا بِالسِّنِينَ وَشِدَّةِ الْمَئُونَةِ وَجَوْرِ السُّلْطَانِ، وَلَمْ يَمْنَعُوا زَكَاةَ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مُنِعُوا الْمَطَرَ مِنَ السَّمَاءِ وَلَوْلَا الْبَهَائِمُ لَمْ يُمْطَرُوا، وَلَا نَقَضُوا عَهْدَ اللهِ وَعَهْدَ رَسُولِهِ إِلَّا سَلَّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوٌّ مِنْ غَيْرِهِمْ فَيَأْخُذُ بَعْضَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ، وَمَا لَمْ يَحْكُمْ أَئِمَّتُهُمْ بِكِتَابِ اللهِ إِلَّا جَعَلَ اللهُ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ

"Ey muhacirler topluluğu, beş kötü haslet vardır ki, bunlarla mübtela olup karşılaşmanızdan Allah'a sığınırım:

1135 Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:3522, 3/273

1136 Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevaid, 3/84 (Bezzâr'ın rivâyetinden naklen. Hadîsin senedinde zayıf olan Abdullah b. İbrahim el-Cumahi vardır.)

1137 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4577, 5/26

1. *Bir millette hayâsızlık alabildiğine yayılırsa, o millette geçmişlerinde olmayan hastalıklar yayılır ve çoğalır.*

2. *Ölçü ve tartılarını eksik yaparlarsa, kıtlık, geçim sıkıntısı ve hükümdarın zulmü ile terbiye edilirler.*

3. *Zekâtlarını vermezlerse, kendilerinden yağmur kesilir, içlerinde hayvanlar olmasa hiç yağmur yağmaz.*

4. *Allah ve Resulüne verdikleri söz ve muahedeyi bozarlarsa, Allahu Tealâ hariçten onların başına bir düşman musallat eder; o düşman ellerindeki mallarını alır.*

5. *İmamları Allah'ın Kitabı ile hükmetmediği vakitte de, Allahu Tealâ aralarına geçimsizlik verir ve huzur bulmazlar."*[1138]

Taberânî'nin hasene yakın, bir sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

خَمْسٌ بِخَمْسٍ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا خَمْسٌ بِخَمْسٍ؟ قَالَ: مَا نَقَضَ قَوْمٌ الْعَهْدَ إِلَّا سُلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوُّهُمْ، وَمَا حَكَمُوا بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللهُ إِلَّا فَشَا فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلَا مَنَعُوا الزَّكَاةَ إِلَّا حُبِسَ عَنْهُمُ الْقَطْرُ، وَلَا طَفَّفُوا الْمِكْيَالَ إِلَّا حُبِسَ عَنْهُمُ النَّبَاتُ وَأُخِذُوا بِالسِّنِينَ

"Beş şey beş şey iledir.

"Nedir onlar?" diyenlere, Resûl-i Ekrem:

"Ahidlerini bozup verdikleri sözde durmayan bir millete Allahu Teâlâ düşmanlarını musallat eder. Kur'an-ı Kerîm'den başka bir şeyle hükmederlerse aralarında ölüm çoğalır. Zekâtlarını vermezlerse Allahu Tealâ da onlardan yağmuru keser. Eksik ölçüp eksik tartarlarsa, bitkileri kesilir ve kıtlıkla ibtilâ edilirler."[1139] buyurdu. İşte o beş şey ile bu beş şey,

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ

"Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak."[1140] âyet-i kerîmesinin tefsirinde İbn Mesûd (r.a.)dan gelen sahih bir rivâyette:

1138 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3314, 3/196

1139 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10992, 11/37

1140 et-Tevbe: 9/35.

"Kişi öyle dirhem dirhem, dinar dinar yâni ayrı ayrı dağlanmaz. Hepsi birden bütün vücudunun her tarafını kaplar. Allahu Teâlâ'nın; alın, yanlar ve sırtının dağlanacağını tahsis etmesinin hikmeti, cimri olan zengin, yoksulu gördüğü vakit ilk önce suratını ekşitmesi ve sonra alnını kırıştırdığı içindir. Ceza amel cinsinden olduğu için bunların da bu anılan yerleri özellikle dağlanacaktır."[1141]

Yine İbn Mesûd (r.a.) un rivâyetinde, *"Her kim temiz kazanç sağlarsa, zekâtını vermemek onu pislettirir. Her kim temiz olmayan kazanç sağlarsa, zekâtını vermek onu temiz kılmaz."*[1142] buyurulmuştur.

Buhâri ile Müslim'in Ahnef b. Kays (r.a.) dan rivâyetlerinde, Ahnef diyor ki:

"Medîne'ye geldim. Bir gün içlerinde Kureyş'in ileri gelenlerinin de bulunduğu bir mecliste oturuyordum. Kaba elbiseli, karışık saçlı ve bozuk düzenli bir adam çıkageldi. Oturdu ve:

"Zekâtlarını vermeyip mallarını biriktirenleri, cehennem ateşinde kızdırılmış bir taşın, onlardan birinin memelerinin ucuna konup, yaka yaka omuz başından, sonra da omuz başından konup memenin ucundan çıkacağı ve böylece azâb olacakları ile onları müjdele," dedi.

Onun bu sözleri üzerine orada oturanlar başlarını eğdiler. Ona hiç kimsenin bir cevap verdiğini görmedim. (Biraz sonra) adam geri döndü. Onu takip ettim. Bir direğin yanında oturdu. Kendisine:

"Bakıyorum ki senin bu sözünden kimse memnun kalmadı,"dedim. O:

"Bunlar bir şey anlamazlar. Benim dostum Ebu'l-Kasım sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı, yanına gittim bana:

"Uhud (dağını) görüyor musun?" diye sordu. Ben güneşe baktım, akşama ne kadar zaman kaldı, beni bir işi için göndereceğini sandım ve:

"Görüyorum," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Uhud kadar altınım olsa -üç dinarı hâriç- hepsini infak etmek isterim. Bunlar bilmeyerek dünyayı topluyorlar," buyurdu. Ben:

"Kureyş'den gidersiniz ve onlardan istersiniz, onlar da size verirler," dedim. O:

"Rabbime yemin ederim ki, Allah ile Resulüne kavuşuncaya kadar dünya ile ilgili onlardan hiç bir şey istemeyeceğim gibi din ile ilgili hiç bir hususta da onlardan fetva istememem"[1143] dedi".

1141 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8754, 9/150
1142 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:9596, 9/319
1143 Buhâri, Zekat 4, No:1342; Müslim, Zekat 34, No:617

Müslim'in rivâyetinde; Ahnef b. Kays diyor ki: "Ben Kureyş'den bir toplulukla beraberdim. Ebû Zer oraya uğradı ve:

"Altın ve gümüşü biriktirip de zekâtını vermeyenleri, arkalarından vurulup yanlarından çıkacak, kafalarından vurulup alınlarından çıkacak bir dağla onları müjdele" dedi sonra kenara çekilerek oturdu. Ben:

"Bu kimdir?" dedim. Onlar:

"Bu, Ebû Zer'dir," dediler. Râvi diyor ki:

"Ben kalktım yanına gittim ve kendisine:

"Az önce senden duyduğum ne idi?" diye sordum. O:

"Ben ancak Resûl-i Ekrem'den duyduğumu söyledim," dedi. Ben:

"Bu atıyye hakkında ne dersin?" diye sordum, Ebû Zer:

"Onu al; o bugün senin geçinmene yardımcıdır, fakat dinine bir bedel olduğu vakit ona yaklaşma," dedi.[1144]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ

"Zekât, îslâmın köprüsüdür."[1145] buyurmuştur.

Taberânî, Ebü Nuaym ve Hatib'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَأَعِدُّوا لِلْبَلَاءِ الدُّعَاءَ

"Mallarınızı, zekâtını vermekle kal'a içine alın. Hastalarınızı, sadaka vermekle, tedavi ediniz. Belâyı dua ile defediniz."[1146]

Tirmizî ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا أَدَّيْتَ زَكَاةَ مَالِكَ فَقَدْ أَدَّيْتَ مَا عَلَيْكَ

"Malının zekâtını verdiğin vakit, üzerinde olan borcunu ödemiş olursun."[1147]

Hâkim ve diğerlerinin rivâyetleri,

"Malının zekâtını ödediğin vakit, kötüyü senden gidermiş olursun." şeklindedir.

1144 Müslim, Zekat 35, No:992

1145 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8937, 8/380

1146 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10196, 10/128

1147 Tirmizi, Zekat 2, No:618; İbn Mace, Zekat 3, No:1788

İbn Adiy rivâyetinde, *"Sadaka, ancak malı çoğaltır."* buyurulmuştur.

Beyhakî'nin rivâyeti, *"Zekâtı verilen her mal, yer altında gizlense bile hazine değildir. Zekâtı verilmeyen her mal, açıkta olsa bile yine kenz ve hazinedir."*[1148] şeklindedir.

Ahmed, Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ

"Sadaka maldan bir şeyi eksiltmez. Af etmekle Allahu Teâlâ ancak kişinin izzetini ve şerefini yüceltir. Allah için tevazû edeni de Allah yüceltir."[1149] buyurmuştur.

Ahmed, Ebû Davûd, Tirmizî ve Dârekutnî'nin rivâyetleri şöyledir:

إِنَّ امْرَأَتَيْنِ أَتَتَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي أَيْدِيهِمَا سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ لَهُمَا أَتُؤَدِّيَانِ زَكَاتَهُ؟ فَقَالَتَا لَا، فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتُحِبَّانِ أَنْ يُسَوِّرَكُمَا اللهُ بِسِوَارَيْنِ مِنْ نَارٍ؟ قَالَتَا لَا قَالَ فَأَدِّيَا زَكَاتَهُ

"Kollarında altın bilezikleri bulunan iki kadın Resûl-i Ekrem'e geldiler. Resûl-i Ekrem:

"Bu bileziklerin zekâtını veriyor musunuz?" diye sordu. Onlar:

"Hayır, vermiyoruz," deyince, Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet gününde Allahu Teâlâ'nın ateşten size iki bilezik takmasına memnun kalır mısınız?" buyurdu. Onlar:

"Hayır, istemeyiz," dediler. Râvi diyor ki:

"Kadınlar, bileziklerinin zekâtını verdiler."[1150] Hattabî'nin dediği gibi:

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

"Bunlar, cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak. *"Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın." denecek."*[1151] âyet-i celîle'sinin tevilidir.

1148 Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", Zekat 2, No:7481, 4/82
1149 Müslim, Birr 69, No:2588
1150 Tirmizi, Zekat 12, No:637; Dârekutnî, Zekat 12, No:7
1151 et-Tevbe: 9/35.

Yine Abdullah b. Şeddat b. el-Had'dan gelen sahih bir rivâyette:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَى فِي يَدِي سِخَابًا مِنْ وَرِقٍ فَقَالَ: مَا هَذَا يَا عَائِشَةُ؟ فَقُلْتُ: صَنَعْتُهُنَّ أَتَزَيَّنُ لَكَ فِيهِنَّ يَا رَسُولَ اللهِ. فَقَالَ: أَتُؤَدِّينَ زَكَاتَهُنَّ؟ فَقُلْتُ: لَا أَوْ مَا شَاءَ اللهُ قَالَ: هُوَ حَسْبُكِ مِنَ النَّارِ

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in eşi Hz. Âişe'nin yanına girdim." O, şöyle dedi:

"Resûl-i Ekrem yanıma geldi, elimde gümüşten bazı halkalar görünce:

"Ya Aişe, bu nedir?" diye sordu. Ben:

"Ey Allah'ın Resulü, senin için süsleniyorum," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Onların zekâtını verdin mi?" diye sordu. Ben:

"Hayır, yahut (şöyle dedi) Allah diledi ise," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Bunlar cehennem ateşi olmak bakımından sana yeter" buyurdu.[1152]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Herhangi bir kadın boynuna altın gerdanlık takarsa, kıyamet günü onun benzeri, ateşten bir halka boynuna takılır. Hangi kadın kulağına altın küpe takarsa, kıyamet günü onun benzeri, kulağına ateşten küpe takılır."[1153] buyurmuştur.

Yine sahih bir hadîste, *"Kim ki böğürlerinin ateşten halka ile dağlanmasını isterse, altın halkaları böğürlerine taksın. Kim ki böğürlerine ateşten kaytan bağlamak isterse o da altından zincir takınsın. Kim ki kollarının ateşten bileziklerle bezenmesini isterse o da altından bilezik edinsin. Fakat siz gümüşe devam ediniz ve onunla oynayınız."*[1154] buyurulmuştur.

Bütün bunlar mânâları ile beraber sanki ayrı hadîsler gibidir. Bize (Şâfiîlere) göre hadîslerin tevili şöyledir: İslâmın ilk zamanlarında altın ziyneti kadınlara haram idi. Bunun için ziynetlerinin zekâtını vermek de onlara borç idi veya kadınlar bu hususta fazla israfa kaçmışlardı. Tabii altunu fazla kullanınca zekâtı borç olur.[1155] Hadîsde, *"Cehenneme girecek*

1152 Hakim, "el-Müstedrek", Zekat, No:1437, 1/547

1153 Ebu Davud, Hatem 8, No:4238

1154 Ebu Davud, Hatem 8, No:4236; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8397, 2/334

1155 Bu görüş, Şafiî'nindir. Hanefîlerde altın ve gümüşten olan ziynet eşyasının da zekâtı vardır.

ilk üç kişi: Sulta sahibi hükümdar, zekâtını vermeyen zengin ve böbürlenen yoksuldur."[1156] buyurulmuştur.

İbn Abbâs (r.a.) diyor ki: "Malî gücü yerinde olup haccetmeyen ve zekâta borçlandığı halde borcunu ödemeyen kimse, ölüm anında geri dönmeyi Allah'tan isteyecektir". Adamın biri:

"İnsaf et, ölümden geri dönmeyi ancak kâfirler ister, Allah'tan kork, böyle söyleme," dedi. İbn Abbâs (r.a.):

"Ben size bu hususta âyet-i celîle okuyacağım," dedi ve:

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

"Birinize ölüm gelip de: "Rabbim, beni yakın bir süreye kadar ertelesen de, sadaka versem, iyilerden olsam." diyeceği zaman gelmezden önce, size verdiğimiz rızıklardan sarf edin."[1157] âyetini okudu.

Hikâye edildiğine göre; Tabiî'nden bir cemaat Ebû Sinan'ın ziyaretine giderler. Ebû Sinan:

"Komşumuzun kardeşi ölmüştür, kalkın hep birlikte taziyesine gidelim," der. Yusuf Feryâbî'nin oğlu Muhammed diyor:

"Hep beraber kalktık adamın taziyesine gittik. Adamı, büyük acı içersinde kıvranmakta olup, kardeşine son derece şiddetle ağladığını gördük. Ne kadar teselli ettikse de tesellimizin bir fayda vermediğini gördük. Bunun üzerine kendisine:

"Ölümün, herkesin mutlak surette geçeceği bir köprü olduğunu unuttun mu?" dedik. O:

"Evet, ben bunu biliyor ve buna inanıyorum. Ben bunun için ağlamıyorum. Benim ağlamam, kardeşimin akşam sabah çektiği azâb içindir," dedi. Biz:

"Yoksa kardeşinin azabını Allahu Teâlâ sana gösterdi mi, keramet yolu ile bundan haberdar mı oldun?" dedik. O:

"Hayır, böyle bir şey yok. Ancak onu defnedip mezarını düzelttikten sonra herkes dağılıp gitmişti. Ben bir süre mezarının başında oturdum. Bu sırada mezardan bir ses:

1156 Hadîs Yukarıda metin olarak geçti.

1157 Münafıkûn: 63/10.

"Âh, beni yalnız başıma bu azabın içine bıraktı gittiler. Hâlbuki ben namaz kılar ve oruç tutardım." dedi. Buna dayanamadım ve ağladım. Mezarı açtım, bir de baktım ki, mezar alevler içindedir. Kardeşimin boğazında ateşten bir halka var. Dayanamadım halkayı atmak için elimi uzattım, parmaklarım ve elim yandı. Sonra kardeşim elini bana uzattı, tamamen yanmış olduğunu gördüm. Bu halde yine üzerine toprağı örterek oradan ayrıldım. Bu durumda ben nasıl üzülmeyeyim ve nasıl ağlamayayım?" dedi. Biz:

"İşte bu:

وَلا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilâkis bu, onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır."[1158] âyet-i celîle'sinin haber verdiğidir. Senin kardeşine ise mezarında hemen azap başlamıştır, kıyamete kadar devam eder. Bizler, cenaze sahibinin yanından çıktıktan sonra Hz. Ebû Zer (r.a.)in ziyaretine gittik, durumu kendisine arzettikten sonra:

"Yahudi ve hıristiyanların ölülerinde böyle bir durum ile karşılaşmadığımız halde bizde bu nasıl olur?" diye kendisine sorduk. Ebû Zer (r.a.):

"Zaten onların olacağı odur. Mü'minler hakkında ara sıra bu gibi görüntüler, ibret ve ders almak içindir," dedi ve

فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا

"Kim görürse kendi lehine ve kim körlük ederse kendi aleyhinedir."[1159] âyetini okudu".

Hatib'in tahricinde, *"Allahu Tealâ cimriye hayatında buğzeder, cömerde de ölümünde rahmet eder."* buyurulmuştur.

Ebû Dâvud ve Hâkim'in rivâyetlerinde,

إِيَّاكُمْ وَالشُّحَّ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالشُّحِّ، أَمَرَهُمْ بِالْبُخْلِ فَبَخِلُوا وَأَمَرَهُمْ بِالْقَطِيعَةِ فَقَطَعُوا، وَأَمَرَهُمْ بِالْفُجُورِ فَفَجَرُوا

1158 el-En'am: 6/104.
1159 En'am: 6/104.

"Aşırı derecede cimrilikten sakının, zira sizden öncekiler bu sebepten helâk oldular. (Koyu bahillikleri) onlara bahilliği emretti, kabul edip cimrileştiler. Akrabalarla ilgilenmemeyi emretti kabul edip sıla-ı rahmi terkettiler. Kötülük yapmayı emretti, kabul edip kötü oldular (ve böylece helâk oldular.)"[1160] buyurulmuştur.

Buhâri "Edebü'l-Müfred"inde ve Tirmizî rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

"İki haslet vardır ki, ikisi birden mü'minde toplanmaz: Cimrilik ve kötü huy."[1161] buyurmuştur.

Yine Buhâri "Edebü'l-Müfred"inde:

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِ النَّاسِ الَّذِي يُسْأَلُ بِاللهِ وَلَا يُعْطِي

"Size insanların en fenasını haber vereyim: Allah adına kendisinden istendiği halde vermeyendir."[1162] buyurmuştur.

Yine "Tarih" inde Buhâri'nin ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

شَرُّ مَا فِي الرَّجُلِ شُحٌّ هَالِعٌ وَجُبْنٌ خَالِعٌ

"Kişide bulunan vasıfların en kötüsü, hırs ve tama' getiren cimrilik ve insanı toplumdan uzaklaştıran korkaklıktır.",[1163] buyurmuştur.

Hatib'in rivâyetinde,

*"Aşırı derece cimri olan cennete giremez."*buyurulmuştur.

Ahmed, Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ وَيَهْلَكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ

"Bu ümmetin ilk gelenlerinin huzur ve salahı, zâhidlik -dünyalıktan vaz geçmek- ve yakın- kesin olarak Allah'a bağlanmakla- idi. Sonra gelenleri de cimrilik ve uzun emeller peşinde koşarak helâk olur."[1164] İbn Ebî'd-Dünyâ'nın da bu mealde bir rivâyeti vardır.

1160 Ebu Davud, Zekat 46, No:1698
1161 Buhâri, "el-Edebü'l-Müfred", No:282, 1/106
1162 Tirmizi, Fezailü'l-Cihad 18, No:1652; Nesai, Zekat 74, No:2569
1163 Ebu Davud, Cihad 22, No:2511
1164 Ahmed b. Hanbel, "ez-Zühd", 1/10

Hatib ve diğerlerinin rivâyeti, *"Cömerdin yemeği şifa, cimrinin yemeği ise zehirdir."* şeklindedir.

İbn Asâkir'in rivâyetinde, *"Cimrinin cennete giremeyeceğine dâir Allahu Teâlâ yemin etmiştir."* buyurulmuştur.

Ebû Yâ'lâ'nın rivâyeti, *"Cimriliğin İslâmiyeti mahvetmesi gibi hiç bir şey İslâmiyeti yok etmemiştir."*[1165] şeklindedir.

Ahmed, Buhârî, Müslim ve Nesel'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُنَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ مِنْ ثُدِيِّهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبَغَتْ أَوْ وَفَرَتْ عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَعْفُوَ أَثَرَهُ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مَكَانَهَا فَهُوَ يُوَسِّعُهَا فَلَا تَتَّسِعُ

"Cimri ile infak eden (cömerdin) örneği, şu iki kimse gibidir ki, bunların eyinlerinde, iki göğüslerinden köprücük kemiklerine kadar (tenlerini örten) demirden cübbeleri vardır. Bunlardan cömerd olan, sadaka verir vermez o demir zırh genişler, aşağı doğru uzar ve vücudunu tamamiyle kaplar. Hatta ayağının parmaklarını örter. Ayak izlerini de siler süpürür. Cimriye gelince; o, hiç sadaka vermez vermek istese, derhal o zırhın bütün halkaları vücudun aynı hizada olan halkalarını sıkar. Cimri de bu zırhı genişletmeye çalışır, fakat genişletemez."[1166] *yâni Resûl-i Ekrem, Allahu Teâlâ'nın rızkından kinaye olarak iki cübbeyi misâl verdi. Yoksul kimseleri görüp gözeten, çeşitli hayır hizmetlerine yardım elini uzatan kimsenin nimeti çoğalır ve serveti her tarafını kaplar. Cimri ise, o, bir şey verecek olsa da, onun hırsı, tama'ı ve malının azalma korkusu ona engel olur, sıkıştırır. O, vermemekle servetinin çoğalacağını sanır. Hâlbuki çoğalmaz, çoğalsa da büyük sıkıntılarla çoğalır."*

Deylemî'nîn rivâyetinde, *"Çoluk çocuğunu bolluk ve hayır içinde bırakıp da kötülükle Allah'ın huzuruna çıkana yazıklar olsun."* buyurulmuştur.

Semmûye'nin rivâyetinde, *"Yalan ve cimrilik gibi iki kötü huy bir müminde toplanmaz."* buyurulmuştur.

Hatib'in rivâyetinde, *"Efendi ve büyük adam cimri olmaz."* şeklindedir.

Ebû Yâ'lâ ve Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

1165 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:3488, 6/209

1166 Buhârî, Cihad 88, No:2760; Müslim, Zekat 75, No:1021

بَرِئَ مِنَ الشُّحِّ مَنْ أَدَّى الزَّكَاةَ وَقَرَى الضَّيْفَ وَأَعْطَى فِي النَّائِبَةِ

"Zekâtını veren, Müsafir ağırlayan ve musibet ânında infak eden, cimrilikten uzaktır."[1167] buyurmuştur.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وَيَشِبُّ مَعَهُ خَصْلَتَانِ: الْحِرْصُ عَلَى الْمَالِ وَالْحِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ.

"Ademoğlu ihtiyarladıkça iki haslet onda gençleşir: Mala haris olmak, yaşamaya haris olmaktır."[1168] Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

قَلْبُ الشَّيْخِ شَابٌ عَلَى حُبِّ اثْنَتَيْنِ حُبِّ الْعَيْشِ وَالْمَالِ

"İhtiyarın gönlü iki şeyi sevmekte gençtir: Yaşamak ve mal sevgisidir."[1169] buyurmuştur.

İbn Adiy'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Ümmetim için en çok korktuğum, hevâi arzuları ve uzun amellerdir." buyurmuştur.

Deylemî'nin rivâyeti, *"Allahu Teâlâ kendisinin emirlerini yerine getirmemekte gazab ettiği gibi, doğru söyleyen dilenci için de aynı şekilde gazab eder."* şeklindedir.

İbn Cerir'in rivâyetinde Resûi-i Ekrem,

"Cimrilikten son derece sakının, zira cimrilik bir milleti davet etti, onlar zekâtlarını vermediler. Onlara çağrıda bulundu, sılâ-ı rahm etmediler. Yine onları çağırdı, birbirinin kanlarını döktüler." buyurmuştur.

Dârekutnî ve Hatib'in rivâyetlerinde, *"Cimrilik ondur; dokuzu Fars'da, diğeri bütün dünya milletlerindedir."* buyurulmuştur.

Hatib'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

"Cimri, zâlimden daha gaddardır. Zaten Allah katında cimrilikten daha büyük zulüm var mıdır? Allahu Teâlâ, izzet, azamet ve celâline yemin ederek cimrinin cennete giremeyeceğini haber vermiştir."

1167 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:4096, 4/188
1168 Müslim, Zekat 114, No:1047
1169 Müslim, Zekat 113, No:1046

Ebû Nuaym ve diğerlerinin rivâyetlerinde, *"Allahu Teâlâ alçaklığı yarattı ve onu cimrilikle, mal ile süsledi."* buyurulmuştur.

İbn Ebî Şeybe, Hennâd, Neseî, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Mü'minin kalbinde cimrilik ile iman, bir arada asla toplanamaz." buyurmuştur. İbn Adiy'nin aynı mealde bir rivâyeti vardır.

Deylemî'nin rivâyetinde, *"Allahu Teâlâ: "Ey Ademoğlu, yaşadığın sürece cimri idin. Ölüm gelip çatınca malına hücum eder, onu parçalamaya kalkışırsın. İki haslet sahibi olma: Hayatta iken yaramazlık ve ölümde yaramazlık, servetinden mahrum olacak fakir akrabalarına bak, meşru şekilde onlara vasiyette bulun." buyurdu."* buyurmuştur.

Tembihler: Bunlardan biri, zekâtı vermemeyi kebîreden sayma meselesidir ki, bu hadîslerin delâlet ettiği veîdler karşısında bunda ittifak vardır. Aynı zamanda imamların açık veya ima yollu sözlerinden anlaşılan zekâtı vermemenin, azı ile çoğu arasında farkın bulunmamasıdır. Fakat "Gasb" bahsinde hırsızlık nisabı ile kayıtlanacağı anlatılacaktır.

Ben de derim ki: Gasbda sirkat nisabı kadar olursa kebâirdir, ihtimalini kabul etmekle beraber zekâtta da bu hükmü tatbik doğru olmaz. Zira zekât, mâlikine havale edilmiş bir borçtur. Eğer bunun azını vermemek kebâir değildir diye müsamahalı bir hüküm verilecek olursa, bu, yavaş yavaş çoğuna da şamil olur. Baksana, sarhoşluk vermediği ortada iken, şarabın bir katresinin dahi haram olmasında ittifak ettiler ve sebep olarak da azın çoğa götürmesini gösterdiler. Mal da böyledir. İnsan onun çoğalmasını ister. Azını vermemeye müsaade edilince yavaş yavaş çoğunu da vermez bir hal alır. Çünkü azın çoğa gittiği kaidesi meşhurdur. Demek ki azını vermemek ile çoğunu vermemek arasında kebâir olmak bakımından fark yoktur. Fakat vücubtan sonra yâni zekât borç olduğu halde borcunu geciktirmenin de kebâirden olduğuna gelince; bu da Ahmed, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Ebû Yâ'lâ'nın İbn Mes'ûd (r.a.) dan rivâyet ettikleri *"Sadakayı geciktirip zamanında vermeyenler, Resûl-i Ekrem'in dilinde melun olan kimselerdir."* hadîsi ile sabittir. Bunun için bazıları, zekâtı vaktinde vermeyip tehir etmeyi de kebâirden saymışlardır.

Tembihlerden bir diğeri de kadınların altın ile süslenmesi meselesidir. Bunun hakkında da şiddetli veîdler vârid olmuştur. Bunların kebâirden olmaları iddiasına gerekli cevabı yukarda verdim. Fakat burada da bu konuyu biraz daha genişletip ayrı ayrı cevaplar vermem gerekti.

Birinci cevap, bu rivâyetlerin mensûh olmasıdır. Çünkü kadınların altın ile süslenmesi sabittir ve sakıncası yoktur.

İkinci cevap, bu veîdler, zekâtı vermeyenler hakkındadır. Yoksa zekâtını veren kadınlar için altın kullanılmasında beis yoktur. Nitekim Sahabe ve Tabiîn'in bir çoğu bu görüştedir. İmâm-ı A'zam ve arkadaşları da bu kanaattedir. Hatta Münzirî de bunu ihtiyar etmiştir. Sahabe ve Tabiîn'in diğerleri ile onlardan sonra gelen Mâlik, Şâfiî ve Ahmed gibi imamlar, kadınların ziynet için takındıkları altında zekât olmadığını söylemişlerdir. Hattabi diyor ki:

"Âyetlerin zâhirî, kadınların ziynet için kullandıkları altınlarda zekat olduğunu söyleyenleri teyid eder. Eser de bunları teyid eder. Zekatı düşüren, fikre kail oldu. Şüphesiz onların da eserden dayanakları vardır. Ancak ihtiyat, zekâtlarını vermektedir."

Üçüncü cevap, bu veîdleri, altın ile süslenip kendisini yabancılara teşhir edenler hakkında olmasıdır. Nitekim Ebû Dâvûd ve Neseî'nin rivâyetlerinde,

أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تَحَلَّى ذَهَبًا وَتُظْهِرُهُ إِلَّا عُذِّبَتْ بِهِ

"Dikkat edin, sizden herhangi bir kadın altın ile süslenir, sonra onu başkalarına gösterirse, onunla azab olur."[1170] buyurulmuştur. Yine bunun gibi Resûl-i Ekrem kendi ehli beytini altın ile süslenmekten meneder ve

إِنْ كُنْتُنَّ تُحِبِّبْنَ حِلْيَةَ الْجَنَّةِ وَحَرِيرَهَا فَلَا تَلْبَسْنَهُمَا فِي الدُّنْيَا

"Eğer siz cennetin altın ve ipeklerini seviyorsanız, sakın onları dünyada giymeyiniz."[1171] buyurdu.

Dördüncü cevap, altın istimalinden menetmenin sebebi, Resûl-i Ekrem'in burada gördüğü ağır israftır.

Tembihlerden birisi de, cimrilik ile ilgilidir. Cimriliği yeren, gaile ve âfetlerini bildiren hadîsler yukarda geçmştir. Bunun açıklanması şöyledir: Dînen cimrilik demek, zekâtı vermemek demektir. Diğer vacip olan borçlar da buna katılmıştır. Bu borçları ödemeyen cimri sayılır ve yukarda geçen hadîsler gereğince ceza görür. Gazzâlî diyor ki: "Bazıları cimriliği şöyle tarif etmişlerdir:

1170 Ebu Davud, Hatem 8, No:4237; Nesai, Zinet 39, No:5137

1171 Nesai, Zinet 39, No:5136

"Cimrilik, vacibi ödememektir. Borcunu ödeyen cimri değildir". Fakat bu tarif yeterli değildir. Zira ekmeğin eksiktir diyerek fırıncıya ekmeği iade eden kimse de cimridir. Yine bunun gibi, hâkimin tayin ettiği ve vacip dediğimiz borç olan nafakayı çoluk çocuğuna verdikten sonra onlara bir bisküvi ve çikolata gibi şeylerde darlık gösteren ve bunları almayan da cimridir. Hatta önünde yiyeceği ekmeği dururken, öteden beri bu ekmekten yemek ihtimali olduğunu sanarak bir adamın geldiğini görünce hemen bu yemeği gizlemeye kalkan da cimridir".

Diğer bazıları da:

"Cimri, her çeşit atıyyeye zorlanan kimsedir." demişlerdir ki, bu da eksik bir tariftir. Şayet bu atıyyeden hepsini kasdediyorsa, çok cimriler var ki, azıcık şeyi vermek güçlerine gitmez. Şayet atıyyeden çok miktarı murad ediyorlarsa, bu yalnız cimrileri değil, cimri olmayanları da ağırlandırır ki, bunun cimrilikte etkisi olmaz. Bunun gibi cömerdlikte de ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı, başa kakmadan vermek ve düşünmeden dileği yerine getirmektir, demişlerdir. Diğer bir kısmı da, "İstemeden vermektir." demişlerdir. Diğer bâzıları da, "Dilenciyi gördüğü vakit sevinmek ve imkan nisbetinde verdiğinden genişlik duymaktır". Bazıları, "Kendisinin de malının da Allah için olduğunu bilerek vermektir ki, bunların hiç birisi cimrilik ve cömerdlik kelimelerinin efradını cami ve ağyarını mani şekilde bir tarif değildir.

Gerçek şu ki, harcanması gereken yerde kısmak cimrilik, tutulması gereken yerde harcamak ise israftır. Bunların arasında makbul olan, orta durum vardır. İşte buna cömerdlik denir. Resûl-i Ekrem ancak cömerdlikle emrolundu. Nitekim Allahu Teâlâ,

وَلا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا

"Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur açıkta kalırsın."[1172] buyurmuştur. Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

"Onlar, sarfettikleri zaman ne israf ederler ne de cimrilik, ikisi arasında orta bir yol tutarlar."[1173]

1172 el-İsrâ: 17/29.
1173 el-Furkan: 25/67.

Cömerdlik, cimrilikle israf, dürülmekle açılmak arasında bir hâldir. Bunun kemali, verdiğine hiç bir suretle içten bağlanmamaktır. Hatta kalbini mala bağlaması, yalnız onu makbul yerlere sarfetmesi bakımından olmalıdır. Sonra servetin dağıtılmasının vücubu, şer'î olur, mürüvvet bakımından olur ve bir de âdet bakımından olur. İşte cömerd demek, her üç yönden de verilmesi gereken şeyleri veren kimsedir, yoksa bunlardan birini yapmayacak olursa cimri olur. Bununla beraber, zekât gibi şer'i borcunu vermeyen ve çoluk, çocuğunun nafakasına bakmayan, diğerlerinden yâni mürüvvet bakımından vacip olan darda bulunanlara vermemekten daha cimridir.

Bu mürüvvet bölümünü çirkin görmek, hal ve şahıslara göre değişir. Meselâ, komşusu, dostu ve aile efradına karşı mal sahibinden görülen çirkin haller, başkasına karşı çirkin görülmez. Cimriliğin üçüncü bir derecesi daha vardır ki, o da şer'i borcunu ve mürüvvetin gerektirdiğini yaptıktan sonra musibetlere karşı sermaye olsundiye Allah'ın va'dettiği mükâfatları hiçe sayarak diğer hayır yollarına infak etmeyip fani olan menfaatini tercih etmiş olmasıdır ki, bu da en büyük bir cimriliktir. Zira onlar istikbali için servet biriktirmesini önemli görürler. Bununla beraber zekâtını vermiş olsa da çevresindeki yoksula ayrıca bakmamasını da hoş karşılamaz, bunu da kerih görürler. Bu kerih görme işi de adamın servetinin azlığı, çokluğu ve yoksulun ihtiyaç derecesi ile değişir.

Sonra da bu adam dinî ve mürüvvet bakımlarından infak vecibelerini yerine getirmekle cimrilikten kurtulursa da bunlardan fazla bir şey infak etmezse cömerd olamaz. O da bu infakını yalnız sevap kazanmak için yapması şarttır. Övülmek, kendine hizmet ettirmek ve kendisini saydırmak veya karşılık beklemek için olmamalıdır. Böyle olursa mükafatı yoktur ve cömerd olamaz.

Tembihlerden birisi de, cimrilikte olan tehlikelerden korunmak için, din ve şerefinin korunmasını isteyen herkesin cimrilik hastalığından sıyrılması lâzımdır. Bu da ancak cimriliğin sebep ve emelluş çarelerini bilmekle mümkündür. Cimriliğin sebebi, uzun kuruntularla birlikte mal sevgisidir. Bu da ya, servetsiz elde edilmeyen şehevi arzu ve isteklerine ulaşması içindir -çünkü yarından sonra öleceğini bilen kimsede elbette cimrilikten eser kalmaz- ya da doğrudan cimriliğin sebebi, mal sevgisidir. Bu mal sevgisi, ya uzun yıllar yaşayacağım ümit ve kuruntusu ile servetsiz elde edemiyeceği şehevî arzulan içindir -zira yarından sonra öleceğini bilen kimsede cimrilikten eser kalmaz - ya da bizatihi mal içindir. Mal ve serveti; mal ve servet olduğu için sever. Bunun için bakarsınız ki hükümdarlar gibi infak etse ve normal olan ömrün en uzununu da yaşar ise yine serveti yitip ar-

tacağını bildiği ve vârisi de olmadığı halde yine zekât vermemek ve infak etmemekte cimrilik eder. Bu durumda bile servetini yere gömmekte ve ölüm anında bile yutkunup servetini gizlemektedir.

İşte bu şekilde olan cimrilik hastalığının tedavisi cidden zordur, belki muhaldir. Fakat birinci şekildeki cimriliğin tedavisi mümkündür. Çünkü şehvet sevgisi aza kanaat ve sabır ile uzun kuruntular, ölümü hatırlamak ve emsallerinin ölmeleri ile tedavi edilir. Ayrıca ölenlerin de uzun zahmetlerle elde ettikleri servetlerinin ölümleriyle hemen mahvolması, kısa zamanda çeşitli günah yollarında harcanıp gitmesini göstermekle tedavi edilir. Ayrıca çocuklara bakıp onları düşünmesi de önceden bir hayır yapıp kendisi için hazırlamasını hatırlatmakla, ayrıca her doğan çocuk için Allahu Teâlâ'nın bir rızık takdir ettiğini, bunun artıp eksilmeyeceğini, nice babalarından hiç bir şey görmeyen çocukların sonradan zengin olduklarını ve nice büyük miraslara oturanların kısa zamanda iflâs edip perişan duruma düştüklerini, bütün hayır yollarından uzaklaştıklarını, ayrıca cimrilerin perişan hallerini düşünüp bunların nasıl buğz yolunda olduklarını ve bütün hayır yollarından uzaklaştıklarını, bunun için herkesin onlardan nefret ettiğini ve tabiat icabı onları çirkin gördüğünü düşündürmekle de tedavi edilir. Bu o kadar önemlidir ki, bazı cimriler, kendileri cimri oldukları halde kendisinin insanlar arasında ne kadar iğrenç bir durumda olduğunu unutarak onları çirkin görür ve onlardan nefret eder. Ayrıca maldan elde edeceği kârı düşünmekle de kendisini tedavi edebilir. Bu bakımdan aklı başında olan adam servetinden kendisine yetecek kadarını tutup fazlasını daha kârlı olan sevabı için azık edinmelidir. Şüphesiz bu da serveti Allahu Teâlâ'nın razı olacağı yerlerde kullanmakla mümkündür. Kim ki bu tedavi yollarına aklını verir ve iyice düşünürse fikri cilalanır, gönlü ferahlar ve genişler. Artık imkân nisbetinde veya bütünüyle cimriliğin her bölümünden uzaklaşır.

İşte bu hali iktisap edince, infak hakkında kalbine gelen ilk hatırasına riâyet etmektir, insan acıklı bir manzara ile karşılaşınca, ilk önce içinden bir ses buna "Yardım elini uzat" der, fakat hemen akabinde, şu ve bu ihtiyaçların var gibi ikinci bir ses gelir. İşte bu ikinci ses şeytandır. Hayra mani olmak ister, ona iltifat etme. Bunun için bazı büyüklere böyle hatıralar gelmiş -hatta bu zâtın Ebû Bekir (r.a.) olduğu söylenir. Ebû Bekir radıyallahu anh tuvalette iken elbisesini tasadduk etmek hatırına gelir. Acele ile işini bitirmeden kalkar ve elbiseyi verir, sonra tekrar tuvalete döner. Kendisine:

"Bu yaptığın ne idi?" diye sorduklarında, o:

"Korktum, şeytan bu azmimin dizginlerini kırar ve bana engel olur. Onun için hemen bu hayrımı yaptım. Aşk, ancak sevgilinin diyarından göçmekle zail olacağı gibi, cimrilik de kişinin kendisini zorlayarak infak etmesiyle zail olur."

Bu tembihlerden birisi de, servetin dinî ve dünyevî yararları olduğunu bilmektir. Zira bizzat Allahu Teâlâ servete "hayır" adını vermiştir. Nitekim âyet-i celîle'de:

إِنْ تَرَكَ خَيْرًا

"Eğer mal bırakıyorsa..."[1174] buyurmuş ve kullarını bununla minnet altına almıştır. Hadîsde de,

كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا

"Nerde ise yoksulluk küfür olacaktı."[1175] buyurulmuştur.

Malın dünyevî faydalarını herkesin bildiği açıkça meydandadır.

Dinî faydalarına gelince; hac ve umre gibi önemli ibadetlerin mal ile yapılabilmesidir. Ayrıca her çeşit ibadete mal ile güç yetirilir. Yiyecek, giyecek, mesken, evlenmek ve diğer ihtiyaçlar gibi. Çünkü yalnız ibadete dalmak bunların müemmen olması ile mümkündür. O halde mal ve servet edinmek de bir ibadettir. Fakat bu, yetecek kadar olan maldır, ihtiyaçtan fazla olanı dünyalıktır. Malın dinî faydalarından biri de onu sadaka olarak vermektir. Sadakanın fazileti ise herkesin bildiği bir şeydir. (Bu hususta ben bir kitap telif ettim) .

Ayrıca zenginler için fazilet sayılan davet, hediye, ziyafet ve benzeri faydalar da vardır. Üstelik bütün bunlar ile dostlar kazanılır. Haberde, "Kendisiyle şerefi korunan her şey sadakadır." diye vârid olmuştur. Ayrıca işine bakanın ücretini öder. Zira her ihtiyacını kendi eliyle giderecek olsa ahiretini kazanacak vakit bulamaz. Çünkü başkasının yapması düşünülmeyen amel, ilim, zikir ve fikir gibi şeylere ihtiyaç vardır. Bunları bırakıp diğer işlerle uğraşmak kişinin zararına olur. Ayrıca servet sayesinde amme ile ilgili hayırlarda ve genel hizmetlerde bulunursun. Cami, kervansaray, köprü, yollar üzerinde çeşme, hastanene ve benzeri faydalı vakıflar yapmak gibi yararları vardır, öldükten sonra da devam edip insanı hayır ile yad ettiren bu hayırların hepsi servet sayesinde olur. Hayır olarak bunlar sana yeter.

1174 el-Bakara: 2/180.

1175 Kuzâî, "Müsnedü'ş-Şihâb", No:586, 1/342

İşte bütün bunlar servetin dinî faydalarıdır. Ayrıca şeref sahibi olmak, çok hizmetçi ve dostları bulunmak, insanların kendisine karşı saygılı olmak gibi dünya faydaları da başka.

Malın dünyevî ve uhrevî faydaları yanında yine dinî ve dünyevî zararları vardır. Dinî zararları, insana sağladığı imkânlarla insanı isyana teşvik eder. Zira, "Bulamamak, ismettendir." sözü meşhurdur. İnsan bir kötülüğü yapabileceğini iyice anladıktan ve bu imkânlar kendisinde bulunduktan sonra, o isyanı irtikab edinceye kadar huzura ulaşamaz. Aynı zamanda servet, insanı önce nimetlerden faydalanmaya alıştırır ve bu, kendisine servet sayesinde bir âdet haline gelir. Yaşantısı ona bürünür. Artık bu yaşantıdan ayrılamaz olur. Hatta bu yaşantıyı sürdürebilmesi için mutlaka haram servet edinmesi gerekli olsa onu da göze alır. Çünkü serveti çoğalan kimsenin insanlar arasında düşüp kalkmakta ihtiyaçları da çoğalır. Bu sebeple onlara karşı ayrı şekilde görünmeye çalışır, riyakâr olur. Onların gönüllerini almak hususunda Allah'a isyan eder. Böylece kendisinde düşmanlık, kin, çekememezlik, gösteriş, böbürlenme, yalan, çekiştirme, söz gezdirme ve benzeri hastalıklar, hışım ve laneti gerektiren kötü huy ve çirkin haller görülmeye belirmeye başlar. Artık Allah'ı zikri ve O'nun rızasını unutarak servetini düzeltmekle de meşgul olur. Hâlbuki Allah'ın zikrinden alıkoyan her şey meş'ûm ve zarardır.

İşte bu, müzmin bir hastalıktır. Zira ibadetin aslı ve sırrı Allah'ı zikir ve O'nun celâl ve cemalinde kudret ve azametinde tefekkürdür. Bu da huzur içinde olan bir gönül ister. Malını düzeltmek telâşesi ortada iken kalbin boş olması muhaldir. O serveti düzeltmek, zararını gidermek düşüncesi, ardı arası gelmeyen, ucu bucağı olmayan bir deniz gibidir. Mal sahiplerinin karşılaştığı dünyalıkta malı için çektiği telâşe, korku, sıkıntı, onu muhafaza için zahmet, kazanmak, artırmak, korumak gibi sıkıntılar dışında yukarda saydıklarım da malın dinî âfetlerindendir. Demek ki servetin panzehiri, yetecek kadarını alıp fazlasını hayır yolunda harcamaktır. Bunların dışında kalan, zehir, âfet ve felâkettir.

Yukarda söylediklerimi anladıktan sonra bizatihi servetin sırf hayır veya sırf şer olmadığını kolaylıkla anlarsın. Belki servet, hayra vesile olduğu gibi şerre de vesiledir. Bazan övüldüğü gibi, bazan da yerilir. Fakat her ne olursa olsun dünyalıktan, ihtiyacından fazlasını alan, bilmeyerek ölümünü almış ve tehlikeye girmiş olur. Nitekim tabiatler hidâyetten ayıran şehvetlere meylettikleri ve servet de buna aracı olduğu için ihtiyaçtan fazla olan servetin tehlikesi büyük olduğundan, peygamberler bu servetin şerrinden Allah'a sığınmış ve yüce peygamber Hazret-i Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem,

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ قُوتَ آلِ مُحَمَّدٍ كَفَافًا

"Allah'ım, Muhammed âlinin geçimini yetecek kadar kıl."[1176] diye dua etmiş ve dünyalığın sadece hayrını istemiştir. Bir başka duasında da.

اَللّٰهُمَّ أَحْيِنِي مِسْكِينًا وَأَمِتْنِي مِسْكِينًا

"Allah'ım, beni yoksul yaşat ve fakir öldür."[1177] demiştir. Bir hadîsde de:

تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ تَعِسَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ وعَبْدُ الْخَمِيصَةِ تَعِسَ وَانْتَكَسَ وَإِذَا شِيكَ فَلَا انْتَقَشَ

"Altına, gümüşe ve abaya kul olan helâk olmuştur. Helâk olsun ve başı aşağıya dönsün. Vücuduna diken battığında çıkmasın."[1178] buyurmuştur.

Son söz: Her şey zıddıyle keşfolabileceği için, cimriliğin zararlarını ve insanı nasıl alçaklara düşürdüğünü anlayabilmek için son söz, cömerdliğin övgüsüne dâirdir.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا وَمَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللّٰهُمَّ أَعْطِ كُلَّ مُنْفِقٍ خَلَفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ اللّٰهُمَّ أَعْطِ كُلَّ مُمْسِكٍ تَلَفًا

"Kulların sabaha çıktıkları her gün iki melek iner. Biri, -Allah'ım, verene karşılığını ver,- der, diğeri de, "Allah'ım, her cimrinin servetini mahvet." der."[1179] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın rivâyetinde, *"Cennetin veya gök kapılarının birinde bir melek, "Bugün ödünç veren, yarın mükâfatlanır." der. Diğer kapıdan da bir melek, "Allah'ım; infak edene yenisini ver, vermeyenin malını da telef et." diye dua eder."* buyurulmuştur.

Buhâri ve Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

قَالَ اللهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ

"Allahu Teâlâ buyuruyor: "Ey Âdemoğlu, sen ver ki Ben de sana vereyim."[1180] buyurmuştur.

1176 Müslim, Zühd 18, No:1055

1177 Tirmizi, Zühd 37, No:2352

1178 İbn Mace, Zühd 8, No:4136

1179 Buhâri, Zekât 26, No:1374; Müslim, Zekat 57, No:1010

1180 Buhâri, Tefsir 174, No:4407; Müslim, Zekat 36, No:993

Yine Resûl-i Ekrem:

يَدُ اللهِ مَلْأَى لَا يَغِيضُهَا سَحَّاءُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ مَا بِيَدِهِ. قَالَ:وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيَدِهِ الْأُخْرَى الْقَبْضُ:يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ

"Allah'ın (kudret) eli doludur. Gece ve gündüz dökmeye devam etmesi onu eksiltmez. Yer ve gökleri yarattığından beri infak ettiğini görüyorsunuz ya elinde olanı tüketmedi. O'nun Arşı su üzerindedir.

Diğer (kudret) elinde ölüm vardır. Rızkı dilediğine genişletir, dilediğine daraltır."[1181] buyurmuştur.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ إِنْ تَبْذُلِ الْفَضْلَ خَيْرٌ وَإِنْ تُمْسِكْهُ شَرٌّ لَكَ وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى

"Ey Ademoğlu, eğer sen ihtiyacından fazlasını verirsen, senin için hayırlıdır. İmsak edersen senin için iyi değildir. Yetecek kadarından ötürü kınanmazsın. İnfak ederken, önce nafakası üzerine lâzım gelenlerden başla."[1182]

Ahmed ve "Sahih"inde İbn Hibbân ve yine sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ قَطُّ إِلَّا وَبِجَنْبَيْهَا مَلَكَانِ يُنَادِيَانِ: اَللَّهُمَّ مَنْ أَنْفَقَ فَأَعْقِبْهُ خَلَفًا وَمَنْ أَمْسَكَ فَأَعْقِبْهُ تَلَفًا

"Güneşin her doğuşunda onun yanlarında iki melek: "Allah'ım, verene hemen yenisini ver, vermeyenin de servetini hemen mahvet." diye dua ederler." [1183]

Beyhakî'nin rivâyetinde,

"Onların nidalarını insanlarla cinlerden başka herkes duyar ve bu melek:

"Ey insanlar, Rabbinize gelin, yeter miktarda az olan çok olup azdırandan hayırlıdır. Allahu Teâlâ onların, Rabbinize gelin" sözleri karşılığı olarak,

وَاللهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

1181 Buhâri, tevhid 19, No:6976;Müslim, Zekat 37, No:993

1182 Müslim, Zekat 97, No:1036

1183 İbn Hibban, "es-Sahih", Rekaik, No:686, 2/462

"Allah, cennete çağırır ve dilediğini doğru yola eriştirir."[1184] âyetini ve duaları karşısında da:

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى فَأَمَّا
مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى
وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى

"Kararıp ortalığı bürüdüğü zaman geceye and olsun. Açılıp aydınlattığı zaman gündüze and olsun. Erkeği ve dişiyi yaratana and olsun ki: Ey İnsanlar, doğrusu sizin çalışmalarınız çeşitlidir. Elinizde bulunandan verenin, Allah'a karşı gelmekten sakınanın, en güzel söz olan Allah'ın birliğini doğrulayanın işlerini kolaylaştırırız."[1185]

Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Dostlar üçtür. Dostun biri:

"Mezara kadar seninle beraberim" der. İşte bu, aile efradın ve konu komşularındır. Bir dost var ki,

"Ben senin verdiğin olarak seninim. Fakat vermeyip yanında sakladığın kısmı senin değilim. İşte bu da servetindir." Üçüncü dostun da:

"Girip çıktığın her yerde, ben seninle beraberim" der. Bu da amelindir. Adam, doğrusu sen üçüncü derecede yâni en hakir gördüğüm bir dostum idin," der."

Buhâri ve diğerlerinin rivâyeti şöyledir: Resûl-i Ekrem:

"Hanginiz, vârisinin malını kendi malından daha çok sever?" buyurdu. Onlar:

"Hepimiz kendi malımızı mirasçımızın malından daha çok severiz", dediler, Resûl-i Ekrem:

"Kişinin kendi malı, sağlığında hayır yaparak gönderdiği maldır. Veresenin malı da elinde tuttuğudur,"[1186] buyurdu.

Bezzâr'ın hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem Hz. Bilâl'ın evine gitti. Bilâl (r.a.) in evinde bir yığın hurma vardı. Resûl-i Ekrem:

1184 Yunus: 10/25.
1185 el-Leyl: 92/1-10 (Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3412, 3/233)
1186 Buhâri, Rekaik 12, No:6077

"Bu nedir, ey Bilâl?" diye sordu. Hz. Bilâl:

"Ya Resûlallah, bunu size ziyafet olarak ayırdım," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Bunun, cehennemde senin için duman olacağından korkmuyor musun? İnfak et, ey Bilâl, infakla azalacağından korkma. Arş'ın sahibi onu azaltmaz,"[1187] buyurdu. Diğer rivâyette de, *"Cehennem ateşinde bir buhar olarak yükselmesinden korkmaz mısın?"* şeklindedir.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا تُوكِي فَيُوكَأُ عَلَيْكَ

"Kesenin ağzını bağlama, Allah da sana, nasibini tutar ve vermez."[1188] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

يَا بِلَالُ مُتْ فَقِيرًا، وَلَا تَمُتْ غَنِيًّا قُلْتُ: وَكَيْفَ بِذَاكَ؟ قَالَ: مَا رُزِقْتَ فَلَا تَخْبَأْ، وَمَا سُئِلْتَ فَلَا تَمْنَعْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ لِي بِذَاكَ؟ فَقَالَ: هُوَ ذَاكَ أَوِ النَّارُ

"Ey Bilâl, zengin olarak değil, fakir olarak Allah'a mülâki ol," dedi. Bilâl (r.a.):

"Nasıl yapayım?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın sana verdiğini gizleme, isteyenleri de reddetme," buyurdu. Bilâl (r.a.):

"Bunu nasıl yapabilirim?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Ya bunu yapar ya da cehenneme gidersin," buyurdu.[1189]

Yine hasen sened ile gelen bir rivâyette; Abdullah'ın oğlu Talha'nın eşi kocasını düşünce ve telâş içinde gördü ve:

"Ne oluyorsun? Yoksa seni üzecek, canını sıkacak bir harekette mi bulunduk?" dedi. Talha (r.a.):

"Hayır, sen, Müslüman kadınların en iyilerindensin, senin böyle yanlış bir hareketin olmaz. Ancak benim servetim çoğaldı, bunu ne yapacağımı düşünüyorum; sıkıntı ve telâşım budur," dedi. Kadın:

1187 Bezzâr, "el-Müsned", No:1747, 5/383
1188 Buhâri, Zekat 20, No:1366; Ebu Davud, Zekat 46, No:1699
1189 Hakim, "el-Müstedrek", Rekaik, No:7887, 4/352

"Buna üzülecek ne var, akrabalarını çağır ve servetini onlara bölüştür," dedi. Talha (r.a.):

"Bu çok güzel bir fikir," diyerek hizmetçisine:

"Akrabalarımı çağır, gelsinler," dedi. Hizmetçisi de akrabalarını çağırdı. O da elindeki dörtyüzbin dirhemi onlara bölüştürdü.

Taberânî'nin "Sağîr" ve "Evsat"ındaki rivâyetinde "Allahu Teâlâ kullarından ikisine çok servet ve evlâd vermiştir. Bunlardan birine:

"Ey kulum," diye hitab eder. Bu kul:

"Emrindeyim, buyur ya Rab," der. Allahu Teâlâ:

"Ben sana çok evlâd ve bol servet vermedim mi?" diye sorar. O:

"Evet, verdin, ya Rab," der. Allahu Teâlâ:

"Verdiğim o serveti ne yaptın?" diye sorar. Kul:

"Çocuklar yokluk görürler korkusu ile servetimi onlara bıraktım," der. Allahu Teâlâ:

"Eğer gerçeği bileydin, az güler çok ağlardın. Aynı zamanda çocuklar için korktuğun yoksulluğu da onlara getirdin," buyurur. Sonra diğer zata:

"Ey falan oğlu falan," diye hitab eder. Bu kul:

"Emrindeyim, buyur ya Rab," der. Allahu Teâlâ:

"Sana çok mal ve evlâd vermedim mi?" diye sorar. O:

"Verdin, ya Rab," der. Allahu Teâlâ:

"Verdiğim serveti ne yaptın?" diye sorar. Kul:

"Servetimi senin rızan uğrunda infak ettim, çoluk çocuğuma da senin fazl u keremini bıraktım. Senin, onları koruyacağına hüsnü zannım vardı" der. Allahu Teâlâ:

"Sen de gerçekleri bileydin (yâni alacağın büyük mükafatı bileydin) az ağlar çok gülerdin. Çocuklarına da senin sandığın gibiyim," buyurur."[1190]

Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetine göre: "Hz. Ömer (r.a.) Ubeyde b. el-Cerrâh (r.a.) a hizmetçisiyle dörtyüz dirhem gönderdi ve hizmetçisine:

"Biraz oyalan, bak ne yapar öğrenir öyle gelirsin, diye tembih etti. Hizmetçisi dediği gibi yaptı. Ubeyde b. el-Cerrâh bu dörtyüz dirhemi tama-

1190 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:4383, 4/342

men taksim etti ve dağıttı. Hizmetçi durumu Hz. Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer hizmetçisine dörtyüz dirhem daha verdi ve:

"Bunu da Muaz b. Cebel (r.a.)'e götür ver ve orada da biraz oyalan, ne yaptığını öğren gel," diye talimat verdi. Hizmetçi Hz. Ömer'in dediği gibi yaptı. Muaz (r.a.) da parayı dağıttı. Tam bu sırada ailesi:

"Ne yapıyorsun? biz de yoksuluz, bizim de bir şeyimiz yok, biraz da bize bırak," dedi. Fakat kesede iki dirhem kalmıştı, onu da eşine verdi. Hizmetçi durumu Hz. Ömer'e bildirince, Hz. Ömer:

"Onlar birbirinden farklı olmayan iki kardeşlerdir," dedi."[1191] Sahih olarak gelen bir rivâyette,

"Resûl-i Ekrem'in hastalığı ağırlattığı akşam yanında yedi altın bulunuyordu. Hz. Aişe validemize:

"Bunları Ali'ye ver de dağıtsın," dedi. Fakat Hz. Aişe, Resûl-i Ekrem'in baygınlığı ile meşgul olduğu için bunu biraz ihmal ediyordu. Resûl-i Ekrem ayılıp bunu araştırınca, hemen Hz. Aişe parayı Hz. Ali'ye verdi, o da dağıttı. Böylece Resûl-i Ekrem geceye parasız girmiş oldu. Fakat ışık gerekti. Bunun için de diğer ailelerinin evlerini araştırdı."[1192]

Sahih bir rivâyette; Ebû Zer radıyallahu anh'ın yıllık aidatı kendisine verildi. O da bunu bütün ihtiyaçlarına harcadı. Yedi altını kaldı, onları da infak etti. Kendisine, niçin böyle yaptığını sorduklarında, o:

"Benim dostum Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bana, *"Elde tutulan altın ve gümüş, onu Allah rızası için tasadduk etmedikçe, o mal sahibine cehennemden bir kıvılcımdır."* buyurdu." dedi.[1193]

Yine Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَوْكَى عَلَى ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَلَمْ يُنْفِقْهُ فِي سَبِيلِ اللهِ كَانَ جَمْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُكْوَى بِهِ

"Kim altın ve gümüşe sahip olur da onların üzerinde yatar ve onları Allah yolunda infak etmezse, kıyamet gününde onlar kor olur ve o kimse onlarla dağlanır."[1194] buyurmuştur.

1191 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:46, 20/33
1192 Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevaid, 10/124 (Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinden naklen.)
1193 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21421, 5/156
1194 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1641, 2/153

Şahidleri bulunan hasen isnad ile vârid olan bir hadîsde Resûl-i Ekrem,

مَا أُحِبُّ أَنَّ أُحُدًا عِنْدِي ذَهَبًا فَتَأْتِيعَلَيَّ ثَالِثَةٌ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَيْءٌ أَرْصُدُهُ فِي قَضَاءِ دَيْنٍ

"Uhud dağının altın olup bundan bir şeyin yanımda üç gün kalmasından hoşlanmam, borç ödemek için ayırdığım hâriç."[1195] buyurmuştur. Bu mealde az ifâde farkı ile sahih bir rivâyet daha vardır.

Selmân-ı Fârisi (r.a.) Ebû'd-Derdâ (r.a.) ya yazdığı bir mektupta:

"Sakın şükrünü ödeyemeyeceğin dünyalık peşinde olma, zira ben Resûl-i Ekrem'in:

"Kıyamet günü serveti hakkında Allah'a itaat eden, onun zekâtını veren kimse getirilir. Malı da önünde sırat köprüsünü, geçerken, sırat kendisinden yanlamak istediği her an, malı kendisine:

"Bu servetten Allah hakkını ödedin, durma geç, yoluna devam et," der. Servetinden Allah hakkını ödemeyen, zekatını vermeyen zengin serveti ile birlikte sırat köprüsünü geçerken, sırat köprüsü yanlar. Bunun üzerine serveti kendisine:

"Yazıklar olsun sana, niçin zekâtını vermedin? Zekâtını vereydin, şimdi geçerdin," der." Bu böyle devam eder, adam da:

*"Vay bana, helâk oldum, diye çığlık çıkarır."*buyurduğunu duydum." demiştir.

Hz. Ömer (r.a.) mü'minlerin annesi Zeyneb radıyallahu anha'ya yıllık atıyyesini gönderdi. Zeyneb (r.a.) bunu aldı ve tamamen akrabalarındaki dul ve yetimlere dağıttı. Para bittikten sonra:

"Allah'ım, bundan sonra beni bir daha Ömer'in atıyyesine ulaştırma, diye dua etti ve gerçekten o sene vefat etti. Resûl-i Ekrem'in zevcelerinden ilk irtihal eden de budur.

Hasan-ı Basrî, "Vallahi, kim dirheme değer verdi ise Allah onu hakîr etmiştir." demiştir.

Denilmiştir ki; altın ve gümüş ilk darbedilip para haline geldikleri vakit İblis onları öptü, alnına koydu ve:

1195 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:10577, 2/506

"Sizi seven, benim gerçek kulumdur, dedi. Bunun için bazıları, "Altın ile gümüş, münafıkların yularıdır, onunla cehenneme sevkedilirler." demişlerdir.

İbn Muâz, "Dirhem akreptir, onu panzehirsiz eline alırsan seni sokar ve zehiri ile öldürür." demiştir. Kendisine:

"Bunun panzehiri nedir?" diye soranlara, o:

"Onu helâlinden kazanıp hayırlı işlere sarfetmektir," diye cevap verdi.

Ömer b. Abdülaziz ölüm döşeğine yattığı vakit, etrafında bulunanlar:

"Onüç çocuğunu yokluk ve ihtiyaç içinde bıraktın, bunu nasıl yaptın?" diyenlere, Ömer b. Abdülaziz:

"Ben ne yaptım, ne onların haklarına engel oldum ve ne de başkalarının hakkını onlara verdim. Benim çocuklarım iyilikten hâli değil, ya Allah'a itaat eder veya isyan ederler. Allah'a itaat ederlerse Allahu Teâlâ onlara yeter, O, sâlihlerin velisi ve dostudur. Şayet isyan ederlerse artık onları da düşünen değilim," demiştir.

Malının çoğunu infak eden bir zata:

"Bunun bir kısmını da çocukların için bırakaydın?" diyenlere,

"Ben o malı kendime azık ettim. Çocuklarıma azık olarak da Rabbimi bıraktım," demiştir.

İbn Muâz, "Malı olanın öyle büyük iki felâketi vardır ki, bunların benzerini kimse duymamıştır. Birincisi, öldüğü vakit sırtındaki elbiseye varıncaya kadar her şeyini alırlar. Böyle bırakmış olsalar yine iyi, ayrıca teker teker de sorulur; helâl ise hesabı, haram ise azabı vardır." demiştir.

129. Borçlusunun Darda Olduğunu Bildiği Halde Onu Habsetmekle Sıkıştırmak

Ahmed'in ceyyid sened ile İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir gün mescide geldi. Ebû Abdurrahman'ı eli ile yere eğerek:

مَنْ أَنظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ لَهُ وَقَاهُ اللهُ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

"Kim darda olana kolaylık gösterir veya borcunun tamamını veya bir kısmını bağışlarsa, Allahu Teâlâ onu cehennemin kaynamasından (şiddetinden) korur."[1196] buyurdu".

İbn Ebî'd-Dünyâ'nın yine İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem bir gün mescide girdi ve:

"Allahu Teâlâ'nın kendisini cehennemin şiddetinden koruması hanginizi sevindirir?" buyurdu. Ashâb:

"Hepimizi sevindirir, ya Resülallah," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Kim darda olana Müsaade eder, borcunun tümünden veya bir kısmından vaz geçerse, Allahu Teâlâ onu cehennemin şiddetinden korur," buyurdu".

Hasen sened ile rivâyet edilen bir hadîsde,

مَنْ نَفَّسَ عَنْ غَرِيمِهِ أَوْ مَحَا عَنْهُ كَانَ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kim borçlusuna genişlik gösterir veya alacağından vaz geçerse, kıyamet günü Arş'ın gölgesinde olur."[1197] buyurulmuştur.

Borçlusuna borcunu ödemesinde kolaylık gösterenin kıyamet günü Arş'm gölgesinde gölgeleneceğine dâir pek çok hadîsler vârid olmuştur. Bunlardan bazıları:

مَنْ أَنظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ لَهُ أَظَلَّهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ

"Kim darda olana müsaade eder veya alacağından bir kısmını bağışlarsa, Allah onu, hiç bir gölgenin bulunmadığı kıyamet günü Arş'ın gölgesi altında gölgelendirir."[1198]

مَنْ أَنظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ لَهُ أَظَلَّهُ اللهُ فِي ظِلِّهِيَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kim darda olana (borcunu ödemesi hususunda) mühlet verir veyahut alacağından vaz geçerse, Allahu Teâlâ onu gölgesinde gölgelendirir."

1196 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3017, 1/327
1197 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22612, 5/300
1198 Tirmizi, Buyu' 67, No:1306

إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يَسْتَظِلُّ فِي ظِلِّ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ أَنْظَرَ مُعْسِرًا حَتَّى يَجِدَ شَيْئًا، أَوْ تَصَدَّقَ عَلَيْهِ بِمَا يَطْلُبُهُ يَقُولُ مَالِي عَلَيْكَ صَدَقَةٌ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ وَيَخْرِقُ صَحِيفَتَهُ

"Kıyamet günü Allah'ın gölgesinde ilk gölgelenecek olan şu adamdır ki, eli darda olana borçlusuna (borcunu ödemesi hususunda) -bir şey buluncaya kadar- mühlet verdi veya "Sendeki alacağım Allah rızası için sana sadakadır." diyerek alacağını ona bağışladı ve defterini yırttı."[1199]

Taberânî'nin tahricinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً جَعَلَ اللهُ تَعَالَى لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُعْبَتَيْنِ مِنْ نُورٍ عَلَى الصِّرَاطِ يَسْتَضِيءُ بِضَوْئِهِمَا عَالَمٌ لَا يُحْصِيهِمْ إِلَّا رَبُّ الْعِزَّةِ

"Kim ki mü'minden bir zorluğu kaldırırsa, Allahu Teâlâ onun için kıyamet günü sırat üzerinde nurdan iki kol yaratır ve nurdan olan bu dallardan sayılarını ancak Allah'ın bildiği pek çok kimseler ışık görürler."[1200] buyurmuştur.

İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَرَادَ أَنْ تُسْتَجَابَ دَعْوَتُهُ وَأَنْ تُكْشَفَ كُرْبَتُهُ فَلْيُفَرِّجْ عَنْ مُعْسِرٍ

"Duasının kabul olmasını ve sıkıntısının kalkmasını isteyen, darda olanlara genişlik göstersin."[1201]

Müslim ve Ebu Davud'un, ayrıca sahih olduğunu söyleyen ve hadîsin lâfzı kendi Kitabından alınan Tirmizî'nin, Buhâri ile Müslim'in şartlarına göre sahihtir diyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurmuştur:

مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَفَّسَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ فِي الدُّنْيَا يَسَّرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُسْلِمٍ فِي الدُّنْيَا سَتَرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاللهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ

1199 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:377, 19/167

1200 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:4504, 4/385

1201 İbn Ebi'd-Dünya, "Kazâü'l-Havâic", No:101, 1/88; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:4749, 2/23

"Bir Müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını gideren kimsenin, Allahu Teâlâ kıyamet gününün sıkıntılarından bir sıkıntısını ondan kaldırır. Dünyada darda olanlara kolaylık gösterene, Allahu Teâlâ dünya ve âhirette kolaylık gösterir. Dünyada bir Müslü-manın aybını gizleyen kimsenin, Allahu Teâlâ dünya ve âhirette kusurlarını gizler. Kul, kardeşine yardımcı olduğu sürece Allah da o kulun yardımcısıdır."[1202]

Yine sahih bir rivâyette:

مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا فَلَهُ كُلَّ يَوْمٍ مِثْلِهِ صَدَقَةٌ قَبْلَ أَنْ يَحِلَّ الدَّيْنُ فَإِذَا حَلَّ الدَّيْنُ فَأَنْظَرَهُ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ كُلَّ يَوْمٍ مِثْلَيْهِ صَدَقَةٌ

"Kim ki darda olan (borçlusuna borcunu ödemesi hususunda) vadesi gelmeden evvel mühlet verirse, (mühlet verdiği) her gün için ona bir misli sadaka sevabı yazılır. Vadesi dolduktan sonra mühlet verirse, bu defa (mühlet verdiği) her gün için iki misli sadaka sevabı yazılır."[1203] buyurulmuştur.

Yine Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنْجِيَهُ اللهُ مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَضَعْ عَنْهُ

"Allahu Teâlâ'nın, kendisini kıyametin sıkıntılarından kurtarmasına sevinen kimse, darda olan (borçlusuna) genişlik göstersin veya bir kısım borcundan vaz geçsin."[1204]

Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، قَالُوا: أَعَمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: كُنْتُ آمُرُ فِتْيَانِي أَنْ يُنْظِرُوا وَيَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُوسِرِ، قَالَ: قَالَ: فَتَجَاوَزُوا عَنْهُ

"Sizden evvelki milletlerden bir kişi öldüğünde melekler onun ruhunu karşılayarak:

"Dünyada bir hayır işledin mi?" diye sormuşlar, bu kişi:

"Ben, (alacaklarımı toplayan) memurlara:

"Fakir olan borçluya mühlet verin, zengine de müsamaha gösteriniz, diye emir verirdim," diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:

1202 Müslim, Zikir 38, No:2699; Ebu Davud, Edeb 60, No:4946
1203 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23096, 5/360
1204 Müslim, Müsakat 32, No:1563

"Bu kulumdan vaz geçiniz, diye onu affetmiştir"[1205] buyurmuştur. Buhârî ile Müslim'in biraz daha farklı ifâdelerle benzeri bir rivâyet daha vardır.

Müslim'in diğer bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أُتِيَ اللهُ بِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِهِ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَقَالَ لَهُ: مَاذَا عَمِلْتَ فِي الدُّنْيَا؟ قَالَ: وَلَا يَكْتُمُونَ اللهَ حَدِيثًا. قَالَ: يَا رَبِّ آتَيْتَنِي مَالًا فَكُنْتُ أُبَايِعُ النَّاسَ وَكَانَ مِنْ خُلُقِي التَّجَاوُزُ فَكُنْتُ أَيَسِّرُ عَلَى الْمُوسِرِ وَأُنْظِرُ الْمُعْسِرَ. فَقَالَ اللهُتَعَالَى: أَنَا أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْكَ تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِي

"Allahu Teâlâ dünyada mal ve servet verdiği kullarından birisi kıyamet günü huzuruna getirilir. Allahu Teâlâ:

"Ey kulum, dünyada ne amel ettin?" diye sorar. Kul:

"(Allah'tan bir söz gizleyemezler, dedi) Ya Rab, Sen bana çok servet verdin, ben de ticaretle iştigal ederdim. Benim ticaret ahlâkım, zenginlere müsamaha göstermek, yoksul ve darda olanlara da mühlet vermek idi," dedi. Allahu Teâlâ;

"Bu anlattığına Ben senden daha layıkım, bu kulumun günahlarından vaz geçin."[1206]

Yine Buhârî ile Müslim'in diğer bir rivâyetlerinde,

كَانَ الرَّجُلُ يُدَايِنُ النَّاسَ، فَكَانَ يَقُولُ لِفَتَاهُ: إِذَا أَتَيْتَ مُعْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ، لَعَلَّ اللهَ أَنْ يَتَجَاوَزَ عَنَّا، قَالَ: فَلَقِيَ اللهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ

"İnsanlara borç para veren bir adam vardı. Bu, memuruna:

"Borçlulardan darda olana gittiğin vakit, ondan vaz geç, umulur ki Allahu Teâlâ da bizim kusurlarımızdan vaz geçer," derdi. Bu adam Allah'a mülâki olunca Allahu Teâlâ da onun kusurlarından vazgeçti."[1207] buyurulmuştur. Neseî'nin de aynı mealde bir rivâyeti vardır.[1208]

Tembih: Darda olan borçluları sıkıştırmanın kebîreden olduğu meydandadır. Bunu her ne kadar açıkça söyleyenler olmadı ise de bu, bir Müslümanın âdeten dayanamayacağı şekilde eziyet edilmesinde dahildir. Aynı zamanda ilk iki hadîslerden anlaşılan, darda olan borçlusuna mühlet

1205 Buhâri, Buyu' 16, No:1971; Müslim, Müsakat 30, No:1561
1206 Müslim, Müsakat 30, No:1561
1207 Buhâri, Enbiya 52, No:3293; Müslim, Müsakat 31, No:1562
1208 Nesai, "es-Sünenü'l-Kübra", Buyu' 106, No:6293

vermeyen kimsenin, cehennemin alevlerinden kurtulamayacağıdır. Bu ise şiddetli korkutmadır. Bunu kebîre'den saymak bununla daha da kuvvetleşir.

130. Sadaka Mallarında Hile ve Hıyanet

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولاً يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقَامَ إِلَيْهِ أَنْصَارِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اقْبَلْ مِنِّي عَمَلَكَ، قَالَ وَمَالَكَ؟ قَالَ سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا، قَالَ وَأَنَا أَقُولُهُ الآنَ مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِئْ بِقَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ فَمَا أُوتِيَ مِنْهُ أَخَذَ وَمَا نُهِيَ عَنْهُ انْتَهَى

"Sizden herhangi birinizi herhangi bir işde görevlendirir de o bizden bir iğne ve daha fazla bir şey gizlerse, hıyanet etmiş olur. Kıyamet günü o şeyi getirir," buyurdu.

Ravi diyor ki: Ensar'dan siyah bir zat kalktı, sanki onu görüyor gibiyim:

"Ya Resûlallah, bana vermiş olduğunuz memuriyeti geri alınız," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Nen var?" buyurdu. Adam:

"Ben senin şöyle şöyle dediğini duydum ya," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Ben onu şimdi de söylüyorum: "Kimi bir âmilliğe tahsildarlığa, gönderirsek, aldığının azını da çoğunu da ortaya getirsin; ona verileni alsın, verilmeyene el sürmesin," buyurdu.[1209]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem zekât toplamaya gönderdiği Sa'd b. Ubâde (r.a.) ye:

يَا أَبَا الْوَلِيدِ اتَّقِ اللهَ لاَ تَأْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِبَعِيرٍ تَحْمِلُهُ لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةٍ لَهَا خُوَارٌ أَوْ شَاةٍ لَهَا ثُغَاءٌ، قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ ذَلِكَ كَذَلِكَ؟ قَالَ: إِي وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، قَالَ فَوَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لاَ أَعْمَلُ لَكَ عَلَى شَيْءٍ أَبَدًا

1209 Müslim, İmare 30, No:1833

"Ey Velid'in babası, Allah'tan kork, kıyamet günü mahşer yerine sırtında böğüren bir deve, bağıran bir inek veya meleyen bir koyun olduğu halde gelme," buyurdu. Sa'd:

"Ya Resûlallah, böyle de olacak mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Evet olacaktır. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, durum budur," buyurdu. Sa'd:

"Ben de sizi hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra hiç bir zekât tahsildarlığında görev almayacağım," dedi.[1210]

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مَشَارِقُ الْأَرْضِ وَمَغَارِبُهَا وَإِنَّ عُمَّالَهَا فِي النَّارِ إِلَّا مَنِ اتَّقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَأَدَّى الْأَمَانَةَ

"İlerde doğunun ve bâtının kapıları size açılacak geniş fütuhatlar yapacaksınız. İşte o günün bütün âmilleri (üzerine kamu işi alan görevlileri) cehennemdedir, ancak Allah'tan korkup emâneti ödeyenler (aldıkları görevi yerine getirenler) kurtulmuştur"[1211] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve "Sahih"inde İbn Huzeyme'nin rivâyetlerinde şöyle zikredilir:

"Ashâb'tan bir zât Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile Bekî tarafından geziniyorlardı. Adam bir ara Resûl-i Ekrem'in:

"Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun sana," dediğini duydu. Resûl-i Ekrem bu sözü ile kendisini kasdettiğini sanarak yavaşça gerilemeye başladı. Resûl-i Ekrem:

"Ne oluyor sana? Yürü," buyurdu. Adam:

"Abdestim daraldı," diye bir mazeret beyan etti. Resûl-i Ekrem;

"Hayır, öyle bir şeyin yok, gel," buyurdu. Bunun üzerine adam:

"O halde siz neden iki kere "Yazıklar olsun sana" dediniz? diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Hayır, sana söylemedim, ben falancı için konuşuyorum. Onu şu kabileye zekâtlarını toplayıcı olarak gönderdim. O ise oradan bir yün elbise çaldı. Kıyamet günü sırtında ateşten gömlek olarak gelecektir,"[1212] buyurdu.

1210 Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", Zekat 100, No:7913, 4/158
1211 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23158, 5/366
1212 Nesai, İmamet 58, No:862; İbn Huzeyme, "es-Sahih", Zekat 64, No:2337, 4/52

Yine sahih bir rivâyette,

الْمُتَعَدِّي فِي الصَّدَقَةِ كَمَانِعِهَا

"Sadakaya tecavüz eden, onu vermeyen gibi ceza görür,"[1213] buyurulmuştur.

Ebû Yala ve Bezzâr'ın ceyyid sened ile rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuşlardır:

إِنِّي مُمْسِكٌ بِحُجَزِكُمْعَنِ النَّارِ: هَلُمَّ عَنِ النَّارِ هَلُمَّ عَنِ النَّارِ هَلُمَّ عَنِ النَّارِ وَتَغْلِبُونَنِي تُقَاحِمُونَ تَقَاحُمَ الْفَرَاشِ أَوْ الْجَنَادِبَةِ فَأُوشِكُ أَنْ أُرْسِلَ بِحُجَزِكُمْ وَأَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ فَتَرِدُونَ عَلَيَّ مَعًا وَأَشْتَاتًا فَأَعْرِفُكُمْ بِسِيمَاكُمْ وَأَسْمَائِكُمْ كَمَا يَعْرِفُ الرَّجُلُ الْغَرِيبَةَ مِنَ الْإِبِلِ فِي إِبِلِهِ وَيَذْهَبُ بِكُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَأُنَاشِدُ فِيكُمْ رَبَّ الْعَالَمِينَ فَأَقُولُ أَيْ رَبِّ قَوْمِي أَيْ رَبِّ أُمَّتِي، فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَك كَانُوا يَمْشُونَ بَعْدَك الْقَهْقَرَى عَلَى أَعْقَابِهِمْ، فَلَا أَعْرِفَنَّ أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُ شَاةً لَهَا ثُغَاءٌ فَيُنَادِي يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَك شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُك، فَلَا أَعْرِفَنَّ أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُ بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ فَيُنَادِي يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ، فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَك شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُك، فَلَا أَعْرِفَنَّ أَحَدَكُمْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُ فَرَسًا لَهَا حَمْحَمَةٌ: أَيْ بِحَمْحَمَتَيْنِ اسْمٌ لِصَوْتِهَا، فَيُنَادِي يَا مُحَمَّدُ يَا مِحَمَّدُ، فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَك مِنَاللهِ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُك، فَلَا أَعْرِفَنَّ أَحَدَكُمْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُ سِقَاءً مِنْ أَدَمٍ يُنَادِي يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ، فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللهِ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُكَ

"Ben sizin kuşağınızdan yapışır cehennemden kurtarmak için geri çeker, "Ateşten bu tarafa, ateşten bu tarafa" diye çağırırım. Siz ise bana galip gelir ve kendinizi yatağa atar gibi veya çekirgenin sıçrayışı gibi sıçrar durursunuz. Kuşağınızı salıvermemin ve önünüzden giderek havzı tanzim etmemin zamanı yaklaşıyor. Siz de toplu ve teker teker gelirsiniz. Kişi, develeri arasında yabancı deveyi tanıdığı gibi ben de sizi simanızdan tanırım. Sizden bazılarınız sol tarafa ayrılır. Ben sizi Allah'ımdan dilerim ve:

"Ey Rabbım, milletim, ey Rabbım ümmetim," derim. Allahu Teâlâ:

"Habibim, senden sonra onlar neler yaptılar sen bilmezsin. Onlar senden sonra irtidad edip geri, küfre döndüler," buyurur. Resûl-i Ekrem devamla:

1213 Ebu Davud, Zekat 4, No:1585; Tirmizi, Zekat 19, No:646

"Sakın kıyamet günü sizden birinizi sırtında meleyen koyun olduğu halde mahşer yerine gelip:

"Ey Muhammed, ey Muhammed! diyerek benden yardım beklemesin. Ben:

"Ben tebliğ ettim, sana başka bir şey yapamam," derim. Sakın sizden birinizi kıyamet günü sırtında böğüren bir deve olduğu halde tanımış olmayayım. Bana:

"Aman ya Muhammed, meded ya Muhammed!" diye yalvarır. Fakat ben o zaman ona:

"Benim elimden bir şey gelmez, çünkü ben Allah'ın hükmünü size tebliğ ettim," derim.

Sakın sizden biriniz kıyamet günü sırtında kişner at ile mahşer yerine gelip:

"Yardım et, ya Muhammed, şefaat eyle, ya Muhammed! demesin. Çünkü o zaman ben ona:

"Sizin için hiç bir şeye mâlik değilim, çünkü size daha önce Allah'ın hükmünü tebliğ ettim," derim.

Sakın sizden biriniz kıyamet günü sırtında deriden bir tulum olduğu halde mahşer yerine gelip:

"Yardım et, ya Muhammed, şefaat et, ya Muhammed!" demesin. Ben o zaman ona:

"Zamanında ben sana tebliğ ettim, şimdi hiç bir şeye mâlik değilim," derim."[1214]

Tembih: Her ne kadar bunların kebâirden olduklarını açıkça söylemedilerse de, bunların kebâirden olduğu meydandadır. Zira onların sözlerinin böyle anlaşılması sarihtir. Çünkü onlar mutlak hıyaneti kebâirden saydılar. Bu da bir hıyanet olması hasebiyle kebâirde dahildir.

1214 Bezzâr, "el-Müsned". No:212, 1/267

131. A'şarı Toplayıp Yığmak, Kötü Niyetle Kâtiplik ve Benzeri İşleri Üzerine Almak

Allahu Teâlâ.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"İnsanlara zulmedenlere, yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere karşı durulmalıdır. İşte can yakıcı azâb bunlaradır."[1215] buyurmuştur. Bu günah, bu âyette dahildir.

Diğer bütün nevileri ile a'şarı alıp tutandan, kâtipliğini, şahitliğini, tartı ve ölçü işlerini kötü niyetle yapanlar zalimlerin en büyük avanelerinden ve hatta bizzat kendileri zâlimlerdendir. Zira bunlar hakları olmayan şeyi alır ve aldıklarını da hakkı olmayanlara verirler. Bunun için, "A'şar yiyen cennete giremez, zira onun cesedi haramdan beslenmiştir." denilmiştir. Nitekim yakında anlatılacaktır. Yine bunlar haklarını boyunlarına geçirmiş kimselerdir. Kıyamet günü bu yediklerini nereden ödeyeceklerdir? Sevapları varsa alınacak, yoksa hak sahiplerinin günahları bunlara yükletilerek cehenneme atılacaklardır. İşte bu da Resûl-i Ekrem'in,

أَتَدْرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ؟ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ، قَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَزَكَاةٍ وَصِيَامٍ وَقَدْ شَتَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا وَأَخَذَ مَالَ هَذَا فَيَأْخُذُ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِهِمْ فَطُرِحَ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

"Müflis kimdir" biliyor musunuz?" diye sordu. Ashâb:

"Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, "dediler. Resûl-i Ekrem:

"Ümmetimden müflis olan, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelir, fakat şuna söğmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu döğmüş. Bundan dolayı onun iyiliklerinden hak sahiplerine verilir. Üzerindeki haklar ödenmeden, hasenatı tükenirse, hak sahiplerinin günahları o kimseye yükletilir; sonra o kimse cehenneme atılır."[1216] buyurduğu kimselerdir.

1215 Şura: 42/42.
1216 Müslim, Birr 59, No:2581

Ahmed'in Ali b. Zeyd'den o da Hasan'dan o da Ebû'l-Âs'ın oğlu Osman'dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Davûd aleyhisselâm yirmi dört saatin bir saatinde ehli beytini uyarır ve onlara nasihatte bulunurdu. Şöyle derdi: "Ey Davud'un aile efradı, çoluk çocuğu! Kalkın, namaz kılın, zira Allahu Teâlâ bu saatte duaları kabul eder, yalnız sihirbaz ile a'şarcının dualarını kabul etmez."[1217]

Ebû Dâvûd, "Sahih"inde İbn Huzeyme ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ صَاحِبُ مَكْسٍ

"A'şarcı cennete giremez."[1218] buyurmuştur.

Yezid b. Harun, "Meks, a'şarcı demektir." dedi. Beğavî de tüccarın gümrükten geçerken zekâtlarını tahsil eden tahsildar olduğunu söylemiştir. Hafız el-Münziri, "Mekkâs, şimdi a'şarcıdır. Başka nam altında para toplayanlar ise, bunların dinde yeri olmadığı için alıp yedikleri haramdır, onlar için acı azâb vardır." demiştir.

Sirâc el-Bulkîni'ye, Resûl-i Ekrem'in:

فَإِنَّهُ تَابَ تَوْبَةً لَوْ تَابَهَا صَاحِبُ مَكْسٍ

"O, öyle bir tevbe etti ki meks sahibi dahi öyle tevbe etse..." buyurduğu hadîsindeki Meks'den sordular. O da verdiği cevapta:

"Mekkâs, a'şarcılığı ihdas edene, yâni öşrü bu gibilere satmayı ilk olarak ortaya koyana ve bu adi yolu takip edene ad olarak verilmiştir." demiştir. Zaten Resûl-i Ekrem'in hadîsinden de hem a'şarcılığı icad eden hem de bu usûlü takip edenlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu hadîsden, bu a'şarcılığı icad edenin de tevbesinin kabul olacağı; bunun gibi, İslâm'da kötü bir âdet ihdas eden kimseye, ona bakıp da onu işleyen herkesin günahı gibi bir günah verilmesi, bu ilk icad edenin tevbesine kadardır. Şayet mücid tevbe eder ve icad ettiği kötülükten uzaklaşırsa artık ondan sonra o kötülükleri yapanların günahları gibi bir günah kendisine yazılmayacağına işaret vardır.

1217 Hadîs, biraz daha geniş olarak aşağıda gelecektir.
1218 Ebu Davud, Harac 7, No:2937; Darimi, Zekat 28, No:1666

Râvileri arasında mevsukiyetinde ihtilâf edilen birisi bulunan Ahmed'in "Sahih"inde Hasan'dan rivâyetinde şöyle anlatılır: "Osman b. Ebû'l-Âs Umeyye'nin oğlu Kilâb'a uğradı. Kilâb Basra'da a'şarcıların toplantısında bulunuyordu. Osman:

"Burada niye oturuyorsun?" diye sordu. Kilâb:

"Ziyad beni bu aşarı tartmaya memur etti, onun için buradayım," diye cevap verdi. Osman:

"Sana, Resûl-i Ekrem'den duyduğum bir hadîsi haber vereyim mi?" diye sordu. Kilâb:

"Evet, anlat," deyince, Osman:

"Resûl-i Ekrem buyurdular ki:

"Dâvûd aleyhisselamın bir saati vardı, o saatte aile efradını uyarırdı ve onlara şöyle nasihat ederdi:

"Ey Dâvûd ailesi, kalkın, namaz kılın. Zira bu saatte Allahu Teâlâ duaları kabul eder, yalnız sihirbaz ile öşürcünün dualarını kabul etmez". Bunun üzerine Kilâb, hemen bir gemiye bindi, doğruca Ziyad'ın yanına geldi ve bu görevden affını istedi. Ziyad da onu affetti."[1219] Fakat Hasan'ın Osman'dan rivâyetinde ihtilâf vardır. Ancak aynı hadîsi Taberânî de başka rivâyet yolları ile tahriç etmiştir. Buna göre Resûl-i Ekrem:

تُفْتَحُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ نِصْفَ اللَّيْلِ فَيُنَادِي مُنَادٍ هَلْ مِنْ دَاعٍ فَيُسْتَجَابَ لَهُ؟ هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَيُعْطَى؟ هَلْ مِنْ مَكْرُوبٍ فَيُفَرَّجُ عَنْهُ؟ فَلَا يَبْقَى مُسْلِمٌ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ إِلَّا زَانِيَةٌ تَسْعَى بِفَرْجِهَا أَوْ عَشَّارًا

"Gece yarısı gök kapıları açılır ve bir münâdi:

"Yok mu dua eden, duasına icabet olunsun? Yok mu isteyen, istediği kendisine verilsin? Yok mu bir darda olup bu darlıktan kurtulmayı isteyen, kendisine genişlik verilip darlıktan kurtarılsın? diye seslenir. Bu vakitte dua edip duası kabul olmayan kimse kalmaz, Allahu Teâlâ herkesin duasına icabet eder ve dilediğin verir. Ancak zina edip duran kadın ile a'şarcıyı bağışlamaz."[1220] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1219 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:16324, 4/22
1220 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8391, 9/59

إِنَّ اللهَ يَدْنُو مِنْ خَلْقِهِ أَيْ فَيَغْفِرُ لِمَنِ اسْتَغْفَرَ إِلَّا لِبَغِيَّةٍ بِفَرْجِهَا أَوْ عَشَّارٍ

"Allahu Teâlâ rahmetiyle kuluna yaklaşır ve kendisinden mağfiret dileyeni mağfiret eder, ancak zina edenlerle a'şarcıları bağışlamaz."[1221]

Râvileri arasında İbn Luhay'anın da bulunduğu Ahmed'in bir rivâyetinde Ebû'l-Hayr diyor ki, Mısır valisi Mesleme b. Mahled Ruvayka' b. Sabit'i a'şarcı yapmak istemişti. Ruvayka';

"Ben Resûl-i Ekrem'in:

إِنَّ صَاحِبَ الْمَكْسِ فِي النَّارِ

"A'şarcı cehennemdedir." dediğini duydum, bunun için kabul edemem." dedi.[1222] Ayrıca yine Taberânî'nin Ümmü Seleme'den rivâyetinde, Ümmü Seleme şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem kırda geziyordu. Tam bu sırada birisi ona seslendi. Resûl-i Ekrem etrafa baktı kimseyi göremedi. Tekrar dikkatle baktı orada eli ayağı bağlı bir keler gördü. Ona yaklaşarak:

"Ne istiyorsun?" diye sordu. Keler:

"Şu dağda aç bekleyen iki yavrum vardır. Bana müsaade et gideyim, onları emzirip geleyim," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Sözünde durur musun? diye sordu. Keler:

"Şayet gelmezsem, Allahu Teâlâ öşürcülere yapacağı azâb gibi beni de azâb etsin," diye teminat verdi. Resûl-i Ekrem keleri çözdü. Keler gitti yavrularını emzirdi, sonra geldi. Resûl-i Ekrem keleri aynı yerinde bağladı. Bütün bunlar yapılırken keleri yakalayan adam orada uyuyordu. Adam uyandı. Başı ucunda Resûl-i Ekrem'i gördü ve:

"Yoksa bir emrin mi var, ya Resûlallah? diye sordu. Resûl-i Ekrem;

"Evet, bu keleri salıvermeni rica ediyorum," dedi. Bunun üzerine adam hemen keleri salıverdi. Hürriyetine kavuşan keler hoplaya zıplaya:

"Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur, yine şahitlik ederim ki sen, Allah'ın kulu ve Resulüsün." diyerek çekti gitti. Bu rivâyeti Beyhakî de birçok yollardan rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Nuaym ve Isbahâni de rivâyet etmişlerdir. Diğer bazı müteahhirin, "Bu rivâyet, birbirini takviye eden pek çok yollardan gelmiştir." dedikleri halde Şeyh'ul-İslâm el-Askalâni muhtasar hadîsleri çıkarırken bu rivâyeti reddetmiştir.

1221 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:8371, 9/54
1222 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17042, 4/109

Hulâsa; her ne kadar bu rivâyeti imamlardan bazıları zayıf gördülerse de, birbirini teyid eden birçok rivâyet yolları vardır. Bunun için Hafız'ın, "Aslı yoktur" sözünü İbn Kesir reddetmektedir. Ayrıca Kaadı Iyad da bunu şifada reddetmiştir. Muhtasar şerhinde Tacu's-Subki:

"Bu kelerin konuşması, çakıl taşlarının tesbih etmesi, ya başka rivâyet yolları ile tevatüre ulaşmıştır, ya da başka rivâyetlerle meşgul olmak sebebiyle tevatüre vardıran rivâyetlerden bahsedilmemiştir." demiştir.

İbn Asâkîr'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Dikkat et, insanların en kötülerini sana bildireyim mi? Yalnız başına yiyen, kimseye yardım etmeyen, yalnız başına yola çıkan ve kölesini dövendir. Bundan daha kötüsünü size bildireyim mi? İnsanlara buğzeden ve İnsanların da kendisine buğzettikleri kimsedir. Bundan daha kötüsünü size bildireyim mi? Kötülüğünden korkulup kendisinden hayır beklenmeyen kimsedir. Bundan daha kötüsünü size bildireyim mi? Başkasının dünyalığı için kendi âhiretini yıkan kimsedir (yalancı şahitliği gibi). Bundan daha kötüsünü size bildireyim mi? Din ile dünyayı yiyendir (yâni dünyalık temini için dindar görünendir.)", buyurmuştur.

Râvilerinin bazısı sikadan olan Ahmed'in rivâyetinde Hz. Aişe diyor ki:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Emirlere, yardımcılarına ve asayişle görevli olanlara yazıklar olsun. Bunlardan öyle kimseler vardır ki; kıyamet günü, "Keşke dünyada saçlarımızdan süreyya yıldızına atlasak, yer ile gök arasında askıda kalsak da dünyada emîr ve amillik gibi işlerde bulunmasaydık." derler."[1223]

İbn Hibbân "Sahih" inde ve Hâkim de sahih olduğunu söylediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Emirlere, yardımcılarına ve asayişle görevli amirlere yazıklar olsun. Bazı kimseler kıyamet günü, "Dünyada keşke saçlarımızdan Süreyya yıldızına asılı olup yer ile gök arasında sallanıp dursaydık da herhangi emirlik ve amillik gibi işlerde bulunmasaydık." derler." buyurmuştur.

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ فِي النَّارِ حَجَرًا يُقَالُ لَهُ وَيْلٌ يَصْعَدُ عَلَيْهِ الْعُرَفَاءُ وَيَنْزِلُونَ

"Cehennemde bir taş vardır ki, adına Veyl derler. Amiller bu taşa binip inerler."[1224] buyurmuştur.

1223 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8612, 2/352

1224 Bezzâr, "el-Müsned", No:1004, 3/364

Hafız Münzirî'nin, inşaallah isnadı hasendir, dediği ve Ebû Yalâ'nın Enes (r.a.) den rivâyet ettiği bir hadîsde: "Resûl-i Ekrem'in önünden bir cenaze geçti. Resûl-i Ekrem:

"Reis değil idiyse ona müjdeler olsun." buyurdu."[1225]

Ebû Davud'un Mikdam b. Ma'di Kerîb (r.a.) den rivâyetinde, Resûl-i Ekrem Mikdam'ın omuzlarına vurarak:

أَفْلَحْتَ يَا قُدَيْمُ إِنْ مِتَّ وَلَمْ تَكُنْ أَمِيرًا وَلَا كَاتِبًا وَلَا عَرِيفًا

"Ey Kudeym, reis, kumandan ve kâtip olmadığın halde ölürsen felah bulursun."[1226] buyurdu.

Hafız Münzirî, onu bilmiyorum, dediği bir kişiden Taberânî'nin rivâyetinde bu zat diyor ki:

"Dedem Resûl-i Ekrem'e giderek:

"Ya Resûlallah, Temîm oğullarından birisi bütün malımı götürdü, dedi. Resûl-i Ekrem:

"Gerçek şu ki, bende sana verecek bir şey yoktur. Seni kabilenin başkanı yapayım mı veya başkan olmak ister misin?" buyurdu. O:

"Hayır istemem, ya Resûlallah," dedim, Resûl-i Ekrem:

"Bu kabile reisleri hemen ateşe atılır," buyurdu.[1227]

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir: "Bir kavim bir kuyunun üzerinde bulunuyorlardı. İslâmiyetin haberi bunlara ulaştığı vakit kabilenin başı ve suyun asıl sahibi Müslüman olmaları için adamlarına yüz deve vadetti. Bunun üzerine onlar Müslüman oldular ve adam da develeri onlara dağıttı. Sonra bu develeri geri almayı düşündü. Bu maksatla oğlunu Resûl-i Ekrem'e gönderdi. Bu husustaki konuşmaların sonunda oğlu Resûl-i Ekrem'e:

"Babam bu kabilenin başkanıdır. Yaşlandı da ölümünde bu başkanlığını ve suyun sevk ve idaresini bana verdi," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Evet, bir Arraf lâzım, fakat şurasını da unutma ki Arraflar -başkanlar- cehennemdedir, buyurdu."[1228]

1225 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:3939, 7/33
1226 Ebu Davud, Harac 5, No:2933
1227 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:646, 22/248
1228 Ebu Davud, Harac 5, No:2933

İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Başınıza öyle hükümdarlar gelecek ki, kötü insanları etraflarına toplayacak ve namazı vaktinden geciktireceklerdir. Bu zamana yetişen kimse sakın kabile reisliği -muhtemelen mahalle muhtarlığı-, zabıta amirliği, tahsildarlık ve a'şarcılık gibi kamu hizmetlerini üzerine almasın." buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ النَّارُ أَوْلَى بِهِ

"Haramdan biten et cennete giremez; ona yaraşan cehennemdir."[1229] buyurmuştur. Meks, a'şarcılık ise haramın en çirkini ve en fahişidir.

Allahu Teâlâ'nın buyurduğu,

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ

"Ey Muhammed, de ki: "Helâl ile haram eşit değildir..."[1230] âyet-i celîle'sinin tefsirinde Vâhidi'nin Câbir'den rivâyetine göre; adamın biri Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, ben şarap ticâreti yapardım. Bundan para kazandım. Şimdi bu paradan yer ve Allah'a itaat edersem, bu ibadetten bana bir mükâfat var mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Eğer bu şekilde kazandığın bütün servetini hac ve savaş yolunda harcasan veya hepsini sadaka olarak dağıtsan, Allah katında sivri sineğin kanadı kadar bir değer taşımaz, zira Allah temizdir, ancak temizi kabul eder," buyurdu. Peygamberini tasdik etmek üzere de Allahu Teâlâ yukardaki âyet-i kerîme'yi indirdi.

Hasan ve Ata, "Tayyib ile habis'den murad, helâl ile haramdır." demişlerdir. Kendisini recmettirmekle temizlenen kadın hakkındaki hadîsde, *"O öyle bir tevbe ile tevbe etmiştir ki, a'şarcılar da onun gibi tevbe etse, Allahu Teâlâ onları da bağışlar ya da tevbelerini kabul ederdi."* buyurulmuştur.

Deylemî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Altı şey ameli mahveder. Bunlar; (Kendi kusurlarını bırakıp) başkalarının kusurlarını görmek, kalb katılığı, dünya sevgisi, hayâ azlığı, uzun, emeller ve sonu gelmeyen haksızlıklardır." buyurmuştur.

1229 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No: 14481, 3/321

1230 el-Mâide: 5/100.

İbn Hibbân'ın mürsel olan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"İyilik kaybolmaz, günah unutulmaz, Allah ölmez. İstediğini yap; nasıl yaparsan öyle bulursun." buyurulmuştur.

Tembih: Bu yüz otuz birinci günahı kebâirden saymak, açık ve meydandadır. Nitekim bir cemaat de bunun büyük günahlardan olduğunu sarahaten ifâde etmişlerdir. Bu husustaki hadîsler hem sahih ve hem de sayılamayacak kadar çoktur. Bunların bir kısmı da zulüm bölümünde gelecektir. A'şarcılar ve yardımcılarının hepsi bu zulüm ile ilgili hadîslerdeki veîd ve korkutmalara dahildirler. Bu a'şarcılar hakkında anlattıklarım İbn Abdüsselâm'ın verdiği fetvalardır. Aynı zamanda bundan böyle olduğu açıktır. Zira farz olan, öşrü ancak muhafaza edip hazineye teslim etmektir. Şayet hükümdar hazineden buna bir ücret tahsis etmişse, bu, caizdir. Sonra Abdüsselâm'ın söylediklerini gördüm. Orada a'şarı vermek niyetiyle ücret almak caizdir denmektedir. Çünkü toplanan öşür mallarına ve zulüm yolu ile alınan malların yanında bulunmaktan sorulduğunda, burada hazır bulunan, malın korunmasını ve gerektiğinde mal sahibinin, hakkının kaybolmaması için şehâdeti kasdetmişse güzel; yok eğer zalime yardım için orada bulunuyorsa, işte bu, caiz değildir. Burada bulunanlar malı sahibine red ve iade etmek maksadıyle ücret almaları caizdir. Ancak örnek ve önder olacak âlimler ise bu maksadla da olsa onların burada bulunmaları caiz değildir. Çünkü onların niyetlerini herkes bilemez. Onları bu gibi yerlerde görenler, onlara uyar ve aynı yerlere giderler.

Bilmiş ol ki; bazı kötü tüccarlar, kendilerinden alınan gümrük bedelini verirken zekâta niyet ettikleri vakit, zekâta sayılacağını sanırlar ki bu, Şâfiî mezhebinde (ve belki de bütün mezheplerde) dayanağı olmayan bâtıl bir görüştür. Çünkü devlet gümrük memurlarını, zekât borcu olanların zekâtlarını almak için görevlendirmiş değildir. Belki, zekâta borcu olsun, olmasın ellerindeki mallar nisbetinde a'şar ve gümrüklerini almak için görevlendirmiştir. Devlet, bu paraları Müslümanların yararına olan ordunun teçhizine harcayacak, bu bakımdan zekâta sayılır sanılması, verilen gümrüğün zekâta sayılması için yeterli değildir. Zira biz kabul edelim ki hazine boş olduğu için hükümet, zenginlerden yardım almayı düşünmüştür. Bu maksadla hükümetin aldığı para da zekâta sayılmaz. Çünkü hükümet bu parayı zekât namı ile almamıştır.

Yine bu arada tüccarlardan bazıları, "Biz bu gümrük ve vergiyi öderken zekâtımıza niyet ederek veriyoruz. Bunların âmil ve tahsildarları aldıkları bu parayı başka işlerde kullanmaktan onlar sorumlu oluyorlar. Aslında biz

bu parayı onlara zekât diye veriyoruz." demeleri de yeterli değildir. Çünkü âmil ve tahsildarlar, gümrük memurları kendi namlarına zekât alamazlar, çünkü fakir ve yoksul değillerdir. Hepsi gücü kuvveti ve sıhhati yerinde olan kimselerdir. Onlar kendi imkânlarını kullansalar geçimlerini sağlarlardı. Durumu bu olan kimseye zekât nasıl verilir? Ne yazık ki tüccarların mal sevgisi, gerçeği görmelerine engel olmuştur. Şeytana uyup onun aldatmalarına kapıldıkları için dinlerinde faydalı olan şeyi duymaktan sağır olmuşlardır. Bu paraların kendilerinden zorla alındığını, zorla alınan şeyin ise zekâta nasıl sayılacağını düşünmemişlerdir. Hâlbuki Allahu Teâlâ'nın onlara borç kıldığı zekât, kendi rızaları ile meşru bir şekilde belirli kimselere verilmesi gerekir. Sevap, buna vardır. Yoksa zorla ellerinden almana ayrıca zekât sevabı düşünülmez.

Âlimler, bu gümrük memurlarını ve a'şarcıları, yırtıcı hayvanlardan ve yol kesenlerden saymışlardır. Hattâ bunları daha kötü ve daha çirkin görmüşlerdir. Acaba yol kesenler senin malını alsalar, bunu zekâtına sayabilir misin? Onların aldıklarını zekâta sayamadığın gibi bu gümrükçü ve a'şarcıların aldıklarını da zekâta sayamazsın, ikisinin zekât yönünden sana bir faydası olmaz. Bu görüşten son derece sakın. Bazıları zekâta sayılır demiş ise de âlimlerin pek çoğu bunların sözlerinin güven verici olmadığını ifade etmişlerdir. Düşün ve gerçek âlimlerin sözleri ile amel et ki, inşaallah faydasını görürsün.

132. Servet veya Kazanç Bakımından Zengin Olduğu Halde Servetinin Daha da Çoğalması İçin Dilenmek

Taberânî ve diğerlerinin sahih sened ile rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ سَألَ مِنْ غَيْرِ فَقْرٍ فَكَأَنَّمَا يَأْكُلُ الْجَمْرَ

"(Fakir olmadığı halde) kendini fakir gösterip dilenen kimse ateş koru yemiş gibidir."[1231] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ye selem:

"İhtiyacı olmadığı halde dilenen, ateş korlarını avuçlayan kimse gibidir." buyurmuştur.

Garip olduğunu söyleyen Tirmizî'nin Habeş b. Cenâde (r.a.) den rivâyetinden: Resûl-i Ekrem Haccetü'l-Vedâ'da Arafat'ta dururken bede-

1231 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:3509, 4/15

vinin biri gelerek cübbesinin eteğinden çekti ve cübbeyi istedi. Resûl-i Ekrem cübbeyi çıkardı, verdi. Adam gitti. O vakit zenginlere dilencilik haram oldu. Nitekim Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ غُرْمٍ مُفْظِعٍ وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ لِيُثْرِيَ بِهِ مَالَهُ كَانَ خُمُوشًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَرَضْفًا يَأْكُلُهُ مِنْ جَهَنَّمَ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُقِلَّ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْثِرْ

"Zengine, gücü kuvveti yerinde ve uzuvları tamam olan ve kazanmasına engel hali bulunmayan sağlam bünyelilere dilencilik helâl olmaz, Ancak hiç bir iş imkânı olmayan ve ürün yetişmesine elverişli olmayan bir çölde yaşayan ve korkunç sancıları olan kimseye helâl olur. Fazla servet edinmek için insanlardan dilenen kimsenin yüzünde kıyamet günü yırtık, yarık ve ateş yanıkları olduğu ve ateşte kızartılmış taşlar yediği halde mahşer yerine gelir. (Durum bu olunca şimdi) isteyen az, isteyen çok dilensin."[1232] buyurmuştur. Rezîn, bu rivâyetin sonunu Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber veriyor:

"Ben bir adama dilendiğini veririm. O da onu koltuğunun altına alarak gider. Bu kimse iyi bilmelidir ki, onun götürdüğü ateştir". Hz. Ömer:

"Madem ateşdir, neden veriyorsun?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ bana cimriliği yasakladığı için veriyorum," buyurdu. Ashâb:

"Dilenmeyi yasak kılan zenginliğin ölçüsü nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Bir sabah kahvaltısı veya bir akşam yiyeceğidir," buyurdu. Gerçi Hafız el-Münzirî, "Rezin'in bu ilâvelerinin daha pek çok şahit ve delilleri vardır." dedi ise de, yaptığım araştırmada Tirmizî ve Ahmed'in nüshalarında buna dâir bir rivâyet göremedim.

Sünen-i Erba'a ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ سَأَلَ النَّاسَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَسْأَلَتُهُ فِي وَجْهِهِ خُمُوشٌ أَوْ خُدُوشٌ أَوْ كُدُوحٌ قِيلَ وَمَا الْغِنَى؟ قَالَ خَمْسُونَ دِرْهَمًا أَوْ قِيمَتُهَا مِنَ الذَّهَبِ

"Kim ki kendisini iğna edip geçindirecek kadar malı varken insanlardan dilenirse, bu kimse kıyamet gününde dilenerek aldığı bu şey yüzünde yara bere olduğu halde mahşer yerine gelir," buyurdu, Ashâb:

1232 Tirmizi, Zekat 23, No:653

"Ya Resûlallah, dilenmeye mani olmada zenginliğin haddi nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Elli dirhem gümüş veya bu değerde altın," diye cevap verdiler.[1233]

Ebû Dâvud ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ يَتَكَفَّلُ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا وَأَتَكَفَّلُ لَهُ بِالْجَنَّةِ

"Kim insanlardan bir şey istememeye dair bana söz verirse, ben de onun cennete gireceğini tekeffül ederim."[1234] buyurmuştur. Bu hadîs, Ahmed, Neseî ve İbn Mâcenin rivâyetlerinde şöyledir:

مَنْ يَتَقَبَّلُ لِي بِوَاحِدَةٍ وَأَتَقَبَّلُ لَهُ بِالْجَنَّةِ لَا يَسْأَلُ النَّاسَ شَيْئًا

"Bana bir şey(i yapmaya) söz verene, ben de cenneti söz veririm. O şey de insanlardan bir şey istememektir." [1235]

İbn Hibbân'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Bir okka kıymetinde (malî gücü) olduğu halde dilenen kimse, ilhah ve ısrar etmiş olur." buyurmuştur.

Neseî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ سَأَلَ وَلَهُ قِيمَةُ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا فَهُوَ الْمُلْحِفُ

"Kırk dirhem kıymetinde (malî gücü) olduğu halde dilenen, ısrarla dilenenlerdendir."[1236] buyurmuştur.

Âhmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ اسْتَعَفَّ عَفَّهُ اللهُ وَمَنْ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ وَلَهُ عِدْلُ خَمْسِ أَوَاقٍ فَقَدْ أَلْحَفَ

"İnsanlardan bir şey istemekten sakınan kimseyi Allah afif kılar. İstiğna gösterenleri Allah zengin kılar. Beş okka ağırlığında malı olduğu halde dilenen kimse ilhah ve ısrar etmiş olur."[1237] (Hâlbuki Allahu Teâlâ ısrarla dilenmekten şiddetle nehyetmiştir). Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

---

1233 Tirmizi, Zekat 22, No:650; Nesai, Zekat 87, No:2592; İbn Mace, Zekat 26, No:1840
1234 Ebu Davud, Zekat 27, No:1643
1235 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22439, 5/227
1236 Nesai, Zekat 89, No:2594
1237 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17276, 4/138

مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكَثُّرًا فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ

"Serveti çoğaltmak için insanlardan dilenen, gerçekte ateş koru dileniyor demektir; bu durumda ister az ister çok dilensin."[1238] buyurmuştur.

Abdullah b. Ahmed ve diğerlerinin ceyyid sened ile rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنْ جَمْرِ جَهَنَّمَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَا يُغْنِيهِ، قَالَ: قَدْرَ مَا يُغَدِّيهِ وَيُعَشِّيهِ

"Zengin olduğu halde insanlardan dilenen, cehennemde kızarmış taş yiyeceğini çoğaltmış olur," buyurdu. Kendisine:

"Zenginliğin derecesi nedir?" diye soranlara, Resûl-i Ekrem;

"Sabah ve akşam yiyeceğidir," diye cevap verdiler.[1239] Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ تَعَالَى وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ

"Dilenmek, herhangi birinizi o dereceye getirir ki, kıyamet gününde yüzünde bir dilim et bulunmadığı halde Allah'ın huzuruna çıkar."[1240] buyurmuştur.

Tirmizî'nin hasen ve sahih dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الْمَسْأَلَةَ كَدٌّ يَكُدُّ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ الرَّجُلُ سُلْطَانًا أَوْ فِي أَمْرٍ لَا بُدَّ مِنْهُ

"İnsanlardan dilenmek" berelenmektir. İnsan onunla kendi yüzünü berelemiş olur; yalnız devlet başkanından istihkakını ve zaruret sebebiyle istemek başka."[1241]

Bezzâr ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَسْأَلُ وَهُوَ غَنِيٌّ حَتَّى يَخْلَقَ وَجْهُهُ فَمَا يَكُونُ عِنْدَ اللهِ وَجْهٌ

1238 Müslim, Zekat 105, No:1041
1239 Ebu Davud, Zekat 23, No:1629
1240 Buhâri, Zekat 51, No:1405; Müslim, Zekat 103, No:1040
1241 Tirmizi, Zekat 38, No:681

"Zengin olduğu halde durmadan dilenen kimse dilene dilene kendisinde yüz kalmaz ve Allah'ın huzuruna yüzsüz olarak çıkar."[1242] Hafız Münzirî'nin, şahid bakımından kuvvetli olduğunu söylediğini Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Bir kimse, ihtiyacı olmadığı veya bakamayacak derecede kalabalık aile efradı bulunmadığı halde kendisine dilencilik kapısını açarsa, beklemediği yerden Allahu Teâlâ ona ihtiyaç kapılarını açar."[1243] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette,

مَسْأَلَةُ الْغَنِيِّ شَيْنٌ فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Zenginin dilenciliği kıyamette yüzünde bir lekedir."[1244] buyurulmuştur. Bezzâr'ın rivâyetinde ziyade olarak şöyledir: "Zenginin dilenciliği ateştir. Kendisine az verilirse ateşi az, çok verilirse çok olur."

Beyhakî'nin rivâyetinde, Resûl-i Ekrem bir adamın cenaze namazını kıldırmaya geldi ve:

"Ne kadar mirası vardır?" diye sordu. Vârisleri:

"İki veya üç altın bırakmıştır," dediler. Resûl-i Ekrem:

"İki veya üç dağ bırakmıştır," buyurdu. Râvi diyor ki: Bunun ne demek olduğunu anlayamadım. Ebû Bekir (r.a.) in azadlısı Abdullah b. el-Kasım'dan sordum. O bana dedi ki:

"Bu adam, bu altınlar kendisinde varken yine dilenirdi. Onun için dağlanacaktır," dedi.[1245]

Yine sahih bir rivâyette.

مَنْ سَأَلَ مَسْأَلَةً وَهُوَ عَنْهَا غَنِيٌّ كَانَتْ شَيْنًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Her kim muhtaç olmadığı bir şeyi dilenirse o şey kıyamet gününde yüzünde bir leke olacaktır."[1246] buyurulmuştur.

Tembih: İhtiyacı olmadığı halde dilenmenin, her ne kadar kebîreden olduğunu açıkça yazan kimseye rastlamadımsa da, bütün bu hadîslerin zahirinden bunun da kebîre olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu hadîslerde şid-

---

1242 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:790, 20/333
1243 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3526, 3/274
1244 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:19834, 4/426
1245 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3515, 3/271
1246 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22473, 5/281

detli veîdler vardır. Bununla beraber dilenciliğin haram olmasının zenginliğe bağlı olduğu yukardaki hadîslerde açıklanmıştır. Ayrıca Ebû Davud'un rivâyetinde, "Yetecek kadar kendisinde olduğu halde dilenen kimse cehennemden ateşini çoğaltmış olur," buyurmuş ve orada bulunanlardan birisi:

"Dilenciliğin kendisiyle yasak olduğu zenginlik ne kadardır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Sabah ve akşam yiyeceğidir,"[1247] buyurdu.

Ayrıca İbn Hibbân'in "Sahih" indeki rivâyetinde, *"Dilenecek kadar ihtiyacı olmadığı halde dilenen kimse, cehennem kıvılcımlarını çoğaltmış olur."*, buyurdu. Kendisine:

"Onu müstağni eden şey ne kadardır?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Bir gün ve bir gece veya bir gece ve bir gün kendisini doyuracak kadar yiyeceğinin bulunmasıdır," buyurdu.[1248]

Hattabî diyor ki: "Bu hadîsin tevilinde ulema ihtilâf etmiştir. Bir kısmı, sabah kahvaltısı ve akşam yiyeceği bulunan kimsenin dilenmesi haramdır, zira hadîsin zahiri bunu açıkça ifâde etmektedir, demişlerdir. Diğer bir kısmı da, devamlı olarak sabah ve akşam yiyeceği bulabilenler için dilenmek yasaktır, demişlerdir. Uzun süre kendisine yetecek nafakası bulunan kimsenin dilenmesi haramdır, demişlerdir. Bazıları da, zenginliği elli dirhem ve bir okka veya onun değerindeki eşya ile takdir eden hadîslerle bu hadîs mensuhtur, demişlerdir.

Bize (Şâfiîlere) göre tercih edilen, birinci görüştür. Şayet bu kimse nafile sadakalar dileniyorsa, bir günlük nafakası olan için bu haramdır. Fakat zekât böyle değildir. Zekâtın haram olması için çoğunlukla geri kalan ömrü için yetecek kadar nafakasının bulunması lâzımdır.

Bu rivâyetin mensuh olduğunu iddia etmek de memnudur, zira nâsih ve mensuhde aranan, tarih ve hadîslerin vurûd zamanıdır. Önce gelen sonra geleni neshedemez, aksine sonra gelen önce geleni nesheder. Bunun için hadîslerin söyleniş tarihlerini bilmek lâzımdır. Hâlbuki bu hadîslerden hangisi önce ve hangisi sonra olduğu bilinememektedir, İmam Şâfiî diyor ki:

"Bir kimse elinde yalnız bir dirhem olduğu halde, kazanabildiği için zengin ve elinde bin dirhemi olduğu halde kazanamadığı ve aile efradı kalabalık olduğu için fakirdir".

1247 Ebu Davud, Zekat 23, No:1629

1248 İbn Hibban, "es-Sahih". Birr, No:545, 2/302

Sufyan-ı Sevrî, İbn Mübarek, Hasan b. Salih, Ahmed ve Ishak, "Elli dirhem gümüşü veya bunun değerinde altunu olan kimseye zekât verilmez." demişlerdir.

Hasan-ı Basri ve Ebû Ubeyde, "Kırk dirhemi olan zengin sayılır." demişlerdir.

Ashâb-ı Re'y (yani Hanefîler) bu hadîsle delil çekerek, "Bir günlük nafakası olan kimsenin dilenmesi haramdır." dedikleri halde nisab miktarı serveti olmayan kimseye -sıhhatli ve sağlam olsa da- zekât verilir, demişlerdir.

Enes (r.a.) den gelen bir rivâyet şöyledir: Ensâr'dan biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, bana müsaade et de dileneyim," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Neyin var?" diye sordu. Adam:

"Bir çul parçası bir de kırık çanağım var," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Onları bana getir." buyurdu. Adam aldı geldi. Resûl-i Ekrem bunları açık artırmaya çıkardı. Birisi bir dirhem verdi. Resûl-i Ekrem:

"Bir dirhemden fazla veren yok mu?" diye sordu. Nihayet bunları iki dirheme sattı ve adama:

"Git; bir dirhem ile çocuklarına ekmek al, diğer dirhem ile bir balta ve bir de ip al gel," buyurdu. Adam gitti, balta ile ipi aldı geldi. Resûl-i Ekrem kendi eli ile baltanın sapını yaptı ve adama:

"Şimdi git, odun topla ve sat; onbeş gün bana görünme," buyurdu. Adam gitti ve onbeş gün sonra geldi. Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, onbeş gün ailemi geçindirdim ve işte on dirhem de kazandım ve bunlarla evimin ihtiyacını gördüm, gerekli eşyaları da aldım," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Senin böyle yapman, kıyamet günü alnında dilencilik damgası olduğu halde gelmeden daha hayırlıdır. Dilencilik ancak üç şey ile olur: Son derece yoksulluk, büyük borç ve yanlışlıkla öldürmenin cezası olan diyettir."[1249] buyurdu.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem Ebû Zer (r.a.) e hitaben:

"Ey Ebâ Zer, mal çokluğu zenginlik midir dersin?" diye sordu. Ben:

"Evet öyle, ya Resûlallah," dedim. Resûl-i Ekrem:

1249 Ebu Davud, Zekat 26, No:1641; İbn Mace, Ticarat 25, No:2198

"Mal azlığı yoksulluk mudur, sanırsın?" diye sordu. Ben:

"Evet öyle sanırım," dedim. Resûl-i Ekrem bunu üç defa söyledi ve sonra:

"Zenginlik ancak gönül zenginliği, yoksulluk da gönül yoksulluğudur."[1250] buyurdu.

Yine Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

طُوبَى لِمَنْ هُدِيَ لِلْإِسْلَامِ وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافًا

"İslâm hidayeti ile şereflenip yiyeceği yetecek miktardan fazla olmayan ve buna kanaat eden kimseye müjdeler olsun."[1251] buyurmuştur.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ أَوِ اللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلَا يُفْطَنُ لَهُ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ.

"Bir iki lokma veya bir iki hurmanın kapıdan çevirdiği kimse miskin değildir. Asıl miskin, zengin olmadığı halde durumu bilinemediğinden kendisine sadaka verilemeyen ve kendisi de halktan isteyemeyen kimsedir."[1252] buyurmuştur.

Yine bir hadlsde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ

"Zenginlik mal zenginliği değil, asıl zenginlik, gönül zenginliğidir."[1253]

Yine sahih bir rivâyette adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, bana kısa bir nasihatte bulununuz," dedi. Resûl-i Ekrem:

"İnsanların ellerinde olanlardan ümidini kes; onlara göz dikip kimseden bir şey isteme. Tama karlıktan son derece sakın. Zira, o hazır bir yoksulluktur. Aynı zamanda özür dilemeye mecbur kalacağın şeyden de kaçın."[1254] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde, *"Kanaat, tükenmeyen bir hazinedir."* buyurulmuştur.

1250 Hakim, "el-Müstedrek", Rekaik, No:7929,4/363
1251 Tirmizi, Zühd 35, No:2349; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23989, 6/19
1252 Buhâri, Zekat 52, No:1409; Müslim, Zekat 101, No:1039
1253 Buhâri, Rekaik 15, No:6081; Müslim, Zekat 120, No:1051
1254 Hakim, "el-Müstedrek", Rekaik, No:7928, 4/362

133. Eziyet Verecek Şekilde Israrla Dilenmek

İbn Mace ve Ebû Nuaym'ın Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Muhakkak Allah, ısrarla isteyen dilenciye buğzeder."[1255] buyurmuştur.

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ. مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَه، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ. إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُحِبُّ الْغَنِيَّ الْحَلِيمَ الْمُتَعَفِّفَ وَيُبْغِضُ الْبَذِيءَ الْفَاجِرَ السَّائِلَ الْمُلِحَّ

"Komşusu şerrinden emin olmadıkça bir kimsenin imanı kamil olmaz. Allah'a ve âhiret gününe imanı olan misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe imanı olan hayır söylesin veya sükût etsin. Allahu Teâlâ zengin, halim ve iffet sahiplerini sever. Buna karşı hayasız, hak tanımaz fâcir ve ısrarla dilenenlere de buğzeder."[1256] buyurmuştur.

İbn Huzeyme'nin "Sahih"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Birisi gelir benden bir şey ister, ben de veririm, gider. Fakat onun koltuğunun altında götürdüğü, ateşten başka bir şey değildir."[1257] buyurmuştur.

İbn Hibbân da "Sahih"inde Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) den rivâyetinde bir gün Resûl-i Ekrem altun taksim ediyordu. Adamın biri geldi ve:

"Bana da ver," dedi. Resûl-i Ekrem ona da verdi. Adam:

"Daha ver," dedi ve Resûl-i Ekrem'de verdi. Üç defa adam istedi, Resûl-i Ekrem de verdi. Adam oradan ayrılıp gittikten sonra Resûl-i Ekrem:

"Adam bana gelir, üç defa ister, üç defa da veririm. Fakat o, koltuğunun altında alıp götürdüğü, ateşten başka bir şey değildir,"[1258] buyurdu.

Ahmed, Ebû Yâ'lâ ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın Hz. Ömer'den rivâyetlerinde Hz. Ömer:

"Ya Resûlallah, falan adama iki dirhem altun vermişsin, o da durmadan size teşekkür ediyor," dedi. Resûl-i Ekrem:

1255 Deylemî, "el-Firdevs", No:556, 1/153

1256 Bezzâr, "el-Müsned", No:9362, 16/215

1257 İbn Hibban, "es-Sahih", Zekat, No:3392, 8/186

1258 İbn Hibban, "Sahih", Zekat, No:3265, 8/55

"Fakat falancıya on dirhem ile yüz dirhem arasında verdiğim halde hiç sesini çıkarmıyor, yâni teşekkür etmiyor. Sizden biriniz ihtiyacını bizden alıp gider, fakat koltuğunun altına alıp götürdüğü, ateşten başka bir şey değildir," buyurdu. Hz. Ömer:

"Vermesen, ya Resûlallah, niçin veriyorsunuz?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Onlar illâ da benden isteyecekler, Allah u Teâlâ kesin olarak benim cimriliğimi yasaklamıştır, bunun için vermemezlik edemem,"[1259] buyurdu.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

لَا تُلْحِفُوا فِي الْمَسْأَلَةِ فَإِنَّهُ مَنْ يَسْتَخْرِجْ مِنَّا بِهَا شَيْئًا لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ

"İsrarla dilenmeyin, zira ısrarla bizden bir şey çıkaran, onun bereketini bulamaz."[1260] buyurmuştur.

Müslim ve diğerlerinin Sahih rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا تُلْحِفُوا فِي الْمَسْأَلَةِ فَوَاللهِ لَا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا فَتُخْرِجُ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئًا وَأَنَا لَهُ كَارِهٌ فَيُبَارَكُ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتُهُ

"İstemekte ısrar etmeyin. Vallahi sizden biriniz ısrarla benden bir şey ister ve zorla onu benden alırsa, ona verdiğim o şey onun için bereketli olmaz."[1261] buyurmuştur.

Tembih: Dilencilikte ısrarın kebîreden olduğu açık ve meydandadır. Her ne kadar bunun kebîreden olduğunu açıkça söylememişlerse de, reddeden de olmamıştır. Bunun kebîreden olduğunu, birinci ve ikinci hadîsler teyid etmektedir. Zira bu gibiler üzerine terettüb eden buğz, kebîrenin alâmetlerinden olan lanete yakındır. Bunu açıkça ifâde eden üçüncü ve dördüncü hadîslerde Resûl-i Ekrem'in, ısrarla isteyip alınan şeyin bir ateş olduğunu bildirmiş olmasıdır ki bu, şiddetli veîd ve dehşetli korkutmadır. Evet, şayet isteyici ciddi bir darlık içinde olur veya veren zulmedip hakkını vermezse, o zaman dilencinin ısrarı haram olmaz. Ama bunların dışında ısrar, kebîredir. Hattâ ısrarla istemenin kebîreden olması için bir yerde üç defa tekrar tekrar istemeyi de gerekli kılmaz. Örf ve âdet bakımından istediği kimseye eziyet veriyorsa, işte bu ilhah ve ısrardır. Zira isteyicinin

---

1259 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:11139, 3/16; İbn Hibban, "Sahih", Zekat, No:3414, 8/203

1260 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:5628, 9/478

1261 Müslim, Zekat 33, No:1038; Nesai, Zekat 88, No:2593

bu hali, karşısındaki adamı öfkelendirir ve kötü söylemesine sebep olur. İşte bu bir eziyettir ve çok çirkin bir huydur. Aynı zamanda bir isyandır ki, buna da dilencinin ısrarı sebep olmuştur. Bu bakımdan dilenmekte ısrar, kebîredendir.

Son söz: Buhâri ile Müslim'in İbn Ömer (r.a.) den rivâyetlerinde, İbn Ömer diyor ki:

كَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ فَأَقُولُ أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّ، قَالَ فَقَالَ خُذْهُ؛ إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ فَخُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ فَإِنْ شِئْتَ كُلْهُ وَإِنْ شِئْتَ تَصَدَّقْ بِهِ وَمَا لَا فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ. قَالَ وَلَدُهُ سَالِمٌ فَلِأَجْلِ ذَلِكَ كَانَ عَبْدُ اللهِ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا وَلَا يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطِيَهُ

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bana ganimet malından verirdi. Ben de:

"Ey Allah'ın Resulü, bunu bana değil de benden daha çok muhtaç olan yoksula veriniz," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Bunu al, bu maldan, göz dikmeden ve istemeden eline geçen şeyden çekinme, kendine mal et de istersen ye, İstersen başkasına tasadduk et (sadaka olarak ver), bundan başka suretle gelen malın peşinden koşma," buyurdu".

Sâlim der ki: "Bunun için Abdullah da hiç bir kimseden az veya çok bir şey istemedi, verilen şeyi de reddetmedi."[1262]

Mâlik'in mürsel ve Beyhakî'nin mevsûl olarak gelen rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem, Hz. Ömer'e bir atiyye gönderdi. Hz. Ömer bunu geri çevirdi, kabul etmedi. Resûl-i Ekrem sebebini sorunca, Hz. Ömer:

"Siz bize, "Kişi için en hayırlısı kimseden bir şey almamaktır." buyurmadınız mı? dedi. Resûl-i Ekrem:

"O, dilenerek almaktır. Fakat istemeden verilen, bir rızıktır, onu Allahu Tealâ göndermiştir," buyurdu. Hz. Ömer:

"Vallahi, ben de kimseden bir şey istemem ve fakat istemeden geleni de reddetmem," dedi.[1263]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

1262 Buhâri, Zekat 50, No:1404; Müslim, Zekat 110, No:1045

1263 Tenvirul-Havâlik, 2/259.

مَنْ بَلَغَهُ عَنْ أَخِيهِ مَعْرُوفٌ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَلَا إِشْرَافِ نَفْسٍ فَلْيَقْبَلْهُ وَلَا يَرُدَّهُ فَإِنَّمَا هُوَ رِزْقُهُ سَاقَهُ اللهُ إِلَيْهِ

"Kime kardeşinden, istemeden ve gönlünden geçirmeden, bir hediye gelirse onu kabul etsin reddetmesin. Zira o şey, Allahu Teâlâ'nın kendisine gönderdiği bir rızıktır."[1264] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَنْ عُرِضَ لَهُ مِنْ هَذَا الرِّزْقِ شَيْءٌ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَإِشْرَافِ نَفْسٍ فَلْيَتَوَسَّعْ بِهِ فِي رِزْقِهِ، فَإِنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيُوَجِّهْهُ إِلَى مَنْ هُوَ أَحْوَجُ إِلَيْهِ مِنْهُ

"Her kime, istemeden ve içinden geçirmeden bu rızıktan bir şey verilirse, onunla beraber rızkı genişlesin. Şayet zengin ise, onu, kendisinden daha çok muhtaç olana versin." buyurdu. Abdullah'ın babası Ahmed b. Hanbel'e:

"(Hadîsde geçen) israf nedir? diye sordu. O da:

"İçinden, "Falana bana şimdi gelir, bir şey gönderir" diye hatırından geçirmektir, dedi.[1265]

Yine şöyle vârid olmuştur: "Zengin olan kimsenin vermekteki fazileti, yoksulun bunu kabul etmesinden daha üstün değildir".

134. Zengin Olup Vermesinde Sakınca Olmadığı Halde Yakın Komşusunun İstediği Herhangi Bir Şeyi Vermemek

Taberânî "Evsat" ve "Kebir"inde ceyyid sened ile Cerir b. Abdullah el-Becelî'den rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ ذِي رَحِمٍ يَأْتِي ذُو رَحِمِهِ فَيَسْأَلُهُ فَضْلًا أَعْطَاهُ اللهُ إِيَّاهُ فَيَبْخَلُ عَلَيْهِ إِلَّا أَخْرَجَ اللهُ مِنْ جَهَنَّمَ -حَيَّةً يُقَالُ لَهَا شُجَاعٌ يَتَلَمَّظُ فَيُطَوِّقُهُ

"Herhangi bir yakın akrabasına sığınır, Allahu Teâlâ'nın kendisine verdiğinden ister de, o, cimrilik edip vermezse, Allahu Teâlâ kıyamet günü cehen-

1264 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17965, 4/220

1265 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20661, 5/65; İbn Ebî Şeybe, "el-Müsned", No:923, 2/400

nemden Suca' adında bir yılan çıkarır. Bu yılan ağzındaki yemek artıklarını yutkunur vaziyette adamın boynuna dolanır."[1266] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin râvileri sikadan olan bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لَا يُعَذِّبُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ رَحِمَ الْيَتِيمَ وَأَلَانَ لَهُ فِي الْكَلَامِ وَرَحِمَ يُتْمَهُ وَضَعْفَهُ وَلَمْ يَتَطَاوَلْ عَلَى جَارِهِ بِفَضْلِ مَا آتَاهُ اللهُ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لَا يَقْبَلُ اللهُ صَدَقَةً مِنْ رَجُلٍ وَلَهُ قَرَابَةٌ مُحْتَاجُونَ إِلَى صِلَتِهِ وَيَصْرِفُهَا إِلَى غَيْرِهِمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

*"Beni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, yetime merhamet eden, onunla yumuşak konuşan, öksüzlüğüne acıyan ve Allah'ın kendisine verdiği servetin çokluğu ile komşusuna büyüklük taslamayan kimseyi kıyamet günü Allahu Teâlâ azâb etmez. Ey Muhammed ümmeti, beni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, akrabaları içinde muhtaç olanlar varken sadakasını başkalarına verip sıla-ı rahm etmeyenlerin sadakasını Allah kabul etmez. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemîn ederim ki, kıyamet günü Allahu Teâlâ bu gibilere bakmaz."*buyurmuştur.

Ebû Dâvûd (ki ifâde onundur), Neseî ve hasen olduğunu söyleyen Tirmizî'nin Hakîm'in oğlu Behz'den, o da babasından, o da dedesinden rivâyetlerinde, diyor ki; Resûl-i Ekrem'e:

"Kime iyilik ve hizmet edeyim?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Annene, sonra annene, sonra babana, sonra da sırasıyle yakınlarına iyilik et,"[1267] buyurdu.

Yine Resûl-i Ekrem:

"Bir kimse efendisinin artan servetinden bir şey ister de bu efendi onu vermezse, o fazlalık kıyamet günü zehirli bir yılan olup boynuna sarılır." buyurmuştur.[1268]

Taberânî "Sağır" ve "Evsat"ında garip olarak rivâyetinde Resül-i Ekrem:

أَيُّمَا رَجُلٍ أَتَاهُ ابْنُ عَمِّهِ يَسْأَلُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَمَنَعَهُ مَنَعَهُ اللهُ فَضْلَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

1266 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:2343, 2/322

1267 Ebu Davud, Edeb 129, No:5139; Tirmizi, Birr 1, No:1897

1268 Ebu Davud, Edeb 129, No:5139; Tirmizi, Birr 1, No:1897

"Herhangi bir kimseye amcasının oğlu gelir ve artıklarından bir şey kendisinden ister de vermezse Allahu Teâlâ da kıyamet günü onu fazlından meneder."[1269] buyurmuştur.

Tembih: Şartlarına göre bunun kebâirden olması açık ve meydandadır. O şiddetli veîdleri ihtiva eden bu hadîsler de onu bildirmektedir. Zira bunları, mutlakıyyeti ile zahirleri üzerine hükmedenleri görmedik. Çünkü bu hükümde güç yetirilemeyecek kadar zorluk vardır. Hatta bazan yakın akrabası dururken uzak akrabasına sadaka vermek, daha da makbul olabilir. Yakının fâsık olup verdiğin sadakayı kötülükte; uzaktaki yoksul sâlih olup vereceğin sadakayı hayırda kullanacağı vakit, ona vermek daha efdal olur.

Şayet, adam cidden darda olursa, artık bunun yakın akraba olması ile yabancı olması farketmez. Akrabaya vermemek nasıl kebâir ise, muhtaç olan yabancıya vermemek de aynı şekilde kebâirdir, dersen, derim ki: Bu, senin dediğin gibi olmakla beraber, kebâirin bir kısmı diğerinden daha çirkin olduğu esasına dayanarak yine de aralarında fark olduğunu söyleyebiliriz. Meselâ, darda olan bir kimsenin ihtiyacını gidermemek kebâirden olmakla beraber, yakın akrabasının bununla ilgilenmemesi daha çirkindir. Yâni nafakası üzerine borç olan kimsenin ona bakmaması, en çirkin bir kebâir, nafakası borç olmayan akrabasının bakmaması çirkin kebâir, hiç bir ilişkisi olmayan yabancının bakmaması ise kebâirdir ki, aralarında böyle fark vardır.

Yakın akrabayı tahsisin sebeplerinden birisi de nafakasının ona borç olmasıdır. Bir başka sebebi de -nafakası borç olmasa da- yakın ilişkisi vardır. Diğer bir kısmının da akrabalığı yanında dostluk ve arkadaşlığı vardır. Bir diğerinin de yalnız onun helâkine müsamaha etmesi vardır. İşte yabancı, bu son kısımda dahildir. Kebâirin daha şiddetli olmasında sırasına göre öbürlerinin nasibi vardır. İşte özellikle yakın akrabayı anmaktaki hikmet budur. Bu da herkesin anlayabileceği şekilde meydandadır.

Yakın akrabayı tahsisin diğer bir hikmeti de, anne-baba haklarına, sonra sırasıyle diğer yakınların haklarına riâyete tembih vardır, Anne-baba ile arayı açmak, başkaları ile arayı açmak gibi değildir. Bunun için Allahu Teâlâ, Rahm'i Arş'in dalına astı. Kahin burada, "Allah'ım, benimle ilgilenenle sen de ilgilen; benimle münâsebeti kesene sen rahmet etme." der. Allahu Teâlâ da, *"İzzet ve Celâlim hakkı için, seninle ilgilenip hakkını yerine getirene rahmet edeceğini, seninle münâsebeti kesenden de rahmetimi keseceğim."* buyurmuştur.

1269 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:1195, 2/45

Anne ve babaya isyan ile sılâ-ı rahmi terketmenin kebâirden olduğu ve bunların terkinin ne derece büyük günah olduğu yakında açıklanacaktır.

Sonradan bazı kimselerin, benim anlattığım gibi, kendisine şiddetle ihtiyaçları olduğu halde akrabasından birisini veya efendisini terketmenin kebâirden olduğunu bildiren yazılarını gördüm.

135. Verdiği Sadakayı Başa Kakmak

Allahu Teâlâ,

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ * قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ * يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Mallarını Allah yolunda sarfedip, sonra sarfettikleri şeyin ardından başa kakmayan ve ezâ etmeyenlerin ecirleri Rablerinin katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. Güzel bir söz ve iyilik, peşinden ezâ gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah, müstağnidir, halimdir. Ey mü'minler, Allah'a ve âhiret gününe inanmayıp insanlara gösteriş için malını sarf eden kimse gibi, sadakalarınızı başa kakma ve eza etmekle boşa çıkarmayın. Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kayanın durumu gibidir. Üzerine bol yağmur yağdığında onu cascavlak bırakır. Kazandıklarından hiç bir şey elde edemezler. Allah, inkâr eden kimseleri doğru yola eriştirmez."[1270] buyurmuştur.

Gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

"Aman aman yaptığınız iyiliği başa kakmayın, adamı minnet altına almaya çalışmayın. Zira başa kakmak, şükrü ibtâl eder ve ecri mahveder." buyurdu ve sonra da, *"Ey mü'minler, sadakalarınızı başa kakma ve ezâ etmekle boşa çıkarmayınız."*[1271] mealindeki âyet-i kerîme'yi okudu.

1270 el-Bakara: 2/262-263.
1271 el-Bakara: 2/262.

Allahu Teâlâ birinci âyet ile, Allah rızası için başkalarına vermenin, adeta kendine ve aile efradına vermesi gibi olduğunu; ikinci âyet ile de sadakalara va'dedilen büyük mükâfatlan elde edebilmek için verilen sadakanın başa kakılmaması gerektiğini; hatta birinci âyette, verdiği sadaka ile Allah ve Resulünü de minnet altına almaması gerektiği bildirilmiştir. Nitekim Keffâl, "Bazan minnet altına almama, kendi kendine infak edende aranır. Meselâ, Allah rızası için Resûl-i Ekrem ile savaşta bulunup kendi nafakasını kendi cebinden temin eden gibi. Bu adam yaptığı bu iyiliği kimsenin başına kakmamalıdır. Resûl-i Ekrem'e:

"Ben kendi paramla savaştım" demeyeceği gibi, diğer mü'minlere de:

"Ben olmasam siz ne yapabilirdiniz? Sende ne var, sen nesin? Senden ne kâr olur? Savaşta sen yine bir ersin?" şeklinde konuşmamalıdır. Biz aslında minnet altına almak demek, verdiği nimetleri yaptığı iyilikleri adama sayıp dökmek, "Sana şunu yaptım, bunu verdim" demek gibi veya yardım ettiği bir kimsenin sevmediği bir adama verdiklerini, yaptığı iyilikleri anlatmak demektir." demiştir.

Diğer bazılarına göre de minnet altına almak demek, verdiği adama karşı ihsanı sebebiyle kendisinde üstün bir meziyet bilmektir, demişlerdir. Menn u ezâdan kurtulmak içindir ki, infak eden kimse, verdiği adamdan dua ve teşekkür gibi şeyleri beklememelidir. (Adam kendisi dua ve teşekkür ederse eder. Hz. Aişe dilencinin yaptığı duayı aynen kendisine yapar ve sadakayı karşılıksız bırakmaya gayret ederdi). Çünkü bazan bu dua ücret yerine geçer de ecri kaybolur. "Menn" kelimesinin asıl mânâsı, kesmek ve ayırmaktır. Bunun için menn u atadan nimete isim verilmiştir. Zira nimeti veren, servetinin bir parçasını malının tümünden ayırmıştır. Demek ki minnet, nimet veya ağır bir nimettir. Bunun için nimet vereni Allahu Teâlâ mennân diye tavsif etmiştir.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ

"Doğrusu sana kesintisiz bir ecir vardır."[1272] da bundandır ki, kesilmemiş demektir. Ayrıca ölüme, menûn adı verilmesi de hayatı kestiği içindir. Âyet-i kerîme'de "Menn"den başka bir de ezâ vardır. Bu da adama ağırına gidecek söz konuşmak, ayıplamak, söğüp saymak gibi sözlerdir. Bu da sadakanın sevabını giderir.

1272 el-Kalem: 68/3.

Nitekim Allahu Teâlâ yukardaki âyet-i kerîme'de bunu haber vermiştir. "Menn" Allahu Teâlâ'nın yüksek vasıflarından ve fakat bizim ise adi niteliklerimizdendir. Zira Allahu Teâlâ nisbetle Menn, Allahu Teâlâ'nın fazl u kereminden bol bol vermek ve insanlara şükrü vacip olan şeyi hatırlatmaktır. Bizden olursa ayıplamak ve kınamak anlamına gelir. Zira sadakayı alan kimsenin gönlü kırıktır. Çünkü o, başkasına muhtaçtır. O, bir el üstte olduğu halde kendi elini aşağıdan tutmakla bunu bir nevi itiraf ediyor. Artık bunun hâricinde kendisine bir şey veren, bu verdiklerini sayıp döker, üstünlük iddiasında bulunur ve aynı zamanda verdiğinin karşılığında saygı, hizmet ve şükür beklerse, alan yoksulu daha da üzer. Kalbi daha çok kırılır ve alabildiğine üzülür, utanma duygusu içinde kıvranır durur. İşte bu, büyük bir kusurdur. Bu nimetin Allah tarafından kendisine verildiğini düşünerek bu gibi hatalı hareketlerden kaçınması lâzımdır ve iyi bilmelidir ki, böyle menn u eza ile fakirlerin başına takanlar, gaflet içinde olanlardır. Âyet-i celîle'de "Mennen" birinci mefûl, "ezen" ise onun üzerine matuftur. Bazıları da uzak bir ihtimal öne sürmüşlerdir ki "ezen"i, "lâ"nın ismi yapmış ve haberini mahfuz kabul etmişlerdir.

Buna göre mânâ "înfak ile onun için meydana gelen eziyet de yoktur" demek olur ki, buna göre "ezen", infak edenin vasfı olur. Yâni sadakayı çıkarırken ağırlanmayacak, seve seve çıkaracak demektir. Bu uzak ihtimali "ezen" kelimesindeki tenvin reddeder. Zira meşhur olan "lâ"nın isminde tenvinin bulunmamasıdır. Çünkü o, fethe üzerine mebnidir. Âyetin zahiri, bunların yalnız biri değil, ikisi bulunduğu vakit ecri ibtal eder anlamında değildir. Zira "mennen velâ ezen" âyetinin delâleti, her ikisinin bir olmasının gerektiğini ifade eder. İkisinin de bulunmaması lâzımdır. Bununla beraber Sufyân'ın sözünün hükmü bunların mütelâzım, birbirine lâzım melzum olmalarıdır. Çünkü Sufyân demiştir ki, bunları, "Ben sana verdiğim halde sen bana teşekkür etmedin" demektir.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem diyor ki: "Babam:

"Adama bir şey verdiğin vakit, ona selâm verecek olursak, şayet bu ihsanın sebebiyle kendisi ezilerek zahmete katlanacak, ayağa kalkacak ve sana karşı saygı göstermek için zahmet çekecekse, ona hiç selâm verme." dedi, demiştir.

Bir adamın diğer bir adama, "Sana bu kadar iyilikler yaptım, şunu verdim, bunu verdim" diye sayıp dökmeye başlayınca İbn Sîrîn:

"Bunları söyleme, aksi halde yaptığın bu iyiliklerin hayrı kalmaz," dedi.

Ahmed, Müslim, Tirmizî ve Ebû, Davud'un Ebû Zer (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ قَالَ فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقُلْتُ: خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ

"Üç sınıf insan var ki kıyamet günü Allah u Teâlâ onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları tezkiye etmez ve onlar için acı verici azâb vardır" buyurdu. Ve bunu üç defa tekrar etti. (Râvi diyor ki:) Ben:

"Ya Resûlallah, kimlerdir bunlar? Bunlar mahvoldular," diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Cübbesini yerlere sürükleyip sallanarak kibirli kibirli gezen, verdiğini başa kakıp adamı minnet altına alan ve yalan yemin ile malını satanlardır,"[1273] buyurdu.

Taberânî'nin İbn Adî'den rivâyetinde ise Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَرْبَعَةٌ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَاقٌّ وَمَنَّانٌ وَمُدْمِنُ خَمْرٍ وَمُكَذِّبٌ بِقَدَرٍ

"Kıyamet günü Allahu Teâlâ dört sınıf insana bakmaz. Bunlar: Anne ve babasına âsi olanlar, infak ettiği kimseyi minneti altına alanlar, devamlı içki içen ve kaderi inkâr edenlerdir."[1274]

Neseî'nin rivâyetinde,

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَّانٌ وَلَا عَاقٌّ وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ

"Anne ve babasına âsi olan, sadaka verdiği adamı minneti altına alan ve devamlı içki içen cennete giremez."[1275] buyurulmuştur. Taberânî'nin değişik kelimelerle aynı mealde rivâyeti vardır.

Ahmed, Neseî ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ وَالْمَرْأَةُ الْمُتَرَجِّلَةُ الْمُتَشَبِّهَةُ بِالرِّجَالِ وَالدَّيُّوثُ

1273 Müslim, İman 171, No:106

1274 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7938, 8/240

1275 Nesai, Eşribe 46, No:5672

"Üç sınıf İnsan vardır ki Allahu Teâlâ kıyamet günü onlara bakmaz; Anne ve babasına isyan edenler, kendisini erkeklere benzetmeye çalışan kadınlar ve deyyuslar."[1276] buyurmuştur.

Ahmed, Müslim ve Sünen-i Erbaa sahiblerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ إِزَارَهُ وَالْمَنَّانُ الَّذِي لَا يُعْطِي شَيْئًا إِلَّا مَنَّهُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْفَاجِرِ

"Üç sınıf insan var ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü onlarla konuşmadığı gibi, taraflarına bakmaz ve onları tezkiye etmez, onlar için elim bir azâb vardır. Bunlar: Elbisesini sürüyerek kibirli kibirli yürüyen, verdiği her şeye adamı minneti altına alan ve malını yalan yemin ile satandır."[1277] buyurmuştur.

Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثَةٌ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا: عَاقٌّ وَمَنَّانٌ وَمُكَذِّبٌ بِقَدَرٍ

"Üç kimse var ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü bunların ne farz ve ne de nafile ibâdetlerini kabul etmez. Bunlar: Anne ve babaya âsi olan, verdiği kimseyi minneti altına alan ve kaderi yalanlayandır."[1278] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyet, *"Üç kişi cehennem ateşinden kurtulamazı Minnet altına alan, anne ve babasına âsi olan ve devamlı içki içendir."* şeklindedir.

Neseî'nin rivâyetinde ise,

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خِبٌّ وَلَا بَخِيلٌ وَلَا مَنَّانٌ

"Hilekâr, cimri ve minnet altına alan cennete giremez."[1279] buyurulmuştur.

Ahmed'in rivâyetinde ise şöyle buyurulmuştur:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ صَاحِبُ خَمْسٍ: مُدْمِنُ خَمْرٍ وَلَا مُؤْمِنٌ بِسِحْرٍ وَلَا قَاطِعُ رَحِمٍ وَلَا كَاهِنٌ وَلَا مَنَّانٌ

1276 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6180, 2/134
1277 Müslim, İman 171, No:106
1278 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:7547, 8/119
1279 Tirmizi, Birr 41, No:1963

"Beş kimse cennete giremez: Devamlı içki içen, sihre inanan, akrabası ile ilgiyi kesen, gaybden haber veren (kehânette bulunan) ve verdiği ile minnet altına alandır."[1280]

Tembih: Bunların kebâirden olmasını birçok imamlar söylediği gibi, hadîslerdeki şiddetli veîdler de bunu açıkça göstermektedir.

Son söz, Şâfiî şiirinde, diyor ki:

لَا تَحْمِلَنَّ مِنَ الْأَنَامِ ... عَلَيْكَ إِحْسَانًا وَمِنَّةً

وَاخْتَرْ لِنَفْسِكَ حَظَّهَا ... وَاصْبِرْ فَإِنَّ الصَّبْرَ جُنَّةٌ

مِنَنُ الرِّجَالِ عَلَى الْقُلُوبِ ... أَشَدُّ مِنْ وَقْعِ الْأَسِنَّةِ

"İnsanların minnetleri altına girmemeye çalış, kısmetine razı ol ve sabret, zira sabır bir kalkan ve perdedir. İnsanların minnetlerinin gönüller üzerindeki etkileri, kalblere saplanan süngülerin etkisinden daha şiddetlidir.

Başka birisi de şöyle demiştir:

وَصَاحِبٍ سَلَفَتْ مِنْهُ إِلَيَّ يَدٌ ... أَبْطَا عَلَيْهِ مُكَافَاتِي فَعَادَانِي

لَمَّا تَيَقَّنَ أَنَّ الدَّهْرَ حَاوَلَنِي ... أَبْدَى النَّدَامَةَ مِمَّا كَانَ أَوْلَانِي

أَفْسَدْتَ بِالْمَنِّ مَا قَدَّمْتَ مِنْ حَسَنٍ ... لَيْسَ الْكَرِيمُ إِذَا أَعْطَى بِمَنَّانِ

"Bir arkadaş ki, bana yardım elini uzattı da, ben karşılık vermekte geciktim. Bunun için o da bana düşmanlık yaptı. Zamanın beni aldattığına kanaat getirince, beni tercih ettiğine pişman olduğunu açıkladı. Başıma kakmakla bana takdim ettiği güzelliği bozdu. Böylece verdiği vakitte başa kakıp minnet altına alan kerem sahibi değildir.

136. Suyun Fazlasını İhtiyaç ve Zaruret Olduğu Halde Vermemek

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

1280 Yukarıda geçmiştir.

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِفَلَاةٍ يَمْنَعُ مِنْهُ ابْنَ السَّبِيلِ. زَادَ فِي رِوَايَةٍ: يَقُولُ اللهُ تَعَالَى الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ

"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları tezkiye edip temize çıkarmaz ve onlar için elem verici azab vardır. Bunlardan birincisi, çölde ihtiyacından fazla olan suyunu yolcuya vermeyendir." Bir rivâyette ziyâde olarak, "Allahu Teâlâ: "Ey kulum, sen, elinin emeği olmayan Benim verdiğim suyu arkadaşına vermediğin için, Ben de bugün fazlımı senden esirgerim." buyurur."[1281] buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir: Adamın biri Resûl-i Ekrem'e:

"Ey Allah'ın Nebisi, men'i helâl olmayan, (verilmemesi caiz olmayan) şey nedir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Su'dur," buyurdu. Adam tekrar sordu:

"Ey Allah'ın Resulü, men'i helâl olmayan şey nedir?" Resûl-i Ekrem:

"Tuz'dur," buyurdu. Adam yine:

"Ya Resûlallah, men'i helâl olmayan şey nedir?" dedi. Resûl-i Ekrem:

"İşlediğin hayrın, hakkında hayırlı olmasıdır,"[1282] buyurdu.

Yine Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

اَلْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ: فِي الْكَلَأِ وَالْمَاءِ وَالنَّارِ

"Müslümanlar, mer'a, su ve ateş olmak üzere üç şeyde ortaktırlar."[1283]

İbn Mâce'nin rivâyeti şöyledir:

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مَنْعُهُ؟ قَالَ: الْمَاءُ وَالْمِلْحُ وَالنَّارُ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ هَذَا الْمَاءُ قَدْ عَرَفْنَا فَمَا بَالُ الْمِلْحِ وَالنَّارِ؟ قَالَ: يَا حُمَيْرَاءُ مَنْ أَعْطَى نَارًا فَكَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا أَنْضَجَتْ تِلْكَ النَّارُ، وَمَنْ أَعْطَى مِلْحًا فَكَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا طَيَّبَتْ تِلْكَ الْمِلْحُ، وَمَنْ سَقَى مُسْلِمًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ حَيْثُ يُوجَدُ الْمَاءُ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً، وَمَنْ سَقَى مُسْلِمًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ حَيْثُ لَا يُوجَدُ الْمَاءُ فَكَأَنَّمَا أَحْيَاهَا

1281 Buhâri, Müsakat 11, No:2240; Müslim, İman 173, No:108

1282 Ebu Davud, Zekat 35, No:1669

1283 Ebu Davud, İcare 62, No:3477

"Aişe radıyallahu anha diyor ki: Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, men'i helâl olmayan şey nedir? diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Su, tuz ve ateştir," buyurdu. Ben:

"Ya Resûlallah, bu su, önemini anladık; ateş ile tuz da, ne oluyor?" dedim. Resûl-i Ekrem:

"Humeyra, bir parça ateş veren kimse, o ateşin pişirdiği bütün yemekleri tasadduk etmiş gibidir. (Aynı şekilde bir parça tuz veren kimse) o tuzun, tad verdiği yemeklerin tümünü sadaka olarak vermiş gibidir. Suyun bulunduğu yerde bir Müslümana su içiren kimse bir köle azad etmiş gibidir. Suyun bulunmadığı yerde bir Müslümana su içiren kimse onu yeniden hayata kavuşturmuş gibidir,"[1284] buyurdu.

İbn Mace'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ: فِي الْمَاءِ وَالْكَلَإِ وَالنَّارِ وَثَمَنُهُ حَرَامٌ

"Müslümanlar üç şey'de ortaktırlar: Su, mer'a ve ateş. Bunları para ile satmak haramdır."[1285] buyurmuştur.

Tembih: Yanında bulundurduğu fazla suyu ihtiyaç ve zaruret varken vermemenin kebâirden olması, Buhârî ile Müslim'in rivâyet ettikleri iki hadîsteki şiddetli veîd ile sabittir. Aralarında Celâl Belkınî de olmak üzere, bir cemaat bunu açıkça ifâde etmişlerdir. Ancak Belkınî benim tercemede işaret ettiğim şartlara da işaret ederek, şartlarına uygun olursa kebîredir, demiştir.

137. Hakkın Nimetine Küfranı Gerektirecek Şekilde Halka Karşı Küfran-ı Nimet

Lafzı Neseî'den olmak üzere Ebû Dâvûd, Neseî, "Sahih"inde İbn Hibbân ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in İbn Ömer (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

1284 İbn Mâce, Ruhûn 16, No:2474

1285 İbn Mâce, Ruhûn 16, No:2472

مَنِ اسْتَعَاذَ بِاللهِ فَأَعِيذُوهُ وَمَنْ سَأَلَكُمْ بِاللهِ فَأَعْطُوهُ وَمَنِ اسْتَجَارَ بِاللهِ فَأَجِيرُوهُ وَمَنْ أَتَى إِلَيْكُمْ مَعْرُوفًا فَكَافِئُوهُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَادْعُوا لَهُ حَتَّى تَعْلَمُوا أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُمُوهُ.وَفِي رِوَايَةٍ: فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْ مُجَازَاتِهِ فَادْعُوا لَهُ حَتَّى تَعْلَمُوا أَنْ قَدْ شَكَرْتُمْ فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ يُحِبُّ الشَّاكِرِينَ

"Kim ki Allah'a sığınır, O'na iltica eder ve O'ndan yardım dilerse, ona yardım edin. Kim ki Allah adını anarak, Allah için sizden bir şey isterse, ona verin. Allah adına sizden menfaat diler, icaseye almak isterse, ona faydalı olun. Kim ki size bir iyilik yaparsa onun karşılığını verin. Şayet karşılık verecek bir şey'iniz yoksa, yaptığı iyiliğin karşılığında şükrünü ödediğinize kanaat getirinceye kadar ona dua edin.",[1286] diğer rivâyette:

"Şayet yaptığı iyiliğin karşılığını bulamaz ve onu mükâfatlandırmaktan aciz kalırsanız, ona gereği gibi teşekkür ettiğinize kanaat getirinceye kadar ona teşekkür edin. Muhakkak ki Allahu Teâlâ şükredicidir ve şükredenleri sever."[1287] buyurmuştur.

Hasen ve garip olduğunu söyleyen Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثْنِ فَإِنَّ مَنْ أَثْنَى فَقَدْ شَكَرَ وَمَنْ كَتَمَ فَقَدْ كَفَرَ

"Kime bir atıyye verilirse; imkân bulursa karşılığını yapsın. Şayet bir şey bulamazsa ona karşı saygılı olsun, teşekkür etsin, zira her kim överse ona teşekkür etmiş, her kim de (kendisine verileni) gizlerse nankörlük etmiş olur."[1288] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın rivâyetinde, *"Kime bir ikramda bulunulur da bu kimse ikram edeni övmekten başka bir şey bulamadığı için överse, ona teşekkür etmiş olur. Yapılan iyiliği gizleyen de nankörlük etmiştir. Kim ki bâtıl ile süslenirse yalan elbise giymiş gibi olur."*[1289] buyurulmuştur.

Ebû Davud'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Her kime in'am edilir ve yapılan in'amdan sitayişle bahsederse teşekkür etmiş olur. Fakat onu hiç anmazsa nankörlük yapmış olur." buyurmuştur.[1290]

1286 Ebu Davud, Zekat 38, No:1672
1287 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:29, 1/13
1288 Tirmizi, Birr 87, No:2034
1289 İbn Hibban, "Sahih", Zekat, No:3415, 8/203
1290 Ebu Davud, Edeb 12, No:4814

Râvileri sikadan olan Ahmed'in rivâyetinde Resül-i Ekrem:

إِنَّ أَشْكَرَ النَّاسِ لِلهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَشْكَرُهُمْ لِلنَّاسِ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَشْكُرُ اللهَ مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ

"İnsanların, Allahu Teâlâ'ya en çok şükredeni, insanlara en çok şükredenidir", diğer rivâyette, *"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmemiştir."*[1291] buyurulmuştur.

Taberânî ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Kime bir iyilik yapılırsa onu söylesin (yani falanca bana böyle bir yardımda bulundu desin). Zira (kendisine yapılan iyiliği) anmakla şükretmiş olur. Şayet onu gizlerse nankörlük etmiş olur."[1292] buyurmuştur.

Abdullah b. Ahmed'in senedi lâbeis ile rivâyetinde,

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْقَلِيلَ لَمْ يَشْكُرِ الْكَثِيرَ وَمَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللهَ وَالتَّحَدُّثُ بِنِعْمَةِ اللهِ شُكْرٌ وَتَرْكُ التَّحَدُّثِ كُفْرٌ وَالْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَالْفُرْقَةُ عَذَابٌ

"Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez; insanlara şükretmeyen Allah'a da şükretmemiş olur. Allah'ın verdiği nimetleri sayıp dökmek şükür, onları anmamak ise küfürdür (küfrân-ı nimettir). Topluluk rahmet, ayrılık ve yalnızlık ise azâbtır."[1293] buyurulmuştur.

Tirmizî'nin -hasen ve garip olduğunu söylediği- rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ

"Kendisine bir iyilik yapılan kimse, bu iyiliği yapana, "Allah seni bol hayırla mükafatlandırsın" diye dua ederse onu son derece övmüş olur."[1294] buyurmuştur.

Tembih: Bu anlamda nankörlüğü kebîreden saymak, ikinci hadîsdeki, "Kendisine yapılanı gizleyen nankörlük etmiş olur." ifadesinden anlaşılmakta olduğu halde, başka hiç kimsenin bunu kebâirden saydığını görmedim. Her halde onlar, "Küfran-ı nimetten" arada ikramda bulunan şahsı kasdetmişler, Allah'a karşı küfran-ı nimet olduğunu düşünmemişlerdir ki, bu bakımdan kebîre olması gerekir.

1291 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21895 ve 21896, 5/212
1292 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:211, 1/115
1293 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:18472, 4/278
1294 Tirmizi, Birr 87, No:2035

138 ve 139. Dilencinin Allah Rızası İçin Cennetten Başka Bir Şey İstemesi ve Allah Rızası İçin İstendiği Halde Zenginin Vermemesi

Râvileri sahih olup yalnız şeyhinin sikadan olup olmaması ihtilaflı olan Taberânî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَلْعُونٌ مَنْ سَأَلَ بِوَجْهِ اللهِ وَمَلْعُونٌ مَنْ سُئِلَ بِوَجْهِ اللهِ ثُمَّ مَنَعَ سَائِلَهُ مَا لَمْ يَسْأَلْ هُجْرًا

"Allah rızası için isteyen mel'ûndur. Allah rızası için istediği halde, lüzumsuz sözler söylemedikçe ve gereksiz taleblerde bulunmadıkça vermeyen de mel'ûndur."[1295]

Ebû Dâvûd ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يُسْأَلُ بِوَجْهِ اللهِ إِلَّا الْجَنَّةُ

"Allah rızası için ancak cennet istenir."[1296] buyurmuştur. Taberânî'nin diğer bir rivâyetinde,

مَلْعُونٌ مَنْ سَأَلَ بِوَجْهِ اللهِ وَمَلْعُونٌ مَنْ سُئِلَ بِوَجْهِ اللهِ فَمَنَعَ سَائِلَهُ

"Allah için isteyen mel'ûn, Allah için istediği halde vermeyen de mel'ûndur."[1297] buyurulmuştur.

Garip ve hasen olduğunu söyleyen Tirmizî, Neseî ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشَرِّ الْبَلِيَّةِ؟ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ: الَّذِي يُسْأَلُ بِاللهِ وَلَا يُعْطِي

"Size belâların en fenasını bildireyim mi?" diye sordu. Ashâb:
"Bildir, ya Resûlallah," demeleri üzerine Resûl-i Ekrem:
"Allah için istendiği halde vermemektir,"[1298] buyurdu.

Ebû Dâvûd, Neseî, "Sahih"inde İbn Hibban ve ayrıca Buhâri ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

1295 Taberânî, "ed-Duâ", No:2112, 1/581
1296 Ebu Davud, Zekat 37, No:1671
1297 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:943, 22/377
1298 Nesai, Zekat 74, No:2569

مَنِ اسْتَعَاذَ بِاللهِ فَأَعِيذُوهُ وَمَنْ سَأَلَ بِاللهِ فَأَعْطُوهُ وَمَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ وَمَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفًا فَكَافِئُوهُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ فَادْعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْا أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُمُوهُ

"Allah'a sığınana yardım edin. Allah için isteyene verin. Sizi çağıranın davetine icabet edin. Size iyilik yapana mukabil iyilikte bulunun. Şayet karşılığında iyilik yapacak bir şeyiniz yoksa, onun hakkını ödeyecek kadar ona dua edin."[1299] buyurmuştur.

Hafız el-Münziri'nin hasen ve diğer bazı meşayihin isnadında uzaklık olduğunu söyledikleri Taberânî ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Size Hızır aleyhisselamdan haber vereyim mi?" buyurdu. Ashâb:

"Haber ver, ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Hızır aleyhisselâm bir gün İsrâiloğullarının bulunduğu memleketin sokaklarında gezerken mükâteb bir köle[1300] *onu görür. Siması hoşuna gider ve:*

"Allah seni mübarek etsin, ben azâd olacağım, bunun için bana yardımda bulun," der. Hızır aleyhisselâm:

"Allah'a imanım var, O'nun dilediği her şey olur. Fakat benim de sana verecek bir şeyim yok, der. Köle:

"Ben senin yüzünde cömertlik ve sahavet belirtilerini okudum, onun için sana başvurdum. Ne olur, Allah rızası için beni eli boş geri çevirme. Zira ben hürriyetime kavuşacağım," der ve israr eder. Hızır aleyhisselâm:

"Sana diyorum, benim Allah'a imanım var, yanlış söylemiyorum. Allah rızası için istedikten sonra seni geri çevirmek istemem. Ancak sana verecek bir şeyim de yoktur, istersen beni köle diye sat," der. Köle:

"Bu nasıl olur, ciddi mi söylüyorsun?" der. Hızır aleyhisselâm:

"Evet ciddi söylüyorum, çünkü sen yalnız Allah rızası için ve çok önemli bir konuda benden istedin. Ben de seni Rabbımın adına eli boş geri çeviren değilim," der. Bunun üzerine köle Hızır aleyhisselâmı pazara çıkarır ve dört yüz dirheme satar. Artık köle olan Hızır aleyhisselâm bir süre kölesi olduğu adamın yanında serbest kalır. Adam kendisine bir iş gördürmez. Bunun üzerine Hızır aleyhisselâm:

1299 Ebu Davud, Zekat 38, No:1672

1300 Mükâteb köle demek, hürriyetine kavuşabilmesi için efendisine anlaştıkları miktar para vermesi gereken köledir.

"Sen beni iş görmem için satın aldın. Şu kadar da para verdin. Emret çalışayım," der. Adam:

"Sen yaşlı ve bünyesi zayıf bir insansın, seni çalıştırmaktan vicdanım sızlar," der. Hızır aleyhisselâm:

"Hayır, sandığın gibi bana iş ağır gelmez, ben çalışabilirim," der. Bunun üzerine adam:

"O halde kalk, şu taşları falan yere taşımaya başla," der. Emri veren adam bir iş için oradan ayrıldı. Altı kişinin ancak bir günde taşıyabileceği bu taşları Hızır aleyhisselâm çabucak taşıdı. Adam aynı saatte geri dönünce taşların tamamen taşınmış olduklarını gördü ve:

"Çok güzel yaptın, benim yapamaz diye sandığım işlerin daha ağırını yaptın ve başardın," diyerek teşekkür etti. Sonra adamın bir yolculuğa çıkması icab etti. Adam:

"Ben seni güvenilir bir kimse görüyorum, bunun için de işimin başına seni bırakıyorum," der. Hızır aleyhisselâm:

"Olur, ayrıca yapacağım işleri de bana söyle," der. Adam:

"Artık sana iş vermekten sıkılıyorum," der. Hızır aleyhisselâm:

"Hayır, iş benim ağrıma gitmez; ben hem senin evine nezâret eder hem de çalışırım," der. Adam:

"O halde inşaatım için kerpiç yap," der ve gider. Döndüğünde kerpiçler döküldüğü gibi inşaatın da yapılmış olduğunu görür. Şaşıran adam:

"Allah aşkına sen nesin?" diye sorar. Hızır aleyhisselâm:

"Bir defa benden bir isteyici Allah aşkına istedi, ben de Allah aşkı için köle oldum. Şimdi sen de Allah aşkına benden soruyorsun. Madem ki ısrar ettin, ben de kim olduğumu sana haber vereyim. Ben, senin adını duyduğun Hızır'ım. Azâd olacak bir köle benden Allah rızası için sadaka istedi. Bende bir şey olmadığı için kendimi verdim. O, beni köle olarak sattı. İşte benim hikâyem bundan ibarettir. Ancak sana şunu söyleyeyim ki, Allah rızası için kendisinden bir şey istendiği halde vermeyen kimse, kıyamet günü mahşer yerine derisiz ve etsiz olarak kemikleri takırdaya takırdaya gelir," dedi. Adam:

"İnandım, ey Allah'ın peygamberi, seni üzdüm ve seni bilemedim," diye özür diledi. Hızır aleyhisselâm:

"Beis yok, sen insanlığın icablarını yerine getirdin ve iyilikte bulundun," dedi. Adam:

"Anam babam sana feda olsun, ey Allah'ın Nebisi, bütün servetim emrindedir, dilediğin gibi harca, istediğin kadarını al yanında götür. Ben seni serbest bıraktım," der. Hızır aleyhisselâm:

"Benim senden istediğim servet değil, Rabbime gereği gibi kulluk edebilmem için beni azâd etmendir," dedi. Adam:

"Hürsün," dedi. Yeniden hürriyetine kavuşan Hızır aleyhisselâm:

"Beni sağlam bir köle yaptıktan sonra tekrar hürriyetine kavuşturan Allah'a hamdederim," dedi."[1301]

Tembih: Bu ikisini de kebâirden saymak, sahih hadîsde açıkça bunları yapanlara lanet edildiği içindir. Ayrıca diğer hadîste de, Allah için istendiği halde vermeyen kimsenin de insanların en kötüsü olduğu bildirilmiştir. Fakat ne yazık ki, imamlarımız bunları -kebîre şöyle dursun- haram bile kabul etmemiş ve mekruh olduklarını söylemişlerdir. Hadîslerin beyanları ile imamlarımızın görüşlerini telif etmek mümkündür. Hadîsdeki telîn, gerçek ihtiyaç içinde değilken, Allah'ın adını kullanarak istemekte israr etmesi bakımından isteyiciye, muhtaç olduğunu bildiği halde Allah'ın adı ile isteyene vermemekte direnenler içindir. Yâni bu ikisi de gerçekten mel'ûndur. Yoksa cidden darda olan bir kimsenin, Allah rızası için bir lokma yiyecek istemesi önemli olmadığı gibi, onun ihtiyaçta olmadığını, aldatıp almak için Allah rızasını öne sürerek istediğini bilen bir adamın da ona vermemesinde telîni gerektiren bir hal yoktur. Bununla beraber sonraları yaptığım araştırmadan Halimî'nin "Minhac"ında bu anlattığımı açıkça yazdığını gördüm. Halimî diyor ki:

"Küfürden başka her çeşit günahta sağâirlik ve kebâirlik vardır. Bazan küçük olan günah büyük olabileceği gibi, büyük olan günah da küçük olabilir. Zekâtı vermemek büyük günahtır, isteyeni reddetmek ise küçük günahtır. Şayet infak edip kendisine bir şey vermez yahut bir kişi vermez fakat başkalarının vermesine de engel olur ve kaba davranırsa işte bu, kebîredir. Bunun gibi muhtaç bir adam, eli geniş ve kendisine yemekte genişlik gösterecek bir adamı görür de ona gönül verir, yalvarır ve ondan ister, sonra da bu adam onu reddederse işte bu da kebîredir".

Fakat Ezraî buna itiraz ederek, bir taraftan isteyici reddetmeyi kebîreden sayarken, diğer taraftan muhtaç bir adamın zenginden bir şey isteyip zenginin bunu reddetmesini kebîreden sayması bir tenakuzdur. Ancak tevil ister ki, tevil ihtimalinden de uzaktır, dedi.

1301 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:7530, 8/113

Buna cevap olarak Celâl Belkınî şöyle demiştir: "Bunun tevil ihtimali vardır. İkinci sözünden maksadı darda kalan isteyicilerdir. Birincisi de zekât kendisine borç olan bir adamdan zekât istemektir ki, o beldenin yoksulları bellidir diye tevil edilir".

Halimi'nin sözünü tevilde Celâl Belkınî'nin anlattıkları benim söylediğimi açıkça teyid eder.

Evet, Celâl Belkınî'nin mutlak surette bu ikincisini sağîreden saymasındaki itirazı açık ve ortadadır. Daha az muhtaçlardan birini reddetmenin kebîreden olduğunda şüphe yoktur.

Şayet, bunlar inhisar altına alınıp sayılabilir. Zira onlar, tam manâsıyla zekâta malik olan sınıftan üç veya üçten aşağı iseler, bunlardan birinin mani olması şüphesiz kebîredir. Şayet bunlar daha çok iseler ve sayıları malûm olup zekât parası onlara yetiyorsa, onları red, o zaman sağîreden olur. İşte Celâl Belkinî'nin sözü böyle tevil edilmelidir.

Sadakanın Fazileti, Hükmü ve Nevi:

Bu hususta geniş bir eser yazdım. Her istediğin oradadır, istersen ona müracaat et.

Şurasını iyi bil ki bu konuda mesnedsiz ne kadar hadîsler yazdımsa, çoğu sahih ve pek azı hasendir. Bunun için hadîsleri yazanları bildirmeye lüzum görmedim.

Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَصَدَّقَ بِعِدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ لَا يَقْبَلُ اللهُ إِلَّا الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللهَ يَقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ

"Kim ki helâl kazancından bir hurma değerinde bir sadaka verirse -ki Allahu Teâlâ helâl maldan verilen sadakadan başkasını kabul etmez- Allahu Teâlâ o sadakayı kabul eder. Sonra sizden biriniz erkek küheylân tayını özenerek büyüttüğü gibi bu sadakayı da sahibi için dağ gibi oluncaya kadar büyütür."[1302] buyurmuştur. Diğer bir rivâyette de, *"Sizden biriniz tayını bakıp büyüttüğü gibi o sadakayı tâ ki bir lokma Uhud dağı gibi oluncaya kadar besler."*[1303] buyurulmuştur. Bunun müeyyidesini,

1302 Buhâri, Zekat 7, No:1344
1303 Tirmizi, Zekat 48, No:662

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ

"Allah'ın, kullarının tevbesini kabul ettiğini, sadakalar aldığını bilmiyorlar mı?"[1304]

يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ

"Allah faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir."[1305] âyetleri teyid etmektedir.

Yine Resûl-i Ekrem:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ

"Sadaka, malı eksiltmez. İnsan bağışladıkça Allah da onun izzet ve şerefini artırır. Her kim Allah için tevazû ederse, Allah onu yükseltir."[1306] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا مَدَّ عَبْدٌ يَدَهُ لِصَدَقَةٍ إِلَّا أُلْقِيَتْ فِي يَدِ اللهِقَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِي يَدِ السَّائِلِمَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ لَهُ عَنْهَا غِنًى إِلَّا فَتَحَ اللهُ لَهُ بَابَ فَقْرٍ

"Sadaka, malı eksiltmez. Kul sadaka vermek için elini uzattığı zaman, eli yoksula ulaşmadan Allahu Teâlâ'nın yardımıyla karşılaşır. Muhtaç olmadığı şeye dilencilik kapısını açan kimseye Allahu Teâlâ yoksulluk kapısını açar."[1307]

Yine Resûl-i Ekrem:

يَقُولُ الْعَبْدُ: مَالِي مَالِي وَإِنَّمَا لَهُ مِنْ مَالِهِ ثَلَاثٌ: مَا أَكَلَ فَأَفْنَى أَوْ لَبِسَ فَأَبْلَى أَوْ أَعْطَى فَاقْتَنَى، مَا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ ذَاهِبٌ وَتَارِكُهُ لِلنَّاسِ

"İnsan, "malım, malım" der durur. Hâlbuki insan için malından ancak üç şey vardır: Yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve Allah rızası için verip ebedileştirdiğidir. Bunun dışında kalan malı ise kendisi gider, onu insanlara bırakır."[1308] buyurmuştur.

1304 et-Tevbe: 9/104.
1305 el-Bakara: 2/277.
1306 Müslim, Birr 69, No:2588
1307 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12150, 11/405
1308 Müslim, Zühd 4, No:2959

Yine bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ اللهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ، فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ

"Sizden hiç biriniz hâriç kalmamak üzere hepinizle Allah u Teâlâ arada tercüman olmaksızın konuşacaktır. Kişi sağına bakar, ancak önceden gönderdiği (iyilikleri) ni görür. Soluna bakar, ancak önceden gönderdiği (kötülükleri) ni görür. Önüne bakar tam karşısında cehennemi görür. O halde bir hurmanın yarısı ile de olsa cehennem ateşinden korunun."[1309]

Diğer hadîsde,

لِيَقِ أَحَدُكُمْ وَجْهَهُ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ

"Sizden biriniz bir hurmanın yarısı ile de olsa kendini cehennem ateşinden korusun."[1310] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ

"Su ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da hataları yok eder."[1311] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

"Ey Âcûre'nin oğlu Ka'b, haramdan biten kan ile et cennete giremez; onlara yaraşan cehennemdir. Ey Acûre'nin oğlu Ka'b, insanlar iki sabah yolcusudur. Bir sabahçı var ki, nefsinin kurtarılması peşindedir; o, kendisini âzâd ettirir. Diğeri de kendisini helâk ettirir. Ey Ka'b b. Acûre, namaz Allah'a yakınlık, oruç ise perdedir. Sadaka ise yalçın kaya üzerindeki çiğin kaybolması veya suyun ateşi söndürmesi gibi, hataları söndürür,"[1312] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ

"Sadaka, mutlak surette Rab Teâlâ'nın gazabını söndürür ve kötü ölümü önler."[1313] Yine Resûl-i Ekrem,

---

1309 Buhâri, Tevhid 36, No:7074; Müslim, Zekat 67, No:1016
1310 Tirmizi, Tefsir 2, No:2953
1311 Tirmizi, Sefer 433, No:614; İbn Mace, Zühd 22, No:4210
1312 İbn Hibban, "Sahih", el-Hazar ve'l-İbaha, No:5567, 12/378
1313 Tirmizi, Zekat 48, No:664

الصَّدَقَةُ تَسُدُّ سَبْعِينَ بَابًا مِنَ السُّوءِ

"Sadaka, kötülükten yetmiş kapıyı kapatır."[1314] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

كُلُّ امْرِئٍ فِي ظِلِّ صَدَقَتِهِ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ

"İnsanların mahkemeleri görülünceye kadar herkes sadakasının gölgesindedir."[1315] buyurmuştur. Resûl-i Ekrem'e:

"Hangi sadaka daha efdaldir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Darda olan kimsenin verdiği sadakadır. Önce yakınından vermeye başla,"[1316] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

سَبَقَ دِرْهَمٌ مِائَةَ أَلْفٍ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! وَكَيْفَ؟ قَالَ: رَجُلٌ لَهُ دِرْهَمَانِ فَأَخَذَ أَحَدَهُمَا فَتَصَدَّقَ بِهِ وَرَجُلٌ لَهُ مَالٌ كَثِيرٌ فَأَخَذَ مِنْ عُرْضِ مَالِهِ مِائَةَ أَلْفٍ فَتَصَدَّقَ بِهَا

"Bir dirhem yüzbin dirhemi geçti," buyurdu. Ashâb:

"Bu nasıl olur, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"İki dirhemi olan bir adam, bir dirhemini ayırıp tasadduk etmiştir. Çok malı olan bir adam da malından yüzbin dirhemini tasadduk etmiştir. (Böylece iki dirhemi olan kimsenin tasadduk ettiği bir dirhem, bu yüzbin dirhem tasadduk edeni geçmiştir.)"[1317] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

لَا تَرُدَّ سَائِلَكَ وَلَوْ بِظِلْفٍ

"Bir parça ile de olsa isteyiciyi sakın geri çevirme."[1318] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ إِلَى أَنْ قَالَ: وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ

1314 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:4402, 4/274
1315 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17371, 4/147
1316 Ebu Davud, Zekat 40, No:1677
1317 Nesai, Zekat 49, No:2528
1318 Nesai, Zekat70, No:2565

"Yedi kimse vardır ki, gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allahu Teâlâ onları kendi gölgesinde gölgelendirecektir." buyurdu ve bunları saydı. Bunlardan birisi de, *"Bir adamdır ki, sağ elinin verdiği sadakayı sol eline duyurmayacak kadar gizli vermiştir."*[1319] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ تَقِي مَصَارِعَ السُّوءِ وَالصَّدَقَةُ خَفِيًّا تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَصِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ وَكُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَأَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ وَأَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الْآخِرَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ

"İyilikler, kötülük kapılarını kapatır (korur). Gizli sadaka Rabbin gazabını söndürür. Akrabayı görüp gözetmek, onlarla iyi münâsebetleri devam ettirmek, ömrü artırır. Her iyilik sadakadır. Dünyada iyilik erbabı, âhirette de iyilik ehlidir. Dünyada kötü olanlar, âhirette de kötülerdendir. Cennete ilk girecekler, iyilik yapmakla bilinenlerdir."[1320]

Ahmed'in rivâyetinde, Ebû Zer (r.a.):

مَا الصَّدَقَةُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: أَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ وَعِنْدَ اللهِ الْمَزِيدُ، ثُمَّ قَرَأَ: مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: سِرٌّ إِلَى فَقِيرٍ أَوْ جُهْدٌ مِنْ مُقِلٍّ ثُمَّ قَرَأَ: إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

"Ya Resûlallah, sadaka nedir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Karşılığı kat kat olan ve Allah katında daha fazlası bulunacak olandır, buyurdu, sonra da, "Allah'a, kat kat karşılığını artıracağı ödünçte kim bulunur?"[1321] mealindeki âyeti okudu. Resûl-i Ekrem'e:

"Hangi sadaka daha üstündür? diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Gizlice yoksula verilen veya yoksulluktan verilen sadakadır," buyurdu, sonra da:

"Sadakaları açıkça verirseniz iyi olur. Eğer onları yoksullara gizlice verirseniz sizin için daha iyidir."[1322] mealindeki âyeti okudu.[1323]

1319 Buhâri, Zekat 15, No:1357; Müslim, Zekat 91, No:1031
1320 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:6086, 6/163
1321 el-Bakara: 2/245.
1322 el-Bakara: 2/271.
1323 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:21586, 5/178

Yine Resül-i Ekrem:

مَنْ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا لَمْ يَزَلْ فِي سَتْرِ اللهِ تَعَالَى مَا دَامَ عَلَيْهِ مِنْهُ خَيْطٌ أَوْ سِلْكٌ

"Kim muhtaç olan bir Müslümana bir elbise giydirirse, Allahu Teâlâ ona cennet yeşilliklerinden elbise giydirir."[1324] buyurmuştur.

Diğer bir hadîste de şöyle buyurulmuştur:

أَيُّمَا مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا عَلَى عُرْيٍ كَسَاهُ اللهُ تَعَالَى مِنْ خُضْرِ الْجَنَّةِ وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ أَطْعَمَ مُسْلِمًا عَلَى جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللهُ تَعَالَى مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَى مُسْلِمًا عَلَى ظَمَأٍ سَقَاهُ اللهُ تَعَالَى مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ

"Herhangi bir Müslüman, çıplak olan bir Müslümanı giydirirse, Allahu Teâlâ ona cennet yeşilliklerinden giydirir. Herhangi bir Müslüman aç olan bir Müslümanı doyurursa, Alahu Teâlâ ona cennet meyvelerinden yedirir. Susayan bir Müslümana su içireni de Allahu Tealâ cennet sularından içirir."[1325]

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي رَحِمٍ اثْنَتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

"Yoksula verilen sadaka bir sadakadır. Yakınlara verilen ise ikidir; biri sadaka, diğeri sıladır."[1326]

Resûl-i Ekrem'e:

"Hangi sadaka daha efdaldir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Gizli kin tutan yakın akrabaya verilen sadakadır,"[1327] buyurdu.

مَنْ مَنَحَ مَنِيحَةَ لَبَنٍ أَوْ وَرِقٍ أَوْ هَدَى زِقَاقًا، كَانَ لَهُ مِثْلُ عِتْقِ رَقَبَةٍ

"Kim bir koyun ve devesini, südünden yararlanmak ve sonra geri vermek üzere bir (Müslüman kardeş)ine hediye eder veya ödünç olarak verir; ya da bir yolcuya yol gösterirse, bir köle azâd etmiş kadar sevap alır."[1328]

Yine Resûl-i Ekrem, *"Her ödünç bir sadakadır."* buyurmuştur.

1324 Hakim, "el-Müstedrek", Libas, No:7422, 4/217
1325 Ebu Davud, Zekat 41, No:1682
1326 Tirmizi, Zekat 26, No:658; Nesai, Zekat 82, No:2582
1327 Darimi, Zekat 38, No:1679
1328 Tirmizi, Birr 37, No:1957

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ مَكْتُوبًا: الصَّدَقَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَالْقَرْضُ بِثَمَانِيَةَ عَشَرَ فَقُلْتُ: يَا جِبْرِيلُ مَا بَالُ الْقَرْضِ أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَةِ؟ قَالَ: لِأَنَّ السَّائِلَ يَسْأَلُ وَعِنْدَهُ وَالْمُسْتَقْرِضُ لَا يَسْتَقْرِضُ إِلَّا مِنْ حَاجَةٍ

Enes b. Mâlik (r.a.) den rivâyete göre, "Resûl-i Ekrem buyurmuştur ki;

"İsrâ gecesinde cennetin kapısında, "Sadaka on, ödünç ise on-sekiz misli ile mükafat görür." diye yazılı olduğunu gördüm. Cebrail'e:

"Nasıl oluyor da ödünç (verme) sadakadan daha efdal oluyor?" diye sordum. Cebrail:

"Çünkü insan parası olduğu halde dilenir. Hâlbuki ödünç isteyen, ancak ihtiyacından sebep ödünç ister," diye cevap verdi."[1329]

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُقْرِضُ مُسْلِمًا قَرْضًا مَرَّتَيْنِ إِلَّا كَانَ كَصَدَقَتِهَا مَرَّةً

"Herhangi bir Müslüman, bir Müslümana iki defa ödünç (para) verirse, onu bir defa ve hepten sadaka etmiş gibidir."[1330]

مَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

"Kim darda olan (Müslüman)a kolaylık gösterirse, Allahu Teâlâ da dünya ve âhirette ona kolaylık gösterir."[1331]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ

Abdullah İbn Amr (r.a.) dan rivâyete göre, "Bir adam Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, İslâmiyetin hangi şekli hayırlıdır?" diye sordu.

Resûl-i Ekrem:

"Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına (herkese) selâm vermendir,"[1332] diye cevap verdi.

1329 İbn Mace, Sadakât 19, No:2431
1330 İbn Mace, Sadakât 19, No:2430
1331 İbn Mace, Sadakât 14, No:2417
1332 Buhâri, İman 5, No:12; Müslim, İman 63, No:39

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِذَا رَأَيْتُكَ طَابَتْ نَفْسِي وَقَرَّتْ عَيْنِي فَأَنْبِئْنِي عَنْ كُلِّ شَيْءٍ. فَقَالَ: كُلُّ شَيْءٍ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ قَالَ قُلْت: أَنْبِئْنِي بِأَمْرٍ إِذَا أَخَذْتُ بِهِ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ قَالَ أَفْشِ السَّلَامَ وَأَطْعِمِ الطَّعَامَ وَصِلِ الْأَرْحَامَ وَصَلِّ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ ثُمَّ ادْخُلِ الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ

Rivâyete göre Ebû Hureyre (r.a.) diyor ki: Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Nebiyyallah, sizi gördüğüm vakit gönlüm hoş olmakta ve göz aydınlığına ermekteyim. Bana her şeyden haber veriniz?" dedim.

Resûl-i Ekrem:

"Her şey sudan yaratılmıştır," buyurdu. Ben:

"Bana bir şeyden haber veriniz ki, onu işlediğim vakit cennete gireyim," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Selâm ver, yemek yedir, akraba ile ilgilen, insanlar uykuda iken namaz kıl, sonra selâmetle cennete gir,"[1333] buyurdu.

اُعْبُدُوا الرَّحْمَنَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَأَفْشُوا السَّلَامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ

"Rahman (olan Allah'a) ibadet edin, yemek ye dirin ve herkese selâm veriniz ki, selâmetle cennete girersiniz."[1334]

مِنْ مُوجِبَاتِ الرَّحْمَةِ إِطْعَامُ الْمُسْلِمِ الْمِسْكِينِ

"Yoksul Müslümanı yedirmek, rahmeti gerektiren hallerdendir."

مَنْ أَطْعَمَ أَخَاهُ حَتَّى يُشْبِعَهُ وَسَقَاهُ مِنَ الْمَاءِ حَتَّى يَرْوِيَهُ بَاعَدَهُ اللهُ مِنَ النَّارِ سَبْعَ خَنَادِقَ مَا بَيْنَ كُلِّ خَنْدَقَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ

"Kim aç olan kardeşini doyuruncaya kadar yedirir, kandırıncaya kadar içirirse, Allahu Teâlâ onu cehennemden yedi handek ile uzaklaştırır. Her iki hendek arası beşyüz bin yıllık mesafedir."[1335] buyurulmuştur.

1333 İbn Hibban, "es-Sahih", Salat, No:2559, 6/299

1334 Tirmizi, Atime 45, No:1855

1335 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:135, 13/54

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَقَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي. قَالَ: كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ قَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلَانًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ؟ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ؟ يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي. قَالَ: يَا رَبِّ وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ قَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِي فُلَانٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي؟ يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي قَالَ: يَا رَبِّ وَكَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ قَالَ: اسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فُلَانٌ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ لَوَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي

Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Allahu Teâlâ kıyamet günü şöyle buyuracaktır:

"Ey Ademoğlu, hastalandım da beni ziyaret etmedin." Âdemoğlu:

"Ben seni nasıl ziyaret edebilirdim ki, sen, âlemlerin Rabbisin," der. Allahu Teâlâ:

"Bilir misin, kulum filân hastalandı da ziyaret etmedin. Bilesin ki onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun, "buyurur.

"Ey Ademoğlu, acıktım da beni doyurmadın," buyurur. Âdemoğlu:

"Seni nasıl doyurabilirdim ki, sen, âlemlerin Rabbisin," der. Allahu Teâlâ:

"Kulum senden yiyecek istedi de vermedin. Eğer ona yiyecek vereydin, onu benim yanımda bulurdun," buyurur.

"Ey Âdemoğlu, sen su istedim de vermedin," buyurur. Âdemoğlu:

"Ya Allah, sana nasıl su vereyim? Sen âlemlerin Rabbisin", der. Allahu Teâlâ:

"Filân kulum senden su istedi de vermedin. Bilesin ki eğer ona su vereydin onu yanımda bulurdun," buyuracaktır."[1336]

Resûl-i Ekrem'e adamın biri:

"Annem vasiyet edemeden öldü, onun için sadaka versem ona faydası olur mu?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

1336 Müslim, Birr 43, No:2569

"Evet olur, sen onun için su dağıt," buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Hangi sadaka daha efdaldir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Su dağıtmaktır," buyurdu.[1337] Hâkim ve diğerleri, bu rivâyetin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber, inkıta' var diye itiraz edenler de olmuştur.

Resûl-i Ekrem, *"Kim bir kuyu açar ve bu kuyudan, insan, kuş, kurd vs. susamış herhangi bir canlı içerse, kıyamet günü Allahu Teâlâ ona mükâfatını verir."* buyurmuş.

Beyhakî'nin rivâyetinde; adamın biri yedi yıl iyileşmeyen bir yaradan İbn Mubârek'e şikâyet etti ve:

"Yedi yıldır bunun kahrını çekiyorum. Doktorlar bir çare bulamadılar, ne yapayım?" dedi. İbn Mubârek:

"Sen, insanların muhtaç oldukları yerde bir kuyu aç. Oradan su çıkınca ümit ederim ki Allahu Teâlâ da senin bu yaranı iyileştirecektir," dedi.

Beyhakî anlatıyor: "Müstedrek" ve diğer eserlerin sahibi olan hocası Hâkim Ebû Abdillah'ın yüzünde bir yara oldu. Bir yıl gibi uzun bir süre bu yaranın tedavisi ile meşgul olduğu halde yara iyi olmadı. Hocası Ebû Osman es-Sâbûnî'ye, cuma günü va'zında kendisine dua etmesini söyledi. Hocası da kendisine dua etti, cemaat da âmîn dediler. İkinci cuma da bir kadın meclise gelerek bir kâğıt bırakıp gitmiş. Kâğıttaki yazıya göre, camiden ayrılan kadın evine giderek üstadın iyileşmesi için uzun uzun akşam dua etti. O gece rüyasında Resûl-i Ekrem'i gördü. Resûl-i Ekrem:

"Üstada söyleyin, milleti bolca sulasın." buyurdu. Bu mektubu Hâkim'e getirdim. Evi önünde bir su deposu yaptı. İçine buz doldurdu. Gelen geçen bundan içti. Bir hafta geçmemişti ki yüzündeki yara iyileşti ve yüzü eskisinden daha güzel oldu ve uzun yıllar daha muammer oldu.

Bezzâr ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

سَبْعٌ تَجْرِي لِلْعَبْدِ بَعْدَ مَوْتِهِ وَهُوَ فِي قَبْرِهِ: مَنْ عَلَّمَ عِلْمًا أَوْ أَجْرَى نَهْرًا أَوْ حَفَرَ بِئْرًا أَوْ غَرَسَ نَخْلًا أَوْ بَنَى مَسْجِدًا أَوْ وَرَّثَ مُصْحَفًا أَوْ تَرَكَ وَلَدًا صَالِحًا يَسْتَغْفِرُ لَهُ بَعْدَ مَوْتِهِ

"İnsan öldükten sonra mezarında iken yedi şey onun için devam eder (bu yedi şeyden onun defterine sevap yazılır). Bir ilim öğreten, su kanalı açan, kuyu

---

1337 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8061, 8/91

kazan, hurma ağacı diken, cami inşa eden, miras olarak mushaf bırakan veya ölümünden sonra kendisi için istiğfar edecek iyi bir evlât yetiştirendir."[1338] buyurmuştur.

İbn Mâce de hasen sened ile bu hadîsi rivâyet etmiş, ancak, "Su kuyusu kazan ve ağaç diken" yerine, *"Sadaka verip, yollarda kervansaraylar misafirhaneler yapan."* şeklindedir.

Ebû Dâvûd, İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Huzeyme, sahih olduğunu söyleyen ve fakat inkıta' var diye kendisine itiraz edilen Hâkim'in rivâyetlerinde; Sa'd İbn Ubâde Resül-i Ekrem'e:

"Annem öldü. Onun ruhu için yapacağımız hayırların hangisi makbuldür?" diye sordu. Resül-i Ekrem:

"Su hayrıdır," buyurdu. O da bir kuyu kazdırdı ve *"Bu, Sa'd'ın anası içindir."* dedi.[1339]

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Sadakalar içinde en üstün mükâfatı olan sudur." buyurmuştur. Şüphesiz bunun böyle olması, kıt olan suya diğer maddelerden daha çok ihtiyaç duyulduğu yerlerdedir. Suyun bol olduğu yerde kuyu kazmaya kalkışmak, yağmurlu havada tavuklara su vermek gibi bir davranış olur ki, bir değeri olmayacağı aşikârdır. Bulunduğu yerde ihtiyaç en çok neye ise onu tasadduk daha makbuldür.

1338 Bezzâr, "el-Müsned", No:2299, 7/124

1339 Ebu Davud, Zekat 41, No:1681

ORUÇ KİTABI

140 ve 141. Ramazanda Bir Gün Olsun Oruç Tutmamak, Yolculuk ve Hastalık Gibi Özürleri Olmaksızın Herhangi Bir Şekilde Kasden Orucu Bozmak

Ebû Yâ'lâ'nın hasen sened ile İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

عُرَى الْإِسْلَامِ وَقَوَاعِدُ الدِّينِ ثَلَاثَةٌ عَلَيْهِنَّ أُسِّسَ الْإِسْلَامُ مَنْ تَرَكَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ فَهُوَ بِهَا كَافِرٌ حَلَالُ الدَّمِ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَالصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَةُ وَصَوْمُ رَمَضَانَ

"İslâm'ın direği ve dinin kuralı üçtür. İslâm, bu üç esas üzerine kurulmuştur: Her kim inkâr suretiyle bunlardan birini terkederse, kanı helâl bir kâfirdir. Bunlar da Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, beş vakit namaz ve ramazan orucudur," buyurmuştur. Diğer bir rivâyette,

"Bunlardan bir tanesini terk eden kanı helâl bir kâfirdir. Farz ve nafileden hiç bir ibadeti kabul edilmez."[1340] şeklindedir.

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Huzeyme ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِهِ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ وَإِنْ صَامَهُ

"Her kim ramazanda ruhsatsız ve hastalık (gibi bir özrü) olmaksızın bir gün orucu yerse, bir yıl boyu oruç tutsa da o günü kaza etmiş olmaz."[1341] Buhârî de aynı hadîsi talik olarak zikretmiş ve Ebû Hureyre (r.a.) yolu ile merfû

1340 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:2349, 4/236
1341 Tirmizi, Savm 27, No:723

olduğunu söylemiştir. Ali ve İbn Mesûd (radıyallahu anhüma) bu hadîsin zahirini alarak, "Bir gün orucunu yiyen bir yıl oruç tutsa da onu kaza etmiş olamaz." demişlerdir. Her ne kadar Ebû Dâvûd bu rivâyet hakkında susmuş ise de Nevevî, hadîsin isnadının garip olduğunu söylemiştir. Nehaî ise daha da ileri giderek bir güne üçbin gün orucu şart koştu.[1342]

İbn'l-Müseyyeb de, "Bir gün için otuz gün oruç tutması vacip olur." demiştir.

İmâm Mâlik'in hocası Rebi'a, "Ramazanda yediği her gün için oniki oruç tutması gerekir." demiştir.

Fakat çoğunluk, *"Her ne kadar faziletini ihraz edemezse de"*

فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

âyeti gereğince bir gün kâfidir."[1343] demişlerdir.

İbn Huzeyme İle İbn Hibbân "Sahih"lerindeki rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem:

"Ben uyuyordum ki, iki kişi gelip elimden tuttu ve beni sarı bir dağın eteğine getirdiler de bana:

"Hadi buradan çık," dediler. Ben:

"Buradan çıkamam," dedim. Onlar:

"Korkma, biz sana yardım ederiz," dediler. Ben de gayret ettim. Dağın tepesine çıktığımda birtakım korkunç ve tüyler ürpertici sesler, çığlıklar duydum. Onlara:

"Bu çığlıklar nedir?" diye sordum. Onlar:

"Bu vaveylalar, cehennemlilerin sesleridir," dediler. Sonra ilerledik. Bacaklarından asılı ve yanaklarından kanları akan birtakım kimselere rastladık. Ben:

"Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Onlar:

"Bunlar, oruçlarını tamamlamadan bozanlardır," dediler. (Yâni akşam olmadan iftar edenlerdir demektir)."[1344]

1342 Doğrusu bu düşündürücü bir mübalâğadır. Bunu açıkça Allah affetmez demek daha kolaydır. Bu mübalâğa İslama zarar getirebilir. Ancak hadîsden anlaşılan bir gerçek vardır, o da ramazan hâricinde ne kadar oruç tutarsa tutsun, ramazan ayında tutulan orucun sevabını alamaz, yoksa borcu ödeyemez demek değildir.

1343 el-Bakara: 2/184.

1344 İbn Huzeyme, "es-Sahih", Sıyam, No:1986, 3/237

Ahmed'in mürsel olarak rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَرْبَعٌ فَرَضَهُنَّ اللهُ فِي الْإِسْلَامِ مَنْ أَتَى بِثَلَاثَةٍ لَمْ يُغْنِينَ عَنْهُ شَيْئًا حَتَّى يَأْتِيَ بِهِنَّ جَمِيعًا، الصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَصَوْمُ رَمَضَانَ وَحَجُّ الْبَيْتِ

"Dört şey vardır ki, Allahu Teâlâ onları İslâm'da farz kılmıştır. Her kim bunlardan üçünü yaparsa, dördünü yapmadıkça, bu üç şey ona bir fayda sağlamaz. Bunlar: namaz, zekât, ramazan orucu ve hacdır."[1345]

Dârekutnî'nin rivâyetinde, *"Ramazandan bir gün iftar eden bir deve kurban etsin."* buyurulmuştur.

Tembih: Ramazandan bir gün olsun oruç tutmamanın, yolculuk ve hastalık gibi mazeretleri olmaksızın herhangi bir şekilde kasten orucu bozmanın büyük günahlardan olduklarını, yukardaki hadîslere dayanarak ifâde etmişlerdir. Şüphesiz bu cezalar böyle bir vacibi vakitli bir orucu terketmekten lâzım gelir. Namazı ve zekâtı terkedenler hakkında şiddetli ve mükerrer veîdler varken, orucu terkedenler hakkında bu kadar veîdlerin bulunmaması -Allah bilir ya- orucu daha az kimselerin terketmesi bakımındandır. Nitekim namazlarını kılmayan pek çok kimseler oruçlarını tutarlar. Namaz ile zekâta gelince; insanların çoğu burada tembellik ederler. Çok kimseler namaz kılmadıkları halde oruç tutar ve çokları da yalnız ramazanda namaz kılarlar.

142. Ramazandan Kazaya Kalmış Orucunu İlk Fırsatta Tutmayıp Geciktirmek

Ramazandan kazaya kalmış orucunu ilk imkanda tutmayıp tehir etmeyi büyük günahlardan sayanı görmedimse de, kebîre olduğu açıktır. Çünkü ramazan günü mazeretsiz orucunu yiyen fâsıktır ve bundan hemen tevbe etmesi vaciptir. Fısktan ancak böyle kurtulur. Tevbe de kazaya bıraktığı ibadeti yerine getirmekle, yâni tutmadığı orucu tutmakla, özürsüz kaza etmezse fıskını devam ettiriyor demektir. Fıskda devam ise fısktır. Öyle imkân bulduğu vakitten onu tehir etmek de fısktır. Bu şekilde terkettiği her vacipte de hüküm aynıdır. Namazdaki kaza borçları, haccı tehiri hepsi aynıdır. Mazereti sebebiyle kazaya bıraktığı ramazan orucunu mazeretsiz olarak gelecek ramazana kadar tutmamakta da hüküm aynıdır. Sonradan

1345 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17824, 4/200

Şâfiî'nin ileri gelen zâtlarından Hirevî'nin "Edebü"l-Kazâ" adlı eserinde, fevri olarak borç olan bir farzı tehir etmenin kebîre olduğunu, gördüm.

143. Kadının Kocası Evde İken Ondan İzin Almadan ve Rızası Olmadan Nafile Oruç Tutması

Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ

"Bir kadının kocası yanında hazır iken onun rızası olmadıkça nafile oruç tutması helâl olmaz. Yine bir kadın kocasının evine onun izni olmadıkça kimsenin girmesine izin veremez."[1346] buyurmuştur. Ahmed'in hasen sened ile rivâyet ettiği bu hadîsde, *"Ramazan orucu müstesnadır."* fazlalığı vardır.[1347]

Yine sahih rivâyette,

لَا تَصُمِ الْمَرْأَةُ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ يَوْمًا مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَّا بِإِذْنِهِ

"Ramazan dışında, kocasının izni olmadan kadın bir gün dahi oruç tutmasın."[1348] buyurulmuştur.

Taberânî'nin münker ve garip olan rivâyetinde,

أَيُّمَا امْرَأَةٍ صَامَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا فَأَرَادَهَا عَلَى شَيْءٍ فَامْتَنَعَتْ عَلَيْهِ كَتَبَ اللهُ عَلَيْهَا ثَلَاثًا مِنَ الْكَبَائِرِ

"Herhangi bir kadın kocasının izni olmadan oruç tutar ve bu sebeple kocasının isteğini yerine getirmezse Allah o kadına üç kebâir yazar."[1349] buyurulmuştur.

Taberânî'nin diğer bir haberinde, *"Kocanın, karı üzerinde olan haklarından birisi de izni olmadan kadının nafile oruç tutmamasıdır. Şayet kadın buna rağmen oruç tutarsa açlık ve susuzluktan başka bir kârı olmaz."*[1350] buyurulmuştur.

1346 Buhâri, Nikah 86, No:4899
1347 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:10171, 2/476
1348 Tirmizi, Savm 65, No:782
1349 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:23, 1/12
1350 Abd b. Humeyd, "el-Müsned", No:813, 1/258

Tembih: Kocasının izni ve rızası olmadan kadının nafile oruç tutmasının kebîreden sayıldığını her ne kadar görmedimse de, üçüncü hadîs bunu açıkça göstermektedir. Bunun kebîreden olduğuna üçüncü hadîsden delil çekilemediğini kabul etsek bile, birinci hadîsdeki işaret ile yine kebîreden sayılır. Birinci hadîsde, *"Kadın, kocasının izni olmadan evine kimseyi alamaz."* buyurulmaktadır. Bu oruçta da erkeğin hakkı olan şeye engel olma vardır. Efendim erkek dinlemez, kadının oruçlu olduğuna bakmadan dilediğini yapabilir demek de doğru değildir. Çünkü çok defa insan, ibadeti ibtal etmekten çekinir, buna cesaret edemez. Bu suretle sıkılır, sıkışır ve zor durumda kalır.

144. Bayram ve Teşrik Günleri Oruç Tutmak

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Hâkim ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

يَوْمُ الْفِطْرِ وَيَوْمُ النَّحْرِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ

"Ramazan ve kurban bayramı günleri ile teşrik günleri biz Müslümanların bayramıdır. Bunlar yemek ve içmek günleridir."[1351] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

صَامَ نُوحٌ الدَّهْرَ إِلَّا يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ الْأَضْحَى

"Nûh aleyhisselâm seneyi boydan boya oruç tutar, yalnız ramazan ve kurban bayram günlerini tutmazdı."[1352]

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَصْلُحُ الصِّيَامُ فِي يَوْمَيْنِ: يَوْمِ الْأَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ

"İki günde oruç doğru olmaz: Kurban ve ramazan bayramı günleri."[1353] buyurmuştur.

1351 Ebu Davud, Sıyam 49, No:2419; Tirmizi, Savm 59, No:773; Nesai, Menasik 195, No:3004
1352 İbn Mâce, Sıyam 32, No:1714;
1353 Müslim, Sıyam 140, No:827

Ahmed ile Neseî'nin rivâyetlerinde:

لَا تَصُومُوا هَذِهِ الْأَيَّامَ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ

"Şugünleri,teşrikgünlerioruçtutmayın,ziraonlaryemekiçmekgünleridir."[1354] buyurulmuştur.

Tembih: Ramazan bayramı ile kurban bayramı günleri ve teşrik günleri yâni kurban bayramından (kurban bayramı günü dahil) dört gün oruç tutmaktan nehyeden pek çok rivâyetler vardır. Ancak kebîreden sayılması, her halde Allahu Teâlâ'nın ziyafetinden yüz çevirmek bakımından olacaktır.[1355]

Oruç ile İlgili Hasen ve Sahih Hadîsler:

Bu hususta "İthafu'l-İslâm bi Hususıyyâti's-Sıyâm" adlı bir eser yazdım. Buraya aldığım hadîsler, o kitapta yazılanların bir özeti mahiyetindedir.

قَالَ اللهُ تَعَالَى: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ: أَيْ وِقَايَةٌ مِنَ النَّارِ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَصْخَبْ فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ. لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ

"Aziz ve Celîl olan Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Âdemoğlu'nun her ameli kendisinindir. Oruç hâriç, o, benim içindir. Onun ecrini ben vereceğim. Oruç, ateşe karşı bir kalkandır. Sizden biriniz oruçlu bulunduğu günde kötü söz söylemesin; kavga etmesin. Şayet biri ona söver veya sataşırsa, "Ben oruçluyum." desin. Muhammed'in nefsini kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, muhakkak oruçlunun ağız kokusu, Allah katında, misk kokusundan daha hoştur. Oruçlunun iki sevinci vardır. Bunlardan birisi iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabı ile Allah'a kavuştuğu andır."[1356]

1354 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned". No:10674, 2/513

1355 Hanefî mezhebine göre, bu günlerde oruç tutmak tahrimen mekruhtur.

1356 Buhâri, Savm 9, No:1805; Müslim, Savm 161, No:1151

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ. قَالَ اللّٰهُتَعَالَى: إِلَّا الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ

"Allahu Teâlâ buyurmuştur: "Âdemoğlu'nun her ameli (nin sevabı) kat kat verilir. Bir hasene (iyilik) on mislinden yediyüz misline kadar mükâfatlandırılır. Yalnız oruç hâriç. Onun mükâfatını Ben veririm. Zira (oruçlu) yemesini ve şehevî arzularını sırf Benim için terkediyor. Oruçlu için iki sevinç ânı vardır: Biri iftar ettiği, diğeri de Allah'a kavuştuğu (ve tuttuğu orucun mükâfatını aldığı) vakittir. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur."[1357]

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُ، يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ؟ فَيَقُومُونَ لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ.

"Cennette Reyyân denilen bir kapı vardır. Kıyamet gününde bu kapıdan ancak oruç tutanlar girer. Onlardan başkaları giremez. "Oruçlular nerede?" diye nida edilir. Onlar da kalkıp o kapıdan girerler. O kapıdan, onlardan başkası giremez. Oruçlular girdikten sonra kapı kapanır ve artık oradan hiç bir kimse giremez."[1358]

Yine Resûl-i Ekrem:

"Gaza edin ganimet alın, oruç tutun sıhhat kazanın, sefere çıkın ihtiyaçtan kurtulun."[1359] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

الصِّيَامُ جُنَّةٌ وَحِصْنٌ حَصِينٌ مِنَ النَّارِ

"Oruç bir siper ve cehennemden koruyucu bir kal'adır."[1360] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

1357 Müslim, Savm 164, No:1151
1358 Buhâri, Savm 3, No:1797; Müslim, Savm 166, No:1152
1359 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8312, 8/174
1360 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:9214, 2/402

الصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ الصِّيَامُ أَيْ رَبِّ مَنَعْتُه الطَّعَامَ وَالشَّهْوَةَ فَشَفِّعْنِي فِيهِ، وَيَقُولُ الْقُرْآنُ مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ فَشَفِّعْنِي فِيهِ فَيَشْفَعَانِ

"Kıyamet günü (Müslüman) kul için oruç ile Kur'an şefaat edeceklerdir. Oruç:

"Ya Rab, bana o (kulu)nu yemek içmek ve cinsî münâsebette bulunmaktan alıkoydum. Beni ona şefaatçi kıl." diyecektir. Kur'an da:

"Ya Rab, ben onu gece uykusundan alıkoydum, beni ona şefaatçi kıl." diyecek ve her ikisi de şefaat edeceklerdir."[1361]

Bir diğer hadîste de,

عَلَيْك بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عِدْلَ لَهُ

"Oruca devam et, zira onun dengi yoktur."[1362] buyurulmuştur. Yine Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى إِلَّا بَاعَدَ اللهُ الْيَوْمَ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا

"Kim ki Allah yolunda (rızası uğrunda) bir gün oruç tutarsa, Allahu Teâlâ o bir gün sebebiyle onun vücudunu yetmiş yıl cehennemden uzaklaştırır."[1363] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ جَعَلَ اللهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

"Kim ki bir gün Allah yolunda oruç tutarsa, Allahu Teâlâ onunla cehennem arasında yer ile gök arası kadar genişlikte bir handek yapar."[1364]

مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ بَعُدَتْ مِنْهُ النَّارُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ

"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, bin yıl cehennemden uzaklaşmış olur."[1365]

1361 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6626, 2/174

1362 Nesai, Sıyam 43, No:2222; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22330, 5/264

1363 Müslim, Sıyam 167, No:1153;Nesai, Sıyam 44, No:2248

1364 Tirmizi, Fezailu'l-Cihad 3, No:1624

1365 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:3249, 3/309

Bazıları "Allah yolunda" kelimesini cihad ile, diğer bazıları da Allah rızası ile açıklamışlardır.

ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ، الصَّائِمُ حِينَ يُفْطِرُ وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا اللهُ فَوْقَ الْغَمَامِ وَتُفْتَحُ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَيَقُولُ الرَّبُّ: وَعِزَّتِي لَأَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ

"Üç kimse vardır ki, duaları reddedilmez: İftar vakti oruçlunun, âdil hükümdar ile mazlumun dualarıdır. Allahu Teâlâ mazlumun(duasını) bulutların üstüne yükseltir, gök kapılarını ona açar ve: "İzzet ve Celâlim hakkı için, bir zaman sonra da olsa sana yardım edeceğim." buyurur."[1366]

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًاغُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِوَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Ramazanın faziletine inanarak ve ecrini Allah'tan umarak oruç tutan kimsenin geçmiş günahları bağışlanır. Bir kimse de faziletine inanarak ecrini Allah'tan umarak kadir gecesini ibadetle ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır."[1367] Sahih bir rivâyette, *"Gelecek günahları da bağışlanır."* kaydı vardır.[1368] Ahmed ve .... (ve dendiği için başka bir isim daha olması muhtemel) oruçtan sonra hasen isnad ile bunu zikretmiştir. Yalnız Hammad, mevsûl veya mürsel olmasında şüpheye düşmüştür.

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ وَحَفِظَ حُدُودَهُ وَتَحَفَّظَ مِمَّا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَتَحَفَّظَ مِنْهُ كَفَّرَ مَا قَبْلَهُ

"Kim ramazan orucunu tutar, hududunu korur, orucunda aşırılık yapmaz, sakınılması gereken şeylerden sakınır ve korunursa, geçmiş günahları bağışlanır."[1369]

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ

1366 Tirmizi, Deavat 129, No:3598; İbn Mace, Sıyam 48, No:1752

1367 Müslim, Salatu'l-Müsafirin 175, No:760

1368 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:10121, 2/473

1369 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:11541, 3/55

"Beş vakit namaz, cumalar ve ramazan orucu, kebâirden kaçınmak şartıyle aralarındaki küçük günahlara keffâret olurlar."[1370]

عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمًا إِلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ حِينَ ارْتَقَى دَرَجَةً: آمِينَ، ثُمَّ ارْتَقَى الْأُخْرَى فَقَالَ: آمِينَ، ثُمَّ ارْتَقَى الثَّالِثَةَ فَقَالَ: آمِينَ، فَلَمَّا نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ وَفَرَغَ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ لَقَدْ سَمِعْنَا مِنْكَ كَلَامًا الْيَوْمَ قَالَ: وَسَمِعْتُمُوهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: إِنَّ جِبْرِيلَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرَضَ لِي حِينَ ارْتَقَيْتُ دَرَجَةً فَقَالَ: بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ أَوْ أَحَدَهُمَا لَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ قَالَ: قُلْتُ: آمِينَ وَقَالَ: بَعُدَ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ فَقُلْتُ: آمِينَ، ثُمَّ قَالَ: بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ فَقُلْتُ: آمِينَ.

Kâ'b İbn Âcure (r.a.) den rivâyete göre şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir gün minbere çıkmak üzere kalktı. Birinci basamağa çıkınca, *"Âmîn"* dedi. Sonra ikinci basamağa çıktı yine *"Âmîn"* dedi. Sonra üçüncü basamağa çıktı ve yine *"Âmîn"* dedi. Minberden inip (namazı) bitirince, biz:

"Ya Resûlallah, bu gün sizden bir söz duyduk (ki bundan önce onu hiç duymamıştık), o ne idi?" dedik. Resûl-i Ekrem:

"Siz onu duydunuz mu?" buyurdu. Biz:

"Evet, duyduk," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Birinci basamağa çıktığımda Cebrail aleyhisselâm bana geldi ve "Anne babasından birinin veya ikisinin ihtiyarlık çağına yetişip de onlara yapacağı hizmetle cennete girmeğe (hak kazanmayan) uzak olsun." dedi, ben de "Âmîn" dedim. Sonra ikinci basamağa çıktığımda yine Cebrail aleyhisselâm geldi ve "Ya Muhammed, senin İsm-i şerifin yanında anıldığı halde sana salâvat-ı şerife getirmeyen uzak olsun." dedi, ben de "Âmîn" dedim. Daha sonra üçüncü basamağa çıktığımda yine Cebrail aleyhisselâm geldi ve "Ey Muhammed! Ramazana erişip de mağfiret olma (sına vesile olacak amel ve ibadet yapma) yan uzak olsun." dedi, ben de, "Âmîn" dedim," (İşte Âmîn demesinin hikmeti bu idi.).[1371]

1370 Müslim, Taharet 16, No:233; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:9186, 2/400
1371 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:315, 19/144

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ مُبَارَكٌ فِيهِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ جَعَلَ اللهُ صِيَامَهُ فَرِيضَةً، وَقِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا، مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ وَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ وَشَهْرُ الْمُوَاسَاةِ، وَشَهْرٌ يُزَادُ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ فِيهِ، مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ، وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفَطِّرُ الصَّائِمَ، قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُعْطِي اللهُ هَذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى تَمْرَةٍ أَوْ شَرْبَةِ مَاءٍ أَوْ مَذْقَةِ لَبَنٍ وَهُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ مَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللهُ لَهُ وَأَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ، وَاسْتَكْثِرُوا فِيهِ مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ: خَصْلَتَيْنِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ وَخَصْلَتَيْنِ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْهُمَا، فَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ: فَشَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَتَسْتَغْفِرُونَهُ، وَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْهُمَا: فَتَسْأَلُونَ اللهَ الْجَنَّةَ وَتَتَعَوَّذُونَ بِهِ مِنَ النَّارِ، وَمَنْ سَقَى صَائِمًا سَقَاهُ اللهُ مِنْ حَوْضِي شَرْبَةً لَا يَظْمَأُ بَعْدَهَا أَبَدًا

"Ey insanlar! Mübarek ve büyük bir ayın gölgesi üzerinize düşmüştür. Bu ay içinde bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesi vardır. Allahu Teâlâ bu ayın orucunu size farz ve gece ibadetini (Teravih namazını) nafile (sünnet) kılmıştır. Kim ki bu ayda bir iyilik yaparsa diğer aylarda bir farz yapmış gibi sevap alır. Bu ayda bir farz yerine getiren, diğer aylarda yetmiş farz edâ etmiş gibi olur. Bu ay sabır ayıdır. Sabrın mükâfatı ise cennettir. Bu ay, yardımlaşma ayıdır. Bu ay, müminin rızkının çoğaldığı bir aydır. Bu ayda bir oruçluyu iftar ettirenin günahları bağışlanır ve cehennemden azad olur. Aynı zamanda o oruçlunun sevabından bir şey eksilmemek şartı ile onun sevabı gibi de sevap alır," buyurdu. Ashâb-ı Kirâm:

"Ya Resûlallah, bizim çoğumuzda oruçluyu yedirip doyuracak bir şey yok, ne yapalım?" dediler. Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ bu sevabı; bir hurma, bir yudum su veya süt ile de olsa orucunu açtıran kimseye verir," buyurdu. Resûl-i Ekrem devamla:

"Bu ayın evveli rahmet, ortası mağfiret ve sonu ise cehennemden azâd olmadır. Kim ki bu ayda eli altında bulunanları esirger ve onlara kolaylık gösterirse, işlerini hafifletirse, Allahu Teâlâ onu mağfiret edip cehennemden azâd eder.

Bu ayda dört hasleti çoğaltın. Bunların ikisi ile Rabbınızı razı edersiniz, diğer ikisinden ise hiç bir vakit müstağni kalamazsınız. Rabbınızı razı edeceğiniz iki haslet, şehâdet kelimesi ile istiğfara devam etmenizdir. Müstağni kalamayacağınız hasletler de, cehennemden Allah'a sığınmanız ve cennetini istemenizdir. Bu ayda oruçluya su vereni Allahu Teâlâ kıyamet günü benim havuzumdan içirir de artık ondan sonra bir daha susamaz." buyurmuştur.[1372] Bu hadîsin senedinin sahih olduğunu söyleyenler olduğu gibi; Tirmizî hasen olduğunu, diğerleri de zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bunun için İbn Huzeyme hadîsi "Sahih" ine almış, sonunda, "Sahih ise" demiştir.

مَنْ فطَّرَ صَائِمًا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ مِنْ كَسْبٍ حَلَالٍ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ لَيَالِيَ رَمَضَانَ كُلَّهَا وَصَافَحَهُ جِبْرِيلُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ وَمَنْ صَافَحَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَرِقُّ قَلْبُهُ وَتَكْثُرُ دُمُوعُهُ

"Kim ki helâl olan kazancından ramazanda bir oruçluya iftar verirse, melekler onun için ramazanın her gecesinde istiğfar eder. Kadir gecesinde bizzat Cebrail aleyhisselâm onunla musafaha eder. Bunun alâmeti olarak gönlü yumuşar ve göz yaşı çoğalır."[1373]

إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فُتِحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ وَصُفِّدَتْ الشَّيَاطِينُ وَمَرَدَةُ الْجِنِّ

"Ramazan (ayı) geldiği vakit cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar zincire vurulur ve cinler demirlenirler."[1374]

إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فُتِحَتْ أَبْوَابُ الْجِنَانِ فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ وَاحِدٌ الشَّهْرَ كُلَّهُ وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ وَاحِدٌ الشَّهْرَ كُلَّهُ وَغُلَّتْ عُتَاةُ الْجِنِّ وَنَادَى مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى انْفِجَارِ الصُّبْحِ: يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ تَمِّمْ وَأَبْشِرْ، وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ وَأَبْصِرْ، هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ يُغْفَرُ لَهُ، هَلْ مِنْ تَائِبٍ يُتَابُ عَلَيْهِ، هَلْ مِنْ دَاعٍ يُسْتَجَابُ لَهُ، هَلْ مِنْ سَائِلٍ يُعْطَى سُؤَالَهُ؟ وَلِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ كُلَّ لَيْلَةٍ عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ سِتُّونَ أَلْفًا، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْفِطْرِ أَعْتَقَ اللهُ مِثْلَ مَا أَعْتَقَ فِي جَمِيعِ الشَّهْرِ ثَلَاثِينَ مَرَّةً سِتِّينَ أَلْفًا

1372 İbn Huzeyme, "es-Sahih", Sıyam, No:1887, 3/191

1373 Bezzâr, "el-Müsned". No:2501, 6/469

1374 Müslim, Sıyan 1, No:1079

"Ramazanı Şerifin ilk gecesi olduğu vakit cennetin bütün kapıları açılır ve ayın sonuna kadar hiç bir kapısı kapanmaz. Cehennem kapıları kapanır ve ayın sonuna kadar hiç bir kapısı açılmaz. Cinler bağlanır ve her gece sabaha kadar devam etmek üzere gökten bir münâdi:

"Ey hayra koşan, hayrını tamamla, sana müjdeler olsun. Ey şerre yönelen, kötülüğü azalt ve aklını başına al. Yok mu mağfiret dileyen, mağfiret olunsun. Yok mu tevbe eden, tevbesi kabul olunsun. Yok mu dua eden, duasına icabet olunsun. Yok mu isteyen, istediği kendisine verilsin? Allah katında ramazanın her gecesinde iftar vaktinde altmış bin kişi cehennemden azâd edilir. Bayram günü olunca, Allahu Teâlâ bütün ayda affettiği kadarını top yekûn birden affeder ki, yekûnu otuz kere altmışbin eder."[1375]

1375 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:3606, 3/304

İTİKÂF BÂBI

145,146 ve 147. Nezredilmiş İtikâfı Terketmek, Cinsî Münâsebetle İtikâfı Bozmak, İtikâfta Olmasa da Cami İçinde Münâsebette Bulunmak

Adanmış bir itikâfı yapmamak, itikâfta iken cinsi münâsebette bulunmak ve bu suretle itikâfı bozmak, itikâfta olmasa da cami içinde cinsi münâsebette bulunmayı kebâirden saymak pek uzak bir görüş değildir. Muayyen vakitte yapılmasını nezrettiği itikâfı terketmekle ve cinsî münâsebette bulunmak suretiyle itikâfı bozmanın kebâirden olduğu geçmişlere kıyasladır. Cami içinde münâsebette bulunmanın kebâireden olması da camide cima edenin, dinin za'fiyetine delâlet etmesi bakımındandır. Çünkü camiler bu gibi şeylerden münezzehtir. Camileri pislikle kirletenin kâfir olduğunu yukarda anlatmıştık. Buna göre camide münâsebet de kebîre olur. Çünkü bu da camii kirletmeye yakın bir davranıştır.

HAC BÂBI

148. Gücü Yeterken Ölünceye Kadar Haccetmemek

Hz. Âli'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلَى بَيْتِ اللهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا، وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ يَقُولُ: وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

"Kâbe'ye gidip gelecek kadar binit ve azığı olduğu halde haccını yapmayan kimsenin hıristiyan veya Yahudi olarak ölmesinde bir beis yoktur. Zira Allahu Teâlâ: "Oraya yol bulabilen insana: Allah için Kâbe'yi haccetmesi gereklidir." buyurmuştur."[1376] Hadîsi Tirmizî ile Beyhakî Haris yolu ile Ali (r.a.) den rivâyet etmişlerdir. Harîs hakkındaki sözler meşhurdur. Şâbi ve İbnü'l-Medenî, onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. Eyyûp diyor ki: "İbn Şîrîn, "Hz. Ali'ye izafe edilen bütün rivâyetlerin bâtıl olduğunu söylemiştir". Bu hususta İbn Mâin ayrı görüşe sahiptir.

Neseî ve İbn Hibbân, bu zatın bazan zayıf olduğunu söylerlerken, bazan da sikadan olduğuna işaret etmişlerdir. Neseî, daha çok mevsuk olduğuna kaildir ve onunla delil çekmek taraftarıdır. Tirmizî bu hadîs hakkında, "Gariptir, bundan başka rivâyet yolunu göremedik." demiştir.

Hulâsa; Nevevî, "Muhezzeb" şerhinde dediği gibi, bu hadîs zayıftır. Bununla beraber bunu teyid eden başka bir rivâyet de vardır.

Nitekim Hz. Ömer (r.a.) den gelen bir rivâyette Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır:

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَبْعَثَ رِجَالًا إِلَى هَذِهِ الْأَمْصَارِ فَيَنْظُرُوا كُلَّ مَنْ لَهُ جِدَةٌ وَلَمْ يَحُجَّ فَلْيَضْرِبُوا عَلَيْهِمُ الْجِزْيَةَ مَا هُمْ بِمُسْلِمِينَ

"Kendi kendime şöyle karar verdim ve dedim ki, şu şehirlere adamlar göndereyim; baksınlar, kimin malî durumu müsait olduğu halde hacca gitmemişse onu cizyeye bağlasınlar zira onlar Müslüman değillerdir." Bu gibi haberler nakle bağlı olduğu için bu hadîsleri kimse kendiliğinden söylemeye cesaret edemez, mut-

1376 Tirmizi, Hac 3, No:812

laka Resûl-i Ekrem'e refolunmuştur. Bunun için bu hadîsin sıhhatine hükmettim. Aynı zamanda Beyhakî, Bısat'ın oğlu Abdullah'tan, o da Ebû Umâme'den, o da Resûl-i Ekrem'den rivâyet ettikleri şu hadîste Resûl-i Ekrem:

مَنْ لَمْ تَحْبِسْهُ حَاجَةٌ ظَاهِرَةٌ أَوْ مَرَضٌ حَابِسٌ أَوْ سُلْطَانٌ جَائِرٌ وَلَمْ يَحُجَّ فَلْيَمُتْ إِنْ شَاءَ يَهُودِيًّا وَإِنْ شَاءَ نَصْرَانِيًّا

"Kim herkesin kabul edeceği bir ihtiyacı, kendisini engelleyici bir hastalığı veya zâlim bir hükümdarın mani olması olmadığı halde hacca gitmezse, bu, ister yahûdi ve ister hıristiyan olarak ölsün."[1377] buyurmuştur.

Bezzâr'ın tahricinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

اَلْإِسْلَامُ ثَمَانِيَةُ أَسْهُمٍ: اَلْإِسْلَامُ سَهْمٌ وَالصَّلَاةُ سَهْمٌ، وَالزَّكَاةُ سَهْمٌ وَالصَّوْمُ سَهْمٌ وَحَجُّ الْبَيْتِ سَهْمٌ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ سَهْمٌ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ سَهْمٌ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ سَهْمٌ، وَقَدْ خَابَ مَنْ لَا سَهْمَ لَهُ

"İslâmiyet sekiz bölümdür. İslâm (ismi) bir bölümdür, namaz bir bölümdür, zekât bir bölümdür, oruç bir bölümdür, hac bir bölümdür, marufu emretmek bir bölümdür, münkerden nehyetmek bir bölümdür, Allah yolunda savaşmak bir bölümdür. Bütün bu bölümlerden mahrum kalan hüsrandadır."[1378]

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّ عَبْدًا صَحَّحْتُ لَهُ جِسْمَهُ، وَوَسَّعْتُ عَلَيْهِ فِي الْمَعِيشَةِ تَمْضِي عَلَيْهِ خَمْسَةُ أَعْوَامٍ لَا يَغْدُو عَلَيَّ لَمَحْرُومٌ

"Allahu Teâlâ buyuruyor: "Bir kul ki sıhhati yerinde olur, geçim sıkıntısı çekmez ve beş yıl böyle geçtiği halde haccetmez ise, bu adam mahrumdur."[1379] buyurmuştur. Bu hadîsi "Sahih" inde İbn Hibbân ve Beyhakî rivâyet etmişlerdir. Beyhakî diyor ki: "Ali b. el-Münzîr dedi ki: Adamlarımdan biri bana şöyle haber vermiştir: "Bu hadîs, Hasan b. Ali'nin hoşuna gitmiştir ve bunu bir delil olarak kabul edip, "Sıhhat ve serveti yerinde olan bir adamın haccını beş yıl geciktirmemesini, severdi." İbn Abbâs radıyallahu anhüma, "Zekâtını vermeyip haccını yapmayan kimse ölüm ânında geri dönmeyi arzu edecektir." demiştir. Kendisine:

1377 Darimi, Menasik 2, No:1785; Deylemî, "el-Firdevs" No:5951, 3/625

1378 Bezzâr, "el-Müsned", No:2927, 7/330

1379 İbn Hibban, "es-Sahih", Hac, No:3703, 9/16

"Ölüm ânından geri dönmeyi kâfirler ister," denildiğinde, o:

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

"Birinize ölüm gelip de: *"Rabbim, beni yakın bir süreye kadar ertelesen de sadaka versem, iyilerden olsam." diyeceği zaman gelmezden önce, size verdiğimiz rızıklardan sarf edin."*[1380]âyetiniokudu.

Said İbn Cübeyr (r.a.) den gelen rivâyette, diyor ki: "Zengin bir komşum vardı. Haccetmediği için cenazesine gitmedim".

Tembih: Haccı ölünceye kadar geciktirmenin kebîreden olduğunu hemen herkes tasrih etmiştir. Bu husustaki delil de, yukarda geçen şiddetli korkutmalardır. Şayet bütün bu rivâyetler, ancak öldükten sonra adamın fâsık olması ile hükme medar olur. Öldükten sonra adama fâsık demenin ise faydalan ve zararları vardır. Adam haccetmeden ölüm döşeğine yatınca artık fâsık olduğu anlaşılır ve adaletle ilgili şehâdeti de hükmü de her hali bâtıl olur. Kendisinde adaletin şart olduğu her hükmü de bâtıldır. Çünkü artık hacca gidemeyeceği anlaşılmış olur. Bu bakımdan kendisini buna göre hazırlaması lâzımdır.

149. Hacda Birinci Tahlilden, Umrede Mutlak Tahlilden Önce Ailesi ve Hatta Hayvan İle de Olsa Münâsebette Bulunmak

Hacda Arafat'ta vakfeden önce cinsî münâsebette bulunma hakkında bir veîd görmediğim gibi, bunu kebîreden sayana tesadüf etmedim ise de, orucu cima ve benzeri şeyle bozmayı kebîreden saydıkları gibi, cima ile haccı bozmanın da kebîreden olması gerekir. Belki bu şekilde haccı bozmanın kebâirden olması evleviyetle sübut bulur. Zira oruçlu -cinsî münâsebet dışında- herhangi bir şey ile orucu bozulursa günah ve gün ile gün kazadan başka bir şey gerekmez. Hâlbuki burada hem kaza ve hem de keffâret vardır. Keffâret ise beş yaşında bir deve kesmektir. Bundan âciz ise iki yaşını doldurmuş bir inek kesecektir. Bundan da âciz ise bir yaşını doldurmuş yedi koyun kesmesi lâzımdır. Şayet bunların hiç birini bulamazsa bir deve değerinde yi-

1380 el-Munafıkûn: 63/10.

yecek alır ve birer fitre itibariyle yoksullara dağıtır. Şayet bunu da yapamazsa her müdd için bir gün oruç tutar. Haremde oruç tutması evlâdır.[1381]

150. Umre ve Hac İçin İhrama Giren Kimsenin Yenir Vahşi Bir Hayvanı Bilerek Avlaması

Allahu Teâlâ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ
مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ
مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ
فَيَنْتَقِمُ اللهُ مِنْهُ وَاللهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

"Ey müminler, ihramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldüren, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadar olduğuna içinizden âdil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde keffâret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutmak vardır. Allah geçmiştekileri affetmiştir, kim tekrar yaparsa Allah ondan öç alır, Allah güçlüdür, öç alıcıdır."[1382] buyurmuştur.

Tembih: Hacda ihramlı iken avı öldürmenin kebîreden olması, bu âyetin sarahatinden anlaşılmaktadır. Bir cemaat da bunu açıkça ifâde etmiştir. Şöyle demişlerdir: Kim bu şekilde bir av öldürürse, o, fâsıktır. Zira zaruretsiz ve gereksiz hürmete şayan hayvanı öldürmüştür.

Bu hususta da bazı dedikodular vardır. "İzâh"ın haşiyesinde gerekli açıklamayı yaptım.

Anlaşıldığına göre ihram halinde işlenen diğer cinayetlerin kebâirden olmamasıdır. Zira buna kebîre diyen, bunun, ihramın haramlarından olduğunu düşünmemiş, belki muhterem, hayvanı öldürmesini nazara alarak bu hükme varmıştır. Evet, kim için ihrama giriyorsan, her ne şekilde olursa olsun ona eziyet vermen kebâirdir, denebilir.

1381 Bunlar, Şâfiîlerin görüşleridir. Hanefîlere göre; oruçlu olduğu halde kasten yemek, içmek ve cinsi münâsebette bulunmak şekillerinden hangisi ile olursa olsun, orucunu bozan kimseye hem kaza ve hem de keffâret gerekir. Hacda Arafat'ta vakfede bulunmadan önce ailesiyle cinsî münâsebette bulunan kimsenin haccı bâtıl olur ve bir dem (koyun kurban etmesi) gerekir.

1382 el-Mâide: 5/95.

151. Kocanın İzni Olmadan Kadının Nafile Hac İçin İhrama Girmesi

Kocanın izni olmadan kadının nafile hac için ihrama girmesinin kebâirden olması kıyastır. Nasıl ki, kocanın izni olmadan nafile oruç tutması kebîreden sayılıyor ise, bunu da ona kıyasla kebîreden saymak mümkündür. Belki bu ondan da önemlidir. Çünkü uzun süre ayrı kalmaları, uzak mesafeye gitmesi, bunun için mahrem bulması gibi birtakım külfetleri vardır.[1383]

152. Kâbeye Hürmetsizlik Etmek ve Obadaki Yasakları Helâl Tanımak

Hâkim'in "Müstedrek"inde tahriç ettiği -her ne kadar Buhâri ile Müslim rivâyet etmedilerse de sahihtir dediği rivâyetinde; adamın biri Resûl-i Ekrem'e:

"Büyük günahlar kaçtır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Onlar dokuzdur. Allah'a şirk koşmak, haksız yere bir mü'mini öldürmek, savaş alanından kaçmak, öksüz malını yemek, ribâ yemek, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, Müslüman olan ana ve babaya isyan ve eziyet etmek, sihir yapmak, ölü ve diri olarak kıbleniz olan Kâbe'nin hürmetini ihlâl edip haramını helâl tanımaktır," buyurdu.

Beyhakî de bu hadîsi şu şekilde rivâyet etmiştir: *"Büyük günahlar dokuzdur. En büyüğü Allah'a şirk koşmaktır. Sonra mü'mini öldürmek, ribâ yemek, yetim malını yemek, namuslu kadına iftira etmek, savaş alanından kaçmak, anne babaya asi olmak ve Kâbe'ye hürmetsizlik etmektir."*

153. Mekke'de (Harem-i Şerif) Zulüm ve Haksızlık Yapmak

Allahu Teâlâ,

وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ

1383 Kocanın izni ve rızası olmadan kadının oruç tutması, Hanefî mezhebinde mekruh olduğu, yukarıda dipnot olarak ifade edilmişti.

"Mescidi Haram'da kim zulüm ile yanlış yola saptırmak isterse, onu can yakıcı bir azaba uğratırız."[1384] buyurmuştur.

Ravileri arasında İbn Luhay'a'nın da bulunduğu İbn Ebi Hâtim'in İbn Abbas (r.a.) dan rivâyetinde, bu âyet-i kerîme Abdullah b. Enis hakkında nazil olmuştur. Resûl-i Ekrem Abdullah b. Enis ile biri Muhacir ve diğeri Ensar'dan olmak üzere iki kişiyi göndermişti. Bunlar soy üzerinde övünmeye başladılar. Canı sıkılan Abdullah, Ensâr'dan olan zatı öldürdü ve irtidad ederek Medîne'den Mekke'ye kaçtı. İlhad, ortadan sapmaktır. Bazılarına ve İbn Abbâs (r.a.) dan gelen bir rivâyete göre, şirktir. Mücâhid, Katade ve pek çokları bu görüştedir. İbn Abbâs (r.a.) dan gelen diğer bir rivâyette Mescid-i Haram'da ilhad, orada sana zulmetmeyene senin zulmetmen ve seni öldürmek istemeyeni senin öldürmendir. Yine İbn Abbâs (r.a.) dan üçüncü bir rivâyette; orada Allahu Teâlâ'nın sana haram ettiği şeyi helâl kabul etmendir. İşte bunlardan birisini yaptığın vakit elem verici azabı hakedersin.

Mücâhid, "îlhad demek, zulüm ile kötü işler yapmak demektir." demiştir. Yine Mücâhid, "Vallahi öyle değil, vallahi böyle değil." diye yanlış konuşmaktır demiştir.

Said İbn Cübeyr (r.a.), Cündüb b. Sabit ve diğerleri, "İlhad, Mekke'de ihtikârdır." demişlerdir. Bunu da Allah bilir ya İbn Ömer (r.a.) in sözünden almışlardır. İbn Ömer (r.a.), "İlhad demek, ihtikârdan sonra yiyeceği satmak demektir." demiştir. Ayrıca bu, İbn Abbâs (r.a.) dan gelen ikinci bir rivâyetten de alınmış olabilir. O, "İlhad demek, hizmetçiye sövmek ve ondan ilerisi zulümdür." demiştir.

Saîd İbn Cübeyr (r.a.) "Âyetteki ilhad ve zulüm, emir ve hükümdarın Harem'de ticaret yapmasıdır." demiştir.

Atâ'dan gelen bir rivâyette, "Harem'de ilhad, alışverişte yemin ederek, "Vallahi şöyle, vallahi böyle" demektir." demiştir.

Abdullah İbn Ömer (r.a.) in biri Hıll'de diğeri Harem'de olmak üzere iki çadırı vardı. Aile efradına darılacağı vakit Harem dışında bulunan Hıll'deki çadırına onları toplar, orada darılır ve gerekli tavsiyeleri yapardı. Bunun sebebini soranlara, "Biz, Resûl-i Ekrem zamanında bir adamın Hârem dahilinde aile efradına, "Öyle yapma, böyle yap." gibi tazirlerde bulunmasını, *"Vallahi şöyle, vallahi böyle." demesini ilhad sayardık da ondan."* diye cevap vermiştir.

1384 el-Hacc: 22/36.

Atâ'dan gelen rivâyette, *"Harem'de ilhad, oraya ihramsız girmek ve ihramın yasaklarından olan av avlamak ve ağaç kesmek gibi yasakları yapmak 'demektir."* demiştir.

Âyet-i celîle'de

بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ

buyurulmuş ve "zulüm" kelimesi "îlhad" a yaklaştırılmıştır. Bunun faydası, ilhad kelimesinin mutlak temayül anlamında olmadığını ifâdedir. Çünkü temayül bâtıla olduğu gibi, hakka da olabilir. Buradaki ilhaddan murad, zulme temayül, zulüm ile karışık olan şeylere meyildir. Zaten zulüm dediğimiz vakit, küçük büyük her çeşit günahı ihtiva eder. Zira ne kadar küçük olursa olsun, her günah zulümdür. Çünkü günah, şey'i konulması gereken yerin gayrisine koymaktır. Zulüm, de budur; şey'i mahallinin gayrisine koymaktır. Allahu Teâlâ'nın:

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Muhakkak şirk, en büyük zulümdür."[1385] buyurduğu da buna delâlet eder. "Şirk, büyük zulümdür." buyurmakla şirkten başka olan günahlar hâriçte kalmıştır. Onlar da zulüm, fakat şirk büyük zulümdür.

Allahu Teâlâ'nın, *"Biz ona elem verici azabı tattırırız."* buyurması da bu ilhada terettüp eden cezayı açıklamaktadır. Mücâhid, İbn Abbâs (r.a.) dan gelen rivâyete dayanarak buradan çıkardığı hükümde, Harem'de yapılan iyiliğin mükâfatı kat kat olduğu gibi, yapılan kötülüğün cezası da iki mislidir. Bununla beraber burada işlenen günahın iki katlı olmasından maksad, cezasının iki katlı olması demek değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerim açıkça bir günahın bir cezası olduğunu bildirmiştir. Belki çirkinliği ve azabının şiddeti bakımından iki kat demektir. Fakat Mücâhid ve diğerlerinin sözlerinden anlaşılan, doğrudan doğruya cezanın iki kat olmasıdır. Her ne kadar bir kötülüğün bir cezası varsa da Harem'deki isyan, bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü buna dâir delilller vardır. Bunların cumhura muhalefeti, gerçekte cezanın iki katlı olacağına hükmetmelerindendir, yoksa Harem'de isyanın, diğer yerlerdeki isyandan daha çirkin olduğunda şüphe yoktur.

Bu hususta yalnız irâdenin -dilemenin- yeterli olmasının delili,

---

1385 Lokman: 31/13.

وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ

Âyet-i celîle'sinin tefsirinde İbn Mesûd (r.a.) un merfû ve mevkuf olarak rivâyet ettiği -ve fakat mevkuf olması daha doğru olan, *"Her şey açıkça bilindikten sonra bir adam Harem'de zulme meyli murad ederse, Allahu Teâlâ ona elem verici azabı tattırır."*[1386] hadîstir. Sevri'nin rivâyetinde ise, "Kötülüğe karar vermiş bir insan yok ki, bu, onun aleyhine yazılmış olmasın. Bir kişi, her şeyi bildikten sonra şayet bir adamı bu Beyt'te öldürmeye azmederse, Allahu Teâlâ ona acı azabı tattırır." buyurulmuştur. Dahhak'ın görüşü de bu istikamettedir.

Tembih: Harem'in hürmetini hiçe saymak ve orada haram olanları helâl tanımak; bir de Harem'de zulme meyletmek ayrı ayrı iki kebîredir. Bunlar ayrı ayrı iki hadîsde açıklanmışlardır.

Ebû'l-Kasım el-Beğavi'nin ve diğerlerinin rivâyetlerinde; İbn Ömer (r.a.) e kebâirden sordular. İbn Ömer (r.a.):

"Resûl-i Ekrem'in kebâiri dokuz olarak saydığını duydum. Bunlar: Allah'a şirk koşmak, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, Müslümanı öldürmek, savaş alanından kaçmak, sihir yapmak, yetim malı yemek, Müslüman olan anne ve babaya asi olmak, ölü ve diri halde kıbleniz olan Harem-i Şerif'de zulme meyletmektir, dedi. Bu hadîs, merfû ve mevkuf olarak rivâyet edilmiş, fakat merfû oluşu, mevkuf oluşuna takdim edilmiştir. Geçen hadîste Resûl-i Ekrem'in, *"Harem deki yasakları helâl tanımak, burada "Zulme meyletmek"* buyurmasından, maksadın bir olma ihtimali olduğu gibi -ki âyette böyledir-, Harem'deki yasakları helâl tanımaktan maksadın, Kâbe'de olmasa bile oradaki haramı helâl tanıması; ilhaddan maksadın da, Harem'de isyan etmesi olabilir. Celâl Belkınî'nin işaret edip diğerlerinin açıkça ifade ettikleri gibi, bunların her ikisi de kebâirdendir. Nitekim Celâl Belkınî kitabının bir yerinde, "Beyt-i Haram'ı istihlâl- oranın haramını helal saymak ve ona hürmetsizlik" deyip bunun kebîreden olduğunu anlattıktan sonra birkaç satır ile de, "Harem'de ilhad kebâirdendir." dedi. Bu âyet ile davasına delil çekmek üzere şöyle demiştir: "Ondördüncü kebîre, yalnız irâde ile de olsa Beyt-i Şerif'de ilhad, zulme meyildir. Nitekim Allahu Teâlâ:

"Mescid-i Haram'da kim zulüm ile yanlış yola saptırmak isterse, onu can yakıcı bir azaba uğratırız."[1387] buyurmuştur."

1386 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:4071, 1/428
1387 el-Hacc: 22/25.

Mutlak surette Mekke hareminde işlenen her isyanın kebîre olduğunu İbn Abbâs (r.a.) ve diğerlerinden gelen rivâyetler teyid etmektedir. Nitekim bunlara göre zulüm, her çeşit günaha şâmildir. Zulme meyil kebîre olduğuna ve her çeşit günah da zulümde dahil bulunduğuna göre, Mekke hareminde işlenen her çeşit günah kebîre olmuş olur. Nitekim İbn Cübeyr (r.a.) den rivâyet edilen, "Hizmetçiye sövmek de zulümdür."; İbn Ömer (r.a.), Mücâhid ve Ata'dan rivâyet edilen, "Vallahi öyledir, vallahi böyledir" sözleri de zulümdür; Âtâ'dan rivâyet edilen, "İhramsız Harem'e girmek de zulümdür." sözleri buna delâlet etmektedir. Bütün bunlardan daha kuvvetli delil, Ebû Dâvûd ve İbn Hâtim'in Yâ'lâ b. Umeyye (r.a.) rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem'in,

احْتِكَارُ الطَّعَامِ فِي الْحَرَمِ إِلْحَادٌ

"Haremde yiyecek ihtikârı ilhaddır."[1388] sözleridir. Bu hadîs Mekke haremindeki ihtikârı zulme ve dolayısiyle kebîreye katmıştır.

Taberânî'nin de İbn Ömer (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Mekke'de yiyecek ihtikârı yapmak ilhaddır." buyurmuştur. Yâni bu da ilhad cümlesindendir, yoksa ilhad, sade bu demek değildir; her çeşit isyana şâmildir. Hattâ yalnız iradede kalsa da aynıdır. Sonra hadîs âlimlerinden olan bazı müfessirlerin, bu sayılanlardan daha çoklarını saydıktan sonra, "îlhad, bütün bunlara şâmil olduğu gibi, bunlardan da daha geniştir." demişlerdir. Bunlar ancak, önemli olanlarına işarettir. Bunun içindir ki Ashâb-ı Fil Kâbe'yi yıkmak istediklerinde Allahu Teâlâ Ebâbil kuşlarını onlara gönderdi, onların üzerine sert taşlar attılar da sonunda onları yenilmiş ekin gibi yaptılar. Kâbe'ye ihanet etmek isteyenlere onlan örnek ve ibret kıldılar. Savaş için Kâbe'ye gelenleri, Kâbe'nin, toprağın içine çektiği de yakında anlatılacaktır.

Ahmed'in rivâyetinde; İbn Ömer (r.a.) İbn Zübeyr (r.a.)e:

"Ey Zübeyr'in oğlu, Allah'ın hareminde zulme meyilden sakın. Zira Resûl-i Ekrem'in,

إِنَّهُ سَيُلْحِدُ فِيهِ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ لَوْ تُوزَنُ ذُنُوبُهُ بِذُنُوبِ الثَّقَلَيْنِ لَرَجَحَتْ

"Yakında Kureyş'den birisi burada ilhad edecek, zulme meyledecektir. Eğer insanlarla cinlerin günahı ile bu kimsenin günahı tartılsa, onun günahı yine ağır

1388 Ebu Davud, Menasik 90, No:2020

gelirdi." buyurduğunu duydum. Dikkat et, sakın o, sen olma." dedi.[1389] Aynı hadîsi Amr İbn el-Âs (r.a.) ın oğlundan da rivâyet etmiştir. O, İbn Zübeyr'in yanına gitti. İbn Zübeyr Hicir de bulunuyordu. Kendisine yukardaki nasihati yaptıktan sonra aynı hadîsi hatırlattı. Bundan anlaşılıyor ki, Mekke'nin dışında küçük sayılan günahlar, Mekke'de büyük sayılmaktadır. Yâni kendileri bakımından değil de, mekâna izafetleri bakımından azâbları şiddetli olur. Demek ki kebâir fıskı ve adaletten düşmeyi gerektirmez. Çünkü bunun umumiliği ile hüküm mümkün değildir. Aksi halde Harem'de yaşayanların âdil olmamaları gerekir. Çünkü orada yaşayanların alelade kusurlardan ve küçük günahlardan sakınmaları mümkün değildir. Bu küçük günahlar ve alelade kusurlar Harem'de de kebîre sayıldığına ve kebîre de adaleti düşürdüğüne göre, bunların hepsinin gayri âdil olmaları lâzım gelir ki, böyle değildir. Çünkü bunların küçük günahları irtikâb etmekte olduklarım herkes bildiği halde, her asırda adaletleri ile hükmedilmiştir.

O halde bunların kebîreden sayılmaları, benim tevilim gibidir. Yâni zatları bakımından değil, işlenildikleri yere nisbetle cezalan bakımından kebîredirler. Harem'de kebîredirler demek mümkün değildir, zira o günahlar Harem dışında fısk ve kebîredir. O halde daha Harem'in ne meziyeti kalır? Muradı, Mekke'nin dışındaki sağâir Mekke'de kebâirdir. Dışarda sağâir, Harem'de kebâir, bu da mümkün değildir. O halde yine söz, benim tevilimdir; kebâir cezası görür. Şayet, "Kebîrenin tarifi, hakkında şiddetli veîd vârid olan günahtır, dediğimiz halde Harem'de işlenen küçük günahlara da nasıl şâmil olur?", dersen;

Derim ki: Tarifi şöyle tevil etmek de mümkündür. Mahallinin şerefi bakımından değil, zâti bakımından çirkinliği, üzerine veîd terettüb edendir. Bizi bu tevile mecbur eden, yukarda anlattığımız sebeptir.

Küçük günah da Haremce mâsiyetin şiddetle çirkin olduğunu ve cezasının peşin ve hemen verildiğini sana bildirenlerden bazısı da, Kâbe'de tavaf edenlerden birisi, bir kadına veya genç oğlana şehvetle baktı ve hemen gözü yüzüne aktı, kör oldu. Yine birisi, elini bir kadının eli üzerine, koydu ve elleri birbirine yapıştı, millet ellerini birbirinden ayıramadı. Hattâ âlimlerden birisi, artık bir daha böyle bir günaha dönmemelerini ve sıdk ile tevbe edip Allah'a yalvarmalarını öğüt verdi. Onlar da böyle yapınca elleri açıldı.

İsaf ile Nâile'nin hikâyeleri de meşhurdur. Onlar zina ettikleri için Allahu Teâlâ onları taşa çevirmiştir. Sakın, orada isyan edenlerin peşin bir cezaya uğramadıklarını görmen seni aldatmasın. Zira aklı başında olan kimse

1389 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6200, 2/136

kendine mağrur olmaz. Kendine mağrur olan -selâmette olsa da- makbul değildir. Çünkü bakarsın Allahu Teâlâ ona peşin ceza vermez, ama sana, işlediğin suçtan dolayı peşin ceza verir. Allah'a engel yoktur. Peşin cezanın şekilleri ayrı ayrıdır. Bazan görüldüğünden çok daha fenası olur, kalbini mühürleyip Hak'tan uzaklaştırmak gibi. Hattâ bizim bildiklerimizden bazılarının başına bu gibi haller gelmiştir. Kılık kıyafeti güzel, fazilet sahibi, diye tanıdığımız bir adam Hicir'de kendisinden bir zelle sadır oldu, bir kadını öptü. Bu zatın tamamen suratı döndü, çirkin bir manzara aldı, hattâ aklı bile karıştı, konuşması değişti. Bu gibi sürçmelerden Allah'a sığınır, ölünceye kadar her türlü fitnelerden bizi korumasını O'ndan dileriz. O, en üstün kerem ve en çok merhamet sahibi olandır.

Yine tanıdıklarımdan birisinden duyduğuma göre Mescîd-i Haram'da kendisinden bir kötülük sâdır oldu ve hem dininde ve hem de bedeninde peşin ve şiddetli bir cezaya çarptırıldı. Zamanımızda da Harem'in hürmetini terkeden pek çokları çeşitli felâketlerle karşılaşmışlardır. Eğer sözü fazla uzatmak olmasa ve korkunç manzara teşkil etmeyecek olsa ve aynı zamanda onların gizli hallerini araştırıp ortaya koymak gibi bir durum olmasa, onların da durumlarını gözler önüne sererdim. Fakat bazan olur ki işaret, ibareden daha açık ve beliğ olur. Bizim, bu gibi peşin cezaya uğrayanları haber vermemiz onları teşhir etmekten ziyâde, bu muhterem yerlerde isyan edip peşin ve görünür bir cezaya çarpılmayan, "Bana bir şey olmadı" deyip aklanmamasını sağlamaktır. Görünüşte kendisine bir şey olmadığını sanırsa, bu yanlıştır; er geç dünyada onun cezasını çekecektir. Bu ise Allahu Teâlâ'nın azametine işaret ettiği, "Mescîd-i Haram'da kim zulüm ile yanlış yola saptırmak isterse, onu can yakıcı bir azaba uğratırız." buyurduğu âhiret azabından önceki dünya azabı ile ilgilidir.

Son söz: Harem'in Faziletleri ile İlgili Bazı Hususlara ve Orada Olanlarla Kimlerin Bulunduğuna İşaret Etmek Beyanındadır

Taberânî ve Hâkim'in rivâyetlerinde:

إِنَّ اللهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى يَنْزِلُ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ عِشْرِينَ وَمِائَةَ رَحْمَةٍ، سِتِّينَ لِلطَّائِفِينَ وَأَرْبَعِينَ لِلْمُصَلِّينَ، وَعِشْرِينَ لِلنَّاظِرِينَ

"Allahu Teâlâ her gün ve gece bu Mekke mescidine (Kâbe'ye) yüz yirmi rahmet indirir. Bunun altmışı tavaf edenlere, kırkı namaz kılanlara ve yir-

misi de oturup Kâbe'ye bakanlaradır."[1390] buyurulmuştur. Münziri, "Bu hadîsi Beyhakî de hasen sened ile rivâyet etmiştir." demiştir. Ayrıca ben de "izah" haşiyesinde anlattığım gibi sahih hadîslerde de rivâyet edilmiştir. Orada açıkça belirttim: Harem-i Şerif'te bir namaz Ravza-i Mutahhara ve Mescid-i Aksa dışındaki namazlardan milyonlarca defa faziletlidir. Medîne-i Münevvere'deki Mescid-i Nebevi'de kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan namazdan bin derece, Mescid-i Aksa'da kılınan bir namaz ise diğer mescidlerde kılınan bir namazdan beşyüz derece faziletlidir. Hatta Mescid-i Aksa'da kılınan bir namazın diğer camilerde kılınan bir namazdan bin derece üstün olduğu rivâyeti vardır.

Allahu Teâlâ'nın fazlının genişliğini düşün. Buna açıkça işaret edeni ben görmedim.

Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِلْكَعْبَةِ لِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَلَقَدْ اشْتَكَتْ فَقَالَتْ: يَا رَبِّ قَلَّ عُوَّادِي، وَقَلَّ زُوَّارِي، فَأَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا خُشَّعًا سُجَّدًا يَحِنُّونَ إِلَيْكِ كَمَا تَحِنُّ الْحَمَامَةُ إِلَى بَيْضِهَا

"Şüphesiz Kâbe'nin dili ve iki dudağı vardır. O (lisânı hâli ile) Allahu Teâlâ'ya:

"Ya Rab, gelen giden ziyaretçilerim azaldı," diyerek şikâyette bulundu. Allahu Tealâ ona:

"Ben, güvercinin yumurtası üzerine eğildiği gibi sana saygı gösteren bir insan yaratırım," diye vahyetti".[1391]

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

رَمَضَانُ بِمَكَّةَ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ رَمَضَانَ بِغَيْرِ مَكَّةَ

"Mekke'de bir ramazan, Mekke dışında bin ramazandan hayırlı ve efdaldir."[1392] buyurmuştur.

İbn Mace'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

1390 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11475, 11/195
1391 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:6066, 6/154
1392 Bezzâr, "el-Müsned", No:6144, 12/303

مَنْ أَدْرَكَ رَمَضَانَ بِمَكَّةَ فَصَامَهُ وَقَامَ مِنْهُ مَا تَيَسَّرَ لَهُ كَتَبَ اللهُ لَهُ مِائَةَ أَلْفِ شَهْرِ رَمَضَانَ فِيمَا سِوَاهَا، وَكَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ عِتْقَ رَقَبَةٍ وَكُلِّ لَيْلَةٍ عِتْقَ رَقَبَةٍ، وَكُلِّ يَوْمٍ حُمْلَانَ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَفِي كُلِّ يَوْمٍ حَسَنَةً، وَفِي كُلِّ لَيْلَةٍ حَسَنَةً

"Kim ki Ramazanı Şerif'de Mekke'de bulunur, orada orucunu tutar ve imkan nisbetinde gece ibâdetini (Teravih namazını) yaparsa, Mekke dışında yüzbin ay oruç tutmuş sevabı alır. Ayrıca her gün ve gece için ayrı ayrı bir köle azâd etmiş sevabı alır. Ayrıca her gün için Allah yolunda süvari olarak gazâ etmiş sevabı alır. Yine her gün ve gece için birer hasene kendisine yazılır."[1393] buyurmuştur.

Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّمَا سُمِّيَ الْبَيْتَ الْعَتِيقَ لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى أَعْتَقَهُ مِنَ الْجَبَابِرَةِ فَلَمْ يَظْهَرْ عَلَيْهِ جَبَّارٌ قَطُّ

"Beyt"e, "atîk" diye isim verilmesi, Allahu Teâlâ, onu cebâbirenin saldırısından koruduğu içindir. Hiç bir cebbar ona tahakküm edememiştir."[1394] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyeti, *"Yeryüzünde ilk teşekkül eden kara parçası Kâbe'nin yeridir. Oradan itibaren diğer yerler teşekkül etmeye başlamış ve büyüyerek etrafa yayılmıştır."* şeklindedir.

Yine bir rivâyet de şu şekildedir: *"Yeryüzünde ilk teşekkül eden dağ, Ebû Kubeys'dir. Sonra diğer dağlar ondan uzamıştır."*

Sünen-i Erba'a sahiplerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"Mekke, ümmülkûra'dır."*[1395] buyurmuştur.

Dârekutnî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"Kıbleye ikram edene Allah da ikram eder."* buyurmuştur. İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ بِخَيْرٍ مَا عَظَّمُوا هَذِهِ الْحُرْمَةَ حَقَّ تَعْظِيمِهَا، فَإِذَا ضَيَّعُوا ذَلِكَ هَلَكُوا

"Bu Kâbe'ye gereği gibi saygı göstermeye devam ettikçe bu ümmet hayırdan ayrılmış olmaz. Saygı göstermedikleri vakit helâk olmuşlardır."[1396] buyurmuştur.

1393 İbn Mâce, Menasik 106, No:3117
1394 Tirmizi, Tefsir 23, No:3170
1395 Deylemî, "el-Firdevs", No:1689, 1/417
1396 İbn Mace, Menasik 103, No:3110

Şeyh'in rivâyeti, *"Kâbe'ye bakmak ibadettir."* şeklindedir.

Ahmed, Buhârî, Müslim, Neseî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَوَّلُ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ ثُمَّ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى وَمَا بَيْنَهُمَا أَرْبَعُونَ سَنَةً

"Yeryüzünde ilk inşa edilen mescid, Mescid-i Haram (yâni Kâbe) sonra da Mescid-i Aksa'dır. Aralarında kırk yıl vardır (kırk yıl ara ile inşa edilmişlerdir)."[1397] buyurmuştur.

Buhârî, Müslim ve Neseî'nin diğer rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيَطَؤُهَا الدَّجَّالُ إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ وَلَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أَنْقَابِهَا إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَافِّينَ تَحْرُسُهَا فَيَنْزِلُ بِالسَّبَخَةِ فَتَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ يَخْرُجُ إِلَيْهِ مِنْهَا كُلُّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ

"İslâm beldelerinden hiç birisi kalmaz ki, onu Deccal çiğnememiş olsun; bundan sadece Mekke ile Medîne kurtulur. Medîne'nin kapı ve girişlerinden hiç birisi bulunmaz ki, orayı saf saf melekler korumamış olsun. Sonra meleklerin bu şekilde muhafazasında bulunan Medîne şehri halkı ile beraber üç kere sarsılır; Medîne'de ne kadar kâfir ve münafık varsa hepsi dışarı çıkar (Medîne'de sadece mü'minler kalır)."[1398]

Tirmizî, İbn Hibbân ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

"(Ey Mekke) senin kadar sevdiğim ve senin kadar hoşuma giden bir belde yoktur. Eğer kavim ve kabilem beni senden çıkarmasa, ben senden başka yerde durmazdım."[1399] buyurmuştur.

Ahmed, Tirmizî, İbn Hibbân ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

وَاللهِ إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللهِ وَأَحَبُّ أَرْضِ اللهِ إِلَيَّ وَلَوْلَا أَنِّي أُخْرِجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ

1397 Müslim, Mesacid 2, No:520
1398 Buhârî, Fezail'ul-Medine 9, No:1782; Müslim, Fiten 123, No:2943
1399 Tirmizi, Menakıb 69, No:3926

"Vallahi, Allah'ın yerlerinden en çok sevdiğim ve benim için Allah'ın yerlerinden en hayırlı olanı sensin. Eğer çıkarılmasaydım, ben senden çıkmazdım."[1400] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem Mekke'yi fethettiği gün,

لَا تُغْزَى هَذِهِ بَعْدَ الْيَوْمِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Bu günden sonra kıyamete kadar burada (Mekke'de) gazâ olmaz."[1401] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَحْمِلَ بِمَكَّةَ السِّلَاحَ

"Sizden birinizin Mekke'de silâh taşıması ona helâl olmaz."[1402]

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُو عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَأَمَرْتُ بِالْبَيْتِ فَهُدِمَ فَأَدْخَلْتُ فِيهِ مَا أُخْرِجَ مِنْهُ: أَيْ وَهُوَ شَاذَرْوَانُهُ، وَسِتَّةُ أَذْرُعٍ أَوْ سَبْعَةٌ مِنَ الْحِجْرِ وَأَلْزَقْتُهُ أَيْ بَابَهُ بِالْأَرْضِ، وَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا فَبَلَغْتُ بِهِ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ

(Hz. Âişe radıyallahu anha'ya cevaben:)

"Kavmin câhiliyet devrine yakın olmasaydı, emreder Beyt'i yıktırırdım. Kâbe'ye, kendisinden hâriç bırakılan Hicr'i katardım. Beyt'i zemin seviyesine indirirdim. Biri doğuda diğeri de batıda olmak üzere iki kapı yaptırırdım. Ve böylece İbrâhim'in koyduğu esasa ulaşırdım."[1403] buyurmuştur. Müslim'in rivâyetinde ziyade olarak, *"Kâbe'nin hazinesini de Allah yolunda infak ederdim."* kaydı vardır.

Diğer bir rivâyet de şöyledir;

"Kureyş sellerden yıkılan Kâbe'yi inşa ederken mutlak ve kesin olarak helâl bildikleri servetleri ile yapmasına dikkat ettikleri için. binayı küçülttüler. Şadırvan ve Hicir tarafından küçülttüler. Hatta yüksekliğini de azalttılar. Batı tarafındaki kapısını kapayıp doğu tarafındaki kapısını yükselttiler. Maksadları istediklerini içeri koyup istemediklerini koymamak idi".

1400 Tirmizi, Menakıb 69, No:3925

1401 Tirmizi, Siyer 45, No:1611

1402 Müslim, Hac 449, No:1356

1403 Buhâri, Hac 41, No:1509; Müslim, Hac 401, No:1333

İbn Zübeyr (r.a.) teyzesi Âişe radıyallahu anha'dan bu hadîsi duyunca, hemen Kâbe'yi yıkıp eski haline getirmeyi düşündü. Sonra Haccac geldi yalnız Hicir tarafından binayı tamamladı. Batı tarafındaki kapıyı kapadı ve doğu kapısını yükseltti.

Buhârî'nin tahricinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

يَغْزُو جَيْشٌ الْكَعْبَةَ فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، كَيْفَ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ، وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ

"(İlerde) bazı kimseler Kâbe'yi yıkmayı kastedecektir. Bunlar Beydâ denilen yere geldiklerinde komutanlarından son neferine kadar hepsi yere batırılırlar."

Hz. Âişe diyor ki: Ben:

"Ya Resûlallah, bunlar başlarından sonlarına kadar nasıl batırılırlar; hâlbuki bunların arasında çarşı halkı vardır ki, bunlardan sayılmazlar?" dedim. Resûl-i Ekrem:

"Evet, bunlar başlarından sonlarına kadar batırılırlar. Sonra bu batanlar niyetlerine göre dirilirler," buyurdu.[1404]

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde,

يَعُوذُ عَائِذٌ بِالْبَيْتِ فَيُبْعَثُ إِلَيْهِ بَعْثٌ فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ خُسِفَ بِهِمْ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ: فَكَيْفَ بِمَنْ كَانَ كَارِهًا؟ قَالَ يُخْسَفُ بِهِ مَعَهُمْ وَلَكِنَّهُ يُبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى نِيَّتِهِ

"(İlerde) birisi Kâbe'ye sığınır. Ona (onu öldürmek için) ordu gönderilir. Helâk olacakları beydâ, denen yere geldikleri vakit hepsi yerin dibine geçirilir." buyurdu. Ümmü Seleme (r.a.) Resûl-i Ekrem'e:

"Bu orduya istekleri dışında katılanların durumu ne olur?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Evet, o da onlar ile yerin dibine geçirilir, ancak o (kıyamet günü) niyetine göre haşrolur."[1405] buyurdu.

"Ed-Dürer fî alamâti Mehdi el-Muntazar" adlı eserde; Kâbe'ye sığınacak olanın Mehdi olduğunu, o meydanın da Huleyfe olduğunu anlatmıştım.

1404 Buhâri, Buyu' 49, No:2012

1405 Müslim, Fiten 4, No:2882

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde *"Onlardan tek bir kişi kalacak ve durumu gelip haber verecektir. Onlar bu arada Şam'dan adam gönderip Mehdi'yi öldürmek isteyeceklerdir. O, Medîne'den kaçıp Mekke'ye gidecek ve Kâbe'ye sığınacaktır."*

Ahmed ve Buhâri'nin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem Kâbe'yi yıkacak Habeşi'yi anlatırken:

كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَسْوَدَ أَفْحَجَ يَنْقُضُهَا حَجَرًا حَجَرًا

"Kâbe'yi yıkacak o apışık. İri yakalı koyu siyah Habeşi'yi, Kâbe'nin duvar taşlarını birer birer kopardığını görür gibiyim."[1406] buyurmuştur.

Bir hadîste de şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ مِنَ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ يُرْفَعُ بَيْنَمَا هُمْ يَطُوفُونَ بِهِ إِذْ أَصْبَحُوا وَقَدْ فَقَدُوهُ وَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُ عَيْنَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ يَشْهَدُ عَلَى مَنِ اسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ

"Hacerü'l-Esved cennettendir. İnsanlar akşam tavaflarını yapar yatarlar. Sabahleyin tavaf için kalktıklarında Hacerü'l-Esved'in kaybolduğunu görürler. Hacerü'l-Esved kıyamet günü iki gözü, bir dili ve iki dudağı olduğu halde haşrolur. Gözleri ile bakar, dili ile konuşur ve kendisini hakkıyle selamlayanın lehine şehadette bulunur".

Hacerü'l-Esved hakkında gelen diğer bir rivâyette, *"Hacerü'l-Esved, dünyada selamlayanlara şehâdet eder ve kıyamet günü şefaatte bulunur. Şefaati de makbuldür."* buyurulmuştur. Bu rivâyetin senedi hasendir.

Yine aynı sened ile gelen bir rivâyette,

يَأْتِي الرُّكْنُ الْيَمَانِيُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مِنْ أَبِي قُبَيْسٍ لَهُ لِسَانٌ وَشَفَتَانِ

"Kıyamet günü Rükn-u Yemânî Kubeys tepesinden daha büyükolarak mahşer yerine gelir. Dili ve dudakları da vardır."[1407] buyurulmuştur.

Diğerbirrivâyette, *"Hacerü'l-Esved, billurgibiparlakbirtaş olarakgöktenEbû Kubeys dağına indirildi. Orada kırk yıl bekledikten sonra İbrâhim aleyhisselâm tarafından yerine kondu."*[1408] buyurulmuştur. Bu, İbn Ömer(r.a.)'dan mevkuf

1406 Buhâri, Hac 48, No:1518; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:2010, 1/228

1407 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6978, 2/211, No:3537, 1/373; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11314, 11/146

1408 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:14170, 13/351

olarak rivâyet edilmiştir, İbn Ömer (r.a.) kendiliğinden böyle bir söz söyleyemez, mutlak onu Resûl-i Ekrem'den duymuştur.

Diğer bir rivâyette, *"Hacerü'l-Esved yeryüzünde Allahu' Teâlâ'nın yemini, yümn-u bereketidir. Allah'ın kullarını musafaha eder. Yâni insanlar Hacerü'l-Esvedi istilâm ettikleri vakit onlara yümnü bereket verir."*[1409] şeklindedir.

Diğer bir rivâyette,

يَبْعَثُ اللهُ الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ وَالرُّكْنَ الْيَمَانِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُمَا عَيْنَانِ وَلِسَانٌ وَشَفَتَانِ يَشْهَدَانِ لِمَنِ اسْتَلَمَهُمَا بِالْوَفَاءِ

"Allahu Teâlâ kıyamet günü Hacerü'l-Esved ile Rüknü Yemânî'yi, iki göz, dil ve iki dudakları olduğu halde diriltir. Bunlar, sıdk u vefa ile kendilerini istilâm edenlerin lehlerine şehâdette bulunurlar."[1410] buyurulmuştur.

"Bütün günahlar Hacerü'l-Esved'in yanında dökülür."

"Hacerü'l-Esved ve Makam-ı İbrâhim, cennet yakutlarından birer yakuttturlar."

"Yeryüzünde cennetten, Hacerü'l-Esved'den başkası yoktur."

Rüknü Yemâni'de yetmiş melek, "Allah'ım, ben senden dünya ve âhirette afiyet dilerim. Ey Rabbımız, bize dünyada da hasene ver, âhirette de hasene ver ve bizi cehennem azabından koru." dîye dua edenlerin dualarına âmîn derler.

Rükün ile makam arasında "Mültezim" vardır. Burada bütün dertlilerin dilekleri kabul olur ve dertlerinden kurtulurlar.

"Cebrail aleyhisselâm yeri eşerek Zemzem'i meydana çıkardığı vakit İsmail aleyhisselâmın annesi Hacer, su akıp gitmesin diye etrafını çevirip göl haline getirdi. Allah ona rahmet etsin, eğer suyu kendi başına bıraksaydi devamlı olarak akacaktı. O, Cebrail aleyhisselamın açtığı çukurdur. Ondan kana kana içmek, nifaktan kurtuluştur. O, yeryüzündeki bütün suların hayırlısıdır." Bütün bunlar hadîs mealleridir.

Ayrıca Sahih ve Hasen Rivâyetlerle Gelen Hadîslerden Bazıları

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ إِيمَانٌ بِاللهِ وَرَسُولِهِ، قِيلَ ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ، قِيلَ ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ حَجٌّ مَبْرُورٌ

1409 Abdürrezzak, "el-Musannef", Menasik, No:8920, 5/38
1410 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11432, 11/182

Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'e:

"Amellerin hangisi efdaldir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Allah'a ve Resulüne iman etmektir" buyurdu.

"Sonra hangisi?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Allah yolunda cihad," buyurdu.

"Sonra hangisi? dediler. Resûl-i Ekrem:

"Hacc-i mebrûr (makbul olan hac)," buyurdu.[1411]

مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

"Her kim Allah için hacceder de cinsî münâsebette ve devâisinde bulunmazsa anasının onu doğurduğu gün gibi günahlardan temizlenmiş olur."[1412]

الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةَ

"Bir umre, kendisiyle öbür umre arasındaki zaman içinde işlenilen günahlara keffârettir. Hacc-ı mebrûrun da sevabı ancak cennettir."[1413]

Bu husus ile ilgili hadîsleri genişçe "Menâsikü'n-Nevevî" adlı kitabın haşiyesinde topladım, isteyen oraya baksın.

أَمَا عَلِمْتُ يَا عُمَرُ: أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ.

"Ey Ömer, bilemedin mi İslâm kendisinden önceki günahları yok eder. Hicret de ondan önceki günahları yok eder. Hac da ondan önceki günahları yok eder."[1414]

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي جَبَانٌ وَإِنِّي ضَعِيفٌ فَقَالَ: هَلُمَّ إِلَى جِهَادٍ لَا شَوْكَةَ فِيهِ الْحَجُّ أَفْضَلُ جِهَادٍ وَحَجٌّ مَبْرُورٌ

"Bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, ben zayıf ve korkak bir kimseyim, ne yapayım?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

1411 Buhâri, İman 16, No:26; Müslim, İman 135, No:83

1412 Buhâri, Hac 4, No:1449; Müslim, Hac 438, No:1350

1413 Buhâri, Umre 1, No:1683; Müslim, Hac 437, No:1349

1414 Müslim, İman 135, No:83

"O halde kendisinde heybet ve şecaat aranmayan bir cihada gel, o da haccdır," buyurdu.[1415]

جِهَادُ الْكَبِيرِ وَالصَّغِيرِ وَالضَّعِيفِ وَالْمَرْأَةِ الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ

"Yaşlının, çocuğun, zayıfın ve kadının cihadı, hac ve umredir."[1416]

الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ عَمَلَانِ هُمَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ إِلَّا مَنْ عَمِلَ بِمِثْلِهِمَا حَجَّةً مَبْرُورَةً أَوْ عُمْرَةً مَبْرُورَةً

"Hac ve umre amellerin en efdali olan iki ameldirler. Bunlardan efdali, yine bunlar gibi Hacc-ı mebrûr veya umre-i mebrûredir."[1417]

الْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةَ قِيلَ وَمَا بِرُّهُ؟ قَالَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَطِيبُ الْكَلَامِ

"Hacc-ı mebrûr'un cennetten başka mükafatı yoktur." buyurdu.

"Hac nasıl mebrûr olur?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Yemek yedirmek ve güzel konuşmakla," buyurdu.[1418]

تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِلَيْسَ لِلْحَجَّةِ الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ إِلَّا الْجَنَّةَ

"Hac ile umreyi birbirine tabi kılın, zira onlar yoksulluğu giderir ve ateş demirin pasını döktüğü, altun ve gümüşü temizlediği gibi onlar da günahları mahvederler. Hacc-ı mebrûr için sevap, ancak cennettir, başkası değildir."[1419]

إِنَّ الْحَاجَّ الرَّاكِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ تَخْطُوهَا رَاحِلَتُهُ سَبْعُونَ حَسَنَةً وَإِنَّ الْمَاشِيَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ يَخْطُوهَا سَبْعُ مِائَةِ حَسَنَةٍ مِنْ حَسَنَاتِ الْحَرَمِ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا حَسَنَاتُ الْحَرَمِ؟ قَالَ: الْحَسَنَةُ بِمِائَةِ أَلْفِ حَسَنَةٍ

"Binici olarak hacceden hacının, vasıtasının attığı her adım için ona yetmiş hasene vardır. Yaya olarak hacceden hacının, attığı her adım için ona harem hasenelerinden yediyüz hasene vardır." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

1415 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:2910, 3/135

1416 Nesai, Menasik 4, No:2626

1417 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17068, 4/114

1418 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8405, 8/203

1419 Tirmizi, Hac 2, No:810; Nesai, Menasik 6, No:2631

"Harem'in haseneleri nedir?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Harem'in her hasenesi yüzbin haseneye eşittir," buyurdu.[1420]

Hâkim bu rivâyetin sahih olduğunu söylerse de, ravileri arasında İmâm Buhâri'nin zayıf olarak tanıdığı İbn Sevâde vardır.

Bir rivâyette, *'Âdem aleyhisselâm Hind diyarından bin kere yaya olarak haccetmiştir."* İbn Huzeyme bunun sahih olduğunu söylerse de, hadlsde bilinmeyen ravi vardır.

الْحُجَّاجُ وَالْعُمَّارُ وَفْدُ اللهِ دَعَاهُمْ فَأَجَابُوهُ وَسَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ

"Hac ve umre yapanlar Allahu Teâlâ'nın ordusudur. Onları davet ettiği zaman onlar icabet ederler, onlar Allah'tan istedikleri vakit, Allah onlara istediklerini verir."[1421]

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْحَاجِّ وَلِمَنِ اسْتَغْفَرَ لَهُ الْحُجَّاجُ

"Allah'ım, hacıları ve hacıların mağfiret diledikleri kimseleri bağışla."[1422]

اسْتَمْتِعُوا بِهَذَا الْبَيْتِ فَقَدْ هُدِمَ مَرَّتَيْنِ وَيُرْفَعُ فِي الثَّالِثَةِ

"Bu Beyt'ten yararlanın, zira o iki kere yıkıldı, üçüncüde ref'olur."[1423]

Rivâyete göre:

"Allahu Teâlâ Âdem aleyhisselâmı yere indirdiği vakit, ona;

"Ey Âdem, seninle yeryüzüne bir menzil veya durulacak bir yer indireceğim ki, orada kılınan namaz, Arşımda kılman namaz gibi sevap olacaktır. Onu tavaf ise Arşımı tavaf demek olacaktır. Tufan zamanında göklere yükseltildi. Peygamberler onu tavaf ederler, fakat tam mânâsıyle yerini bilemezlerdi. Allahu Teâlâ İbrâhim'e yerini bildirdi. İbrâhim aleyhisselâm beş dağdan getirdiği malzeme ile onu inşa etti. Bunlar Hira, Sebîr, Lübnan, Tûr ve Hayr dağlarıdır. Siz de imkânlarınız nisbetinde bundan faydalanın."[1424] buyurulmuştur.

Bunlar İbn Ömer (r.a.) in rivâyetleridir. İbn Ömer (r.a.) bunları kendiliğinden söyleyemiyeceğine göre, bunlar merfûdur.

Râvilerinin hepsi mevsuk olan Münziri'nin bir rivâyetinde, *"Hac mak-*

1420 İbn Huzeyme, "Sahih", Menasik, No:2791, 4/244
1421 İbn Mâce, Menasik 5, No:2892
1422 Hakim, "el-Müstedrek", Menasik, No:1612, 1/609
1423 Bezzâr, "el-Müsned", No:6157, 12/308
1424 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:14157, 13/342

sadıyla Kâbe'yi kastederek yola çıkan kimsenin devesi (biniti) adımı her kaldırıp koydukça, bu kimsenin bir günahı mahvolur ve kendisine bir sevap yazılır. İki rek'at tavaf namazı kıldığında İsmail aleyhisselamın evlâdından bir köle azâd etmiş sevabı alır. Safa ile Merve arasında sa'yettiği vakit yetmiş köle azâd etmiş gibi olur. Arafat'ta vakfede bulunduğunda, kumların, yağmur damlaları ve deniz dalgaları kadar çok olsalar günahları mağfiret olur. Cemrelerin herbiri büyük günahların keffâretine sebeptir. Kurban ise Allah katında muhafaza edilen bir azıktır. Saçını tıraş ettiği zaman her kıl karşılığında bir günahı bağışlanır. Bundan sonraki tavaf ile bir melek ellerini omuzlarına kor ve, "Artık senin geçmişin bağışlandı, şimdi geleceğin için amel et." der." buyurulmuştur.

مَنْ خَرَجَ حَاجًّا فَمَاتَ كُتِبَ لَهُ أَجْرُ الْحَاجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ خَرَجَ مُعْتَمِرًا فَمَاتَ كُتِبَ لَهُ أَجْرُ الْمُعْتَمِرِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَمَنْ خَرَجَ غَازِيًا فَمَاتَ كُتِبَ لَهُ أَجْرُ الْغَازِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Kim ki haccetmek üzere yola çıkar ve yolda ölürse, kıyamete kadar kendisine bir hac sevabı yazılır. Her kim umre için yola çıkar ve yolda ölürse kıyamete kadar kendisine bir umre sevabı yazılır. Her kim gazâ için yola çıkar ve ölürse, kendisine kıyamete kadar gazâ sevabı yazılır."[1425]

Hz. Âişe radıyallahu anha umre ederken Resûl-i Ekrem kendisine, *"Senin mükâfatın çekeceğin zahmete göredir. Hac yolundaki masrafın, Allah yolunda cihaddaki masrafın yediyüz mislidir."* buyurmuştur.

"Hacceden bir vakit yokluk görmez."[1426]

عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً مَعِي

"Ramazan-ı Şerif'de bir umre, benimle yapılan bir hacca denktir."[1427]

Resûl-i Ekrem'den sordular:

"Seninle yapılan haccın muâdili nedir?" Resûl-i Ekrem cevap verdi:

"Ramazanda yapılan umredir."[1428]

مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَظَلُّ يَوْمَهُ مُحْرِمًا إِلَّا غَابَتِ الشَّمْسُ بِذُنُوبِهِ

1425 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:6357, 11/238; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5321, 5/282

1426 Hakim, "el-Müstedrek", Menasik, No:1733, 1/644; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:23050, 5/354

1427 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:11299, 11/142

1428 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:425, 25/173

"Gününü ihramlı geçiren her mü'minin günahını güneş siler süpürür."[1429]

مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يُلَبِّي إِلَّا لَبَّى مَا عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ مِنْ شَجَرٍ أَوْ مَدَرٍ حَتَّى تَنْقَطِعَ الْأَرْضُ هَاهُنَا وَهَاهُنَا عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ

"Herhangi bir Müslüman telbiye eder (Lebbeyk der)se, sağında ve solunda -dünyanın tâ öbür ucuna kadar- bulunan ağaç veya kerpiç onun telbiyesine katılır."[1430]

إِنَّ مَسْحَهُمَا كَفَّارَةٌ لِلْخَطَايَا

"Rükn-i Yemânî ile Hacerü'l-Esved'i meshetmek günahlara keffârettir."[1431]

"Tavaf eden, her adımını kaldırıp koymakta bir günahı mahvolur ve defterine bir sevap yazılır."

مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ أُسْبُوعًا لَا يَلْغُو فِيهِ كَانَ كَعَدْلِ رَقَبَةٍ يَعْتِقُهَا

"Lağiv yapmadan yedi kere Kâbe'yi tavaf eden kimse bir köle azâd etmiş gibi olur."[1432]

154. Medîne Halkını Korkutmak

155. Medîne Halkına Kötülük Düşünmek

156. Medîne'de Bir Kötülük İhdas Etmek

157. Medîne'de Kötülük İhdas Edene Yardımcı Olmak

158. Medîne'de Kötülük İhdas Edecek Olanlara Gerekli Hazırlığı Yapmak

---

1429 et-Tergib ve't-Terhib, 2/188.
1430 İbn Mace, Menasik 15, No:2921
1431 Tirmizi, Hac 111, No:959
1432 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:5687, 10/52

159. Medîne'nin Ağaç ve Bitkilerini Kesmek

Buhârî ile Müslim'in Sa'd radıyallahu anh'den rivâyetlerine göre Resûli-Ekrem:

لَا يَكِيدُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلَّا انْمَاعَ كَمَا يَنْمَاعُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ

"Medîne ahâlisine hile ve kötülük yapmak isteyen kimse, tuzun suda erimesi gibi mahvolur gider."[1433] buyurmuştur. Müslim'in diğer bir rivâyetinde ilâve olarak,

وَلَا يُرِيدُ أَحَدٌ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ إِلَّا أَذَابَهُ اللهُ فِي النَّارِ ذَوْبَ الرَّصَاصِ أَوْ ذَوْبَ الْمِلْحِ فِي الْمَاءِ

"Medîne ahâlisine kötülük yapmayı düşünen kimseyi kalayın ateşte veya tuzun suda erimesi gibi, Allah ateşte eritir."[1434] buyurulmuştur. Münzirî, bu hadîsin, Ashâb'dan bir cemaat tarafından rivâyet edildiğini söylemiştir.

Âhmed'in sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَخَافَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَقَدْ أَخَافَ مَا بَيْنَ جَنْبَيَّ

"Medîne ahâlisini korkutan kimse, beni korkutmuş olur."[1435]

Buna "Mecâz-ı mukâbele" denir. Resûl-i Ekrem'i korkutmak, aradaki vuslatı, bağı kesmek demektir. Çünkü korkutmanın sonu, düşmanlığın başlaması, aranın açılmasıdır. Bunlara terettüb eden, korku, rezalet ve azâbtır.

Taberânî'nin ceyyid sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اَللّٰهُمَّ مَنْ ظَلَمَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ وَأَخَافَهُمْ فَأَخِفْهُ وَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ

"Allah'ım, Medîne ahâlisine zulmeden ve onları korkutan kimseyi Sen korkut. Allah'ım, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Onun, farz ve nafileden hiç bir ibadeti kabul olmaz."[1436] buyurmuştur.

1433 Buhâri, Fedailü'l-Medine 7, No:1778; Müslim, Hac 492, No:1386

1434 Müslim, Hac 460, No:1363

1435 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15262, 3/393

1436 Taberânî, "el-Mu'cemü l-Evsat", No:3589, 4/53

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا

"Kim Medînede bir bid'at ihdas eder veya bir bid'at sahibine bid'atinde yardım ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet günü Allah Teâlâ onun farz ve nafileden hiçbir ibadetini kabul etmez."[1437]

İbnü'l-Kayyım, Medîne'nin hürmetini kaldırıp onu helâl kabul etmenin kebîreden olduğunu açıkça ifade etmiştir. İmâm-ı A'zam'dan başka diğer üç imam da Mekke gibi Medîne'nin de haremi olduğunu kabul etmişlerdir. Zira Müslim'in bir rivâyetinde bazı kimseler Enes (r.a.):

-Rasululah Medîne'yi de Mekke gibi harem etti mi? diye sordular. Enes (r.a.):

-Evet Medîne de haremdir; ağacı ve yaş otu kesilmez. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti bunları yapanların üzerine olsun, dedi.[1438]

Tembih; Bu altı hususun kebîreden sayılmaları, bu sahih hadîslerden açıkça anlaşıldığı halde, Medîne halkını korkutmanın ve onlara kötülük düşünmenin kebîreden sayanları görmedim. Ancak müteahhirîn âlimlerinden bazıları bunları tasrih ederek Medîne'nin hürmetini helâl tanımak ve orada İslâmiyete uymayan şeyi îcad etmek, kebâirdendir, demişlerdir. Bunların da açık hadîslerde ifade edilen ve anlattığım şeylerdir.

Şayet, Medîne ahâlisini korkutmak ve onlara kötülük murad etmek gibi hareketlerin kebîreden olmaları, yalnız Medînelilere karşı işlenmiş bir suç olmalarından değildir. Her yerde de kebîredir. Nitekim aşağıda gelecek zulüm bahsinde bunlar açıkça ifâde edilecektir, dersen:

Derim ki: Bunun hususiyeti; her ne şekilde olursa olsun, bu ahâliye karşı kötülük düşünmek, kebîredir. Her yerde her çeşit düşünce kebîre olmayabilir.

Medîne'nin Fazileti İle İlgili Sahih ve Hasen Hadîsler:

لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَاءِ الْمَدِينَةِ وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْ شَهِيدًا إِذَا كَانَ مُسْلِمًا

1437 Buhâri, Fedailü'l-Medine 1, No:1771; Müslim, Hac 463, No:1366
1438 Müslim, Hac 464, No:1366

"Müslüman olan ümmetimden her kim Medîne'nin sıkıntı ve şiddetine tahammül ederse, kıyamet günü ona şahid veya şefaatçi olurum."[1439]

إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ أَنْ يُقْطَعَ عِضَاهُهَا أَوْ يُقْتَلَ صَيْدُهَا الْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ لَا يَدَعُهَا أَحَدٌ رَغْبَةً عَنْهَا إِلَّا أَبْدَلَ اللهُ فِيهَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ

"Medîne'nin iki taşlık arasını haram ediyorum; ağacının kesilmesi veya avının öldürülmesi yasaktır. Eğer bilseler, Medîne onlar için hayırlıdır. Ondan yüz çevirerek onu terkeden olursa, o kimseden daha hayırlı olan bir kimseyi Allah Teâlâ yerine getirir."[1440]

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ زَمَانٌ يَنْطَلِقُ النَّاسُ مِنْهَا إِلَى الْأَرْيَافِ يَلْتَمِسُونَ الرَّخَاءَ فَيَجِدُونَ رَخَاءً ثُمَّ يَأْتُونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ إِلَى الرَّخَاءِ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

"Bir zaman gelecek kî Medîne halkı oradan çıkıp etrafa dağılacaklar, mahsulü bol ve yaşantısı rahat yerler arayacaklardır. Bu yerleri bulacaklar, sonra geri dönüp çoluk çocuklarını da alıp gideceklerdir. Bilselerdi Medîne'(de kalmaları) onlar için çok daha hayırlı idi."[1441]

مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلْيَمُتْ بِهَا فَمَنْ مَاتَ بِالْمَدِينَةِ كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَشَهِيدًا. الْوَبَاءُ وَالدَّجَّالُ لَا يَدْخُلَانِهَا

"Sizden imkânı olup gücü yeten, Medîne'de ölsün. Zira Medîne'de ölene (kıyamet günü) ben şahit ve şefaatçi olurum. Aynı zamanda Medîne'ye veba hastalığı ile Deccal giremez."[1442]

اَللّٰهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلُكَ وَعَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ دَعَاكَ لِأَهْلِ مَكَّةَ وَأَنَا مُحَمَّدٌ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ أَدْعُوكَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ مِثْلَ مَا دَعَاكَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ لِأَهْلِ مَكَّةَ نَدْعُوكَ أَنْ تُبَارِكَ لَهُمْ فِي صَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ وَثِمَارِهِمْ اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَمَا حَبَّبْتَ إِلَيْنَا مَكَّةَ وَاجْعَلْ مَا بِهَا مِنْ وَبَاءٍ بِخُمٍّ اَللّٰهُمَّ إِنِّي قَدْ حَرَّمْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا كَمَا حَرَّمْتَ عَلَى لِسَانِ إِبْرَاهِيمَ الْحَرَمَ

1439 Müslim, Hac 484, No:1378

1440 Müslim, Hac 459, No:1363

1441 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:14721, 3/341

1442 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:823, 24/331

"Allah'ım, senin Halîlin, kulun ve peygamberin İbrâhim, Mekke'liler için sana dua etti. Ben Muhammed, hem kulun ve hem de Resulünüm. İbrâhim'in Mekke'liler hakkındaki duası gibi ben de Medîne'liler hakkında sana dua ediyorum. Bunları, sa', müdd ölçeklerinde ve meyvelerinde mübarek kıl. Allah'ım, Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medîne'yi de bize sevdir. Medîne'deki hastalıkları Humm'a gönder, Allah'ım, İbrâhim'in dilinde Mekke'nin etrafını haram ettiğin gibi, ben de Medîne'nin şu iki kayalık arasını haram ediyorum."[1443]

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَرِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَمُدِّنَااَللّٰهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيُّكَ وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ فَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ وَأَنَا أَدْعُوكَ لِلْمَدِينَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ

"Allah'ım, bizi meyvemizde mübarek kıl, meyvemizi bereketli yap. Şehrimizde bizi mübarek eyle. Sa'ımızda müdd'ümüzde (ölçeklerimizde) bizi mübarek kıl. Allah'ım, senin kulun Halîlin ve Peygamberin İbrâhim, Mekke için sana dua etti. Ben kulun ve peygamberin de aynı onun duası gibi Medîne için sana dua ediyorum."[1444]

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنَ الْمَدِينَةِ شَيْءٌ وَلَا شِعْبٌ وَلَا نَقْبٌ إِلَّا وَعَلَيْهِ مَلَكَانِ يَحْرُسَانِهَا

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Medîne'de hiç bir şey, hiç bir yarık ve delik yok ki, başında iki melek onu korumamış olmasın."[1445]

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مُدِّنَا وَصَاعِنَا اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَيَمَنِنَا فَقَالَ رَجُلٌ: وَالْعِرَاقُ يَا رَسُولَ اللهِ مِنْ ثَمَّ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ وَتَهِيجُ الْفِتَنُ

"Allah'ım, şehrimizi bereketlendir. Allah'ım, müdd'ümüzü, sa'ımızı (ölçülerimizi) bereketlendir. Allah'ım, Şam'ımızı, Yemen'imizi bereketlendir." diye dua etti. Adamın biri:

"Ya Resûlallâh, Irak'ı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

1443 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22630, 5/309

1444 Müslim, Hac 473, No:1373

1445 Müslim, Hac 475, No:1374

"Orada şeytanın boynuzu doğar ve fitneler kaynar," buyurdu.[1446]

الْمَدِينَةُ قُبَّةُ الْإِسْلَامِ وَدَارُ الْإِيمَانِ وَأَرْضُ الْهِجْرَةِ وَمَثْوَى الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ

"Medîne İslâm'ın kubbesi, çatısı, imanın karargâhı, hicret yeri, helâl ve haramın barınağıdır." [1447]

1446 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12553, 12/84

1447 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5618, 5/380

KURBAN KİTABI

160. Kurbanın Vacip Olduğunu Kabul Edenlere Göre Gücü Yetenlerin Kurban Kesmemeleri

Ebü Hureyre (r.a.) nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ وَجَدَ سَعَةً لأَنْ يُضَحِّيَ فَلَمْ يُضَحِّ فَلا يَحْضُرْ مُصَلاَّنَا

"Kurban kesme imkânına sahip olduğu halde kesmeyen, bizim namazgahımıza yaklaşmasın."[1448] buyurmuştur.

Tembih: Kurban kesmemeyi kebîreden saymak, bu hadîsin zahirinden anlaşılmaktadır. Her ne kadar bunun büyük günah olduğunu söyleyen kimseyi görmedimse de, "Namazgâhımıza yaklaşmasın." tehdidi çok ağırdır. Kurbanın vacip değil de mendup ve sünnet olduğunu söyleyenler, buna cevap olarak derler ki; bu hadîsi Hâkim her ne kadar merfû ve sahih diyerek rivâyet etmişse de, mevkuf olarak da rivâyet etmiştir. Bunun için hadîs kesin hüccet değildir. Bununla beraber, "Namazgâhımıza gelmesin." sözünde de sanıldığı kadar veîd yoktur. Meselâ sahih bir hadîste, *"Çiğ soğan, sarımsak ve benzeri gibi ağzı kokutan şeyleri yiyen, namazgâhımıza yaklaşmasın."*[1449] buyurulmuştur. Bununla beraber bunları yemekte de sakınca yoktur. Fakat bu cevaba cevaben deriz ki; *"Ağzı kokanlar namazgahımıza gelmesinler."* buyurulması, insanlara ve meleklere eziyet etmemeleri içindir. Bunun hikmeti böyledir. Fakat kurbanda böyle bir şey yoktur. Her ikisi arasındaki fark açıktır. Ayrıca kurbanın fazileti hakkında o kadar çok hadîsler vârid olmuştur ki, buna önem verilmesini gerektirir. Meselâ Hz. Fâtıma'ya hitaben Resûl-i Ekrem:

1448 İbn Mace, Ezâhî 2, No:3123; Hakim, "el-Müstedrek", Tefsir, No:3468, 2/422
1449 Buhâri, Sıfatu's-Salat 76, No:815

يَا فَاطِمَةُ قُومِي إِلَى أُضْحِيَتِكِ فَاشْهَدِي بِهَا فَإِنَّ لَكِ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا أَنْ يَغْفِرَ لَكِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكِ، قَالَتْ أَلَنَا خَاصَّةً أَهْلَ الْبَيْتِ أَوْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِينَ؟ قَالَ: بَلْ لَنَا وَلِلْمُسْلِمِينَ

"Ey Fâtıma, kalk, kurbanının başına git, onun kesildiğini gör. Zira onun kanının ilk damlası ile senin geçmiş günahların bağışlanır," buyurdu. Hz. Fatıma:

"Bu, biz ehli beyte mi mahsus, yoksa bütün Müslümanlara da şâmil midir? diye sordu, Resûl-i Ekrem:

"Bize ve bütün Müslümanlara şamildir,"[1450] buyurdu. Bu hadîsi bir cemaat rivâyet etmiştir. Râvileri arasında birisi (Atiyye b. Kays) hakkında dedikodu varsa da yine sikadandır. Bazı hadîs hafızları senedinin hasen olduğunu söyledikleri diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem Hz. Fâtıma'ya hitaben:

"Ey Fatıma, kalk, kurbanının başına git. Zira kurbanının akan ilk damlası ile bütün günahların bağışlanır. Sonra kıyamet günü kurbanın kanı, eti ve her şeyi ile getirilir ve yetmiş kat daha fazla ağır olarak mizanına konur," buyurdu. Ebû Saîd:

"Ya Resûlallah, bu yalnız ehli beyte mi mahsustur, yoksa bütün Müslümanlara da şamil midir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Özel olarak Muhammed'in âline, genel olarak bütün Müslümanlara, şamildir,"[1451] buyurdu.

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، قَالَ: قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا هَذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟ قَالَ: "سُنَّةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ" قَالُوا: فَمَا لَنَا فِيهَا يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: "بِكُلِّ شَعَرَةٍ حَسَنَةٌ" قَالُوا: فَالصُّوفُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: بِكُلِّ شَعَرَةٍ مِنَ الصُّوفِ حَسَنَةٌ

Zeyd İbn Erkam (r.a.) den rivâyete göre, şöyle demiştir:

Resûlallah'ın Ashâbı:

"Ya Resûlallah, bu kestiğimiz kurbanlar nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

1450 Hakim, "el-Müstedrek", Ezâhî, No:7525, 4/247

1451 Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", Zahâyâ 20, No:19635, 9/283

"Babanız İbrâhim'in sünnet ve âdetidir," buyurdu. Onlar:

"Bunlarda bize ne gibi mükâfatlar vardır?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Her kılına bir hasene vardır," buyurdu. Onlar:

"Yününe, ya Resûlallah?" dediler. Resûl-i Ekrem:

"Evet, yünün de her bir kılına bir hasene vardır," buyurdu.[1452]

Hâkim, bu hadîsin sahih olduğunu söyledi ise de, râvileri arasında iki sakıtın bulunması ile kendisine itiraz edilmiştir.

مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ، وَإِنَّهَا لَتَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا

"Ademoğlunun kurban günü yapmış olduğu amellerde Allah katında kan akıtmaktan daha sevimlisi yoktur. Kurban, kıyamet günü boynuzu, tüyleri ve tırnakları ile beraber mahşer yerine gelir. Kurbanın kanı yere düşmeden, Allah katındaki mevkiine yükselir. O halde kurbanı güzel ve gönül hoşluğu ile kesiniz."[1453] Tirmizî, hasen ve garip olduğunu, Hâkim ise sahih olduğunu söylemişlerdir. Hâlbuki râvileri arasında vahi vardır fakat mevsuktur. Münzirî'nin beyânına göre râvileri arasında durumu bilinmeyen Yahya b. el-Haşenî'nin bulunduğu bir hadîsde:

مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ فِي هَذَا الْيَوْمِ أَيْ الْأَضْحَى أَفْضَلَ مِنْ دَمٍ يُهْرَاقُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ رَحِمًا تُوصَلُ

"Ademoğlu bu kurban gününde kan akıtmaktan daha efdal bir şey yapmış olamaz. Meğer ki sılâ-ı rahmetmiş ola."[1454]

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَحُّوا وَاحْتَسِبُوا بِدِمَائِهَا فَإِنَّ الدَّمَ وَإِنْ وَقَعَ فِي الْأَرْضِ فَإِنَّهُ يَقَعُ فِي حِرْزِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

"Ey insanlar, kurban kesin ve onun akan kanından alacağınız mükâfatı hesap edin. Zira kan her ne kadar yere dökülürse de, Allah'ın himayesine alınıyor."[1455]

1452 İbn Mâce, Ezâhî 3, No:3127

1453 Tirmizi, Ezâhî 1, No:1493

1454 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10948, 11/32

1455 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8319, 8/176

مَنْ ضَحَّى طَيِّبَةً نَفْسُهُ مُحْتَسِبًا لِأُضْحِيَّتِهِ كَانَتْ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ

"Her kim gönül hoşluğu ile ve alacağı mükâfatı hesaba katarak kurban keserse, kurbanı ona cehennemden bir perde olur."[1456]

161. Kurban Derisini Satmak

Resûl-i Ekrem,

مَنْ بَاعَ جِلْدَ أُضْحِيَّتِهِ فَلَا أُضْحِيَّةَ لَهُ

"Kim kurbanın derisini satarsa, o, kurban kesmemiş olur."[1457] buyurmuştur.

Tembih: Gerçi kurbanının derisini satmanın kebîre olduğunu söyleyen kimseyi görmedim, fakat hadîs-i şerifin zahiri bunu gerektirir. Derinin satılması ile kurbanın kesilmemiş sayılması şiddetli bir veîddir. Çünkü bu hareketiyle önemli bir âdeti kökünden yok etmiştir. Bunun doğru olduğu şu yoldan da anlaşılır. Meselâ, o hayvanı kurban kesmekle kendi mülkiyetinden çıkarıp yoksulların hakkı yapmıştır. Bundan sonra deriyi satarsa, yoksulun hakkını gasbetmiş olur. Gasbın kebîre olduğu ilerde açıklanacaktır. Hatta kasap ücreti olarak deriyi vermek de satmak gibidir. Çünkü orda gasb olduğu gibi burda da gasb vardır. Bu bakımdan da kebîredir.[1458]

1456 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:2736, 3/84

1457 Hakim, "el-Müstedrek", Tefsir, No:3468, 2/422

1458 Hanefîlerde kurban derisi satılmaz, satılırsa alınan para tasadduk edilir. Bununla beraber bu deriyi, mutlak surette bir yoksula vermek şart değildir. Kurbanı kesen derisini namazlık olarak kullanabileceği gibi, bakır gibi bir madde ile de değiştirebilir. Hatta çarık olarak da kullanabilir.

AVLANMAK VE HAYVAN BOĞAZLAMAK BÂBI

162. Hayvanın Bir Uzvunu Kesmek

163. Hayvanın Yüzünü Dağlamak

164. Hayvanı Hedef Alıp Ona Atmak

165. Hayvanı Aç Ve Susuz Bırakıp Ölümüne Sebep Olmak

166. Hayvanlara Eziyet Etmek

Râvileri meşhur ve sikadan olan sened ile Ahmed'in tahricinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ مَثَّلَ بِذِي رُوحٍ ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مَثَّلَ اللهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kim bir hayvana yüzünü, kulağını veya kuyruğunu kesmek suretiyle eziyet eder ve sonra tevbe etmeden ölürse, Allah Teâlâ kıyamet günü aynı ceza ile kendisini cezalandırır."[1459]

İbn Hibbân "Sahih"inde Mâik b. Nadle (r.a.) den rivâyetinde, diyor ki:

"Resûl-i Ekrem'e gittim. Resûl-i Ekrem:

"Ey Nadle, kavminin develeri sağlam olarak doğdukları halde, ustura ile kulaklarını kesip derisini yardıktan sonra, "İşte bu kesilmiştir" deyip kendine ve aile efradına hiç haram ettiğin var mı?" diye sordu. Ben:

"Evet var, ya Resûlallah," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ'nın sana verdiği her şeyi helâldir. İyi bil ki, Allah'ın (kudret) eli senin ellerinden kuvvetli, onun usturası senin usturandan keskindir," buyurdu.

1459 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:5661, 2/92

Müslim'in rivâyetinde; Resûl-i Ekrem yüzünden dağlanmış bir merkep gördü ve *"Bunu dağlayana Allah lanet etsin."*[1460], buyurdu.

"Yüze vurmaktan ve yüzü dağlamaktan Resûl-i Ekrem menetmiştir."[1461]

Yine sahih bir rivâyette; Resûl-i Ekrem yüzde dağ yapanı lânetlemiştir.

Buharî ile Müslim'in rivâyetinde; Abdullah b. Ömer (r.a,) Kureyş'den iki gencin yanına uğradı. Bunlar kuş ve tavuk gibi şeyleri hedef alır onlara ok atarlar, isabet etmeyen okları da bu kuş ve tavukların sahiplerine verirlerdi. Bunlar İbn Ömer (r.a.) i görünce dağıldılar, İbn Ömer (r.a.):

"Kimdir, bunu yapan? Yapana Allah lanet etsin. Zira, Resûl-iEkrem canlıları hedef alanlara lanet etmiştir," dedi.

Neseî ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ قَتَلَ عُصْفُورًا عَبَثًا عَجَّ إِلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّ فُلَانًا قَتَلَنِي عَبَثًا وَلَمْ يَقْتُلْنِي مَنْفَعَةً

"Kim ki bir serçeyi boşuna öldürürse, kıyamet günü o serçe yüksek sesle bağırarak: "Ya Rabbi, filan adam beni boşuna öldürdü, (etimi yemek gibi) bir menfaat için öldürmedi." diye davacı olur."[1462] buyurmuştur.

Neseî ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ إِنْسَانٍ يَقْتُلُ عُصْفُورًا فَمَا فَوْقَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا إِلَّا سَأَلَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا حَقُّهَا؟ قَالَ يَذْبَحُهَا فَيَأْكُلُهَا وَلَا يَقْطَعُ رَأْسَهَا فَيَرْمِي بِهَا

"Kim haksız yere bir serçe veya daha büyük bir hayvanı öldürürse, Allahu Teâlâ kıyamet günü onu ondan sorar." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Hakkı nedir (onu kesmede insan nasıl haklı olur)?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Onun hakkı, onu kesip etini yemendir; başını koparıp onu atman değildir," buyurdu.[1463]

1460 Müslim, Libas 107, No:2117
1461 Müslim, Libas 106, No:2116
1462 Nesai, Zahâyâ 42, No:4446
1463 Nesai, Sayd 34, No:4349

Müslim ve Sünen-i Erba'a sahiplerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذِّبْحَةَ وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ.

"Allahu Teâlâ her şeyde ihsanı emretti. Öldürdüğünüzde güzel öldürün, hayvanı boğazladığınızda da güzel boğazlayın. Sizden herhangi biriniz (hayvanı boğazlayacağı zaman) bıçağını iyice bilesin."[1464]

Buhârî'nin şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem bir adama uğradı. Adam koyunu yatırmış, ayağını koyunun yâni üzerine basmış, koyun kendisine bakıp dururken o da bıçağını biliyordu. Bunu gören Resûl-i Ekrem:

"Şimdiye kadar niçin bıçağını bilemedin, yoksa ona birkaç ölüm acısı mı taddırmak istiyorsun?" buyurdu ve böyle eziyet ederek hayvanı boğazlamaktan hoşlanmadığını duyurdu.

Abdurrezzak'ın mevkuf olan rivâyetinde; İbn Ömer (r.a.) adamın birini, koyunu kesmek için ayağından çekip sürüklediğini görünce:

"Yazıklar olsun sana, onu ölüme güzel çek de götür, eziyet etme." dedi.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللهُ

"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."[1465] buyurmuştur.

Yine bir rivâyette Resül-i Ekrem:

"Birbirinize merhamet etmeden iman etmiş olmazsınız," buyurdu. Ashâb:

"Hepimiz merhametliyiz," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Öyle değil sizden birinizin arkadaşına acıması değil, asıl merhamet umumî olacak, herkese acıyacaksınız,"[1466] buyurdu.

Diğer bir rivâyet de, *"Merhamet edin ki, merhamet olunasınız, bağışlayın ki bağışlanasınız."* şeklindedir.

1464 Müslim, Sayd 57, No:1955; Ebu Davud, Zahâyâ 12, No:2815

1465 Buhâri, Tevhid 2, No:6941; Müslim, Fezail 66, No:2319

1466 Hakim, "el-Müstedrek", Birr, No:7310, 4/185

Tembih: Gerçi bunları kebâirden sayan kimseyi görmedim. Ancak hayvanın bir uzvunu kesmek, yüzünü dağlamak ve onu hedef alıp ona atmak, bu üçü hakkındaki şiddetli veîdler vardır. Sonradan birçoklarının hayvana azâb etmenin kebîreden olduğunu yazdıklarını gördüm. Diğer bazıları hayvanı hapsedip aç ve susuz bırakarak ölümüne sebep olmayı, yüzüne vurup yüzünü dağlamayı kebîreden saymışlardır. Burada da Buhârî ile Müslim'in,

عُذِّبَتِ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ حَبَسَتْهَا

"Bir kadın bir kedi (yi hapsedip ölümüne sebep olduğu) için azâb olundu."[1467] rivâyet ettikleri hadîs ile Müslim'in o kadın hakkında rivâyet ettiği, *"Bu kadın Müslüman, fakat irtikâb ettiği kebâirdir."*

Şayet, bizim imamlarımız kesmez kör bıçakla hayvanı boğazlamayı mekruh saymışlardır. Bu mekruh olduğuna göre, daha ihsanda bulunmamak nasıl kebîre olur? dersen:

Derim ki: Bu kerahet, bıçak kördür fakat yine de kesilmesi gereken damarları hayvan harekete geçmeden keserse kaydı ile mukayyeddir. Çünkü burada eziyet azdır. İşte onların maksattan da budur. Şayet bıçak kesmez de kesenin kuvveti ile zoraki iş görürse, bu kesilen, helâl olmaz. Şayet nefes borusu ile yemek borusunun bir kısmı kesilmeden mezbuhun hareketine vasıl olursa; bu, kesileni haram eder ve kesilen murdar olur. Nitekim bunu böyle teşrih etmişlerdir. İşte kebîre olması bu yöndendir. Hayvanı boğazlarken eziyet ve işkenceyi murad etmenin kebîre olduğunda şüphe yoktur.

Bilmiş ol ki kara hayvanı vahşî de olsa, Müslüman veya kesdiği helâl olan zimmînin kesmesiyle helâl olur. Önceden canlı olduğunu bildikten sonra, kemikten başka, çıkmış diş ve tırnak ile de olsa nefes borusu ile yemek borusunu kesmekle helâl olur. Şayet hayvanı boynundan veya boğazının bir tarafından kesmek veya bıçağı kulağına sokarak kesmekle öldürürse de helâl olur. Hayvanın boğazı ile yemek borusunun bir kısmını kesdikten sonra mezbuhun hareketine yâni oraya dokununca hayvanı harekete getiren murdar iliğe giderse de yine helâldir. Ancak bu şekilde kesmekle günahkâr olur. Bilerek böyle yapan hayvana şiddetli eziyet ettiği için fâsık olur. Hayvanın kesim esnasında canlı olduğunu bilmek için bir zan yeterlidir. Kesildikten sonra şiddetli hareket etmesi, kanını atması ve akması gibi yemek ve nefes borularından bazıları kaldığı halde ölürse veya

1467 Buhârî, Müsâkât 10, No:2236; Müslim, Selam 151, No:2242

bunlara inmeden ölürse haram olur. Boğazını kesmekle hemen hayvanı yüzerse, ağır ve kesici, ok gibi bir maddenin üzerine düşmesiyle kanı da akıp ölürse veyahut haram kılan bir madde ile veya mubah olan bir madde ile ölürse - ok yarası gibi- veyahut aldığı ağır bir yara ile keskin bir madde üzerine veya suya düşmek gibi, şayet yırtıcı hayvan avı yaralar, yahut bir inek üzerine duvar çöker, yahut yediği undan zehirlenir veya bu hallerin herhangi birinde kesilirse yenmez. Ancak kesildiği vakit canlı olduğunun bilinmesi şarttır. Fakat hastalık veya açlık sebebiyle ölüme mahkûm olan hayvanın hayatının son cüz'ünde de ölse, kesilirse yenir.[1468]

167. Kurbanı Keserken Başkasına Saygıyı Kastedecek Şekilde Allah'tan Başkası Adına Kurban Kesmek

Celâl Belkınî ve diğerleri de bunu kebâirden saymış ve:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ

"Üzerine Allah'ın adının anılmadığı kesilmiş hayvanları yemeyin. Bunu yapmak fısk (Allah'ın yolundan çıkmak) tır."[1469] âyet-i celîle'si ile delil çekmiştir.

Diğer âyet-i celîle'de daha açıkça:

وَفِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ

"Veya yoldan çıkarak Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan..."[1470] buyurulmuş ve bu âyet ile besmelesi terkedilenin yenebileceği anlatılmıştır.[1471]

1468 Hanefîlerde eti yenen hayvanın boğaz, yemek ve nefes boruları ile şahdamarlarından hiç olmazsa üçünün besmele ile kesilmesi şarttır. Besmeleyi kasden terkeder veya bunların yarısını kesmekle yetinirse hayvan murdar olur. Hayvan keskin bıçakla kesilmelidir. Bununla beraber keskin olmayan bıçak, keskin tas, yerinden kopmuş tırnak veya yeni kopmuş diş ile de kesilebilir. Bu hallerde hayvana eziyet olduğu için mekruhtur. Hayvan kuyuya düşmüşse herhangi bir yerini kesip bir miktar kan akıtmak kâfidir. Saçma ile avlanırken tüfek doldurulurken veya ateşlerken besmele çekmek şarttır. Tazıda da durum aynıdır. Tazıyı avın peşine salarken besmeleyi çekmelidir. Vurup yaraladığı avını durmadan takip edecek, canlı bulunca hemen boğazlayacaktır. Şayet avını takip etmez, bir müddet bekledikten sonra onu aramaya çıkar ve ölü olarak bulursa, bu av helâl olmaz.

1469 el-En'am: 6/121.

1470 el-En'am: 6/145.

1471 Şâfiîlerde besmele terkedilebilir fakat Hanefîlerde bilerek ve kasden terkedilirse, kesilen murdardır, yenmez.

Bunu, bu âyetin tefsirinde İbn Abbâs (r.a.) şu sözleri ile teyid eder. İbn Abbâs (r.a.) der ki:

"Bundan maksad, ölü hayvan, süsmekle öldürülen, bir de:

وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ

*"... Dikili taşlar üzerinde boğazlananlar*dır."[1472]

Kelbî de, "Besmele çekilmeyen veya Allah'tan başkası adına kesilendir." demiştir.

Âtâ ise putlara kurban olarak kesilen hayvanların etini yemekten nehyetmiştir.

Âyetin mânâsı "Allah'ın adı ile kesilmeyen ölü hayvanlardan yemek fısktır, yâni yoldan çıkmaktır." diyenler de olmuştur.

وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ

"Doğrusu şeytanlar, sizinle tartışmaları için dostlarına fısıldarlar."[1473]

İbn Abbâs (r.a.) bu vesveseyi şöyle anlatır: "O, insanlardan olan dostlarına fısıldar ve der ki: "Nasıl olur da sizin taptığınız Allah'ın öldürdüklerini yersiniz de kendi öldürdüklerinizi yemezsiniz?". İşte onun bu vesvesesini reddetmek üzere Allahu Teâlâ,

وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ

"Eğer onlara itaat ederseniz şüphesiz siz müşrik olursunuz."[1474] yâni ölü hayvanın murdar etini helâl kabul etmekte şeytanlara uyarsanız muhakkak ki, siz, müşriklerden olursunuz".

Zeccâc diyor ki: "Bundan şu netice çıkıyor: Dinde zarûrî olarak bilinen ve üzerinde icma bulunan bir harama helâl veya bir helâla haram demenin şirk olacağıdır."

Şayet, "Âyet, besmelesiz kesilenin haram olduğunda bir nass gibi olduğu halde, siz Müslümanın, besmelesiz de olsa kestiğinin helâl olduğuna nasıl hükmettiniz?" derseniz:

1472 el-Maide: 5/103.
1473 el-En'am: 6/145.
1474 el-En'am: 6/121.

Deriz ki: *"Üzerine Allah'ın adı anılmayan hayvandan yemeyin."* mealindeki âyet-i celîle'yi tefsir eden müfessirlerin hepsi, "Bundan murad, ölü olan hayvanlardır." demişlerdir. Müfessirlerin hiç biri, Müslümanın besmelesiz kestiği hayvandır, dememiştir.

Bu âyetin, ölü hayvan hakkında olduğuna delillerden birisi de Allahu Teâlâ'nın

وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ

buyurmasıdır. Zira besmeleyi terkedenin kestiğinin yenip yenmemesi, imamlar arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilâf sebebiyledir ki, kendi mezhebinde haram olsa da bunu yiyen fâsık olmaz, belki haramdır, diyenlere göre ancak sağâir olabilir.

Bunun diğer bir delili de

وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ

âyetidir. Buradaki münazara da ölü hayvan hakkında olup besmelesiz kesen Müslüman hakkında olmadığında müfessirlerin ittifakı vardır. Allahu Teâlâ'nın, *"Eğer onlara (şeytanlara) itaat ederseniz, şüphesiz siz müşriklerden olursunuz."* buyurduğu da yine Müslümanın besmelesiz kestiği hayvan hakkında değil, murdar olarak ölen hayvanın etini helâl kabul etmek hakkındadır. Vahidî ve diğerleri bunu böyle açıklamışlardır.

Yine Vahidî senedleri ile rivâyet ettiği hadîslerin bazılarında ise -sehven olsun kasden olsun- besmeleyi terketmekte bir sakınca olmayıp, bu durumda kesilen hayvanın etinin helâl olduğu ifade edilmektedir. Boğazlanan hayvanı haram yapan, "Allah'ın ve Muhammed'in adı ile kesiyorum." diyerek hayvanı boğazlamaktır. Bir de Kitabî'nin, Kilise, Mûsâ ve İsâ adlarına kesmesidir. Müslümanın Kâbe'ye, peygamber veya bir sultana karşı kurban kesmesi de aynıdır. Bunların hepsi haram ve işlenmesi kebîredir. Tabiî bunların kelimeleri şerefine veya Allah'a şükrânen veya birisinin gönlünü almak veyahut Allahu Teâlâ'nın kendisini koruması için, Allah rızası adına kurban kesmek böyle değildir, bunlarda haramlık yoktur.

168. Herhangi Bir İş İçin Kurban Adayıp Onu Salıvermek

Allahu Teâlâ,

مَا جَعَلَ اللهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ

"Allah, kulağı çentilen, salıverilen, erkek dişi ikizler doğuran, on defa yavrulamasından ötürü yük vurulmayan hayvanların adanmasını emretmemiştir."[1475] buyurmuştur. Resûl-i Ekrem de:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ سَيَّبَ السَّوَائِبَ

"Bu gibi develeri kurban diye salıveren bizden değildir." buyurmuştur.

Tembih: Her ne kadar bir iş için kurban adayıp onu salıvermeyi kebîreden sayanı görmedim ise de, şiddetli veîdi gerektiren câhiliyye âdetine benzediği için kebâirdendir. Nitekim yukardaki hadîsde açıkça ifade edildiği gibi, Şâfiî'lerde kim bir ava sahip olur, onu yakalar ve sonra onu bırakırsa günahkâr olur. Aynı zamanda mülkiyeti de ondan zâil olmaz. Hatta salıverirken, "Kim yakalarsa ona mubahtır" demekle de mülkiyeti zâil olmaz. Ancak böyle derse, avı yeniden yakalayan onu yiyebilir fakat satamaz ve başkasına devredemez. Ekmek ufaklarını ve bir miktar başakları atan böyle değildir, onları bulan, onlara mâlik olur.

Hatime: Bir kimsenin güvercinleri başkasının güvercinleri ile karışırsa onları sahibine geri vermek lâzım gelir. Şayet kendi güvercinleri başkasının güvercinleri ile karışırsa, kendi güvercinlerine karışan güvercinleri sahibinin alması için müsaade etmesi gerekir. Bunlar döllerse, döller, dişi güvercin sahibinindir. Şayet çok karışık olup ayrılması mümkün değilse herkes titizlikle, itina göstererek kendisine ait olan güvercinleri almalı ve vera'ı elden bırakmamaya gayret etmelidir. Şayet kendi helâl parası ve bağları arasına haram karışırsa, Gazâlî'nin ve diğerlerinin dediği gibi, haram olan miktarı ayırıp, diğerinde dilediği gibi tasarruf eder. Fakat buna da itiraz ederek, ortaklıkta olduğu gibi, o haramı da hâkim marifetiyle ayırmalıdır. Çünkü ortaklıkta hüküm budur, demişlerdir.

Buna verilen cevap da; bu, ortaklık gibi değildir. Zira ortaklık, tarafların arzu ve muvafakatları ile olmuştur. Fakat burada böyle bir şey yoktur. Evet, kendi irâdeleri dışında miras yolu ile de ortaklık olabilir ve bu da isteyerek

1475 el-Mâide: 5/103.

yapılan ortaklık gibi muamele görür. Ancak burada hüküm böyle değildir. Çünkü bunu hâkime duyurmakta zorluk vardır. Hâkim yalnız itiraf ve zilyedlik ile yetinmez. Hâkimin bölmesi, bir hüküm ve kesinlik ifâde etmektedir. Bunun için mutlak surette şahid ve beyyine ister, İşte bunda güçlük vardır. Bu zaruretten sebep, kendi servetine karışan haramı kendi kanaat ve tahminine göre ayırır. Böylece diğer servetinde dilediği gibi tasarruf eder. İşte Rafi'i de bunu demek istemiştir.

Kendi güvercinlerine başkasının güvercinlerinin karışmasını, kendi helâl paralarına haram paranın karışması gibi, şayet bu güvercinler miktar bakımından muhtelif ise, yâni kime ne kadar ait olduğu belli değilse, güvercinler kimin mülkünde bulunuyorsa söz, onundur. Çünkü zilyedlik ondadır. Şayet kendi sahipli güvercinleri kırda serbest ve sahipsiz olan güvercinler arasına karışırsa, eğer serbest olan güvercinler sayılacak kadar az ise, bunlardan avlanmak haramdır. Şayet serbestler çoksa, avlamak caizdir. İbn Münzîr diyor ki: Şayet birkaç avcı köpeklerini bir avın peşine salıverseler ve sonra da avı boğulmuş olarak bulsalar ve her biri avı kendi köpeğinin boğduğunu iddia etse, bu av temiz ve helâldir. Şayet bütün köpekler avın başında iseler, av, hepsine taksim edilir. Şayet köpekler ava sahip çıkmıyorlarsa; Ebü Sevr'e göre aralarında kur'a çekilir, diğerlerine göre sulh için aralarında vakfedilir. Şayet bozulacaksa satılır ve parası onların ıslâhı için' vakfedilir.

AKÎKA BÂBI

169. Doğan Çocuğa Melikü'l-Emlâk Mealinde Ad Takmak

Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَثُهُ رَجُلٌ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ لَا مَالِكَ إِلَّا اللهُ

"Kıyamet günü Allahü Teâlâ'nın en çok hışm ve gazab ettiği, en kötü kişi, "Melikü'l-emlâk- bütün varlıkların sahibi- mealinde adı olandır. Çünkü mülkün mâliki ancak Allahu Teâlâ'dır."[1476] buyurmuştur.

Buhârî ile Müslim'in rivâyetlerinde,

إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ رَجُلٌ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ

"Allah katında en âdi, hor ve hakir olan, adı, "Melikü'l-emlâk" olandır" buyurulmuştur.[1477] Ayrıca, "Allah'tan başka mâlik yoktur." rivâyeti de vardır. Süfyân-ı Sevri, "Şehinşâh" ismi gibi, demiştir. Ahmed İbn Hanbel'e İbn Ömer (r.a.), "Ahne" kelimesinin ne anlamda olduğunu sordum." O, "Evda" -en alçak- anlamına geldiğini" söyledi. Sufyân İbn Uyeyne de "Ahne", çok çirkin ve çok kerih demektir." dedi.

Tembih: Bu gibi isimleri vermenin kebâirden olduğunu, daha önce söyleyeni görmedim ise de kebâirden olduğu bu hadîslerin sarahatiyle meydandadır. Nitekim sonradan bazı imamların bunu tasrih ettiklerini gördüm. Şâfiî imamlara, "Melikü'l-emlâk" ve bu anlamda olan "Şehinşâh" gibi isimlerin haram olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bunlarla Allah'tan başkası vasıflanamaz. Hatta imamlardan bazıları, "Hakimu'l-Hukkâm -hâkimlerin hâkimi-, Kadıyu'l-Kuddât -kadıların kadısı-" isimlerini de bunlara katmışlar ve haram olduğunu söylemişlerdir. Bu husustaki görüşlerimi "Menâsik-i Nevevî" haşiyesinde "Tavaf ve Sa'y" bölümünde açıkladım.

1476 Müslim, Adab 21, No:2143
1477 Müslim, Adab 20, No:2143

YEMEK KİTABI

170. Temiz Olan Sekir Verici Maddeleri Yemek

Bir kısmını Nevevî'nin diğer kısmını da başkalarının tasrih ettikleri gibi bunlar haşhaş, afyon, benek, anber, za'feran ve cevzetü't-tıb gibi sarhoşluk verici maddelerdir. Vuruculuk ve saldırganlığa sebep olan sulu içkiler ise de bu saydıklarımız da aklı karıştırırlar. Meşrubat bölümünde bu konu ele alınacaktır.

Bu açıklamadan, bunlara uyuşturucu madde denmesinde bir sakınca olmadığı anlaşılır. Çünkü bunlar aklı karıştırır, vücudu uyuştururlar. Bunların hepsi müskir veya uyuşturucu olduklarına göre, bunları kullanmanın, tıpkı şarap kullanmak gibi, fısk ve kebîre olmasında şüphe yoktur. Diğer içilen müskirat hakkındaki veîdler, bu keyif verici ve uyuşturucu maddeleri kullanmakta da geçerlidir. Çünkü insanı diğer hayvanlardan ayıran, kelâm derecelerine yükselten, Allah ve Resulünün buyruklarını anlamaya âlet olduğu için, Şariin korumasını istediği aklın izâlesinde bu maddelerin de şarap gibi etkileri vardır. Bu hükümde şarap ile ortaktırlar. O da aklı izâledir. Bunlar da o halde ilerde şarap hakkında anlatacağımız veîdler, aynı şekilde bunlar hakkında da câridir. Bu hususta da "Tehzîrü's-Sikât an İstimalil-Kefteti ve'n-Niât" isimli bir eser telif" ettim. Bu eseri, Yemen âlimleri, bunlar hakkında ihtilâfa düşüp, birinde helâl, diğer ikisinde haram oldukları yazılan üç risale bana gönderip gerçeğin açıklanmasını benden istedikleri vakit yazdım ve bunlardan sakınılması gerektiğini belirttim. Orada özellikle diğer sarhoşluk verici ve uyuşturucu maddeler üzerinde durdum. Oradaki açıklamanın bir özetini burada vermeyi uygun buldum. Bütün bunların haram olmasındaki esas, "Müsned"inde Ahmed'in ve "Sünen"inde Ebû Davud'un rivâyet ettikleri hadîslerdir.

نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ وَمُفْتِرٍ

"Resûl-i Ekrem sekîr veren, aklı karıştırıp bedeni uyuşturan her maddeden nehyetmiştir."[1478] Bunların hepsi sarhoşluk verir, bedeni uyuşturur ve aklı izâle eder.

Garafî ve İbn Teymiye'nin hikâye ettiklerine göre, haşhaşın haram olmasında icma vardır. Hattâ buna helâl diyen kâfir olur. İmamların bunlar hakkında bir şey söylememiş olmaları, bunların zamanında bunların bulunmamasındandır. Bunlar, Tatar devletinin zuhuru olan hicrî altıyüz yılının sonlarında ve yediyüz yılının başlarında meydana çıkmışlardır.

İmâm Mâverdi diyor ki:

"Bir bitki ki, insanda -aşırı gülmek gibi- şiddetli ve olağanüstü bir durum meydana getirir, o bitkiyi kullanana had -ceza- gerekir".

Tıb cevizine gelince; burada Mekke uleması ile Mısır uleması arasında ihtilâf çıkmıştır. Yaptığım araştırma sonunda verdiğim fetva ile onların ulaşamadıkları sonuca ulaştım. Müteahhirîn uleması, araştırma yapmadan ihtilaflı bir şekilde görüşlerini açıklıyorlardı. Fakat bana sorulunca, ben, büyük zatlar olsa bile, benim görüşüm hilâfın-daki görüşlerini reddetmek için araştırmaya koyuldum. Davamı açık ve doğru delillere istinad ettirerek fetvamı verdim ve başarıya ulaştım.

Bana sorulan soru kısaca şu idi: "Tıp cevizinin yenmesinin haram olduğunu şimdiye kadar imamlardan ve mukallidlerinden söyleyen olmuş mudur? Kendiliğinden bunun yenmesinin haram olduğuna dair fetva veren bir âlim var mı? Varsa bunun fetvasına uymak vacip midir?"

Verdiğim cevabın özeti şöyledir: "Şeyhülislâm İbn Dakîk bu cevizin müskir olduğunu söylemiştir. Şâfiî ve Mâliki'nin sonradan gelen âlimleri bunu ondan rivâyet ederek ona itimad etmişlerdir. Hattâ İbn İmad bu hususta daha da ileri giderek, haşhaşât ile bu cevizi bir tutmuştur. Bunun açıklaması şöyledir: Firâki'den hikâye edildiğine göre, Firâkî, zamanının bir fakîhinden naklederek, haşhaşın yaşı ile kurusu arasında fark olduğunu, yaş iken yaprağı sekir vermediği halde kuruduktan ve toz haline geldikten sonra sekir verdiğini söylemiş, doğrusu bunun yaşı ile kurusu arasında bir fark yoktur demiştir. Çünkü haşhaş da tıp cevizine, za'feran, afyon ise sekir verip vücudu uyuşturan maddelerdir." Nitekim Kastalânî "Tekrîmü'l-Maişe" adlı eserinde bunu böyle ifâde etmiştir.

1478 Ebu Davud, Eşribe 5, No:3686

Şimdi Firâkî'nin, "Doğrusu budur." sözü üzerinde düşün. Ayrıca haram olmasında ulemânın ittifak ettiği haşhaşın haramlılığını bu cevize katmıştır. O halde aklı izâle etmesi veya uyuşturucu olması bakımından haram olduğunda hiç şüphe yoktur. Bunun sekir vermesinde Şâfiî ve Malikîler Hanbelîlere uydular. Bunların müteahhirin imamlarından olan İbn Teymiye, müskir olduğunu kesinlikle söylemiş, onlar da ona bu hususta uymuşlardır. Hanefî imamlarından bazılarının sözlerinin özeti de budur. Nitekim Murğinânî fetvasında, "Benek otundan, sarhoşluk veren kısrak sütünden yapılan içki haramdır. Bununla beraber içene had vurulmaz. Ebü Hafs böyle demiştir. Şemsu'l-Eimme es-Serahsî de bunu böylece tasrih etmiştir.

İbn Dakîk ve diğerlerinin sözlerinden, bu cevizin benek otu gibi olduğunu anladık. Hanefîler benek otunun sekir verip haram olduğunu kabul ettikten sonra, bu cevizin de haram olduğunu kabul etmeleri gerekir. Demek ki bu ceviz, bütün imamlara göre haramdır. Ancak Şâfiî, Mâliki ve Hanbelîlere göre haram oluşu nass iledir, Hanefîlere göre iktizâendir. Zira bu ceviz, ya sekir verir ya da uyuşturur. Bunlardaki kaide cevize kıyas edilen haşhaştaki hükme göredir.

"Tezkire" adındaki kitabında Şeyh Ebû İshak, "Şerhu'l-Muhazzeb"de Nevevî ve İbn Dakîk'in anlattığına göre, bu ceviz sekir vericidir. Zerkeşî de, "Bize göre buna muhalefet edeni bilmiyorum" demiştir. Onlara göre sarhoş, kekeleyerek konuşan, sırlarını açıklayan veya yeri gökten, enini boyundan ayıramayan kimsedir. Firakî bu hususta sözü uzatmış ve muhalefet şerhi yürüterek, onun sekir vermediğini söylemiştir. Sonra da aklı ifsad ettiğini söylemiştir. Böylece bir sözde karar kılmamıştır.

Bunun sekir verici olduğunu kesinlikle söyleyenlerden bir kısmı da, bitkilerden anlayan bilginlerdir. Zaten bu hususta otorite de onlardır. İbn Teymiye de bu görüştedir. Ondan sonra gelip onun görüşüne uyanlar da aynı fikirdedir. Hâlbuki bu hususta gerçek olan, mutlak surette sarhoşluk verir ve mutlak surette ifsad eder diyenlerin görüşlerinin aksinedir. Çünkü bazan sarhoşluk anılır da yalnız aklı karıştıran mânâ kastedilir ki bu, genel bir deyimdir. Bazan da aklı karıştırmakla beraber fazla ve aşırı derecede neş'e mânâsına gelir ki, bunda özel anlam vardır. İşte sarhoş dendiği vakit mutlak olarak bu mânâ kastedilir. Birinci mânâya göre sarhoşluk ile uyuşukluk arasında umum mutlak vardır, yâni her uyuşturucu sarhoşluk verir, her sarhoşluk veren uyuşturucu değildir. Ceviz, haşhaş ve benzerleri için sarhoşluk vericilerdir demek, uyuşturucudurlar demektir. Hayır, bunlar müskir değildir diyen de sarhoşluk kelimesinin özel anlamını kullanmıştır.

Bunun gerçeği şudur: Şarap ve benzeri sulu içkiler ile sarhoş olan kimse neş'elenir, hoplar zıplar, na'ra atar, haykırır, kıskanç olur, şuna buna çatar ve saldırır. Fakat ceviz ve haşhaş gibi maddelerle sarhoş olan, tamamen bunun aksine, durgunlaşır, uyuklar, kızmaz, kıskanç olmaz ve uyuşur kalır. Şarap ile sarhoş olmanın şanı o, bu gibi otlar ile sarhoş olmanın şanı da budur. Benim, "Her ikisindeki şanından sebep" sözümle, Zerkeşî'nin Karafî'ye karşı irade ettiğinin reddi anlaşılmış olur.

Zerkeşî diyor ki: "Bazı sulu içkilerde bu ot ve tohumlardaki uyuşturuculuk vasfı bulunduğu gibi, bu ot ve tohumlarda da sulu içkilerin verdiği neş'e, hiddet ve saldırganlık gibi vasıfları da bulunur". Bu reddin tevcihi şöyledir: Şüphe ile kaldırılan bir hükümde, bazı fertlerin o şüphenin dışında kalmaları bu hükme tesir etmez. Meselâ, seferde namazın kısaltılması zorluk şüphesiyledir. Seferin her cüz'ünde bu hüküm bulunmasa da, bu hüküm böyle olmasına ve namazın kısaltılmasına zarar vermez. Bunlarda da hüküm böyledir; birinde bulunan vasıflarının tamamının diğerinde bulunmaması veya birinin özelliğinden olan bir niteliğin diğerinde bulunmaması aynı hükmü taşımalarına zarar vermez. Bu açıklama ile beraber, haşhaşta sarhoşluk var veya haşhaşta uyuşturuculuk vardır diyenler arasında fark olmadığı, her iki tarafın da aynı şeyi söylemiş oldukları anlaşılmıştır. Zerkeşî, "aklı ifsad eder, bozar" dendiği vakit, bu anlaşılmaz. Çünkü "cinnet ve baygınlık da aklı bozar" diye buna itiraz etti ise de bu, özel bir ifsad olmakla onun itirazını reddeder. Böylece o, uyuşturucudur, diyenin sözünün doğruluğu ve ona itiraz edenin sözünün çürüklüğü ortaya çıkmış olur. Fakat bu da cehaletinin özür sayılması iledir. Yoksa biz ulemâdan gelen rivâyetlerle durumu böyle birleştirdikten sonra, hâlâ haşhaşın helâl olduğunu, sarhoşluk vermediğini, uyuşturmadığını sanırsa, en ağır bir şekilde tazir edilir. Hatta İbn Teymiye ve onun görüşünde olanlar, haşhaşı helâl kabul edenlerin küfrüne kail olmuşlardır. Şu büyük mezhepler karşısında bu gibi vartaya düşmekten kişi sakınmalıdır.

Bütün bu anlattıklarımız karşısında, onun nasıl aklı ifsad ettiğini ve günahını bile bile fâsid garazları için tıp cevizini helâl saymakta israr etmeleri şayan-ı hayrettir. Hâlbuki onların garaz ve maksatları daha başka birçok şeyler ile de temin edilebilirdi. Tabiplerin başı İbn Sina bu cevizin, bir buçuk ağırlığında sümbül kullanmakla, cevizin sağladığı fayda sağlanmış olur. Diğer tabiplerin dedikleri gibi, cevizin, kanın hareketine olan zararını da önlemiş ve böylece hem maddi ve hem de manevî zararından, günahından ve Allahu Teâlâ'nın azabından kurtulmuş olur, demiştir. Gerçeği Allah bilir.

"Havî's-Sağîre" adlı eserin bazı şerhlerinde, müskir olduğu sabit olduğu takdirde haşhaş necisdir, demiştir. İbn Teymiye'nin "Siyâset" adlı kitabında, "Şarap gibi haşhaş istimal edene de had vaciptir. Ancak bu, kuru bir madde olup içilecek mayi halde olmadığı için fukahâ necasetinde üç şekilde ihtilaf etmiştir:

Ahmed ve diğer bazılarının mezhebinde necis olduğu söylenir ki, doğrusu da budur. Hayvanı sarhoş etmek haram olduğu için onu hayvana yedirmek de haramdır. İbn Dakîk de, "Bu haşhaşı itlaf edene, şarabı döken gibi, tazmini lâzım gelmez." demiştir.

İmâm Ebû Bekir Kutbu'l-Askalâni, "Haşhaş ikinci derecede sıcak, birinci derecede ise yâbistir. Beyne vurur gözü karartır, mideyi bağlar, meniyi kurutur. Bütün bu zararları karşısında, diğer zararlı şeylerden olduğu gibi, bundan da aklı başında olan kimsenin sakınması gerekir. Meninin kurumasından ve baş ağrısından çeşitli hastalıklar meydana gelebilir. Bunun için zamanında bitkilerle ilgili bilgilerde otorite olan İbn Bitâr, "El-Camî likuve'l-Edviyeti ve'l-Edğiye" adlı eserinde: "Hind kendirinin üçüncü bir kısmı da var ki, buna da "Kendir" derler. Bunu Mısır'dan başka yerde görmedim. Mısır, bahçelerinde bu yetişir ve buna "Haşişe" derler ki, esrar bundan yapılır Bundan bir veya iki dirhem yiyen insan ciddi şekilde sarhoş olur. Bunu fazla kullananları, bu ahmaklaştırır. Bunu kullanan pek çok kimseler akılları başlarından giderek cinnet getirmiş ve hatta ölümlerine sebep olmuştur", demiştir.

Kutbu'l-Askalânî devamla diyor ki: "Bize anlatıldığına göre, hayvanlar da bu otu, kendiri yemezler. Diğer bitkilerden farksız olduğu halde hayvanların yemediği bu ot, bedene hulul edip onu bozan, kuvvetini sarsan, kanını yakan ve rutubetini alıp kurutan, rengi sarartıp solduran bir özelliğe sahiptir". Tıpta asrının otoritesi olan Muhammed b. Zekeriyâ, "Bu ot, çeşitli düşünceler doğurur. Uzuvlardan rutubeti kuruttuğu için meniyi kurutur, çeşitli ve çirkin hastalıklara sebep olur." demiştir.

Nitekim şiirinde:

"Bilmeyerek esrar kullananlara söyle, ey hasis insan, kötü bir yaşantı içine girdin."

"Aklın diyeti incilerle ölçülürken, ey sefih insan, sen onu niçin bir haşhaş'a sattın."

Birçoklarından duyduk ki, bu otu kullanmaya müptelâ olanların çoğu, vücud bakımından bir çeşit titreme, akciğer hastalığı, istiska hastalığı, ay-

rıca aklı giderip cinnete sebep olma ve âni ölümlere sebep olur. Yine bu hususta diğer bir şi'rinde meâlen:

"Ey hidâyet sünnetinden yüz çevirip aldatıcı şeylere meyleden, gece ve gündüz bu gibi zararlı maddeleri kullanan insan, iyi bil ki, kim şehvetin parlak ridasına bürünürse, sonu hüsrandır. Şeriat, şehvetlerden uzaklaşmayı emrederken, akıl da bu gibi kötü şeylere yaklaşmaktan nehyeder. O halde aklını başına al, Allah'a sığın ve sürçmesi büyük, yarası derin ve tehlikeli olan bu gibi zararlı şeylerden tevbe et."

Âlimlerden birisi de, haşhaşı yemekte dinî ve dünyevî olmak üzere yüzyirmi zarar vardır. Bunlardan bazıları:

-Adi şeyler düşündürür.

-İnsan bünyesindeki tabiî yaşlığı kurutur ve bu suretle çeşitli hastalıklara sebep olur.

-Unutkanlık doğurur.

-Baş ağnsı yapar.

-Neslin kesilmesine sebep olur.

-Meniyi kurutur.

-Ani ölüm yapar.

-Aklı bozar ve aklî dengeyi sarsar.

-Titreme yapar.

-Düşünce bozukluğu doğurur.

-Allah'ı unutturur.

-Sırrı ifşa ettirir.

-Kötülükler doğurur.

-Hayâ perdesini yırtar.

-Yalancılık, mürüvvetsizlik, dostluğu kesmek, edeb yerini açmak, kıskançlık duygusunu kaybetmek gibi ahlaksızlıkları aşılar.

-Serveti israf ettirir.

-Kötülerle düşüp kalkmayı kolaylaştırır.

-Namazdan uzaklaştırır.

-Harama yaklaştırır.

-Alalık ve cüzzam hastalıkları yapar.

-Devamlı rahatsızlık doğurur.

-Ciğer hastalığı yapar.

-Kanı yakar.

-Ağız kokusu yapar.

-Dişlerinin çürümesine sebep olur.

-Kirpiklerin düşmesine sebep olur.

-Çok uyku ve tembellik getirir.

-Arslan tabiatlıyı dana, azizi zelil, sağlamı sakat, şecaatliyi korkak, kerem ve şeref sahibini âdi yapar.

-Yer yer fakat doymaz, verilene kanaat etmez, konuştuğu dinlenmez.

-Fasih olanı dilsiz, zekiyi ahmak yapar.

-İnsanın anlayış yeteneğini yok eder.

-İştahı keser.

-Cinsî münâsebet kuvvetini azaltır.

-Lanete uğrar ve cennetten uzaklaştırır.

-Ölüm ânında şehadet kelimesini unutturur.

Esrarda bulunan bu kötülükler, afyon ve benzeri zararlı maddelerde de vardır. Belki afyonda daha fazla olarak ona devam edenin suratının değişmesi vardır. Çirkin manzaralar alır, rezil ve kepaze olur. Aklı azalır, kendisine kimse iltifat etmez. Kendisi gerçeklere eğilmez, her çeşit alçaklık rezalet ve kepazelik içinde haşrolup durur ve bunu herkes görürken hâlâ bazı kimselerin onlar gibi olmalarını istemeleri ve bunların rezaletleri içerisinde haşr u neşrolmalarını arzu etmeleri şaşılacak şeydir. Bu gibilerin küfründen korkulur. Bunların, bütün bu perişan hallerini gördükten sonra yine bunların arasına katılmayı isteyen kimse, şeytanın pençesine düşmüş, onun elinde oyuncak olmuş zavallı bir insandır. Bu adam hayvan ve belki hayvandan da daha âdidir. Çünkü kemal âleti olan aklını kaybetmiştir. Çocuğun top ile oynaması gibi şeytan da onunla oynar ve ona istediğini yaptırır. Yazık, âhireti satıp dünyayı alana.

Allahu Teâlâ hepimizi taatine muvaffak olan zümreye katıp, muhalefetten korusun.

Tembih: Bu uyuşturucu maddeleri kebâireden saymak açıktır. Nitekim Ebû Zer'a ve diğerleri, bunların da şarap gibi olduğunu tasrih etmişlerdir. Hatta Zehebi daha da ileri giderek, yalnız kullanmakta değil, yanlarında bulundurmakta da şarap gibi necis olduklarını ve bunları kullananlara had lâzım geldiğini tasrih etmiş ve yukarda anlattığımız Hanbelî görüşüne meylederek, "Bunlar aklî dengeyi bozmakta şaraptan da daha kötüdürler. Hattâ bunlar, kullananlarda, deyyusluk, lûtîlik, akıl ve mizaç bozukluğu gibi çeşitli bozukluklar meydana gelir. Bir yönden de şarap bunlardan fenadır. Çünkü o, insanı aşırı hareketlere, vurup kırmalara sürükler. Böylece her ikisi de Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan uzaklaştırır. Müteahhirîn âlimlerinden bazıları bu maddeleri kullanana had lâzım gelip gelmemesi hususunda duraklamışlardır. Tâzir edilirler demişlerdir. Zira burada darabsız, yâni herhangi bir yenliklik hıffat gelmeden aklın bozulması var ve aynı zamanda mutekaddimîn âlimlerinin buna dair bir sözleri de yoktur." dediler ki, böyle değildir. Doğrusu bunları kullananlarda da bir yenliklik hâsıl olur. Aynen şarap içenler gibi bunlar da neş'elenir, iştahları artar. Hattâ tiryakileri bu maddelere dayanamazlar. Bunlar kuru olarak yenildikleri için necis olup olmamalarında üç şekilde ihtilâf edilmiştir.

Ahmed ve diğerlerine göre, aynı şarap gibi necistirler ve doğrusu da budur.

Diğer bazılarına göre de bunlar kuru maddeler olduğu için necis değillerdir.

Diğer bazıları da bunların yaş ve kuruları aynı hükme tabi olmayıp, ayrı ayrı hükümleri olduğunu söylemişlerdir. Her ne olursa olsun, lâfzan ve manen bunlar da şarap hükmündedirler.

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) Resûl-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, bizim Yemen tarafında yapılan iki çeşit şarap vardır. Biri darıdan diğeri de arpa suyundandır. Bunların hükmü nedir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Sekir veren her şey haramdır,"[1479] buyurdu. Diğer rivâyette de,

"Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır"[1480] buyurulmuştur. Görülüyor ki, Resûl-i Ekrem sekir veren şeyler arasında kuru ve mayi diye bir ayırım yapmamıştır. Bununla beraber şarap bazan ekmekle yenilebildiği gibi, esrar ve benzerleri de suda eritilip içilebilir. Geçmiş âlimlerin bundan bah-

---

1479 Buhâri, Meğazi 57, No:4087; Müslim, Eşribe 70, No:1733

1480 Ebu Davud, Eşribe 5, No:3681; Tirmizi, Eşribe 3, No:1865

setmemeleri, onların zamanında bu şekilde istimal edilmedikleri içindir.

Bunlar hakkında, "Bunları yiyen ve bir de helâl sayanlar, şakavette iki musibete uğramışlardır." demiştir.

Şeytanın en çok hoşuna giden şey, esrar kullanmaktır. O, esrarı hafif tabiatli kimselere süsler. Onlar da onu helâl sanır ve kullanırlar. Bunun hakkında da:

"Esrar yiyene söyleyin, bunu kullanmakla en çirkin bir geçim yoluna girdin."

"Aklın kıymeti inciler karşılığı iken, sen onu nasıl bir haşhaşa sattın."

Sonuç olarak şunu söyleyelim: Zehebî'nin, bunların necis olduğu hakkındaki sözü ve görüşü zayıftır.

171. Akan Kanı Yemek

172. Domuz Etini Yemek

173. Ölü Hayvan ve Darda Kalmanın Dışında Bunlara Katılan Hayvanların Etlerini Yemek

Allahu Teâlâ,

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ

"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilenler -canları çıkmadan önce kesmişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından susulmuş, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanları, dikili taşlar üzerinde boğazlananlar ile fal okları ile kısmet aramanız size haram kılındı bunlar fâsıklıktır..."[1481] buyurmuştur. Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1481 el-Mâide: 5/3.

قُلْ لا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ

"Ey Muhammed, de ki: "Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki pistir- ve yoldan çıkarak Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum."[1482]

Müfessirler diyorlar ki: "Allahu Teâlâ birinci âyette on bir çeşit istisna yapmıştır:

1. Leş, ölü hayvan: Bunun yenmeyeceğini akıl da onaylar. Zira kan, cidden ince bir cevherdir. Hayvan öldüğü vakit burnu tıkanır, kanı damarlarda hapsolur, kokar. Böyle bir hayvan yendiği takdirde uygunsuz şeyler meydana gelir. Ancak balık ile çekirge bundan istisna edilmişlerdir. Bunlar hakkında sahih hadîsler vardır. Bir hadîste,

إِنَّ ذَكَاةَ الْجَنِينِ ذَكَاةُ أُمِّهِ

"Ana karnındaki buzağının temizliği annesinin temizliğine bağlıdır."[1483] buyurulmuştur. Annesi kesilmiş ise yavrusu da temizdir. Canlı çıkarsa kesilir, canlı çıkmazsa anasına uyularak temiz kabul edilir.

2. Dem, kan: Bunun haram olmasının sebebi, necis olmasıdır. Cahiliyet devrinde kanı kaplara doldurur, pişirir ve misafirlerine ikram ederlerdi. Allahu Teâlâ bunu yasakladı. Ulemâ, bunun haram ve necis olmasında ittifak etmişlerdir. Damarlarda ve ette kalan kan muaftır. Bununla beraber burada durum, mutlak olarak zikredilmiş ise de diğer âyette, "Akıtılmış kan" kaydiyle kayıtlanmıştır. Yine dalak ve ciğer kanları da sahih hadîse istinaden istisna edilmiştir. Aynı zamanda -Akıtılmış kan" demekle de istisna edilmişlerdi. Bazıları, kan -ister akmış olsun, ister akmamış olsun-haramdır diye nakletmişlerdir.

3. Hınzır: Bunun haram olmasının sebebi, necis olmasıdır. Ulemâ diyor ki: "Besin, onu alan kimsenin bedeninde bir cevher, bir madde olur. Kişi aldığı gıda ile ve o gıdadaki özellikle vasıflanır. Domuz ise âdi huylara sahip bir yaratıktır. Son derece haris olan bu hayvan, aşırı derecede kötülüklere rağbet eder. Aynı zamanda kıskançlığı da yoktur. İşte böyle bir hayvanın huyu ile huylanmaması için yenmesi insana haram kılınmıştır. Zaten bu sebepledir ki hıristiyanlar ve özellikle Frenkler domuz etini ye-

1482 el-En'am: 6/146.
1483 Ebu Dâvûd, Zebaih 18, No:2828

dikleri için hırsları artmış ve menhiyata arzuları çoğalmıştır. Hattâ kıskançlıkları da azalmıştır. Zira domuz, yabancı bir erkeğin dişisi ile münâsebette bulunduğunu gördüğü halde kıskançlığı olmadığı için ses çıkarmaz. Fakat diğer hayvanlar böyle değillerdir. Onlar her türlü âdi huylardan uzaktırlar. Bunun için bunların etini yemekle insana herhangi kötü bir huy arız olmaz.

Âyet-i celîle'de "Hınzır" denmedi de "Hınzır eti" dendi. Hâlbuki domuzun her şeyi haramdır. Böyle etini tahsis etmekte gaye nedir?

Çünkü kendisinden özellikle aranan etidir. Kurtûbi diyor ki:

"Kılları hâriç, domuzun bütünü haramdır. Yalnız kılları ile dikiş dikmek caizdir." Şâfiîlere göre deniz domuzu yenir.

4. Allah'tan başkası için kesilenler: Yâni putların adını anarak kesilen hayvanlar demektir ki, bunlar da haramdır. "İhlâl" sesi yükseltmektir. Meselâ, adam aşikâre "Lebbeyk" dediği vakit, Araplar "Ehelle bi'l-hacc" derler. Ayrıca çocuk yüksek sesle ağladığı vakit, "İstehelle's-sabiyyu" derler. Yeniye geçen aya "Hilâl" denmesi de bundandır. Zira ayı gördükleri vakit, "İşte ay" diye bağırırlar. Araplar hayvanlarını keserlerken meşhur putları olan Lât ve Uzza adına kesiyoruz, derlerdi. Allahu Teâlâ bunu onlara haram kıldı. O zaman, "Allah'tan başkası için kesilen" demenin anlamı, sanem ve putlarına kestikleri kurbanlar demektir. Çokları, "Âyetin mânâsı budur." demişlerdir. Diğer bir kısmı da, "Üzerine Allah'tan başkasının adı anılan" demektir, demişlerdir. Fahruddin er-Râzî bu tevcihin daha uygun olduğunu söylemiştir. Çünkü âyetin lafzına bu mânâ daha uygundur. Âlimler diyorlar ki: "Bir Müslüman bir hayvan boğazlasa ve bunu keserken başkasına yaklaşmayı, başkasının rızasını kazanmayı kasdetse, irtidad etmiş ve kestiği de murdar olmuştur". Evet:

وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ

"Kitap verilenlerin yemeği size helâl kılındı."[1484] âyet-i celîle'sinin delâleti ile kendilerine kitap verilenlerin kestiği yenir. Fakat Allah adını anarak ve Allah için kesmeleri şarttır. Şayet Mesih İsa adına keserse, dört mezhep ve diğerlerine göre kestiği yenmez. Gerçi kitap kendilerine verilenlerin kestiği yenir, ne namiyle kestiğine bakılmadan mutlak surette yenir, diyenler olmuş fakat,

1484 el-Mâide: 5/5.

وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ

âyeti hastır. Bu hâs, o nam üzerine takdim edilir ki, bu, bir usûl kaidesidir.

İbn Atıyye birisinden naklederek diyor ki: "Zâtın birisine:

"Bol harcayan bir kadının zevk ve eğlence için boğazladığı inek yenir mi?" diye sormuşlar. O da:

"Hayır, yenmez," demiştir."

5. Münhanıka: Boğularak ölmüş hayvandır. Cahiliyet devrinde böyle hayvanı boğarlar, öldüğü vakit keser, yer ve yedirirlerdi.

6. Mevkûze: Sopa ile öldürülen hayvandır. Taş ile öldürülen de aynıdır. Çünkü bunlar kanları akmadan ölmüşlerdir.

7. Müteraddiye: Yüksekçe bir yerden yere veya kuyuya düşüp ölendir. Bu da haramdır, yenmez. Bu hayvana av maksadıyle atılan ok isabet etse de yenmez. Çünkü helâl olması için yalnız okun yarası ile ölmesi lâzımdır. Burada ölümüne iki sebep olmuş oluyor.

8. Natıha: Başka bir hayvanın süsmesiyle ölen hayvandır. Bunun da eti yenmez. Çünkü kanı akmamıştır. Sonundaki (HE) ile süsülen koyun demektir. Hâlbuki bütün yenen hayvanlar aynı hükümdedir. Çoğunlukla koyun yendiği için, ondan söz edilmiştir.

9. Yırtıcı hayvanın yiyip geride bıraktığı kısımdır. Cahiliyet devrinde bu gibi parçaları yer ve adamlarına yedirirlerdi. İslâm dini bunu da yasaklamıştır.

AllahTeâlâ'nın,

إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ

âyet-i celîle'sindeki istisnâden, bütün bunlarda canlı olarak hayvana yetişip yaşayacağı ve hemen ölmeyeceği anlaşılan ve kesilecek damarları mevcut olan hayvanı boğazlamakla bismil olur ve yenir. Ancak kuyuya düşen ve çıkarılmasına imkân olmayan canlı hayvanın herhangi bir yerini kanatmak da kâfi gelir.

10. Dikili taşlar üzerinde boğazlananlar: Bir rivâyette taşlar üzerinde kesilenler demektir ki (Alâ) kelimesinin, "Üzerinde" mânâsında olduğu aşikârdır. Diğer bir rivâyette Nusub putlardır, ibadet ve tapınmak için diki-

lirler. Buna göre (Alâ) (L) mânâsındadır. Bu takdirde "Putlar için kesilen" demek olur.

Mücâhid, Katâde ve İbn Cureyc diyorlar ki: Kâbe'nin çevresinde tapındıkları taş olarak 360 put vardı. Cahiliyet devrinde bunlara taparlar ve bunlara saygı gösterirlerdi. Bunlar için kurbanlar takdim ederlerdi. Bunlar, "sanem"'lerden başka idiler. Sanem'ler insanlar şeklinde yapılmış birtakım suretlerdi. Onları insan şekline sokar ve üzerlerine etler koyarlardı. Müslümanlar Resûl-i Ekrem'e:

"Câhiliyet devri insanları kan akıtmakla Kâbe'ye saygı gösterirlerdi. Biz ise buna daha çok hak kazanan kimseleriz. Yâni biz de Kâbe için kan akıtıp kurbanlar keselim," demek istediler. Resûl-i Ekrem sükût etti. Bunun üzerine:

لَنْ يَنَالَ اللهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ

"Bu hayvanların ne etleri ve ne de kanları Allah'a ulaşacaktır. Allah'a ulaşacak olan, ancak sizin Ona yaptığınız ibadettir."[1485] âyet-i celîle'si nazil oldu.

11. "Fal okları ile kısmet aramanız..." Kumar okları ile kısmet talep etmek. Câhiliyet devrinde bir adam bir şey yapmak istediği vakit Kâbe'nin puthanesine gider, orada sağlam ağaçtan yapılmış düzgün yedi ok bulunurdu. Bunlara "Ezlâm" denmesi, düzgün oldukları içindir. Bunların birinde; "Evet", diğerinde, "Hayır", birinde de "Sizden", diğerinde, "Başkalarından" yazılı idi. "Sizden" yazılı olan ok, evlenecekleri zaman sizden evlenmeli demek idi. "Başkalarından" yazılı olan ok da, başkalarından yâni başka kabileden evlenmeyi işaret ediyordu. Oklardan birinde "Mulsak" yâni sizin soyunuzdandır, diğerinde "Diyet" yazılı idi. Yedinci okta yazı bulunmazdı. Neseb veya diyette ihtilâf ettikleri vakit putların büyüğü olan Hubel putuna gider, ona yüz dirhem hediye takdim ederlerdi. Sonra da okların başında bulunan kimseye de büyük baş hayvan kurban olarak getirirler, o da onlara durumu açıklardı. Onlar, "Ey bizim putlarımız, biz şöyle böyle yapmak istiyoruz" diyerek okları çekerlerdi. Hangisi çıkarsa onu yaparlardı. İşte Allahu Teâlâ böyle ok atışmaktan've bunlar için kurban kesmekten nehyetmiş ve bunu haram kılmıştır.

Bunu, bu yiyecekler arasında anmanın yolu: Zira bu kesilen Kâbe'ye yükseltilirdi. Kurtubî diyor ki: "Buna îstiskâm denmesinin sebebi, onlar rızıklârını da bunlarla taksim ettikleri içindir. Allahu Teâlâ'nın,

1485 el-Hacc: 22/37.

buna benzer olarak haram kıldıklarından birisi de müneccimin -yıldızlarla fala bakanın- sözüne inanmaktır. Allahu Teâlâ bunlara iltifatı yasaklamıştır.

Bir cemaat, bu âyetten muradın, kumar olduğunu söylemişlerdir.

İbn Cubeyr, "Bu Ezlâm, bazı beyaz taşlardır. Cahiliye devrinde halk onlarla vuruşurdu." demiştir.

Mücâhid, "Bunlar Fars ve Rumların kumar âleti olan şemikler, topuk kemikleridir. Zar gibi kullanılırdı." demiştir.

Şa'bî, "Ezlâm, Arapların kumar âletleridir." demiştir.

Tembih: Akıtılmış kan, domuz eti ile ölmüş hayvan etlerini yemenin kebâirden olması, her iki âyetin açık olan manâları gereğidir. Zira Allahu Teâlâ, "Bunlar fasıklıktır." buyurmakla bunların hepsine fısk adını vermiştir. Nitekim imamların pek çoğu bunu böylece tasrih etmişlerdir. Müfessirlerden bazılarına göre Fısk, yanbaşında olan Ezlâm'a racidir. Bu söz yerinde değildir. Zira usûlde birleşen kaideye göre, fısk kelimesi kendisinden önce zikredilenlerin hepsine şâmildir. Bunu bazılarına tahsis edip bazılarından nefyetmeye yol yoktur. Şu kadar ki onlar kanı sarahaten zikretmemişlerdir. Ancak delil ile o da bilinmiştir. Necaseti de bunlara ilhak edip onun da yenmesinin haram ve kebâirden olması gerekirken bunu aşağıda anlatacağım gibi buldum.

174. Canlı Hayvanı Ateşte Yakmak

Sahih hadîste,

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْثٍ فَقَالَ: إِنْ وَجَدْتُمْ فُلاَنًا وَفُلاَنًا فَأَحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ: إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فُلاَنًا وَفُلاَنًا وَإِنَّ النَّارَ لاَ يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا

Ebû Hureyre (r.a.)den rivâyete göre şöyle denmiştir: "Resûl-i Ekrem bizi müfreze içinde savaşa gönderirken, Kureyş kabilesinden iki kişinin adlarını zikrederek:

"Filân ve filânı ele geçirirseniz onları ateşte yakınız," buyurmuştu. Yola çıkmak istediğimizde Resûl-i Ekrem:

"Ben, filân ve filânı yakınız diye emretmiştim. Hâlbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Bu kötü insanları yakaladığınızda onları yakmayın, öldürün," buyurdu."[1486]

İbn Mesûd (r.a.) den rivâyete göre şöyle demiştir: "Biz Resûl-i Ekrem'le bir gezide idik. Resûl-i Ekrem abdest bozmaya gitmişti. Bu sırada biz küçük bir kaya kuşu gördük. Yanında iki yavrusu vardı.

Onları aldık. Anneleri gelip yavrularını göremeyince kanat çırpmaya başladı. Bu esnada Resûl-i Ekrem de geldi ve:

"Yavrularını almak suretiyle bu kuşu kim rahatsız etti? Yavrularını ona geri veriniz," buyurdu. Bir defa da yakmış olduğumuz karınca yuvasını görmüştü ve:

"Bu karıncaları kim yaktı?" diye sordu. Biz:

"Biz yaktık, ya Resûlallah," dedik. Resûl-i Ekrem:

"Ateşte azâb etmek yalnız Allah'a yaraşır," buyurdu.[1487]

Tembih: Böyle -küçük olsun, büyük olsun, eti yenilsin, yenilmesin- mutlak surette canlıları yakmanın kebîreden olduğu "Ravza" kitabında yazılıdır ki, "Üdde" Kitabından alınmadır. Rafi'i, bunun mutlakıyyetinde ve her çeşit hayvana şâmil olmasında duraklamıştır. Ezraî de ona uyarak, "Udde sahibinin böyle mutlak surette hayvanı yakmanın kebâirden olduğu hakkındaki sözünde nazar vardır, demiştir. Zira şimdi bir pire veya bir biti yakmakla bir adama fâsıklık damgasını vurmak cidden uzak bir ihtimaldir. Aynı zamanda bu adama fâsık diyebilmek için hayvan yakmanın yasak ve haram olduğunu da bilmesi lâzımdır." demiştir. "Hâdîm" de talebesi de ona uydu ve bu mutlakıyyette tevakkuf etti. Sonra da şöyle dedi: "Şayet ateşten başka bir şeyle öldürülmesi mümkün değilse kebâir olmaz". Sonradan gelen bazı âlimler de bunu takip etti ve "Böyle hükmü mutlak olarak ele almakta düşünülür, sözü yerinde değil. Doğrusu, hükmü mutlak olarak ele almaktır. Müteahhirin'in cemaati de buna uyarak, mutlak surette canlı hayvan yakmanın kebâir olması üzerinde durdu, Rafi'i ve arkadaşlarının duraklamasına kıymet vermediler.

Zerkeşî'nin, "Evet, başka suretle öldürülmesi mümkün olmazsa bunda düşünülür" sözünü başkaları da söylemiş ve kebâirden olmaması için baş-

1486 Buhâri, Cihâd 106, No:2795

1487 Ebu Davud, Cihad 122, No:2675

ka suretle öldürülmemesini şart koşmuşlardır. İşte Zerkeşî'nin "Evet" ile başlayan yukardaki sözünden muradı da budur.

Celâl Belkınî diyor ki: "Rafi'i'nin, duraklamasına Nevevî'nin itiraz etmemesi, onu kabul etmiş gibi oluyor. Demek ki beş fâsık hayvan vardır ki, bunların zararlarının giderilmesi için ancak ateşte yanmaları gerekirse, o vakit bunların ateşte yanmaları kebâirden olmaz". Fakat bunlardan başka -yensin veya yenmesin- her ne çeşit canlı olursa olsun, onları ateşte yakmak haram ve kebâirdir. Nitekim yukarda metni, geçen Müslim'in rivâyetinde; Abdullah İbnÖmer (r.a.) güvercini hedef alıp ona ateş atan bir topluma uğradı. Onlar İbn Ömer (r.a.) i görünce dağıldılar. İbn Ömer (r.a.):

"Bunu kim yaptı? Zira Resûl-i Ekrem, hayvana bu şekilde eziyet edene lanet etmiştir, dedi. Hâlbuki ateş ile eziyet, bundan da daha şiddetlidir."

Yine Müslim'in rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ اللهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ فِي الدُّنْيَا

"Dünyada canlılara ateş ile eziyet ve işkence edenlere kıyamet günü Allahu Teâlâ azâb eder."[1488] Diğer rivâyette, *"İnsanlara azâb edenlere..."* şeklinde ise, aslolan genel olarak herhangi canlıya azâb edene azâb eder. Resûl-i Ekrem bu hadîsi, birisini, bir başkasına güneşte azâb ettiğini gördüğü vakit, söylemiştir. Elbette ateş, güneşten daha şiddetlidir.

175. Pislik Yemek

176. Pis Olan Bir Şeyi Yemek

177. Zararlı Olan Bir Şeyi Yemek

Pislik, pis şey ve zararlı şeyleri yemenin kebâirden olmasını, sonradan gelen âlimlerden bazıları açıkça ifâde etmişlerdir. Pislik yemenin kebâirden olması, ölü hayvana kıyasladır. Zira onun haram olması, zararından ötürü değil, necis olmasından ötürüdür. Her necaset de hükümde aynıdır. İkincisine gelince; pis şeyi herhangi bir şeyi pisleştirmekte o da necaset hükmünü alır. Üçüncüsü; zararlı olan şeyleri yemeye gelince, bunların haram

1488 Müslim, Birr 117, No:2613

ve kebâirden olmaları açıktır. Çünkü zararlı şey, ya aklı veya bedeni ifsad eder. Elbette bunun günahı büyüktür. Başkasına tahammül edemeyeceği şekilde zarar vermek kebîre olduğu gibi, kişinin kendisine zarar vermesi de kebîredir. Hattâ kendini korumak, başkasını korumaktan daha öncedir.

Fürû: Temiz olduğu halde vücuda zararlı olan şeyi yemek haramdır, toprak, afyon ve zehir gibi. Doktorun tavsiyesiyle az miktar alınabilir, çünkü gaye tedavidir.

Yine temiz olduğu halde akla zarar veren şeyleri yemek de haramdır. İnsanı neşelendirmediği halde sarhoş yapan bitkiler gibi. Ancak iki âdil doktor, senin derdine bu ve benzeri maddelerden başka çare olmadığını söylerlerse, o zaman bu gibi maddeleri ilâç olacak kadar kullanmakta beis yoktur. Bir bitkinin müskir olup olmadığında veya bir sütün içilip içilmediğinde şüphe edilirse, bunları yiyip içmek haramdır. Şayet sinek gibi bir şey yemeğe düşüp, orada pişer ve dağılırsa, o yemek yenir. Şayet kuş kadar bir hayvan veya insan vücudunun bir parçası yemeğe düşerse, bu yemek yenmez. Şayet donmuş olan bir yemekte necaset bulunur ve fakat necasetin oraya isâbeti donmadan önce mi yoksa donduktan sonra mı olduğunda şüphe edilirse, bu necaset ve isabet ettiği yerleri atarak kalanını yemekte bir beis yoktur. Zira aslolan, onun temiz olması idi. Aynı zamanda, donduktan sonra bu pis maddenin oraya düşmesi ihtimali de vardır. Hatta zann-ı galibi yemek, donmazdan önce o necasetin oraya düştüğü istikametinde olsa da yine yenir. Yılan eti ile karışık tiryak yemek de haramdır. Ancak ölü hayvan etini yemeği mubah kılan zarurettir.

Son söz: Hayvanlar iki kısımdır: Bir kısmı zararı olup kârı olmayan hayvanlar; yılan, akrep, fare, çaylak, saldıran köpek, kara karga, kurt, arslan, kaplan ve diğer yırtıcı hayvanlarla ayı, kerkes, tuşencil kuşu, pire, sarı karga, küçük keler, büyük keler, sivrisinek ve yaban arısı gibi. Bunları ve bunların benzerlerini öldürmek -ihramda da olsa- caiz ve sünnettir.

Bir kısım hayvanlar da vardır ki, hem kârı ve hem de zararı vardır. Bunlar kemre böceği, yengeç akbaba gibi. Bunları da öldürmek mekruhtur. Ne kâr ve ne de zararı olmayan bazı köpeklerin öldürülmesinin helâl olup olmamasında ihtilâf vardır. Fakat en sağlam söz, zararı olmayan hayvanın öldürülmesinin caiz olmamasıdır. Meselâ, büyük karıncanın da hiç bir kâr ve zararı olmadığı halde öldürülmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Yine bunun gibi, arı, kırlangıç, göçmen kuşu, kurbağa, av ve bekçi köpeğini öldürmek de haramdır.

ALIŞVERİŞ KİTABI

178. Hür Adamı Satmak

Buhâri ile İbn Mâce ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

قَالَ اللهُ تَعَالَى: ثَلَاثٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا ثُمَّ أَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ

"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Üç sınıf insan vardır ki kıyamet gününde ben onların hasmıyım.

(Birincisi:) Bir adamdır ki; benim adıma yemin ederek satar ve sonra ahdi bozar.

(İkincisi:) Hür bir insanı köle diye satar ve parasını yer.

(Üçüncüsü:) Yine bir adamdır ki, işçiyi tutar ve onu alabildiğine çalıştırır da sonra hakkını vermez."[1489] buyurmuştur.

Tembih: Hür bir insanı satmanın kebâirden sayılması, hadîsteki şiddetli tehditten kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bazı muteahhirîn de bunu açıkça tasrih etmişlerdir. Tahavî diyor ki: "İslâmiyetten önce bir insan borcunu ödeyemediği vakit, onu, borcuna karşılık satarlardı. Nihayet Allahu Teâlâ:

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ

"Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar beklemelidir."[1490] âyet-i celîle'sini indirmekle hür adamı satmayı yasaklamıştır. Bunun mensûh olduğunu kimse iddia etmemiştir. Zamanımıza ve sonuna kadar böyledir.

1489 Buhâri, Buyu' 106, No:2114; İbn Mace, Ruhûn 4, No:2442

1490 el-Bakara: 2/280.

179. Ribâ'yı Yemek

180. Ribâ Yedirmek

181. Ribâ Senedini Yazmak

182. Ribâ İşleminde Şahidlik Yapmak

183. Ribâ Alanla Veren Arasında İrtibat Sağlamak

184. Ribâ'ya Yardımcı Olmak

Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'de,

اَلَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların: "Zaten alışveriş faiz demektir" demelerindendir. Hâlbuki Allah alışverişi helâl, faizi haram kıldı. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisinedir. Onun işi Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır. Allah faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir. Allah, pek nankör ve hiç bir günahkârı sevmez."[1491]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَفَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَوَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

1491 el-Bakara: 2/275-278.

"Ey müminler, Allah'tan sakının. Eğer inanıyorsanız, faizden arta kalmış hesabtan vaz geçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böyle haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz. Borçlu darda ise, en genişleylnceye kadar beklemelidir. Bilmiş olsanız, bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır." [1492]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

"Ey mü'minler, faizi kat kat olarak yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa erişesiniz. İnkar edenler için hazırlanmış ateşten sakının."[1493] buyurmuştur.

Bu âyet-i celîle'leri ve bu âyetlerde faiz yiyenlerin uğrayacakları azâbları düşün. Kısaca bu açıklanabilir. Şöyle ki:

Ribâ, sözlükte ziyâdelik ve fazlalık demektir. Şer'an ribâ akid halinde ve şeriat ölçüsünde misli malum olmayan özel bir ivaz üzerine akiddir. Yahut her iki bedelde tehir veya birinde tehir iledir. Demek ki ribâ üç nevidir:

1. Ribe'l-fadl: Cinsleri bir olan iki ivazdan birinin diğerinden fazla olması ile yapılan alışveriştir.

2. Ribe'l-yed: Bir cinsten olan iki maddenin birbiriyle satılması geç ödeme ile, yahut birini alıp diğerini vermeyi geç ödeme ile veya peşin ve veresiyede muhayyer olmakla yapılan alışveriştir ki, bunların herbirinin illetlerinin bir olması şarttır. Meselâ, cinsleri ayrı olsa da her ikisinin yiyecek maddesi olması veya her ikisinin nakid olması gibi.

3. Ribe'n-nesîe: Bu da yenecek maddeleri veya nakidleri, cinsleri bir ve ayrı olmakla beraber -bir an için de olsa- veresiye vermektir. İki tarafı bir olup aynı meclisde verilmiş olsalar da yine fark etmez.

Birincisi, yâni ribe'l-fadl; bir kilo buğdayı bir kilodan azma veya bir kilodan fazlasına; bir gram gümüşü bir gram gümüşten azına veya çoğuna vermek gibidir. İsterse hemen alsın versinler, isterse veresiye versinler, fark etmez.

İkincisi, yâni ribe'l-yed; bir kilo buğdayı bir kilo buğdaya; bir gram altını bir gram altına; bir kilo buğdayı bir veya daha çok arpaya; bir gram altını bir gram gümüş veya daha fazlasına vermek gibi. Ancak burada muhayyerlik veya birini sonradan almak vardır.

1492 el-Bakara: 2/278-280.
1493 Âl-i İmran: 3/129.

Üçüncüsü, yâni ribe'n-nesîe; bir kilo buğdayı bir kilo buğdaya veya bir dirhem gümüşü bir dirhem gümüşe vermektir. Fakat bunlar aynı mecliste alınıp verilseler de bir an için birinin veresiyesi olması gerekir. İşte bu da ribe'n-nesiedir.

Hulâsa; ivazlar cins ve illet bakımından bir olursa -buğdayı buğdaya, altım altına vermek gibi- burada üç şart aranır. Müsavat ve akid esnasında bunu kesin olarak bilmek, ayrılmadan önce hulul etmek ve alıp vermektir. Cinsleri ayrı olup, illetleri bir olduğu vakit-buğday ile arpayı ve altın ile gümüşü satmak gibi- o vakit hulul ile tekabuz, hemen karşılıklı alıp verme gibi iki şart aranır. Bu iki şart bulununca fazla alıp vermek caizdir. Cins ve illetleri ayrı olursa-buğday ile altın veya elbise gibi- bunlardan hiç bir şey şart koşulmaz. Burada illetten maksat, ya tu'mdur ki azık olarak alınır veya ekmek katığı olur veya meyvelenmek veya tedavi için olan şeylerdir. Bütün bunlarda ribâ aranır.

Nakdiyâta gelince; bunlar da madrub olan altın, gümüş ve benzerlerindedir. Geçer akça da olsa fulus'de ribâ yoktur.

Mütevelli, dördüncü bölüm olarak bir de **ribe'l-kard** ilâve etmiştir ki, gerçekte bu ribe'l-fadl'de dahildir. Zira ribe'l-fadl'de ödünç verene menfaat sağlamak şartı koşulmuştur. Yâni yüz kuruşu yüz kuruşa vermiştir fakat bundan ayrıca bir menfaat sağlamıştır.

Bütün bu dört nevi ribânın haram olmasında icma vardır. Zira âyet-i celîle'ler ve ilerde gelecek hadîs-i şerifler bunu kesin olarak ifâde etmektedirler. Ribâ hakkındaki veîdler bu dört nev'e de şâmildir. Evet bunlardan bazısı akıl ile biliniyorsa da bazısını akıl alamayacağı şekilde teabbudidir.

Ribe'n-nesîe'ye gelince; bu câhiliyet devrinde meşhur idi. Meselâ, birisi altı ay va'de ile bir adama bin kuruş verir. Her ay başı muayyen bir kâr alır ve baş parası yine aynen kalırdı. Va'de sonunda da baş parayı alırdı. Şayet borçlu parayı vermekten âciz kalırsa süresi uzatılır, paranın miktarı artırılırdı. Buna ribe'l-fadl demek de mümkün iken, ribe'n-nesîe denmesi, burada bizzat veresiyecilik maksud olduğu için idi. Bu nevi ribâ şimdi de insanlar arasında meşhurdur.

İbn Abbâs (r.a.) yalnız ribe'n-nesîe'nin haram olduğunu söyler ve derdi ki:

"O zamanlar bilinen ancak bu ribâ idi".

Fakat yukarda geçen dört nev'in de haram olduğunu bildiren sahih hadîsler vardır. Bu hadîslerin hiç birine ne ta'nedilmiş ve ne de dil uzatıl-

mıştır. Bunun için, İbn Abbâs (r.a.) in da bu görüşünden sarf-ı nazar ettiğini söylemişlerdir. Ubeyy (r.a.) kendisine:

"Sen bizim Resûl-i Ekrem'den görüp duymadığımız herhangi bir şeyi gördün ve duydun mu? Bir bildiğiniz varsa söyleyiniz," dedikten sonra ribânın her çeşidini haram eden sarih hadîsini kendisine okumuş ve:

"Artık cemiyette senin yerin yok. Bu görüşte olduğun sürece evden dışarı çıkamazsın, evinde kalırsın" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs (r.a.) da görüşünden döndü.

Muhammed b. Şîrîn de diyor ki: "Biz İkrime'nin evinde oturuyorduk. Adamın biri geldi ve İkrime'ye:

"Bilmem hatırlar mısınız, biz İbn Abbâs (r.a.) ile falancının evinde oturuyorken, İbn Abbâs (r.a.):

"Ben kendi görüşümle hileyi, fazla para ile sarraflığı helâl kabul ediyordum. Sonra, Resûl-i Ekrem'in bunu haram ettiğine dâir hadîsi bana ulaştırıldı. Şahid olun, ben de onu haram tanıyorum." demişti.

"Ribânın haram olması için her nev'inde birbirini tutmayan birtakım şartlar öne sürmüşlerdir. Bunun için ben, bunların bir kısmı teabbudîdir, hikmetini anlayamayız, dedim.

Bu illetlerden biri, bir dirhemi peşin veya veresiye iki dirheme verdiğimiz vakit; peşin verdiğimizde ikinci dirhem karşılıksız bir alışveriş olur. Aynı zamanda bunda karşıdaki adamın servetini telef etmek vardır. Hâlbuki Müslümanın malına hürmet, kanına hürmet gibidir, ikinci şekil de aynıdır. Zira para kendi elinde olsaydı bu ikinci dirhemi kazanması mevhum olurdu. Böyle vehme dayanarak parayı almak en büyük bir zarardır.

Diğer bir sebep de böyle para verip karşılığında alınan fazla para helâl olsa, kazanç ve ticâret bâtıl olurdu. Daha kimse zahmet çekip mal getirmek sevdasına kapılmazdı. Bir dirheme iki dirhem alan bir insan daha o zahmetlere girer mi? Bu suretle kamu yaran zedelenir ve milletin ihtiyacı temin edilmez olurdu. Çünkü kamu yararı ancak ziraat, ticaret, imaret ve san'atla temin edilir.

Bunlardan başka diğer bir sebep de; ribâ, iyilikleri ve ödünç vermekteki sevabı kaldırır. Bir grama iki gram almak helâl olsaydı, daha hiç kimse bir gramı bir grama ödünç vermezdi.

Bir başka sebep de çoğunlukla ödünç veren zengin, alan ise yoksuldur. Şayet bir kuruşa iki kuruş almak helâl olsa yoksul zarar görür, Rahman ve Rahîm

olan Allahu Teâlâ'nın rahmetinden faydalanmamış olurdu. Ribâyı alan da Allahu Teâlâ'nın, *"Onlar mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar."* hak kazanırlardı. Kıyamet günü Allahu Teâlâ insanları diriltece-ği zaman herkes sür'atle mezarından çıkacak, ancak faiz yiyenler sarhoş ve sar'alılar gibi her kalkmak istedikleri vakit yüzleri, yanları ve sırtları üzerine düşeceklerdir. Çünkü onlar hile ve aldatma ile Allah ve Resulüne savaş açarak ribâ yedikleri ve bu da midelerine ağırlık verdiği için herkesle kalkıp mahşer yerine gidebilmelerine engel olacak; her ne zaman gayrete gelseler böyle çirkin şekilde yerlere serilcek ve insanlardan geri kalacaklardır. Şurası da bir gerçek ki, onları mahşer yerine sürükleyen ateş, bunları her düşüp kalktıkça, arkadaşlarından geri kaldıkça, bunları kaplayacak ve onlara azâb edecektir. Yalnız mahşer yerine gitmekte Allahu Teâlâ onlarda iki azabı toplayacaktır. Bu iki azâbtan biri, yollarda sendeleyerek düşüp kalkmaları, diğeri de arkalarından gelen cehennem alevlerinin onları kaplayıp yalamaları ve onları mahşer yerine zoraki bir şekilde sevketmeleridir. Bu suretle onlar insanlardan ayrılır ve "İşte bunlar ribâ yiyenlerdir" diye teşhir edilirler. Nitekim Katâde:

"Ribâ yiyenler mecnûn olarak mahşer yerine sevkedilirler. Bu, onların alâmetidir. Mahşer halkı bunları bu alâmetlerinden tanır." demiştir.

Ebü Saîd el-Hudri (r.a.) nin rivâyetinde şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem İsrâ gecesinde dünya semasına baktı. Orada karınları büyük evler gibi olan birtakım kimseler gördü. Bunlar karınları önlerine sarkmış vaziyette Fir'avun ailesinin yolunda duruyorlardı. Fir'avun ailesi akşam sabah cehenneme arzedilirken onlara yol vermek için çaba harcamalarına rağmen, karınları kendilerine bu imkânı vermiyor ve Fir'avun ailesi onları çiğneyip geçiyordu. Resûl-i Ekrem Cebrail aleyhisselâma:

"Bunlar kimlerdir?" diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:

"Bunlar ümmetinden ribâ yiyenlerdir. Bunlar kabirlerinden, şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkacaklardır." buyurdu.[1494]

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي لَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فَنَظَرْتُ فَوْقِي فَإِذَا أَنَا بِرَعْدٍ وَبُرُوقٍ وَقَوَاصِفَ قَالَ: فَأَتَيْتُ عَلَى قَوْمٍ بُطُونُهُمْ كَالْبُيُوتِ فِيهَا الْحَيَّاتُ تُرَى مِنْ خَارِجِ بُطُونِهِمْ. قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ هَؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا

"İsrâ gecesinde yedinci kat göklere ulaştığım zaman başımın üzerinde birtakım gök gürültüleri ve şimşekler duydum. Baktım, karınları evler gibi, içleri

1494 Ebu'l-Kasım el-İsbahânî, "et-Terğîb ve't-Terhîb", No:1400, 2/185

yılanlarla dolu ve dıştan görünür vaziyette birtakım insanlar gördüm. Cebrail aleyhisselâma:

"Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Cebrail aleyhisselâm:

"Bunlar ribâ yiyenlerdir," dedi."[1495]

Bir başka hadîste Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكَ وَالذُّنُوبَ الَّتِي لَا تُغْفَرُ: الْغُلُولُ فَمَنْ غَلَّ شَيْئًا أَتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَكْلُ الرِّبَا فَمَنْ أَكَلَ الرِّبَا بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَجْنُونًا ثُمَّ قَرَأَ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ

"Mağfiret edilmeyen günahlardan sakının.

(Bunlardan birincisi:) Gulûl, ganimet malından bölünmeden almaktır. Kim böyle yaparsa kıyamet günü o mal ile mahşer yerine gelecektir.

(İkincisi:) Ribâ yemektir. Kim ribâ yerse kıyamet günü deli olarak dirilecektir." buyurdu ve sonra da: "Ribâ yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar." âyetini okudu.[1496]

Başka bir hadîsde,

يَأْتِي آكِلُ الرِّبَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُخَبَّلًا يَجُرُّ شِقَّيْهِ ثُمَّ قَرَأَ: لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ

"Ribâ yiyenler kıyamet günü yanlarını sürükleyerek bozuk düzen içinde mahşer yerine gelirler." buyurdu sonra da: *"Ribâ yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkacaklardır."* mealindeki âyeti okudu.[1497]

Namaz bölümünün baş tarafında anlatılan sahih hadîsin sonlarında:

"Ribâ yiyen, ölümünden başlamak üzere kıyamete kadar kan gibi akan bir kızıl ırmakta yüzmekle azâb edilecektir. Bu kimse (bu nehirde yüzerken) kenara gelir, ağzını açar ağzına bir taş atılır, yüze yüze karşıya geçer, tekrar ağzını açar taşı alır bir türlü karaya çıkamaz (azâbtan kurtulamaz). İşte kıyamete kadar böyle azâb edilir."[1498] Bu taşlar, dünyada yediği haram ribâlardır.

1495 Ebu'l-Kasım el-İsbahânî, "et-Terğîb ve't-Terhîb", No:1404, 2/189

1496 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:110, 18/60

1497 Ebu'l-Kasım el-İsbahânî, "et-Terğîb ve't-Terhîb", No:1401, 2/185

1498 Hadîs yukarıda geçmiştir.

Dünyada onları yuttuğu gibi, öldükten sonra ateşten birer taş olarak da kıyamete kadar onları yutacaktır. İlerde nakledeceğimiz hadîslerde, ribâ yiyenler için hazırlanmış olan azâb çeşitleri anlatılacaktır. Allahu Teâlâ'nın buyurduğu gibi onların bu şekilde azâb edilmelerinin sebebi, ribâ hakkında kendi kısa görüşleri ile verdikleri yanlış hükümler ve yaptıkları fâsid kıyaslardır. Zira onlar, alışveriş faiz gibidir diyerek faizi, herkesin övdüğü ve sevdiği alışveriş gibi yapmışlardır. Yine onlar şöyle demişlerdir: "Herhangi bir malı peşin veya veresiye 10 kuruşa alıp onbir kuruşa vermek helâl olduğu gibi parayı da on verip onbir almak helâldir. Zira aklen bunların arasında bir fark yoktur. Taraflar razı olduktan sonra mes'ele kalmaz." dediler de Allahu Teâlâ'nın çizdiği huduttan ve bu hududu açmaktan bizleri nehyettiğinden gaflet ettiler. Bize borç olan, Allahu Teâlâ'ının hükmüne rıza gösterip, aklımıza güvenip birtakım hükümler uydurmamaktır. Hikmetini anlasak da anlamasak da, Allahu Teâlâ'nın hüküm ve emirlerini kayıtsız şartsız kabul etmek zorundayız. Teabbud, bu demektir.

Aciz olan kul hiç bir zaman kendi görüşü ile Allah'ın ve Resulünün emirlerine karşı çıkıp kendi kendine kıyaslar yapmaya, hükümler çıkarmaya çalışmamalıdır. Böyle yaparsa cebbar, kahhar ve müntakim olan Allahu Teâlâ ona şiddetle azâb etmekle beraber, ondan intikamını alır. Nitekim âyet-i celîle'de:

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

"Doğrusu Rabbının yakalaması amansızdır."[1499]

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ

"Doğrusu Rabbın hep gözetlemekteydi."[1500] buyurmuştur.

Allahu Teâlâ, *"Kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durursa geçmişi kendisinedir."* buyurmuştur. Bu şu demektir: Allah'ın hükmünü duyduktan sonra hemen faizden vaz geçenlerin geçmişleri bağışlanır. Çünkü ribâyı haram kılan âyet nazil olmadan önce mükellef olmadığı için ondan sorumlu değildir. Fakat ribâyı yasaklayan âyet-i celîle nazil olduktan sonra ribâ yemeğe devam edenlerin durumu değişir. Bunların tövbelerinin kabulü için, ribâ olarak aldıkları paraları tamamen iade etmeleri lazımdır. Ribânın haram olduğunu bilmese de hüküm aynıdır. Çünkü âlimlerden uzak kalması ve şer'î hükümleri bilmemesi, onu günahtan kurtarır, bor-

1499 el-Burûc: 85/12.
1500 el-Fecr: 89/14.

cundan kurtarmaz. Fakat ribâyı haram kılan âyet nazil olmadan öncekilerin durumu böyle değildir. Onlara düşen, âyeti duyar duymaz hemen tevbe etmektir.

"Onun işi Allah'a aittir." âyetinden önce yedikleri ribâ hakkındaki emirleri Allah'a aittir. Yâni geçmişleri Allah'a aittir. Yahut ribâya son verme hükmü Allah'a aittir. Yahut affedip etmemekte hüküm, Allah'ındır. Veya ribânın haramlılığının devamı hakkındaki hüküm Allah'a aittir. Bunun mânâsında müfessirlerin değişik görüşleri vardır.

Fahruddin er-Râzî diyor ki: "Bana göre bu, *"Onun işi Allah'a aittir."* âyet-i celîle'si, ribâ yemeyi terkedip etmediğini açıklamadan, ribânın helâl olduğu görüşünü terkedenler hakkındadır". Fakat âyetin sonu daha ziyâde ribânın haram olduğunu kabul ederek onu yiyenler hakkındadır. Birincisi tahsise, yâni eskiden söylediği, "Alışveriş ribâ gibidir." görüşünden vaz geçti, onu haram kabul etti, âyeti daha çok delâlet etmektedir.

Aliahu Teâlâ'nın, *"Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada temelli kalacaklardır."* âyet-i celîlesinden muradı, eski sözüne dönerek, "Alışveriş ribâ gibidir." diyerek helâl kabul edenler içindir. Bundan, ribâ yemekten vazgeçti, anlamını çıkarmak mümkün değildir. Çünkü böyle olsa, "Artık bunun işi Allah'a kaldı" demek uygun düşmez; belki övmek gerekirdi. Hâtıra gelen diğer mânâ ise, haram olduğunu bilerek yemesinden vaz geçmeyendir ki, âyetin şevkine uygun olan mânâ da budur. Çünkü bu adam ribânın haram olduğunu kabul ettikten sonra bu kebâiri irtikâb ediyor; bunun işi Allah'a kalmıştır, dilerse azâb eder, dilerse bağışlar. Nitekim Allahu Teâlâ:

وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Bundan başkasını dilediğine bağışlar."[1501]

يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا

"Allah faizi eksiltir."[1502] buyurmuştur. Faizciler Allah'ın gazabını düşünmeden, mallarının çoğalmasını isterler Allahu Teâlâ ribâyı aslı ile beraber mahveder ve kendilerini yoksul hale düşürür. Nitekim birçok faizcilerde bu görülegelmiştir. Şayet serveti mahvolmadan kendisi ölürse, bu servet, veresenin elinde mahvolur. Nitekim Resûl-i Ekrem, *"Ribâ görünüşte ne kadar çoğalırsa da azlığa ve belki yokluğa gider."* buyurmuştur.

1501 en-Nisâ: 4/48.
1502 el-Bakara: 2/276.

Bu imha, servetin mahvolması ile olduğu gibi, ayrıca yerilmeye ve buğzedilmeye hak kazanmakla da olur. Adaletten düşer, emniyeti olmaz. Kendisine fâsık denir. Kalbi, katı ve haşin olur. Ayrıca borçluları kendisine lanetle beddua eder ki, bunlar, onun kendisinden ve servetinden hayr u bereketin zail olmasına sebep olur. Zira mazlumun bedduası ile Allah arasında perde yoktur. Yâni mutlak surette Allah mazlumun bedduasını kabul eder. Bunun için hadîste şöyle vârid olmuştur:

"Mazlum, zâlimi için beddua ettiği vakit Allahu Teâlâ: "Bir zaman sonra da olsa elbette sana yardım edeceğim." buyurur."[1503]

Yine bunun gibi faizcilikle şöhret bulan kimse zâlimlerden, hayırsız ve eşkiyalardan çeşitli felâketlerle karşı karşıya kalır. Onun elindeki serveti kendisinin olmadığını düşünerek onu yemek için çeşitli çareler araştırır. Bütün bu anlattıklarımız dünya zararlarıdır.

Âhiret Zararlarına Gelince: İbn Âbbas (r.a.) diyor ki: "Faizcinin sadaka, hac ve sılâ-ı rahmi kabul olmaz".

Ölümü ile bütün serveti vereseye intikal eder. Bunun karşılığında kendisi, haram olan bu kazancının cezasını çeker. Bunun için, *"İki musibet vardır ki, bunların benzerleri ile kimse karşılaşmamıştır: (Ölümle) malının hepsini terkedersin, sonra da hepsi için azâb olursun."* buyurulmuştur.

Sahih bir rivâyette, *"Zenginler fakirlerden beşyüz yıl sonra cennete girerler."*[1504] diye vârid olmuştur. Helâl servet sahipleri yoksullardan beşyüz yıl sonra cennete girdiklerine göre ya serveti haram olanların durumu nice olur? İşte bunlar, faizcilerin uğrayacakları kötü sonuçlardır. Ama, "Allah sadakaları artırır." Meleğin duası ile sadakası verilen malı Allahu Teâlâ artırır. Nitekim sahih bir, hadîste: *"Hiç bir gün yoktur ki bir melek onda: "Allah'ım, infak edene yenisini ver." diye dua etmiş olmasın."*[1505] buyurulmuştur. Ayrıca böyle kimsenin halk nazarında mevkii yükselir, hatırı çoğalır, hayırla anılır. Gönüller kendisine meyleder. Herkes kendisine hayır duada bulunur. Malında da servetinde de kimsenin gözü olmaz. O, yoksulların yardımcısı ve hâmisi olarak şöhret bulduğu vakit kimse ona fenalık yapmaz, zulmetmez. Herkes ona hürmet eder, saygı gösterir. Bu, dünya mükâfatıdır. Âhiret mükâfatına gelince; verdiği sadakaları Allahu Teâlâ çoğaltır. Hatta bir lokmayı dağlar kadar büyültür.

1503 Hadîs yukarıda geçmiştir.

1504 Tirmizi, Zühd 37, No:2353

1505 Hadîs Yukarıda metin olarak geçmiştir.

Nitekim yukarda Zekât bölümünün sonunda bu husustaki sahih hadîs nakledilmiştir. Nankörleri Allah sevmez. Nitekim âyet-i celîle'de şöyle buyurulmuştur: *"Allah pek nankör ve hiç bir günahkârı sevmez."*[1506]

Küfür ve ismin her birerlerini mübalâğa sıgasıyle ifade buyurdu. Çünkü ribâyı helâl kabul edip yiyenler, küfür ve günahlarına devam ederler Bununla beraber ikisinden de dönebilirler. Bu tıpkı, *"Namazı terkeden kâfir olur. Haccı terkeden kâfir olur. Haize olan ailesiyle münâsebette bulunan kâfir olur. Karısı ile arka yoldan münâsebette bulunan kâfir olur."* hadîsleri gibidir. Bütün bunlardaki küfürden murad, küfre yakın olur demektir. Yâni insan bu gibi çirkin işlere devam etmekle küfre ve Allah korusun sûi hatimeye maruz kalır ki, ribâda da büyük bir korkutma vardır. Buna devam eden de küfrün en çirkinliklerine inebilir.

Allahu Teâlâ, *"Ey müminler! Allah'tan korkun, ribâdan arta kalanı bırakın."* buyurmuştur. Ribâdan sonra ribânın hükmünü beyân eden âyetten sonra hemen bu âyetin gelmesi, Allah'ın Kur'an-ı Kerîm'deki diğer âdetine uygundur. Çünkü âyet-i celîle'de nerde bir müjde âyeti nazil olursa akabinde bir korkutma; nerde bir korkutma âyeti de varsa orada hemen bir müjde âyeti nazil olmuştur. Bununla beraber âkibetlerini hatırlatır ve mutî ile âsiyi birbirinden ayırırdı. Ayrıca birini övmek de diğerini yermek de mübalağa içindir. Âyetin mânâsı şöyledir: Borçlunun zimmetinde kalan miktarı terket, onu isteme. Bununla beraber, geçmiş onun içindir. Yâni ribâyı haram eden âyet-i celîle'nin nüzulü bundan önceki ribâları da içine almaz. Fakat henüz alamayıp zimmetinde kalan ribâları almayı yasaklar. Bu gibiler ancak baş paralarını alabilirler.

Âyetin nüzul sebebinde şöyle denir: Mekkeliler veya Mekkelilerin bazıları veya da bazı Taifliler faizcilik yaparlardı. Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldukları vakit henüz ödenmemiş faizler için birbirinden davacı oldular. Bunun üzerine bu âyet nazil olarak, henüz tahsil edilmemiş ribâların alınmaması ve yalnız baş paranın alınması bildirilmiştir.

Resûl-i Ekrem Arafat'ta Veda Haccında,

أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمِي مَوْضُوعٌ ثُمَّ قَالَ: وَرِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ،
وَأَوَّلُ رِبًا أَضَعُ مِنْ رِبَانَا رِبَا الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ

"Dikkat edin, cahiliyet devrinden kalma her (kötü) şey ayağımın altındadır ve yok edilmiştir. Cahiliyet devrindeki ribâ da kaldırılmıştır. İlk kaldırdı-

---

1506 el-Bakara: 2/176.

ğım ribâ, amcam Abdülmuttalib'in oğlu Abbas'ın libasıdır ki, onun hepsi (yâni anaparasıdır) kaldırılmıştır."[1507] buyurmuştur.

Allahu Teâlâ:

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ

"Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin."[1508] buyurmuştur.

Yâni, ribâdan çekinmezseniz haliniz budur. Allah ve Resulünün savaştığı kimse ise asla felah bulamaz. Allah ile savaştan maksad; ya dünyada ya da âhirette olur. Dünyadaki şekli, böyle ribâ yiyenleri tâzir ve tevbe edinceye kadar hapsetmek, hâkimlerin görevidir. Onlar bu suretle savaş vermiş olurlar. Çünkü şayet bunlar ileri gelenlerden olup hâkimlerin hükmüne kolaylıkla boyun eğmezlerse, bunlarla açıkça savaş lâzım gelir. Ebû Bekir radıyallahu anh'ın zekâtı vermek istemeyenlerle savaştığı gibi. Nitekim İbn Abbâs (r.a.), "Faizcilik yapan tevbeye davet edilir, Tevbe etmezse boynu vurulur." demiştir. Bu hüküm, ribâyı helâl kabul edenler hakkında olmak ihtimali olduğu gibi, mutlak ribâ yiyenler hakkında da olabilir. Âyette bu iki ihtimal da vardır. Harbe hazırlanmak, faizi helâl kabul edenler için olacağı gibi, diğerleri için de olabilir. Fakat âyet-i celîle'nin lâfzına birinci mâna daha uygun düşer. Zira bu âyetten önceki âyetin sonu, *"Eğer inanıyorlarsa..."* diye bitiyor. Buradaki imandan maksat, ribânın haram olduğuna inanıyorsanız, demektir. *"Eğer böyle yapmazsanız."* diye başlayan âyette yâni ribânın haram olduğuna inanmıyorsanız, Allah ve Resulü ile savaşa hazırlanın demek olur.

Âhiretteki savaşa gelince; ribâ, kişinin imansız gitmesine sebep olur. Zaten Allah ve Resulünün savaşı, onu rahmet yerinden uzaklaştırıp azâb yerine göndermesidir. "Eğer tevbe ederseniz..." ifadesinde iki tevcih vardır: Birincisi, ribâyı helâl tanımaktan tevbe ederseniz, ikincisi ise haram olduğunu bilerek riba yemekten tevbe ederseniz baş paradan fazla almakla borçluya zulmetmiş olmadığınız gibi, baş paranızı almanızla da size zulmedilmiş olmaz. Bu âyet-i celîle nazil olduğu vakit faizciler, "Yok, artık biz bu işten vaz geçtik ve tevbe ediyoruz. Çünkü Allah ve Resulü île savaşacak durumda değiliz. Baş paramıza razıyız." dediler. Fakat Medîneliler, "Bizim elimizde bir şey yok, biz baş parayı da ödeyebilecek durumda değiliz." dedilerse de artık alacaklılar baş parayı almakta israr ettiler. Bunun üzerine,

1507 İbn Mace, Menasik 84, No:3074
1508 el-Bakara: 2/279.

"Borçlu darda ise eli genişleyinceye kadar beklemelidir." âyet-i celîle'si nazil oldu. Yâni bunlar, borçlarını ödeme imkânı buluncaya kadar beklemek borcunuzdur, buyuruldu. Bununla beraber borçlular da hemen borçlarını ödeme imkânlarını aramak zorundadırlar. Bu hüküm, bütün borçlu ye alacaklılarda câridir. Bu anlattığımız, bazı âyetlerle ilgili olan hükümlerdir.

Âhiret âyeti ile ilgili olan hükme gelince; o da Allahu Teâlâ'nın,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا...

âyet-i celîle'sidir. Âyetin nüzul sebebi şöyledir: Bir adamın başka bir adamda meselâ yüz kuruş alacağı olsa, vade sonucunda adam parayı veremeyince, paranın sahibi, "Sen parayı artır, ben de vadeyi artırayım" derdi. Bu paranın iki misline kadar artırıldığı da olurdu, ikinci vade hitamında borçlu parayı veremezse yine para çoğaltılır ve vade uzatılırdı ve bu böyle devam eder giderdi. Bunun için Allahu Teâlâ, *"Kat kat, Allah'tan korkun."* buyurmuştur. Yâni ribâyı terketmekle Allah'tan korkun ki, *"Zafere ulaşasınız umduğunuza erişesiniz"* buyurulmuştur. Burada şöyle bir işaret vardır. Ribâyı terketmeyenler zafere ve kurtuluşa ulaşamazlar. Bunun sebebi, yukarda geçen âyetlerde beyan buyurulduğu gibi, Allah ve Resulünün onunla savaşmasıdır. Allah ve Resulünün savaştığı kimsenin felaha ulaşması nasıl düşünülür? Yine âyet-i celîlede faizcilerin son nefeste imansız gitmelerine ve devamlı azâb edilmelerine işaret vardır. Bunun için hemen akabinde Allahu Teâlâ, *"Kâfirler için hazırlanmış olan ateşten sakının."* buyurulmuştur. Bizzat kâfirler ve bittabi diğerleri için hazırlanan cehennem ateşinden sakının. Yahut derekelerinin çoğu kâfirler için hazırlanan cehennemden korkun, demek olur ki, âsi olan bazı mü'minlerin Cehenneme girmelerine münafi olmaz, İşte bu âyet-i celîle'de ribâya devam edenlerin, kâfirler için hazırlanan cehennemde kalacaklarına işaret vardır. Zira Allah ve Resulünün savaşı budur. Onu rahmetinden uzaklaştırıp azabına yaklaştırmaktır. İşte böylece son nefeste imansız gitmesine sebep olur. Nitekim âyet-i celîle'de,

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Allah'ın buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar."[1509] buyurulmuştur.

Allahu Teâlâ'nın, *"Kâfirler için hazırlanmış olan cehennem azabından sakının."* buyurmasındaki şiddetli korkutmayı düşünmek gerekir. Zira is-

1509 en-Nûr: 24/63.

yan eden mü'minler, kâfirler için hazırlanmış büyük azaba uğrayacaklarını düşündükleri vakit bundan çekinmek zorunda kalırlar. Hattâ bütün imkânları ile uzaklaşmak çarelerini araştırırlar. Kâfirlerle azâb olmanın ne demek olduğunu bilirler.

Allah hepimizi affetsin. Ribâ yiyenler hakkında Allahu Teâlâ'nın bu âyet-i celîle'deki veîdini düşün. Birazcık anlayışın varsa bu düşünce ile ribânın ne derece çirkin ve büyük bir günah olduğunu, verilecek cezanın büyüklüğünü; hele Allah ve Resulünün hiç bir günaha karşı ilân etmedikleri savaşı bu suça karşı ilanın önemini kolaylıkla anlarsın. Bunu da anladıktan sonra dünya ve âhirette tehlikeli olan bu günahtan kolaylıkla vaz geçersin. Hâlbuki âyet-i celîle'lerde kapalı geçen kısımları birçok sahih ve gayr-i sahih hadîsler açıklamıştır. Bu ribâ vebalinden uzaklaşmak için bu hadîslerin bazılarını burada nakletmek isterim.

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Neseî'nin Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivâyetlerinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ: الشِّرْكُ بِاللهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ

"Helâk edici yedi (günahtan) sakınınız: Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi haksız yere öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, düşmana hücum ânında savaştan kaçmak, iffetli mü'min kadınlara iffetsizlik isnad etmektir."[1510]

Namaz bahsinde uzun uzadıya geçen ve burada kısaca anlatılacak olan Neseî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

رَأَيْت اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخْرَجَانِي إِلَى أَرْضٍ مُقَدَّسَةٍ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ وَعَلَى شَطِّ النَّهْرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلَ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ. فَقُلْت مَا هَذَا الَّذِي رَأَيْته فِي النَّهْرِ؟ قَالَ آكِلُ الرِّبَا

1510 Buhârî, Vasâya 24, No:2615; Müslim, İman 145, No:89

"Bu gece rüyamda beni iki kişi alıp temiz bir yere çıkardılar. Yürüdük derken kan (kırmızı) bir ırmağa geldik. Nehirde bir adam vardı. Nehrin kenarında da önünde taşlar bulunan bir başkası duruyordu. Nehirde olan adam (çıkmak üzere) kenara doğru gelmeye başladı. Kenara yaklaşıp nehirden çıkmak isteyince, yanında taşlar bulunan adam ağzına bir taş attı ve onu nehirdeki eski yerine çevirdi.

O adam nehirden çıkmak için sahile her gelişinde, ağzına atılan taşla bulunduğu yere dönüyordu. Ben:

"Nehirde gördüğüm bu kimdir?" diye sordum.

"Ribâ yiyendir," dediler."[1511] buyurmuştur.

Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde:

لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem faiz yiyen ve yedirene lanet etmiştir."[1512] buyurulmuştur. Bu hadîsi, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadîsin sahih olduğunu söylemiştir, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân da "Sahih"lerinde hadîsi rivâyet etmişlerdir. Hepsi de hadîsi Mesûd oğlu Abdullah'ın oğlu Abdurrahman'dan rivâyet etmişlerdir ki, o da babasından rivâyet etmiştir. Hâlbuki Abdurrahman babasından hiç bir hadîs duymamıştır. Bu hadîsde, *"Ribânın şahidleri de kâtibi de tel'în edilmiş ve günahda müsavidirler."* buyurulmuştur.

"Mütâbeat"ta "Lâbeis" bilinen Bezzâr'ın Amr İbn Ebû Şeybe'den gelen rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

الْكَبَائِرُ سَبْعٌ أَوَّلُهُنَّ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقِّهَا وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَفِرَارٌ يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ وَالِانْتِقَالُ إِلَى الْأَعْرَابِ بَعْدَ هِجْرَتِهِ

"Kebâir yedidir. Birincisi Allahu Teâlâ'ya şirk koşmaktır. Haksız yerde adam öldürmek, faiz kazancı yemek, yetim malı yemek, savaş ânında kaçmak, namuslu kadına iftira etmek ve hicretten sonra bedevîliğe dönmektir."[1513]

1511 Buhâri, Cenaiz 91, No:1320

1512 Müslim, Müsakat 105, No:1597; Nesai, Zinet 25, No:5104

1513 Bezzâr, "el-Müsned", No:8690, 15/241

Buhâri ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde:

لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ وَآكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ، وَنَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَكَسْبِ الْبَغِيِّ وَلَعَنَ الْمُصَوِّرِينَ

"Resûl-i Ekrem döğme yapan ve yaptıran, faiz kazancı yiyen ve yedirene lanet etmiş; köpek parasından, zina yaparak elde edilen kazançtan nehyetmiş ve suret yapanları da lânetlemiştir."[1514]

Ahmed, Ebü Ya'lâ ve "Sahih"lerinde İbn Hibbân ile İbn Huzeyme A'ver olan Hâris'den gelen rivâyetlerinde -ki bu adam hakkında ihtilâf edilmiştir- İbn Mesûd (r.a.) diyor ki: "Ribâ yiyen ve yediren, bu işleme şahit olan, bilerek kâtipliğini yapan, güzellik için döğme yapan ve yaptıran, sadaka (vermekten) yüz çeviren ve hicretten sonra irtidad edip bedevîliğe dönenler, Resûl-i Ekrem'in dilinde lanetlenmişlerdir." [1515]

Hâkim'in sahih dediği ve fakat râvileri arasında Vâhl'nin bulunmasıyle itiraz edilen rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

أَرْبَعٌ حَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ لَا يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ وَلَا يُذِيقَهُمْ نَعِيمَهَا: مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَآكِلُ الرِّبَا، وَآكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ بِغَيْرِ حَقٍّ، وَالْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ

"Dört kimse vardır ki onları cennete koymamak ve cennet nimetlerini onlara tattırmamak Allah'ın hakkıdır. Bunlar: Devamlı içki içen, faiz kazancı yiyen, haksız yere yetim malı yiyen, anne ve babasına asi olanlardır."[1516]

Bezzâr'ın sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الرِّبَا بِضْعٌ وَسَبْعُونَ بَابًا وَالشِّرْكُ مِثْلُ ذَلِكَ

"Ribânın yetmiş küsur kapısı vardır, şirk de bunun gibidir."[1517]

İbn Mâce ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde -ki birinci şıkkı sahih sened ile rivâyet edilmiştir- Resûl-i Ekrem,

الرِّبَا سَبْعُونَ بَابًا أَدْنَاهَا الَّذِي يَقَعُ عَلَى أُمِّهِ

1514 Buhâri, Talak 49, No:5032
1515 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3881, 1/409
1516 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2260, 2/43
1517 Bezzâr, "el-Müsned", No:1935, 5/318

"Ribâ yetmiş babtır. Bunun en ehveni annesiyle münasebette bulunmaktır."[1518] buyurmuştur. Hadîsi Bezzâr "lsnâd-ı lâbeis" ile rivâyet etti, sonra bu isnad ile garip olduğunu söyledi. Bu hadîs daha ziyade Abdullah b. Zeyyâd'in Ammar'ın oğlu İkrime'den gelen rivâyet yolu ile bilinmektedir ki, bu, Abdullah b. Zeyyad'ın hadîsleri munkerdir. Ayrıca Taberânî "Kebir"inde Abdullah b. Selâm'dan gelen rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الدِّرْهَمُ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا فِي الْإِسْلَامِ

"Kişiye ribâdan isabet eden bir dirhem, Allah katında müslüman olarak yapacağı otuz üç zinadan daha büyüktür."[1519] buyurmuştur. Bunun da senedinde inkita vardır. İbn Ebi'd-Dünyâ, Beğavi ve diğerleri, bu hadîsin Abdullah b. Selâm'a mevkuf olduğunu ondan ileri geçmediğini söylemişlerdir ki, doğrusu da budur.

Abdullah diyor ki: "Ribâ yetmiş iki günahtır. Bunların en küçüğü, bir Müslümanın annesiyle zina etmesi gibidir. Bir dirhem ribâ, otuz küsur zinadan daha şiddetlidir." Ve devamla: "Allahu Teâlâ kıyamet günü her iyi ve kötü kimsenin mezarından kalkmasına izin verecek, yalnız ribâ yiyenlerdir ki, şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkacaklardır."[1520]

Ahmed de ceyyid sened ile Ka'bü'l-Ahbar'dan rivâyetinde, Ka'b diyor ki: "Benim ribâ olduğunu bile bile ve Allahu Teâlâ bilerek, bir dirhem ribâ yemeden, otuz üç zina etmem, benim için daha sevimlidir." [1521]

Ayrıca Hâkim'in, Buhârî'nin şartlarına göre sahihtir dediği ve Beyhakî'nin de aynı yoldan rivâyet edip isnadının sahih ve fakat bu şekilde ifadenin munkerü'l-isnâd olup vehm olduğunu söylediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

دِرْهَمُ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً

"Bilerek kişinin bir dirhem ribâ yemesi, otuz altı zinadan daha şiddetlidir."[1522]

1518 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5520, 4/394
1519 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:411, 13/171
1520 Beyhaki, "Şuabu'l-İman", No:5514, 4/392
1521 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22008, 5/225
1522 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22007, 5/225

İbn Ebi'd-Dünya ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem ribâ hakkında irad buyurduğu bir hutbesinde ribâyı anlattı ve ondan sakınılmasının ehemmine işaret ederek:

إِنَّ الدِّرْهَمَ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ فِي الْخَطِيئَةِ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ

"En büyük ribâ, Müslüman kişinin ırzına tecavüz etmek olduğu halde, kişinin ribâdan bir dirhem yemesi, Allah katında hata olarak yapacağı otuz altı zinadan daha şiddetlidir. Ribânın en kötüsü Müslümanın ırzını dile dolamaktır."[1523] buyurmuştur.

Taberânî'nin "Sağır" ve "Evsat"ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَعَانَ ظَالِمًا بِبَاطِلٍ لِيَدْحَضَ بِهِ حَقًّا فَقَدْ بَرِئَ مِنْ ذِمَّةِ اللهِ وَذِمَّةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَمَنْ أَكَلَ دِرْهَمًا مِنْ رِبًا فَهُوَ مِثْلُ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ

"Kim ki hakkı ibtal için bâtıl bir şeyde zâlime yardım ederse, Allah ve Resulünün himayesinden uzaklaşmış olur. Ribâdan bir dirhem yiyen, otuz üç kere zina etmiş gibi olur. Haramdan eti biten (beslenen) kimseye cehennem daha evlâdır."[1524] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الرِّبَا نَيِّفٌ وَسَبْعُونَ بَابًا أَهْوَنُهُنَّ بَابًا مِثْلُ مَنْ أَتَى أُمَّهُ فِي الْإِسْلَامِ، وَدِرْهَمٌ مِنْ رِبًا أَشَدُّ مِنْ خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً

"Ribâ yetmiş küsur kapıdır. Kapı yönünden en ehvenı, müslüman olarak anası ile münâsebette bulunmak gibidir. Ribâdan bir dirhem, otuz beş zinadan daha şiddetlidir."[1525]

Taberânî "Evsat"ında, Amr b. Raşid'den rivâyetinde -ki bu zatı tevsik etmiştir- Resûl-i Ekrem:

الرِّبَا اثْنَانِ وَسَبْعُونَ بَابًا أَدْنَاهَا مِثْلُ إِتْيَانِ الرَّجُلِ أُمَّهُ وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا اسْتِطَالَةُ الرَّجُلِ فِي عِرْضِ أَخِيهِ

1523 İbn Ebi'd-Dünya, "es-Samt", No:175, 1/123

1524 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:2944, 3/211

1525 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:6715, 5/299

"Ribâ yetmiş iki bölümdür. Bunun en ehveni kişinin anasına varması gibidir. Hâlbuki en büyük ribâ, kişinin, kardeşinin ırz ve namusuna dil uzatmasıdır."[1526] buyurmuştur.

İbn Mâce ve Beyhakî'nin mevsuk olduğunu söyledikleri Ebû Ma'şer'den, o da Ebû Said el-Makberî'den, o da Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

الرِّبَا سَبْعُونَ حُوبًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ

"Ribâ, yetmiş günahtır. En ehveni, kişinin anasını nikâhlaması gibidir."[1527] buyurmuştur.[1528]

Hâkim'in İbn Abbâs (r.a.) dan sahih olduğunu söylediği rivâyetinde:

نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُشْتَرَى الثَّمَرَةُ حَتَّى تَطْعَمَ وَقَالَ: إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا وَالرِّبَا فِي قَرْيَةٍ فَقَدْ أَحَلُّوا بِأَنْفُسِهِمْ عَذَابَ اللهِ

"Reşûl-i Ekrem, yenir duruma gelinceye kadar meyvenin satın alınmasını nehyetti ve:

"Bir memlekette zina ve ribâ yaygın hale gelirse, onlar kendilerine Allah'ın azabını hak etmiş olurlar." buyurdu." [1529]

Ebû Yâ'lâ'nın ceyyid sened ile İbn Mesüd radıyallahu anh'den rivâyetinde, İbn Mesûd (r.a.) un anlattığı bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

1526 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7151, 7/158

1527 İbn Mâce, Ticarât 58, No:2274

1528 Burada ribâ ile zinayı karıştıran hadîs rivâyetleri üzerinde durmak lâzımdır. Evvelâ, şayet Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bunları buyurmuşsa, olduğu gibi kabul eder, üzerinde hiç durmayız. Fakat bunları Resül-i Ekrem'in buyurduğunda oldukça şüpheliyiz. Nitekim Buhâri ile Müslim gibi Sahih hadîs kitapları zina ile ilgili ribâ hadîslerini rivâyet etmemişlerdir. Hadîs tenkidcileri daha ziyade raviler üzerinde inceleme yapmışlardır. Nitekim bunların ravilerinin durumu da metinde incelenmiştir. Bununla beraber hadîsin metnine, Resûl-i Ekrem'in mübarek ağzına yakışıp yakışmadığına da dikkat çekmişlerdir. Hadîslerin metinleri oldukça istikrarsız olmakla beraber birbirini tutmayan rakamlar da vermektedirler.

Evvelâ, bir defasında veya her defasında söylediğinden haberi yokmuş gibi, Resûl-i Ekrem'den böyle bir metnin sudûru cidden uzak bir ihtimaldir. Saniyen, "Anası ile evlenmiş, zina etmiş gibi olur." cümleleri de düşündürücüdür. Bütün bunlar, bu rivâyetlerin Resül-i Ekrem'den sadır olup olmadığı hakkında kuşku uyandırmaktadır. Ayrıca konuyu başka bir açıdan ele alacak olursak, yine bu rivâyetlerin çok uzak, bir ihtimal olduklarım görürüz. "Bir dirhem ribâ, otuz uç zinadan şiddetlidir." dendiği vakit, eğer helâl sayarak yerse demek isteniyorsa, zinada da hüküm aynıdır; ikisi de küfürdür. Haram olduğunu bilerek bir dirhem ribâ yemek ilmen de dirâyeten do bir zinaya eşit olmaz kanaatindeyiz.

1529 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2261, 2/43

مَا ظَهَرَ فِي قَوْمٍ الزِّنَا وَالرِّبَا إِلَّا أَحَلُّوا بِأَنْفُسِهِمْ عَذَابَ اللهِ

"Bir millette zina ve ribâ çoğaldığı vakit, kendi kendilerine Allah'ın azabını haketmiş olurlar."[1530] buyurmuştur.

İsnadında nazar olan Ahmed'in bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيهِمُ الرِّبَا إِلَّا أُخِذُوا بِالسَّنَةِ وَمَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيهِمُ الرُّشَا إِلَّا أُخِذُوا بِالرُّعْبِ

"Hangi bir millette ribâ çoğalır ve yaygın hale gelirse onlar kıtlıkla karşılaşırlar. Hangi millette rüşvet çoğalırsa onlar da korku ile karşılaşırlar."[1531] buyurmuştur.

Taberânî'nin sahih sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ يَظْهَرُ الزِّنَا وَالرِّبَا وَالْخَمْرُ

"Kıyamete yakın içki, zina ve ribâ çoğalır."[1532] buyurmuştur. Taberânî'nin "Sened-i lâbeis" ile Kasım b. Abdullah el-Verrâk'dan rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Abdullah b. Ebi Evfâ, radıyallahu anh'ı sarraflar çarşısında gördüm. Sarraflara hitaben şöyle diyordu:

"Size müjdeler olsun." Onlar:

"Allah seni cennetle müjdelesin, bize ne müjde vereceksin?" dediler. Verrâk:

"Resûl-i Ekrem: *"Mağfiret edilmeyecek günahlardan sakın. Bunlar, taksim edilmeden önce ganimet malının zimmete geçirilmesidir; kim bunu yaparsa zimmetine geçirdiği ile mahşer yerine gelir. Bir de ribâ yemektir. Ribâyı yiyen, düşen sarhoşlar gibi dirilecektir."*buyurdu ve sonra: *"Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimselerin kalktığı gibi kalkarlar."* mealindeki âyeti okudu".[1533] Isbahâni'nin rivâyetinde, "Ribâ yiyen, kıyamet günü sağa sola yalpa vuran mecnunlar gibi haşrolacaklardır." buyurdu ve sonra yukarda mealini verdiğimiz âyeti okudu.[1534]

1530 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5531, 4/397

1531 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17856, 4/205

1532 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7695, 7/349

1533 Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 4/118, 119 (Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinden naklen).

1534 Ebu'l-Kasım el-İsbahânî, "et-Terğîb ve't-Terhîb", No:1401, 2/185

İbn Mâce ve sahih olduğunu söyleyerek Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَا أَحَدٌ أَكْثَرَ مِنَ الرِّبَا إِلَّا كَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهِ إِلَى قِلَّةٍ

"Ribâyı çoğaltanın sonu azlığa gider."[1535] buyurmuştur. Yine Hâkim'in sahih olduğunu söylediği bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الرِّبَا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ إِلَى قُلٍّ

"Ribâ her ne kadar çoğalır görünürse de muhakkak ki sonu yokluktur."[1536] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Hasan yolu ile Ebû Hureyre (r.a.) den gelen rivâyetlerinde -ki Hasan'ın Ebû Hureyre'den bir şey duyup duymadığında ihtilaf edilmiş ve cumhur duymadığı görüşündedir- Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرِّبَا فَمَنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ غُبَارِهِ

"Bir zaman gelecektir ki, ribâ yemeyen insan kalmayacaktır. Şayet (tek tük) yemeyen olursa ona da tozu bulaşacaktır."[1537] buyurmuştur.

Abdullah İbn el-İmam Ahmed'in "Zevâid" indeki rivâyetine göre Resûl-i Ekrem:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيَبِيتَنَّ أُنَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى أَشَرٍ وَبَطَرٍ وَلَهْوٍ وَلَعِبٍ فَيُصْبِحُوا قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ بِاسْتِحْلَالِهِمُ الْمَحَارِمَ وَاتِّخَاذِهِمُ الْقَيْنَاتِ وَشُرْبِهِمُ الْخَمْرَ وَبِأَكْلِهِمُ الرِّبَا وَلُبْسِهِمُ الْحَرِيرَ

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, ümmetimden öyle insanlar gelecek, onlar nankörlük, kibir, çalgı, eğlence ve oyun ile haşr-u neşr olacaklardır. İşte bunlar, haramı helâl tanıdıkları, ırlayıcı, türkü ve şarkıcı kadınlar bulundurdukları, içki içtikleri ve ribâ yiyip ipek giydikleri için maymun ve domuz olarak sabahlayacaklardır."[1538] buyurmuştur.[1539]

1535 İbn Mâce, Ticarât 58, No:2279

1536 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3754, 1/395

1537 Ebu Davud, Buyu' 3, No:3331; İbn Mâce, Ticarât 58, No:2278

1538 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22842, 5/329

1539 Maymun ve domuz olarak sabahlayacaklardır demek, insanlığın meziyetlerinden çok şey-

Yine muhtasar olarak Ahmed'in rivâyetinde -metin Beyhakî'nindir - Resûl-i Ekrem:

يَبِيتُ قَوْمٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى طُعْمٍ وَشُرْبٍ وَلَهْوٍ وَلَعِبٍ فَيُصْبِحُونَ قَدْ مُسِخُوا قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ، وَلَيُصِيبَنَّهُمْ خَسْفٌ وَقَذْفٌ حَتَّى يُصْبِحَ النَّاسُ فَيَقُولُونَ خُسِفَ اللَّيْلَةَ بِبَيْتِ فُلَانٍ وَخُسِفَ اللَّيْلَةَ بِدَارِ فُلَانٍ، وَلَتُرْسَلَنَّ عَلَيْهِمْ حِجَارَةٌ مِنَ السَّمَاءِ كَمَا أُرْسِلَتْ عَلَى قَوْمِ لُوطٍ عَلَى قَبَائِلَ مِنْهَا وَعَلَى دُورٍ بِشُرْبِهِمُ الْخَمْرَ وَلُبْسِهِمُ الْحَرِيرَ وَاتِّخَاذِهِمُ الْقَيْنَاتِ وَأَكْلِهِمُ الرِّبَا وَقَطِيعَتِهِمُ الرَّحِمَ وَخَصْلَةٍ نَسِيَهَا جَعْفَرٌ

"Bu ümmetten bazı kimseler yemek, içmek, oyun ve eğlence ile akşamlar geceyi geçirirler de sabaha domuz ve maymuna dönmüş olarak çıkarlar, yere batar ve üzerlerine taşlar yağar. Hattâ insanlar sabaha çıkınca: "Falancının evi battı, falancının odası yere geçti." derler. Lût milletine taşlar yağdırıldığı gibi, mutlaka onlardan bazı kabileler üzerine ve evlerine gökten taşlar yağdırılır. Bütün bu felâketlere sebep olan içki içmeleri, ipek giymeleri, şarkıcı kadınlar bulundurmaları, ribâ yemeleri, akraba ile münâsebeti kesmeleri ve diğeri de râvinin unuttuğu kötü bir huydur."[1540] buyurmuştur.

Tembih: Ribâya kebîre demekte, hadîslere uyarak ittifak edilmiştir. Belki kebâirlerin de büyüklerindendir. Nitekim Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesefnin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ الشِّرْكُ بِاللهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالرِّبَا وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ

"Helâk edici yedi günahtan sakınınız, Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi haksız yere öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, düşmana hücum ânında savaştan kaçmak, iffetli mü'min kadınlara iffetsizlik isnad etmektir."[1541] buyurmuştur.

Beyhakî'nin rivâyetinde ise Resûl-i Ekrem:

---

ler kaybederek zillet ve hakaret içinde sabahlarlar demektir. Çünkü mesh, her ne kadar eski peygamberlerin ümmetlerinde bulunuyor idiyse de, âlemlere rahmet olan bizim Peygamberimizin ümmetinden bu peşin azâb kaldırılmıştır.

1540 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5614, 5/16

1541 Hadîs yukarıda geçmiştir.

الْكَبَائِرُ تِسْعٌ أَعْظَمُهُنَّ إِشْرَاكٌ بِاللهِ وَقَتْلُ نَفْسٍ مُؤْمِنٍ وَأَكْلُ الرِّبَا

"Kebâir dokuzdur. En büyüğü Allah'a ortak koşmaktır. Sonra adam öldürmek ve ribâ yemektir." buyurmuştur.

Ravileri arasında itimada şayan olmayan İbn Luhay'a bulunan Taberânî'nin diğer bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Yedi büyük günahtan sakının. Bunlar, Allah'a şirk koşmak, adam öldürmek, savaş anında kaçmak, yetim malı yemek, ribâ yemek, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek ve hicretten sonra bedeviliğe dönmektir."[1542]

Senedinde Şa'be ve diğerlerinin zayıf kabul ettiği, İbn Hibbân ve diğerlerinin de itimada şayan gördüğü birisi bulunan Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الْكَبَائِرُ أَوَّلُهُنَّ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقِّهَا وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَفِرَارٌ يَوْمَ الزَّحْفِ وَرَمْيُ الْمُحْصَنَاتِ وَالِانْتِقَالُ إِلَى الْأَعْرَابِ بَعْدَ هِجْرَتِهِ

"Büyük günahların birincisi, Allah'a şirk koşmak) sonra, haksız yere insan öldürmek, ribâ yemek, yetim malı yemek, savaş ânında kaçmak, iffetli kadınlara iftira etmek ve hicretten sonra Bedeviliğe intikal etmektir."[1543] buyurmuştur.

Senedinde za'fiyet bulunan İbn Merduyeh'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem Yemen halkına yazdığı bir mektupta farz, sünnet ve diyetleri bildirdi ve bu mektubu Amr b. Hazm ile gönderdi. Mektupta ayrıca. "En büyük günahların; Allah'a şirk koşmak, haksız yerde bir mü'mini öldürmek, savaş filanından kaçmak, anne ve babaya asi olmak, namuslu kadına iftira etmek, sihir yapmak, ribâ yemek ve yetim malı yemek" olduğu yazılı idi.

Yukarda geçen hadîslerden ribâ yiyen gibi, yediren, kâtipliğini ve şahitliğini yapan, bu hususta emeği geçen, vasıta ve yardımcı olanların fasık olduğu da anlaşılmış oldu. Aynı zamanda böyle ribâ ile ilgili olan bir şeyi yemek de aynı şekilde kebîredir. Nitekim imamlardan bazıları, bunların bir kısmını açıklamışlardır.

1542 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:102, 17/48
1543 Bezzâr, "el-Müsned", No:8690, 15/241

185. Ribâ ve Benzerlerinde Haramdır Diyenlere Karşı Hile Yollarına Sapmak

Zatın biri diyor ki: Vârid olduğuna göre ribâ yiyenler, ribâ yemek için hile yollarına başvurdular. Nasıl ki Ashâb-ı Sebt cumartesi balık avlamaları yasak olduğundan hile yolu ile balık avlayabilmek için havuz yaptılar. Balıklar cumartesi günü oraya toplandı, onlar da pazar günü balıkları aldılar. İşte bu hilelerinden dolayı Allahu Teâlâ onların suretlerini meshettiği gibi, hile yolu ile ribâ yiyenlerin suretlerini mesheder. Zira Allahu Teâlâ'ya hiç bir şey gizli olmaz. O, bütün hîlekârların hilelerini bilir.

Ebû Eyyub Sahtiyani

يُخَادِعُونَ اللهَ...

âyet-i celîlesinin tefsirinde; insanlar birbirlerini aldattıkları gibi, Allahu Teâlâ'yı da aldatmak isterler. Hâlbuki böyle hile yollarına sapmadan her şeyi açık ve olduğu gibi Allah'ın huzuruna çıksalar daha iyi yaparlardı," demiştir.

Tembih: Ribâ ve diğerlerinde hilenin haram olduğunu İmâm Mâlik ve îmâm Ahmed söylemişlerdir. Hilenin haram olduğunu söyleyenlere göre de, hileli ribâ ile servet edinmenin kebâirden olması gerekir. Şâfiî ve Ebû Hanîfe ise hile yolu ile ribânın caiz olduğuna kaillerdir. Hile yolu ile ribânın helâl olduğuna Şâfiîler şu delili göstermişlerdir: Hayber tahsildarı iyi hurmalarla Resûl-i Ekrem'e geldi. Resûl-i Ekrem:

"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" diye sordu. Tahsildar:

"Hayır ya Resûlallah, öyle değil, yalnız biz ikili birli hesabiyle kötü hurmayı verdik de iyisi ile değiştirdik," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Öyle yapmayın, bu, ribâ olur. Ancak bunun çıkar yolu şudur: Âdisini bir dirheme satın ve iyisini iki dirheme alın. Bu suretle ribâdan kurtulmuş olursunuz," buyurdu ve çıkar yol gösterdi. Çünkü bu arada alışveriş yenen madde ile nakid arasında ceryan etmiş oluyor. Bunda ise ribâ yoktur. Gerçekte dava, birli ikili ile kötüyü verip iyiyi almaktır. Böyle olunca yâni nakit ve yenecek madde alıp verilince daha ribâ nerede kalır? Resûl-i Ekrem'in Hayber tahsildarına öğrettiği bu çıkar yol, ribâ ve diğerlerinde fark etmeksizin, çıkar yol olmakta bir nassdır.

Diğerlerinin, yahûdilerin cumartesi günü balık avlamalarında kullandıkları hileden delil çekerek ribâda hilenin haram olduğuna hükmetmeleri, "Eski milletlerde meşru olan bizde de meşrudur" kaidesine dayanır ki, usûlde bunun aksi mukarrerdir. Biz bu iddianın doğruluğunu kabul etsek bile, bizim şeriatimizde onun hilâfına dâir hüküm var olmadığı zamandır. Hâlbuki Resûl-i Ekrem bu şekil çıkar yolun caiz olduğunu bildirmiştir. Artık yahûdilere yapılan muamele ile hüküm vermeye lüzum kalmaz.

ALIŞVERİŞTE YASAK OLANLAR BÂBI

186. Aygırı Kısrağa Yaklaştırmamak

Bezzâr'ın Bureyde (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ أَكْبَرَ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَمَنْعُ فَضْلِ الْمَاءِ وَمَنْعُ الْفَحْلِ

"En büyük günahlar, Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya asi olmak, artan suyu muhtaç olanlara vermemek ve erkek hayvanı dişisinden menetmektir."[1544] buyurmuştur.

Tembih: Celâl Belkinî, bunun kebâirden olduğunu söyledikten sonra, rivâyet edilen hadîsin zayıf olduğunu ve bunun zararının, diğer kebîreler gibi olmadığını söylemiştir. Bizim bunu kebâirden saymamız, hadîsde açıkça büyük günah olduğu bildirildiği içindir, demiştir.

Erkek hayvanın dişisiyle çiftleşmesine engel olmak, olsa olsa ancak mekruh olabilir. Bu engel olmanın kebâir olabilmesi için, ondan başkası bulunmaz ve neslin tükenme korkusu olduğu vakittedir. Fakat bunu da parasız yapmak zorunda değildir. Şayet; "Bundan nasıl ücret alınabilir, zira Resûl-i Ekrem erkeğin dişiyi aşmasında veya erkek hayvanın suyundan para almaktan menetmiştir?" dersen; derim ki: Dişi mal sahibi bu erkeği bir saatlığına kiralar ve kira ücretini öder. Bundan bir şey lâzım gelmez.

187. Fasid Alışveriş ve Diğer Haram Yollardan Elde Edilen Kazançları Yemek

Allahu Teâlâ,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

"Ey mü'minler, mallarınızı aranızda bir takım bâtıl sebeplerle yemeyiniz."[1545] buyurmuştur. Bundan muradın ne olduğunda ihtilâf edilmiştir. "Ribâ, ku-

1544 Bezzâr, "Müsned", No:4437, 10/314
1545 en-Nisâ: 4/29.

mar, gasb, hırsızlık, haksızlık, hile, yalan şahitliği ve yalan yemin ile elde edilen kazançtır," demişlerdir.

İbn Abbâs (r.a.) da, "Karşılığı olmadan insandan alman şeydir." demiştir. Hattâ âyeti bu mânâya aldıkları içindir ki Nûr sûresinde,

وَلا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ

"Evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde..., izinsiz yemek yemenizde bir sakınca yoktur."[1546] âyet-i celîle'si nazil oluncaya kadar birbirinin evlerinden yemez oldular. Bazılarına göre, âyetten murad, fasid akidlerle yapılan alışverişlerdir. Söz, İbn Mesûd'undur: "Âyet muhkemdir, neshedilmemiştir ve kıyamete kadar neshedilemez". İbn Mesûd (r.a.) e göre bâtıl ile yemek, demek, haksız yerde alınan her şey demektir. İster gasb, hıyanet, hırsızlık gibi zulüm yolu ile alınsın, isterse diğer kumar ve çalgı gibi yollarla alınsın, hepsi birdir. Bunların hepsi gelecektir. İsterse hile ve aldatma yolu ile olsun, fâsid bağlantılarla yapılan alışverişler gibi. Diğer bazılarının bu husustaki sözleri de bunu teyid etmektedir. Diyorlar ki; âyet, kişinin kendi malını yemesine de şâmildir, haram yere harcaması gibi. Başkasının malına da şâmildir, onları da yukarda sayılan gayr-ı meşru yollardan yemesi gibi.

Allahu Teâlâ'nın,

إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً

"Meğer ki ticâretle ola." buyurmuştur. Buradaki istisna, istisnâ-i munkatîdir, çünkü hangi mânâ düşünülürse düşünülsün, ticâret bâtıl cinsinden değildir. İstisnanın, istisnâ-i muttasil olmak için ticâreti sebebiyetle tevili de doğru değildir. Ticâret her ne kadar ivaz akidlerine tahsis edilmiş" ise de karz ve hibe gibi alışverişler de diğer delillerle ona mülhaktır.

Allahu Teâlâ'nm,

عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ

"Karşılıklı rıza ile..." buyurması, yâni meşru şekilde ve gönül hoşluğu ile olması demektir. Allahu Teâlâ özellikle, "Bâtıl ile mallarınızı yemeyin." buyurdu. Bu yasak, sadece yemekle ilgili değildir. Çoğunlukla yendiği için öyle buyurulmuştur, yoksa zimmete geçirilen her şey aynıdır. Ayrıca yine Allahu Teâlâ,

---

1546 en-Nûr: 24/61.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا

"Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar."[1547] buyurmuştur ki, bu hususta sayılamayacak kadar misaller vardır. Biz bu kadarı ile yetinelim.

Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا» وَقَالَ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ» ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

"Allah noksanlıklardan münezzehtir, temizdir, ancak temiz olanı kabul eder. Allahu Teâlâ peygamberlere neyi emretti ise mü'minlere de onu emretmiştir. Peygamberlere: "Ey peygamberler, temiz şeylerden yiyin, yararlı iş işleyin."[1548] *buyurduğu gibi mü'minlere de: "Ey mü'minler, sizi rızıklandırdığımızın temizlerinden yiyin."*[1549]

Sonra Resûl-i Ekrem tozlu topraklı saçı sakalı karışmış uzun yolculuğa çıkmış bir adamı anlattı ve:

"Bu adamın yediği, içtiği ve giydiği haram, haram ile beslenmiş bu halde elini göklere kaldırıp: "Ya Rab" diye dua eder. Bunun duası nasıl kabul olur?"[1550] buyurdu.

Taberânî'nin hasen sehed ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

طَلَبُ الْحَلَالِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

"Helâlden nafaka aramak, her Müslümana vaciptir."[1551] buyurmuştur.

Taberânî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde ise Resûl-i Ekrem:

طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرَائِضِ

1547 en-Nisâ: 4/10.
1548 el-Mu'minûn: 23/51.
1549 el-Bakara: 2/172.
1550 Müslim, Zekat 65, No:1015
1551 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8610, 8/272

"Helâlden nafaka aramak, farzdan sonra farzdır."[1552] buyurmuştur.

Tirmizî'nin hasen, sahih ve garip dediği, Hâkim'in de sahih dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا وَعَمِلَ فِي سُنَّةٍ وَأَمِنَ النَّاسُ بَوَائِقَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ: إِنَّ هَذَا فِي أُمَّتِكَ الْيَوْمَ كَثِيرٌ، قَالَ وَسَيَكُونُ فِي قُرُونٍ بَعْدِي

"Kim helâl ve temiz lokma yer, sünnet üzre amel eder ve insanlar kötülüğünden emin olursa cennete girer." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Bu vasıfta ümmetin arasında bugün çok kimseler vardır," dediler. Resûl-i Ekrem:

"İlerde de olacaktır," buyurdu.[1553]

Ahmed ve diğerlerinin hasen senedle rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

أَرْبَعٌ إِذَا كُنَّ فِيكَ فَلَا عَلَيْكَ مَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا: حِفْظُ أَمَانَةٍ وَصِدْقُ حَدِيثٍ وَحُسْنُ خُلُقٍ وَعِفَّةٌ فِي طُعْمَةٍ

"Dört vasıf sende bulunursa dünyalıktan kaybettiğin diğer şeylere aldırış etme. Bunlar emaneti korumak, doğru konuşmak, güzel huy ve helâl lokma yemektir."[1554]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

طُوبَى لِمَنْ طَابَ كَسْبُهُ وَصَلَحَتْ سَرِيرَتُهُ وَكَرُمَتْ عَلَانِيَتُهُ وَعَزَلَ عَنِ النَّاسِ شَرَّهُ. طُوبَى لِمَنْ عَمِلَ بِعِلْمِهِ وَأَنْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ وَأَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قَوْلِهِ

"Kazancı helâl, içi temiz, dışı keremli olan ve kötülüğünü insanlardan uzaklaştıran kimseye müjdeler olsun. İlmi ile amel eden, servetinin fazlasını infak edip sözünün fazlasını saklayana ne mutlu."[1555] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem Sa'd (r.a) a hitaben:

1552 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:9993, 10/74
1553 Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame 60, No:2520
1554 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:6652, 2/177
1555 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:4616, 5/71

يَا سَعْدُ أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِي جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ.

"Ey Sa'd, yemeğini helâl ve temiz yap ki, duan kabul olsun. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, kişinin, midesine indirdiği haram lokma sebebiyle kırk günlük ameli kabul edilmez. Haramla beslenen her kula cehennem daha lâyıktır."[1556]

Bezzâr'ın Ali radıyallahu anh'den rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemle beraber oturuyorduk. Birisi çıkageldi ve:

"Ya Resûlallah, bu dinde en zor ve en kolay şeyi bana haber ver," dedi. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

"Bu dinde en kolay şey, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet etmektir. En zor şey de emânettir. Zira emâneti olmayanın dini de namazı da zekâtı da yoktur. Her kime haramdan mal isabet eder de ondan bir gömlek giyerse, o gömlek üzerinden çıkarılıncaya kadar onunla kıldığı namazı kabul olmaz. Sırtında haram elbise ile kişinin yaptığı ibadeti kabul etmekten Allahu Teâlâ münezzehtir,"[1557] buyurdu.

Ahmed'in İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivâyete göre şöyle demiştir:

"Kim ki bir dirhemi haram olan on dirhem ile bir elbise satın alırsa, o elbise sırtında bulunduğu sürece Allahu Teâlâ onun namazını kabul etmez". Sonra parmaklarını kulaklarına sokarak, "Dikkat edin, eğer ben bunu Resûl-i Ekrem'den duymasaydım söylemezdim."[1558]

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مَنِ اشْتَرَى سَرِقَةً وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهَا سَرِقَةٌ فَقَدِ اشْتَرَكَ فِي عَارِهَا وَإِثْمِهَا

"Bilerek bir hırsızlık malını satın alan, onun ayıp ve günahına ortak olmuştur."[1559] buyurmuştur.

1556 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:6495, 6/310
1557 Bezzâr, "el-Müsned", No:819, 13/61
1558 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:5732, 2/98
1559 Beyhaki, "es-Sünenü'l-Kübra", Buyu' 77, No:11141

Senedinin hasen olma ihtimali olduğu gibi mevkuf olması da muhtemel bulunan Hafız Münziri ve ceyyid sened ile Ahmed'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَذْهَبَ إِلَى الْجَبَلِ فَيَحْتَطِبَ ثُمَّ يَأْتِيَ بِهِ يَحْمِلُهُ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهُ فَيَأْكُلَ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ وَلَأَنْ يَأْخُذَ تُرَابًا فَيَجْعَلَهُ فِي فِيهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْعَلَ فِي فِيهِ مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ.

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, sizden birinizin ipini alıp da dağa giderek odun toplaması, sonra da odunu sırtına alıp getirip satması ve ondan yemesi, insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır. Yine toprak alıp ağzına koyması, Allah'ın haram ettiği şeyi yemesinden daha hayırlıdır."[1560] buyurmuştur.

İbn Huzeyme ile İbn Hibbân "Sahih"lerinde ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ جَمَعَ مَالًا حَرَامًا ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ فِيهِ أَجْرٌ وَكَانَ إِصْرُهُ عَلَيْهِ

"Kim haram malı toplar sonra da tasadduk ederse, toplamasının cezasını çeker, tasaddukundan ise mükafat almaz (belki zimmetinden çıkarmış olur.)"[1561] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde ise Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ فَأَعْتَقَ مِنْهُ وَوَصَلَ مِنْهُ رَحِمَهُ كَانَ ذَلِكَ إِصْرًا عَلَيْهِ

"Bir kimse kazandığı haram mal ile köle azad eder ve akrabasını görüp gözetirse, bu, ona günah olur."[1562]

Ahmed ve diğerlerinin rivâyetlerinde -ki bazıları bu rivâyetlerin hasen olduğunu söylemişlerdir- Resûl-i Ekrem,

إِنَّ اللهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ وَإِنَّ اللهَ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ يُحِبُّ وَمَنْ أَعْطَاهُ اللهُ الدِّينَ فَقَدْ أَحَبَّهُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَسْلَمَ أَوْ لَا يُسْلِمُ عَبْدٌ حَتَّى سَلِمَ أَوْ يُسْلِمُ قَلْبُهُ وَلِسَانُهُ وَلَا يُؤْمِنُ حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ قَالُوا وَمَا بَوَائِقُهُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ غِشُّهُ وَظُلْمُهُ

1560 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7482, 2/257
1561 İbn Hibban, "Sahih", Zekat, No:3367, 8/153
1562 et-Tergîb vet-Terhib, 2/549 (Taberânî'nin rivayetinden naklen).

وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ فَيَتَصَدَّقُ مِنْهُ فَيُقْبَلُ مِنْهُ وَلَا يُنْفِقُ مِنْهُ فَيُبَارَكُ لَهُ فِيهِ وَلَا يَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ. إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ

"Allahu Teâlâ aranızda rızkınızı taksim ettiği gibi ahlâkınızı da taksim etmiştir. Allahu Teâlâ dünyayı sevdiğine de sevmediğine de veriyor. Fakat dini ancak sevdiğine veriyor. Allahu Teâlâ kime dini vermişse onu seviyor demektir. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, kişinin kalbi ve dili Müslüman olmadıkça veya selâmet bulmadıkça, Müslüman olmaz veya selamet bulmaz. Kişi mü'min olmaz, komşuları bevâikinden emin olmadıkça." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Kişinin bevâiki nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Zulüm ve haksızlığıdır," buyurdu. Resûl-i Ekrem devamla:

"Kişinin haramdan kazanıp tasadduk ettiği malı Allah kabul etmez, infakını da bereketlendirmez. Bu haram olan maldan geriye kalanı onu cehenneme sürükler. Allahu Teâlâ günahı günah ile temizlemez, ancak günahları sevaplarla temizleyip mahveder. Zira pisliği pislik temizlemez."[1563]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivâyete göre şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'e:

"İnsanları en çok cennete koyan nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Allah'tan korkmak ve güzel huy," buyurdu.

"İnsanları en çok cehenneme koyan nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Ağız ile fercdir, yâni haram lokma ile zinadır," buyurdu.[1564]

Tirmizî'nin sahih dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ: عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ وَعَنْ عِلْمِهِ مَاذَا عَمِلَ فِيهِ

"Kişi kıyamet günü dört şeyden sorulmadıkça ayakları yerinden oynamaz: Ömründen, onu nerede tükettiğinden, gençliğinden onu nerede yıprattığından,

1563 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3672, 1/387
1564 Tirmizi, Birr 62, No:2004

malından, onu nereden kazanıp nereye harcadığından ve ilminden, onunla ne amel ettiğinden."[1565]

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

اَلدُّنْيَا خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ مَنِ اكْتَسَبَ فِيهَا مَالًا مِنْ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِي حَقِّهِ أَثَابَهُ اللهُ عَلَيْهِ وَأَوْرَدَهُ جَنَّتَهُ وَمَنِ اكْتَسَبَ فِيهَا مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِي غَيْرِ حَقِّهِ أَوْرَدَهُ اللهُ دَارَ الْهَوَانِ وَرُبَّ مُتَخَوِّضٍ فِي مَالِ اللهِ وَرَسُولِهِ لَهُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا

"Dünya tatlı bir yeşilliktir. Burada helâlinden mal kazanıp meşru yerlerde harcayanı Allahu Teâlâ mükâfatlandırır ve onu cennetine kor. Gayr-i meşru kazanç edinip gayr-i meşru yerlerde harcayanı da Allahu Teâlâ cehenneme gönderir. Allahu Teâlâ'nın servetlere boğulmuş nice insanlar vardır ki, kıyamet günü cehennemi boylayacaklardır. Nitekim Allahu Teâlâ: "Cehennemin ateşi ne zaman sönmeye yüz tutsa onu artırırız."[1566] buyurmuştur." dedi.[1567]

İbn Hibban'in "Sahih" indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ وَدَمٌ نَبَتَا مِنْ سُحْتٍ وَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ

"Haramdan biten et ve kan cennete giremez, ona yaraşan cehennemdir."[1568]

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ

"Haramdan bitip çoğalan herhangi bir et, cehenneme daha lâyıktır."[1569] buyurmuştur.

Hasen sened ile gelen başka bir rivâyette:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِّيَ بِالْحَرَامِ

"Haram ile beslenen cesed cennete giremez."[1570] buyurmuştur.

1565 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 1, No:2416
1566 el-İsrâ: 17/97.
1567 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5527, 4/396
1568 İbn Hibban, "Sahih", el-Hazar ve'l-İbahe, No:5567, 12/378
1569 Tirmizi, Sefer 433, No:614
1570 Bezzâr, "el-Müsned", No:43, 1/105

Tembih: Böyle hileli ve fasid yollarla insanların mallarını yemenin kebâirden olduğu bu hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır. Zira bu adam âyet-i celîle'ye muhalif olarak bâtıl sebeplerle insanların mallarını yemiştir.

Birisinin anlattığına göre âlimler, a'şarcılar, ticarette hıyanet edenler, hırsızlar, faizciler, vekilleri, yetim malı yiyenler, yalancı şahitler, aldığı borcu inkâr edenler, rüşvet yiyenler, yanlış ölçüp yanlış tartanlar, kusurunu gizleyip malını satışa arzedenler, kumar oynayanlar, büyü yapanlar, yıldızların, hareketlerinden mânâ çıkaranlar, suret yapanlar, zina ile para kazananlar, ağıtçılar, satıcının izni olmadan dellâl ücreti alanlar, hür bir kimseyi satıp parasını yiyenlerin hepsi bu bölüme girer.

Yukarda tefsirini yaptığımız âyet-i kerîme'deki "Bâtıl "kelimesi bunların hepsine şâmildir.

Vârid olduğuna göre Resûl-i Ekrem:

"Kıyamet günü bazı kimseler Tihâme dağı gibi iyiliklerle mahşer yerine gelirler. Allahu Teâlâ onların bu sevaplarını yokeder. Sonra onları cehenneme atar." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Bu nasıl olur?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Onlar namaz kılar, oruç tutar, zekât verir ve haccederlerdi. Fakat buna karşılık haramdan bir şey kendilerine takdim edildiği vakit onu da kabul etmekten geri durmazlardı. İşte bu sebepten Allahu Teâlâ amellerini mahveder." buyurdu.

Sâlihlerden birisi rüyada görülmüş. Kendisine:

"Allahu Teâlâ sana ne gibi muamelede bulundu?" diye sorulmuş.

O da:

"Allahu Teâlâ bana hayır muamelede bulundu. Ancak emânet aldığım bir iğneyi yerine vermediğim için cennete girmekten geri kaldım," dedi.

Süfyan-ı Sevrî diyor: "Haram olan bir malı hayır yolunda infak, pisliği sidik ile yıkamak gibidir."

Hz. Ömer, "Biz, harama düşmemek korkusu ile helâlin onda dokuzunu terkeder, ondan kaçardık." demiştir.

Vüheyp b. Verd de, "Gece yağmuru gibi ibadet etsen, midene girenin helâl veya haram olduğuna bakmadıkça hiç bir kıymeti yoktur." demiştir.

Rivâyete göre Resûl-i Ekrem:

إِنَّ مَلَكًا عَلَى بَيْتِ الْمُعَذَّبِينَ يُنَادِي كُلَّ يَوْمٍ أَوْ كُلَّ لَيْلَةٍ: مَنْ أَكَلَ حَرَامًا لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ

"Azâb olanların evlerinin üzerinde bir melek her gün veya her gece, "Haram yiyenlerin farz ve nafileden hiç bir ibadetleri kabul olmaz" diye nida eder." buyurmuştur.

İbn Mübarek, "Şüpheli bir dirhemi reddedip kabul etmemek, benim için yüzbinlerle dirhemi tasadduk etmekten daha sevimlidir." demiştir.

Hadîsde,

مَنْ حَجَّ بِمَالٍ حَرَامٍ فَقَالَ لَبَّيْكَ قَالَ اللهُ تَعَالَى لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ وَحَجُّكَ مَرْدُودٌ عَلَيْكَ

"Haram para ile hacca gidip de mikatta "Lebbeyk" diyen kimseye, Allahu Teâlâ: "Hayır, sana lebbeyk de yok Sa'deyk de yok; haccın merduttur." buyurur."[1571] buyurulmuştur.

İbn Esbât diyor: "Genç ibadet ettiği vakit şeytan avanesine -yardımcılarına-:

"Yiyeceğine bakın, nerden temin ediyor, der. Şayet yiyeceği gayr-ı meşru ve kötü yoldan temin ediliyorsa, "Bırakın, ne kadar yorulursa yorulsun, zira ona ibadetinden bir şey yok." der."

İbrâhim b. Edhem, "Yemeğini ve diğer kazancını temiz yap. Namaz ve orucun fazla olmasa da üzülme." demiştir.

Sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

لَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا لِمَا بِهِ بَأْسٌ

"Kişi, beis olan şeyden korunabilmesi için labeis olan şeyi terketmedikçe müttakilerden olamaz."[1572] buyurmuştur.

Yine Sahih bir rivâyette,

فَضْلُ الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ، وَخَيْرُ دِينِكُمُ الْوَرَعُ

1571 Deylemî, "el-Firdevs", No:1116, 1/295
1572 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 19, No:2451

"İlmin fazileti ve fazlalığı, amelin fazilet ve fazlalığından daha hayırlıdır. Dininizin hayırlısı, vera' ve şüpheli şeylerden sakınmaktır."[1573] buyurulmuştur.

Yine sahih bir rivâyette:

دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ

"Sana şüphe veren şeyi terket, şüphe vermeyen şeye bak."[1574] buyurulmuştur.

اَلْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَاطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي الْقَلْبِ وَتَرَدَّدَ الصَّدْرُ وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ

"Birr ve iyilik, kişinin kendisinin ve kalbinin emin ve mutmain olup huzur bulduğu şeydir. İsm -kötülük- göğüsde tereddüt edip kalbi tırmalayan şeydir. Müftüler sana fetva verseler de sen yine kalbine danış. Kalbinin huzur bulduğu şeyi yap, bulmadığını yapma."[1575]

Ebû Dâvûd ve Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ وَسَأَضْرِبُ لَكُمْ مَثَلًا: إِنَّ لِلهِ تَعَالَى حِمًى وَإِنَّ حِمَى اللهِ مَا حَرَّمَ وَإِنَّ مَنْ يَرْتَعْ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُخَالِطَهُ فَإِنَّهُ مَنْ يُخَالِطُ الرِّيبَةَ يُوشِكُ أَنَّهُ يَجْسُرُ

"Şüphesiz helâl da belli, haram da bellidir. Aralarında (helâl mı haram mı belli olmayan) birtakım şüpheli şeyler vardır. Bu hususta ben size bir örnek vereyim: (Her hükümdarın bir yasak bölgesi ve her zenginin bir korusu olduğu gibi) Ailahu Teâlâ'nın da yasağı vardır. Allah'ın korusu, haram ettiği şeylerdir. (Bu haramlara yaklaşıp onların etrafında dolaşmak, çobanın sürüsü ile korunun etrafında dolaşmasına benzer.) Bu korunun etrafında dolaşanın, harama düşmesinden korkulur. Şüpheli şeylere karışan, onların içine düşmesinden korkulur."[1576] buyurmuştur.

Buhârî ile Neseî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1573 Hakim, "el-Müstedrek", İlim, No:317, 1/171; Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3960, 4/196

1574 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 60, No:2518; Nesai, Eşribe 50, No:5711

1575 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:18035, 4/228

1576 Ebu Dâvûd, Buyu' 3, No:3329; Nesai, Buyu' 2, No:4453

الْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَةٌ فَمَنْ تَرَكَ مَا يُشَبَّهُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ كَانَ لِمَا اسْتَبَانَ أَتْرَكَ، وَمَنِ اجْتَرَأَ عَلَى مَا يَشُكُّ فِيهِ مِنَ الْإِثْمِ أَوْشَكَ أَنْ يُوَاقِعَ مَا اسْتَبَانَ وَالْمَعَاصِي حِمَى اللهِ وَمَنْ يَرْتَعْ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ

"Helâl olan şeyler bellidir; haram olan şeyler de bellidir. Fakat helâl ile haram arasında birtakım şüpheli şeyler vardır (ki bunlar helâl mıdır, haram mıdır? Çok kimseler bilmezler). Kim ki kendisince günah olması sezilen bir işi terkederse o, açıkça haram olduğu bilinen şeyi çoktan bırakmış demektir. Kim ki günah olması şüpheli olan şeye cür'et ederse, bu da haram olduğu açık olan şeye yaklaşmıştır. Günahlar, Allah'ın komşudur. Hangi çoban ki (davarlarını) koru etrafında otlatırsa çok sürmeden koruya dalabilir."[1577]

188. İhtikâr

Müslim ve Ebû Davud'un rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا فَهُوَ خَاطِئٌ

"Yiyecek maddesini pahalı satmak için toplayıp depo eden hatadadır."[1578] buyurmuştur.

Tirmizî'nin sahih dediği ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَحْتَكِرُ إِلَّا خَاطِئٌ

"İhtikarı ancak hatada olan yapar."[1579] buyurmuştur.

Lügat erbabına göre "Hâti", âsi ve günahkâr demektir. Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللهِ وَبَرِئَ اللهُ مِنْهُ وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعًا فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى

"Yiyecek maddesini pahalansın diye kırk gece depo eden kimse, Allah'dan uzaklaşmış ve Allah (ın rahmeti) da ondan uzaklaşmıştır. Herhangi bir ma-

1577 Buhâri, Buyu' 2, No:1946
1578 Müslim, Müsakat 129, No:1605
1579 Tirmizi, Buyu' 40, No:1267; Müslim, Müsakat 130, No:1605

hallede aç olarak bir kimse sabahlarsa, o mahalle halkı Allahu Teâlâ'nın himayesinden ayrılmış olurlar."[1580] buyurmuştur. Hafız el-Münzirî, bu hadîsin metninde gariplik olduğunu ve senedlerinden bazılarının ceyyid olduğunu söylemektedir.

Resûl-i Ekrem:

الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ

"Ticâret yapan (mal alıp satan) merzûk rızıklanır, ihtikâr yapan ise melundur."[1581] buyurmuştur. Bu hadîsi, İbn Mâce veHâkim Sâlim'in oğlu Ali'den, o da Sevban'dan, o da Ced'an'ın oğlu Zeyd'in oğlu Ali'den rivâyet etmişlerdir. Buhârî ile Ezdi, Ali b. Sâlim'in rivâyetine itibar edilemeyeceğini kaydetmişlerdir. Hafız el-Münziri ise, "Ali b. Sâlim'in bundan başka bir hadîs rivâyet ettiğini bilmiyorum. Bu adam, bilinmeyenler arasındadır." demiştir. Buna rağmen İbn Hibbân, bu zatı sikaler arasında anmıştır.

İbn Mâce ceyyid ve muttasıl sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنِ احْتَكَرَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ طَعَامَهُمْ ضَرَبَهُ اللهُ بِالْجُذَامِ وَالْإِفْلَاسِ

"Her kim Müslûmanların yiyeceklerinde ihtikâr yaparsa, Allahu Teâlâ onu cüzam ve iflâs ile ibtilâ eder."[1582] buyurmuştur.

Isbahâni'nin rivâyetinde; Osman radıyallahu anh'ın kölesi Ferrûh diyor ki: "Hz. Ömer radıyallahu anh'ın hilâfeti zamanında Mescid'in kapısı önüne yemek kondu. Bunu gören Hz. Ömer:

"Bunu buraya kim koydu, nedir bu?" diye sordu. Kendisine:

"Bizim için konmuş bir yiyecektir," dediler. Hz. Ömer:

"Allah bu yemeği ve bunu buraya koyanı mübarek kılsın," dedi. Yanında bulunanlardan bazıları ona:

"Ey müzminlerin emiri, bu pahalansın diye depo edilmiştir," dediler. Hz. Ömer:

"Bunu kim ihtikâr etti?" diye sordu. Ona:

"Ferrûh ile Ömer b. el-Hattab'ın azâdlı kölesi bunu ihtikâr etti," dediler. Hz. Ömer bunun üzerine onları çağırttı, geldiler. Onlara:

1580 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:4880, 2/33
1581 İbn Mâce, Ticârât 6, No:2153
1582 İbn Mâce, Ticârât 6, No:2155

"Müslümanların yiyeceklerini ihtikâr etmeye sizi ne şey sevketti?" diye sordu. Onlar:

"Ey mü'minlerin emiri, paramızla alıp satıyoruz, bunda ne var?" dediler. Hz. Ömer radıyallahu anh:

"Ben Resûl-i Ekrem'in, "*Müslümanların yiyeceklerinde ihtikâr yapanların cüzam ve iflâs ile ibtilâ edileceklerini*" buyurduğunu duydum, dedi. Bunun üzerine Ferrûh:

"Ey mü'minlerin emiri, söz veriyorum, bir daha asla yiyecek maddesini ihtikâr etmem," dedi. Fakat Ömer (r.a.) in azadlısı:

"Para ile alıp para ile satıyoruz, bunda ne var, ben devam ederim," dedi".

Hadîsin râvilerinden biri olan Ebû Yahya el-Mekkî, "Ben bu azâdlıyı cüzamlı olarak gördüğümü sanıyorum." demiştir."

Taberânî'nin vâhi senedle rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ إِنْ أَرْخَصَ اللهُ الأَسْعَارَ حَزِنَ وَإِنْ أَغْلَاهَا فَرِحَ

"İhtikâr yapan kimse ne kötü bir insandır ki, Allah tarafından ucuzluk olduğunu duyduğu vakit üzülür, fakat pahalılık ve kıtlık olduğunu duyduğu vakit sevinir."[1583] buyurmuştur. Diğer rivâyette:

"Ucuzluğu duyduğu vakit fenasına gider, pahalılığa ise sevinir." şeklindedir. Rezîn bu hadîse itiraz etmiştir. Yine aynı itiraz ile Rezîn rivâyetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem:

أَهْلُ الْمَدَائِنِ هُمُ الْحُبَسَاءُ فِي اللهِ فَلَا تَحْتَكِرُوا عَلَيْهِمُ الأَقْوَاتَ وَلَا تُغْلُوا عَلَيْهِمُ الأَسْعَارَ فَإِنَّ مَنِ احْتَكَرَ عَلَيْهِمْ طَعَامًا أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ كَفَّارَةٌ

"Şehirliler hapsedilmiş insanlar gibidirler. Yiyeceklerinde onlara ihtikâr yapmayınız, pahalılığa kalkışmayınız. Zira onların yiyeceklerinde kırk gün ihtikâr yapan kimse, ihtikâr ettiği yiyeceğin tamamını sadaka olarak verse, ihtikârının günahına keffaret olmaz."[1584] buyurmuştur.

Yine Rezîn'in tahricinde:

1583 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:186, 20/95
1584 et-Tergib ve't-Terhib, 2/584 (Rezîn'in rivâyetinden naklen).

يُحْشَرُ الْحَاكِرُونَ وَقَتَلَةُ الأَنْفُسِ فِي دَرَجَةٍ وَمَنْ دَخَلَ فِي شَيْءٍ مِنْ سِعْرِ الْمُسْلِمِينَ يُغْلِيهِ عَلَيْهِمْ كَانَ حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ يُعَذِّبَهُ فِي مُعْظَمِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"İhtikâr yapanlar, adam öldürenlerle bir arada haşrolacaklardır. Müslümanların piyasasında pahalılık yapanları, cehennemin büyük ateşi içinde azab etmek, Allah'ın hakkıdır."[1585] buyurulmuştur. Hafız el-Münzirî, bu son üç hadîsde açık nekaret olduğunu söylemiştir.

Ahmed'in Hasen'den rivâyetinde ise; Ma'kil b. Yesar'in hastalığı ağırlaştı. Abdullah b. Ziyad ziyaretine geldi ve:

"Ey Ma'kil, benim haksız yerde adam öldürdüğümü biliyor musun?" diye sordu. Ma'kil:

"Hayır, bilmiyorum," dedi. Abdullah:

"Müslümanların fiyat narhına karıştığım hakkında bir bilgin var mı?" diye sordu. Ma'kil:

"Hayır, bilmiyorum," dedi. Devamla:

"Beni oturtun," dedi. Oturttular. Sonra:

"Ey Abdullah dinle: Resûl-i Ekrem'den bir defa değil, defalarca duyduğum bir hadîsi nakledeyim. Resûl-i Ekrem: *"Müslümanların narhını artırmak için uğraşan kimseyi, cehennemin büyük ateşinde azâb etmek, Allah'ın hakkıdır."* buyurmuştur," dedi. Bunun üzerine Abdullah:

"Bunu bizzat sen Resûl-i Ekrem'den duydun mu?" diye tekrar sordu. Ma'kil:

"Hem bir defa değil, birkaç defa duydum", dedi".[1586] Taberânî'nin "Evsat" ve "Kebir"inde bu mealde rivâyet vardır. Hâkim de muhtasar olarak bu mealde bir hadîs rivâyet etmiştir. Hafız el-Münziri, "Bu son hadîslerin râvileri, yalnız biri hariç, diğerleri hep sikadan ve bilinen kimselerdir." dedi. "Mekke'de İlhad" bölümünde yemek ihtikârı geçmişti.

Râvileri hakkında dedikodu olan Hâkim'in bir rivâyetinde, *"Müslümanlara pahalı satmak için ihtikâr eden kimse hatadadır ve Allah'ın himayesinden uzaktır."*[1587] buyurulmuştur.

Tembih: İhtikârı kebîreden saymak, bütün bu sahih hadîslerin zahirinden anlaşılmaktadır. Bunların bazılarında telîn, Allah ve Resulünün uzak-

1585 et-Tergib ve't-Terhib, 2/684 (Rezin'in rivayetinden naklen).
1586 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20328, 5/27
1587 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:8602, 2/351

laşması, cüzam, iflâs ve benzerî şiddetli veîdler vardır. Bunların bir kısmı, ihtikârın kebîre olduğuna açık delillerdir. Bunun için kebîreden sayılmıştır. Hâlbuki sağîreden olduğuna dâir yakında "Ravza"dan bir rivâyet gelecektir. Bize göre haram olan ihtikâr, kıtlık zamanında satın aldığı günlük yiyecek maddelerini pahalansın diye satmak niyetiyle saklamaktır. Hurma ve üzüm gibi her şey buna dahildir. Gazâlî, bu yiyecek maddesi olan günlük yiyeceğe et ve her çeşit meyveleri de katmıştır. Şartlardan birisi ortadan kalktığı vakit, ihtikârın haramlığı da kalkar. Meselâ, kıtlık zamanında olsun saklamak niyetiyle kendisi veya çoluk çocuğu için satın aldığı şeyde ihtikâr olmadığı gibi, aldığı gibi satarsa veya kendi mahsulü olur da saklarsa, yâni pahalansın da öyle satayım derse, yine ihtikâr olmaz. Ancak ihtiyaç çoğalınca malını piyasaya sürmesi gerekir. Hatta Hâkim de kendisini icbar edebilir. Bunda ihtikâr yoktur. Fakat bir yıllık ihtiyacından fazlasını satması evlâdır. Ancak gelecek yılda kuraklıktan korkup saklarsa, bunda da ihtikâr yoktur. Günlük yiyecek ve nafaka olmayan maddelerde ihtikâr yoktur. Bununla beraber Kadı, giyecek maddesinin ihtikârını da mekruh görmüştür.[1588]

Şayet senin bu anlattığın, *"Ancak günahkâr ihtikâr yapar."* hadîsini rivâyet eden Saîd İbnü'l-Müseyyeb'in durumuna aykırı düşer. Bu zata:

"Sen ihtikâr ediyorsun," dediklerinde, o:

"Hadîsin râvisi olan Ma'mer de ihtikâr ediyordu," dedi. "Buna ne buyurulur?" dersen;

Derim ki; yukarda anlatıldığı gibi, malların bir kısmının ihtikârı haram değildir, giyecek ve benzeri maddeler gibi. Saîd İbnü'l-Müseyyeb'in ihtikâr ettiği, bu maddeler olabilir. Şayet ihtikâr ettikleri maddelerin günlük nafaka olduklarını kabul etsek de diğer şartları mevcud olmayabilir. Bütün şartlarının mevcud olduğunu kabul etsek bile Said ile Ma'mer birer müctehittirler. Bunlara kimse itiraz edemez. Sonra baktım ki İbn Abdülberr ve diğerleri Müslim'in anlattığı Ma'mer ile Saîd'in ihtikâr ettikleri madde zeytinyağı idi. Zeytinyağı ise günlük nafakadan değildir. Nitekim Şâfiî, Ebû Hanîfe ve diğerleri bunu böyle kabul etmişlerdir ve doğrusu da budur. Kurtubî diyor ki: "Mâliki mezhebinde meşhur olanı da budur."

Saîd İbnü'l-Müseyyeb'in: "Ma'mer de ihtikâr ederdi" demesi, Ma'mer'in, zararsız maddelerde ihtikâr ettiğidir. Zeytinyağı, katık, elbise ve benzeri gibi şeylerdir.

1588 Bize göre, yukarıdaki şartlarla beraber ihtikâr olmak için sakladığı malın orada piyasada bulunmamasıdır. Şayet bu kimsenin sakladığı maldan piyasada varsa bu da ihtikâr olmaz.

Ulemâ diyor ki: "İhtikârın haram olmasındaki hikmet, insanları zarara uğratmamak içindir. Nitekim ihtiyaç zamanında bir adamın elinde fazla yiyecek bulunursa onu satmaya cebredilmekte ittifak vardır".

Şayet bu kimsenin sakladığı maldan piyasada varsa bu da ihtikâr olmaz.

189. Küçük Çocuğu Anasından Ayırmak

Hasen ve garip olduğunu söyleyen Tirmizî, Dârekutnî ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Ebû Eyyub diyor ki: "Ben Resûl-i Ekrem'in:

مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ وَالِدَةٍ وَوَلَدِهَا فَرَّقَ اللهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kim ki anası ile yavrusunu birbirinden ayırırsa, Allahu Teâlâ da kıyamet günü onu sevdiklerinden ayırır."[1589] buyurmuştur.

Darekutni'nin rivâyetinde:

مَلْعُونٌ مَنْ فَرَّقَ

"Anasını çocuğundan ayıran melundur." buyurulmuştur. Ebû Bekir b. Abbas, hadîsin metninin mübhem olduğunu söylemiştir.

Tembih: Çocuğu anasından ayırmanın kebîre olması, bu hadîslerin zahirinden anlaşılmaktadır. Hatta yalnız birinci hadîsi sahih kabul etsek, yine kâfidir. Çünkü burada şiddetli veîd vardır. Zira kıyamet günü kişi ile sevgilisini ayırmanın acısı oldukça büyüktür.

Ben de derim ki; ulema, ana ile yavrusunu birbirinden ayırmanın haram olduğunu bu hadîsden aldıkları gibi, kebîreden olması da bundan anlaşılmaktadır. Çünkü her ikisinin dayanağı olan şiddetli veld bu hadîsde vardır.

Şayet, buradaki veîdin tevcihi nedir? Hâlbuki Allahu Teâlâ:

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ

"O gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, karısından ve oğullarından kaçar. O gün herkes kendi derdine düşer. O gün birtakım yüzler aydınlık-

---

1589 Tirmizi, Siyer 17, No:1566

tır, gülmekte ve sevinmektedir."[1590] buyurmuş ve herkesin kıyamet gününde en yakınlarından kaçacaklarını haber vermiştir. Daha bu ayırmaktaki veîd nerede, dersen;

Derim ki; bir defa hadîsin sevki, korkutmak için olduğundan kesin bir nassdır. Buna göre bu da Resül-i Ekrem'in, *"Dünyada ipek giyen ahirette ipek giyemez, dünyada içki içen cennet içkilerinden içemez. Bu, tam karşılıklı bir cezadır."* buyurduğu gibidir. Yâni bu hadîslerdeki gaye *"Cennette giyemez."* demek olduğu gibi, bizim elimizde olan hadîste de "kıyamet günü"nden murad, cennettir. Âyetteki kaçmak, mahşer yerindedir. Hadîsteki ayrılık ise cennettedir. Binaenaleyh, *"Âhirette ipek giyemez."* hadîsinden delil çekerek ulemâ ipek giymenin kebâirden olduğunu söyledikleri gibi, biz de bu hadîsden anneyi çocuğundan ayırmanın kebâirden olduğunu anladık. Çünkü aralarında cihet-i cami vardır. Bu da her ikisinin kendi cinslerinden ceza görmeleridir. Aynı zamanda ipek elbise haberinde,

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

"Oradaki elbiseleri ipektendir."[1591] âyeti bir tahsis olduğu gibi, ayrılık haberinde de,

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ

"İnanan, soyları da inançta kendilerine uyan kimselere soylarını da katarız,"[1592]âyeti bir tahsistir. Çocuğu anasından ayırmanın haram olmasının şartı, çocuğun küçüklük veya aklî dengesizliği sebebiyle temyiz yeteneği olmaması halinde onu her ne şekilde olursa olsun -hatta anasının rızası olsa da- ayırmaktır. Çünkü çocuğun da bir hakkı vardır, bu tasarruf bâtıldır. Ancak bu, âzâd suretiyle olursa bu hüküm dışındadır. Ana bulunmadığı vakit baba, dede, baba veya anadan büyük anne -ne kadar yukarı giderse- bu hükümde anne gibidirler.

Çocuğu, baba veya dedesiyle birlikte satmak caiz olduğu gibi, kendi başına yiyip içebilen ve diğer tabiî ihtiyaçlarını gören çocuğu da satmak caizdir. Bunun için belirli bir yaş haddi yoktur. Bazen bünye itibariyle gelişmiş olan çocuk beş yaşında bu duruma gelebildiği gibi, bazen de yedi yaşını geçtiği halde bu işlerini kendi başına başaramaz. Bulûğa erdikten sonra da -birisi hür olduğu takdirde- yine aralarını ayırmak mekruhtur.

1590 el-Abese: 80/34-88.
1591 el-Hacc: 22/23.
1592 et-Tûr: 52/22.

Yolculukta da karı ile temyiz yeteneği olmayan çocuğunu birbirinden ayırmak haramdır. Fakat hayvanın memedeki yavrusunu -şayet kesmek için satıyorsa- caiz, fakat henüz sütten ve emmekten kurtulmamış olduğu halde başka maksatla onu anasından ayırmak haram ve bu satışı, bâtıldır.

190. Yaş ve Kuru Üzümü Şarap Yapacak Adama Satmak

191. Kötülük Yapacağı Bilinen Bir Adama Genç Çocuğu Teslim Etmek

192. Bir Cariyeyi Fuhşa Teşvik Edeceği Tahmin Edilen Adama Vermek

193. Çalgı Aleti Olarak Kullanacağı Bilinen Bir Kimseye Tahta Parçası Ve Benzeri Malzemeyi Satmak

194. Bizi Öldürecek Düşmana Silah Satmak

195. İçecek Olduğu Bilinen Kimseye İçki Satmak

196. Kullanacak Adama Uyuşturucu Maddeler Satmak

Bunları büyük günahlardan sayan kimseyi görmedim. Bununla beraber kebâirden olmaları uzak bir ihtimal değildir. Vasıtalara maksatların hükmü verildiğine ve bunlardaki maksatlar kebîre olduğuna göre, o maksatlara vesile olan bunların da kebîre olmaları gerekir.

Taharet bölümünden önce yazdığımız, *"İslamda kötü bir âdet icad edenin cezası kendisine ait olduğu gibi, ona bakarak ondan sonra o günahı işleyenlerin cezası gibi bir ceza da kendi defterine yazılır."* mealindeki hadîs, bunun delilidir. Haram olması için yalnız bir şüphe, kesin kanaat gider. Fakat kebîre olması için şüphede tereddüt vardır. Yâni şüphe üzerine bunları yapmanın kebîre olması şüphelidir. Meselâ, cariyeyi, kötülük yapma şüphesi olan adama, silahı bize karşı savaşma ihtimali bulunana, horozu ve

öküzü dövüştürme ihtimali olan kimseye satmak gibi. Bunların kebâir olmasında tereddüt vardır. Bununla beraber bunların bazısı diğer bazısından kebâire daha yakındır.

Bundan sonra Şeyh Alai'nin, şarap satmanın kebâirden olduğuna dâir Ashâb'ın sarahaten yazdığını gördüm. Burada satın almak, parasını yemek, taşımak ve bunun peşinde gezmek de aynı hükümdedir, dedi. Binâenaleyh, içki bölümünde bu hususta daha geniş bilgi verilecektir.[1593]

197. Alıcı Olmadığı Halde Başkasının Alışverişini Bozmak

198. Satış Üzerine Satış

199. Alış Üzerine Alış

Alıcı olmadığı halde başkasının alışverişini bozmak, satış üzerine satış ve alış üzerine alış yapmanın kebâirden olması muhtemeldir. Zira bunlarda başkasını oldukça zararlandırmak vardır. Şüphesiz başkasını zararlandırmaya çalışmak, kebîredir.

Nitekim yukarda buna işaret edilmiştir. Aynı zamanda bu şekil davranış ve aldatmadır. Hile ve aldatmanın kebîreden olduğu ilerde gelecektir. Fakat bütün bunlara karşı "Ravza" da anlattığı, "îhtikâr, başkasının alışverişine vurmak, fiyatı artırmak, bir kimse bir kız isterken araya girip ona talip olmak, daha pahalı satmak için köylünün malını şehirliye sattırmak, kervanı karşılayıp yolda malı ellerinden almak, südü çok görünsün diye hayvanı sağmadan piyasaya sürmek, kusurunu gizleyerek bir malı satmak, zarûretsiz ve keyfî olarak köpek saklamak, haram olmayan içkiler bulundurmak, Müslüman köleyi kâfire satmak, mushaf ve diğer şer'i kitapları kâfire satmak, küçük günahlardandır" sözlerinin çoğunda itiraz vardır. Kebîreyi, kendisine dünyada peşin ceza vârid olan günahlar ile tarif edersek, o zaman bu hüküm doğru olabilir. Fakat bizim yaptığımız gibi, hakkında şiddetli veîdler vârid olanlar kebîredir, dersek, o zaman -Ravza-nın dediği yerinde olmaz. İlerde böyle aldatıcılık hakkında şiddetli veîd ifade eden hadîsler anlatılacaktır. Bunun gibi

1593 Hanefî mezhebine göre yaş ve kuru üzümü şarap yapacağını bildiği kimseye satmak caiz ise de mekruh olduğunu söyleyenler vardır. Çalgı âleti olarak kullanacağını bildiği kimseye tahta parçasını satmakta sakınca yoktur. Çünkü mâsiyet tahta parçası ile kaim değildir.

Müslümana eziyet ve ihtikâr hakkında da rivâyetler gelecektir. Kebâir için en uygunu bizim dediğimiz gibi, hakkında şiddetli veîd bulunan suçlardır.

Daha sonra baktım ki, benim sarahaten yazdıklarıma Ezraî de işaret, etmiş ve "Ravza'nın mutlak olarak sağîredir dediği bazı günahlarda itiraz vardır." demiştir. Böylece benim açıkça zikrettiğim ve Ezraî'nin işaret ettiği hususlar "Havza'nın bazı misâllerinin silinmesine sebep olmuştur. (Necş) hile için, yâni almak niyeti olmadığı halde piyasayı artırması için fiyat artırmaktır. Bey' üzerinde beyi', müşteriye, "Sen bundan vazgeç, ben sana bu para ile hattâ daha ucuza aynı şeyi vereyim" demektir. Şira üzerine şira ise, satın alan satan adama, satışta muhayyer olduğu bir sırada, "Sen bundan vazgeç, ben daha pahalısına bunu senden alırım", demektir.

İmamlar diyorlar ki: "İki taraf bir fiyatta anlaştıktan sonra, müşteriye daha ucuza aynı malı teklif etmek haramdır. Sattıktan sonra alışverişi bu şekilde bozmak daha şiddetlidir. Alışveriş üzerine vurulmaz fakat adamın aldandığını görünce, onu bozdurmasının caiz olduğunu söyleyenler vardır. Fakat hadîse uygun olan, en doğrusu, her ne suretle olursa olsun alışverişe vurmanın yasak olmasıdır. Zira bunun her seklinde zarar vardır.

200. Alışverişte Hile Yapmak ve Aldatmak

Alışverişte aldatmak, satacağı ineği çok sütlü görünsün diye sağmadan piyasaya sürmek gibi.

Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا، وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

"Bize silah çeken bizden değildir. Bizi aldatan, bizden değildir."[1594] buyurmuştur.

Yine Müslim, Tirmizî ve İbn Mace'nin Ebû Hureyre (r.a.î den rivâyetlerinde:

إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟ قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَه فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ؟ ثُمَّ قَالَ: مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

1594 Müslim, İman 164, No:101

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir buğday yığınının yanına gitti. Elini yığının içine soktu. Eli ıslandı. (Çünkü buğdayın iç kısmı yaş idi) Resûl-i Ekrem buğday sahibine:

"Ey buğday sahibi bu nedir?" diye sordu. Adam:

"Yağmurdan ıslandı, ya Resûlallah," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Islak olanı üste koysaydın da insanlar görseydi olmaz mı idi?" buyurduktan sonra:

"Bizi aldatan bizden değildir," buyurdu.[1595] Tirmizî'de, "Bizi aldatan" yerine, *"Aldatan."* şeklindedir.

Bu hususta Ebû Davûd şöyle rivâyet eder:

"Resûl-i Ekrem satılmakta olan bir yığın buğday gördü. Sahibine:

"Buna kaça satıyorsun?" diye sordu. Adam:

"Şu kadar dirheme satıyorum," diye fiyatını bildirdi. Bu sırada Resûl-i Ekrem'e:

"Elini buğdayın içine sok," diye vahyedildi. Resûl-i Ekrem elini buğdaya sokup elleri ıslanınca:

"Aldatan bizden değildir," buyurdu.[1596]

Ahmed, Bezzâr ve Taberânî'nin rivâyetlerinde:

"Resûl-i Ekrem bir buğday yığınına uğradı. Sahibi buğdayını övdü durdu. Resûl-i Ekrem elini buğdayın içine soktu ve iç kısmı bozuk çıktı. Resûl-i Ekrem ekinin sahibine:

"Bu (iyi olanı) ayrı, diğerini de ayrı sat. Böyle bizi aldatan bizden değildir,"[1597] buyurdu.

Taberânî'nin ceyyid sened ile "Evsat"ındaki rivâyetinde: "Resûl-i Ekrem çarşıya çıktı. Orada bir yığın buğday gördü. (Dıştan güzel görünen buğdayın) içine elini sokunca eli ıslandı ve üzerine yağmur yağdığı anlaşıldı. Resûl-i Ekrem avucu ile ıslak buğdayı çıkardı ve:

"Niçin böyle yaptın?" diye sordu. Adam:

"Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, bunlar bir buğdaydır, bir harmanın malıdır. Yalnız bir kısmı yağmurdan ıslanmıştır." Resûl-i Ekrem:

1595 Müslim, İman 164, No:102; Tirmizi, Buyu' 74, No:1315
1596 Ebu Davud, İcare 52, No:3452
1597 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:5113, 2/50

"O halde neden yaş olanını bir tarafa, kuru olanını bir tarafa ayırıp, "İşte bu ıslanmış bu da kurusu, hangisini isterseniz onu alın" demedin? Müşterileri de ekini olduğu gibi görür ve dilediklerini alırlardı. Bizi aldatan bizden değildir."[1598] buyurdu.

Taberânî'nin "Kebir"inde senedi sika olan bir rivâyetinde: "Resûl-i Ekrem yiyecek satan bir adama uğradı ve:

"Ey yiyecek sahibi, bunun altı da üstü gibi midir?" diye sordu. Adam:

"Evet, ya Resûlallah," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Müslümanları aldatan onlardan değildir."[1599] buyurdu.

Beyhakî ve Isbahânî'nin sened-i lâbeis ile Ebû Hureyre (r.a.) den mevkuf olan rivâyetlerinde:

"Ebû Hureyre (r.a.) Hirre tarafına gitti. Orada birisini gördü taşıdığı sütü satıyordu. Ebû Hureyre bu adamın süte su karıştırdığını farketti. Bunun üzerine adama:

"Kıyamet günü bu sütün suyunu ayır dedikleri vakit nasıl yapacaksın?" diye sordu.[1600]

Taberânî "Kebir"inde ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde:

"Adamın biri kendisine ait bir gemide üzüm şırası satıyordu. Kendisiyle beraber gemide bir de maymun bulunuyordu. Şırayı su ile karıştırdı. Bu arada maymun para kesesini yakaladığı gibi geminin direğine tırmandı. Orada kesenin ağzını açtı. Keseden bir dirhem alıyor yukardan aşağı geminin içine, diğer bir dirhemi de denize atıyordu. Böylece kesenin içindeki paranın yarısını suya diğer yarısını da geminin içine boşalttı. Böylece gemi sahibinin ona kattığı suyun parasını denize atmış oldu."[1601]

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Satacağınız süte bir şey katmayınız." buyurdu ve sonra Meklefe hadîsini anlattı. Sonra hadîse vaslederek: *"Dikkat edin sizden önce adamın biri bir köyden bir miktar şıra aldı. Ona o kadar da su kattı. Bir maymun satın alarak gemiye bindi. Gemide şırayı sattı ve paraları keseye doldurdu. Bir ara maymun keseyi yakaladığı gibi geminin direğinin tepesine çıktı.*

1598 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:3773, 4/123
1599 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:921, 18/359
1600 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5310, 4/333
1601 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5307, 4/332; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:9271, 2/407

Kesenin ağzını açtı. İçinden tek tek aldığı dirhemlerden birini denize diğerini de geminin içine attı. Böylece parayı ikiye böldü. Adamın şıraya kattığı suyun parası yine suya gitti."[1602]

Yine diğer bir rivâyet şekillerinde: *"Eskilerden birisi, tulumun yarısını şıra diğer yarısını su doldurdu ve böylece sattı. Bu sırada bir tilki gelerek kesesini kaptığı gibi direğin tepesine çıktı ve paraların bir kısmını denize diğer yarısını keseye attı."*[1603] Bunların ayrı birer olay olmaları muhtemeldir.

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem, *"Bizi aldatan bizden değildir."*[1604] buyurmuştur. Aslında bu hadîs on küsur sahâbîden rivâyet edilmiştir.

Ebû Suba' anlatıyor ve diyor ki: "Vesile b. el-Eska'ın mahallesinden bir deve satın aldım ve yola çıktım. Vâsile ardımdan eteğini sürüyerek koşa koşa geldi ve:

"Deveyi satın aldın mı? diye sordu. Ben:

"Evet, satın aldım," dedim. O:

"Ben sana onun kusurunu anlatacağım," dedi. Ben:

"Ne anlatacaksın? Besili, güzel bir deve," dedim. Vasile:

"Bunu binip yola gitmek için mi yoksa eti için mi aldın?" diye sordu. Ben:

"Evet, hacca gitmek için aldım," dedim. Vâsile:

"O halde sen bunu hemen geri ver," dedi. Devenin asıl sahibi:

"Nedir bu yaptığın? Neden alışverişimizi bozuyorsun? Ben deveyi sattım geri almak istemem," dedi. Vâsile:

Satması helâl olmaz. Bunu bilenin de susup söylememesi helâl olmaz." buyurduğunu biliyorum, onun için söylemek zorunda kaldım, dedi.[1605] Hadîsi Hâkim rivâyet etti ve sahih olduğunu söyledi. Beyhakî ve İbn Mâce de muhtasar olarak rivâyet etmişlerdir. Ancak İbn Mâce'nin rivâyetinde Vâsile diyor ki:

Resûl-i Ekrem'in:

مَنْ بَاعَ عَيْبًا لَمْ يُبَيِّنْهُ لَمْ يَزَلْ فِي مَقْتِ اللهِ، أَوْ لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَلْعَنُهُ

1602 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5308, 4/333
1603 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5309, 4/333
1604 Bezzâr, "el-Müsned", No:3213, 9/145
1605 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2157, 2/12

"Kim ki aybını gizlediği bir malı satarsa, devamlı olarak Allahu Tealâ'nın hışmına uğrar ve durmadan melekler onu lanetlerler."[1606] buyurduğunu duydum, demiştir.

Ahmed, İbn Mace, "Kebir"inde Taberânî, Buhâri ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen Hakim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ إِذَا بَاعَ مِنْ أَخِيهِ بَيْعًا فِيهِ عَيْبٌ أَنْ لَا يُبَيِّنَهُ

"Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Bir müslüman din kardeşine kusurlu bir şey sattığı vakit -kusuru söylemedikçe- bu satış helâl olmaz."[1607]

İbn Hibban'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الْمُؤْمِنُونَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ نَصَحَةٌ وَادُّونَ وَإِنْ بَعُدَتْ مَنَازِلُهُمْ وَأَبْدَانُهُمْ وَالْفَجَرَةُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ غَشَشَةٌ مُتَخَاوِنُونَ وَإِنْ اقْتَرَبَتْ مَنَازِلُهُمْ وَأَبْدَانُهُمْ

"Mü'minler, evleri ve kendileri birbirinden uzakta da olsalar, nasihat ve sevgi ile birbirine yaklaşırlar. Kötüler, evleri ve kendileri birbirlerine yakın da olsalar birbirini aldatır ve hıyanet ederler."[1608] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الدِّينَ النَّصِيحَةُ قُلْنَا لِمَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: لِلّٰهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

"Şüphesiz din nasihattir." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Kim için nasihattir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Allah, Kitabı, Resulü, Müslüman İmamları ve herkes için," buyurdu.[1609]

Yine bunun gibi Tirmizî'nin hasen dediği ve Taberânî'nin de aşağıdaki ifade ile rivâyet ettiği hadîste:

1606 İbn Mace, Ticarat 45, No:2247

1607 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2152, 2/10

1608 Ebu'ş-Şeyh el-İsbahânî, "et-Tevbîh ve't-Tenbîh", No:11, 1/13; Deylemî, "el-Firdevs", No:6584, 4/189

1609 Müslim, İman 95, No:55

رَأْسُ الدِّينِ النَّصِيحَةُفَقَالُوا لِمَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِدِينِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

"Dinin başı nasihattir."

"Kime? diye sorulduğu zaman Resûl-i Ekrem:

"Allah, dini, Müslüman İmamları ve bütün Müslümanlar için nasihattir."[1610] buyurulmuştur.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde; Ziyad b. Alaka radıyallahu anh diyor ki:

"Muğire b. Şube'nin öldüğü gün Cerir b. Abdullah'ı şöyle söylerken işittim: "Bundan sonra, ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve:

"Müslüman olmak üzere size biat ediyorum," dedim. Resûl-i Ekrem:

Müslümanlara nasihat etme şartı ile biat etmemi emretti. Ben de bu şartı yerine getirmek üzere kendisine biat ettim ve:

"Bu mescidin Rabbine yemin ederim ki, size nasihat edeceğim," dedi.[1611]

Ebû Dâvûd ve Nesei'nin bu rivâyetle ilgili bölümü şöyledir: Cerir diyor ki:

"Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e dinleyip itaat etmek ve bütün Müslümanlara nasihatte bulunmak üzere biat ettim. "Bu zat bir alışveriş yaptığı vakit karşısındaki adama:

"Dikkat et, sizden aldığımız, size verdiğimizden bizim için daha makbuldür, dilediğini iste," derdi.[1612]

Ahmed"in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَحَبُّ مَا تَعَبَّدَ لِي بِهِ عَبْدِي النُّصْحُ لِي

"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kulumun, bana yaptığı ibadetin en sevimlisi, benim için öğüt vermesidir."[1613] buyurmuştur. Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

1610 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:1184, 2/42
1611 Buhâri, İman 40, No:58
1612 Ebu Davud, Edeb 67, No:4945
1613 Deylemî, "el-Firdevs", No:4456, 3/171

مَنْ لَا يَهْتَمُّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ، وَمَنْ لَمْ يُصْبِحْ وَيُمْسِي نَاصِحًا لِلّٰهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِإِمَامِهِ وَلِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ

"Müslümanların dertleri ile ilgilenmeyen onlardan değildir. Akşam ve sabah, Allah, Resulü, Kitabı, imamı ve bütün Müslümanlar için nasihatte bulunmayan da onlardan değildir."[1614] buyurmuştur.

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde, Resûl-i Ekrem,

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Sizden herhangi biriniz kendisi için sevdiğini başkaları için de sevmedikçe (kâmil) mü'min olmaz."[1615] buyurmuştur.

Tembih: Bu aldatmayı kebîreden saymak, naklettiğimiz bu hadîslerin bazısındaki, "Müslümanlardan değildir.", "Daima Allah'ın hışmındadır ve melekler onu lanetlerler." ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sonra diğerlerinin de bunun kebîreden olduğunu açıkça ifade ettiklerini gördüm. Ancak "Ravza" bunu sağîreden saymıştır. Fakat bu kadar veîdler karşısında bunu küçük günahlardan saymak düşündürücüdür.

Haram olan gışş, karıştırıp aldatmaya gelince; satıcının malında öyle bir kusur vardır ki, alıcısı o kusuru bilse onu o değerden almayacaktır. İşte bu kusuru gizleyip bu malı satmak, gışş ve aldatmaktır. Bunun için satıcının bu kusuru söylemesi kendisine borçtur. Hattâ başka birisi bu kusuru bilse de satan adam bu kusuru gizlese, öbür adam bunu söylemenin borç olduğu da Vâsile hadîsinden anlaşılmaktadır. Meselâ, bir adam bir kadını almak istese, öbür adam bu tarafların birinde geçimsizliğe sebep olacak bir kusur bilse; dostluk,ticâret veya herhangi bir ilim tahsilinde bir adam diğeri ile arkadaş olmak istese, bunların birisinde arkadaşlığa engel bir hali bilse, bunu söylemesi borçtur. İşte bunlar, Allah, Resulü ve bütün Müslümanlar için nasihattir.

Bu hususta bize uzunca bir soru sorulmuştur. Orada birçok hükümler vardır. Bazı dinsizlerin Allah'tan gafletleri sebebiyle bu konuda yazdıkları, ortaya umumi zararlar koydukları için bu sorulan burada açıklamayı uygun buldum.

Soru şöyledir: Bir kısım tüccarlar bazı şeyleri adet haline getirmişlerdir. Meselâ, küçük ve gayet hafif ambalajlarda biber satın alırlar. Bunlara kendi

1614 Taberânî, "el-Mu'cemü's-Sağir", No:907, 2/131
1615 Buhâri, İman 6, No:13; Müslim, İman 71, No:45

zarflarının beş misli ağırlığında kalın kâğıt sararlar, zira çoğunlukla bu biberler üç rıtıl ağırlığındadır. O ağır zarf ise keten bezindendir. Böylece üç rıtıl, yirmi rıtıl olur. Sonra bu zarflardaki biberler, zarflarla birlikte tartılır ve satılır. Alınan para zarf ile zarfın içindeki biberin tümüne birden olur. Aslında zarf ucuz ve içindeki pahalıdır. Aynı zamanda zarftan zaruri olanı, biberi koruyacak kadarıdır. Fazlasına lüzum yoktur, hem de atılacaktır. Bu kabil alışveriş caiz midir? Yoksa zamanın hükümdarının uygun göreceği şekilde sokaklarda teşhir veya dayakla tâzir veya hapis veya Hâkim'in mezhebine göre malı iade etmeyi gerektiren aldatıcı haramlardan mıdır? Aynı zamanda bu satış sahih midir, yoksa bâtıl mıdır? Bâtıl ise insanların mallarını bâtıl ile yemenin hükmünden midir, değil midir? Valilere, şiddet kullanmak suretiyle tüccarları bu kabil alışverişten menetmek vacip midir, değil midir? Muttaki olan tüccarlar bu gibi tacirleri gördükleri vakit onları yetkililere haber vermek mecburiyetinde midirler? Yoksa böyle bir mecburiyetleri yok mudur? Bu soruların gayrisinde ve benzerinde de aynı hüküm câri midir? Bazı attar ve tüccarların yaptıkları gibi.

Meselâ, bazı maddeleri suya yaklaştırır o maddeler su çeker ve üçte bir nisbetinde ağırlaşırlar -zaferan gibi.- Yine bazı elbisecilerin elbiseyi gizlice tamir edip, tamir edildiğini göstermeden ve söylemeden satmaları; diğer bazılarının, kullanılmış elbiseyi temizleyip kolalayıp ütüledikten sonra yeni imiş gibi piyasaya sürmeleri; diğer bazılarının da arızalı yeri boyamaları ve bazılarının cilalayıp kusurlarını gizleyerek satmaları; diğer bazılarının gümüşü beyaz maden, altını bakır ile karıştırıp satmaları; bazı kuyumcuların işlemek üzere pazarlık edip aldıkları gümüş veya altın işlemeyi kaplayarak hile yapıp bakır veya nikel madeni katmaları, diğer birçok satıcıların sattıkları maddenin kaliteli ve iyi olanlarını üste gelecek şekilde kasaları dizip piyasaya sürmeleri veyahut âdisini iyisine katarak onu da iyiymiş gibi aynı fiyattan satmaları ve bunlara benzer çeşitli hile yollarına başvurup mal satmaları gibi.

Bütün bunları böyle tek tek saymaktaki gayemiz, bunlardaki hükmün ne olduğu bilinmekle diğerlerini de bunlara kıyas etmek içindir. Şayet san'atkar, işçi, tüccar, satıcı, attar, kuyumcu ve benzerlerinin işlerini inceleme imkanın olsa gerçekten aldatma, kötüyü iyiye karıştırma, kusur gizleme, hıyanet, aldatma, yalan söz ve çeşitli hilelerle insanı yanıltacak ve nefret ettirecek öyle çirkin yollar bulursun ki, bunları görmek şöyle dursun, işitip duymak dahi istemezsin. Zira biz onları muamelelerinde, birbirini kılınçları ile öldürmeye kalkışan iki kişi gibi görürüz ki, gerçekten birinin gücü yetse hemen diğerini öldürecektir. İşte zamanımızın tüccarları, alıcı

ve satıcıları da aynen böyledir. Elinden gelse çeşitli hileler yapmak suretiyle ve insafsızca karşısındakinin bütün servetini elinden alıp onu hemen yoksul hale getirmeye çalışır. Bu sûretle birisini vurup aldatırsa buna son derece sevinir ve, "Gördün mü yaptığın hilelerle bu adamı ne güzel aldattın" diye gururlanır da adeta leşe konmuş kelbln leşden hiç bir şey bırakmayıp hepsini yiyip bitirmesi gibi hırslanır ve, "Hadi bu adamda ne varsa hepsini al" diye teşvik eder. İşte bugünkü ticari ve sınai ahlakın özeti bundan ibarettir ve belki de daha fenadır.

İşte sizden istediğimiz bütün bunlarla ilgili hükümleri açıklayıp efkâr-ı ammeye doyurucu bir bilgi vermenizdir ki, artık açıklamanıza muhalefet eden, açıkça helâk olup azaba hak kazandığını bilsin. Açıklamalarınıza uyanlar da hakikat yolunda olup gerçeği yaşamış olsunlar. Bunun için bu hususta sadre şifa verecek şekilde yeteri kadar açıklamada bulunun. Zira zamanımız insanlarının bütün bu konularla ilgili hükümlerin açıklanmasına şiddetle ihtiyaçları vardır. Zira bunların günah ve yasak olduğunu bilerek işleyenleri varsa da çoğu bilmeyerek bu bataklığa düşüyor. Durumu açıklarsan çoklarını kurtarmış olursun. Bu husustaki sa'yınız meşkûr olsun ve Allahu Teâlâ seni cennet ile mükâfatlandırsın.

İşte soru budur. Fakat bu o kadar geniş bir soru ve o kadar çok suret ve şekilleri, o nisbette fazla hükümleri olduğu, insanların buna son derece ihtiyaçları olup burada sorulan ve sorulmayan her meselenin açıklaması yapılarak genişçe hükmün anlatılması gerektiğinden bu hususta özel bir eser yazmak gerektir. Gerçekten bu aldatma ve hile yolları pek çoktur. Bunlardan pek az kimse korunabilir. Bunlar da bu pisliklerden Allahu Teâlâ'nın kendilerini koruduğu kimselerdir. Şayet müsait zaman bulursam, bütün bu hile yollarını ve dinî hükümlerini ihtiva eden bir eser yazmayı düşünüyorum. Şimdilik âsiyi sakındıracak ve muvaffak olanı yararlandıracak olan hususlara işaret edeceğim. Allahu Teâlâ kimin hidâyetini dilememişse o, hidâyete ulaşamaz. Ona kimse hidâyet edemez. Buna göre derim ki:

Zarfı mazrufundan ağır olan şeyi satma meselesine gelince; Şâfiîlere göre zarf'ın ne kadar ağır olduğu bilinmezse satış bâtıldır, zira bu, "Bey'i garar" hükmündedir. Havadaki kuşu, denizdeki balığı satmak gibidir. Çünkü aldığı zarfın zarf olarak ağırlığı nedir, içindekinin ağırlığı nedir? Yâni bu alıcı ne kadar ne aldığını bilmiyor. Resül-i Ekrem bu gibi alışverişten nehyetmiştir. Yalnız zarfın içindeki malın ağırlığını bilmezse veya zarfın hiç bir değeri olmazsa, yine alışveriş bâtıldır. Çünkü bu, değersiz bir şeyi değerlendirme kabilinden olmuş olur. Buna göre birinci maddede anlattıkları alışverişin bâtıl olduğu meydandadır. Çünkü fâsık tüccar bu biberi satın alır. Sonra onu ağır

getirecek şekilde yamalı bir keten bez içine kor. (Veya torba kese kâğıdını kalın ve birkaç kattan yapar, alt kısmını da fazla miktar çiriş ile doldurur.) Bu suretle zarf alabildiğine ağırlaşır. Sonra bu zarfı satılacak madde meyanına sokar ve beraberce tartıp zarfı da onun fiyatına satar. Meselâ, yüz gramı beş liraya diye satar. İşte bu, bâtıldır. Çünkü zarfı da içindeki maddeye katarak satmıştır. Zarfın ağırlığı da belli değildir ki, dara olarak düşülsün. İçindeki madde yüz liralık ise, o, değersiz ambalaj da yüz liradan satılmıştır. (Yâni ambalajın üstünde, bu ambalaj net olarak şu kadardır diye yazılmıyor. İçinde elli gram varsa elli gram da ambalajıdır.) İçindeki maddenin net olarak ağırlığı belli olmadığı için, burada bir aldatma vardır. Çünkü onlar bu ambalajı dış görünüşü itibariyle hafif gösterirler. Bunun ağırlık bakımından önemli olmadığı tahmin edilir. Fakat sonradan açılıp içindeki kat kat kâğıtlar ve bol miktarda çiriş görüldüğü vakit, ambalajın ne kadar ağır olduğu o zaman ancak anlaşılır. Meselâ, görünürde 25 gram olduğu tahmin edilen kese kâğıdı, ambalaj sonradan açılıp bakıldığı vakit yüz gram olduğu anlaşılınca, işte bu aldatma ve zararlandırmadan dolayı bu ticaret bâtıldır. İşte bu, Allah ve Resulünün yasakladığı hileyi irtikâb ile Allah ve Resulüne karşı ihanet ve hıyanet olur. Bütün kazancını vereselerine terkedip, bunların hesabını vermek üzere Allahu Teâlâ'nın huzuruna çıkacağına inanan bir kimsenin bu gibi hileli yollardan kaçması ve korunması gerekir. İşin acı tarafı, böyle meşru olmayan yollardan edindiği serveti vereselerine de hayır etmez. Çoğunlukla tüccar çocukları babalarından kalma servetlerini kötü yerlerde yiyip bitirdikleri herkesin görüp bildiği bir gerçektir. Durumu bu olan kimse daha nasıl olur da kardeşinin servetini hile yolu ile elinden almaya çalışır. Bu gibi alışveriş yapanlar kılıçları ile birbirini öldürmeye kalkışan iki kişiye benzerler. Bu ise ne Müslümanlığa ve ne de İslâm kanunlarına uymaz. Zira Resûl-i Ekrem,

الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا

"Mü'min mü'min için, bir binanın birbirini bağlayan kerpiçleri gibidir."[1616]

الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَشْتُمُهُ وَلَا يَبْغِي عَلَيْهِ

"Mü'min, müminin kardeşidir. Ona zulmetmez, kötü söylemez ve ona karşı azgınlık etmez." buyurmuştur. Biz, ticareti, alışverişi haram etmiyoruz. Zira Ashâb-ı Kirâm da ticaret yapmışlardır. Onlardan sonra gelen âlim ve sâlihler de ticaretle iştigal etmişlerdir. Ancak şer'î hükümlere riâyet eder ve Allahu Teâlâ'nın,

---

1616 Müslim, Nikah 56, No:1414

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ

"Ey mü'minler, mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticâretle yiyin."[1617] buyurduğuna uygun olarak hareket ederlerdi. Allahu Teâlâ bu âyet-i celîle'de ticâretin makbul ve helâl olmasını tarafların rızasına bağlamıştır. Rıza ise, hile ve aldatmanın bulunmaması ile mümkün olacaktır. Elbette müşterinin anlayamadığı hile yolu ile aldatılarak parası elinden alınıp yapılan satışın, Allah ve Resulünün hışım ve gazabını gerektirecek şekilde şiddetli haram olduğunda şüphe yoktur. Bu kabil tüccarlar, yukardaki âyet ve hadîslerin hükmüne girerler. Allah ve Resulünün rızasını, din ve dünyasında selâmeti, şerefini ve âhiretini düşünen kimse, dinine yarayışlı olanını araştırsın. Böyle hileli yollardan ve bu kabil alışverişlerden son derece sakınsın. Böyle ambalajı ile satmak zorunda kaldığı mallarda, "Ambalajın ağırlığı budur, net şu kadardır" diye bildirsin. Böylece zarfın ağırlığını bildirdikten sonra belirli bir fiyatta her ikisini, yâni zarf ile mazrufu birden satmak caizdir. Meselâ, "Bunun zarfı elli gram, içindeki asıl madde yüz gramdır. Ben her ikisini size elli liraya satıyorum" dese, alıcı da malı gördükten sonra ve eline almadan satsa, bu satış makbuldür. Yasak olan, zarfında hile yapıp onu göründüğünden daha ağır yaparak ve ağırlığını haber vermeden yapılan satıştır.

İşte birinci soru ile ilgili, yâni zarf ile mazrufun bir fiyatta satılmasının cevabının özü budur.

Soranın anlattığı gibi, değil bir Müslümandan, kâfirden bile meydana gelmesi düşünülemeyen çeşitli aldatıcı ve hîle yolları ile insanı hayretlere düşürecek şekilde yapılan sahte alışverişlere gelince ki, tüccarlar, attarlar, Bezzârlar, kuyumcular, sarraflar, çulha ve dokuyucular, diğer sermayedarlar ve san'atkârların yaptıkları anlatılan bütün hileler tamamen haramdır. Bunu yapanlar bâtıl ile insanların mallarını yiyen, hain ve fâsıklardır. Onlar bu gibi hilelerle Allah ve Resulünü aldatmaya kalkışırlar. Hâlbuki gerçekte kendilerini aldatmış olurlar. Çünkü bütün bu gibi hîle yollarının cezalarını kendileri çekeceklerdir. Ticarî ahlâkın bu derece bozulması, san'atlara bu kadar hîle katmalar, zamanın bozulduğuna ve kıyametin yaklaştığına delildir. Bütün bunlar mal ve muamelenin bozulmasına, ticârette, alışveriş ve ziraatte ve topraktan bereketin kalkmasına sebeptir. Bu hususta Resûl-i Ekrem'in şu mübarek sözleri düşündürücüdür. Resûl-i Ekrem:

1617 en-Nisâ: 4/29.

لَيْسَ الْقَحْطُ أَنْ لَا تُمْطَرُوا وَإِنَّمَا الْقَحْطُ أَنْ تُمْطَرُوا وَلَا يُبَارَكُ لَكُمْ فِيهِ

"Kıtlık yağmurun yağmaması demek değildir, asıl kıtlık, yağmur yağdığı halde sizin için bereketli olmamasıdır."[1618] buyurmuştur.

Yâni sizin ticâret ve muâmelelerinizdeki bu çeşitli hîle ve haksızlıklarınız, tüccarlarınızın irtikâb ettikleri bu çirkinlikler, hüner ve san'at sahiplerinin bu hileleri sebebiyle bereket kalkar. Ve yine bütün bu sebeplerden, Allahu Teâlâ zâlimleri, bu milletlerin başına musallat eder ve haksız yerde mallarını ellerinden alırlar, bütün kapalı işlerini açığa çıkarırlar. Hattâ bu kadarla da kalmaz, Allahu Teâlâ kâfirleri onlara musallat eder, kâfirler onları esir eder, memleketlerinden çıkarır, çeşitli işkencelere tâbi tutarlar. Nitekim Müslümanların bu gibi felâketlerle karşılaşmaları, daha ziyade bu ticari ve iktisadi ahlâkın bozulduğu asırlara tesadüf eder. Tüccarlar ve diğerleri çeşitli hile yollarına baş vurmuşlardır. Mallarının kusurunu gizlemek için hile yolları aramışlardır. San'atkârlar san'atlarına hile karıştırmışlardır. Boya ile kusurlarını gizlemişlerdir. Kuyumcu ve sarraflar altın ve gümüşe hîle karıştırmışlar, böylece insanların servetlerini ellerinden almaya çalışmışlardır. Allahu Teâlâ'nın kendilerini murakabe ettiğine aldırış etmemişlerdir. O'nun azâb ve ikabına önem vermemişlerdir. Hâlbuki Allahu Teâlâ daima onları murakabe halindedir. Nitekim âyetlerde:

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ

"Allah gözlerin hainliğini ve gönüllerin gizlediğini bilir."[1619]

يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى

"O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir."[1620]

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ

"Yaratan bilmez olur mu?"[1621] buyurmuştur. Onların bu hareketlerine karşı hem bereketi kaldırır ve hem de düşmanı kendilerine musallat eder. Ayrıca âhirette de onları cezalandırır.

Şayet, böyle aldatıp bâtıl sebeplerle halkın kanını emen hâin tüccar ve sahtekâr san'atkârlar, Kur'an ve sünnette anlatılan cezalarını bilseler, bel-

---

1618 Ebu Davud et-Tayalesi, "el-Müsned", No:2550, 4/175
1619 el-Mü'min: 40/19.
1620 Ta Ha: 20/7.
1621 el-Mülk: 67/14.

ki bütün bu kötülüklerinden ve hiç olmazsa bir kısmından vazgeçerlerdi. Başka bir cezası olmasa da Resûl-i Ekrem yukarda yazılı hadîs-i şeriflerinde anlattıklara yeterdi.[1622]

Ey çeşitli hile, fâsid ve bâtıl sebeplerle insanların mallarını ve kanlarını emmeğe çalışan, onları kandıran hilekâr ve aldatıcı! Bir defa düşün. Bu şekil haram olan bir kazanç ile kıldığın namaz, tuttuğun oruç, verdiğin zekât ve yaptığın haccın sana bir kârı yoktur. Nitekim hevadan konuşmayan Resûl-i Ekrem bunu haber vermiştir. Özellikle böyle madenleri karıştırıp altın olmayanı altın, gümüş olmayanı gümüş diye veren, kötü ve kaliteli olmayan malı iyi mala karıştırıp aldatan, kusurunu boya ve diğer hususlarla örtüp gizlemeye çalışan kişi, Resûl-i Ekrem'in, *"Bizi aldatan bizden değildir,"*[1623] korkutmasına dikkat et! Müslümanı aldatmanın ne derece büyük bir günah ve akıbetinin ne kadar korkunç olduğunu düşün. Bu aldatmalar, Allah korusun, bazan insanı İslâmiyetten de uzaklaştırabilir. Yoksa Resûl-i Ekrem'in, *"Bizden değildir."* buyurması, büyük tehlikelere düşürecek önemli ve ciddi olaylar karşısında olmuştur. Özellikle Resül-i Ekrem'in dehşet verici bu hadîsini duyduktan sonra hâlâ aldırış etmez, dünya sevgisini tercih eder sapıklar yolunda yürümeğe rıza gösterirse elbette o kişinin küfründen korkulur.

Yine aldatıcılar, özellikle tüccar ve attarlar ve diğer alıcısına malının kusurunu gizleyerek satıp onları aldatanlar, Resûl-i Ekrem'in şu mübarek sözü üzerinde düşünsünler:

"Bir gün Resûl-i Ekrem pazar yerinde hoşuna giden bir buğday gördü. Kendisine:

"Elini buğday yığınının içine sok" diye vahyedildi. O da elini buğday yığınının içine soktu. Eli ıslandı ve içinden ıslak buğday çıkardı. Resûl-i Ekrem buğday sahibine:

"Bu nedir?" diye sordu. Buğday sahibi:

"Buğdayı yağmur ıslattı," diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem:

"O halde insanların göreceği şekilde ıslak buğdayı niye üste çıkarmadın? Bizi aldatan bizden değildir," buyurdu.[1624] Aynı mealde biraz daha değişik ifâdelerle rivâyetler yukarda geçmiştir. Ayrıca süte su katıp satanlara kıyamet günü, "Bu süte kattığınız suyu ayırın" deneceğine dâir hadîs metni

---

1622 Müellifin burada naklettiği hadîsler aynen Yukarıda geçtiği için tekrar edilmediler.

1623 Hadîs metin olarak Yukarıda geçmiştir.

1624 Hadîs yukarıda geçmiştir.

yukarda geçmiştir. Bu, tıpkı dünyada resim, suret ve şekil yapanlara kıyamet günü bunları canlandırın, denileceği gibidir. Şüphesiz bu, onları âciz bırakmak ve onlara hakaret için yapılacak bir tekliftir.

Dünyadaki bütün hileciler de bu şekilde mahşer yerinde teşhir ve terzil edileceklerini düşünsünler.

Yine bunun gibi malının kusurunu gizleyerek satan aldatıcılar Resûl-i Ekrem'in metinleri yukarda geçen, *"Malının ayıbını açıklamadan satış yapmak kimseye helâl olmaz."*, *"Kusurlu bir malı kusurunu açıklamadan satan kimse daima Allahu Teâlâ'nın hışmına uğrar ve melekler tarafından lanetlenir."*, *"Mü'minler birbirine ev ve vücud bakımından uzak da olsalar, nasihat ve öğüt ile birbirini severler. Facirler birbirine yakın da olsalar hîle ve hıyânetle birbirini aldatırlar."* hadîsleri üzerinde düşünsünler. Bu hususla ilgili hadîsler pek çoktur. Bir kısmı yukarda geçmiştir.

Bu hadîsleri düşünen, yine çoğunlukla sualde hikâye edilen, haram olan aldatma ile ilgili olduğunu bilir. Çünkü Resûl-i Ekrem mübarek elini buğdaya soktu ve ıslak kısmının altta olduğunu gördü.

Bunun yanlış olduğunu hemen anlatmak için, *"Neden yaş olanını ayrı, kuru olanını da ayrı satmadın?"* buyurdu.

Yine malında kusur olduğunu bilen kimseye, bu kusuru müşteriye anlatmasının önemle borç olduğunu da bilir. Hattâ kendisi yâni satan malının aybını gizlerse, bu kusuru bilenin bunu müşteriye söylemesinin kendisine vacip olduğunu da öğrenmiş olur. Nitekim bunu açıklayan Resûl-i Ekrem'in hadîsi yukarda geçmiştir. İnsanların çoğu buna aldırış etmez, nemelâzım, der veya bu husustaki hükmü bilmez. Adam malı görür, almak ister fakat kusurunu bilmez. Satıcı da söylemezse böylece bâtıl ile sattığı kimsenin malını yer. Bu kusuru bilip sesini çıkarmayan komşu da bu günahda satıcı ile ortak olur. O şiddetli veîdden o da payına düşeni alır. Nitekim metni yukarda geçen bir hadîsde Resûl-i Ekrem, *"Müşteriye malının aybını söylemeyen aldatıcı Allah'ın hışmına ve meleklerin lanetine uğrar."* buyurmuştur. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in, *"İslâmda kötü bir şey îcad edenin günahı kıyamete kadar kendisine ait olmakla beraber, ona bakarak bu günahı işleyenlerin günahları gibi günah da kendisine yazılır."* buyurmuştur. Şüphesiz bu hîlekâr, bu kötülüğü îcad etmiştir. Bu yüzden onu işleyenlerin cezası gibi bir ceza da kendisine verilecektir. Mekir ve hud'a bâbında bu hususta açıklamalar gelecektir. Zira gışş ve aldatma, yanıltma ve hilenin mekânıdır. Allahu Teâlâ:

وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ

"Pis pis kurulan düzene ancak sahibi düşer."[1625] buyurmuştur. Resûl-i Ekrem de mekir ve hile sahiplerinin cehennemde olduklarını haber vermiştir.

İşte ikinci sorunun cevabı budur. Bu hususta lâfı uzatmamız, kalbinde zerre kadar imanı olanlara duyurabilmek içindir. Allahu Teâlâ'nın azamet ve azabından korkan, dini ve mürüvveti olan, öldükten sonra neslinin perişan olmamasını isteyen kimse, Allah'tan korksun. Burada anlatılan hile yollarından uzaklaşacağı gibi, burada işaret edilmeyen diğer hileleri bunlarla mukayese ederek onlardan da uzaklaşsın. Dünyanın fâni olup iğneden ipliğe her şeyden sorguya çekileceğini bilsin. Nitekim Hızır aleyhisselâm ile Mûsâ aleyhisselâm bir köye uğrayıp kendilerine yemek vermedikleri halde yıkılmakta olan duvarı Hızır aleyhisselamın düzeltmesi üzerine, Mûsâ aleyhisselâm ona:

"Madem ki duvarcılığın vardı, istesen bunlardan bu duvar karşılığında hiç olmazsa bir yemek parası ücret alırdın, dedi. Bu duvarın altında iki küçük çocuğa ait bir hazine vardı. Şimdi duvar yıkılsa bu hazineyi başkaları alacaktı. Onların babaları -ki rivâyete göre yukarıya doğru yedinci dedeleri iyi adam idi- nın iyiliğinden bu iki yetim istifade etti ve Allahu Teâlâ hazinelerini onlar büyüyünceye kadar korudu. İşte yapılan iyiliklerin evlâda faydası dokunduğu gibi, kötülüklerin de zararı dokunur. Allahu Teâlâ bunu haber vermek üzere:

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar ve Allah'tan sakınsınlar."[1626] buyurmuştur.

Kim bu âyetler üzerinde düşünürse, kötü amelinden çoluk çocuğuna zarar geleceğinden korkar ve kötülüklerden uzaklaşır. Doğruya hidâyet eden ancak Allah'tır ve nihayet dönüş O'nadır.

1625 Fâtır: 35/43.
1626 en-Nisâ: 4/9.

201. Yalan Yemin ile Malını Satmak

Müslim ve Sünen-i Erba'a sahiplerinin Ebû Zer (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ. قَالَ: فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مِرَارٍ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ: خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ

"Üç kimse vardır ki kıyamet gününde Allahu Teâlâ onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları tezkiye etmiyecektir. Onlar için elem verici bir azâb vardır." buyurmuştur. Râvi diyor ki:

"Resûl-i Ekrem bunları üç defa söylemiştir." Ebû Zer (r.a.):

"Bunlar perişan oldular, kimlerdir, ya Resûlallah?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Elbisesini kibrinden ötürü yerde sürükleyen, verdiğini başa kakan ve ticaret malına yalan yemin ile revaç sağlayandır," buyurdu.[1627] Diğer rivâyette:

"Kibrinden izarını yerde sürükleyen ve atıyyesiyle adamı minnet altına alandır." şeklindedir.

Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. أُشَيْمِطٌ زَانٍ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ وَرَجُلٌ جَعَلَ اللهَ بِضَاعَتَهُ لَا يَشْتَرِي إِلَّا بِيَمِينِهِ وَلَا يَبِيعُ إِلَّا بِيَمِينِهِ

"Üç kimse vardır ki Allahu Teâlâ kıyamet günü onlara bakmayacaktır. Yaşlanmış saçı ağarmış zâniler, yoksul mütekebbirler ve alışverişini yeminle yapan kimselerdir."[1628]

Taberânî'nin "Sağir" ve "Evsat"ındaki rivâyeti, *"Üç kimse vardır ki kıyamet günü Allahu Teâlâ onlarla konuşmayacak, onları tezkiye etmeyecek ve onlar için elem verici bir azâb vardır..."* şeklindedir. Bu hadîsin râvileri kendileriyle delil çekilen sağlam kişilerdir.

Taberânî'nin diğer bir rivâyeti de:

1627 Müslim, İman 171, No:106

1628 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:6111, 6/246

ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ غَدًا: شَيْخٌ زَانٍ وَرَجُلٌ اتَّخَذَ الْأَيْمَانَ بِضَاعَتَهُ يَحْلِفُ فِي كُلِّ حَقٍّ وَبَاطِلٍ وَفَقِيرٌ مُخْتَالٌ مَهْزُوقٌ.

"Üç kimse vardır ki Allahu Teâlâ yarın (kıyamet günü) onlara bakmayacaktır. İhtiyar zâni, sermayesi yemin olup, doğruya da yanlışa da durmadan yemin eden ve yoksul olduğu halde kibirlenip gezendir."[1629] şeklindedir.

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِفَلَاةٍ يَمْنَعُهُ ابْنَ السَّبِيلِ، وَرَجُلٌ بَايَعَ رَجُلًا سِلْعَةً بَعْدَ الْعَصْرِ فَحَلَفَ بِاللهِ لَأَخَذَهَا بِكَذَا وَكَذَا فَصَدَّقَهُ فَأَخَذَهَا وَهُوَ عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ، وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِلدُّنْيَا فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا مَا يُرِيدُ وَفَى لَهُ وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ لَمْ يَفِ لَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ نَحْوَهُ وَقَالَ: وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرَ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللهُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ

"Üç kimse vardır ki, kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları tezkiye etmiyecektir. Bunlar için elem verici azâb vardır.

1. *Çölde fazla suyu olup yolculara vermeyen,*

2. *İkindiden sonra mal satan bir adamdır ki, alıcı kendisini tasdik ederek malı alsın diye, aslında öyle olmadığı halde, bunu, şuna şuna aldım diye Allah'a yemin edendir.*

3. *Yalnız dünya menfaati için hükümdara biat eden kimsedir ki, hükümdar dilediğini verirse biatinde durur, istediğini vermezse biatinden döner.*

Bir rivâyette de, "Yalan söyleyerek malına verilmiş miktardan daha fazla verildiğine yemin eden ve Müslümanın malını elinden almak için ikindiden sonra yemin eden ve suyunun fazlasını vermeyen kimsedir. Allahu Teâlâ da ona: "Elinin emeği olmayan şeyin fazlasını vermediğin gibi bugün de ben fazlımı senden menediyorum." der"[1630] buyurulmuştur.

1629 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:492, 17/184

1630 Buhâri, Müsakat 11, No:2240; Müslim, İman 173, No:108

Neseî ve "Sahihinde İbn Hibbân'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعَةٌ يُبْغِضُهُمُ اللهُ: الْبَائِعُ الْحَلَّافُ وَالْفَقِيرُ الْمُخْتَالُ وَالشَّيْخُ الزَّانِي وَالْإِمَامُ الْجَائِرُ

"Allah dört kişiye buğzeder. Çok yemin eden satıcı, kibreden fakir, zina eden ihtiyar ve zâlim hükümdardır."[1631] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivâyetinde; Ebû Said radıyallahu anh şöyle demiştir: "Bedevi'nin biri bir koyun getirdi. Kendisine:

"Bunu üç dirheme satar mısın?" diye sordum, o:

"Hayır, vallahi satmam," dedikten sonra üç dirheme sattı. Durumu Resûl-i Ekrem'e arzettim. Resûl-i Ekrem:

"Âhiretini dünyası için sattı," buyurdu.[1632]

Taberânî'nin "İsnâd-ı lâbeis" ile Vâile'den rivâyetinde, şöyle demiştir:

"Biz ticâretle iştigal ederken Resûl-i Ekrem bize gelir ve,

يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ إِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ

"Ey tüccarlar yalandan son derece sakının"[1633] buyurdu.

Buhârî ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

الْحَلِفُ مُنَفِّقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مُمْحِقَةٌ لِلْكَسْبِ

"Yemin mala revaç sağlar (gibi sanılır) fakat kazancın bereketinin yok olmasına sebeptir."[1634] buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivâyeti, *"Bereketi mahveder."*[1635] şeklindedir.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ

"Alışverişte fazla yeminden sakının, zira o, ilk önce malı çoğaltır fakat sonra mahveder."[1636]

1631 Nesai, Zekat 77, No:2576; İbn Hibban, "es-Sahih", el-Hazar ve'l-İbaha, No:5558, 12/368
1632 İbn Hibban, "es-Sahih", Buyu', No:4909, 11/276
1633 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:132, 22/56
1634 Buhâri, Buyu' 16, No:1981; Müslim, Müsakat 131, No:1606
1635 Ebu davud, Buyu' 6, No:3335
1636 Müslim, Müsakat 132, No:1607; Nesai, Buyu' 5, No:4460

Tirmizî'nin hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

"Doğru ve emniyetli tacir (kıyamet günü) peygamberler, doğrular ve şehitlerle beraberdir."[1637] buyurmuştur. İbn Mâce'nin rivâyetinde, *"Müslüman olan tüccar..."* şeklindedir.[1638]

Isbahâni ve diğerlerinin rivâyetinde,

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Doğru ve dürüst tacir kıyamet günü Arşın gölgesinde gölgelenecektir."[1639] buyurulmuştur.

Beyhakî ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَطْيَبَ الْكَسْبِ كَسْبُ التُّجَّارِ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا لَمْ يَكْذِبُوا وَإِذَا اؤْتُمِنُوا لَمْ يَخُونُوا وَإِذَا وَعَدُوا لَمْ يُخْلِفُوا وَإِذَا اشْتَرَوْا لَمْ يَذُمُّوا وَإِذَا بَاعُوا لَمْ يَمْدَحُوا وَإِذَا كَانَ عَلَيْهِمْ لَمْ يَمْطُلُوا وَإِذَا كَانَ لَهُمْ لَمْ يُعَسِّرُوا

"En temiz kazanç, konuştukları vakit yalan söylemeyen, emniyet edildikleri vakit hıyanet etmeyen, va'dettikleri vakit sözlerinden dönmeyen, satın aldıkları vakit alacakları malı vermeyen, satacakları vakit medhetmeyen, borçlu oldukları vakit alacaklıyı üzmeyen, alacaklı oldukları vakit borçluyu sıkıştırmayan tacirlerdir."[1640]

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَ الْبَيِّعَانِ وَبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَ، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا فَعَسَى أَنْ يَرْبَحَا وَيُمْحَقَا بَرَكَةَ بَيْعِهِمَا. الْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ مُنَفِّقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مُمْحِقَةٌ لِلْكَسْبِ

"Alıcı ile satıcı meclisten ayrılıncaya kadar muhayyerdirler (yâni ayrılıncaya kadar alışverişi bozabilirler). Eğer ikisi de doğru konuştu, mallarının kusurlarını ve değerini olduğu gibi açıkladılarsa, alışverişlerinde bereket olur.

1637 Tirmizi, Buyu' 4, No:1209

1638 İbn Mace, Ticarât 1, No:2139

1639 Ebü'l-Kasım el-İsbahânî, "et-Terğib ve't-Terhîb", No:794, 1/448

1640 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:4513, 6/488

Malın aybını ve fiyatını gizlediler ve yalan söylediler ise, belki kârları olur fakat alışverişlerinin bereketini mahvederler. Yalan yemin malı sattırır, fakat kazancı mahveder."[1641] buyurmuştur.

Timizi, İbn Hibban ve Hâkim'in -sahihtir dediği- rivâyetlerinde, "Resûl-i Ekrem mescide giderken insanları alışveriş yaparlarken gördü ve:

"Ey tüccar zümresi" (Onlar da başlarını kaldırdı ve gözlerini Resûl-i Ekrem'e çevirerek onu dinlediler. Resûl-i Ekrem) *"Tacirler, kıyamet gününde günahkâr olarak dirilecekler, bundan ancak Allah'tan korkanlar, iyilik yapanlar ve doğru olanlar müstesnadır."* buyurdu.[1642]

Ahmed ceyyid sened ile ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ التُّجَّارَ هُمُ الْفُجَّارُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ أَلَيْسَ اللهُ قَدْ أَحَلَّ الْبَيْعَ؟ قَالَ بَلَى، وَلَكِنَّهُمْ يَحْلِفُونَ فَيَأْثَمُونَ وَيُحَدِّثُونَ فَيَكْذِبُونَ

"Tacirler muhakkak günahkârdırlar," buyurdu. Ashâb:

"Ya Resûlallah, Allah alışverişi helâl kılmadı mı?" diye sordular. Resül-i Ekrem:

"Evet, helâl kıldı fakat onlar yemin eder günaha girerler, konuşur yalan söylerler," buyurdu.[1643]

Tembih: Her ne kadar bu, kebîreler arasında sayılmamışsa da, şiddetli veîdleri içine alan bu hadîslerden büyük günahlardan olduğu kolaylıkla anlaşılır. Nitekim sonradan bazılarının bunu kebâirden saydıklarını gördüm.

202. Hıyanet ve Aldatmak

Allahu Teâlâ,

وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ

"Pis pis kurulan düzene ancak sahibi düşer."[1644] buyurmuştur.

1641 Buhâri, Buyû 16, No:1973; Müslim, Buyu' 47, No:1532
1642 Tirmizi, Buyu' 3, No:1210; İbn Mace, Ticarat 3, No:2146
1643 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15569, 3/428
1644 Fâtır: 35/43.

Taharet bölümünde, "Allah'ın mekrinden emin olmak" bahsinde buna dair söz geçmiştir.

Taberânî'nin "Sağîr" ve "Kebir"inde ceyyid sened ile ve İbn Hibban'ın da "Sahih"inde İbn Mesüd radıyallahu anh'den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا وَالْمَكْرُ وَالْخِدَاعُ فِي النَّارِ

"Bizi aldatan bizden değildir. Hıyanet ve aldatma (yani bunları yapan) cehennemdedirler."[1645] buyurmuştur.

Ayrıca Ebû Dâvûd Hasan'dan mürsel ve muhtasar olarak rivâyetlerinde:

الْمَكْرُ وَالْخَدِيعَةُ وَالْخِيَانَةُ فِي النَّارِ

"Hile, aldatma ve hıyanet cehennemdedir."[1646] buyurulmuştur.

Diğer bir hadîste,

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خِبٌّ وَلَا بَخِيلٌ وَلَا مَنَّانٌ

"Verdiği sadakayı başa kakan, cimri ve hîlekâr cennete giremez."[1647] buyurulmuştur.

Başka bir rivâyette de şöyle buyurulmuştur:

الْمُؤْمِنُ غِرٌّ كَرِيمٌ وَالْفَاسِقُ خِبٌّ لَئِيمٌ

"Mü'min parlak ve keremlidir. Fâsık ise alçak ve aldatıcıdır."[1648]

Nitekim Allahu Teâlâ,

يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ

"Onlar (münafıklar) Allah'ı aldatmaya çalışırlar, hâlbuki O, onlara aldatmanın ne olduğunu gösterecektir."[1649] buyurmuştur.

Yâni hilecilerin uygun olarak cezalarını verir. Meselâ, mü'minlere nur verildiği gibi onlara da verilir. Fakat sırat köprüsüne gelir gelmez hemen

---

1645 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:10234, 10/138
1646 Ebu Davud, "el-Merâsîl", No:153, 1/184
1647 Tirmizi, Birr 41, No:1963
1648 Ebu Davud, Edeb 6, No:4790; Tirmizi, Birr 41, No:1964
1649 en-Nisa: 4/142.

nurları söner ve karanlıkta kalırlar. Hadîste; Cehennemliler beş sınıf insan olarak bildirildi ve akşam sabah sana, malına ve ehline hile düşünen de bunlar meyanında anlatıldı.

Tembih: Hile ve aldatmanın kebîreden olduğunu bazıları tasrih etmişlerdir ki, yukardaki hadîslerin zahirinden ve bu hadîslerden anlaşılmaktadır. Zira,"Hile ve aldatma cehennemdedir." buyurulurken, bunların sahipleri kastedilmiştir.

203. Ölçü ve Tartılarda Az da Olsa Hile Yapmak

Allahu Teâlâ:

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

"İnsanlardan, kendileri bir şeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan; ama onlara bir şeyi ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin, ölçü ve tartıyı kendi çıkarına eksik tutanların vay haline. Bunlar büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar âlemlerin Rabbi huzurunda dururlar."[1650] buyurmuştur. Bu ölçü ve tartılarda kendilerine alırken biraz fazla, başkalarına verirken biraz eksik verenler, azabı şiddetli olan âlemlerin Rabbi huzurunda duracakları dehşetli günü hatırlamazlar mı? Onlar kabirlerinden çıplak, yalın ayak, baş açık olarak haşrolacakları günü düşünmezler mi? O günde kimisi şimşekten daha sür'atli vasıtalara bineceği halde kimisi düşe kalka gidecektir. Bütün buradaki imkân, kolaylık veya zorluklar dünyadaki amellerine göre değişecektir. Nihayet Rabbilerinin huzurunda hesap vereceklerdir; hayır ise hayır, şer ise şer cezası göreceklerdir.

Âyet-i celîle'nin sebeb-i nüzulünü Suddî şöyle anlatıyor: "Resûl-i Ekrem Medîne'ye hicret ettiği vakit orada Ebû Cuheyne adında bir tacir vardı. Bu tacirin iki ölçeği vardı. Biriyle alır diğeri ile satardı. İşte bu âyet bunun üzerine nazil olmuştur."

İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Hibbân ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde; İbn Abbâs (r.a.) diyor ki:

1650 el-Mutaffifîn: 83/1-6.

"Resûl-i Ekrem Medîne'ye geldiği vakit Medîne halkı ölçü bakımından hiç de iyi olmayan bir durumda idi. Bunun için Allahu Teâlâ Mutaffifin sûresinin ilk âyetlerini indirdi. Bu âyetin nüzulünden sonra onlar da ölçü ve tartılarını düzelttiler."[1651]

Tirmizî'nin İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem bu ölçüp tartanlara hitaben:

إِنَّكُمْ قَدْ وُلِّيتُمْ أَمْرًا فِيهِ هَلَكَتِ الْأُمَمُ السَّالِفَةُ قَبْلَكُمْ

"Siz öyle iki işi üzerinize almış bulunuyorsunuz ki, sizden önceki milletler bu işde helâk olmuşlardır."[1652] buyurmuştur. Bu hadîste, râvileri arasında metruk var. Doğrusu hadîsin İbn Abbas (r.a.) mevkuf olmasıdır, şeklinde itiraz edilmiştir.

Lafzı İbn Mâce'ye ait olmak üzere, İbn Mâce, Bezzâr, Beyhakî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ خَمْسٌ خِصَالٍ إِذَا ابْتُلِيتُمْ بِهِنَّ وَأَعُوذُ بِاللهِ أَنْ تُدْرِكُوهُنَّ لَمْ تَظْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ فَيُعْلِنُوا بِهَا إِلَّا فَشَا فِيهِمُ الطَّاعُونُ وَالْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ مَضَتْ فِي أَسْلَافِهِمُ الَّذِينَ مَضَوْا، وَلَمْ يَنْقُصُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا أُخِذُوا بِالسِّنِينَ وَشِدَّةِ الْمُؤْنَةِ وَجَوْرِ السُّلْطَانِ وَلَمْ يَمْنَعُوا زَكَاةَ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مُنِعُوا الْقَطْرَ مِنَ السَّمَاءِ وَلَوْلَا الْبَهَائِمُ لَمْ يُمْطَرُوا وَلَمْ يَنْقُضُوا عَهْدَ اللهِ وَعَهْدَ رَسُولِهِ إِلَّا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ غَيْرِهِمْ فَأَخَذُوا بَعْضَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ وَمَا لَمْ تَحْكُمْ أَئِمَّتُهُمْ بِكِتَابِ اللهِ وَيَتَخَيَّرُوا فِيمَا أَنْزَلَ اللهُ إِلَّا جَعَلَ اللهُ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ

"Ey muhacirler topluluğu, o günleri görmenizden Allah'a sığınırım, beş çeşit kötü hasletle mübtela olduğunuz vakit (haliniz nice olur?) Herhangi bir millette fuhuş ve zina zahir olur, çoğalır ve bunu açıktan açığa yapmaya başlarlarsa, bunlarda taun ve geçmişlerinde bulunmayan çeşitli hastalıklar baş gösterir. Eksik ölçüp tarttıkları zaman onları kıtlık yılları, geçim sıkıntısı ve hükümdarların zulmü terbiye eder. Mallarının zekâtlarını vermedikleri vakit, Allahu Teâlâ da onlardan yağmuru keser. Eğer canlı hayvanlar olmasa onlara bir damla yağmur bile düşmezdi. Allah ve Resulünün ahdini, onlara verdikleri sözü bozup isyana daldıkları vakit, Allahu Teâlâ onlara dıştan bir düşman musallat

---

1651 İbn Mace, Ticarât 35, No:2223

1652 Tirmizi, Buyu' 9, No:1217

eder ve ellerinde kalanı da onlardan alırlar. İmamları Allahu Teâlâ'nın Kitabı ile hükmetmediği vakit, iç karışıklıklarla huzursuz olurlar."[1653] buyurmuştur.

Mâlik'in İbn Abbâs (r.a.)a mevkuf, Tâberânî ve diğerlerinin merfû olarak rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ إِلَّا أَلْقَى اللهُ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ وَمَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا نَقَصَ اللهُ عَنْهُمُ الرِّزْقَ وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ

"Herhangi bir millette hıyanetlik baş gösterirse, Allahu Teâlâ onların kalblerine korku ilka eder. Herhangi bir millette zina yaygın hale gelirse, orada ölüm çoğalır. Herhangi bir millet ölçü ve tartıyı eksik yaparsa, Allahu Teâlâ onların rızkını azaltır. Haksız hüküm verenler arasında da kan davaları artar. Herhangi bir toplum muahedeyi bozar ve verdiği sözde durmazsa Allahu Teâlâ onlara da düşmanı musallat eder."[1654]

Beyhakî'nin İbn Mesûd (r.a.) e mevkuf, diğerlerinin merfû rivâyetlerinde:

"Allah yolunda ölmek, emânete hıyanetten başka bütün günahlara keffâret olur. Allah yolunda da öldürülse kıyamet günü (Allah'ın huzuruna) getirilir ve:

"Uhdene tevdi edilen emâneti öde." derler. Kul:

"Ya Rabbi, dünya gitti (o dünyada kaldı) nasıl ödeyebilirsin? der.

"Bunu Hâviye cehennemine götürün" denilir ve oraya götürülür. Emâneti, kendisine verildiği günkü şekline sokulur. Adam onu görür, tanır ve peşine takılır. Nihayet ona yetişir ve onu iki omuzu üzerinde taşır. Öyle ki, oradan çıkacağını sandığı zaman ayağı kayar tekrar içeri düşer, o da bir daha geri dönmemek üzere peşinden gider." buyurdu. Sonra devamla: "Namaz emanettir, abdest emanettir, tartmak emanettir, ölçmek emanettir." buyurdu ve bunlara benzer daha pek çok emanetler saydı. Bu emanetlerin en ağırı, başkalarının vadi'asıdır." Râvi diyor ki: "Berâ b. Âzib (r.a.) e giderek;

"Şu İbn Mesûd (r.a.) un söylediklerine ne dersin?" diye sordum. Berâ:

"Doğru diyor, dedi ve, *"Muhakkak Allah emanetleri ehline vermenizi size emreder."*[1655] ayetini okudu."[1656]

1653 İbn Mace, Fiten 22, No:4019; Hakim, "el-Müstedrek", Fiten, No:8623, 4/539
1654 Malik, "el-Muvatta'", Cihad 13, No:981, 2/460
1655 en-Nisâ: 4/56.
1656 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10527, 10/219

Tembih: Bunun kebîreden olduğunu açıkça ifade etmişlerdir ve anlaşılan da kebîre olmasıdır. Çünkü burada bâtıl sebeple insanların malını yemek vardır. Bunun için veîdler şiddetlenmiştir. Nitekim bu husus, âyet ve hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır. Buna tatfif adı verilmesi, bir nevi hırsızlık ve hıyanetlik ve aynı zamanda mürüvvetsizlik olması bakımındandır. Bunun için "Veyl" ile ikab olundu. Veyl, yazıklar olsun, şiddetli azaba uğradı, demektir. Ya da cehennemin öyle şiddetli bir deresidir ki, dünya dağları içine düşse bir saniyede eriyip kaybolurdu. İşte bu günahı irtikab eden böyle bir yer ile korkutuluyor. Yine bunun gibi Şuayb aleyhisselamın milleti de ölçü ve tartılarını eksik yaptıkları için Allahu Teâlâ onların ukubetlerini şiddetlendirmiştir.

Şayet, gasb yolu ile dinarın dörtte birinden eksik olan zimmetler kebâirden sayılmaz. Buna göre böyle bir iki santim eksik ölçmek veya birkaç buğday ağırlığı yanlış tartmanın da kebâirden olmaması lâzım gelir, dersen:

Bu, onunla kıyas edilmez. Burada da icma, onun hilâfınadır.

Kıyası kabul ettiğini söylesek de yine dava halledilmez. Çünkü herhangi bir miktarı gasbetmekte, çalmakta, bunun azı çoğunu getirir diye bir şey yoktur. Bir defa neyi aldı ise odur. Fakat böyle hile, hıyanet ve mekir yolu ile aldığının azı çoğuna davet eder. Aynı zamanda bu adam, durmadan herkesi bu şekilde aldatmaktadır. Gasb, bir defa olur. Bunun için bundan menetmek bâbında azı ve çoğu müsavi tutulmuş ve kebîreden sayılmıştır. Nitekim şarapta da hüküm böyledir. Sarhoşluk vermediği halde şarabın bir damlası da haramdır. Çünkü azı, çoğa götürür. Bir cemaatın hırsızlığı gasba katmasıyle burada işgal vârid olmaz. Zira hırsız, alabildiğine korku ve dehşet içindedir. Orada da azın çoğa gideceği mümkün değildir, fakat tatfifde bu mümkündür. Yâni hırsızlıkta korku olduğu için yine azı çoğa gidemez, fakat tatfifde bu, kolay ve mümkündür.

Hırsızlıkla tatfif arasında farkın bulunduğunu teyid eden hükümlerden birisi de, bir cemaat, gasbde yukarda geçen şartı koştular ve "Hırsızlıkta bu şart aranmaz" dediler.

Bunlar da aynen benim dikkate aldığım hususu nazara aldı ve benim ortaya koyduğum gasb ile tatfif arasındaki açık fark sebebiyle müteahhirînden bazılarının, az bir tatfif, kebâirden değildir, olsa olsa sağîre olur sözleri ortadan kalkmış olur. Ancak münazaa gasbdedir, zira gasbde adamın altınını zorla elinden almakta onu korkutmak vardır.

Fakat çoğunlukla insanların müsamaha ettikleri değersiz bir şeyi zorla almanın da sağîreden olması gerekir. Böylece çoğunluk tarafından müsamaha edilen tatfifde, yâni eksik ölçüp tartmakta da hükmün aynı olması, yâni bunun da sağîreden olması gerekir. Bunun için Abdüsselâm hikâye etti ki; bir daneyi çalmak da zorla almak da bilicma' kebîredir. O, her halde bunu çoğunluğun, bunları mutlak zikretmelerinden almış olacaktır. Bu hususta geniş açıklama yapılacak, oraya müracaat et.

Mâlik b. Dînâr anlatıyor: "Ölüm döşeğinde yatan bir komşumun ziyaretine gittim. Komşum, ateşten iki dağ, ateşten iki dağ, deyip duruyordu. Kendisine:

"Ne diyorsun?" diye sordum. O:

" Bende iki şinik ölçek var idi; biri ile alır, diğeri ile verirdim," dedi. Mâlik, ben bunları aldım, birbirine vuruyordum. O:

"Bırak onları, birbirine vurdukça iş daha da zorlaşıyor, "dedi ve bu hastalığından kurtulamayarak öldü."

Geçmiş büyüklerden birisi:

"Her ölçen ve tartanın cehennemde olduğuna tanıklık yaparım, zira ancak Allah'ın koruduğu korunabilir," dedi.

Yine zâtın biri anlatıyor: "Ölüm döşeğinde yatan bir hastanın ziyaretine gittim. Ona şehâdeti telkin ettim fakat o, şehâdeti alamadı. Bir ara gözünü açtı, kendisine geldi. Ben:

"Kardeşim, sana şehâdet telkin ettiğim halde bunu niçin alamadın?" diye sordum. O:

"Terazinin dili dilimin arasına sıkıştı şehâdeti getirmeme engel oldu," dedi. Ben:

"Yoksa eksik mi tartardın?" dedim. O:

"Hayır, vallahi eksik tartmazdım, fakat ben uzun süre terazinin taşına aldırış etmezdim, yâni taş üzerinde gerekli incelemeyi yapmazdım," dedi. Bu gibilerin hali böyle olunca, ya yanlış ölçüp yanlış tartanların hali nice olur?"

Nafi'in anlattığına göre Abdullah b. Ömer (r.a.) satıcılara uğrar:

"Terazi ve ölçek hakkında Allah'tan korkun. Doğru ölçün ve doğru tartın." derdi. Zira yanlış ölçüp eksik tartanlar mahşer yerinde bekletilir ve kendilerinden akan terden göl meydana gelir ve kulaklarının yarısına

kadar bu göle batarlar. Yanlış ölçenler de yanlış tartanlar gibidir. Bir şeyi ölçüp verirken, zira'ını küçültür, alırken alabildiğine gerer. İşte bu hareketler fasık olan Bezzâr ve tüccarların tatfifidir. "Bir dane kazanacağım diye genişliği yer ve gökler kadar olan cenneti daraltan kimseye ve yine bir dane kazanacağım diye dağları eriten cehennem ateşini artırana yazıklar olsun." diyen, çok güzel söylemiştir.

KARZ -ÖDÜNÇ- BÂBI

204. Menfaat Sağlayan Ödünç

Borç para karşılığında menfaat sağlamayı kebâirden saymak meydandadır. Çünkü bu, gerçekte faizdir, nitekim ribâ bölümünde geçmiştir. Ribâda geçen bütün hükümler, bunun hakkında da câridir.

İFLAS ETTİRME BÂBI

205. Ödememek Niyetiyle Borç Yapmak

206. Ödeme İhtimali Olmadığı Halde Borç Almak

Buhâri ve diğerlerinin rivâyetinde,

مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَتْلَفَهُ الله

"Her kim halkın malını itlâf etmek kasdiyle alırsa, Allah o malı itlâf eder."[1657] buyurulmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ إدَّانَ دَيْنًا وَهُوَ يَنْوِي أَنْ يُؤَدِّيَهُ أَدَّاهُ الله عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ اسْتَدَانَ دَيْنًا وَهُوَ يَنْوِي أَنْ لَا يُؤَدِّيَهُ فَمَاتَ قَالَ الله عَزَّ وَجَلَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: ظَنَنْتَ أَنِّي لَا آخُذُ لِعَبْدِي بِحَقِّهِ فَيُؤْخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَيُجْعَلُ فِي حَسَنَاتِ الْآخَرِ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ الْآخَرِ فَيُجْعَلُ عَلَيْهِ

"Her kim ödemek niyetiyle borçlanır (da borcunu ödeyemeden ölürse) Allahu Teâlâ kıyamet günü borcunu öde(mesini kendisine müyesser kıla)r. Her kim de vermemek niyetiyle borçlanır da ölürse, kıyamet günü Allahu Teâlâ ona:

"Kulumun hakkını senden alıp ona vermiyeceğimi mi sandın?" buyurur. Bunun üzerine onun sevaplarından alınıp alacaklının sevabına katılır. Şayet sevabı yoksa alacaklının günahlarından alınır onun sırtına yüklenir."[1658] buyurmuştur.

İbn Mace ve Beyhakî'nin isnâd-ı muttasıl ve lâbeis ile -ancak Buhârî râvilerin biri hakkında dedikodu olduğunu söylemiştir- rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

1657 Buhâri, İstikraz 2, No:2257; İbn Mace, Sadakât 11, No:2411

1658 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:7949, 8/243

وَأَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَنَوَى أَنْ لَا يُعْطِيَهَا مِنْ صَدَاقِهَا شَيْئًا مَاتَ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ زَانٍ وَأَيُّمَا رَجُلٍ اشْتَرَى مِنْ رَجُلٍ بَيْعًا يَنْوِي أَنْ لَا يُعْطِيَهُ مِنْ ثَمَنِهِ شَيْئًا مَاتَ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ خَائِنٌ وَالْخَائِنُ فِي النَّارِ

"Kim bir kadınla evlenir de nikâh parasından ona bir şey vermemeyi niyet ederse öldüğü zaman zina etmiş olarak ölür. Her kim de başka birisinden bir şey satın alır (borçlanır) ve borcunu vermemeyi niyet ederse, öldüğü vakit hain olarak ölür. Hainin yeri ise cehennemdir."[1659] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ دِرْهَمٌ أَوْ دِينَارٌ قُضِيَ مِنْ حَسَنَاتِهِ لَيْسَ ثَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ

"Kim ki bir dirhem veya bir dinar borcu olduğu halde ölürse, dirhem ve dinarın bulunmayacağı (kıyamet gününde) onun iyiliklerinden borcu ödenir."[1660]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الدَّيْنُ دَيْنَانِ فَمَنْ مَاتَ وَهُوَ يَنْوِي قَضَاءَهُ فَأَنَا وَلِيُّهُ، وَمَنْ مَاتَ وَهُوَ لَا يَنْوِي قَضَاءَهُ فَذَلِكَ الَّذِي يُؤْخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ لَيْسَ يَوْمَئِذٍ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ

"Borç iki kısımdır. Kim ödemek niyetiyle borçlanır ve fakat ödeyemeden ölürse, ben onun yardımcısıyım. Kim de borcunu ödememek niyetinde olduğu halde ölürse işte altın ve gümüşün bulunmayacağı (kıyamet) gününde onun hasenatından alınır ve alacaklısına verilir."[1661] buyurmuştur.

Taberânî'nin "Sağîr" ve "Evsat"ındaki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى مَا قَلَّ مِنَ الْمَهْرِ أَوْ كَثُرَ لَيْسَ فِي نَفْسِهِ أَنْ يُؤَدِّيَ إِلَيْهَا حَقَّهَا خَدَعَهَا فَمَاتَ وَلَمْ يُؤَدِّ إِلَيْهَا حَقَّهَا لَقِيَ اللهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ زَانٍ وَأَيُّمَا رَجُلٍ اسْتَدَانَ دَيْنًا لَا يُرِيدُ أَنْ يُؤَدِّيَهُ إِلَى صَاحِبِهِ خَدَعَهُ حَتَّى أَخَذَ مَالَهُ فَمَاتَ وَلَمْ يُؤَدِّ إِلَيْهِ دَيْنَهُ لَقِيَ اللهَ وَهُوَ سَارِقٌ

"Kim ki az veya çok mehir ile bir kadın ile evlenir ve fakat bu nikâh parasını ödemek niyetinde olmaz, kadını aldatır da borcunu ödemeden ölürse,

---

1659 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7302, 8/35
1660 İbn Mace, Sadakât 12, No:2414
1661 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:14146, 13/336

kıyamet gününde zâni olarak Allah'a kavuşur. Kim ki ödememek niyetiyle borç alır, adamı aldatır ve borcunu ödemeden ölürse, kıyamet gününde hırsız olarak Allah'a kavuşur."[1662] buyurmuştur.

Ahmed, Bezzâr, Taberânî ve Ebû Nuaym'ın rivâyetlerinde şöyle buyurulmuştur:

يَدْعُو اللهُ بِصَاحِبِ الدَّيْنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقِفَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَيُقَالُ: يَا ابْنَ آدَمَ فِيمَ أَخَذْتَ هَذَا الدَّيْنَ؟ وَفِيمَ ضَيَّعْتَ حُقُوقَ النَّاسِ؟ فَيَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي أَخَذْتُهُ فَلَمْ آكُلْ وَلَمْ أَشْرَبْ وَلَمْ أَلْبَسْ وَلَمْ أُضَيِّعْ. وَلَكِنْ إِمَّا حَرَقٌ وَإِمَّا سَرَقٌ وَإِمَّا وَضِيعَةٌ: أَيْ بَيْعٌ بِأَقَلَّ مِمَّا اشْتَرَى بِهِ. فَيَقُولُ اللهُ صَدَقَ عَبْدِي أَنَا أَحَقُّ مَنْ قَضَى عَنْكَ فَيَدْعُو اللهُ بِشَيْءٍ فَيَضَعُهُ فِي كِفَّةِ مِيزَانِهِ، فَتَرْجَحُ حَسَنَاتُهُ عَلَى سَيِّئَاتِهِ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ

"Kıyamet günü borçluyu çağırtır. Adam gelir ve Allah'ın huzurunda durur. Allahu Tealâ:

"Ey Âdemoğlu, bu borcu niçin yaptın ve niçin insanların hakkını zayi ettin?" diye sorar. Adam:

"Ya Rab, sen biliyorsun ki, ben bunu aldım (bu borcu yaptım), yemedim, içmedim, giymedim. Fakat ya yangın, ya hırsızlık veya da daha eksiğine vermekle zarar ederek harcadım," der. Allahu Teâlâ:

"Kulum doğru söyledi. Bunun borcunu ödemek bana düşer. Allahu Teâlâ bir şey getirtir mizanına koydurur. Böylece iyilikleri kötülüklerine üstün gelir de Allah'ın fazlı ile cennete girer."[1663]

Nesei'nin ve Hâkim'in, sahihtir, dediği rivâyetlerinde Ebû Said el-Hudrî (r.a.) Resûl-i Ekrem'in:

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْكُفْرِ وَالدَّيْنِ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ أَتَعْدِلُ الْكُفْرَ بِالدَّيْنِ؟ قَالَ: نَعَمْ

"Küfür ve borçtan Allah'a sığınırım." buyurduğunu haber vermiştir. Adamın biri:

"Meğer borç küfre eşit midir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

1662 Taberânî, "el-Mu'cemü's-Sağir", No:111, 1/84
1663 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:1708, 1/197

"Evet eşittir," buyurdu.[1664]

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

صَاحِبُ الدَّيْنِ مَأْسُورٌ بِدَيْنِهِ يَشْكُو إِلَى اللهِ الْوَحْدَةَ

"Borçlu borcunun mahkûmu (olarak cehennemdedir). Yalnızlığından Allah'a şikâyet eder."[1665] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَعْظَمَ الذُّنُوبِ عِنْدَ اللهِ أَنْ يَلْقَاهُ بِهَا عَبْدٌ بَعْدَ الْكَبَائِرِ الَّتِي نَهَى اللهُ عَنْهَا أَنْ يَمُوتَ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لَا يَدَعُ لَهُ قَضَاءً

"Allah katında, Allah'ın yasakladığı büyük günahlardan sonra kişinin kendisiyle Allah'a mülâki olduğu en büyük günahı, kişinin ödeyecek bir şey geride bırakmadığı halde borçlu olarak ölmesidir."[1666]

İbn Ebî'd-Dünyâ ve Taberânî'nin isnad-ı leyyin ile -gıybet bölümünde tamamı anlatılacak olan- rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem:

"Dört kimse vardır ki, Hamîm ile Cehîm arasında feryad u figan ederek dolaşmak suretiyle çektikleri büyük ıztırab sebebiyle cehennem halkını da rahatsız ederler. Cehennemliler birbirine:

"Bunlara ne oluyor, bizim çektiğimiz bize yetmiyormuş gibi onlar da bizi üzüyorlar." derler. Bunlardan biri kapalı olan ateşten bir tabut içinde yatar. Diğeri bağırsakları dökülmüş, onları toplamaya çalışır. Diğerinin de ağzından kan-irin akar. Dördüncüsüne gelince, o da etlerini yer, durur. Tabut içinde olana:

"Şu adamın zoru nedir?" diye sorarlar. O da;

"O borçlu olarak öldü, borcunu ödeyecek mal da bırakmadı, der."[1667] buyurmuştur.

Hasen isnad ile Ahmed ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde, Câbir radıyallahu anh diyor ki: "Adamın biri öldü. Kendisini yıkadık, kefenledik, koku sürdük ve namazını kıldırması için Resûl-i Ekrem'e götürdük ve:

1664 Nesai, İzstiaze 23, No:5473; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:11351, 3/38

1665 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:893, 1/274

1666 Ebu Davud, Buyu' 9, No:3342; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:19513, 4/392

1667 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7226, 7/310

"Ya Resûlallah, namazını kıldırır mısınız?" dedik. Resûl-i Ekrem bir adım attı, sonra:

"Borcu var mıdır?" diye sordu. Biz:

"İki dinar borcu vardır," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem cenaze namazını kıldırmaktan vaz geçti. Ebû Katade bu iki dinar borcu üzerine aldı, sonra cenazeyi -namazını kıldırması için- tekrar Resûl-i Ekrem'e götürdük. Ebû Katede:

"Onun iki dinar borcu benim olsun," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Allah borçlunun borcunu ödedi ve ölü iki dirhem borcundan kurtuldu mu?" dedi. Ebû Katade:

"Evet," deyince, Resûl-i Ekrem namazını kıldırdı, iki gün geçtikten sonra Resûl-i Ekrem Ebû Katade'ye:

"İki dinar ne oldu?" diye sordu. Ebû Katade:

"Adam daha dün öldü," dedi. Resûl-i Ekrem ertesi gün tekrar sordu. Katade:

"Ödedim, ya Resûlallah," deyince, Resûl-i Ekrem:

"İşte ancak şimdi ölü azabtan kurtuldu," buyurdu.[1668] Resûl-i Ekrem'in, borçlunun namazını kıldırması bir gerçektir.

Fakat sonra bu usûl kaldırılmıştır.

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde; Resûl-i Ekrem'e borçlu ölen cenazeler getirilir. Resûl-i Ekrem:

"Borcunu ödeyecek bir şey bıraktı mı?" diye sorar. Kendisine:

"Evet, borcuna yetecek kadar serveti var," dendiği vakit namazını kılardı. Aksi halde:

"Namazını kılın," buyururdu. Bazı memleketleri ve Mekke'yi fethettiği vakit:

"Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha yakınım. Kim borçlu olarak ölürse, onun borcunu ödemek bana düşer. Kimde mal bırakırsa onun da borcu vereselerine intikal eder."[1669] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde; bir borçlunun cenaze namazını kıldırmasını Resûl-i Ekrem'den istediler. Resûl-i Ekrem:

1668 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:2329, 2/319

1669 Müslim, Feraiz 14, No:1619; Buhâri, Kefalet 5, No:2176

"(Borcu sebebiyle) ruhu mezarında rehin olup göklere yükselemeyen ölünün cenaze namazını kıldırmamdan size ne kâr vardır? Eğer sizden birisi borcunu üzerine alırsa, o zaman kalkar namazını kılarım ve kıldığım namaz da ona fayda verir."[1670] buyurmuştur.

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem,

"Mü'minin ruhu, borcu ödeninceye kadar, borcuna bağlıdır."[1671] buyurmuştur. Yâni ruh, çıkarılacağı makamında durdurulmuştur, borcu ödeninceye kadar orada hapsedilir.

Yine Hakim'in, sahihtir, dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ صَاحِبَكُمْ حُبِسَ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ بِدَيْنٍ كَانَ عَلَيْهِ فَإِنْ شِئْتُمْ فَافْدُوهُ وَإِنْ شِئْتُمْ فَأَسْلِمُوهُ إِلَى عَذَابِ اللهِ فَقَالَ رَجُلٌ عَلَيَّ دَيْنُهُ فَقَضَاهُ

"Muhakkak sizin arkadaşınız bir borcundan dolayı cennetin kapısında mahpustur, içeri giremiyor. İsterseniz borcunu ödeyerek onu kurtarın, isterseniz onu Allah'ın azabına teslim edin." buyurmuştur. Bunun üzerine bir adam:

"Onun borcu benimdir," dedi ve onu ödedi.[1672]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ مَعَ الْمَدِينِ حَتَّى يَقْضِيَ دَيْنَهُ مَا لَمْ يَكُنْ فِيمَا يَكْرَهُهُ اللهُ وَإِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُولُ لِخَازِنِهِ: اذْهَبْ فَخُذْ لِي بِدَيْنٍ فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَبِيتَ لَيْلَةً إِلَّا وَاللهُ مَعِيَ بَعْدَ إِذْ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

"Allahu Teâlâ'nın hoşlanmadığı yerlerde harcanmadıkça, borcunu ödeyinceye kadar Allahu Tealâ borçlu ile beraberdir (ona yardımcıdır)." Râvi diyor ki: Abdullah b. Cafer radıyallahu anhuma hazine vekiline:

"Git benim namıma borç al, ben bunu Resûl-i Ekrem'den duyduktan sonra, Allahu Teâlâ'nın benimle olmadan gecelememi istemem." derdi.[1673]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَنْ حَمَلَ مِنْ أُمَّتِي دَيْنًا ثُمَّ جَهِدَ فِي قَضَائِهِ ثُمَّ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَهُ فَأَنَا وَلِيُّهُ.

1670 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5253, 5/258
1671 Tirmizi, Cenaiz 76, No:1078; İbn Mace, Sadakât 12, No:2413
1672 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2214 2/30
1673 İbn Mace, Sadakât 10, No:2409

"Ümmetimden kim bir borç altına girer de sonra bu borcu ödemeye gayret eder fakat ödeyemeden ölürse, onun velisi benim (yâni borcunu ben ödeyeceğim)"[1674]

Yine bir hadîsde Resûl-i Ekrem,

مَا مِنْ أَحَدٍ يُدَانُ دَيْنًا يَعْلَمُ اللهُ أَنَّهُ يُرِيدُ قَضَاءَهُ إِلَّا أَدَّاهُ اللهُ عَنْهُ فِي الدُّنْيَا

"Kim borçlanır ve Allahu Teâlâ borcunu ödemek niyetinde olduğunu bilirse, dünyada ona borcunu ödeme imkânları bahşeder."[1675] buyurmuştur. Bu hadîsi, çok borç ediyor diye yerilen Ümmül-mü'minîn Meymûne radıyallahu anha rivâyet etmiştir. Hz. Aişe radıyallahu anha da fazla borç ediyor diye yerildiği vakit,

مَا مِنْ عَبْدٍ كَانَتْ لَهُ نِيَّةٌ فِي أَدَاءِ دَيْنِهِ إِلَّا كَانَ لَهُ مِنَاللهِ عَوْنٌ

"Allahu Teâlâ, borcunu ödemek niyetinde olan kulunun yardımcısıdır."[1676] hadîsini rivâyet etmiş ve "Borcu ödemek için ben de Allah'tan yardım dilerim." demiştir. Bu hadîsi Ahmed sahih sened ile rivâyet etmiştir. Ancak senedde inkita' vardır. Fakat Taberânî üzerinde dedikodu olan bir sened ile hadîsi vasletmiştir.

Yine sahih rivâyette Resûl-i Ekrem:

مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ فَقَدْ ضَادَّ اللهَ فِي أَمْرِهِ وَمَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَلَيْسَ ثَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ وَلَكِنَّهَا الْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ. وَمَنْ خَاصَمَ فِي بَاطِلٍ وَهُوَ يَعْلَمُ لَمْ يَزَلْ فِي سَخَطِ اللهِ حَتَّى يَنْزِعَ، وَمَنْ قَالَ فِي مُؤْمِنٍ مَا لَيْسَ فِيهِ حُبِسَ فِي رَدْغَةِ الْخَبَالِ حَتَّى يَأْتِيَ بِالْمَخْرَجِ.

"Kim ki iltimas yapar da Allah'ın hududundan birinin uygulanmasını önlerse Allah'ın düşmanı olur. Kim borçlu olarak ölürse (iyi bilsin ki) orada altın ve gümüş yoktur, sevap ve günah vardır. Bilerek bâtıl bir işde kavga ve mücadele eden kimse, ölünceye kadar Allah u Teâlâ'nın hışmındadır. Kim ki bir mü'minde olmayan bir vasfı ona izafe ederse helâk bataklığında söylediğinden kurtarıncaya kadar hapsedilir."[1677] buyurmuştur.

1674 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:25252, 6/154; Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:4838, 8/252

1675 Nesai, Buyu 99, No:4686

1676 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:24483, 6/72

1677 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2222, 2/32

Bezzâr ve İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الدَّيْنَ يُقْتَصُّ مِنْ صَاحِبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا مَاتَ إِلَّا مَنْ تَدِينُ فِي ثَلَاثِ خِلَالٍ: الرَّجُلُ تَضْعُفُ قُوَّتُهُ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيَسْتَدِينُ يَتَقَوَّى بِهِ لِعَدُوِّ اللهِ وَعَدُوِّهِ وَرَجُلٌ يَمُوتُ عِنْدَهُ مُسْلِمٌ لَا يَجِدُ مَا يُكَفِّنُهُ وَيُوَارِيهِ إِلَّا بِدَيْنٍ وَرَجُلٌ خَافَ اللهَ عَلَى نَفْسِهِ الْعُزْبَةَ فَيَنْكِحُ خَشْيَةً عَلَى دِينِهِ فَإِنَّ اللهَ يَقْضِي عَنْ هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Muhakkak kıyamet günü borçludan borcu kısas edilir (alınır). Ancak üç şeyde borçlanan bundan müstesnadır. (Bunlardan biri) bir adamdır ki, kuvveti zayıflayıp da, Allah'ın ve kendisinin düşmanına karşı kuvvetli olabilmesi için borç yapan kimse, (İkincisi) bir adamdır ki, yanında bir muslüman ölür de onu kefenleyecek ve örtecek bir şey bulamaz ve bu yüzden borç yapar. (Üçüncüsü) bir adamdır ki, bekâr kalmakla dinine bir zarar geleceğinden korkar da borç yaparak evlenir. İşte Allahu Teâlâ kıyamet günü bunların borcunu öder."[1678]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ قُتِلَ رَجُلٌ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ عَاشَ ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ عَاشَ ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَقْضِيَ دَيْنَهُ

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, bir kimse Allah yolunda öldürülse sonra dirilse, sonra öldürülse tekrar dirilse ve sonra tekrar öldürülse, üzerinde kul hakkı varsa, bunu ödeyinceye kadar cennete giremez."[1679]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

لَا تُخِيفُوا أَنْفُسَكُمْ بَعْدَ أَمْنِهَا قَالُوا وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ الدَّيْنُ

"Emin olduktan sonra kendinizi korkutup tehlikeye atmayın," buyurdu. Âshâb:

"Ya Resülallah. o da hangisidir?" diye sordular, Resûl-i Ekrem:

"Borçtur," buyurdu.[1680]

1678 İbn Mace, Sadakât 21, No:2435

1679 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2212, 2/29

1680 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17358, 4/146

Beyhakî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَقِلَّ مِنَ الذُّنُوبِ يَهُنْ عَلَيْكَ الْمَوْتُ وَأَقِلَّ مِنَ الدَّيْنِ تَعِشْ حُرًّا

"Günahı azalt ki ölümün kolay olsun. Borcu azalt ki, hür yaşayasın."[1681] buyurmuştur.

Yine Hâkim'e göre sahih ve fakat vâhi var diye itiraz edilen bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

الدَّيْنُ رَايَةُ اللهِ فِي الْأَرْضِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُذِلَّ عَبْدًا وَضَعَهُ فِي عُنُقِهِ

"Borç, yeryüzünde Allahu Teâlâ'nın alametidir. Allahu Teâlâ kimi zelil etmek isterse borcu onun boynuna geçirir."[1682] buyurmuştur.

Tembih: Ödememek niyetiyle borç yapma ve ödeme ihtimali olmadığı halde borçlanmanın kebâirden olmasını her ne kadar yazanı görmedim ise de, bunların, bu hadîslerin sarahatinden kebâirden oldukları kolaylıkla anlaşılır. Çünkü hadîsde, *"Borcunu vermemeyi düşünenler hırsız olarak Allah'a mülaki olurlar."* buyurulmaktadır. Her iki hadîs, bunu açıkça ifâde etmektedir. Birinci hadîs meydanda, ikinci hadîs de aynıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem, *"Onu aldattı ve malını aldı."* buyuruyor. Böyle vermemek niyetiyle adamı aldatıp elinden malını alan, elbette hilekârdır. Borç veren, onun bu durumunu bilse kendisine borç vermezdi.

İşte bütün hadîslerdeki şiddeti ve ağır cezayı bu iki surete ve bir de alınan borç parayı haram olan yerlere harcayanlara hamletmek gerekir. Diğer kolaylıkla ilgili olan hadîsler de itaat niyeti ve ödemek maksadıyle alınan borçlar hakkındadır.

207. Sebepsiz Yere Borcu Ödemeyi Uzatmak

Buhâri, Müslim ve diğer sünen-i erba'a sahiplerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ وَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ

1681 Beyhaki, "Şuabü'l-İman", No:5557, 4/404
1682 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2210, 2/29

"Zengin kişinin borcunu ödemeyi uzatması zulümdür. Sizden birinizin alacağının ödenmesi bir zengine havale edildiğinde havaleyi kabul ile ona müracaat etsin."[1683]

İbn Hibban'ın "Sahih"inde ve Hâkim'in, sahih dediği rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَيُّ الْوَاجِدِ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَمَالَهُ

"Borcunu ödemeye muktedir iken vermeyip geciktirmek, kişinin çekiştirilmesini ve cezalandırılmasını helâl kılar."[1684] buyurmuştur. Yâni, bu adam borcunu vermeyen bir sahtekârdır, diye teşhir edilir. Zira zulme uğrayan kimse, zalime, ancak zulmettiği hususta dil uzatabilir. Ayrıca borcunu vermeyeni hapsetmek ve dayakla cezalandırmak da caizdir.

Bezzâr ve Taberânî'nin rivâyetlerinde-Resûl-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ يُبْغِضُ الْغَنِيَّ الظَّلُومَ وَالشَّيْخَ الْجَهُولَ وَالْعَائِلَ الْمُخْتَالَ

"Allahu Teâlâ çok zulmeden zengine, çok câhil olan ihtiyara ve kibreden fakire buğzeder."[1685] buyurmuştur. Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve "Sahih"inde İbn Huzeyme de rivâyet etmişlerdir. Neseî, "Sahih"inde, İbn Hibbân, sahih olduğunu söyleyen Hâkim, Tirmizî ile "Kebir"inde Taberânî de rivâyet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا قَدَّسَ اللهُ أُمَّةً لَا يَأْخُذُ ضَعِيفُهَا الْحَقَّ مِنْ قَوِيِّهَا غَيْرَ مُتَعْتَعٍ ثُمَّ قَالَ: مَنِ انْصَرَفَ غَرِيمُهُ وَهُوَ عَنْهُ رَاضٍ صَلَّتْ عَلَيْهِ دَوَابُّ الْأَرْضِ وَنُونُ الْمَاءِ: وَمَنِ انْصَرَفَ غَرِيمُهُ وَهُوَ سَاخِطٌ كُتِبَ عَلَيْهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ وَجُمُعَةٍ وَشَهْرٍ ظُلْمٌ

"Yorulmadan ve eksiksiz olarak zayıfı kuvvetlisinden hakkını alamayan bir milletten Allahu Teâlâ razı olmaz." buyurdu. Sonra; "Alacaklısı kendisinden razı olduğu halde ayrılan borçluya karadaki hayvanlar ve denizlerdeki balıklar dua ederler. Alacaklısı kendisinden memnun olmadığı halde ayrılan borçluya ise her gün ve gece, her hafta ve her ay bir zulüm yapılır."[1686]

Râvileri arasında mevsukiyetinde ihtilâf edilen biri bulunan Taberânî'nin, kuvvetli ve ceyyid sened ile Ahmed'in, Hamza'nın zevcesi Havle'den rivâyetinde; Benisaide kabilesinden bir adamın Resûl-i

1683 Buhâri, Havâlât 1, No:2166; Müslim, Müsakat 33, No:1564
1684 İbn Hibban, "es-Sahih", Dava, No:5089, 11/486; Ebu Davud, Akzıye 29, No:3628
1685 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5458, 5/330
1686 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:591, 24/233

Ekrem'de bir ölçek hurma alacağı vardı. Adam alacağını almak üzere geldi. Resûl-i Ekrem, Ensar'dan bir zata hurmayı ödemesini emretti, o da alacaklının hurmasından daha düşük kaliteli bir hurma ile ödemek istedi fakat adam kabul etmek istemeyince, Ensarî:

"Sen bunu Resûl-i Ekrem'e geri vermek mi istiyorsun?" dedi. Adam:

"Evet, ona iade ediyorum, çünkü ondan daha adil kimdir?" dedi. Bunu duyan Resûl-i Ekrem'in gözü yaşla doldu ve:

"Evet, doğru söyledi, benden daha adil kim olabilir? Zayıfı kuvvetlisinden kolaylıkla hakkını alamayan bir milleti Allahu Teâlâ sevmez," buyurdu. Havte'ye dönerek:

"Bunun alacağını sen ver, zira herhangi bir alacaklı borçlusundan razı olarak ayrılırsa, kara ve deniz hayvanları ona dua eder. Buna karşılık ödeme gücü olduğu halde alacaklısını oyalayan kimseye her gün ve gece için Allahu Teâlâ bir günah yazar." buyurdu.[1687]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem,

لَا قُدِّسَتْ أُمَّةٌ لَا يُعْطَى الضَّعِيفُ فِيهَا حَقَّهُ

"Zorluk çıkarmadan zayıfa hakkı verilmeyen bir millet takdis edilmez." buyurmuştur. İbn Mâce bu hadîsi kıssası ve sebeb-i vurûdi ile anlatarak rivâyet etmiştir. Şöyle ki:

"Bir bedevinin Resûl-i Ekrem'de alacağı vardı. Geldi alacağını istedi ve:

"Hakkımı ver, "diye çıkıştı. Ashâb-ı Kirâm adama:

"Yazıklar olsun sana, kiminle konuştuğunu biliyor musun?" dediler. Adam:

"Ben hakkımı istiyorum," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"İlişmeyin, hak sahibi ile karşı karşıyasınız," buyurdu ve sonra Havle binti Kays'e:

"Eğer yanında hurma varsa bana ödünç ver, bana hurma geldiğinde öderim" diye haber gönderdi. Havle:

"Hay hay, anam babam size feda olsun" ey Allah'ın Resulü, dedi. Resûl-i Ekrem ondan ödünç aldı ve bedeviye olan borcunu ödedi, karnını da do-

1687 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:592, 24/233

yurdu. Karnı doyan bedevi:

"Bana bolca borcunu ödedin, Allah da seni mükâfatlandırsın," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Bunlar, insanların hayırlılarıdır. Kolaylıkla zayıfın hakkını alamayan bir millet, Allah'ın rızasına mazhar olamaz." buyurdu.[1688]

Tembih: Gerçi bunu kebîreden sayanı görmedim, fakat birinci ve ondan sonra nakledilen hadîs, bunun kebîre olmasını açıkça ifâde etmektedir. Zira zulüm, adamı cezalandırmak ve teşhir etmek en büyük korkutmadır. İmamlardan bir cemaat, bu hususta ittifakın bulunduğunu açıkça ifade etmişler ve demişlerdir ki: "Durumu Müsait olduğu halde borcunu ödemeyen kimseyi Hâkim'in tehdit edip ölünceye veya borcunu ödeyinceye kadar dövmesi lâzımdır." Nitekim namazı terkedenler hakkında da buna benzer bir rivâyet vardır. İmamlardan bazıları, her ikisinin de zayıf olduğunu, zayıf olanın, zayıf olana kıyasının ise zayıf olduğunu söylemişlerdir.

1688 İbn Mace, Sadakât 17, No:2426

HİCİR BÂBI

208. Yetim Malı Yemek

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

"Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar, zaten onlar çılgın aleve atılacaklardır."[1689]

Katade diyor ki; âyet-i celîle, yetim olan yeğeninin malını yiyen Gatfân kabilesinden bir adam hakkında nazil olmuştur.

Ayet-i celîle'deki "Zulmen", zulüm için veya zulmeder oldukları halde yiyenler kastedilmiştir. Zulüm olmayıp fıkıh kitaplarında belirtilen şartlara uygun olarak velinin yemesi, bu hükmün dışındadır. Nitekim Allahu Teâlâ,

وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ

"Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan ise uygun bir şekilde yesin."[1690] buyurmuştur. İhtiyacı nisbetinde, istikraz olarak veya işçiliği nisbetinde yesin veya darda kaldığı vakit yediğini eli genişlediği vakit ödesin. Eli genişlemezse yediği helâldir ki, bu, dört ayrı hükümdür.

Bize göre bunlardan en doğrusu, veli zengin ise yetimin malından bir şey almamasıdır. Şayet veli fakir olup yetimin işine gücüne bakmak, kendi kazancına mani oluyorsa, o zaman kadının hükmü de olmasa, yetimin malından bir miktar alabilir. Alacağı miktar şöyle tayin edilir: Yetimin işinde çalıştığı yevmiyesinin tutarı ile, normal olarak kendi geçimine yetecek yevmiye karşılaştırılır. Az olanı alır. Azın çoğunu alması caiz olmaz. Kadıya gelince, o hiç bir şey alamaz. Baba, dede ve anne vasi oldukları takdirde onlar yetecek kadarını alabilirler, zira bunlar çocuklarının malından yiyebilirler. Şayet anne ve baba çocuklarının malına bakmaktan âciz iseler, kadı

1689 en-Nisa: 4/10.
1690 en-Nisa: 4/6.

bir kayyım nasbeder ve çocuğun malından bir ücret tayin eder.

Fakat bu kayyım kendisi veliden böyle bir ücret isteyemez. Veli kendi yiyeceğini çocuğun yiyeceği ile karıştırabilir ve ondan ziyafet de verebilir. Fakat kendisinin hissesi fazla olmak lâzımdır.

Âyet-i celîlenin tazammun ettiği şiddetli veîd içindir ki İbn Dakîk, "Yetim malı yemek, son nefesde imansız gitmeye sebeptir. Bu, denenmiştir." denmiştir. Bunun için âyet-i celîle nazil olduğu vakit Ashâb-ı Kirâm çok daraldı ve yetimin malına yaklaşmadan son derece kaçındılar. Nihayet:

وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ

"Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir."[1691] âyet-i celîlesi nazil oldu. Bazıları bu âyetin yukardaki âyeti neshettiğini sanmışlardır ki, açık hataya düşmüşlerdir. Çünkü yukardaki âyet, haksız yere yetimin malını yemenin haram olduğunu ifade etmektedir ki, bu âyette bunun neshedilmiş olduğuna dair en küçük bir işaret bile yoktur. Son âyetten maksad, yasak olan karışıklık, onların mallarını haksız olarak yemektedir. Bütün o şiddetli veîdler de bu gibileredir. Yoksa onların bu haklarına riâyet ettikten sonra, onları aralarınıza almak en büyük bir iyiliktir. Birinci âyet birinci şıkkı, ikinci âyet de ikinci şıkkı anlatır. Bu ise açık ve meydandadır. Bu iki hükmü Allahu Teâlâ:

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ

"Yetim, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında malına yaklaşmayın."[1692] âyeti ile bir araya toplamıştır. Ayrıca yetimin malının korunmasına son derece önem verilmesini Tembih etmek üzere de,

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanları, haksızlık yapmaktan korksunlar ve Allah'tan sakınsınlar; dürüst söz söylesinler."[1693] buyurmuştur. Her ne kadar bazıları âyetin, malının üçtebirinden fazlasını vasiyet edenlerle ilgili olduğunu söylerlerse de, âyetin siyakından, yetim olanlarla ilgili olduğu anlaşılır. Hitabda bile onlara karşı

1691 el-Bakara: 2/220.
1692 el-En'am: 6/152.
1693 En-Nisa: 4/9.

nâzik ve yumuşak davranmalı; şahsında, malında ve her halinde kendisine en uygun muamelede bulunmalıdır. Kendi servetine ve çocuklarına karşı nasıl davranırsa onlara da öyle davranmalıdır. Ceza, amel cinsindendir; yaptığını gibi bulursun. Sen yetimin malını, canını, izzet ve şerefini ne nisbette korur, onun gönlünü hoş edersen, yarın senden sonra da yetim çocuklarını Allahu Teâlâ öylece korutur ve muhafaza ettirir. İyilik yapmışsan çocukların da iyilik, kötülük yapmışsan kötülük bulur.

Şayet, aklı başında olan dinini düşünmüyorsa, hiç olmazsa, kendisinden sonra yetim kalabilecek çocuklarını düşünsün. Bir rivâyette Allahu Teâlâ Davud aleyhisselâma:

"Ey Dâvûd, öksüzlere merhametli bir baba, dul kadınlara da şefkatli bir koca gibi ol," buyurmuştur.

Şunu iyi bil ki, ektiğin gibi biçersin, nasıl yaparsan öyle bulursun. Çünkü sen de dul kadın ve yetim çocuk bırakabilirsin.

Yetime zulüm ve servetine ihanet hakkında, âyetteki veîdlere uygun olarak hadîslerde şiddetli veîdler vârid olmuştur. Gaye, insanları bu sonu vahim olan tehlikelerden korumaktır.

Bu hadîslerden bazıları:

Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

يَا أَبَا ذَرٍّ إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا وَإِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي لَا تَأَمَّرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ وَلَا تَلِيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ

"Ey Ebû Zer, seni zayıf görüyorum ve aynı zamanda kendim için sevdiğimi senin için de seviyorum. İki kişiye dahi olsa başkanlık etme, yetim malına da veli olma."[1694] buyurmuştur.

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ الشِّرْكُ بِاللهِ وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ

"Yedi helâk edici günahtan sakının," buyurdu. Kendisine:

"Onlar nedir, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

1694 Müslim, İmare 17, No:1826

"Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, ribâ yemek, savaş alanından kaçmak, İffetli mü'min kadınlara iffetsizlik isnad etmektir."[1695] buyurdu.

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الْكَبَائِرُ سَبْعٌ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقِّهَا وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَفِرَارُ يَوْمِ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ وَالانْتِقَالُ إِلَى الْأَعْرَابِ بَعْدَ هِجْرَتِهِ.

"Kebâir yedidir: Birincisi Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, ribâ yemek, yetim malı yemek, savaş günü kaçmak, iffetli kadınlara iffetsizlik isnad etmek ve hicretten sonra bedevîliğe dönmektir".[1696] buyurmuştur.

Sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

أَرْبَعٌ حَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ لَا يُدْخِلَهُمْ الْجَنَّةَ وَلَا يُذِيقَهُمْ نَعِيمَهَا: مُدْمِنُ خَمْرٍ وَآكِلُ الرِّبَا وَآكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ بِغَيْرِ حَقٍّ وَالْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ

"Dört kimse vardır ki, onları cennete koymamak ve cennetin nimetlerini onlara tattırmamak, Allahu Teâlâ'nın hakkıdır: Devamlı içki içen, ribâ yiyen, haksız yere yetim malı yiyen, anne ve babasına asi olandır."[1697] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivâyetinde:

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ كِتَابًا فِيهِ الْفَرَائِضُ وَالدِّيَاتُ وَبَعَثَ بِهِ عَمْرو بْنَ حَزْمٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ وَكَانَ فِي الْكِتَابِ: وَإِنَّ أَكْبَرَ الْكَبَائِرِ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الْمُؤْمِنَةِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَالْفِرَارُ فِي سَبِيلِ اللهِ يَوْمَ الزَّحْفِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَرَمْيُ الْمُحْصَنَةِ وَتَعَلُّمُ السِّحْرِ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Yemen halkına yazdığı bir mektupda:

"Allah katında kıyamet günü en büyük günahlar, Allah'a şirk koşmak, haksız yere mü'min olan bir kimseyi öldürmek, Allah yolundaki savaştan savaş günü kaçmak, anne babaya âsi olmak, iffetli kadına iftira etmek, sihir öğrenmek, ribâ yemek ve yetim malı yemektir" buyurmuştur."[1698]

1695 Hadîs Yukarıda geçmiştir.
1696 Bezzâr, "el-Müsned", No:8690, 15/241
1697 Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2260, 2/43
1698 İbn Hibban, "es-Sahih", Tarih, No:6559, 14/501

Ebû Yala'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَوْمٌ فِي قُبُورِهِمْ تَأَجَّجُ أَفْوَاهُهُمْ نَارًا فَقِيلَ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ يَقُولُ: إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا

"Kıyamet günü öyle kimseler mezarlarından çıkar ki ağızlarından alevler fışkırır." buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:

"Bunlar kimlerdir?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Görmüyor musunuz, Allahu Teâlâ: "Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler karınlarına ancak ateş tıkamış olurlar."[1699] *buyuruyor."* dedi.[1700]

Ayrıca Müslim'in rivâyetindeki miraç hadîsinde Resûl-i Ekrem:

"Öyle birtakım insanlar gördüm ki, onlara müvekkel birtakım kimseler çenelerini ayırıp duruyorlar. Diğerleri de cehennemden getirdikleri kızarmış taşları boğazlarına atarlar da taşlar arka taraflarından çıkar. Bunları görünce kim olduklarını Cebrâil'e sordum. O da:

"Haksız yere yetim malı yiyenlerdir. İşte bunlar ateş yemiş gibidirler." dedi."

Kurtubî tefsirinde Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) den rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

"Miraç gecesinde deve dudakları gibi dudakları sarkık birtakım insanlar gördüm. Bunlara birtakım kimseler müvekkel olmuş, dudaklarını açıyor ve cehennemde yanan taşları boğazlarına atıyor ve bu taşlar arka taraflarından çıkıyor. Cebrâil'e bunların kim olduklarını sordum, o da haksız olarak yetim malı yiyenlerdir, dedi." buyurmuştur.

Tembih: Gerek âyet-i celîle ve gerekse hadîs-i şeriflerden, haksız yere yetim malı yemenin büyük günahlardan sayıldığı meydanda olduğu için bunda ittifak vardır. Aynı zamanda çalmak ve zorla almakta azı ile çoğu arasında fark olduğu halde ölçü ve tartıda az ile çok arasında fark olmadığı gibi, yetim malını yemenin azı ile çoğu arasında da fark yoktur. Çünkü ölçü ve tartıda azı çoğa davet ettiği ve bunda bir engel olmadığı gibi, öksüz malının azını irtikâb, insanı çoğuna doğru da götürür. Burada da bir engel yoktur, çünkü hepsi onun elindedir. Fakat tatfif bölümünde anlattığımız gibi, hırsızlık ve zorla almak böyle değildir. Bunlardan ancak eline geçtiğine tasarruf eder; az ise az, çok ise çok tasarruf eder. Bununla beraber ök-

1699 en-Nisâ: 4/10.
1700 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:7440, 13/357

süzün malından az miktarda yemek sağîredir, diyenlerin sözü reddedilmiş olur. Gasb bölümünde bu konu yine ele alınacaktır.

Yetime Bakmak, Ona Acımak ve Dul Kadınların İşlerine Bakmak Hususunda Son Söz

Buhâri'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا وَأَشَارَ بِإِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى

"Ben ve yetimin işlerini üzerine alan kimse ile cennette şöylece beraber bulunacağız." buyurdular ve şehâdet parmağı ile orta parmağını işaret ederek aralarını ayırdılar."[1701]

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى

"Gerek kendisine ve gerek başkasına ait herhangi bir yetimi koruyup gözetenle ben, cennette söyleşeceğiz." buyurdu. Ravi Mâlik b. Enes şehâdet parmağı ile orta parmağına işaret etmişti."[1702]

Bezzâr'ın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ كَفَلَ يَتِيمًا لَهُ ذُو قَرَابَةٍ أَوْ لَا قَرَابَةَ لَهُ فَأَنَا وَهُوَ فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ وَضَمَّ إِصْبَعَيْهِ. وَمَنْ سَعَى عَلَى ثَلَاثِ بَنَاتٍ فَهُوَ فِي الْجَنَّةِ، وَكَانَ لَهُ كَأَجْرِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ صَائِمًا قَائِمًا

"Yakım olsun olmasın, bir öksüzü tekeffül edip himayesine alan kimse ile ben cennette böyle yakınız." buyurdu ve iki parmağını birleştirerek işaret etti. (Resûl-i Ekrem devamla)

"Üç kız çocuğunu terbiye edip yetiştiren kimse cennettedir ve aynı zamanda gündüz saim ve gece kaim olup Allah yolunda cihad eden gibi mükâfat alacaktır."[1703] buyurmuştur.

1701 Buhâri, Talak 23, No:4998; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22871, 5/333

1702 Müslim, Zühd 42, No:2893

1703 Bezzâr, "el-Müsned", No:9689, 17/116

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur.

مَنْ عَالَ ثَلَاثَةً مِنَ الْأَيْتَامِ كَانَ كَمَنْ قَامَ لَيْلَهُ وَصَامَ نَهَارَهُ وَغَدَا وَرَاحَ شَاهِرًا سَيْفَهُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَكُنْتُ أَنَا وَهُوَ فِي الْجَنَّةِ أَخَوَانِ، كَمَا أَنَّ هَاتَيْنِ أُخْتَانِ، وَأَلْصَقَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةَ وَالْوُسْطَى

"Üç öksüz çocuğu himayesine alan, gece kaim gündüz saim olup, akşam-sabah yalın kılıç Allah uğrunda savaşan gibidir." (Resûl-i Ekrem) şehâdet ve orta parmağını birbirine yapıştırıp işaret ederek:

"Bunlar kardeş oldukları gibi, benimle o da cennette böyle kardeş gibi yanyanayız."[1704]

Tirmizî'nin, Sahih, dediği rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ قَبَضَ يَتِيمًا مِنْ بَيْنِ مُسْلِمِينَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ أَلْبَتَّةَ إِلَّا أَنْ يَعْمَلَ ذَنْبًا لَا يُغْفَرُ

"Kim müslümanlar arasından öksüz bir çocuğu alır, yedirir ve içirirse -mağfiret edilmeyecek derecede büyük bir günah işlemesi hâriç- elbette Allahu Teâlâ onu cennete kor."[1705]

Senedi hasen olan diğer bir rivâyette:

"Çocuk kendine mâlik olup yardımda müstağni oluncaya kadar onu bakan kimseye elbette cennet vacip olur."[1706] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ

"Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içinde yetime iyilik ve ikram edilen evdir. Yine müslümanlar arasında en kötü ev de, içinde yetime fenalık yapılan evdir."[1707] buyurmuştur.

Ebû Ya'la'nın hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1704 İbn Mace, Edeb 6, No:3680

1705 Tirmizi, Birr 14, No:1917

1706 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:19047, 4/344

1707 İbn Mace, Edeb6, No:3679

أَنَا أَوَّلُ مَنْ يَفْتَحُ بَابَ الْجَنَّةِ إِلَّا أَنِّي أَرَى امْرَأَةً تُبَادِرُنِي فَأَقُولُ مَا لَكِ وَمَنْ أَنْتِ؟ تَقُولُ: أَنَا امْرَأَةٌ قَعَدْتُ عَلَى أَيْتَامٍ لِي

"Cennet kapısını açacakların ilki benim. Fakat beni geçmeye çalışan bir kadın göreceğim ve ona:

"Sana ne oluyor, sen kimsin?" diyeceğim. O da:

"Babasız kalmış yetimlerimin başında oturup bekleyen bir kadınım," der."[1708]

Taberânî'nin -metrûk olmayan bir kişi müstesna, diğer ravileri sikadan olan- rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لَا يُعَذِّبُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ رَحِمَ الْيَتِيمَ وَلَانَ لَهُ فِي الْكَلَامِ وَرَحِمَ يُتْمَهُ وَضَعْفَهُ، وَلَمْ يَتَطَاوَلْ عَلَى جَارِهِ بِفَضْلِ مَا آتَاهُ اللهُ

"Beni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, yetime merhamet eden, ona güler yüz gösterip tatlı sözle nasihat eden, yetimliğine ve zayıflığına acıyan ve Allah'ın kendisine lütfettiği nimetlerle komşusuna çalım satmayana, kıyamet gününde Allah azâb etmeyecektir."[1709] buyurmuştur.

Ahmed ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ مَسَحَ عَلَى رَأْسِ يَتِيمٍ لَمْ يَمْسَحْهُ إِلَّا لِلّٰهِ كَانَتْ لَهُ فِي كُلِّ شَعْرَةٍ مَرَّتْ عَلَيْهَا يَدُهُ حَسَنَاتٌ. وَمَنْ أَحْسَنَ إِلَى يَتِيمٍ أَوْ يَتِيمَةٍ عِنْدَهُ كُنْتُ أَنَا وَهُوَ فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ وَفَرَّقَ بَيْنَ أُصْبُعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى

"Yalnız Allah rızası için yetimin başını okşayan kimsenin, elinin değdiği her saç teli sayısınca Allahu Teâlâ ona hasene yazar. Kız olsun erkek olsun, yanındaki öksüze ikram eden kimse, benimle cennette böylecedir." diyerek iki parmağı ile işaret etmiştir.[1710]

Hâkim'in de sahihtir dediği bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

إِنَّ رَجُلًا قَالَ لِيَعْقُوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا الَّذِي أَذْهَبَ بَصَرَكَ وَمَا الَّذِي قَوَّسَ ظَهْرَكَ؟ فَقَالَ: أَمَّا الَّذِي أَذْهَبَ بَصَرِي فَالْبُكَاءُ عَلَى يُوسُفَ، وَأَمَّا الَّذِي قَوَّسَ

1708 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:6651, 12/7
1709 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:8828, 8/346
1710 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22338, 5/265

ظَهْرِي فَالْحُزْنُ عَلَى ابْنِي بِنْيَامِينَ قَالَ: فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: يَا يَعْقُوبُ، إِنَّ اللهَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ لَكَ أَمَا تَسْتَحْيِي تَشْكُونِي إِلَى غَيْرِي؟ قَالَ: فَقَالَ يَعْقُوبُ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ قَالَ: فَقَالَ جِبْرِيلُ: أَعْلَمُ مَا تَشْكُوا يَا يَعْقُوبُ قَالَ: ثُمَّ قَالَ يَعْقُوبُ: أَيْ رَبِّ أَمَا تَرْحَمُ الشَّيْخَ الْكَبِيرَ، أَذْهَبْتَ بَصَرِي، وَقَوَّسْتَ ظَهْرِي، فَارْدُدْ عَلَيَّ رَيْحَانَتِي أَشُمُّهُ شَمًّا قَبْلَ الْمَوْتِ، ثُمَّ اصْنَعْ بِي مَا أَرَدْتَ قَالَ: فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ لَكَ أَبْشِرْ، وَلْيَفْرَحْ قَلْبُكَ، فَوَعِزَّتِي لَوْ كَانَا مَيِّتَيْنِ لَنَشَرْتُهُمَا فَاصْنَعْ طَعَامًا لِلْمَسَاكِينِ، فَإِنَّ أَحَبَّ عِبَادِي إِلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ، وَالْمَسَاكِينُ، أَتَدْرِي لِمَ أَذْهَبْتُ بَصَرَكَ، وَقَوَّسْتُ ظَهْرَكَ، وَصَنَعَ إِخْوَةُ يُوسُفَ بِهِ مَا صَنَعُوا؟ إِنَّكُمْ ذَبَحْتُمْ شَاةً، فَأَتَاكُمْ مِسْكِينٌ يَتِيمٌ، وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَمْ تُطْعِمُوهُ مِنْهُ شَيْئًا قَالَ: فَكَانَ يَعْقُوبُ بَعْدَهَا إِذَا أَرَادَ الْغَدَاءَ أَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى أَلَا مَنْ أَرَادَ الْغَدَاءَ مِنَ الْمَسَاكِينِ، فَلْيَتَغَدَّ مَعَ يَعْقُوبَ وَإِذَا كَانَ صَائِمًا أَمَرَ مُنَادِيًا، فَنَادَى أَلَا مَنْ كَانَ صَائِمًا مِنَ الْمَسَاكِينِ فَلْيُفْطِرْ عَلَى طَعَامِ يَعْقُوبَ

"Yakup aleyhisselâma bir adam:

"Gözünün ışığını alan, belini büken nedir?" diye sordu. Yakup aleyhisselâm:

"Gözümün ışığını alan, Yusuf için ağlamak, belimi büken de kardeşi Bünyamin için üzülmek olmuştur," dedi. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm geldi ve:

"Ey Yakup, Allahu Teâlâ'ya mı şikayet ediyorsun?" dedi. O:

"Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah'a açar ve şikâyet ederim," dedi. Cebrail aleyhisselâm:

"Allah, senin söylediğini senden daha iyi bilir," dedi.

Sonra Cebrail aleyhisselâm gitti. Yakup aleyhisselâm da evine girdi ve:

"Ey Rabbim, yaşlı ihtiyara merhamet etmez misin? Gözlerimin nurunu aldın, belimi büktün. Güzel kokulu yavrularımı bana geri ver de onları bir defa daha koklayayım. Ondan sonra da bana ne yaparsan yap, dedi. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm geldi ve:

"Ey Yakup, Allahu Tealâ sana selam ediyor ve buyuruyor ki:

Müjde et, onlar ölmüş olsalardı senin için onları diriltir, onları gözlerini sevindirirdim". Ve yine sana şöyle buyuruyor:

"Ey Yakup, ne için gözlerinin nurunu aldım, belini büktüm ve Yusuf'un kardeşleri ne için Yusuf a yaptıkları o işleri yaptılar, bilir misin? Yakup:

"Hayır, bilmem dedi. Cebrail aleyhisselâm:

"Sana aç ve oruçlu olarak zavallı bir yetim geldi. Sen ve çocukların koyun kestiniz, yediniz de ona yedirmediniz. Allahu Teâlâ:

"Ben, yarattıklarımdan yetim ve zavallılar kadar hiç bir şeyi sevmem. Binaenaleyh yemek yap, zavallıları çağır," buyurdu.

Râvi Enes devamla diyor ki: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

"Yakup aleyhisselâm her akşam dellâllarını çağırttırırdı. Kim oruçlu ise Yakup'un sofrasına buyursun ve her sabah yine dellâllarını çağırttırır. Kim oruç tutmuyorsa Yakub'un sofrasına buyursun."[1711] buyurdu.

Buhâri ile Müslim'in Ebû Hureyre radıyallahu anhden rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ كَالَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ

"Dul ve yetimlere yardım eden kimse Allah yolunda cihad eden veya gündüzleri oruç, geceleri ibadetle geçiren kimse gibidir."[1712] buyurmuştur. İbn Mâce'nin de aynı mealde bir rivâyeti vardır.

Geçmiş büyüklerden birisi diyor ki:

"Ben ayyaş ve sarhoş birisi idim. Her türlü kötülüğü yapardım. Bir defasında bir öksüze acıdım, müşfik bir babanın evlâdına yapabileceği en nazik muameleyi ona yaptım ve gerekli ikramda bulundum. O gece rüyamda zabânilerin ite kaka beni cehenneme götürmekte olduklarını gördüm. Tam bu sırada o ikram ettiğim yetim hemen araya girdi ve:

"Durun, ben Rabbime durumu arzedeyim. Bu adam bana iyilik etti, bunu cehenneme götürmeyin," dedi ise de zebaniler dinlemediler. Bu esnada bir ses:

"Evet, yetime yaptığı ikramdan dolayı biz onun geçmişini bağışladık, onu bırakın," dedi ve zebaniler beni bıraktılar. Uyandıktan sonra yetimlere daha çok ikramda bulunmaya gayret ettim".

Büyüklerden olan birisinin yine büyüklerden ailesi ve çocukları vardı. Kendisi zengin idi. Fakat ölünce aile efradına yoksulluk çöktü. Kadın,

---

1711 Hakim, "el-Müstedrek", Tefsir, No:3328, 2/378

1712 Buhâri, Edeb 26, No:5661; Müslim, Zühd 41, No:2982

komşularının dilinden kurtulmak için kız çocuklarını alarak oradan uzaklaştı ve gittiği memleketin metruk olan camiine sığındı. Buraya çocuklarını yerleştiren kadın, ekmek bulmak için şehre girdi. Şehrin Müslüman olan belediye reisini buldu ve durumunu anlattı. Belediye reisi kadına inanmadı ve:

"Bunu bana isbat etmen lâzımdır, dedi. Kadın:

"Ben burada kimsesiz ve garip bir kadınım, kiminle durumu sana ispatlayabilirim, diyerek oradan ayrıldı ve tesadüfen bir Mecûsi'ye gitti durumunu anlattı. Mecûsi:

"Doğru söylüyorsun," diyerek ailesini ona arkadaş verdi. Kadın gitti çocuklarını alarak geldi. Mecûsi bunları evinin bir odasına misafir etti. Son derece de ikramda bulundular. O gece Müslüman olan belediye reisi rüyasında kıyametin koptuğunu ve Resûl-i Ekrem'in başı ucunda Livaulhamd, yâni başında da emre amade bir köşkün bulunduğunu gördü. Resûl-i Ekrem'e:

"Bu köşk kimin içindir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Müslümanlar içindir," buyurdu. Adam:

"İşte ben Müslümanım, ya Resûlallah," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Müslüman olduğunuzu ispat ediniz," buyurdu. Adam şaşırınca Resûl-i Ekrem ona çocukları için müracaat eden öksüzler annesi o kadına yaptığını kendisine hatırlattı. Adam kadını geri çevirdiği için son derece üzüntü içinde uykusundan uyandı ve kadını araştırmaya başladı. Nihayet kadının çocukları ile birlikte Mecûsi'nin evinde olduğunu öğrendi. Adam Mecûsi'ye:

"Bu kadını bana ver," dedi. Mecûsî:

"Hayır, vermem, zira o, bana misafir geldikten sonra evimin yumn-ü bereketi arttı," dedi. Reis:

"Sana bin altın vereyim de onu bana ver," dedi. Mecûsî:

"Hayır, vermem," dedi. Belediye reisi zor kullanmak istedi fakat Mecûsi:

"Bu kadını niçin istediğini biliyorum. O gördüğün köşkün sahibi benim. Yoksa sen Müslümanlığın sebebiyle bize karşı övünmek mi istiyorsun. İyi bil ki, bütün ev halkı daha ilk akşamda bu kadının elinde Müslüman olduk ve senin gördüğün rüyayı biz de aynen gördük. Resûl-i Ekrem bana:

"Soyumdan gelen bu kadın, kız çocukları ile beraber senin yanında mıdırlar?" diye sordu. Ben:

"Evet, benim yanımdadırlar," dedim. Resûl-i Ekrem:

"İşte bu köşk senin ve ev halkınındır," buyurdu, dedi. Bunları dinleyen Müslüman belediye başkanı akıl almaz sıkıntı ve üzüntü içinde oradan ayrıldı.

209. Serveti Az - Küçük de Olsa Haram ve Günahda Harcamak

Serveti küçük de olsa günah ve haramda harcamayı kebâirden sayanı görmedim ise de sözlerinden bunu kebâir saydıklarını anladım. Zira onlar bunu sefillik, ahmaklık ve israf kabul etmişlerdir. Aynı zamanda bu gibi adamların hıcr altına alınmaları gerektiğini söylemişlerdir. Öte yandan sefih ve mahcurun şehâdetlerinin kabul olmayacağını, kız çocuğunu evermesinde veli olamayacağını söylemişlerdir ki, bütün bunlar bu kimselerin fâsık olduklarını ifâde eder. Bir adamın fâsık olması için kebâiri irtikab etmesi gerekir. Bunları irtikâb eden fâsık olduğuna göre bunların da kebâirden oldukları anlaşılır. Aslında insanlar nazarında maldan daha sevimli bir şey yoktur. Servete ihanet edip onu mâsiyette harcayan kimsenin isyanı her şeyden çok sevdiğine delâlet eder. Böyle son derece günaha meylin de büyük bir fesadlıktan meydana geldiğinde şüphe yoktur. O halde mânâ bakımından da kebîredir.

SULH BÂBI

210. Zimmî de Olsa Komşuya Eziyet Etmek

Buhâri ile Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَه، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ

"Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş olan kimse komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve âhiret, gününe İman etmiş olan kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş olan kimse hayır söylesin veya sussun."[1713] buyurmuştur.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُحْسِنْ إِلَى جَارِهِ

"Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş olan kimse komşusuna iyilik etsin."[1714] buyurmuştur. Diğer hasen bir rivâyette, *"ikram etsin."* şeklindedir.

Ahmed'in -râvileri itimada şayan kimselerden olan bir sened ile- ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem Ashâb'ına hitaben:

مَا تَقُولُونَ فِي الزِّنَا؟ قَالُوا حَرَامٌ حَرَّمَهُ اللهُ وَرَسُولُهُ فَهُوَ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ يَزْنِيَ الرَّجُلُ بِعَشْرِ نِسْوَةٍ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَزْنِيَ بِامْرَأَةِ جَارِهِ. قَالَ فَمَا تَقُولُونَ فِي السَّرِقَةِ؟ قَالُوا حَرَّمَهَا اللهُ وَرَسُولُهُ فَهِيَ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. قَالَ: لَأَنْ يَسْرِقَ الرَّجُلُ مِنْ عَشْرَةِ أَبْيَاتٍ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَسْرِقَ مِنْ جَارِهِ

"Zina hakkındaki görüşünüz nedir?" diye sordu. Onlar:

"Allah ve Resulünün haram ettiği bir şey'dir ve kıyamete kadar da haramdır," dediler. Resûl-i Ekrem:

1713 Buhâri, Edeb 31, No:5672; Müslim, İman 75, No:45
1714 Müslim, İman 77, No:48

"Bir adamın yabancı kadınlarla on kere zina etmesi, komşu kadın ile bir kere zina etmesinden daha ehvendir." buyurdu. Yine Resûl-i Ekrem:

"Hırsızlık hakkında ne dersiniz?" buyurdu. Onlar:

"Allah ve Resulünün haram ettiği bir şey'dir ve kıyamete kadar da haramdır," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Bir adamın komşusunun malını çalması, yabancı on kişinin malını çalmasından daha ehvendir," buyurdu.[1715]

Ahmed, Buhâri ve Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

وَاللهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللهِ لَا يُؤْمِنُ قَالُوا مَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

"Vallahi mü'min olmaz, vallahi mü'min olmaz, vallahi mü'min olmaz," buyurdu. Kendisine:

"Ya Resûlallah, kim mü'min olmaz?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Komşusu şerrinden emin olmayan kimse (mü'min olmaz)," buyurdu.[1716]

Ebû Yalâ'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا هُوَ بِمُؤْمِنٍ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

"Komşusu şerrinden emin olmayan kimse, mü'min değildir."[1717] buyurmuştur.

Isbahâni'nin rivâyeti ise,

إِنَّ الرَّجُلَ لَا يَكُونُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ يَبِيتُ حِينَ يَبِيتُ وَهُوَ آمِنٌ مِنْ شَرِّهِ، وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ الَّذِي نَفْسُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءٍ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ

"Muhakkak kişi, komşusu kötülüğünden emin olmadıkça mü'min olamaz. İnsan ne zaman uykuya yatarsa, komşusunun şerrinden emin olarak yatmalıdır. Asıl mü'min, insanlar kendisinden rahatta olduğu halde hayrı çok olan kimsedir."[1718] şeklindedir.

1715 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:143, 19/73
1716 Buhâri, Edeb 29, No:5670
1717 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:4252, 7/245
1718 et-Tergib ve't-Terhib. 3/353 (Isbahâni'nin rivâyetinden naklen).

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُحِبَّ لِجَارِهِ أَوْ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, kişi kendisi için sevdiğini komşusu veya din kardeşi için sevmedikçe mü'min olamaz."[1719] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde; Ka'b b. Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Adamın biri Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme gelerek:

"Ya Resûlallah, ben filânın mahallesine indim (orada ikâmet ettim), onlardan bana en çok eziyet edeni, bana komşu olarak en yakın olanıdır. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekir, Ömer ve Ali (Allah hepsinden razı olsun) yi gönderdi, onlar mescidin kapısına geliyor, kapının üzerinde duruyor ve şöyle sesleniyorlar:

"Dikkat edin, kırk ev komşudur. Kötülüğünden korkulan bir komşu cennete giremez."[1720]

Ahmed ve, İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَسْتَقِيمُ إِيمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ، وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ، وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

"Kişinin imanı müstakim olmaz, kalbi müstakim olmadıkça kalbi müstakim olmaz, dili müstakim olmadıkça. Kişi cennete giremez, komşusu kötülüğünden emin bulunmadıkça."[1721]

Ceyyid sened ile Ahmed, Ebû Yâ'lâ ve Bezzâr'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

الْمُؤْمِنُ مَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ وَالْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السُّوءَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَبْدٌ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

"Mü'min, İnsanların kendisinden emin oldukları kimsedir. Müslüman, insanların elinden ve dilinden selamette oldukları kimsedir. Muhacir de kötü-

1719 Müslim, İman 72, No:45
1720 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:143, 19/73
1721 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:13071, 3/198

lükleri bırakandır. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, komşusu kötülüklerinden emin olmayan kimse cennete giremez."[1722] buyurmuştur.

Ahmed ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللهَ قَسَّمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ وَإِنَّ اللهَ تَعَالَى يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا مَنْ أَحَبَّ فَمَنْ أَعْطَاهُ الدِّينَ فَقَدْ أَحَبَّهُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُسْلِمُ عَبْدٌ حَتَّى يَسْلَمَ قَلْبُهُ وَلِسَانُهُ وَلَا يُؤْمِنُ حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ، قُلْتُ وَمَا بَوَائِقُهُ؟ قَالَ غِشُّهُ وَظُلْمُهُ، وَلَا يَكْسِبُ مَالًا مِنْ حَرَامٍ فَيُنْفِقُ مِنْهُ فَيُبَارَكُ لَهُ فِيهِ وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلُ مِنْهُ وَلَا يَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ. إِنَّ اللهَ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ

"Allahu Teâlâ rızkınızı taksim ettiği gibi ahlâkınızı da taksim etmiştir. Allahu Teâlâ dünyayı, sevdiğine de sevmediğine de verir, fakat dini ancak sevdiğine verir. Dini kime vermişse onu sevmiştir. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, kişi, kalbi ve dili selâmette olmadıkça Müslüman olamaz. Yine kişi, komşusu aldatma ve zulmünden emin olmadıkça mü'min olamaz. Haram kazancından tasadduk etmesi, kendisi için mübarek ve bereketli olmaz. Haramdan verdiği sadakası kabul olmaz. Kazandığı haram serveti veresesine bırakması ise onu cehenneme sevkeder. Muhakkak Allah kötülüğü kötülükle mahvetmez. Fakat kötülüğü iyilikle mahveder. Çünkü pis pisliği temizlemez."[1723]

Ebû'ş-Şeyh ve İbn Hibban'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ أَذَى جَارَهُ فَقَدْ أَذَانِي وَمَنْ أَذَانِي فَقَدْ أَذَى اللهَ وَمَنْ حَارَبَ جَارَهُ فَقَدْ حَارَبَنِي وَمَنْ حَارَبَنِي فَقَدْ حَارَبَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ

"Komşusuna eziyet eden bana eziyet etmiş, bana eziyet eden ise Allah'a eziyet etmiştir. Komşusu ile savaşan, benimle savaşmış, benimle savaşan da Allah'a isyan etmiş olur."[1724] buyurmuştur.

Râvilerinde nekâret bulunan Taberânî'nin bir rivâyetinde: "Resûl-i Ekrem bir savaşa çıkmıştı. Şöyle buyurdu:

1722 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:12583, 3/154
1723 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3672, 1/387
1724 Deylemî, "el-Firdevs", No:5924, 3/615

"Komşusuna eziyet eden bizimle bugün sefere çıkmasın," buyurdu. Adamlardan biri:

"Ben, komşumun duvarının dibine idrar ettim," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Bugün sen bize arkadaş olma," buyurdu.[1725]

Neseî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ جَارِ السُّوءِ فِي دَارِ الْمُقَامَةِ فَإِنَّ جَارَ الْبَادِيَةِ يَتَحَوَّلُ

"Allah'ım, ikâmet edilen yerdeki kötü komşudan sana sığınırım. Çöldeki, komşu ise değişebilir (yani başka tarafa nakledebilir)."[1726] buyurmuştur.

Ahmed ve Taberânî'nin ceyyid sened ile rivâyetinde -lâfız Ahmed'e aittir- Resûl-i Ekrem,

أَوَّلُ خَصْمَيْنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جَارَانِ

"Kıyamet günü birbirleriyle ilk davalaşacak olan iki komşudur."[1727] buyurmuştur.

Diğer bir rivâyette adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek komşusundan şikâyet etti. Resül-i Ekrem:

"Evinin eşyasını yol üzerine çıkar," buyurdu. Adam da öyle yaptı. Gelip geçenler bu kötü komşuya lanet etmeye başladılar. Adam Resûl-i Ekrem'e geldi ve:

"Ya Resûlallah, insanlardan ne çekiyorum," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Ne yapıyorlar sana?" diye sordu. Adam:

"Beni lanetliyorlar," diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem:

"İnsanlardan önce Allah seni lanetledi," buyurdu. Adam eşyasını sokağa atmak zorunda kalan komşusuna gitti ve:

"Eşyanı topla, artık sana eziyet etmem," dedi.[1728] Bezzâr da aynı mealde bir hadîs rivâyet etmiştir.

1725 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:9479, 9/181
1726 Hakim, "el-Müstedrek", Dua, No:1951, 1/714
1727 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17410, 4/151
1728 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:356, 22/134

Ebû Dâvûd ve "Sahih"inde İbn Hibbân, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde: Adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek komşusundan şikâyette bulundu. Resûl-i Ekrem:

"Git ve sabret," buyurdu, Adam iki veya üç defa Resûl-i Ekrem'e gelerek şikâyetini tekrarladı. Resûl-i Ekrem kendisine:

"Git, eşyam yolun üzerine çıkar," buyurdu. Adam da öyle yaptı. Oradan gelip geçen bunun sebebini sorup komşusunun kendisini rahatsız etmesinden dolayı olduğunu anlayınca ona lanetler yağdırmaya başladılar. Buna dayanamayan komşu:

"Artık sana eziyet etmem, eşyanı evine kaldır," dedi.[1729]

Ahmed, Bezzâr, "Sahih"inde İbn Hibbân ve sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerinde adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, filân kadın, çok namaz kılar, oruç tutar, sadaka verir, şu kadar ki, dili ile komşusuna eziyet eder," dedi. Resûl-i Ekrem:

"O, cehennemdedir," buyurdu. Adam:

"Ya Resûlallah, filân kadın da (nafile) namaz, oruç ve sadaka gibi ibadetleri az yapar, keşden de sadaka verir, ancak komşularına eziyet etmez," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"İşte bu kadın cennettedir", buyurdu.[1730]

Taberânî'nin rivâyetinde, Muâviye b. Hayde diyor ki: "Resûl-i Ekrem'e:

"Komşunun komşudaki hakkı nedir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Hastalandığı vakit ziyaret edersin, ölürse cenazesine gidersin, ödünç isterse verirsin, kusuru olursa gizlersin", buyurdu".[1731]

Ebû'ş-Şeyh'in rivâyetinde ise; Resül-i Ekrem'e:

"Ya Resûlallah, komşunun komşudaki hakkı nedir?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:

"Ödünç isterse verirsin, yardım dilerse yardım edersin, muhtaç olursa verirsin, hastalanırsa ziyaret edersin," buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem:

"Size söylediğimi anladınız mı? Komşu hakkını çok az kimseler daha doğrusu Allah'ın rahmet ettiği kimseler yerine getirebilir," buyurdu.[1732]

1729 Ebu Davud, Edeb 132, No:5153
1730 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:9673, 2/440
1731 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1014, 19/419
1732 Ebu'ş-Şeyh, "et-Tevbîh ve't-Tenbih", No:24, 1/27

Harâıtî'den gelen diğer bir rivâyette bunlardan fazla olarak, Resûl-i Ekrem:

"Muhtaç olduğu vakit ona dönersin; bir iyilikle karşılaştığı vakit göz aydınlığına, felâketle karşılaştığında da taziyesine gider, öldüğü vakit cenazesini defnedersin. Müsaadesi olmadan rüzgâr ve güneşi kesecek şekilde yapacağın inşaat ile kendisine gölge olmazsın. Ayrıca senin tencerende kaynayan yemeğin kokusu ile onu rahatsız etmezsin. Ancak aşından bir miktarını ona verirsin. Satın aldığın meyveden ona bir miktar ikramda bulunursun veya göstermezsin. Hatta çocuğun da onu komşunun çocuğuna göstermemesine dikkat edersin," buyurdu;[1733] Isbahâni'nin de aynı mealde rivâyeti vardır.

Hafîz Münzirî, "Bu husustaki rivâyetlerin çokluğu bunlara kuvvet kazandırmaktadır." demiştir.

Taberânî'nin hasen sened ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ شَبْعَانًا وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ وَهُوَ يَعْلَمُ

"Komşusunun aç olarak yattığını bildiği halde karnını doyurup yatan (ve buna aldırmayan) bana inanmış değildir."[1734]

Sahih bir rivâyette,

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ

"Komşusu yâni başında aç olduğu halde karnını doyurup yatan kimse gerçek mümin değildir."[1735] buyurulmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, beni giydir, dedi. Resûl-i Ekrem aldırış etmedi. Adam bu sözü tekrar edince, Resûl-i Ekrem:

"İki elbisesinden fazla elbisesi olan bir komşun yok mu?" diye sordu. Adam:

"Var, hem birkaç tane var," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Seninle onları Allah cennette toplamaz," buyurdu.[1736]

1733 Harâiti, "Mekârimu'l-Ahlâk", No:247, 1/94
1734 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:751, 1/259
1735 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:12741, 12/154
1736 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:7185, 7/170

Isbahâni'nin rivâyetinde Resül-i Ekrem:

كَمْ مِنْ جَارٍ مُتَعَلِّقٍ بِجَارِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ يَا رَبِّ سَلْ هَذَا لِمَ أَغْلَقَ عَنِّي بَابَهُ وَمَنَعَنِي فَضْلَهُ

"Nice komşular vardır ki, kıyamet günü komşusunun yakasından yapışır ve:

"Ya Rab, bu adama sor, niçin kapısını bana kapattı ve artan yemeğini bana vermedi." diye şikâyette bulunur."[1737] buyurmuştur.

Tirmizî ve diğerlerinin mevsûl, maktu ve zayıflığı bulunan Ebû Hureyre (r.a.) den gelen rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ يَأْخُذُ مِنِّي هَذِهِ الْكَلِمَاتِ فَيَعْمَلُ بِهِنَّ أَوْ يُعَلِّمُ مَنْ يَعْمَلُ بِهِنَّ؟ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قُلْتُ أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ فَأَخَذَ بِيَدِي فَعَدَّ خَمْسًا. فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اتَّقِ الْمَحَارِمَ تَكُنْ أَعْبَدَ النَّاسِ، وَارْضَ بِمَا قَسَمَ اللهُ لَكَ تَكُنْ أَغْنَى النَّاسِ، وَأَحْسِنْ إِلَى جَارِكَ تَكُنْ مُؤْمِنًا، وَأَحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ تَكُنْ مُسْلِمًا، وَلَا تُكْثِرِ الضَّحِكَ فَإِنَّ كَثْرَةَ الضَّحِكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ

"Benden bu kelimeleri (öğütleri) kim alıp onlarla amel edecek veya amel edene öğretecek?" dedi. EbûHureyre (r.a.):

"Ben, ya Resûlallah," dedim, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem elimi tuttu ve şu beş şeyi saydı:

"Haramdan sakın ki, insanların en çok ibadet edeni olasın. Allah'ın taksimatına razı ol ki, insanların en zengini olasın. Komşuna, ihsan et ki mümin olasın, kendin için sevdiğini insanlar için de sev ki, Müslüman olasın, fazla gülme, zira çok gülmek kalbi öldürür."[1738] buyurmuştur.

Tirmizî'nin hasen ve gariptir dediği, ayrıca İbn Hibbân ve İbn Huzeyme'nin "Sahih"lerinde, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivâyetlerine göre Resûl-i Ekrem:

خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ

1737 İbn Ebi'd-Dünya, "Mekarimü'l-Ahlak", No:346, 1/107
1738 Tirmizi, Zühd 1, No:2305

"Allah katında arkadaşların en hayırlısı, arkadaşına en hayırlı olanıdır. Komşuların en hayırlısı da komşusuna hayırlı olanıdır."[1739] buyurmuştur.

Yine sahih bir hadîsde,

إِنَّ مِنْ جُمْلَةِ مَنْ يُحِبُّهُمَاللهُ عَزَّ وَجَلَّ رَجُلٌ كَانَ لَهُ جَارُ سُوءٍ يُؤْذِيهِ فَصَبَرَ عَلَى أَذَاهُ حَتَّى يَكْفِيَهُ اللهُ إِيَّاهُ بِحَيَاةٍ أَوْ مَوْتٍ

"Allahu Teâlâ'nın sevdiklerinden birisi de ölüm ile veya hayat ile Allahu Teâlâ kendisini koruyuncaya kadar kötü komşusunun eziyetine sabreden kimsedir."[1740] buyurulmuştur.

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَا زَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ

"Cibril, durmadan komşu hakkında bana o derece tavsiyede bulundu ki, komşuyu komşuya vâris kılacağını sandım."[1741] buyurmuştur.

Ahmed'in ceyyid sened ile rivâyetinde; Ensâr'dan bir zat şöyle diyor: "Aile efradımla Resûl-i Ekrem'i ziyaret etmek üzere yola çıktık. Bir de baktım bir adam uzun süre ayakta durdu ve konuştular. Ben de oturdum onları bekledim. Nihayet ayrıldılar. Ben Resûl-i Ekrem'e :

"Bu adam sizi çok bekletti ve meşgul etti," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Sen bunun kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ben:

"Hayır, bilmiyorum," dedim. Resûl-i Ekrem:

"O Cibril sallallahu aleyhi ve selem idi. Durmadan bana komşuya iyilik yapmamı tavsiye ediyordu. O derece ki, komşuyu komşuya vâris kılacak sandım. Eğer sen ona selâm verseydin, o selâmını alacaktı,"[1742] buyurdu.

Taberânî'nin ceyyid sened ile Ebü Umâme (r.a.) den rivâyetinde, Ebû Umâme diyor ki:

"Resûl-i Ekrem Veda Haccı'nda kulağı kesik devesi üzerinde:

"Size komşularınızı tavsiye ederim" buyurdu ve bu sözü o kadar çok tekrar etti ki, ben, acaba komşuyu komşuya vâris mi yapacak, dedim."[1743]

1739 Tirmizi, Birr 28, No:1944

1740 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1637, 2/152

1741 Buhâri, Edeb 28, No:5669; Müslim, Birr 140, No:2624

1742 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:20365, 5/32

1743 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:7523, 8/111

Ebû Dâvûd, hasen ve garip olduğunu söyleyen Tirmizî'nin rivâyetlerinde, Abdullah b. Ömer (r.a.) e bir koyun kesilip hediye edildi. İbn Ömer (r.a.):

"Komşumuz Yahûdiye et verdiniz mi? Komşumuz Yahûdiye et verdiniz mi? Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu duydum: *"Cibril durmadan bana komşuya iyilik yapmayı tavsiye ediyordu. O derece tavsiyede bulundu ki, komşuyu komşuya vâris kılacak sandım."* dedi."[1744]

Hafız el-Münziri diyor ki:

"Bu metin Ashâb'ın pek çokları tarafından rivâyet edilmiştir. Rivâyet yolları da pek çoktur."

Ahmed'in sahih râvilere dayanan bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ الْجَارُ الصَّالِحُ وَالْمَرْكَبُ الْهَنِيءُ وَالْمَسْكَنُ الْوَاسِعُ

"İyi komşu, dölek binit ve geniş ev, kişinin mutluluğuna vesile olan hallerdendir."[1745] buyurmuştur.

İbn Hibbân'ın "Sahih" indeki rivâyetinde; Sa'd İbn Ebi Vakkas (r.a.) Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

أَرْبَعٌ مِنَ السَّعَادَةِ: الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ وَالْمَسْكَنُ الْوَاسِعُ وَالْجَارُ الصَّالِحُ وَالْمَرْكَبُ الْهَنِيءُ. وَأَرْبَعٌ مِنَ الشَّقَاءِ الْجَارُ السُّوءُ وَالْمَرْأَةُ السُّوءُ وَالْمَرْكَبُ السُّوءُ وَالْمَسْكَنُ الضَّيِّقُ

"Dört şey mutluluğa vesiledir: İyi kadın, geniş ev, iyi komşu ve dölek ve iyi huylu binit. Dört şey de mutsuzluğa sebeptir: Kötü komşu, kötü kadın, kötü binit ve dar ev."[1746] buyurmuştur.

Taberânî'nin "Evsat" ve "Kebir"indeki rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَدْفَعُ بِالْمُسْلِمِ الصَّالِحِ عَنْ مِائَةِ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ جِيرَانِهِ الْبَلَاءَ، ثُمَّ قَرَأَ: وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ

"Allahu Teâlâ sâlih ve iyi bir Müslüman sebebiyle civarındaki yüz komşusundan belâyı kaldırır." buyurdu ve sonra da, *"Allah'ın insanları birbiriyle savması olmasaydı yeryüzünün düzeni bozulurdu."* mealindeki âyeti okudu."[1747]

1744 Tirmizi, Birr 28, No:1943
1745 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:15409, 3/407
1746 İbn Hibban, "es-Sahih", Nikâh, No:4032, 9/340
1747 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:13940, 13/215

Beyhakî'nin rivâyetinde adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, bana bir amel öğret ki onu yaptığım vakit cennete girmeme vesile olsun," dedi. Resûl-i Ekrem:

"İhsan edenlerden ol," buyurdu. Adam:

"Ben ihsan ettiğimi nereden bileyim?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Komşularına sor; "iyisin, ihsan ediyorsun" diyorlarsa, ihsan ediyorsun. Veya "Kötüsün" diyorlarsa, kötüsün." buyurdu.

Tembih: Bazılarının da açıkça ifâde ettikleri gibi, komşuya eziyet etmenin büyük günahlardan olduğu bu kadar sahih hadîslerden anlaşılmaktadır.

Şayet, "Bunu niye komşuya tahsis edelim, kim olursa olsun, Müslümana eziyet haramdır?" dersen;

Derim ki; komşusu olmayan uzaktaki bir adama durup dururken insan kötülük edemez. Mutlaka bunun bir hazırlayıcı sebebi olmalıdır. Yoksa âdeten bu mümkün değil gibidir. Ama komşu böyle değildir. Komşu hakkı ile ilgili hadîsler de bunu teyid etmektedir.

Şurasını da bilmiş ol ki, komşu üç kısımdır:

Birincisi, akraba olan Müslüman bir komşudur. Bunun, komşu, akrabalık ve Müslümanlık olmak üzere üç hakkı vardır.

İkincisi, akraba olmayan Müslüman bir komşudur. Bunun da Müslümanlık ve komşuluk olmak üzere iki hakkı vardır.

Üçüncüsü, Müslüman olmayan bir komşudur. Bunun da yalnız komşuluk hakkı vardır. Müslüman da olmasa komşu olduğuna göre ona eziyet edemiyeceğin gibi ihsan ve iyilikte bulunmak da görevindir. Çünkü bunun pek çok faydaları vardır. Nitekim Sehl-i Tüsterî'nin Mecûsi ile ilgili bir olayı bunun en güzel örneğidir. Sehl-i Tüsterî hastalanmış, ölüm döşeğinde yatıyordu. Komşusu Mecûsi ziyaretine gelmişti. Mecûsî orada dehşetli rahatsız edici bir koku ile karşılaşır ve ısrarla kokunun nereden geldiğini sorar. Sehl-i Tüsterî:

"Bu koku, sizin lağım kokusudur, der. Tam iki yıldır bunu çekiyoruz, der. Mecûsî:

"Niçin haber vermediniz?" diye sorar. Sehl-i Tüsterî:

"İmkânsızlık karşısında rahatsız olursunuz diye haber vermedik," demesi üzerine, Mecûsi:

"Elini ver, Müslüman olacağım," der ve Müslüman olur. Sehl-i Tüsterî de bu hastalığından kalkamayarak ölür. İşte komşuya iyi davranmanın yararları.

211. Böbürlenmek İçin İhtiyaçtan Fazla İnşaat Yapmak

İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivâyetinde; Ammar İbn Âmir radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Bir insan, yedi zira'dan yüksek bir ev yaptığı zaman, "Ey fâsıkların fâsıkı, nereye gidiyorsun?" diye kendisine nida edilir."[1748] Bu hususta merfû bir hadîs rivâyet edilmiş ise de sahih değildir.

Ebû Davud'un rivâyetinde; Enes radıyallahu anh diyor ki:

إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمًا وَنَحْنُ مَعَهُ فَرَأَى قُبَّةً مُشْرِفَةً فَقَالَ مَا هَذِهِ؟ قَالَ أَصْحَابُهُ هَذِهِ لِفُلَانٍ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَسَكَتَ وَحَمَلَهَا فِي نَفْسِهِ حَتَّى إِذَا جَاءَ صَاحِبُهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَلَّمَ عَلَيْهِ فِي النَّاسِ فَأَعْرَضَ عَنْهُ صَنَعَ ذَلِكَ مِرَارًا حَتَّى عَرَفَ الرَّجُلُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ وَالْإِعْرَاضَ عَنْهُ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ وَاللهِ إِنِّي لَأُنْكِرُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا خَرَجَ فَرَأَى قُبَّتَكَ فَرَجَعَ الرَّجُلُ إِلَى قُبَّتِهِ فَهَدَمَهَا حَتَّى سَوَّاهَا بِالْأَرْضِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَمْ يَرَهَا قَالَ مَا فَعَلَتِ الْقُبَّةُ؟ قَالُوا شَكَا إِلَيْنَا صَاحِبُهَا إِعْرَاضَكَ عَنْهُ فَأَخْبَرْنَاهُ فَهَدَمَهَا، فَقَالَ: أَمَا إِنَّ كُلَّ بِنَاءٍ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ إِلَّا مَا لَا

"Resül-i Ekrem bir gün (şehir içerisinde geziye) çıkmıştı. Biz de beraberinde idik. Yüksek bir kubbe gördü ve:

"Bu kimindir?" diye sordu. Ashâb'ı:

"Bu, Ensâr'dan falancınındır," dediler. Resûl-i Ekrem bir şey söylemedi ve bunu içinde sakladı. Nihayet bu kubbenin sahibi geldi Resûl-i Ekrem'e selâm verdi. Resûl-i Ekrem selâmını almadı, ondan yüz çevirdi. Bunu birkaç defa tekrar etti ise de Resûl-i Ekrem ona iltifat etmedi. Adam da bundan kendisine kızmış olduğunu anladı. Ashâb-ı Kirâm'a şikâyette bulundu ve;

1748 İbn Ebi'd-Dünya, "Kasrü'l-Emel", No:250, 1/165

"Vallahi ben Resûlullah'ı darılttım (acaba neden?)" dedi. Ashâbı:

"Resûl-i Ekrem senin yükselttiğin kubbeyi gördü de ondan," dediler.

Bunun üzerine adam geri döndü, kubbeyi yıktı ve yerle bir etti. Yine bir gün Resûlullah (geziye) çıkmıştı. Kubbeyi göremedi ve:

"Kubbe ne oldu?" diye sordu. Ashâb:

"Kubbenin sahibi, sizin ondan yüz çevirdiğinizi ve ona iltifat etmediğinizden bize yakındı Biz de ona sebebini söyledik. Bunun üzerine o kubbeyi yıktı," dediler. Resûl-i Ekrem:

"İhtiyaçtan fazla her bina sahibine zarardır."[1749] buyurdu. İbn Mâce'nin de aynı mealde bir rivâyeti vardır.

Taberânî'nin ceyyid sened ile rivâyetinde bir yüksek binaya uğrayan Resûl-i Ekrem:

كُلُّ بِنَاءٍ وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى رَأْسِهِ أَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَهُوَ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Eli ile başını göstererek bundan daha yüksek olan her bina, kıyamet günü sahibine vebaldir."[1750] buyurmuştur.

Yine Taberânî'nin -şahidleri ile birlikte- bir başka rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

كُلُّ بُنْيَانٍ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ إِلَّا مَا كَانَ هَكَذَا وَأَشَارَ بِكَفِّهِ وَكُلُّ عِلْمٍ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ إِلَّا مَنْ عَمِلَ بِهِ

"Her bina sahibine zarardır, ancak -eliyle işaret ederek- böylece olan müstesna. Her ilim sahibine vebaldir, ancak ilmi ile amel edene vebal değildir."[1751] buyurmuştur.

Yine Taberânî "Evsat", "Sağir" ve "Kebir"inde ceyyid sened ile Câbir radıyallahu anh'den rivâyetinde Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ شَرًّا أَخْضَرَ لَهُ اللَّبِنَ وَالطِّينَ حَتَّى يَبْنِيَ

"Allahu Teâlâ bir kula kötülük murad ettiği vakit, bina yapması için ona çamur ve kerpici sevdirir."[1752]

1749 Ebu Davud, Edeb 169, No:5237
1750 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:3081, 3/258
1751 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:131, 22/55
1752 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:1755, 2/185

Taberânî'nin "Evsat"ındaki Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ بَنَى فَوْقَ مَا يَكْفِيهِ كُلِّفَ أَنْ يَحْمِلَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kendisine yetecek kadarından fazla inşaat yapan kimseye, yaptığı binayı kıyamet günü taşıması teklif edilir."[1753] buyurmuştur.

Yine Taberânî "Kebir"inde mürsel bir senedle yaptığı rivâyette Ebû'l-Âliye şöyle demiştir:

"Abbas b. Abdulmuttalip radıyallahu anh (ihtiyacından fazla) bir oda inşa etti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kendisine:

"Onu yık", buyurdu. Abbâs (r.a.):

"Onu yıkayım mı yoksa parasını tasadduk mu edeyim?" diye sordu, Resûl-i Ekrem:

"Onu yık," buyurdu.[1754]

Hâkim'in sahih dediği bir rivâyetinde, Cabir radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَمَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ كُتِبَ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا أَنْفَقَ الْمُؤْمِنُ مِنْ نَفَقَةٍ فَإِنَّ خَلَفَهَا عَلَى اللهِ وَاللهُ ضَامِنٌ إِلَّا مَا كَانَ فِي بُنْيَانٍ أَوْ مَعْصِيَةٍ

"Her iyi olan şey sadakadır. Kişinin ehline infak ettiği de kendisine sadaka olarak yazılır. Kişinin, ırzını kendisiyle koruduğu şey de ona sadaka yazılır. Mü'min nafaka olarak neyi verirse, karşılığı Allah üzerinedir. Allahu Teâlâ kefildir. Ancak isyan ile binaya verilenler hâriç."[1755]

Yine sahih bir rivâyette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

يُؤْجَرُ الْمَرْءُ فِي نَفَقَتِهِ كُلِّهَا إِلَّا التُّرَابَ أَوْ قَالَ فِي الْبِنَاءِ

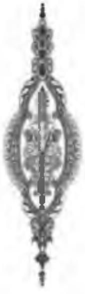
"Kişi, toprak, çamur veya inşaata verdiği hâriç, diğeri bütün infakından ötürü mecur olur."[1756]

1753 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10287, 10/151

1754 et-Tergib ve't-Terhib, 3/21 (Ebû Davud'un "Merâsilde ve Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetlerinden naklen).

1755 Hakim, "el-Müstedrek". Buyu', No:2311, 2/57

1756 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 40, No:2483; İbn Mace, Zühd 13, No:4163

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

النَّفَقَةُ كُلُّهَا فِي سَبِيلِ اللهِ إِلَّا الْبِنَاءَ فَلَا خَيْرَ فِيهِ

"İnfakın hepsi Allah yolundadır, yalnız binaya verilen parada hayır yoktur."[1757] buyurmuştur.

Ebû Davud'un mürsel olan rivâyetinde Resûl-i Ekrem, Ümmü Seleme'ye hitaben,

"Müslüman kişinin malının gittiği en kötü yer, bina inşaatıdır."[1758] buyurmuştur.

Sahih ve müttefekun aleyh olan Cibril hadîsinde; yüksek binalar kıyamet alâmetlerinden sayılmıştır.[1759]

Tembih: Gerçi yüksek binalar yapmayı kebâirden sayan kimseyi görmedim. Fakat bu hadîslerden kebâirden olduğu anlaşılmaktadır. Hadîsler mevkuftur, Peygamberimize kadar yükselmemiştir, denilemez. Çünkü bu hususlarda Ashâb kendiliğinden söz söyleyemez. Hadîsler onlarda son bulsa da yine Resûl-i Ekrem'den nakle müsteniddir. Zira bunlar, akıl ile bilinmezler. Diğer hadîsler şiddetli veîdlerin bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadırlar. Resûl-i Ekrem'in öfkesi, adamın selâmını almaması ve ancak yıkılması ile razı olması, bunun kebîre olmasının açık bir delilidir. Ancak "Tercüme" adlı eserde de anlattığım gibi, bütün bu veîdleri, böbürlenmek için binayı yüksek yapmasına hamletmektir. Yoksa böbürlenmek için olmadığı takdirde, bu veîdlerle bir ilgisi olmaz. Yâni çalım satmak ve kibirlenmek için değilse yüksek bina yapmakta dinî bir sakınca olmaz.

212. Yerin Hudut ve Alâmetlerini Değiştirmek ve Bozmak

Ahmed, Müslim ve Neseî'nin rivâyetlerinde Hz. Ali radıyallahu anh buyuruyor ki, Resûl-i Ekrem bana dört şey emretmiştir. Bunlar: Allah'tan başkası adına kurban kesene Allah lanet etmiştir. Anne ve babasına lanet edene Allah lanet etmiştir. Bid'at sahibine meyledene Allah lanet etmiştir. Arazi üzerindeki işaretleri değiştirene Allah lanet etmiştir."[1760]

1757 Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame 40, No:2482
1758 Ebu Davud, "el-Merasil", No:465, 2/70
1759 Buhâri, İsti'zan 53 (muallak olarak); Müslim, İman 5, No:9
1760 Müslim, Ezahi 44, No:1978; Nesai, Zahaya 34, No:4422

Tembih: Yer üzerinde işaretleri değiştirmenin kebâirden olması, bu hadîsden açıkça anlaşılmaktadır. Bir cemaat de bunu böylece tasrih etmiştir. Çünkü burada bâtıl ile insanların malını yemek, onlara eziyet etmek veya bunlardan birine sebep olmak vardır ki, vesileler için maksadlar hükmü vardır. Herhangi ortaklardan birinin hudut tecavüzü, başka bir komşunun tecavüzü veya yabancının yol yapıp oradan geçmesi de, zarar verdiği takdirde aynı hükümdedir.

Şâfiî imamlarından Kaffâl, hükümdar ile Hanefî imamlarından birinin arasında atlara binmiş gidiyorlardı. Yolda imam ile hükümdar sağdan soldan Keffâl'ı sıkıştırınca, Keffâl atını tarlaya sürdü. Hanefî imamı hükümdara:

"Keffâl'a sor, başkasının tarlasında gitmek caiz midir?" dedi. Hükümdar:

"Ne diyorsun?" dedi. Keffâl da:

" Evet, zarar verecek ekin olmadığı ve yol yapılmayacağı hallerde tarladan yürümek zarar vermez," dedi.

213. Kör Olana Yanlış Yol Göstermek

Sünen sahiplerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لُعِنَ مَنْ أَضَلَّ أَعْمَى عَنِ الطَّرِيقِ

"Kör olanı yoldan şaşırtan ve sapıtan lanetlenmiştir."[1761]

Tembih: Diğer bazıları da bunu büyük günahlardan saymışlardır. Öyle sanıyorum ki, onlar da "lânet"i kebâir alâmeti kabul etmişlerdir. Bunun kebâirden olacağı açıktır. Çünkü burada gözü görmeyene eziyet vardır. Hem bu, ağır bir eziyettir. Çünkü kör olanı şaşırtmak, onu çeşitli ve büyük tehlikelerle karşı karşıya bırakmak olur ki, bunun kebîre olduğunda şüphe yoktur.

1761 Hennad, "ez-Zühd", No:981, 2/480

214. Sahibinin İzni Olmadan Yolunda Tasarruf Etmek

215 ve 216. Gelip Geçenlere Açık Zarar Verecek Şekilde Umuma Ait Yolda ve Müşterek Duvarda Adet Dışı Sahibinin İzni Olmadan Tasarruf

Bütün bunların kebîreden oldukları açıktır, zira bunlarda hem açık şekilde eziyet var ve hem de haklarına tecavüz ve zulüm vardır. Eziyet ve zulüm diğerlerine şamil olduğu gibi, bunlara da şamildir. Gasb ve zulüm hakkında aşağıda anlatacağımız deliller, bunları da ihtiva ettiğinde şüphe yoktur. Gasb bahsinde bir adamın hududuna bir karış da olsa tecavüz eden insanın kıyamet günü yerin dibine kadar o toprağı sırtlanıp mahşer yerine geleceğine dâir rivâyetler gelecektir.

ZAMAN BÂBI

BAŞKASININ KEFİLİ OLMAK

217. Usûlüne Uygun Şekilde Üzerine Aldığı Taahhüdü İmkânı Varken Yerine Getirmekten Kaçmak

Bunu kebâirden saymak, açık ve meydandadır. Çünkü zâmîn olan, yâni başkasına kefil olup onun borcunu üzerine alan, kendisi borçlanmış demektir. Borcunu vermeyen zengine terettüb eden hüküm, buna da terettüb eder. Buna rağmen; bunu açıkça ve özel olarak ele almak, bazılarının, "Bu kefaletten ne çıkar?" diye kuşkulanmalarını reddetmek içindir. Onlar, "Bu, bir teberrudur; isterse yerine getirir, isterse getirmez" sanıyorlar. Hâlbuki onların sandığı gibi değildir. Zamanında bir teberru idi fakat sonra kesin borç haline dönmüştür. Öyle ki kıyamette bile bundan sorumlu olacaktır.

ŞİRKET VE VEKÂLET BÂBI

218. Ortağın Ortağına Hıyanet Etmesi

219. Vekilin Müvekkiline Hıyanet Etmesi

Ebû Yâ'lâ ve Beyhakî'nin Numan b. Beşir (r.a.) den rivâyetlerinde Resül-i Ekrem:

مَنْ خَانَ شَرِيكًا فِيمَا ائْتَمَنَهُ عَلَيْهِ وَاسْتَرْعَاهُ لَهُ فَأَنَا بَرِيءٌ مِنْهُ

"Kim ki ortağının kendisine emânet ettiği veya gözetmesini istediği şeyde ona hıyanet ederse, ben ondan uzağım." buyurmuştur.

Buhâri ile Müslim'in rivâyet ettiği bir hadîsde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا ائْتُمِنَ خَانَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

"Dört şey, her kimde bulunursa hâlis münafık olur. Her kimde bunların bir parçası bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir haslet kalmış olur. (Bunlar da) kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet etmek, söz söylerken yalan söylemek, söz verdiğinde sözünü tutmamak, husûmet zamanında da haktan ayrılmaktır."[1762] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve Hâkim'in, sahihtir, dediği rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

يَقُولُ اللهُ أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَإِذَا خَانَ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا

"Allahu Teâlâ buyuruyor: "İki ortağın, birbirlerine hıyanet etmedikçe, üçüncü de benim, (yâni onlara yardım ederim.) Fakat birisi hıyanete başla-

1762 Buhâri, İman 23, No:34; Müslim, İman 106, No:58

yınca aralarından çıkarım (yardımımı keserim)."[1763] buyurmuştur. Rezin'in ilâvesinde, *"Ben gidince de şeytan gelir."* buyurulmuştur.

Dârekutnî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

يَدُ اللهِ عَلَى الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ رَفَعَهَا عَنْهُمَا

"Allah'ın (kudret) eli (yâni yardımı) biri diğerine hıyanet etmediği sürece, ortaklar üzerinedir, Fakat içlerinden biri hiyânet edince Allah Teâlâ (kudret) elini (bereketini) onlardan kaldırır."[1764] buyurmuştur.

Dürüstlükle ortaklık yapanları, kârlarında Allahu Teâlâ bereketlendirir, mallarını korur. Fakat bunlaradan biri hıyanete kalkarsa bereketi de kârı da ortadan kalkar.

Bezzâr ve Dârekutnî'nin isnâd-ı lâbeis ile rivâyetlerinde, *"Mü'min sözünde durur, ahdinde gadretmez ve emânete hıyanette bulunmaz."* buyurulmuştur.

Tembih: Her ne kadar bu konu başkaları tarafından özel şekilde ele alınmış ise de, bunu kebâirden saymak, bu hadîslerin açık ifâdelerinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Vedi'a bölümünde bununla ilgili daha başka hadîsler de gelecektir.

1763 Ebu Davud, Buyu' 27, No:3383; Hakim, "el-Müstedrek", Buyu', No:2322, 2/60
1764 Dârekutnî, Buyu', No:140, 3/35

İKRAR BÂBI

220. Vereselerden Birine veya Vâris Olmayana Yalan Olarak Borcum Var Demek

İbn Abbâs radiyallahu anhuma'dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

"Vasiyette bir tarafı, zararlandırmak, kebâirdendir." buyurmuştur.

Ahmed ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْخَيْرِ سَبْعِينَ سَنَةً فَإِذَا أَوْصَى جَارَ فِي وَصِيَّتِهِ فَيُخْتَمُ لَهُ بِشَرِّ عَمَلِهِ فَيَدْخُلُ النَّارَ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الشَّرِّ سَبْعِينَ سَنَةً فَيَعْدِلُ فِي وَصِيَّتِهِ فَيُخْتَمُ لَهُ بِخَيْرِ عَمَلِهِ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ

"Adam yetmiş yıl hayır amel işler. Vasiyet ettiğinde haksızlık ederse, kötü amel ile ömrü sona erer de cehenneme girer. Birisi de yetmiş yıl kötülük işler. Sonra vasiyet ettiğinde adalet yaparsa iyi amel ile ömrü sona erer de bu sayede cennete girer." buyurmuştur. Sonra Ebû Hureyre radıyallahu anh:

"İsterseniz: *"Bunlar, Allah'ın yasalarıdır. Allah'a ve peygamberine kim itaat ederse, onu, içlerinden ırmaklar akan Cennete koyacaktır. Orada temellidirler. Büyük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve peygamberine baş kaldırır ve yasalarını aşarsa, onu, ebedî kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azâb oradadır."*[1765] âyetlerini okuyunuz." dedi.[1766]

Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللهِ سِتِّينَ سَنَةً ثُمَّ يَحْضُرُهُمَا الْمَوْتُ فَيُضَارَّانِ فِي الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهُمَا النَّارُ ثُمَّ قَرَأَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: {مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ} إِلَى قَوْلِهِ: {ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ}

"Erkek ve kadın itaat ile Allah'a amel ederler. Sonra ölüm zamanları gelir. Vasiyetlerinde bir tarafı zararlandırırlar da bu sebeple cehennem kendilerine vacip olur." buyurdu. Sonra Ebû Hureyre bana:

1765 en-Nisâ: 4/13-14.
1766 İbn Mâce, Vasaya 3, No:2704

"Ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra, zarara uğratılmaksızın, Allah tarafından tavsiye edilmiştir. Allah, bilendir, halimdir. Bunlar Allah'ın yasalarıdır. Allah ve peygamberine kim itaat ederse, onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada temellidirler, büyük kurtuluş budur."[1767] buyurmuştur.

Tembih: Vasiyette zararlandırmanın kebâirden olduğunu çokları açıklamışlardır. Bunun tamamı vasiyet bölümünde gelecek ve Ebû Hureyre (r.a.) nin işaret ettiği âyet-i celîle orada ele alınacaktır.

221. Vereseden Başka Şahidi Olmayan Borç ve Emânetleri Ölüm Döşeğinde Yatan Hastanın Söylememesi

Her ne kadar diğerleri bunu ele almadılarsa da bunun da kebâirden olduğu meydandadır. Çünkü burada da başkasını, açıkça zararlandırmak vardır. İlerde buna dair açıklama gelecektir.

222. Bilerek Gerçek Olan Nesebi İnkâr

223. Yalan Olan Bir Nesebi İkrâr

Ahmed ve Taberânî'nin Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

كَفَرَ مَنْ تَبَرَّأَ مِنْ نَسَبٍ وَإِنْ دَقَّ أَوْ ادَّعَى نَسَبًا لَا يُعْرَفُ

"Zayıf da olsa kişiye nesebini inkâr veya bilinmeyen bir nesebi iddia, (günah) olarak yeter."[1768]

Taberânî "Evsat"ında Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh'den rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنِ ادَّعَى نَسَبًا لَا يُعْرَفُ كَفَرَ بِاللهِ، وَمَنْ انْتَفَى مِنْ نَسَبٍ وَإِنْ دَقَّ كَفَرَ بِاللهِ

"Her kim bilinmeyen bir nesebi iddia ederse Allah'a kâfir olduğu gibi, asıl soyundan, az da olsa ayrılmak isteyen, yine Allah'a kâfir olur."[1769] buyurmuştur.

1767 en-Nisâ: 4/13-14. Ebu Davud, Vasaya 3, No:2867; Tirmizi, Vasaya 2, No:2117
1768 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:7019, 2/215
1769 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:8575, 8/260

Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، قِيلَ وَمَنْ أُولَئِكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ مُتَبَرِّئٌ مِنْ وَالِدَيْهِ رَاغِبٌ عَنْهُمَا وَمُتَبَرِّئٌ مِنْ وَلَدِهِ، وَرَجُلٌ أَنْعَمَ عَلَيْهِ قَوْمٌ فَكَفَرَ نِعْمَتَهُمْ وَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ

"Allahu Teâlâ'nın öyle kulları vardır ki, kıyamet günü Allahu Teâlâ onlarla konuşmaz, onları tezkiye etmez ve onlara bakmaz. Onlar için elem verici azâb vardır. Bunlar: Anne ve babasından uzaklaşan, onlardan yüz çeviren, çocuklarından uzaklaşıp, bunlar benden değildir, diyen, kendisine iyilik eden milletin nimetini inkâr edip onlardan uzaklaşandır."[1770] buyurmuştur. Hadîsdeki in'amdan maksad, azâd olma nimetidir. Nitekim Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ

"Her kim kendisini âzâd edenlerin müsaadesini almadan, bir milleti mevlâ edinirse, Allah'ın, meleklerin ve insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet günü farz ve nafileden hiç bir ibadeti kabul edilmez."[1771] buyurmuştur.

Tembih: Soyu inkâr veya yalan soyu iddia etmenin kebîre olmasına dair her ne kadar açık bir şey görmedimse de şu sahih iki hadîsin ihtiva ettiği şiddetli veîdler, bunun kebîre olduğunu inkâr, kabul etmez bir şekilde ortaya koymuştur. Bunların her ikisinin zararları ortada ve aynı zamanda her ikisinde de Allahu Teâlâ'nın hükmünü değiştirmek vardır. Çünkü çocuk, yalandan babasını inkâr ederse, yabancılar gibi olur. Ahkâm-ı zahire onu böyle tanır. Bir kimse de çocuk edinirse o da zahirde evlât hükmünü alır. Her iki şeklin de zararı ortadadır. Bununla beraber Celâl Helkını Buhâri ile Müslim'in,

مَنِ ادَّعَى أَبًا فِي الْإِسْلَامِ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

"Her kim İslâmda babası olmadığını bildiği halde birisini baba diye iddia ederse, cennet ona haramdır."[1772] hadîsine dayanarak, bunun kebâirden olduğunu söylemiştir.

1770 Yukarıda geçmiştir.

1771 Müslim, İtk 18, No:1508

1772 Müslim, İman 114, No:63

ARİYE BÂBI

224. Ariyet Verilen Şeyi Sahibinin İzni Olmadan Kullanacağı Kararlaştırılan Şeyin Haricinde Kullanmak

225. Ariyet Verilen Şeyi Sahibinin İzni Olmadan Başkasına İareye Vermek veya Verme Dediği Halde Vermek

226. Ariyet Verilen Şeyi Süresi Dolduğu Halde Kullanmaya Devam Etmek

Bu üçünün kebâirden olduğunu açıkça söylemem, ilk âlimlerin sözlerinden anlaşılan bir gerçektir. Zira bu, hem gasbe ve hem de zulme girer. Bunlardan her ikisi kebîre olup ilerde anlatılacaktır. Çünkü bunlarda mal sahibine karşı haksızlık vardır.

Âriye demek, herhangi bir şeyi belli bir zaman için belli bir amaçla belli bir işde, belli bir adamın kullanması demektir. Bunların herhangi birinde değişiklik zulüm ve haksızlıktır. Zulüm ve gasb bölümünde anlatacağım her hadîs, bunların hakkında da câridir.

GASB BÂBI

227. Zorla Başkasının Malını Elinden Almak

Buhâri ile Müslim'in Hz. Aişe radıyallahu anha'dan rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شِبْرٍ مِنْ أَرْضٍ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

"Kim ki haksız yere arzdan bir karış yer zabtederse, yerin yedi katı halka gibi onun boynuna geçirilir."[1773] buyurmuştur. Bunun böyle olduğunu, yakında gelecek olan Taberânî, Ahmed ve diğerlerinin rivâyeti teyid edecektir.

Buhârî ile diğerlerinin haberleri ise,

مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شِبْرًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرَضِينَ

"Hakkı olmadığı halde yerden bir karış (toprak) alan kimse kıyamet günü o toprakla yedi kat yerin dibine batırılır."[1774] şeklindedir.

Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا طَوَّقَهُ اللهُ إِلَى سَبْعِ أَرَضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Kim haksız olarak (başkasına ait) yerden bir karış alırsa, Allahu Teâlâ kıyamet günü yedi kat yerin dibine kadar onu halka olarak boynuna geçirir."[1775] buyurmuştur.

Ahmed, Taberânî ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَيُّمَا رَجُلٍ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ كَلَّفَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَحْفِرَ لَهُ حَتَّى يَبْلُغَ بِهِ سَبْعَ أَرَضِينَ ثُمَّ يُطَوَّقَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ

1773 Buhâri, Mezalim 14, No:2321; Müslim, Müsakat 142, No:1612

1774 Buhâri, Mezalim 14, No:2322

1775 Müslim, Müsakat 141, No:1611

"Herhangi bir kimse (kendisine ait olmayan) yerden bir karış (almak suretiyle) zulmederse, kıyamet günü Allahu Teâlâ ona, aldığı yerden itibaren yedi kat yerin dibine kadar kazmayı kendisine emreder. Sonra insanların hesabını görünceye kadar o yeri bir halka olarak boynuna geçirir."[1776]

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetleri,

مَنْ أَخَذَ أَرْضًا بِغَيْرِ حَقِّهَا كُلِّفَ أَنْ يَحْمِلَ تُرَابَهَا إِلَى الْمَحْشَرِ

"Hakkı olmadığı halde (başkasına ait) yerden bir karış alan kimseye (kıyamet günü) aldığı toprağı mahşer yerine taşıması kendisine teklif edilir."[1777] şeklindedir.

Taberânî'nin "Kebir"indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ ظَلَمَ مِنَ الْأَرْضِ شِبْرًا كُلِّفَ أَنْ يَحْفِرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ الْمَاءَ ثُمَّ يَحْمِلَهُ إِلَى الْمَحْشَرِ

"Kim (kendisine ait olmayan) yerden bir karış toprak alırsa o toprağı su çıkıncaya kadar kazması ve ondan sonra çıkan toprağı yüklenip mahşer yerine getirmesi kendisine teklif edilir."[1778] buyurmuştur.

Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ

"Kim haksız yere (kendisine ait olmayan) yerden bir şey alırsa aldığı bu şey, yedi kat yerin dibine kadar halka olup (kıyamet günü) boynuna geçirilir. Onun farz ve nâfileden hiç bir ibadeti de kabul olmaz."[1779] buyurmuştur.

Ahmed hasen sened ile ve Taberânî "Kebir"indeki rivâyetlerinde; İbn Mesûd radıyallahu anh diyor ki: "Ben:

"Ya Resûlallah, en büyük zulüm hangisidir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Müslüman bir kimsenin, kardeşinin hakkından bir zira' yeri eksiltip kendi zimmetine geçirmesidir, Oradan aldığı bir çakıl parçası da olsa, kıyamet günü

1776 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17607, 4/173; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:692, 22/270

1777 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17594, 4/172; Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:691, 22/270

1778 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:695, 22/271

1779 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:744, 2/89

aldığı o yer, yerin derinliklerine varıncaya kadar boynuna bir halka olarak geçirilir. Yerin derinliğini, ancak onu yaratan Allahu Teâlâ bilir."[1780] buyurdu.

Hasen sened ile Ahmed'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَعْظَمُ الْغُلُولِ عِنْدَ اللهِ ذِرَاعٌ فِي الْأَرْضِ تَجِدُونَ الرَّجُلَيْنِ جَارَيْنِ فِي الْأَرْضِ أَوْ فِي الدَّارِ فَيَقْتَطِعُ أَحَدُهُمَا مِنْ حَظِّ صَاحِبِهِ ذِرَاعًا إِذَا اقْتَطَعَهُ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

"Allah katında en büyük haksızlık, bir arşın topraktır ki, bir arazide veya bir evde komşu olan iki kişiden birisi diğerinin hakkında, haksızlıkla kesip alır ve zimmetine geçirir bulursunuz. İşte bunu kesip aldığı vakit, bu, yedi kat yerin dibine kadar halka olup boynuna geçirilir."[1781] buyurmuştur,

Taberânî'nin diğer rivâyetinde şöyle buyurulmuştur:

مَنْ غَصَبَ رَجُلًا أَرْضًا ظُلْمًا لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ

"Kim haksız olarak bir adamın yerini zorla alırsa, Ailahu Teâlâ kendisinden gazablı olduğu halde, O'na ulaşır."[1782]

Taberânî'nin "Sağir" ve "Kebir" indeki rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

مَنْ أَخَذَ مِنْ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ شِبْرًا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

"Müslümanların yolundan bir karış alan kimse, kıyamet günü onu tâ yerin dibinden yüklendiği halde mahşer yerine gelir."[1783] buyurmuştur.

İbn Hibbân "Sahih"inde Ebû Humeyd es-Sâidi radıyallahu anh'den rivâyetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَأْخُذَ عَصَا أَخِيهِ بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ مِنْهُ

"Müslüman, adamın gönül rızası olmadan bir değneğini almak bile helâl değildir". Râvi diyor ki:

"Bu, Müslüman üzerine Müslümanın malını Allah'ın haram kılmasının şiddetinden dolayıdır.[1784]

1780 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:3773, 1/397
1781 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:17294, 4/140
1782 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:25, 22/18
1783 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:3172, 3/215
1784 İbn Hibban, "Sahih", Cinayat, No:5978, 13/316

Tembih: Beğavî ve diğer bazıları başkasına ait bir malı zorla almanın kebîreden sayılması için bir dinarın dörtte bir değerinde olmasını şart koşmuşlardır. Bunlara göre, bundan daha azını gasbetmek kebîreden sayılmaz. Kaadı Bakıllânî'nin hikâye ettiğine göre; Mûtezile'den bazıları, zorla alınan malın ikiyüz dirhem olmasını; Cubbâi de bir defasında on dirhem, diğer bir rivâyette Cübbâî ve diğer arkadaşları, gasbedilen malın yalnız beş dirhem değerinde olmasını şart koşmuşlardır. Basra âlimleri ise, gasbın kebâirden sayılması için, yalnız bir dirhem değerinde olmasını yeterli görmüşlerdir.

Halimi, "Zorla alınan, aslında değersiz bir şey ise sağîredir. Ancak değersiz de olsa sahibinin ona ihtiyacı varsa yine kebîredir." demiştir.

Ezra'î diyor ki: Gasbın kebîre olmasında bir dirhemin dörtte birinin yeterli olması, Hirevî ve diğerlerinin görüşüdür. Hâlbuki Rafi'i'nin nüshaları daha doğrudur. Bu nüshaların birinde ve "Ravza"da bir dînar olması şart koşulmuş ki, bu da bu rivâyeti nakledenin tahrifidir.

Şeyh İzzuddin Abdusselâm, "Hadîsde vârid olduğu gibi yalan yere şehâdetin kebîre olması, oldukça değer taşıyan bir servet için yapıldığındadır. Bunda şüphe yoktur. Ancak bir üzüm veya bir hurma danesi için yalan şahitliği yapıldığı vakit, bu fesadın önünü almak için onu da kebâirden sayarız. Nitekim sarhoşluk vermediği halde bir damla şarabı haram saydığımız gibi. Bununla beraber gasbın miktarını, sirkat miktarı ile de ayarlamak mümkündür. Yâni hırsızlıkta ne miktar kebâirden ise, gasbde de o miktarı zimmete geçirmek kebâirdendir. Öksüz malını yemekte de bu usûl uygulanır.

"Hadim"de, Hirevî'den geçen rivâyet, bu ikinciye şehâdet eder, demiştir.

"Tavassut"ta Şureyh er-Revyânî ve diğerleri, yetimin ve başkalarının mallarını haksız olarak yemek, rüşvet almak gibi kebâirdir. Burada bir dirhemin dörtte biri olacak diye bir kayıt yoktur.

Udde sahibi de, "Öksüz malı yemek ve rüşvet almak haramdır." dedi ve bunu mutlak olarak zikretti, miktar tayin etmedi. Ölçü ve tartıda aynı şekilde hüküm verdi. İmâm Şâfiî de bunu böyle açıklamıştır. "Zaten gasbedileni bir dinarın dörtte biri ile kayıtlamak, zayıf bir rivâyettir." demiştir.

Yine "Tavassut"ta "Udde" sahibi, "Zekâtı vermemek kebîredir." derken, burada azı ile çoğu arasında fark gözetmemiştir. Esasen açıkça anlaşılan da budur.

Hirevî ve diğerlerinin, “Dinarın dörtte birinden az olmaması lâzım diye öne sürdükleri bu hudut, dayanaksız bir görüştür.” demiştir.

“Tavassut”un, “Hirevî'nin görüşü dayanaksızdır” demesi, açık ve doğrudur. Hatta İbn Abdusselâm diyor ki: “Ulema, bir danenin bile zorla alınıp çalınmasının kebîre olduğunda icma etmişlerdir.”

Kurtubî'nin sözü de bunu teyid eder mahiyettedir. Kurtubî diyor ki: “Yendi denebilecek kadar az bir lokmayı da haram olarak yiyen kimsenin fasık olduğunda Ehl-i Sünnet ittifak etmişlerdir”. Bişr b. el-Mûtemir ve Mûtezile'nin bir kısmı, “İkiyüz dirhem zimmete geçirmekle kişi büyük günah işlemiş olur.” demişlerdir. Cübbâî ise bir dirhemi zimmetine geçirmekle büyük günah işlemiş olur, demiştir.

İbn Abdüsselâm, yukarda geçen Beğavi, Hirevî ve diğerlerinin sözlerine hiç kıymet vermemiştir. Çünkü anlattığım gibi onların görüşleri zayıf olduğu gibi dayanakları da yoktur. Zira gasbeden, yalancı şahid, yetim malı yiyen, rüşvet alan, yanlış ölçüp yanlış tartan ve zekât vermeyenler hakkında vârid olan hadîslerdeki veîdler, miktarı nazara atmadan azına da çoğuna da şamildir. Bunu muayyen bir miktara tahsis, akıl yolu ile değil, ancak nakil, Resûl-i Ekrem'den vârid olacak bir açıklama, ile mümkündür. Zira böyle şiddetli korkutma ile hükmetmek, ancak şâri'den telakki edilir. Azı, çoğu nazara alınmadan şâri'den böyle şiddetli veîd sahih olduğu vakit, onu az veya çok ile kayıtlamaksızın olduğu gibi kabul etmek lâzım gelir. Ancak kayıtlayıcı yeni bir delil-i sem'î varsa o zaman tahsis caiz olur. Bu olmayınca mutlak olan hükümler de hali üzre kalırlar. Böylece Ezraî'nin sözü doğru olur. Tahsis ifâde eden bir delil-i şer'î olmadığına göre, şu kadarı kebâir de bu kadarı değil diye birtakım görüşler ortaya atmanın zayıf olup, mürtekiblerinin kebâir irtikâb ettiklerinde ve azı ile çoğu arasında fark olmadığına hükmetmenin itimada şayan olduğu anlaşılır. Gerçi bir hurma veya bir üzüm danesi gibi şeyleri -ki bunlar gayet değersiz şeylerdir-sağîreye hamletmek mümkün ise de İbn Abdüsselâm'ın bahsettiği bir nevi icma' -ki ulemânın çoğunluğu bunun da kebîre olmasını kabul etmişlerdir. Zira az ve- değersiz de olsa insan haklarına tecavüze müsamaha edilmez.

Hudut tecavüzlüğü yapıp toprak gasbetmekle ilgili bazı hadîsleri Celâl Bulkînî anlattıktan sonra, “Haram olmakta farkları olmamakla beraber acaba bu şiddetli veîdlerde bir cinsden olmayan gasbler, bir cinsden olan gasbler ile aynı hükümde midir? Yoksa toprağa taarruz daha zararlı olup, bunlar birbirinden daha farklı mıdır?” diye sordu. Ve işte burası düşündürücüdür, dedi. Aralarında fark olmadığına,

قَالَ اللهُ تَعَالَى: يَقُولُ اللهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ الْعَمَلَ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ

"Aziz ve celil olan Allah şöyle buyurmuştur.

"Üç sınıf insan vardır ki, kıyamet gününde ben bunların hasmıyım: Bana yemin edip de sonra ahdini bozan, hür bir insanı köle diye satıp da parasını yiyen ve tuttuğu işçiyi çalıştırıp da ücretini vermeyendir." buyurmuştur."[1785] hadîsi ile de delil çekmiştir. Çalıştırdığı işçinin hakkını vermeyip gasbeden için şiddetli veîd vardır. O, bunu bir delil olarak ele almıştır. Yoksa toprakta olsun, başka şeyde olsun gasbın kebîre olmasında fark olmadığını bütün Ashâb sarahaten söylemişlerdir. Celâl Belkınî'nin bu telâşından, benim yukarda tembihten hemen önce getirdiğim hadîsi görmediği anlaşılıyor. O hadîste, hiç bir Müslümana hakkı olmadığı bir değneği dahi almasının helâl olmayacağı bildirilmiştir. Bunu da yukardaki hadîse eklediğim vakit, topraktan başka diğer şeylerde olan gasbe de şiddetli veîdlerin bulunduğu anlaşılmış olur.

1785 Buhâri, Buyu' 106, No:2114

İCARE BÂBI

228. İşini Yapan İşçinin Hakkını Vermemek veya Onu Geciktirmek

Buhâri ve diğerlerinin Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

قَالَ اللهُ تَعَالَى: ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ كُنْتُ خَصْمَهُ خَصَمْتُهُ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ

"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Üç sınıf insan vardır ki, kıyamet gününde onların hasmı ben olacağım. Ben, kimin hasmı olursam, onun belini kırarım, (Birincisi) o kimsedir ki, bana yemin eder de sonra ahdini bozar. (İkincisi) o kimsedir ki, hür olan bir insanı satar da pahasını yer. (Üçüncüsü) o kimsedir ki, işçi tutar, tuttuğu işçi işini yaptığı halde ücretini vermez."[1786] buyurmuştur.

İbn Mâce'nin hasen sened ile İbn Ömer (r.a.) den, Taberânî'nin Câbir (r.a.) den ve Ebû Yâ'lâ'nın Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ

"İşçiye, alnının teri kurumadan ücretini veriniz."[1787] buyurmuştur.

Tembih: İşçiye hakettiği ücreti vermemenin veya geç vermenin kebîreden olması, gasb ile ve zenginin borcunu geciktirmemesiyle ilgili hadîslerden de anlaşılmıştır. Hakkında özel şekilde veîd vârid olduğu için, bunu müstakilen burada zikrettim. Bununla beraber benim gibi düşünüp yapanları da gördüm.

1786 Yukarıda geçmiştir.
1787 İbn Mace, Ruhûn 4, No:2443; Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:6682, 12/34

ÖLÜ TOPRAĞI İHYA BÂBI

229. Haram Olduğunu Söyleyenler İçin Arafa, Mina ve Müzdelife'de İnşaat Yapmak

Bu mukaddes yerlerde inşaatı haram kabul edenler için, buralarda inşaat yapmanın kebâirden olduğu aşikârdır. Çünkü bu, arazi gasbetmek kabilindendir ki, kebîredir. Haram olduğunu kabul ederek buralarda inşaat yapanlar, arazi gasbı ile ilgili bütün veîdleri haketmiş olurlar.

230. Herkese Serbest ve Mubah Olan Yol, Mescid, Kervansaray, Medrese Gibi Yerlerden İnsanları Menetmek

Bu gibi yerlerden meşru şekilde faydalanması için bir adamı menetmek, gasbe benzediği için, kebîreden olması yakışır. Bu, tıpkı insanı kendi mülkünden menetmeye benzer. Bunun için bu da kebîredir.

231. Mülkünün ve Dükkânının Önünde de Olsa Ammeye Ait Yolu Kiraya Verip Ondan Ücret Almak

Bütün imamlarımız bunun fısk ve sapıklık olduğunu söylemişlerdir. Bunun için Ezra'î, "Bazı hükümet erkânının böyle ammenin gelip geçeceği ana caddeleri kiraya verip para almalarına şaşarım? Bunlar Allah'ın huzuruna nasıl varacaklardır?" demiştir.

232. Herkese Mubah Olan Bir Suyu Zabtedip Gelip Geçen Yolculara Vermemek

Buhâri ile Müslim'in Ebû HureyreradıyAllahuanh'den rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

ثَلاَثَةٌ لاَ يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ رَجُلٌ كَانَ لَهُ فَضْلُ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ فَمَنَعَهُ مِنَ ابْنِ السَّبِيلِ وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لاَ يُبَايِعُهُ إِلاَّ لِدُنْيَا فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا رَضِيَ وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا سَخِطَ وَرَجُلٌ أَقَامَ سِلْعَتَهُ بَعْدَ الْعَصْرِ فَقَالَ: وَاللهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَقَدْ أَعْطَيْتُ بِهَا كَذَا وَكَذَا فَصَدَّقَهُ رَجُلٌ. ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ:

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا

"Üç kimse vardır ki, Allah kıyamet gününde onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için elem verici bir azâb vardır.

(Birincisi) bir kişidir ki, onun yol üzerinde ihtiyacından fazla suyu bulunur da onu yolculardan esirger.

(İkincisi) bir adamdır ki, o da devlet reisine yalnız dünyalık için biat eder de, devlet reisi dünyalık verirse hoşlanır, vermezse öfkelenir.

(Üçüncüsü) şu adamdır ki, bu da (ticâret) eşyasını ikindiden sonra pazara çıkarır ve:

"Kendisinden başka İlâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, bu mala ben, emin ol, şöyle böyle para verdim" der ve müşteri de onu tasdik eder." buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem bundan sonra: *"Onlar ki Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini az bir para ile satarlar..."*[1788] âyetini okudu.[1789]

Tembih: Herkese mubah olan bir suyu zabtedip gelip geçen yolculara vermemenin kebâirden olduğu bu hadîsin sarahatinden anlaşılmaktadır. Bunun için çokları, kesin olarak bunu kebîreden saymışlardır. Ancak şiddetli zarara sebep olması ile kayıtlanması lâzımdır. Yoksa az bir zarar verecekse, kebîreden sayılmaz.

1788 Âl-i İmran: 3/77.

1789 Hadîs yukarıda geçmiştir.

VAKIF BÂBI

233. Vâkıfın Şartını Yerine Getirmemek

Her ne kadar imamlarımız bunu açıkça ele almamışlarsa da, bunun da kebîre olduğu meydandadır. Çünkü burada insanların malını bâtıl şekilde vermek vardır. Bu ise kebâirdendir.

LUKATA (YİTİK) BÂBI

234 ve 235. Şartlarını Yerine Getirip Gerekli Araştırmayı Yapmadan Bulduğu Malı Kendi Arzusuna Göre Kullanmak

Bunların kebîre oldukları meydandadır. Çünkü bunlar, başkasının malını bâtıl sebeplerle yemek kabilindendir.

LAKÎT -YİTİK VE KAÇAK KÖLE- BÂBI

236. Kaçak Köleyi ve Yitik Malı Bulduğu Vakit Şahit Tutmayı Terketmek

Bunun kebîre olmasını Zerkeşî saraheten söylemiştir. Bu kebîre olunca, yukardaki yitik ve vâkıfın şartına uymayıp vakfı yemenin de kebîre olduğu meydana çıkar. Zira onların mefsedeti bundan daha büyüktür. Gerçi burada da büyük fesat vardır. Çünkü bulduğu çocuğa şahit tutmayacak olursa, yarın, "Bu benim kölem idi" diye bir iddiada bulunabilir ve böylece hür bir insanı köle haline getirir. İşte bu gibi sebeplerden ötürü bu da kebâirdendir. Hatta bazı şeyler vardır ki, bugün onlarda büyük bir fesadlık göze çarpmaz. Fakat ilerde o fesadlığa ulaşabilecekleri için, onlar da kebâirdir, çünkü vesâil için mukasid hükmü vardır. Bununla beraber başkaları kebâir demediği ve hatta aksini öne sürdükleri halde, benim pek çoklarına kebâir dediğimin hikmetini anlamış oldunuz.

VASİYET BÂBI

237. Vasiyette Bir Tarafı Zararlandırmak

AllahuTeâlâ:

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللهِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ تِلْكَ حُدُودُ اللهِ وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ وَمَنْ يَعْصِ اللهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

"Yapılan vasiyetten veya borçtan sonra, zarara uğratılmaksızın... Bunlar Allah tarafından vasiyet edilmişlerdir. Allah bilendir, halimdir. Bunlar Allah'ın yasalarıdır. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, onu içlerinden ırmaklar akan cennetine koyacaktır, orada temellidirler. Büyük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve peygamberine baş kaldırır ve yasalarını aşarsa, onu temelli kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azâb onadır."[1790]

İbn Abbâs (r.a.) bu âyet-i celîle'den, vasiyette bir tarafı zararlandırmanın kebâirden olduğunu anladı. Zira Allahu Teâlâ vasiyeti bu şiddetli veîd ile takib etti. Gerçi böyle dendi ama, bu biraz noksandır. Çünkü bunun kebâirden olduğu sözünü İbn Abbâs (r.a.) kendiliğinden değil, Resûl-i Ekrem'den rivâyet etmiştir. Nitekim Neseî'nin tahricinde,

الْإِضْرَارُ فِي الْوَصِيَّةِ مِنَ الْكَبَائِرِ

"Vasiyette bir tarafı zararlandırma kebâirdendir." buyurdu ve sonra, *"İşte bunlar Allah'ın yasalarıdır..."* mealindeki âyeti okudu.[1791] Ve vasiyette bir tarafı zararlandırmanın kebâirden olduğunu açıkça beyân buyurdu. Âyet de bunun şahididir. Bunun için vasiyette zararlandırmanın kebâirden olduğunu bütün imamlar kaydetmiştir.

Âyet-i celîle'nin tefsirinde İbn Âdil diyor ki:

1790 en-Nisâ: 4/13-14.

1791 Darekutnî, Vasâyâ, No:7, 4/151; Beyhakî, "es-Sünenu'l-Kübra", Vasâyâ 8, No:12962, 6/271

"Bilmiş ol ki, vasiyette zararlandırma birkaç şekilde olur. Bir kimsenin, malının üçte birden fazlasını vasiyet etmesi, hepsini veya bir kısmını, başkasınındır diye ikrar etmesi veya malı vereseden kaçırmak için gerçeğe aykırı olarak kendisini borçlu göstermesi veya falancıdaki alacağını almadığı halde, aldım demesi veya az bir fiyatla malını bazı kimselere satıp pahalı olarak yerine başkasını alması; bütün bunlarda gayesi vereseden mal kaçırmak olması veya Allah rızası olmayıp vereseye düşecek miktarı azaltmak için üçte biri vasiyet etmesi gibi, bütün bunlar vasiyette zararlandırmaktır.

İkrime'nin İbn Abbâs (r.a.) dan rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لَوْ أَنَّ الرَّجُلَ يَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ سَبْعِينَ سَنَةً وَحَافَ فِي وَصِيَّتِهِ خُتِمَ لَهُ بِشَرِّ عَمَلِهِ فَيَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ سَبْعِينَ سَنَةً فَيَعْدِلُ فِي وَصِيَّتِهِ فَيُخْتَمُ لَهُ بِخَيْرِ عَمَلِهِ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ

"Eğer bir adam yetmiş yıl cennet ehlinin ameli gibi amel edip (son nefesdeki) vasiyetinde haksızlık ederse, kötü amel üzerine canı çıkar da cehenneme girer Yine bir adam yetmiş yıl cehennemli ameli işler (son nefesdeki) vasiyetinde adalet eder de hayırla ömrü sona erer ve bu sayede cennete girer."[1792] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

مَنْ فَرَّ مِنْ مِيرَاثِ وَارِثِهِ قَطَعَ اللهُ مِيرَاثَهُ مِنَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Her kim vârisinin mirasını kaçırırsa, Allahu Teâlâ da kıyamet günü cennetten onun mirasını keser (ve onu cehenneme atar)."[1793] buyurmuştur. Buna da Allahu Teâlâ'nın:

تِلْكَ حُدُودُ اللهِ

âyet-i celîle'si delâlet etmektedir. İbn Abbâs (r.a.) bunun vasiyet hakkında olduğunu söylemiştir. İbn Abbâs (r.a.)

وَمَنْ يَعْصِ اللهَ وَرَسُولَهُ

âyetinin de vasiyet hakkında olduğunu söylemiştir. Şüphesiz ölüm anında Allah'ın emrine muhalefet, şiddetli hüsrana delâlet eder. Bu ise, kebîre şöyle dursun, kebîrenin en büyüğüdür.

1792 İbn Mace, Vasaya 3, No:2704

1793 İbn Mace, Vasaya 3, No:2703

Zerkeşî de aynı görüştedir. Zira müteahhirînden birisi, "Aynı mealde Zerkeşî'nin el yazısını gördüm." demiştir. Hâlbuki Zerkeşî'den böyle bir rivâyet, şayan-ı hayrettir. Zira onun vasiyette üçte birden fazlası olarak zikrettiği bizim kurallarımıza uymaz. Bize göre üçte birden fazla vasiyet etmek mekruhtur. kebîre olmak şöyle dursun, haram bile değildir. Evet, görünüşte, şayet servetinden veresesini mahrum etmek istiyor. Aynı zamanda kime vasiyet ediyorsa, onun haksızlık ile üçten fazlasını alacağını bilmiyorsa, haram olması gerekir ve o zaman vasiyetin kebîreden sayılması da uzak bir ihtimal değildir. Zira burada vereseyi daha çok zararlandırmak vardır, özellikle yalancıların doğruluğu ve kötülerin tevbe ettiği bu anda bu gibi yollara baş vurması, kalbinin katılığına ve aklının bozukluğuna delildir. Bu anda bu gibi yollara baş vurması en büyük bir cür'et olduğu için fena amel ile ömrü sona erer ve cehenneme girer. Nitekim bu husus, yukardaki hadîsde anlatılmıştır. Üçte bir ile vasiyetteki kayıtlarla ilgili olarak anlatılanlar, üçte birden fazlası ile yapılan vasiyetlerde de aynıdır.

Vasiyette zararlandırmaktan birisi de, küçük çocukların malını yiyecek olan veya mallarının mahvına sebep olacak olan kimseyi tayin etmektir. Son olarak yukarda naklettiğim iki hadîsden birincisini İbn Mâce de ifadede cüz'i bir değişiklikle nakletmiştir. Her ikisinde de meal aynıdır.

Birinci hadîsi, Ebû Davud'un, hasen ve garip olduğunu söyleyen Tirmizî'nin rivâyetleri teyid eder. Bunları Ebû Hureyre (r.a.) den rivâyet ettikleri bu hadîs metin olarak yukarda geçmiştir. Burada mealini verelim: "Kadın ve erkek yetmiş bu kadar yıl Allah'a ibadet ederler. Ölüm geldiği vakit vasiyette bazılarını zararlandırırlar da böylece cehennemi hakederler." Sonra Ebû Hureyre

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللهِ

âyetini

وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

e kadar okudu.

Tamamlayıcı Söz: Vasiyette itina ve adalete riâyet gerekir. Adaletin gerektiği ile ilgili hadîsleri naklettik, itinaya gelince; Buhârî, Müslim ve diğerlerinin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ

"Vasiyet edecek dünyalığı bulunan bir kişiye, vasiyeti yanında yazılı bulunmadıkça, iki gece yatması muhakkak surette caiz değildir."[1794] İbn Ömer (r.a.) bunu duyduktan sonra, "Hiç bir gece vasiyetim yazılı olmadan yatmadım. Her gece vasiyetim yazılı olarak yanımda bulunurdu." demiştir.

İbn Mâce'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem,

مَنْ مَاتَ عَلَى وَصِيَّةٍ مَاتَ عَلَى سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ وَمَاتَ عَلَى تُقًى وَشَهَادَةٍ وَمَاتَ مَغْفُورًا لَهُ

"Kim vasiyet ederek ölürse, sünnet üzere ölmüş, takva ve şehâdet hali üzere ölmüş ve günahları mağfiret olduğu halde ölmüştür."[1795] buyurmuştur.

Ebû Ya'lâ'nın rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

الْمَحْرُومُ مَنْ حُرِمَ وَصِيَّتَهُ

"Mahrum, vasiyetten mahrum kalandır."[1796] buyurmuştur. Taberânî'nin rivâyetinde,

تَرْكُ الْوَصِيَّةِ عَارٌ فِي الدُّنْيَا وَنَارٌ وَشَنَارٌ فِي الْآخِرَةِ

"Vasiyeti terketmek, dünyada ar, âhirette ise hem âr ve hem de nardır."[1797] buyurulmuştur. Bu hadîsin sahih olduğu bilineydi, vasiyeti terkin kebâir olduğu söylenebilirdi ve o zaman da bu hüküm, zâlimlerin vereselerine tahakküm edip mallarını ellerinden alacaklarını bilen hakkında câridir, denirdi.

Ebû Dâvûd ve "Sahih" inde İbn Hibbân'ın rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

لَأَنْ يَتَصَدَّقَ الرَّجُلُ فِي حَيَاتِهِ وَصِحَّتِهِ بِدِرْهَمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ عِنْدَ مَوْتِهِ بِمِائَةٍ

"Kişinin hayatında ve sağlığında bir dirhem sadakası, ölüm anında yüz dirhem sadakasından daha hayırlıdır."[1798] buyurmuştur.

1794 Buhâri, Vasaya 1, No:2587; Müslim, Vasiyyet 1, No:1627
1795 İbn Mace, Vasaya 2, No:2701
1796 İbn Mace, Vasaya 2, No:2700
1797 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Evsat", No:5423, 5/319
1798 İbn Hibban, "Sahih", Zekat, No:3334, 8/125

VEDİ'A (EMÂNET) BÂBI

240. Emânete Hıyanet

Allahu Teâlâ,

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا

"Hiç şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi emreder."[1799] buyurmuştur. Âyet-i celîle Osman b. Talha el-Hacibî ed-Darî hakkında nazil olmuştur. Mekke fethinde bu Osman, Kâbe'nin hadimi idi. Resûl-i Ekrem Mekke'yi fethedince, bu zat Kâbe'nin kapısını kitledi. Kendi kanaatince Hz. Muhammed peygamber olsaydı anahtarı verirdi. Fakat onu peygamber kabul etmediği için anahtarı vermek istemedi. Hz. Ali adamın elini bükerek anahtarı çekti aldı ve Kâbe'nin kapısını açtı. Resûl-i Ekrem, Kâbe'nin içine girip namaz kıldı. Kâbe'den çıktığı vakit amcası Abbâs (r,a.) anahtarın kendisine verilmesini istedi. Maksadı, hem suculuğu ve hem de hizmetçiliği uhdesinde toplamak idi. İşte tam bu sırada Allahu Teâlâ bu âyeti inzâl buyurdu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Hz. Ali'ye:

*"Anahtarı eski sahibi olan Osman'a ver ve ondan özür dile,"*buyurdu. Hz. Ali de peygamberimizin emri ile hareket etti ve anahtarı Osman'a verdi. Osman:

"Önce zorla eziyet ederek anahtarı aldın, şimdi de geldin yumuşak davranıyor ve özür diliyorsun, bu nasıl olur?" dedi. Hz. Ali:

"Allahu Teâlâ hakkında âyet indirdi," dedi ve bu âyet-i celîle'yi okudu. Bunu dinleyen Osman hemen Müslüman oldu ve anahtar kendisinde kaldı. Öldüğü vakit anahtarı kardeşi Şeybe'ye teslim etti ve hâdimlik kıyamete kadar onda kaldı. Zira Resûl-i Ekrem:

"Bunu alın, ebedî ve ezelî mâlikinizdir. Bunu elinizden ancak zâlim olanlar alabilir," buyurdu. Âyetin nüzul sebebi hâs ise de hükmü âmdır. Her türlü, emânete şâmildir.

1799 en-Nisa: 4/58.

Hafız Ebû Nuaym "Hüye"sinde diyor ki:

"Âyet-i kerîmenin hükmü genel olup bütün emânetlere şâmil olduğunu söyleyenler Berâ b. Âzib, İbn Mesûd ve Übeyy İbü Kab (radıyallahu anhum) dur. Bunlar, emânetin yalnız eşyaya değil, her şeye şâmil olduğunu söylemişlerdir. Meselâ, abdestte, cünüblükten yıkanmakta, namaz, oruç ve zekâtta, ölçü ve tartıda ve her türlü vedi'alarda bu hüküm câridir".

İbn Abbâs tr.a.) diyor ki: "Allahu Teâlâ -eli dar olsun geniş olsun- kimseye emâneti tutmasına izin vermemiştir; istendiği anda hemen yerine verilecektir".

İbn Ömer (r.a.), "Allahu Teâlâ insanın edeb yerini yarattı ve: "İşte bu sana emânettir. Bunu koru ama hakkını ver." buyurdu." demiştir.

Diğer birisi, "İnsanın muamelesi ya Rabbıyla olur ya da başkasıyle olur. Rabbı ile olan muamelesi, ya O'nun emirlerini yerine getirmek ya da yasaklarından kaçmakla olur. İnsanın her uzvunda, Allahu Teâlâ'run bir emâneti vardır. Dil emânettir; onu korumaktaki görevimiz, yalan, hezeyan, bid'at, gıybet, nemime, fuhuş ve benzeri şeylerden onu korumaktır. Göz emânettir; onu korumak harama bakmamaktır. Kulak emânettir; onu korumak da haram şeyleri dinlememektir. Bütün uzuvlar böyledir. İnsanlarla olan muamelesine gelince; aldığı emânetleri iade etmek, ölçü ve tartıda -az da olsa- hile yapmamak; âmirlerin maiyetlerindekilere karşı âdil davranması, ulemanın herkese karşı eşit davranıp hepsini taat ve güzel ahlâka, sağlam inanca sahip kılıp isyan, diğer çirkin işler ve kör taassuptan korumalarıdır. Kadının kocası ile olan muamelesine gelince; namusunda ve malında ona ihanet etmemektir. İşçinin işvereni muamelesinde riâyet edeceği husus; işinde hile yapmamaktır. Bütün bunlara Resûl-l Ekrem:

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlığından sorumludur." hadîsiyle işaret buyurmuştur".

İnsanın kendi nefsi ile olan muamelesine gelince; din ve dünya işlerinde kendisi için yararlı olan şeyi tercih etmesidir. Şehevî arzularına hâkim olmaya gayret etmelidir. Zira şehvet, kendisine itaat edeni öldüren bir zehirdir. Resûl-i Ekrem çoğunlukla bize îrad ettiği hutbelerinde,

لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

"Emâneti olmayanın imanı, sözünde durmayanın da dini yoktur."[1800] buyurmuştur.

Allahu Teâlâ,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey mü'minler, Allah'a ve peygambere karşı hainlik etmeyin, size güvenilen şeylere bile bile hıyanet etmiş olursunuz."[1801] buyurmuştur. Âyet-i celîle, Ebû Lübâbe hakkında nazil olmuştur. Resûl-i Ekrem bir savaşta muhasara edip kuşattığı Beni Kurayza kabilesine Ebû Lübâbe'yi elçi olarak göndermişti. Ebû Lübâbe'nin çoluk çocuğu onların arasında bulunduğu için, onlar onun sözünü dinlerlerdi. Onlar Ebû Lübâbe'ye:

"Ne diyorsun, Muhammed'in hükmüne razı olalım mı?" diye sordular. Ebû Lübâbe eli ile boğazını göstererek:

"Bu, ölüm olur," dedi. İşte onun bu şekil beyanatta bulunması, Allah ve Resulüne karşı bir hıyanet idi. Bizzat kendisi diyor:

"Bunu söyleyince, daha bir adım atmadan Allah ve Resulüne ihanet ettiğimi anladım. Sonra doğru mescide giderek orada kendisini bağladı. Peygamberden başka kimsenin kendisini çözmemesine yemin etti. Böyle bir süre bekledi. Tevbesinin kabul olduğunu Allahu Teâlâ bildirince Resûl-i Ekrem kendi eliyle iplerini çözdü.

İbn Abbâs (r.a.), "Emânet, Allahu Teâlâ'nın emrettiği ibadettir." demiştir.

Diğer bazıları da, "Hıyanet, Allah ve Resulüne isyandır." demişlerdir.

Emânete hıyanete gelince; herkes Allahu Teâlâ'nın kendisini mükellef kıldığı şeyde emindir. Vasıta ve tercüman olmadan Aliahu Teâlâ onu huzuruna alacak, kendisine tevdi ettiği ve kendisini yükümlü tuttuğu bütün emânetlerini koruyup korumadığını kendisinden soracaktır, insanoğlu o sorulara ne cevap vereceğine şimdiden hazırlanmalıdır. Çünkü o günde inkâr etmeye de imkân yoktur. Ayrıca Allahu Teâlâ'nın,

---

1800 Buhâri, Cuma 10, No:853; Müslim, İmare 20, No:1829
1801 el-Enfâl: 8/37.

وَأَنَّ اللهَ لاَ يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ

"Muhakkak Allah hainlerin tuzaklarını başarıya eriştirmez."[1802] buyurduğunu da düşünsün. Yâni emânete hıyanet edenin hilesinde onu rüşdüne erdirmez. Dünyada hidâyetinden onu mahrum ettiği gibi, âhirette de herkes arasında onu rezil ve perişan eder. Hıyanet, her şeyde çirkin olmakla beraber, bazısı bazısından daha çirkindir. Zira servette sana ihanet eden, namusta ihanet eden gibi değildir. Allahu Teâlâ emânete son derece önem verdi ve önemine dikkatimizi çekti de,

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

"Doğrusu biz, sorumluluğu göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zâlim ve çok cahil olan insan ise onu yüklenmiştir."[1803] buyurdu. Bu ağır sorumluluğu kabul ile kendisine eziyet etti, onun sonsuz meşakkatlerini bilemedi.

Rivâyete göre; Allahu Teâlâ dünyayı bir bağ ve bahçe gibi yarattı ve onu beş şey ile süsledi. Bunlar: Âlimlerin ilmi, âmirlerin adaleti, sâlihlerin ibadeti, müsteşarların öğütleri ve emânetlerin yerine getirilmesidir. İblis de durmadan ilmi ketmedip saklamayı, gerekli nasihatlerde bulunmamayı buna yaklaştırdı. Adalete de zulmü mukârin kıldı. İbâdete de riyayı karıştırdı. Müsteşarın öğütlerini aldatmayı yerleştirdi. Emânete de hıyaneti kattı. Hadîsde,

يُطْبَعُ الْمُؤْمِنُ عَلَى كُلِّ خَلَّةٍ غَيْرَ الْخِيَانَةِ وَالْكَذِبِ

"Hıyanet ve yalancılıktan başka mü'minde her çeşit ahlâkî kusur bulunabilir."[1804] buyurulmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem:

أَوَّلُ مَا يُرْفَعُ مِنَ النَّاسِ الْأَمَانَةُ وَآخِرُ مَا يَبْقَى الصَّلَاةُ، وَرُبَّ مُصَلٍّ وَلَا خَيْرَ فِيهِ

"İnsanlardan ilk kalkacak olan şey emânettir. En sona kalacak olan da namazdır. Nice namaz kılanlar var ki kendilerinde hayır yoktur." buyurmuştur.

1802 Yusuf: 12/52.
1803 el-Ahzab: 33/72.
1804 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:13815, 13/140

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem cehennemlilerden birisini şöyle anlatıyor:

"O, tama'kârdır. Kendisine emanet edilen değersiz bir şey de olsa ona ihanet eder".

Ebû Yâ'lâ, Hâkim ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

تَقَبَّلُوا لِي سِتًّا أَتَقَبَّلْ لَكُمُ الْجَنَّةَ إِذَا حَدَّثَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَكْذِبْ وَإِذَا وَعَدَ فَلَا يُخْلِفْ وَإِذَا اؤْتُمِنَ فَلَا يَخُنْ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَكُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ

"Benim için altı şeye söz verin, size cenneti söz vereyim: Biriniz konuştuğu vakit yalan söylemesin, bir va'dde bulunduğunuzda sözünden dönmesin, kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyanet etmesin. Gözünüzü yumun, elinizi çekin, iffet ve namusunuzu koruyun."[1805] buyurmuştur.

Âhmed, "Sahih"inde İbn Hibbân ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde:

اِضْمَنُوا لِي سِتًّا أَضْمَنْ لَكُمُ الْجَنَّةَ اُصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ، وَأَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ، وَأَدُّوا إِذَا اؤْتُمِنْتُمْ

"Siz altı şeyde bana söz verin, ben de sizin cennete girmenize kefil olayım. Konuştuğunuz vakit doğruyu söyleyin, va'dettiğiniz vakit yerine getirin, size bir şey emânet edildiğinde onu yerine getirin..."[1806] buyurulmuştur.

Taberânî'nin sened-i lâbeis ile rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَكْفُلُوا لِي سِتًّا أَكْفُلْ لَكُمُ الْجَنَّةَ: الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْأَمَانَةَ وَالْفَرْجَ وَالْبَطْنَ وَاللِّسَانَ

Ebû Hureyre radıyallahu anh şöyle demiştir. Resûl-i Ekrem etrafında bulunan Ashâbına şöyle buyurdu:

"Altı şeye kefil olun, ben de sizin cennete girmenize kefil olayım," buyurdu. Râvi diyor ki: Ben:

1805 Ebu Ya'lâ, "el-Müsned", No:4257, 7/248

1806 Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:22809, 5/323; İbn Hibban, "es-Sahih", İsra, No:271, 1/506

"Onlar nedir, ya Resûlallah?" dedim. Resûl-i Ekrem:

"Namaz, zekât, emânet, iffet, mide ve dildir."[1807] buyurdu. Müslim ve diğerlerinin Huzeyfe radıyallahu anh'den rivâyetlerinde;

أَنَّ الأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جِذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ. ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الأَمَانَةِ قَالَ يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفِطَ فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ ثُمَّ أَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ لاَ يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ إِنَّ فِي بَنِي فُلاَنٍ رَجُلاً أَمِينًا. حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ مَا أَجْلَدَهُ مَا أَظْرَفَهُ مَا أَعْقَلَهُ وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ

"Emânet insan kalblerinin derinliklerine inip kökleşti. Sonra Kur'an indi. Ondan ve sünnetten bilgi edindiler". Sonra Resûl-i Ekrem bize emanetin kalkacağını haber verdi ve şöyle buyurdu:

"Adam uyur, kalbinden emânet alınır, az bir iz kalır; sonra yine uyur, kalbinden yine emânet alınır, ayak üzerinde yuvarlanan kordan meydana gelen kabarcık gibi yerinde iz bırakır, şişkin olarak görülür; hâlbuki içinde hiç bir şey yoktur."

Sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz çakıl taşları aldı ve onları ayağıyla yuvarladı: *"Bundan sonra insanlar o hale gelirler ki, alışveriş ederler, lâkin hiç birinin emâneti eda etmek niyeti yoktur. O dereceye gelir ki, filân kabilede emin bir adam varmış, diye söylenir. Herhangi bir kimse hakkında: "Ne kadar cesur, ne kadar zarif, ne kadar akıllıdır" denir. Hâlbuki kalbinde emânet şöyle dursun, imandan hardal danesi kadar bile eser yoktur."*[1808] buyurmuştur.

Taberânî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

لاَ إِيمَانَ لِمَنْ لاَ أَمَانَةَ لَهُ وَلاَ صَلاَةَ لِمَنْ لاَ طَهُورَ لَهُ

"Emâneti olmayanın imanı ve abdesti olmayanın da namazı yoktur."[1809] buyurmuştur.

1807 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No:8018, 8/262

1808 Müslim, İman 230, No:143; Buhâri, Rekaik 35, No:6132

1809 Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Evsat", No:2292, 2/383

Bezzâr'ın rivâyetinde; Hz. Âli radıyallahu anh şöyle, demiştir: Biz Resûl-i Ekrem sallâllahu aleyhi ve sellem ile otururken Âliyye halkından bir adam çıkageldi ve:

"Ya Resûlallah, bu dinde en zor ve en kolay olan şeyi bana haber ver?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Bu dinde en kolay şey, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet etmek; en zoru da emânettir. Çünkü emâneti olmayanın dîni de namazı da, zekâtı da yoktur."[1810] buyurdu.

Buhâri ile Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem,

وَخَيْرُكُمْ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ يَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ وَيَنْذِرُونَ وَلَا يُوفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ

"Sizin hayırlı asrınız benim içinde yaşadığım asırdır. Sonra benimle yaşayanlara yakın olanlardır. Daha sonra onlara yakın olanlardır. Onlardan sonra bir kavim gelecektir ki, şehâdet etmeleri istenmeden şehâdet edecekler; onlar hıyanet edecekler; kimse onlara güvenmez nezredecekler, fakat nezirlerini yerine getirmeyecekler. Artık bunlar arasında tıka basa yemek, içmek, semizlenmek yaşama gayesi olacaktır."[1811] buyurmuştur.

Buhârî ile Müslim'in diğer rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتُمِنَ خَانَ

"Münafığın alâmeti üçtür. Söylediği vakit yalan söyler, söz verdiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir şey emânet edilirse hıyanet eder." buyurmuştur. Müslim'in diğer bir rivâyetinde, *"Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini Müslüman sansa bile."* kaydı vardır.[1812][

Yine Buhâri ile Müslim'in rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا أُؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

1810 Bezzâr, "el-Müsned", No:741, 3/7

1811 Buhâri, Rekaik 7, No:6064; Müslim, Fedailü's-Sahabe 214, No:2535

1812 Buhâri, İman 23, No:33; Müslim, İman 108, No:59

"Dört şey her kimde bulunursa hâlis münafık olur. Her kimde bunların bir kısmı bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir baslet kalmış olur. (Bunlar da) kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet etmek, söz söylediği vakit yalan söylemek, ahdettiğinde ahdini tutmamak, husûmet zamanında da hakdan ayrılmaktır."[1813] buyurmuştur.

Ebû Dâvûd, Neseî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem duasında:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجِيعُ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ فَإِنَّهَا بِئْسَ الْبِطَانَةُ

"Allah'ım, açlıktan sana sığınırım. Zira o, çok çirkin bir eksikliktir. Hıyanetten de sana sığınırım, zira o ne çirkin bir sırdaştır."[1814] buyurmuştur.

Ahmed, Bezzâr ve "Evsat"ında Taberânî'nin rivâyetlerinde; Enes radıyallahu anh diyor ki; "Resûl-i Ekrem irad buyurduğu bir hutbesinde,

لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

"Emaneti olmayanın imanı ve sözünde durmayanın da dini yoktur."[1815] buyurmuştur. İbn Hibbân da "Sahih"inde bu hadîsi başka bir mukaddime ile rivâyet etmiştir.

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem:

إِذَا فَعَلَتْ أُمَّتِي خَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً فَقَدْ حَلَّ بِهَا الْبَلَاءُ. وَقِيلَ وَمَا هُنَّ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: إِذَا كَانَ الْمَغْنَمُ دُوَلًا وَالْأَمَانَةُ مَغْنَمًا وَالزَّكَاةُ مَغْرَمًا وَأَطَاعَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ وَعَقَّ أُمَّهُ وَبَرَّ صَدِيقَهُ وَجَفَا أَبَاهُ وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ فِي الْمَسَاجِدِ وَكَانَ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَرْذَلَهُمْ وَأُكْرِمَ الرَّجُلُ مَخَافَةَ شَرِّهِ وَشُرِبَتِ الْخُمُورُ وَشُهِدَ بِالزُّورِ وَلُبِسَ الْحَرِيرُ وَاتُّخِذَتِ الْقَيْنَاتُ وَالْمَعَازِفُ وَلَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهَا فَلْيَرْتَقِبُوا عِنْدَ ذَلِكَ رِيحًا حَمْرَاءَ أَوْ خَسْفًا أَوْ مَسْخًا

"Ümmetim onbeş şeyi işlediği vakit belâyı hakederler." buyurdu. Kendisine:

1813 Buhâri, İman 23, No:34; Müslim, İman 106, No:58

1814 Ebu Davud, Salat 367, No:1547; Nesai, İstiaze 19; İbn Mace, Atime 53, No:3354

1815 İbn Hibban, "es-Sahih", İman, No:194, 1/422; Ahmed b. Hanbel, "el-Müsned", No:12406, 3/135

"Onlar nedir, ya Resülallah?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:

"Ganimet zenginlerin elinde dolaşan bir servet haline geldiği, emanet ganimet, zekât vurgun malı olduğu, erkekler ailelerine itaat edip annelerine isyan ettiği, dostlarına iyilik edip babalarına eziyet ettikleri, camilerde sesler yükseldiği, ayak takımlarının başa geçtiği, ve kötülüğünden korkulduğu için kişiye ikram edildiği, içkilerin bolca içildiği, ipeklerin giyildiği, şarkıcı ve türkücü kadınlar edinildiği ve çalgılar kullanıldığı; bu ümmetten sonra gelenler önce gelenleri lanetlediği vakit kızıl rüzgâr, yere batma veya mesh-i suret olma gibi halleri beklesinler."[1816] buyurmuştur.

Bezzâr'ın rivâyetinde,

ثَلَاثٌ مُتَعَلِّقَاتٌ بِالْعَرْشِ: الرَّحِمُ تَقُولُ اَللّٰهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أُقْطَعُ وَالْأَمَانَةُ تَقُولُ: اَللّٰهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أُخَانُ وَالنِّعْمَةُ تَقُولُ: اَللّٰهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أُكْفَرُ

"Üç şey Arş'a asılıdır. Bunlardan Rahm:

"Allah'ım, ben sendenim, asla ihmal edilmem," der. Emânet:

"Allah'ım, ben sendenim, asla hıyanet edilmem," der. Nimet de:

"Allah'ım, ben sendenim, asla küfran olunmam," der."[1817] buyurulmuştur.

İbn Mesûd radıyallahu anh'den gelen sahih bir rivâyette şöyle demiştir:

"Allah yolunda öldürülmek, emanetten başka bütün günahlara keffâret olur. Kul kıyamet günü (Allah'ın huzuruna) gelir. Allah yolunda öldürülmüş olsa bile kendisine:

"Emânetini öde," denir. O:

"Ey Rabbim, nasıl ödeyeyim? Dünya geçti (onlar dünyada kaldı)," der. Bunun üzerine:

"Bunu Hâviye cehenneme götürün," denir ve Hâviye'ye götürülür. Orada emânetler, kendisine verildiği günkü haline çevrilir. Onları görür görmez hemen tanır. Onlara yetişmek için peşlerinden koşar, yetişir ve onları omuzlarına alır. Tam oradan çıkacağım sandığı zaman, ayağı kayar tekrar Hâviye'ye düşer ve böylece batar gider. Sonra İbn Mesûd radıyallahu anh şöyle demiştir:

1816 Tirmizi, Fiten 28, No:2210
1817 Bezzâr, "el-Müsned", No:4181, 10/40

"Namaz emânettir, abdest emânettir, ölçü emânettir, tartı emânettir, dedi ve daha pek çok şeyler saydıktan sonra, "Bunların en önemlisi, emânet olarak tevdi edilen eşyalardır" dedi. Zâzân eliyor: Berâ b. 'Âzib radıyallahu anh'a geldim ve:

"Bu İbn Mesûd neler dediğini görmüyor musun?" dedim. Berâ b. Âzib:

"Doğru söylüyor, tam dediği gibidir. Allahu Teâlâ'nın, *"Muhakkak Allah emânetleri ehline vermenizi size emreder."* buyurduğunu duymadın mı? dedi.[1818]

Tembih: Emânete hıyanetin büyük günahlardan olduğunu birçokları söyledikleri gibi âyet ve hadîslerden de açıkça anlaşılmaktadır.

1818 Taberânî, "el-Mu'cemü'l-Kebir", No:10527, 10/219

İÇİNDEKİLER

İBN HACER el-HEYTEMÎ [Hayatı ve Eserleri]..5
TAKRİZ..9
MÜTERCİMLERİN ÖNSÖZÜ..11
BU KİTAP NİÇİN YAZILDI?..13
MUKADDİME...15
Birinci Nevî Hadîsler...25
İkinci Nevi Hadîsler...29
BÜYÜK VE KÜÇÜK GÜNAHLARDAN
SAKINDIRMA HAKKINDA SON SÖZ...34

BİRİNCİ KISIM
BÂTINÎ KEBÂİRLER

1. Şirk-i Ekber (Büyük Şirk)..76
2. Riya (Gizli Şirk)..106
3. Gazab (Boş Yere Öfkelenmek) Hıkd-Kin-Hased-Çekememezlik.....139
4. Kibir-Ucb ve Huyelâ..182
5. Aldatmak, Hile ve Hıyanettir...212
6. Nifak, İçi Ayrı Dışı Ayrı Olmaktır...212
7. Bağy, Azgınlıktır..212
8. Böbürlenmek ve İnsanlara Hakaret Etmek İçin
Onlardan Uzaklaşmaktır...212
9. Mâlâyâni, Boş ve Faydasız Şeylere Dalmaktır......................................212
10. Tama'dır..212
11. Yoksulluk Korkusudur..212
12. Kadere Küsmektir..212
13. Zenginlere Heves Edip, Zenginliklerinden Sebep
Onlara Saygı Göstermektir...212
14. Yoksullarla Eğlenmektir...212
15. Hırs'tır...212

16. Dünya Malına Heves Edip Onunla İftihar Etmektir.......................212
17. Haram Olan Şeyle İnsanlara Karşı Süslenmektir.............................212
18. Dalkavukluktur...212
19. Yapmadığı ve Hakkı Olmayan Şeylerde Övülmeyi Sevmektir..........212
20. Kendi Kusurlarını Bırakıp Başkalarının
Kusurları ile Meşgul Olmaktır...212
21. Allah'ın Verdiği Nimetleri Unutmaktır...212
22. Meşru Olmayan İşlerde Kıskançlıktır..212
23. Şükrü Terketmektir..212
24. Kazaya Rıza Göstermemektir...212
25. Allahu Teâlâ'nın Hakkını ve Emirlerini Hiçe Saymaktır.....................212
26. İnsanlarla Alay ve Eğlence Etmektir...212
27. Nefsin Hevâ ve Hevesine Uyup Haktan Yüz Çevirmektir..................213
28. Hile Yapmaktır..213
29. Dünya Hayatını Tercih Etmektir...213
30. Hakka Karşı İnad Göstermektir...213
31. Müslümanlara Sûizanda Bulunmaktır..213
32. Hoşuna Gitmediği Konularda ve Hoşlanmadığı Bir Adamdan Hak ve
Hakikat Ortaya Atılınca Gerçeği Kabul Etmemektir..........................213
33. İsyana Sevinmektir..213
34. İsyanda Israr Etmektir..213
35. Yaptığı İyiliklerden Ötürü İnsanlar Tarafından
Övülmeyi Sevmektir...213
36. Dünya Hayatına Rıza Gösterip Onunla Yetinmektir.........................213
37. Allah'ı Ve Âhireti Unutmaktır...213
38. Nefsânî Arzularından Dolayı Kızarak Boş ve Bâtıl Şeylerde Nefsinin
Arzularını Yerine Getirmeğe Çalışmaktır...213
39. Günaha Dalmış İken Allah'ın Rahmetine Güvenerek
Mekrinden Emin Olmak..236
40. Yeis-Emel ve Reca'nın Yokluğu..243
41, 42. Suizan ve Allah'ın Rahmetinden Ümitsizlik...............................246
43. İlmi Dünyalık İçin Öğrenmek...248
44. Bilgiyi Gizlemek...250
45. İlmi ile Amel Etmemek..256
46. Haksız ve Zaruretsiz Olarak İlim, Kıraat veya İbadetten Herhangi Bir
Şeyde Övünmek İçin Üstünlük İddiasında Bulunmak..........................261
47. Âlimleri Hakir Görüp Onlarla Eğlenmek ve Onları Hiçe Saymak.....263
48 ve 49. Allah'a ve Resûlüne Yalan İsnad Etmek................................270
50. İslâmda Kötü Âdet İhdas Etmek...273
51. Sünneti Terketmek...276
52. Kaderi Yalanlamak ve İnkâr Etmek...279
53. Ahdine Vefa Göstermemek ve Verdiği Sözde Durmamak.................307

54 ve 55. Her Ne Yönden Olursa Olsun Zâlim ve Fasıkları Sevip Salihlere Buğzetmek....312
56. Allah'ın Veli ve Dostlarına Eziyet Edip Onlara Düşmanlık Yapmak....317
57. Dehr'e Sövmek....322
58. İfsadı Büyük ve Zararı Yaygın Olup Allah'ı Küstüren ve Sahibinin Aldırış Etmeden Söylediği Sözler....324
59. İyiliği Görülen Kimseye Karşı Nankörlük....325
60. Resûl-i Ekrem'in İsm-i Şerifi Anıldığında Ona Salavat Getirmemek....326
61. Aç Olan Kimseye Yemek Vermeyecek Kadar Kalb Kararması....336
62 ve 63. Büyük Günahlardan Birine Rıza Göstermek veya Her Ne Şekilde Olursa Olsun Ona Yardım Etmek....336
64. İnsanların Şerrinden Korunacak Kadar Kötülüğe ve Hayâsızlığa Dalmak....337
65. Basılmış Altın ve Gümüş Paralarını Keyfî Olarak Kırıp Bozmak....337
66. Kalpazanlık....338

İKİNCİ KISIM
ZÂHİR KEBÂİRLER

—TAHARET KİTABI—

KABLAR BÂBI....341
67. Altın ve Gümüş Kablarda Yemek Yemek ve İçmek....341

SÖZLER BÂBI....344
68. Kur'an'ı veya Ondan Bir Âyet ve Hatta Bir Harfi Unutmak....344
69. Hasmıyla Cedelleşerek Kur'an ve Dinî Konularda Onu Yenmek İçin Deliller Aramak....347

KAZA-İ HÂCET BÂBI....356
70. Yollar Üzerine Kaza-i Hâcet Etmek....356
71. Bedenini ve Elbisesini İdrardan Sakınmamak....358

ABDEST BÂBI....363
72. Abdestin İcablarından Birini Terketmek....363

YIKANMA BÂBI....366
73. Guslün Farzlarından Birini Terketmek....366
74. Zaruretsiz Mahrem Yerini Açmak ve Peştemalsız Hamama Girmek....367

HAYIZ BÂBI..........376
75. Hayızlı Kadınla Münasebette Bulunmak..........376

NAMAZ BÂBI..........377
76. Namazı Kasden Terketmek..........377
77. Özürsüz ve Kasden Namazı Vaktinden Önce veya Sonra Kılmak...382
78. Perdesi Olmayan Açık Yerde Yatmak..........400
79. İttifaklı veya İhtilaflı Olan Namazın Farzlarından Birini Terketmek..........401

NAMAZIN ŞARTLARI BÂBI..........407
80. Peruk Takmak ve Bu İşi Yapmak..........407
81. Deri Altına Döğün (Dövme) Vurmak ve Vurdurmak..........407
82. Diş Uçlarını Keskinletmek ve Bu İşi Yapmak..........407
83. Cımbız ve Benzeri Şeyle Kaş ve Yüz Kıllarını Yolmak ve Yoldurtmak..........407
84. Usûlüne Uygun Olarak Sütre ile Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmek..........409

CEMAATLE NAMAZ BÂBI..........411
85. Bir Köy veya Belde Halkının Cemaate Devam Etmelerini Gerektiren Şartlar Bulunduğu Halde Namazlarda Cemaati Terketmekte İttifak Etmeleri..........411
86. Cemaat Tarafından Sevilmeyen Bir Kimsenin Onlara İmamlık Yapmak İstemesi..........417
87 ve 88. Safları Bozmak ve Düzeltmemek..........420
89. Rükûlarda İmamı Geçmek..........423
90, 91 ve 92. Namazda Gözleri Göklere Kaldırmak ve Sağa Sola Bakmakla İhtisar..........424
93, 94, 95, 96, 97 ve 98. Mezarları Mescid Edinip Onların Başında Işık Yakmak - Onları Tapınak Haline Getirmek – Tavaf Etmek ve Onlara El Kaldırıp Üzerlerine Salât-u Selâm Getirmek..........427

YOLCULUK BÂBI..........432
99. Yalnız Başına Yolculuk Yapmak..........432
100. Kadının Eşyasına Zarar Geleceği Korkulan Bir Yola Tek Başına Çıkması..........433
101. Uğursuzluk Düşüncesiyle Yola Çıkmamak veya Yolculuktan Vazgeçmek..........434

CUMA NAMAZI BÂBI..........436
102. Özürsüz Cuma Namazını Terketmek..........436

103. Cemaati Çiğneyerek Ön Safa Geçmek..439
104. Halka Teşkil Eden Topluluğun Ortasında Oturmak.........................440

GİYİM BÂBI..442
105. Âkil ve Bâliğ Olan Erkeğin Mazeretsiz Safi İpek veya
Ağırlığı Bakımından İpeği Galip Olan Elbise Giymesi......................442
106. Erkeğin Gümüş Yüzükten Başka Altın ve Gümüşle Süslenmesi.......446
107. Söz, Hareket ve Giyimde Kadının Erkeğe,
Erkeğin de Kadına Benzemeye Çalışması..448
108. Kadının Tenini Gösteren İnce Elbise Giymesi...................................452
109 ve 110. Eteği Yerleri Sürüyen Uzun ve Geniş Kollu Elbise Giyip
Böbürlenmek, Kibrinden Sebep Sallanarak Yürümek........................454
111. Savaş Dışında Sakalı Siyaha Boyamak..459

İSTİSKÂ BÂBI..460
112. Yıldızın Yağmurda Etkisi Olduğuna İnanarak Bu Yağmuru Falan
Yıldız Yağdırdı Deyip İnanmak...460

CENAZE BÂBI..462
113,114,115,116,117 ve 118: Musibet ve Felâket Anlarında Yüzünü
Tırmalamak, Yanaklarına Vurmak, Yaka-Paça Yırtmak, Bağırıp Çağırmak,
Ölünün İyiliklerini Anlatarak Ağıt Yakmak, Bu Ağıtı Dinlemek, Saçını
Sakalını Yolmak ve Veyl ve Helâk ile Kendisine Beddua Etmek.........462
119 ve 120. Ölünün Kemiklerini Kırmak ve
Mezarlar Üzerinde Oturmak...482
121, 122 ve 123. Mezarlar Üzerinde Mescid Yapmak, Işık Yakmak,
Kadınların Cenazeyi Teşyii ve Mezar Ziyâreti.......................................484
124 ve 125. Efsun Yapmak ve Nazar Boncukları Takmak.........................486
126. Ölümü Sevmemek...488

—ZEKÂT KİTABI—.

127 ve 128. Zekâtı Vermemek ve Farz Olduktan Sonra
Özürsüz Onu Geciktirmek...491
129. Borçlusunun Darda Olduğunu Bildiği Halde
Onu Habsetmekle Sıkıştırmak...528
130. Sadaka Mallarında Hile ve Hıyanet...533
131. A'şarı Toplayıp Yığmak, Kötü Niyetle Kâtiplik ve
Benzeri İşleri Üzerine Almak...537

132. Servet veya Kazanç Bakımından Zengin Olduğu Halde Servetinin Daha da Çoğalması İçin Dilenmek....545
133. Eziyet Verecek Şekilde Israrla Dilenmek....553
134. Zengin Olup Vermesinde Sakınca Olmadığı Halde Yakın Komşusunun İstediği Herhangi Bir Şeyi Vermemek....556
135. Verdiği Sadakayı Başa Kakmak....559
136. Suyun Fazlasını İhtiyaç ve Zaruret Olduğu Halde Vermemek....564
137. Hakkın Nimetine Küfranı Gerektirecek Şekilde Halka Karşı Küfran-ı Nimet....566
138 ve 139. Dilencinin Allah Rızası İçin Cennetten Başka Bir Şey İstemesi ve Allah Rızası İçin İstendiği Halde Zenginin Vermemesi....569

——*ORUÇ KİTABI*——

140 ve 141. Ramazanda Bir Gün Olsun Oruç Tutmamak, Yolculuk ve Hastalık Gibi Özürleri Olmaksızın Herhangi Bir Şekilde Kasden Orucu Bozmak....585
142. Ramazandan Kazaya Kalmış Orucunu İlk Fırsatta Tutmayıp Geciktirmek....587
143. Kadının Kocası Evde İken Ondan İzin Almadan ve Rızası Olmadan Nafile Oruç Tutması....588
144. Bayram ve Teşrik Günleri Oruç Tutmak....589

İTİKÂF BÂBI....598
145,146 ve 147. Nezredilmiş İtikâfı Terketmek Cinsî Münâsebetle İtikâfı Bozmak İtikâfta Olmasa da Cami İçinde Münâsebette Bulunmak....598

HAC BÂBI....599
148. Gücü Yeterken Ölünceye Kadar Haccetmemek....599
149. Hacda Birinci Tahlilden, Umrede Mutlak Tahlilden Önce Ailesi ve Hatta Hayvan İle de Olsa Münâsebette Bulunmak....601
150. Umre ve Hac İçin İhrama Giren Kimsenin Yenir Vahşi Bir Hayvanı Bilerek Avlaması....602
151. Kocanın İzni Olmadan Kadının Nafile Hac İçin İhrama Girmesi....603
152. Kâbeye Hürmetsizlik Etmek ve Obadaki Yasakları Helâl Tanımak..603
153. Mekke'de (Harem-i Şerif) Zulüm ve Haksızlık Yapmak....603
154. Medîne Halkını Korkutmak....621
155. Medîne Halkına Kötülük Düşünmek....621
156. Medîne'de Bir Kötülük İhdas Etmek....621
157. Medîne'de Kötülük İhdas Edene Yardımcı Olmak....621

158. Medîne'de Kötülük İhdas Edecek Olanlara Gerekli Hazırlığı Yapmak..621
159. Medîne'nin Ağaç ve Bitkilerini Kesmek...622

—*KURBAN KİTABI*—

160. Kurbanın Vacip Olduğunu Kabul Edenlere Göre
GücüYetenlerinKurbanKesmemeleri...627
161. Kurban Derisini Satmak..630
AVLANMAK VE HAYVAN BOĞAZLAMAK BÂBI............................631
162. Hayvanın Bir Uzvunu Kesmek..631
163. Hayvanın Yüzünü Dağlamak...631
164. Hayvanı Hedef Alıp Ona Atmak...631
165. Hayvanı Aç Ve Susuz Bırakıp Ölümüne Sebep Olmak....................631
166. Hayvanlara Eziyet Etmek..631
167. Kurbanı Keserken Başkasına Saygıyı Kastedecek Şekilde Allah'tan
Başkası Adına Kurban Kesmek...635
168. Herhangi Bir İş İçin Kurban Adayıp Onu Salıvermek.....................638
AKİKA BÂBI...640
169. Doğan Çocuğa Melikü'l-Emlâk Mealinde Ad Takmak....................640

—*YEMEK KİTABI*—

170. Temiz Olan Sekir Verici Maddeleri Yemek.......................................641
171. Akan Kanı Yemek..649
172. Domuz Etini Yemek...649
173. Ölü Hayvan ve Darda Kalmanın Dışında Bunlara Katılan
Hayvanların Etlerini Yemek...649
174. Canlı Hayvanı Ateşte Yakmak...654
175. Pislik Yemek..656
176. Pis Olan Bir Şeyi Yemek..656
177. Zararlı Olan Bir Şeyi Yemek..656

—*ALIŞVERİŞ KİTABI*—

178. Hür Adamı Satmak...659
179. Ribâ'yı Yemek...660
180. Ribâ Yedirmek..660
181. Ribâ Senedini Yazmak..660
182. Ribâ İşleminde Şahidlik Yapmak...660
183. Ribâ Alanla Veren Arasında İrtibat Sağlamak....................................660

184. Ribâ'ya Yardımcı Olmak....660
185. Ribâ ve Benzerlerinde Haramdır Diyenlere Karşı Hile Yollarına Sapmak....682

ALIŞVERİŞTE YASAK OLANLAR BÂBI....684
186. Aygırı Kısrağa Yaklaştırmamak....684
187. Fasid Alışveriş ve Diğer Haram Yollardan Elde Edilen Kazançları Yemek....684
188. İhtikâr....695
189. Küçük Çocuğu Anasından Ayırmak....700
190. Yaş ve Kuru Üzümü Şarap Yapacak Adama Satmak....702
191. Kötülük Yapacağı Bilinen Bir Adama Genç Çocuğu Teslim Etmek...702
192. Bir Cariyeyi Fuhşa Teşvik Edeceği Tahmin Edilen Adama Vermek...702
193. Çalgı Aleti Olarak Kullanacağı Bilinen Bir Kimseye Tahta Parçası ve Benzeri Malzemeyi Satmak....702
194. Bizi Öldürecek Düşmana Silah Satmak....702
195. İçecek Olduğu Bilinen Kimseye İçki Satmak....702
196. Kullanacak Adama Uyuşturucu Maddeler Satmak....702
197. Alıcı Olmadığı Halde Başkasının Alışverişini Bozmak....703
198. Satış Üzerine Satış....703
199. Alış Üzerine Alış....703
200. Alışverişte Hile Yapmak ve Aldatmak....704
201. Yalan Yemin ile Malını Satmak....719
202. Hıyanet ve Aldatmak....723
203. Ölçü ve Tartılarda Az da Olsa Hile Yapmak....725

KARZ-ÖDÜNÇ-BÂBI....731
204. Menfaat Sağlayan Ödünç....731

İFLAS ETTİRME BÂBI....732
205. Ödememek Niyetiyle Borç Yapmak....732
206. Ödeme İhtimali Olmadığı Halde Borç Almak....732
207. Sebepsiz Yere Borcu Ödemeyi Uzatmak....740

HİCİR BÂBI....744
208. Yetim Malı Yemek....744
209. Serveti Az - Küçük de Olsa Haram ve Günahda Harcamak....755

SULH BÂBI....756
210. Zimmî de Olsa Komşuya Eziyet Etmek....756
211. Böbürlenmek İçin İhtiyaçtan Fazla İnşaat Yapmak....767
212. Yerin Hudut ve Alâmetlerini Değiştirmek ve Bozmak....770
213. Kör Olana Yanlış Yol Göstermek....771

214. Sahibinin İzni Olmadan Yolunda Tasarruf Etmek.............................772
215 ve 216. Gelip Geçenlere Açık Zarar Verecek Şekilde Umuma Ait Yolda ve Müşterek Duvarda Adet Dışı Sahibinin İzni Olmadan Tasarruf.............................772

ZAMAN BÂBI.............................773
217. Usûlüne Uygun Şekilde Üzerine Aldığı Taahhüdü İmkânı Varken Yerine Getirmekten Kaçmak.............................773

ŞİRKET VE VEKÂLET BÂBI.............................774
218. Ortağın Ortağına Hıyanet Etmesi.............................774
219. Vekilin Müvekkiline Hıyanet Etmesi.............................774

İKRAR BÂBI.............................776
220. Vereselerden Birine veya Vâris Olmayana Yalan Olarak Borcum Var Demek.............................776
221. Vereseden Başka Şahidi Olmayan Borç ve Emânetleri Ölüm Döşeğinde Yatan Hastanın Söylememesi.............................777
222. Bilerek Gerçek Olan Nesebi İnkâr.............................777
223. Yalan Olan Bir Nesebi İkrâr.............................777

ARİYE BÂBI.............................779
224. Ariyet Verilen Şeyi Sahibinin İzni Olmadan Kullanacağı Kararlaştırılan Şeyin Haricinde Kullanmak.............................779
225. Ariyet Verilen Şeyi Sahibinin İzni Olmadan Başkasına İareye Vermek veya Verme Dediği Halde Vermek.............................779
226. Ariyet Verilen Şeyi Süresi Dolduğu Halde Kullanmaya Devam Etmek.............................779

GASB BÂBI.............................780
227. Zorla Başkasının Malını Elinden Almak.............................780

İCARE BÂBI.............................786
228. İşini Yapan İşçinin Hakkını Vermemek veya Onu Geciktirmek....786

ÖLÜ TOPRAĞI İHYA BÂBI.............................787
229. Haram Olduğunu Söyleyenler İçin Arafa, Mina ve Müzdelife'de İnşaat Yapmak.............................787
230. Herkese Serbest ve Mubah Olan Yol, Mescid, Kervansaray, Medrese Gibi Yerlerden İnsanları Menetmek.............................787
231. Mülkünün ve Dükkânının Önünde de Olsa Ammeye Ait Yolu Kiraya Verip Ondan Ücret Almak.............................787

232. Herkese Mubah Olan Bir Suyu Zabtedip Gelip Geçen Yolculara Vermemek....787

VAKIF BÂBI....789
233. Vâkıfın Şartını Yerine Getirmemek....789

LUKATA (YİTİK) BÂBI....790
234 ve 235. Şartlarını Yerine Getirip Gerekli Araştırmayı Yapmadan Bulduğu Malı Kendi Arzusuna Göre Kullanmak....790

LAKÎT -YİTİK VE KAÇAK KÖLE- BÂBI....791
236. Kaçak Köleyi ve Yitik Malı Bulduğu Vakit Şahit Tutmayı Terketmek....791

VASİYET BÂBI....792
237. Vasiyette Bir Tarafı Zararlandırmak....792

VEDİ'A (EMÂNET) BÂBI....796
240. Emânete Hıyanet....796